ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΩΝ

ΚΑΘ' ΑΠΑΣΑΣ ΤΑΣ ΚΥΡΙΑΚΑΣ ΤΟΥ ΕΝΙΑΥΤΟΥ ΑΝΑΓΙΝΩΣΚΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΩΝ ΠΕΡΙΚΟΠΩΝ

ΥΠΟ

ΜΗΝΑ Δ. ΧΑΜΟΥΔΟΠΟΥΛΟΥ,

Μ. ῥήτορος τῆς Μ. τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ

ἐγκρίσει τῆς κεντρικῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπιτροπῆς

καὶ

ἐπιδοκιμασίᾳ τῆς ἱερᾶς Συνόδου.

Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς.
(Ἰωάν. ε' 39.)

ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ

1883.

Τύποις Βουτυρᾶ καὶ Σ/ας.

† Ὁ πατριάρχης Κων/πόλεως **ΙΩΑΚΕΙΜ** ἐπιβεβαιοῖ.

Ἀριθ. πρωτ. 1230

Ἡ κεντρικὴ ἐκκλησιαστικὴ ἐπιτροπή, λαβοῦσα ὑπ' ὄψει τὴν ὑπὸ τοῦ κ. Μηνᾶ Δ. Χαμουδοπούλου φιλοπονηθεῖσαν **ἑρμηνείαν τῶν καθ' ἁπάσας τὰς κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναγινωσκομένων εὐαγγελικῶν περικοπῶν,** ἐγκρίνει ταύτης τὴν ἔκδοσιν καὶ συνίστησιν αὐτὴν παντὶ τῷ χριστωνύμῳ πληρώματι τῶν ὀρθοδόξων, οὐ μόνον ὡς ἐποικοδομητικήν, ἀλλὰ καὶ ὡς χρήσιμον πρὸς διδασκαλίαν τῆς σπουδαζούσης νεότητος.

Ἐν τοῖς πατριαρχείοις τῇ 26 μαρτίου 1883

Ὁ πρόεδρος

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Α'

Ἁγία Γραφή· αἱ τρεῖς περίοδοι τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Γραφὴ ἁγία, ἢ βίβλος κατ' ἐξοχήν, λέγεται ἡ συλλογὴ τῶν κανονικῶν ἱερῶν βιβλίων τοῦ ἰουδαϊσμοῦ καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ.

Κανονικὰ μὲν λέγονται τὰ βιβλία ἐκεῖνα, ὧν ἡ γνησιότης εἶνε ἀνεγνωρισμένη ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἅτινα ἔχουσι κῦρος καὶ αὐθεντίαν ἀπόλυτον· διαστέλλονται δὲ τῶν *ἀποκρύφων*, ἤτοι ἐκείνων, ὧν ἡ γνησιότης εἴτε δὲν ἀναγνωρίζεται, εἴτε διαμφισβητεῖται ὑπὸ τῶν θεολόγων, καὶ ἅτινα ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας ἀποκρούονται ὡς ὑποβολιμαῖα καὶ νόθα.

Τὰ *κανονικὰ* βιβλία ὑποδιαιροῦνται· εἰς κανονικὰ βιβλία τοῦ ἰουδαϊσμοῦ, διακρινόμενα ἐν συνόλῳ διὰ τοῦ ὀνόματος *παλαιὰ διαθήκη*· καὶ εἰς κανονικὰ βιβλία τοῦ χριστιανισμοῦ, διαστελλόμενα τῷ ὀνόματι *καινὴ διαθήκη*.

Τὰ τῆς παλαιᾶς διαθήκης βιβλία ὑποδιαιροῦνται· α') εἰς *ἱστορικά*· β') *διδακτικά*· γ') *προφητικά*· καὶ δ') *ποιητικά*.

Ἐκ τῶν βιβλίων τούτων *ἱστορικά* εἰσι· α') τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως· β') ἡ βίβλος Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ· γ') ἡ βίβλος τῶν Κριτῶν· δ') ἡ βίβλος τῆς Ρούθ· ε') τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν Βασιλειῶν· ς') τὰ δύο βιβλία τῶν παραλειπομένων· ζ') ἡ βίβλος τῆς Ἐσθήρ· η') ἡ βίβλος Τωβίτ· θ') ἡ βίβλος τῆς Ἰουδείθ· ι') τὰ δύο βιβλία τοῦ Ἔσδρα· ια') ἡ βίβλος Νεεμίου· καὶ ιβ') τὰ τρία βιβλία τῶν Μακκαβαίων.

Ἐκ τῶν βιβλίων τούτων αἱ βίβλοι Ἰουδεὶθ καὶ Τωβὶτ δὲν ἠριθμοῦντο παρ' Ἰουδαίοις οὐδ' ἔκειντο ἐν τῇ κιβωτῷ, ὅθεν καὶ ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας δὲν κατατάσσονται ἐν τῷ κανόνι, ἀλλὰ καταλέγονται ἐν τοῖς *ἀναγιγωσκομένοις*.

α') Τὰ πέντε βιβλία τοῦ Μωϋσέως οἱ μὲν Ἑβραῖοι ἐκάλουν *θώρα*, ἤτοι *νόμον*, οἱ δὲ Ἕλληνες ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν ἐπωνόμασαν *πεντάτευχον*· ταῦτα δέ εἰσιν· 1) ἡ *γένεσις*· 2) ἡ *ἔξοδος*· 3) τὸ *λευϊτικόν*· 4) οἱ *ἀριθμοί*· καὶ 5) τὸ *δευτερονόμιον*.

1) Ἡ *γένεσις* ἀφηγεῖται τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου, τὴν

κατάστασιν τοῦ πρώτου ἀνθρωπίνου ζεύγους, τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, καὶ τὰς μετὰ τὴν πτῶσιν ταύτην ἐπαλλήλους ἁμαρτίας τῶν πρώτων ἀνθρώπων, ὧν ἡ πληθὺς ἐπέσυρε κατὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ, ἐκδηλωθεῖσαν διὰ τῆς ἐπιφορᾶς τοῦ κατακλυσμοῦ. Πρὸς δὲ ἀφηγεῖται τὴν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν σύγχυσιν τῶν γλωσσῶν καὶ τὴν γένεσιν τῶν πρώτων ἐθνῶν, καὶ ἐνδιατρίβει περὶ τὰς τύχας τοῦ ἐκλεκτοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἤτοι τῶν *Ἑβραίων*, ἐξιστοροῦσα τὸν βίον τῶν πατριαρχῶν, καὶ τὴν εἰς Αἴγυπτον εἴσοδον καὶ παροικίαν αὐτῶν.

2) Ἡ *ἔξοδος* περιγράφει τὴν ἐν Αἰγύπτῳ καταδυναστείαν τῶν ἀπογόνων τῶν πατριαρχῶν ἐκείνων, τὴν ἐκ βοηθείας τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Μωϋσέως ἔξοδον αὐτῶν ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης τῆς δουλείας, τὰς ἐν τῇ ἐρήμῳ περιπλανήσεις αὐτῶν, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Μωϋσέως ἀποστολὴν εἰς αὐτοὺς τῆς *δεκαλόγου* καὶ τῶν ἄλλων ἐκτενεστέρων θρησκευτικῶν, ἠθικῶν, καὶ πολιτικῶν διατάξεων.

3) Τὸ *Λευϊτικὸν* εἶνε συμπλήρωμα τῆς ἐν τῇ βίβλῳ τῆς ἐξόδου ἐκτιθεμένης νομοθεσίας.

4) Οἱ *ἀριθμοὶ* ἀναγράφουσι νομικάς τινας διατάξεις καὶ στατιστικάς τινας πληροφορίας, καὶ περιγράφουσι τὴν ἐν τῇ ἐρήμῳ διατριβὴν τῶν Ἑβραίων, τὰς μεθ' ὅλα τὰ ἐπάλληλα θεόθεν θαύματα ἐξεγέρσεις αὐτῶν κατὰ τῶν καθεστηκυιῶν ἀρχῶν, τὴν πάλην μεταξὺ δημοκρατίας καὶ θεοκρατίας, τὴν ἐπικράτησιν τῆς τελευταιας ταύτης, καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς κατακτήσεως τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας.

5) Τὸ *δευτερονόμιον* συγκεφαλαιοῖ τὰ προηγούμενα. Ἐν αὐτῷ ὁ Μωϋσῆς, ἕτοιμος ν' ἀπέλθῃ τοῦ κόσμου τούτου, συμπληροῖ τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἐκ προσταγῆς τοῦ Θεοῦ ὁρίζει τὸν διάδοχον αὐτοῦ, καὶ ῥίπτει πρῶτον καὶ ὕστατον βλέμμα ἐπὶ τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας, εἰς ἣν κατεδικάσθη παρὰ Θεοῦ νὰ μὴ εἰσέλθῃ. Τὸ βιβλίον τοῦτο συμπληρωθὲν ὑπὸ ἄλλης χειρός, ἀφηγεῖται τὸν θάνατον τοῦ Μωϋσέως, καί τινα μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ συμβάντα.

β') Ἡ *βίβλος Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ* ἐγράφη ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ

τούτου[1] τοῦ διαδεξαμένου τὸν Μωϋσέα. Ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ ἐξιστορεῖται ἡ κατάκτησις τῆς Παλαιστίνης καὶ ἡ διανομὴ αὐτῆς εἰς τὰς φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ. Καὶ ἡ βίβλος αὕτη συνεπληρώθη ὑπὸ ἄλλης χειρός, ἥτις προσέθετο τὰ τοῦ θανάτου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, ὡς καὶ γεγονότα τινά, ἀναγόμενα εἰς μεταγενεστέραν ἐποχήν.

γ') Ἡ *βίβλος τῶν Κριτῶν*, ἄγνωστον ὑπὸ τίνος συνεγράφη· περιγράφει, τὴν μετὰ τὸν θάνατον Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἐπικρατήσασαν ἀναρχίαν· τὴν πρὸς ἀλλήλους διχόνοιαν τῶν Ἑβραίων· τὰς ἥττας, ἃς, κατὰ παραχώρησιν Θεοῦ, ὑπέστησαν ἐκ τῶν Χαναναίων, τιμωρούμενοι διὰ τὰς διχονοίας καὶ τὴν ἀσέβειαν αὐτῶν. Πρὸς δὲ μνημονεύει τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, οὓς ὁ Θεὸς ἐξήγειρεν ἐν τῷ Ἰσραήλ, καὶ τῶν νικῶν, ἃς διὰ τῆς θείας βοηθείας οἱ Ἰσραηλῖται κατήγαγον, ὁσάκις μετενόησαν ἐπὶ τῇ ἀσεβείᾳ καὶ παρήτησαν τὰς διχονοίας αὐτῶν.

δ') Ἡ *βίβλος τῆς Ροὺθ* περιγράφει οἰκογενειακὴν παράδοσιν τοῦ γάμου ἑνὸς τῶν προγόνων τοῦ Δαυίδ, καὶ μετ' ἀπαραμίλλου χάριτος ἐξεικονίζει τὰ τότε ἤθη.

ε') Τὰ τέσσαρα βιβλία τῶν *Βασιλειῶν* περιέχουσι τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχιερατείας καὶ ἀρχοντίας τοῦ Σαμουήλ· τὴν τῆς βασιλείας τοῦ Σαούλ, ἀντιταχθείσης πρὸς τὴν ἱεραρχικὴν ἐπιρροὴν καὶ καταβληθείσης· τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἱστορίας τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας, μεταβάσης εἰς τὸν οἶκον τοῦ Δαυίδ, καὶ ὁτὲ μὲν ἐκ συμφώνου βαινούσης μετὰ τοῦ ἀρχαίου θεοκρατικοῦ πολιτεύματος, ὁτὲ δὲ εἰς πόλεμον περιερχομένης πρὸς αὐτό, ἐκπαριστάμενον ἤδη ὑπὸ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἱερέων. Πρὸς δὲ περιγράφουσι· τὰς μωρίας τῆς βασιλείας τοῦ Ροβοάμ· τὴν ἀποστασίαν τῶν δέκα φυλῶν· τὰς πράξεις καὶ τὰ πταίσματα τῶν δύο δυναστειῶν, αἵτινες ἐκυβέρνων τὰ διαιρεθέντα βασίλεια τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ Ἰσραήλ· καὶ τὴν μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ τελευταίου τούτου ἱστορίαν τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰούδα, ἄχρι τοῦ τελευταίου βασιλέως αὐτοῦ.

ς') Τὰ δύο βιβλία τῶν *παραλειπομένων* συμπληροῦσι τὰς

1. Ἴδε Ἰησ. Ναυῆ κεφ. κδ' § 26.

ἐν τοῖς προηγουμένοις ἱςορικὰς εἰδήσεις καὶ περιέχουσι γενεαλογικοὺς πίνακας, διηγήματα περὶ τοῦ οἴκου τοῦ Δαυὶδ καὶ τῆς τοῦ Σολομῶντος βασιλείας, ὡς καὶ πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεως τῆς θρησκείας καὶ τῶν ἠθῶν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις.

ζ') Ἡ *βίβλος τῆς Ἐσθὴρ* ἀφηγεῖται τὴν ἱστορίαν τῆς ὡραίας καὶ εὐσεβοῦς ταύτης ἑβραίας, ἧς τὰ θέλγητρα ἔσωσαν τοὺς ὁμοεθνεῖς αὐτῆς ἀπὸ τὸν ὄλεθρον, ὃν προητοίμαζεν εἰς αὐτοὺς Ἀμὰν ὁ ὑπουργὸς τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, καὶ ἀνύψωσαν τὸν θεῖον αὐτῆς Μαρδοχαῖον εἰς τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ βασιλικῇ αὐλῇ τῆς Περσίας.

η') Ἡ *βίβλος Τωβίτ*, ἀναφερομένη εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς αἰχμαλωσίας, ἀποκλίνει πρὸς τὰ διδακτικά, καθ' ὃ ἀνκπτύσσουσα τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ Θεὸς οὐδέποτε ἐγκαταλείπει τὸν ἀληθῆ Ἰσραηλίτην.

θ') Ἡ *βίβλος τῆς Ἰουδεὶθ* ἐξιστορεῖ τὸν ἡρωϊσμὸν τῆς γυναικὸς ταύτης φονευσάσης τὸν στρατηγὸν τοῦ Ναβουχοδονόσορος Βετυλουὰν Ὀλοφέρνην, ἀρχηγὸν τῶν πολιορκούντων τὴν πατρίδα αὐτῆς.

ι') Τὰ δύο βιβλία τοῦ *Ἔσδρα* καὶ (ια') ἡ βίβλος *Νεεμίου* ἐξιστοροῦσι τὴν ἐπιστροφὴν τῶν Ἑβραίων ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν καὶ κυβέρνησιν τοῦ Ζοροβάβελ, Ἔσδρα καὶ Νεεμίου, τὴν ἀνέγερσιν τῆς πόλεως καὶ τοῦ ναοῦ, καὶ τὴν ἀποκατάσασιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ πολιτικῶν νόμων.

ιβ') Τὰ τρία βιβλία τῶν *Μακκαβαίων* ἐξιστοροῦσι τοὺς ἀπὸ τοῦ 175—136 π. Χ. ἀγῶνας τῆς ἡρωϊκῆς ταύτης οἰκογενείας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἑβραίων ἀπὸ τῆς καταδυναστείας τῶν Σελευκιδῶν.

Διδακτικά εἰσιν· α') αἱ *παροιμίαι τοῦ Σολομῶντος*· β') ὁ *ἐκκλησιαστὴς* τοῦ αὐτοῦ· γ') ἡ *σοφία* τοῦ αὐτοῦ· δ') ἡ *σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σειράχ*· καὶ ε') ἡ *βίβλος Ἰώβ*.

Ἐκ τῶν βιβλίων τούτων τὰ τέσσαρα πρῶτά εἰσι πλήρη φιλοσοφικῶν καὶ ἠθικῶν ἀληθειῶν, μετὰ σαφηνείας καὶ πολλῆς τῆς χάριτος ἐκτιθεμένων· τὸ πέμπτον διὰ τῆς ἐξιστορή-

σεως τοῦ βίου καὶ τῶν δυστυχιῶν τοῦ Ἰώβ διδάσκει ἡμᾶς ὅτι δὲν εἶνε δεδομένον ἡμῖν νὰ ἐκφέρωμεν γνώμην περὶ τῆς τοῦ κόσμου κυβερνήσεως καὶ τῶν τυχῶν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅτι ἡ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων πορεία δέον νὰ πείθῃ ἡμᾶς περί τε τῆς ἀγνωσίας ἡμῶν καὶ τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ὑποτασσώμεθα ἀγογγύστως εἰς τὰς βουλὰς τῆς θείας προνοίας.

Καὶ ἐκ τῶν βιβλίων τούτων τὰ δύο· ἡ *σοφία Σολομῶντος* καὶ ἡ *σοφία Ἰησοῦ υἱοῦ Σειρὰχ* κατὰ τὴν σημείωσιν τοῦ ἐν ἁγίοις Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ καίπερ «ἐνάρετα καὶ καλά, ἀλλ' οὐκ ἠριθμοῦντο (παρ' Ἰουδαίοις), οὐδ' ἔκειντο ἐν τῇ κιβωτῷ»· ὅθεν καὶ ταῦτα ἀνεγράφησαν ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας οὐχὶ ἐν τοῖς κανονικοῖς, ἀλλ' ἐν τοῖς ἀναγινωσκομένοις.

Προφητικά εἰσι δέκα ἕξ· τούτων τέσσαρά εἰσι μᾶλλον ἐκτεταμένα, τὰ δὲ λοιπὰ συντομώτερα· ταῦτά εἰσιν οἱ προφητικοὶ λόγοι, 1) τοῦ Ἠσαΐου, 2) τοῦ Ἱερεμίου (καὶ ἡ ἐπιστολὴ αὐτοῦ, 3) τοῦ Ἰεζεκιήλ, 4) τοῦ Δανιήλ, 5) τοῦ Ὠσηέ, 6) τοῦ Ἀμώς, 7) τοῦ Μιχαίου, 8) τοῦ Ἰωήλ, 9) τοῦ Ἀβδιού, 10) τοῦ Ἰωνᾶ, 11) τοῦ Ναούμ, 12) τοῦ Ἀββακούμ, 13) τοῦ Σοφωνίου, 14) τοῦ Ἀγγαίου, 15) τοῦ Ζαχαρίου υἱοῦ Βαραχίου, καὶ 16) τοῦ Μαλαχίου.

Ποιητικά εἰσι 1) οἱ ψαλμοὶ τοῦ Δαυίδ, 2) τὸ ᾆσμα ᾀσμάτων τοῦ Σολομῶντος, καὶ 3) οἱ θρῆνοι τοῦ Ἱερεμίου.

Τὰ πλεῖστα τῶν βιβλίων τούτων ἐγράφησαν ἑβραϊστί, τινὰ δὲ καὶ συριστί· μετεφράσθησαν δὲ τὸ πρῶτον ἑλληνιστὶ ἐπὶ τῆς ἐν Αἰγύπτῳ βασιλείας Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (285—247 π. Χ.) ὑπὸ 72 ἑβραίων ἑλληνιστῶν, ὧν ἡ μετάφρασις, γνωστὴ ὑπὸ τὸ ὄνομα τῶν *ἑβδομήκοντα*, ἀνέκαθεν ἔσχεν ἐπίσημον κῦρος. Ἐκ τῆς μεταφράσεως δὲ ταύτης οἱ ἱεροὶ εὐαγγελισταὶ καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐν τοῖς εὐαγγελίοις καὶ ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτῶν λαμβάνουσιν αὐτολεξεὶ τὰ χωρία, ἅτινα φέρουσιν εἰς μαρτυρίαν.

Τὰ βιβλία τῆς *καινῆς διαθήκης* διαιροῦνται εἰς *ἱστορικά*, *διδακτικά*, καὶ *προφητικά*.

Ἱστορικά εἰσι τὰ τέσσαρα εὐαγγέλια καὶ αἱ πράξεις τῶν ἀ-

ποστόλων· *διδακτικὰ* αἱ ἐπιστολαὶ τῶν ἀποστόλων Ἰακώβου (μία καθολική)· Πέτρου (δύο καθολικαί)· Ἰωάννου (τρεῖς καθολικαί)· Ἰούδα (μία καθολική)· καὶ Παύλου (ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες)· *προφητικὸν* δὲ ἕν, ἡ ἀποκάλυψις Ἰωάννου, ἀλληγορικὴ εἰκὼν τῆς μεγάλης πάλης τοῦ εὐαγγελίου κατὰ τοῦ ἐκπεπτωκότος καὶ ἐξαχρειωθέντος ἰουδαϊσμοῦ καὶ τῆς πολυθείας.

Ὡς ἡ ἐν τοῖς ἱστορικοῖς κατάταξις τῶν τῆς παλαιᾶς διαθήκης βιβλίων δὲν ἐξυπακούει τὸ παράπαν ἀπόκλεισιν αὐτῶν ἐκ τῶν διδακτικῶν καὶ προφητικῶν, ὁμοίως καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ὅρου *ἱστορικῶν* ἐν τῇ ταξιθετήσει τῶν τῆς καινῆς διαθήκης βιβλίων δὲν ἀποκλείει ποσῶς ἐξ αὐτῶν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὸν ὅρον τοῦ *διδακτικοῦ*· τάσσονται δὲ κατὰ συνθήκην ἐν τοῖς ἱστορικοῖς ὡς ἀρηγούμενα τὰ μὲν ἱερὰ εὐαγγέλια τὸν ἐν ἀνθρώποις βίον τοῦ Σωτῆρος, αἱ δὲ πράξεις τὰ ἀπομνημονεύματα τῶν πρώτων ἀποστολικῶν ἔργων.

Ἀκριβέστερον ὁρίζοντες ἑκατέραν τῶν διαθηκῶν παρατηροῦμεν ὅτι, ἡ μὲν *παλαιὰ* περιέχει τὸν *νόμον*, τὸν προετοιμάζοντα τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν τελείαν ἀποδοχὴν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, πρὸς δὲ τὰς προφητείας καὶ τοὺς τύπους τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος· ἡ δὲ *καινὴ* φανερόνει τὴν πλήρωσιν τῶν προφητειῶν καὶ τῶν τύπων, καὶ κηρύττει τὴν μεγάλην τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνίαν, τῆς ὁποίας ἠξιώθημεν διὰ τοῦ ἐν ἀνθρώποις θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἕνεκεν τοῦ περιεχομένου αὐτῆς τούτου ἡ ἁγ. Γραφὴ διαιρεῖται εἰς *νόμον* καὶ *εὐαγγέλιον*· καὶ διὰ μὲν τοῦ *νόμου* ἐννοοῦνται ὅλοι ἐκεῖνοι οἱ τῆς ἁγ. Γραφῆς τόποι εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ τὴν ἀκριβῆ πλήρωσιν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἀπειλεῖ νὰ κολάσῃ αὐστηρῶς τὴν παράβασιν αὐτῶν· διὰ δὲ τοῦ *εὐαγγελίου*, ὅσα ἀποβλέπουσι τὰς ἐπαγγελίας τῆς θείας χάριτος, καὶ τὴν ἀγάπην, τὴν ὁποίαν ἐξ ἀμέτρου φιλανθρωπίας καὶ ἀφάτου συγκαταβάσεως ἔδειξε πρὸς ἡμᾶς ὁ Θεός. Ὅθεν καθ' αὐτὸ ὑπόθεσις τῆς ἁγ. Γραφῆς εἶνε ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅστις διωρίσθη πρὸ καταβολῆς κόσμου

εἰς δόξαν καὶ σωτηρίαν ἡμῶν, ἐπηγγέλθη ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, προεκηρύχθη ὑπὸ τῶν προφητῶν, προεικονίσθη διὰ θυσιῶν καὶ τύπων, προητοιμάσθη διὰ τοῦ νόμου, καὶ ἐκηρύχθη διὰ τοῦ εὐαγγελίου εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Ἐν τῇ ἁγ. Γραφῇ ὁρίζεται πρὸς τούτοις καὶ διασαφηνίζεται ἡ ἀμοιβαία σχέσις Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων· καὶ ἡ μὲν τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον σχέσις εἶνε σχέσις προνοίας, ἐπισκέψεως καὶ οἰκονομίας θείας, ἡ δὲ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεὸν σχέσις εὐλαβείας. Αὕτη *ἀπεκαλύφθη* εἰς τὸν ἄνθρωπον συγχρόνως μετ' αὐτῆς αὐτοῦ τῆς πλάσεως, ἀνεπτύχθη δὲ ἰδίως ἀφότου ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν πεπτωκότα Ἀδὰμ τὴν περὶ τῆς μελλούσης σωτηρίας ἐπαγγελίαν, μέλλει δὲ νὰ καταλήξῃ εἰς αὐτὴν τὴν συντέλειαν τοῦ κόσμου· ὅθεν ὀνομάζεται *θρησκεία ἐξ ἀποκαλύψεως*, ὡς ἀποκαλυφθεῖσα ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ ἐν τῇ εὐρυτέρᾳ σημασίᾳ τῆς λέξεως *χριστιανικὴ πίστις*, καὶ *χριστιανισμός*.

Ὁ χριστιανισμὸς ἔχει τρεῖς μεγάλας περιόδους ἢ φάσεις·

α') Τὴν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως, καθ' ἣν ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπεκαλύφθη ἀμέσως εἰς τὸν Ἀδὰμ μετὰ τὴν πτῶσιν αὐτοῦ, ὑπὸ δὲ τοῦ Ἀδὰμ μετεδόθη κατὰ παράδοσιν καὶ διαδοχὴν εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ· καὶ καθ' ἣν ὁ Θεὸς ηὐδόκησε ν' ἀνανεώσῃ τὴν ἀποκάλυψιν αὐτοῦ εἰς τοὺς πατριάρχας μέχρι Μωϋσέως, ὅπως προφυλάξῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τὰς πλάνας, εἰς ἃς ἐξέπεσε μεθ' ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς θείας ὀργῆς, ἥτις ἐφ' ἅπαν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἐξετάθη ἐν τῇ ἐπισκήψει τοῦ κατακλυσμοῦ. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ ἄνθρωποι ἔζων ἐν τῇ ἀναμνήσει τῶν θείων ἀποκαλύψεων, τῶν γενομένων πρὸς τοὺς πατριάρχας, ὁτὲ μὲν πρὸς δήλωσιν τῆς θείας ὀργῆς διὰ τὴν ἁμαρτίαν, ὁτὲ δὲ πρὸς παραμυθίαν διὰ διαφόρων ἐπαγγελιῶν περὶ τῆς μελλούσης σωτηρίας.

β') Τὴν ἀπὸ Μωϋσέως μέχρι Χριστοῦ, καθ' ἣν ἡ θεία ἀποκάλυψις ἐγένετο οὐχὶ πλέον προφορικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ γραπτῶς, ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ δοθέντος τοῦ νόμου εἰς τὸν λαόν,

ὃν ὁ Θεὸς ἐξελέξατο πρὸς διαπίστευσιν τῆς παρακαταθήκης τῆς εἰς Αὐτὸν καὶ τὸν μέλλοντα Σωτῆρα πίστεως. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἀνεφάνησαν οἱ *προφῆται*, πνευματέμφοροι ἄνδρες ἀποστελλόμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ὁσάκις οἱ ἄνθρωποι, ἀχαλινώτως τρεπόμενοι εἰς πᾶσαν ἀσέβειαν καὶ κακίαν, ἐξέκλινον τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως θρησκείας. Οἱ προφῆται ἀμέσως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κινούμενοι καὶ ὁδηγούμενοι, ἐδίδασκον τοὺς ἀνθρώπους, ζητοῦντες ἵνα ἀναχαιτίσωσιν αὐτοὺς ἀπὸ τὰ κακὰ ἔργα καὶ ἐπιστρέψωσιν αὐτοὺς εἰς τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν τοῦ Θεοῦ· σύναμα δὲ προεφήτευον τὴν ἔλευσιν ἐκείνου, ὅστις ἔμελλε νὰ σώσῃ τὸν κόσμον.

γ') Τὴν ἀπὸ Χριστοῦ μέχρι συντελείας τοῦ κόσμου, ὅτε διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ θείου ἡμῶν Λυτρωτοῦ καὶ Σωτῆρος τὰ πάντα ἐγένοντο καινά, ἐπληρώθησαν αἱ προρρήσεις τῶν προφητῶν, διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ κατωρθώθη ὅ,τι διὰ τοῦ νόμου δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπιτευχθῇ, ἐτελέσθη τὸ κοσμοσωτήριον ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως, πλήρης δὲ καὶ τελεία ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ἀπεκαλύφθη, καὶ τὸ εὐαγγέλιον αὐτῆς ἐκηρύχθη οὐ μόνον εἰς τοὺς ἰσραηλίτας, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον.

Β'

Ὁ ἄνθρωπος· ἀρχικὴ κατάστασις· πτῶσις· διάκρισις τῶν διαθηκῶν.

Ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἀνήκει ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἀρχικῆς τοῦ ἀνθρώπου καταστάσεως, ἤτοι, α') ἡ καταγωγὴ καὶ ἡ φύσις αὐτοῦ, β') ἡ πρώτη μετὰ τοῦ ἀνθρώπου διαθήκη τοῦ Θεοῦ, γ') ἡ πτῶσις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ δ') ἡ ἐκ τῆς πτώσεως τοῦ πρώτου ἀνθρώπου προελθοῦσα διαφθορὰ παντὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Τὰ τῆς πλάσεως τοῦ ἀνθρώπου διδάσκει ἡμᾶς ὁ θεόπνευστος Μωϋσῆς ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως, πληροφορῶν ἡμᾶς ὅτι μετὰ τὸ τέλος πάσης τῆς δημιουργίας ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς τρισυποστάτου, ἀδιαιρέτου τε καὶ

ἀσυγχύτου οὐσίας τοῦ Θεοῦ ἐγένετο συμβούλιον περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου[1], συνεπείᾳ δὲ τοῦ συμβουλίου τούτου ὁ Θεὸς ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον οὐχὶ ὡς τὰ ἄλλα κτίσματα διὰ μόνου τοῦ λόγου καὶ διὰ μιᾶς ἐνεργείας τῆς παντοδυναμίας αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ ἰδίαν τινὰ τάξιν καὶ ἐνέργειαν. Πρῶτον ἔλαβε χοῦν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐξ αὐτοῦ ἔπλασε τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου· εἶτα εἰς τὸ προπαρασκευασθὲν σῶμα, εἰσήγαγε τὴν ψυχήν, οὐχὶ δι' ἁπλῆς προσταγῆς, ἀλλ' ἐμφυσήσας αὐτὴν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πλαστουργήματος αὐτοῦ[2]. Μετὰ παρέλευσιν χρόνου τινὸς δέδωκεν αὐτῷ βοηθὸν τὴν γυναῖκα, εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἑνότητος αὐτῆς μετὰ τοῦ ἀνδρὸς πλάσας τὸ σῶμα αὐτῆς ἐκ τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ[3]. Τοῦ πρωτοπλάστου τούτου ζεύγους τὰ ὀνόματα ἦσαν *Ἀδὰμ* καὶ *Εὔα*, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἀναμιμνήσκει *τὴν καταγωγὴν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου ἐκ τῆς γῆς*, τὸ δὲ δεύτερον σημαίνει *μητέρα πάντων τῶν ζώντων*[4].

Ταῦτα διηγεῖται ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ Γενέσει· ἡ διήγησις δὲ αὕτη οὐδαμῶς ἐστιν ἀλληγορικὴ ἢ μεταφορική, ἀλλὰ καθαρῶς ἱστορική, καθ' ἃ ἐπιβεβαιοῦται ὑπὸ τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ[5] καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ ἀποστόλου τῶν ἐθνῶν[6]. Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης τοῦ Μωϋσέως μανθάνομεν, ὅτι συστατικὰ τοῦ ἀνθρώπου εἰσί· α') *τὸ ὀργανικὸν σῶμα*, διὰ τοῦ ὁποίου συνδέεται ὁ ἄνθρωπος μετὰ τῆς γῆς καὶ τοῦ ὑλικοῦ κόσμου· καὶ β') *ἡ ψυχή*, ἡ ἐμφυσηθεῖσα αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ καὶ διὰ τῆς ὁποίας συνδέεται ὁ ἄνθρωπος μετὰ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου. Πρὸς τούτοις ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης τοῦ Μωϋσέως πληροφορούμεθα ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶνε τὸ ἰδιαίτατον ἀντικείμενον τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ σφραγὶς τῆς δημιουργίας αὐτοῦ· ὅθεν καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς δημιουργίας ἐπλάσθη, καὶ παρὰ τὰ λοιπὰ κτίσματα ἔλαβεν ἰδίας καὶ ἀνωτέρας τελειότητας, παριστῶν μὲν ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ συστάσει θαυμάσιον καὶ ἐπ' ἄκρον συνδυασμὸν δύο φύσεων, πνευματικῆς τε καὶ ὑλικῆς, ἐπιγείου καὶ οὐρανίου, προσκαίρου καὶ ἀθανά-

1) Γεν. α 26. 2) αὐτόθ. β' 7. 3) αὐτόθ. 22—23. 4) αὐτόθ' γ' 20. 5) Μάρκ. ι' 6. 6) πρὸς Κορινθ. Α' ιε' 47.

του, ὧν δὲ κρίκος δύο ἑτερογενῶν κόσμων, ὁρατοῦ τε καὶ ἀοράτου. Τὸ μὲν *σῶμα* αὐτοῦ, πλασθὲν ἐκ τῆς γῆς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, συγκεράννυσιν ἐν ἑαυτῷ πᾶν ὅ,τι κάλλιστον καὶ τελειότατον ἐν τῇ φύσει, ὅθεν καὶ μικρὸς κόσμος ἐστὶν ἐν τῷ μεγάλῳ κόσμῳ τοῦ Θεοῦ· ἡ δὲ *ψυχὴ* αὐτοῦ ἐκοσμήθη δι' ὑψηλῶν τελειοτήτων, ὡς ποιηθεῖσα ἐκ θείας πνοῆς κατ' ἄμεσον τρόπον καταγωγῆς ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἔχει δὲ αὕτη ἑξόχους δυνάμεις· *νοῦν*, δι' οὗ γινώσκει ἑαυτήν, τὸν ποιητήν, καὶ πᾶν τὸ δημιουργηθέν· *ἐλευθέραν θέλησιν*, δι' ἧς ὁ ἄνθρωπος ὁρίζει τὴν ἑαυτοῦ ἐνέργειαν, μὴ ὑποκειμένην εἰς οὐδεμίαν ἐξωτερικὴν ἀνάγκην· *καρδίαν* δὲ ἱκανὴν νὰ ἀγαπᾷ τὸν δημιουργὸν αὐτῆς, καὶ ἐν αὐτῷ εὑρίσκει τὴν ἰδίαν μακαριότητα. Τὴν πρωτόγονον ταύτην τελειότητα τῆς ψυχῆς ἀποκαλύπτει ἡ ἁγ. Γραφή, διδάσκουσα ὅτι ἐπλάσθη αὕτη *κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ*[1]· κατ' *εἰκόνα* μὲν ὡς νοερὰ καὶ αὐτεξούσιος, ὡς προικισθεῖσα δι' ἰδιωμάτων καὶ πλεονεκτημάτων ἀποτελούντων τὴν οὐσίαν αὐτῆς, ἤτοι τὴν πνευματικὴν αὐτῆς φύσιν· καθ' *ὁμοίωσιν* δὲ ὡς προικισθεῖσα ὑπὸ πλεονεκτημάτων, δι' ὧν τὴν τῆς ἀρετῆς ὁμοίωσιν δι' ἀγαθοβούλου θελήσεως καὶ ἐνεργείας κατὰ τὸ δυνατὸν ἐπιτυγχάνει. Ταῦτα δέ εἰσιν ἡ εὐθύτης τοῦ νοῦ, τὸ ἄμωμον καὶ ἡ ἁγιότης τῆς θελήσεως, ἡ καθαρότης τῆς καρδίας, καὶ αἱ λοιπαὶ ἀρεταὶ καὶ ἠθικαὶ τελειότητες, τὰς ὁποίας ἀναγράφει ὁ ἀπόστολος Παῦλος[2].

Ποιήσας οὕτω τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς καὶ διὰ τοιούτων δώρων προικίσας αὐτόν, ἔδειξεν εἰς αὐτὸν τὸν ὑψηλὸν σκοπὸν καὶ προορισμόν, δι' ὃν ἐδημιούργησεν αὐτόν, ὁρίσας τῷ πλάσματι αὐτοῦ τούτῳ τὴν ἀνύψωσιν τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ φύσεως εἰς ὑψηλότερον βαθμὸν τελειότητος διὰ τῆς βαθμιαίας ἀναπτύξεως καὶ μορφώσεως τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἄχρις οὗ αὕτη δι' ἐνεργοῦ προσεγγίσεως πρὸς τὸν Θεόν, τὸ ἑαυτῆς ἀρχέτυπον, κατορθώσῃ πλήρες, κατὰ τὸ δυνατόν, μέτρον ὁμοιώσεως καὶ στενώτατον δεσμὸν μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἤτοι κοινωνίαν τῆς θείας οὐσίας. Ἐκ τοῦ μέτρου δὲ τῆς ἐν τούτῳ ἐπιδόσεως ἔμελλε νὰ

1) Γεν. α' 26. 2) πρὸς Ἐφεσ. δ' 24 καὶ ἑφεξ.

κατορθωθῇ καὶ ὁ ἕτερος σκοπὸς τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας, ἡ *μακαριότης αὐτοῦ*, ἥτις εἶνε ἀποτέλεσμα τοῦ στενωτάτου δεσμοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ, τῆς ἀνεξαντλήτου πηγῆς παντὸς ἀγαθοῦ. Ἀλλ' ἵνα ἐν τούτῳ ἡ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρώπου ἔχῃ καθ' ἑαυτὴν ἀξίαν, ὁ Θεὸς ἐπροίκισε τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ δώρου τῆς ἐλευθερίας, δι' ἧς οὗτος ἀφ' ἑαυτοῦ εἴτε τὸ ἀγαθὸν ἀσπάζεται, εἴτε πρὸς τὸ κακὸν ἐκτρέπεται, καὶ ἀποκομίζει τὸν μισθὸν τῶν ἰδίων αὐτοῦ ἔργων.

Συνέπεια τῆς εἰς τὸν ἄνθρωπον χορηγίας τοῦ δώρου τῆς ἐλευθερίας ἦν ἡ πρωτόγονος διαθήκη, ἤτοι ἡ ἀμοιβαία σύνθήκη τοῦ Θεοῦ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, καθ' ἣν ὁ μὲν Θεὸς παρέσχεν εἰς τὸν ἄνθρωπον δικαιώματα καὶ πλεονεκτήματα ἄλλα παρὰ τὰ δωρηθέντα εἰς αὐτὸν κατὰ τὴν πλάσιν, ὁ δὲ ἄνθρωπος ὑπεχρεώθη, ὅπως, δεχόμενος ταῦτα μετ' εὐγνωμοσύνης, ἀποδείξῃ πρὸς τὸν πλάστην αὐτοῦ ἀγάπην καὶ ὑπακοήν. Ἡ διαθήκη αὕτη εἶνε τὸ θεμέλιον τῆς πρωτογόνου ἐκκλησίας. Μετὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ᾠκοδόμησεν ὁ Θεὸς τὸ βασίλειον αὐτοῦ, ἤτοι τὴν πρωτόγονον ἐπὶ τῆς γῆς ἐκκλησίαν.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὁ Θεὸς εἰσήγαγε τὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς· ἀνέθετο αὐτῷ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς κυριαρχίαν ὡς ἐξωτερικὸν σημεῖον τῆς ἐν αὐτῷ εἰκόνος αὐτοῦ· ὑπεσχέθη αὐτῷ ἀθανασίαν ψυχῆς τε καὶ σώματος, ἐν ᾗ ἂν περιπτώσει πιστῶς τηρήσῃ τὴν διαθήκην αὐτοῦ, καὶ εἰσήγαγε τὸν ἄνθρωπον εἰς στενωτάτην μεθ' ἑαυτοῦ κοινωνίαν, κοινωνῶν διὰ τῆς ἑαυτοῦ παντουργοῦ ἰσχύος αὐτῷ πρὸς διατήρησιν καὶ ἐπαύξησιν τῆς πνευματικῆς τούτου ζωῆς, καὶ συνεργῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς ὑψίστης τελειότητος, πρὸς ἣν αἱ φυσικαὶ τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεις εἰσὶ προωρισμέναι.

Διὰ τοιούτων δώρων προικισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐτέθη ἀναγκαίως ὑπὸ νόμον τινά, σύμφωνον πρὸς τὴν διττὴν αὐτοῦ φύσιν, τήν τε αἰσθητὴν καὶ τὴν πνευματικήν, ἵνα δυνηθῇ καὶ ἀποδείξῃ τὸ πιστὸν αὐτοῦ ἐν τῇ μετὰ τοῦ Θεοῦ διαθήκῃ, καὶ ἵνα σύναμα ἔχῃ μέσον πρὸς ἄσκησιν καὶ τελείωσιν τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐντελῆ παγίωσιν ταύτης ἐν τῷ ἀγαθῷ.

Ὁ νόμος οὗτος διετυπώθη ἐν τῇ ἐντολῇ, ἣν ὁ Θεὸς ἔδοτο εἰς τὸ πρωτόπλαστον ζεῦγος, συστήσας αὐτῷ νὰ μὴ φάγῃ ἐκ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου *τοῦ γινώσκειν* καλὸν καὶ πονηρόν[1].

Ἡ συμμόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰς εἰσηγήσεις τοῦ πατρὸς τοῦ ψεύδους, καὶ κατὰ συνέπειαν ἡ μὴ ὑπακοὴ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐντολὴν ταύτην τοῦ Θεοῦ, κατέστησε τὸν ἄνθρωπον παραβάτην παντὸς τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ· κατέρριψε τὴν ἀνθρωπότητα εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ κακοῦ, διαφθείρασα καὶ βλάψασα ἅπασαν αὐτῆς τὴν φύσιν· ἐστέρησεν ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος τῆς ἀθωότητος καὶ μακαριότητος, ἃς ὁ Θεὸς ἐπρυτάνευσεν αὐτῷ ἐν τῇ θεμελιώσει τῆς πρωτογόνου ἐκκλησίας· ἀντ' αὐτῶν δὲ ἐκληροδότησεν εἰς τὴν ἐκ τῆς παρακοῆς ταύτης διαφθαρεῖσαν ἀνθρωπίνην φύσιν τὸ *προπατορικὸν ἁμάρτημα*, ἤτοι τὴν ἐν αὐτῷ τῷ ἤθει τοῦ ἀνθρώπου ἐνοικήσασαν ἐσωτερικὴν καὶ ἐνδελεχῆ ροπὴν εἰς ἐναντία τῷ νόμῳ ἔργα, καὶ τὴν ἔμφυτον διαφθορὰν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δι' ἣν οὗτος, στερούμενος τῶν τελειοτήτων, ὧν ἀπήλαυε κατὰ τὴν περίοδον τῆς πρωτογόνου ἐκκλησίας, ὀργᾷ μᾶλλον εἰς τὸ κακὸν ἢ εἰς τὸ ἀγαθόν.

Ἡ ἐκ τῆς παραβάσεως τῆς πρωτογόνου διαθήκης ἐπελθοῦσα πτῶσις διετάραξε τήν τε ἐσωτερικὴν γαλήνην καὶ τὴν ἐξωτερικὴν εὐημερίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὀδυνηρῶς ἐπέδρασεν οὐ μόνον ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ ἐφ' ἁπάσης τῆς περιστοιχούσης αὐτὸν φύσεως, ἐφ' ἧς εἶχε καταστῆ βασιλεύς. Ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ τέως καθαρῶς θεωρῶν τὸν Θεόν, ἐσκοτίσθη καὶ πρὸς ἐπίγνωσιν τῶν θείων ἐγένετο ἀμβλὺς καὶ βραδύς· ἡ πρώτη αὐτοῦ εὐθύτης, ἡ ἐν τῇ καθαρᾷ συνειδήσει καὶ τῇ ἁγίᾳ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ συνισταμένη, κατελήφθη ὑπὸ φρίκης καὶ φόβου, καὶ ἡ ἐλευθερία αὐτοῦ ὑπέκυψεν ὑπὸ διαφόρους ἐντυπώσεις καὶ ὀρέξεις, αἵτινες κατεκυρίευσαν τοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ

---

1) Γεν. β' 17. — Ὠνομάσθη δὲ οὕτω τὸ ξύλον τοῦτο οὐχὶ διότι αὐτὸ παρεῖχε γνῶσιν καὶ ἀνύψου τὸν νοῦν, ἀλλὰ διότι παρεῖχε τῷ ἀνθρώπῳ εὐκαιρίαν τοῦ ἀποδεῖξαι ἑαυτὸν ἀγαθὸν ἢ κακόν, καὶ διότι ἐκ πειρᾶς ἐδίδαξε τὸν ἄνθρωπον νὰ διακρίνῃ τὸ καλον, οὗτινος πρὶν τῆς γεύσεως ἀπήλαυε, καὶ τὸ κακόν, ὅπερ πρότερον ἠγνόει.

πνευματικοῦ. Σύναμα δὲ ἡ περιστοιχοῦσα αὐτὸν κτίσις, ἡ κατ' ἀρχὰς δι' αὐτὸν λαβοῦσα τὴν εὐλογίαν, μετὰ τὴν παρακοὴν ἕνεκα αὐτοῦ ὑπέκυψε τῇ κατάρᾳ, ἣν ὁ Θεὸς ἐξήνεγκεν εἰπών· *ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, ἐν λύπαις φαγῇ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου, ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι·* ἵνα καὶ ἐν αὐτῇ τῇ περὶ αὐτὸν φύσει ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνηται τὴν ἀθλιότητα εἰς ἣν ἐξέπεσεν, ὡς ἐν αὐτῇ κατὰ τὴν περίοδον τῆς πρωτογόνου ἐκκλησίας ᾐσθάνετο τὴν μακαριότητα, ἧς ἀπήλαυεν.

Εὐθὺς ὡς ὁ ἄνθρωπος ἀπεφάσισε καὶ ἔπραξε τὸ κακὸν ἀπώλεσε τὴν *ψυχικὴν γαλήνην*, ἧς ἀπήλαυεν ἐν τῇ πρωτογόνῳ ἐκκλησίᾳ ἐκ τῆς συναισθήσεως τοῦ ὅτι εὕρητο πλησίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἠγαπᾶτο ὑπ' αὐτοῦ, καθ' ὃ θέλων καὶ πράττων τὸ ἀγαθόν, καὶ ἀποφεύγων τὸ κακόν· τὰ *πάθη* ὑπερίσχυσαν τοῦ λογικοῦ· ἡ *ψυχὴ* ἐδουλώθη ὑπὸ τῶν ἀφηνιασασῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἡδονῶν τῶν αἰσθήσεων· τὸ *πνεῦμα* αὐτοῦ, τὸ τέως κεκτημένον ἐξαισίαν δύναμιν δι' ἧς ὑψούμενον ὑπὲρ τὴν κοινὴν καὶ ταπεινὴν σφαῖραν τῶν αἰσθήσεων εἰσέδυεν εἰς αὐτὸν τὸν ἀόρατον κόσμον καὶ εἰς ἄμεσον ἤρχετο κοινωνίαν πρὸς τὸν Θεόν, μόλις εἴκαζε τοῦ λοιποῦ τὰ ἐπὶ γῆς, τὰ δὲ ἐν χερσὶν εὕρισκε μετὰ πόνου, ἐξ οὗ αἱ πλάναι, αἱ προλήψεις, ἡ ἀπιστία καὶ ἡ δεισιδαιμονία ἐν τῷ κόσμῳ ἐγεννήθησαν· ἡ *θέλησις* διεφθάρη, δουλαγωγηθεῖσα τῇ φιλαυτίᾳ, ἥτις ἐγένετο τὸ κύριον ἐλατήριον τῆς πτώσεως καὶ τῆς μετὰ τὴν πτῶσιν ἐνεργείας τοῦ ἀνθρώπου· ἡ *ἐλευθερία* εἰς ἀλλοτρίας προσεδέθη ὀρέξεις· αὐτὴ δὲ ἡ *συνείδησις* ἐφιμώθη ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ ὑπὸ παγερὰν σιγὴν περιέστη, ὅτε ἀναγκαιοτάτη ἦν ἡ ὁμολογία καὶ διαμαρτύρησις αὐτῆς. Ἐν τῇ ἐπισκοτίσει ταύτῃ, τῇ κατακολουθησάσῃ τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀπεπλανήθη ἔτι μᾶλλον ὁσημέραι καὶ διεφθάρη ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ σὺν τῇ διαπράξει τῆς ἁμαρτίας αὐτὴ ἡ φύσις τοῦ ἀνθρώπου διεφθάρη, ἡ δὲ κατάστασις αὕτη τῆς ἁμαρτίας ὥς τι μόλυσμα κληρονομικὸν καὶ ἀνίατον μετεδόθη εἰς ἅπαντας τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀδάμ, ὅς, ἐπειδὴ ἔβλαψε καὶ ἔφθειρεν ὅλον ἑαυτὸν διὰ τῆς ἁμαρτίας, παρήγαγε

καὶ τέκνα κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ εἰκόνα[1]. Τοῦτο δὲ ἐγένετο, διότι ὁ Ἀδὰμ δὲν ἦτο ἁπλοῦς τις ἄνθρωπος ἢ ἄτομόν τι ἁπλοῦν ἐν τῇ σειρᾷ τῶν πολλῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' αὐτὸς ὁ πρωτόπλαστος ἄνθρωπος, ἐξ οὗ ἔμελλον νὰ γεννηθῶσιν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι· ἦν τὸ σπέρμα, ἐξ οὗ ἔμελλε νὰ βλαστήσῃ, ὡς καὶ ἐβλάστησεν, ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἰς ὃ διὰ τῆς γεννήσεως ἀπὸ τῶν γονέων εἰς τὰ τέκνα μεταβαίνει τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα, ὅπερ ἀδιαλείπτως ὑπάρχει ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ὥστε *πᾶς τις διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ πάσας τὰς ἡμέρας*[2]. Ἐκ τούτου ἡ ἀνατροφή, ἡ παιδεία, αἱ ποιναὶ καὶ αἱ ἀμοιβαὶ ἀδυνατοῦσιν ἵνα ἐξαφανίσωσιν ἐξ ὁλοκλήρου τὰ ἐπακολουθήματα αὐτοῦ, ἐπειδὴ τὸ προπατορικὸν ἁμάρτημα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ φύσει ἔγκειται οὐχὶ ὡς τι ἀρνητικόν, ἤτοι ὡς ἔλλειψις γνώσεως καὶ ἀσθένεια δυνάμεων, ἀλλ' εἶνε θετικὴ ροπὴ πρὸς τὸ κακὸν καὶ πραγματικὴ κακὴ ἐν ἡμῖν ἀρχή. Τὴν δύναμιν ταύτην τοῦ ἁμαρτήματος τούτου ἐκφράζει ὁ μακάριος Παῦλος, καλῶν αὐτὸ νόμον αἰχμαλωτίζοντα ἡμᾶς ἄκοντας τῇ ἐξουσίᾳ τῆς ἁμαρτίας[3]. Τοῦ ἁμαρτήματος δὲ τούτου, συνεργοῦντος τοῦ ἀνθρώπου, τοσοῦτον αὐξάνει ἡ ἐν αὐτῷ δύναμις, ὥστε κατὰ τοὺς λόγους τοῦ αὐτοῦ μακαρίου ἀποστόλου[4] ὁ ἄνθρωπος καθίσταται *νεκρός*, ἤτοι ὅλως ἀνίκανος πρὸς τὸ ἀγαθόν, καὶ ὅλως ἀνίατον τραῦμα, ἐφ' οὗ *οὐκ ἔστι μάλαγμα ἐπιθεῖναι, οὔτε ἔλαιον, οὔτε καταδέσμους*[5].

Ἡ πρωτόγονος λοιπὸν αὕτη ἁμαρτία ἐτέθη ὡς ἄρρηκτον μεσότοιχον μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ὅς, εἰς μόνας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις ἀφιέμενος, ἠδυνάτει ὅλως νὰ διαλλάξῃ αὐτὸν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ κατορθώσῃ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ μετὰ τοῦ Θεοῦ δεσμοῦ, ὃν ἡ τῶν προπατόρων ἁμαρτία διέσπασεν. Ὅθεν ἀπαραίτητος ἦν ἡ ἐκ Θεοῦ βοήθεια πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὃς ἄνευ αὐτῆς αἰωνίως ἔμελλεν ἀπόλλυσθαι ὑπὸ τὴν κρίσιν καὶ ὀργὴν τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως ὡς ἐκ τοῦ αὐτεξουσίου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἡ ἐκ τῆς ἁμαρτίας σωτηρία καὶ ἀναγέν-

1) Γεν. ε' 3. 2) αὐτοθ. ϛ' 5. 3) πρὸς Ρωμ. ζ' 23. 4) πρὸς Ἐφεσ. β' 5. 5) Ἡσ. α' 6.

νησις τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἠδύνατο νὰ προέλθῃ ὅλως ἔξωθεν καὶ κατηναγκασμένη, ἐπάναγκες ἦν νὰ αἰσθανθῇ ὁ ἄνθρωπος οἴκοθεν τὴν ἀνάγκην τῆς σωτηρίας, καὶ νὰ ἐπιθυμήσῃ αὐτὴν ἐξ ὅλης καρδίας, ὥστε νὰ ἀποδεχθῇ ποτε προθύμως αὐτήν. Τοῦτο ὅμως δὲν ἦν δυνατὸν νὰ γείνῃ εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσιν· ὅθεν διὰ μακρᾶς καὶ πολυχρονίου προπαρασκευῆς δεόντως τὸ ἀνθρώπινον γένος προητοιμάσθη εἰς ὑποδοχὴν τοῦ μέλλοντος Λυτρωτοῦ καὶ Σωτῆρος, οὗ τὴν ἔλευσιν ἐκ στόματος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ εὐηγγελίσθη εὐθὺς μετὰ τὴν πτῶσιν ὁ ἄνθρωπος[1], καὶ εἰς ἀποδοχὴν αὐτοῦ τε καὶ τῆς σωτηριώδους αὐτοῦ θεραπείας τε καὶ διδασκαλίας. Τὸ ἔργον τοῦτο τῆς προπαρασκευῆς ἀνεπτύχθη κατὰ τὰς πρὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος δύο μεγάλας περιόδους τοῦ βίου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἤτοι κατὰ τὴν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως ἐποχήν, καὶ κατὰ τὴν ἀπὸ Μωϋσέως ἄχρι τῆς ἐν ἀνθρώποις ἐπιφανείας τοῦ Λυτρωτοῦ περίοδον.

Καὶ ἔχουσι μὲν αἱ ἐποχαὶ αὗται, ὡς καὶ ἡ ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Λυτρωτοῦ περίοδος, ἀντικείμενον διδασκαλίας τὴν *διαθήκην τῆς χάριτος*, ἀλλὰ κατὰ τοῦτο διακρίνονται τῆς ἐν ᾗ βιοῦμεν περιόδου, ὅτι ἐκείνων μὲν χαρακτὴρ ἦν ἡ πίστις εἰς τὸν *ἐρχόμενον*, τῆς δὲ ἡμετέρας, ἤτοι τῆς ἀπὸ τῆς ἐν ἀνθρώποις ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος, εἶνε ἡ πίστις εἰς τὸν *ἐλθόντα* Λυτρωτὴν. Τότε μὲν μόνον παρεσκευάζετο ἡ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπολύτρωσις, ἤδη δὲ ἔργῳ ἐξετελέσθη. Ἐπὶ τῆς διακρίσεως ταύτης στηρίζεται ἡ διαίρεσις τῆς δευτέρας διαθήκης τῆς χάριτος εἰς *παλαιὰν* καὶ εἰς *νέαν διαθήκην*, ὧν ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνει τὴν μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος περίοδον, ἡ δὲ δευτέρα τοὺς μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Λυτρωτοῦ χρόνους· κατ' οὐσίαν ὅμως εἰσὶν ἓν καὶ τὸ αὐτό, ὡς θεμελιούμεναι ἐπὶ τῆς εἰς τὸν Σωτῆρα πίστεως.

Γ'

Ἡ διαθήκη τῆς χάριτος· τὰ αἴτια τῆς προπαρασκευῆς.

Ἡ *διαθήκη τῆς χάριτος*, καθ' ἣν εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἀπεκα-

1) Γεν. γ' 15.

λύφθη ἡ ἄπειρος καὶ ἀνέκφραστος πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἀγάπη τοῦ ἐν Τριάδι ἀσυγχύτως τε καὶ ἀδιαιρέτως προσκυνουμένου Θεοῦ, διακρίνεται τῆς πρὸς αὐτὸν πρώτης διαθήκης κατὰ τοῦτο, ὅτι ἡ μὲν πρώτη ἦν *διαθήκη ὁράσεως* καὶ ἀμέσου μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίας, ἡ δὲ δευτέρα *διαθήκη πίστεως* εἰς τὸν μεσίτην τῆς σωτηρίας· ἐκείνη μὲν ἐνεῖχε *πραγματικὴν ἀπόλαυσιν* τῆς ἐν τῷ παραδείσῳ μακαριότητος, αὕτη δὲ ἐνέχει τὴν εἰς τὴν μέλλουσαν μακαριότητα ἐλπίδα.

Τῆς δευτέρας ταύτης πρὸς τὸν ἄνθρωπον διαθήκης τοῦ Θεοῦ προηγήθη ἡ ἐν τῇ αἰωνίῳ βουλῇ τῆς ὑπεραγίας Τριάδος περὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου διαθήκη, ἣν ὁ μὲν προφητάναξ Δαυὶδ διασημαίνει, παριστῶν τὸ τῆς ὑπεραγίας Τριάδος δεύτερον πρόσωπον λέγον τῷ Πατρί· «θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, σῶμα δὲ κατηρτίσω μοι· ὁλοκαυτώματα καὶ περὶ ἁμαρτίας οὐκ ᾔτησας. Τότε εἶπον, ἰδοὺ ἥκω. . . τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου ὁ Θεός»[1]· ὁ δὲ προφήτης Ἠσαΐας εἰσάγων τὸν Σωτῆρα λέγοντα· «ἡ παιδεία Κυρίου ἀνοίγει τὰ ὦτά μου, ἐγὼ δὲ οὐκ ἀπειθῶ, οὐδὲ ἀντιλέγω· τὸν νῶτόν μου δέδωκα εἰς μάστιγας, τὰς δὲ σιαγόνας μου εἰς ῥαπίσματα, τὸ δὲ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων»[2]· ταύτης δὲ πολλάκις μνημονεύει ὁ Σωτὴρ ἐν εὐαγγελίοις[3].

Ταύτης τῆς προαιωνίου καὶ πλήρους ἀνεξιχνιάστου σοφίας βουλῆς τοῦ Θεοῦ ἐλατήριον ἦν ἡ ἄρατος αὐτοῦ φιλανθρωπία «μὴ βουλομένου τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ»[4], ἀλλὰ «πάντας θέλοντος σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν»[5]· πρὸς δὲ ἡ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ἄμετρος ἀγάπη αὐτοῦ, «οὕτως ἀγαπήσαντος τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ δεδωκέναι, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον[6]». Ὅθεν «πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ,

1) Ψαλμ. λθ' 7—9· παρβλ. καὶ πρὸς Ἑβρ. ε' 1—9. 2) Ἠσ. ν' 5—7. 3) ἴδε Ἰωάν. ι' 17,18· ιβ' 49,50· ιδ' 31. 4) Ἰεζεκ. λγ' 11. 5) πρὸς Τιμοθ. Α' β' 4. 6) Ἰωάν. γ' 16.

ἵνα ἐνδείξηται τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ[1]».

Καίπερ ὅμως ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἡ εὐδοκήσασα ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον εἶνε ἄπειρος καὶ ἐλευθέρα, ἀλλ' ἅμα ἄπειροί εἰσιν ἡ ἁγιότης, ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ σοφία αὐτοῦ· ὅθεν τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως δὲν ἠδύνατο νὰ τελεσθῇ ἄνευ τινὸς ὅρου· ἐπάναγκες δὲ ἦν, ἵνα, ὡς ἐν πάσαις ταῖς ἐνεργείαις τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἐν ταύτῃ, τῇ τῆς ἀπολυτρώσεως τοῦ ἀνθρώπου, «ἔλεος καὶ ἀλήθεια συναντηθῶσι, δικαιοσύνη δὲ καὶ εἰρήνη καταφιληθῶσιν»[2], ἵνα μὴ διὰ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων λυθῇ ἡ ἁρμονία ἡ ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἁγιότητι, δικαιοσύνῃ καὶ σοφίᾳ τοῦ Θεοῦ.

Τούτου ἕνεκα καὶ ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐκ σπέρματος τοῦ Ἀδὰμ ἄνθρωπος ἠδύνατο νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν ὅρον τοῦτον, τὸν ἱκανοποιοῦντα τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ διὰ προσφορᾶς θυσίας ἱκανῆς νὰ ἀπαλείψῃ τὴν βαρεῖαν εὐθύνην τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ ἐξαγοράσῃ αὐτὸ ἐκ τῆς κατάρας, ὑφ' ἣν ὑπέπεσεν· ἐπειδὴ οὐδεὶς ἀπόγονος τοῦ πεπτωκότος Ἀδὰμ ἠδύνατο νὰ διορθώσῃ τὴν ἀνθρώπινον φύσιν, ἀποδίδων αὐτῇ τὴν πρώτην τελειότητα καὶ ὁμοίωσιν πρὸς τὸν Θεόν, ὧν ἐστερήθη διὰ τῆς ἁμαρτίας· ἐπειδὴ οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων ἦν ἱκανὸς νὰ ἐξαλείψῃ πάντα τὰ ἐν τῷ κόσμῳ ἴχνη τῆς ἁμαρτίας, καταλύων τὰ ἔργα τοῦ σκότους «οὐ πρέσβυς, οὐδὲ ἄγγελος, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος ἀνέλαβε τοῦ σῶσαι ἡμᾶς» κατὰ τὴν προφητικὴν φωνήν[3].

Ταύτης τῆς διαθήκης γενομένης ἐν τῇ προαιωνίῳ βουλῇ τῆς ὑπεραγίας Τριάδος, ἡ *διαθήκη τῆς χάριτος* εὐηγγελίσθη τῷ ἀνθρώπῳ ἐν τῷ πρωτοευαγγελίῳ τῷ ἀκουσθέντι ἐν τῷ παραδείσῳ, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ Θεὸς ἐδίωκεν ἐξ αὐτοῦ τὸ διὰ τῆς ἁμαρτίας σκοτισθὲν πρωτόπλαστον ζεῦγος, καὶ σὺν αὐτῷ τὴν ἀποσκοτισθεῖσαν ἀνθρωπότητα. Τὸ διὰ τὴν ἐκπεσοῦσαν ἀνθρωπότητα εὐάγγελον τοῦ Θεοῦ ῥῆμα «καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικός, καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ

---

1) πρὸς Ἐφεσ. β' 4,5,7, 2) Ψαλμ, πδ' 11. 3) Ἠσ. ξγ' 9.

σπέρματος αὐτῆς· αὐτὸς σοῦ τηρήσει κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν[1]», εἶνε ἡ πρώτη ἀποκάλυψις τῆς διαθήκης τῆς χάριτος.

Ἡ διαθήκη αὕτη τῆς χάριτος, ἤτοι τῆς μεσιτείας τοῦ δευτέρου τῆς ὑπεραγίας Τριάδος προσώπου ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐπεκτείνεται ἐφ' ἅπαντας ἀνεξαιρέτως τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀδὰμ παντὸς χρόνου καὶ ἔθνους, καθ' ἃ ἐπιβεβαιοῖ αὐτὴ ἡ ἀξία τοῦ μεσίτου τῆς ἡμετέρας σωτηρίας, ὃς δὲν εἶνε, ὡς ἡμεῖς δημιούργημα, ἀλλ' αὐτὸς ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐλθὼν ἵνα σώσῃ ἅπαντα τὸν κόσμον, «ἱλασμὸς γενόμενος οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων ἁμαρτημάτων μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου[2]», ἵνα «ὡς διὰ τῆς παρακοῆς τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου ἁμαρτωλοὶ κατεστάθησαν οἱ πολλοί, οὕτω καὶ διὰ τῆς ὑπακοῆς τοῦ ἑνὸς δίκαιοι (γένωνται) οἱ πολλοί[3]». Ὅθεν καὶ τὰ μέσα τῆς χάριτος πρὸς σωτηρίαν προητοιμάσθησαν, προωρίσθησαν καὶ μεταδίδονται τοῖς πᾶσι, καλουμένοις ἐξ ἴσου πρὸς σωτηρίαν, διότι «ὁ Θεὸς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι[4], οὐκ ἔστι δὲ προσωποληψία παρ' αὐτῷ, καὶ οὗτός ἐςι Θεὸς οὐχὶ Ἰουδαίων μόνον ἀλλὰ καὶ ἐθνῶν[5]». Αὐτὸς ἀνώρθωσε τὴν διὰ τῆς ἁμαρτίας πεπτωκυῖαν ἀνθρωπότητα· διότι, «εἰ ἐβασίλευσεν ὁ θάνατος ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωσέως, καὶ τοὺς μὴ ἁμαρτήσαντας ἐπὶ τῷ ὁμοιώματι τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ, ὅς ἐστι τύπος τοῦ μέλλοντος· ἀλλ' οὐχ ὡς το παράπτωμα οὕτω καὶ τὸ χάρισμα. Εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι οἱ πολλοὶ ἀπέθανον, πολλῷ μᾶλλον ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ δωρεὰ ἐν χάριτι τῇ τοῦ ἑνὸς ἀνθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τοὺς πολλοὺς ἐπερίσσευσε· τὸ μὲν γὰρ κρῖμα ἐξ ἑνὸς εἰς κατάκριμα, τὸ δὲ χάρισμα ἐκ πολλῶν παραπτωμάτων εἰς δικαίωμα. Εἰ γὰρ τῷ τοῦ ἑνὸς παραπτώματι ὁ θάνατος ἐβασίλευσε διὰ τοῦ ἑνός, πολλῷ μᾶλλον οἱ τὴν περισσείαν τῆς χάριτος καὶ τῆς δωρεᾶς τῆς δικαιοσύνης λαμβάνοντες ἐν ζωῇ

---

1) Γεν. γ' 15. 2) Ἰωάνν. Α' καθολ. β' 2. 3) πρὸς Ρωμ. ε' 19. 4) πρὸς Τιμόθ. Α' β' 4. 5) πρὸς Ρωμ. β' 11, γ' 29.

βασιλεύσουσι διὰ τοῦ ἑνὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ[1]». Αὐτὸς ὡδήγησε τὴν ἀνθρωπότητα ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελίου, τοὺς πάντας καλέσας πρὸς σωτηρίαν, καὶ μὴ ἐμφιλοχωρήσας εἰς μόνας τὰς μὴ θελούσας νὰ φωτισθῶσι ψυχάς· ἐπειδή, ναὶ μὲν ὁ Θεὸς θέλει ἵνα σωθῶσι πάντες, ἀλλ' ἀπαιτεῖ σύναμα καὶ ἑκούσιον *πίστιν*, οὐδένα δὲ βιάζων ἢ ἀναγκάζων ἄγει εἰς τὴν διαθήκην αὐτοῦ, διότι ἤθελε τότε παραβιασθῇ καὶ ἐξουδετερωθῇ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερία.

Τὸ δόγμα τοῦτο ἐδίδαξεν αὐτὸς ὁ Σωτήρ, ὅτε προσκαλῶν τοὺς Ἰουδαίους εἰς ἔρευναν τῶν Γραφῶν καὶ ἐπιμεμφόμενος τὸ σκληροτράχηλον αὐτῶν ἔλεγε πρὸς αὐτούς· «ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ὅτι ὑμεῖς δοκεῖτε ἐν αὐταῖς ζωὴν αἰώνιον ἔχειν· καὶ ἐκεῖναί εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ· καὶ *οὐ θέλετε* ἐλθεῖν πρός με ἵνα ζωὴν ἔχητε[2]»· ὡς καὶ ὅτε οἰκτείρων τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπεφώνει· «Ἱερουσαλήμ, Ἱερουσαλὴμ ἡ ἀποκτείνουσα τοὺς προφήτας, καὶ λιθοβολοῦσα τοὺς ἀπεσταλμένους πρὸς αὐτήν, ποσάκις ἠθέλησα ἐπισυναγαγεῖν τὰ τέκνα σου, ὃν τρόπον ἐπισυνάγει ὄρνις τὰ νοσσία ἑαυτῆς ὑπὸ τὰς πτέρυγας καὶ *οὐκ ἠθελήσατε*[3]»;

Τούτου ἕνεκα, ἵνα μὴ παραβιασθῇ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἐλευθερία, καίπερ ἡ ἀπολύτρωσις ὤφειλεν ἵνα ἐπεκτανθῇ ἐπὶ πάντας τοὺς ἀνθρώπους παντὸς χρόνου καὶ γένους, κατὰ θείαν ὅμως οἰκονομίαν ὁ Λυτρωτὴς ἐπεφάνη τῷ κόσμῳ οὐχὶ μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ μετά τινας χιλιάδας ἐτῶν, «εἰς οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν[4]», ἵνα τὸ ἀνθρώπινον γένος σχῇ τὸν καιρὸν ὅπως προπαρασκευασθῇ εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Λυτρωτοῦ καὶ οἰκείωσιν ἑαυτῷ τοῦ μυστηρίου τῆς ἀπολυτρώσεως[5]· ἵνα ὁ ἄνθρωπος διὰ μακρᾶς καὶ πολυχρονίου πείρας γνωρίσῃ ἅπαν τὸ μέγεθος τῆς πτώσεως αὐτοῦ, καὶ συναισθανθῇ πάσας τὰς συνεπείας τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὅλην τὴν ἐλεεινότητα τῆς καταστάσεως αὐτοῦ· ἵνα οἱ ἐκλεκτοὶ

---

1) πρὸς Ρωμ. ε' 14-17· παρβλ. καὶ πρὸς Κορινθ. Α' ιε' 21 καὶ ἑπ. 2) Ἰωάν. ε' 39, 40. 3) Ματθ. κγ' 37. 4) πρὸς Ἐφεσ. α' 10 5) Βασιλ. τοῦ μεγ. περὶ τοῦ ἁγ. Πνεύματος ιδ'.

βαθύτερον κατὰ τὸ ἐνὸν συναισθανθέντες ταῦτα, θερμότερον ποθήσωσι βοήθειαν, καὶ προθυμότερον δέξωνται αὐτήν, ὅταν δοθῇ· ἵνα ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ καθαρίσωσιν ἑαυτούς, ὅση δύναμις, ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ τελειωθῶσιν ἐν τῇ ἀρετῇ· καὶ ἵνα τὸ μόλυσμα τῆς ἁμαρτίας, βαθέως εἰσδύσαν εἰς τὴν ἀνθρώπινον φύσιν φανερωθῇ[1]. Ὅθεν ὁ Σωτὴρ κατῆλθεν ἐπὶ γῆς «ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν[2]» ὅτε ἔφθασε «τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου»[3], καὶ ἀφ' οὗ τὸ ἀνθρώπινον γένος διὰ μακρᾶς καὶ πολυχρονίου προπαρασκευῆς ἡτοιμάσθη δεόντως πρὸς ὑποδοχὴν αὐτοῦ καὶ ἀποδοχὴν τῆς σωτηριώδους αὐτοῦ θεραπείας τε καὶ διδασκαλίας. Τὰ τῆς προπαρασκευῆς ταύτης διδάσκουσιν ἡμᾶς τὰ κανονικὰ βιϐλία τῆς *παλαιᾶς διαθήκης*.

Δ'

Περίοδος ἀπὸ Ἀδὰμ ἄχρι Μωϋσέως.

Αἱ ἐπαγγελίαι, αἱ προφητεῖαι καὶ οἱ τύποι, τοὺς ὁποίους κατὰ καιρὸν ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως ἔδοτο ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ἀποτελοῦσι τὴν πρώτην περίοδον τῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Λυτρωτοῦ. Δι' αὐτῶν μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς διαθήκης τῆς χάριτος ὁ Θεὸς προέτρεπε καὶ ἐτήρει παρὰ τοῖς πρὸ τοῦ νόμου ἀνθρώποις τὴν πίστιν εἰς τὸν Σωτῆρα, καὶ διήγειρεν ἐν αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν ζῆλον εἰς ὑποδοχὴν τοῦ Λυτρωτοῦ.

Ἡ τῆς χάριτος διαθήκη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπεκαλύφθη ὡς εἴπομεν, εἰς τὸν ἄνθρωπον πεσόντα. Ὁ Θεὸς ἀπήγγειλε μὲν εἰς αὐτὸν τὴν καταδίκην ἐπὶ τῇ παρακοῇ, ἔσπειρε δὲ σύναμα ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ τὸ πρῶτον σπέρμα τῆς πίστεως διὰ τῆς ἐπαγγελίας τῆς ἐλεύσεως Λυτρωτοῦ, μέλλοντος ἵνα συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀπατεῶνος ὄφεως[4]. Ἐκτὸς ὅμως τῆς ἐπαγγελίας ταύτης ὁ Θεὸς ηὐδόκησεν ἵνα συστήσῃ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰς θυσίας ὡς προϋποτύπωσιν τῆς μεγάλης ἐξιλαστηρίου θυσίας,

---

1) ἴδε Γρηγ. Νύσσ. λόγον εἰς τὴν Χριστοῦ γέννησιν. 2) πρὸς Ἑϐρ. α'. 1. 3) πρὸς Γαλάτ. δ' 4. 4) Γεν. γ' 15.

τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ προσφέρῃ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁ Σωτὴρ ὑπὲρ σύμπαντος τοῦ κόσμου[1].

Οἱ προπάτορες κατενόησαν τήν τε ἐπαγγελίαν καὶ τὸ προεικόνισμα τοῦτο· ὅθεν ὁ μὲν Ἀδάμ, ἐπιθυμῶν ἵνα ἐν τῷ πρωτοτόκῳ αὐτοῦ υἱῷ ἴδῃ τὸ ἐπηγγελμένον *σπέρμα τῆς γυναικός*, ὠνόμασεν αὐτὸν *Κάϊν*, τουτέστιν *εὕρημα*, ὁ δὲ Λάμεχ, ἐλπίζων νὰ ἴδῃ ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ τὴν ἐπηγγελμένην ἀνάπαυσιν τῶν ἀνθρώπων, ὠνόμασεν αὐτὸν *Νῶε*, τουτέστιν *ἀνάπαυσιν*, εἰπών, καθ' ἃ λέγει ἡ ἁγία Γραφή, «οὗτος *διαναπαύσει* ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἔργων ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῶν λυπῶν τῶν χειρῶν ἡμῶν, καὶ ἀπὸ τῆς γῆς, ἧς κατηράσατο Κύριος ὁ Θεός[2]». Τὴν πίστιν αὐτοῦ καὶ πεποίθησιν ταύτην ὡμολόγησεν εἶτα ὁ Νῶε ἐν τῇ εὐλογίᾳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Σήμ[3].

Κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον, τὴν ἀπὸ τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου ἄχρι τῆς ἐπισκήψεως τοῦ κατακλυσμοῦ, ὁ Θεός, ἄλλοτε μὲν ἀποκαλυπτόμενος εἰς διάφορα πρόσωπα[4], ἄλλοτε δὲ ἀπειλῶν ἢ τιμωρῶν[5], ἢ διὰ θαυμάτων καὶ σημείων[6] ἐπαναφέρων τοὺς ἀποπλανωμένους εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, ἐξηκολούθει νὰ ὁδηγῇ πάντας πρὸς τὸ ἅγιον αὐτοῦ θέλημα καὶ προετοιμάζῃ αὐτοὺς εἰς τὴν μέλλουσαν σωτηρίαν. Ἐν τῇ πίστει δὲ καὶ προσδοκίᾳ ταύτῃ τῶν ἐπηγγελμένων βιώσαντες οἱ ἐκ τῶν πρὸ τοῦ νόμου ἅγιοι εὐηρέστησαν τῷ Θεῷ.

Ταῦτα ἐν λεπτομερείᾳ διδάσκει ἡμᾶς ἐκ τῶν βιβλίων τῆς ἁγίας Γραφῆς ἡ τῆς *γενέσεως*, ἐν ᾗ ὁ θεόπτης Μωϋσῆς μετὰ τὴν περὶ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου διδασκαλίαν, τὴν ἀναγραφὴν τῆς εἰς τοὺς προπάτορας δοθείσης θείας ἐντολῆς, τὴν ἔκθεσιν τῆς παρακοῆς καὶ ἀπειθείας αὐτῶν, τὴν ἀπομνημόνευσιν τῆς ὑπὸ μὲν τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ ἐξενεχθείσης δικαίας τιμωρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ὑπὸ δὲ τῆς φιλανθρωπίας αὐτοῦ ἀποκαλυφθείσης εὐαγγέλου ἐπαγγελίας, ἐνδια-

1) παρβλ. πρὸς Ἑβρ. θ' 26. ι' 11,12. 2) Γεν. ε' 29. 3) αὐτόθ. θ' 26—27. 4) αὐτόθ. δ' 6—45. ς' 13—22. θ' 9—12. 5) αὐτόθ, η' (ὁ κατακλυσμός), ια' 1—10 (ἡ σύγχυσις τῶν γλωσσῶν). 6) αὐτόθ. ε' 24 (ἡ ἀνάληψις τοῦ Ἐνώχ).

τρίβει εἰς τὴν ἀφηγησιν τῶν περιπετειῶν τῶν πρώτων ἀνθρώπων καὶ τῆς ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν δουλαγωγίας αὐτῶν, δι' ἣν ἐξώργισαν τὸν Θεόν, καὶ ἐπὶ τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἐπέσυραν τοὺς κεραυνοὺς τῆς θείας ὀργῆς, ἐκδηλωθείσης διὰ τῆς ἐφ' ἅπαν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς ἐπισκήψεως τοῦ κατακλυσμοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου διεσώθησαν ἐκ τῶν ἀνθρώπων ὁ Νῶε μετὰ τῶν τριῶν αὐτοῦ υἱῶν καὶ τῶν συζύγων αὐτῶν, ἤτοι ἐν συνόλῳ ὀκτὼ ἀνθρώπινα ὄντα.

Ἀφ' οὗ ὅμως οὔτε ὁ κατακλυσμός, οὔτε ἡ πρὸς τὸν Νῶε ἀνανεωθεῖσα ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου διαθήκη τοῦ Θεοῦ[1] ἴσχυσαν νὰ ἐπιστρέψωσι τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ὑπερπλεονάσασαν ἀσέβειαν καὶ κακίαν, ὡς «ἐγκειμένης τῆς διανοίας τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἐκ νεότητος αὐτοῦ[2]», ὁ Θεός, μετὰ τὴν ἐν τοῖς ἀπογόνοις τοῦ Νῶε ἐξάπλωσιν τῆς εἰδωλολατρείας, ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐξελέξατο τὴν φυλὴν τοῦ Ἀβραάμ, καὶ εἰς αὐτὸν ἐπηγγείλατο ὅτι ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ ἐξελεύσεται τὸ σπέρμα, ἐν ᾧ ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς[3]. Εἰς τὸν πατριάρχην τοῦτον ὁ Θεὸς ηὐδόκησε νὰ δείξῃ καὶ τύπον τοῦ λυτρωτοῦ, τὸν δὲ τύπον τοῦτον εἶδεν ὁ Ἀβραὰμ ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰσαάκ, ὅτε κατὰ τὴν θείαν ἐντολὴν ἤγαγεν αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἵνα προσφέρῃ αὐτὸν εἰς θυσίαν[4]. Ταύτης τῆς πρὸς τὸν Ἀβραὰμ εὐδοκίας τοῦ Θεοῦ ἐμνημόνευσεν ὁ Σωτήρ, ὅτε εἶπε πρὸς τοὺς Ἰουδαίους· «Ἀβραὰμ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἠγαλλιάσατο ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν τὴν ἐμήν, καὶ εἶδε καὶ ἐχάρη[5].

Τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην τὴν δοθεῖσαν εἰς τὸν Ἀβραὰμ ἐπανέλαβεν ὁ Θεὸς εἰς τοὺς ἀμέσους ἀπογόνους τοῦ πατριάρχου τούτου, τὸν Ἰσαάκ[6], καὶ τὸν Ἰακώβ[7], ἀποκαλύψας καὶ εἰς αὐτοὺς ὅτι διὰ τῆς διαθήκης, τὴν ὁποίαν συνέθετο πρὸς τὸν Ἀβραάμ, κατέστησεν αὐτὸν καὶ τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ ἀπο-

---

1) Γεν. θ' 8 καὶ ἑφεξ. 2) αὐτόθ. η' 21. 3) αὐτόθ. ιβ' 3· ιη' 18. 4) αὐτόθ. κβ' 2 καὶ ἑφεξ. 5) Ἰωάν. η' 56. 6) Γεν. κς' 4. 7) αὐτόθ. κη' 14.

κλειστικοὺς φύλακας τῆς εἰς αὐτὸν καὶ τὸν μέλλοντα Σωτῆρα πίστεως[1].

Καὶ κατὰ τὴν χρονικὴν ταύτην περίοδον, τὴν ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἄχρι τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκδόσεως τοῦ γραπτοῦ νόμου, ὁ Θεὸς ἐξ ἀποκαλύψεως ἐστήριζε τοὺς ἐκλεκτοὺς αὐτοῦ ἐν τῇ πίστει ἐπὶ ταῖς γενομέναις ἐπαγγελίαις, οὗτοι δὲ διὰ τῆς πίστεως ταύτης εὑηρέστησαν Αὐτῷ[2].

Ε'

Περίοδος ἀπὸ Μωϋσέως μέχρι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ.

Κατὰ τὴν δευτέραν ταύτην περίοδον οὐχὶ προφορικῶς μόνον, ἀλλὰ καὶ γραπτῶς ἔγεινεν ἡ θεία ἀποκάλυψις, καὶ οὕτω προῆλθεν ὁ *μωσαϊκὸς νόμος*, ὁ δοθεὶς ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ· ὁ νόμος ὅμως οὗτος ἐδόθη οὐχὶ ὡς μέσον σωτηρίας, ἀλλ' ὡς *παιδαγωγὸς εἰς Χριστόν*, καθ' ἃ διδάσκει ἡμᾶς ὁ μακάριος Παῦλος, γράφων πρὸς τοὺς Γαλάτας «πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὴν πίστιν ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι· ὥστε *ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν*, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως οὐκ ἔτι ὑπὸ παιδαγωγὸν ἐσμέν[3]». Ὁ νόμος οὗτος κεφαλαιωδέστερον περιέχεται ἐν τῇ *δεκαλόγῳ*, ἤτοι ἐν ταῖς δέκα ἐντολαῖς, τὰς ὁποίας ὁ Θεὸς ἔδωκεν εἰς τὸν Μωϋσῆν ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ.

Ὁ Θεὸς εἰς οἶκτον καμφθεὶς ἐπὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ δεινοπαθήμασι τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον ἐξελέξατο εἰς θεματοφύλακα τῆς εἰς αὐτὸν καὶ τὸν μέλλοντα Λυτρωτὴν πίστεως, ἀπεφάσισε νὰ ἐξαγάγῃ αὐτὸν ἐκ τῆς γῆς τῆς δουλείας καὶ ὁδηγήσῃ εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας· ἐπὶ τούτῳ ἀνέστησεν ἐν αὐτῷ τὸν Μωϋσέα, ὃς διὰ τῆς ἐρήμου ὡδήγησε τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ εἰς τὴν πρὸς τοὺς πατριάρχας ἐπαγγελθεῖσαν γῆν.

Τὴν ἐν Αἰγύπτῳ καταδυναστείαν τοῦ λαοῦ τούτου περιγράφει, καθ' ἃ ἐν ἀρχῇ εἴπομεν, ἡ βίβλος τῆς *ἐξόδου*, ἥτις

---

1) Γεν. ιζ' 7—9. 2) πρὸς Ἑβρ. ια' 8 καὶ ἑφεξ. 3) πρὸς Γαλάτ. γ' 23,24.

πληροφορεῖ ἡμᾶς ἅμα τὴν ἐκ βοηθείας τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Μωϋσέως ἔξοδον αὐτοῦ ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης τῆς δουλείας, τὰς ἐν τῇ ἐρήμῳ περιπλανήσεις αὐτοῦ, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Μωϋσέως ἀποστολὴν τῆς *δεκαλόγου* καὶ τῶν ἄλλων ἐκτενεστέρων θρησκευτικῶν, ἠθικῶν καὶ πολιτικῶν διατάξεων.

Ἀλλ' ὡς ἡ πρὸ τοῦ Μωϋσέως οὕτω καὶ ἡ ἐπ' αὐτοῦ ἱστορία τοῦ Ἰσραηλίτου λαοῦ εἶχε προϋποτυπωτικὴν σημασίαν καὶ «πάντα τύποι συνέβαινον ἐκείνοις[1]», οὓς ὁ Θεὸς ἐξελέξατο εἰς θεματοφύλακας τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως πίστεως. Ἡ μὲν εἰς Αἴγυπτον κάθοδος τῶν Ἰσραηλιτῶν τὴν διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἐκ τῆς πρόσθεν μακαριότητος πτῶσιν τοῦ ἀνθρώπου ὑπετύπου, τὰ δὲ ἐν Αἰγύπτῳ δεινοπαθήματα αὐτῶν, τὰς λύπας καὶ ὀδύνας ἀναπαρίστων, τὰς ἐπακολουθησάσας τῇ ἐκ τῆς πρὶν μακαριότητος πτώσει· σύναμα, ἡ ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἔξοδος, ὁ πασχάλιος ἀμνός, ἡ διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης διάβασις, τὸ ἐπομβρίσαν μάννα, τὸ ἐκ τῆς πέτρας ἐκβλύσαν ὕδωρ, ὁ χαλκοῦς ὄφις, ὃν ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ ὕψωσε, καὶ συνελόντι εἰπεῖν ἅπασα ἡ τῆς ἐξόδου ἱςορία προϋποτυπωτικὴν ἔννοιαν εἶχε, τύπους παρέχουσα τῶν μελλόντων ἔσεσθαι.

Ἐκτὸς τοῦ ἠθικοῦ ὁ Μωϋσῆς παρέδοτο τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ τελετουργικὸν νόμον, δι' οὗ προεικονίσθησαν ἐπίσης ἔν τε ταῖς θυσίαις, τοῖς καθαρισμοῖς, τοῖς ῥαντισμοῖς καὶ ταῖς ὁρισθείσαις ἑορταῖς τὰ συμβάντα τῆς καινῆς διαθήκης, καὶ οὕτως αἰσθητότερον μὲν καὶ ὑλικώτερον προεπαιδαγωγεῖτο εἰς Χριστὸν ὁ Ἰσραηλίτης διὰ τῶν περὶ τὴν λατρείαν τύπων καὶ εἰκόνων, ἐν αἷς προδιετυποῦντο αὐτὸς ὁ Σωτὴρ καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ[2], ἠθικώτερον δὲ καὶ πνευματικώτερον διὰ τῶν λοιπῶν διατάξεων τοῦ νόμου, τὰς ὁποίας μὴ δυνάμενος νὰ ἐκπληρώσῃ διὰ τὴν ἄκραν, ὡς πρὸς τὴν κατάστασιν αὐτοῦ, αὐςηρότητα, ἔβλεπε καθαρώτερον ὁσημέραι τὸ βάραθρον τῆς ἠθικῆς καὶ

---

1) πρὸς Κορινθ. Α, ι' 11. 2) πρὸς Ρωμ. β' 28, δ' 11· Ἑβρ. η' 5, θ' 11,12, ι' 1. Κολοσσ. β' 17.

πνευματικῆς ἀδυναμίας καὶ παρακμῆς, εἰς τὸ ὁποῖον εἶχε κατακρημνίσει αὐτὸν ἡ ἁμαρτία, καὶ συνησθάνετο ἔτι μᾶλλον τὴν ἀνάγκην τῆς σωτηρίας[1]· ἐπειδὴ «ἀθέτησις γίνεται προαγούσης ἐντολῆς διὰ τὸ αὐτῆς ἀσθενὲς[2]» κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ὅς, ἐπιλέγων ὅτι «οὐδὲν ἐτελείωσεν ὁ νόμος, ἐπεισαγωγὴ δὲ κρείττονος ἐλπίδος (ἐγένετο), δι' ἧς ἐγγίζομεν τῷ Θεῷ[3]», ἐξηγεῖ ἄλλοθι τοὺς λόγους τῆς ἀνικανότητος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἐντολῶν τοῦ νόμου, γράφων πρὸς τοὺς Ρωμαίους· «οἴδαμεν ὅτι ὁ νόμος πνευματικός ἐστιν, ἐγὼ δὲ σαρκικός εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν. . . οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθόν, ἀλλ' ὃ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράσσω. Εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω ἐγὼ τοῦτο ποιῶ, οὐκ ἔτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. . . . ταλαίπωρος! τίς με ῥύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου[4]» ;

Αἱ ἐπαγγελίαι λοιπὸν δι' ὧν κατὰ τὴν πρώτην περίοδον, ἤτοι τὴν πρὸ τοῦ γραπτοῦ νόμου, ὁ Θεὸς προέτρεπε καὶ ἐτήρει παρὰ τοῖς τότε ἀνθρώποις τὴν πίστιν εἰς τὸν Λυτρωτήν, καὶ δι' ὧν διήγειρεν ἐν αὐτοῖς τὴν ἐπιθυμίαν καὶ τὸν εἰς παραδοχὴν τοῦ Σωτῆρος ζῆλον, ἐν τῇ τοῦ νομου ἐκδόσει προσέλαβον μᾶλλον συγκεκριμένην μορφήν, ἣν ὁμοίως ἔλαβον καὶ αἱ εἰς προϋποτύπωσιν τῶν μελλόντων γενέσθαι πρὸς ἐξιλασμὸν διαταχθεῖσαι θυσίαι καὶ τύποι, οὓς αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔδωκε κατὰ καιρὸν τοῖς ἀνθρώποις ἀπὸ Ἀδὰμ μέχρι Μωϋσέως καὶ ἐπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ προφήτου αὐτοῦ τούτου.

Κατὰ τὸν ἀείμνηστον Κ. Κοντογόνην[5] διαφωνοῦν καὶ τῶν παλαιῶν καὶ τῶν σημερινῶν θεολόγων αἱ γνῶμαι ἐπὶ τοῦ ἂν οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι ἄνθρωποι (οἱ ἐγγυτάτω ὄντες τῆς δημιουργίας) ἀφ' ἑαυτῶν παρεκινήθησαν νὰ ἐκφράσωσι διὰ θυσιῶν τὸ θρησκευτικὸν αὐτῶν αἴσθημα, ἢ θεία τις ὑφήγησις καὶ ἀποκάλυψις τοὺς προέτρεψεν εἰς τοῦτο· ἂν δηλονότι αἱ θυσίαι ἐπενοήθησαν τὸ πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἢ διετάχθησαν

1) Βεναρδ. κατήχ. § 66 2) πρὸς Ἑβρ. ζ' 18. 3) αὐτόθ. ζ' 19. 4) πρὸς Ρωμ. ζ' 14—24. 5) Ἑβρ. ἀρχαιολ. σελ. 124—125 ἐν σημειώσει.

θεόθεν. Καίτοι ἡ διαφωνία αὕτη δὲν δύναται νὰ συμβιβασθῇ ἐκ τῆς θείας γραφῆς, σιωπώσης παντάπασι περὶ τοῦ μνημονευθέντος ἀντικειμένου, ἀκολουθοῦντες ὅμως πολλοὺς τῶν ἀρχαίων τῆς ἐκκλησίας πατέρων, θέλομεν εὑρεῖ τὸ δεύτερον (ὅτι αἱ θυσίαι διετάχθησαν θεόθεν) πιθανότερον καὶ ὀρθότερον διὰ τοὺς τρεῖς μάλιστα τούτους λόγους· α') διότι ὁ ἀνθρώπινος νοῦς κατανοεῖ μὲν ὅτι πρέπει νὰ λατρεύῃ τὸ ὕψιστον ὄν, καὶ ὅτι ὑποχρεοῦται νὰ πράττῃ ὅ,τι εἶνε ἀρεστὸν εἰς αὐτό· ἀλλὰ πόθεν διδάσκεται ὅτι ἀνάγκη νὰ γίνῃ τοῦτο διὰ θυσιῶν; Καταλαμβάνει μὲν ὅτι, ὅταν ὑβρίζῃ τὸν Θεὸν πρέπει νὰ διαλλαχθῇ μετ' αὐτοῦ, ἀλλὰ πόθεν ἐμπορεῖ νὰ ἐξεύρῃ ὅτι ἀνάγκη νὰ γίνῃ ἡ διαλλαγὴ αὕτη δι' αἵματος τράγων καὶ μόσχων, ἐν ᾧ μάλιστα πρὸς τὴν σφαγὴν τῶν ζώων δεικνύει ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ἀποστροφήν τινα; β') οὐδεμία ἐθελοθρησκεία εἶνε ἀρεστὴ εἰς τὸν Θεόν[1], ἀλλ' αἱ θυσίαι ἤρεσαν εἰς αὐτόν[2], ἄρα αἱ θυσίαι δὲν εἶνε ἐθελοθρησκεία, ἐν ᾗ «πάντα εἰς φθορὰν τῇ ἀποχρώσει κατὰ τὰ ἐντάλματα τῆς διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων, ἅτινά ἐστι λόγον μὲν ἔχοντα σοφίας ἐν ἐθελοθρησκείᾳ οὐκ ἐν τιμῇ τινι πρὸς πλησμονὴν τῆς σαρκός»[2]. γ') ὁ Ἄβελ *διὰ τῆς πίστεως* προσήνεγκεν εἰς τὸν Θεὸν ἀνωτέραν θυσίαν παρὰ τὸν Κάϊν[3]· ἡ πίστις δὲ αὕτη εἶνε ἡ εἰς τὸν Μεσσίαν καὶ τὸν σωτήριον θάνατον πίστις. *Ἀλλ' ἡ πίστις γεννᾶται ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ*[4]· ἄρα θεόθεν διετάχθησαν αἱ θυσίαι εἰς προϋποτύπωσιν τῆς μεγάλης θυσίας τὴν ὁποίαν ὁ Σωτὴρ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ προσήνεγκε.

Τῆς διαταγῆς τῶν θυσιῶν δύο αἴτια εὑρίσκομεν ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ. Τὸ πρῶτον, τὸ καὶ θεμέλιον αὐτῶν ἦν νὰ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος ὅτι εἶνε ἁμαρτωλὸς ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ἄξιος θανάτου, καθ' ὃν τρόπον ἐθανατοῦτο καὶ τὸ εἰς θυσίαν προσφερόμενον ζῶον· δι' ὃ αὐτὸς ὁ Θεὸς εἶχε προστάξει «καὶ ἐπιθήσουσιν οἱ πρεσβύτεροι τῆς συναγωγῆς τὰς χεῖρας αὐτῶν ἐπὶ

---

1) Δευτ. ια' 32. 2) πρὸς Κολ. β' 22,23. 3) Γεν. δ' 5. 4) πρὸς Ἑβρ. ια' 4. 5) πρὸς Ρωμ. ι' 17.

τὴν κεφαλὴν τοῦ μόσχου[1]», διὰ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης τῶν χειρῶν σημαίνοντες, ὅτι ἦσαν αὐτοὶ σφαγῆς ἄξιοι διὰ τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν, τὰς ὁποίας ἐδέχετο ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὁ ὑπὲρ αὐτῶν θυόμενος μόσχος. Ὁμοίαν σχεδὸν τελετὴν μετεχειρίζοντο καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς λέγει ὁ Ἡρόδοτος, γράφων· «καταρέονται δὲ τάδε λέγοντες τῆσι κεφαλῆσι· εἴτε μέλλοι ἢ σφίσι τοῖσι θύουσιν, ἢ Αἰγύπτῳ τῇ συναπάσῃ κακὸν γενέσθαι, εἰς κεφαλὴν ταύτην (τοῦ ζώου) τραπέσθαι[2]». Αὕτη δὲ ἡ γνῶσις τῆς ἁμαρτίας ἔπρεπε νὰ φέρῃ τὸν ἄνθρωπον ἀνεπαισθήτως εἰς τὸ νὰ ζητήσῃ Λυτρωτὴν καὶ μεσίτην. Δεύτερον αἴτιον τῆς διαταγῆς τῶν θυσιῶν τούτων ἦν ἡ προϋποτύπωσις τῆς μεγάλης ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ θυσίας, ἐπειδὴ αἱ νομικαὶ θυσίαι ἦσαν τύπος τοῦ ἀμώμου ἀμνοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅστις διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἀπέθανε κατ' ἄνθρωπον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Ὁ τύπος οὗτος ὑφίσταται εἰς τοῦτο· καθὼς τὸ ἐκχυθὲν αἷμα κινεῖ εἰς συμπάθειαν, οὕτω καὶ πολλῷ περισσότερον τὸ ἄχραντον αἷμα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ κινεῖ εἰς οἶκτον καὶ εὐσπλαγχνίαν τὸν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ὠργισμένον οὐράνιον αὐτοῦ πατέρα· ἂν δὲ τὸ αἷμα τῶν ζώων δύναται νὰ πλύνῃ καὶ νὰ καθαρίζῃ ἀπὸ σωματικὰς ἀκαθαρσίας, πολλῷ μᾶλλον τὸ αἷμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναται νὰ πλύνῃ καὶ νὰ καθαρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσίαν τῆς ἁμαρτίας· οὕτω συμπεραίνει ὁ μακάριος Παῦλος γράφων «σκιὰν ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων»[3]· οὕτω συμπεραίνει καὶ ὁ χρυσολόγος πατήρ, λέγων· «αἱ μὲν θυσίαι οὐκ ἦσαν ἀρεσταὶ τῷ Θεῷ, οὐδὲ κατὰ γνώμην γινόμεναι, ἀλλὰ κατὰ συγχώρησιν· καὶ γενομέναις ἀπέθηκε τύπον καὶ εἰκόνα τῆς μελλούσης οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κἂν μὴ δι' ἑαυτῆς ὦσι δεκταὶ (ἂν γοῦν) διὰ τὴν εἰκόνα ὦσιν εὐπρόσδεκτοι. Καὶ τίθησι διὰ πάντων εἰκόνα Χριστοῦ, καὶ σκιαγραφεῖ τὰ μέλλοντα· κἂν πρόβατον ἦν θυόμενον εἰκὼν

---

1) Λευϊτ. α' 15· παραβλ. καὶ Ἐξόδ. κθ' 10,16. 2) Ἡροδ. βιβλ. 6, § 39. 3) πρὸς Ἑβρ. ι' 1.

τοῦ Σωτῆρος· κἂν βοῦς εἰκὼν τοῦ Κυρίου· κἂν μόσχοι, κἂν δάμαλις, κἂν ἄλλο τι τῶν προσφερομένων, κἂν περιστερὰ καὶ τρυγών, πάντα εἰς τὸν Σωτῆρα τὴν ἀναφορὰν εἶχε[1]».

Τὰ λοιπὰ ἐξωτερικὰ ἔθιμα καὶ αἱ ἱεροτελεστίαι τῶν Ἰουδαίων προεικόνιζαν ὁρατῶς τὰς ἀοράτους ἐνεργείας τῆς εὐαγγελικῆς χάριτος. Οὕτως ἡ περιτομὴ τῆς σαρκὸς[2] ἐσήμαινε τὴν πνευματικὴν περιτομήν, ἤτοι τὴν ἀποβολὴν τῶν σαρκικῶν ἐπιθυμιῶν καὶ τῆς ἁμαρτίας διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ· ὁ ἀμνὸς τοῦ πάσχα ἦν τύπος τοῦ ἀσπίλου ἀμνοῦ, τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἀπολαύσωμεν διὰ τῆς πίστεως· ὁ χαλκοῦς ὄφις ἐν τῇ ἐρήμῳ εἰκόνιζε τὸν ἐν σταυρῷ ἀναρτηθέντα Λυτρωτήν, ὃς δύναται νὰ ἰατρεύσῃ τὰ δήγματα τῆς συνειδήσεως ἐκείνων, ὅσοι βλέπουσιν εἰς αὐτὸν μετὰ πίστεως[3], «ὥσπερ γὰρ ὁ χαλκοῦς ὄφις ἴνδαλμα μὲν τῶν ὄφεων ἦν, οὐκ εἶχε δὲ τῶν ὄφεων τὸν ἰόν, οὕτως ὁ μονογενὴς υἱὸς σῶμα μὲν εἶχεν ἀνθρώπινον, κηλίδα δὲ ἁμαρτημάτων οὐκ εἶχε· καὶ καθάπερ οἱ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας πληττόμενοι, τῷ πάθει τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἀνενδιάστως πιστεύοντες, κρείττους ἀποφαίνονται τοῦ θανάτου καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς ἀπολαύουσιν[4]». Ὁμοίως προϋποτυπώσεις ἦσαν καὶ αἱ λοιπαὶ τῶν Ἰουδαίων ἱεροτελεστίαι· ὅθεν αὗται καὶ τὰ λοιπὰ τῶν Ἰουδαίων ἔθιμα ἔδει νὰ ἔχωσι χώραν μόνον μέχρι τῆς ἐλεύσεως τοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποίου ἔλαβον τὴν πλήρωσιν αὐτῶν, ἀφ' οὗ καὶ ἦσαν «μέχρι καιροῦ διορθώσεως ἐπικείμενα[5]».

Τὰς ἐν τῇ νομικῇ ἐποχῇ προϋποτυπώσεις τῶν γενομένων ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς χάριτος περιγράφει ὁ μακάριος Παῦλος ἐν τῇ πρὸς ἑβραίους ἐπιστολῇ αὐτοῦ[6], σημειῶν ἅμα ὅτι οἱ πρὸ τῆς χάριτος ὑπὸ τοῦ νόμου τελέσαντες ἄνδρες ἐν τῷ Ἰσραὴλ[7] «ὑ-

---

1) Χρυσοστ. ὁμιλ. ρξς'. 2) καὶ παρ' Αἰγυπτίοις εὑρίσκομεν τὴν περιτομὴν καθ' ἃ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου (βιβλίον β, § 36) διδασκόμεθα. 3) Ἀριθμ. κα' 8,9. Ἰωάν. γ' 14,15, 4) Θεοδωρ. ἐρωτ. λη' εἰς τοὺς Ἀριθμ. 5) πρὸς Ἑβρ. θ' 10. Πλατ. Ὀρθοδ. διδασκ. μέρος Β' σελ. 30,31. 6) πρὸς Ἑβρ. η' 5. 7) Ἑβρ. η' 5.

ποδείγματι καὶ σκιᾷ ἐλάτρευσαν τῶν ἐπουρανίων». Ὅθεν ἡ *καινὴ διαθήκη*, ἤτοι τὸ *Εὐαγγέλιον*, καίπερ μὴ ἀντιφάσκον πρὸς τὴν *παλαιὰν διαθήκην*, διαφέρει ἀπ' αὐτῆς, ἀπολειπομένης πολὺ τοῦ εὐαγγελίου, ὅπερ εἶνε πληρέστερον, τελειότερον καὶ ὑψηλότερον τῆς παλαιᾶς διαθήκης, ἥτις ὡς προπαιδαγωγικὴ ἦν καὶ προσωρινή, καὶ ἔμελλέ ποτε νὰ ἀντικατασταθῇ, ὡς καὶ ἀντικατέστη, ὑπὸ τοῦ Εὐαγγελίου, μέλλοντος νὰ ἰσχύσῃ διὰ παντὸς μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος.

ΣΤ'

Ἐπαγγελίαι· προφητεῖαι.

Ἐν τῇ πρὸ τοῦ νόμου ἐποχῇ καὶ ἐν τῇ ὑπ' αὐτὸν περιόδῳ ὁ Θεὸς ηὐδόκησε, καθ' ἃ εἴπομε, ἵνα δι' ἐπαγγελιῶν καὶ δι' ἀποκαλύψεων εἰς διάφορα πρόσωπα ἐπὶ εὐσεβείᾳ καὶ ἀρετῇ διακρινόμενα ἀποκαλύψῃ τὴν τοῦ μέλλοντος Λυτρωτοῦ ἐπιφάνειαν καὶ συνεχίσῃ τὴν πρὸς τὴν μέλλουσαν σωτηρίαν προετοιμασίαν τῆς ἀνθρωπότητος ἐν γένει καὶ ἰδίᾳ τοῦ περιουσίου λαοῦ εἰς ὃν μετὰ τὸν ἐν τῷ κόσμῳ ὑπερπλεονασμὸν τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς κακίας διεπιστεύθη τὴν παρακαταθήκην τῆς εἰς αὐτὸν καὶ τὸν μέλλοντα Σωτῆρα πίστεως.

Καθ' ἃ εἴπομεν ἤδη τὸ πρῶτον σπέρμα τῆς σωτηρίου ταύτης πίστεως ἔσπειρεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἀνθρώπου ἅμα τῇ ἀπαγγελίᾳ τῆς ἐπὶ τῇ παραβάσει τῆς πρώτης ἐντολῆς καταδίκης αὐτοῦ, ἐπαγγειλάμενος τὴν ἔλευσιν Λυτρωτοῦ μέλλοντος νὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀπατεῶνος ὄφεως. Ἡ παρήγορος αὕτη ἐπαγγελία ἀπαντᾷ ἐν τοῖς λόγοις οὓς ὁ Θεὸς ἅμα τῇ ἀπαγγελίᾳ τῆς καταδίκης εἶπε τῷ εἰς πτῶσιν παρωθήσαντι τοὺς ἀνθρώπους ὄφει· «καὶ ἔχθραν θήσω ἀναμέσον σοῦ καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματός σου, καὶ ἀναμέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς (τῆς γυναικός). Αὐτός σου τηρήσει[1] κεφαλήν, καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν[2]». Ἡ ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἐπαγ-

1) Ἐν τῷ ἑβραϊκῷ πρωτοτύπῳ ἀπαντᾷ ἡ λέξις ἰασχούφ, ἤτοι παραφυλάξῃ, αἴφνης προσβαλεῖ καὶ συντρίψει. 2) Γεν. γ' 15.

γελία πρεπόντως ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων πρωτευαγγέλιον, ἐπειδὴ δι' αὐτῆς τὸ πρῶτον ἀπεκαλύφθη ἡ εὐάγγελος πληροφορία περὶ τῆς μελλούσης τοῦ Λυτρωτοῦ ἐπιφανείας.

Ἡ ἐπαγγελία αὕτη ἐπανελήφθη τῷ Νῶε εὐθὺς μετὰ τὸν κατακλυσμὸν διὰ τῆς ὑπὲρ τοῦ ἀνθρώπου ἀνανεώσεως ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῆς διαθήκης Του, τὴν δὲ ἐπὶ τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην πίστιν ὡμολόγησεν ὁ Νῶε ἐν τῇ εὐλογίᾳ τοῦ Σήμ, ὃν ἀνεκήρυξε γενάρχην τοῦ ἐπαγγελομένου σπέρματος.

Κατόπιν, ὅτε μετὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς εἰδωλολατρείας ἐν τοῖς ἀπογόνοις τοῦ Νῶε ὁ Θεὸς πρὸς τήρησιν τῆς ἀληθοῦς πίστεως καὶ τῶν ἀπαρχῶν τῆς ἐκκλησίας ἐξελέξατο ἐκ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν φυλὴν τοῦ Ἀβραάμ, ἐπηγγείλατο εἰς αὐτὸν ὅτι ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ ἐξελεύσεται τὸ σπέρμα, ἐν ᾧ ἐνευλογηθήσονται πᾶσαι αἱ φυλαὶ τῆς γῆς, ηὐδόκησεν ἵνα ἀξιώσῃ αὐτὸν νὰ ἴδῃ ἐν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Ἰσαὰκ τύπον τοῦ Λυτρωτοῦ, ὃς ἔμελλε νὰ παραδώσῃ ἑαυτὸν θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν ἐπαγγελίαν ταύτην εἰς τοὺς ἀμέσους ἀπογόνους τοῦ Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαὰκ καὶ τὸν Ἰακώβ, ἐξ ὧν ὁ τελευταῖος οὗτος ὑπέδειξε τὴν φυλὴν τοῦ ἐλευσομένου Λυτρωτοῦ, τὸν καιρὸν τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ, τὸν σκοπὸν αὐτοῦ, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιστροφὴν τῶν ἐθνικῶν, δι' ὧν λόγων, εὐλογῶν τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰούδαν, εἶπεν· «οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, καὶ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν[1]».

Ὁ Μωϋσῆς προεφήτευσεν ἐπίσης τὴν ἔλευσιν τοῦ Λυτρωτοῦ ἀναγγείλας τοῖς ἰουδαίοις «προφήτην ἐκ μέσου σου ἐκ τῶν ἀδελφῶν σου, ὡς ἐμέ, ἀναστήσει σοι Κύριος ὁ Θεός σου, αὐτοῦ ἀκούσεσθε[2]», ἡ δὲ περὶ τοῦ ἐλευσομένου Λυτρωτοῦ πίστις, ἐν

---

1) τὸ χωρίον τοῦτο ἐν τῷ ἑβραϊκῷ κειμένῳ ἔχει κατὰ λέξιν ὧδε· «οὐκ ἀποστήσεται σκῆπτρον (שבט=ῥάβδος, σκῆπτρον) ἐξ Ἰούδα, καὶ νομοθέτης ἐκ μέσου τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ἕως ἂν ἔλθῃ ὁ Σιλὼ (=εἰρηνευτής), καὶ αὐτῷ προσκόλλησις τῶν ἐθνῶν» (Γεν. μθ' 10). 2) Δευτερ. ιη' 15,18,19.

τοῖς τότε χρόνοις δὲν διέκρινε μόνον τοὺς Ἰσραηλίτας ἀλλὰ καὶ τοὺς ἔξω τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἰσραήλ, καθ' ἃ μανθάνομεν ἐκ τῆς ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Ἀριθμῶν ἀπαντώσης προφητείας τοῦ Βαλαάμ[1].

Τριακόσια περίπου ἔτη μετὰ τὸν Μωϋσέα ὁ Θεὸς εὐδόκησεν ἵνα ἀποκαλύψῃ εἰς τὸν ὑπ' αὐτοῦ ἐλεηθέντα προφητάνακτα Δαυίδ, ὅτι ὁ ἐπηγγελμένος Λυτρωτὴς ἤθελεν εἶσθαι ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ, καὶ ἐν αὐτῷ ἤθελεν ἀνωρθωθῇ θρόνος Ἰσραήλ εἰς τὸν αἰῶνα[2]· σύναμα δὲ εὐδόκησε νὰ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὅπως, ἐν προθεωρίᾳ γενόμενος τοῦ ἐσομένου Μεσσίου, προφητεύσῃ· α') περὶ τοῦ **προσώπου** τοῦ μέλλοντος Λυτρωτοῦ, ὅτι οὗτός ἐστι *Κύριος* καθήμενος ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ[3]· *Θεός*, τοῦ ὁποίου ἡ ῥάβδος τῆς βασιλείας ῥάβδος εὐθύτητος· *Θεὸς κεχρισμένος* παρὰ πάντας τοὺς μετόχους αὐτοῦ[4]· *υἱὸς Θεοῦ*, γεννηθεὶς πρὸ τῶν αἰώνων[5], μέλλων νὰ ἐπιφανῇ ἐν ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος[6], καὶ διὰ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ ἀναλάβῃ τὸ σῶμα[7], καὶ τέλος ὅτι οὗτός ἐστιν ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ[8]. β') περὶ τῆς **καταστάσεως** αὐτοῦ, ἤτοι, ὅτι ὑποστήσεται ἐσχάτην ταπείνωσιν, ὑπομενεῖ ὄνειδος καὶ ἐξουθένημα[9], καὶ τραύματα χειρῶν καὶ ποδῶν[10], ὅτι ποτισθήσεται ἀντὶ ὕδατος χολὴν καὶ ὄξος[11], ὅτι διὰ κλήρου διαμερισθήσονται τὰ ἱμάτια αὐτοῦ[12], καὶ ὑποστήσεται θάνατον[13], ὅτι καταβήσεται μὲν εἰς ᾅδην, ἀλλὰ δὲν θέλει ἐγκαταλείψει ἐκεῖ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, οὐδὲ θέλει ἰδεῖ διαφθοράν[14], ὅτι ἀναβήσεται εἰς οὐρανοὺς[15] καὶ καθήσει ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ, ἵνα θῇ τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν αὐτοῦ[16], καὶ ὅτι βασιλεύσει εἰς αἰῶνα ἐπὶ πάντων τῶν λαῶν[17].

Καὶ μετὰ τὰς ἐναργεστάτας ταύτας ἀποκαλύψεις καὶ προρ-

---

1) Ἀριθμ. κδ' 5—18. 2) Βασιλ. Β' ζ' 5,8,12—16. 3) Ψαλμ. ρθ' 1. 4) αὐτόθι μδ' 7,8 5) αὐτόθι β' 7. 6) αὐτόθι ρθ' 3, οα'. 7) αὐτόθι ρθ' 7. 8) αὐτόθι ρθ' 4. 9) αὐτόθι κα', ξη', ρη'. 10) αὐτόθι κα' 17. 11) αὐτόθι ξη' 22. 12) αὐτόθι κα' 17. 13) αὐτόθι υγ' 21. 14) αὐτόθι ιε' 10. 15) αὐτόθι κγ' 3. 16) αὐτόθι ρθ' 1. 17) αὐτόθι β', μδ', οβ', πη', υς', υη'.

ρήσεις ἡ ἄμετρος τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης δὲν κατέλιπε τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ προϊόντος τοῦ χρόνου καὶ κατὰ τὰς ἀνάγκας ἐναργέστερον ἀπεκάλυπτεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῶν προφητῶν τὴν περὶ τοῦ ἐλευσομένου Λυτρωτοῦ διδασκαλίαν.

Ὁ περὶ τὸ 800 π. Χ. γεννηθεὶς προφήτης Ὠσηὲ ἐμφαντικώτατα προεῖπε τὰ τῆς ἀποβολῆς τῶν ἰουδαίων ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ Μεσσίου διὰ τὴν ἀπιστίαν καὶ ἀσέβειαν αὐτῶν, καὶ τὰ τῆς κλήσεως καὶ ἀντικαταστάσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν διὰ τῶν ἐθνικῶν[1].

Ὁ αὐτὸς προφήτης φωνῶν, «ἐκ χειρὸς ᾅδου ῥύσομαι αὐτούς, ἐκ θανάτου λυτρώσομαι αὐτούς· ποῦ ἡ δίκη σου, θάνατε; ποῦ τὸ κέντρον σου, ᾅδη;»[2] σαφῶς τὰ περὶ καθαιρέσεως τοῦ ᾅδου καὶ τοῦ θανάτου ὑπὸ τοῦ Μεσσίου προεφήτευσεν, ὅπερ ἐγένετο διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ[3].

Ὁ σύγχρονος τῷ Ὠσηὲ Ἰωνᾶς ὁ ἐκ Γεθφοχὲρ τῆς φυλῆς Ζαβουλὼν διὰ τῆς θαυμασίου τριημέρου διαμονῆς αὐτοῦ ἐν τῇ κοιλίᾳ τοῦ κήτους[4] προετύπωσε τὸν θάνατον καὶ τὴν ζωηφόρον τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν. Ὅτι δὲ τοιαύτην προϋποτυπωτικὴν σημασίαν εἶχε τὸ τῷ Ἰωνᾷ ἐπιγενόμενον, πρὶν ἢ ἐκπληρωθῇ κατὰ γράμμα ἡ προϋποτύπωσις αὕτη, φιλανθρωπευόμενος ὁ Σωτὴρ ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς Ἰουδαίους αἰτοῦντας παρ' αὐτοῦ ἵνα ἴδωσι σημεῖον, σαφῶς τότε διασαφηνίσας εἰς αὐτοὺς τί τὸ σημεῖον Ἰωνᾶ τοῦ προφήτου ἐσήμαινεν[5].

Ὁ μικρὸν μετ' αὐτὸν ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ὀζία ἀκμάσας Ἀμὼς σαφέστατα προεκήρυξεν ὅτι ἡ πεπτωκυῖα σκηνὴ τοῦ Δαυὶδ, τουτέστιν ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ἀνεγερθήσεται καὶ ἀνοικοδομήσει αὐτὴν ὁ Θεὸς διὰ παντός, πάντα δὲ τὰ ἔθνη ἐκζητήσουσι τὸν ἀληθινὸν Θεόν[6].

Ὁ περὶ τὴν η' π. Χ. ἑκατονταετηρίδα ἐπὶ τῶν βασιλέων Ἰωάθαμ, Ἀχὰζ καὶ Ἐζεκίου ἀκμάσας Ἠσαΐας, ὁ διὰ τὴν ἐνάργειαν τῶν προφητειῶν αὐτοῦ ὑπὸ πολλῶν τῆς ἐκκλησίας

1) Ὠσηὲ β' 10—23, α' 10. 2) αὐτόθι ιγ' 14. 3) πρὸς Κορινθ. Α', ιε' 54,55. 4) Ἰωνᾶ β' 5) Ματθ. ιβ' 39,40. 6) Ἀμὼς θ' 11,12.

πατέρων εὐαγγελιστὴς τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἐπονομασθείς προεῖπε τὴν ἐκ παρθένου γέννησιν τοῦ Λυτρωτοῦ[1]· τὴν πρὸ τῆς ἐν ἀνθρώποις γεννήσεως αὐτοῦ ἐμφάνισιν τοῦ Προδρόμου, ὑψώσοντος ἐν ἐρήμῳ τῇ ἰσχύϊ τὴν φωνὴν αὐτοῦ καὶ ἐροῦντος ταῖς πόλεσιν Ἰούδα· «ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους τοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ἰδοὺ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἰδοὺ Κύριος Κύριος μετὰ ἰσχύος ἔρχεται. . .ὡς ποιμὴν ποιμανεῖ τὸ ποίμνιον αὐτοῦ, καὶ τῷ βραχίονι αὐτοῦ συνάξει ἄρνας[2]», ἣν πρόρρησιν καὶ ὁ Μαλαχίας, (ἀκμάσας περὶ τὸ 400 π. Χ.), ἐποιήσατο[3]. Πρὸς τούτοις ὁ αὐτὸς προφήτης Ἠσαΐας[4] προεφήτευσε τὰ περὶ τοῦ οἴκου καὶ τῆς πατριᾶς ἐξ ἧς ἔμελλε νὰ γεννηθῇ ὁ Λυτρωτής, ἣν πρόρρησιν μετὰ πάροδον πέντε καὶ πρὸς γενεῶν ἐπανέλαβεν ὁ Ἱερεμίας[5]· πρὸς δὲ τὰς λεπτομερείας τῆς γεννήσεως τοῦ μέλλοντος Λυτρωτοῦ, ἃς ὁ Δαβὶδ προεφήτευσεν[6], ἐξαγγείλας τὰ τῆς πρώτης ἐν ἀνθρώποις ἡλικίας τοῦ Σωτῆρος[7], καὶ τὰς λεπτομερείας τοῦ ἐν ἀνθρώποις βίου τοῦ Λυτρωτοῦ προανήγγειλεν[8], ἃς μετ' αὐτὸν ἐπανέλαβεν ὁ Ζαχαρίας[9].

Ὁ αὐτὸς Ἠσαΐας τῷ φωτισμῷ τοῦ παναγίου Πνεύματος προϊδὼν ἀνήγγειλε τὸ ἐν ἀνθρώποις τέλειον καὶ ἐν θεότητι ὑπερτελὲς τοῦ Λυτρωτοῦ[10], καὶ οὐ μόνον ἐν προθεωρίᾳ τοῦ *Χριστοῦ* ἐγένετο, ἀλλὰ καὶ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ καὶ τοῦ ἔργου προάγγελος[11]· ἐν προόψει δὲ γενόμενος τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου, εἰκόνα τῆς πρᾳότητος, τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ τῆς ἁγιότητος αὐτοῦ παρέδοτο[12].

Ὁ προφήτης οὗτος δὲν ἀπεσιώπησε τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας δι' ὃ ἐν τῇ αἰωνίᾳ τοῦ Θεοῦ βουλῇ ἡ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ ἐνανθρώπησις ἀπεφασίσθη, καὶ προεκήρυξεν ὅτι ὁ Λυτρωτὴς ἀναλήψεται τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν καὶ διὰ τὰς ἀνομίας ἡμῶν παραδοθήσεται εἰς μώλωπας, ραπίσματα καὶ ἐμπτυ-

---

1) Ἠσ. ζ' 15. 2) αὐτόθι μ' 1—11. 3) Μαλαχ. γ' 1. 4) Ἠσ. ια' 1. 5) Ἱερεμ. κγ' 5,6 6) Ψαλμ. οα' 10 7) Ἠσ. ια' 2,3 8) αὐτόθι θ' 1,2 καὶ ἑπ. καὶ λε' 3,6. 9) Ζαχαρ. θ' 9. 10) Ἠσ. θ'6,7. 11) αὐτόθι ξα' 1—3. 12) αὐτόθι μβ' 1—3, νγ' 9.

σμούς· λογισθήσεται μετ' ἀνόμων, ὡς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἀχθήσεται καὶ ἀρθήσεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ αὐτοῦ, ἀλλὰ τῷ μώλωπι αὐτοῦ οἱ ἄνθρωποι ἰαθησόμεθα[1], καὶ ὅτι μετὰ ταῦτα καθιδρύσει ὁ Λυτρωτὴς νέαν βασιλείαν[2], εἰς ἣν καλέσει καὶ τὰ ἔθνη[3] τὰ μὴ ἐπικαλούμενα πρότερον τὸ ὄνομα τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἅτινα εὐλογήσουσι τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν, οἱ δὲ ὀμνύοντες ἐπὶ τῆς γῆς ὀμοῦνται τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν[4].

Ὁ ἀπὸ τοῦ 752—694 π. Χ. ἀκμάσας προφήτης Μιχαίας ρητῶς τὸν τόπον τῆς ἐν ἀνθρώποις γεννήσεως τοῦ Λυτρωτοῦ κατέδειξε, σύναμα δὲ τὴν προαιώνιον γέννησιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ἀπεκάλυψεν[5].

Ὁ περὶ τὸ 600 π. Χ. ἀκμάσας Σοφονίας ἠγαλλιάσατο τῷ πνεύματι ἐπὶ τῇ χαρᾷ τῆς θυγατρὸς Σιών, ἧς ἐν μέσῳ ἐβασίλευσε Κύριος ὁ Θεὸς καινιῶν αὐτήν, συνάγων τοὺς συντετριμμένους, σώζων τὴν ἐκπεπιεσμένην καὶ τὴν ἀπωσμένην εἰσδεχόμενος, ἤτοι δωρούμενος σωτηρίαν ἐπὶ τῆς γῆς[6].

Ὁ τῷ Σοφονίᾳ σύγχρονος Ἱερεμίας[7] προανήγγειλεν ὅτι ὁ ἐρχόμενος Λυτρωτής, οὗ τὸ ὄνομα Κύριος[8], Ἰωσεδέκ, λυτρωτὴς τοῦ λαοῦ, ἀνατολὴ δικαία, βασιλεύσει καὶ ποιήσει κρῖμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς[9], διαθήσεται δὲ τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ καὶ τῷ οἴκῳ Ἰούδα διαθήκην καινήν, οὐ κατὰ τὴν διαθήκην, ἣν διέθετο τοῖς πατράσιν αὐτῶν, ἐν τῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν ἐπελάβετο τῆς χειρὸς αὐτῶν, ἵνα ἐξαγάγῃ αὐτοὺς ἐκ τῆς γῆς Αἰγύπτου[10]. Ἡ διαθήκη αὕτη ἦν ἐντελεστέρα τῆς πρώτης, ἐπειδὴ δὲν ἔμελλεν αὕτη νὰ γραφῇ ὡς ἐκείνη ἐπὶ λιθίνων πλακῶν, ἀλλ' ἐν τοῖς διανοήμασι καὶ ταῖς καρδίαις τῶν ἀνθρώπων[11].

Ὁ τοῦ Ἱερεμία μαθητὴς καὶ ἀκόλουθος Βαρούχ προεφήτευσεν ὅτι ὀφθήσεται ὁ Θεὸς ἐπὶ γῆς καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφήσεται[12].

---

1) Ἠσ. ν' 4—7, παραβ. καὶ νγ'. 2) αὐτόθι θ' 7. 3) αὐτόθι β' 2—5. 4) αὐτόθι ξε' 16. 5) Μιχ. ε' 2. 6) Σοφον. γ' 14 καὶ ἑπ. 7) ἤκμασεν ἀπὸ τοῦ 628 ἕως τοῦ 570 π. Χ. 8) Ἱερ. μ' 16 «καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα ᾧ κληθήσεται Κύριος δικαιοσύνη ἡμῶν». 9) αὐτόθι ε' 5,6. 10) αὐτόθι λη' 32. 11) αὐτόθι λη' 33. 12) Βαρούχ γ' 36—38.

Ὁ τούτοις σύχρονος Ἀββακούμ[1] ἐκήρυξεν ὅτι ὁ Λυτρωτὴς ἐρχόμενος ἥξει καὶ οὐ μὴ χρονίσει. . . ὁ δὲ δίκαιος ἐκ πίστεως (εἰς αὐτὸν) ζήσεται[2]» ὅτι «ἐξῆλθεν (οὗτος) εἰς σωτηρίαν λαοῦ αὐτοῦ, τοῦ σῶσαι τοὺς χριστοὺς αὐτοῦ[3]» καὶ ὅτι ἐπὶ τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ «ἐμπλησθήσεται ἡ σύμπασα γῆ τοῦ γνῶναι τὴν δόξαν Κυρίου, (ἥτις) ὡς ὕδωρ πολὺ κατακαλύψει αὐτούς[4]».

Ὁ εἰς αἰχμαλωσίαν ἐν Βαβυλῶνι ἀπαχθεὶς καὶ ἐν Μεσοποταμίᾳ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Χοβὰρ τῷ 594 π. Χ. ἰδὼν ὁράσεις Θεοῦ Ἰεζεκιὴλ ὁ προφήτης ἤκουσε τοῦ Κυρίου λέγοντος, «σώσω τὰ πρόβατά μου καὶ οὐκ ἔτι ἔσονται εἰς προνομήν. . . καὶ ἀναστήσω ἐπ' αὐτοὺς ποιμένα ἕνα, καὶ ποιμανεῖ αὐτούς. . . καὶ γνώσονται ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος, ἐν τῷ συντρίψαι με τὸν ζυγὸν τοῦ κλοιοῦ αὐτῶν· καὶ ἐξελοῦμαι αὐτοὺς ἐκ χειρὸς τῶν καταδουλωσαμένων αὐτούς. . . καὶ κατοικήσουσιν ἐν ἐλπίδι, καὶ οὐκ ἔστιν ὁ ἐκφοβῶν αὐτούς. . . καὶ οὐκ ἔτι ἔσονται ἀπολλύμενοι λιμῷ ἐπὶ τῆς γῆς[5]. Καὶ διαθήσομαι αὐτοῖς διαθήκην εἰρήνης, καὶ διαθήκη αἰωνία ἔσται μετ' αὐτῶν· καὶ θήσω τὰ ἅγιά μου ἐν μέσῳ αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα, καὶ ἔσται ἡ κατασκήνωσίς μου ἐν αὐτοῖς, καὶ ἔσομαι αὐτοῖς εἰς Θεόν, καὶ αὐτοὶ ἔσονταί μοι λαός. Καὶ γνώσονται τὰ ἔθνη ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ ἁγιάζων αὐτούς, ἐν τῷ εἶναι τὰ ἅγιά μου ἐν μέσῳ αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα[6]».

Ὁ τὸν πικρὸν τῆς αἰχμαλωσίας ἄρτον ἐπίσης ἀπογευσάμενος Δανιήλ, ὑπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος καθοδηγηθεὶς ὥρισεν ἀκριβέστατα δι' ἑβδομάδων ἑπταετῶν[7], τὸν χρόνον τῆς ἐλεύσεως τοῦ Λυτρωτοῦ. Ὁ προφήτης οὗτος ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Δαρείου[8] (521 π. Χ.) εἶδε τὸν ἄγγελον Γαβριὴλ ἐμφανισθέντα αὐτῷ[9] καὶ ἤκουσεν αὐτοῦ εἰπόντος αὐτῷ·

1) ἤκμασεν ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωακεὶμ περὶ τὸ 600 π. Χ.
2) Ἀββακ. β' 3,4. 3) αὐτόθι γ' 13. 4) αὐτόθι β' 14. 5) Ἰεζ. λδ' 22—29. 6) αὐτόθι λζ' 26—28. 7) Ὅτι αἱ ἑβδομάδες εἰσὶν ἑβδομάδες ἐτῶν, μανθάνομεν ἐκ τοῦ Λευϊτικοῦ, ἐν ᾧ (κεφ. κε' 8) ἀναγινώσκομεν· «καὶ ἐξαριθμήσεις σεαυτῷ ἑπτὰ ἀναπαύσεις ἐτῶν, ἑπτὰ ἔτη ἑπτάκις· καὶ ἔσονταί σοι ἡμέραι ἑπτὰ ἑβδομάδες ἐτῶν, ἐννέα καὶ τεσσαράκοντα ἔτη». 8) Δαν. θ' 1. 9) αὐτόθι 21.

«ἑβδομήκοντα ἑβδομάδες[1] συνετμήθησαν ἐπὶ τὸν λαόν σου Ἰσραὴλ καὶ ἐπὶ τὴν πόλιν τὴν ἁγίαν σου τοῦ συντελέσαι ἁμαρτίαν, καὶ τοῦ σφραγῖσαι (ὅρασιν) ἁμαρτίας καὶ ἀπαλεῖψαι τὰς ἀνομίας, καὶ τοῦ ἀγαγεῖν δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τοῦ σφραγῖσαι ὅρασιν καὶ προφήτην, καὶ τοῦ χρίσαι ἅγιον ἁγίων. Καὶ γνώσῃ καὶ συνήσεις, ἀπὸ ἐξόδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλὴμ[2], ἕως Χριστοῦ ἡγουμένου ἑβδομάδες ἑπτά, καὶ ἑβδομάδες ἑξήκοντα δύο[3]· καὶ ἐπιστρέψει καὶ οἰκοδομηθήσεται πλατεῖα καὶ περίτειχος, καὶ ἐκκενωθήσονται οἱ καιροί, καὶ μετὰ τὰς ἑβδομάδας τὰς ἑξήκοντα δύο[4] ἐξολοθρευθήσεται χρίσμα, καὶ κρίμα οὐκ ἔστιν ἐν αὐτῷ·

1) ἤτοι ἔτη 490. 2) ἄρα ὁ ὑπολογισμὸς δέον γενέσθαι ἀπὸ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἐκδοθήσεται τὸ διάταγμα περὶ τῆς οἰκοδομῆς τῆς Ἱερουσαλήμ. Τοῦτο ἐξεδόθη ἐν μηνὶ νιτὰν ἔτει εἰκοστῷ τῆς βασιλείας Ἀρθασασθᾶ (Νεεμ' β' 1,8) ὅς ἐστιν Ἀρταξέρξης ὁ Μακρόχειρ· ἐπειδὴ δὲ τὸ ἔτος τοῦτο ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ 3 ἔτος τῆς 81 ὀλυμπιάδος, ἄρα ἀπὸ τοῦ 453 π. Χ*. ὀφείλομεν ν' ἀριθμήσωμεν τὰ ὑπὸ τοῦ προφήτου Δανιὴλ ὁριζόμενα ἔτη μέχρι τῆς τοῦ Λυτρωτοῦ ἐμφανίσεως. 3) Ἐν συνόλῳ ἑβδομάδες 69, ἤτοι ἔτη 483· ὅθεν ἀπὸ τοῦ η' ἔτους τῆς βασιλείας Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος μέχρι τῆς ἐμφανίσεως Χριστοῦ ἡγουμένου παρελεύσονται ἔτη 483· τὸ δὲ ἔτος τοῦτο ἦν τὸ 483 ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ τῆς βασιλείας Ἀρταξέρξου τοῦ Μακρόχειρος, ὅπερ συνέπεσε τῷ ιε' ἔτει τῆς βασιλείας τοῦ Τιβερίου, ὅτε ὁ Σωτὴρ ἐπορεύθη εἰς τὸν Ἰορδάνην πρὸς τὸν βαπτιστὴν Ἰωάννην καὶ ἐνεφανίσθη κηρύσσων τὸ Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας. 4) Ἤτοι μετὰ ἔτη 414, τουτέστι κατὰ τὸ 39 πρὸ Χριστοῦ γεννήσεως, ὅτε ὁ Ἡρώδης ἀνηγορεύθη ἐπισήμως ἐν τῷ Καπιτωλίῳ τῆς Ρώμης βασιλεὺς τῆς Ἰουδαίας, ἀποκτείνας δὲ τὸν ὕστατον ἀπὸ Μακκαβαίων ἀρχιερέα καὶ βασιλέα Ὑρκανόν, ἐποιήσατο ὠνητὴν τὴν ἀρχιερωσύνην (Ἰωσήπ. Ἀρχ. κ' 8 καὶ ἑπ.) καὶ ἐξωλωθρεύθη τὸ χρίσμα.

*) Ἡ ἀρχὴ τῶν ὀλυμπιάδων τίθεται τῷ 776 π. Χ., ἑκάστη δὲ ὀλυμπιὰς περιλαμβάνει περίοδον 4 ἐτῶν. Ὅταν λοιπὸν θέλωμεν ν' ἀνάγαγωμεν δοθεῖσαν ὀλυμπιάδα εἰς ἔτη π. Χ. λαμβάνομεν τὸν ἀριθμὸν τῶν ὁλοκλήρως παρελθουσῶν καὶ πολυπλασιάζομεν αὐτὸν ἐπὶ 4, τὸ δὲ γινόμενον ἀφαιροῦμεν ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ 776 καὶ εἰς τὸ ὑπόλοιπον προσθέτομεν τὸν ἀριθμὸν τοῦ τρέχοντος τῆς ὀλυμπιάδος ἔτους. Οὕτως $80 \times 4 = 320$· $776 - 320 = 450 + 3 = 453$.

καὶ τὴν πόλιν καὶ τὸ ἅγιον διαφθερεῖ σὺν τῷ ἡγουμένῳ τῷ ἐρχομένῳ, καὶ ἐκκοπήσονται ἐν κατακλυσμῷ, καὶ ἕως τέλους πολέμου συντετμημένου τάξει ἀφανισμοῖς. . . Καὶ δυναμώσει διαθήκην πολλοῖς ἑβδομὰς μία· καὶ ἐν τῷ ἥμισυ τῆς ἑβδομάδος[1] ἀρθήσεταί μου θυσία καὶ σπονδὴ καὶ ἐπὶ τὸ ἱερὸν βδέλυγμα τῶν ἐρημώσεων ἔσται καὶ ἕως τῆς συντελείας τοῦ καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν[2]».

Ὁ τῷ 530 π. Χ. μετὰ τοῦ Ζοροβάβελ ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπανακάμψας Ἄγγαῖος ἐν προθεωρίᾳ ἐγένετο τῆς ἐσομένης δόξης τοῦ ἀνακαινισθησομένου ναοῦ, οὗτινος ἔσται ἡ δόξα ἡ ἐσχάτη ὑπὲρ τὴν πρώτην[3], διότι ἐν αὐτῷ «ἐμφανισθήσεται ὁ Λυτρωτὴς καὶ πληρώσῃ τὸν οἶκον αὐτὸν δόξης».

Ὁ Ζαχαρίας προεῖπε τὴν βασιλικὴν πλὴν σύναμα πρᾳεῖαν καὶ ταπεινὴν εἴσοδον τοῦ Σωτῆρος εἰς Ἱεροσόλυμα[4], τὴν ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων παράδοσιν αὐτοῦ[5] καὶ τὸν μετὰ ταῦτα διασκορπισμὸν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὡς προβάτων ἄνευ ποιμένος[6].

Ὁ Ἰωὴλ προανήγγειλε δαψιλεστέραν ἔκχυσιν τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐφ' ἅπαντας τοὺς μέλλοντας πιστεύειν εἰς τὸν Λυτρωτήν[7]. Ὁ δὲ Ἰωάννης διαρρήδην τέλος ἐκήρυξεν ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰορδάνου ὅτι ἑτοιμάζει τὴν ὁδὸν τοῦ Κυρίου, ὅστις εἶνε ἤδη ὄπισθεν αὐτοῦ[8].

---

1) Κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἑβδομηκοστῆς ἑβδομάδος, ἤτοι μετὰ τρία καὶ ἥμισυ ἔτη ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τούτέστι κατὰ τὸ δ' πάσχα τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος αἴρεται θυσία καὶ σπονδή, τῆς Κ. διαθήκης ἀντικαταστάσης τὴν παλαιάν· ἐπὶ ἑβδομάδα δὲ μίαν ὑπὸ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων δυναμοῦται, μεθ' ὃ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν, ὅτε ἐξολοθρευθήσεται ἡ πόλις καὶ ὁ ναός. 2) Δαν. θ' 24—27. 3) Ἀγγ. β' 9. 4) Ζαχαρ. θ' 9. 5) «καὶ ἐρῶ πρὸς αὐτούς· εἰ καλὸν ἐνώπιον ὑμῶν ἐστι, δότε στήσαντες τὸν μισθόν μου ἢ ἀπείπασθε· καὶ ἔστησαν τὸν μισθόν μου τριάκοντα ἀργυροῦς» (Ζαχαρ. ια' 12.) 6) «ῥομφαία ἐξεγέρθητι ἐπὶ τὸν ποιμένα μου, καὶ ἐπ' ἄνδρα πολίτην μου λέγει Κύριος παντοκράτωρ· πάταξον τὸν ποιμένα καὶ διασκορπισθήσονται τὰ πρόβατα τῆς ποίμνης.» (Ζαχαρ. ιγ' 7) 7) Ἰωὴλ β' 28. 8) Ματθ. γ' 11, Μάρκ. α' 7, Λουκ. γ' 16, Ἰωάν. α' 27.

Ζ'

Ὁ ἐπὶ γῆς βίος τοῦ Σωτῆρος.

Ὁ ἐπίγειος βίος τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ διττὴν ἔσχε κατάστασιν, *ταπεινώσεως* καὶ *δόξης*.

Κατάστασις ταπεινώσεως εἶνε ὁ χρόνος τοῦ βίου αὐτοῦ, καθ' ὃν οὗτος κατὰ τὸν ἀπόστολον «ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ»[1]. Ἄρα ἡ κατάστασις τῆς ταπεινώσεως περιλαμβάνει ἅπαντα τὸν ἐπίγειον βίον τοῦ Σωτῆρος μέχρις αὐτοῦ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου· ὁ βίος δὲ οὗτος τοῦ Λυτρωτοῦ καλεῖται ὑπὸ τοῦ ἀποστόλου *ἡμέραι τῆς σαρκός*[2], καὶ σύγκειται ἐξ ἐτῶν τριάκοντα τριῶν καὶ ἡμίσεως, ἐξ ὧν τὰ τριάκοντα ἀποτελοῦσι τὸν ἰδιωτικὸν ἢ κεκρυμμένον βίον αὐτοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ τρία καὶ ἥμισυ τὸν χρόνον τῆς δημοσίας διακονίας αὐτοῦ ὡς Λυτρωτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς ταπεινώσεως ἤρξατο ἀπ' αὐτοῦ τοῦ χρόνου τῆς συλλήψεως αὐτοῦ, ἐξετείνετο δὲ ἐφ' ἅπαντα αὐτοῦ τὸν ἰδιωτικὸν βίον, ἐκλεξαμένου μητέρα παρθένον, καθαρὰν μὲν ἀπὸ ἁμαρτίας καὶ ἁγιωτάτην, ἀλλὰ πτωχὴν καὶ ἀφανῆ, ἥτις ἐλθοῦσα εἰς Βηθλεὲμ καὶ μὴ ἔχουσα κατάλυμα, ἐγέννησεν Αὐτὸν ἐν σπηλαίῳ καὶ ἀνέκλινεν ἐν φάτνῃ· ὑπομείναντος τὰς ἀλγηδόνας τῆς περιτομῆς, καὶ ἀναγκασθέντος νὰ φύγῃ ἐκ προσώπου τοῦ Ἡρώδου εἰς Αἴγυπτον· διαγαγόντος, μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἐπάνοδον, βίον ἀφανῆ καὶ πλήρη στερήσεων ἐν Ναζαρὲτ ἐν οἴκῳ τέκτονος, τοῦ νομιζομένου πατρὸς αὐτοῦ, ὑπείκοντος εἰς αὐτὸν καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ συνεργαζομένου μετὰ τοῦ νομιζομένου τούτου πατρός του. Πρὸς δὲ ἐξετείνετο ἡ κατάστασις αὕτη καὶ ἐν καιρῷ τῆς δη-

---

1) πρὸς Φιλιππ. β' 6—8 2) πρὸς Ἑβρ. ε' 7.

μοσίας αὐτοῦ διακονίας· ὅθεν εἰς αὐτὴν εἰσερχόμενος προσῆλθεν εἰς τὸν Ἰωάννην καὶ ἐβαπτίσθη ὑπ' αὐτοῦ.ὡς καὶ οἱ λοιποὶ ἁμαρτωλοί· ὑπέβαλεν ἑαυτὸν εἰς τεσσαρακονθήμερον νηστείαν· ἐπέτρεψεν ἵνα πειρασθῇ ὑπὸ τοῦ διαβόλου· κηρύσσων δὲ τὸ εὐαγγέλιον ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἰουδαίαν δὲν εἶχε μέρος εἰς τὸ ὁποῖον νὰ κλίνῃ τὴν κεφαλήν, καὶ ὑπέμεινε πᾶσαν θλῖψιν καὶ στενοχωρίαν. Διδάσκοντα αὐτὸν ἢ δὲν ἐννόουν, ἢ, ἀπιστοῦντες καὶ διώκοντες ἐκ μίσους, παρεπίκραινον αὐτόν· εὐεργετοῦντα ἐλύπουν καὶ τὰ θαύματα αὐτοῦ εἰς τὸν Βεελζεβοὺλ ἀπεδίδοσαν. Πλησιέστατοι αὐτοῦ μαθηταὶ ἦσαν μόνον δώδεκα ἄνδρες, καὶ οὗτοι πένητες, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς προέβλεπε τὸν προδότην. Μετὰ πραότητος ἀφάτου προσεφέρετο πρὸς τοὺς τελώνας καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς, καλῶν αὐτοὺς εἰς σωτηρίαν, ἀλλὰ διὰ τοῦτο κατέκρινον καὶ ἐχλεύαζον αὐτόν· πολλάκις δὲ κακὰ ἐβουλεύσαντο κατ' αὐτοῦ. Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς ταπεινώσεως τοῦ Σωτῆρος ἐκορυφώθη κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ ἐπιγείου βίου αὐτοῦ· ὅθεν καὶ εἰς μὲν τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν ὅτι *περίλυπος ἦν ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἕως θανάτου,* ἐν δὲ τῷ κήπῳ τῷ ἐν Γεθσημανῇ τοσοῦτον ἐθλίβετο καὶ ἠγωνία ὑπὸ τὸ βάρος τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων, καὶ μετὰ τοσαύτης ἀγωνίας προσηύχετο, ὥστε ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ κατέπιπτεν ἐπὶ τῆς γῆς ὡς οἱ θρόμβοι αἵματος. Εὐθὺς κατόπι συνέβησαν ἡ τοῦ Ἰούδα προδοσία, τὰ δεσμά, ἡ ἐνώπιον τοῦ Καϊάφα ἄνομος καταδίκη, ἡ προτίμησις τοῦ λῃστοῦ, ἡ ὑπὸ τοῦ Πιλάτου εἰς θάνατον ἄδικος αὐτοῦ καταδίκη, ἡ μαστίγωσις, οἱ ἐμπαιγμοί, αἱ παντοῖαι ὕβρεις, ἡ γύμνωσις, ἡ ἐν μέσῳ λῃστῶν σταύρωσις, ἡ προσφορὰ τοῦ ὄξους καὶ τῆς χολῆς, ὁ ἐπώδυνος θάνατος, ἡ διὰ λόγχης νύξις τῆς πλευρᾶς αὐτοῦ, ἡ ταφή, ἡ ἐξύβρισις τῆς μνήμης αὐτοῦ ὡς πλάνου, καὶ ἡ ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τοποθέτησις φρουρᾶς.

Ἡ κατάστασις αὕτη τῆς ἀφάτου τοῦ Σωτῆρος ταπεινώσεως δὲν ἦν ὅλως ἄμοιρος τῆς θείας δόξης τῆς ὑπαρχούσης αὐτῷ ὡς Θεῷ, ἀπεκαλύφθη δὲ αὕτη κατὰ διαφόρους περιστάσεις τοῦ ἐπιγείου βίου αὐτοῦ· ἐπὶ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ ἐν τῇ

ἀγγελικῇ ὑμνωδίᾳ, ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος καὶ ἐπὶ τῆς μεταμορφώσεως ἐν τῇ περὶ αὐτοῦ μαρτυρίᾳ τοῦ Πατρός, καὶ ἐν τοῖς σημείοις τὰ ὁποῖα συνέβησαν κατὰ τὸν ἐν ἀνθρώποις θάνατον αὐτοῦ. Ἀπεκαλύφθη αὕτη ἐν τοῖς πολυπληθέσι θαύμασι, τὰ ὁποῖα ὁ Σωτὴρ ἐτέλεσε, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐν τῷ μεγέθει τῶν παθημάτων αὐτοῦ, ὅτε ἀπεκαλύφθη τοσοῦτο μέγεθος θείας ἀγάπης, οἷον οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ δημιουργίᾳ· ὅθεν ὁ Σωτὴρ ρητῶς δόξαν ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ Πατρὸς ἀπεκάλεσε τὰ παθήματα αὐτοῦ[1]. Ἐξέλαμψε δὲ ἡ δόξα, ὅτε ἐκορυφώθη ἡ ταπείνωσις αὐτοῦ, ἤτοι ἀπὸ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου, καὶ περιλαμβάνει τὴν ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον γενομένην νικηφόρον αὐτοῦ κάθοδον εἰς Ἅδην, τὴν κατὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ἔνδοξον αὐτοῦ ἐκ τοῦ τάφου ἀνάστασιν, τὴν τεσσαράκοντα ἡμέρας μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καθέδραν.

Ἐλατήριον τῆς ἀφάτου ταπεινώσεως τοῦ Σωτῆρος ἦν ἡ *ἄπειρος αὐτοῦ ἀγάπη*· ὅθεν ἀνέλαβε πᾶσαν τὴν ἀνθρώπινον φύσιν ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὑπέμεινε πενίαν, θλίψεις, ὀδύνας καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον. Ἦν δὲ ἀναγκαῖον τοῦτο, διότι, καθὼς ἡ ὁδὸς τῆς ἀπὸ Θεοῦ πτώσεως ἤγαγεν εἰς ὑπερηφανίαν καὶ παρακοήν, οὕτως ἐξ ἀντιθέτου ὁδοῦ ἔδει ἵνα ἐπαναγάγῃ ὁ Σωτὴρ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τῆς ἀφάτου ταπεινώσεως καὶ τῆς πλήρους ὑπακοῆς· ἦν σύναμα ἀναγκαῖον τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ Σωτὴρ κατῆλθε πρὸς ἐπανόρθωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὅθεν ἔδει ἵνα αὐτὸς ἑαυτὸν παράσχῃ παράδειγμα ἐν πᾶσι.

Σκοπὸς τῆς καταστάσεως τῆς δόξης εἶνε αὐτὸς ὁ σκοπὸς τοῦ μεγάλου ἔργου, διὰ τὸ ὁποῖον ὁ μονογενὴς υἱὸς τοῦ Θεοῦ κατῆλθεν ἐπὶ γῆς καὶ ἐγένετο ἄνθρωπος, ἤτοι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ἀποθέωσις τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ἀναβιβασθείσης οὐ μόνον εἰς τὴν ἀρχικὴν βαθμίδα τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς δόξης ἐπὶ τῆς ὁποίας ἵστατο ὁ Ἀδὰμ πρὸ τῆς πτώσεως, ἀλλὰ καὶ πολλῷ ὑψηλότερον, ἐπ' αὐτοῦ τοῦ θρόνου τῆς θεότητος ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ Πατρός· περὶ ταύτης λέγει ὁ μα-

1) Ἰωάν. ιγ' 31.

κάριος Παῦλος «τὸν δὲ βραχύ τι παρ' ἀγγέλους ἠλαττωμένον βλέπομεν Ἰησοῦν, διὰ τὸ πάθημα τοῦ θανάτου, δόξῃ καὶ τιμῇ ἐστεφανωμένον[1], δι' ὃ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων[2]».

ΙΙ'

Τὸ εὐαγγέλιον.

Ἡ πιστὴ ἔκθεσις τῶν γεγονότων, λόγων τε καὶ ἔργων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξάγονται ὁ χαρακτὴρ ἡ φύσις, αἱ ἀρχαὶ καὶ πρὸ πάντων ἡ διδασκαλία τοῦ Σωτῆρος καλεῖται *εὐαγγέλιον*, καὶ ἀποτελεῖ σύγγραμμα καταρτισθὲν ὑπὸ τεσσάρων διαφόρων συγγραφέων, οἵτινες, ἀνεξαρτήτως ὁ εἷς τοῦ ἄλλου, ἐν εἴδει ἀπομνημονευμάτων ἐπραγματεύθησαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν.

Ἡ λέξις *εὐαγγέλιον* σημαίνει·

α') τὸ δῶρον τὸ διδόμενον εἰς τὸν κομίσαντα χαρμόσυνόν τινα ἀγγελίαν, ὡς παρ' Ὁμήρῳ·

. . . . . *εὐαγγέλιον* δέ μοι ἔστω
αὐτίκ' ἐπεί κεν' 'κεῖνος ἰὼν τὰ ἃ δώμαθ' ἵκηται[3],

καὶ

ὦ γέρον, οὔτ' ἄρ' ἐγὼν *εὐαγγέλιον* τόδε τίσω[4]·

ἐν τῇ σημασίᾳ δὲ ταύτῃ ἐχρήσαντο τῆς λέξεως καὶ οἱ Ο' τῆς παλαιᾶς διαθήκης μεταφρασταί, ὅθεν καὶ ἐν βίβλῳ Βασιλειῶν ἀναγινώσκομεν· «ὁ ἀπαγγείλας μοι ὅτι τέθνηκε Σαούλ, καὶ αὐτὸς ἦν ὡς εὐαγγελιζόμενος ἐνώπιον ἐμοῦ, καὶ κατέσχον αὐτὸν ἐν Σικελάγ, ᾧ ἔδει με δοῦναι *εὐαγγέλια*[5]». Πρὸς δὲ σημαίνει καὶ τὴν ἐπὶ χαροποιᾷ ἀγγελίᾳ προσφερομένην θυσίαν, καθ' ἃ ἐν Πλούτῳ Ἀριστοφάνους φέρεται «*εὐαγγέλια* θύειν».

β') καλὴν καὶ χαροποιὰν ἀγγελίαν· ὑπὸ τὴν σημασίαν δὲ ταύτην ἀπαντᾷ ἡ λέξις παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Ματθαίῳ γρά-

---

1) πρὸς Ἑβρ. β' 9. 2) πρὸς Φιλιπ. β' 9. 3) Ὀδυσ. Ξ' 152,153. 4) αὐτόθι 166. 5) Βασιλ. Β' δ' 10.

φοντι· «καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας[1]».

γ') τὸ κοσμοσωτήριον κήρυγμα τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, καὶ συνεκδοχικῶς τὴν ἱερὰν βίβλον τὴν περιέχουσαν τὰ περὶ αὐτοῦ γραφέντα· «εὐαγγέλιον δὲ αὐτοῦ τὴν πραγματείαν εἰκότως ἐκάλεσε· καὶ γὰρ κολάσεως ἀναίρεσιν, καὶ ἁμαρτημάτων λύσιν, καὶ δικαιοσύνην, καὶ ἁγιασμόν, καὶ ἀπολύτρωσιν, καὶ υἱοθεσίαν, καὶ κληρονομίαν τῶν οὐρανῶν, καὶ συγγένειαν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, πᾶσιν ἦλθεν ἀπαγγέλων, τοῖς ἐχθροῖς, τοῖς ἀγνώμοσι, τοῖς ἐν σκότει καθημένοις. Τί ποτ' οὖν τῶν εὐαγγελίων ἴσον γένοιτ' ἄν; Θεὸς ἐπὶ γῆς, ἄνθρωπος ἐν οὐρανῷ, καὶ πάντα ἀναμὶξ ἐγένετο· ἄγγελοι συνεχόρευον ἀνθρώποις, ἄνθρωποι τοῖς ἀγγέλοις ἐκοινώνουν καὶ ταῖς ἄλλαις ταῖς ἄνω δυνάμεσι· καὶ ἦν ἰδεῖν τὸν χρόνιον λυθέντα πόλεμον, καὶ καταλλαγὰς Θεοῦ πρὸς τὴν ἡμετέραν γεγενημένας φύσιν, διάβολον αἰσχυνόμενον, δαίμονας δραπετεύοντας, θάνατον λελυμένον, παράδεισον ἀνοιγόμενον, κατάραν ἠφανισμένην, ἁμαρτίαν ἐκποδὼν γεγενημένην, πλάνην ἀπεληλαμένην, ἀλήθειαν ἐπανελθοῦσαν, τῆς εὐσεβείας τὸν λόγον πανταχοῦ κατασπειρόμενον καὶ κομῶντα, τὴν τῶν ἄνω πολιτείαν ἐπὶ τῆς γῆς περυτευμένην, μετὰ ἀδείας τὰς δυνάμεις ἐκείνας ὁμιλούσας ἡμῖν, καὶ τῇ γῇ συνεχῶς ἀγγέλους ἐπιχωριάζοντας, καὶ πολλὴν ὑπὲρ τῶν μελλόντων τὴν ἐλπίδα οὖσαν. Διὰ τοῦτο εὐαγγέλιον τὴν ἱστορίαν ἐκάλεσεν, ὡς τά γε ἄλλα πάντα ῥήματα μόνον ἐστι, πραγμάτων ἔρημα, οἷον χρημάτων περιουσία, δυναστείας μέγεθος καὶ ἀρχαί, καὶ δόξαι, καὶ τιμαὶ καὶ τὰ ἄλλα ὅσα παρ' ἀνθρώποις ἀγαθὰ εἶναι νομίζεται· τὰ δὲ παρὰ τῶν ἁλιέων ἀπαγγελθέντα γνησίως τε καὶ κυρίως εὐαγγέλια ἂν καλοῖντο, οὐκ ἐπειδὴ βέβαια καὶ ἀκίνητα μόνα ἐςὶν ἀγαθὰ καὶ ὑπὲρ τὴν ἀξίαν τὴν ἡμετέραν, ἀλλ' ὅτι μετ' εὐκολίας ἁπάσης ἡμῖν ἐδόθη. Οὐδὲ γὰρ πονήσαντες καὶ ἱδρώσαντες, οὐ καμόντες καὶ

1) Ματθ. θ' 35.

ταλαιπωρηθέντες, ἀλλ' ἀγαπηθέντες παρὰ τοῦ Θεοῦ μόνον, ἐλάβομεν, ἅπερ ἐλάβομεν[1]».

Τὸ διὰ τεσσάρων, ὡς λέγει ὁ Ὠριγένης, ἓν εὐαγγέλιον, συνεγράφη ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν Ματθαίου, Μάρκου, Λουκᾶ καὶ Ἰωάννου, ἐξ ὧν οἱ μὲν Ματθαῖος καὶ Ἰωάννης ἦσαν ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Σωτῆρος[2], ἀπήγγειλον δὲ ἡμῖν, ὃ ἀκηκόασιν, ὃ ἑωράκασι τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτῶν, ὃ ἐθεάσαντο καὶ αἱ χεῖρες αὐτῶν ἐψηλάφησαν[3]· οἱ δὲ Μάρκος καὶ Λουκᾶς, ἀκόλουθοι καὶ συνεργάται, ὁ μὲν Μάρκος τοῦ ἀποστόλου Πέτρου[4], ὁ δὲ Λουκᾶς τοῦ ἀποστόλου Παύλου[5], οἵτινες παρακολουθηκότες πᾶσιν ἀκριβῶς, καθὼς παρέδωκαν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ Λόγου[6], ἔγραψαν ὑπὸ τὴν ἄμεσον ἐποπτείαν τοῦ παναγίου Πνεύματος, ὑφ' οὗ ὡδηγοῦντο καὶ κατὰ τῶν προλήψεων προησπίζοντο, ὅπως μὴ ὑποπέσωσιν εἰς λάθη, ἅτινα ἠδύναντο νὰ ἐπηρεάσωσι τὴν ἠθικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἀξίαν τῶν συγγραμμάτων αὐτῶν· ταῦτα δὲ φέρουσι τὴν σφραγῖδα τοῦ θείου κύρους, καὶ ἀποτελοῦσι τὸ οὐσιωδέστατον μέρος τοῦ κανόνος τῶν ἁγίων Γραφῶν, ἐπειδὴ περιέχουσι τὰ λόγια, τὰ ἀμέσως ἐξελθόντα ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ, ὁ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις Θεός, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐλάλησεν ἡμῖν[7].

Ἡ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων θειότης εἶνε ἀναμφισβήτητος, μαρτυρεῖ δὲ περὶ τούτου μάλιστα ἡ ἐν αὐτοῖς περιεχομένη διδασκαλία, ἥτις ἐπικυροῦται ὑπὸ ἀπείρων θαυμάτων, ὑπὸ λαμπρῶν προφητειῶν καὶ ὑπὸ τῆς ἐντελοῦς τῶν γεγονότων συμφωνίας πρὸς τὰς προρρήσεις τῶν ἀρχαίων προφητῶν, ὑφ' ὧν προανηγγέλθησαν. Ἐπὶ τούτου ὁ ἀείμνηστος Κοντογόνης σημειοῖ[8] τὰ ἑπόμενα·

---

1) Χρυσοστ. ὁμιλ. α' εἰς τὸ κατὰ Ματθ. § β'. 2) Μάρκ. γ' 14,17,19 3) Ἰωάν. Α' καθ. ἐπιστ. α' 1. 4) Πέτρ. Α' καθ. ἐπιστ. ε' 13. 5) πρὸς Τιμόθ. Β' δ' 11. 6) Λουκ. α' 2,3 7) πρὸς Ἑβρ. α' 1. 8) Εὐαγ. Κήρυκ. ἔτ. Β' σελ. 9. καὶ ἑπ.

Ἡ ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις διδασκαλία ἐπεκυρώθη ὑπὸ ἀπείρων θαυμάτων· εἶνε τοῦτο κεφάλαιον, ὅπερ λαμπρότατα διεσάφησαν οἱ Χριστιανοὶ ἀπολογηταί, ἀποδείξαντες διὰ πάντων τῶν τῆς κριτικῆς τρόπων τὰς δύο ταύτας ἀληθείας· α') ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς τῷ ὄντι ἐποίησε τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις θαύματα, καὶ β') ὅτι αὐτὰ ταῦτα τὰ θαύματα εἶνε ἀναντίρρητος μαρτυρία τῆς θείας τοῦ Σωτῆρος τούτου ἀποστολῆς.

Ἡ ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις διδασκαλία ἐπεκυρώθη ὑπὸ λαμπρῶν τοῦ Χριστοῦ προφητειῶν, αἵτινες ἐπληρώθησαν πᾶσαι, καθὼς ἀναφέρουσιν οἱ εὐαγγελισταί· ἀδύνατον δὲ νὰ μὴ παραδεχθῇ τις τὸ ἰσχυρὸν τοῦ ἐπιχειρήματος τούτου, ὅταν σκοπήσῃ πόσον σαφῶς ἀποδεικνύεται ἥ τε ἀκεραιότης καὶ τὸ κῦρος καὶ ἡ ἀξιοπιστία τῶν εὐαγγελίων[1]. Αἱ προφητεῖαι αὗται

---

1) Οἱ ἱεροὶ εὐαγγελισταὶ ἐκέκτηντο τὴν ἱκανότητα πρὸς ἔκθεσιν τῶν περὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀξιοπίστως, διότι

α') Ἰουδαῖοι ὄντες τό τε γένος καὶ τὸ θρήσκευμα ἀκριβῶς ἐγίνωσκον τὰς περὶ Μεσσίου προφητείας, καὶ ἠννόουν τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας τοῦ Σωτῆρος·

β') συμπατριῶται ὄντες καὶ συνεπαρχιῶται τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐγίνωσκον αὐτὸν ἐκ τοῦ σύνεγγυς καὶ ἐγίνωσκον τὴν μητέρα, τοὺς συγγενεῖς, τὴν καταγωγήν, τὴν κοινωνικὴν θέσιν, ὡς καὶ τὴν πορείαν αὐτοῦ·

γ') ἐπὶ τρία καὶ ἥμισυ ἔτη συζήσαντες μετ' αὐτοῦ ἐγίνωσκον τόν τε ἰδιωτικὸν καὶ τὸν δημόσιον αὐτοῦ βίον, εἶδον τὰ ἔργα του, ἤκουσαν αὐτοῦ διδάσκοντος καὶ παρετήρουν τὴν συμπεριφορὰν αὐτοῦ·

δ') δύσπιστοι ὄντες δὲν παρεδέχοντο ἀβασάνιστως πᾶν ἄκουσμα, ἀλλὰ πρὸ τῆς παραδοχῆς λεπτεπιλόγως ἐξήταζον καὶ διηρεύνουν τὴν ἀλήθειαν τῶν ἀκουσθέντων, ὡς ἐν παραδείγματι ὁ Θωμᾶς, ὃς εἰς τὰς περὶ ἀναστάσεως μαρτυρίας ἔλεγεν· «ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω» (Ἰωάν. κ' 25)·

ε') νοήμονες ὄντες, ὡς ἀπέδειξαν οἱ καρποὶ τῶν ἐνεργειῶν αὐτῶν, ἀσφαλῆ ἐκέκτηντο κρίσιν πρὸς ἀντίληψιν καὶ ἐκτίμησιν τῶν γεγονότων καὶ λόγων, ὧν αὐτόπται καὶ αὐτήκοοι ἐγένοντο.

Σύναμα οἱ ἱεροὶ οὗτοι συγγραφεῖς ἐκέκτηντο καὶ τὴν συναπαιτουμένην εἰλικρίνειαν πρὸς ἀληθῆ ἔκθεσιν τῶν γεγονότων καὶ μὴ διαστρο-

τοῦ Χριστοῦ, αἱ ὑπὸ τῶν εὐαγγελιστῶν μνημονευόμεναι καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας μαρτυρούμεναι, εἶνε· α') αἱ περὶ τοῦ σωτηριώδους αὐτοῦ πάθους καὶ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου· β') αἱ περὶ τῆς μετὰ τὸν τριήμερον αὐτοῦ θάνατον ἀναστάσεως, καὶ ἐμφανίσεως αὐτοῦ εἰς τοὺς μαθητὰς ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ· καὶ γ') αἱ περὶ τῆς ἀναλήψεως καὶ τῆς μελλούσης αὐτοῦ δόξης, καὶ τῆς ἐπιστροφῆς πάντων τῶν ἐθνῶν εἰς τὴν πίστιν.

Ἡ ἐν τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις διδασκαλία ἐπικυροῦται οὐχ ἧττον ἐκ τῆς ἐντελοῦς συμφωνίας, ἣν παρατηροῦμεν ὑπάρχουσαν μεταξὺ τῶν γεγονότων, ἅτινα ἱστοροῦσι, καὶ τῶν ἀρχαίων προφητειῶν, ἐν αἷς προερρέθησαν. Ἀρκεῖ νὰ ἀντιπαραβάλωμεν τὴν παλαιὰν Διαθήκην πρὸς τὴν Καινήν, ἵνα ἴδωμεν ὅτι πάντα σχεδὸν τὰ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις συμβάντα, τὰ ἀφορῶντα τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, περιγράφονται καὶ προλέγονται ἐν ταῖς προφητείαις τοῦ παλαιοῦ νόμου.

Ἡ διδασκαλία τῶν ἁγ. εὐαγγελίων φέρει προσέτι καὶ τὸ ἑξῆς ἀλάθητον τῆς θειότητος αὐτῆς τεκμήριον· οὐδέποτε Ἰησοῦς ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ, οὐδέποτε ἀμαθεῖς Γαλιλαῖοι, εἰ μὴ ἦσαν πεφωτισμένοι ὑπὸ θείου φωτός, ἤθελον δυνηθῆ νὰ εὕρωσι δόγματα

φὴν αὐτῶν ἐκ λόγων ἰδιοτελείας. Οὗτοι διὰ τὴν σταθερότητα αὐτῶν εἰς τὰς ἀρχάς, περὶ ὧν μαρτυροῦσιν, ἐγένοντο πτωχοί, ἐστερήθησαν ἑκουσίως τῆς περιποιήσεως τῶν γονέων, τῶν συγγενῶν καὶ τῶν φίλων, καὶ χάριν τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ἀπηλλοτρίωσαν ἑαυτοὺς τῶν συμπαθειῶν τῆς κοινωνίας· χάριν αὐτῶν ἐγκατέλειπον πατρίδα, ἐθυσίασαν περιουσίαν, καὶ διέτρεξαν τὸν ἔσχατον κίνδυνον τῆς ζωῆς αὐτῶν. Οὗτοι οὐ μόνον ὑπεβλήθησαν ἑκουσίως εἰς παντοειδεῖς στερήσεις χάριν τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, ἀλλ' ἐπέσυραν καθ' ἑαυτῶν τὸ μῖσος τῶν συγχρόνων των, οἵτινες πολιτικῶς καὶ θρησκευτικῶς κατεδίωκον αὐτοὺς μέχρις αἵματος ὡς ἀνατροπεῖς τῶν καθεστώτων σύναμα δὲ ἐπέσυραν καθ' ἑαυτῶν τὴν περιφρόνησιν τοῦ τε λαοῦ καὶ αὐτῶν τῶν συγγενῶν αὐτῶν. Οὗτοι χάριν τῶν ἀρχῶν αὐτῶν ὑπέστησαν πλείστας κακώσεις, μαστιγώσεις καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον· ὅθεν ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῶν οὐδὲν ἐλατήριον ἀνειλικρινείας παρατηρεῖται, ἀφ' οὗ οὗτοι οὔτε ἐκ φιλοχρηματίας, οὔτε ἐκ φιλοδοξίας, οὔτε ἐκ φιληδονίας εἰργάζοντο.

τοσοῦτον ὑψηλά, ἠθικὴν τοσοῦτο τελείαν[1]. Πόθεν ἄλλοθεν ἡ εὐαγγελικὴ διδάσκαλία, κηρυττομένη ὑπὸ δώδεκα πτωχῶν ἁλιέων, οὐδὲν ἄλλο παρὰ τὰ πλοῖα αὐτῶν καὶ τὰ δίκτυα γινωσκόντων, ἐδυνήθη νὰ προξενήσῃ εἰς τὸν κόσμον τοιαύτην αἰφνήδιον καὶ καθολικὴν μεταβολήν; Πῶς δόγματα, ἅτινα ὑπερβαίνουσι τὸ μέτρον τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας, καὶ ὑποχρεοῦσιν ἡμᾶς νὰ πιστεύωμεν καὶ τὰ μᾶλλον ἀκατάληπτα μυστήρια, πῶς ἠθική, ἥτις ἀπαιτεῖ νὰ πολεμῶμεν ἀδιαλείπτως καὶ ἀσπλάγχνως καὶ πρὸς αὐτὰ τὰ προσφιλῆ ἡμῶν πάθη, πῶς τοιαύτη διδασκαλία ἦν δυνατὸν νὰ γείνῃ τοσοῦτο κοινὴ καὶ ἐν γένει παραδεκτή, εἰ μὴ προήρχετο ἐκ θείας πηγῆς;

Τὸ ὕφος καὶ ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἔγραψαν οἱ εὐαγγελισταί, ἀποδεικνύουσιν ἐπίσης προφανέστατα ὅτι ὁ κάλαμος αὐτῶν καθωδηγεῖτο καὶ κατηυθύνετο ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ποία μεγαλειτέρα ἄλλη ἀπόδειξις τῆς θεοπνευστίας τῶν εὐαγγελίων παρὰ τὴν θαυμαστὴν ἐκείνην ἀπάθειαν, ἥτις παρατηρεῖται ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν; Ἂς φαντασθῇ τις, εἰ δύναται, συγγραφεῖς τοσοῦτο περιπαθῶς ἀγαπῶντας τὸν ἥρωα αὐτῶν, ὥστε νὰ ἐμβάλωσιν ἑαυτοὺς εἰς μυρίους κινδύνους, καὶ νὰ ὑπο-

---

3) Ἐπὶ τούτου ὁ περικλεὴς Bonnet (recherches philosophiques sur le Christianisme cap 35—36) λέγει· «ὅσῳ μελετῶ τὰ συγγράμματα τῶν ἐθνικῶν, τοσούτῳ μᾶλλον καταλαμβάνω ὅτι δὲν ἔφθασαν εἰς ἐκείνην τὴν τελειότητα τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας, τὴν ὁποίαν εὑρίσκω εἰς τὰ συγγράμματα τῶν ἁλιέων καὶ τοῦ σκηνοποιοῦ. Ἡ διδασκαλία τῶν ἐθνικῶν δὲν εἶνε διόλου ὁμοειδής, δὲν εἶνε διόλου τῆς αὐτῆς τιμῆς, καὶ πολλάκις εὑρίσκω τὸν μαργαρίτην ἐπὶ τῆς κοπρίας. Λέγουσι (ναί!) θαυμάσια πράγματα, καὶ τὰ ὁποῖα φαίνονται θεόπνευστα· ἀλλὰ (δὲν ἠξεύρω!) αὐτὰ δὲν εἰσέρχονται τόσον εἰς τὴν καρδίαν μου, καθὼς ὅσα ἀναγινώσκω εἰς τὰ συγγράμματα ἐκείνων τοὺς ὁποίους δὲν ἐφώτισεν ἡ ἀνθρωπίνη φιλοσοφία..... Ἐδυνήθησαν αὐτοὶ (οἱ ἐθνικοὶ φιλόσοφοι) νὰ ἀφαιρέσωσι τοῦ κοινοῦ λαοῦ καμμίαν ἀπὸ τὰς προλήψεις του; Ἐδυνήθησαν νὰ καθαιρέσωσι κανένα εἴδωλον; Ὁ Σωκράτης ὁ ἀρχηγὸς τῆς φυσικῆς ἠθικῆς καὶ πρωτομάρτυς τοῦ λόγου, ὁ θαυμαστὸς Σωκράτης ἐδυνήθη νὰ ἀλλάξῃ τὴν θρησκείαν τῶν Ἀθηναίων, ἢ νὰ μεταβάλῃ τὰ ἤθη τῆς πατρίδος του»;

μείνωσι καὶ τὸν θάνατον, ἐπὶ τῷ μόνῳ σκοπῷ ἵνα καταστήσωσιν αὐτὸν γνωστόν, καὶ ὅμως διηγουμένους μακρὰν ἱστορίαν ὕβρεων καὶ ἀτιμώσεων καὶ βασάνων, εἰς τὰς ὁποίας οὗτος ὑπέκυψε, καὶ οὐδέποτε οὐδὲ λέξιν προφέροντας, εἴτε ὑπὲρ τῆς ἀθωότητος καὶ τῆς ἀπαραδειγματίστου γενναιοψυχίας τούτου τοῦ θύματος, εἴτε κατὰ τῆς μοχθηρίας καὶ ἀπανθρωπίας τῶν δικαστῶν αὐτοῦ καὶ τῶν δημίων. Εἶνε τοῦτο φαινόμενον ὑπερβαῖνον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Πάντως πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ εὐαγγελισταὶ κατείχοντο ὑπὸ πνεύματος ἀνωτέρου τῶν ἀνθρωπίνων τούτων δυνάμεων, ὥστε νὰ εἴπωσιν ἁπλῶς οὕτω καὶ ἀπαθῶς, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης προσθήκης ἰδίας τινὸς παρατηρήσεως καὶ σκέψεως· *καὶ ἐσταύρωσαν αὐτόν*. Ὅσῳ προσεκτικώτερον ἐξετάζει τις τὸν ἀμίμητον χαρακτῆρα τῶν εὐαγγελιστῶν, τοσούτῳ μᾶλλον ἀνακαλύπτει ἐν αὐτῷ τὴν ἐνέργειαν πνεύματος ἑτέρου παρὰ τὸ ἀνθρώπινον. Ἀρκοῦνται νὰ εἴπωσι διὰ μιᾶς μόνης λέξεως ὅτι ὁ διδάσκαλος αὐτῶν ἐσταυρώθη, οὔτε ἔκπληξιν, οὔτε θαυμασμόν, οὔτε συμπάθειαν ἐκδηλοῦντες. Τὶς ἤθελεν ὁμιλήσει οὕτω περὶ φίλου ὑπὲρ οὗ ἕτοιμος ἦν νὰ θύσῃ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ζωήν; Ἀπροκαλύπτως ἄρα ἐν τούτῳ καταφαίνεται ὁ δάκτυλος τοῦ Θεοῦ.

Τὸ κατὰ Ματθαῖον ἅγιον Εὐαγγέλιον

Πᾶσα ἡ ἀρχαιότης ὁμοφώνως ἀποδέχεται συγγραφέα τοῦ πρώτου εὐαγγελίου τὸν ἀπόστολον *Ματθαῖον*, τὸν ἄλλως καὶ *Λευὶν* λεγόμενον. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὠνομάζετο Ἀλφαῖος, ὄνομα σύνηθες παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ὅπερ ἔφερε καὶ ὁ πατὴρ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ, ἐξ οὗ, ἀπατηθέντες τινές, ἐζήτησαν νὰ καταλέξωσι τὸν Ματθαῖον ἐν τοῖς κατὰ σάρκα συγγενέσι τοῦ Σωτῆρος, μὴ σκεφθέντες ὅτι ἐν τοῖς ἀποστολικοῖς καταλόγοις[1] πάντοτε ἀποχωρίζεται οὗτος τοῦ Ἰακώβου καὶ οὐδέποτε καταριθμεῖται τοῖς ἀδελφοῖς τοῦ Κυρίου.

---

1) Ματθ. ι' 3. Μάρκ. γ' 18. Λουκ. ς' 15. Πράξ. α' 13.

Ὁ Ματθαῖος ἦν τὸ μὲν γένος Γαλιλαῖος, τὸ δὲ ἐπάγγελμα τελώνης· κατῴκει μὲν ἐν Καπερναούμ, ἀλλ' εἶχε τὸ τελώνιον ἔξω τῆς πόλεως, παρὰ τὸν αἰγιαλὸν τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος, ὅθεν ὁ Σωτὴρ διαβαίνων, ἐκάλεσεν αὐτὸν καὶ συγκατέλεξεν ἐν τῷ χορῷ τῶν ἀποστόλων[1], ὅτε καὶ τὸ τέως ὄνομα αὐτοῦ *Λευὶ* εἰς *Ματθαῖον*, ἤτοι *Θεόδωρον* μετέβαλε. Τὴν μεταβολὴν ταύτην τοῦ ὀνόματος παρατηροῦμεν καὶ ἐπὶ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν ἐκαλεῖτο πρὸ τῆς κλήσεως Σίμων, ὁ δὲ Σαῦλος· ὅθεν μετὰ πάντων σχεδὸν τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων, τῶν περὶ τοῦ ἀποστόλου τούτου γραψάντων δὲν ἐνορῶμεν δύο διάφορα πρόσωπα ὑπὸ τὰ ὀνόματα τοῦ Λευὶ καὶ τοῦ Ματθαίου, ἀλλ' ἓν καὶ τὸ αὐτό, ὅπερ οἱ μὲν εὐαγγελισταὶ Μάρκος καὶ Λουκᾶς, τῇ ἱστορικῇ ἀκριβείᾳ ἑπόμενοι, κατὰ μὲν τὴν κλῆσιν αὐτοῦ[2] ὀνομάζουσι διὰ τοῦ ἀρχαίου Ἰουδαϊκοῦ αὐτοῦ ὀνόματος, κατὰ δὲ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ καταλόγου τῶν ἀποστόλων[3] διὰ τοῦ ἀποστολικοῦ, τὸ ὁποῖον πάντοτε μεταχειρίζεται περὶ ἑαυτοῦ ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος.

Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς ἱστορεῖ[4] ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος οὐδέποτε ἔτρωγε κρέας, ἀλλ' ἡ τροφὴ αὐτοῦ συνίστατο εἰς ὀπώρας, ὄσπρια καὶ λάχανα· ἐκ τούτου δὲ οἱ νεώτεροι συνεπέρανον ὅτι ἀνῆκεν οὗτος εἰς τὴν αὐστηρὰν μερίδα τῶν ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανῶν· περὶ τούτου ὅμως οὐδὲν μετὰ θετικότητος γινώσκομεν, οὐδεμίαν ἄλλην περὶ αὐτοῦ πληροφορίαν μετὰ τὴν κλῆσιν ἀπαντῶντες ἐν Εὐαγγελίοις, ἀλλ' ἢ τὴν ἀναγραφὴν αὐτοῦ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀποστόλων· ἐπίσης καὶ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ἀποστολικῶν πράξεων ἀπαντῶμεν αὐτὸν καταγεγραμμένον μόνον ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν ἀποστόλων μετὰ τῶν λοιπῶν μαθητῶν καὶ τῆς μητρὸς τοῦ Κυρίου.

Κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν κατ' ἀρχὰς ὁ Ματθαῖος ἐκήρυξε τὸ εὐαγγέλιον ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἀκολούθως

1) Ματθ. θ' 9. ι' 3. Μάρκ. β' 14. Λουκ. ε' 27. 2) Μάρκ. β' 14. Λουκ. ε' 27. 3) Μάρκ. γ' 18. Λουκ. ϛ' 15. Πράξ. α' 13. 4) Παιδαγωγ. βιβλ. Β' κεφ. α' § 16.

ἀπῆλθεν ἐφ' ἑτέρους[1] τόπους· τούτους ὁ μὲν Σωκράτης[2] καὶ Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος[3] θέλουσιν εἶναι τὴν Αἰθιοπίαν, ὁ δὲ Ρουφῖνος[4] τὴν Συρίαν, Μηδίαν καὶ Παρθίαν, καὶ ὁ Ἱσπόλεως Ἰσίδωρος[5] τὴν Μακεδονίαν, ἔνθα κατ' αὐτὸν τὸν βίον *διὰ τοῦ μαρτυρίου* κατέλυσεν, ὅπερ ὅμως ἀναιρεῖται ὑπὸ τοῦ Κλήμεντος, Ὠριγένους καὶ Τερτυλλιανοῦ, πιστοποιούντων πως ὅτι διὰ φυσικοῦ θανάτου εἰς τὴν λῆξιν ἀφίκετο, καθ' ἃ ὑπεμνημάτισαν ὅ τε Ἡρακλέων[6] καὶ Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος[7], ὅστις τόπον τῆς τελευτῆς τοῦ εὐαγγελιστοῦ τούτου ἀναγράφει τὴν ἐν Αἰθιοπίᾳ χώραν τῶν ἀνθρωποφάγων.

Κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν ἱστοριογράφον Εὐσέβιον[8] «Ματθαῖος πρότερον ἑβραίοις κηρύξας, ὡς ἔμελλε καὶ ἐφ' ἑτέρους ἰέναι, πατρίῳ γλώττῃ γραφῇ παραδοὺς τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον, τὸ λεῖπον τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ τούτοις, ἀφ' ὧν ἐστέλλετο, διὰ τῆς γραφῆς ἀπεπλήρου». Ἔγραψε δὲ τοῦτο ἑβραϊστὶ ἡ συροχαλδαϊστὶ κατὰ τὴν περὶ τούτου γνώμην τῶν πλειόνων[9], καθ' ἧς ἀντίκεινται οἱ Ἔρασμος, Γαϊετάνος καὶ πολλοὶ τῶν παρὰ τοῖς διαμαρτυρομένοις ὑπομνηματιστῶν, θέλοντες ὅτι ἀπ' ἀρχῆς ἐγράφη τοῦτο ἑλληνιστί, καὶ ὅτι τὸ μέχρις ἡμῶν σωζόμενον εἶνε αὐτὸ τὸ πρωτόγραφον καὶ οὐχὶ μετάφρασις γενομένη κατόπιν ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, ὡς ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις θέλει.

Τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον ἔγραψεν ὁ Ματθαῖος πρῶτος τῶν

---

1) Εὐσεβ. ἐκκλησ. ἱστορ. βιβλ. Γ' κεφ. κδ'. 2) Σωκρ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Α' κεφ. ιθ'. 3) Νικηφ. Καλλίστ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Β' κεφ. μα' 4) Ruth. hist. eccl. X. c. 9 5) de vita et mirte Sanctorum c. 67. 6) παρὰ Κλήμ. Ἀλεξ. στρωμ. Δ' κεφ. θ' § 73. 7) Νικηφ. Καλλίστ. ἐκκλ. ἱστορ. Β' κεφ. μα'. 8) Εὐσεβ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Γ' κεφ. κδ'. 9) Παπίας παρ' Εὐσεβ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Γ' κεφ. λθ' Εἰρην. κατὰ αἱρέσ. βιβλ. Γ κεφ. α'. Ὠριγ. παρ' Εὐσεβ ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. ς' κεφ. κδ'. Κυρίλ. Ἱεροσολ. κατήχ. ιδ'. Ἱερών. ἐν τῷ προλόγῳ τῷ εἰς τὰ Δ' εὐαγ. καὶ ἐν τῷ πρὸ τοῦ ὑπομν. τοῦ εἰς τὸν Ματθ. Ἐπιφαν. κατὰ αἱρεσ. κθ' καὶ λα'. Χρυσοστ. ὁμιλ. Α' εἰς τὸ κατὰ Ματθ. Θεοφυλ. ἐν προοιμ. ἑρμην. εἰς τὸ κατὰ Ματθ κλπ.

δ' εὐαγγελιστῶν[1], ἄγνωστον ὅμως κατὰ ποῖον ἐπακριβῶς ἔτος ἔγραψεν αὐτό. Κοσμᾶς ὁ Ἰνδιοπλεύστης σημειοῖ[2] ἔτος τῆς συγγραφῆς τὸν ἀμέσως μετὰ τὸν λιθοβολισμὸν τοῦ Στεφάνου χρόνον, ἤτοι τὸ λδ' ἢ λε' ἔτος· ὁ Εὐσέβιος ἐν τῷ χρονικῷ αὐτοῦ ἀποδέχεται ὡς χρόνον συγγραφῆς τὸ μα'· ὁ Θεοφύλακτος, ὁ Ζιγαβηνός, ὁ Θηβαῖος Ἱππόλυτος, καὶ ἀρχαιότατόν τι ἑλληνικὸν χειρόγραφον συμφωνοῦσι τῷ Εὐσεβίῳ, ἀναγράφοντες χρόνον τῆς συγγραφῆς τὸ η' μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου ἔτος· τὸ Ἀλεξανδρινὸν χρονικὸν καὶ Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος σημειοῦσι τὸ ιε' μετὰ τὴν ἀνάληψιν, ἤτοι τὸ μη' ἔτος[3]· τέλος δὲ ὁ Λουγδούνου ἐπίσκοπος Εἰρηναῖος[4] τὸν χρόνον τῆς ἐν Ρώμῃ παρουσίας τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἤτοι περὶ τὸ ξδ' ἔτος. Ὑπὲρ τῆς γνώμης ταύτης τοῦ Εἰρηναίου συνηγοροῦσι διάφοροι ἐσωτερικοὶ λόγοι ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγελίου. Δὶς παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ τούτῳ ἀπαντᾷ ἡ φράσις *ἕως τῆς σήμερον* καὶ *ἄχρι τῆς σήμερον*[5], ἐπιμαρτυρωμένη ὅτι ἱκανὸν χρονικὸν διάστημα παρενέπεσε μεταξὺ τῶν γεγονότων ἐκείνων καὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ἔγραφε τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον ὁ ἱερὸς οὗτος εὐαγγελιστής. Τὸ διάστημα ὅμως τοῦτο ὅσον ἂν ᾖ ἱκανόν, δὲν ἐξικνεῖται πέρα τοῦ ο' ἔτους, ἤτοι πέρα τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ ἐπὶ Τίτου, καθότι τὸ ἐν τῷ λε' ἐδαφίῳ τοῦ κγ' κεφαλαίου ἀναφερόμενον περὶ τοῦ φόνου Ζαχαρίου υἱοῦ Βαρουχίου, οὐδαμῶς ἀποδεικνύει, ὡς ἠθέλησάν τινες, τὴν μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Ἱερουσαλὴμ συγγραφὴν τοῦ εὐαγγελίου τούτου, ἀφ' οὗ ὁ Ζαχαρίας οὗτος διάφορός ἐστι τοῦ παρ' Ἰωσήπῳ ἀναφερομένου[6] Ζαχαρίου υἱοῦ Βαρούχου· ἄλλως τε τὸ ἐν τῷ ἐδαφίῳ ιε' τοῦ κδ' κεφαλαίου ἀναγεγραμμένον, «ὅταν οὖν ἴδητε τὸ *βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως*, τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, ἐστὼς ἐν τόπῳ

---

1) Ὠριγέν. παρ' Εὐσεβ. βιβλ. Α' κεφ. κε'. Ἐπιφάν. κατὰ αἱρέσ. να', 4. Ἱερών. de vir ill. III. 2) ἐν βιβλ. ε' τῆς χριστιανικῆς αὐτοῦ τοπογράφίας. 3) ἴδε καὶ Καβέον περὶ τῶν ἐκκλησ. συγγραφέων ἐν τῷ ἀποστολικῷ αἰῶνι σελ. 13. 4) βιβλ. Γ' κεφ. α'. 5) Ματθ. κζ' 8. 6) αὐτόθι κη' 15.

ἁγίῳ», προφανῶς δείκνυσιν ἐποχὴν τῆς συγγραφῆς τὸν χρόνον καθ' ὃν ἤρξατο ὁ Ἰουδαϊκὸς πόλεμος. Ἐπίσης καὶ περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ συνεγράφη τὸ κατὰ Ματθαῖον ἱερὸν εὐαγγέλιον, οὐδὲν μετὰ βεβαιότητος δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν· οἱ μὲν θέλουσιν ὅτι ἐγράφη ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, οἱ δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις, καὶ ἄλλοι ἐν τοῖς πέραν Ἰορδάνου ὁρίοις τῆς Ἰουδαίας. Ἄγνωστον ὁμοίως τὶς ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ κειμένου μεθηρμήνευσε τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς τὴν ἑλληνίδα φωνήν· ὁ Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος[1] θέλει μεταφραστὴν αὐτοῦ τὸν πρῶτον Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπον Ἰάκωβον τὸν ἀδελφόθεον· ὁ Θεοφύλακτος[2] τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην· ὁ Σιναΐτης Ἀναστάσιος[3] τὸν ἀπόστολον Παῦλον καὶ τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν· ὁ δὲ Παπίας[4] ὅτι ἕκαστος ἐσπούδασε νὰ μεταφράσῃ τὸ εὐαγγέλιον εἰς τὴν ἑλληνίδα φωνήν. Ὅπως ποτ' ἂν ᾖ ἡ μετάφρασις φαίνεται γενομένη κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀποστολικοὺς χρόνους.

Τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἀποτείνεται πρὸς τοὺς ἐξ Ἰουδαίων Χριστιανοὺς τῆς Παλαιστίνης· τοῦτο δὲ γίνεται δῆλον καὶ ἐξ ὧν περιέχει περιγραφῶν τῶν ἠθῶν, ἐθίμων, αἱρέσεων, καὶ γεωγραφικῶν τινῶν ὀνομάτων, τὰ ὁποῖα ἀναφέρει ἄνευ ἑρμηνείας τινὸς ὡς πρὸς εἰδότας.

Ἐπειδὴ οἱ ἐξ Ἰουδαίων οὗτοι Χριστιανοὶ ὡμολόγουν μὲν Ἰησοῦν τὸν Ναζωραῖον ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυὶδ καταγόμενον, γεννηθέντα ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας καὶ σημεῖα ποιοῦντα ἐν τῷ λαῷ, ἠρνοῦντο δὲ ὅτι οὗτος ἦν ὁ Χριστός, ὁ Μεσσίας, ὁ Ματθαῖος πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι ἡ ἱστορία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶνε ἡ πλήρωσις τῶν περὶ Μεσσίου ἐπαγγελιῶν, συχνάκις λαμβάνει ῥήσεις ἐκ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης καὶ μεταγράφει αὐτὰς ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἱερῷ εὐαγγελίῳ. Ἡ ἰδέα αὕτη, τοῦ ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶνε ὁ ἐπαγγελθεὶς Μεσσίας διήκει δι' ὅλης τῆς ἁγίας ταύτης βίβλου ἔν τε τῇ ἀφηγήσει τῆς ἱστορίας τοῦ

---

1) Ἐν τῇ συνόψει ἐπιτομ. τῆς ἁγ. Γραφῆς. 2) ἐν προοιμίῳ εἰς τὴν ἑρμηνείαν τοῦ κατὰ Ματθ. εὐαγ. 3) Ἐν λόγῳ η' εἰς τὴν Γένεσιν. 4) παρ' Εὐσεβ. ἐκκλησ. ἱστορ. βιβλ. Γ' κεφ. λθ'.

Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ· πανταχοῦ δέ, ἔνθα ἐκ τῆς παλαιᾶς Διαθήκης ἐρανίζεται μαρτυρίαν, βλέπομεν αὐτὸν σημειοῦντα τὸν τύπον *ἵνα, ἢ ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθέν, ἢ ἡ γραφή.*

Ι'

Τὸ κατὰ Μάρκον ἅγιον Εὐαγγέλιον.

Τὸν συγγραφέα τοῦ ἁγίου τούτου εὐαγγελίου ἀναγράφουσιν οἱ ἀρχαῖοι τῆς ἐκκλησίας πατέρες[1] μαθητὴν καὶ ἑρμηνευτὴν τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, οὗτινος ἀνεψιὸν θέλουσι γενόμενον μεταγενέστεροι συγγραφεῖς[2], ἤτοι υἱὸν τῆς ἀδελφῆς τοῦ Πέτρου. Περὶ τοῦ εὐαγγελιστοῦ τούτου γινώσκομεν ὅτι ἐδίδαξεν ἐν Αἰγύπτῳ, Θηβαΐδι καὶ τῇ Κυρηναϊκῇ Λιβύῃ καὶ ὅτι ἐτελείωσε τὸν βίον ἀθλήσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ[3].

Ὁ Ἱερώνυμος[4] καὶ ὁ Αὐγουστῖνος[5] ἐκ τῶν ἀρχαίων, καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων οἱ δοκιμώτατοι κριτικοὶ[6] βεβαιοῦσιν ὅτι ὁ ἱερὸς οὗτος εὐαγγελιστὴς ἔγραψεν ἑλληνιστὶ τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον· πρὸς τὴν γνώμην ὅμως ταύτην ἀντιτάσσεται ὁ Βαρώνιος[7] τὸ μὲν ἐκ παρερμηνείας τῶν λόγων τοῦ ἐν ἁγίοις Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ[8], τὸ δὲ ἐκ συλλογισμῶν βασιζομένων ἐπὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ κατ' αὐτὸν ἔγραψεν ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον. Ὁ Βαρώνιος, δεχόμενος ὡς τόπον συγγραφῆς τὴν Ῥώμην, ἰσχυρίζεται ὅτι δὲν ἦν δυνατὸν νὰ γραφῇ τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο εἰς ἄλλην γλῶσσαν, ἀλλ' ἢ εἰς τὴν λατινικήν, ἀφ' οὗ ἐν Ῥώμῃ ἐγράφη καὶ Ρωμαίους εἶχε τοὺς ἀναγνώστας. Τὸ ἐπιχείρημα ὅμως δὲν κρίνεται ἰσχυρόν.

---

1) Εἰρην. ἔλεγχ. καὶ ἀνατροπῆ τῆς ψευδωνύμου γνώσ. βιβλ. Γ, κεφ. α' § 1. Παπίας παρ' Εὐσεβ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ Γ' κεφ. λθ'. Κλήμ. Ἀλεξ. παρὰ τῷ αὐτῷ βιβλ. Β' κεφ ιδ' Ἐπιφαν. αἱρεσ. να'. 2) Νικηφ. Καλλίστ. ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Β' κεφ. μγ'. 3) αὐτόθι ἔνθ. ἀνωτ. 4) Hieronym. Epist CXXIII. 5) Augustin de consens Evangel. libr. I. c. 2. 6) L. Dupin καὶ Καβέος, ὁ τελευταῖος ἐν τῷ ἀποστολ. αἰῶνι ἐν τῷ περὶ τῶν ἐκκλησ. συγγραφέων παραβλ. καὶ Εὐγεν. Ἑκατοντ. σελ. 211. 7) Annal eccl ad an. XLV § 40,42.

Ὁ σκοπὸς τοῦ ἱεροῦ τούτου εὐαγγελιστοῦ, γράφοντος τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον, σαφῶς καταφαίνεται ἐν ἑκάστῃ σχεδὸν σελίδι, ἐμφανῶς δεικνυμένου ἐν αὐταῖς ὅτι σκοπὸς αὐτοῦ ἦν ἡ ἀπόδειξις τοῦ ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς εἶνε ὁ ὕψιστος πάντων κύριος.

Ἀντιπαραβάλλοντες τὸ κατὰ Μάρκον πρὸς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον, βλέπομεν, ὅτι ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος εἶχε μὲν ὑπ' ὄψει τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον, δὲν περιωρίσθη δὲ εἰς τὸ ἔργον τοῦ ἁπλοῦ ἐπιτομέως, ἀλλὰ τήν τε χρονολογίαν τῶν γεγονότων, πρὸς ἣν δὲν ἀπέβλεψεν ὁ Ματθαῖος, ἐτήρησε, καί τινα τῶν γεγονότων λεπτομερέστερον διηγήθη· σύναμα δὲ καὶ τρία γεγονότα, τὸ τοῦ ὑπὸ πνεύματος ἀκαθάρτου κατεχομένου ἐν τῇ συναγωγῇ τῆς Καπερναούμ[1], τὸ τῆς θεραπείας τοῦ ἐκ Βηθσαϊδᾶ τυφλοῦ[2], καὶ τὸ τῆς πτωχῆς χήρας τῆς βαλούσης δύο λεπτὰ εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τοῦ ναοῦ[3] ἀπεμνημόνευσεν. Ἐκ τούτων, ὡς καὶ ἐκ τῆς μερίμνης αὐτοῦ ἵνα ἀποκαταστήσῃ τὸ ὄνομα τοῦ Πέτρου πανταχοῦ, ἔνθα παρέλειψεν αὐτὸ ὁ Ματθαῖος, καὶ τῆς φροντίδος ν' ἀποσιωπήσῃ πᾶν ὅ,τι εἰς ἔπαινον τοῦ Πέτρου οἱ λοιποὶ εὐαγγελισταὶ ἀνέγραψαν, ἐνισχύεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ παράδοσις, καθ' ἣν, διδαχθεὶς παρὰ τοῦ Πέτρου, συνεπλήρωσε τὴν ἱστορικὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος διήγησιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου.

Ἀκριβεῖς πληροφορίαι ἐλλείπουσι περὶ τοῦ ἔτους καθ' ὃ ἔγραψεν ὁ Μάρκος τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον· ἐκ τῆς ἀπομνημονεύσεως ὅμως τῆς καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ ὡς ἐσομένης ἐξάγεται ὅτι ἐγράφη πρὸ τοῦ 70, καὶ πιθανῶς κατὰ τὸ 64 μ. Χ. ἔτος.

ΙΑ'

Τὸ κατὰ Λουκᾶν ἅγιον Εὐαγγέλιον.

Ὁ ἱερὸς οὗτος εὐαγγελιστὴς εἶχε μὲν πατρίδα τὴν Ἀντιόχειαν, ἦν δὲ τὸ μὲν γένος Ἕλλην, τὸ δὲ ἐπάγγελμα ἰατρός,

1) Μάρκ. α' 23-28. 2) αὐτόθι η' 22 26. 3) αὐτόθι ιβ' 41 44.

καθ' ἃ περὶ αὐτοῦ μαρτυρεῖ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος πρὸς τοὺς Κολοσσαεῖς γράφων· «ἀσπάζεται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ *ἰατρὸς* ὁ ἀγαπητός[1]».

Τῶν πατέρων τινὲς θέλουσιν αὐτὸν ἰουδαῖον ἑλληνιστήν, τὸν δὲ ἰσχυρισμὸν αὐτῶν τοῦτον στηρίζουσιν εἰς τὸ ὅτι ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἅγ. εὐαγγελίῳ ἀναγράφει εἰς μαρτυρίαν χωρία, ἅτινα ἐρανίζεται ἐκ τῆς τῶν Ο' μεταφράσεως τῆς παλαιᾶς Διαθήκης· ἕτεροι, ἀφορμώμενοι ἐκ τῆς μὴ ὑπὸ τοῦ Παύλου κατατάξεως αὐτοῦ[2] ἐν τοῖς «ἐκ περιτομῆς» συνεργοῖς αὐτῷ εἰς τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, ὑποθέτουσιν αὐτὸν ἐθνικόν· ἡ γνώμη δὲ αὕτη φαίνεται καὶ ἡ ὀρθοτέρα.

Διαφωνοῦσιν ἐπίσης οἱ ἀρχαῖοι καὶ περὶ τοῦ χρόνου καθ' ὃν ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς προσήχθη εἰς τὸν χριστιανισμόν ὁ μὲν Ἐπιφάνιος καὶ σὺν τούτῳ ὁ Θεοφύλακτος θέλουσιν αὐτὸν ἕνα τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν· μάλιστα ὁ Θεοφύλακτος, κατακολουθῶν τισι τῶν ἀρχαίων, ἰσχυρίζεται[3] ὅτι ὁ Λουκᾶς ἦν ὁ συνοδοιπόρος τοῦ Κλεόπα, ὁ μετ' αὐτοῦ εἰς Ἐμμαοὺς ἀπερχόμενος, μεθ' ὧν ἐν τῇ ὁδῷ ἡνώθη μετὰ τὴν ἀνάστασιν αὐτοῦ ὁ Σωτήρ, διερμηνεύων αὐτοῖς ἐν πάσαις ταῖς Γραφαῖς τὰ περὶ αὐτοῦ[4]. Ὁ Τερτυλλιανὸς τοὐναντίον ἰσχυρίζεται ὅτι ὑπὸ τοῦ Παύλου προσήχθη εἰς τὸν χριστιανισμόν· τῇ γνώμῃ δὲ ταύτῃ κατακολουθεῖ καὶ ὁ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, γράφων· «Λουκᾶς ἰατρὸς Ἀντιοχεύς, καθὼς τὰ συγγράμματα αὐτοῦ δηλοῖ οὐκ ἄπειρος *σπουδαστὴς Παύλου ἀποστόλου*». Ἡ τῶν πρώτων ἀξίωσις ἀναιρεῖται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς μαρτυρίας τοῦ βιογραφομένου εὐαγγελιστοῦ, βεβαιοῦντος ὅτι δὲν ἦτο ἐξ ἀρχῆς αὐτόπτης καὶ ὑπηρέτης τοῦ Λόγου, ἀλλ' ὅτι ἔγραψε τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον «καθὼς παρέδοντο αὐτῷ οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ Λόγου[5], οἷς καί φησιν ἐπάνωθεν ἅπασι παρηκολουθηκέναι, καὶ ταῖς τῶν ἀποστόλων πράξεσιν, ἃς

---

1) πρὸς Κολοσσ. δ' 14. 2) αὐτόθι δ' 11. 3) Θεοφυλ. σελ. 372 «τινὲς τὸν ἕνα τούτων τῶν δύο αὐτὸν τὸν Λουκᾶν εἶναί φασι, δι' ὃ καὶ ἀπέκρυψε τὸ ἑαυτοῦ ὄνομα ὁ εὐαγγελιστής». Ἴδε καὶ σελ. 207. 4) Λουκ. κδ' 27. 5) αὐτόθι α' 2.

οὐκέτι δι' ἀκοῆς, ὀφθαλμοῖς δὲ αὐτοῖς παραλαβὼν συνετάξατο[1].

Τοῦ τρισμάκαρος Παύλου ἐγένετο οὗτος οἰκειότατος φίλος καὶ πιστότατος ὀπαδὸς καὶ ἀκόλουθος ἔν τε ταῖς περιοδείαις καὶ τῷ κηρύγματι[2], δὲν εἶνε ὅμως ἀκριβῶς γνωστὸν ποῦ καὶ πότε ἤρχισε, νὰ ἀκολουθῇ αὐτῷ. Ἀκόλουθος τοῦ Παύλου φαίνεται ἰδίως ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ περιοδείᾳ, προσκολληθεὶς αὐτῷ ἐκ τῆς Τρῳάδος[3]· τοῦτο δὲ καταδείκνυται ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ προσώπου τοῦ ῥήματος, ἐπειδὴ ἐν μὲν τῷ 8 § τοῦ ις' κεφαλαίου τῶν Πράξεων ὁμιλῶν περὶ τοῦ Παύλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ γράφει· «παρελθόντες δὲ τὴν Μυσίαν κατέβησαν εἰς Τρῳάδα», ἐν δὲ τῷ 10 § τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, ἐξακολουθῶν τὴν ἀφήγησιν, λέγει «ὡς δὲ τὸ ὅραμα εἶδεν εὐθέως ἐζητήσαμεν ἐξελθεῖν εἰς τὴν Μακεδονίαν», τὸν δὲ λόγον συνεχίζει ἔκτοτε εἰς πρῶτον πληθυντικὸν πρόσωπον, συναριθμῶν ἑαυτὸν τοῖς μετὰ τοῦ Παύλου.

Τοῦ σωτηρίου διδάγματος ὁ Λουκᾶς κῆρυξ ἐγένετο κατὰ μὲν τὸν Ἐπιφάνιον[4] ἐν Δαλματίᾳ, Γαλλίᾳ, Ἰταλίᾳ καὶ Μακεδονίᾳ, κατὰ δὲ Συμεῶνα τὸν μεταφραστὴν[5] ἐν Αἰγύπτῳ, Λιβύῃ καὶ Θηβαΐδι. Θεόδωρος ὁ ἀναγνώστης[6] καὶ σὺν αὐτῷ Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος[7], Συμεὼν ὁ μεταφραστὴς[8] καὶ ἄλλοι τῆς ἐκκλησίας συγγραφεῖς μνημονεύουσιν ὅτι ὁ Λουκᾶς ἦν καὶ ζωγράφος τὴν τέχνην, καὶ ὅτι ἐζωγράφησε τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ, τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Τῆς ἀμείνω δὲ λήξεως ἐγένετο κατὰ μὲν Νικηφόρον τὸν Κάλλιστον[9] ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας, μαρτυρικῶς ὑπὲρ Χριστοῦ ἀθλήσας, κατὰ δὲ Δωρόθεον τὸν Τυρίων ἐπίσκοπον καὶ μάρτυρα ἐν Ἐφέσῳ[10].

Γνήσια καὶ κανονικὰ αὐτοῦ συγγράμματα εἶνε τὸ κατ' αὐ-

---

1) Εὐσεβ. ἐκκλ. ἱστορ. Γ' 4. 2) πρὸς Τιμοθ. Β' δ' 11. πρὸς Φιλήμ. 24. πρὸς Κολοσσ. δ' 14. 3) Πράξ. ις' 10. 4) Ἐπιφάν. ἐν αἱρέσ. να'. 5) ὑπόμνημα εἰς Λουκᾶν κλπ. Ζ,. 6) Ἐκκλ. ἱστορ. Α'. 7) αὐτόθι Β' μγ'. 8) ὑπόμνημα κλπ. ς'. 9) Ἐκκλ. ἱστορ. Β' μγ'. 10) Βίος Λουκᾶ κλπ. ἐν συνόψει καὶ παρὰ Θεοφυλ. σελ. 205.

τὸν *εὐαγγέλιον*, καὶ *αἱ πράξεις τῶν Ἀποστόλων*· ἔγραψε δὲ ταῦτα χάριν Θεοφίλου τινός, ἐπιφανοῦς Ρωμαίου, ὅπως ἀσφαλέστερον πληροφορήσῃ αὐτὸν περὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Πρὸς δὲ κατὰ Κλήμεντα τὸν Ἀλεξανδρέα καὶ τὸν Ὠριγένην[1] ἡρμήνευσεν εἰς τὴν ἑλληνίδα καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Παύλου ἑβραϊστὶ γραφεῖσαν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν.

Τὸ κατ' αὐτὸν *εὐαγγέλιον* ἐγράφη πρὸ τῶν *Πράξεων*, ὧν ἀρχόμενος λέγει· «τὸν μὲν *πρῶτον* λόγον ἐποιησάμην, ὦ Θεόφιλε[2]»· ἐπειδὴ δὲ αἱ Πράξεις ἐγράφησαν πρὸ τῆς μαρτυρικῆς λήξεως τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ὡς διδασκόμεθα ἐξ αὐτῶν τῶν Πράξεων, ἃς ὁ Λουκᾶς περαίνει, ἀναφέρων τὴν διετῆ ἐν Ρώμῃ διαμονὴν τοῦ Παύλου[3], ἕπεται ἀναντιρρήτως ὅτι τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον συνέγραψε πρὸ τοῦ 64 ἢ 65 ἔτους μ. Χ.

Περὶ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἔγραψε τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον πολλαὶ καὶ διάφοροι ὑπάρχουσι γνῶμαι, ἡ ἐπικρατεστέρα ὅμως εἶνε ἡ θέλουσα αὐτὸν συγγράψαντα τοῦτο ἐν Καισαρείᾳ.

Καίτοι μὴ αὐτόπτης τῶν γεγονότων περὶ ὧν πραγματεύεται, δίδωσιν ὅμως περισσοτέρας καὶ ἀκριβεστέρας πληροφορίας, συγγραψάμενος τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον «μεμαθηκὼς τοῦτο οὐ μόνον παρὰ τοῦ Παύλου, οἷα μετὰ τοῦ Κυρίου τηνικαῦτα ἐν τῷ σώματι μὴ γενομένου, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν λοιπῶν ἀποστόλων, ὅπερ καὶ αὐτὸς ἐν ἀρχῇ τοῦ ἰδίου συντάγματος περιφανῶς λέγει[4]».

Τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ ἄρχεται ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Προδρόμου καὶ περαίνει αὐτὸ διὰ τῆς τοῦ Κυρίου ἀναλήψεως. Ἐν αὐτῷ λεπτομερέστερον ἐκτίθενται τὰ κατὰ τὸν Σωτῆρα, διότι, γράφων πρὸς τὰ ἔθνη καὶ ἰδίως πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἔδει ἵνα λεπτομερῶς ἐκθέσῃ τὸν βίον καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ θεανθρώπου λυτρωτοῦ

Τὸ ὕφος τοῦ κατ' αὐτὸν ἁγίου Εὐαγγελίου εἶνε ὑψηλόν, ἡ ὕλη πλουσία καὶ ἡ κατάταξις ἔρρυθμος καὶ κατὰ λογικὴν

---

1) Εὐσεβ. ἐκκλ. ἱστορ. ϛ', ιδ', κε'. 2) Πράξ. α' 1 3) αὐτόθι κ' 30,31. 4) Βίος τοῦ Λουκᾶ κατὰ Σωφρόν.

ἀλληλουχίαν, περιέχει δὲ λεπτομερείας ἀναγκαιοτάτας εἰς τὴν ὑπὸ τῶν ἐθνῶν κατάληψιν τῆς ὑποθέσεως περὶ ἧς ὁμιλεῖ.

Περὶ τῆς γλώσσης ἐν ᾗ ἐγράφη ἅπαντες ἀρχαῖοί τε καὶ νεώτεροι συμφωνοῦσιν ὅτι ἐγράφη ἑλληνιστί· τοῦτο μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸ τὸ ὕφος αὐτοῦ, διὸ καὶ *εὐαγγέλιον τῶν Ἑλλήνων* ὠνομάσθη. Κατὰ τὸν προμνησθέντα ἱερὸν Σωφρόνιον «ὁσάκις (ὁ) Παῦλος ἐν ταῖς οἰκείαις ἐπιστολαῖς λέγει *κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου*, δῆλον ὡς περὶ τοῦ τεύχους τοῦ κατὰ Λουκᾶν σημαίνει».

ΙΒ'

Τὸ κατὰ Ἰωάννην ἅγιον Εὐαγγέλιον.

Ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἱεροῦ τούτου εὐαγγελίου ἦν υἱὸς μὲν τοῦ ἁλιέως Ζεβεδαίου καὶ τῆς Σαλώμης, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου τοῦ πρεσβυτέρου, ἢ μείζονος, ὃν ἀπεκεφάλισεν ὁ Ἡρώδης μετὰ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου χαριζόμενος τοῖς Ἰουδαίοις. Οὗτος μετήρχετο μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ τὴν ἁλιευτικὴν ἄχρις οὗ ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου εἰς τὴν ἀποστολικὴν διακονίαν.

Ὁ Σωτὴρ ἔδειξε πρὸς αὐτὸν πάντοτε ἰδίαν φιλίαν καὶ ἀγάπην· ὅθεν οὗτος ἐνίοτε διακρίνει ἑαυτὸν διὰ τοῦ ὀνόματος τοῦ *μαθητοῦ* ἐκείνου, *ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς*. Οὗτός ἐστιν ὁ ἐν τῷ μυστικῷ δείπνῳ ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ Σωτῆρος ἀναπεσών, ὁ μὴ ἐγκαταλείψας τὸν διδάσκαλον καὶ ὅτε συνελήφθη ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν, καὶ πρὸς ὃν ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ὁ Σωτὴρ συνέστησε τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Μητέρα, ἣν ἔλαβεν εἰς τὰ ἴδια καὶ ὑπὲρ ἧς ἐφρόντιζε.

Μετὰ τὴν ἀνάληψιν τοῦ Σωτῆρος ἐδίδαξεν ἐν Σαμαρείᾳ, ἐκεῖθεν δὲ ἐπιστρέψας εἰς Ἱεροσόλυμα μετέσχε τῆς τῷ μθ' ἔτει τῆς σωτηρίας γενομένης ἀποστολικῆς συνόδου. Ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος ὑπομνηματίζει ὅτι ἐδίδαξεν οὗτος εἰς τοὺς Πάρθους, σύναμα δὲ καὶ οἱ Ἰνδοὶ διαφημίζουσιν ἐκ παραδόσεως ὅτι τὸ εὐαγγέλιον ἐκηρύχθη ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου. Τὰ περὶ τούτων ὅμως δὲν κατέχομεν ἐν ἀσφαλείᾳ· τὸ βέβαιον ὅτι ἐδίδαξεν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἔνθα ἑπτὰ ἐκκλησίας

καθίδρυσεν, ὧν ἐπισημοτέρα ἦν ἡ τῆς Ἐφέσου, ἔνθα ἐπὶ πολὺν χρόνον διέτριψε.

Τῷ 95 τῆς σωτηρίας ἔτει, συλληφθεὶς ἐν Ἐφέσῳ, μετηνέχθη εἰς Ρώμην, ἔνθα κατεδικάσθη νὰ εἰσέλθῃ εἰς δοχεῖον ζέοντος ἐλαίου· ἐξελθὼν ὅμως σῶος καὶ ἀβλαβὴς κατὰ θείαν δύναμιν, ἐξωρίσθη εἰς Πάτμον ἔνθα ἐπὶ διετίαν διέμεινε· τῷ δὲ 97 ἔτει, ἀπαλλαγεὶς τῆς ἐξορίας, ἐπανῆλθεν ἑκατοντούτης τὴν ἡλικίαν εἰς Ἔφεσον, ἔνθα καὶ ἐγκατεβίωσε μέχρι βαθυτάτου γήρατος· μετέβαινε δὲ εἰς τὰς συνάξεις τῶν πιςῶν, βασταζόμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ. Ἀπέθανεν ἐν Ἐφέσῳ τῷ 100 τῆς σωτηρίας ἔτει.

Περὶ τῆς ἀφορμῆς δι' ἣν οὗτος ἔγραψε τὸ κατ' αὐτὸν εὐαγγέλιον ὁ ἱερὸς Σωφρόνιος ὑπομνηματίζει ὅτι «παρακληθεὶς παρὰ τῶν τῆς Ἀσίας ἐπισκόπων καὶ κατὰ Κηρίνθου καὶ ἄλλων αἱρετικῶν καὶ μάλιστα τηνικαῦτα τοῦ τῶν Ἐμβιωνιτῶν δόγματος ἀνακύψαντος, τῶν φασκόντων τὸν Χριστὸν πρὸ Μαρίας μὴ γεγενῆσθαι, ἠναγκάσθη τὴν θείαν γέννησιν αὐτοῦ εἰπεῖν». Πλὴν καὶ δι' ἄλλην αἰτίαν εἰς τὴν συγγραφὴν παρωρμήθη, καθ' ἃ ὁ αὐτὸς ἱερὸς Σωφρόνιος ὑπομνηματίζει, λέγων· «ἀναγνοὺς Ματθαίου, Μάρκου καὶ Λουκᾶ τὰ τεύχη, ἐδοκίμασε μὲν τὸ ὕφος τῶν ἱστοριῶν, καὶ ἀληθῆ αὐτοὺς εἰρηκέναι ἐβεβαίωσεν, ἑνὸς δὲ ἐνιαυτοῦ μόνον, ἐν ᾧ καὶ ἔπαθε, μετὰ τὴν φυλακὴν Ἰωάννου τὴν ἱστορίαν συντάξαι· ἐάσας τοίνυν τὸν ἐνιαυτόν, οὗ τὰ πεπραγμένα παρὰ τῶν τριῶν ἐξετέθη, τοῦ ἀνωτέρου χρόνου, πρὶν ἢ τὸν Ἰωάννην ἐμβληθῆναι εἰς τὴν εἱρκτήν, τὰς πράξεις ἐξέθετο, καθ' ἃ σαφηνισθῆναι δυνηθήσεται τοῖς ἐπιμελῶς τοῖς τέτταρσιν εὐαγγελίοις ἐντυγχάνουσιν, ὅπερ καὶ τὴν διαφωνίαν τὴν δοκοῦσαν εἶναι Ἰωάννου εἴργει[1]».

Περὶ τοῦ χρόνου τῆς συγγραφῆς ταύτης κοινῶς πιστεύεται ὅτι ἐγένετο αὕτη μετὰ τὴν τῶν τριῶν ἄλλων εὐαγγελιστῶν, ἡ

---

1) ἴδε Θεοφυλ. Ἑρμην. σελ. 378. παραβλ. Κλήμ. Ἀλεξανδρ. παρ' Εὐσεβίῳ ἐκκλ. ἱστορ. βιβλ. Γ' κεφ. κδ' καὶ Hieronym de Script. eccl. C. IX.

δὲ πιθανοτέρα γνώμη ὅτι ἔγραψε τὸ ἱερὸν τοῦτο εὐαγγέλιον μεταξὺ τοῦ 85 καὶ 98 ἔτους τῆς σωτηρίας.

Ἐπίσης καὶ περὶ τοῦ τόπου ἐν ᾧ συνεγράφη διαφωνία ὑπάρχει μεταξὺ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων· οἱ μὲν θέλουσι τὴν Πάτμον ἔνθα ἦν ἐξόριστος,καὶ τότε ὁ χρόνος τῆς συγγραφῆς πρέπει νὰ ὁρισθῇ περὶ τὸ 95 ἢ 96 μ. Χ. οἱ δὲ τὴν Ἔφεσον. Ὁ Τυρίων ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς Δωρόθεος, συμβιβάζων τὰς διαφερομένας ταύτας γνώμας,λέγει ὅτι«ἐν τῇ νήσῳ Πάτμῳ διὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου (ἐξόριστος) ὤν, καὶ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον ἔγραψε, καὶ ἐξέδωκεν ἐν Ἐφέσῳ διὰ Γαΐου τοῦ ξενοδόχου καὶ διακόνου, ᾧ καὶ Παῦλος ἀπόστολος μαρτυρεῖ λέγων Ρωμαίοις· ἀσπάζεται ὑμᾶς Γάϊος ὁ ξένος μου καὶ ὅλης τῆς ἐκκλησίας[1]».

Περὶ τῆς γλώσσης συμφώνως πάντες οἱ κριτικοὶ παραδέχονται ὅτι ἐγράφη ἑλληνιστί. Τὸ ὕφος του εἶνε γλαφυρόν, ἡ διήγησίς του λίαν σαφής, «ἀμφότερα αὐτῷ χαρισαμένου τοῦ Κυρίου τόν τε τῆς γνώσεως, τόν τε τῆς φράσεως (λόγον)», κατὰ τὸν Ἀλεξανδρείας Διονύσιον[2]. Ναὶ μὲν ἡ πλοκὴ δὲν ἀκολουθεῖ ἐν πᾶσι τὸ πνεῦμα τοῦ ἕλληνος λόγου,διότι ὡς ὁ Αὐγουστῖνος Κάλμετ[3] σημειοῖ· «ὁ εὐαγγελιστὴς δὲν ἐσπούδασε τὰ ἐγκύκλια γράμματα,οὐδ' εἶχε μάθησίν τινα τῆς ρητορικῆς τέχνης», ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἀποβαίνει εἰς μῶμον αὐτοῦ. «Ἡ ἔλλειψις αὕτη (ἐξακολουθεῖ ὁ αὐτὸς συγγραφεὺς) ἀναπληροῦται κάλλιστα ὑπὸ τοῦ ὑπὲρ φύσιν φωτός, ὑπὸ τῆς βαθύτητος τῶν μυστηρίων, ὑπὸ τοῦ ἐξόχου τῶν πραγμάτων, ὑπὸ τοῦ ὕψους τῶν νοημάτων καὶ ὑπὸ τῶν ἐξαιρέτων διδασκαλιῶν τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ αὐτοῦ περιεχομένων. Τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ἐκλέξαν καὶ ἐμπνεῦσαν τὸν ἀπόστολον, εἶνε κρεῖττον πάσης φιλοσοφίας καὶ ρητορικῆς· κατέχει εἰς ὕπατον βαθμὸν τὴν δύναμιν τοῦ φέρειν τὸ φῶς εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ πῦρ εἰς τὴν καρδίαν· διδάσκει,

---

1) παρὰ Θεοφυλ. ἔνθα ἀνωτ. 2) παρ' Εὐσεβ. ἐκκλ. ἱστορ· βιβλ. Ζ' κεφ. κε'. 3) Gamlet préface sur l' Evangile de St. Jean.

πληροφορεῖ, πείθει χωρὶς τῆς βοηθείας τῆς τέχνης καὶ τῆς ρητορικῆς. Τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Ἰωάννου, ὅσον ἂν φαίνηται ἁπλοῦν κατὰ τὸ ὕψος, ἐκρίθη πάντοτε ἄξιον τῶν ἐγκωμίων τῶν μεγάλων καὶ σοφωτάτων ἀνδρῶν. Ἐὰν τὰ εὐαγγέλια ὑπάρχωσιν οἱονεὶ αἱ ἀπαρχαὶ καὶ τὸ ἐξαίρετον μέρος τῶν θείων γραφῶν, λέγει ὁ Ὠριγένης[1], τοῦτο τὸ τοῦ Ἰωάννου εὐαγγέλιον εἶνε αἱ ἀπαρχαὶ τῶν εὐαγγελίων καὶ πάσης τῆς Καινῆς Διαθήκης. Οὐδεὶς δύναται νὰ ἐννοήσῃ ἐπαξίως πᾶσαν τὴν βαθύτητα αὐτοῦ, εἰ μὴ ἐκεῖνος, ὅστις, ὡς ὁ εὐαγγελιστὴς οὗτος, ἀνέπεσεν ἐπὶ τὸ στῆθος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· εἶνε, λέγει ὁ αὐτὸς τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλος, ἡ σφραγὶς ἡ ἐπικυροῦσα τοὺς ἄλλους εὐαγγελιστάς· ὁ στύλος, ἐφ' οὗ ὁ Θεὸς ἐθεμελίωσε τελευταῖον τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ. Δικαίως ἄρα παραβάλλεται ὁ εὐαγγελιστὴς ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων πρὸς ἀετόν, διότι ἀνυψοῦται μέχρι τοῦ θρόνου αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ. Περιέχει λέγει ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος[2], τοσαῦτα μυστήρια, ὅσας καὶ ἐννοίας».

ΙΓ'

Κανόνες τοῦ ὀρθῶς ἑρμηνεύειν τὰς ἁγίας Γραφάς.

Εἰς ὀρθὴν ἑρμηνείαν τῶν ἁγίων Γραφῶν οἱ ἑπόμενοι ὑπάρχουσι κανόνες·

Α') ὅταν ὑπάρχωσι χωρία τῆς παλαιᾶς Διαθήκης ἡρμηνευμένα ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ἢ τῶν ἀποστόλων· ὅταν οἱ προφῆται ἢ ἄλλος τις θεόπνευστος συγγραφεὺς ἔχωσιν ἤδη προσδιωρισμένην ῥήσεώς τινος τὴν ἔννοιαν, οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐκτρεπώμεθα αὐτῆς, διότι ἐδόθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἁγίου Πνεύματος·

Β') ἀνάγκη ν' ἀκολουθῆται ἡ παράδοσις τῶν πρώτων ἐκκλησιῶν·

Γ') δέον νὰ μὴ ἀποπλανώμεθα τῆς ὁμοφώνου ἑρμηνείας τῶν ἑρμηνευτῶν, ὁσάκις ἡ ἑρμηνεία αὐτῶν φαίνεται βεβαία.

Πρὸς τοῖς γενικοῖς τούτοις κανόσιν ὀφείλομεν νὰ ἀκολουθῶμεν καὶ τοὺς ἀκολούθους·

---

1) ἐν προοιμ. εἰς Ἰωάν. 2) de Sacram LIII c. XI.

α') τὰς λέξεις τῆς ἁγίας Γραφῆς δέον νὰ λαμβάνωμεν εἰς τὴν κυρίαν αὐτῶν σημασίαν καὶ νὰ προσφεύγωμεν εἰς τὴν μεταφορικὴν ὅτε, λαμβανομένων τῶν λέξεων εἰς τὴν κυρίαν αὐτῶν σημασίαν, προκύπτει ἔννοια προφανῶς ψευδὴς καὶ ἐναντία ἢ εἰς τὴν προσδιωρισμένην ἔννοιαν ἄλλων τινῶν χωρίων τῆς Γραφῆς, ἢ εἰς τὸ κῦρος τῆς παραδόσεως, ἢ εἰς τὴν παρὰ τῆς ἐκκλησίας πρεσβευομένην δόξαν·

β') ἐν τῇ λήψει χωρίου τινὸς κατὰ τὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν ὀφείλομεν νὰ ἐξετάζωμεν ἂν ἡ μεταφορὰ ἦνε εὔχρηστος παρ' Ἰουδαίοις, καὶ δὲν ἀντιβαίνει εἰς τοὺς κανόνας τῆς γραμματικῆς·

γ') δέον νὰ προσέχωμεν ἵνα μὴ ἐννοῶμεν μεταφορικῶς, ὅσα πρέπει νὰ λαμβάνωμεν εἰς ἔννοιαν κυρίαν, καὶ τἀνάπαλιν·

δ') νὰ γινώσκωμεν τὰς διαφόρους σημασίας τῶν λέξεων, τάς τε κυρίας καὶ μεταφορικάς, ἵνα καταμάθωμεν τὴν ἔννοιαν αὐτῶν.

Τὰ πρῶτα ἴχνη τῆς τῶν θείων Γραφῶν ἑρμηνευτικῆς εὑρίσκομεν παρ' Ἰουδαίοις, παρ' οἷς ὁ Μωϋσῆς παρέδοτο τὸ βιβλίον τοῦ νόμου εἰς τοὺς ἱερεῖς, μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἵνα οὐ μόνον φυλάττωσιν, ἀλλὰ καὶ ἀναγινώσκωσιν αὐτὸ κατὰ πᾶσαν ἑπταετίαν ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ[1]. Οἱ Χριστιανοὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος παιδευθέντες τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν τὸ κῦρος, τὴν σπουδαιότητα, τὴν ἔννοιαν καὶ τὴν χρῆσιν, ὁσάκις συνήρχοντο εἰς λατρείαν ἀνεγίνωσκον πάντοτε καὶ ἡρμήνευον τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Διαθήκης, καὶ εἶτα, ἀφ' οὗ ἐξεδόθησαν καὶ τὰ τῆς Καινῆς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ πρῶτοι Χριστιανοὶ προσῆλθον εἴτε ἐξ Ἰουδαίων, εἴτε ἐξ ἐθνικῶν, οἱ μὲν ἐξ Ἰουδαίων δὲν ἐνέμειναν εἰς τὴν ἁπλῆν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων ἑρμηνείαν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἰουδαϊκῆς σοφίας παρέλαβον πολλά, μὴ ἀνήκοντα εἰς τὸν Χριστιανισμόν, καὶ ἐν ὑπερβολῇ μετεχειρίσθησαν τὴν ἀλληγορίαν· οἱ δὲ ἐξ ἐθνικῶν ἠσπάσθησαν τῆς ἑρμηνείας τὴν μέθοδον, ἣν μετεχειρίζοντο οἱ ἑρμηνεύοντες τοὺς ποιητάς.

1) Δευτερ. λα' 9—13

Ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ Χριστιανισμοῦ οἱ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ χριστιανοὶ ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζωνται τὴν ἀλληγορικὴν τῆς ἑρμηνείας μέθοδον, οὐχ' ἧττον ὅμως τὰ συγγράμματα αὐτῶν, ὡς τὰ τοῦ Ὠριγένους, εἰσὶ πάντοτε πολυτιμότατα κατά τε τὸ κριτικὸν μέρος καὶ τὴν εὕρεσιν τῆς κατὰ γράμμα ἐννοίας τῶν ἁγίων Γραφῶν. Ταύτην τὴν κατὰ γράμμα ἔννοιαν τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀνέπτυξε μετὰ τὸν Ὠριγένην ἄριστα ὁ ἱερὸς Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ᾧ κατακολουθοῦμεν κυρίως ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ ἣν ἐφιλοπονήσαμεν, καὶ ὃς ἀπέφυγε τὰς βεβιασμένας καὶ πολὺ τεχνικὰς ἀλληγορίας τοῦ Ὠριγένους.

Δόκιμοι ἑρμηνευταὶ ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἐγένοντο ἐπίσης ὁ μιμητὴς τοῦ Ὠριγένους Ἱερώνυμος, καὶ Ἐφραὶμ ὁ Σύρος.

Ἐν τοῖς μετ' αὐτοὺς χρόνοις ἠσχολήθησαν περὶ τὴν ἑρμηνείαν τῆς θείας Γραφῆς ὁ Κύρου Θεοδώρητος[1], συλλέξας ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ Χρυσοστόμου πολλὰς καὶ καλὰς ἑρμηνείας, καὶ ἐκ τοῦ Ὠριγένους πολλὰ χρήσιμα, ἐν ἀποφυγῇ τῆς ἀλληγορικῆς τούτου μεθόδου. Τῷ παραδείγματι τούτου κατηκολούθησαν ὁ τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τρίκκης ἐπίσκοπος Οἰκουμένιος[2], ὁ Βουλγαρίας Θεοφύλακτος[3], ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναχὸς Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνός[4], συντάξαντες ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας συλλογὰς ἐξηγήσεων, καὶ διαδόντες οὕτω τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν τῆς ἁγίας Γραφῆς.

Ἐν τῇ Δύσει δὲ κορυφαῖος τῶν ἐκεῖθι ἑρμηνευτῶν ἐγένετο ὁ Ἱππῶνος ἐπίσκοπος Αὐγουστῖνος.

Ἐκτὸς τῶν κατ' ἔκτασιν τούτων ἑρμηνειῶν ἔχομεν καὶ βραχυτέρας ἐξηγήσεις, συλλεγείσας ὑπὸ Προκοπίου τοῦ Γαζαίου[5], τοῦ μοναχοῦ Ὀλυμπιοδώρου[6], καὶ Νικήτα τοῦ Σερρωνίου[7], διακόνου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησίας καὶ εἶτα μητροπολίτου Ἡρακλείας.

---

1) ἀπέθανε τῷ 457. 2) ἤκμασε τὴν ι' ἑκατονταετηρίδα. 3) ἀπέθανε μετὰ τὸ 1107. 4) ἤκμασε τὴν ιβ' ἑκατονταετηρίδα. 5) ἤκμασε τὴν ϛ' ἑκατονταετηρίδα. 6) ἤκμασε τὸν ζ' αἰῶνα. 7) ἤκμασε τὸν ια' αἰῶνα.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΤΩΝ

ΙΕΡΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ.

Α'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα.

Ἰωάν. κεφ. α'. Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς
τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ λόγος.
2 Οὗτος ἦν ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν.
3 Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ
ἕν, ὅ γέγονεν.
4 Ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν, καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων,
5 Καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ
κατέλαβεν.
6 Ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα
αὐτῷ Ἰωάννης.
7 Οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ
φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.
8 Οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ
φωτός.
9 Ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον
ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.
10 Ἐν τῷ κόσμῳ ἦν, καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ
ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω.
11 Εἰς τὰ ἴδια ἦλθε, καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον.
12 Ὅσοι δὲ ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα

Θεοῦ γενέσθαι, τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ·
13 Οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ
ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.
14 Καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, (καὶ
ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς
παρὰ πατρός), πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας·
15 Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε λέγων,
οὗτος ἦν ὃν εἶπον, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμ-
προσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου ἦν·
16 Καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν
καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος·
17 Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλή-
θεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.

Ὁ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος *βοανεργές*, ἤτοι *υἱὸς βροντῆς* ὀνομασθεὶς[1] τρισμάκαρ ἀπόστολος Ἰωάννης, ὁ ἠγαπημένος τοῦ Χριστοῦ μαθητής, ὁ στύλος τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐκκλησιῶν, ὁ ἐπὶ τὸ στῆθος τὸ δεσποτικὸν ἀναπεσὼν καὶ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος, μετὰ παρρησίας πολλῆς μυσταγωγεῖ ἡμᾶς τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν, καὶ ὑψιφώνως θεολογεῖ, λέγων· *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος.*

Διὰ τῆς αὐτῆς φράσεως, δι' ἧς ὁ Μωϋσῆς κατήρξατο, ἀφηγούμενος τὰ τῆς δημιουργίας, καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἄρχεται, διαλεγόμενος πρὸς ἡμᾶς περὶ τῶν ἐν οὐρανοῖς, πρὶν ἢ ἀφηγηθῇ τὰς ἐν ἀνθρώποις πράξεις τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Σωτῆρος. Ἀλλ' ὁ μὲ Μωϋσῆς, ἀρχόμενος, λέγει «ἐν ἀρχῇ *ἐποίησεν* ὁ Θεός[2]», διδάσκων ἡμᾶς ὅτι ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἀρχὴν τῆς δημιουργίας ἐποίησε, καὶ ὅτι τὰ δημιουργηθέντα ἐν χρόνῳ ἐπλάσθησαν ὑπ' αὐτοῦ· ὁ δὲ τῆς βροντῆς υἱός, θεολογῶν, ἀνακράζει *ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*, δηλῶν ὅτι οὐδέποτε ὑπῆρχε καιρὸς καθ' ὃν δὲν ὑπῆρχεν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἀπ' αἰῶνος

1) Μάρκ. γ' 17. 2) Γεν. α' 1.

ἐγεννήθη ἐκ τοῦ πατρός· διότι, καθὼς οὐδέποτε ἐφάνη ἡ ἀκτὶς τοῦ ἡλίου χωρὶς φωτός, οὕτως οὐδέποτε ἦν ὁ πατὴρ ἄνευ τοῦ υἱοῦ, ἀλλ' ἅμα, ἤγουν κατὰ τὸν αὐτότατον καιρὸν πατὴρ καὶ ἅμα υἱός, καθὼς ἅμα ἀκτὶς καὶ ἅμα φῶς.

Ἀλλὰ διατὶ λέγει *ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*, καὶ δὲν εἶπεν *ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Υἱός*, ἀφ' οὗ θεολογεῖ οὐχὶ περὶ *ἰδιότητος* τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ περὶ *προσώπου* τῆς ὑπεραγίας Τριάδος; Ἵνα μή, ἀκούσαντες εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς *υἱόν*, νοήσωμεν γέννησιν ἐμπαθῆ καὶ σωματικήν. Ὠνόμασε δὲ αὐτὸν *Λόγον*, ἵνα μάθωμεν ὅτι, καθὼς ὁ λόγος γεννᾶται ἐκ τοῦ νοῦ ἀπαθῶς, οὕτως ἀπαθῶς ἐκ τοῦ πατρὸς ἐγεννήθη καὶ τὸ δεύτερον πρόσωπον τῆς ὑπεραγίας Τριάδος.

Ἐνάρθρως δὲ ὠνόμασεν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς τὸν Λόγον, εἰπών, *ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*, διότι περὶ τοῦ κυρίως λόγου μυσταγωγεῖ ἡμᾶς· ἐπειδὴ καὶ ἄλλοι μὲν πολλοὶ λόγοι τοῦ Θεοῦ ὑπάρχουσιν, ὡς αἱ προφητεῖαι καὶ τὰ προστάγματα, ὧν μνημονεύει ὁ προφητάναξ Δαυίδ[1], ἀλλ' ἐν τῷ εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ δὲν πρόκειται περὶ προφητειῶν καὶ προσταγμάτων, ἀλλὰ περὶ τοῦ κυρίως Λόγου, ὃς εἶνε *οὐσία ἐνυπόστατος*, προελθοῦσα ἀπαθῶς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Πατρός· περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς[2], ὃς εἶνε ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ[3]· περὶ τοῦ Λόγου, ὃς εἶνε εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου[4], ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως εἶνε ἀπόκρυφοι[5].

Ἀλλ' ἵνα μή, ἀκούσαντες *ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*, ὑποπτεύσωμεν ὅτι πρεσβύτερος τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατὴρ ἐγένετο, καὶ τολμήσωμεν ἵνα δῶμεν ἀρχὴν εἰς τὸν συναίδιον τῷ Πατρὶ Υἱόν, ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἐπήγαγε, *καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν*· ἤτοι οὐδέποτε ὁ Πατὴρ ἦν ἔρημος τοῦ Λόγου, ἀλλ' ἀείποτε Θεὸς πρὸς Θεὸν ἦν ἐν ὑποστάσει ἰδίᾳ. Τῆς ἐννοίας ταύτης δυνάμεθα ν' ἀντιληφθῶμεν καὶ διὰ τοῦ πεπερασμένου

1) Ψαλμ. ρδ' 20. 2) Ἰωάν. Α' καθολ. ἐπιστ. α' 1. 3) πρὸς Ἑβρ. α' 3. 4) πρὸς Κολοσ. α' 15. 5) αὐτόθ. β' 3.

ἡμῶν νοῦ, τὰ ὑπὸ τὰς αἰσθήσεις ἡμῶν ὑποπίπτοντα ἀναμελετῶντες,καὶ βλέποντες ὅτι τὸ ἀπαύγασμα τοῦ ἡλίου ἐξ αὐτῆς ἐκπηδᾷ τῆς τοῦ ἡλίου φύσεως, καὶ οὐχὶ ἄλλοθέν ποθεν.Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν ὁρατῶν καὶ αἰσθητῶν βλέπομεν τὸ ἔκ τινος ὑπάρχον οὐχὶ μεταγενέστερον ἐκείνου, οὗ εἶνε, οὐδαμῶς διστάζομεν ὅτι τοῦτο ἐπὶ τῆς ἀοράτου καὶ ἀρρήτου φύσεως γίνεται, καθ' ἃ ἡ ἐξ ἀποκαλύψεως διδασκαλία ἐγνώρισεν ἡμῖν.

Ἀλλὰ διατὶ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς λέγει *καὶ ὁ Λόγος ἦν* **πρὸς** *τὸν Θεόν* καὶ δὲν εἶπεν *ἐν Θεῷ ἦν;* Ἵνα παραστήσῃ τὸ ἰδιάζον τῶν ὑποστάσεων, καὶ ὅτι ἀχώριστοι Πατὴρ καὶ Υἱός.

Ἀφ' οὗ οὕτω διέστειλε τὰ δύο πρόσωπα τῆς ὑπεραγίας Τριάδος,καί, θεολογῶν, κατέδειξεν εἰς ἡμᾶς ὅτι ἄλλη τοῦ Πατρὸς ἡ ὑπόστασις καὶ ἄλλη ἡ τοῦ Υἱοῦ, ἵνα μή τις πλανηθῇ καὶ νομίσῃ τὸν Υἱὸν κτίσμα καὶ ποίημα, εὐθὺς προσέθετο, *καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος*,πληροφορῶν ἡμᾶς ὅτι, ἂν ἄλλη εἶνε ἡ ὑπόστασις, μία εἶνε ἡ Θεότης, ἴση ἡ δόξα, συναΐδιος ἡ μεγαλειότης, καὶ ὅτι οἷος ὁ Πατήρ, τοιοῦτος καὶ ὁ Υἱός. Διὰ τούτων διδάξας ἡμᾶς, ἵνα μήτε τὰς ὑποστάσεις συγχέωμεν, μήτε τὴν οὐσίαν μερίζωμεν, ἐπήγαγεν, *οὗτος ἦν πρὸς τὸν Θεόν*. Ἐπήγαγε δὲ τοῦτο,ἵνα μὴ ἐκταράξῃ τινὰς σατανική τις ὑπόνοια· «ἆρά γε μήπως, ἐπειδὴ ὁ Λόγος εἶνε Θεός, ἐπανέξῃ κατὰ τοῦ Πατρός,καθὼς οἱ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μυθευόμενοι»; Προσέθετο λοιπὸν *οὗτος ἦν πρὸς τὸν Θεόν*, δεικνὺς ὅτι σὺν αὐτῷ ὑπάρχει, καὶ οὐδέποτε ἀπ' αὐτοῦ χωρίζεται.

Διδάξας οὕτως ἡμᾶς ὅτι ἡ δευτέρα ὑπόστασις τῆς ὑπεραγίας Τριάδος εἶνε Θεὸς ὁμοούσιος τῷ Πατρί, ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, θεολογῶν κατόπι περὶ τῶν προσόντων τοῦ Λόγου ὡς δημιουργοῦ, λέγει, *πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονεν*. Ἤτοι,ἀκούοντες Λόγον, μὴ νομίσωμεν λόγον εἰς ἀέρα χεόμενον καὶ λυόμενον,ἀλλὰ ποιητὴν καὶ δημιουργὸν πάντων,νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν.Ἵνα δὲ πάλιν μὴ πλανηθῇ τις ἐκ τοῦ **πάντα** *δι' αὐτοῦ ἐγένετο*, καὶ δυσσεβῶς ὑποθέσῃ κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εὐθὺς ἐπεξήγησε τοῦτο

διὰ τοῦ καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, **ὃ γέγονεν**· ἤτοι οὐδὲν τῶν ἐκ τῆς γεννητῆς φύσεως ὑπάρχει τὸ γενόμενον χωρὶς αὐτοῦ· ἄρα οὐχὶ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὅπερ «ἀπὸ τοῦ Πατρὸς οὐ πεποιημένον, οὔτε δεδημιουργημένον, οὔτε γεγεννημένον, ἀλλ' ἐκπορευτόν».

Προχωρῶν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἐκτενέστερον ἀποκαλύπτει τὸν χαρακτῆρα τοῦ Λόγου, λέγων, *ἐν αὐτῷ ζωὴ ἦν*· ἤτοι αὐτὸς εἶνε ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ φωτός· τοῦτο δὲ καὶ ὁ Δαυὶδ, ψαλμῳδῶν, λέγει, *παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς, ἐν τῷ φωτί σου ὀψόμεθα φῶς*[1].

Ἀφ' οὗ ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Λόγου, προσέθετο, *καὶ ἡ ζωὴ ἦν τὸ φῶς τῶν ἀνθρώπων*· ἤτοι ὁ Λογος ὡς Θεὸς ἔχει τὴν δύναμιν νὰ μεταδίδῃ τὴν ζωὴν καὶ νὰ φωτίζῃ πᾶσαν λογικὴν ὕπαρξιν· ἔχει τὸ προσόν, ὅπερ εἰς μόνον τὸν Θεὸν ἐναπόκειται. Λέγει δὲ *τῶν ἀνθρώπων* καὶ δὲν προστίθησι τοὺς ἀγγέλους, ἐπειδὴ περὶ τῆς ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων προνοίας τοῦ Θεοῦ ὁμιλεῖ.

Ἀναπτύσσων κατόπι τὴν ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἔννοιαν, ἐπάγει, *καὶ τὸ φῶς ἐν τῇ σκοτίᾳ φαίνει, καὶ ἡ σκοτία αὐτὸ οὐ κατέλαβε*. Τὸ φῶς, ἤτοι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ φαίνει ἐν τῇ σκοτίᾳ, διασκεδάζει τὴν πλάνην. Αὐτὸς ἀνώρθωσε τὴν διὰ τῆς ἁμαρτίας πεπτωκυῖαν ἀνθρωπότητα· αὐτὸς ὡδήγησεν αὐτὴν ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελίου· αὐτὸς ἐκάλεσε τοὺς πάντας πρὸς σωτηρίαν.

Ὅτι δὲ ἡ ἁμαρτία εἶνε σκότος καὶ σκότος βαθύ, δῆλον ἐκ τοῦ ὅτι πράττομεν αὐτὴν ἀσυνειδήτως, καὶ προσπαθοῦντες νὰ κρύψωμεν τὰς ἀξιομέμπτους πράξεις ἡμῶν, ὅθεν «πᾶς ὁ τὰ φαῦλα πράσσων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς[2]. Τούτου τοῦ θείου φωτὸς τὴν ἀνάγκην ᾐσθάνθησαν καὶ ἀπολύτως ἐπείγουσαν ὡμολόγησαν οἱ μεγάλοι τῶν αἰώνων σοφοί, οἵτινες ἐκτὸς αὐτοῦ οὐδαμοῦ διέβλεπον ζωήν.

Μετὰ τὸν περὶ Θεοῦ λόγον ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς, μεταβαί-

1) ψαλμ. λε' 9. 2) Ἰωάν γ' 20.

νων εἰς τὰ ἀφορῶντα τὴν ἐν ἀνθρώποις ἐπιφάνειαν τοῦ Σωτῆρος, λέγει, *ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ Θεοῦ, ὄνομα αὐτῷ Ἰωάννης.*

Ἐν ᾧ περὶ τοῦ Λόγου ὁμιλῶν λέγει *ἦν*, τὸ ἄναρχον καὶ ἀΐδιον αὐτοῦ ἐμφαίνων, ἅμα τὸν λόγον ἔστρεψεν ἐπὶ τὸν Πρόδρομον μετεχειρίσθη τῷ *ἐγένετο*, ἵνα δηλώσῃ ὅτι οὗτος ἦν δημιούργημα ἐν χρόνῳ γενόμενον, καὶ ὅτι ἀπεστάλη παρὰ Θεοῦ. Εἶτα τὸν σκοπὸν τῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ σαφηνίζων, ἐπάγει, *οὗτος ἦλθεν εἰς μαρτυρίαν, ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός, ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ*· ἤτοι ἀπεστάλη οὗτος παρὰ τοῦ Θεοῦ οὐχὶ ὅπως προσθῇ τι τῷ δεσπότῃ εἰς ἀξιοπιστίας λόγον, ἀλλ' ἵνα πάντες πιστεύσωσι δι' αὐτοῦ.

Ἐπειδὴ δὲ πολλάκις συμβαίνει νὰ ᾖ ὁ μαρτυρῶν μείζων τοῦ μαρτυρουμένου καὶ ἀξιοπιστότερος, ἀναιρῶν εὐθὺς τὴν πονηρὰν ταύτην ὑποψίαν, προστίθησιν, *οὐκ ἦν ἐκεῖνος τὸ φῶς, ἀλλ' ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός*· ἤτοι ὁ ἀπεσταλμένος οὗτος δὲν ἦν τὸ φῶς, ἀλλ' ἦλθεν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ φωτός· ἦλθεν ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ ἐκείνου, ὃς *ἦν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον.*

Ἐπὶ τῶν εὐαγγελικῶν τούτων λόγων ἐνδεχόμενον νὰ παρατηρήσῃ τις· «πῶς ἀφ' οὗ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, τοσοῦτοι μένουσιν ἀφώτιστοι»; Εἰς ταῦτα ἀντιπαρατηροῦμεν ὅτι, ναὶ μὲν ἡ πίστις εἶνε δῶρον τοῦ Θεοῦ[1], ἀλλ' ἡ τοῦ δώρου τούτου παραδοχὴ εἶνε ἔργον τῆς ἡμετέρας ἐλευθέρας βουλήσεως, τὴν ὁποίαν οὔτε καταναγκάζει, οὔτε ἐκβιάζει ὁ Θεός. Ἐάν τινες λοιπὸν ἑκουσίως κλείσαντες τὰ ὄμματα τῆς διανοίας δὲν θέλωσι νὰ παραδεχθῶσι τοῦ φωτὸς τούτου τὰς ἀκτῖνας, ἡ σκότωσις ἐπῆλθεν εἰς τούτους οὐχὶ διὰ τὴν φύσιν τοῦ φωτός, ἀλλὰ διὰ τὴν κακουργίαν αὐτῶν, τῶν ἑκουσίως ἀποστερούντων ἑαυτοὺς τῆς δωρεᾶς. Ὅταν ἡ εἴσοδος ᾖνε ἀνεωγμένη εἰς πάντας καὶ οὐδεὶς ὑπάρχῃ ὁ κωλύων, εἰσὶ δέ τινες ἐθελοκακοῦντες, οἵτινες ἔξω μένουσιν,

1) πρὸς Ἐφεσ. β' 8.

οἱ τοιοῦτοι οὐδένα ἄλλον δύνανται νὰ αἰτιαθῶσι διὰ τὸν ἀποκλεισμὸν αὐτῶν, ἀλλ' ἢ τὴν ἰδίαν πονηρίαν καὶ κακὴν προαίρεσιν. Ταῦτα διδάξας ἡμᾶς, καὶ ἅμα ἀνεγείρας τὴν διάνοιαν ἡμῶν διὰ τῆς πληροφορίας ὅτι ἦν καὶ ἀπ' ἀρχῆς ἦν, μέλλων ἵνα μεταβῇ εἰς τὰ περὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ *μονογενοῦς*, ἐπήγαγεν, *ἐν τῷ κόσμῳ ἦν*· ἤτοι ὡς Θεὸς πανταχοῦ παρὼν ἦν καὶ ἔστι καὶ ἔσται. Ἀλλ' ἵνα μὴ νομίσῃ τις ὅτι ἐν τῷ κόσμῳ ἦν ὡς τοῦ κόσμου σύγχρονος, προστίθησι, *καὶ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ ἐγένετο*· οὕτω δὲ ἐπὶ τὴν προαιώνιον ὕπαρξιν τοῦ μονογενοῦς ἀνήγαγε πάλιν τὸν νοῦν, ὑπενθυμίσας ὅτι τὰ σύμπαντα παρ' αὐτοῦ ἐπλάσθησαν. Καίπερ τὸ σύμπαν εἶνε κτίσμα αὐτοῦ, καὶ ὀφείλει αὐτῷ εὐγνωμοσύνην, ἐν τούτοις *καὶ ὁ κόσμος αὐτὸν οὐκ ἔγνω*, ἀλλ' οἱ ἄνθρωποι «ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν[1]· πάντες δ' ἐξέκλιναν ἅμα ἠχρειώθησαν[2]». Τότε ἐξ ἀμέτρου φιλανθρωπίας *εἰς τὰ ἴδια ἦλθε*· κατεδέξατο ἵνα σάρκα ἀνθρωπίνην ἀναλάβῃ καὶ καθοδηγήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας. Ἀλλ' εἰ τοσοῦτο πλοῦτον φιλανθρωπίας ἐπεδείξατο, ἐν τούτοις, *καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον*· τουτέστι τὰ πλάσματα, τὰ δημιουργήματα αὐτοῦ δὲν προσέτρεξαν εἰς αὐτόν, ἀλλὰ περιεφρόνησαν, ἐμυκτήρισαν, ἐβασάνισαν, ἐσταύρωσαν αὐτόν. Τινὲς μόνον ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν, εἰς δὲ τούτους ἔδωκεν ἐξουσίαν, ἵνα γίνωσι τέκνα Θεοῦ· *Ὅσοι ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι τοῖς πιστεύουσιν εἰς αὐτόν.*

Ἀποθαυμάσωμεν τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥήματος· δὲν λέγει «κατέστησεν αὐτοὺς τέκνα Θεοῦ», ἀλλ' *ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι*. Λέγει δὲ τοῦτο, διότι δὲν ἀρκεῖ τὸ βάπτισμα εἰς φυλακὴν τῆς καθαρότητος, ἀλλὰ σπουδὴ ἀναγκαία, ἵνα ἀκηλίδωτον διαφυλάξωμεν τὴν εἰκόνα τῆς υἱοθεσίας, ἥτις ἐν τῷ βαπτίσματι ἐτυπώθη ἐν ἡμῖν. Καὶ

1) πρὸς Ρωμ. α' 23. 2) Ψαλμ. ιγ' 3.

ὁ Ἰούδας ἔλαβεν αὐτόν, γενόμενος εἷς τοῦ χοροῦ τῶν δώδεκα, καίπερ ὅμως εἶχε τὴν ἐξουσίαν ἵνα γείνῃ τέκνον Θεοῦ, δὲν ὠφελήθη τοῦ δοθέντος εἰς αὐτὸν δώρου, ἀλλ' ἀφῆκεν ἵνα ἡ φιλαργυρία παρασύρῃ αὐτὸν εἰς ἀποστασίαν καὶ ἔγκλημα. Εἰς μόνους ἄρα τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν Σωτῆρα, καὶ δι' ἔργων, ἀγάπης καὶ φιλαδελφίας ἐπιβεβαιοῦντας τὴν πίστιν αὐτῶν ἀπόκειται νὰ γείνωσιν υἱοὶ Θεοῦ, *οἳ οὐκ ἐξ αἱμάτων, οὐδὲ ἐκ θελήματος σαρκός, οὐδὲ ἐκ θελήματος ἀνδρός, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐγεννήθησαν.*

Εἶπε δὲ τοῦτο περὶ τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ἐπίστευον ὅτι αὐτοὶ ὡς ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, κατὰ ἀνθρώπινον διαδοχήν, εἶνε τὰ μόνα τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς βασιλείας αὐτοῦ οἱ μόνοι κληρονόμοι. Ταύτην τὴν ἡμαρτημένην δοξασίαν ἀναιρῶν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς διδάσκει ὅτι ἡ εὐσέβεια εἶνε προσωπική, οὐχὶ δὲ διαδοχική, καὶ ὅτι ἕκαστος, ὡς κεκτημένος ἐλευθέραν βούλησιν, εἶνε ὑπεύθυνος διὰ τὰς πράξεις του, καὶ δημιουργὸς τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ.

Ἵνα δὲ διδάξῃ ἡμᾶς τὸ πῶς ἐκ Θεοῦ ἀνεγεννήθημεν, ἔρχεται ἐπὶ τὸ ἔργον τῆς θείας οἰκονομίας, ἐπὶ δὲ τούτῳ λέγει, *καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο.*

Καὶ πάλιν ἔχομεν τὴν ἀντιδιαστολὴν τοῦ **ἐγένετο** πρὸς τὸ **ἦν**. *Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος*, καθ' ὃ ἄναρχος καὶ ἀίδιος, *σὰρξ δὲ* **ἐγένετο**, ἤτοι ἐνχρόνῳ τὸ ἡμέτερον προσελάβετο φύραμα. Τὸ *ἐγένετο* δὲν σημαίνει τὸ *μετεβλήθη*, ἀλλὰ τὸ *προσελάβετο*, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἁγίας Γραφῆς[1] ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ἀπαντᾷ ἡ λέξις αὕτη. Ἐν τούτῳ καθορῶμεν ὅτι δύο φύσεις συνῆλθον ἀλλήλαις καθ' ἕνωσιν ἀδιάσπαστον, ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως· διότι ἡ σὰρξ εἶνε σὰρξ καὶ οὐχὶ θεότης, ἂν καὶ ἐγένετο Θεοῦ σάρξ. Ἀλλ' ἵνα τί ἐγένετο ἡ ἕνωσις αὕτη; Διότι ἔπρεπεν ἵνα ὁ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καταλλάξῃ ἀμφοτέρους διὰ τῆς ἰδίας πρὸς ἑκατέρους οἰκειότητος, καὶ πρὸς μὲν

1) Ἐν τῇ Γεν. 6' 7 ἀναγινώσκεται «ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν», ἤτοι προσελάβετο ὁ ἄνθρωπος ψυχὴν ζῶσαν.

τὸν Θεὸν παραστήσῃ τὸν ἄνθρωπον, εἰς δὲ τοὺς ἀνθρώπους γνωρίσῃ τὸν Θεόν.

Σὺν τούτοις, εἰπὼν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ὅτι *καὶ ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,* ἵνα μή τις ὑπολάβῃ ὅτι μία φύσις ὑπάρχει ἐν τῷ Σωτῆρι Χριστῷ, ἐπήγαγε· *καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. . πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας,* δείξας διὰ τούτων ὅτι ὁ ἐνανθρωπήσας Κύριος δύο φύσεις ἔχει ἡνωμένας μέν, ἀλλ' οὐχὶ συγκεχυμένας, τήν τε ἡμετέραν καὶ τὴν τοῦ Λόγου, οὐχὶ κατὰ δόκησιν λαβὼν σῶμα, ἀλλὰ πραγματικὸν καὶ μετὰ λογικῆς ψυχῆς.

Ἀφ' οὗ οὕτω διεσκέδασε πᾶσαν πλάνην ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἐδίδαξεν ὅτι, εἰ καὶ ἐν τῷ Σωτῆρι ὑπάρχει μία ὑπόστασις, ἤτοι ἓν πρόσωπον, δύο ὅμως ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ φύσεις, θεία τε καὶ ἀνθρωπίνη, ἑκατέρα ἐν τελειότητι, ὁμιλῶν περὶ τοῦ θεανθρώπου λυτρωτοῦ, ἐπισημειοῖ· *(καὶ ἐθεασάμεθα τὴν δόξαν αὐτοῦ, δόξαν ὡς μονογενοῦς παρὰ πατρός)·* ἤτοι αὐτόπται ἐγενόμεθα τῆς δόξης αὐτοῦ, ἰδίοις ὄμμασιν ἰδόντες ἐπὶ τοῦ ὄρους Θαβὼρ μεταμορφωθέντα τὸν Σωτῆρα. Ἐπὶ τούτῳ δὲ καὶ τὸ *ὡς* ἀνέγραψεν οὐχὶ ὁμοιώσεως ἢ παραβολῆς σημαντικόν, ἀλλὰ βεβαιώσεως καὶ ἀναμφισβητήτου διορισμοῦ δηλωτικόν, ὡσανεὶ ἔλεγεν· ἐθεασάμεθα δόξαν, ὁποίαν ἔπρεπε νὰ ἔχῃ μονογενὴς καὶ γνήσιος υἱὸς τοῦ πάντων βασιλέως Θεοῦ.

Μετὰ τὴν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως μαρτυρίαν ἐπήγαγε καὶ τὴν τοῦ Προδρόμου· ὅθεν εὐθὺς προσέθετο, *Ἰωάννης μαρτυρεῖ περὶ αὐτοῦ, καὶ κέκραγε λέγων· οὗτος ἦν ὃν εἶπον, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν· ὅτι πρῶτός μου ἦν.*

Συνεχῶς ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἐπικαλεῖται τὴν μυρτυρίαν τοῦ Ἰωάννου, οὐχὶ ὅπως ἀπὸ τοῦ δούλου καταστήσῃ ἀξιόπιστον τὸν δεσπότην, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ὄχλοι περὶ τοῦ Ἰωάννου μεγάλην ὑπόληψιν εἶχον.

Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ τοῦ εὐαγγελικοῦ κειμένου παρατηρητέον πάλιν τὴν χρῆσιν τοῦ **ἦν** ἐν τῷ *πρῶτός μου ἦν.* Δὲν λέγει *ἐγένετο,* διότι πρόκειται περὶ τοῦ Λόγου καὶ ὁ *Λόγος* **ἦν** *ἐν ἀρχῇ·* ὅθεν τὸ προηγούμενον μέρος ἐν τῇ περιόδῳ ταύ-

τῇ, ἤτοι τὸ *ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος* ἀναφέρεται εἰς τὴν κατ' ἄνθρωπον ἐμφάνισιν τοῦ Λόγου, σαρκωθέντος ἐκ τῆς ἁγίας καὶ ἀειπαρθένου Θεοτόκου καὶ τεχθέντος κατ' ἄνθρωπον ἓξ μῆνας μετὰ τὴν γέννησιν τοῦ Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ὅς, ταῦτα κηρύττων, ἐβεβαίου σύναμα ὅτι ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐγένετο, ἤτοι πολλῷ τῷ μέτρῳ ἐνδοξότερος καὶ ὑπέρτερος ἦν· ἐπειδὴ *καὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος*· ἤτοι πάντες οἱ προφῆται ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἔλαβον, διότι δὲν ἔχει μέτρον χάριτος, ὡς οἱ πνευματέμφοροι ἄνδρες, ἀλλ' εἶνε ἡ πηγὴ παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης σοφίας καὶ προφητείας. *Ὅτι ὁ νόμος διὰ Μωσέως* **ἐδόθη**, *ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ* **ἐγένετο**· ἤτοι διὰ μὲν τοῦ θεράποντος καὶ δούλου *ἐδόθη*, τούτέστιν ἐγένετο γνωστὸς εἰς ἡμᾶς ὁ νόμος, διὰ δὲ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια *ἐγένετο*, τούτέστιν ἐξεχύθη ἐφ' ἡμᾶς. Ἀπὸ σκοποῦ δὲ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς μετεχειρίσθη τὰ δύο ταῦτα ῥήματα, διότι αὐθεντικὸν μὲν τὸ *ἐγένετο*, δουλικὸν δὲ τὸ *ἐδόθη* εἶνε. Ἐπειδὴ λοιπὸν τοσαύτης ἀπολελαύκαμεν χάριτος, μὴ διὰ τὸ μέγεθος τῆς δωρεᾶς γενώμεθα ῥαθυμώτεροι, ἀναλογιζόμενοι ὅ,τι ὅσῳ μείζονος ἠξιώθημεν τιμῆς, τοσούτῳ καὶ πλείονος ἐσμὲν ἀρετῆς ὀφειλέται· διότι ὁ μὲν μικρὰ εὐεργετηθείς, ἐὰν μικρὰ ἐπιδείξηται δὲν εἶνε τοσαύτης καταγνώσεως ἄξιος, ὅσης ὁ πρὸς τὴν ἀνωτάτην κορυφὴν τῆς τιμῆς ἀναβὰς καὶ ὅμως χαμαίζηλα καὶ ταπεινὰ ἐπιδεικνύμενος. *Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν χάριν*, διότι «ὅσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε, Χριστὸν ἐνεδύσασθε» κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνήν[1]· ἡ χάρις δὲ αὕτη δέδοται ἡμῖν «οὐκ ἐξ ἔργων τῶν ἐν δικαιοσύνῃ, ὧν ἐποιήσαμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ κατὰ τὸν αὐτοῦ ἔλεον, σώσαντα ἡμᾶς διὰ λουτροῦ παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαινώσεως πνεύματος[2]». Μὴ παραγνωρίσωμεν λοιπὸν τὸ μέγεθος τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀπείρου τοῦ Θεοῦ εὐεργεσίας, ἀλλ' ἐπιγινώσκοντες ὅτι «ἐπεφάνη ἡ

1) πρὸς Γαλατ. γ' 27. 2) πρὸς Τίτ, γ' 5.

χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύουσα ἡμᾶς, ἵνα, ἀρνησάμενοι τὴν ἀσέβειαν καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρόνως καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι[1]», καταγίνωμεν ἵνα ἡ θέλησις ἡμῶν συντρέξῃ εἰς τὴν ἐργασίαν τῶν καλῶν ἔργων καὶ τηρήσωμεν οὕτως ἀπαραχάρακτον τὴν σφραγίδα τῆς υἱοθεσίας, ἣν ἐν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι ἐλάβομεν διὰ τῆς πίστεως εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν.

Β΄

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ.

Ἰωάν. κεφ. κ΄. 19 Οὔσης ὀψίας, τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων, καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμένοι, διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ λέγει αὐτοῖς, *Εἰρήνη ὑμῖν.*

20 Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ. Ἐχάρησαν οὖν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον.

21 Εἶπεν οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς πάλιν, *Εἰρήνη ὑμῖν· καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς.*

22 Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησε,, καὶ λέγει αὐτοῖς, *λάβετε Πνεῦμα ἅγιον.*

23 *Ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας ἀφίενται αὐτοῖς· ἂν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.*

24 Θωμᾶς δέ, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς.

25 Ἔλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί, *ἑωράκαμεν τὸν Κύριον.* Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, *ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον των ἥλων, καὶ*

1) πρὸς Τίτ. β΄ 11, 12,

βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ, οὐ μὴ πιστεύσω.

26 Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν. Ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ εἶπεν, *Εἰρήνη ὑμῖν.*

27 Εἶτα λέγει τῷ Θωμᾷ, *φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου· καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου, καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου· καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός.*

28 Καὶ ἀπεκρίθη ὁ Θωμᾶς, καὶ εἶπεν αὐτῷ, *ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου.*

29 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, *ὅτι ἑώρακάς με, Θωμᾶ, πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες.*

30 Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ.

31 Ταῦτα δὲ γέγραπται, ἵνα πιστεύσητε ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ.

Οἱ Ἑβραῖοι, παραλαβόντες ἀπὸ τῶν Αἰγυπτίων, διήρουν τὸν μῆνα εἰς ἑβδομάδας, καλουμένας ἑβραϊστὶ *σεβουά*, παρὰ τὸ *σεβὰ*=ἑπτά, ἐκ τοῦ ἑπταπλοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερῶν. Ἀπὸ τοῦ σαββάτου, τῆς ἑβδόμης ἡμέρας ἔλαβον παρ' αὐτοῖς αἱ λοιπαὶ ἡμέραι τῆς ἑβδομάδος τὰ ὀνόματα· οὕτω δὲ *μία, ἡ πρώτη τῶν σαββάτων* ἐλέγετο παρ' αὐτοῖς ἡ καθ' ἡμᾶς κυριακή.

Ταῦτα γινώσκοντες, δυνάμεθα ἀκριβῶς νὰ ὁρίσωμεν τὰς ἡμέρας, καθ' ἃς ἔλαβον χώραν τὰ ἐν τῇ ἀνωτέρῳ εὐαγγελικῇ περικοπῇ μνημονευόμενα γεγονότα, περὶ ὧν πληροφορούμεθα, ὅτι, *οὔσης ὀψίας τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ τῇ μιᾷ τῶν σαββάτων καὶ τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, ὅπου ἦσαν οἱ μαθηταὶ συνηγμέ-*

νοι διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν. Τοῦτέστι τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ τῆς ἐκ νεκρῶν τοῦ Σωτῆρος ἀναστάσεως, κατὰ τὴν ὥραν τοῦ ἡμερονυκτίου, ἥτις ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις ἐλέγετο *ὀψέ*, καὶ ἡ ὁποία περιελάμβανε τὸ ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου ἄχρι τῆς τρίτης ὥρας τῆς νυκτὸς χρονικὸν διάστημα, ἐν ᾧ κεκλεισμέναι ἦσαν αἱ θύραι τοῦ οἰκήματος ἐκείνου, ἐν τῷ ὁποίῳ συνηγμένοι εὕρηντο οἱ μαθηταί, συνελθόντες πάντως, ὅπως ἀνακοινώσωσι πρὸς ἀλλήλους τὰς σκέψεις αὐτῶν ἐπὶ τοῦ μεγάλου γεγονότος τῆς ἡμέρας ἐκείνης, τοῦτέστι τῆς ἀναστάσεως τοῦ Σωτῆρος, ἣν εὐηγγελίσαντο αὐτοῖς αἱ Μυροφόροι· ἐν ᾧ αἱ θύραι τοῦ οἰκήματος αὐτῶν ἦσαν κεκλεισμέναι, οὐχὶ διότι ἡ ὥρα εἶχε παρέλθη πολύ, ἀλλὰ *διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν·* ἤτοι προσηγόρευσεν αὐτοὺς διὰ τοῦ ἀσπασμοῦ τοῦ ἐν χρήσει παρ' Ἑβραίοις, οἵτινες, προσερχόμενοι εἴς τινα, προσεφώνουν αὐτῷ *σαλὼμ λὰχ* καὶ *σαλὼμ ἀλεχά*, ὅπερ σημαίνει *εἰρήνη σοι*. Ὁ ἀσπασμὸς οὗτος κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην τῆς πρώτης εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμφανίσεως τοῦ Σωτῆρος μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν αὐτοῦ εἶχεν ἰδιάζουσάν τινα σημασίαν. Οἱ μαθηταί, ἀνθρωπίνως σκεπτόμενοι, εἶχον λόγους νὰ φοβῶνται τοὺς Ἰουδαίους, τὸ μὲν ἀναλογιζόμενοι ὅτι, ἐκ φθόνου οὗτοι θανατώσαντες τὸν διδάσκαλον, ἔμελλον ἀφεύκτως μετὰ τὰς ἑορτὰς νὰ κακοποιήσωσι καὶ τοὺς ὀπαδοὺς αὐτοῦ, τὸ δὲ ταραχθέντες ἐκ τῆς διαδόσεως, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι διὰ τῶν στρατιωτῶν τῆς κουστωδίας ἐποιήσαντο, διαδόντες ὅτι, τῶν στρατιωτῶν κοιμωμένων, ἦλθον οἱ μαθηταὶ καὶ ἔκλεψαν αὐτόν[1]. Ἡ διάδοσις αὕτη, ἣν πρὸς συγκάλυψιν τοῦ γεγονότος τῆς ἀναστάσεως ἐποιήσαντο οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ πρεσβύτεροι, πάντως εἶχεν ἀκουσθῆ καὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν, κατὰ συνέπειαν δὲ εἶχε καταταράξει αὐτούς, ἰδόντας ἑαυτοὺς ἐκτεθειμένους εἰς τὴν κατηγορίαν τῆς τυμβωρυχίας, ἥτις καὶ παρ' Ἑβραίοις ἐθεωρεῖτο ἀνοσιώτατον

1) Ματθ. κη' 13,15.

πρᾶγμα[1]. Ὅθεν εἶχον κεκλεισμένας τὰς θύρας διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐν ἀγωνίᾳ, ἣν ἡ προαίσθησις κινδύνου γεννᾷ, ἀνεμέτρων τὸ ἐπισφαλὲς τῆς θέσεως αὐτῶν. Ἐν ταύτῃ τῇ ὥρᾳ τῆς ἐπὶ τῇ προαισθήσει τοῦ ἐπαπειλοῦντος αὐτοὺς κινδύνου ἀγωνίας *ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν*. Ἐνεφανίσθη ἀπροσδοκήτως καὶ ἅμα μὲν τὴν κυμαινομένην ἐκ τοῦ φόβου διάνοιαν αὐτῶν κατεπράϋνεν, ἅμα δὲ ἀνέμνησεν εἰς αὐτοὺς τὸν λόγον, ὃν εἶχεν εἰπεῖ πρὸς αὐτοὺς πρὶν ἢ συλληφθῇ, τούτέστι νὰ ἔχωσι θάρρος ἐπ' αὐτόν, τὸν νενικηκότα τὸν κόσμον[2].

Ἡ ἔλευσις αὕτη τοῦ Κυρίου ἦν οὐ μόνον ἀπροσδόκητος ἀλλὰ καὶ ἀνεξήγητος, διότι αἱ θύραι τῆς οἰκίας ἦσαν κεκλεισμέναι· ὅθεν κατ' ἀρχάς, ὡς ἱστορεῖ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ἐπτοήθησαν καὶ ἔμφοβοι ἐγένοντο οἱ μαθηταί, νομίσαντες ὅτι πνεῦμα, ἤτοι φάντασμα θεωροῦσι[3]. Τὴν ὑπόνοιαν ταύτην διασκεδάζων ὁ Σωτὴρ προσεφώνησεν αὐτοῖς τὸ *εἰρήνη ὑμῖν, καὶ τοῦτο εἰπὼν ἔδειξε τὰς χεῖρας καὶ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ*. Ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὰ ἴχνη τῶν ἥλων τοῦ σταυροῦ, καὶ τὴν διὰ τῆς λόγχης νυγεῖσαν πλευρὰν αὐτοῦ, διὰ δὲ τῶν ἀναμφηρίστων μαρτυρίων τῶν πληγῶν, ἃς πρὸ τριῶν ἡμερῶν ὑπέστη, διεσκέδασε τὴν ὑπόνοιαν τῶν μαθητῶν, οἵτινες ἔγνωσαν εὐθὺς ὅτι ὁ ἔχων τὴν δύναμιν νὰ περιπατῇ ἐπὶ τῶν ὑδάτων, νὰ φέρῃ τοὺς νεκροὺς εἰς τὴν ζωὴν καὶ νὰ ἐξέλθῃ τοῦ τάφου, ἠδύνατο νὰ εἰσέλθῃ καὶ εἰς οἶκον, οὗτινος αἱ θύραι ἦσαν κεκλεισμέναι. Τότε, ἀποβαλλόντες τὴν περὶ φαντάσματος ὑπόνοιαν, *ἐχάρησαν οἱ μαθηταὶ ἰδόντες τὸν Κύριον*· ἤτοι μετεβλήθη εἰς χαρὰν ὁ τέως φόβος αὐτῶν, ἰδόντων ἀναστάντα ἐν δόξῃ τὸν πρὸ μικροῦ σταυρωθέντα διδάσκαλον, οὗ ἐπληρώθη ὁ λόγος, ὃν εἶπε πρὸς αὐτοὺς πρὶν ἢ συλληφθῇ[4].

---

1) παράβλ. Ἱερεμ. η' 1. 2) Ἰωάν. ιδ' 27, καὶ ις' 33. 3) Λουκ. κδ' 37. 4) *πάλιν δὲ ὄψομαι ὑμᾶς, καὶ χαρήσεται ὑμῶν ἡ καρδία, καὶ τὴν χαρὰν ὑμῶν οὐδεὶς αἴρει ἀφ' ὑμῶν* (Ἰωάν. ις' 22).

Ἀφ' οὗ ἐξεδίωξε τὸν φόβον καὶ ἀντεισήγαγεν εἰς τὰς καρδίας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὴν χαράν, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς πάλιν· εἰρήνη ὑμῖν. Ἐνίσχυσε τὸ θάρρος αὐτῶν, διότι ἔμελλεν ἵνα ἀποστείλῃ αὐτοὺς εἰς τὸ κήρυγμα, ὡς παντογνώστης δὲ προεγίνωσκε τοὺς κινδύνους καὶ τοὺς διωγμούς, οὓς ἤθελον οὗτοι ὑποστῆ ἐκ τῆς κακεντρεχείας καὶ τῆς ἐθελοκακίας τῶν ἀνθρώπων.

Μετὰ τὴν ἐνίσχυσιν ταύτην ἔδοτο εἰς αὐτοὺς τὴν ἐντολὴν νὰ κηρύξωσι τὸ εὐαγγέλιον εἰς πᾶσαν τὴν κτίσιν· μετὰ δὲ τῆς ἐντολῆς, παραμυθούμενος αὐτούς, εἶπεν αὐτοῖς, καθὼς ἀπέσταλκέ με ὁ πατήρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς· ἤτοι πέμπω ὑμᾶς ἵνα ἐργασθῆτε διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἔργου μου· τὸ ἔργον μου ἀναδέχεσθε, ὅθεν θαρρεῖτε, διότι ἔσομαι μεθ' ὑμῶν.

Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησε, καὶ λέγει αὐτοῖς· λάβετε Πνεῦμα ἅγιον. Ἐκεῖνος, ὅστις κατὰ τὴν δημιουργίαν «ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον (τοῦ ἀνθρώπου) πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν[1]», ἤδη εἰς μαρτύριον τοῦ ὅτι ἡ ἀνάστασις αὐτοῦ ἐγένετο ἀρχὴ νέας δημιουργίας, καὶ ὅτι ἡ πνοὴ αὐτοῦ μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἶνε ἡ ἀπαρχὴ τῆς νέας ζωῆς καὶ ἡ ἐγγύησις τῆς μελλούσης μακαριότητος, ἐμφυσᾷ εἰς τὸ πρόσωπον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτοῖς· λάβετε Πνεῦμα ἅγιον, ἤτοι γενέσθε ἱκανοὶ ἵνα Πνεῦμα ἅγιον λάβητε. Οὕτω κατέστησεν αὐτοὺς ἐπιτηδείους εἰς ἀποδοχὴν τοῦ παναγίου Πνεύματος, ὅπερ ἔμελλε νὰ ἐπέλθῃ ἐπ' αὐτοὺς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς[2].

Διὰ τοῦ ἐμφυσήματος τούτου οὐχὶ μόνον ἐνεψύχωσε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ κατέστησεν αὐτοὺς ἁρμοδίους, ἵνα ὀρθῶς καὶ δικαίως κρίνωσι περὶ τῆς ἀξίας ἐκείνων, οἵτινες ἀπετέλεσαν τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ· ὅθεν καὶ ἀμέσως προσέθετο, ἄν τινων ἀφῆτε τὰς ἁμαρτίας, ἀφίενται αὐτοῖς· ἄν τινων κρατῆτε, κεκράτηνται.

Ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ μετὰ τὴν ἀνάστασιν εἰς τοὺς μαθη-

1) Γεν. β' 7. 2) Πραξ. β' 17.

τὰς αὐτοῦ ἐμφανίσει *Θωμᾶς, εἷς ἐκ τῶν δώδεκα, ὁ λεγόμενος Δίδυμος, οὐκ ἦν μετ' αὐτῶν, ὅτε ἦλθεν ὁ Ἰησοῦς.*

Τοῦ ἀποστόλου τούτου ἀγνοεῖται ἥ τε καταγωγὴ καὶ ἡ γενέθλιος πόλις, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ λόγος τῆς ἀπουσίας ἐκ τοῦ οἴκου, ἐν ᾧ ἦσαν συνηγμένοι οἱ λοιποὶ μαθηταί· ἐκ τοῦ ἑπομένου ὅμως χωρίου τῆς ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικῆς περικοπῆς, καθ' ὅ, *ἔλεγον οὖν αὐτῷ οἱ ἄλλοι μαθηταί· ἑωράκαμεν τὸν Κύριον,* συμπεραίνουσιν οὐκ ἀπιθάνως τινὲς τῶν ἑρμηνευτῶν ὅτι, ἀπελπισθεὶς οὗτος μετὰ τὰ γεγονότα τῆς συλλήψεως, σταυρώσεως καὶ κατ' ἄνθρωπον θανῆς τοῦ Σωτῆρος, ἀπουσίαζεν εἰς τὰ ἴδια, ἅμα δὲ ἐκ τῶν ἄλλων μαθητῶν ἔμαθε τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Κυρίου, ἔσπευσε μὲν νὰ συνταχθῇ πάλιν μετὰ τοῦ χοροῦ αὐτῶν, ἀλλ' ἐζήτει τὰς αὐτὰς ἀποδείξεις, ἃς οὗτοι ἔλαβον, ἵνα πεισθῇ καὶ αὐτὸς περὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ. Ὅθεν εἰς τὰς περὶ τούτου διαβεβαιώσεις τῶν λοιπῶν μαθητῶν, ἀντέταττεν οὗτος· *ἐὰν μὴ ἴδω ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὸν δάκτυλόν μου εἰς τὸν τύπον τῶν ἥλων, καὶ βάλω τὴν χεῖρά μου εἰς τὴν πλευρὰν αὐτοῦ οὐ μὴ πιστεύσω.* Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Θωμᾶ ἐπιμαρτύρονται μὲν τὸ διστακτικὸν καὶ δύσπιστον τοῦ μαθητοῦ τούτου, μὴ ἀρκουμένου εἰς τὰς διαβεβαιώσεις τῶν ἄλλων μαθητῶν, καὶ μὴ ἐπαναπαυομένου εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς ἰδίας ὁράσεως, ἀλλ' ἀξιοῦντος ἵνα μὴ μόνον ἴδῃ, ἀλλὰ καὶ ψηλαφήσῃ τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος, δεικνῦσι δὲ καὶ τὴν εἰλικρίνειαν τῶν μαθητῶν, ὡς καὶ τὸ ἀξιόπιστον πάντων τῶν ὑπ' αὐτῶν γεγραμμένων, ἀφ' οὗ ὁ εἷς δὲν ἐπανεπαύετο εἰς τὴν ἀντίληψιν τῶν ἄλλων, ἀλλὰ καὶ ψηλαφητὰς ἀπῄτει ἀποδείξεις πρὸς πιστοποίησιν αὐτοῦ. Ἡ μαρτυρία λοιπὸν ἀνθρώπων τοιαύτας ἐχόντων ἀρχάς, καὶ ὅμως προθυμοποιηθέντων ἵνα καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν θυσιάσωσι, βεβαιοῦντες ὅτι μετὰ τὸν ἐν ἀνθρώποις θάνατον τοῦ Κυρίου εἶδον αὐτὸν αὖθις ζῶντα ἐπὶ τῆς γῆς, εἶνε εἰλικρινὴς καὶ πειστικωτάτη.

Καὶ μεθ' ἡμέρας ὀκτὼ πάλιν ἦσαν ἔσω οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ Θωμᾶς μετ' αὐτῶν. Ἤτοι τὴν παρ' ἡμῖν καλουμένην κυ-

ριακὴν τοῦ ἀντίπασχα οἱ μαθηταὶ αὖθις ἦσαν συνηγμένοι ἐπὶ τὸ αὐτό, οὐχὶ πλέον διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων (ὅπερ ἄλλως ἤθελε μνημονευθῇ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ), ἀλλ' εἰς ἑορτασμὸν πάντως τῆς ἡμέρας, ἐν ᾗ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν ὁ Σωτήρ, καὶ τὴν ὁποιαν εἰς τιμὴν τοῦ Κυρίου ὠνόμασαν ἔκτοτε **κυριακήν**[1], ἔρχεται (αὖθις) *ὁ Ἰησοῦς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον καὶ εἶπεν· εἰρήνη ὑμῖν.*

Καθ' ὃν τρόπον πρὸ ὀκταημέρου ἐνεφανίσθη, οὕτως αὖθις ἐμφανίζεται, σκοπῶν ἵνα διασκεδάσῃ πάντα δισταγμὸν ἐκ τοῦ πνεύματος τοῦ δυσπίστου, ὃν ἐπὶ ὀκταήμερον ἔλιπεν ἔρμαιον τῶν ἀμφιβολιῶν καὶ τῶν δισταγμῶν, ἵνα ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ, κατηχούμενος οὗτος ὑπὸ τῶν συμμαθητῶν καὶ τὰ αὐτὰ ἀκούων, θερμότερον ἐκκαῇ καὶ πιστότερος πρὸς τὸ μέλλον γένηται.

Ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς, τῶν θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ ἔστη εἰς τὸ μέσον, καὶ εἶπεν· εἰρήνη ὑμῖν. Ἠσπάσατο αὐτοὺς διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐνθαρρυντικοῦ ἀσπασμοῦ, δι' οὗ καὶ πρὸ ὀκταημέρου. *Εἶτα λέγει τῷ Θωμᾷ· φέρε τὸν δάκτυλόν σου ὧδε, καὶ ἴδε τὰς χεῖράς μου· καὶ φέρε τὴν χεῖρά σου καὶ βάλε εἰς τὴν πλευράν μου· καὶ μὴ γίνου ἄπιστος, ἀλλὰ πιστός·* δείξας διὰ τούτων ὅτι καὶ τότε παρῆν, ὅτε τῆς ἀπιστίας τὰ ῥήματα ὁ Θωμᾶς ἐφθέγγετο πρὸς τοὺς συμμαθητάς. Ὅθεν δὲν περιέμεινεν ἵνα παρ' ἐκείνου ἀκούσῃ τὴν αἴτησιν τῶν ἀποδείξεων, ἀλλὰ προέλαβεν αὐτόν, καὶ τὰς ἀποδείξεις παρέσχε, χρησάμενος ταῖς αὐταῖς λέξεσι, δι' ὧν ὁ Θωμᾶς τὴν ἀπιστίαν αὐτοῦ ἐξεδήλωσε. Σύναμα ἤλεγξεν αὐτὸν διὰ τῶν λόγων τούτων καὶ ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ, διότι, ἐὰν τὸ πιστεύειν εὐκόλως εἶνε κουφότητος μαρτύριον, τὸ σφοδρῶς ὅμως ἀντιτείνειν καὶ ἀποκρούειν μαρτυρίας ἀξιοπίστους εἶνε ἔνδειξις ἀγροικίας καὶ ἐλλείψεως σεβασμοῦ πρὸς τοὺς λόγους καὶ τὰς διαβεβαιώσεις τῶν ἄλλων.

Ἰδὼν ὁ Θωμᾶς τὸν Σωτῆρα ὄχι μόνον παρουσιασθέντα, καθὼς οἱ λοιποὶ μαθηταὶ ἐμαρτύρησαν, ἀλλὰ καὶ πρόθυμον ἵνα πληρώσῃ τοὺς ὅρους, οὓς αὐτὸς ἀπῄτησεν, ἀπέβαλεν εὐθὺς

1) Ἀποκαλ. α' 10.

πάντα δισταγμόν, καθόσον μάλιστα καὶ ἡ φωνὴ κατέστησε γνωστὸν τὸν λαλοῦντα, καὶ ἡ ὄψις αὐτή· ὅθεν, ἀποκρούσας εὐθὺς πᾶσαν ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἀμφιβολίαν, *ἀπεκρίθη καὶ εἶπεν αὐτῷ· ὁ Κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου,* καὶ πλήρη ἐποιήσατο οὕτω τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ὁμολογήσας αὐτὸν Κύριον αὐτοῦ καὶ Θεόν.

Ὡς εἶπε ταῦτα ὁ Θωμᾶς, *λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ὅτι ἑωρακάς με, Θωμᾶ, πεπίστευκας· μακάριοι οἱ μὴ ἰδόντες καὶ πιστεύσαντες,* δείξας ὅτι πίστεως γνώρισμα τὸ νὰ δεχθῇ τις τὰ μὴ βλεπόμενα, ὅπερ καὶ ὁ μακάριος Παῦλος συνίστησι γράφων· «ἔστι δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις, πραγμάτων ἔλεγχος οὐ βλεπομένων[1]».

Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Σωτὴρ δὲν ἀπεστέρησε τοῦ μακαρισμοῦ τὸν Θωμᾶν, ἀλλὰ μακαριωτέρους ἀνεκήρυξε τοὺς μὴ ἰδόντας ἀλλὰ πιστεύσαντας· σύναμα δὲ ἐξέθετο τὴν οὐσίαν, ὡς εἰπεῖν, τῆς πίστεως, μὴ συνισταμένης εἰς μόνην τὴν ἁπλῆν παραδοχὴν τῶν φαινομένων, ἀλλ' ἐπεκτεινομένης καὶ πέραν αὐτῶν, ἐρευνώσης καὶ ἀποδεχομένης καὶ τα πέρα τῶν αἰσθήσεων τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχοντα.

Μετὰ τὴν ἀφήγησιν τῶν ἱστορικῶς γενομένων τῇ ὀγδόῃ ἀπὸ τῆς ἀναστάσεως ἡμέρᾳ, ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἐξακολουθῶν τὴν διήγησιν ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἁγίῳ εὐαγγελίῳ, προσέθετο· *πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἃ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ·* σημεῖα ὀνομάσας τὰ τεράστια θαύματα, ἅπερ ὁ Σωτὴρ ἐποίησε καὶ ἐξ ὧν μέρος μόνον ἀνέγραψαν οἱ θεηγόροι εὐαγγελισταί, ὅσα ἦσαν ἱκανὰ ἵνα εἰς τὴν πίστιν ἐφελκύσωσι τοὺς ἀκούοντας· δὲν ἀνέγραψαν δὲ ἓν πρὸς ἓν ἅπάντα τὰ θαυμάσια, ἅπερ ὁ Σωτὴρ διέπραξε κατὰ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀναστροφὴν αὐτοῦ, διότι ἂν τοῦτο ἐπεχείρουν, «οὐδὲ αὐτόν, οἶμαι, τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία[2]». *Ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες*

1) πρὸς Ἑβρ. ια' 1. 2) Ἰωάν. κα' 25.

ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ. Ἤτοι χάριν ἡμῶν ταῦτα ἐγράφησαν, διότι εἰς ἡμᾶς ὠφέλειαν τὰ εὐαγγελικὰ λόγια ἀπεργάζονται, ἐποικοδομοῦντα ἡμᾶς καὶ ἐνισχύοντα εἰς τὴν πίστιν, δι' ἧς ὀφελούμεθα, κερδαίνοντες ζωὴν τρισμακαρίαν καὶ ἀθάνατον. Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἀποκαλύπτεται ὁ πλοῦτος τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ζητοῦντος τὴν πίστιν ἡμῶν, οὐχὶ ἵνα αὐτὸς ὠφεληθῇ ἢ κερδήσῃ τι, διότι οὐδεμίαν χρείαν ἔχει τῶν ἀγαθῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς ὠφεληθῶμεν, σωζόμενοι, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ, ἤτοι δι' αὐτοῦ, οὗ καὶ τὸ ὄνομα *σωτηρίαν* ἐπαγγέλλεται εἰς ἡμᾶς, ἐπειδὴ **Ἰησοῦς** ἑβραϊστὶ σημαίνει **Σωτήρ.**

Ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς ταύτης περικοπῆς διδασκόμεθα τὴν ἀξίαν τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, μακαρίους ἀναδεικνυούσης τοὺς μετόχους αὐτῆς. Τὴν ἀξίαν αὐτῆς ταύτην γινώσκοντες, φροντίσωμεν ἵνα ζῶσαν καὶ ἐνεργὸν ἐνδεικνύμεθα αὐτήν, εἰδότες ὅτι «ἡ πίστις ἐὰν μὴ ἔργα ἔχῃ νεκρά ἐστι[1]», καὶ ἐπιστάμενοι ὅτι «μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεσθαι. . .καὶ ἀποδώσει ἑκάστῳ *κατὰ τὴν πρᾶξιν* αὐτοῦ[2]»· ὅθεν καταγίνωμεν ἵνα «ὅσα ἐστὶν ἀληθῆ, ὅσα σεμνά, ὅσα δίκαια, ὅσα ἁγνά, ὅσα προσφιλῆ, ὅσα εὔφημα, εἴ τις ἀρετὴ καὶ εἴ τις ἔπαινος, ταῦτα λογιζώμεθα· ἃ καὶ ἐμάθομεν, καὶ παρελάβομεν καὶ ἠκούσαμεν καὶ εἴδαμεν ἐν Κυρίῳ καὶ τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ ταῦτα πράσσομεν· ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μεθ' ἡμῶν[3], ὅτε ἐνδεικνύμεθα πίστιν δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην[4]».

Γ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τῶν Μυροφόρων.

Μάρκ. κεφ. ιε' 43 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐλθὼν ὁ Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, εὐσχήμων βουλευτής, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· τολμήσας

1) Ἰακ. καθ. ἐπ. β' 17,18. 2) Ματθ. ις' 27 ἴδε καὶ Ἰωάν. ε' 20, πρὸς Ρωμ. β' 6. 3) πρὸς Φιλιππ. δ' 8,9. 4) πρὸς Γαλατ. ε' 6.

εἰσῆλθε πρὸς Πιλάτον, καὶ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ
Ἰησοῦ.
44 Ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν, εἰ ἤδη τέθνηκε· καὶ προσκα-
λεσάμενος τὸν κεντυρίωνα, ἐπηρώτησεν αὐτόν, εἰ πά-
λαι ἀπέθανε·
45 Καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα
τῷ Ἰωσήφ.
46 Καὶ ἀγοράσας σινδόνα, καὶ καθελὼν αὐτόν, ἐνείλησε τῇ
σινδόνι, καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὃ ἦν λελα-
τομημένον ἐκ πέτρας· καὶ προσεκύλισε λίθον ἐπὶ τὴν
θύραν τοῦ μνημείου.
47 Ἡ δὲ Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία Ἰωσῆ ἐθεώρουν
ποῦ τίθεται.

Μάρκ. κεφ. ις'. Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ
Μαγδαληνὴ καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου καὶ Σαλώμη
ἠγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν.
2 Καὶ λίαν πρωὶ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνη-
μεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου.
3 Καὶ ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς, *τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν*
λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;
4 Καὶ ἀναβλέψασαι θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος·
ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.
5 Καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίσκον κα-
θήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευ-
κήν· καὶ ἐξεθαμβήθησαν.
6 Ὁ δὲ λέγει αὐταῖς, *μὴ ἐκθαμβεῖσθε· Ἰησοῦν ζητεῖτε*
τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· ἠγέρθη, οὐκ
ἔστιν ὧδε· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν.
7 *Ἀλλ' ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ καὶ τῷ*
Πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἐκεῖ
αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.

8 Καὶ ἐξελθοῦσαι ταχὺ ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γάρ.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο ἀφηγοῦνται καὶ οἱ λοιποὶ εὐαγγελισταί, διαφέροντες μόνον κατὰ τὴν ἔκφρασιν. Ἡ περὶ τὴν ἔκφρασιν διαφορὰ καὶ ἡ περὶ τὴν οὐσίαν πλήρης συμφωνία εἶνε μαρτυρία τῆς ἀξιοπιστίας τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν, οἵτινες δὲν ἔγραψαν ἐξ ἀμοιβαίας συνεννοήσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ πράγματος, ἣν ἕκαστος αὐτῶν εἶχε σχηματίσει, εἴτε ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως, εἴτε ἐξ ἀφηγήσεως ἄλλων αὐτοπτῶν.

Πάλαι οἱ Ἑβραῖοι δὲν ἔσπευδον τὸν ἐνταφιασμὸν τῶν νεκρῶν· ὁ Μωϋσῆς ὅμως τὸ μὲν ἐκ λόγων ὑγιεινῆς, ἵνα προφυλάξῃ τοὺς ζῶντας ἀπὸ τοῦ ἐκ τῶν νεκρῶν σωμάτων διαδιδομένου μιάσματος, τὸ δὲ ἵνα ἀποτρέψῃ τοὺς Ἰουδαίους τῆς ἀπομιμήσεως τοῦ παρ' Αἰγυπτίοις ἐθίμου τῆς ταριχεύσεως, ἐνομοθέτησεν ἵνα πάντα τὰ ἀνθρώπινα πτώματα θεωρῶνται ἀκάθαρτα, τὸν δὲ πρῶτον ψηλαφήσοντα ἀνθρώπινον πτῶμα ἐκήρυξεν ἀκάθαρτον ἐπὶ ἑπτὰ ἡμέρας[1]· ταύτην δὲ τὴν περὶ ταφῆς πρόνοιαν συνεστήσατο καὶ ὑπὲρ τῶν καταδίκων[2], ὅθεν τοσαύτην πρόνοιαν ἐποιοῦντο οἱ Ἰουδαῖοι περὶ τὰς ταφάς, ὥστε καὶ τοὺς ἐκ καταδίκης ἀνασταυρουμένους πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου καθέλοντες ἔθαπτον[3]. Οἱ Ρωμαῖοι συνείθιζον ἵνα τὰ πτώματα τῶν ἐκ καταδίκης νεκρῶν παραδιδῶσιν εἰς τοὺς συγγενεῖς τῶν θανόντων, ὅτε οὗτοι ἐζήτουν αὐτὰ πρὸς ἐνταφιασμόν, μάλιστα δὲ ὅτε συνέπιπτε δημοσία τις ἑορτή[4]· Τῶν παρ' Ἑβραίοις καὶ Ρωμαίοις νομίμων ἐπιλαβόμενος, *ἦλθεν Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας*[5] *εὐσχήμων βουλευτής, ὃς καὶ αὐτὸς ἦν προσδεχόμενος*

1) Ἀριθ. ιθ' 11—16 2) Δευτερον. κα' 22,23. 3) Ἰωσήπ. περὶ Ἰουδ. πολιτ. βιβλ.Δ' κεφ. ε' § 2. 4) Φιλ. εἰς Φλάκκ. § 10. 5) Ἀριμάθεια, ἢ ἄλλως Ἀρμαθαία καὶ σήμερον Ρεμλῆ καλουμένη κεῖται ΔΒΔ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς ἀπόστασιν 40 ἀπ' αὐτῆς χιλιαμέτρων. Ἐκ τῆς πόλεως ταύτης ἦν ὁ κηδεύσας τὸν Σωτῆρα Ἰωσήφ, ὅστις κατεῖχεν ἐπίσημον ἀξίωμα ἐν τῇ πολιτείᾳ, ὢν εἷς τῶν βουλευτῶν.

τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ· τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλάτον καὶ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ.

Κατὰ τὴν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν ἐποχὴν μνημονεύονται ἐν ταῖς πόλεσι τῆς Παλαιστίνης *βουλαί*[1], αἵτινες ὠνομάζοντο ἄλλως καὶ *συνέδρια*[2]. Μέλος λοιπὸν τοῦ συνεδρίου, καὶ μερικώτερον μέλος τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις τοιούτου, τοῦ ἐγερθέντος κατὰ τοῦ Σωτῆρος, ἦν καὶ ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας βουλευτής, ὃς ὅμως «οὐκ ἦν συγκατατεθειμένος τῇ βουλῇ καὶ τῇ πράξει αὐτῶν[3]» (τῶν ἄλλων τοῦ συνεδρίου μελῶν)· οὗτος *τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλάτον καὶ ἠτήσατο τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ,*

Πράγματι διὰ τοῦ διαβήματος αὐτοῦ τούτου ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας Ἰωσὴφ ἐπεδείξατο γενναιότητα ψυχῆς καὶ φρονήματος εὐστάθειαν, ἅτινα κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην οὐδ' αὐτοὶ οἱ μᾶλλον τῷ Σωτῆρι ἐν ἀνθρώποις προσκείμενοι εἶχον. Ἐν ᾧ αὐτοὶ οἱ μαθηταί, καταπλαγέντες καὶ ἐκ τοῦ φόβου συσχεθέντες, διεσκορπίσθησαν· ἐν ᾧ ὁ Πέτρος ἐκπτοηθεὶς ἀπηρνήθη αὐτόν, ὁ εὐσχήμων οὗτος βουλευτής, ἀφ' οὗ εἰς μάτην ἐν τῷ συνεδρίῳ ἠγωνίσθη, ὅπως διασώσῃ τῆς κατακρίσεως τὸν δίκαιον, ἐτόλμησεν ἵνα πορευθῇ πρὸς τὸν Πιλάτον καὶ ζητήσῃ παρὰ τοῦ ἡγεμόνος τὸ σῶμα τοῦ ἐπὶ τυραννίδι κατακριθέντος καὶ εἰς σταυρικὸν θάνατον καταδικασθέντος, ἵνα κηδεύσῃ αὐτό.

Ὁ δὲ Πιλάτος ἐθαύμασεν εἰ ἤδη τέθνηκε· ἐθαύμασεν, ἐπειδὴ οἱ διὰ σταυρικοῦ θανάτου θνήσκοντες ἐπὶ τρεῖς ἕως ἑπτὰ ἡμέρας ἀντεπάλαιον κατὰ τοῦ θανάτου ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ὑποφέροντες φρικτὰς ἀλγηδόνας· ὅθεν ἀκούσας ὅτι τέθνηκεν, ἠπόρησεν ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι, *καὶ προσκαλεσάμενος τὸν κεντυρίωνα ἐπηρώτησεν αὐτόν, εἰ πάλαι ἀπέθανε.* Προσκαλεσάμενος τὸν ἑκατόνταρχον τὸν ἐπιφορτισθέντα νὰ ἐπιστατήσῃ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τῆς θανατικῆς ἀποφάσεως, ἐπηρώτησεν αὐτόν, εἰ πάλαι, ἤτοι πρὸ ὥρας ἀπέθανε.

Καὶ γνοὺς ἀπὸ τοῦ κεντυρίωνος, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ

1) Ἰωσήπ. βίος § 34 καὶ 68. 2) τοῦ αὐτοῦ περὶ Ἰουδ. πολέμ. βιβλ. Ε' κεφ. δ' § 2, καὶ βιβλ. ϛ' κεφ. ϛ' § 3. 3) Λουκ. κγ' 51.

Ἰωσήφ· τοῦτέστιν, ἀφ' οὗ προσηκόντως ἐπιστοποιήθη τὰ τοῦ θανάτου ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῆς θανατικῆς ἐκτελέσεως τεταγμένου ὑπαλλήλου, ἐδωρήσατο τὸ σῶμα τῷ Ἰωσήφ· ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν ἀποκαθήλωσιν καὶ ταφήν.

Ὁ Ἰωσήφ, λαβὼν τὴν ἄδειαν ἵνα παραλαβῇ τὸ τίμιον ἐκεῖνο σῶμα, ἀγοράσας σινδόνα, καὶ καθελὼν αὐτόν, ἐνείλησε τῇ σινδόνι, καὶ κατέθηκεν αὐτὸν ἐν μνημείῳ, ὅ ἦν λελατομημένον ἐκ πέτρας· καὶ προσεκύλισε λίθον ἐπὶ τὴν θύραν τοῦ μνημείου.

Παρ' Ἑβραίοις οἱ τάφοι, ἤτοι τὰ μνημεῖα, ἦσαν συνήθως σπήλαια ὑπὸ σκιερὰ δένδρα καὶ ἐντὸς κήπων. Τὰ σπήλαια ταῦτα ἦσαν ἢ φυσικά, ἢ τεχνητά· ἡ κατασκευὴ δὲ τεχνητῶν σπηλαίων, ἤτοι μνημείων ἐπὶ πετρῶν λελατομημένων ἦν ἀρχαιοτάτη τῶν Ἰουδαίων συνήθεια[1]. Τὸν τάφον οἱ Ἑβραῖοι ὠνόμαζον οἶκον αἰῶνος[2], πικρότατον δὲ ὄνειδος ἐλογίζοντο τὸ νὰ μείνῃ τις ἄταφος· ὅθεν ἐφιλοτιμῶντο ἵνα ἐν καιρῷ ἑτοιμάζωσι τὸν τάφον αὐτῶν, καὶ προεθυμοποιοῦντο ἵνα παρέχωσι ταφὴν εἰς τὰ ἀπερριμμένα νεκρὰ σώματα, στοχαζόμενοι τοῦτο κατ' ἐξοχὴν φιλανθρωπίας ἔργον[3]. Τοὺς νεκροὺς οἱ Ἑβραῖοι ἐκήδευον, λούοντες αὐτοὺς εὐθὺς μετὰ τὴν ἐκπνοήν[4], εἶτα δὲ ἐνετύλισσον αὐτοὺς εἰς σινδόνην. Ὅθεν ὁ Ἰωσήφ, λαβὼν ἄδειαν παρὰ τοῦ Πιλάτου, ὅπως ἐνταφιάσῃ τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος, προεμηθεύσατο τὰ πρὸς κηδείαν ἀπαιτούμενα. Εἰς τὴν θεάρεστον δὲ καὶ ζηλωτὴν ταύτην πρᾶξιν συναντελήφθη αὐτῷ καὶ ὁ φαρισαῖος Νικόδημος, κομίσας διὰ τὴν κηδείαν «μίγμα σμύρνης καὶ ἀλόης ὡσεὶ λίτρας ἑκατόν[5]», ἐπειδὴ οἱ Ἑβραῖοι συνείθιζον ἵνα τὰ νεκρὰ σώματα ἀλείφωσι δι' ἀρωμάτων, ἅτινα εἶχον τὴν ἰδιότητα νὰ διατηρῶσιν ἐπὶ πολὺ τὸ σῶμα καὶ δὲν ἐπέτρεπον αὐτῷ ταχέως τὴν φθοράν.

Ἕνεκεν τοῦ προκεχωρηκότος τῆς ὥρας· (διότι ὁ μὲν Σωτὴρ ἐξέπνευσε κατ' ἄνθρωπον τῇ ἐννάτῃ ὥρᾳ, μέχρις ὅτου δὲ ὁ μὲν Ἰωσὴφ προσέλθῃ τῷ Πιλάτῳ καὶ αἰτήσηται τὸ σῶμα,

1) Ἠσ. κβ' 16. 2) Ἐκκλ. ιβ' 5. 3) Σοφ. Σειρ. ζ' 23. 4) Πράξ. θ' 37. 5) Ἰωάν. ιθ' 39,

οὗτος δὲ μετακαλέσηται τὸν ἑκατόνταρχον, διεξακριβώσῃ τὰ περὶ τοῦ θανάτου, καὶ δωρήσῃ τὸ δεσποτικὸν σῶμα εἰς τὸν αἰτήσαντα, ἱκανὸς παρῆλθε χρόνος καὶ ἡ τοῦ ἡλίου δύσις προσήγγισεν), ἐξ ἀνάγκης ὁ Ἰωσὴφ μετὰ τοῦ Νικοδήμου ἐκήδευσαν προχείρως τὸ σῶμα τοῦ Σωτῆρος, καὶ κατέθηκαν αὐτὸ ἐν τῷ μνημείῳ, ἵνα τακτικώτερον τὰ τοῦ ἐνταφιασμοῦ ἐνεργήσωσι τὴν πρώτην τῆς ἑβδομάδος ἡμέραν. Ἐν ᾧ δὲ οὗτοι ἔπραττον ταῦτα *Μαρία ἡ Μαγδαληνή*[1], *καὶ Μαρία Ἰωσῆ*[2] *ἐθεώρουν ποῦ τίθεται. Καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου, καὶ Σαλώμη*[3] *ἠγόρασαν ἀρώματα, ἵνα ἐλθοῦσαι ἀλείψωσιν αὐτόν.*

Παρ' Ἑβραίοις ἡ ἡμέρα ἐλογίζετο ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου καὶ διήρκει μέχρι πάλιν τῆς δύσεως αὐτοῦ[4]· ὅθεν *διαγενομένου τοῦ σαββάτου,* ἤτοι εὐθὺς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, ὅτε ἤρχιζεν ἡ πρώτη τῆς ἑβδομάδος ἡμέρα, κατέληγεν ἡ ἀργία τοῦ σαββάτου, καὶ ἤρχιζεν ἡ ἐν τῇ ἀγορᾷ κίνησις, Μαρία ἡ Μαγδαληνή, καὶ Μαρία ἡ τοῦ Ἰακώβου, ἣν ἀνωτέρω Μαρίαν Ἰωσῆ ὠνόμασε, καὶ ἡ Σαλώμη, ἐπιθυμοῦσαι ἵνα, λίαν πρωὶ τῆς πρώτης ἡμέρας ἐλθοῦσαι, ἀλείψωσι τὸ δεσποτικὸν σῶμα καὶ ἐκτελέσωσι τὰ παρ' Ἑβραίοις ἐν κηδείαις νόμιμα, ἠγόρασαν ἀρώματα, *καὶ λίαν πρωὶ τῆς μιᾶς σαββάτων ἔρχονται ἐπὶ τὸ μνημεῖον, ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου·* ἤτοι μικρὸν

1) ΝΑ τῶν ὀρέων *Ἀρβήλων* ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς *Τιβεριάδος θαλάσσης* (καὶ παρ' Ἄραψι νῦν *Μπάχρι Ταμπαρίε*) κεῖται σήμερον τὸ πενιχρὸν χωρίον *Μάτζδαλ* τὴν θέσιν ἐπέχον τῶν ἀρχαίων *Μαγδάλων*, πατρίδος Μαρίας τῆς Μαγδαληνῆς, «ἀφ' ἧς δαιμόνια ἑπτὰ ἐξεληλύθει» (Λουκ. η' 2). 2) Μαρίαν Ἰωσῆ ὁ Θεοφύλακτος θέλει τὴν Θεοτόκον εἶναι, τὴν γνῶμην ὅμως ταύτην ἀποκρούει ὁ Ζιγαβηνός, ὀρθῶς παρατηρῶν ὅτι παράλογον ἤθελεν εἶσθαι τὸ νὰ προτάσσηται τῆς Θεομήτορος ἡ Μαγδαληνή, ὅθεν ὑπονοεῖ ὅτι ἄλλη τις ἦν Μαρία αὕτη, ἥτις ἦν μήτηρ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ, τοῦ καὶ Κλωπᾶ ἐπιλεγομένου, καὶ τοῦ Ἰωσῆ, οὐχὶ τῶν υἱῶν Ἰωσήφ, ἀλλ' ἑτέρων ἀπὸ τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν· (παράβαλε καὶ Ἰωάν. ιθ' 25). 3) Ἡ Σαλώμη ἦν σύζυγος τοῦ Ζεβεδαίου, μήτηρ δὲ Ἰακώβου τοῦ μείζονος καὶ Ἰωάνου τοῦ Θεολόγου. 4) Λευϊτ. κγ' 32.

μετὰ τὴν 12 τῆς πρωΐας, ἢ καὶ κατ' αὐτὴν τὴν 12, ἀφ' οὗ κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους (28 μαρτίου[1]) ὁ ἥλιος ἀνατέλλει ὀλίγα λεπτὰ πρὸ τῆς 12 ὥρας.

Κατὰ τὴν πρωϊνὴν ταύτην ὥραν, βαδίζουσαι αἱ μυροφόροι πρὸς τὸ μνημεῖον, *ἔλεγον πρὸς ἑαυτάς· τίς ἀποκυλίσει ἡμῖν τὸν λίθον ἐκ τῆς θύρας τοῦ μνημείου;* Ἔλεγον πρὸς ἑαυτὰς ταῦτα, διότι ἠγνόουν ὅτι ἐτάχθη φρουρὰ περὶ τὸν τάφον καὶ ἐσφραγίσθη ὁ λίθος ἐκ διαταγῆς τοῦ Πιλάτου συνεπείᾳ αἰτήσεως τῶν φαρισαίων[2], οἱ ὁποῖοι καὶ ἄκοντες ὑπὲρ τῆς ἀληθείας εἰργάζοντο, ὥστε νὰ ὦσιν ἀλλήλων κατήγοροι. Ἀλλ' ἐν ᾧ ταῦτα πρὸς ἑαυτὰς ἔλεγον αἱ μυροφόροι, σεισμὸς ἐγένετο μέγας, διότι ἄγγελος Κυρίου, καταβὰς ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, προσελθών, ἀπεκύλισε τὸν λίθον ἀπὸ τῆς θύρας τοῦ μνημείου[3]. Ἐκπλαγεῖσαι δὲ ἐκ τούτου αἱ μυροφόροι *καὶ ἀναβλέψασαι, θεωροῦσιν ὅτι ἀποκεκύλισται ὁ λίθος· ἦν γὰρ μέγας σφόδρα.*

Ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος εἰς τὸ λεπτομερὲς τῆς ἀφηγήσεως τοῦ Ματθαίου ἀντιδιαθέτων τὸ σύντομον τῆς ἑαυτοῦ, συμφωνεῖ μετ' ἐκείνου πληρέστατα ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ πράγματος, διότι, ἂν καὶ δὲν μνημονεύει τοῦ σεισμοῦ, διδάσκει ὅμως ἡμᾶς ὅτι ἔκτακτόν τι ἐγένετο, ὅπερ ἐξέπληξε τὰς μυροφόρους, αἵτινες καὶ ἀνέβλεψαν· πρὸς δὲ οὐδένα ἀφίησι δισταγμὸν καὶ περὶ τοῦ ἀποκυλίσαντος τὸν λίθον, ἐν οἷς, ἐξακολουθῶν τὴν διήγησιν, λέγει· *καὶ εἰσελθοῦσαι εἰς τὸ μνημεῖον, εἶδον νεανίσκον καθήμενον ἐν τοῖς δεξιοῖς, περιβεβλημένον στολὴν λευκὴν· καὶ ἐξεθαμβήθησαν.*

Ἐκ τῶν λόγων τούτων σαφῶς διδασκόμεθα ὅτι ὁ λίθος ἀπεκυλίσθη ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου, οὐχὶ ὅπως ἐξέλθῃ τοῦ τάφου ὁ ἐκ νεκρῶν ἀναστὰς Σωτήρ, ἀλλ' ἵνα οἱ μαθηταὶ εἰσέλθωσι καὶ ἐξ αὐτοψίας πεισθῶσιν ὅτι ὄντως ἀνέστη ἐκ νεκρῶν.

---

1) Κατὰ τὸ ἔτος τοῦ ἐν ἀνθρώποις σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου ὑπολογίζεται ὅτι ἡ πρώτη τοῦ *νισὰν* συνέπεσε σάββατον μαρτίου 13 ὅθεν ἡ 16 νισὰν ἡ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ μνημονευομένη *μία τῶν σαββάτων* ἦν ἡ 28 μαρτίου. 2) Ματθ. κζ' 62—66. 3) αὐτόθ. κη' 2.

Ἐκ τοῦ πρὸς τὴν ἀφήγησιν ταύτην συνδυασμοῦ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου[1] μανθάνομεν ὅτι ἐκ τῶν μυροφόρων ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία, ὡς εἶδεν ἀποκυλισθέντα τὸν λίθον, εὐθὺς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς μαθητὰς τὸ συμβάν, οὐχὶ ὡς τοῦτο ἐγένετο, ἀλλ' ὅπως ἐν τῇ ταραχῇ τοῦ πνεύματος αὐτῆς ἀντελήφθη αὐτοῦ· διότι, ἂν μετὰ τῶν ἄλλων μυροφόρων εἰσήρχετο εἰς τὸ μνημεῖον, ἔβλεπε τὸν ἄγγελον Κυρίου, καὶ ἤκουεν αὐτοῦ λέγοντος, *μὴ ἐκθαμβεῖσθε· Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· ἠγέρθη, οὐκ ἔστιν ὧδε· ἴδε ὁ τόπος ὅπου ἔθηκαν αὐτόν*, δὲν θὰ ἔτρεχε πρὸς Σίμωνα τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰωάννην, ἵνα εἴπῃ αὐτοῖς «ἦραν τὸν Κύριον ἐκ τοῦ μνημείου καὶ οὐκ οἴδαμεν ποῦ ἔθηκαν αὐτόν», ἀλλ' ἤθελεν εὐαγγελισθῇ αὐτοῖς τὴν ἀνάστασιν, διότι ὁ ἄγγελος, ἀφ' οὗ εὐηγγελίσατο εἰς αὐτὰς τὴν ἔγερσιν τοῦ Κυρίου, παρήγγειλεν αὐταῖς ἵνα καὶ εἰς ἄλλους εὐαγγελίσωνται ταῦτα, ἐπὶ δὲ τούτῳ εἶπεν εἰς αὐτάς· *ἀλλ' ὑπάγετε, εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, καὶ τῷ Πέτρῳ, ὅτι προάγει ὑμᾶς εἰς τὴν Γαλιλαίαν*[2]· *ἐκεῖ αὐτὸν ὄψεσθε, καθὼς εἶπεν ὑμῖν.*

Ἀλλὰ διατὶ ἡ κατ' ὄνομα τοῦ Πέτρου μνημόνευσις; Διότι, οὗτος ἠρνήσατο ὅθεν, ἐὰν αἱ γυναῖκες ἐρχόμεναι ἔλεγον, «προσετάγημεν ἵνα εἴπωμεν εἰς τοὺς μαθητάς», ὁ Πέτρος ἤθελε σκανδαλισθῇ καὶ εἴπῃ πάντως, «ἐγὼ ἠρνησάμην, ἄρα δὲν εἶμαι μαθητὴς αὐτοῦ· μὲ ἀπέβαλεν, ἐβδελύξατό με». Ἵνα μὴ λοιπὸν οἱ ἀπέλπιδες οὗτοι στοχασμοὶ ἀνέλθωσιν εἰς τὴν καρδίαν τοῦ Πέτρου, διέστειλεν αὐτὸν ὁ ἄγγελος τῶν λοιπῶν μαθητῶν, καὶ εἰς τὸ *εἴπατε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ*, προσέθετο *καὶ τῷ Πετρῷ*, δεικνὺς ὅτι ἡ ἐν δάκρυσι μετάνοια ἐξήγνισε τὸν μαθη-

---

1) κεφ. κ' § 1, 2. 2) Τὸ ὄνομα *Γαλιλαία* παράγεται ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ *Γαλίλ*, σημαίνοντος κύκλον. Διὰ τοῦ ὀνόματος τούτου διεκρίνετο ἡ χώρα, ἥτις ὡρίζετο πρὸς Β. ὑπὸ τῆς χώρας τῶν Τυρίων καὶ τοῦ Ἀντιλιβάνου, πρὸς Αν ὑπὸ τοῦ Ἰορδάνου, πρὸς Δ ὑπὸ τῶν παραλίων τῆς Φοινίκης, καὶ πρὸς Ν ὑπὸ τῆς Γινέας (νῦν Τζινὶν) καὶ τῶν ὀρέων Ἐφραΐμ.

τήν, τὸν μὴ ἀπογνῶντα, ἀλλ' ἐλπίσαντα ἐπὶ τὴν ἄφατον εὐσπλαγχνίαν τοῦ οἰκτίρμονος Θεοῦ.

Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ ἀγγέλου αἱ μυροφόροι *ἐξελθοῦσαι, ἔφυγον ἀπὸ τοῦ μνημείου· εἶχε δὲ αὐτὰς τρόμος καὶ ἔκστασις· καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, ἐφοβοῦντο γάρ.* Ἤτοι κατέσχεν αὐτὰς ἔκπληξις διά τε τὴν θέαν τοῦ ἀγγέλου καὶ διὰ τὸ ἄκουσμα τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως· ὅθεν καὶ οὐδενὶ οὐδὲν εἶπον, εἴτε φοβούμεναι τοὺς ἰουδαίους, εἴτε συνεχόμεναι ἐκ τοῦ φόβου καὶ τῆς καταπλήξεως, δι' ὅσα εἶδον καὶ παρὰ τοῦ ἀγγέλου ἤκουσαν.

Δ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τοῦ παραλύτου.

Ἰωάν. κεφ. ε'. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα.

2 Ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα, ἡ ἐπιλεγομένη ἑβραϊστὶ Βηθεσδά, πέντε στοὰς ἔχουσα.

3 Ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν.

4 Ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος ὑγιὴς ἐγένετο, ᾧ δήποτε κατείχετο νοσήματι.

5 Ἦν δέ τις ἄνθρωπος ἐκεῖ τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.

6 Τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ, *θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;*

7 Ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν, *Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς*

τὴν κολυμβήθραν· ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει.

8 Λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, *ἔγειραι, ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει.*

9 Καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ, καὶ περιεπάτει. Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ.

10 Ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ, *σάββατόν ἐστιν· οὐκ ἔξεστί σοι ἆραι τὸν κράββατον.*

11 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς, *ὁ ποιήσας με ὑγιῆ, ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει.*

12 Ἠρώτησαν οὖν αὐτόν, *τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ εἰπών σοι· ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει;*

13 Ὁ δὲ ἰαθεὶς οὐκ ἤδει τίς ἐστιν· ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσεν, ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.

14 Μετὰ ταῦτα εὑρίσκει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, *ἴδε, ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τί σοι γένηται.*

15 Ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἀνήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις, ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ.

Ἡ εὐαγγελικὴ αὕτη περικοπὴ εἰσάγει ἡμᾶς εἰς μίαν τῶν σπουδαίων ἐκείνων συζητήσεων μεταξὺ τῶν φαρισαίων καὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ ὁποίᾳ ζωηρῶς εἰκονίζεται ἡ ἀντίθεσις ἔνθεν μὲν τῆς λαμπρότητος τοῦ ἐπουρανίου χαρακτῆρος τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἔνθεν δὲ τῆς εἰδεχθότητος τοῦ φθόνου καὶ τῆς μοχθηρίας τῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ἐν τῷ Ἰσραήλ.

Κατὰ τὴν παρ' Ἑβραίοις ἑορταζομένην Μαρδοχαϊκὴν ἡμέραν, ἑβραϊστὶ πουρίμ[1], *ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα* ἅμα μὲν

1) Ἐκ τῆς Ζενδικῆς λέξεως πῶρ, σημαινούσης *κλῆρον*, διότι ὁ Ἀμὰν διὰ κλήρου ὥρισε τὴν ἡμέραν τῆς τῶν Ἰουδαίων καταστροφῆς (Ἐσθὴρ θ' 26.)

ἵνα μὴ θεωρηθῇ ἐναντίος πρὸς τὸν νόμον, ἀλλὰ φανῇ συνεορτάζων μετὰ τῶν πολλῶν, ἅμα δὲ ἵνα ἐφελκύσηται εἰς ἑαυτὸν διὰ σημείων καὶ διδασκαλίας πολλούς, καὶ μάλιστα τὸ ἄδολον πλῆθος τῶν ἀγροτῶν καὶ χειρονάκτων, οἵτινες τὰς μὲν ἄλλας ἡμέρας ἠσχολοῦντο περὶ τὰ ἔργα αὐτῶν, τὰς δὲ ἑορτὰς συνήρχοντο εἰς τὸ ἱερόν.

Ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, ἀφ' οὗ ἀφηγήθη τὰ τῆς ἀναβάσεως τοῦ Σωτῆρος εἰς Ἱεροσόλυμα, πρὶν ἢ ἐκθέσῃ τὰ τοῦ γενομένου ἐκεῖ ὑπ' αὐτοῦ θαύματος, ξεναγεῖ τοὺς μακρὰν τῶν Ἱεροσολύμων εὑρισκομένους εἰς ἐπίγνωσιν τῆς τοπογραφίας τοῦ μέρους, ἐν ᾧ τὸ θαῦμα τῆς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἰάσεως τοῦ παραλύτου ἐγένετο· ὅθεν ἀναγράφει, *ἔστι δὲ ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρα, ἡ ἐπιλεγομένη ἑβραϊστὶ Βηθεσδά, πέντε στοὰς ἔχουσα*· ἤτοι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐπὶ τῇ προβατικῇ[1] πύλῃ ὑπάρχει κολυμβήθρα, ἥτις ἑβραϊστὶ λέγεται Βηθεσδά, ἔχει δὲ αὕτη πέντε στοάς. *Ἐν ταύταις κατέκειτο πλῆθος πολὺ τῶν ἀσθενούντων, τυφλῶν, χωλῶν, ξηρῶν, ἐκδεχομένων τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν.*

Ἐπειδὴ ἔμελλε νὰ δοθῇ βάπτισμα πολλὴν ἔχον τὴν δύναμιν καὶ τὴν δωρεὰν μεγίστην, ἱκανὸν δὲ ἵνα καθαίρῃ ἁμαρτίας καὶ ζωοποιῇ τὰς ψυχάς, ὁ Θεὸς προεζωγράφισε τοῦτο ἐν τοῖς ἰουδαϊκοῖς· *ἄγγελος γὰρ κατὰ καιρὸν κατέβαινεν ἐν τῇ*

---

1) Περὶ τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς προβατικῆς πύλης διαφωνοῦσιν οἱ τὴν τοπογραφίαν τῆς ἁγίας πόλεως συγγράψαντες· ἡ πιθανωτέρα ὅμως γνώμη εἶνε ὅτι ἔκειτο αὕτη ἐγγὺς τῆς σημερινῆς πύλης τοῦ τείχους, τῆς καλουμένης *πύλης Γεθσημανῆς* καὶ ὑπὸ τῶν Ἀράβων *μπάμπι σίττι Μαριάμ*.

Τὴν προβατικὴν ταύτην πύλην ᾠκοδόμησαν Ἐλισοὺβ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ οἱ ἱερεῖς ἐν τῇ ἐπὶ Νεεμίου τῷ 450 π.Χ. ἀνεγέρσει τῶν τειχῶν τῆς Ἱερουσαλήμ· καθηγιάσθη δὲ ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐκλήθη *προβατική*, εἴτε διότι δι' αὐτῆς εἰσήρχοντο εἰς τὴν πόλιν τὰ εἰς θυσίαν προωρισμένα πρόβατα, εἴτε διότι ἐν τῇ ἐπ' αὐτῇ κολυμβήθρᾳ ἐπλύνοντο τὰ ἔγκατα τῶν εἰς θυσίαν προωρισμένων προβάτων, ἅτινα ἐσφάττοντο ἐκεῖ. Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ κολυμβήθρα αὕτη ἑβραϊστὶ *Βηθεσδά*, ἤτοι *οἶκος ἐλέους*.

κολυμβήθρα καὶ ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ· ὁ οὖν πρῶτος ἐμβὰς μετὰ τὴν ταραχὴν τοῦ ὕδατος, ὑγιὴς ἐγένετο, ᾧ δήποτε κατείχετο νοσήματι. Ἄρα οὐχὶ αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ τοῦ ὕδατος φύσις τὴν ἴασιν παρεῖχεν, ἀλλ' ἡ ἄνωθεν χάρις καὶ δύναμις, ἥτις τὴν ἰαματικὴν ἐνέργειαν ἐνετίθη εἰς τὸ ὕδωρ. Τοῦτο καὶ ἐφ' ἡμῶν τὸ τοῦ βαπτίσματος ὕδωρ ἐνεργεῖ. Ὕδωρ προσάγεται ἁπλοῦν, ἀλλὰ τὸ ὕδωρ τοῦτο, διὰ τῶν θείων ἐπικλήσεων, τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάριν δεξάμενον, λύει τὰ ψυχικὰ νοσήματα· ἐὰν δέ τις ᾖ τυφλός, ἤτοι ἔχει πεπηρωμένους τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ μὴ δύνηται νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ· ἐὰν ᾖ χωλός, ἤτοι ἀκίνητος πρὸς τὴν τοῦ καλοῦ ἐργασίαν καὶ τὴν ἐπὶ τὰ κρείττω προκοπήν· ἂν ᾖ ξηρός, ἤτοι παντάπασιν ἀπεγνωσμένος καὶ μηδενὸς ἀγαθοῦ μετουσίαν ἔχων, προσερχόμενος ἐν πίστει εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, καὶ βαπτιζόμενος ἐν τοῖς διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ παναγίου Πνεύματος καθαγιασθεῖσιν ὕδασιν, ἀμέσως τὴν ἴασιν τῆς ψυχῆς ἀναλαμβάνει. Τότε μὲν ἄγγελος καταβαίνων ἐτάρασσε τὸ ὕδωρ, ἤδη δὲ ὁ τῶν ἀγγέλων δεσπότης ἐντίθησι τῷ ὕδατι τὴν ἰαματικὴν δύναμιν· ὅθεν τότε μὲν ἑνὸς θεραπευομένου οἱ ἄλλοι ἀπέμενον ἀθεράπευτοι, σήμερον δέ, καὶ ἂν ὅλη ἡ οἰκουμένη συνέλθῃ οὐδαμῶς ἐλαττοῦται ἡ χάρις τοῦ ἰαματικοῦ λουτροῦ τῆς παλιγγενεσίας.

Παρὰ τῇ ἐν τῇ προβατικῇ λοιπὸν πύλῃ ἰαματικῇ κολυμβήθρᾳ, τὴν ἴασιν ἐκ τῆς συνεχούσης αὐτὸν σωματικῆς νόσου προσκαρτερῶν, *ἦν τις ἄνθρωπος ἐκεῖ, τριάκοντα ὀκτὼ ἔτη ἔχων ἐν τῇ ἀσθενείᾳ.*

Ἐκπληκτικὴ ὄντως ἡ τοῦ παραλύτου καρτερία· ἔτη τριάκοντα καὶ ὀκτὼ εἶχε πάσχων, καὶ οὐδαμῶς ἀπηλπίσθη περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ, ἂν καὶ ὁσάκις ἤθελεν ἵνα κατέλθῃ ἐν τῇ κολυμβήθρᾳ ἀπωθεῖτο ὑπὸ τῶν ἰσχυροτέρων, οἵτινες προκατελάμβανον αὐτὸν ἐν τῇ τοῦ ὕδατος ταραχῇ. Τὴν καρτερίαν ταύτην τοῦ παραλύτου ὑπογράφων ἡμῖν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, καὶ ἅμα τὸ πραγματικὸν τοῦ θαύματος βεβαιων, ἐχρονολόγησε τὴν διάρκειαν τοῦ νοσήματος, ἀναγράψας πόσα ἔτη ἠσθένει ὁ

παράλυτος. Τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη εἶχεν οὗτος ἐν τῇ ἀσθενείᾳ· ἐν ἄλλαις λέξεσιν ὑπὸ τῆς συνεχούσης αὐτὸν νόσου ἐμαστίζετο οὗτος πρὶν ἢ κατ' ἄνθρωπον ὁ Σωτὴρ ἐπὶ γῆς γεννηθῇ. Τὸ οὕτω μακροχρόνιον τῆς νόσου ἐξ ἑνὸς μὲν τὸ ἀνίατον αὐτῆς ἐπεμαρτύρετο, ἐξ ἄλλου δὲ τὸ πασίγνωστον τοῦ πάσχοντος καταφανὲς ἐποιεῖτο. Οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ ἰσχυρισθῇ ὅτι προσποιητὸν ἦν τὸ νόσημα, διότι ἐπὶ ἔτη τριάκοντα καὶ ὀκτὼ πάντες ἐν Ἱεροσολύμοις ἔβλεπον τὸν παράλυτον τοῦτον συρόμενον, καὶ μάτην πρὸς τὴν ἐπὶ τῇ προβατικῇ πύλῃ κολυμβήθραν φερόμενον, ὅπως τύχῃ τῆς ἰάσεως διὰ τῆς ἐν αὐτῇ βαπτίσεως κατὰ τὴν τοῦ ὕδατος ταραχήν. *Τοῦτον ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς κατακείμενον, καὶ γνοὺς ὅτι πολὺν ἤδη χρόνον ἔχει, λέγει αὐτῷ· θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;*

Πρὸς τί, δυνατὸν νὰ εἴπῃ τις, ἡ πρὸς τὸν ἀσθενοῦντα αὕτη ἐρώτησις; Τίς νοσῶν δὲν ἐπιποθεῖ τὴν ἴασιν αὐτοῦ; Ἄρα ἄσκοπος ἡ ἐρώτησις; Οὐχί. Ἡ τοῦ Κυρίου ἐρώτησις δὲν ἐγένετο ἄνευ σκοποῦ· προεκάλει αὕτη ἀπάντησιν τοῦ ἀσθενοῦντος, διδάσκουσαν ἡμᾶς τὴν καρτερίαν τοῦ πάσχοντος, καὶ πληροφοροῦσαν τὸ ὑπερφυὲς τῆς δυνάμεως, δι' ἧς τὸν ἀσθενῆ ἐθεράπευσεν.

Ἀκούσας τὴν γενομένην ἐρώτησιν, *ἀπεκρίθη αὐτῷ ὁ ἀσθενῶν. Κύριε, ἄνθρωπον οὐκ ἔχω, ἵνα, ὅταν ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, βάλῃ με εἰς τὴν κολυμβήθραν, ἐν ᾧ δὲ ἔρχομαι ἐγώ, ἄλλος πρὸ ἐμοῦ καταβαίνει.* Διὰ τῆς ἀπαντήσεως ταύτης τὸ καρτερικὸν αὐτοῦ ὁ παράλυτος διετρανώσατο. Οὐδὲν βλάσφημον ἀπεκρίνατο· δὲν ἀπέπεμψε τὸν Σωτῆρα, ὡς ἐρωτήσαντα ἄτοπον ἐρώτησιν· δὲν κατηράσθη τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως, ὡς οἱ μικρόψυχοι ποιοῦμεν, καὶ τοῦτο ἐν ᾧ ἐλαφροτέραις νόσοις ὑποπίπτομεν, ἀλλὰ πρᾴως καὶ δυσωπητικῶς ἀπεκρίνατο, ἂν καὶ ἠγνόει τίς ἦν ὁ ἐρωτῶν. Πρὸς τούτοις δὲ τὸ πρᾷον καὶ καρτερικὸν αὐτοῦ δείκνυσι καὶ τοῦτο· ἀπαντῶν εἰς τὸν Σωτῆρα, ἐξέθετο μὲν ἱστορικῶς τὰ παθήματα αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδόλως ἐτόλμασεν ἵνα ζητήσῃ καὶ συνδρομὴν παρ' αὐτοῦ.

Ἀφ' οὗ οὕτω καταφανὴς ἐγένετο ὁ τοῦ πάσχοντος χαρακτήρ,

λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἔγειραι, ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ περιπάτει· καὶ οὕτω τὸ ὑπερφυές τῆς δυνάμεως αὐτοῦ κατέδειξε, δείξας ὅτι διὰ μόνου τοῦ λόγου τὰ πάντα δύναται ἵνα ποιῇ. Ὅπως δὲ πιστώσῃ τὸ γενόμενον θαῦμα καὶ γνῶσιν ἅπαντες, ὅτι οὐδαμῶς φαντασία ἦν τὸ γενόμενον, ἀλλὰ πλήρης ἴασις ἐγένετο τοῦ πάσχοντος, διέταξεν αὐτὸν ἵνα ἄρῃ τὸ κλινίδιον αὐτοῦ καὶ περιπατήσῃ, καὶ ἴδωσιν ἅπαντες, ὅτι οὕτω συνεπάγησαν αὐτῷ τὰ μέλη, ὥστε ἠδύναντο καὶ τὴν κλίνην νὰ φέρωσιν.

Ὡς διέταξε τοῦτο ὁ Σωτήρ, *καὶ εὐθέως ἐγένετο ὑγιὴς ὁ ἄνθρωπος, καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ καὶ περιεπάτει·* ἤτοι εὐθὺς πιστεύσας ἠγέρθη. Δὲν διελογίσθη καθ' ἑαυτόν· «μήπως φλυαρία ἢ ἐμπαιγμὸς ἢ τὸ λεγόμενον, ἀφ' οὗ τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη πάσχων δὲν ἐπέτυχον ἰάσεως, πῶς αὐθωρεὶ ἐγερθήσομαι, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ δυνηθήσομαι ἵνα ἄρω ἐπὶ τῶν ὤμων τὸν κράββατον καὶ περιπατήσω»; Δὲν ἐνεδοίασε τὸ παράπαν περὶ τοῦ ὑπερφυοῦς τῆς δυνάμεως τοῦ διατάξαντος αὐτὸν ἵνα ἐγερθῇ, ἀλλ' εὐθέως πιστεύσας ἠγέρθη, καὶ ἦρε τὸν κράββατον αὐτοῦ καὶ περιεπάτει.

Ἦν δὲ σάββατον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ· ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῷ τεθεραπευμένῳ· σάββατόν ἐστιν, οὐκ ἔξεστί σοι ἆραι τὸν κράββατον. Οἱ μεμψίμοιροι καὶ κακεντρεχεῖς μὴ τολμῶντες νὰ ἐπιπλήξωσι τὸν κατ' αὐτοὺς παρανομήσαντα Σωτῆρα, ἐπιτίθενται κατὰ τοῦ θεραπευθέντος παραλύτου, τὸ νεκρὸν τοῦ νόμου γράμμα ἐπικαλούμενοι, καὶ μὴ θέλοντες νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι ὁ νόμος συνίστα οὐχὶ τὴν διὰ τῆς σωματικῆς ἀργίας τιμὴν τοῦ σαββάτου, ἀλλὰ τὴν ἀνάδειξιν τῆς ἡμέρας αὐτοῦ διὰ τῆς τῶν κακῶν ἀποχῆς, διὰ τῆς ἀγαθοεργίας καὶ τῆς ἀγαθοποιΐας. Ὅθεν ὁ Σωτὴρ διδάσκων, ὅτι ὁ νόμος, νόμος ὑπάρχων τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀγαθοποιοῦντος, οὐδαμῶς ἐκώλυε τὸ ἀγαθοποιεῖν τινα ἐν τοῖς σάββασι, τὰς μὲν ἰάσεις κατ' ἐξαίρεσιν ἐν σαββάτῳ ἐποίει, τὴν δὲ ὑπόκρισιν τῶν μεμψιμοίρων ἐλέγχων, ἔλεγε, «τίς ἔσται ἐξ ὑμῶν ἄνθρωπος, ὃς ἕξει πρόβατον ἕν, καὶ ἐὰν ἐμπέσῃ τοῦτο τοῖς σάββασιν εἰς βόθυνον, οὐχὶ κρατήσει

αὐτὸ καὶ ἐγερεῖ; Πόσῳ οὖν διαφέρει ἄνθρωπος προβάτου; Ὥστε ἔξεστι τοῖς σάββασι καλῶς ποιεῖν[1]».

Εἰς τοὺς ἐκ φθόνου μεμψιμοιροῦντας ὁ ἰαθεὶς παράλυτος μετὰ πολλῆς καὶ ἀξιοζήλου παρρησίας ἀπεκρίνατο, τὸν εὐεργέτην ἀνακηρύττων, καὶ τὴν ἀναίσχυντον τῶν φαρισαίων ἐπιστομίζων γλῶσσαν· ὅθεν ὁ τέως παράλυτος *ἀπεκρίθη αὐτοῖς· ὁ ποιήσας με ὑγιῆ ἐκεῖνός μοι εἶπεν· ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει.* Ἤτοι, τί φλυαρεῖτε, συνιστῶντές μοι νὰ μὴ στοχάζωμαι διδάσκαλον καὶ νὰ μὴ ὑπακούω κατὰ πάντα εἰς ὅ,τι μὲ διατάξει ἐκεῖνος, ὅστις μὲ ἀπήλλαξεν ἀπὸ οὕτωσὶ μακρὰν καὶ χαλεπὴν νόσον;

Ἡ ἀπάντησις αὕτη κατήσχυνε τοὺς *φαρισαίους*[2] καὶ ἐξέκαυ-

1) Ματθ. ιβ' 11, 12. 2) Ἐκαλοῦντο οὕτω τῶν Ἰουδαίων οἱ ἐπὶ ἀκριβώτει τοῦ πατρίου νόμου μέγα φρονοῦντες (Ἰωσήπ. ἀρχαιολ. βιβλ ΙΖ' κεφ. β' § 4), τὸ ὄνομα αὐτῶν *φαρισὶμ* παράγοντες ἐκ τοῦ ρήματος *φαράς*, σημαίνοντος Α^ον^) μὲν τὸ *ἑρμηνεύειν*, Β^ον^) δὲ τὸ *χωρίζειν*· Ἐκ τῆς ἱστορίας δὲν δύναται ν' ἀποδειχθῇ ἀσφαλῶς ἡ ἀρχὴ τῆς αἱρέσεως αὐτῶν, ἐλέγοντο δὲ *Φαρισαῖοι* ὡς ἑρμηνευταί τινες ὄντες τοῦ νόμου, καὶ ἰδίᾳ ὡς ἀποκεχωρισμένοι ὄντες τῶν λοιπῶν, διότι ἐμεγαλοφρόνουν, ὅτι εἶχον ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ νόμου καὶ τῆς θρησκείας, καὶ ὅτι διὰ τῆς γνώσεως ταύτης εὐηρέστουν μεγάλως τῷ Θεῷ. Παρὰ τὸν γραπτὸν τοῦ Μωϋσέως νόμον οἱ φαρισαῖοι ἠκολούθουν ἀκριβέστατα ἄμετρον πλῆθος ἐντολῶν, ἃς ἰσχυρίζοντο ὅτι κατεῖχον ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως ἐκ παραδόσεως. Ἑρμήνευον κατὰ γράμμα τὸν μωσαϊκὸν νόμον, καὶ ἐδημιούργουν διὰ τῶν παρερμηνείων αὐτῶν σύστημα ἥκιστα συνᾷδον πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς ἠθικῆς καὶ τὰς διακελεύσεις τῆς δεκαλόγου. Οὕτω τὴν ἐντολὴν τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἐλάμβανον ἐφαρμοζομένην ἐπὶ μόνων τῶν φίλων, ὅθεν συνεχώρουν τὸ κατὰ τῶν ἐχθρῶν μῖσος[1]· τὸν ὅρκον ἐλογίζοντο τότε μόνον ὑποχρεωτικόν, ὅτε ἐγένετο ρητῶς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος[2]· ἀπεδεκάτουν καὶ τὰ ἐλάχιστα πράγματα[3] ἐθεώρουν βεβήλωσιν τῆς ἑορτῆς τοῦ σαββάτου τὸ νὰ κόπτωνται κατὰ ταύτην τὴν ἡμέραν στάχυες, ἢ νὰ θεραπεύωνται ἀσθενεῖς[4] μικροῦ λόγου ἄξιον καὶ ἑπομένως θεμιτὸν πρᾶγμα ἐλογίζοντο τὴν ὀργὴν καὶ τὰς ἀκολάστους ἐπι-

1) Ματθ. ε' 43. 2) αὐτόθ 33 καὶ ἑξῆς. 3) αὐτόθ. κγ' 23. 4) αὐτόθ. ιβ' 1, 2. Λουκ. ς' 6, 7. ιδ' 1.

σε τὴν πρὸς τὴν κακουργίαν μανίαν αὐτῶν· ὅθεν δὲν ὡρμήθησαν ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ ἰαθέντος, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν, «ποῖος εἶνε ὁ ποιήσας σε ὑγιῆ;» ἀλλὰ τὴν νομιζομένην παράβασιν τοῦ νόμου προβάλλοντες, *ἠρώτησαν αὐτόν· τίς ἐστιν ὁ ἄνθρωπος ὁ εἰπών σοι· ἆρον τὸν κράββατόν σου καὶ περιπάτει;* κατάφωρον οὕτω ποιήσαντες τὴν μοχθηρίαν τῆς ψυχῆς αὐτῶν διὰ τοῦ ὅτι πρὸς μὲν τὸ καλὸν ἐθελουσίως ἐτύφλωττον, τὴν δὲ νομιζομένην παράβασιν τοῦ σαββάτου ἄνω καὶ κάτω προέφερον.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ὁ ἰαθεὶς δὲν ἀπήντησε, διότι *οὐκ ᾔδει τίς ἐστιν· ὁ γὰρ Ἰησοῦς ἐξένευσεν ὄχλου ὄντος ἐν τῷ τόπῳ.* Ἐξένευσε, φεύγων τὸν παρὰ τῶν εὐγνωμονεστέρων ἔπαινον καὶ σύναμα περικόπτων τὸν παρὰ τῶν ἀγνωμονεστέρων φθόνον, διότι καὶ μόνη ἡ τοῦ φθονουμένου ὄψις οὐ μικρὸν πῦρ ἀνάπτει ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ φθονεροῦ.

Μετὰ ταῦτα εὑρίσκει αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς ἐν τῷ ἱερῷ. Ἰδοὺ καὶ ἄλλη ἀπόδειξις τῆς χρηστότητος τοῦ ἐπαξίως θεραπευθέντος παραλύτου. Τυχὼν τῆς ἰάσεως δὲν κατέφυγε πρὸς τοὺς οἰκείους, δὲν ἔτρεξεν εἰς τὴν ἀγοράν, ὅπως ἑλκύσῃ τὸν θαυμασμὸν τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ πλήρης αἰσθήματος εὐγνωμοσύνης ἀπῆλθεν εἰς τὸ ἱερόν, ἵνα εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν μεγάλην εὐσπλαγχνίαν. Ἐν τῷ ἱερῷ δὲ εὑρὼν αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς *εἶπεν αὐτῷ· ἴδε ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε, ἵνα μὴ χεῖρόν τι σοι γένηται.*

Ἐκ τῆς πρὸς τὸν ἰαθέντα παράλυτον συστάσεως ταύτης

θυμίας[1]· παρημέλουν τὴν μόρφωσιν καλῶν καὶ ἐναρέτων ἀνθρώπων, καὶ ἐφρόντιζον λίαν περὶ προσηλυτισμοῦ[2]· ἦσαν φιλοκερδεῖς καὶ φιλοχρήματοι, ἠγωνίζοντο δὲ διὰ σκευωριῶν διαφόρων νὰ συνάγωσε πλοῦτον, προσχήματι εὐσεβείας ἀπατῶντες τὰς πτωχὰς χήρας[3]· ἦσαν φιλόδοξοι καὶ κενόσπουδοι, τελοῦντες τὰς προσευχὰς αὐτῶν ἐνώπιον πάντων τῶν ἀνθρώπων[4], καὶ οἰκοδομοῦντες καὶ κοσμοῦντες τοὺς τάφους τῶν προφητῶν καὶ τῶν δικαίων[5].

---

1) Ματθ. ε' 21 καὶ ἑφεξ. 2) αὐτόθ. κγ' 15. 3) αὐτόθ. 13· Λουκ. ις' 14. 4) Ματθ. ς' 2—5. 5) αὐτόθ. κγ' 29.

διδασκόμεθα ὅτι ἐξ ἁμαρτιῶν ἐτέχθη τὸ νόσημα αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἕνεκεν στιγμιαίας ἐπιλησμοσύνης τοῦ καθήκοντος ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος ἀπώλεσε τὸ μέγιστον καὶ ἐπισημότατον τοῦ βίου αὐτοῦ μέρος, ἔτη τριάκοντα καὶ ὀκτὼ παράλυτος μείνας.

Τινὲς τῶν ἑρμηνευτῶν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ Σωτῆρος ἐνεῖδον προγνωστοποίησιν τοῦ ὅτι ὁ παράλυτος οὗτος ἔμελλε νὰ ὑποδείξῃ καὶ καταμηνύσῃ τὸν Σωτῆρα εἰς τοὺς Ἰουδαίους, τὴν δὲ γνώμην ταύτην ζητοῦσιν ἵνα στηρίζωσιν ἐπὶ τῆς προϊούσης ἀφηγήσεως τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· *ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπος καὶ ἀπήγγειλε τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ ποιήσας αὐτὸν ὑγιῆ.* Ἐκ τῶν λόγων ὅμως τούτων τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ τὸ ὅλως ἐναντίον ἐξάγεται πόρισμα· ἐπειδὴ ἐν αὐτοῖς ὁ ἰαθεὶς παράλυτος καταδείκνυται ἀναγγέλλων οὐχὶ ὡς ἀγνώμων ἵνα παραδώσῃ, ἀλλ' ὡς εὐγνώμων ἵνα τὸν εὐεργέτην ἀνακηρύξῃ· διότι, ἂν ὡς μηνυτὴς ἀπήρχετο πρὸς τοὺς φαρισαίους, ἤθελεν ἀποσιωπήσει τὴν εὐεργεσίαν, καὶ ὡς ἐκεῖνοι καὶ αὐτὸς τὴν νομιζομένην παράβασιν εἰς μέσον ἤθελε προβάλει. Ὀρθώτερον λοιπὸν συμπεραίνοντες, ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ Σωτῆρος ἐνορῶμεν ὅτι ἐκ χάριτος καὶ φιλανθρωπίας ἐχορηγήθη τῷ παραλύτῳ ἡ ἴασις, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ ὅτι οὗτος ἀπέτισε τὴν ποινὴν τῶν ὑπ' αὐτοῦ πλημμεληθέντων. Ταῦτα ἐν τῷ νῷ ἔχοντες, ἂν μὲν παθόντες ἐν τῷ ἐπὶ γῆς βίῳ ἀπαλλαγῶμεν, τοῦτο ἕκαστος ἂς λέγει πρὸς ἑαυτόν· **ἴδε ὑγιὴς γέγονας· μηκέτι ἁμάρτανε·** ἂν δὲ μὴ δώσωμεν ἐνταῦθα δίκην, ἂς μὴ ἐμμένωμεν ἐν τῇ σκληρότητι τῆς ἁμαρτίας, ἐνθυμούμενοι τοὺς λόγους τοῦ ἀποστόλου, ὑπομιμνήσκοντος ὅτι «κατὰ τὴν σκληρότητα καὶ ἀμετανόητον ἡμῶν καρδίαν θησαυρίζομεν ἑαυτοῖς ὀργήν[1]», ἐπειδὴ ἡ διὰ τὴν ἁμαρτίαν τιμωρία εἶνε ἄφευκτος· ἀναβάλλεται μέν, ἀλλὰ δὲν ἀποβάλλεται, καὶ ἐὰν δὲν παιδευθῶμεν νῦν πρόσκαιρα, παιδευόμεθα ἔπειτα αἰώνια· ὅθεν ὀφείλομεν, διηνεκῶς τοῦτο ἔχοντος ἐν νῷ, νὰ ἐργαζώμεθα, ὅπως κάμψωμεν τὸν Θεὸν εἰς ἔλεος διὰ τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἐξομολογήσεως.

1) πρὸς Ρωμ. β' 5.

Ε'

Ἀνάγνωσμα τῆς κυριακῆς τῆς Σαμαρείτιδος.

Ἰωάν. κεφ. δ' 5 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας, λεγομένην Συχάρ, πλησίον τοῦ χωρίου, ὃ ἔδωκεν Ἰακὼβ Ἰωσὴφ τῷ υἱῷ αὐτοῦ.
6 Ἦν δὲ ἐκεῖ πηγὴ τοῦ Ἰακώβ. Ὁ οὖν Ἰησοῦς, κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη.
7 Ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας ἀντλῆσαι ὕδωρ. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, *δός μοι πιεῖν.*
8 Οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι.
9 Λέγει οὖν αὐτῷ ἡ γυνὴ ἡ Σαμαρεῖτις, *πῶς σύ, Ἰουδαῖος ὤν, παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς, οὔσης γυναικὸς Σαμαρείτιδος;* Οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις.
10 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ, *εἰ ᾔδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι, δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ᾔτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν.*
11 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, *Κύριε, οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ· πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν;*
12 *Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;*
13 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ, *πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν,*
14 *Ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ, ὃ δώ-*

σω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.
15 Λέγει πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή, Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.
16 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, ὕπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε·
17 Ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν, οὐκ ἔχω ἄνδρα. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, καλῶς εἶπας, ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω·
18 Πέντε γὰρ ἄνδρας ἔσχες· καὶ νῦν ὃν ἔχεις οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκας.
19 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ·
20 Οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τούτῳ τῷ ὄρει προσεκύνησαν· καὶ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος, ὅπου δεῖ προσκυνεῖν.
21 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, γύναι, πίστευσόν μοι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ πατρί.
22 Ὑμεῖς προσκυνεῖτε, ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν, ὃ οἴδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστίν.
23 Ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ· καὶ γὰρ ὁ πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν.
24 Πνεῦμα ὁ Θεός· καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.
25 Λέγει αὐτῷ ἡ γυνή, οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα.
26 Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς, ἐγώ εἰμι, ὁ λαλῶν σοι.
27 Καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμα-

σαν, ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι εἶπε· τί ζητεῖς; ἢ τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς;

28 Ἀφῆκεν οὖν τὴν ὑδρίαν αὐτῆς ἡ γυνή, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἔλεγε τοῖς ἀνθρώποις.

29 *Δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὃς εἶπέ μοι πάντα, ὅσα ἐποίησα· μήτι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;*

30 Ἐξῆλθον οὖν ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν.

31 Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἠρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταί, λέγοντες, *Ῥαββί, φάγε.*

32 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, *Ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε.*

33 Ἔλεγον οὖν οἱ μαθηταὶ πρὸς ἀλλήλους, *μήτις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;*

34 Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, *Ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον.*

35 *Οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετράμηνόν ἐστι, καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; Ἰδού, λέγω ὑμῖν, ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν, καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.*

36 *Καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει, καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον· ἵνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων.*

37 *Ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινός, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων, καὶ ἄλλος ὁ θερίζων.*

38 *Ἐγὼ ἀπέσταλκα ὑμᾶς θερίζειν, ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.*

39 Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν, διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικός, μαρτυρούσης, ὅτι εἶπέ μοι *πάντα ὅσα ἐποίησα.*

40 Ὡς οὖν ἦλθον πρὸς αὐτὸν οἱ Σαμαρεῖται, ἠρώτουν αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς· καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δυο ἡμέρας.
41 Καὶ πολλῷ πλείους ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.
42 Τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον, *ὅτι οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν, καὶ οἴδαμεν, ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὁ Χριστός.*

Πρὸ τοῦ πάθους καὶ τῆς ἀναστάσεως κηρύττων ὁ Σωτὴρ τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ δεικνὺς ὅτι οὐχὶ μόνον ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἡ ἐκλογὴ τῶν ἀξίων τῆς πίστεως ἔσται, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, *ἔρχεται εἰς πόλιν τῆς Σαμαρείας*[1] *λεγομένην Συχάρ*[2].

1) *Σαμάρεια* ὀνομάζεται ἡ χώρα ἡ πρὸς Β μὲν ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, πρὸς Α δὲ ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, πρὸς Ν ἀπὸ τῆς Ἰουδαίας καὶ πρὸς Δ ἀπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης περιοριζομένη, καὶ καλουμένη σήμερον *Ναπλοὺς καζασί*, ἐκ τοῦ παραφθαρέντος ὀνόματος, ὅπερ ἡ *Συχὲμ* ἢ *Συχάρ*, καὶ ἀρχαιότερον *Σίκιμα* προσελάβετο, κληθεῖσα *Φλαβία Νεάπολις* ὑπὸ τοῦ Οὐεσπεσιανοῦ, συνοικίσαντος ἐν αὐτῇ ρωμαϊκὴν ἀποικίαν. Ἡ ἐπαρχία αὕτη ἐκλήθη *Σαμάρεια* ἐκ τῆς ὁμωνύμου ἐν αὐτῇ πόλεως, πρωτευούσης τοῦ βασιλείου τοῦ Ἰσραήλ. Ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἐν ἀνθρώποις ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος πόλεις αὐτῆς ὀνομασταὶ ἦσαν· ἡ *Βαιθσὰν* ἡ μετὰ ταῦτα *Σκυθόπολις*, πρωτεύουσα τῆς Β' Παλαιστίνης· ἡ *Σαλὴμ* παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἐβάπτιζεν ὁ τοῦ Κυρίου Πρόδρομος· ἡ τῆς Παλαιστίνης *Καισάρεια*, καλουμένη καὶ *πύργος Στράτωνος*· ἡ *Ἰεζράελ* παρὰ τὴν ὁμώνυμον κοιλάδα· ἡ *Σαμάρεια*, ἣν *Σεβάστειαν* μετωνόμασεν ὁ Ἡρώδης, καὶ ἡ *Συχὲμ* ἢ ὕστερον *Νεάπολις* καὶ κατὰ παραφθορὰν *Ναπλούς*. 2) Ἡ πόλις αὕτη κεῖται ἐν τῇ τερπνοτάτῃ καὶ γονιμωτάτῃ κοιλάδι τῇ διαχωριζούσῃ τὰ δύο ὄρη *Γαιβὰλ* καὶ *Γαριζείν*, καταρδεύεται δὲ ὑπὸ πολλῶν καὶ διαυγεστάτων πηγῶν, ὧν ἡ πρωτίστη, ἐκβλύζουσα ἐκ τῆς πλευρᾶς τοῦ *Γαριζείν*, καλεῖται *βὰς οὐλ-αὶν*=κεφαλὴ τῆς πηγῆς. Ὅτε ὁ Ἀβραὰμ μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Σάρρας καὶ τοῦ ἀνεψιοῦ αὐτοῦ Λώτ, ὡς καὶ μετὰ πάσης ψυχῆς, ἧς ἐκέκτητο, ἐξῆλθε τῆς Χαρράν, ἵνα πορευθῇ εἰς τὴν γῆν Χαναάν[1], «διώδευσεν . . . . ἕως τοῦ τόπου

1) Γεν. ιβ' 6.

Τὸ ὄνομα *Σιχὰρ* ἑρμηνεύεται *σκιασμός*, ἡ δὲ ὀνομασία αὕτη προεσήμανε τὴν ἐπισκιάσασαν αὐτὸ χάριν τοῦ Πνεύματος, διότι ἐν αὐτῷ πρῶτον ἡ ἐξ ἐθνῶν κλῆσις ἐγένετο· ὅθεν καὶ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς οὐχὶ ἄνευ σκοποῦ ἀκριβολογῶν προστίθησι *πλησίον τοῦ χωρίου, ὃ ἔδωκεν Ἰακὼβ τῷ υἱῷ αὐτοῦ* ἤτοι πλησίον

Συχὲμ ἐπὶ τὴν δρῦν τὴν ὑψηλήν». Ἐν τῇ γῇ ταύτῃ, ἣν κατεῖχον οἱ Χαναναῖοι, ἔπηξεν ὁ Ἀβραὰμ τὰς σκηνὰς αὐτοῦ, καὶ ἀνήγειρε θυσιαστήριον εἰς τὸν Κύριον, ἐμφανισθέντα αὐτῷ καὶ ὑποσχεθέντα, ὅτι θέλει δώσει τὴν γῆν ταύτην εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ[1]. Ὁ ἔγγονὸς τοῦ Ἀβραὰμ Ἰακὼβ ἐπανελθὼν ἐκ Μεσοποταμίας, ἔστησεν αὐτόθι τὰς σκηνὰς αὐτοῦ, καὶ ἠγόρασε τὴν μερίδα ταύτην τοῦ ἀγροῦ ἀντὶ ἑκατὸν ἀμνῶν παρὰ τοῦ ἄρχοντος τῆς χώρας Ἐμμώρ[2]. Εἰς τὴν κοιλάδα ταύτην μετέβη ὁ Ἰωσὴφ ἐκ Μαμβρῆ πρὸς ζήτησιν τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ, οὓς εὗρεν ἐν Δωθαείμ, ἔνθα ἐπώλησαν αὐτὸν εἰς τοὺς Ἰσμαηλίτας ἐμπόρους[3]. Ταύτην τὴν κοιλάδα ὁ Ἰακώβ, ἀποθνήσκων, ἔδωκε κληρονομίαν εἰς τὸν Ἰωσήφ[4], καὶ εἰς αὐτὴν οἱ Ἰσραηλῖται, ἐξελθόντες τῆς Αἰγύπτου, μετεκόμισαν τὰ ὀστᾶ τοῦ Ἰωσήφ[5], οὗτινος ὁ τάφος δείκνυται ἔτι σήμερον, ἀπέχων ὁδὸν ἑπτακοσίων περίπου μέτρων ἀπὸ τοῦ φρέατος τῆς Σαμαρείτιδος, καὶ ἀνήκων εἰς τὴν ἐν Νεαπόλει κοινότητα τῶν Σαμαρειτῶν. Ἐνταῦθα Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ συνήγαγε τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, ἵνα ἀκούσῃ τὰς εὐλογίας καὶ κατάρας τοῦ νόμου[6]. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς γῆς τῆς ἐπαγγελίας ἡ πόλις Συχὲμ ἐδόθη εἰς τὴν φυλὴν τοῦ Ἐφραΐμ ὡς πόλις φυγαδευτηρίου καὶ ὡς πόλις Λευϊτική[7]. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ὁ τοῦ Σολομῶντος υἱὸς Ροβοὰμ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ[8]· αὐτόθι οἱ Ἰσραηλῖται ἐξήτησαν παρ' αὐτοῦ ὑπόσχεσιν, ὅτι θέλει κυβερνήσει κάλλιον τοῦ πατρός του, μὴ λαβόντες δὲ τὴν αἰτηθεῖσαν ὑπόσχεσιν, ἐπανέστησαν κατ' αὐτοῦ, προφθάσαντος νὰ φύγῃ ἐπὶ ἅρματος εἰς Ἱερουσαλήμ, καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα τῶν δέκα φυλῶν τὸν Ἱεροβοάμ, ἀρχαῖον θεράποντα τοῦ Σολομῶντος, ὅς, ὀχυρώσας τὴν Συχέμ, ἀνέδειξεν αὐτὴν πρωτεύουσαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ βασιλείου[9]. Ὡς τοιαύτη παρέμεινεν αὕτη ἐπὶ τῶν τριῶν πρώτων βασιλέων τοῦ Ἰσραήλ. Ἡ σημερινὴ πόλις, καλουμένη Νεάπολις (Ναπλούς), εἶνε ἐπιμήκης, ἔχες ὁδοὺς στενὰς καὶ σκοτεινάς, καὶ κατοίκους 8000, ἐξ ὧν 700 περίπου ὀρθόδοξοι, οἱ δὲ λοιποὶ μωαμεθανοὶ καὶ σαμαρεῖται.

1) Γεν ιβ' 7. 2) αὐτόθι λγ' 19. 3) αὐτόθι λζ'. 4) αὐτόθι μη' 21,22. 5) αὐτόθι ν' 24. Ἰησ. Ναυῆ κδ' 32. 6) Ἰησ. Ναυῆ η' 33. 7) αὐτόθι κ' 7. 8) Βασιλ. Γ' ιβ' 1. 9) αὐτόθι.

τοῦ χωρίου, ὅπερ ὁ Ἰακὼβ ἔδωκεν εἰς τὸν σωφρονέστατον τῶν παίδων αὐτοῦ κληρονομίαν, ὁδηγηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἵνα μάθωμεν ὅτι εἰς τοὺς βαπτιζομένους ἀναγκαία ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ καθαρότης τῆς ψυχῆς.

Ὁ οὖν Ἰησοῦς κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ· ὥρα ἦν ὡσεὶ ἕκτη. Κεκοπιακὼς ἦν κατ' ἄνθρωπον ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκεῖνος, ὅστις εἶνε ἡ πρὸς τοὺς οὐρανοὺς ἄγουσα ἡμᾶς ὁδός, διότι ἅπασαν ἡμῶν τὴν ἀσθένειαν ἀνέλαβε· κεκοπιακὼς ἦν, διότι ὁ τῶν ὅλων Κύριος δὲν μετεχειρίζετο ὑποζύγια πρὸς τὴν ὁδοιπορίαν, ἀλλὰ πεζῶς ὡδευε, καὶ οὐ μόνον πεζῶς, ἀλλὰ καὶ συντόνως, διδάσκων ἡμᾶς, ἵνα συντόνως καὶ ἐπιμελῶς πράττωμεν τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ. Κεκοπιακὼς λοιπὸν τυγχάνων ἐκ τῆς ὁδοιπορίας **ἐκαθέζετο οὕτως ἐπὶ τῇ πηγῇ**, ἤτοι ἀφελῶς χαμαί, ὡς εἷς τῶν πολλῶν ὁδίτης· τοῦτο σημαίνει τὸ *ἐκαθέζετο οὕτως*. Προσεπισημειοῖ δὲ καὶ τὴν ὥραν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, ἵνα διασαφηνίσῃ τὸν λόγον τῆς μεγάλης κατ' ἄνθρωπον κοπώσεως τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἐξηγήσῃ τὴν αἰτίαν δι' ἣν παρὰ τὸ φρέαρ ἀφέθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ μόνος. *Οἱ γὰρ μαθηταὶ αὐτοῦ ἀπεληλύθεισαν εἰς τὴν πόλιν, ἵνα τροφὰς ἀγοράσωσι·* διότι ἐπὶ τοσοῦτον κατεφρόνουν τῆς γαστρός, ὥστε οὔτε τροφὰς μεθ' ἑαυτῶν ἔφερον, οὔτε ἀπὸ πρωΐας περὶ προμηθείας αὐτῶν ἐφρόντιζον, ἀλλὰ καθ' ὃν καιρὸν οἱ πάντες ἠρίστουν, αὐτοὶ τροφὰς ἠγόραζον.

Ἐν ᾧ δὲ κεκοπιακὼς καὶ νήστης τὸ ἀνθρώπινον ὁ Σωτὴρ *ἐκαθέζετο οὕτως*, ἤτοι οὐχὶ ἐπὶ θρόνου, ἢ ἐπὶ προσκεφαλαίου, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, *ἔρχεται γυνὴ ἐκ τῆς Σαμαρείας*[1] *ἀντλῆσαι ὕδωρ.* Ταύτην προσελθοῦ-

1) Ὁ τέταρτος βασιλεὺς τοῦ Ἰσραὴλ Ἀμβρὶ ἀγοράσας ἀπὸ τοῦ βασιλέως τῶν Χαναναίων Σεμὴρ ἀντὶ δύο ταλάντων τὸ ὄρος Σεμηρών[1], ἔκτισεν ἐπὶ τοῦ τερπνοτάτου τούτου λόφου τὴν Σαμάρειαν, ἣν ἀνέδειξε πρωτεύουσαν τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ βασιλείου. Ὡς τοιαύτη παρέμεινεν αὕτη ἄχρι τοῦ 723 π. Χ. ὅτε Σαλμανσὰρ ὁ τῶν Ἀσσυρίων

1) Βασιλ. Γ' ις' 23,24.

σαν ἰδὼν ὁ Κύριος, καὶ ὡς ἄνθρωπος μὲν διψῶν, ὡς Θεὸς δὲ ἐπιγνοὺς τὴν διψῶσαν ὕδατος σωτηρίου καρδίαν τῆς προσελθούσης, λέγει πρὸς αὐτήν, *δός μοι πιεῖν*.

Ἡ γυνή, ἀκούσασα αὐτοῦ ὁμιλοῦντος, καὶ ἀπὸ μόνης τῆς στολῆς καὶ τοῦ σχήματος, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τῆς προφορᾶς ἐννοήσασα ὅτι Ἰουδαῖος ἦν, *λέγει αὐτῷ· πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν παρ' ἐμοῦ πιεῖν αἰτεῖς, οὔσης γυναικὸς Σαμαρείτιδος; Οὐ γὰρ συγχρῶνται Ἰουδαῖοι Σαμαρείταις·* ἤτοι θαυμάζω πῶς παρὰ Σαμαρείτιδος ζητεῖς πόμα, ἀφ' οὗ εἶσκι Ἰουδαῖος. Τὸν θαυμασμὸν δὲ τοῦτον τῆς γυναικὸς ἐπεξηγῶν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς σημειοῖ, ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι δὲν ἐπικοινωνοῦσι πρὸς τοὺς Σαμαρείτας, λογιζόμενοι αὐτοὺς ὡς ἐθνικούς.

Διὰ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης ἡ Σαμαρεῖτις πολυπραγμονοῦσα ἐζήτησε νὰ μάθῃ, διατὶ ὁ ζητήσας ἀπ' αὐτῆς πόμα δὲν ἐφύλαττε τὴν ἰουδαϊκὴν παρατήρησιν· ὁ Σωτὴρ ὅμως, θέλων νὰ διαφωτίσῃ αὐτήν, δὲν ἀπήντησεν ἐκφαντικῶς ὅτι ὡς Θεὸς καὶ νομοθέτης δὲν ὑπόκειται εἰς τὰς τῶν ἀνθρώπων παραδόσεις, ἀλλὰ πλαγίως πῶς καὶ ἡρέμα ἐνεβίβασεν αὐτὴν πρὸς τὰς ὑψηλὰς ἐννοίας· ὅθεν *ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· εἰ ἤδεις τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ, καὶ τίς ἐστιν ὁ λέγων σοι· δός μοι πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας αὐτόν, καὶ ἔδωκεν ἂν σοι ὕδωρ ζῶν.* Ἤτοι, ἐὰν ἐγίνωσκες τί δωρεῖται ὁ Θεός, καὶ ὅτι αἰώνια καὶ ἄφθαρτα παρέχει εἰς τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ· ἐὰν ἐγίνωσκες πρὸς τούτοις, ὅτι, ἐγὼ Θεὸς ὤν, δύναμαι νὰ σοὶ δώσω ταῦτα, σὺ ἤθελες ζητήσει ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἤθελες λάβει **ὕδωρ ζῶν**, οὐχὶ τὸ ἠρεμοῦν ἐντὸς τῶν λάκκων καὶ τῶν φρεάτων, ἀλλὰ τὸ ἀναβλύζον, ἀναπιδύον καὶ κινούμενον, τοὐτέστι τὴν χάριν τοῦ

βασιλεὺς κατέλυτε τὸ Ἰσραηλιτικὸν βασίλειον. Ἐπὶ τῶν Ρωμαίων ὠνομάσθη αὕτη Σεβάστεια ὑπὸ Ἡρώδου τοῦ μεγάλου πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου καὶ ἠρίθμει ἄνω τῶν 60,000 κατοίκων· σήμερον εἶνε πενιχρὸν χωρίον, οἰκούμενον ὑπὸ μωαμεθανῶν καὶ εὐαρίθμων τινῶν ὀρθοδόξων, ἀπέχει δὲ τῆς Συχέμ, ἤτοι τῆς Νεαπόλεως ὀκτὼ χιλιάμετρα, καὶ εἶνε ἀξιομνημόνευτος διὰ τοὺς αὐτόθι τάφους τοῦ Προδρόμου καὶ τῶν προφητῶν Ἀβδιοῦ καὶ Ἐλισσαίου.

παναγίου Πνεύματος, ἥτις τὴν ψυχὴν ἀεικίνητον πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἀπεργάζεται.

Ταῦτα ἀκούσασα ἡ γυνή, καὶ μηδαμῶς ἔτι τὸ μεγαλεῖον τοῦ ζῶντος ὕδατος κατανοήσασα, ἠπόρησεν ἐπὶ τοῖς λόγοις τοῦ Σωτῆρος· πρὸς αὐτὸν δὲ τὸν λόγον ἀποτείνασα, οὐχὶ προπετῶς, καθὼς οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ λίαν αἰδεσίμως, εἶπεν αὐτῷ, *Κύριε, οὔτε ἄντλημα ἔχεις, καὶ τὸ φρέαρ ἐστὶ βαθύ. πόθεν οὖν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν; Μὴ σὺ μείζων εἶ τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰακώβ, ὃς ἔδωκεν ἡμῖν τὸ φρέαρ, καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτοῦ ἔπιε, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ, καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ;*

Ἄλλο πρὸς αὐτὴν εἶπεν ὁ Σωτὴρ καὶ ἄλλο ὑπέθετο ἐκείνη· καίπερ ὅμως δὲν ἐννόησέ τι ὑψηλόν, καίπερ δὲν ἀντελήφθη ἀλλ' ἢ τὴν κοινὴν σημασίαν τῶν λέξεων, ἃς ἤκουσεν, οὐχ' ἧττον δὲν ἀπήντησε προπετῶς, «ἐὰν ἔχῃς τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν πρὸς τί ἐζήτησας νὰ σοὶ δώσω, ἵνα πίῃς», ἀλλὰ λίαν αἰδεσίμως **Κύριον** αὐτὸν προσηγόρευσε, καὶ διαποροῦσα ἠρώτησε· «μήπως εἶσαι **μείζων**, ἤτοι ἐπισημότερος, ἐγκριτώτερος, ἀνώτερος τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ, ὅστις ὤρυξε τὸ φρέαρ τοῦτο; **Ἐκεῖνος** καίπερ παρὰ Θεοῦ ἠλεημένος, ταύτης κρείσσονα πηγὴν δὲν ἔσχεν, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς καὶ ἐκεῖνος ἔπιε καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ καὶ τὰ θρέμματα αὐτοῦ».

Εἰς τὰς παρατηρήσεις ταύτας τῆς Σαμαρείτιδος· *ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῇ· πᾶς ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου διψήσει πάλιν· ὃς δ' ἂν πίῃ ἐκ τοῦ ὕδατος, οὗ ἐγὼ δώσω αὐτῷ, οὐ μὴ διψήσει εἰς τὸν αἰῶνα· ἀλλὰ τὸ ὕδωρ, ὃ δώσω αὐτῷ, γενήσεται ἐν αὐτῷ πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον·*

Εἰ καὶ ὁ Σωτὴρ δὲν ἀπεκάλυψεν ἔτι τελείως πρὸς τὴν Σαμαρείτιδα τίς ἦν, ἐκ τῆς συγκρίσεως ὅμως, ἧς ἐποιήσατο τοῦ πηγαίου ὕδατος, τοῦ ἀντλουμένου ἐκ τοῦ φρέατος, ὅπερ ὤρυξεν ὁ πατριάρχης Ἰακώβ, καὶ τοῦ ὕδατος, ὅπερ θέλει δώσει αὐτός, ὑπέδειξεν εἰς αὐτὴν τὴν ὑπὲρ τὸν Ἰακὼβ ἄμετρον ὑπεροχὴν αὐτοῦ· διότι, ἐὰν ὁ Ἰακὼβ μέγας ἐλογίζετο παρὰ τῇ Σαμαρείτιδι ὡς δοὺς ὕδωρ, ὅπερ τὴν δίψαν πρὸς στιγμὴν ἀ-

ποσβέννυσι, πολλῷ μείζων ἤθελεν ἀνομολογηθῆ καὶ ὑπ' αὐτῆς ὁ μετ' αὐτῆς λαλῶν Σωτήρ, ἅμα ἤθελεν αὕτη πίει τὸ ὕδωρ, ὅπερ ἔμελλε νὰ δώσῃ εἰς αὐτήν, καὶ τὸ ὁποῖον ἤθελε μεταβληθῇ ἐν αὐτῇ εἰς πηγὴν ὕδατος, ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἤτοι εἰς πηγὴν πάντοτε πληθυνομένην· ἐπειδὴ ὁ ἐκ τῶν ὑδάτων αὐτοῦ ἅπαξ πιών, ἀποκτᾷ ἐν ἑαυτῷ πηγὴν ἰσχύουσαν ἵνα πρὸς ζωὴν αἰώνιον καθοδηγήσῃ αὐτόν. Οἱ ἅγιοι σπέρματα μὲν κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς χάριτος δέχονται, προσδαπανῶσι δὲ καὶ αὐτοὶ καὶ αὔξουσι τὰ τῆς χάριτος δῶρα. Τοῦτο ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς παραβολῆς τῶν ταλάντων[1] καὶ τῆς τοῦ εὐσπλάγχνου Σαμαρείτου[2] ὅστις ὑπεσχέθη εἰς τὸν πανδοχέα ν' ἀποδώσῃ εἰς αὐτὸν ὅ,τι ἤθελεν οἴκοθεν προσδαπανήσει.

Καίπερ ἡ Σαμαρεῖτις δὲν ἐννόησεν ἔτι τὴν μυστικὴν τοῦ ὕδατος ἔννοιαν, ἀλλ' ἐνόμιζεν ὅτι περὶ αἰσθητοῦ ὕδατος ὁ Σωτὴρ τῇ ὡμίλει, οὐχ ἧττον σπουδαῖον ἐποιήσατο πρὸς τὴν πίστιν βῆμα, ὅθεν *εἶπε πρὸς αὐτὸν ἡ γυνή· Κύριε, δός μοι τοῦτο τὸ ὕδωρ, ἵνα μὴ διψῶ, μηδὲ ἔρχωμαι ἐνθάδε ἀντλεῖν.* Δὲν ἐμιμήθη τὸν ἐκ τῶν φαρισαίων Νικόδημον, ὅστις ἀκούσας τοῦ Σωτῆρος παράδειγμα σαφὲς τὸ τοῦ ἀνέμου[3] προβαλόντος, διηπόρει ἔτι, λέγων, «πῶς δύναται τοῦτο γενέσθαι», ἀλλὰ καίπερ συνεκρατεῖτο ἔτι ἐκ ταπεινῆς ἰδέας περὶ τῆς φύσεως τοῦ ὑπισχνουμένου ὕδατος, δὲν ἠρώτησε πόθεν ἔχεις τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, ἀλλ' ἱκετικῶς ἐξικέτευσε, φωνήσασα λόγους ψυχῆς ποθούσης μὲν καὶ πρὸς τὴν πίστιν ἐναγομένης, μὴ δυνηθείσης ὅμως ἔτι ν' ἀναβλέψῃ καλῶς πρὸς τὸ φῶς.

Ὁ Σωτήρ, ὅπως καταδείξῃ εἰς αὐτὴν τὴν πνευματικὴν φύσιν τοῦ ζῶντος ὕδατος, περὶ οὗ ὡμίλει, ἔφερεν αὐτὴν εἰς συναίσθησιν τῆς ἠθικῆς αὐτῆς καταστάσεως, θίξας τὴν ἐν αὐτῇ δεσπόζουσαν ἁμαρτίαν· τούτου δ' ἕνεκα *εἶπεν αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ὕπαγε, φώνησον τὸν ἄνδρα σου, καὶ ἐλθὲ ἐνθάδε·* ἤτοι ζητεῖς τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, ζητεῖς τὴν χάριν τῆς σωτηρίας καὶ δὲν

(1 Ματθ κε' 14-30. 2) Λουκ. ι' 30-37. 3) Ἰωάν. γ' 8.

ἀναμετρᾶς τὸ παρελθόν; Ἀναλογίσθητι αὐτὸ καὶ ἀπόστρεψον τὸ πρόσωπον ἐκ τοῦ βορβόρου τῆς ἁμαρτίας, ἐν ᾧ μέχρι τοῦδε ἐκυλίσθης· μετανόησον ἐπὶ τὸ παρελθόν, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐπισκιάσῃ σε. Τοῦτο δὲ εἶπε, κατασκευάζων τὴν ἀποκάλυψιν ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τῆς γυναικός· ὅθεν (ὡς) *ἀπεκρίθη ἡ γυνὴ καὶ εἶπεν· οὐκ ἔχω ἄνδρα. Λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς καλῶς εἶπας, ὅτι ἄνδρα οὐκ ἔχω, πέντε γὰρ ἔσχες· καὶ νῦν ὃν ἔχεις, οὐκ ἔστι σου ἀνήρ· τοῦτο ἀληθὲς εἴρηκας.* Οὕτως, ἐν ᾧ κατήλεγξε τὸ ἐν ἁμαρτίαις παρελθὸν αὐτῆς, ὡς ἄλλοτε πρὸς τὸν Ναθαναήλ, οὕτω καὶ ἤδη διὰ προφητείας ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν πρὸς τὴν γυναῖκα· ἀλλ' ὡς τότε τὴν προφητείαν εὐθὺς δὲν εἰσήγαγεν, ἀλλ' ἐν ἀπαντήσει τῆς τοῦ Ναθαναὴλ ἐρωτήσεως «πόθεν με γινώσκεις;» ἀποκρινάμενος εἶπε «πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν εἶδόν σε», οὕτω καὶ ἤδη ἀπαντῶν εἰς τὴν ζητήσασαν ἵνα συγκρύψῃ τὸ αἰσχρὸν αὐτῆς παρελθόν, τὰ κεκρυμμένα ἀπεκάλυψεν.

Ἀκούσασα τὸν ἔλεγχον ἡ Σαμαρεῖτις οὐδὲν ἀπρεπὲς καὶ ἰταμὸν ἀντεφθέγξατο, ἀλλ' ἐπὶ μᾶλλον θαυμάζουσα, *λέγει αὐτῷ· Κύριε, θεωρῶ ὅτι προφήτης εἶ σύ.*

Ὡς Σαμαρεῖτις κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς αἱρέσεως[1] αὐτῆς δὲν ἀνεγνώριζε προφήτας, ἀλλ' ἡ ἰσχὺς τῶν ἐν ὄψει αὐτῆς ἀποδείξεων διεσάλευσε τὴν ἐν αὐτῇ προκατάληψιν, ὅθεν ἔκθαμβος ὅτι ὁ μετ' αὐτῆς λαλῶν ἐγίνωσκε τὰ μυστηριώδη καθέκα-

1) περὶ τῆς ἰδίας τῶν Σαμαρειτῶν διδασκαλίας ἐξεύρομεν· α') ὅτι εἶνε σταθερῶς πεπεισμένοι περὶ τῆς ὑπάρξεως ἑνὸς μόνου Θεοῦ· ὅθεν καὶ μετὰ μεγάλης προσοχῆς ἀποφεύγουσι πάσας τὰς ἀνθρωπομόρφους καὶ ἀνθρωποπαθεῖς περὶ αὐτοῦ ἐκφράσεις· β') ὅτι πιστεύουσιν ἀγγέλους καὶ ἀνάστασιν νεκρῶν· γ') ὅτι παραδέχονται ὡς ἱερὸν βιβλίον μόνον τὴν πεντάτευχον, ἀπορρίπτοντες οὕτω πάσας τὰς παραδόσεις καὶ τὰς φαρισαϊκὰς θεσμοθεσίας· δ') ὅτι φυλάττουν αὐστηρῶς τὸ σάββατον καὶ ἑορτάζουν μόνας τὰς ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως καταστα-θείσας ἑορτάς· ε') ὅτι περιτέμνονται, καὶ μεταχειρίζονται συνεχῶς τὰς λούσεις καὶ τὰς καθάρσεις· καὶ ϛ') ὅτι περὶ τοὺς γάμους καὶ τὰ διαζύγια ἀκολουθοῦν κατὰ πάντα τὸν νόμον· μόνον δὲ Ἰουδαίας δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ νυμφεύωνται (Κοντογ. ἑβρ. ἀρχαιολ. σελ. 205,206).

στα τοῦ βίου αὐτῆς, ἀνωμολόγησεν αὐτὸν ὑπέρτερον τῶν ἀνθρώπων· ὅθεν ἐνδιεφέρετο οὐχὶ πλέον περὶ ὕδατος, ἀλλὰ περὶ σωτηρίας, ἐφ' ᾧ συνεχίσασα τὴν ἀπόκρισιν, εἶπεν, *οἱ πατέρες ἡμῶν ἐν τούτῳ τῷ ὄρει προσεκύνησαν, καὶ ὑμεῖς λέγετε ὅτι ἐν Ἱεροσολύμοις ἐστὶν ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυνεῖν*[1].

Ἰδοὺ πόσον ἀνυψώθη τὴν διάνοιαν ἡ πρὸ μικροῦ περὶ γηΐνων φροντίζουσα καὶ πρὸ στιγμῆς μεριμνῶσα πῶς νὰ ἀποφύγῃ τὸν καθ' ἑκάστην κόπον τῆς ἀπὸ Συχὲμ μεταβάσεως εἰς τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακὼβ πρὸς ἄντλησιν ὕδατος· ἤδη περὶ δογμάτων ζητεῖ νὰ μάθῃ, καὶ ἐπιποθεῖ νὰ διδαχθῇ τίνες ὀρθότερον ἐπρέσβευον, οἱ Ἰουδαῖοι, ἢ οἱ Σαμαρεῖται.

1) Τὸ κυριώτερον κεφάλαιον τῆς πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔριδος τῶν Σαμαρειτῶν, ἦν ἡ δόξα, ἣν εἶχον, ὅτι ἐπὶ τοῦ ὄρους *Γαριζείν*, εἶνε ὁ τόπος, ἔνθα δέον νὰ προσκυνῆται ὁ Θεός'. Τὸ ὄρος τοῦτο ἐκτεινόμενον πρὸς Δ τοῦ φρέατος τοῦ Ἰακὼβ ὑψοῦται 2600 πόδας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· ἐπ' αὐτοῦ Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ ἀνεβίβασε τὰς ἓξ φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ ὅπως ἀπαγγείλωσι τὰς ὑπὲρ τῶν τηρητῶν τοῦ νόμου εὐλογίας[2]. Ἐπ' αὐτοῦ ὁ Ἰωάθαμ ἀπήγγειλε τὸν γνωστὸν αὐτοῦ ἀπόλογον, ὅτε ὁ λαὸς τῆς Συχὲμ ἀνηγόρευσε κριτὴν τοῦ Ἰσραὴλ τὸν Ἀβιμέλεχ[3]. Τῷ 408 π. Χ. ὁ Νεεμίας διέταξε τοὺς Ἰουδαίους νὰ ἀπολύσωσι τὰς ἀλλοφύλους αὐτῶν γυναῖκας, ἐν ταύταις δὲ συμπεριέλαβε καὶ τὰς Σαμαρείτιδας· ἐπειδὴ δὲ ὁ υἱὸς τοῦ ἀρχιερέως Ἰωιαδὰ Μανασσῆς, ἔχων γυναῖκα μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Σαμαρείτου ἄρχοντος Σαναβαλλάτ, δὲν ὑπήκουσεν εἰς τὸ πρόσταγμα, ὁ Νεεμίας ἀπηγόρευσεν αὐτῷ τὴν ἱερατείαν καὶ ἔξωσεν αὐτὸν τοῦ ναοῦ[4]. Ὁ Σαναβαλλὰδ, βαρέως φέρων τὴν ὕβριν, ἀνηνέχθη πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν καὶ ἔλαβε παρ' αὐτοῦ τὴν ἄδειαν νὰ κτίσῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους Γαριζεὶν πλησίον τῆς Συχὲμ ναόν, ἐν ᾧ ἐγκατέστησεν ἀρχιερέα τὸν ἐξ Ἱεροσολύμων ἀποβληθέντα Μανασσῆν. Ὁ ναὸς οὗτος τῷ μὲν 170 π. Χ. ἀφιερώθη εἰς Δίαν τὸν Ἑλληνιον[5], τῷ δὲ 129 κατεσκάφη ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Ὑρκανοῦ, ἀρχιερέως καὶ ἡγουμένου τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἔκτοτε δὲν ἀνῳκοδομήθη.

1) Περὶ τούτου φιλονεικήσαντες οἱ Σαμαρεῖται πρὸς τοὺς Ἰουδαίους κατὰ τὰ μέσα τῆς β' π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Φιλομήτορος ἡττήθησαν (Ἰωσήπ. ἀρχαιολ. βιβλ. ΙΓ' κεφ. γ' § 4). 2) Δευτερ. κζ'. 3) Κριτ. θ' 7-21. 4) Νεεμ. ιγ' 28. 5) Ἰωσήπ. ἀρχαιολ. βιβλ. ΙΒ' κεφ. ε' § 5.

Ὁ Σωτὴρ ἁπαντῶν, ἐκποδῶν ἐποιήσατο τὰς μεταξὺ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν διαφοράς, ἐν ᾧ δὲ ἡ γυνὴ ἠρώτησε περὶ τοῦ **τόπου** τῆς λατρείας, διεφώτισεν αὐτὴν περὶ τοῦ **τρόπου** καθ' ὃν οἱ ἄνθρωποι ὀφείλουσι νὰ προσκυνῶσι τὸν πανταχοῦ παρόντα καὶ τὰ πάντα πληροῦντα Θεόν· ὅθεν *λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· γῦναι, πίστευσόν μοι, ὅτι ἔρχεται ὥρα, ὅτε οὔτε ἐν τῷ ὄρει τούτῳ, οὔτε ἐν Ἱεροσολύμοις προσκυνήσετε τῷ Πατρί.* **Πίστευσόν μοι·** καὶ αὖθις τὴν ἀνάγκην τῆς *πίστεως* καταδείκνυσι, τῆς *πίστεως*, τῆς μητρὸς τῶν ἀγαθῶν, τοῦ τῆς σωτηρίας φαρμάκου, ἧς ἄνευ ἀδύνατον νὰ κατανοήσωμεν τὸ ὕψος καὶ τὸ βάθος τῶν μεγάλων δογμάτων, διότι οἱ τὴν περὶ αὐτῆς ἀγαθὴν συνείδησιν ἀπωσάμενοι, ἐναυάγησαν. **Ἔρχεται ὥρα,** ἤτοι ἐγγίζει ἡ στιγμὴ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἐν τοῖς ἔθνεσιν, ὅτε θέλουσι διανοιγεῖ οἱ τῶν ἀνθρώπων ὀφθαλμοὶ καὶ θέλουσι μάθει πῶς δεῖ καὶ ὑπὲρ ὧν χρὴ προσεύχεσθαι. Οὕτως ἀπεκάλυψεν εἰς τὴν γυναῖκα ταύτην ὅ,τι οὔτε εἰς τὸν Νικόδημον, ἀλλ' οὔτε εἰς τὸν Ναθαναὴλ εἶπεν.

Ἀφ' οὗ κατέδειξεν εἰς αὐτὴν ὅτι οὔτε οἱ Ἰουδαῖοι οὔτε οἱ Σαμαρεῖται, σωματικῶς, τὰς προφητικὰς φωνὰς ἐκδεχόμενοι, μέγα τι ὑπὲρ τοῦ μέλλοντος φρονοῦσιν, ἀντεισήγαγε τὴν μεμαξὺ Ἰουδαίων καὶ Σαμαρειτῶν διαφοράν, εἰπὼν δέ· *ὑμεῖς προσκυνεῖτε, ὃ οὐκ οἴδατε· ἡμεῖς προσκυνοῦμεν, ὃ οἴδαμεν· ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστί,* κατέδειξεν ὑπερτέρους ὄντας τοὺς Ἰουδαίους, οὐχὶ τόπον τόπου προτιμῶν, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν ἐξαίρων ἐκείνων, μὴ ἀποκρουόντων τοὺς προφήτας καὶ περὶ Θεοῦ ὑπερτέραν ἢ οἱ Σαμαρεῖται ἐχόντων ἔννοιαν· διότι ναὶ μὲν οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἐλάτρευον τὸν Θεόν, ἀλλ' οὐχὶ ὡς ποιητὴν τοῦ σύμπαντος καὶ μόνον Κύριον καὶ δεσπότην, ἀλλ' ὡς οἱονεὶ τοπικόν τινα Θεόν, καθ' ἃ καὶ πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Ἀσσυρίας πέμψαντες ἀπήγγειλαν, ὅτι «ὁ τοῦ τόπου τούτου Θεὸς ἡμῖν ἀγανακτεῖ[1]».

1) Ἰωσήπ. ἀρχαιολ. βιβλ. Θ' κεφ. ιδ' § 3.

Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ Σωτῆρος οὐδόλως ἄπορον ὅτι συνηρίθμησεν ἑαυτὸν ἐν τοῖς Ἰουδαίοις καὶ δὲν διέστειλε τῶν ἀνθρώπων τῶν ὀφειλόντων προσκύνησιν, διότι πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῆς γυναικός, ἐκλαβούσης αὐτὸν προφήτην Ἰουδαῖον, ἀπεκρίνατο, καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι τὴν προσκυνοῦσαν φύσιν ἀνέλαβεν, ἵνα ἀνυψώσῃ αὐτήν. Δι' ὧν δ' ἐπήγαγεν· **ὅτι ἡ σωτηρία ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἐστί,** τὴν ἐνανθρώπησιν αὐτοῦ ὑπεσήμανε, καὶ τὴν ἐν ἑνιαίᾳ ὑποστάσει ἀσύγχυτον σύνοδον τῶν δύο φύσεων, τῆς τελείας θεότητος καὶ τῆς τελείας ἀνθρωπότητος κατέδειξε, λαλήσας πρὸς τὴν γυναῖκα, ὡς πρὸς νήπιον ἔτι ἐν τῇ πίστει, καὶ γάλα αὐτὴν ποτίσας, οὐχὶ δὲ βρῶμα δούς, ἐπειδὴ τῶν τελείων εἶνε ἡ στερεὰ τροφή, οἵτινες διὰ τὴν ἕξιν γεγυμνασμένα ἔχουσι τὰ αἰσθητήρια πρὸς διάκρισιν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Ἐπὶ τούτοις, βαθμηδὸν παιδαγωγῶν τὴν νεοφώτιστον, προσέθετο· *ἀλλ' ἔρχεται ὥρα, καὶ νῦν ἐστιν, ὅτε οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ·* ἰδοὺ πῶς βαθμηδὸν ἀνύψωσε τὸ φρόνημα αὐτῆς. Ὑποσημαίνων τοὺς προφήτας, ἀπὸ μακροῦ χρόνου προαναγγείλαντας τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, εἶπεν αὐτῇ, **ἀλλ' ἔρχεται ὥρα·** ἀποκαλύπτων δὲ ἑαυτὸν ὡς τὸν ἡγούμενον καὶ τὴν τῶν ἐθνῶν προσδοκίαν ἐπήγαγε, **καὶ νῦν ἐστιν,** ἤτοι ἦλθεν ἤδη ὁ Χριστός. Καὶ δὲν εἶπε μὲν ἔτι ὅτι αὐτός ἐστιν, ἀλλ' ὑπέδειξε τοῦτο, διαστείλας ἑαυτὸν τῶν ἀληθινῶν προσκυνητῶν, οἵτινες **προσκυνήσουσι,** διότι οἱ ἀληθινοὶ προσκυνηταὶ προσενεγκεῖν θέλουσιν αὐτῷ ὡς Θεῷ τὴν αὐτὴν προσκύνησιν, ἣν καὶ πρὸς τὸν Πατέρα ὀφείλουσι, καὶ τιμήσουσι τὸν Υἱόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα, γινώσκοντες ὅτι «ὁ μὴ τιμῶν τὸν Υἱὸν οὐ τιμᾷ τὸν Πατέρα[1]»· οἱ ἀληθινοὶ δὲ οὗτοι προσκυνηταὶ **προσκυνήσουσι τῷ Πατρὶ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ,** ἤτοι διὰ τῆς ψυχῆς καὶ διὰ τῆς τοῦ νοῦ καθαρότητος· *Καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ τοιούτους ζητεῖ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν·* τοιούτους ζητεῖ ὁ Θεὸς τοὺς προσκυνοῦντας αὐτόν, διότι

1) Ἰωάν. ε' 23.

τῆς χάριτος ἐλθούσης ἡ εὐσέβεια δὲν συνίσταται πλέον εἰς τύπους, εἰς θυσίας καὶ εἰς τελετάς, ἀλλ' εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς εὐαγγελικῆς ἀρετῆς, ἤτοι εἰς τὴν πίστιν τὴν δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην.

Τῆς θελήσεως δὲ ταύτης τοῦ Πατρὸς τοὺς λόγους ἐξηγῶν, προσέθετο, *Πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.* Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶνε πνεῦμα, ἤτοι ἀσώματος, δέον ἵνα **ἐν πνεύματι**, ἤτοι κατὰ ψυχὴν λατρεύωμεν, προσκυνοῦντες αὐτόν. Μόνη ὅμως ἡ λατρεία αὕτη δὲν ἀρκεῖ πρὸς σωτηρίαν, ὀφείλομεν ἵνα καὶ **ἐν ἀληθείᾳ** προσκυνῶμεν αὐτόν, ἤτοι ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν ἀληθῆ περὶ αὐτοῦ δόξαν καὶ νὰ προσκυνῶμεν αὐτὸν «ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας[1]» διότι «καρδίαν [μὲν] συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει[2]», ἀλλὰ «τοὺς ματαιωθέντας ἐν τοῖς διαλογισμοῖς αὐτῶν, ὧν ἐσκοτίσθη ἡ ἀσύνετος καρδία, καθὼς οὐκ ἐδοκίμασαν τὸν Θεὸν ἔχειν ἐν ἐπιγνώσει, παρέδωκεν ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα[3]».

Καίπερ πρώως καὶ βαθμηδὸν ἐμυσταγώγησεν αὐτῇ μέρος τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν, ἡ Σαμαρεῖτις ἰλιγγίασε ταῦτα ἀκούσασα, ὅθεν *λέγει αὐτῷ· οἶδα ὅτι Μεσσίας ἔρχεται, ὁ λεγόμενος Χριστός· ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος, ἀναγγελεῖ ἡμῖν πάντα.* Πόθεν ὅμως αὕτη, Σαμαρεῖτις οὖσα, καὶ ἐκτὸς τοῦ Μωϋσέως μηδένα ἄλλον τῶν προφητῶν σεβομένη εἶχε τὴν περὶ παρουσίας Χριστοῦ προσδοκίαν; Ἐκ τῆς πεντατεύχου. Ἤκουσεν ἐν τῇ Γενέσει[4] τοῦ πατριάρχου Ἰακὼβ προφητεύοντος· «οὐκ ἐκλείψει ἄρχων ἐξ Ἰούδα, οὐδὲ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ ἕως ἂν ἔλθῃ ᾧ ἀπόκειται καὶ αὐτὸς προσδοκία ἐθνῶν», καὶ ἐπὶ τὸν προσδοκώμενον Μεσσίαν ἀναφέρεται, ἐξ αὐτοῦ περιμένουσα νὰ φωτισθῇ περὶ τῶν ὑψηλῶν ἀληθειῶν, ὧν μέρος ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὴν ὁ Σωτήρ.

---

1) Α' πρὸς Κορινθ. ε' 8, 2) Ψαλμ. ν' 19. 3) πρὸς Ρωμ. α' 21, 28. 4) μθ' 10.

Εἰς τὴν ἐπὶ τὸν Μεσσίαν ἔκκλησιν ταύτην τῆς Σαμαρείτιδος ἀποκρινάμενος *λέγει αὐτῇ ὁ Ἰησοῦς· ἐγώ εἰμι ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ* οὕτω δὲ ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν ὡς τὸν προσδοκώμενον Μεσσίαν. Ἵνα τί ὅμως εἰς μὲν τοὺς Ἰουδαίους συνεχῶς λέγοντας, «ἕως πότε τὴν ψυχὴν ἡμῶν αἴρεις (ἤτοι κρατεῖς ἐν ἀμφιβόλῳ), εἰπὲ ἡμῖν εἰ σὺ ὁ Χριστός[1]»; δὲν ἀπεκρίνατο σαφῶς καὶ ἀποκεκαλυμμένως, εἰς ταύτην δὲ φανερῶς εἶπεν, ὅτι αὐτός ἐστι; Διότι ἐκεῖνοι ἦσαν ἱκανοί, ἵνα, μελετῶντες τὰς Γραφὰς καὶ ἐκ τῶν σημείων τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ πιστούμενοι, καθοδηγηθῶσιν εἰς ἐπίγνωσιν αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἡ γυνὴ αὕτη ἦν πτωχὴ καὶ ἀμαθὴς καὶ ἄπειρος τῶν Γραφῶν. Ὅθεν, ἐν ᾧ εἰς μὲν τὸν Νικόδημον, τὸν τοῦ νόμου ἐγκρατῆ, ἀπεκάλυψεν ἑαυτόν, ἀναμνήσας[2] τὰ τοῦ ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑψωθέντος ὄφεως[3], εἰς δὲ τὸν περὶ τὴν μελέτην τῶν Γραφῶν καταγινόμενον Ναθαναὴλ ἐποιήσατο ἑαυτὸν γνωστὸν διὰ προφητείας[4], πρὸς τὴν γυναῖκα ταύτην φανερῶς εἶπεν, **ἐγὼ εἰμὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ,** διότι καίπερ ἀμαθὴς αὕτη, ἐκ πόθου ὅμως ἵνα μάθῃ τὴν ἀλήθειαν, ἠρώτησε τὸν ὄντα τὴν αὐτοαλήθειαν.

Ὡς ἀπεκάλυψεν ἑαυτὸν ὁ Σωτὴρ *καὶ ἐπὶ τούτῳ ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ ἐθαύμασαν ὅτι μετὰ γυναικὸς ἐλάλει· οὐδεὶς μέντοι εἶπε· τί ζητεῖς, ἢ τί λαλεῖς μετ' αὐτῆς.* Καθ' ἣν στιγμὴν ἐδήλου ὁ Σωτὴρ τῇ Σαμαρείτιδι ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ προσδοκώμενος Μεσσίας, ἦλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐπιστρέψαντες ἐκ τῆς πόλεως, εἰς ἣν εἶχον μεταβῇ ἵνα ἀγοράσωσι τροφάς· ἰδόντες δὲ τὸν διδάσκαλον μετὰ γυναικὸς συνδιαλεγόμενον, ἐθαύμασαν τὸ ἄτυφον καὶ τὸ μεθ' ὑπερβολῆς ταπεινὸν αὐτοῦ, συγκαταβάντος ἵνα διαλεχθῇ μετὰ γυναικός, ἥτις κατὰ τὰς τότε ἐπικρατούσας ἰδέας ἦν περιφρονητέα ὡς ἄμοιρος θρησκευτικῆς κατηχήσεως· οὐχ ἧττον ὅμως ἐκ τοῦ πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ δὲν ἐτόλμησαν νὰ ἐρωτήσωσιν αὐτόν, τί ἐλάλει μετ' αὐτῆς.

---

1) Ἰωάν. ι' 24. 2) αὐτόθι γ' 14. 3) Ἀριθμ. κα' 9. 4) Ἰωάν. α' 49.

Ἐν τούτοις ἡ Σαμαρεῖτις ὡς ἤκουσε τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος· **ἐγώ εἰμι ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ**. . . *ἀφῆκε τὴν ὑδρίαν αὐτῆς, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ λέγει τοῖς ἀνθρώποις· δεῦτε, ἴδετε ἄνθρωπον, ὅς εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποίησα· μή τι οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός;*

Ἴδε ψυχῆς προθυμίαν, ἴδε πίστιν ζέουσαν· ὡς ἤκουσεν ὅτι αὐτὸς ἦν ὁ προσδοκώμενος Μεσσίας, ἀφῆκε τὴν ὑδρίαν αὐτῆς, δρομαίως δὲ σπεύσασα εἰς τὴν πόλιν, καὶ τὰ οἰκεῖα ἐκπομπεύουσα, καὶ μετὰ παρρησίας ἐξομολογουμένη, ὁλόκληρον ἐδίδαξε καὶ ἐφειλκύσατο πόλιν.

Ἐξῆλθον οὖν τῆς πόλεως καὶ ἤρχοντο πρὸς αὐτόν. Οἱ τῆς Συχὲμ κάτοικοι ἔσπευδον πρὸς τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς, ἣν ἡ συμπολῖτις αὐτῶν ἀνήγγειλεν αὐτοῖς παροῦσαν παρὰ τὸ φρέαρ τοῦ Ἰακώβ.

Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ ἠρώτων αὐτὸν οἱ μαθηταὶ λέγοντες· Ραββὶ[1] *φάγε.* **Ἠρώτων,** ἤτοι παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα φάγῃ· τὴν δὲ παράκλησιν ἀπηύθυνον οὐχὶ ἐκ προπετοῦς γνώμης, ἀλλ' ἐκ τῆς πολλῆς πρὸς αὐτὸν φιλοστοργίας, διότι ἔβλεπον αὐτὸν κεκμηκότα κατ' ἄνθρωπον ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, καὶ ἐπίσταντο ὅτι ἦν ἄσιτος μέχρι τῆς ὥρας ἐκείνης. Ὁ Σωτὴρ ὅμως γινώσκων ὅτι ἡ Σαμαρεῖτις μέλλει ἵνα ὅλην σχεδὸν πόλιν προσαγάγῃ αὐτῷ πιστεύσουσαν, *εἶπεν αὐτοῖς· ἐγὼ βρῶσιν ἔχω φαγεῖν, ἣν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε·* ὑποσημάνας τὴν ἐξ ἀφάτου ἀγαθότητος καὶ ἀμέτρου φιλανθρωπίας ζωηρὰν αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων ἐπιθυμίαν. Ὁ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καταδεξάμενος ἵνα ἀναλάβῃ τὸ σαρκίον ἡμῶν, ὁ κηρύττων ὅτι «χαρὰ ἔσται ἐν τῷ οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι[2]», ὁ χαίρων μᾶλλον ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ ἑνὸς πλανωμένου προβάτου, ἢ ἐφ' ὅλοις τοῖς λοιποῖς τοῖς μὴ πλανωμένοις[3], ὁ τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύων, εὐφραινόμενος ἐπὶ τῇ ἐπιστροφῇ, ἤτοι τῇ μετανοίᾳ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ[4], ἐδράξατο τῆς παρούσης περιστάσεως, ἵνα καὶ διὰ ζωη-

1) =διδάσκαλε. 2) Λουκ. ιε' 7. 3) Ματθ. ιη' 13. 4) Λουκ. ιε' 23.

ροῦ παραδείγματος ἐμπνεύση εἰς τοὺς μαθητὰς τὴν ὑπὲρ τοῦ εὐαγγελίου αὐτοῦ αὐταπάρνησιν. Οἱ μαθηταὶ ὅμως μὴ ἐννοήσαντες τὴν μυστικὴν ἔννοιαν τῶν λόγων τοῦ διδασκάλου *ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους· μή τις ἤνεγκεν αὐτῷ φαγεῖν;*

"Ας μὴ ἐκπληττώμεθα λοιπὸν διότι ἡ Σαμαρεῖτις ἀκούσασα ὕδωρ, ἐπί τινα ὥραν περὶ αἰσθητοῦ διελογίζετο ὕδατος, ἀφ' οὗ καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηταὶ παρόμοια πάσχουσι, μὴ ἐμβαθύναντες εἰς τὴν μυστικὴν ἔννοιαν τῶν λόγων τοῦ Σωτῆρος.

Διαποροῦντες οὗτοι ἐπὶ τῷ ὅτι ὁ διδάσκαλος ἀφίστατο τοῦ νὰ μεταλάβῃ τροφῆς, ἐπεθύμουν μὲν νὰ ἐρωτήσωσιν αὐτόν, ἀλλ' ἐκ σεβασμοῦ ἀφίσταντο καὶ ἠρκοῦντο ἵνα πρὸς ἀλλήλους περὶ τούτου διαλέγωνται. Ὁ τὰ πάντα ὅμως εἰδὼς «καὶ μὴ χρείαν ἔχων ἵνα τις αὐτὸν ἐρωτᾷ[1]», διασκεδάζων τὴν ἀπορίαν τῶν μαθητῶν, καὶ ἅμα καθιστῶν αὐτοὺς προσεκτικωτέρους εἰς ἀντίληψιν τῆς οὐρανίου αὐτοῦ διδασκαλίας, *λέγει αὐτοῖς· ἐμὸν βρῶμά ἐστιν, ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με, καὶ τελειώσω αὐτοῦ τὸ ἔργον·* ἤτοι τῆς σωματικῆς μου κατ' ἄνθρωπον ὑπάρξεως προηγεῖται ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ ἔργου τῆς εἰς τὸν κόσμον ἀποστολῆς μου· τί λοιπὸν διερωτᾶτε περὶ βρωμάτων, ἀφ' οὗ ἠκούσατέ μου ὅτι ἕτοιμός εἰμι ἵνα τὸ ἀνθρώπινον τοῦτο σῶμα θυσιάσω, ὅπως ἀναβιβάσω τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν; *οὐχ ὑμεῖς λέγετε, ὅτι ἔτι τετράμηνόν ἐστι καὶ ὁ θερισμὸς ἔρχεται; ἰδού, λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη*[2].

1) Ἰωάν. ις' 30 2) Ὁ ἀείμνηστος Εὐγένιος ὁ Βούλγαρις ἐκ τοῦ εὐαγγελικοῦ τούτου ἐδαφίου ἀφορμώμενος συμπεραίνει ὅτι ἡ μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος συνέντευξις καὶ συνομιλία αὕτη συμπίπτει πρὸς τὸ τέλος τοῦ πρώτου ἐνιαυτοῦ τοῦ σωτηριώδους κηρύγματος (ἑκατοντ. § μγ' σελ. 41, 42), λαμβάνων εἰς βάσιν ὑπολογισμοῦ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς. Ἐν τῷ ὑπὸ μελέτην ὅμως εὐαγγελικῷ ἐδαφίῳ ὁ Σωτὴρ ὁμιλεῖ περὶ *θερισμοῦ*, οὐχὶ δὲ περὶ *ἀλοήσεως* καὶ *λικμήσεως*, κατὰ συνέπειαν δὲν δύναται νὰ ληφθῇ εἰς βάσιν χρονικοῦ ὑπολογισμοῦ ἡ ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς, ἡ προσλαβοῦσα καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τῶν *νέων*, τῶν *ἀπαρχῶν* (Ἀριθμ. κη' 26. Φίλ. περὶ ἑβ-

Ὁ Σωτὴρ πρὸς εἰκονικωτέραν τοῦ πράγματος ἀναπαράστασιν ἀνέφερε τὴν κοινὴν τῶν Ἰουδαίων παροιμίαν, τὴν ὁποίαν ἔλαβον οὗτοι ἐκ τῶν γεωργῶν, καὶ καθ' ἣν μετὰ τὴν σπορὰν τέσσαρας μῆνας περιμένει ὁ γεωργὸς ἵνα θερίσῃ τὸν καρπὸν τῶν κόπων αὐτοῦ· τοῦτο ἀνατρεπόμενον καταδείκνυσιν ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς πνευματικοῖς. Τετράμηνον ἀπὸ τῆς σπορᾶς πρέπει νὰ περιμείνῃ ὁ γεωργός, ὅπως θερίσῃ· τοῦτο ὅμως δὲν γίνεται ἐν τῇ σπορᾷ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου. Ὅταν ἡ δεχομένη αὐτὸν ψυχὴ ἦνε ἀγαθὴ καὶ δεκτικὴ πνευματικῆς διαπλάσεως, ὁ μὲν εὐαγγελικὸς λόγος βλαστάνει ἀμέσως, ὁ δὲ θερισμός, ἤτοι ἡ πίστις εὐθὺς ἐπέρχεται, θερίζουσα ἀπὸ τῆς ἀπιστίας καὶ συγκομίζουσα πρὸς τὸν Χριστόν. **Ἰδοὺ λέγω ὑμῖν· ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν,** ὑψώσατε τοὺς ὀφθαλμοὺς οὐχὶ μόνον τῆς διανοίας, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τοῦ σώματος, **καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη.** Ἰδέτε τὴν ἀμαθῆ καὶ ἄσημον Σαμαρείτιδα μόλις ἔπεσεν ὁ σπόρος τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου ἐν τῇ συνειδήσει καὶ τῇ καρδίᾳ αὐτῆς, καὶ ὁ θερισμὸς ἐγένετο· ἀπεσπάσθη τῆς ἀπιστίας καὶ προσῆλθεν εἰς τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Ἰδέτε ἤδη τὰ πλήθη τῶν Σαμαρειτῶν προσερχόμενα· θεάσασθε τὸ ἕτοιμον τῆς διαθέσεως αὐτῶν πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου. Καθὼς οἱ στάχυες ὅταν λευκανθῶσιν εἰσιν ἕτοιμοι πρὸς θερισμόν, οὕτω καὶ αὐτοί εἰσι παρεσκευασμένοι καὶ εὐτρεπεῖς πρὸς σωτηρίαν. Ταῦτα εἰπὼν ὁ Σωτὴρ ἐπήγαγε, *καὶ ὁ θερίζων μισθὸν λαμβάνει καὶ συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον· ἵνα καὶ ὁ σπείρων ὁμοῦ χαίρῃ καὶ ὁ θερίζων.*

δομ. § κα')· ὅθεν φυσικώτερον δέον νὰ λάβωμεν εἰς βάσιν ὑπολογισμοῦ τὴν ἀρχὴν τοῦ θερισμοῦ, συμπίπτουσαν τὴν ις' τοῦ μηνὸς *νισάν*, δευτέραν ἡμέραν τοῦ Πάσχα (Λευϊτ. κγ' 10 καὶ ἑφεξ. Ἰωσήπ. ἀρχαιολ. βιβλ. Γ' κεφ. ι' § 5). Ταύτην τὴν βάσιν τοῦ ὑπολογισμοῦ λαμβάνοντες, τὴν φυλάκισιν τοῦ Προδρόμου ὀφείλομεν ν' ἀναγράψωμεν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρ' Ἑβραίοις μηνὸς *βοὺλ* ἢ *βάλ*, ὀγδόου μὲν τοῦ παρ' αὐτοῖς θρησκευτικοῦ, δευτέρου δὲ τοῦ πολιτικοῦ αὐτῶν ἔτους, ἑπομένως ν' ἀναγράψωμεν τὴν μετὰ τῆς Σαμαρείτιδος συνομιλίαν περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ καθ' ἡμᾶς νοεμβρίου.

Διὰ τῶν λόγων τούτων κατέδειξεν αὐτοῖς ὅτι ἐκ τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου παρεῖχε τὰς εἰκόνας καὶ τὰ παραδείγματα, ἵνα διὰ τῆς ἀναγωγῆς ἀντιληφθῶσι τῶν πνευματικῶν· ὅθεν, ὡς προκειμένου περὶ τοῦ ὕδατος, τὸ ἰδιάζον προσέθετο· «ὁ πίνων ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου οὐ μὴ διψήσει», ὁμοίως ἤδη ἐπήγαγεν **ὁ θερίζων. . . συνάγει καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον.** Καὶ σπείραντας μὲν τοὺς προφήτας ὑπεσήμανεν, οἵτινες ἔσπειραν μέν, πλὴν δὲν ἐθέρισαν, ἀλλ' ἕνεκεν τούτου δὲν ἀπεστερήθησαν τῆς ἡδονῆς, ἣν ἐπάγεται ἡ εἰς αὐτοὺς δοθησομένη ἀντιμισθία· θερίζοντας δὲ τοὺς ἀποστόλους ἀνέγραψεν, οἵτινες λαμβάνουσι τὸν μισθόν, συνάγοντες καρπὸν εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ μετὰ τῶν προφητῶν συνευφραίνονται.

Ἀφ' οὗ διέστειλε τοὺς σπείραντας ἀπὸ τοὺς θερίζοντας, τουτέστι τοὺς ἀποστόλους, προσέθετο, *ἐν γὰρ τούτῳ ὁ λόγος ἐστὶν ὁ ἀληθινός, ὅτι ἄλλος ἐστὶν ὁ σπείρων καὶ ἄλλος ὁ θερίζων*, ἵνα ἐμφανέστερον καταδείξῃ ὅτι μεταφορικῶς τὸν λόγον ἐπὶ αἰσθητῶν εἰκόνων περιήγαγε, καὶ ἵνα διδάξῃ τοὺς μαθητὰς ὅτι χρηστὸς ὁ ζυγὸς αὐτοῦ, μηδὲν ἀπαιτοῦντος, ἀλλ' ἢ τὸ κατὰ δύναμιν παρ' ἑκάστου.

Ἀφ' οὗ οὕτως ἐπαιδαγώγησεν αὐτούς, σαφῶς ἐγνωστοποίησε τὴν ἔννοιαν τῶν προηγουμένων αὐτοῦ λόγων καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς περὶ σπειρόντων καὶ θεριζόντων εἰκόνος ἐπ' αὐτῶν τε καὶ τῶν προφητῶν, εἰπών, *ἐγὼ ἀπέστειλα ὑμᾶς θερίζειν, ὃ οὐχ ὑμεῖς κεκοπιάκατε· ἄλλοι κεκοπιάκασι, καὶ ὑμεῖς εἰς τὸν κόπον αὐτῶν εἰσεληλύθατε.*

Διὰ τὸν λόγων τούτων προκατέλαβεν ἅμα αὐτούς, ἵνα μὴ θορυβηθῶσιν ἀποστελλόμενοι εἰς τὸ κήρυγμα, ὡς εἰς ἐπίπονον ἔργον ἐκτιθέμενοι, ἀφ' οὗ καὶ τὸ ἐπιπονώτερον οἱ προφῆται ἀνεδέχθησαν· τούτου δὲ ἔμπρακτον εἶχον τὴν ἀπόδειξιν. Πρὸ μικροῦ μεταφορικῶς εἶπεν αὐτοῖς· «ἐπάρατε τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑμῶν καὶ θεάσασθε τὰς χώρας ὅτι λευκαί εἰσι πρὸς θερισμὸν ἤδη», καὶ τὸ ἔργον εὐθὺς ἐφάνη, διότι *ἐκ τῆς πόλεως ἐκείνης πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν τῶν Σαμαρειτῶν διὰ τὸν λόγον τῆς γυναικός, μαρτυρούσης, ὅτι εἶπέ μοι πάντα ὅσα ἐποί-*

ησα. Ἀκούοντες τῆς γυναικός, ἀποκαλυπτούσης τὰ οἰκεῖα αἴσχη, ὀρθῶς ἐσκέφθησαν οἱ Σαμαρεῖται ὅτι ἡ ἑαυτὴν ἐκπομπεύουσα, ὅπως ἐξάρῃ τὸν ἀποκαλύψαντα τὰ τοῦ βίου αὐτῆς, ἔπραττε τοῦτο οὐχὶ χαριζομένη, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἀληθείας ἐλαυνομένη· ὅθεν ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν. Δεικνύντες δὲ καὶ ἐν ἔργοις τὴν πίστιν αὐτῶν, *ὡς ἦλθον πρὸς αὐτόν, ἠρώτων αὐτὸν μεῖναι παρ' αὐτοῖς.* Δὲν ἐμιμήθησαν τοὺς Γαδαρηνούς, οἵτινες παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα ἀπέλθῃ τῶν ὁρίων αὐτῶν[1], δὲν ἐμιμήθησαν τοὺς Ναζωραίους, οἵτινες παρέλαβον ἵνα κρημνίσωσιν αὐτὸν ἔξω τῆς πόλεως[2]· πολλῷ εὐγνωμονέστεροι τῶν Ἰουδαίων οἱ Σαμαρεῖται παρεκάλουν αὐτὸν θερμῶς ἵνα μείνῃ παρ' αὐτοῖς. *Καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ δύο ἡμέρας· καὶ πολλῷ πλείονες ἐπίστευσαν διὰ τὸν λόγον αὐτοῦ.* Ἂν καὶ δὲν εἶδον σημεῖόν τι παρ' αὐτοῖς γενόμενον, ἂν καὶ ὡς ἐχθρικῶς διακείμενοι πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἐπηρεάζοντο οὐ μικρὸν εἰς τὰς περὶ αὐτοῦ κρίσεις αὐτῶν, ἀλλ' ὅμως δὲν ἀπεπλανήθησαν ἐκ τῶν προκαταλήψεων αὐτῶν, διότι μετ' ἀληθείας τὰ λεγόμενα ἐδίκαζον· ἐφ' ᾧ, ἀκούσαντες αὐτοῦ διδάσκοντος, ἐφιλοτιμοῦντο ἵνα μειζόνως θαυμάζωσιν αὐτόν, *τῇ τε γυναικὶ ἔλεγον· ὅτι οὐκέτι διὰ τὴν σὴν λαλιὰν πιστεύομεν· αὐτοὶ γὰρ ἀκηκόαμεν καὶ οἴδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου ὁ Χριστός.* Δὲν ἐνεδοίαζον, ἀλλ' ἐβεβαίουν· δὲν ἔλεγον αὐτὸν προφήτην, ἀλλὰ Σωτῆρα, Σωτῆρα δὲ οὐχὶ τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ τοῦ κόσμου· καὶ τὸ ὄνομα τοῦτο ἐνάρθρως ἀπέδιδον αὐτῷ, δηλοῦντες ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ κυρίως καὶ πάντας σώσας.

ΣΤ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τοῦ Τυφλοῦ.

Ἰωάν. κεφ. θ'. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παράγων ὁ Ἰησοῦς εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς.

2 Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, *Ραβ-*

1) Λουκ. η' 37. 2) αὐτόθι δ' 29.

βι, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ;

3 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς, *οὔτε οὗτος ἥμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ.*

4 *Ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με ἕως ἡμέρα ἐστίν· ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάζεσθαι.*

5 *Ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου.*

6 Ταῦτα εἰπών, ἔπτυσε χαμαί, καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ,

7 Καὶ εἶπεν αὐτῷ, *ὕπαγε, νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ* (ὁ ἑρμηνεύεται ἀπεσταλμένος). Ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.

8 Οἱ οὖν γείτονες, καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον ὅτι τυφλὸς ἦν, ἔλεγον, *οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν;*

9 Ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι *οὗτός ἐστιν·* ἄλλοι δέ, ὅτι *ὅμοιος αὐτῷ ἐστιν.* Ἐκεῖνος ἔλεγεν, ὅτι *ἐγὼ εἰμί.*

10 Ἔλεγον οὖν αὐτῷ, *πῶς ἀνεῴχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί;*

11 Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, *ἄνθρωπος, λεγόμενος Ἰησοῦς, πηλὸν ἐποίησε καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ εἶπέ μοι, ὕπαγε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, καὶ νίψαι· ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα.*

12 Εἶπον οὖν αὐτῷ, *ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος;* Λέγει, *οὐκ οἶδα.*

13 Ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους, τόν ποτε τυφλόν.

14 Ἦν δὲ σάββατον, ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀνέῳξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς.

15 Πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ Φαρισαῖοι, πῶς ἀνέ-
βλεψεν. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, πηλὸν ἐπέθηκεν ἐπὶ
τοὺς ὀφθαλμούς μου, καὶ ἐνιψάμην, καὶ βλέπω.
16 Ἔλεγον οὖν ἐκ τῶν Φαρισαίων τινές, οὗτος ὁ ἄνθρωπος
οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ.
Ἄλλοι ἔλεγον, πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς
τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν; Καὶ σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς.
17 Λέγουσι τῷ τυφλῷ πάλιν, σὺ τί λέγεις περὶ αὐτοῦ,
ὅτι ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς; Ὁ δὲ εἶπε, προ-
φήτης ἐστίν.
18 Οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς
ἦν καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐ-
τοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος,
19 Καὶ ἠρώτησαν αὐτούς, λέγοντες, οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς
ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς
οὖν ἄρτι βλέπει;
20 Ἀπεκρίθησαν αὐτοῖς οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ εἶπον, οἴδαμεν
ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεν-
νήθη·
21 Πῶς δὲν νῦν βλέπει, οὐκ οἴδαμεν· ἢ τίς ἤνοιξεν αὐ-
τοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, ἡμεῖς οὐκ οἴδαμεν· αὐτὸς
ἡλικίαν ἔχει· αὐτὸν ἐρωτήσατε· αὐτὸς περὶ αὐ-
τοῦ λαλήσει.
22 Ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰου-
δαίους· ἤδη γὰρ συνετέθειντο οἱ Ἰουδαῖοι, ἵνα ἐάν τις
αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστόν, ἀποσυνάγωγος γένηται.
23 Διὰ τοῦτο οἱ γονεῖς αὐτοῦ εἶπον, ὅτι ἡλικίαν ἔχει, αὐτὸν
ἐρωτήσατε.
24 Ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον, ὃς ἦν τυφλός,
καὶ εἶπον αὐτῷ, δὸς δόξαν τῷ Θεῷ· ἡμεῖς οἴδαμεν
ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἁμαρτωλός ἐστιν.

25 Ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος καὶ εἶπεν, εἰ ἁμαρτωλός ἐστιν, οὐκ οἶδα· ἓν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὢν ἄρτι βλέπω.
26 Εἶπον δὲ αὐτῷ πάλιν, τί ἐποίησέ σοι; πῶς ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;
27 Ἀπεκρίθη αὐτοῖς, εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἠκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκούειν; μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι;
28 Ἐλοιδώρησαν οὖν αὐτόν, καὶ εἶπον, σὺ εἶ μαθητὴς ἐκείνου· ἡμεῖς δὲ τοῦ Μωσέως ἐσμὲν μαθηταί.
29 Ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι Μωσῆ λελάληκεν ὁ Θεός· τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν.
30 Ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν αὐτοῖς, ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστί, καὶ ἀνέῳξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς.
31 Οἴδαμεν δὲ ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει· ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβὴς ᾖ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ, τούτου ἀκούει.
32 Ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη, ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου.
33 Εἰ μὴ ἦν οὗτος παρὰ Θεοῦ, οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν.
34 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὅλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς; καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.
35 Ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω· καὶ εὑρὼν αὐτόν, εἶπεν αὐτῷ, σὺ πιστεύεις εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ;
36 Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε, τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν;
37 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἑώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν.
38 Ὁ δὲ ἔφη, πιστεύω Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.

Μικρὸν μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας τὴν συμπεσοῦσαν τῷ τρίτῳ ἔτει τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, διδάσκων ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ ἐν Ἱεροσολύμοις ἱερῷ, ἀφ' οὗ ἀπέλυσε τὴν ὑπὸ τῶν γραμματέων καὶ φαρισαίων ἐναχθεῖσαν αὐτῷ κατάκριτον γυναῖκα, ἀποστομώσας αὐτοὺς διὰ τοῦ λόγου· «ὁ ἀναμάρτητος ὑμῶν πρῶτος τὸν λίθον ἐπ' αὐτὴν βαλέτω»[1], ἀφ' οὗ ἠπείλησε θάνατον ψυχῆς καὶ ἀπώλειαν τῶν ἀπιστούντων, ἀφ' οὗ ὑπέδειξε τὸν μέλλοντα σταυρικὸν αὐτοῦ θάνατον, ἤλεγξε κατόπι τοὺς ἐγκαυχωμένους ὅτι ἔχουσι πατέρα τὸν Ἀβραάμ, καὶ ἀπέδειξεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν φαίνονται μᾶλλον τέκνα τοῦ διαβόλου. Ὁ ἔλεγχος οὗτος ἐξῆψε τὴν ὀργὴν τῶν ἐν τῇ ἀπιστίᾳ παραμεινάντων, οἵτινες κατ' ἀρχὰς μὲν ἐβλασφήμησαν αὐτὸν ὡς Σαμαρείτην καὶ δαιμονιῶντα, εἶτα δέ, ἀκούσαντες αὐτοῦ εἰπόντος, ὅτι καὶ τοῦ Ἀβραὰμ προγενέστερος ἦν, ὥρμησαν κατ' αὐτοῦ ἵνα λιθοβολήσωσιν αὐτόν[2]. Τὴν ἀπόνοιαν αὐτῶν ταύτην παριδὼν ὁ Σωτήρ, καὶ ἐξ ἀφάτου φιλανθρωπίας θέλων τὴν μετάνοιαν τῶν ἁμαρτωλῶν, οὐδαμῶς ἔφυγε τοὺς ἀγνώμονας, ἀλλ' ἐπῆλθεν ἵνα δι' ὑπὲρ νοῦν θαυμάτων τοὺς μὲν πιστεύσαντας στηρίξῃ τῶν δὲ ἀγνωμόνων τὰ στόματα ἐμφράξῃ· ἐπὶ τούτῳ καὶ τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν ἐθεράπευσε, θαῦμα μέγιστον καὶ μήπω μέχρι τοῦδε γενόμενον ἐπιτελέσας· διότι τυφλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι ἀνέβλεψαν, ἐκ γενετῆς δὲ τυφλὸς οὐδεὶς ἄχρι τότε· ὅθεν *καὶ παράγων εἶδεν ἄνθρωπον τυφλὸν ἐκ γενετῆς*. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦν πασίγνωστος ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐφ' ᾧ ὡς εἶδον αὐτὸν οἱ μαθηταί, ἠρώτησαν τὸν διδάσκαλον *λέγοντες· Ῥαββί, τίς ἥμαρτεν, οὗτος ἢ οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ;*

Ὅτι ἐσφαλμένη ἡ ἐρώτησις τῶν μαθητῶν, πρόδηλον. Πῶς ἐδύνατο νὰ ἁμαρτήσῃ ὁ πάσχων πρὶν γεννηθῇ; πῶς δὲ ἐδύνατο νὰ τιμωρηθῇ οὗτος δι' ἀνομήματα ἀλλότρια; Ἂν οἱ γονεῖς αὐτοῦ ἥμαρτον, τί ἔπταισεν οὗτος; μὴ δὲν λέγῃ ὁ Θεὸς διὰ Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου, «ζῶ ἐγώ, εἰ ἔσται ἡ παραβολὴ

1) Ἰωάν. η' 7. 2) αὐτόθι 34—50.

αὕτη ἡ λεγομένη· οἱ πατέρες ἔφαγον ὄμφακα καὶ οἱ ὀδόντες τῶν τέκνων ἐγομφίασαν[1];» μὴ αὐτὸς οὗτος ὁ Θεὸς δὲν ἐπιτάσσῃ διὰ τοῦ Μωϋσέως· «οὐκ ἀποθανεῖται πατὴρ ὑπὲρ τέκνων[2];» πῶς λοιπὸν ἐδύνατο ν' ἀνεχθῇ, ὥστε νὰ πάθῃ ἀντὶ τοῦ ἐνόχου ὁ ἀθῶος; Ἀλλὰ πρὸς τὶ τότε ἡ ἐσφαλμένη αὕτη ἐρώτησις τῶν μαθητῶν; πόθεν οὗτοι ὁρμηθέντες ταύτην διετύπωσαν; Πρῶτον μὲν ἐκ τοῦ ὅτι μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐλογίζοντο τὰ δυστυχήματα συνεπείας τῶν προσωπικῶν ἁμαρτημάτων, εἶτα δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ἤκουσαν τοῦ διδασκάλου εἰπόντος πρὸς τὸν ἰαθέντα ὑπ' αὐτοῦ παράλυτον· «ἴδε ὑγιὴς γέγονας μηκέτι ἁμάρτανε[3]», ὅθεν διαποροῦντες, ἠρώτησαν· πῶς οὗτος πάσχει καὶ μάλιστα ἐκ γενετῆς, ἀφ' οὗ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἁμαρτήσῃ τις ἐκ γενετῆς, οὔτε νὰ τιμωρηθῇ διὰ τὰς ἁμαρτίας ἄλλου[4]; Τὴν ἀπορίαν ταύτην τῶν μαθητῶν διασκεδάζων *ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς· οὔτε οὗτος ἥμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ· ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ.*

Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Σωτῆρος διδασκόμεθα ὅτι τὸ δυστύχημα εἰς τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν δὲν προῆλθεν ἐκ προσωπικοῦ ἁμαρτήματος αὐτοῦ, ἢ τῶν γονέων του, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐν γένει ἁμαρτίας, καὶ ὅτι τοῦτο ἐγένετο **ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ.** Τοῦτο ὅμως ρίπτει ἡμᾶς εἰς ἑτέραν ἀπορίαν· μὴ ἄνευ τῆς κολάσεως τοῦ ἀνθρώπου τούτου δὲν ἦν δυνατὸν νὰ φανερωθῇ ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ; Ἔπρεπε νὰ ἀδικηθῇ οὗτος, ὅπως φανερωθῶσι τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ; Εἰς τὰς ἀπορίας ταύτας ἐμπίπτουσιν ὅσοι δὲν μελετῶσιν ἐπισταμένως τὰ εὐαγγελικὰ ῥήματα. Τὸ **ἵνα** ἐνταῦθα, καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἁγίας Γραφῆς αὐτό τε καὶ τὸ **ὅπως,** δὲν ἔχει αἰτιολογικήν, ἀλλ' ἀποβατικὴν σημασίαν· δὲν ἀπαντᾷ εἰς ἐκδήλωσιν τῆς αἰτίας, ἀλλ' εἰς φανέρωσιν τοῦ ἀποτελέσματος· οὕτω παρὰ τῷ Δαυίδ, ἀναγινώσκομεν· «σοὶ μόνῳ ἥμαρτον καὶ τὸ πονηρὸν ἐνώπιόν σου ἐποίησα, **ὅπως** ἂν δικαιωθῆς ἐν τοῖς λόγοις σου

1) Ἰεζ. ιη' 24. 2) Δευτ. κδ' 16. 3) Ἰωάν. ε' 14. 4) Χρυσοστ. ὁμιλ. νς' εἰς τὸ κατὰ Ἰωάν.

καὶ νικήσῃς ἐν τῷ κρίνεσθαί σε[1]», ἔνθα ἡ σημασία εἶνε ὅτι, οὐχὶ ἵνα δικαιωθῇ ὁ Θεὸς ἥμαρτεν ὁ Δαυίδ, ἀλλ' ἐπειδὴ οὗτος ἥμαρτεν ἐδικαιώθη ὁ Θεός. Ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ ἀπαντᾷ τὸ ἵνα καὶ αὖθις ἐν τῇ ἑρμηνευομένῃ εὐαγγελικῇ περικοπῇ, ἔνθα ἀναγινώσκομεν· «εἰς κρίμα ἐγὼ ἦλθον εἰς τὸν κόσμον τοῦτον, ἵνα οἱ μὴ βλέποντες βλέψωσι, καὶ οἱ βλέποντες τυφλοὶ γένωνται[2]», ἧς ἡ πραγματικὴ καὶ ἀληθὴς ἑρμηνεία ἔχει ὧδε· «ἐπειδὴ οἱ *βλέποντες*, ἤτοι οἱ τὰς Γραφὰς ἔχοντες φῶς καὶ ὁδηγόν, ἐθελοκάκως τυφλώττουσι καὶ ἀποκρούουσι τὸν διὰ τοσούτων προφητειῶν προαγγελθέντα Σωτῆρα, εἰς κρίμα, ἤτοι εἰς κόλασιν ἤγαγον αὐτούς». Ἐν τῇ αὐτῇ ἐννοίᾳ ἀπαντᾷ τὸ ἵνα καὶ παρὰ τῷ ἀποστόλῳ Παύλῳ λέγοντι· «τὸ γὰρ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερόν ἐστιν ἐν αὐτοῖς εἰς τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀναπολογήτους[3]», οὗτινος ἡ ἔννοια εἶνε ὅτι ὁ Θεὸς ἀπεκαλύφθη εἰς τοὺς ἀνθρώπους οὐχὶ ἵνα στερηθῶσιν, ἀλλ' ἵνα τύχωσιν ἀπολογίας, ἐκ δὲ τοῦ ἀποτελέσματος ἀποστεροῦνται ἀπολογίας οἱ ἀποκρούοντες τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν. Ὁμοίως παρὰ τῷ αὐτῷ τρισμάκαρι ἀποστόλῳ ἀναγινώσκομεν· «νόμος δὲ παρεισῆλθεν ἵνα πλεονάσῃ τὸ παράπτωμα[4]», οὗτινος ἡ ἑρμηνεία ἔχει οὕτως, «ὁ νόμος ἐδόθη ἵνα ἀνασταλῇ ἡ ἁμαρτία, ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ τὸν νόμον δεξάμενοι δὲν ἠθέλησαν ν' ἀναστείλωσιν αὐτήν, ἐγένετο αὐτοῖς ὁ νόμος εἰς πλεονασμὸν ἁμαρτίας, ἤτοι ἐλογίσθη μείζων ἡ ἁμαρτία αὐτῶν, διότι καὶ τὸν νόμον ἔχοντες ἥμαρτον». Ἐν τοιαύτῃ ἐννοίᾳ χρῆσις τοῦ ἵνα ἐγένετο καὶ ἐνταῦθα· δὲν ἐτυφλώθη ὁ ἄνθρωπος ἵνα φανερωθῇ ὁ Θεός, ἀλλ' ἐκ τῆς θεραπείας τοῦ τυφλοῦ ἡ τοῦ Θεοῦ φανέρωσις ἐγένετο. Πῶς δὲ ἡ φανέρωσις τοῦ Θεοῦ ἐγένετο διὰ τῆς θεραπείας τοῦ τυφλοῦ; Καθὼς ἄριστος οἰκονόμος οἰκίας τινὸς τὸ μὲν εἰργάσατο, τὸ δὲ ἀφῆκεν ἀτελείωτον, ἵνα, ἐάν τις ἀπιστῇ ὅτι αὐτὸς εἶνε ὁ τὸ μέρος οἰκοδομήσας, διὰ τῆς συντελέσεως τοῦ ἀτελοῦς καταδείξῃ ὅτι καὶ τοῦ ᾠκοδομημένου αὐτὸς εἶνε ὁ τεχνίτης, οὕτω καὶ ὁ Θεός, θεραπεύων τὰ πε-

1) ψαλμ. ν' 6. 2) Ἰωάν. θ' 39. 3) πρὸς Ρωμ. α' 19, 20. 4) αὐτόθι ε' 20.

πηρωμένα μέλη καὶ ἀποκαθιστῶν αὐτὰ εἰς τὸ κατὰ φύσιν, δείκνυσιν ὅτι καὶ τῶν ἄλλων μελῶν αὐτὸς εἶνε ὁ δημιουργός. Εἰπὼν δὲ **ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ**, περὶ ἑαυτοῦ ὁ Σωτὴρ ὁμιλεῖ καὶ οὐχὶ περὶ τοῦ Πατρός, οὗ ἡ δόξα φανερὰ ἦν. Ὅτι δὲ περὶ ἑαυτοῦ λέγει οὐ μόνον ἐξ ὅσων ἔπραξε πρὸς παροχὴν τῆς ὁράσεως εἰς τὸν ἐκ γενετῆς τυφλὸν πιστούμεθα, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν λόγων, οὓς ἀμέσως ἐπήγαγεν, εἰπών, *ἐμὲ δεῖ ἐργάζεσθαι τὰ ἔργα τοῦ πέμψαντός με*. Τί δὲ ἔπραξεν ὁ Πατήρ; Λαβὼν χοῦν ἐκ τῆς γῆς ἔπλασεν ἐξ αὐτοῦ τὸν ἄνθρωπον, οὕτως ἤδη καὶ ὁ ἐνανθρωπήσας Λόγος λαβὼν χοῦν «ἔπτυσε καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ[1]»· οὕτω δὲ ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν ὡς τὸν δημιουργὸν τοῦ κόσμου, ἐκ τοῦ μέρους καὶ τὸ ὅλον πιστώσας, τὴν ὅρασιν παρασχὼν διὰ τοῦ αὐτοῦ μέσου, δι' οὗ καὶ τὸν ἄνθρωπον κατ' ἀρχὰς ἐδημιούργησε. Ταῦτα δὲ δεῖ ἐργάζεσθαι λέγει ὁ Σωτήρ· *ἕως ἡμέρα ἐστίν*· ἤτοι ἐφ' ὅσον παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος ἀνεστρέφετο, διότι *ἔρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάσασθαι*· ἔρχεται ὁ ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου ἀνθρώπινος χωρισμός, ὃν νύκτα ἀπεκάλεσε. Ταῦτα ὅμως τὰ περὶ ἑαυτοῦ ρηθέντα, ἅτινα καὶ ἄλλοτε ἐβεβαίωσεν, εἰπὼν «ἔτι μικρὸν χρόνον τὸ φῶς μεθ' ὑμῶν ἐστι· περιπατεῖτε ἕως τὸ φῶς ἔχετε, ἵνα μὴ σκοτία ὑμᾶς καταλάβῃ[2]», καὶ εἰς πάντα ἄνθρωπον ἐφαρμόζονται διὰ μὲν τῆς **ἡμέρας** τοῦ παρόντος ἐννοουμένου βίου, καθ' ὃν δύνανται νὰ πιστεύσωσιν εἰς αὐτὸν οἱ ἄνθρωποι καὶ σωθῶσι, διὰ δὲ τῆς **νυκτὸς** τοῦ πέρα τῆς παρούσης ζωῆς βίου τῶν ἀνθρώπων, ὧν ἅμα τῷ θανάτῳ **ἐπέρχεται νύξ, ὅτε οὐδεὶς δύναται ἐργάσασθαι**· τοῦτέστιν ἐπέρχεται ἄλλος βίος, (ὃν ὡς κεκρυμμένον καὶ ἄγνωστον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἀποκαλεῖ νύκτα), καθ' ὃν οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων δύναται νὰ ἐργασθῇ, ἤτοι νὰ πιστεύσῃ ἐξ ἐλευθέρας αὐτοῦ βουλήσεως, ἀφ' οὗ πάντες θέλοντές τε καὶ μὴ θέλουσι πιστεύσει ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καθ' ἣν

1) Ἰωάν. θ' 6. 2) αὐτόθι ιβ' 35.

φανερωθήσονται ὅσα «ὀφθαλμὸς οὐκ εἶδε, καὶ οὗς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη[1]». Ὅτι δὲ ἔργον τὴν πίστιν ἀποκαλεῖ πληροφορούμεθα καὶ ἐξ ἄλλου χωρίου τοῦ αὐτοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ, καθ' ὃ πρὸς τοὺς ἐκ τοῦ ὄχλου ἐρωτήσαντας, «τί ποιῶμεν ἵνα **ἐργαζώμεθα τὰ ἔργα** τοῦ Θεοῦ», ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτοῖς, «τοῦτό ἐστι τὸ **ἔργον τοῦ Θεοῦ, ἵνα πιστεύσητε** εἰς ὃν ἀπέστειλεν **ἐκεῖνος**[2]». Τοῦτο ἄλλως ἐπεξηγῶν καὶ ἐν τῇ μελετωμένῃ εὐαγγελικῇ περικοπῇ, ἐπήγαγεν *ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ὦ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου*, διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ἐπιδείξεως τῶν θαυμάτων φωτίζων τὰς ψυχὰς καὶ ἀποσπῶν αὐτὰς ἐκ τῆς πλάνης.

Ταῦτα δ' εἰπὼν ἔπτυσε χαμαὶ καὶ ἐποίησε πηλὸν ἐκ τοῦ πτύσματος, καὶ ἐπέχρισε τὸν πηλὸν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ τυφλοῦ. Εἴπομεν ἀνωτέρω πρός τί, θέλων ἵνα παράσχῃ τὸ φῶς εἰς τὸν ἐκ γενετῆς τυφλόν, τὸ χῶμα ἔλαβε καὶ τὸν πηλὸν ἐποίησεν. Ἵνα δὲ καταδείξῃ ὅτι οὔτε τώρα, οὔτε ὅτε ἔπλασε τὸν ἄνθρωπον χρείαν εἶχε τοῦ πηλοῦ, καὶ ὅτι οὐδαμῶς ἔχει ἀνάγκην τῆς ὕλης, ἣν αὐτὸς διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ ἐδημιούργησεν, *εἶπεν αὐτῷ* (τῷ τυφλῷ)· *ὕπαγε νίψαι εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ*[3]· ἀλλ' ἵνα ἀποκρούσῃ τὴν τυχὸν πλάνην, ὅτι ἡ ἴασις ἐκ τῆς ἰματικῆς δυνάμεως τοῦ ὕδατος ἐγένετο, προλαβὼν ἔχρισε διὰ πηλοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ καὶ ἀκολούθως ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωάμ, **ὃ ἑρμηνεύεται ἀπεσταλμένος**, ἤτοι τύ-

1) πρὸς Κορινθ. Α' β' 9. 2) Ἰωάν. ϛ' 28, 29. 3) παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους *Μωρία*, 150 βήματα πρὸς Ν τῆς κώμης *Σιλωάμ*, κεῖται ἡ ὁμώνυμος πηγή, εἰς ἣν κατερχόμεθα διὰ δύο κλιμάκων, ἐξ ὧν ἡ μὲν πρώτη ἔχει 18, ἡ δὲ δευτέρα 15 βαθμίδας. τὸ ὕδωρ τῆς πηγῆς ταύτης δὲν ρέει συνεχῶς, οὐδ' ἔχει πάντοτε τὴν αὐτὴν ποσότητα· ἅπαξ, δίς, ἢ καὶ τρὶς τοῦ ἡμερονυκτίου ὁ ροῦς αὐτοῦ διακόπτεται τελείως, καὶ μετὰ μικρὸν ἄρχεται αὖθις νὰ ρέῃ τὸ ὕδωρ ὡς καὶ πρότερον, ἢ καὶ πλειότερον, ἀλλ' ἡ αὔξησις δὲν διαρκεῖ πλέον τῆς ὥρας.

πος τοῦ ἐλθόντος ἵνα φωτίσῃ τὴν ἐν τῷ σκότει τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς ἀγνωσίας κυλινδουμένην ἀνθρωπότητα.

Ἀπῆλθεν οὖν καὶ ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων. Δὲν περιεφρόνησε τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος, δὲν ἐξήνεγκε δισταγμὸν ἢ ἀπορίαν, ὡς ὁ Νεεμὰν ἐκεῖνος πρὸς τὸν Ἐλισσαῖον, ὅτε διετάχθη ἵνα ἀπελθὼν λούσηται πρὸς τὸν Ἰορδάνην[1], ἀλλὰ μετὰ στερρᾶς πίστεως καὶ προθυμίας, ἀπελθὼν ἐνίψατο, καὶ ἦλθε βλέπων.

Οἱ οὖν γείτονες, καὶ οἱ θεωροῦντες αὐτὸν τὸ πρότερον ὅτι τυφλὸς ἦν, ἔλεγον· οὐχ οὗτός ἐστιν ὁ καθήμενος καὶ προσαιτῶν; Ἐπειδὴ εἰς ὅλους γνωστὸς ἦν ὁ τυφλὸς οὗτος, ὅς ἐκ τοῦ ἐλέους τοῦ δημοσίου προσεπορίζετο τὰ πρὸς ζωάρκειαν, ἡ θεραπεία αὐτοῦ διήγειρε τὸν γενικὸν θαυμασμόν, καὶ εἰς δυσχερεστάτην θέσιν ἔθετο τοὺς ἐκ συστήματος διώκτας τοῦ Σωτῆρος, οἵτινες δι' οὐδενὸς μέσου ἠδύναντο νὰ διαμφισβητήσωσι τὴν γνησιότητα τοῦ ὑπερφυσικοῦ γεγονότος· τοσοῦτο δὲ ἐξέπληξεν αὐτοὺς τὸ ὑπερφυσικὸν τοῦ θαύματος, ὥστε *ἄλλοι ἔλεγον, ὅτι οὗτός ἐστιν· ἄλλοι δὲ ὅτι ὅμοιος αὐτῷ ἐστιν·* ἤτοι ἠμφισβήτουν αὐτὴν τὴν ταυτότητα τοῦ προσώπου τοῦ ἀναβλέψαντος τυφλοῦ. Οὗτος ὅμως μήτε τὴν τέως πήρωσιν αἰσχυνόμενος, μήτε τὴν μανίαν τῶν φθονερῶν ἐκπτοούμενος, μετὰ πολλῆς καὶ ἀξιοζήλου τῆς παρρησίας *ἔλεγεν, ὅτι ἐγώ εἰμὶ δεικνὺς δὲ ἑαυτόν,* τὸν εὐεργέτην ἀνεκήρυττεν.

Εἰς ταύτην τὴν βεβαίωσιν τοῦ τέως τυφλοῦ, ἀπαντῶντες οἱ ἀκούοντες *ἔλεγον αὐτῷ· πῶς ἀνεῴχθησάν σου οἱ ὀφθαλμοί;* Πῶς; ἀφ' οὗ ἐκ γενετῆς ἦς τυφλὸς ἀπέκτησας τὴν ὅρασιν; ἀφ' οὗ «ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἤνοιξέ τις ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου[2]»; *Ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπεν· ἄνθρωπος λεγόμενος Ἰησοῦς πηλὸν ἐποίησε καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ εἶπέ μοι· ὕπαγε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ καὶ νίψαι· ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα.* Ἀγνοεῖ μὲν τὸ πῶς, ἤτοι διὰ ποίας ὑπερφυσικῆς δυνάμεως

1) Βασιλ. Δ' ε' 10, 11. 2) Ἰωάν. θ' 32.

ἀνέβλεψεν, ἀφηγεῖται δὲ τὸ τί ἠσθάνθη καὶ τί ἀντελήφθη, τυφλὸς ὤν, ὡς καὶ τὶ ἔπραξεν ἐκ διαταγῆς τοῦ θείου ἰατροῦ, ὅπως ἀποκτήσῃ τὴν ὅρασιν.

Ἄνθρωπος λεγόμενος Ἰησοῦς. Ὠνόμασεν ἄνθρωπον τὸν Κύριον, οὐδὲν ἔτι μέγα περὶ αὐτοῦ γινώσκων. Πῶς δὲ τοῦτο; Μικρὸν ἦν τὸ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος γενόμενον; τίς δὲ τῶν ἀνθρώπων ποτὲ τοιοῦτόν τι ἀπειργάσατο; Οὐδείς. Ἀλλ' ὁ ἀναβλέψας τυφλὸς δὲν ἔσχεν ἔτι ἀκριβῆ ἰδέαν καὶ συνείδησιν τοῦ θεραπεύσαντος αὐτόν. Ἤκουσεν αὐτοῦ ὡς ἀνθρώπου ἐν ἀνθρώποις διαλεγομένου, ἠσθάνθη αὐτοῦ ἐπιχρίοντος διὰ πηλοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὅ,τι δὲ ἀντελήφθη, τοῦτο εἰς τοὺς ἐρωτῶντας ἀπεκάλυψεν, εἰπών, **ἄνθρωπος λεγόμενος Ἰησοῦς.**

Πόθεν ὅμως ἐγίνωσκεν αὐτόν; Ἐκ τῆς φωνῆς ἀναμφιβόλως. Καθήμενος οὗτος καὶ προσαιτῶν ἐν τῷ ναῷ, ἔνθα τοσάκις ἐδίδαξεν ὁ Σωτήρ, πλειστάκις ἤκουσε τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ἐκ δὲ τοῦ ἤχου αὐτῆς ἐπεγίνωσκεν αὐτόν· ὅθεν, ἀκούσας τοῦ Σωτῆρος διαλεγομένου πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, πρὶν ἢ ποιήσῃ πηλὸν καὶ ἐπιχρίσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἐπίστατο ὅτι ὁ λεγόμενος Ἰησοῦς ἐποίησεν εἰς αὐτὸν τὸ θαυμάσιον τοῦτο, δι' ὃ μετὰ παρρησίας ἀνεκήρυττε τὸ ὄνομα τοῦ εὐεργετήσαντος αὐτόν. Εἶτα, ἀφηγούμενος μὲν τὸν ὑπ' αὐτοῦ αἰσθητὸν γενόμενον τρόπον τῆς ἐνεργείας τοῦ Σωτῆρος, εἶπε, **πηλὸν ἐποίησε καὶ ἐπέχρισέ μου τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἶπέ μοι· ὕπαγε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ καὶ νίψαι·** ἐπιβεβαιῶν δὲ τὸ γενόμενον θαῦμα, προσέθετο, **ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα.** Οὔτινος ἠσθάνθη μόνον διηγεῖτο, οὐδὲν δὲ πλέον προσέθετο. Ὅτι πηλὸν ποιήσας ὁ Σωτὴρ ἐπέχρισε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, τούτου ἐκ τῆς ἁφῆς ἠσθάνθη· πῶς δὲ καὶ πόθεν τὸν πηλὸν ἐποίησεν, ἠγνόει· ὅθεν περὶ τούτου οὐδὲν εἶπεν εἰς τοὺς ἐρωτήσαντας αὐτόν, ἀλλὰ προσέθετο ὅ,τι ἐξ ἀκοῆς ἤκουσε τοῦ Σωτῆρος διατάξαντος αὐτῷ, **ὕπαγε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ καὶ νίψαι.** Ἀκολούθως ἑαυτὸν παρουσιάζων ὡς ἐκπληρώσαντα τὸ πρόσταγμα, καὶ ἀναβλέψαντα ἐπι-

δεικνύμενος ἑαυτόν, ἐπήγαγεν, **ἀπελθὼν δὲ καὶ νιψάμενος ἀνέβλεψα**

Ἐκ τῆς ἀπαντήσεως ὅμως ταύτης ἔτι μᾶλλον ἐξεκαύθη ὁ θυμὸς τῶν φθονερῶν· *εἶπον οὖν αὐτῷ· ποῦ ἐστιν ἐκεῖνος;* τὸ αἷμα αὐτοῦ διψῶντες. Εἰς τὴν ἐρώτησιν ὅμως ταύτην ἐν εἰλικρινείᾳ ἀποκρινάμενος ὁ ἀναβλέψας τυφλός, *λέγει, οὐκ οἶδα.* Πράγματι δὲ δὲν ἐγνώριζεν, ἐπειδὴ ὁ Σωτὴρ θεραπεύων καὶ θαῦμα ἀπεργαζόμενος, διὰ τὸ ἀκόμπαστον ἀπεμακρύνετο συνήθως ἐκ μέσου ἐκείνων εἰς οὓς κατάδηλον ἐποιεῖτο τὸ ὑπερφυὲς τῆς δυνάμεως αὐτοῦ.

Τότε οἱ τυφλῶς τὰς πονηρὰς διαθέσεις τῶν φαρισαίων ὑπηρετοῦντες ἀπελπισθέντες νὰ εὕρωσι τὸν Κύριον καὶ προσαγάγωσιν αὐτὸν πρὸ τοῦ συνεδρίου ὡς λύσαντα τὸ σάββατον, (ἐπειδὴ ἐν σαββάτῳ ἐποίησε τὸ θαῦμα τοῦτο ὁ Σωτήρ, καθ' ἃ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἐπισημειοῖ, λέγων, *ἦν δὲ σάββατον ὅτε τὸν πηλὸν ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἀνέῳξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς*), ἀπελπισθέντες, λέγομεν, νὰ εὕρωσι τὸν κατ' αὐτοὺς βεβηλώσαντα τὸ σάββατον, καὶ διώξωσιν αὐτὸν πρὸ τοῦ συνεδρίου, *ἄγουσιν αὐτὸν πρὸς τοὺς Φαρισαίους, τὸν ποτὲ τυφλόν,* ἵνα δι' αὐτοῦ κατηγορήσωσιν ἐκείνου ὡς βεβηλωτοῦ τοῦ σαββάτου. Ὅτι μὲν πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων, πεπωρωμένοι, ὡς οἱ Φαρισαῖοι, τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, ἄφησαν ἵνα ἡ κακία ἀπορροφήσῃ ἐν αὐτοῖς πᾶσαν ἰκμάδα ἀληθοῦς καὶ γενναίου αἰσθήματος μαρτυρεῖ οὐ μόνον τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἡ σπουδὴ τῶν μετὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Λαζάρου σπευσάντων πρὸς τοὺς Φαρισαίους, ἵνα εἴπωσι πρὸς αὐτοὺς ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς[1], ὅτι δὲ ἐγκαλοῦντες τὸν Σωτῆρα ὡδήγησαν τὸν ποτὲ τυφλὸν πρὸ τοῦ συνεδρίου, πληροφορούμεθα ἐκ τῆς ἐρωτήσεως, ἣν ἀμέσως ἀπηύθυναν πρὸς αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι· *πάλιν οὖν ἠρώτων αὐτὸν καὶ οἱ Φαρισαῖοι πῶς ἀνέβλεψε.* Διὰ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης ἠνάγκαζον τόν ποτε τυφλὸν ἵνα ἐπιμνησθῇ καὶ διηγηθῇ πρὸς αὐτοὺς ὅτι πηλὸν ἐποίη-

1) Ἰωάν. ια' 46.

σεν ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου. Ἐπὶ τούτοις ὁ ποτὲ τυφλὸς ἀποκρινάμενος εἰς ἀνθρώπους ἤδη ἀκούσαντας τὰ τοῦ γενομένου θαύματος, οὔτε τοῦ ὀνόματος τοῦ Σωτῆρος, οὔτε τῶν πρὸς αὐτὸν λόγων ἐκείνου ἐμνημόνευσεν, ἀλλ' ἁπλῶς εἶπε· *πηλὸν ἐπέθηκεν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμούς μου καὶ ἐνιψάμην καὶ βλέπω.* Οὕτω δὲ μετὰ παρρησίας ἀξιοζήλου διελέγετο, ὥστε τούς τε Φαρισαίους καὶ τοὺς ὁδηγήσαντας αὐτὸν πρὸς αὐτοὺς ἀπεστόμοι διά τε τῆς ἐντονωτέρας ὁμολογίας τοῦ γεγονότος θαύματος καὶ διὰ τῆς ἐπιδείξεως αὐτοῦ τελείως τεθεραπευμένου. Ἐκ τούτου σχίσμα ἐγένετο μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου· *ἔλεγον οὖν ἐκ τῶν Φαρισαίων τινές·* οἱ αὐθαδέστεροι καὶ κακεντρεχέστεροι ἐξ αὐτῶν ἔλεγον, *οὗτος ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὅτι τὸ σάββατον οὐ τηρεῖ.* Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ἀποσιωπῶντες τὴν εὐεργεσίαν, ἐζήτουν νὰ ἐπικαλύψωσι τὸ γενόμενον θαῦμα, ὅθεν ἐξέφευγον τοῦ ποιῆσαι λόγον περὶ αὐτοῦ, καὶ ἕν τι μόνον ἐν τῷ στόματι ἔφερον τὴν κατάλυσιν τοῦ σαββάτου, τὴν δῆθεν τοῦ νόμου ἀθέτησιν. Πρὸς τοὺς κακεντρεχεῖς ὅμως τούτους ἀντέκειντο οἱ νουνεχέστεροι, πιθανῶς ὁ Νικόδημος, ὁ Γαμαλιήλ, καὶ Ἰωσὴφ ἐκεῖνος ὁ ἀπὸ Ἀριμαθαίας εὐσχήμων βουλευτής· οὗτοι *ἔλεγον· πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν;* ἤτοι λέγετε αὐτὸν ἁμαρτωλόν, παραβάτην τοῦ νόμου, βέβηλον, βδελυκτόν, καὶ συνεπῶς ἄξιον θανάτου, πῶς ὅμως εἶνε δυνατὸν ἄνθρωπος τοιοῦτος τοιαῦτα σημεῖα νὰ διαπράττῃ; Ἐκ τούτου *σχίσμα ἦν ἐν αὐτοῖς·* τοῦτέστι διῃρέθησαν αἱ γνῶμαι τῶν ἐν τῷ συνεδρίῳ περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Σωτῆρος.

Καὶ μετὰ τὸ σχίσμα ὅμως οὐδὲν γενναῖον ἐπεδείξαντο τὰ νουνεχέστερα τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου, κωφεύσαντα εἰς τὴν φωνὴν τοῦ προφήτου βοῶντος αὐτοῖς καὶ λέγοντος «ἐξέλθετε ἐκ μέσου αὐτῶν καὶ ἀφορίσθητε[1]», καὶ ἐμμείναντα ἐν τῇ συναναστροφῇ τῶν μοχθηρῶν. Τὰ νουνεχέστερα ταῦτα μέλη τοῦ συνεδρίου, καίπερ ἤκουσαν τοῦ Σωτῆρος διδάσκοντος, «ἐὰν ὁ

1) Ἱερεμ. κη' 45.

ὀφθαλμός σου σκανδαλίζῃ σε ἔξελε αὐτόν· ἐὰν ἡ χείρ σου ἢ ὁ ποῦς σου ἔκκοψον αὐτὸν καὶ βάλε ἀπὸ σου[1]», οὐχ ἧττον δὲν ἀνυψώθησαν ἔτι εἰς τὸν βαθμὸν ἐκεῖνον τῆς τελειότητος τὸν διδάσκοντα ἡμᾶς ὅτι, ἂν πρέπῃ νὰ ἀποσχιζώμεθα μέλους κακῶς συνημμένου, πολλῷ μᾶλλον δέον νὰ ἀποχωριζώμεθα ἐκ λεγομένων φίλων, ἀπειλούντων νὰ φθείρωσι τὴν χρηστότητα ἡμῶν· ὅθεν ἂν καὶ διέστησαν τὰς γνώμας πρὸς τοὺς κακεντρεχεῖς ὡς πρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ Σωτῆρος, δὲν ἀπεσπάσθησαν καὶ τέλεον ἀπ' αὐτῶν, ὅπως κατελέγξωσι τὴν πώρωσιν τῶν πεπλανημένων, καὶ διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν ἐποικοδομήσωσι τοὺς ἐκ τοῦ ὄχλου πιστεύσαντας τῷ Σωτῆρι· ἐφ' ᾧ *λέγουσι τῷ τυφλῷ πάλιν· σὺ τὶ λέγεις περὶ αὐτοῦ ὅτι ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;* ζητήσαντες ἵνα διὰ τῆς μαρτυρίας τοῦ λαβόντος τὴν εὐεργεσίαν καταδείξωσιν εἰς τοὺς κακεντρεχεῖς, ὅτι δὲν συνηγοροῦσι ματαίως ὑπὲρ τοῦ διαπράξαντος τὸ σημεῖον τοῦτο· ὅθεν δὲν ἠρώτησαν αὐτόν, «σὺ τὶ λέγεις περὶ αὐτοῦ, ὅτι πηλὸν ἐποίησε καὶ τὸ σάββατον δὲν ἐτήρησεν, ἀλλὰ τὶ λέγεις ὅτι ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς»; Οὕτω δὲ τὴν εὐεργεσίαν εἰς τόν ποτε τυφλὸν ὑπενθυμίσαντες, τὴν ὁμολογίαν αὐτοῦ προεκάλεσαν, *ὅτι προφήτης ἐστίν.*

Ἡ διακήρυξις αὕτη τοῦ ποτε τυφλοῦ ἐξηρέθισεν ἔτι μᾶλλον τοὺς κακεντρεχεῖς τῶν Φαρισαίων, οἵτινες μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπομειώσωσι τὴν σημασίαν τοῦ θαύματος, ἐζήτησαν νὰ διαμφισβητήσωσι τὴν πραγματικότητα αὐτοῦ· τοῦτο δ' ἐκτίθησιν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς λέγων, *οὐκ ἐπίστευσαν οὖν οἱ Ἰουδαῖοι περὶ αὐτοῦ, ὅτι τυφλὸς ἦν καὶ ἀνέβλεψεν, ἕως ὅτου ἐφώνησαν τοὺς γονεῖς αὐτοῦ τοῦ ἀναβλέψαντος.* Τοὺς γονεῖς δὲ αὐτοῦ ἐφώνησαν, πιστεύοντες ὅτι, ἐκπτοούμενοι οὗτοι, ἢ ἤθελον ἀρνηθῆ ὅτι ὁ θεραπευθεὶς ἦν υἱὸς αὐτῶν, ἢ ἤθελον εἴπει ὅτι δὲν ἐγεννήθη τυφλός, καὶ ἤθελον ἐπιληφθῆ τότε ἀφορμῆς εἰς ἐγκάλεσιν τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ συμπαιγνίᾳ ἐν δολιότητι πρὸς ἀποπλάνησιν τοῦ λαοῦ, ἢ τέλος ἤθελον ἐκβιάσει παρ' αὐτῶν διακήρυξιν ὅτι δὲν ἐθεράπευσεν αὐτὸν ὁ Σωτὴρ καὶ ἤθελον ἐξουδε-

1) Ματθ. ε' 29, ιη' 8,9.

τερώσει τὰς ἐπὶ τοῦ λαοῦ ἠθικὰς συνεπείας τοῦ θαύματος. Ὅθεν ὡς οὗτοι προσῆλθον πρὸ τοῦ συνεδρίου, οἱ Φαρισαῖοι *ἠρώτησαν αὐτοὺς λέγοντες· οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν ἄρτι βλέπει;*

Τρεῖς ἐρωτήσεις ἐν δολιότητι ἀπέτειναν πρὸς αὐτούς. Ἠρώτησαν αὐτούς, α') ἂν ὁ παριστάμενος ἦν ὁ υἱὸς αὐτῶν, β') ἂν ἐγεννήθη τυφλός, καὶ γ') πῶς ἐθεραπεύθη. Τὰς ἐρωτήσεις ὅμως ταύτας διετύπωσαν οὐχὶ ἐν πόθῳ ἐξακριβώσεως τῆς ἀληθείας, ἀλλ' εἰς τρόπον ἐκπτοήσεως τῶν ἁπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, ὅπως ἐκβιάσωσι παρ' αὐτῶν ἀπάντησιν σύμφωνον πρὸς τὰς ἐπιθυμίας αὐτῶν. Ὁ τρόπος καθ' ὃν διετύπωσαν τὰς ἐρωτήσεις αὐτῶν ἐνεῖχεν ἀπειλὴν κατὰ τῶν ἁπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, πρὸς οὓς ἡ ἐρώτησις ἐγένετο, *οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν, ὃν ὑμεῖς λέγετε, ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς οὖν ἄρτι βλέπει;* ἤτοι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ὑμῶν περὶ οὗ, καταψευδόμενοι, παντάχοῦ διεφημίσατε ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη; πῶς λοιπὸν ἤδη βλέπει;

Ἀπεκρίθησαν αὐτοῖς οἱ γονεῖς αὐτοῦ καὶ εἶπον· οἴδαμεν ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς ἡμῶν, καὶ ὅτι τυφλὸς ἐγεννήθη· πῶς δὲ νῦν βλέπει οὐκ οἴδαμεν, ἢ τις ἤνοιξεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμοὺς οὐκ οἴδαμεν· αὐτὸς ἡλικίαν ἔχει· αὐτὸν ἐρωτήσατε, αὐτὸς περὶ αὐτοῦ λαλήσει. Οἱ γονεῖς τοῦ ποτε τυφλοῦ εἰς μὲν τὰς δύο ἐρωτήσεις μετὰ παρρησίας ἀπήντησαν, εἰς δὲ τὴν τρίτην ἀπέφυγον νὰ ἀπαντήσωσι, φοβηθέντες τοὺς Φαρισαίους· ὅθεν παρέπεψαν αὐτοὺς πρὸς τὸν ἰαθέντα υἱὸν αὐτῶν, ἵνα μὴ αὐτοὶ πάθωσιν, ἀνομολογοῦντες τὸν εὐεργέτην. *Ταῦτα εἶπον οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ὅτι ἐφοβοῦντο τοὺς Ἰουδαίους· ἤδη γὰρ συνετέθειντο οἱ Ἰουδαίοι, ἵνα ἐάν τις αὐτὸν ὁμολογήσῃ Χριστὸν ἀποσυνάγωγος*[1] *γένηται.*

Ἰδοὺ ἄζηλος χαρακτὴρ ἀσθενῶν τὸν νοῦν καὶ ἀσυνέτων γονέων, παρ' οἷς ὁ φόβος καὶ ὁ πόθος τοῦ νὰ ἀρέσωσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους καταστρέφουσι τὰ εὐγενέστατα αἰσθήματα, τῆς

1) *Ἀποσυνάγωγος* ἐκαλεῖτο ἐκεῖνος μετὰ τοῦ ὁποίου τὸ συνέδριον διέκοπτεν ἐπισήμως πᾶσαν σχέσιν κοινωνικὴν καὶ θρησκευτικὴν τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραήλ.

εὐγνωμοσυνης, τῆς εὐθύτητος καὶ τῆς παρρησίας. Δειλὸς καὶ ἄνανδρος ὁ ἁμαρτωλὸς εἶνε ἕτοιμος ν' ἀπαρνηθῇ τὸν Χριστόν, νὰ διασπάσῃ τοὺς φυσικοὺς τῆς συγγενείας δεσμούς, ὅπως ἀποφύγῃ κίνδυνόν τινα. Τὸ ἄζηλον δὲ τοῦτο ὑπόδειγμα παρέχουσιν ἐ'ς ἡμᾶς οἱ γονεῖς τοῦ ποτε τυφλοῦ. Ἀκούσαντες οὗτοι ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι συνετέθειντο ἵνα ἀποσυνάγωγον κηρύξωσι πάντα ὅστις ἤθελεν ὁμολογήσει τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ἐξέφυγον νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς τὴν τρίτην ἐρώτησιν τῶν Φαρισαίων, καὶ παρέπεμψαν αὐτοὺς πρὸς τὸν ἀναβλέψαντα υἱὸν αὐτῶν. *Ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον, ὃς ἦν τυφλός*, διότι, ὅτε ἀνέκρινον τοὺς γονεῖς αὐτοῦ, εἶχον ἀπομακρύνει αὐτόν, ἵνα μὴ ἡ θέα τοῦ ἰαθέντος υἱοῦ ἀφυπνίσῃ παρὰ τοῖς ἀνακρινομένοις τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα, ἅτινα συμφέρον εἶχον οἱ Φαρισαῖοι νὰ καταπνίξωσιν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν ἁπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων· *Ἐφώνησαν οὖν ἐκ δευτέρου τὸν ἄνθρωπον, ὃς ἦν τυφλός, καὶ εἶπον αὐτῷ·* **δὸς δόξαν τῷ Θεῷ·** *ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἁμαρτωλός ἐστι.*

Προσεκάλεσαν ἐκ δευτέρου ἐνώπιον αὐτῶν τόν ποτε τυφλόν, καὶ ὑπέβαλον εἰς νέαν ἀνάκρισιν καὶ ταύτην ὑπὸ ὅρκον[1], ἵνα μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ἀληθείας. Καίπερ ὅμως ἐκάλεσαν αὐτὸν ἵνα ὑπὸ ὁρκωμοσίαν ὁμιλήσῃ, δὲν ἄφησαν ἀνεπηρέαστον τὴν συνείδησιν αὐτοῦ, ἀλλὰ δι' ὧν εἶπον, *ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι ὁ ἄν-*

1) Ἡ φράσις *δὸς δόξαν τῷ θεῷ* ἦν παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις συνήθης τύπος ὁρκωμοσίας· οὕτως ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ βίβλῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ (ζ' 19) *καὶ εἶπεν Ἰησοῦς τῷ Ἀχάν· υἱέ μου,* **δὸς δὴ δόξαν τῷ Κυρίῳ Θεῷ Ἰσραήλ,** *καὶ δὸς αὐτῷ τὴν ἐξομολόγησιν, καὶ ἀράγγειλόν μοι τί ἐποίησας, καὶ μὴ κρύψῃς ἀπ' ἐμοῦ·* σημαίνει δέ, *μαρτύρησον ἐνώπιον τοῦ θεοῦ.* Ἕτεροι ἑρμηνευταί, οἷς κατακολουθεῖ καὶ ὁ Θεοτόκης, ἑρμηνεύοντες τὸ χωρίον τοῦτο δὲν ἐξηγοῦσιν ὁρκωμοσίαν τὸ *δὸς δόξαν τῷ θεῷ*, ἀλλὰ λέγουσιν ὅτι οἱ φαρισαῖοι ὑποκριτικῶς διὰ τοῦ σχήματος τῆς εὐλαβείας ἐσπούδαζον ἵνα πείσωσι τόν ποτε τυφλὸν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ὡς παραβάτης τοῦ νόμου ἦν ἄνθρωπος ἁμαρτωλός, ὅθεν «δόξασαι, ἔλεγον, τὸν Θεόν, διότι αὐτὸς ἔδωκέ σοι τὸ φῶς· ὁ Ἰησοῦς οὐδὲν ἐποίησεν· αὐτὸς δὲν σὲ ἐθεράπευσεν, ἡμεῖς γνωρίζομεν ὅτι αὐτὸς εἶνε ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος, ἐπειδὴ καταφρονεῖ τὸ σάββατον».

θρωπος οὗτος ἁμαρτωλός ἐστι, προσεπάθησαν νὰ ρίψωσι τὸν δισταγμὸν καὶ τὴν ἀμφιβολίαν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνακρινομένου, καὶ ἐκπτοήσαντες αὐτὸν λάβωσι κατάθεσιν σύμφωνον πρὸς τὸν πόθον αὐτῶν. Ὁ εὐγνώμων ὅμως τέως τυφλός, ἐκδηλῶν τὴν πρὸς τὸν εὐεργέτην αὐτοῦ Σωτῆρα εὐγνωμοσύνην, διὰ τοῦ εὐστόχου τῆς ἀπαντήσεως αὐτοῦ κατεθορύβησε τοὺς κακεντρεχεῖς Φαρισαίους· *ἀπεκρίθη οὖν ἐκεῖνος καὶ εἶπεν· εἰ ἁμαρτωλὸς ἐστιν οὐκ οἶδα· ἕν οἶδα, ὅτι τυφλὸς ὤν, ἄρτι βλέπω.* Τὴν γενομένην αὐτοῦ ἴασιν προέβαλλεν εἰς ἔλεγχον τῆς κακεντρεχείας τῶν Φαρισαίων, εὐστόχως καὶ ἑτοίμως παρατηρήσας ὅτι, «ἐὰν ἁμαρτωλὸς δύναται νὰ θαυματουργῇ περὶ τούτου οὔτε ἐξετάζω οὔτε ἀποφαίνομαι, τοῦτο μόνον γνωρίζω καλῶς ὅτι τυφλὸς ἤμην ἐκ γενετῆς, καὶ ἤδη βλέπω».

Οἱ Φαρισαῖοι, θέλοντες νὰ διασκεδάσωσι τὴν ἐντύπωσιν, τὴν ὁποίαν ἡ βεβαίωσις τοῦ γενομένου θαύματος ἐνεποίει ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ, *εἶπον αὐτῷ πάλιν· τί ἐποίησέ σοι; πῶς ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;* Ὑπέβαλον τόν ποτε τυφλὸν εἰς νέαν ἀνάκρισιν, προσπαθοῦντες νὰ περιπλέξωσιν αὐτὸν ὡς ἐπίορκον· ὅθεν εἰς τὰς λεπτομερείας τοῦ θαύματος μετέβησαν, ἐρωτῶντες, *τί ἐποίησέ σοι; πῶς ἤνοιξέ σου τοὺς ὀφθαλμούς;* Ὁ ποτὲ τυφλὸς ὅμως, ἐννοήσας τὸ κακεντρεχὲς τῶν ἀνακρινόντων αὐτὸν ἀρχόντων, ἠγανάκτησε, βλέπων τηλικοῦτον βαθμὸν μοχθηρίας, ὅθεν λίαν εὐστόχως *ἀπεκρίθη αὐτοῖς· εἶπον ὑμῖν ἤδη, καὶ οὐκ ἠκούσατε· τί πάλιν θέλετε ἀκούειν· μὴ καὶ ὑμεῖς θέλετε αὐτοῦ μαθηταὶ γενέσθαι;* Ἤτοι, «ἀφ' οὗ δὲν παρεδέχθητε τὰ ὅσα ἤδη εἶπον πρὸς ὑμᾶς, διατὶ πάλιν μὲ ἐρωτᾶτε; μήπως ἐπιθυμεῖτε καὶ ὑμεῖς νὰ γείνητε μαθηταὶ αὐτοῦ;» Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις ἐξηγριώθησαν οἱ Φαρισαῖοι, οἵτινες καὶ λάβρως κατ' αὐτοῦ ἐπετέθησαν· *ἐλοιδόρησαν οὖν αὐτὸν καὶ εἶπον· σὺ εἶ μαθητὴς ἐκείνου, ἡμεῖς δὲ Μωσέως ἐσμὲν μαθηταί· ἡμεῖς οἴδαμεν ὅτι Μωσῇ ἐλάλησεν ὁ Θεός, τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστίν.* Ἐπὶ τὸν Μωϋσέα ἀνέτρεξαν, καυχώμενοι ὅτι ἦσαν μαθηταὶ ἐκείνου, ἐν ᾧ καὶ ἐν τούτῳ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἠλέγχθησαν ψευδόμενοι, εἰπόντος πρὸς αὐ-

τούς· «εἰ ἐπιστεύετε Μωσῇ, ἐπιστεύετε ἂν ἐμοί· περὶ ἐμοῦ γὰρ ἐκεῖνος ἔγραψε[1]». Γινώσκομεν, λέγουσιν οἱ Φαρισαῖοι, ὅτι ὁ Θεὸς ἐλάλησε πρὸς τὸν Μωϋσέα, τοῦτο δὲ μετὰ βεβαιότητος ὑποστηρίζουσι· δὲν λέγουσιν **ἠκούσαμεν, ἀλλ' οἴδαμεν,** καίπερ ἐξ ἀκοῆς παρὰ τῶν προγόνων ταῦτα παρέλαβον, προκειμένου δὲ περὶ ἐκείνου, ὃν ἰδίοις ὀφθαλμοῖς ἔβλεπον θαυματουργοῦντα, καὶ οὕτινος ἰδίοις ὠσὶν ἤκουον διδάσκοντος θεῖα καὶ οὐράνια, ἀδολεσχοῦντες ἔλεγον· *τοῦτον δὲ οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἔστιν.* Ὅθεν προσφυῶς λίαν *ἀπεκρίθη ὁ ἄνθρωπος καὶ εἶπεν αὐτοῖς· ἐν γὰρ τούτῳ θαυμαστόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς οὐκ οἴδατε πόθεν ἐστί, καὶ ἀνεῴξε μου τοὺς ὀφθαλμούς.* Ἤτοι τοῦτο κυρίως εἶνε τὸ ἄξιον θαυμασμοῦ, ὑμεῖς οἱ τοῦ λαοῦ ἄρχοντες νὰ λέγητε ὅτι ἀγνοεῖτε πόθεν ἐστὶν ὁ ἐν μέσῳ τῆς κοινωνίας ἡμῶν ἀναστρεφόμενος καὶ τοιαῦτα σημεῖα ποιῶν. **Τοῦτον,** ἤτοι αὐτὸν τὸν ἄσημον, τὸν ἀγενῆ, τὸν ταπεινὸν τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν τάξιν, λέγετε, οὐκ οἴδαμεν πόθεν ἐστί· λοιπὸν ἀκούσατέ μου· αὐτὸς ὁ ἄδοξος, αὐτὸς ὁ μὴ ἐν τοῖς ἐπισήμοις ὑφ' ὑμῶν λογιζόμενος, αὐτός, περὶ οὗ οὕτω περιφρονητικῶς ὁμιλεῖτε, αὐτός, ναί, **αὐτὸς ἀνέῳξέ μου τοὺς ὀφθαλμούς,** ἐν δὲ τούτῳ ἀξία θαυμασμοῦ καὶ ἐκπλήξεως ἡ πώρωσις ὑμῶν. Πρὸ μικροῦ τινες ἐξ ὑμῶν διηρώτων, **πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν,** πράγματι δὲ ἐκ τῶν Γραφῶν οὕτω διδασκόμεθα· ἐξ αὐτῶν *οἴδαμεν ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβὴς ᾖ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ τούτου ἀκούει·* πρὸ μικροῦ ὑμεῖς οἱ τοῦ νόμου ἑρμηνευταὶ εἴπατε τοῦτο, βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν Γραφῶν, ἐν αἷς ἀνέγνωτε· «μακρὰν ἀπέχει ὁ Θεὸς ἀπὸ ἀσεβῶν, εὐχαῖς δὲ δικαίων ἐπακούει[2]»· πολλάκις ἑρμηνεύοντες τὸν νόμον εἴπατε μετὰ τοῦ παροιμιαστοῦ, «ὁ ἐκκλίνων τὸ οὖς αὐτοῦ τοῦ μὴ εἰσακοῦσαι νόμου, καὶ αὐτὸς τὴν προσευχὴν αὐτοῦ ἐβδέλυ-

1) Ἰωάν ε' 46. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Σωτῆρος ἀναφέρονται εἰς τὰ χωρία γ' 15, κβ' 18 καὶ μθ' 10 τῆς Γενέσεως, καὶ ιη' 15 τοῦ Δευτερονομίου. 2) Παροιμ. ιε' 29.

κται[1]»· πολλάκις ἤκουσα ὑμῶν διδασκόντων, ὅτι διὰ τοῦ προφήτου Ἠσαΐου λέγει ὁ Θεὸς περὶ τῶν ἁμαρτωλῶν, «καὶ ἐὰν πληθύνητε τὴν δέησιν οὐκ εἰσακούσομαι ὑμῶν[2]», αὐτὰ δὲ ταῦτα πρὸ μικροῦ ἐπανελάβετε, εἰπόντες, «πῶς δύναται ἄνθρωπος ἁμαρτωλὸς τοιαῦτα σημεῖα ποιεῖν». Τί λοιπόν! δὲν αἰσχύνεσθε καλοῦντες ἁμαρτωλὸν τὸν τοιαῦτα σημεῖα διαπράττοντα, ἀφ' οὗ **οἴδαμεν ὅτι ἁμαρτωλῶν ὁ Θεὸς οὐκ ἀκούει, ἀλλ' ἐάν τις θεοσεβὴς ᾖ καὶ τὸ θέλημα αὐτοῦ ποιῇ;** Ταῦτα λέγων πρὸς τοὺς Φαρισαίους ὁ οὐ μόνον τοὺς σωματικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ψυχικοὺς ὀφθαλμοὺς ἰαθείς, ἐπειδὴ ἔβλεπεν αὐτοὺς θέλοντας ἵνα συσκιάσωσι τὸ θαῦμα, τὴν γενομένην αὐτῷ ἴασιν εἰς μέσον προέβαλλε, καὶ παρατηρῶν ὅτι *ἐκ τοῦ αἰῶνος οὐκ ἠκούσθη ὅτι ἤνοιξέ τις τοὺς ὀφθαλμοὺς τυφλοῦ γεγεννημένου,* διὰ τοῦ εἰς αὐτὸν γενομένου θαύματος ἐπιστοποιεῖ ὅτι ἀπὸ Θεοῦ ἦν ὁ θεραπεύσας αὐτόν, ὀρθῶς λέγων ὅτι, *εἰ μὴ ἦν οὗτος ἀπὸ Θεοῦ οὐκ ἠδύνατο ποιεῖν οὐδέν.*

Καθὼς ὅμως οἱ μοχθηροὶ ἐλεγχόμενοι καὶ ἀναπολόγητοι μένοντες προσφεύγουσιν εἰς τὰς ὕβρεις, καὶ διὰ τῆς σωρείας αὐτῶν προσπαθοῦσι νὰ καλύψωσι τὴν ἀπογυμνωθεῖσαν μοχθηρίαν καὶ κακεντρέχειαν αὐτῶν, οὕτω καὶ οἱ Φαρισαῖοι, μὴ ἔχοντες ν' ἀντείπωσί τι εἰς τὰς λογικὰς ταύτας παρατηρήσεις τοῦ ποτε τυφλοῦ, προσέφυγον εἰς τὰ συνήθη τῶν ταπεινῶν ψυχῶν μέσα, καὶ *ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· ἐν ἁμαρτίαις σὺ ἐγεννήθης ὅλος, καὶ σὺ διδάσκεις ἡμᾶς;*

Δὲν περιωρίσθησαν δὲ εἰς μόνην τὴν ὕβριν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βίαν κατέφυγον, ὅθεν *καὶ ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω.* Ἐξεδίωξαν αὐτόν, ἀφ' οὗ διὰ τοῦ **ἐν ἁμαρτίαις ἐγεννήθης** κατωνείδισαν τὴν τέως πήρωσιν τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ. Οὕτω πολιτεύονται αἱ ταπειναὶ καὶ κακεντρεχεῖς ψυχαί· ὅταν ἡ ἀκαταμάχητος τῆς ἀληθείας λογικὴ ὡς ἱστοὺς ἀράχνης διασπάσῃ τὰ σοφίσματα αὐτῶν, καταφεύγουσιν εἰς τὰς ὕβρεις,

1) Παροιμ. κη' 9. 3) Ἠσ. α' 15.

τοὺς προπηλακισμοὺς καὶ τὰς λοιδωρίας, καὶ δὲν ὑποχωροῦσι μηδὲ καὶ πρὸ αὐτῆς τῆς καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας, ἣν τυχὸν διαχειρίζονται, πρὸς φίμωσιν τοῦ στόματος τοῦ λαλοῦντος ἀλήθειαν.

Ἤκουσεν ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐξέβαλον αὐτὸν ἔξω, καὶ εὑρὼν αὐτὸν εἶπεν αὐτῷ· σὺ πιστεύεις εἰς τὸ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; Ἐξέβαλον αὐτὸν τοῦ ἱεροῦ, καὶ εὗρεν αὐτὸν ὁ τοῦ ἱεροῦ δεσπότης· ἐξύβρισαν αὐτὸν διὰ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν ὁ τῶν ὅλων Κύριος, ἀξιώσας αὐτὸν νὰ γνωρίσῃ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ τούτῳ ἐλθόντα πρὸς αὐτόν· τοῦτο σημαίνει τὸ **εὑρὼν αὐτόν**, *ἤτοι ἦλθε πρὸς ἀναζήτησιν αὐτοῦ.*

Πρὸς τί ὅμως ἡ ἐρώτησις· **σὺ πιστεύεις εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ;** Μὴ δὲν ἐγνώριζε τοῦτο ὁ τὰ πάντα εἰδώς; μὴ δὲν ἐπίστατο μετὰ πόσης παρρησίας καὶ θάρρους ὁ τέως τυφλὸς ἐγένετο κῆρυξ τῆς ἀληθείας πρὸ τοῦ λοιμώδους συνεδρίου; Ναί, ἐγνώριζε πάντα, ἀλλ' ἠρώτησεν ἵνα, ἐρωτήσαντος ἐκείνου, φανερώσῃ ἑαυτόν· ὅθεν ὡς *ἀπεκρίθη ἐκεῖνος καὶ εἶπε· τίς ἐστι Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν; ἀμέσως εἰς ἀπάντησιν εἶπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· καὶ ἑώρακας αὐτόν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστι.* Δὲν εἶπεν εἰς αὐτὸν ἐγώ εἰμι ὁ θεραπεύσας σε, ἐγὼ ὁ ἀποστείλας σε εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ Σιλωὰμ ἵνα νιφθῇς, ἀλλ' ἀπεκάλυψεν ἑαυτόν, κατ' ἀρχὰς μὲ ὑπεραλμένως καὶ ἀσαφῶς διὰ τοῦ **ἑώρακας αὐτόν**, εἶτα δέ, ἀφ' οὗ διὰ τῆς φράσεως ταύτης μετήγαγεν αὐτὸν εἰς ἀνάμνησιν τῆς θεραπείας, σαφῶς ἀπεκάλυψεν ἑαυτόν, εἰπὼν **καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεῖνός ἐστιν.** Ὡς ἤκουσε τοῦτο ὁ πρῴην τυφλὸς *ἔφη πιστεύω, Κύριε· καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ.* Διὰ μὲν τοῦ λόγου ἐκήρυξε, διὰ δὲ τῆς πράξεως ἐβεβαίωσε τὴν πίστιν αὐτοῦ· ὅθεν καὶ προσκύνησιν ἀπένειμεν εἰς τὸν Σωτῆρα, εἰς ὃν πᾶσα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις πρέπει εἰς τὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος.

Ζ'

Ἀνάγνωσμα τῆς κυριακῆς τῶν πατέρων τῆς Α' οἰκουμ. συνόδου·

Ἰωάν. κεφ. ιζ' Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπάρας ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν εἶπε, *Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα δόξασόν σου τὸν υἱόν, ἵνα καὶ ὁ υἱός σου δοξάσῃ σε·*

2 *Καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ, δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον.*

3 *Αὕτη δέ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.*

4 *Ἐγὼ σὲ ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς· τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω·*

5 *Καὶ νῦν δόξασόν με σύ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ, τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί.*

6 *Ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις οὓς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου· σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας· καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασι.*

7 *Νῦν ἔγνωκαν ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς μοι, παρὰ σοῦ ἐστιν·*

8 *Ὅτι τὰ ῥήματα ἃ δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς· καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι παρὰ σοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλας.*

9 *Ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ· οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοί εἰσι.*

10 *Καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά· καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.*

11 *Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσι, καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ ἔρχομαι. Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι, ἵνα ὦσιν ἕν, καθὼς ἡμεῖς.*

12 *Ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ, ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου· οὓς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰ μὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ γραφὴ πληρωθῇ.*

13 *Νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι, καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν αὐτοῖς.*

Τὴν νύκτα, καθ' ἣν ὁ Κύριος ἔμελλεν ἵνα εἰς τοὺς ἀνόμους παραδοθῇ, ἀφ' οὗ διελέχθη πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ προανήγγειλε τὸ ἐπικείμενον τοῦ κατ' ἄνθρωπον θανάτου αὐτοῦ, παρηγόρησεν αὐτοὺς διὰ τὸν ἐπικείμενον τοῦτον σωματικὸν χωρισμόν, ἀνέπτυξε καὶ καθώρισε τὰς μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ σχέσεις, συνεστήσατο εἰς αὐτοὺς τὴν τήρησιν τῆς ἐντολῆς, ἣν ὡς ἱερὰν παρακαταθήκην, ὡς καινὴν ἐντολὴν παρέδοτο εἰς αὐτούς, ἀπεκάλυψε τὴν ἐν τῷ κόσμῳ μέλλουσαν αὐτῶν θέσιν, ὡς καὶ τὰ τῆς ἐλεύσεως καὶ τοῦ ἔργου τοῦ παναγίου Πνεύματος, καὶ ἐμυσταγώγησεν αὐτοὺς τὰς πρὸς τὸν Πατέρα σχέσεις αὐτῶν μετὰ τὸν ἐν ἀνθρώποις θάνατον αὐτοῦ, προσηυχήθη ὑπὲρ αὐτοῦ, ὑπὲρ τῶν μαθητῶν του, καὶ ὑπὲρ ἐκείνων, οἵτινες ἤθελον διὰ τοῦ λόγου, ἤτοι τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν πιστεύσει εἰς αὐτόν.

Μέρος τῆς προσευχῆς ταύτης τῆς ἐκτενεστέρας καὶ συγκινητικωτέρας τῶν ὅσων ὁ Σωτὴρ ἐποίησε κατὰ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀναστροφὴν αὐτοῦ, συγκροτεῖ τὴν μεταγραφεῖσαν ὧδε εὐαγγελικὴν περικοπήν, ἣν ἀναγινώσκομεν κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἕκτην ταύτην κυριακήν, καθ' ἣν γεραίρομεν τὴν μνήμην τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ θεοφόρων πατέρων, οἵτινες τῷ 325 ἔτει τῆς σωτηρίας ἐκ κελεύσματος τοῦ ἐν ἁγίοις αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου περὶ τῆς πίστεως διὰ τὴν ἀρειανὴν ἀσέβειαν ἀπὸ περάτων τῆς οἰκουμένης εἰς Νίκαιαν τῆς Βιθυνίας συνδραμόντες, τοὺς βαρεῖς ἐδίωξαν καὶ λοιμώδεις λύκους μακρὰν τοῦ τῆς ἐκκλησίας πληρώματος.

Ὁ θεάνθρωπος Σωτὴρ καὶ διδάσκαλος ὁ συστήσας εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ εἰς πάντας τοὺς πιστεύοντας, ὅτι *ὃς ἂν* **ποιήσῃ καὶ διδάξῃ** *οὗτος μέγας κληθήσεται*[1], εὐθὺς ἅμα διελέξατο πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ περὶ ἀνεξικακίας, εἰς μέσον ἑαυτὸν προέθετο, διδάσκων ἵνα ἐξ αὐτοῦ τὰ ὑποδείγματα λαμβάνωμεν. Αὐτὸς ὁ Σωτήρ, καθ' ὅλα παρέχων ἑαυτὸν εἰς ἡμᾶς ὑπόδειγμα, μετὰ τὴν παραίνεσιν ἐκείνην, δι' ἧς διανέστησε τὰς ψυχὰς τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, εἰπών· «θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον[2]», εὐθὺς ἐπὶ τὴν προσευχὴν ἐτράπη, διδάσκων ὅτι ἐν τοῖς πειρασμοῖς ὀφείλομεν, ἵνα, τὰ πάντα ἀφέντες, ἐπὶ τὸν Θεὸν καταφεύγωμεν, διὰ τῆς **προσευχῆς** τὴν ἀρωγὴν αὐτοῦ ἐξαιτούμενοι· «ἡ προσευχή, λέγει ὁ Τερτυλλιανός, ἀποτρέπει τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ· ἀγρυπνεῖ ὑπὲρ τῶν ἐχθρῶν· ἱκετεύει ὑπὲρ τῶν διωκόντων· ἀπολούει τὰς ἁμαρτίας· ἀποκρούει τοὺς πειρασμούς· παραμυθεῖται τοὺς μικροψύχους· ἀναπαύει τοὺς μεγαλοψύχους· συνοδεύει τοὺς ἐν ἀποδημίαις· πραΰνει τὸν σάλον τῆς θαλάσσης· ἐκπλήσσει τοὺς λῃστάς· τρέφει τοὺς πτωχούς· ὁδηγεῖ τοὺς πλουσίους· καὶ εἶνε τὸ τεῖχος τῆς πίστεως[3]». Αὕτη ἡ δύναμις καὶ ἐνέργεια τῆς *προσευχῆς*· ὅθεν ὁ Σωτὴρ διδάσκων ἡμᾶς, ἵνα ἐν πειρασμοῖς καὶ θλίψεσι μὴ ἀποκαρτερῶμεν, ἀλλὰ διὰ τῆς προσευχῆς ἐκλιπαρῶμεν τὴν τοῦ παναγάθου Θεοῦ ἀρωγήν, εὐθὺς ὡς *ταῦτα ἐλάλησεν*, ἤτοι τὰ ἀπὸ τοῦ 31 ἐδαφίου τοῦ ιγ' κεφαλαίου ἄχρι τέλους τοῦ ις' ἐν τῷ κατὰ Ἰωάννην ἁγίῳ εὐαγγελίῳ ἀπομνημονευθέντα, *καὶ ἐπῆρε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανόν*, τουτέστι συμφώνως πρὸς τοὺς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις καθιερωμένους τύπους τῆς προσευχῆς ἔλαβε τὴν στάσιν τοῦ οἰκέτου, διδάσκων ἡμᾶς ἵνα, ὅταν προσευχώμεθα, αἴρωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν μηδένα γήϊνον καὶ κοσμικὸν λογισμὸν ἔχοντες, *καὶ εἶπεν*, ἤτοι προσηύξατο οὐχὶ διὰ μόνων τῶν χειλέων, ὡς οἱ Φαρισαῖοι, ἀλλὰ καὶ ἐγκαρδίως, ἐξαιτούμενος παρὰ τοῦ ἰδίου πατρὸς ὅ,τι αἱ ἀνάγκαι

1) Ματθ. ε' 19. 2) Ἰωάν. ις' 33. 3) de oration. domin.

καὶ αἱ περιστάσεις ἀπῄτουν, ἐνδείξας ἅμα κατὰ τὴν ἐπίσημον ἐκείνην ὥραν τὴν ἄφατον αὐτοῦ ἀγάπην πρός τε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ πρὸς πάντας τοὺς πιστεύοντας· πρὸς δὲ καὶ τὸ ἐνδιαφέρον αὐτοῦ ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων σωτηρίας.

Ἐκ τε τῆς ὑπὸ μελέτην προσευχῆς ταύτης τοῦ Σωτῆρος, καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἐπίσης ὑπ' αὐτοῦ παραδοθείσης εἰς ἡμᾶς *κυριακῆς προσευχῆς*, διδασκόμεθα, καθ' ἃ προσφόρως παρατηρεῖ ὁ μακάριος τῆς Καρχηδόνος ἐπίσκοπος Κυπριανός, ὅτι «ὁ διδάσκαλος τῆς εἰρήνης δὲν ἠθέλησεν ἵνα ἕκαστος ἡμῶν προσεύχηται μόνον ὑπὲρ ἑαυτοῦ χωρίς, ἀλλ' ἕκαστος ὑπὲρ πάντων· διότι ἡ προσευχὴ ἡμῶν εἶνε κοινή, καὶ ὅταν προσευχώμεθα, δὲν προσευχόμεθα μόνον ὑπὲρ ἑνός, ἀλλ' ὑπὲρ πάσης τῆς κοινότητος, ἐπειδὴ πάντα τὰ μέλη τῆς κοινότητος ἓν ἐσμέν[1]».

Ταῦτα τὰ σωτήρια προκαταρκτικῶς ἐκμαθάνοντες, ἀκούσωμεν τοῦ Σωτῆρος προσευχομένου, ἀρετὴν δὲ ἄφατον παιδεύοντος ἡμᾶς, καὶ λέγοντος, *Πάτερ, ἐλήλυθεν ἡ ὥρα*, ἤτοι ἤγγικεν, ἐπέστη ἡ ὥρα τῶν παθῶν καὶ τοῦ κατ' ἄνθρωπον σταυρικοῦ μου θανάτου· *δόξασόν σου τὸν Υἱόν*, τελεσθήτω ἡ μεγάλη θυσία ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας· Σὺ δὲ ἀποδέχθητι αὐτὴν καὶ δι' αὐτῆς ἐξιλεώθητι, καὶ σῶσον τοὺς πιστεύοντας· **Δόξασόν σου τὸν Υἱόν·** ποίησον αὖθις καταφανὲς διὰ σημείων ἐξ οὐρανοῦ ὅτι ὁ σταυρούμενος ἐκ τῶν Σῶν ἐξῆλθε κόλπων· **δόξασόν με,** ποίησον ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σταυροῦ τὰ ἐξαίσια σημεῖα, δεικνύων ἐκ τούτων ὅτι γνήσιος Υἱός Σου εἰμί. **Δόξασόν σου τὸν Υἱόν,** *ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε*. Αὐτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι παρ' οἷς τοσάκις τὰ μεγαλεῖά σου ἐθαυμάστωσας δὲν ἐγνώρισάν Σε[2], ἀλλ' ἤδη μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ σταυροῦ μου προσήλωσιν ἅπασα ἡ οἰκουμένη θέλει προσδράμει πρὸς σέ[3]. Πρὸς δὲ τούτοις ἐπεβεβαίωσε καὶ αὖθις τὸ *ὁμοούσιον* αὐτοῦ τῷ Πατρί, ἐπειδὴ μόνον ὁ ἐκ τῆς αὐτῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὢν ἠδύνατο δεόμενος νὰ εἴπῃ **δό-**

1) de oration. domin. 2) Ἡσ. α' 2,3. 3) αὐτόθι β' 2, 3.

ξασόν σου τὸν Υἱόν, ἤτοι ἀποκάλυψόν με τοῖς μὴ γνωρίζουσί με, φανέρωσον ὅτι υἱός σου εἰμὶ μονογενής, **ἵνα καὶ ὁ Υἱός σου δοξάσῃ σε,** ἵνα γνωρίσῃ ἡ ἀνθρωπότης Σὲ τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν, καὶ ἵνα πιστεύσασα σωθῇ. Τὸν τρόπον δὲ τῆς δόξης ἐξήγησεν, ὡς καὶ πῶς ἔμελλεν ἵνα δοξάσῃ αὐτόν, δι' ὧν εὐθὺς εἶπε· *καθὼς ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκας αὐτῷ δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον.* Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Σωτὴρ ἐν πρώτοις τὸ καθολικὸν τῆς διδασκαλίας καὶ σωτηρίας ἀπεκάλυψεν. Ὅτε πνευματικῶς νήπια ἦσαν οἱ μαθηταί, καὶ ὡς νήπια σκεπτόμενοι καὶ λαλοῦντες τὰς ἰουδαϊκὰς προλήψεις ἐτήρουν, ὁ Σωτήρ, ἵνα μὴ σκανδαλίσῃ αὐτοὺς ἐχομένους τῶν Ἰουδαϊκῶν προλήψεων, συνεστήσατο εἰς αὐτούς, ὅτε τὸ πρῶτον ἀπέστειλεν αὐτοὺς εἰς τὸ κήρυγμα, ἵνα «εἰς ὁδὸν ἐθνῶν μὴ ἀπέλθωσι καὶ εἰς πόλιν Σαμαρειτῶν μὴ εἰσέλθωσι[1]», μέλλων ὅμως ἵνα μετὰ μικρὸν διατάξῃ αὐτούς, ὅπως «πορευθέντες μαθητεύσωσι πάντα τὰ ἔθνη[2]», προδιανέστησε τὸ φρόνημα αὐτῶν εἰς ἀπόσεισιν τῶν ἰουδαϊκῶν προλήψεων, δείξας καὶ τὸν Πατέρα τοῦτο βουλόμενον· εἶτα τὴν ἐπὶ τῆς κτίσεως ἁπάσης ἐξουσίαν αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν, ὅτι «πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἕν, ὃ γέγονε[3]», καὶ ὅτι «ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται[4]». Ἐπὶ τούτοις, ἀκούοντες τοῦ Σωτῆρος λέγοντος περὶ τοῦ Πατρὸς ὅτι **δέδωκεν αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκός,** δέον ἵνα νοῶμεν ταῦτα συγκαταβατικῶς λεχθέντα διὰ τὴν ἀσθένειαν τοῦ νοῦ τῶν τότε ἀκροωμένων αὐτοῦ. Ἐπειδὴ οἱ μαθηταὶ ὡς μήπω διὰ τοῦ λόγου τοῦ σταυροῦ φωτισθέντες, καὶ μήπω ὑπὸ τοῦ παναγίου Πνεύματος αὐγασθέντες εἰς ἐπίγνωσιν τῆς

1) Ματθ. ι' 5. 2) Ματθ. κη' 19. 3) Ἰωάν. α' 3. 4) πρὸς Κολοσσ. α' 16.

θεότητος τοῦ διδασκάλου ἐσκανδαλίζοντο, ἀκούοντες αὐτοῦ μεγάλα περὶ ἑαυτοῦ φθεγγομένου, συγκαταβαίνων ὁ Σωτὴρ πρὸς τὴν τῶν μαθητῶν ἀσθένειαν τὰ τέως ὑπ' αὐτῶν καταληπτὰ ἐφθέγγετο. Ὅτι δὲ συγκαταβατικῶς πρὸς τὴν τῶν μαθητῶν ἀσθένειαν διελέγετο, διδασκόμεθα καὶ ἐξ ὅσων ἀμέσως ἐπήγαγεν, ἐν τοῖς φαινομένοις ταπεινοῖς τούτοις ῥήμασι περιπλέξας ἀμέσως τὸ μέγα καὶ ὑψηλόν, *ἵνα δώσῃ αὐτοῖς ζωὴν αἰώνιον*, δι' οὗ τὴν ἐξουσίαν τοῦ μονογενοῦς, καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν· ἐπειδὴ τοῦ Θεοῦ ἴδιον τὸ παρέχειν ζωήν, καὶ ταύτην αἰώνιον. Πρὸς τούτοις τὸ **ἔδωκας αὐτῷ ἐξουσίαν πάσης σαρκὸς** ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν οὐχὶ μεμονωμένως, ἀλλ' ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἑπόμενα, ἐν οἷς καταφαίνεται ἡ ἰδιαιτάτη τοῦ Υἱοῦ ἐξουσία ὡς ἐξιλεωτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπὶ ἐκείνων, οἵτινες ἔμελλον νὰ πιστεύσωσιν εἰς αὐτόν. Τὴν ἐξουσίαν ταύτην αἰνιττόμενος ὁ προφητάναξ βοᾷ λέγων, «καὶ δώσω σοι ἔθνη τὴν κληρονομίαν σου, καὶ τὴν κατάσχεσίν σου τὰ πέρατα τῆς γῆς[1]». Εἰς τὰ ἔθνη ταῦτα, ἅπερ ὁ πατὴρ ἔδωκεν αὐτῷ, ἤτοι εἰς τοὺς πιστεύοντας αὐτῷ δέδωκεν ὁ Σωτὴρ ζωὴν αἰώνιον. Τίς δὲ αὕτη; *Αὕτη δέ ἐστιν ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν*· ἤτοι ἡ αἰώνιος ζωὴ ἐξήρτηται ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ τῆς εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν πίστεως. Μόνον δὲ ἀληθινὸν Θεὸν εἶπε τὸν Πατέρα πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τῶν ψευδωνύμων Θεῶν, καὶ οὐχὶ διαστέλλων ἑαυτὸν τοῦ Πατρός, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς εἶνε Θεὸς ἀληθινός, καθ' ἃ ὁ αὐτὸς οὗτος εὐαγγελιστὴς ἐν τῇ Α' αὐτοῦ καθολικῇ ἐπιστολῇ λέγει[2].

Ἀφ' οὗ ὁ Σωτὴρ διεσαφήνισε τίς ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωή, ἐπήγαγεν, *ἐγώ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς· τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω*· ἤτοι ἐφανέρωσα τὸ ὄνομα καὶ τὸ μεγαλεῖόν σου ἐπὶ τῆς γῆς· ἐν τοῖς ἀνθρώποις οὐδεὶς ἑώρακέ σε πώποτε, ἐγὼ δὲ ὁ μονογενὴς Υἱὸς ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις

1) Ψαλμ. β' 8. 2) Α' καθολ. Ἰωάν. ε' 20.

σου ἐξηγησάμην τὰ περὶ σοῦ εἰς αὐτούς[1]. Προσηκόντως δὲ προσέθετο τὸ **ἐπὶ τῆς γῆς,** διότι δεδοξασμένος ἦν ἐν οὐρανοῖς, ὑπὸ τῶν ἀγγέλων προσκυνούμενος, καὶ μόνον ἐπὶ τῆς γῆς ἠγνοεῖτο. Δόξαν δὲ λέγων ἐννοεῖ οὐχὶ τὴν συγκεκληρωμένην τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ, ἐπειδή, εἴτε δοξάσει εἴτε μὴ ἡ ἀνθρωπότης, ταύτην πεπληρωμένην ἔχει, ἀλλὰ τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ ἀληθοῦς χαρακτῆρος τοῦ Πατρός, τὴν ἐφ' ὅλης τῆς γῆς ἐγκατασπορὰν τῆς θεογνωσίας, τὴν πρὸς ἀπολύτρωσιν τῆς ἀνθρωπότητος προσφορὰν τῆς μόνης ἐξιλαστικῆς θυσίας, καὶ τὴν εἰς Θεὸν ἐπιστροφὴν καὶ σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων· τοῦτο διδασκόμεθα καὶ ἐξ ὅσων εὐθὺς μετὰ τὸ **ἐγώ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς** ἐπήγαγεν εἰπών, **τὸ ἔργον ἐτελείωσα, ὃ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω·** ὅπερ καὶ ἀπὸ τοῦ σταυροῦ ἐπεβεβαίωσεν, ἀναφωνήσας **τετέλεσται,** ὅτε τὸ ὄξος ἔλαβε[2]. Θεωρεῖ δὲ τὸ ἔργον αὐτοῦ τετελειωμένον, ἐπειδὴ ἐν τῇ παραμονῇ τοῦ κατ' ἄνθρωπον σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου εὕρηται, τὴν δὲ ῥίζαν τῶν ἀγαθῶν ἡτοιμάζετο νὰ καταβάλῃ, μέλλων ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν νὰ διαρρήξῃ τὸ χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν.

Συγκαταβατικῶς δὲ καὶ πάλιν ἐνταῦθα χρῆσιν ἐποιήσατο τοῦ **δέδωκας,** ἐπειδὴ πολλαχόθεν[3] δῆλον καὶ γνωστὸν ὅτι ἐξ οἰκείας γνώμης εἰς τοῦτο ἦλθεν ἐπὶ γῆς καὶ τὸ ἡμέτερον ἀνέλαβε φύραμα. *Καὶ νῦν δόξασόν με σύ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ᾗ εἶχον πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί.* Ἐνταῦθα τὸν λόγον ἐπὶ τῆς οἰκονομίας ἔστρεψεν· ἐπειδὴ ἡ φύσις τῆς σαρκὸς δὲν εἶχεν ἔτι δοξασθῆ, καθότι δὲν εἶχε τελεσθῆ ἡ θυσία τοῦ σταυροῦ, ὁ θεάνθρωπος ἐφώνησε· **καὶ νῦν δόξασόν με σύ, Πάτερ, παρὰ σε-**

1) Ἰωάν. α' 18· παραβ αὐτόθι ς' 46, Ματθ. ια' 27, Λουκ. ι' 22, πρὸς Τιμοθ. Α' ς' 16, Ἰωάν. Α' καθ. δ' 12, Ἐξόδ. λγ' 20, Δευτερ. δ' 12. 2) Ἰωάν ιθ' 4. 3) πρὸς Ρωμ. ιε' 3, 8, πρὸς Γαλάτ. α' 4, β' 20, πρὸς Ἐφεσ. β' 10, ε' 2, πρὸς Φιλιπ. β' 7, 8, πρὸς Τίτ. β' 14, πρὸς Ἑβρ. θ' 14, Πέτρ. Α' καθ. γ' 18, Ἠσ. νβ' 13, νγ' 3, 11,

αὐτῷ, ἤτοι οὐχὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ παρὰ Σοί· δεχόμενος δὲ τὴν θυσίαν, ἣν εἰς ἐξιλασμὸν τῆς ἀνθρωποτήτος σοι προσφέρω, τῆς βασιλείας σου ἀξίωσον τὴν ἐξαγνισθεῖσαν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ταύτην τὴν ἔννοιαν τῶν Κυριακῶν λόγων ἐν ὄψει ἔχων ὁ μακάριος Παῦλος βοᾷ λέγων, «εἴπερ συμπάσχομεν, ἵνα *καὶ συνδοξασθῶμεν*[1]», καὶ διδάσκων «πιστὸς ὁ λόγος· εἰ γὰρ συναπεθάνομεν καὶ συζήσομεν· εἰ ὑπομένομεν *καὶ συμβασιλεύσομεν*[2]». Σύναμα διὰ τῶν λόγων τούτων βεβαιοῦται ὑπὸ τοῦ μόνου ἡμῶν καθηγητοῦ καὶ διδασκάλου τὸ ὁμοούσιον, τὸ ὁμότιμον, τὸ συνάναρχον καὶ τὸ συναΐδιον αὐτοῦ τῷ Πατρί, παρ' οὗ ἐξαιτεῖται ἵνα δοξάσῃ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν τὴν ἀτιμαζομένην καὶ σταυρωθησομένην, καὶ ἀναγάγῃ αὐτὴν εἰς τὴν δόξαν, ἣν εἶχε παρ' Αὐτῷ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι.

Ὁ Σωτὴρ ἑρμηνεύων εἶτα τὸ **ἐγώ σε ἐδόξασα ἐπὶ τῆς γῆς,** ἐπήγαγεν· *ἐφανέρωσά σου τὸ ὄνομα τοῖς ἀνθρώποις,* οἵτινες τέως, εἴτε ὡς οἱ Ἰουδαῖοι ἐγίνωσκον μὲν αὐτὸν ὡς δημιουργόν, ἀλλὰ δὲν εἶχον καὶ τελείαν γνῶσιν τοῦ χαρακτῆρος αὐτοῦ, ἀποκαλυφθέντος διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἴτε ὡς οἱ ἐθνικοὶ δὲν εἶχον ἀκριβῆ καὶ σαφῆ περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν, ἐκ δὲ τῆς ἀγνοίας αὐτῶν ταύτης «ἤλλαξαν τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων, καὶ ἑρπετῶν[3]». Τῆς ἐπιστροφῆς ταύτης τῶν ἐθνῶν ἐν προθεωρίᾳ γενόμενος ὁ προφήτης Ἠσαΐας τῷ φωτισμῷ τοῦ ἁγ. Πνεύματος ἐβόα, πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, «καταλείψετε τὸ ὄνομα ὑμῶν εἰς πλησμονὴν τοῖς ἐκλεκτοῖς μου, ὑμᾶς δὲ ἀνελεῖ Κύριος, τοῖς δὲ δουλεύουσιν αὐτὸν κληθήσεται ὄνομα καινόν, ὃ εὐλογηθήσεται ἐπὶ τῆς γῆς· εὐλογήσουσι γὰρ τὸν Θεὸν τὸν ἀληθινόν[4]».

Δηλώσας ὁ Σωτήρ, δι' ὧν εἶπεν, ὅτι τὴν ἀληθῆ πίστιν καὶ τὴν ἀκριβῆ θεογνωσίαν ἀπεκάλυψεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, προσ-

---

1) πρὸς Ρωμ. η' 17. 2) Β' πρὸς Τιμόθ. β' 11, 12. 3) πρὸς Ρωμ. α' 23. 4) Ἠσ. ξε' 15,16.

έθετο· οὓς δέδωκάς μοι ἐκ τοῦ κόσμου, σοὶ ἦσαν, καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας, καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασι. Διὰ τῶν λόγων τούτων ἀπεκάλυψε τὴν δογματικὴν ἀλήθειαν ὅτι «τῇ χάριτι μὲν ἐσμὲν σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως, καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἡμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον[1]», ἀλλ' ὅτι ἡ ὑπακοὴ καὶ ἐλευθέρα παραδοχὴ του δώρου τούτου εἶνε ἅμα ἔργον ἡμῶν, ἥτις διὰ τοῦτο εἶνε ἀπαραίτητον ἡμῶν χρέος πρὸς τὴν ἰδίαν σωτηρίαν. Ὅτι δὲ δῶρον τοῦ Θεοῦ εἶνε ἡ πίστις, τοῦτο καὶ ἄλλοτε διδάσκων ἀπεκάλυψεν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι ὅτε ἔλεγεν· «οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ᾖ δεδομένον αὐτῷ ἐκ τοῦ Πατρός μου[2]», καὶ ὅτε πρὸς τοὺς μετ' ἀλλήλων περὶ αὐτοῦ γογγύζοντας τῶν Ἰουδαίων ἔλεγεν, «οὐδεὶς δύναται ἐλθεῖν πρός με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ ὁ πέμψας με ἑλκύσῃ αὐτόν[3]», ἤδη εἰπὼν **καὶ τὸν λόγον σου τετηρήκασι,** προσαπεκάλυψεν ὅτι ἡ ἐλευθέρα τοῦ δώρου τούτου παραδοχὴ εἶνε ἔργον τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ὅτι ἐκ τῆς καλῆς ἢ κακῆς ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου χρήσεως τοῦ αὐτεξουσίου ἐξήρτηται ἡ σωτηρία ἢ ἡ καταδίκη αὐτοῦ. Ὅθεν ἐπεξηγῶν τὸν λόγον, ὃν εἶπε, προσέθετο, *νῦν ἔγνωκαν ὅτι πάντα ὅσα δέδωκάς μοι παρὰ σοῦ ἐστιν· ὅτι τὰ ῥήματα, ἃ δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς· καὶ αὐτοὶ ἔλαβον, καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι παρὰ σοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σύ με ἀπέστειλας·* ἤτοι ἔγνωκαν ὅτι οὐδὲν ἴδιον ἢ ἀλλότριον σοῦ ἔχω, διότι «καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σά ἐστι, καὶ τὰ σὰ ἐμά[4]». Ἀλλ' ἵνα μή τις πλανηθεὶς νομίσῃ ὅτι ὡς πρὸς κτίσμα χαριζόμενος δέδωκε ταῦτα ὁ Πατὴρ προσέθετο **παρὰ σοῦ ἐστι,** τουτέστι δὲν μοὶ εἶνε ταῦτα ἐπίκτητα, ἀλλὰ **παρὰ σοῦ,** ἤτοι φυσικῶς μοι διαφέροντα καὶ ἁρμόζοντα ὡς Υἱῷ καὶ ἐξουσιαστῇ τῶν πατρικῶν. Τοῦτο ἔγνωκαν ἐκεῖνοι, τοὺς ὁποίους εἵλκυσας πρὸς ἐμέ. Ἀλλὰ πόθεν ἔμαθον τοῦτο; Ἀπὸ τῶν λόγων, ἐξακολουθεῖ ὁ Σωτήρ, τῶν ἐμῶν, **ὅτι τὰ ῥήματα, ἃ δέδωκάς μοι, δέδωκα αὐτοῖς.** Ἤκουσάν μου διδάσκοντος· «ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστι τὰ

1) πρὸς Ἐφεσ. β' 8. 2) Ἰωάν. ς' 65. 3) αὐτόθι 44. 4) αὐτόθι ιζ' 10.

ρήματα ἃ ἐγὼ λαλῶ ὑμῖν, ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐ λαλῶ, ὁ δὲ Πατὴρ ὁ ἐν ἐμοὶ μένων, αὐτὸς ποιεῖ τὰ ἔργα[1]», **καὶ αὐτοὶ ἔλαβον καὶ ἔγνωσαν ἀληθῶς ὅτι παρὰ σοῦ ἐξῆλθον, καὶ ἐπίστευσαν ὅτι σὺ με ἀπέστειλας.**

Ἀφ' οὗ τὸ ἀληθὲς τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐβεβαίωσεν, ἀποκλειστικῶς ὑπὲρ αὐτῶν ἐδεήθη, εἰπών, *ἐγὼ περὶ αὐτῶν ἐρωτῶ, οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ, ἀλλὰ περὶ ὧν δέδωκάς μοι, ὅτι σοί εἰσι, καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σά ἐστι καὶ τὰ σὰ ἐμά, καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς.* Ἐξαιρετικῶς δὲ ὑπὲρ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐδεήθη, διότι εἶχον οὗτοι μεγίστην ἀνάγκην τῆς θείας ἐπικουρίας, ἐπειδὴ αἱ αὐστηραὶ δοκιμασίαι, τὰ δεινὰ καὶ οἱ διωγμοὶ αὐτῶν ἤρχιζον ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ ἡγέτης αὐτῶν σωματικῶς ἐχωρίζετο ἀπ' αὐτῶν. Πρὸς μείζονα δὲ διάκρισιν τῆς ἰδιαζούσης ὑπὲρ τῶν πιστῶν αὐτῷ μαθητῶν προσευχῆς, προσέθετο, **οὐ περὶ τοῦ κόσμου ἐρωτῶ,** ἤτοι δὲν προσεύχομαι ὑπὲρ τῶν φρονούντων τὰ τοῦ κόσμου. Ὅτι δὲ ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ Σωτῆρος δὲν ἐμπεριέχεται ἀποκλεισμὸς καὶ περιφρόνησις τοῦ ἐπιλοίπου κόσμου, ἀλλὰ μόνον καταδίκη τῶν γεηρῶν τῆς ἀνθρωπότητος σκέψεων καταφαίνεται ἔκ τε τοῦ ὅτι διὰ μακρῶν ἄλλοτε ἐδεήθη ὑπὲρ τοῦ κόσμου, ἐκ τοῦ ὅτι καὶ κατὰ τὴν ἐπίσημον ταύτην στιγμὴν τῆς μετὰ τοῦ οὐρανίου αὐτοῦ Πατρὸς διαλέξεως δὲν παρεῖδεν αὐτόν, ἀλλ' ἐδεήθη ὑπὲρ αὐτοῦ[2], καὶ ἐκ τοῦ ὅτι ἐπὶ τοῦ σταυροῦ κρεμάμενος ἐδέετο τῷ Πατρὶ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τῶν φονέων αὐτοῦ[3].

Ἐπειδὴ δὲ συνεχῶς εἶπεν **ὅτι σοί εἰσι καὶ ἐμοὶ αὐτοὺς δέδωκας,** ἵνα μή τις πλανηθεὶς νομίσῃ ὅτι ἡ ἀρχὴ αὐτοῦ καὶ ἐξουσία αὕτη εἶνε πρόσφατος, καὶ ὅτι καθ' ὃν χρόνον εἶχεν αὐτοὺς ὁ Πατήρ, δὲν εἶχεν αὐτοὺς ὁ Υἱός, ἢ ὅτι ἤδη, ὅτε αὐτὸς ἔχει αὐτούς, ἀφῃρέθη ὁ Πατὴρ τὴν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν, προσέθετο, **καὶ τὰ ἐμὰ πάντα σά ἐστι καὶ τὰ σὰ ἐμά·** ὥστε καὶ πρὸ τοῦ νὰ δοθῶσι, τοῦ Υἱοῦ ἦσαν, καὶ

1) Ἰωάν. ιδ' 10. 2) αὐτόθι ιζ' 20-26. 3) Λουκ κά' 34.

ἀφ' οὗ ἐδόθησαν τοῦ Πατρός, τουτέστι πάντοτε ἀμφοτέρων τῶν καὶ ἰσοτίμων. Τὸ πρὸς τὸν Πατέρα δὲ ἰσότιμον αὐτοῦ καὶ ἀλλαχοῦ ἐδήλωσεν εἰπών· «πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ ἐμά ἐστι[1]», ἤδη δὲ ἐπιβεβαιοῖ δι' ὅσων εἶπε καὶ δι' ὅσων ἐπήγαγεν, εἰπὼν **καὶ δεδόξασμαι ἐν αὐτοῖς**, διότι ἐπὶ πάντων τοσαύτην ἐξουσίαν ἔχει ὅσην καὶ ὁ Πατήρ.

Τὴν ὑπὲρ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ προσευχὴν συνεχίζων εἶτα ὁ Σωτήρ, καὶ ἐνδεικνύμενος τὴν ἐν τοῖς πειρασμοῖς καὶ τοῖς διωγμοῖς ὑπὲρ αὐτῶν πρόνοιαν αὐτοῦ, ἐπήγαγε, *καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ καὶ οὗτοι ἐν τῷ κόσμῳ εἰσί, καὶ ἐγὼ πρὸς σὲ ἔρχομαι.*

Τίνος ὅμως ἕνεκα λέγει **οὐκ εἰμὶ ἐν τῷ κόσμῳ**, καὶ κατωτέρω πάλιν **ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ**; μήτοι αὐτὸς πρὸ μικροῦ δὲν ὑπεσχέθη εἰς αὐτοὺς ὅτι βραχὺς παρελεύσεται χρόνος καὶ ὄψονται αὐτόν[2]; Τί; ἀντιφάσκων πρὸς ἑαυτὸν ἢ πρὸς τὴν ἐπαγγελίαν ἣν μικρὸν κατόπιν ἔδοτο τοῦ ὅτι ἔσται μετὰ τῶν πιστευόντων «πάσας τὰς ἡμέρας ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος[3]» ταῦτα λαλεῖ; Οὐδὲν τούτων, ἀλλά, πρὸς τὴν διάνοιαν τῶν μαθητῶν ἀποκρινόμενος, ταῦτα κατ' ἄνθρωπον ἐφθέγξατο. Ἐπειδὴ ἐπόμενον ἦν ὅτι ἤθελον ἀδημονήσει οἱ μαθηταὶ ἐγκαταλιμπανόμενοι ἔρημοι βοηθοῦ καὶ ἤθελον διασαλευθῇ αἱ πεποιθήσεις αὐτῶν, βλεπόντων πάσχοντα ἀνήκεστα δεινὰ καὶ σταυρικὸν ὑπομένοντα θάνατον ἐκεῖνον, ὃν ἔγνωσαν ἐκ Θεοῦ ἐξελθόντα, δείκνυσιν ὅτι παρατίθησιν αὐτοὺς εἰς τὸν Πατέρα καὶ αὐτὸν φύλακα ἐπ' αὐτῶν καθίστησι. Πράττει δὲ τοῦτο πρὸς τὴν ὑπόνοιαν τῶν μαθητῶν ἀποκρινόμενος καὶ προλαμβάνων ἵνα μή τις ἐξ αὐτῶν διασαλευθῇ ἐν τῇ πίστει, ὅταν μετὰ μικρὸν ἰδῇ ἀνελισσόμενα τὰ κοσμοσωτήρια πάθη, καὶ ἐπιπολαίως κρίνων, παρασαλευθῇ. Ἄλλως τε, ἐπειδὴ ἡ μὲν ἐξιλέωσις ἐλάμβανε πέρας διὰ τοῦ κατ' ἄνθρωπον θανάτου τοῦ Σωτῆρος, ἡ δὲ γνῶσις τῆς σωτη-

1) Ἰωάν. ιζ' 15. 2) αὐτόθι ις' 16 *πάλιν μικρὸν καὶ ὄψεσθέμε.* 3) Ματθ. κη' 28.

ριώδους ταύτης ἀληθείας ἔμελλε νὰ ἐξακολουθήσῃ διαδιδομένη ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, οἵτινες καὶ εἶχον χρείαν τῆς προστασίας, τῆς ὁδηγίας, καὶ τῆς παρηγορίας τοῦ Θεοῦ, δι' ὅσων προηγουμένως εἶπεν «οὐκ ἀφήσω ὑμᾶς ὀρφανούς[1]», καὶ δι' ὅσων ἤδη προσηύξατο, συνεστήσατο εἰς αὐτοὺς ἵνα περιμένωσι τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρός, τὴν ἐπ' αὐτοὺς ἐποιφήτησιν τοῦ παναγίου Πνεύματος, περὶ ἧς ἤκουσαν οὗτοι πρὸ μικροῦ[2]. Ἐξακολουθῶν δὲ τὴν ὑπὲρ τῶν μαθητῶν προσευχήν, οὓς ἀποστέλλων εἰς τὸ κήρυγμα ὡς παντογνώστης ἐγίνωσκεν ὅτι ἀπέστελλεν «ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων[3]», προσηύξατο πρὸς τὸν οὐράνιον αὐτοῦ Πατέρα εἰπών, *Πάτερ ἅγιε, τήρησον αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου, οὓς δέδωκάς μοι ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς ἡμεῖς·* ἤτοι προστάτευσον καὶ ἐνίσχυσον αὐτοὺς ἀπέναντι τῶν μεγάλων δεινῶν καὶ κινδύνων, οἵτινες περιμένουσιν αὐτούς· ἐνδυνάμωσον αὐτοὺς ἵνα ὦσιν ἕν, διότι ἐὰν ἀγάπην ἔχωσι πρὸς ἀλλήλους θέλουσι γνωρίσει τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ ὅτι σὺ μὲ ἀπέστειλας[4]· ἐνδυνάμωσον αὐτοὺς ἵνα ὦσιν οὐχὶ ἁπλῶς ἕν, ἀλλ' **ἵνα ὦσιν ἓν καθὼς ἡμεῖς,** ἐγὼ καὶ σὺ Πάτερ, τὸ ἓν φρονοῦντες, τὸ ἓν θέλοντες, ἐπειδή τοῦτο, ἡ ὁμόνοια, εἶνε τὸ φυλακτήριον αὐτῶν. Διατὶ ὅμως τὸν Πατέρα παρακαλεῖ ἵνα φυλάττῃ αὐτούς; Ὅπως παραμυθήσηται τοὺς μαθητάς· διότι ἐὰν ἔλεγεν, ἐγὼ τηρήσω ὑμᾶς, δὲν ἤθελον πιστεύσει, βλέποντες αὐτὸν σταυρικὸν ὑπομένοντα θάνατον, ὅθεν ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὸν Πατέρα παρέδοτο, ἐλπίδων χρηστῶν ἐπλήρωσεν αὐτούς· ἕνεκα δὲ τούτου καὶ ἀμέσως ἐπήγαγεν, *ὅτε ἤμην μετ' αὐτῶν ἐν τῷ κόσμῳ ἐγὼ ἐτήρουν αὐτοὺς ἐν τῷ ὀνόματί σου.* Εἶπε δὲ τοῦτο οὐχὶ διότι αὐτὸς δὲν ἠδύνατο, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκουόντων ἀποβλέπων. Ὅτι δὲ τούτου χάριν ταῦτα εἶπε, δῆλον ἐξ ὅσων εὐθὺς ἀμέσως προσέθετο εἰπών, *οὓς δέδωκάς μοι, ἐφύλαξα, καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο, εἰμὴ ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας, ἵνα ἡ Γραφὴ*

1) Ἰωάν. ιδ' 18. 2) αὐτόθ. ιε' 26, ις' 7—14. 3) Ματθ. ι' 16. 4) Ἰωαν. ιγ' 35. *ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε,* **ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.**

πληρωθῇ. Νῦν δὲ πρὸς σὲ ἔρχομαι καὶ ταῦτα λαλῶ ἐν τῷ κόσμῳ, ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν ἑαυτοῖς.

Ἰδοὺ τίνος ἕνεκα ταῦτα ἐλάλει ἐν τῷ κόσμῳ· αὐτὸς ὁ μόνος καθηγητὴς ἡμῶν καὶ διδάσκαλος διαφωτίζει ἡμᾶς περὶ τούτου, λέγων, **ἵνα ἔχωσι τὴν χαρὰν τὴν ἐμὴν πεπληρωμένην ἐν ἑαυτοῖς**· ἤτοι, ἵνα μὴ ὡς ἀτελέστεροι ὄντες θορυβηθῶσιν ἐντὸς μικροῦ, ἐξ ὅσων ἴδωσί με πάσχοντα. Συγκαταβαίνων λοιπόν, ὡς ἐπανειλημμένως εἴπομεν, πρὸς τὴν ἀσθένειαν τῶν ἀκουόντων, ταῦτα διελέγετο. Διὰ τὴν αὐτὴν δὲ αἰτίαν καὶ τὸ **οὓς δέδωκάς μοι ἐφύλαξα καὶ οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἀπώλετο** εἶπεν, ἵνα ἀναπνεύσωσιν οἱ μαθηταὶ καὶ ἀφροντιστήσωσι, μανθάνοντες ὅτι παραλαμβάνει αὐτοὺς σώους ὁ Πατὴρ καὶ μέλλει ἵνα φυλάξῃ, καθὼς ὁ Σωτὴρ ἐτήρησεν αὐτούς. Σὺν τούτοις ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Σωτῆρος καταδείκνυται, ὅπερ καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, ὅτι ἡ ὑπακοὴ καὶ ἐλευθέρα παραδοχὴ τοῦ ἐκ Θεοῦ δώρου τῆς πίστεως εἶνε ἔργον τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπαραίτητον αὐτοῦ χρέος πρὸς σωτηρίαν· ὅθεν, καίπερ οὐ μόνον ἐκεῖνος (ὁ υἱὸς τῆς ἀπωλείας) ἀπώλετο μόνος, ἀλλὰ καὶ πολλοὶ ὕστερον, ὁ Σωτὴρ διδάσκων τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγε, «τοῦτο δέ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με Πατρός, ἵνα πᾶν ὃ δέδωκέ μοι, *μὴ ἀπολέσω* ἐξ αὐτοῦ[1]», διότι οὐδεὶς ἀπώλετο, τοῦ Σωτῆρος ὠθοῦντος ἢ ἐγκαταλιμπάνοντος, ἀπωλέσθησαν δὲ οἱ μὲν ἐκ τῆς ἀληθείας ἐκκλίναντες, ἀφ' ἑαυτῶν ἀποπηδήσαντες, οἱ δὲ μὴ ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελίου προσελθόντες ἐξ ἰδίας αὐτῶν ἰσχυρογνωμοσύνης, ἀμφότεροι δὲ ἐκ τῆς κακῆς χρήσεως τοῦ αὐτεξουσίου αὐτῶν.

Υἱὸν δὲ τῆς ἀπωλείας τὸν προδότην ἐκάλεσε, στιγματίσας ἐν αὐτῷ οὐ μόνον τὸ μοχθηρὸν τῆς πράξεως τοῦ ἀγνώμονος καὶ ἀχαρίστου μαθητοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀμετανόητον αὐτοῦ διότι ἐν ᾧ οὗτος ἠδύνατο ὡς ὁ Πέτρος διὰ τῶν δακρύων καὶ

1) Ἰωάν. ϛ' 39.

τῆς μετανοίας νὰ τύχῃ συγχωρήσεως, ἀπέγνω τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, καὶ ὡς εἶδε τὸν Σωτῆρα κατακριθέντα ὑπὸ τοῦ παρανόμου συνεδρίου «ἀνεχώρησε, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγξατο[1]»· ὅθεν «ἐκτήσατο χωρίον ἐκ τοῦ μισθοῦ τῆς ἀδικίας[2]» καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπληρώθησαν αἱ Γραφαὶ αἱ λέγουσαι· «γεννηθήτω ἡ ἔπαυλις αὐτοῦ ἠρημωμένη, καὶ ἐν τοῖς σκηνώμασιν αὐτοῦ μὴ ἔστω ὁ κατοικῶν[3]», καὶ «γεννηθήτωσαν αἱ ἡμέραι αὐτοῦ ὀλίγαι, καὶ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῦ λάβοι ἕτερος[4]», οὗ τῆς μερίδος ρύσαι ὁ Θεὸς πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπων.

Η'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τῆς Πεντηκοστῆς.

Ἰωάν. κεφ. ζ' 37. Τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς ἑορτῆς εἱστήκει ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἔκραξε λέγων, *ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω·*

38 *Ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.*

39 Τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν· οὔπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.

40 Πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες τὸν λόγον ἔλεγον, *οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης.* Ἄλλοι ἔλεγον, *οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.*

41 Ἄλλοι δὲν ἔλεγον, *μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται;*

42 *Οὐχὶ ἡ Γραφὴ εἶπεν, ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης ὅπου ἦν Δαυίδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται;*

---

1) Ματθ. κζ' 5. 2) Πράξ. α' 18. 3) Ψαλμ. ξη' 26. 4) αὐτόθι ρη' 8.

43 Σχίσμα οὖν ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν.
44 Τινὲς δὲ ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσαι αὐτόν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας.
45 Ἦλθον οὖν οἱ ὑπηρέται πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ φαρισαίους· καὶ εἶπον αὐτοῖς ἐκεῖνοι, *διατὶ οὐκ ἠγάγετε αὐτόν;*
46 Ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται, *οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος.*
47 Ἀπεκρίθησαν οὖν αὐτοῖς οἱ φαρισαῖοι, *μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;*
48 *Μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν φαρισαίων;*
49 *Ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος, ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάρατοί εἰσι.*
50 Λέγει Νικόδημος πρὸς αὐτούς, ὁ ἐλθὼν νυκτὸς πρὸς αὐτόν, εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν,
51 *Μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γνῷ τί ποιεῖ;*
52 Ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ, *μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; Ἐρεύνησον καὶ ἴδε, ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται.*

Ἰωάν. κεφ. η' 12 Πάλιν οὖν ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς ἐλάλησε λέγων, *ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς.*

Τὸ τρίτον ἔτος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ἐπιστάσης τῆς παρ' ἰουδαίοις ἑορτῆς τῆς *σκηνοπηγίας*[1], ὁ Σωτήρ, ὃς τέως

1) Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἐκαλεῖτο *ἑορτὴ τῶν σκηνῶν* (Λευϊτ. κγ' 31, Δευτερον. ις' 13), τῶν *σκηνωμάτων* (Μακκαβ. Β' ι' 6), τῆς *σκηνοπηγίας* (Ἰωσηπ. ἀρχαιολ. βιβλ. ΙΓ' κεφ. ιγ' 5, καὶ βιβλ. Η' κεφ. δ' 1) καὶ τῆς *συναγωγῆς* (Ἐξόδ. λδ' 22), ἐθεσπίσθη δὲ ὑπὸ

ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ περιεπάτει, (ἀναχωρήσας ἐκ τῆς Ἰουδαίας μετὰ τὴν ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς μαρδοχαϊκῆς ἡμέρας ἴασιν τοῦ παρὰ τῇ ἐπὶ τῇ προβατικῇ κολυμβήθρᾳ ἀπὸ λη' ἐτῶν κατακειμένου παραλύτου), ἀνέβη εἰς τὴν ἑορτὴν «οὐχὶ φανερῶς ἀλλ' ὡς ἐν κρυπτῷ», διότι «οἱ Ἰουδαῖοι ἐζήτουν αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἑορτῇ[1]», ὁ δὲ Κύριος ἀπέφευγεν αὐτούς, ὅτι ὁ καιρὸς αὐτοῦ οὔπω ἦν πεπληρωμένος[2]. Τῆς ἑορτῆς ὅμως ταύτας μεσούσης «ἀνέβη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ ἱερὸν καὶ ἐδίδασκε, καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι, λέγοντες· πῶς οὗτος γράμματα οἶδε, μὴ μεμαθηκώς[3]»; Τότε «πολλοὶ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν καὶ ἔλεγον· ὅτι ὁ Χριστὸς ὅταν ἔλθῃ μήτοι πλείονα σημεῖα τούτων ποιήσει, ὧν οὗτος ἐποίησε[4]»; Ταῦτα ἀκούσαντες οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἀπέστειλαν ὑπηρέτας ἵνα πιάσωσιν αὐτόν. Ὁ Σωτὴρ τότε, ἀφ' οὗ ὡμίλησε περὶ τοῦ ἐγγίσαντος αὐτοῦ πάθους, καὶ εἰς ἀπορίαν ἐνέβαλε τοὺς ἀκούοντας, μὴ δυνηθέντας νὰ ἐννοήσωσι «τίς ἐστιν ὁ λόγος, ὃν εἶπε· ζητήσατέ με, καὶ οὐχ εὑρήσετε· καὶ ὅπου εἰμὶ ἐγώ, ὑμεῖς οὐ δύ-

---

τοῦ Μωϋσέως εἰς ἀνάμνησιν τῆς ὑπὸ σκηναῖς κατοικήσεως τῶν ἑβραίων μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου ἔξοδον (Λευϊτ. κγ' 42, 43), καὶ συγχρόνως εἰς εὐχαριστίαν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν καὶ τὸν τρύγον, ἅτινα κατὰ τὴν ὥραν ταύτην τοῦ ἔτους ἐπλησίαζον εἰς τὸ τέλος· διὰ τὴν αἰτίαν δὲ ταύτην ἡ ἑορτὴ αὕτη καὶ τὸ τῆς *συναγωγῆς* ὄνομα προσελάβετο (Ἐξόδ. λδ' 22). Ὁ Μωϋσῆς ἐπακριβῶς διέταξε (Ἀριθμ. κθ' 12-39) τὰ τῶν τελετῶν ἑκάστης τῶν ἡμερῶν τῆς μεγάλης ταύτης ἑορτῆς, ἥτις διήρκει οὐχὶ ὡς τὸ πάσχα ἑπτὰ ἡμέρας, ἀλλ' ὀκτώ, προσυπολογιζομένης ὡς ἰδίας ἑορτῆς καὶ τῆς ὀγδόης ἡμέρας (Λευϊτ. κγ' 36). Ἡ ἑορτὴ αὕτη καλεῖται καὶ *μεγίστη* ὑπό τε τῶν Ἰουδαίων Ἰωσήπου (ἀρχαιολ. βιβλ. Α', κεφ. δ' 1) καὶ Φίλωνος (περὶ τῆς ἑβδομ. 10) καὶ ὑπὸ τοῦ Ἕλληνος Πλουτάρχου (συμποσ. προβλημ. βιβλ, Δ' προβλ. ς' 2), ἐπανηγυρίζετο δὲ περιχαρέστατα ὑπὸ πάντων. Οἱ νεώτεροι Ἰουδαῖοι εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως διακελευθέντα προσέθηκαν καὶ πλεῖστα, ὡς δῆθεν ἐκ παραδόσεως, ἐξ ὧν ὁ Πλούταρχος ἀφορμηθεὶς ἰσχυρίσθη (ἔνθ. ἀνωτ.) ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι τὸν παρ' Ἕλλησι Διόνυσον, ἤτοι τὸν παρ' Αἰγυπτίοις Ὄσιριν ἐτίμων ἐν τῇ τῆς σκηνοπηγίας ἑορτῇ.

1) Ἰωάν. ζ' 10, 11. 2) αὐτόθι 8. 3) αὐτόθι 14, 15. 4) αὐτόθι 31.

νασθε ἐλθεῖν[1]», ἐποιήσατο τὴν ἑπομένην διδασκαλίαν *ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς μεγάλης ἑορτῆς*, ἤτοι ἐν τῇ ὀγδόῃ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς τῶν σκηνῶν, ἥτις κατὰ τὴν τοῦ Μωϋσέως παραγγελίαν ἦν *κλητὴ ἁγία*. Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ *εἱστήκει ὁ Ἰησοῦς, πάντως ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ ἔκραξε λέγων· ἐάν τις διψᾷ, ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω.*

Ὅπως ἐννοηθῇ ὁ λόγος, δι' ὃν ὁ Σωτὴρ ἐκ τῶν ῥημάτων τούτων ἤρξατο τῆς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ διδασκαλίας, δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι, ὡς ἐν ὑποσημειώσει ἀνωτέρω λέγομεν, πρὸς τὰς τελετὰς τὰς ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως καθορισθείσας ἐπὶ τῇ ἑορτῇ τῆς σκηνοπηγίας προσέθεντο καὶ ἄλλας ἐκ παραδόσεως, ὡς ἔλεγον, ὧν μία καὶ ἡ τελετή, καθ' ἣν οἱ ἱερεῖς, φέροντες εἰς τὸν ναὸν ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς τοῦ Σιλωάμ, κατέχεον αὐτὸ ἐπὶ τῶν θυμάτων μεμιγμένον οἴνῳ ὑπὸ τὸν ἦχον τῶν σαλπίγγων καὶ τῶν κεράτων, εἰκονίζοντες διὰ τῆς τελετῆς ταύτης τὸν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τῆς ἁμαρτίας καθαρισμόν· τούτου δὲ χάριν, διαρκούσης τῆς τελετῆς ταύτης, ἐψάλλετο τὸ ὑπὸ τοῦ Ἠσαΐου ῥηθέν· «καὶ ἀντλήσατε ὕδωρ μετ' εὐφροσύνης ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ σωτηρίου· καὶ ἐρεῖς ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ· ὑμνεῖτε Κύριον, βοᾶτε τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀναγγείλατε ἐν τοῖς ἔθνεσι τὰ ἔνδοξα αὐτοῦ· μιμνήσκεσθε ὅτι ὑψώθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ. Ὑμνήσατε τὸ ὄνομα Κυρίου, ὅτι ὑψηλὰ ἐποίησεν· ἀναγγείλατε τοῦτο ἐν πάσῃ τῇ γῇ. Ἀγαλλιᾶσθε καὶ εὐφραίνεσθε οἱ κατοικοῦντες ἐν Σιών, ὅτι ὑψώθη ὁ ἅγιος τοῦ Ἰσραὴλ ἐν μέσῳ σου[2]».

Φιλανθρώπως ὁ Σωτὴρ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν Ἰουδαίων διανοίγων, καὶ προσκαλῶν αὐτοὺς ἵνα πέρα τοῦ τυπικοῦ ὕδατος τῶν ἱερέων ἀποβλέψωσιν ἐπὶ τὸ ὕδωρ τὸ γενόμενον «πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον[3]», ἐπὶ τὸ ὕδωρ ἐξ οὗ ὁ πιὼν «οὐ διψήσῃ πώποτε[4]», καὶ πρὸς ὃ παρεκελεύετο ὁ Ἠσαΐας[5] τοὺς διψῶντας ἵνα πορεύωνται, *ἔκραξε λέγων· ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω.*

1) Ἰωάν. ζ' 33-36. 2) Ἠσ. ιβ' 3-6. 3) Ἰωάν. δ' 14.
4) αὐτόθι ς' 35. 5) Ἠσ. νε' 1.

Ποία ὅμως ψυχὴ δὲν διψᾷ τὸ ὕδωρ τῆς σωτηρίας, ὅπερ μόνος δύναται νὰ ἐπιδαψιλεύσῃ ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ; ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Σωτὴρ οὐδένα ἐκβιάζει, οὐδένα διὰ τῆς βίας ἐφέλκυται, ἀλλὰ προσδέχεται τοὺς προθυμίαν ἔχοντας πολλήν, τοὺς ὑπὸ τοῦ πάθους ἐκκαιομένους τῆς ἐπιγνώσεως, καὶ ἑκουσίως προσερχομένους[1], διὰ τοῦτο **ἔκραξε λέγων· ἐάν τις διψᾷ ἐρχέσθω πρός με καὶ πινέτω.**

Διατὶ ὅμως ἔκραξεν, ἤτοι φωνὴν μεγάλην ἀνέδωκε; πρὸς τί δὲ ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς τοῦτο ἐποίησεν; Ἔκραξε, τὸ μὲν διὰ τὸν πολὺν ὄχλον, ἵνα ὑπὸ πάντων ἀκουσθῇ, τὸ δὲ τὴν παρρησίαν αὐτοῦ ἐμφαίνων. Ἐν τῇ ἐσχάτῃ δὲ ἡμέρᾳ τῆς ἑορτῆς τοῦτο ἐποίησεν, ἐφόδια διδοὺς πρὸς σωτηρίαν εἰς τοὺς ἐπὶ τῇ ἑορτῇ προσελθόντας, μέλλοντας ἵνα ἀπέλθωσιν οἴκαδε.

Ἀλλ' ἵνα μὴ παρερμηνεύσωσι τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ ὑπολάβωσιν ὅτι περὶ ὑλικοῦ ὡμίλει ὕδατος, ἀμέσως προσέθετο· *ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος.* Διὰ τῶν λόγων δὲ τούτων πᾶσαν παρερμηνείαν διεσκέδασε καὶ ἅμα τὸ φρόνημα ἐπανώρθωσε τῶν πιστευσάντων εἰς αὐτὸν ἐκ τῶν σημείων, ἅτινα ἔβλεπον. Ἐπειδὴ πολλοὶ τοῦ ὄχλου ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν διὰ τὰ σημεῖα, ἅπερ ἐποίει, καὶ «ἔλεγον, ὅτι, ὁ Χριστός, ὅταν ἔλθῃ μή τι πλείονα σημεῖα τούτων ποιήσει[2]», κατέδειξεν ὅτι ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι διωρθωμένην τὴν γνῶσιν καὶ νὰ πιστεύωσιν εἰς αὐτὸν οὐχὶ τόσον ἀπὸ τῶν σημείων, ὅσον ἀπὸ τῶν Γραφῶν. Διὰ τῶν λόγων δὲ τούτων ὁ Σωτὴρ ἐξ ἑνὸς μὲν ἐνουθέτησε τοὺς πιστεύοντας, διδάξας πόθεν ὀφείλουσι νὰ καθοδηγῶνται ἐν τῇ πίστει, ἐγκύπτοντες τὸν νοῦν ἐν τῇ μελέτῃ τῶν Γραφῶν, ἐξ ἄλλου δὲ ἤλεγξεν ἅμα καὶ προσεκάλεσε τοὺς ἀπιστοῦντας, ἵνα κάλλιον προσέξωσιν εἰς τὰς Γραφὰς καὶ ἐξ αὐτῶν μάθωσιν ὅτι ὄντως οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, καὶ μὴ διαπορῶσι λέγοντες «οὐχὶ ἡ Γραφὴ εἶπεν ὅτι

1) Ἰωάν. δ' 13,14. Ματθ. ε' 6. Ἀποκαλ. κϛ' 17. 2) Ἰωάν. ζ' 31.

ἐκ σπέρματος Δαυὶδ ὁ Χριστὸς ἔρχεται»; Τοὺς λόγους τούτους τοῦ Σωτῆρος διηνεκῶς ἐν ὄψει ἔχοντες ὀφείλομεν ἵνα τὸν νοῦν ἐγκύπτωμεν περὶ τὴν μελέτην τῶν Γραφῶν καὶ προσκαρτερῶμεν ἐν τῇ ἀκροάσει καὶ τῇ μελέτῃ τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου ἔνθα ἡ ἀείρρους καὶ διαυγὴς πηγὴ ὕδατος ἁλλομένου εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Τὸ ἐκ τῶν Γραφῶν ῥητόν, οὗτινος ἐμνημόνευσεν ὁ Σωτὴρ εἰπών, **ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ῥεύσουσιν ὕδατος ζῶντος,** δὲν ἀπαντᾷ μὲν κατὰ λέξιν ἐν ταῖς Γραφαῖς, ἀλλ' ὁ Σωτὴρ διὰ τῶν ἑαυτοῦ λόγων ἀνέθετο τοῦτο, ἑρμηνεύσας μᾶλλον πρὸς διάνοιαν ὅ,τι δι' ὅλων τῶν σελίδων τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν καὶ ἰδιαίτατα ὑπὸ Ἰεζεκιήλ[1], Ζαχαρίου[2], καὶ Ἡσαΐου[3] τῶν προφητῶν ἐδιδάσκοντο οἱ Ἰουδαῖοι. Τί ἐσήμαινεν ὅμως ἡ ἐκ τοῦ πνεύματος τῶν προφητικῶν ῥημάτων ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος συνταχθεῖσα ἰδία αὕτη ῥῆσις; Τοῦτο πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ ἐν ὄψει ἱερὸς εὐαγγελιστής, λέγων, *τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος, οὗ ἔμελλον λαμβάνειν οἱ πιστεύοντες εἰς αὐτόν·* ἄρα διὰ τῆς ῥήσεως ταύτης ὁ Σωτὴρ πρὸς τοῖς μνημονευθεῖσι προφητικοῖς ῥήμασιν ὑπεμνήσατο καὶ τὸ τοῦ Ἰωὴλ τοῦ προφήτου εἰπόντος· «καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα[4]». Ποταμὸν δὲ ὕδατος ἐκ τῆς **κοιλίας,** ἤτοι **τῆς καρδίας**[5] ῥέοντα τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἀπεκάλεσε, τὸ δαψιλὲς καὶ ἄφθονον τῆς χάριτος αὐτοῦ αἰνιττόμενος· ζῶν δὲ ὕδωρ προσαπεκάλεσεν αὐτό, ὡς ἀεὶ ἐνεργοῦν, οὐδέποτε ἐκλεῖπον, οὐδὲ ἱστάμενον, οὔτε ἀρξάμενον, οὔτε παυσάμενον, ἀλλ' ἀεὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντεταγμένον καὶ συναριθμούμενον, καθ' ἃ ἡ ἁγία ἡμῶν ἐκκλησία ὀρθοφρόνως ἀναμέλπει.

Ὅτι τὴν ἀνωτέρω ῥήτραν κατασκευάζων ὁ Σωτὴρ ἐκ τοῦ

---

1) Ἰεζ. μζ' 1—12. 2) Ζαχαρ. ιδ' 8. 3) Ἡσ. ιβ' 3. μδ' 3. 4) Ἰωὴλ β' 28. 5) Ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ ἀπαντᾷ ἡ λέξις *κοιλία* καὶ ἄλλοθι ἐν τῇ Γραφῇ· οὕτως ἐν τῷ λθ' ψαλμῷ (39) ἀναγινώσκομεν· *τοῦ ποιῆσαι τὸ θέλημά σου ὁ θεός μου ἠβουλήθην, καὶ τὸν νόμον σου ἐν μέσῳ τῆς* **κοιλίας** *μου.*

πνεύματος τῶν γραφικῶν ῥήσεων ἔλεγε περὶ τοῦ παναγίου Πνεύματος, ὑφ' οὗ τὴν ἐποπτείαν διατελοῦντες οἱ μὲν ἀπόστολοι τὸ εὐαγγέλιον ἐκήρυξαν, ἡ δὲ ἐκκλησία ποδηγετουμένη μένει ἑδραία ἐν τῇ πίστει καὶ φέρει τοὺς τῆς σωτηρίας καρπούς, διδασκόμεθα καὶ ἐξ ὅσων εὐθὺς ἀμέσως ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἐπήγαγεν, εἰπών, *οὔπω γὰρ ἦν Πνεῦμα ἅγιον, ὅτι ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη.*

Πρὸς ταῦτα ἐνιστάμενος δυνατὸν νὰ παρατηρήσῃ τις· πῶς λέγει ὁ εὐαγγελιστής, *οὔπω ἦν Πνεῦμα ἅγιον,* ἀφ' οὗ ὑπ' αὐτοῦ αὐγασθέντες οἱ προφῆται προεφήτευσαν καὶ τὰ μυρία εἰργάσαντο θαύματα; Πῶς λέγει τοῦτο, ἀφ' οὗ «οὐ θελήματι ἀνθρώπου ἠνέχθη ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου φερόμενοι ἐλάλησαν οἱ ἅγιοι τοῦ Θεοῦ ἄνθρωποι[1]»; Πῶς λέγει τοῦτο, ἀφ' οὗ «πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος[2]», καὶ ἀφ' οὗ γινώσκομεν ὅτι περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς χάριτος προεφήτευσαν οἱ προφῆται, «ἐρευνῶντες εἰς τίνα ἢ ποῖον καιρὸν ἐδήλου τὸ ἐν αὐτοῖς Πνεῦμα Χριστοῦ παρομαρτυρόμενον τὰ εἰς Χριστὸν παθήματα καὶ τὰς μετὰ ταῦτα δόξας[3]»; Ὅπως ἀντιληφθῶμεν τῆς ἐννοίας τῆς ἐμπερικλειομένης ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ δέον ἵνα ἐν ὄψει λάβωμεν ὅσα περὶ τῶν πνευματικῶν ὁ μακάριος Παῦλος λέγει, γράφων πρὸς τοὺς Κορινθίους[4].

Ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς λέγων **οὔπω ἦν Πνεῦμα ἅγιον** δὲν ἐννοεῖ τὴν ἔκτακτον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔκχυσιν ἐπὶ τῶν πρὸ τῆς χάριτος προσώπων, ἥτις ἀπέβλεπεν εἰδικὴν ἀποστολήν, τὴν παιδαγώγησιν τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν ἐπὶ τὸν Λυτρωτὴν πίστιν, ἀλλὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ὑπὲρ τῆς ἐκκλησίας πρόνοιαν καὶ ἐποπτείαν, τὴν παλιγγενεσίαν καὶ ἀναγέννησιν τὴν παρ' αὐτοῦ ἐνεργουμένην, τὴν δικαίωσιν, τὸν ἁγιασμόν, καὶ συνελόντι ἁπάσας τὰς ἐνεργείας τῆς χάριτος τὰς ἐκδηλωθείσας ἐν τῇ ἐπιφοιτήσει τοῦ παναγίου Πνεύματος, καὶ ἐκδηλουμένας

1) Πέτρου Β' καθ. α' 21. 2) Β' πρὸς Τιμόθ. γ' 16. 3) Πέτρ. Α' καθολ· α' 11. 4) πρὸς Κορινθ. Α' ιβ' 7-11.

εἰς τὸ διηνεκὲς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ[1]. Τοῦτο δὲ καὶ ἐκ πλατυτέρας μελέτης τοῦ εὐαγγελικοῦ τούτου χωρίου διδασκόμεθα. Ὁμιλῶν περὶ **δόξης** ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς **τὴν σταύρωσιν** τοῦ Κυρίου ἠνίξατο, δι' ἧς τὸ χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν διεσχίσθη, καθ' ἃ ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς **δόξης** τὸν σταυρικὸν αὐτοῦ θάνατον ἐσήμανεν[2]. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἦμεν ἔτι ἐχθροὶ καὶ ἡμαρτηκότες, ἐπειδὴ ἦμεν ἔτι ἐν στερήσει τῆς δωρεᾶς τοῦ Θεοῦ, ὡς μήπω καταλλαγέντες μετ' αὐτοῦ διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σωτῆρος, διότι **ὁ Ἰησοῦς οὐδέπω ἐδοξάσθη,** οὔτε τῆς παλιγγενεσίας, οὔτε τῆς δικαιώσεως, οὔτε τοῦ ἁγιασμοῦ ἠδυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν ἄνευ τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου καὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ζωηφόρου ἀναστάσεως, διότι πάντα ταῦτα, ἤτοι ἡ παλιγγενεσία, ἡ ἀναγέννησις, ἡ δικαίωσις καὶ ὁ ἁγιασμὸς ἐνέργειαί εἰσι τῆς χάριτος, δι' ἧς ἡ καταλλαγή. Ἔπρεπε λοιπὸν ἵνα πρότερον προσενεχθῇ ἡ ὑπὲρ ἡμῶν θυσία καὶ καταλυθῇ ἡ ἐν τῇ σαρκὶ ἔχθρα, ἵνα τὴν δωρεὰν λάβωμεν[3], ἵνα δικαιωθῶμεν ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, καθ' ἃ ὁ μακάριος Παῦλος φωνεῖ· τούτου δὲ ἐτύχομεν «ἐκ πίστεως ἵνα κατὰ χάριν εἰς τὸ εἶναι βεβαίαν τὴν ἐπαγγελίαν[4]», καθότι ἐξ ἰδρώτων ἰδίων δὲν ἰσχύομεν εἰς τοῦτο.

Πολλοὶ οὖν ἐκ τοῦ ὄχλου ἀκούσαντες ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης· ἄλλοι ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός. Οἱ μὴ τέλεον ἐσκοτισμένοι τὸν νοῦν εἰς συναίσθησιν ἐλθόντες ἐκ τῶν λόγων τοῦ Κυρίου ἔλεγον· **οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης,** ἤτοι ἐκεῖνος ὃν ὁ Μωϋσῆς προανήγγειλεν[5]. Ἕτεροι, οἱ μᾶλλον ἀνεπτυγμένοι, οἱ ἐκ τῶν μετὰ Μωϋσέα σαφεστέρων προφητικῶν ῥήσεων καὶ ἐπαγγελιῶν καθοδηγούμενοι, ἔλεγον, **οὗτός ἐστιν ὁ Χριστός.** Καὶ οἱ πρῶτοι ὅμως καὶ οἱ δεύτεροι εἰς τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ ἀνῆκον· δὲν κατελέγοντο ἐν τῇ σειρᾷ τῶν ἀρχόντων, οὓς ὁ φθόνος καὶ ὁ

1) Ἰωάν. γ' 5, κ' 22, 23, Πράξ. κ. 28. πρὸς Κορινθ. Α' ς' 11.
2) Ἰωάν. ιζ' 1. 3) πρὸς Κορινθ. Α' ς' 11. 4) πρὸς Ρωμ. δ' 16.
5) Δευτερ. ιη' 15.

φόβος μὴ ἀπολέσωσι τὴν ἐξουσίαν, ἣν διεχειρίζοντο, ἐκώλυε νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι ὁ διδάσκων ἐν μέσῳ αὐτῶν ἦν ὁ προσδοκώμενος Λυτρωτής. Οἱ τοῦ λαοῦ ἄρχοντες οὐ μόνον αὐτοὶ ἐθελοκάκως ἀπεμακρύνοντο τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ καὶ τοὺς προσερχομένους αὐτῷ ἐζήτουν νὰ ἀποσπάσωσιν, ὅτε μὲν δι' ἀπειλῶν καὶ καταχρήσεως τῆς ἐξουσίας, ἣν διεχειρίζοντο[1], ὅτε δὲ διὰ σοφισμάτων,καθ' ἃ ἐν τῇ ὑπὸ τῆς παρούσης εὐαγγελικῆς περικοπῆς ἐκτιθεμένῃ περιέχει,ὁπότε *ἔλεγον μὴ γὰρ ἐκ τῆς Γαλιλαίας ὁ Χριστὸς ἔρχεται; οὐχὶ ἡ Γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ, καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαυὶδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται;* Προέβαλλον οὗτοι τὰς Γραφὰς ἵνα ἐλέγξωσι τὸν Σωτῆρα ὡς πλανῶντα δῆθεν τὸν ὄχλον[2]· τοῦτο δέ τινες τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, καὶ ἄλλως περὶ τοῦ Κυρίου ἐξήνεγκον κατὰ τὴν ἑορτὴν ταύτην τῆς σκηνοπηγίας, ὅτε, διαποροῦντες περὶ αὐτοῦ, ἔλεγον,«μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ Χριστός; ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· *ὁ δὲ Χριστὸς ὅταν ἔρχεται οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστίν*[3]». Ἀλλὰ τότε μέν,ὡς ἄλλοτε πρὸς τὸν Ναθαναὴλ[4] ἀποκρινάμενος[5], τὴν ἀπορίαν διεσκέδασε, διότι ὅ τε Ναθαναὴλ καὶ οἱ ἐκ τοῦ ὄχλου ἐκ πόθου νὰ μάθωσιν ἀπορίαν ἐξεδήλουν, ἤδη δέ, ἐπειδὴ οὐχὶ ἐξ ἐπιθυμίας τοῦ νὰ μάθωσιν, ἀλλ' ἐκ προθέσεως ν' ἀνατρέψωσι τὴν περὶ αὐτοῦ δόξαν διέσπειρον παρὰ τῷ λαῷ ταῦτα, οὔτε ἀπαντήσεως ἠξίωσεν αὐτούς, ἀλλ' ἠρκέσθη εἰς ὅ,τι μικρὸν προηγουμένως εἶπεν· **ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἶπεν ἡ Γραφή,** δι' οὗ, ὡς προγινώσκων τὰ πάντα τὴν νέαν ταύτην τῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ ἀρχόντων πονηρίαν προκατήλεγξε, καὶ ἅμα ἐπὶ τὴν ἀκριβεστέραν τῶν Γραφῶν μελέτην προέτρεψε τοὺς ἐγκρατεῖς τοῦ νόμου

Τὴν πονηρίαν ὅμως αὐτῶν κατάφωρον ποιοῦντες οἱ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι πρὸς ἀνατροπὴν τῆς περὶ τοῦ Σωτῆρος

1) Ἰωάν. θ' 22. 2) αὐτόθι ζ' 12. 3) αὐτόθι 26-27. 4) αὐτόθι α' 48. 5) αὐτόθι ζ' 28,29.

δόξης τοῦ λαοῦ ἀνέτρεχον ἐπὶ τὰς Γραφάς[1], ὡσεὶ ἠγνόουν τὰ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἐν ἀνθρώποις, καὶ ἔλεγον *οὐχὶ ἡ Γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ τοῦ σπέρματος Δαυὶδ ὁ Χριστὸς ἔρχεται;* Δεδόσθω ὅτι ἠγνόουν οὗτοι τὴν ἐν Βηθλεὲμ κατ' ἄνθρωπον γέννησιν τοῦ Λυτρωτοῦ, καὶ ὅτι ἀναμιμνησκόμενοι τῆς διὰ Μιχαίου τοῦ προφήτου γενομένης προρρήσεως[2], διηπόρουν πῶς ἐκ τῆς Γαλιλαίας, ἔνθα ἡ μήτηρ αὐτοῦ διέμενεν, ἔρχεται ὁ Χριστός, ἀφ' οὗ ἡ Γραφὴ ρητῶς προεῖπεν, ὅτι *ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης, ὅπου ἦν Δαυίδ, ὁ Χριστὸς ἔρχεται·* δὲν ἠδύναντο ὅμως ἵνα εἰς δικαιολογίαν προβάλωσιν ἄγνοιαν καὶ περὶ τῆς ἐν ἀνθρώποις καταγωγῆς αὐτοῦ, διότι ἐγίνωσκον καὶ ἐπίσταντο τὴν καταγωγὴν τῆς τε μητρὸς αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐν ἀνθρώποις νομιζομένου πατρός του, ἀφ' οὗ εἶχον καταλόγους[3] καὶ ἀναγραφὰς ἐν αἷς ἀπὸ δισχιλίων καὶ πρὸς ἑτῶν ἐκ πατρὸς ὀνομαστοὶ παρ' αὐτοῖς παῖδες καταγεγραμμένοι ἦσαν[4]· ὅθεν μόνον ἐκ μοχθηρίας καὶ κακουργίας ταῦτα ἔλεγον, ζητοῦντες ἵνα συσκιάσωσι τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος δόξαν τοῦ λαοῦ. Αὕτη δὲ ἡ ἀπὸ σκοποῦ γενομένη ὑπὸ τῶν ἀρχόντων διαστροφὴ τῶν πραγμάτων ὡς γάγγραινα νομὴν ἔσχε παρὰ τοῖς ἀστοιχειώτως περὶ τὰς Γραφὰς ἔχουσιν, ἐκ δὲ τούτου *σχίσμα ἐν τῷ ὄχλῳ ἐγένετο δι' αὐτόν,* καὶ ἐπληρώθη ἐν αὐτοῖς τὸ τοῦ προφητάνακτος, «κατ' ἐμοῦ ηὐφράνθησαν, καὶ συνήχθησαν, καὶ οὐκ ἔγνων· *διεσχίσθησαν καὶ οὐ κατενύγησαν*[5]».

Ὡς ἐπῆλθε τὸ σχίσμα ἀνὰ μέσον τῶν Ἰουδαίων, *τινὲς ἤθελον ἐξ αὐτῶν πιάσει αὐτόν,* πληροῦντες οὕτω τὸ ὑπὸ τοῦ προφήτου καὶ βασιλέως ρηθέν, «ἔβρυξαν ἐπ' ἐμὲ τοὺς ὀδόντας αὐτῶν[6]», *ἀλλ' οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὰς χεῖρας,* κωλυθέντες τούτου ἀοράτως ἐκ τῆς κατασχούσης αὐτοὺς θείας δυνάμεως, καθότι «ὁ καιρὸς αὐτοῦ οὔπω πεπλήρωται[7]». Ἀντὶ ὅμως νὰ κατανυγῶσιν ἐκ τοῦ θαύματος καὶ ἀναμετρήσωσι

1) Ψαλμ. ρλα' 11. Ἠσ. ια' 1, 2. Ἱερεμ. κγ' 5, 6. 2) Μιχ. ε' 1, 2. 3) Ἔσδρ. ε' 39. 4) Ἰωσήπ. κατ' Ἀπ. α' 7. 5) Ψαλμ. λδ' 15. 6) αὐτόθι 16. 7) Ἰωάν. ζ' 8.

τίνος ἕνεκεν, ἀφ' οὗ οὐδεὶς ὑλικῶς αὐτοὺς ἐβίασε, συνεκρατήθησαν τῆς ἀνόμου βουλῆς, οἱ παρὰ τοῦ συνεδρίου ἀποσταλέντες ὑπηρέται ἵνα συλλάβωσι τὸν Ἰησοῦν[1] *ἦλθον πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαίους·* κατέλειπον τὸν οὐράνιον διδάσκαλον καὶ ἐπὶ τοὺς ὁδηγοὺς τῆς ἀνομίας ἐπανῆλθον.

Ἐν τούτοις οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἰδόντες τούτους ἐπιστρέψαντας μὲ κενὰς χεῖρας *εἶπον αὐτοῖς· διατὶ οὐκ ἠγάγετε αὐτόν;* ἤτοι ἐπέπληξαν αὐτοὺς διὰ τὴν μὴ ἐκπλήρωσιν τῆς δοθείσης εἰς αὐτοὺς παρανόμου ἐντολῆς. Ἡ ἐπίπληξις αὕτη διεσκέδασε τὴν ἀχλὺν τῶν ψυχικῶν ὀμμάτων τῶν ὑπηρετῶν, οἵτινες πρὸς τοὺς πλήρεις κακουργίας λόγους τῶν ἀρχιερέων, καὶ Φαρισαίων, ἀντιπαραθέντες καθ' ἑαυτοὺς τὴν οὐράνιον διδασκαλίαν, ἧς πρὸ μικροῦ εἶχον ἀκούσει, μετὰ παρρησίας ἀξιοζήλου ἀπήντησαν καὶ κατήσχυναν τοὺς ἄρχοντας.

Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ ὑπηρέται· οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος. Δὲν ἠθέλησαν δικαιολογούμενοι νὰ κρύψωσι τὴν ἀλήθειαν· δὲν προέβαλον κώλυμα τῆς μὴ ἐκπληρώσεως τῆς ἀνατεθείσης εἰς αὐτοὺς ἐντολῆς τὴν συρροὴν τοῦ ὄχλου, προσέχοντος εἰς αὐτὸν ὡς προφήτην· δὲν ἐπεκαλέσθησαν τὰ σημεῖα, ἅτινα ὁ Σωτὴρ ἐποίει, ἵνα δικαιολογήσωσι τὴν συγκράτησιν αὐτῶν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκτείνωσιν ἀπ' αὐτὸν χεῖρα, ἀλλ' εἰς ἀπολογίαν αὐτῶν τὸ οὐράνιον τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος ἐπεκαλέσθησαν, εἰπόντες, **οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος·** οὕτω δέ, καίπερ ἐμμέσως, οὐχ ἧττον ὡμολόγησαν τὸ ὑπερφυὲς τοῦ θεανθρώπου διδασκάλου.

Ἡ σημασία τῆς ὁμολογίας ταύτης δὲν διέλαθε τοὺς Φαρισαίους, οἵτινες, οὐδὲν ἔχοντες ν' ἀντιτάξωσιν εἰς τὴν ἀπάντησιν ταύτην τῶν ὑπηρετῶν, κατέφυγον εἰς ἐπιπλήξεις κατ' αὐτῶν, εἰς ὕβρεις καὶ ἀρὰς κατὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Χριστοῦ. *Ἀπεκρίθησαν οὖν οἱ Φαρισαῖοι· μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν Φα-*

1) Ἰωάν. ζ' 32.

ρισαίων; ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον, ἐπικατάρατοί εἰσι. Ταῦτα ὅμως λέγοντες οἱ τοῦ νόμου ἐγκρατεῖς ἠμνημόνουν τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, τῶν ἐν τοῖς προφήταις ἀπαντώντων[1]. Ἀλλ' οἱ Φαρισαῖοι τῶν πάντων ἀμνημονοῦντες περὶ ἑνὸς μόνου ἐσκέπτοντο, διὰ τίνος τρόπου ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος τοὺς εἰς αὐτὸν προσερχομένους· ὅθεν, μετριάσαντες τὴν κατὰ τῶν ὑπηρετῶν αὐτῶν ὀργήν, διὰ τῆς ἐκ πλαγίου κολακείας τοῦ ἐγωϊσμοῦ τούτων συνεκέρασαν τὸ τραχὺ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἐπιπλήξεως, ἣν ἐν εἴδει ἀπορίας ἐξέφερον, διερωτήσαντες, **μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε;** ἤτοι μὴ καὶ ὑμεῖς οἱ τῶν ἄλλων σοφώτεροι, οἱ παραμένοντες πλησίον ἡμῶν τῶν νομομαθῶν, καὶ διὰ παντὸς ἀκούοντες ἡμῶν διδασκόντων, πεπλάνησθε; Περιεποιοῦντο δὲ καὶ ἐκολάκευον τὸν ἐγωϊσμὸν αὐτῶν, ἵνα μὴ τέλεον ἀπομακρυνθῶσιν οὗτοι τῶν φαρισαϊκῶν παρεμβολῶν καὶ προσδράμωσιν ὀπίσω τοῦ Σωτῆρος· ὅθεν, ἐν ᾧ κατεμυκτήριζον τῶν πιστευσάντων εἰς τὸν Σωτῆρα, τοὺς ὑπηρέτας αὐτῶν περιποιούμενοι διηρώτων αὐτούς, *μή τις τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν, ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων;* Τοὺς λόγους τούτους τῶν Φαρισαίων δυνάμεθα νὰ παραφράσωμεν ὡς ἑπομένως· «μήπως καὶ ὑμεῖς οἱ διὰ τὰς γνώσεις σας ἐξέχοντες τοῦ ὄχλου ἐπλανήθητε; Τίς ἐκ τῶν ἀρχόντων ἢ τῶν Φαρισαίων ἐπίστευσεν εἰς αὐτόν; οὐδείς· μόνοι οἱ ἐκ τοῦ ὄχλου οἱ μὴ γινώσκοντες τὸν νόμον ἠκολούθησαν αὐτῷ. Θέλετε λοιπὸν νὰ ἐξισωθῆτε πρὸς τὸν ἀμαθῆ τοῦτον συρφετόν, τὸν ἐπικατάρατον, καὶ ἀπομακρύνεσθε τῶν Φαρισαίων καὶ τῶν ἀρχόντων, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν καὶ θεωροῦσιν ὑμᾶς ὑπερτέρους τοῦ ὄχλου κατὰ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν σύνεσιν;» Διὰ τοιούτων κολακειῶν, διὰ τοιούτων σοφιστικῶν λόγων, ἐν οἷς δὲν ἀπεκρύπτετο τὸ μῖσος καὶ ἡ ὀργὴ αὐτῶν κατὰ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, προσεπάθουν οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ ἄρχοντες νὰ μεταπείσωσι τοὺς ὑπηρέτας αὐτῶν, τὴν ἰδίαν πώρωσιν προβάλλοντες ἐπιχείρημα κατὰ τῆς

1) Ἰώβ ε' 11. Ἠσ. κθ' 14.

διδασκαλίας τοῦ Λυτρωτοῦ, ὡσεὶ ἡ ἀπιστία αὐτῶν τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ ἠδύνατο νὰ καταργήσῃ[1].

Ὁ ἰσχυρισμὸς ὅμως οὗτος τῶν Φαρισαίων δὲν ἦτο καὶ καθ' ὁλοκληρίαν ἀληθής, ἐπειδὴ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν μελῶν τοῦ συνεδρίου ὑπῆρχον οἱ πιστεύσαντες εἰς τὸν Σωτῆρα. Φαρισαῖος καὶ μέλος τοῦ συνεδρίου ἦν *Νικόδημος ὁ ἐλθὼν νυκτὸς πρὸς αὐτόν*· τοῦτο βεβαιοῖ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, ἐπισημειῶν *εἷς ὢν ἐξ αὐτῶν*· οὗτος, ἐλέγχων τὴν φαρισαϊκὴν πώρωσιν καὶ καταδεικνύων εἰς τοὺς ἐν τῷ συνεδρίῳ συναδέλφους αὐτοῦ, ὅτι, ἀξιοῦντες τὴν γνῶσιν τοῦ νόμου, οὔτε γινώσκουσιν οὔτε συμμορφοῦνται πρὸς αὐτόν, *λέγει πρὸς αὐτούς· μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον καὶ γνῷ τί ποιεῖ;* Ἤτοι περιφρονεῖτε τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν Ἰησοῦν, χαρακτηρίζετε τούτους ὡς ἀγνοοῦντας τὸν νόμον, γινώσκοντες δέ, συμμορφοῦσθε πρὸς αὐτόν; Ὑμεῖς παρὰ τὰς ρητὰς τοῦ νόμου διακελεύσεις[2], πρὶν ἀκούσητε καὶ γνῶτε, ἤτοι ἀκριβῶς μάθητε τί ποιεῖ ὁ παρ' ὑμῶν ἐγκαλούμενος, παραβάται τοῦ νόμου ἀναδεικνυμένοι, ἐξεπέμψατε ὑπηρέτας τοῦ πιάσαι αὐτόν.

Ταῦτα αὐτοῦ εἰπόντος, πλήρεις ὀργῆς οἱ Φαρισαῖοι *ἀπεκρίθησαν καὶ εἶπον αὐτῷ· μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; ἐρεύνησον καὶ ἴδε ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται.* Ἀπορήσαντες ἀπαντήσεως εἰς ὅ,τι συνετώτατα ὁ Νικόδημος ἤλεγξεν αὐτούς, ἀπήντησαν ἀγροίκως καὶ ὑβριστικῶς· ἀπέφυγον τὴν ἄμεσον ἀπάντησιν, καὶ εἰς ὅλως ἄσχετον καὶ ἀσυνεπῆ προσέφυγον παρατήρησιν. Ὁ Νικόδημος ἤλεγξεν αὐτούς, ἀνεξετάστως καὶ ἀκρίτως παρὰ τὸν νόμον καταδικάζοντας τὸν ἄνθρωπον· οὔτε προφήτην εἶπεν αὐτόν, οὔτε περὶ προφήτου ὡμίλησεν· εἰς ταῦτα ὅμως οὗτοι οὐδὲν ἀπεκρίθησαν, ἀλλ' ὕβρισαν ὡς δῆθεν ἀμαθῆ τὸν Νικόδημον, ἐκ τῆς ἐμπαθείας αὐτοὶ εἰς ἱστορικὸν περιπεσόντες ἁμάρτημα, διὰ τοῦ ἰσχυρι-

1) πρὸς Ρωμ. γ' 3, 4. 2) Ἐξοδ. κγ' 1, 2. Δευτερον. α' 16, 17. Λευϊτ. ιθ' 11—17.

σμοῦ, ὅτι προφήτης ἐκ τῆς Γαλιλαίας οὐκ ἐγήγερται, ἂν καὶ ἐγίνωσκον ὅτι Ἰωνᾶς καὶ Ἠλίας οἱ προφῆται ἐκ τῆς Γαλιλαίας κατήγοντο.

Ἐπὶ τούτοις, ἐπειδὴ οἱ Φαρισαῖοι ἄνω καὶ κάτω τὴν Γαλιλαίαν προέφερον καὶ ὡς περὶ ἑνὸς τῶν προφητῶν ἠμφισβήτουν περὶ αὐτοῦ, δεικνὺς εἰς αὐτούς τίς πράγματι ἦν, *πάλιν οὖν ὁ Ἰησοῦς αὐτοῖς ἐλάλησε λέγων· ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου·* ἤτοι οὐχὶ τῆς Γαλιλαίας, οὐδὲ τῆς Παλαιστίνης, οὐδὲ τῆς Ἰουδαίας μόνης ἀλλὰ τοῦ κόσμου σύμπαντος. Καὶ ὄντως, ἐπειδὴ περὶ αὐτοῦ ἐρρέθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου, «ἰδοὺ τέθεικά σε εἰς φῶς ἐθνῶν τοῦ εἶναί σε εἰς σωτηρίαν ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς[1]».

Φῶς δὲ καὶ σκοτίαν νοητῶς εἰπών, ἐπήγαγεν, *ὁ ἀκολουθῶν ἐμοὶ οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ,* ἤτοι δὲν θέλει μείνει ἐν τῇ πλάνῃ, *ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς,* εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας καθοδηγούμενος, καθὼς ὁ Νικόδημος ἐκεῖνος καὶ οἱ τῶν Φαρισαίων ὑπηρέται, οἱ πρὸ τοῦ συνεδρίου τὸ ὄνομα αὐτοῦ βαστάσαντες καὶ τὴν ὀργὴν τῶν Φαρισαίων περιφρονήσαντες. Ἀκολουθῶμεν τοίνυν αὐτῷ, φυλάττοντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἵνα φύγωμεν τὸ σκότος καὶ τὴν καταδίκην τῆς ἁμαρτίας, καὶ καταντήσωμεν εἰς τὸ ἀνέσπερον φῶς τῆς αἰωνίου ζωῆς καὶ βασιλείας.

Φ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Α' Κυριακῆς μετὰ τὴν πεντηκοστήν.

Ματθ. κεφ. ι' 32 Εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταίς· *πᾶς ὃς τις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.*

33 *Ὅστις δ' ἂν ἀρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.*

1) Ἠσ. μθ' 6.

37 *Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος· καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμέ, οὐκ ἔστι μου ἄξιος·*

38 *Καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου οὐκ ἔστι μου ἄξιος.*

Ματθ. κεφ. ιθ' 27. Ἀπεκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν αὐτῷ, *ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα, καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;*

28 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ.*

29 *Καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν οἰκίας, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει*

30 *Πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι.*

Ἀφ' οὗ ἀπὸ τοῦ Πάσχα ἐν ταῖς θεολογικαῖς φωναῖς τοῦ κατὰ Ἰωάννην ἁγίου εὐαγγελίου ἐνετρυφήσαμεν καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν πνευματικὰ ῥόδα ἀρθόνως ἐδρέψαμεν, τῇ Α' μετὰ τὴν πεντηκοστὴν κυριακὴν ἐπὶ τὰς κρινωνιὰς τοῦ μεγάλου Ματθαίου μεταβαίνομεν, ἵνα συγκομίσωμεν τὰ καθαρώτατα κρίνα τῶν χρυσολέκτων λόγων, καὶ ἀκούσωμεν τοῦ Σωτῆρος, διεγείροντος τῶν ἀθλητῶν αὐτοῦ τὸ φρόνημα ἐν τῷ λέγειν, *πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.*

Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Σωτὴρ οὐ μόνον τῶν ἁγίων αὐ-

τοῦ μαθητῶν καὶ ἀποστόλων, ἀλλὰ πάντων τῶν πιστευόντων τὸ φρόνημα ἀναπτεροῖ, μηδένα διαστέλλων, ἀλλὰ πάντα τὸν ἐν αὐτῷ ὁμολογήσαντα κατὰ τὸ μέτρον τῆς ὁμολογίας ἀντιβραβεύων.

Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Σωτὴρ ἐν πρώτοις ἀπαιτεῖ *ὁμολογίαν* παρὰ τῶν πιστευόντων, ἤτοι παραδοχὴν αὐτοῦ ὡς προστάτου, ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὡς Σωτῆρος· ἅμα δὲ παρρησίᾳ διακήρυξιν τούτου ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Δὲν ἀρκεῖται εἰς μόνην τὴν ἐνδόμυχον πίστιν, ἀλλὰ θέλει, καὶ τὴν μετὰ παρρησίας διὰ τοῦ στόματος ὁμολογίαν· θέλει ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων μὴ αἰσχύνηται ὁμολογῶν, ἀλλὰ σεμνύνηται παρρησίᾳ διακηρύττων τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον τῶν ἀνθρώπων. Ὅθεν καταρτίζων τοὺς εἰς τὴν ἀποστολικὴν διακονίαν ἐκπεμπομένους, ἔλεγε, **πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων.**

Διὰ τῶν λόγων τούτων ἀπῄτει καὶ ἀπαιτεῖ συμφωνίαν λόγων πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐλευθερίαν· ἀπῄτει καὶ ἀπαιτεῖ παρρησίαν φρονήματος, πίστιν ζέουσαν καὶ ἐνεργόν, πίστιν ἀψηφοῦσαν τὴν μανίαν τῶν στοιχείων τοῦ κόσμου, πίστιν, ἀνακηρύττουσαν μετὰ τοῦ ἀποστόλου «οὐκ ἐπαισχύνομαι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ Χριστοῦ, δύναμις γὰρ Θεοῦ ἐστιν εἰς σωτηρίαν παντὶ τῷ πιστεύοντι[1]»· πίστιν γινώσκουσαν ὅτι «πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὸν Πατέρα ἔχει[2]»· πίστιν ἐπισταμένην ὅτι «ὁ μισῶν τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα μισεῖ[3]», καὶ εἰδυῖαν ὅτι, «εἰ ὑπομένομεν καὶ συμβασιλεύσομεν· εἰ ἀρνούμεθα κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς[4]», διότι ὁ ἀρνησάμενος (αὐτὸν) ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀπαρνηθήσεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ[5]. Πρὸς τί δὲ ταῦτα συνίστησι καὶ ἐν αὐτοῖς ἐπιμένει; Διότι ἀπατεώνων, δολίων καὶ πανούργων ἀνδρῶν ἴδιον εἶνε τὸ ἄλλα μὲν σκέπτεσθαι καὶ διανοεῖσθαι, ἄλλα δὲ διὰ τῆς γλώσσης λέγειν, τῶν δὲ ὑπὸ τῆς ἐλευθερίας ἀρχομένων γνώρισμα τὸ ἀνακηρύττειν μετὰ παρρησίας τὴν ἀλήθειαν. Τίς

1) πρὸς Ρωμ. α' 16. 2) Ἰωάν. Α' καθ. β' 23. 3) Ἰωάν. ιε' 23. 4) πρὸς Τιμοθ. Β' β' 12. 5) Λουκ. ιβ' 9.

δὲ αὕτη; τὸ ὁμολογεῖν ὅτι Ἰησοῦς Χριστός ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ μονογενὴς ἦλθεν ἐν σαρκί[1]· τὸ περιπατεῖν ἐν ἀγάπῃ[2], ὑποθήκην ἔχοντες, ὑγιαινόντων λόγων, οὓς παρὰ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου ἐδιδάχθημεν, καὶ ἐργαζόμενοι ἵνα οὐδέποτε οἱ λόγοι ἡμῶν ὦσιν εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰς πράξεις μας, ἀφ' οὗ μάλιστα ἐπιστάμεθα ὅτι, «ἐν τούτῳ γινώσκομεν ὅτι ἐγνώκαμεν αὐτόν (τὸν Σωτῆρα), ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν, καὶ ὅτι ὁ λέγων ἔγνωκα αὐτόν καὶ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ μὴ τηρῶν, ψεύστης ἐστὶ καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστι[3]».

Ταῦτα γινώσκοντες καὶ ἐπιστάμενοι, ὀφείλομεν ἵνα μηδέποτε ἀποβάλωμεν τὴν παρρησίαν ἡμῶν, «ἥτις ἔχει μισθαποδοσίαν μεγάλην[4]» καὶ μὴ ἀμνημονῶμεν τῶν ἐν εὐαγγελίοις ἀκουομένων κυριακῶν λόγων, *πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς*, ἀλλὰ μετὰ παρρησίας βαστάζωμεν κατέναντι τῶν ἀνθρώπων τὸ ἅγιον αὐτοῦ καὶ ὑπερύμνητον ὄνομα, εἰς οὗ τὸ ἄκουσμα πᾶν γόνυ κάμψῃ[5]· «ἀποθέμενοι (δὲ) πάντα, καὶ τὴν εὐπερίστατον ἁμαρτίαν, δι' ὑπομονῆς τρέχωμεν τὸν προκείμενον ἡμῖν ἀγῶνα, ἀφορῶντες εἰς τὸν τῆς πίστεως ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν[6]», ὃς «ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσωμεν τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ[7]». Τοῖς ἴχνεσι δὲ τούτοις κατακολουθῶμεν, ὅταν μετὰ παρρησίας τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὁμολογῶμεν καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην δι' ἔργων ἐνδεικνύμεθα· τοῦτο δὲ πράττομεν ὅταν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ τηρῶμεν[8], ὅταν ὦμεν πάντες ὁμόφρονες, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὔσπλαγχνοι, φιλόφρονες· ὅταν δὲν ἀποδίδωμεν κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, ἀλλὰ τοὐναντίον εὐλογῶμεν, εἰδότες ὅτι εἰς τοῦτο ἐκλήθημεν ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσωμεν[9]· ὅταν, ἐχόμενοι πάντες τῆς κυριακῆς συστάσεως,

1) Ἰωάν. Α' καθολ. δ' 2. αὐτοθ. 8, 9. 2) πρὸς Ἐφεσ. ε' 2. 3) Ἰωάν. Α' καθολ. β' 3, 4. 4) πρὸς Ἑβρ. ι' 35. 5) πρὸς Φιλιπ. β' 10. 6) πρὸς Ἑβρ. ιβ' 1, 2. 7) Πέτρ. Α' καθολ. β' 21. 8) Ἰωάν. ιδ' 21. 9) Πέτρ. Α' καθ. γ' 8, 9.

«ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις[1], «δὲν ἀγαπῶμεν λόγῳ μηδὲ γλώσσῃ, ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ[2]»· ὅταν «τὴν εἰς αὐτοὺς ἀγάπην ἐκτενῆ ἔχωμεν» εἰδότες «ὅτι ἡ ἀγάπη καλύψει πλῆθος ἁμαρτιῶν[3]». Μόνον ὅταν οὕτω πολιτευώμεθα, ὁμολογοῦμεν ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, «ἐπιχορηγοῦντες ἐν τῇ πίστει ἡμῶν τὴν ἀρετήν, ἐν δὲ τῇ ἀρετῇ τὴν γνῶσιν, ἐν δὲ τῇ γνώσει τὴν ἐγκράτειαν, ἐν δὲ τῇ ἐγκρατείᾳ τὴν ὑπομονήν, ἐν δὲ τῇ ὑπομονῇ τὴν εὐσέβειαν, ἐν δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὴν φιλαδελφίαν, ἐν δὲ τῇ φιλαδελφίᾳ τὴν ἀγάπην[4]», καὶ ἀποκομίζομεν τὸ γέρας τῆς θεοφιλοῦς πολιτείας, ὅπερ καθυπισχνεῖται ὁ Κύριος ἐν εὐαγγελίοις, λέγων, *ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς*· ἤτοι ἐκεῖ, ἔνθα αἰώνιαι αἱ ἀμοιβαὶ καὶ αἰώνιαι αἱ τιμωρίαι· ἐ εἶ, πρὸ τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, οὗ ἔμπροσθεν δέον νὰ ἐμφανισθῶμεν ἅπαντες ἡμεῖς, «ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν[5]»· ἐκεῖ, ἔνθα «ἕκαστος τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον[6]»· ἐκεῖ, ἔνθα «ἀγαλλιάσεται χαρᾷ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δεδοξασμένῃ[7]» πᾶς ὅστις ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ὁμολογήσει ἐν αὐτῷ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ τοῦ ἐν οὐρανοῖς, καὶ θέλει ἀναδείξει αὐτὸν κοινωνὸν θείας φύσεως[8] ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ὅτε ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι[9], φῶς φωτίζον τοὺς ἐξ ἔργων πίστεως δικαιωθέντας, πηγὴ ὕδατος ζῶντος[10], παρ' οἷς «οὐ μὴ εἰσέλθῃ πᾶν κοινοῦν καὶ ποιοῦν βδέλυγμα καὶ ψεῦδος, εἰμὴ οἱ γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς τοῦ ἀρνίου[11]», διότι ἐκεῖ καὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ταμιεύονται.

---

1) Ἰωάν. ιγ' 35. 2) Ἰωάν. Α' καθολ. γ' 18. 3) Πέτρ. Α' καθ. δ' 8. παραβ. καὶ Παροιμ. ι' 12. καὶ Ἰακ. καθ. ἐπιστ. ε' 20. 4) Πέτρ. Β' καθολ. α' 5—7. 5) πρὸς Κορινθ. Β' ε' 10. 6) πρὸς Κορινθ. Α' γ' 8. 7) Πέτρ. Α' καθ. α' 8. 8) τοῦ αὐτοῦ Β' καθ. α' 4 9) πρὸς Κορινθ. Α' ιε' 28. 10) Ἀποκαλυψ. Ἰωάν. κα' 6, 23. 11) αὐτοθι 27.

Ὅθεν, καθὼς θέλουσι λάβει τὰς ἀμοιβὰς οἱ ὁμολογοῦντες Ἰησοῦν Χριστὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, καὶ κατὰ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς συμπορευόμενοι, οὕτω θέλουσι τιμωρηθῆ οἱ ἀρνούμενοι αὐτόν, τὰς κολάσεις εἰς ἀντίδοσιν δεξάμενοι, καθ' ἃ περὶ τούτου ἡ τῆς ἀληθείας φωνὴ διδάσκει ἡμᾶς, λέγουσα, *ὅστις δ' ἂν ἀρνήσηταί με ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ἀρνήσομαι αὐτὸν κἀγὼ ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς.*

Ἐν τοῖς ἀνωτέρω λόγοις ἀποθαυμάσωμεν ἐν πρώτοις τὴν τῆς ἐκφράσεως ἀκρίβειαν· προκειμένου περὶ τῆς ὁμολογίας δὲν εἶπε πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐμέ, ἀλλὰ **πᾶς οὖν ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοί**· μετάγων δὲ τὸν λόγον ἐπὶ τὴν ἄρνησιν δὲν ἐποιήσατο πλέον χρῆσιν τοῦ **ἐν ἐμοί**, ἀλλ' ἐμέ, εἶπε, ὑψηλὸν δόγμα ἡμᾶς διδάσκων, καὶ πληροφορῶν ὅτι οὐδέν τι ἀγαθὸν δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμεν, ἂν δὲν ἔχωμεν συνεργοῦσαν τὴν θείαν συμμαχίαν καὶ δύναμιν, ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παρατήρησιν «οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν εἰμὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ[1]· Ὅθεν ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι οὐχὶ ἐξ οἰκείας δυνάμεως, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἄνωθεν χάριτος βοηθούμενοι τὴν ὁμολογίαν παρρησιάζομεν, προκειμένου περὶ τῆς ὁμολογίας ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ **ἐν ἐμοί**, πληροφορῶν ἡμᾶς ὅτι «τῇ χάριτί ἐσμεν σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ἡμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον[2]»· τοῦτο ὅμως δὲν συμβαίνει ἐπὶ τῆς ἀρνήσεως· διότι ναὶ μὲν ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς θείας δυνάμεως ἀδύνατον νὰ γνωρίσῃ τις μυστήριον καὶ σοφίαν Θεοῦ, ἀλλὰ σὺν τῇ ἄνωθεν βοηθείᾳ προσαπαιτεῖται καὶ ἡ ὑπακοὴ ἡμῶν καὶ ἡ παρ' ἡμῶν ἐλευθέρα παραδοχὴ τοῦ δώρου τῆς χάριτος, καθότι «ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἐνεργεῖ οὐκ ἀνάγκῃ, ἵνα φανῇ καθάπαξ καὶ διαμείνῃ τὸ αὐτεξούσιον[3]», ὅθεν «δεῖ καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸ σώζεσθαι[4]».

---

1) πρὸς Κορινθ. Α' ιβ' 3. 2) πρὸς Ἐφεσ. β' 8. 3) Μακαρ. λόγ. ιε'. 4) Γρηγ. Θεολ. λόγ. νη'.

Ἡ τοῦ Θεοῦ ἀπειράγαθος θέλησις «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν[1]», ἐπὶ δὲ τούτῳ ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος πᾶσιν ἀνέτειλε, πᾶσιν ἔζησε, πᾶσιν ἀπέθανε, πᾶσιν ἀνέστη, «ἵνα οἱ ζῶντες μηκέκτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ αὐτῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι[2]». Πρὸς τῇ ἐκ Θεοῦ ὁμως χάριτι καὶ βοηθείᾳ συναπαιτεῖται ἡ διὰ τῆς ὑπακοῆς συνέργεια ἡμῶν εἰς δικαίωσιν, διότι ἡ χάρις δὲν εἶνέ τι ἀκούσιον, ὅπερ νὰ παραδεχθῇ ὁ ἄνθρωπος παρὰ γνώμην, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐξήρτηται ἐκ τῆς προαιρέσεως αὐτοῦ, ἐπειδὴ ἡ χάρις δὲν εἶνε ἐξαναγκαστική, δεσμεύουσα τὸν ἄνθρωπον ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἰσχύν, ὥστε νὰ καθιστᾷ αὐτὸν ἀδύνατον πρὸς πᾶσαν ἀντίστασιν, δὲν εἶνε ἄνευ ὅρων, ἀλλ' ἀπαιτεῖ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου καὶ καρδίαν μὴ σκληρυνθεῖσαν, ὑπακοήν τε καὶ εὐπείθειαν καὶ συνέργειαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ ἄρνησις ἐκ τῆς ἡμετέρας ραθυμίας καὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀνελπιστίας γίνεται, ὁ Σωτὴρ δὲν εἶπε περὶ τοῦ ἀρνουμένου **ἐμοί**, ἀλλ' **ἐμέ**, διότι «τὸ ἐγκαταλειφθῆναι παρ' αὐτὸν γίνεται τὸν ἐγκαταλιμπανόμενον[3]».

Ἀρνητὰς δὲ αὐτοῦ ὁ Σωτὴρ ποίους κατανομάζει. Οὐχὶ μόνον τοὺς ἀντεφορομένους πρὸς τὸν χριστιανισμόν, οὐχὶ μόνον τοὺς περιφρονοῦντας τὴν διδασκαλίαν τοῦ εὐαγγελίου καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ παραβαίνοντας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀδιαφοροῦντας εἰς τὰ τοῦ εὐαγγελίου· τοῦτο αὐτὸς ὁ θεάνθρωπος Λυτρωτὴς ἐδίδαξεν ἡμᾶς εἰπών· «ὁ μὴ ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστι· καὶ ὁ μὴ συνάγων μετ' ἐμοῦ σκορπίζει[4]»· ἵνα δὲ δείξῃ ὁποίαν ἀγάπην, ὁποίαν προσήλωσιν, ὁποίαν ἀφοσίωσιν ἐκζητεῖ παρ' ἡμῶν, τὰ κράτιστα καὶ ἄριστα τῶν παρ' ἀνθρώποις φίλτρων λαβὼν εἰς γνώμονα εἶπεν, *ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος.*

Ἐν τῷ νόμῳ ὅρον εὐπραγίας τοῦ ἀνθρώπου ἔθετο τὴν πρὸς τοὺς γεννήτορας τιμήν[5]», κατέδειξε τὸ στήριγμα τῶν οἴκων

1) πρὸς Τιμοθ. Α' β' 5. 2) πρὸς Κορινθ. Β' ε' 15. 3) Χρυσοστ. ὁμιλ. λδ' εἰς τὸ κατὰ Ματθ. § γ'. 4) Ματθ. ιβ' 30. Λουκ. ια' 23. 5) Δευτερον. κ' 12.

ἐν τῇ εὐλογίᾳ τοῦ πατρὸς ἐγκείμενον[1], καὶ δὲν ἀπέκρυψε τὸ φοβερὸν τῆς τιμωρίας, ἥτις ἀναμένει τοὺς περιφρονοῦντας τοὺς γονεῖς αὐτῶν[2]. Ἀφ' οὗ ἀνύψωσεν εἰς βαθμὸν καθήκοντος ἱερωτάτου τὸ υἱϊκὸν φίλτρον, ἔλαβεν αὐτὸ εἰς γνώμονα συγκρίσεως, ἵνα δείξῃ εἰς ἡμᾶς τὸν βαθμὸν τῆς ἀφοσιώσεως, ὃν ὀφείλομεν πρὸς αὐτόν. Ποία ἀγάπη ἐν ἀνθρώποις ἱερωτέρα; ἡ πρὸς τοὺς γονεῖς· αὕτη λοιπὸν πρέπει νὰ ὑστερήσῃ ἐν τῇ συγκρίσει τῆς πρὸς τὸν Θεὸν προσηλώσεως.

Ἀλλ' ἵνα ἐναργέστερον καταδείξῃ εἰς ἡμᾶς τὸν βαθμὸν τῆς ἀγάπης τῆς ὑφ' ἡμῶν ὀφειλομένης πρὸς αὐτόν, προεχώρησεν ἐν τῇ ἀνιούσῃ κλίμακι τοῦ ἐν ἀνθρώποις φίλτρου, καὶ διὰ τῆς ἀντιπαραθέσεως ἐξήγαγε τὰ πρὸς ἐποικοδόμησιν ἡμῶν διδάγματα.

Ἐνδιάθετος καὶ ὑπερτάτη εἶνε ἡ τοῦ γεννήτορος πρὸς τὸ ἴδιον αὐτοῦ τέκνον στοργή, ταύτης μείζονα ζητῶν ὁ Σωτὴρ τὴν πρὸς αὐτὸν προσήλωσιν, εἶπε, *καὶ ὁ φιλῶν υἱὸν ἢ θυγατέρα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος*. Ἀφ' οὗ δὲ οὕτω τὰ εὐγενέστατα τῶν ἐν ἡμῖν αἰσθημάτων εἰς γνώμονα τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης ὑπέδειξε, δὲν παρεῖδε καὶ τὸ αἴσθημα τῆς πρὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀνθρώπου στοργῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦτο εἰς μέσον προέβαλεν, ἵνα δείξῃ ὅτι ὑπὲρ πᾶν γνίνον, ὑπὲρ πᾶν ὁ,τι ἐν ἀνθρώποις προσφιλὲς ὀφειλομεν νὰ λογιζώμεθα τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην· ἐπὶ δὲ τούτῳ εἶπε, *καὶ ὃς οὐ λαμβάνει τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθεῖ ὀπίσω μου, οὐκ ἔστι μου ἄξιος*. Τὸν σταυρὸν δὲ ἀναλαμβάνει, ὅστις δὲν ἀρνεῖται ἐκ φιλοζωΐας τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου τῆς δόξης, ὅστις καὶ αὐτὸν τὸν μαρτυρικὸν θάνατον εἶνε ἕτοιμος νὰ ὑποστῇ, ἀκολουθῶν ὀπίσω τοῦ Κυρίου, ἤτοι πάσχων καὶ σφαγιαζόμενος οὐχὶ ὡς ληστὴς ἢ φονεύς, ἀλλ' ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ Κυρίου. Πρὸς τούτοις τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἀναλαμβάνομεν, ὅταν «νεκρώσωμεν τὰ μέλη ἡμῶν τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, πορνείαν, ἀκαθαρσίαν, πάθος, ἐπιθυμίαν κακήν, καὶ τὴν πλεονεξίαν, ἥτις ἐστὶν εἰδωλολα-

1) Σειρὰχ γ' 9. 2) Παροιμ. κδ' 17.

τρία, δι' ἃ ἔρχεται ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῆς ἀπειθείας[1]», ὅταν ἐκκλίνατες ἀπὸ τῶν κακιῶν, ποιήσωμεν τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ εὐθὲς κατέναντι Κυρίου, καὶ ζητήσωμεν εἰρήνην, μιμηταὶ τοῦ ἀγαθοῦ γενόμενοι.

Ἐπειδὴ ἡ ἁγία ἡμῶν ἐκκλησία κατὰ τὴν Α' ταύτην μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς πεντηκοστῆς κυριακὴν γεραίρει τὴν μνήμην πάντων τῶν ἁγίων, καὶ δοξάζει τὸν Θεόν, τὸν «θαυμαστὸν ἐν τοῖς ὁσίοις Αὐτοῦ[2]», ἐκ τοῦ εὐαγγελικοῦ κειμένου συναρμολογήσασα ἀνάλογα τῇ πανηγύρει τὰ ἀναγνώσματα, παρέθετο ταῦτα ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ εἰς διδασκαλίαν καὶ ἐποικοδόμησιν ἡμῶν. Ὅθεν ἀρ' οὗ ὑπεμνήσατο τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἀποσταλέντας ἵνα διδάξωσι τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας εἰς τὰς πόλεις καὶ κώμας τῆς Ἰουδαίας, ὑπομνήσασα τὴν ἐκ τῆς ἀθυμίας τοῦ ἀπὸ τοῦ Σωτῆρος ἀποχωρήσαντος πλουσίου γενομένην ὑπ' αὐτοῦ παρατήρησιν, ὅτι «εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλος διὰ τρυπήματος ραφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν[3]», τὴν ἔκπληξιν τῶν μαθητῶν ἐρωτησάντων, «τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;[4]» καὶ τὴν τοῦ Λυτρωτοῦ ἀπάντησιν, εἰπόντος, «παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατά ἐστι[5]», δι' ἧς ἀπαντήσεως τὸ ὑψηλὸν δόγμα τῆς ἀνάγκης τῆς χάριτος διδασκόμεθα, εἰσήγαγε τὸν Πέτρον, ὃς τότε *ἀποκριθεὶς εἶπεν αὐτῷ· ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα καὶ ἠκολουθήσαμέν σοι· τί ἄρα ἔσται ἡμῖν;*

Τινές, μὴ περισκεψάμενοι τὸ ἀληθές, ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ μακαρίου Πέτρου ἐνεῖδον κομπολογίαν. Τί κατέλιπεν, ἐρωτῶσι πένης ὑπάρχων καὶ ἁλιεύς; Τίς δὲ πενέστερος ἁλιέως; **Ἰδοὺ ἡμεῖς ἀφήκαμεν πάντα,** λέγει· ποῖα πάντα ἐρωτῶσι; τὸν κάλαμον; τὸ δίκτυον; τὸ πλοῖον; τὴν τέχνην; Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἂν κρίνωμεν τὴν ἀπόκρισιν τοῦ μακαρίου Πέτρου, πάλιν οὐδὲν τὸ κομπαστικὸν ἐνορῶμεν,

1) πρὸς Κολοσσ. γ' 5,6. 2) Ψαλμ. ξζ' 36. 3) Ματθ. ιθ' 24. 4) αὐτόθι 25. 5) αὐτόθι 26,

διότι ὅ,τι κατέλειπεν οὗτος ἅπασα αὐτοῦ ἡ περιουσία ἦν, παρὰ δὲ τοῖς πένησι τὰ ὀλίγα τῶν χρημάτων ἴσην καὶ ἀνωτέραν ἀξίαν ἔχουσι πρὸς τὰ τῶν πλουσίων πολλά. Ἂν ὁ Πέτρος δὲν εἶχεν ἀλλ' ἢ τὰ κατεξεσχισμένα τεμάχια τῶν δικτύων αὐτοῦ καὶ τὴν πενιχρὰν καλύβην, ταῦτα ἦσαν ὅλη αὐτοῦ ἡ περιουσία, ἐν αὐτοῖς τὰ πάντα εἰς πορισμὸν τοῦ βίου αὐτοῦ περιελαμβάνοντο, ταῦτα δὲ προθύμως ἐγκατέλειπεν οὗτος, ὡς προθύμως κατέλιπε τὰ πλούτη καὶ τὰ ἐκ τῆς ἐκμισθώσεως τῶν τελωνιακῶν προσόδων κέρδη αὐτοῦ ὁ τελώνης Ματθαῖος, ἵνα ἀκολουθήσῃ τῷ θείῳ διδασκάλῳ· ὅθεν καὶ ὑπὸ ὑλικωτέραν ἔποψιν ἂν ληφθῶσιν οἱ λόγοι τοῦ μακαρίου Πέτρου οὐδὲν τὸ κομπαστικὸν ἐνέχουσιν. Ἵνα ὅμως ἐννοηθῇ ὁ κύριος αὐτῶν λόγος, δέον μικρὸν νὰ ἀναδράμωμεν εἰς τὸ ὑπὸ μελέτην κεφάλαιον τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἁγίου εὐαγγελίου, καὶ ἀκούσωμεν τοῦ Σωτῆρος συνιστῶντος πρὸς τὸν πλούσιον νεανίσκον, «εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανοῖς[1]». Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Κύριος ταῦτα εἶπεν, ἵνα μή τις τῶν πενήτων λέγῃ, «ἐὰν δὲν ἔχω ὑπάρχοντα, δὲν δύναμαι νὰ ἦμαι τέλειος», ἠρώτησεν ὁ Πέτρος, ἵνα ὁ πένης μάθῃ οὐχὶ παρὰ τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ οὐρανίου διδασκάλου, ὅτι ἐκ τῆς πενίας οὐδόλως ἠλάττωται· ὅθεν καὶ δὲν ἐπέπληξε τὸν Πέτρον διὰ τὴν ἐρώτησιν, ἀλλ' ἀπαντῶν ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· *ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντες με, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραήλ.*

Καὶ πάλιν τὸ ἀκριβόλογον τοῦ κυριακοῦ ῥήματος θαυμάσωμεν· ἐπειδὴ μετὰ τῶν δώδεκα καὶ ὁ Ἰούδας ἦν, ὃς σκοτισθεὶς ἐξέπεσε μετὰ ταῦτα τοῦ ἀποστολικοῦ ἀξιώματος καὶ τοῦ ἱεροῦ χοροῦ ἀπόβλητος ἐγένετο, ὁ τὰ πάντα προγινώσκων δὲν εἶπεν οἱ *ἀκολουθοῦντές μοι*, ἀλλ' **οἱ ἀκολουθήσαντές μοι.**

1) Ματθ. ιθ' 21,

ἤτοι οἱ τὴν ἐμὴν πολιτείαν ὡς δυνατὸν ἀνθρώποις μιμησάμενοι καὶ μὴ ἀποσχισθέντες τῆς μετ' ἐμοῦ κοινωνίας· οὗτοι ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ἤτοι ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν νεκρῶν, καθ' ἣν ἕκαστος ἀναγεννηθήσεται, θέλουσιν ἀποκομίσει τὸ γέρας τῶν ἄθλων αὐτῶν. Δεικνὺς δὲ σὺν τούτοις ὅτι οὐ μόνον εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀμέσως αὐτοῦ μαθητάς, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας ὅσοι ἤθελον πιστεύσει καὶ πολιτευθῇ κατὰ τὰς ἁγίας αὐτοῦ ἐντολὰς ἡ ἐν οὐρανοῖς δόξα κεκλήρωται, ἐπήγαγε, *καὶ πᾶς ὃς ἀφῆκεν οἰκίας, ἢ ἀδελφούς, ἢ ἀδελφάς, ἢ πατέρα, ἢ μητέρα, ἢ γυναῖκα, ἢ τέκνα, ἢ ἀγροὺς ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός μου, ἑκατονταπλασίονα λήψεται, καὶ ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.* Οὕτως ὡς διὰ κλίμακος ἐχειραγώγησεν ἡμᾶς, ἀπὸ τῶν χθαμαλωτέρων εἰς τὸ ὕψος ἀνάγων, τὴν αἰώνιον ζωὴν κληρονομίαν καθυπισχνούμενος οὐ μόνον εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους, ἀλλ' εἰς ἅπαντας τοὺς ἀκολουθήσοντας αὐτῷ.

Ἀφ' οὗ ἀνέστησεν οὕτω τὸ φρόνημα τῶν μαθητῶν, καὶ ἔπεισεν αὐτοὺς ἵνα θαρρῶσι καὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ ὑπὲρ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, προσέθετο, *πολλοὶ δὲ ἔσονται πρῶτοι ἔσχατοι, καὶ ἔσχατοι πρῶτοι·* προεῖπε δὲ οὕτω τὴν καθυστέρησιν τῶν Ἰουδαίων καὶ τὴν σπουδὴν τῶν ἐθνῶν εἰς ἀποδοχὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου. Τοῦτο καὶ ἐν Καπερναούμ προεῖπεν, ὅτε πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας αὐτῷ ἔλεγε, «πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον[1]».

Ι'

Ἀνάγνωσμα τῆς Β' Κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. δ' 18. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ περιπατῶν ὁ Ἰησοῦς παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδε δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν

1) Ματθ. η' 11, 21.

τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς.

19 Καὶ λέγει αὐτοῖς, *δεῦτε ὀπίσω μου, καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων.*

20 Οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

21 Καὶ προβὰς ἐκεῖθεν, εἶδεν ἄλλους δύο ἀδελφούς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μετὰ Ζεβεδαίου τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν· καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς.

22 Οἱ δέ, εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν, ἠκολούθησαν αὐτῷ.

23 Καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.

Πρὸς τὸν προφήτην τοῦ Κυρίου καὶ Πρόδρομον, διαμένοντα ἐν Βηθαβαρᾷ, πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ἀπέστειλαν ἐξ Ἱεροσολύμων οἱ Φαρισαῖοι ἱερεῖς καὶ Λευῖται, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν, «τίς εἶ»· οὗτος «ὡμολόγησε καὶ οὐκ ἠρνήσατο· καὶ ὡμολόγησεν ὅτι οὐκ εἰμι ἐγὼ ὁ Χριστός[1]». Ἐπὶ τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ οἱ τῶν Φαρισαίων ἀπεσταλμένοι, ἠρώτησαν αὐτὸν τὸ δεύτερον «τί οὖν Ἠλίας εἶ σύ;» ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ βαπτιστὴς ἀπήντησεν ἀρνητικῶς πρὸς αὐτούς, ἠρώτησαν αὐτὸν τὸ τρίτον· «ὁ προφήτης εἶ σύ;» ἤτοι ὁ προφήτης ἐκεῖνος περὶ οὗ ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Μωϋσέως[2]; Καὶ εἰς ταύτην τὴν ἐρώτησιν τὴν ἐπιμαρτυρωμένην πλάνην τῶν Λευϊτῶν, ἀρνητικῶς ἀπήντησεν ὁ τοῦ Κυρίου Πρόδρομος, διασκεδάζων τὴν ἀπάτην τῶν νομιζόντων ὅτι ἄλλος ἔσται ὁ ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως προαγγελθεὶς προφήτης καὶ ἄλλος ὁ Χριστός. Ἐκ τούτων ἐν ἀπορίᾳ περιελθόντες οἱ τῶν Φαρισαίων ἀπεσταλμένοι ἠρώτησαν αὐτὸν τὸ

1) Ἰωάν. α' 28. 2) Δευτερ ιη' 15.

τέταρτον «τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς· τί λέγεις περὶ σεαυτοῦ»; Ὁ βαπτιστής, ὑπομνήσας τότε εἰς αὐτοὺς τὸν λόγον Ἠσαΐου τοῦ προφήτου[1], ἀπήντησεν, «ἐγώ· φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εὐθύνατε τὴν ὁδὸν Κυρίου· καθὼς εἶπεν Ἠσαΐας ὁ προφήτης». Ἐπὶ τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ οἱ τῶν Φαρισαίων ἀπεσταλμένοι ἠρώτησαν αὐτὸν καὶ αὖθις, «τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ Χριστός, οὔτε Ἠλίας, οὔτε ὁ προφήτης»; πρὸς τὴν ἐρώτησιν δὲ ταύτην ἀποκρινάμενος ὁ Ἰωάννης εἶπεν, «ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι· μέσος δὲ ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε. Αὐτός ἐστιν ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονεν· οὗ ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος[2]». Οὕτω δὲ παρρησίᾳ ἐποιήσατο ὁ βαπτιστὴς Ἰωάννης τὴν πρώτην περὶ τοῦ Χριστοῦ ὁμολογίαν. Τῇ ἐπαύριον τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν οὗτος τὴν πρώτην ταύτην περὶ τοῦ Σωτῆρος ὁμολογίαν ἐποιήσατο, εἶδεν αὐτὸν ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ νέαν πάνδημον περὶ αὐτοῦ μαρτυρίαν ἔδοτο[3]· τῇ δ' ἀμέσως ἑπομένῃ ἡμέρᾳ ἑστὼς ὁ Ἰωάννης μετὰ δύο τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἐμβλέψας πρὸς τὸν Σωτῆρα περιπατοῦντα εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, «ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ», ἐπὶ δὲ τῷ λόγῳ τούτῳ οἱ μαθηταὶ ἐκεῖνοι, ὧν εἷς ἦν ὁ Ἀνδρέας, ἔδραμον ὀπίσω τοῦ Σωτῆρος καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν «ποῦ μένεις;» παρέμειναν δὲ παρ' αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ Ἀνδρέας, ἐντυχὼν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Σίμωνα, ὡδήγησεν αὐτὸν πρὸς τὸν ποθούμενον Μεσσίαν, παρὰ οὗ ἤκουσεν ὁ Σίμων ὅτι κληθήσεται *Κηφᾶς*[4], ὅπερ ἑρμηνεύεται *Πέτρος*[5]. Τῇ ἐπαύριον ἐξελθὼν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀπήντησε καὶ προσεκάλεσε τὸν Φίλιππον, ὅστις σπεύσας ὑπήκουσε καὶ συνακόλουθον προσήγαγε τὸν Ναθα-

1) Ἠσ. μ' 3 2) Ἰωάν α' 19-27. 3) αὐτόθι α' 29-34.
4) Ἡ λέξις αὕτη ἀπαντᾷ παρά τε τῷ Ἰὼβ (λ' 6) καὶ παρὰ τῷ Ἱερεμίᾳ (δ' 29)· κατά τινας μὲν (Κάλμαθ ἐν ὑπομνήμασιν εἰς τὸν Ἰωάννην) εἶνε χαλδαϊκὴ καὶ σημαίνει *πέτραν*· κατὰ δὲ τὸν Ἱερώνυμον (ἐν τῷ περὶ ἑβραϊκῶν ὀνομάτων) εἶνε συριακὴ καὶ σημαίνει *τὸ στερεόν*. 5) Ἰωάν. α' 38-43.

ναήλ[1]. Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἐκ Βηθαβαρᾶ ἀναχωρήσεως αὐτοῦ ἀφίκετο ὁ Σωτὴρ εἰς Κανᾶ[2] τῆς Γαλιλαίας, ἔνθα προσκληθεὶς εἰς γάμον μετὰ τῆς μητρὸς καὶ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τὸ πρῶτον αὐτοῦ σημεῖον ἐτέλεσε, μεταβαλὼν τὸ ὕδωρ εἰς οἶνον[3]. Μετὰ τὸν γάμον κατῆλθεν εἰς Καπερναούμ[4] ἔνθα ὀλίγας ἡμέρας ἔμεινεν· ἐκεῖθεν δὲ ἀνῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα διὰ τὴν προσεγγίζουσαν ἑορτὴν τοῦ πάσχα, ὅτε, ποιήσας φραγγέλιον ἐδίωξε τοῦ ναοῦ τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας, καὶ τοὺς κολλυβιστάς· σύναμα δὲ ἐποίησε καὶ πολλὰ σημεῖα ἐν τῷ λαῷ, ὅτε πολλοὶ ἐκ τῆς θεωρίας τῶν σημείων τούτων ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ· ἐν τοῖς τότε πιστεύσασι καταλέγεται καὶ ὁ ἐκ τῶν Φαρισαίων Νικόδημος, ὅστις προσῆλθε νυκτὸς τῷ Σωτῆρι, καὶ πολλὰ διερωτήσας, ἤκουσε καὶ ἐδιδάχθη λόγους φωτός, δι' ὧν κατέστη υἱὸς ἡμέρας[5].

Ἀδείᾳ τοῦ Σωτῆρος ἐβαπτίζοντο τότε ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἐκαθαρίζοντο οἱ πρὸς αὐτὸν προσερχόμενοι, ὅθεν ὅτε ὁ Λυτρωτὴς μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ μετέβη ἐξ Ἱεροσολύμων[6] εἰς ἕτερον τῆς Ἰουδαίας μέρος, οἱ τοῦ Ἰωάννου μαθη-

1) Ἰωάν. α' 45-50 2) Σήμερον καλεῖται ὑπὸ τῶν Ἀράβων *Κέφρ-Κάνα*, ἀπέχει δὲ τῆς Ναζαρὲτ ὑπὲρ τὴν μίαν ὥραν. 3) Ἰωάν. β' 1-11. 4) Εἰς ἀπόστασιν 4 χιλιαμέτρων πρὸς Ν. τοῦ Β στομίου τοῦ Ἰορδάνου ἀπαντῶνται σήμερον ἀπέραντα ἐρείπια καλούμενα *Τέλ-Οὖμ* καὶ κατέχοντα τὴν θέσιν τῆς πάλαι περιφήμου πόλεως *Καπερναοὺμ* ἧς τὴν σημερινὴν ἐλεεινὴν θέσιν προεγνώρισεν εἰς ἡμᾶς ἐν εὐαγγελίοις ὁ Σωτὴρ εἰπών, *καὶ σὺ Καπερναοὺμ ἡ ἕως τοῦ οὐρανοῦ ὑψωθεῖσα, ἕως Ἅιδου καταβιβασθήσῃ* (Λουκ. ι' 15). 5) Ἰωάν. β' 12-16, γ' 1-21. 6) Ἡ μεγαλώνυμος αὕτη πόλις τῆς Παλαιστίνης κεῖται ὑπὸ τὴν 31⁰ 47' Β πλ. καὶ 53⁰ 21' Α μήκ. ἐπὶ ὀροπεδίου κειμένου μεταξὺ τοῦ ὄρους Λιβάνου, καὶ τῆς διώρυχος τοῦ Σουέζ, τοῦ ποταμοῦ Ἰορδάνου καὶ τῆς Μεσογείου θαλάσσης, ὑψουμένου 2200 περίπου πόδας ὑπεράνω τῆς θαλάσσης, καὶ διακοπτομένου ὑπὸ πολλῶν λόφων. Ἡ πόλις αὕτη ἦν ἐκτισμένη πάλαι ἐπὶ ἑνὸς τῶν λόφων τούτων, τοῦ λόφου *Σιὼν* ἢ *Τσιών*, ἔχοντος ὕψος 242 ποδῶν καὶ λίαν ὀνομαστοῦ γενομένου ἐν ταῖς ἁγίαις Γραφαῖς. Ὁ λόφος οὗτος ἀπότομως ὑψούμενος τῆς φάραγγος *Ἐννώμ*, ὡς καὶ τῶν ἐξ Αν καὶ Δ κυκλουσῶν αὐτὸν κοιλά-

ταὶ ἐρεθιζόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Φαρισαίων ἦλθον πρὸς τὸν Ἰωάννην καὶ ἀποκλαιόμενοι εἶπον αὐτῷ, «ῥαββί, ὃς ἦν μετὰ σοῦ πέραν τοῦ Ἰορδάνου, ᾧ σὺ μεμαρτύρηκας, ἴδε οὗτος βαπτίζει, καὶ πάντες ἔρχονται πρὸς αὐτόν»· ἤκουσαν δὲ παρὰ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν τὰς αὐτάς, ἃς καὶ πρότερον εἶχον ἀκούσει ὑπὲρ τοῦ Χριστοῦ μαρτυρίας, καὶ ἔμαθον ὅτι Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἦν ὁ ἀληθινὸς Μεσσίας ὁ ἄνωθεν ἐρχόμενος καὶ ἐπάνω πάντων ὤν· πρὸς δὲ παρρησίᾳ ἀνωμολόγησεν ὁ Ἰωάννης ὅτι ὁ μὲν Ἰησοῦς εἶνε ὁ νυμφίος, αὐτὸς δὲ ὁ βαπτιστὴς τοῦ νυμφίου φίλος, καὶ ἐβεβαίωσεν ὅτι «ὁ Πατὴρ ἀγαπᾷ τὸν Υἱὸν καὶ πάντα δέδωκεν ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ καὶ ὅτι ὁ πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν ἔχει ζωὴν αἰώνιον, ὁ δὲ ἀπειθῶν τῷ Υἱῷ οὐκ ὄψεται ζωήν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μένει ἐπ' αὐτόν».

δων εἶνε ὁπωσοῦν ἐπίπεδος πρὸς τὸ Β αὐτοῦ μέρος, ἐπ' αὐτοῦ δὲ ἐκτίσθη ἡ ἀκρόπολις καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Δαυίδ, ἐγκαταστάντος αὐτόθι μετὰ τὴν τῶν Ἰεβουσαίων ἔξω ἐν αὐτόθι κατετέθη ἡ κιβωτὸς τῆς διαθήκης καὶ παρέμεινεν ἄχρις οὗ ὁ Σολομὼν ᾠκοδόμησεν ἐπὶ τοῦ πρὸς τὰ ΒΛ κειμένου λόφου *Μωρία* τὸν ναόν. Ἐκ τοῦ λόφου τούτου, ὅστις πολλαχοῦ τῆς ἁγίας Γραφῆς ὀνομάζεται *ὄρος ἅγιον* (Ψαλμ. 6' 6. Ἰωὴλ γ' 17) καὶ *σκήνωμα τοῦ θεοῦ* (Ψαλμ. θ' 11. Ἠσ. η' 18. Ἱερεμ. η' 19), ὠνομάσθη πολλάκις καὶ πᾶσα ἡ πόλις Ἱεροσολὴμ *Σιών*, ἢ *θυγάτηρ Σιών*. Ἐπὶ τῶν Ἑβραίων ὁ πληθυσμὸς αὐτῆς μεγάλως ηὔξησε, περιελήφθησαν δ' ἐν αὐτῇ καὶ ἄλλοι λόφοι, οἵτινες περιετειχίσθησαν διὰ τριῶν τειχῶν, ὑπερασπιζομένων ὑπὸ τριῶν πύργων. Σήμερον ἡ ἁγιώνυμος αὕτη πόλις διήρηται εἰς τρία τμήματα, ὑποδιαιρούμενα εἰς πολλὰς ὁδοὺς ἢ συνοικίας· τούτων τὸ πρῶτον ὀνομαζόμενον *Χάρατ σὺρ Νασσάρα* ἤτοι *συνοικία τῶν Χριστιανῶν*, κατοικεῖται ὑπὸ Χριστιανῶν καὶ περιλαμβάνει τὰ πλεῖστα τῶν Χριστιανικῶν προσκυνημάτων καὶ τὸν πάνσεπτον τῆς Ἀναστάσεως ναόν, ἐκτείνεται δὲ πρὸς νότον τῶν βορείων καὶ δυτικῶν τειχῶν τῆς πόλεως· τὸ δεύτερον καλούμενον *Χάρατ σὺμ Μουσλιμήν*, ἤτοι *συνοικία τῶν Μουσουλμάνων* κατέχει τὸ ἀνατολικὸν τμῆμα τῆς πόλεως καὶ κατοικεῖται ὑπό τε μωαμεθανῶν καὶ τῶν παρεπιδήμων εὐρωπαίων· τὸ τρίτον ὀνομαζόμενον *Χάρατ σὺγ Γιαχούδ*, ἤτοι *συνοικία τῶν Ἰουδαίων* κατέχει τὸ πλεῖστον τοῦ πρὸς Ν μέρους τῆς πόλεως καὶ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν κυρίως *Χάρατ σὺγ Γιάχουδ* καὶ εἰς τὴν *Χάρατ σὺλ Ἄρμαν*, ἤτοι *συνοικίαι τῶν Ἀρμενίων*.

1) Ἰωάν. γ' 23-26.

Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ὁ τῆς μετανοίας κῆρυξ καὶ τῶν ἀνομούντων εὐπαρρησίαστος καὶ αὐστηρὸς ἐπιπλήκτωρ ἐλέγχων Ἡρώδην τὸν Ἀντίπαν[1] διὰ τὴν ἄθεσμον ἁρπαγὴν καὶ μῖξιν μετὰ Ἡρωδιάδος[2] τῆς γυναικὸς Φιλίππου[3] τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, συλληφθεὶς ἐκ διαταγῆς τοῦ Ἡρώδου, ἐφυλακίσθη ἐν τῷ φρουρίῳ *Μαχαιροῦντι*[4], ἤθελε δὲ φονευθῇ εὐθύς, ἂν μὴ συνεκρατεῖτο ὁ τύραννος ἐκ τῆς πρὸς τὸν Ἰωάννην ἄκρας εὐλαβείας καὶ ὑπολήψεως τοῦ ὄχλου, καὶ ἐκ τοῦ σεβασμοῦ, ὃν καὶ αὐτὸς οὗτος ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὸν δίκαιον καὶ ἅγιον ἄνδρα διέτρε-

1) Ἦν οὗτος υἱὸς Ἡρώδου τοῦ μεγάλου καὶ Μαθθίας τῆς Σαμαρείτιδος· εἰς τοῦτον ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατέλειπε τὴν τετραρχίαν τῆς Γαλιλαίας καὶ τῆς Περαίας, εἰς ὃ ἀξίωμα ἐπεκύρωσεν αὐτὸν ὁ Αὔγουστος· οὗτος πρὸς περιποίησιν μὲν τοῦ Αὐγούστου μετωνόμασε τὴν ἐν Περαίᾳ Βηθσαϊδὰν *Ἰουλιάδα*, πρὸς περιποίησιν δὲ τοῦ Τιβερίου ἀνήγειρε παρὰ τὰς ὄχθας τῆς λίμνης Γενησαρὲτ τὴν *Τιβεριάδα*, ἣν καὶ κατέστησε πρωτεύουσαν τοῦ κράτους αὐτοῦ. Συλλαβὼν οὗτος ἐμμανῆ ἔρωτα πρὸς τὴν σύζυγον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Φιλίππου, διεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς Ἀραβίας Ἀρέθα, ὅπως συζευχθῇ αὐτήν, καὶ οὕτως ἐτελέσθη τὸ παρανόμον ἐκεῖνο συνοικέσιον, ὅπερ ἐγένετο ἀφορμὴ τῆς ἀποτομῆς τῆς κεφαλῆς τοῦ βαπτιστοῦ Ἰωάννου. Πρὸς τὸν Ἡρώδην τοῦτον παρεπέμφθη ὑπὸ τοῦ Πιλάτου ὁ Σωτήρ, καθ' ὃ ὑπαγόμενος αὐτῷ, ὡς ἐκ Γαλιλαίας τὸ φαινόμενον ὁρμώμενος. 2) Αὕτη ἦν θυγάτηρ μὲν Ἀριστοβούλου καὶ Βερενίκης, ἐγγονὴ δὲ Ἡρώδου τοῦ μεγάλου· νυμφευθεῖσα αὕτη τὸ κατ' ἀρχὰς τὸν θεῖον αὐτῆς Ἡρώδην τὸν Φίλιππον, εἶτα, διαζευχθεῖσα αὐτόν, ἐνυμφεύθη τὸν ἀδελφὸν ἐκείνου Ἡρώδην Ἀντίπαν ἐπὶ ἀθετήσει τοῦ Ἰουδαϊκοῦ νόμου παρηκολούθησε δὲ τῷ δευτέρῳ αὐτῆς συζύγῳ εἰς Λούγδουνον τῆς Γαλλίας, ἐξορισθέντι ὑπὸ τοῦ Καλιγούλα. 3) Καὶ ἄλλως *Ἡρώδης Φίλιππος*, υἱὸς Ἡρώδου τοῦ μεγάλου καὶ Μαριάννης θυγατρὸς Σίμωνος τοῦ μεγάλου ἀρχιερέως· εἰς τοῦτον ὁ πατὴρ αὐτοῦ κατέλιπε διὰ διαθήκης τὴν Γαυλωνῖτιν, τὴν Βαταναίαν καὶ τὴν Τραχωνίτιδα, ἀλλ' ὁ Αὔγουστος ἐπεψήφισεν αὐτῷ τὴν τετραρχίαν τῆς Βαταναίας, τῆς Τραχωνίτιδος, τῆς Αὐρανίτιδος καὶ τῆς Πανεάδος, ἀποφερουσῶν κατ' ἔτος ἑκατὸν τάλαντα· οὗτος κοσμήσας τὴν ἐν Πανεάδι Καισάρειαν μετωνόμασεν αὐτὴν *Καισάρειαν Φιλίππου*. 4) Φρούριον ἄλλοτε ἰσχυρότατον, πανταχόθεν ὑπὸ κοιλάδων κυκλούμενον. Ἐνταῦθα ὀρχησαμένη Σαλώμη ἡ ἀνεψιὰ καὶ προγονὴ Ἡρώδου τοῦ Ἀντίπα, ᾐτήσατο ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν τοῦ Βαπτιστοῦ.

φενΐ. Ἀκούσας ὁ Σωτὴρ ὅτι ὁ Ἰωάννης παρεδόθη[2], σύναμα δὲ γινώσκων ὅτι οἱ Φαρισαῖοι ἐσκανδαλίζοντο κατ' αὐτοῦ διά τε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ διὰ τὸ ἐκείνων βάπτισμα[3], καταλιπὼν τὴν Ἰουδαίαν, ἐξῆλθεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν, ὅτε διὰ τῆς Σαμαρείας διελθών, παρὰ μὲν τὸν φρέαρ τῆς Συχὰρ τὴν Σαμαρείτιδα ὀπίσω αὐτοῦ ἐφειλκύσατο, ἐν δὲ τῇ πόλει Συχὲμ διήμερον παραμείνας, διὰ τῆς οὐρανίου αὐτοῦ διδασκαλίας πολλοὺς τῶν κατοίκων αὐτῆς εἰς θεογνωσίαν προσηγάγετο[4]. Ἐκ τῆς Σαμαρείας μετέβη ὁ Σωτὴρ εἰς τὴν Γαλιλαίαν κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ[5], ἐκτελέσας δὲ πολλὰ σημεῖα ἐν Καπερναούμ, μετέβη εἰς Ναζαρέτ[6], ἔνθα εἶχεν ἀνατραφῆ, καὶ ἐν τῇ συναγωγῇ αὐτῆς εἰσελθὼν ἐν ἡμέρᾳ σαββάτου, ἐφήρμοσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν περικοπὴν Ἠσαΐου τοῦ προφήτου, «πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ οὗ ἕνεκεν ἔχρισέ με[7]» κλπ., ὅτε καὶ πάντες μὲν ἐθαύμαζον ἐπὶ τοῖς λόγοις τῆς χάριτος, τοῖς ἐκπορευομένοις ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀλλ' οὐχ ἧττον ἐξητελίζον καὶ κατεφρόνουν τὴν ταπεινότητα τοῦ γένους αὐτοῦ, ὅθεν ἤκουσαν τὸ «οὐδεὶς προφήτης δεκτός ἐστιν ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ[8]», καὶ ἐπετιμήθησαν διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν αὐτῶν. Οἱ Ναζαρηνοὶ ὅμως ἀντὶ νὰ συνέλθωσιν ἐκ τῆς ἐπιπλήξεως εἰς ἑαυτοὺς καὶ ἐπιγνῶσι τὸν Σωτῆρα, τοὐναντίον ἐπλήσθησαν θυμοῦ, καὶ ἀναστάντες ἐξέβαλον αὐτὸν τῆς πόλεως καὶ ἤγαγον ἕως τῆς ὀρρύος τοῦ ὄρους, ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὐτῶν ᾠκοδόμητο, εἰς τὸ κατακρημνίσαι αὐτόν. Ὁ Σωτήρ, διελθὼν διὰ μέσου τῶν τετυφλωμένων ἐκείνων Ναζαρηνῶν, κατῆλθεν εἰς Καπερναούμ, ἔνθα εἰς τὸν ἐφεξῆς χρόνον

1) Ματθ. 3 5 Μάρκ. ϛ' 17-20. Λουκ. 6' 19,20. 2) Ματθ. δ' 12. 3) Ἰωάν. δ' 1-3. 4) αὐτόθι 29. 5) Μάρκ. α' 14, 15. Λουκ δ' 14, 15. 6) Ἡ περίπυστος αὕτη πόλις κεῖται ἐφ' ἑνὸς τῶν ὀροπεδίων τῶν ὁμωνύμων ὀρέων, ἅτινα ὑψοῦνται πρὸς Β τῆς κοιλάδος τοῦ Ἰεζράελ. Τὸ ὀροπέδιον ἐφ' οὗ ἡ πόλις αὕτη εἶνε ἐκτισμένη κυκλοῦται πανταχόθεν ὑπὸ λόφων διαφόρου ὕψους. Ἐν γένει τὸ κλίμα αὐτῆς εἶνε εὐκρέστατον καὶ ἡ ἐντύπωσις ἣν προξενεῖ τοῖς περιηγηταῖς φαιδροτάτη. 7) Ἠσ. μβ' 7 ξα' 1,2. 8) Λουκ. δ' 24. Ματθ. ιγ' 57. Μάρκ. ϛ' 4. Ἰωάν. δ' 44.

ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἶχε τὴν οἴκησιν, ἐκεῖθεν διαδιδοὺς πρὸς τοὺς εὐγνωμονεστέρους Γαλιλαίους τὸ σωτηριῶδες φῶς τῆς εὐαγγελικῆς ἐπιλάμψεως. Ἐκ τῆς Καπερναούμ μετέβη εἰς Κανᾶ, ὅθεν προσεκάλεσεν αὐτὸν ὁ ἐν Καπερναούμ βασιλικὸς ἐπίτροπος ἵνα ἐπιστρέψῃ εἰς Καπερναούμ καὶ θεραπεύσῃ τὸν υἱὸν αὐτοῦ πνέοντα τὰ λοίσθια. Ὁ Σωτὴρ ἐπιπλήξας αὐτὸν ὅτι χωρὶς σημείων δὲν πιστεύουσιν, ὕπαγε, εἶπεν αὐτῷ, καὶ ὁ υἱός σου ζῇ, ἐκεῖνος δὲ πιστεύσας ὑπέστρεψε, καὶ καθ' ὁδὸν ἔμαθε παρὰ τῶν εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ ἐξελθόντων δούλων, ὅτι καθ' ἣν ὥραν ὁ ζωῆς ἔχων ἐξουσίαν εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ υἱός του ζῇ, οὗτος ἐπανέζησεν, ἐκ τούτου δὲ ὅ τε βασιλικὸς ἐκεῖνος ἐπίτροπος καὶ ἅπασα αὐτοῦ ἡ οἰκογένεια ἐπίστευσαν καὶ προσετέθησαν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ Σωτῆρος. Κατόπι περιερχόμενος κύκλῳ εἰς πάντα τὰ περὶ τὴν λίμνην Γεννησαρέτ[1] μέρη ἐξήπλωνε τὸ εὐαγγελικὸν αὐτοῦ κήρυγμα. Ἡμέρας δὲ τινὰς βραδύτερον *περιπατῶν παρὰ τὴν θάλασσαν τῆς Γαλιλαίας εἶδε δύο ἀδελφούς, Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον, καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν.* Ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου ὁ Θεοφύλακτος[2] σημειοῖ ὅτι οἱ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος προσκληθέντες δύο ἀδελφοί, τοῦ Ἰωάννου ἐγένοντο μαθηταί, ζῶντος δ' ἔτι τοῦ Ἰωάννου προσῆλθον εἰς τὸν Χριστόν, ἀλλ' ὅτε εἶδον τὸν Ἰωάννην δεσμευθέντα, ὑπέστρεψαν πάλιν εἰς τὴν ἁλιευτικήν, καὶ τότε ἐλθὼν ὁ Σωτὴρ ἡλίευσεν αὐτοὺς εἰς τὸ διηνεκές. Τοὺς ἤδη προπεπαιδευ-

1) Ἡ λίμνη αὕτη καλουμένη σήμερον ὑπὸ τῶν Ἀράβων *Μπάχρι Ταμπαρίε* (ἴδε σελ. 24 ἐν σημειώσει) ἅπαξ μόνον ἐν εὐαγγελίοις (Ματθ. ε') ὀνομάζεται *λίμνη Γεννησαρέτ*, συχνότερον δὲ καλεῖται *θάλασσα τῆς Γαλιλαίας* ἢ *τῆς Τιβεριάδος*· παλαίτερον ὠνομάζετο *Χενερέθ*. Ἡ λίμνη αὕτη ἔχει σχῆμα ἀκανόνιστον ὠοειδὲς καὶ σχηματίζεται ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ Ἰορδάνου καὶ πλείστων ρυάκων μεταλλικῶν ὑδάτων ἐκδιδόντων εἰς αὐτήν. Τὸ ὕδωρ αὐτῆς εἶνε διαυγὲς καὶ γλυκὺ καὶ χρησιμεύει εἰς πόσιν τῶν κύκλῳ οἰκούντων. Πανταχόθεν περικυκλοῦται αὕτη ὑπὸ ὑψωμάτων, ἐξ οὗ καὶ αἱ συχναὶ τρικυμίαι αἱ συνταράσσουσαι τὰ ὕδατα αὐτῆς. 2) Θεοφυλ. σελ. 17.

νους ἀδελφοὺς καταλαβὼν ὁ Σωτὴρ *βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν*, ἤτοι φιλοπόνως ἐργαζομένους καὶ προσπαθοῦντας ἵνα δι' ἐντίμου ἐργασίας προσπορισθῶσι τὸν ἄρτον αὐτῶν, ἐκάλεσεν αὐτούς.

Διὰ τῆς λεπτομερείας ταύτης, ἣν διεσώτατο ἡμῖν ὁ ἐν ὄψει ἱερὸς εὐαγγελιστής, δύο τινὰ διδασκόμεθα· πρῶτον ὅτι ὁ Σωτὴρ ἀκολούθους αὐτῷ ἐκάλεσεν οὐχὶ τοὺς τότε ὀκνηρούς θρησκευτικοὺς διδασκάλους, τοὺς πληροῦντας ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις τὰς ὁδοὺς καὶ τὸν ναὸν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ διὰ τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν καλύπτοντας πολλὰς κακίας καὶ πολλὰς ἀσχημίας, οὐχὶ τοὺς ὡς ἐπικάλυμμα τῆς κακίας ἔχοντας τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τοὺς φιλοπόνως ἀνατεθραμμένους ἐν τῇ ἐργασίᾳ καὶ ἀγαπῶντας αὐτήν· δεύτερον δὲ διδασκόμεθα ὅτι τοὺς ταπεινοὺς καὶ πτωχοὺς πλὴν φιλοπόνους ἐκάλεσεν ὀπίσω αὐτοῦ, «ὅπως μὴ καυχήσηται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ[1]». Ταῦτα διδασκόμεθα προσέτι καὶ ἐκ τῆς διασαφήσεως τοῦ ἐπαγγέλματος τῶν εἰς τὴν εὐαγγελικὴν διακονίαν κληθέντων, ἣν οὐχὶ ἄνευ σκοποῦ ἐποιήσατο ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, εἰπών, *ἦσαν γὰρ ἁλιεῖς*. Διὰ τῆς διασαφήσεως ταύτης διδάσκει ἡμᾶς οὗτος ὅτι ἡ ἔντιμος ἐργασία οὐδὲν ὄνειδος προσάπτει εἰς τὸν ἐργαζόμενον, ὅσον ταπεινὸν καὶ ἂν ᾖ τὸ ἐπάγγελμα ὅπερ μετέρχεταί τις, καὶ ὅτι μόνη ἡ ἀεργία ἐγκολάπτει εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἀτιμίαν καὶ τὸ ὄνειδος. Ἕνεκα τούτου οἱ ἀπόστολοι συνίστων εἰς τοὺς πιστεύοντας «ἵνα ἐργαζόμενοι τὸν ἑαυτὸν ἄρτον ἐσθίωσι[2]» καὶ παρήγγελον «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι μηδὲ ἐσθιέτω[3]»· ἕνεκα τούτου αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι παρεῖχον τὸ παράδειγμα τῆς φιλοπονίας καὶ τῆς ἐν τοῖς κόποις ἐγκαρτερήσεως[4], καὶ δὲν συνεστέλλοντο ἵνα πλατεῖ στόματι ἀνακηρύττωσι τὴν ἑαυτῶν βιοποριστικὴν τέχνην καὶ ἐγκαυχῶνται ἐπ' αὐτῇ, ἀφ' οὗ δι' αὐτῆς καὶ χάρις εἰς αὐτὴν οὐδὲ ἄρτον δωρεὰν ἔραγον παρά τινος.

1) πρὸς Κορινθ. Α' α' 29. 2) πρὸς Θεσσαλ. Β' γ' 12. 3) αὐτόθι 10. 4) Πράξ κ' 34, 35. πρὸς Θεσσαλ. Α' β' 9, δ' 11. Β' γ' 8. πρὸς Ἐφεσ. δ' 28.

Ταῦτα ἀναμιμνήσκόμενοι, ἐκ δὲ τῆς ἱστορίας διδασκόμενοι ὅτι διὰ τῶν κόπων, τῆς ἐπιμελείας, τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς ὑπομονῆς ἔκπαλαι καὶ πανταχοῦ ὅπου τιμᾶται ἡ ἀτομικὴ ἀξία, ἀνεδείχθησαν ἐξ εὐτελῶν μεγάλοι ἄνδρες, ἐπιστήμονες, λόγιοι, καλλιτέχναι κλπ. ἐπὶ δὲ πᾶσι τὴν πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐργασίᾳ φιλοπόνως ἀνατεθραμμένους καὶ ἀγαπῶντας αὐτὴν προτίμησιν τοῦ Σωτῆρος ἐν ὄψει ἔχοντες, μηδέποτε φύγωμεν τὴν ἐργασίαν, μηδέποτε περιφρονήσωμεν οἱονδήποτε ἔντιμον ἐπάγγελμα, ὅσον ταπεινὸν καὶ ἂν ᾖ, ὅταν δι' αὐτοῦ ἀπαλείφωμεν τὸ ἐκ τῆς ἀργίας ὄνειδος. Ἰδοὺ βλέπομεν τὸν Σωτῆρα προτίμησιν καὶ στοργὴν ἐνδεικνύμενον πρὸς τοὺς φιλοπόνως ἐργαζομένους· ἐκ τῆς ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικῆς περικοπῆς διδασκόμεθα ὅτι ὡς *εἶδε τοὺς ἀδελφοὺς Σίμωνα τὸν λεγόμενον Πέτρον καὶ Ἀνδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν*, ἤτοι φιλοτίμως καὶ φιλοπόνως ἐργαζομένους, δὲν περιεφρόνησε τὸ ταπεινὸν τῆς καταστάσεως αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν φιλοπονίαν αὐτῶν εὐθὺς ἀντεβράβευσε καὶ εἶπεν αὐτοῖς, *δεῦτε ὀπίσω μου καὶ ποιήσω ὑμᾶς ἁλιεῖς ἀνθρώπων· οἱ δὲ εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ.*

Ἐν τούτῳ δύο τινὰ θαυμάζομεν· τὸ ἐξαίσιον τῆς δοκιμασίας τῆς πίστεως καὶ ὑπακοῆς τῶν εἰς τὴν εὐαγγελικὴν διακονίαν προσκληθέντων· τὴν εὐπείθειαν αὐτῶν καὶ προθυμίαν εἰς ὑπακοήν. Οἱ ἀδελφοὶ Σίμων καὶ Ἀνδρέας ἐν μέσοις τοῖς ἔργοις αὐτῶν ὄντες προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου, καταλαβόντος αὐτοὺς βάλλοντας ἀμφίβληστρον εἰς τὴν θάλασσαν· οὗτοι δὲ τὴν πρόσκλησιν ἀκούσαντες, καίπερ λίχνον καὶ ἄπληστόν τι ἡ ἁλιεία, δὲν ἀνεβάλλοντο, ἀλλ' *εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ*· δὲν συνεκρατήθησαν ὑπὸ τῆς ἁλιευτικῆς λιχνείας, δὲν εἶπον ἂς ἐπιστρέψωμεν εἰς τὸν οἶκον, ἵνα διαλεχθῶμεν περὶ τούτου μετὰ τῶν ἄλλων οἰκείων, ἀλλ' εὐθέως ἀφέντες τὰ δίκτυα ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Ὁ Σωτὴρ τοιαύτην παρ' ἡμῶν ζητεῖ ὑπακοήν, ὥστε μηδ' ἐπὶ στιγμὴν ν' ἀναβάλωμεν τὴν πρὸς αὐτὸν πρόσοδον,

καὶ ἂν ἔτι ἄλλη τις βιοτικὴ ἀνάγκη μεγάλως ἡμᾶς βιάζηται, δεικνὺς ὅτι ὀφείλομεν νὰ προτιμῶμεν πάντων τὴν αὐτῷ ἀκολούθησιν, ἤτοι τὴν κατὰ τὰς ἁγίας αὐτοῦ ἐντολὰς ἐπὶ γῆς διαβίωσιν. Ἀδελφοὺς δὲ τὸ πρῶτον ἐκάλεσεν, ἵνα μάθωμεν ὅτι πάντες οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύοντες χρέος ἔχομεν ἵνα ὡς ἀδελφοὶ ἀγαπῶμεν ἀλλήλους.

Καὶ προβὰς ἐκεῖθεν εἶδε δύο ἄλλους ἀδελφούς, Ἰάκωβον τὸν τοῦ Ζεβεδαίου καὶ Ἰωάννην τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῷ πλοίῳ μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, καταρτίζοντας τὰ δίκτυα αὐτῶν, καὶ ἐκάλεσεν αὐτούς. Ἐν τῇ ἀφηγήσει ταύτῃ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ οὐχὶ μικρὰ ἔνδειξις ἀρετῆς ἀποκαλύπτεται ἡμῖν, διότι οὐχὶ μικρὰ ἔνδειξις αὐτῆς εἶνε τὸ νὰ ὑποφέρῃ τις ἀγογγύστως τὴν πενίαν, νὰ τρέφηται δι' ἐντίμου μὲν πλὴν κοπιώδους ἐργασίας, νὰ συνδέηται μετὰ τοῦ ἀδελφοῦ διὰ τοῦ ἰσχυροῦ τῆς ἀγάπης δεσμοῦ, καὶ νὰ γηροκομῇ καὶ περιθάλπῃ τὸν πατέρα.

Ὡς ἤκουσαν οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι τῆς φωνῆς τοῦ Σωτῆρος, καλέσαντος αὐτούς, *εὐθέως ἀφέντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα αὐτῶν ἠκολούθησαν αὐτῷ.* Οὐδὲν ἐκώλυε τὸν Ζεβεδαῖον τοῦ νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ αὐτός, ἀλλὰ φαίνεται οὗτος μὴ πιστεύσας καὶ διὰ τοῦτο ἀφῆκαν αὐτὸν οἱ υἱοὶ αὐτοῦ· ἐκ τούτου διδασκόμεθα ὅτι τότε μόνον ὀφείλομεν νὰ ἐγκαταλείπωμεν τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς οἰκείους, ὅταν οὗτοι ἐμποδίζωσιν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς θεοσεβείας.

Ὡς δὲ οἱ μαθηταὶ οὗτοι, οὕτω καὶ οἱ τῷ Κυρίῳ ἀκολουθοῦντες ἐξέρχονται τῆς θαλάσσης, ἤτοι τῆς πολυταράχου τοῦ κόσμου ματαιότητος, ἐγκαταλιμπάνοντες τὸ πλοῖον καὶ τὸν πατέρα, ἤτοι τὰ ἀκατάστατα καὶ πολυκίνδυνα τοῦ βίου πράγματα καὶ τὰς σωματικὰς προσπαθείας, ἐν ᾧ οἱ μὴ κατακολουθοῦντες τῷ Χριστῷ μένουσιν ὡς ὁ Ζεβεδαῖος εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὸ πλοῖον, τουτέστι κατακυλίονται εἰς τὸν σάλον τοῦ κοσμικοῦ βίου καὶ εἰς τὴν ἀκαταστασίαν τῶν γηΐνων πραγμάτων.

Καὶ περιῆγεν ὅλην τὴν Γαλιλαίαν ὁ Ἰησοῦς διδάσκων ἐν

ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ. Τότε ἤρξατο ἵνα καὶ ἐκείνους, οὓς προσειλκύσατο ἐποικοδομήσῃ, βεβαιῶν ὅσα ὁ Ἰωάννης εἶπε περὶ αὐτοῦ, καὶ τοὺς ἄλλους προσηγάγηται ὀπίσω αὐτοῦ· συνεχῶς δὲ εἰσήρχετο εἰς τὰς συναγωγάς[1], διδάσκων ὅτι δὲν ἦτο ἐναντίος πρὸς τὸν νόμον· δὲν ἐδίδασκε δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ σημεῖα ἐποίει, ἵνα πιστώσηται, ὅσα ἐδίδασκε, καὶ ἐθεράπευεν ἐν τῷ λαῷ πᾶσαν νόσον, ἤτοι πᾶσαν χρονίαν πάθησιν, καὶ πᾶσαν μαλακίαν, τούτέστι πᾶσαν πρόσκαιρον ἀνωμαλίαν τοῦ σώματος, τὴν ἀκένωτον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν ἐνδεικνύμενος.

ΙΑ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Γ' Κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. ς' 22. Εἶπεν ὁ Κύριος· *ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός· ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται.*

23 *Ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται. Εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστί, τὸ σκότος πόσον;*

24 *Οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει. Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ.*

25 *Διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν, μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν, τί φάγητε καὶ τί πίητε· μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν, τί ἐνδύσησθε. Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστιν τῆς τροφῆς, καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος.*

---

1) Αἱ *συναγωγαὶ* ἑβραϊστὶ *βαὶθ χαχενέσεθ* ἦσαν ἐντευκτήρια κατὰ πόλεις καὶ χώρας, εἰς ἃ οἱ Ἰουδαῖοι συνερχόμενοι τὰ σάββατα καὶ τὰς ἑορτὰς προσηύχοντο κοινῶς. Αἱ συναγωγαὶ μνημονεύονται μετὰ τὴν βαβυλωνίαν αἰχμαλωσίαν.

26 Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας, καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;
27 Τίς δὲ ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα;
28 Καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; Καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει.
29 Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων.
30 Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ, σήμερον ὄντα, καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλόμενον, ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς, ὀλιγόπιστοι;
31 Μὴ οὖν μεριμνήσητε, λέγοντες, τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν, ἢ τί περιβαλώμεθα;
32 Πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ· οἶδε γὰρ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος, ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων.
33 Ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν.

Ὁ ἀείμνηστος Θεοτόκης προοιμιαζόμενος τῆς ἑρμηνείας τοῦ εὐαγγελικοῦ τούτου κειμένου λέγει· «τοῦ σημερινοῦ εὐαγγελίου τὸ ἅγιον μάθημα βάθος περιέχει πολλῶν ψυχωφελῶν νοημάτων. Διὰ τοῦτο, ἐάν τις ἀπερισκέπτως ἀναγινώσκῃ αὐτό, εὑρίσκει καὶ τὸ νόημα δύσκολον καὶ τὴν σύνταξιν τῶν λόγων χωρὶς τῆς πρεπούσης ἀκολουθίας, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παραγγέλματα διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως πολλὰ δυσκολοκατόρθωτα. Ἐὰν ὅμως πολυπραγμονήσῃ τὰ εὐαγγελικὰ λόγια

κατὰ τὴν δεσποτικὴν ἐντολὴν[1] μετὰ τῆς πρεπούσης σκέψεως καὶ περιεργείας, καὶ ἡ ἔννοια γίνεται σαφής, καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ λόγου φαίνεται θαυμασία, καὶ τὰ παραγγέλματα εὔκολα παρίστανται καὶ σωτηριώδη. Εἰς αὐτὰ τὰ εὐαγγελικὰ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν λόγια βλέπει πρῶτον ποία διάθεσίς ἐστιν ἀναγκαία εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα μὴ κατακυριεύσῃ αὐτὸν τὸ ὀλέθριον τῆς φιλαργυρίας πάθος· ἔπειτα ἀκούει τὰς θεοπρεπεῖς ἀπαντήσεις τῶν ἐνεδρεύσεων, ἃς προβάλλουσιν οἱ τετυφλωμένοι φιλάργυροι, καὶ τὸν ἔλεγχον τῆς τούτων ἀπιστίας καὶ ματαιόφρονος πλάνης. Κατανοεῖ δὲ πῶς ὁ θεῖος διδάσκαλος ὑπερυψοῖ τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν ἀπὸ τῆς πολυμερίμνου ταραχῆς τῶν κοσμικῶν πραγμάτων, καὶ ἐξάπτει εἰς τὰς ψυχὰς τὸν φλογερὸν ἔρωτα τῆς θείας ἀγάπης[2]».

Τοὺς λόγους τούτους τοῦ μακαρίου ἱεράρχου καὶ σοφοῦ ἑρμηνευτοῦ προτάσσοντες ἀντὶ εἰσαγωγῆς εἰς τὴν παροῦσαν μελέτην, καλοῦμεν τοὺς ἀναγνώστας ἡμῶν, ἵνα μετὰ προσοχῆς διεξέλθωσι τὴν οὐράνιον ταύτην διδασκαλίαν, καὶ μετ' εὐλαβείας ἀκούσωσι τοῦ Κυρίου λέγοντος, *ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός. Ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς, ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου φωτεινὸν ἔσται.* Ὁ οὐράνιος ἡμῶν καθηγητὴς καὶ διδάσκαλος φιλανθρώπως χειραγωγῶν ἡμᾶς εἰς σωτηρίαν, ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀνάγει εἰς τὰ νοούμενα πανσόφως καταστείρων ἐν τοῖς μικροῖς καὶ φαινομένοις τὰ ὑψηλότερα, ἵνα, ἐάν που φαίνηταί τι δυσχερὲς κατὰ τὴν πρόχειρον ἔννοιαν, διὰ τῆς θεωρίας καὶ τῆς μελέτης ἐμβατεύων ὁ νοῦν εἰσαχθῇ εἰς τὸ τοῦ νοήματος ἄδυτον. Τοῦτο ἐμφανέστατα καθορῶμεν ἐν τῇ εὐαγγελικῇ ταύτῃ περικοπῇ. Ὁ Σωτὴρ θέλων νὰ διδάξῃ ποία ἡ εἰς τὴν ψυχὴν πρέπουσα κατάστασις, ἤρξατο ἀπὸ τοῦ σωματικοῦ παραδείγματος καὶ εἶπεν· **ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός**, τροπικῶς λύχνον τοῦ σώματος ὀνομάσας τὸν ὀφθαλμόν. Ἀλλ' ἵνα μὴ νομίσῃ τις ὅτι

1) Ἰωάν. ε' 39 «Ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς». 2) Θεοτόκ. ἑρμην. εἰς τὸ κατὰ Ματθ. τῆς γ' κυριακῆς ἐν ἀρχῇ.

περὶ ὀφθαλμοῦ αἰσθητοῦ ἢ σωματικοῦ διελέγετο, ἀμέσως ἐπήγαγεν, **ἐὰν οὖν ὁ ὀφθαλμός σου ἁπλοῦς ᾖ**, χρησάμενος ἀπὸ σκοποῦ τοῦ προσδιορισμοῦ **ἁπλοῦς**, ἵνα διδάξῃ ὅτι οὐχὶ περὶ διαπλάσεως ὀφθαλμοῦ, ἀλλὰ περὶ ἐνεργείας αὐτοῦ παρεκελεύετο. Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, διδασκόμεθα καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς διαπλάσεως τοῦ ὀφθαλμοῦ, ὅστις εἶνε αἰσθητήριον οὐχὶ ἁπλοῦν, ἀλλὰ πολύπλοκον, ὅθεν προδήλως οὐχὶ περὶ τῆς διαπλάσεως, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ αἰσθητηρίου τοὺς ἀκούοντας ἐδίδασκεν.

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος καὶ σὺν αὐτῷ ὁ Θεοφύλακτος καὶ ὁ Θεοτόκης διὰ τοῦ **ἁπλοῦ** τὸ **ὑγιὲς** ἐννοοῦσιν[1], ὅθεν ἐπὶ τούτου ὁ Θεοτόκης γράφει· «ἐὰν ὁ ὀφθαλμὸς ὑπάρχῃ ἁπλοῦς, ἤγουν ὑγιής, ὅλον τὸ σῶμά σου ἔσται φωτεινόν, τουτέστι πᾶσα κίνησις τῶν μερῶν καὶ μελῶν τοῦ σώματός σου γίνεται εὔστοχος καὶ κατὰ σκοπόν, καὶ ὡς ἐν μέσῳ τοῦ φωτὸς γινομένη· καὶ τὰς χεῖρας εὐστόχως ἑφαπλοῖς, ἐπιλαμβανόμενος ἢ ἐγγίζων, ἢ ψηλαφῶν, ἢ σύγκινῶν, καὶ τοὺς πόδας συμμέτρως διευθύνεις, περιπατῶν ἢ τρέχων, καὶ ἕκαστον τῶν μελῶν τοῦ σώματος κατὰ τὴν χρείαν κινεῖς, καθὼς θέλεις· καὶ αὐτὸ δὲ τὸ σῶμα ὅλον ἀπροσπταίστως σχηματίζεις κατὰ τὸν σκοπόν σου, ἱστάμενος, καθήμενος, καμπτόμενος, κατακείμενος, ἢ ἀνιστάμενος».

Ἡ ἑρμηνεία ὅμως αὕτη εἶνε λίαν στενὴ καὶ περιωρισμένη, ὡς τοῦτο διδασκόμεθα ἐκ τοῦ εὐθὺς ἑπομένου εὐαγγελικοῦ ἐδαφίου, ἐν ᾧ ἀκούομεν τοῦ οὐρανίου ἡμῶν διδασκάλου λέγοντος, *ἐὰν δὲ ὁ ὀφθαλμός σου πονηρὸς ᾖ, ὅλον τὸ σῶμά σου σκοτεινὸν ἔσται.* Ἄρα κατὰ τὸν μόνον ἡμῶν καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον πρὸς τὸν **ἁπλοῦν** ἀντιτάσσεται ὁ **πονηρὸς** ὀφθαλμός, ἑπομένως οὐχὶ περὶ σωματικῆς, ἀλλὰ περὶ πνευματικῆς ὑγείας ἐν τῷ εὐαγγελικῷ τούτῳ κειμένῳ ὁ λόγος ὑπόκειται· τοῦτο δὲ ἔκ τε τῆς ἐπαγωγῆς τοῦ δευτέρου προσδιορισμοῦ νοοῦμεν, ἀφ' οὗ καὶ εἰς τὸ **πονηρὸν** τὸ **ἀγαθὸν**

1) Χρυσοστ. ὁμιλ. κ' εἰς τὸ κατὰ Ματθ. § β'. Θεοφυλ. σελ. 23. Θεοτόκ. ἑρμην. εἰς τὸ κατὰ Ματθ. τῆς γ' κυριακῆς.

ἀντίκειται, ἤτοι τὸ διὰ τῆς ἁπλότητος σημαινόμενον, καὶ ἐκ τῆς ἐν ἀρχῇ παρομοιώσεως διδασκόμεθα. Ἐὰν ὁ Σωτὴρ ἁπλῶς περὶ τῆς ὄψεως ὡμίλει καὶ δὲν ἤθελεν ἵνα ἀναγάγῃ τὸν νοῦν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν εἰς τὰ νοούμενα, δὲν θὰ ἔλεγεν «ὁ λύχνος τοῦ σώματός ἐστιν ὁ ὀφθαλμός», ἀλλ' «οἱ λύχνοι τοῦ σώματός ἐστιν οἱ ὀφθαλμοί»· ἄρα χρησάμενος τῷ ἑνικῷ ἀριθμῷ, καθωδήγησεν ἡμᾶς, ἵνα ἐκ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ ἀνέλθωμεν, καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ γενομένην παρατήρησιν προσαρμόσωμεν ἐπὶ τοῦ νοητοῦ ὄμματος, ἤτοι τῆς ψυχῆς, σκεφθῶμεν δὲ ὅτι, καθὼς ὁ φυσικὸς ὀφθαλμὸς ὑπὸ τοῦ φυσικοῦ φωτὸς φωτιζόμενος ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ πορείᾳ αὐτοῦ, οὕτω καὶ ὁ τῆς ψυχῆς πνευματικὸς ὀφθαλμὸς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος αὐγαζόμενος ὁδηγεῖ αὐτὴν εἰς σωτηρίαν. Καὶ ἀντιθέτως ὅτι ὁ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμός, ἐστερημένος τοῦ φωτὸς τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα φαντάζεται, εἰς ἀλογίαν ἐκτρέπεται, καὶ πρὸς τὰ κτήνη ὁμοιοῦται, ἣν ἔκπτωσιν ἐποδυρόμενος ὁ προφητάναξ ἔλεγεν, «ἄνθρωπος ἐν τιμῇ ὢν οὐ συνῆκε, παρασυνεβλήθη τοῖς κτήνεσι τοῖς ἀνοήτοις καὶ ὡμοιώθη αὐτοῖς[1]». Ὅτι δὲ ταῦτα διδάσκει ὁ Σωτὴρ πιστούμεθα καὶ ἐξ ὅσων εὐθὺς εἶπεν· *εἰ οὖν τὸ φῶς τὸ ἐν σοὶ σκότος ἐστί, τὸ σκότος πόσον;* ἤτοι, ἐὰν ὁ εἰς φωτισμὸν τῆς ψυχῆς δοθεὶς σοι νοῦς σκοτισθῇ ὑπὸ τῶν παθῶν, πόση θέλει εἶσθαι ἡ σκότωσις τοῦ φρονήματος τῶν παθῶν τῆς σαρκός, τῆς ἐπιθυμούσης κατὰ τοῦ πνεύματος[2];

Ἐκ τῶν ὧδε λοιπὸν μερικώτερον ἐκτεθέντων παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐν τῇ μελετωμένῃ εὐαγγελικῇ περικοπῇ τροπικὴ ἔννοια ἔχει ὡς ἑπομένως· ὀφθαλμὸς ἡμέτερος εἶνε ὁ νόμος, παροιμιαζόμενος πρὸς λύχνον, ὁδηγοῦντα τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ φῶς τῶν γνώσεων· τὸν νόμον τοῦτον ἔδοτο ὁ Θεός, μὴ παριδὼν τὴν εἰς ἁμαρτίαν πεσοῦσαν φύσιν ἡμῶν, καὶ μὴ θελήσας ἵνα ἡ πτῶσις ἡμῶν γένηται ἀδιόρθωτος· ἔδοτο δὲ αὐτὸν ὡς λύχνον, καθοδηγοῦντα ἡμᾶς πρὸς τὸ ἀγαθόν. Ὑπὸ τὸν νόμον

1) ψαλμ. μη' 13. 2) πρὸς Γαλάτ. ε' 17.

πρὸ τοῦ νὰ ἔλθῃ ἡ χάρις τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐφρουρεῖτο, συγκεκλεισμένον εἰς τὴν μέλλουσαν ἵνα ἀποκαλυφθῇ πιστίν, ἥτις καὶ ἀπεκαλύφθη εἰς ἡμᾶς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὅθεν ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἐγένετο τοῖς ἀνθρώποις εἰς Χριστόν, τὸν γενόμενον εἰς ἡμᾶς **λύχνον**[1], λύσαντα τὴν τῆς ἁμαρτίας ζόφωσιν καὶ χαρισάμενον τὸ φῶς τῆς γνώσεως.

Τὸν λύχνον τοῦτον ὁ τοῦ Ζαχαρίου προφητικὸς ὀφθαλμὸς ὡς *λαμπάδιον* ἐθεάσατο, ἐπὶ δὲ τούτῳ ἔβόα· «ἑώρακα καὶ ἰδοὺ λυχνία χρυσῆ ὅλη, *καὶ τὸ λαμπάδιον* ἐπάνω αὐτῆς[2]», διὰ μὲν τῆς λυχνίας τὴν ἐκκλησίαν, διὰ δὲ τοῦ λαμπαδίου τὸν σαρκωθέντα Θεὸν δηλῶν[3]· ἐπὶ τούτῳ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου φωνεῖ λέγων, «ἐξελεύσεται ὡς φῶς ἡ δικαιοσύνη μου, τὸ δὲ σωτήριόν μου ὡς *λαμπὰς* καυθήσεται[4]»· ὅθεν τῷ εἰς ἡμᾶς φαίνοντι τούτῳ λύχνῳ κατακολουθῶμεν «ἕως καιρὸν ἔχωμεν· προποθώμεθα ἑαυτοῖς πολλὴν τὴν παρρησίαν, συνάγωμεν ἔλαιον δαψιλές, μεταθῶμεν ἅπαντα εἰς τὸν οὐρανόν, ἵνα ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι, καὶ ᾧ μάλιστα αὐτῶν δεόμεθα, πάντων ἀπολαύσωμεν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ[5].

Ἀφ' οὗ οὕτω πανσόφως διὰ τῶν αἰσθητῶν ἐμυσταγώγησεν εἰς ἡμᾶς τὰ νοητά, ἀπέστη κατὰ μικρὸν τῶν αἰσθητῶν καὶ ἰσχυρότερον τὴν τῆς φιλαργυρίας τυραννίδα κατέβαλεν, εἰπών· *οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει· ἢ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει· οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ.* Ἐκ τῶν λόγων τούτων τοῦ Σωτῆρος ἀφορμώμενος ὁ πολὺς Μηνιάτης, προσφόρως ἀναφωνεῖ, «Θεὸς καὶ κόσμος εἶναι δύο πράγματα ἀνὰ μέσον τους πολλὰ ἐναντία, ὁλότελα ἀκοινώνητα, μακρὰν κεχωρισμένα, καὶ αὐτοὶ εἶναι ἐκεῖνοι οἱ δύο αὐθένται, τοὺς ὁποίους νὰ δουλεύῃ τινὰς καὶ τοὺς δύο, λέγει ὁ Χριστός, πῶς εἶναι ἀδύνατον. . . Τὰ μάτια μας δὲν δύνανται ἐπὶ τὸ

1) λύχνος ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ λύειν τὸ νύχος, ἤτοι τὸ σκότος. 2) Ζαχ. δ' 2. 3) Θεοφ. Κεραμ. ὁμιλ. μγ' 4) Ἠσ. ξδ' 1. 5) Χρυσοστ. ὁμιλ. κ' ἐν τέλει.

αὐτὸ νὰ βλέπωσιν ἄνω καὶ κάτω· ὁ νοῦς μας δὲν δύναται νὰ φροντίζῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ οὐράνια καὶ ἐπίγεια· οὔτε ἡ καρδία μας δύναται νὰ ἀγαπᾷ ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ Θεὸν καὶ κόσμον[1], διότι *οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμμωνᾷ.*

Τὸ *μαμμωνᾶ* εἶνε λέξις συριακὴ σημαίνουσα πλοῦτον καὶ θησαυρούς· ὠνόμασε δὲ αὐτὸν κύριον ὁ Σωτήρ, οὐχὶ διὰ τὴν φύσιν τοῦ πλούτου ἀλλὰ διὰ τὴν ταλαιπωρίαν τῶν ὑποκλινομένων πρὸ αὐτοῦ. Ὁ μαμμωνᾶς εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς τὸν Θεόν, διότι ὁ μὲν Θεὸς εἶνε «δίκαιος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν· εὐθύτητας εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ[2]», καὶ ἀπαιτεῖ ἐργασίαν δικαιοσύνης παρὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, ὁ δὲ μαμμωνᾶς εἶνε ἄδικος, καὶ ἀναγκάζει τοὺς δουλεύοντας αὐτῷ νὰ ποιῶσι τῆς ἀδικίας τὰ ἔργα[3].

Ἐπὶ τούτοις θεοπρεπῶς ἀνασκευάζων ὁ Σωτὴρ τὰς ἐνστάσεις τῶν τετυφλωμένων φιλαργύρων, λεγόντων, «πῶς δυνάμεθα νὰ ἀποστρέψωμεν τὸ πρόσωπον καὶ νὰ καταφρονήσωμεν τοῦ μαμμωνᾶ, ἀφ' οὗ ἄνθρωποι ὄντες, δεόμεθα τροφῆς, ποτοῦ, ἐνδύματος»; ἐπήγαγε, *διὰ τοῦτο λέγω ὑμῖν· μὴ μεριμνᾶτε τῇ ψυχῇ ὑμῶν τί φάγητε καὶ τί πίητε· μηδὲ τῷ σώματι ὑμῶν τί ἐνδύσησθε. Οὐχὶ ἡ ψυχὴ πλεῖόν ἐστι τῆς τροφῆς καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἐνδύματος;*

Ἐκ πρώτης ὄψεως καὶ ἐξ ἐπιπολαίου ἀναγνώσεως βλέπει τις ἐν τοῖς ἀνωτέρω οὐχὶ τὴν πρέπουσαν ἀκολουθίαν πρὸς τὰ γραφικὰ παραγγέλματα, τὰς δὲ εἰς ἡμᾶς γενομένας συστάσεις πολὺ δυσκολοκατορθώτους διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς φύσεως. Πῶς, λέγουσιν οἱ ἐπιπολαίως ἔχοντες, πῶς ὁ Θεὸς ὁ πλάσας τὸν ἄνθρωπον καὶ εὐθὺς ὁρίσας εἰς αὐτὸν ἐργασίαν καὶ ὑπηρεσίαν[4], πῶς ὁ Θεὸς ὁ καὶ μετὰ τὴν ἐκ τοῦ παραδείσου ἔξωσιν συζήσας εἰς τὸν ἄνθρωπον τὴν ἐργασίαν[5], προστάττει μὴ μεριμνᾶτε; τοῦτο, λέγουσι, δὲν εἶνε εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰ γραφικὰ κεί-

1) Μηνιάτ σελ. 128. 2) Ψαλμ. ι' 8. 3) παραβ. Λουκ ις' 9. 4) Γεν. β' 15. 5) αὐτόθι γ' 18.

μενα; παρὰ ταύτην τὴν προσταγὴν δὲν εἶνε ἡ ἀποστολικὴ διαγωγὴ[1] καὶ αἱ τῶν μακαρίων ἀποστόλων συστάσεις[2];

Οὐδαμῶς ἀπαντῶμεν μετὰ τοῦ Θεοτόκη, διότι, ἐὰν ὁ τοιοῦτος πολυπραγμονήσῃ τὰ εὐαγγελικὰ λόγια κατὰ τὴν δεσποτικὴν ἐντολὴν μετὰ τῆς πρεπούσης σκέψεως καὶ περιεργείας, καὶ τὴν ἔννοιαν θὰ εὕρῃ σαφῆ, καὶ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ λόγου θαυμασίαν, καὶ τὰ παραγγέλματα εὔκολα καὶ σωτηριώδη. Ὁ Σωτὴρ δὲν εἶπε «μὴ μεριμνᾶτε περὶ τροφῆς καὶ ποτοῦ καὶ ἐνδύματος», ἀλλὰ *μὴ μεριμνᾶτε* **τῇ ψυχῇ ὑμῶν,** *τί φάγητε καὶ τί πίητε, μηδὲ* **τῷ σώματι** *ὑμῶν τί ἐνδύσησθε·* ἤτοι μὴ ἀκριβολογεῖτε περὶ ποσότητος καὶ ποιότητος τροφῶν, ποτῶν καὶ ἐνδυμάτων· μὴ χάριν κοιλιοδουλίας ἀμελεῖτε τῆς ψυχῆς ὑμῶν· τρώγετε ἵνα ζῆτε καὶ μὴ ζῆτε ἵνα τρώγητε. Δὲν εἶπε σταυρώσατε τὰς χεῖρας καὶ καθίσατε ἄεργοι, ἐγὼ δὲ θέλω ἐξαποστείλει εἰς ὑμᾶς τροφάς, ποτὰ καὶ ἐνδύματα· δὲν εἶπε τοῦτο ἢ τοιοῦτόν τι, ἀλλ' εἶπε· μὴ γίνητε δοῦλοι τῆς κοιλίας, μὴ ἀφιερώσητε ὅλον ὑμῶν τὸν καιρὸν εἰς τὴν θεραπείαν τοῦ σώματος, ἐπειδὴ «οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν». Τὴν πρὸς τὴν λιτότητα δὲ ταύτην σύστασιν ἐνισχύσας καὶ διὰ παραδείγματος, προσέθετο, *ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, ὅτι οὐ σπείρουσιν, οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας καὶ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά· οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν;* Καίπερ δὲ ἠδύνατο νὰ λάβῃ ἐξ ἀνθρώπων τὸ παράδειγμα καὶ νὰ ἀναμνήσῃ τὸν Ἰσραηλίτην λαόν, ὃν ἐν τῇ ἐρήμῳ διὰ τοῦ μάννα καὶ τῆς ὀρτυγομήτρας ἐχόρτασεν, ἢ τὸν θεσβίτην Ἠλίαν, ὃν διὰ τοῦ κόρακος ἔθρεψεν, ἀλλ' ἵνα μὴ οἱ ἀκούσαντες παρερμηνεύσωσι τοὺς λόγους αὐτοῦ καὶ νομίσωσιν ὅτι διὰ τοῦ *μὴ μεριμνᾶτε* τὴν ἀργίαν συνίστησιν, ἐπὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ μετήγαγε τὸν λόγον, καὶ οὕτω σύναμα τήν τε πρὸς τὴν λιτότητα παρεκέλευσιν ἐποιήσατο, καὶ τὴν ἐπὶ τὴν πρόνοιαν

1) πρὸς Κορινθ. Α' δ' 12. Πράξ. κ' 34. πρὸς Θεσσαλ. Β' γ' 12.
2) πρὸς Θεσσαλ. Β' γ' 10.

τοῦ Θεοῦ ὀφειλομένην ἐμπιστοσύνην συνεστήσατο. Ἐπὶ τούτῳ δὲ προτέθετο καὶ τὸ *τίς δ' ἐξ ὑμῶν μεριμνῶν δύναται προσθεῖναι ἐπὶ τὴν ἡλικίαν αὐτοῦ πῆχυν ἕνα,* διὰ τοῦ φανεροῦ καὶ τὸ ἀφανὲς κατάδηλον ποιησάμενος, καὶ διδάξας ἡμᾶς ὅτι νομίζοντες οἱ μάταιοι ὅτι ἀφ' ἑαυτῶν, ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ, δυνάμεθα νὰ κατορθώσωμέν τι, πλανώμεθα οἰκτρῶς· ἐπειδὴ, καθὼς ἐπὶ τοῦ σώματος οὐδὲ μικρόν τι δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν, μὴ θέλοντος τοῦ Θεοῦ, οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς συναγωγῆς τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν οὐδὲν ἐπιτυγχάνομεν ἄνευ τῆς βοηθείας αὐτοῦ.

Ἵνα δὲ ἐπὶ μᾶλλον ἐνισχύσῃ τὴν ἐπὶ τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ πεποίθησιν ἡμῶν, ἀφ' οὗ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ εἰς παράδειγμα προσήγαγεν, ἔστρεψε τὸν λόγον ἐπὶ τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ καὶ εἶπε· *καὶ περὶ ἐνδύματος τί μεριμνᾶτε; καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ πῶς αὐξάνει· οὐ κοπιᾷ, οὐδὲ νήθει. Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι οὐδὲ Σολομὼν ἐν πάσῃ τῇ δόξῃ αὐτοῦ περιεβάλετο ὡς ἓν τούτων. Εἰ δὲ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ σήμερον ὄντα καὶ αὔριον εἰς κλίβανον βαλλόμενον ὁ Θεὸς οὕτως ἀμφιέννυσιν, οὐ πολλῷ μᾶλλον ὑμᾶς ὀλιγόπιστοι;* Ἤτοι τί φροντίζετε περὶ καλλωπισμῶν καὶ ματαιοτήτων; ἴδετε ταῦτα πάντα παρομαρτοῦντα εἰς τὰ ἐφήμερα ἄνθη.

Ὁ Σωτὴρ πρὸς ἐναργεστέραν ἀναπαράστασιν τῆς ἐννοίας τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τὰς παρομοιώσεις ἐξελέξατο, καὶ ἑκάστην λέξιν ἐξηκριβωμένως παρέθετο. Διὰ τοῦ κρίνου ὑπεδήλωσε τὴν ἀκτήμονα καὶ ἀμέριμνον ψυχήν, τὴν ὁποίαν κοσμεῖ μὲν ἡ τῆς ὕλης ἀπόστασις, λευκαίνει δὲ ἡ τῆς σωφροσύνης μαρμαρυγή, καὶ εὐωδιάζει ἡ εὐσέβεια. Καθὼς τὸ κρίνον θαυμάζεται διότι φέρει κάλλος καὶ εὔπνοιαν, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ θαυμάζεται παραμένουσα ἐν τῇ τῶν δογμάτων ἀψευδεῖ φυλακῇ καὶ ἐν τῇ τηρήσει τῶν ἐντολῶν.

Ταῦτα τοῦ Σωτῆρος ἀκούοντες, πῶς δὲν ἐρυθριῶμεν καὶ δὲν συστελλόμεθα, πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἀφορῶντες, φύσιν ἀλλὰ πλήρεις ὑπερηφανείας γενόμενοι, ὡς πομφόλυγες ἐξοκγούμεθα, καὶ ὁ μὲν ἐξ ἡμῶν γαυριᾷ ἐπὶ τῇ νεότητι αὐτοῦ καὶ κατασπα-

ταλᾶται καλλωπιζόμενος, ὁ δὲ θαρρεῖ ἐπὶ τῷ πλούτῳ, καὶ ἄλλος διὰ τὸ γένος αὐτοῦ καὶ τὴν καταγωγὴν ὑπερηφανεύεται, ἀγνοῶν ὅτι ἀληθὴς εὐγένεια εἶνε οὐχὶ ἡ ἐξ αἵματος, ἀλλ' ἡ ἐξ ἀρετῆς;

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ἐπὶ τὸ συμπέρασμα τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ταύτης καταλήξας ὁ Σωτήρ, προσέθετο, *μὴ οὖν μεριμνήσητε λέγοντες τί φάγωμεν, ἢ τί πίωμεν ἢ τί περιβαλώμεθα· πάντα γὰρ ταῦτα τὰ ἔθνη ἐπιζητεῖ· οἶδε γὰρ ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ὅτι χρῄζετε τούτων ἁπάντων.* Ἰδοὺ καὶ ἄλλη ἀπόδειξις ὅτι οὐχὶ τὴν ἀργίαν ἀλλὰ τὴν λιτότητα συνεστήσατο ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ταύτης. Δὲν ἐμποδίζει τὸ νὰ φάγωμεν, ἀλλὰ κωλύει τὸ νὰ λέγωμεν *τί φάγωμεν,* τὸ νὰ ἀναζητῶμεν δηλονότι φαγητὰ πρὸς τρυφὴν καὶ οὐχὶ πρὸς συντήρησιν ἡμῶν· εἰς πάντα ταῦτα, εἰς τὰς τροφάς, τὰ ποτὰ καὶ τὰ ἐνδύματα ἔχουσι τὸν νοῦν ἀφιερωμένον τὰ ἔθνη, ἤτοι οἱ μὴ πιστεύοντες εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεόν, οἱ νομίζοντες ὅτι τυφλὴ τύχη κινεῖ ὡς ἔτυχε τὰ ἀνθρώπινα πράγματα, καὶ ἀπιστοῦντες περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, οἱ μὴ προσδοκῶντες ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ κρίσιν μέλλουσαν· ἅπαντες οὗτοι πᾶσαν αὐτῶν τὴν μέριμναν ἀφιεροῦσιν εἰς τὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις τῆς παρούσης ζωῆς. Μὴ ὁμοιώσωμεν λοιπὸν ἡμᾶς πρὸς αὐτούς, ἀλλ' ἔχοντες πίστιν εἰς τὸν Θεόν, φροντίσωμεν νὰ ἔχωμεν τὰ ἤθη ἡμῶν ἅγια, ἵνα τολμῶμεν νὰ ὀνομάζωμεν αὐτὸν Πατέρα, εἰδότες ὅτι γινώσκει αὐτὸς ὅτι χρείαν ἔχομεν τούτων ἁπάντων, καὶ προνοεῖ ὑπὲρ ἡμῶν.

Ὑπομνήσας ταῦτα ὁ Σωτήρ, συνεστήσατο, *ζητεῖτε δὲ πρῶτον τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνην αὐτοῦ, καὶ ταῦτα πάντα προστεθήσεται ὑμῖν·* ἤτοι ἔστω ἡ μέριμνα ὑμῶν πῶς νὰ φανῆτε ἀρεστοὶ εἰς τὸν Θεόν, ἐναρέτως καὶ θεοφιλῶς πολιτευόμενοι, καὶ ὁ Θεὸς δὲν θέλει ἐγκαταλείψει ὑμᾶς, ἀλλ' ὁ φροντίζων ὑπὲρ τῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῶν κρίνων τοῦ ἀγροῦ, πολλῷ μᾶλλον θέλει φροντίσει ὑπὲρ ὑμῶν.

ΙΒ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Δ' κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. η' 5. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐλθόντι τῷ Ἰησοῦ εἰς
Καπερναούμ, προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος, παρα-
καλῶν αὐτόν,
6 Καὶ λέγων, *Κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ*
παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος.
7 Καὶ λέγει αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, *ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω*
αὐτόν.
8 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος ἔφη, *Κύριε, οὐκ εἰμὶ*
ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς, ἀλλὰ
μόνον εἰπὲ λόγον, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου·
9 *Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων*
ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας· καὶ λέγω τούτῳ, πορεύ-
θητι, καὶ πορεύεται, καὶ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ ἔρχε-
ται, καὶ τῷ δούλῳ μου ποίησον τοῦτο, καὶ ποιεῖ.
10 Ἀκούσας δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασε, καὶ εἶπε τοῖς ἀκολου-
θοῦσιν, *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ το-*
σαύτην πίστιν εὗρον.
11 *Λέγω δὲ ὑμῖν ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν*
ἥξουσι, καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ
Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν·
12 *Οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκό-*
τος τὸ ἐξώτερον. Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ
βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
13 Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῳ, *Ὕπαγε, καὶ ὡς*
ἐπίστευσας γενηθήτω σοι· καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ
ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ.

Καὶ ἄλλοθι ἐν εὐαγγελίοις καὶ ἐν τῇ εὐαγγελικῇ ταύτῃ περικοπῇ ἑνορῶμεν τὰ ἔθνη ἑτοιμότατα καὶ πολὺ ἀπονεύοντα πρὸς τὸ πιστεῦσαι εἰς Χριστόν· πρὸς τούτοις δὲ καθορῶμεν τὸ

ἐκ διαμέτρου ἀντίθετον τῆς τῶν ἐθνῶν ἑτοιμότητος πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων ἀπείθειαν· οὗτοι μὲν καὶ μεθ' ὕβρεων ἀπεδίωκον τὸν Σωτῆρα, οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν παρεκάλουν καὶ προσέκειντο ἐκλιπαροῦντες. Οὕτως ἡ μὲν Συροφοινίκισσα[1] ἀναξίαν ἑαυτὴν ἀνωμολόγει τῆς χάριτος, καὶ ἐξελιπάρει ἵνα ταχθῇ ἐν μοίρᾳ κυναρίων, ὅπως μετάσχῃ τῶν ψιχίων, τῶν πιπτόντων ἐκ τῆς τραπέζης τῶν Ἰουδαίων, ἣν ἐκεῖνοι τέλεον ἀπέκρουον, τιθέμενοι, κατὰ τὴν τοῦ Ἠσαΐου φωνήν[2], τὸ φῶς σκότος, καὶ τὸ γλυκὺ πικρόν· ὁ δὲ ἑκατόνταρχος τῆς ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ἑαυτὸν παντελῶς ἀνάξιον ἔκρινε τοῦ νὰ ὑποδεχθῇ ὑπὸ τὴν στέγην αὐτοῦ τὸν Κύριον, καὶ οὐδὲ ἐτόλμα ἵνα ἀπ' εὐθείας τὸ κατ' ἀρχὰς ἐξικετεύσῃ αὐτόν, ἀλλὰ διὰ πρεσβειῶν τῶν πρεσβυτέρων τοῦ Ἰσραὴλ ἐζήτει ἵνα, καθ' ἃ ὁ θεηγόρος Λουκᾶς ἱστορεῖ[3], κάμψῃ εἰς οἶκτον τὸν εὐσυμπάθητον, διατρανῶν ἐν τούτῳ τόν τε πρὸς τὸν Σωτῆρα σεβασμὸν αὐτοῦ καὶ τὴν συνναίσθησιν τῆς οἰκείας μηδαμινότητος. Ὅθεν ὡς οἱ Ἰουδαῖοι τῆς ἀπιστίας αὐτῶν ἐδρέψαντο τὰ ἐπίχειρα, οὕτως οἱ ἐξ ἐθνῶν οὗτοι τῆς χάριτος ἀπήλαυσαν, δικαιωθέντες ἐκ πίστεως.

Καθ' ἃ προσφυῶς παρατηρεῖ ὁ Θεοτόκης[4] ὁ ἑκατόνταρχος οὗτος παρέδοτο εἰς ἡμᾶς μάθημα πολλὰ ψυχωφελὲς καὶ σωτήριον. Πιστεύσας ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ ἀληθινὸς Θεός, ἐγνώρισε πόσης καθαριότητος χρείαν ἔχει ὅστις πλησιάζει πρὸς αὐτόν· ἐπὶ τούτῳ, ἐρευνήσας οὗτος τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ, ἔκρινεν ἑαυτὸν παντελῶς ἀνάξιον ἵνα ὑποδεχθῇ τὸν Θεόν, ὅθεν ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ μετὰ μεγίστης πίστεως, εὐλαβείας καὶ ταπεινοφροσύνης παρρησίᾳ ἐβόησε, *Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἄξιος, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς*[5].

Ὁποία ἀντίθεσις τῆς ἡμετέρας διαγωγῆς καὶ πολιτείας πρὸς τὴν τοῦ ἑκατοντάρχου τούτου! Ἐκεῖνος, ἀκούσας ὅτι ἔρχεται πρὸς αὐτὸν ὁ Κύριος, καίπερ ἐπίσημον ἐν τῇ πολιτείᾳ κατεῖχε θέσιν, δὲν ἀπετόλμησεν ἵνα εἰσάξῃ αὐτὸν ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ τῇ ὑλικῇ καὶ χειροποιήτῳ, ἀλλὰ μετὰ ταπεινοφροσύνης

1) Ματθ. ιε' 22-28. 3) Ἠσ. ε' 20. 3) Λουκ. ζ' 2-6,
5) Ὁμιλ. μετὰ τὸ κατὰ Ματθ. τῆς Δ' κυριακῆς. 5) Ματθ. η' 8.

ἀνέκραξε, **Κύριε οὐκ εἰμὶ ἄξιος ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς,** ὑμεῖς δέ, ἀκούοντες τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Παύλου λέγοντος, «ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον, ἢ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀναξίως ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου[1]», καὶ συνιστῶντος, «δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτόν, καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω, καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω· ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου[2]», αὐθαδιάζοντες, εἰσάγομεν αὐτὸν διὰ τοῦ μυστηρίου τῆς μεταλήψεως ἔνδον τῆς ψυχῆς ἡμῶν, χωρὶς νὰ φροντίσωμεν ἵνα καθάρωμεν καὶ εὐπρεπίσωμεν αὐτὴν δι' εἰλικρινοῦς μετανοίας. Ὅθεν ἐκεῖνος μέν, καίπερ ξένος, ὡς ἐποιήσατο πρὸς τὸν Σωτῆρα δέησιν, εὐθὺς τοῦ ποθουμένου ἐπέτυχεν, ἡμεῖς δὲ καίτοι οὐ ξένοι καὶ πάροικοι, ἀλλὰ συμπολῖται τῶν ἁγίων καὶ οἰκεῖοι τοῦ Θεοῦ, ἡμεῖς οἱ λαβόντες πνεῦμα υἱοθεσίας, ἐν ᾧ κράζομεν Ἀββᾶ ὁ Πατήρ[3], πολλάκις ἐν ταῖς δεήσεσι καὶ ἱκεσίαις ἡμῶν ἀποτυγχάνομεν, διότι καταφρονοῦμεν τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος καὶ τῆς ἀνοχῆς καὶ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ, καὶ πολιτευόμεθα ὡσεὶ ἠγνοοῦμεν ὅτι τὸ χρηστὸν τοῦ Θεοῦ εἰς μετάνοιαν ἡμᾶς ἄγει· τούτου δ' ἕνεκα κατὰ τὴν σκληρότητα καὶ ἀμετανόητον ἡμῶν καρδίαν ἀποθησαυρίζομεν ἡμῖν αὐτοῖς ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς καὶ ἀποκαλύψεως δικαιοκρισίας τοῦ Θεοῦ[4].

Ταῦτα ἐν κεφαλαίῳ διδάσκει ἡμᾶς ἡ παροῦσα εὐαγγελικὴ περικοπή, ἣν σπεύδομεν ἵνα ἑρμηνεύσωμεν. Πρὸ τούτου ὅμως ἀνάγκη ἵνα διὰ βραχέων διαλάβωμεν περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς παρατηρουμένης ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ γεγονότος τούτου, ὅπερ ἀφηγήσαντο δύο τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν, ὁ ἐν ὄψει Ματθαῖος καὶ ὁ θεηγόρος Λουκᾶς. Οὗτος, ἀφηγούμενος τὸ γεγονός, δὲν μνημονεύει τῆς αὐτοπροσώπου πρὸς τὸν Σωτῆρα προσόδου τοῦ ἑκατοντάρχου, ἀλλ' ἐνδιατρίβει εἰς τὰ καθέκαστα τὰ πρὸ τῆς

1) Α' πρὸς Κορινθ. ια' 27. 2) αὐτόθι 28, 29. 3) πρὸς Ρωμ. η' 15. 4) αὐτόθι β' 4, 5.

προσόδου ταύτης γενόμενα, ἅτινα σιγῇ παρῆλθεν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος. Τοῦτο ὅμως, τὸ νὰ μὴ μεταγράψῃ δηλ. ὁ εἷς εὐαγγελιστὴς τὸν ἕτερον, εἶνε ἀπόδειξις ἀναμφήριστος τῆς φιλαληθείας αὐτῶν, ἀφηγουμένων τὰ γεγονότα οὐχὶ ἐξ ἀντιγραφῆς ὁ εἷς τοῦ ἄλλου, ἀλλ' ὡς ἕκαστος ἀντελήφθη αὐτῶν κατ' οὐσίαν καὶ περιληπτικῶς διότι τὸ παρὰ τοῖς εὐαγγελιζαῖς σπουδαζόμενον τοῦτο ἦν, τὸ νὰ εἴπωσι φιλαλήθως τὸ θαῦμα, οὐχὶ δὲ νὰ ἀκριβολογήσωσι περὶ τῶν προηγησαμένων τῷ θαύματι. Καὶ τοῦτο λέγει ὁ Θεοτόκης[1], οἰκονομία ἐστὶ τῆς θείας προνοίας πολλὰ θαυμασία, ἐπειδὴ ἀφαιρεῖ τὴν ὑποψίαν περὶ τοῦ ὅτι ὁ εἷς εὐαγγελιστὴς μετέγραψεν ἀπὸ τοῦ ἄλλου τὸ εὐαγγέλιον αὐτοῦ. Ἐκτὸς ὅμως τούτου, λέγων ὁ Λουκᾶς ὅτι ὁ ἑκατόνταρχος ἄλλους ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς τὸν Ἰησοῦν, δὲν ἐναντιολογεῖ πρὸς τὸν Ματθαῖον, ἀφηγούμενον, ὅτι αὐτοπροσώπως ἦλθε, διότι, καθ' ἃ ὁ Θεοφύλακτος παρατηρεῖ, «εἰκὸς ἦν πρῶτον μὲν ἄλλους ἀποστεῖλαι, εἶτα τοῦ κινδύνου ἐπικειμένου αὐτὸν ἐλθεῖν[2]».

Παρ' ἀμφοτέροις τοῖς θεοπνεύστοις ἱεροῖς εὐαγγελισταῖς τὸ ζητούμενον εἶνε ἡ παράστασις τῆς προθυμίας τοῦ ἀνδρός, καὶ ἡ πιστοποίησις τοῦ ὅτι εἶχεν οὗτος τὴν προσήκουσαν περὶ τοῦ Σωτῆρος δόξαν· ὅθεν, ἄντι τῶν καθέκαστα ἀπεσιώπησεν ἑκάτερος, τοῦτο προῆλθεν οὐχὶ ἐξ ἐναντιοφωνίας αὐτῶν, ἀλλ' ἐκ τοῦ σκοποῦ, ὃν προέθεντο, τοῦ νὰ ἀναπληρώσωσι τὰ παρ' ἀλλήλων παραλιμπανόμενα. Ἐνταῦθα δὲ φαίνεται ὅτι ὁ ἑκατόνταρχος καὶ ἀπέστειλε καὶ προσῆλθε, διότι ἐξ εὐλαβείας τὸ κατ' ἀρχὰς ἐστοχάσθη ὅτι ὁ Σωτὴρ δὲν θὰ ἐπήκουε τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ ὡς ἐθνικοῦ καὶ ἀλλογενοῦς, ὅθεν ἔγνω ἵνα διαπρεσβεύσηται πρότερον, εὐθὺς δὲ ὡς ἤκουσε τῆς ἐπαγγελίας τὸ πρόθυμον, θαρρήσας, ἐπορεύθη καὶ αὐτός.

Ἡ ἁρμονία τῶν δύο ἱερῶν εὐαγγελιστῶν ἐξάγεται ἐκ τῆς ἀφηγήσεως τοῦ ὑφ' ἑκατέρου ἐξιστορουμένου γεγονότος. Ἀμφότεροι ἀναφέρουσι τοῦτο γενόμενον ἀφ' οὗ ὁ Σωτὴρ εἰσῆλθεν εἰς

1) Θεοτοκ. ἑρμ. εἰς τὸ κατὰ Ματθ. τῇ Δ' κυριακῇ. 2) Θεοφυλ. σελ. 31. 3) Ματθ. η' 5. Λουκ. ζ' 1.

Καπερναούμ μετὰ τὴν ἐπὶ τοῦ ὄρους διδασκαλίαν[3], ὅθεν πληρέστατα συμφωνοῦσιν ὡς πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον, ἐν ᾧ τὸ γεγονὸς ἔλαβε χώραν. Ἐν τούτοις ὁ Λουκᾶς, γράφων χάριν τῶν ἐθνικῶν, ἐπεκτείνει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὑποθέσεως, ὡς κινούσης τὸ διαφέρον τῶν ρωμαίων στρατιωτῶν, δυσμενῶς ἐχόντων πρὸς τὸ θρήσκευμα τῶν ὑποκειμένων εἰς αὐτοὺς Ἰουδαίων, ἐπεκτείνει δὲ τὴν ἀνάπτυξιν, ὅπως παραστήσῃ εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ Χριστὸς ἦν διάφορος τῶν Φαρισαίων καὶ ἀρχόντων κατά τε τὸ πνεῦμα τῆς διδασκαλίας καὶ τὸν χαρακτῆρα αὐτοῦ, καὶ ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὐτοῦ εἰσι χρήσιμοι καὶ σωτήριοι. Ἐπὶ τούτῳ ἐλέγχων καὶ τὴν περὶ ἀνισότητος τῶν ἀνθρώπων κρατοῦσαν τότε δόξαν, ὁμιλῶν περὶ τοῦ ἀσθενοῦντος δούλου τοῦ ἑκατοντάρχου, προσέθετο, *ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος*[1], διδάσκων ὅτι ὁ χριστιανισμὸς συνδέει δούλους καὶ κυρίους διὰ τῶν δεσμῶν τῆς πρὸς τὸν Χριστὸν ἀδελφικῆς ἀγάπης, ὑπενθυμίζων αὐτοῖς, ὅτι ἀμφότεροι ὁσημέραι βαίνουσι τὴν αὐτὴν ὁδόν, πρὸς τὸ αὐτὸ κατευθυνόμενοι τέλος, καὶ ὅτι ταχέως ἐμφανισθήσονται ἀμφότεροι πρὸ τοῦ δικαίου κριτοῦ, «ὃς ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ[2]»· ὅθεν ἐπὶ τούτοις ἐπεκτείνων τὴν ἀφήγησιν ὁ θεηγόρος Λουκᾶς, λέγει, «ἀκούσας (ὁ ἑκατόνταρχος) περὶ τοῦ Ἰησοῦ ἀπέστειλε πρὸς αὐτὸν πρεσβυτέρους τῶν Ἰουδαίων ἐρωτῶν αὐτὸν ὅπως ἐλθὼν διασώσῃ τὸν δοῦλον αὐτοῦ[3]». Κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον[4] διὰ τῆς λεπτομερείας ταύτης ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς ἠνίξατο πρὸς τούτοις τὴν ἰουδαϊκὴν κολακείαν καὶ ὅτι οἱ ἐν συμφορᾷ ἀκατάστατοι ὄντες πολλὰ μεταβουλεύονται· διότι, ὡς συμπεραίνει ὁ αὐτὸς πατήρ, ἐνδεχόμενον ἦν τὸν ἑκατόνταρχον, βουλόμενον ἵνα ἀπέλθῃ, νὰ ἐκώλυσαν οἱ Ἰουδαῖοι, κολακεύοντες αὐτὸν καὶ λέγοντες ὅτι, ἡμεῖς ἀπελθόντες θέλομεν ὁδηγήσει αὐτὸν πρὸς σέ. Ἐλθόντες λοιπὸν οὗτοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν συνέστησαν εἰς αὐτὸν τὴν ὑπόθεσιν, καὶ «παρεκάλουν αὐτὸν σπουδαίως», καθ' ἃ, ἀκολουθῶν τὴν ἀφήγησιν, λέγει ὁ θεηγόρος Λουκᾶς, ἐπὶ δὲ τούτῳ εἶπον, «ἄξιός ἐστιν ᾧ παρέξει

1) Λουκ. ζ' 2. 2) πρὸς Ρωμ. β' 6. 3) Λουκ. ζ' 3. 4) Χρυσοστ. ὁμιλ. κς' § β' εἰς τὸ κατὰ Ματθ.

τοῦτο· ἀγαπᾷ γὰρ τὸ ἔθνος ἡμῶν καὶ τὴν συναγωγὴν αὐτὸς ᾠκοδόμησεν ἡμῖν[1]».

Πορευομένου τοῦ Σωτῆρος σὺν αὐτοῖς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἑκατοντάρχου, οὗτος ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν φίλους[2], εἶτα δὲ καὶ αὐτὸς προσῆλθε[3] λέγων, «οὐκ εἰμι ἱκανός ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς[4]» κλπ. ὅτε ὁ Σωτὴρ ἐθαύμασε τὴν πίστιν αὐτοῦ, εἶπε πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας, «ἀμὴν λέγω ὑμῖν οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον[5]», καὶ προσθεὶς τὰ ὑπὸ τοῦ Ματθαίου μνημονευθέντα[6], ἀπέλυσεν ἐν εἰρήνῃ τὸν ἑκατόνταρχον καὶ ἰάσατο τὸν δοῦλον αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ[7].

Οὐδεμία λοιπὸν ἀσυμφωνία ὑπάρχει ἐν τῇ παρ' ἑκατέρου τῶν εὐαγγελιστῶν γενομένῃ ἀφηγήσει τοῦ γεγονότος τούτου, διότι τῆς ἀφηγήσεως ταύτης, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ Θεοτόκης[8], τὸ οὐσιῶδες μὲν καὶ κύριον μέρος εἶνε ἡ πίστις τοῦ ἑκατοντάρχου καὶ τὸ παντοδύναμον τοῦ δεσποτικοῦ προστάγματος, σκοπὸς δὲ ἡ εἰς ἡμᾶς φανέρωσις τοῦ ὅτι ὅσον ὑψηλὴ καὶ τελειοτέρα εἶνε ἡ πίστις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, τόσον μείζονα καὶ πλουσιώτερά εἰσι τὰ ἐλέη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ταῦτα δὲ συμφώνως πρὸς τὸν Λουκᾶν διηγεῖται καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, λέγων, *Εἰσελθόντι δὲ τῷ Ἰησοῦ εἰς Καπερναούμ, προσῆλθεν αὐτῷ ἑκατόνταρχος παρακαλῶν αὐτόν, καὶ λέγων, Κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος.*

Παρ' Ἑβραίοις πάλαι τὸ ἀξίωμα τοῦ ἑκατοντάρχου ἦν δικαστικόν. Ἀδυνατῶν ὁ Μωϋσῆς ἵνα προφθάνῃ λύων καὶ κρίνων πάσας τὰς πρὸς ἀλλήλους διαφορὰς τῶν Ἰσραηλιτῶν, εἶχε καταστήσει κριτὰς ἀνὰ χιλίους, ἑκατόν, πεντήκοντα καὶ δέκα ἀνθρώπους, οἵτινες ὠνομάζοντο χιλίαρχοι, ἑκατόνταρχοι, πεντηκόνταρχοι καὶ δέκαρχοι[9], ἐκπροσωποῦντες πιθανῶς τέσσαρας τῆς δικαιοσύνης βαθμούς· ἡ βαθμολογία ὅμως αὕτη

1) Λουκ. ζ' 4, 5. 2) αὐτόθ. 6. 3) Ματθ. η' 6. 4) αὐτόθ. η' 8. Λουκ. ζ' 6. 5) Ματθ. η' 10. Λουκ. ζ' 9. 6) Ματθ. η' 11—13. 7) αὐτόθ. η' 13. καὶ ς' 10 8) Θεοτόκ. ἑρμ. εἰς τὸ κατὰ Ματθ. τῆς Δ' κυριακῆς. 9) Δευτερον. α' 9 καὶ ἑπ.

εἰσήχθη κατόπιν ὑπὸ τοῦ Δαυὶδ ἐν τῇ διοργανώσει τοῦ στρατοῦ, οὗτινος ἐν τοῖς ἡγεμόσιν, ἤτοι τοῖς ἀξιωματικοῖς, ἦρχοντο οἱ ἑκατόνταρχοι[1] μετὰ τοὺς χιλιάρχους. Παρὰ Ρωμαίοις οὗτοι ἐκαλοῦντο centuriones, ἐξ οὗ τὸ παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Μάρκῳ *κεντυρίων*[2]. Εἷς λοιπὸν τῶν ἀξιωματικῶν τούτων τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἦν ὁ ἐν Καπερναούμ ἑκατόνταρχος, οὗτινος μνημονεύει ἡ παροῦσα εὐαγγελικὴ περικοπή.

Ἑρμηνευταί τινες ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἀπομνημονευθείσης λεπτομερείας ὅτι ὁ ἑκατόνταρχος οὗτος ᾠκοδόμησε τὴν ἐν Καπερναούμ συναγωγὴν ὑπεστήριξαν ὅτι ἦν οὗτος τὸ μὲν γένος ρωμαῖος, τὸ δὲ θρήσκευμα ἰουδαῖος προσήλυτος[3]· τὸ γεγονὸς ὅμως τῆς ὑπ' αὐτοῦ οἰκοδομήσεως τῆς συναγωγῆς δὲν ἀρκεῖ πρὸς ὑποστήριξιν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως.

Βλέπων οὗτος τὸν δοῦλον αὐτοῦ, *ὃς ἦν αὐτῷ ἔντιμος*, ἤτοι χρήσιμος, πιστός, ἱκανὸς καὶ ἀγαπητός, *δεινῶς βασανιζόμενον*, ἢ κατὰ τὴν κυριολεκτικωτέραν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ ἔκφρασιν «κακῶς ἔχοντα καὶ μέλλοντα τελευτᾶν», δὲν ἀνέμεινεν οὔτε τοὺς ἀπελθόντας, ἵνα παρὰ τῷ Σωτῆρι ὑπὲρ αὐτοῦ μυσιτεύσωσι πρεσβυτέρους τοῦ Ἰσραήλ, οὔτε τοὺς φίλους, οὓς ἀπέστειλεν ἵνα παρακαλέσωσι τὸν διδάσκαλον νὰ μὴ ἐνοχληθῇ μεταβαίνων ἄχρις αὐτοῦ, εὐαρεστηθῇ δὲ νὰ εἴπῃ λόγον καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς του, ἀλλ' ἔσπευσε καὶ αὐτὸς πρὸς τὸν δοτῆρα τῆς ζωῆς, πρὸς ὃν παρακλητικῶς εἶπε, *Κύριε, ὁ παῖς μου βέβληται ἐν τῇ οἰκίᾳ παραλυτικός, δεινῶς βασανιζόμενος.*

Ταῦτα μόνον εἶπεν ὁ ἑκατόνταρχος, ἐν ᾧ δὲ ἔμελλεν ἵνα

1) Δ' Βασιλ. ια' 4. Α' παραλειπ. κζ' 1. 2) Μαρκ. ιε' 39,44.
3) Παρ' Ἑβραίοις δύο εἰδῶν προσήλυτοι ὑπῆρχον, οἱ τῆς δικαιοσύνης καὶ οἱ τῆς πύλης· οἱ πρῶτοι ἀπεδέχοντο πάντα τὸν μωσαϊκὸν νόμον καθ' ὅλην αὐτοῦ τὴν ἔκτασιν, οἱ δεύτεροι ἀπηρνῶντο τὴν εἰδωλολατρείαν καὶ ἐκ τῶν ἐντολῶν τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου ἐφύλαττον τὸ σάββατον. Ὁ ἑκατόνταρχος οὗτος οὐδὲν τούτων ἦν, καθότι οἱ πρὸς τὸν Σωτῆρα προτελθόντες πρεσβύτεροι ἵνα ὑπὲρ αὐτοῦ μεσιτεύσωσιν, ὡμίλησαν οὐχὶ ὑπὲρ οἰκείου, ἀλλ' ὑπὲρ ξένου, καὶ ἠρκέσθησαν ἵνα μόνον βεβαιώσωσι τὸ ἀνεξίθρηστον τοῦ ἀνδρός.

ἐκφωνήσῃ τὴν παράκλησιν αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἔμελλε νὰ ἐξικετεύσῃ ὑπὲρ ἰατρείας τοῦ πάσχοντος δούλου, ὁ θεάνθρωπος προέφθασε τὴν αἴτησιν, καὶ πρὶν ἢ ὁ ἑκατόνταρχος ἐκφωνήσῃ τὸ *παρακαλῶ Κυριε θεράπευσον αὐτόν*, προέβαλε τοῦ ζητήματος αὐτοῦ τὴν ἐκπλήρωσιν, εἰπών, *ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν*.

Ἐπὶ τούτοις θαυμάσωμεν τὴν ἄρρητον τοῦ Θεοῦ σοφίαν, οἰκονομοῦντος πανσόφως τὴν σωτηρίαν τῶν ἀνθρώπων. Πανταχοῦ πρὸς τὴν προαίρεσιν τῶν ἱκετευόντων ἑπόμενος, τὰς ἀντιδόσεις δι' εὐεργεσίας ποιεῖται, ἐνταῦθα ὅμως καὶ ἐπιπηδᾷ, καὶ ἐπαγγέλλεται οὐχὶ μόνον νὰ θεραπεύσῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ μεταβῇ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ πάσχοντος. Τοῦτο δέ, ὅπερ οὐδαμοῦ πρότερον, ποιεῖ, ἵνα μάθωμεν τὴν ἀρετὴν τοῦ ἑκατοντάρχου, διότι, ἐὰν ἔλεγεν αὐτῷ, *ὕπαγε, ἰαθήτω ὁ παῖς σου*, οὐδὲν ἠθέλομεν μάθει περὶ τῆς ὑψηλῆς πίστεως καὶ τῆς μεγίστης ταπεινοφροσύνης τοῦ ἐθνικοῦ ἐκείνου. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς Φοινικίσσης ἐποιήσατο, ὡς σοφὸς καὶ εὐμήχανος ἰατρὸς διὰ τῶν ἐναντίων τὰ ἐναντία γινώσκων νὰ κατασκευάζῃ. Καὶ ἐπὶ μὲν τοῦ ἑκατοντάρχου διὰ τῆς αὐτεπαγγέλτου παρουσίας, ἐπὶ δὲ τῆς Φοινικίσσης διὰ τῆς ἐπιτεταμένης ὑπερθέσεως καὶ παραιτήσεως τὴν πίστιν τῶν αἰτούντων ἐξεκάλυψε. Περιφρονηθεῖσα ἡ Φοινίκισσα τὴν στερεὰν αὐτῆς πίστιν καὶ τὴν μεγάλην αὐτῆς ταπείνωσιν ἀπεκάλυψεν[1]· εἰσακουσθεὶς ὁ ἑκατόνταρχος τὴν πίστιν αὐτοῦ καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην ἐπίσης κατέδειξεν, εὐθὺς ἀπαντήσας, *Κύριε, οὐκ εἰμὶ ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς, ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγον καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου*. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Ἀβραὰμ ποιοῦντα γινώσκομεν τὸν Θεόν[2], ἵνα μάθωμεν ἐκείνου τὴν φιλοστοργίαν καὶ τὴν ὑπὲρ τῶν Σοδόμων πρόνοιαν· τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ Λώτ, πρὸς ὃν ἠρνοῦντο νὰ εἰσέλθωσιν οἱ πεμφθέντες, ἵνα μάθωμεν τὸ μέγεθος τῆς τοῦ δικαίου φιλοξενίας[3].

Θεοφάνης ὁ Κεραμεὺς ἐν τῇ σπουδῇ τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸ νὰ προλάβῃ τὴν αἴτησιν τοῦ ἑκατοντάρχου ἑνορᾷ μετρωμένην

---

1) Ματθ. ιε' 26, 27. 2) Γενέσ. ιη' 17. 3) [illegible] ιθ' 3.

ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὴν χάριν πρὸς τὴν πίστιν· ἐπειδὴ ὁ τὰς καρδίας ἐρευνῶν καὶ μέχρις ἐννοιῶν ψυχῆς ἐμβαθύνων ἐγίνωσκεν ὁπόση ἦν ἡ τοῦ ἑκατοντάρχου πίστις, γοργῶς ὑπεσχέθη τὴν ἴασιν, ἵνα ἡ διάπυρος εὐλάβεια τοῦ ἐθνικοῦ εἰς τοὺς ἀκολουθοῦντας Ἰουδαίους δειχθῇ. Τοῦτο δὲ καὶ ἐγένετο, διότι ὁ ἑκατόνταρχος, ὡς ἤκουσε τοῦ Κυρίου εἰπόντος, *ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν*, περιδεὴς γενόμενος ἐπὶ τῷ ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἤθελεν ἀποδεχθῆ, *ἀποκριθεὶς ἔφη, Κύριε οὐκ εἰμὶ ἱκανός, ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς, ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγον καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.*

Ἡ ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ ἐθνικοῦ ἐκλάμπουσα εὐλάβεια δύναται ν' ἀντιπαραβληθῇ πρὸς μόνην τὴν τοῦ μεγάλου προφήτου Μωϋσέως. Καθὼς ἐκεῖνος, ἀκούσας τὴν θείαν φωνήν, ἀπέστρεψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, διότι κυλαβήθη «κατεμβλέψαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ[1]», οὕτω καὶ ὁ ἑκατόνταρχος ἀκούσας, *ἐγὼ ἐλθὼν θεραπεύσω αὐτόν*, μετ' εὐλαβείας ἀνεβόησε, *Κύριε οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς.*

Ἀκούσωμεν τῶν λόγων τούτων καὶ ζηλώσωμεν τὸ εἰς μίμησιν παρεχόμενον εἰς ἡμᾶς παράδειγμα· ἀναλογισθῶμεν πόσον ὁ Θεὸς βδελύττεται τοὺς πονηρούς· ἀναμνησθῶμεν τῶν λόγων τοῦ προφητάνακτος πρὸς τὸν Κύριον, «οὐχὶ ὁ θέλων ἀνομίαν σὺ εἶ; οὐ παροικήσει σοι πονηρευόμενος, οὐδὲ διαμενοῦσι παράνομοι κατέναντι τῶν ὀφθαλμῶν σου· ἐμίσησας πάντας τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀνομίαν· ἀπολεῖς πάντας τοὺς λαλοῦντας τὸ ψεῦδος· ἄνδρα αἱμάτων καὶ δόλιον βδελύσσεται Κύριος[2]»· σκεφθῶμεν ὅτι, «εἰ ὁ Θεὸς ἀγγέλων ἁμαρτησάντων, οὐκ ἐφείσατο, ἀλλὰ σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τετηρημένους[3], πόσῳ χείρονος ἀξιωθήσεται τιμωρίας ὁ τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, καὶ τὸ Πνεῦμα τῆς χάριτος ἐνυβρίσας[4]». Ταῦτα δὲ ἀναμιμνησκόμενοι μὴ εἰ-

1) Ἐξόδ. γ' 6. 2) Ψαλμ. ε' 5,6. 3) Πέτρου Β' καθ. β' 4. 4) πρὸς Ἑβρ. ι' 29.

κῇ καὶ ἀνετοιμάστως ὑποδεχώμεθα τὸν Κύριον ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ψυχῆς ἡμῶν, ἀλλὰ «προσερχώμεθα αὐτῷ μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐρραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς· κατέχωμεν (δὲ) τὴν ὁμολογίαν τῆς ἐλπίδος ἀκλινῆ, καὶ κατανοῶμεν ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων[1]». Ζηλώσωμεν τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὴν τῆς καρδίας συντριβὴν τοῦ ἑκατοντάρχου, προσερχόμενοι δὲ εἰς μετάληψιν τοῦ σώματος τοῦ Κυρίου, φωνῶμεν, **Κύριε οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς ἵνα μου ὑπὸ τὴν στέγην εἰσέλθῃς,** διότι «ἐγεννήθημεν ὡς ἀκάθαρτοι πάντες ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν[2]», μὴ ἀμνημονῶμεν δέ, ὅτι «ἐὰν εἴπωμεν, ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, εαυτοὺς πλανῶμεν[3]». Σὺν τούτοις ζηλώσωμεν καὶ τὴν τελειότητα τῆς πίστεως τοῦ ἐν τῷ εὐαγγελίῳ τούτῳ ἐθνικοῦ, εἰπόντος, *ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγον, καὶ ἰαθήσεται ὁ παῖς μου.* Δὲν εἶπεν οὗτος παρακάλεσον, δὲν εἶπεν εὖξαι καὶ ἱκέτευσον, *ἀλλὰ μόνον εἰπὲ λόγον,* ἤτοι *ἐπίταξον.* Τοῦτο πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ὁ ἐθνικὸς τὴν προσήκουσαν ἔσχε δόξαν περὶ τοῦ Σωτῆρος ὅτι ἦν Θεὸς ἀληθινός, παντεξούσιος καὶ παντοδύναμος. Τὴν πίστιν δὲ αὐτοῦ ταύτην ἐπιβεβαιοῦσι καὶ οἱ ἑπόμενοι αὐτοῦ λόγοι· *Καὶ γὰρ ἐγὼ ἄνθρωπός εἰμι ὑπὸ ἐξουσίαν, ἔχων ὑπ' ἐμαυτὸν στρατιώτας· καὶ λέγω τούτῳ, πορεύθητι, καὶ πορεύεται· καὶ ἄλλῳ, ἔρχου, καὶ ἔρχεται, καὶ τῷ δούλῳ μου ποίησον τοῦτο καὶ ποιεῖ·* ἤτοι ἐγώ, καίπερ εἰμὶ ὑπὸ ἐξουσίαν διατάσσω καὶ ὑποκούουσί μου, ἄρα πολλῷ μᾶλλον ὑπακούσωσι Σοῦ, τοῦ ἐν τῇ χειρὶ κρατοῦντος τὰ πέρατα, Σοῦ, οὗ τὸ ὄνομα Κύριος παντοκράτωρ, Σοῦ, οὗ ἐν τῷ θελήματι ἡ ζωή. Ταῦτα τοῦ ἑκατοντάρχου εἰπόντος, *ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ἐθαύμασε, καὶ εἶπε τοῖς ἀκολουθοῦσιν, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, οὐδὲ ἐν τῷ Ἰσραὴλ τοσαύτην πίστιν εὗρον.*

Πρὸς ἐπίτασιν τοῦ ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ ἐθνικοῦ ἐπαίνου ὁ εὐαγγελιστὴς ἐχρήσατο τοῦ **ἐθαύμασε,** δείξας οὐχὶ τὴν

1) πρὸς Ἑβρ. ι' 22-24. 2) Ἠσ. ξδ' 6. 3) Ἰωάν. Α' καθ. α' 8.

αἴσθησιν, ἣν οἱ λόγοι οὗτοι εἰς τὸν παντογνώστην ἐποιήσαντο, ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τοῦ πράγματος, πίστεως οὕτω τελείας καὶ πλήρους ἐν ἐθνικῷ ἀνθρώπῳ. Τοῦτο δὲ καταδείκνυται καὶ ἐκ τῶν λόγων, οὓς ὁ Σωτὴρ στραφεὶς ἀπέτεινε πρὸς τοὺς ἀκολουθοῦντας, ὅτε καὶ τὰ πρωτόλεια τῆς διὰ τοῦ εὐαγγελίου κλήσεως τῶν ἐθνῶν καταδεικνύων, προσέθετο, *Λέγω δὲ ὑμῖν, ὅτι πολλοὶ ἀπὸ ἀνατολῶν καὶ δυσμῶν ἥξουσι καὶ ἀνακλιθήσονται μετὰ Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· οἱ δὲ υἱοὶ τῆς βασιλείας ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων*· ἤτοι ἐντὸς μικροῦ πληρωθήσεται τὸ ὑπὸ τῶν προφητῶν Ἠσαΐου[1] καὶ Μαλαχίου[2] ῥηθέν. Διὰ τῶν λόγων τούτων ἐδίδαξεν ἅμα ὁ Σωτὴρ ὅτι αἱ ἀρεταὶ δὲν εἶνε προγονικαὶ ἢ διαδοχικαί, ἀλλὰ προσωπικαί, ἤτοι ὁ υἱὸς ἐναρέτου, εὐσεβοῦς καὶ πιστοῦ δὲν σώζεται διὰ τὴν πατρικὴν ἀρετήν, ἀλλὰ διὰ τὴν ἰδίαν· ὅθεν, ἐπειδὴ δὲν εὗρε πίστιν ἐν τῷ Ἰσραήλ, προσεκαλέσατο τὰ ἔθνη ἀπὸ τῶν περάτων τῆς γῆς, «καὶ ὁ μὲν ἀγνώμων λαὸς ἀποπεφοίτηκε τῆς πρὸς αὐτὸν οἰκειότητος, ἀντεισῆκται δὲ τὰ ἔθνη, δικαιωθέντα ἐκ πίστεως[3]». Διὰ τοῦτο δὲ προσέθετο ὅτι καὶ μετὰ τοῦ Ἀβραὰμ ἀνακλιθήσονται, ἐπειδὴ τὴν τοῦ πατριάρχου πίστιν ἐζήλωσαν. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀβραὰμ καὶ φυσικοὺς ἐκείνου διαδόχους, τούτους ὡς ἀπιστήσαντας ἀπεκλήρωσε. Ταῦτα ἐν ἀποκαλύψει τῶν μελλόντων γενέσθαι εἰπών, ἔστρεψε τὸν λόγον *καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τῷ ἑκατοντάρχῳ· ὕπαγε, καὶ ὡς ἐπίστευσας γενηθήτω σοι. Καὶ ἰάθη ὁ παῖς αὐτοῦ ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ*. Οὕτω δὲ καὶ τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἀνεκήρυξε, καὶ τὴν τοῦ παιδὸς ὑγίειαν ἐδωρήσατο καὶ τὴν τοῦ ἑκατοντάρχου πίστιν ἐβεβαίωσε, δι' ὧν εἶπε· σὺ ἐπίστευσας ὅτι ἐγὼ διὰ μόνου τοῦ λόγου δύναμαι θεραπεῦσαι τὸν δοῦλόν σου· λοιπὸν γενηθήτω σοι ὡς ἐπίστευσας.

---

1) Ἠσ. ϛ' 2, μϑ' 6. 2) Μαλαχ. α' 1'. 3) Θεοφ. Κεραμ. ὁμιλ. με'.

Εὐθὺς δὲ ὡς εἶπε τοῦτο καὶ ὁ παῖς ἀπηλλάγη τῆς συνεχούσης αὐτὸν νόσου, διότι «πάντα ὅσα ἠθέλησεν ὁ Κύριος ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ ἐν τῇ γῇ, ἐν ταῖς θαλάσσαις καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἀβύσσοις[1]» ἐποίησεν· Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΜΓ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Ε' κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. η' 28 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐλθόντι τῷ Ἰησοῦ εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν, ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι, ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ ἐκείνης.

29 Καὶ ἰδού, ἔκραξαν λέγοντες, *τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς;*

30 Ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη.

31 Οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτόν, λέγοντες, *εἰ ἐκβάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.*

32 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, *ὑπάγετε.* Οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων· καὶ ἰδού, ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν ταῖς ὕδασιν.

33 Οἱ δὲ βόσκοντες ἔφυγον, καί, ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν, ἀπήγγειλαν πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.

34 Καὶ ἰδού, πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰη-

1) Ψαλμ. ρλδ' 6.

σοῦ· καὶ ἰδόντες αὐτόν, παρεκάλεσαν ὅπως, μεταβῇ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.

Ματθ. κεφ. θ' 1 Καὶ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον διεπέρασε, καὶ ἦλθε εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

Παρὰ τῇ λίμνῃ Γεννησαρέτ, τῇ ἄλλως καὶ θαλάσσῃ τῆς Τιβεριάδος λεγομένῃ, ἀπαντῶνται σήμερον τὰ ἐρείπια τῆς πάλαι πόλεως *Χέρσας* ἢ *Γέρσας*[1], ἥτις ὡς ὀλίγον γνωστὴ ἀπηξιώθη μνείας ὑπὸ τῶν πάλαι περιηγητῶν. Παρὰ τὴν πόλιν ταύτην συνέβη τὸ θαῦμα τῆς ἰάσεως τῶν δαιμονιζομένων, ὅπερ ἀφηγοῦνται καὶ οἱ εὐαγγελισταὶ Μάρκος (ε' 1-17) καὶ Λουκᾶς (η' 26-39), ὧν ἡ ἀφήγησις παρέσχεν ἀφορμὴν εἰς πολλὰς καὶ διαφόρους ἐξηγήσεις, ἐπειδὴ δὲν συμφωνοῦσιν οἱ εὐαγγελισταὶ πρὸς ἀλλήλους οὔτε περὶ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλέως, ἧς ἐγγὺς τὸ θαῦμα ἐγένετο, οὔτε περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δαιμονιζομένων. Ὁ μὲν Ματθαῖος μνημονεύει τῆς *χώρας τῶν Γεργεσηνῶν*, ὁ δὲ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς τῆς *τῶν Γαδαρηνῶν* ὁ Ματθαῖος ρητῶς ὁμιλεῖ περὶ *δύο δαιμονιζομένων*, ὁ Μάρκος καὶ ὁ Λουκᾶς περὶ ἑνός, λέγοντες *ἄνθρωπος*, ἤτοι εἷς καὶ οὐχὶ δύο. Ἐκ τῶν διαφορῶν τούτων ἀφορμηθέντες πολλοὶ ὑπέθεντο ὅτι δύο διάφορα γεγονότα ἐξιστορήθησαν ὑπὸ τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν. Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη στηρίζεται ἐπὶ ὑποθέσεως ἥκιστα ἀκριβοῦς, καὶ ἀξιοπιστοτέρα εἶνε ἡ γνώμη ἡ θέλουσα ὅτι τὸ θαῦμα ἐγένετο εἰς τὸ μεταξὺ τῶν δύο πόλεων διάστημα, ἐξ ὧν ἡ μὲν μία ἔφερε τὸ ὄνομα *Γάδηρα*[2], ἡ

1) Τὰ ἐρείπια ταῦτα λέγονται ὑπὸ τῶν Ἀράβων *Τζαράς*· σώζονται δὲ αὐτόθι λείψανα ναῶν, ἀμφιθεάτρων καὶ πληθὺς στηλῶν καὶ σαρκοφάγων· φέρουσι δὲ ταῦτα τὰ δευτερεῖα τῶν ἐν Ἡλιουπόλει (Βαλβέκ). 3) Τὰ *Γάδαρα* κατὰ μὲν τὸν Πλίνιον ἔκειντο οὐ μακρὰν τοῦ Ἱερόμακος, κατὰ δὲ τὸν Ἱερώνυμον κατέναντι τῆς Σκυθοπόλεως καὶ τῆς Τιβεριάδος, ἐπὶ ὄρους, οὗτινος εἰς τοὺς πρόποδας ἀνέβλυζον θερμαὶ πηγαί. Οἱ νεώτεροι γεωγράφοι τοποθετοῦσι ταῦτα παρὰ τὴν σημερινὴν κώμην *Οὐκ Κὲς* ἢ *Μκὲς* ἔνθα σώζονται πλεῖστοι σαρκοφάγοι ἐκ βασάλτου μετ' ἀναγλύφων καὶ λείψανα δύο μεγάλων θεάτρων.

δὲ ἄλλη τὸ *Γέργησα,* καὶ ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος γινώσκων καλῶς τὴν τοπογραφίαν, καθ' ὃ πρῴην τελωνιακὸς ὑπάλληλος παρὰ τῇ λίμνῃ, καὶ γράφων διὰ τοὺς Ἰουδαίους, ἐμνημόνευσε τοῦ τόπου, ἐν ᾧ συνέβη τὸ γεγονός, οἱ δὲ λοιποὶ δύο εὐαγγελισταί, γράφοντες ὁ μὲν διὰ τοὺς Ρωμαίους, ὁ δὲ διὰ τοὺς Ἕλληνας ἐμνημόνευσαν τῆς εἰς αὐτοὺς γνωστῆς περιχώρου, ἥτις ἦν ἡ τῶν *Γαδαρηνῶν,* ὧν ἡ πόλις ἦν γνωστὴ εἰς αὐτοὺς καθ' ὃ πόλις Ἑλληνὶς καὶ μία τῶν τῆς Δεκαπόλεως, καὶ μάλιστα ὡς κρατερὰ μητρόπολις τῆς *Περαίας*[1] τῆς καὶ *Γαλαάδ*[2] πάλαι καλουμένης, καὶ περιλαμβανούσης τὰς πέραν τοῦ Ἰορδάνου κειμένας χώρας τῶν Ἑβραίων. Ἐπίσης κατ' ἐπιφάνειαν εἶνε καὶ ἡ ἑτέρα διαφωνία τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν, ἥτις αἴρεται, ὅταν ἀποβλέψωμεν εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ ἐκδηγουμένου ὑπ' αὐτῶν γεγονότος καὶ οὐχὶ εἰς τὰς δευτερευούσας λεπτομερείας. Τὸ ἐνδιαφέρον ἔγκειται ἐν τῇ θεραπείᾳ τῶν δαιμονιζομένων, οὐχὶ δὲ ἐν τῷ ἀριθμῷ αὐτῶν, ἐπειδὴ ὁ τὸν ἕνα διὰ μόνου τοῦ λόγου αὐτοῦ δυνηθεὶς νὰ θεραπεύσῃ, ἠδύνατο ἐπίσης καὶ πλείονας νὰ θεραπεύσῃ. Οὕτω τῶν κατ' ἐπιφάνειαν διαφωνιῶν ἐκτοπιζομένων, ἀκροασθῶμεν τοῦ ἱεροῦ Ματθαίου λέγοντος, *καὶ ἐλθόντι αὐτῷ εἰς τὴν χώραν τῶν Γεργεσηνῶν, ὑπήντησαν αὐτῷ δύο δαιμονιζόμενοι, ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι, χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ.*

Ἀκούοντες **ὑπήντησαν αὐτῷ** μὴ ὑπολάβωμεν ὅτι ἐκ τύχης καὶ κατὰ σύμπτωσιν ἐγένετο ἡ συνάντησις, ἀλλὰ κατὰ θείαν εὐδοκίαν καὶ βούλησιν, διότι, εἰ καὶ «δύο στρουθία ἀσσαρίου πωλεῖται, ἀλλὰ καὶ ἓν ἐξ αὐτῶν οὐ πεσεῖται ἐπὶ τὴν γῆν ἄνευ τοῦ πατρὸς ὑμῶν[3]». Ὅπως ἐννοήσωμεν τὸν λόγον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ εὐδοκίας, ὀφείλομεν ἵνα μικρὸν ἀναδράμωμεν εἰς τὰ ἐν τῷ εὐαγγελικῷ κειμένῳ ἐκτιθέμενα γεγονότα. Πλέοντος τοῦ Σωτῆρος μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἐν τῇ θαλάσσῃ τῆς Τιβεριάδος ἠγέρθη δεινὴ τρικυμία

1) Ἰωσηπ. πολεμ. Ἰουδ. δ' 25. 2) Ἀριθμ. λϛ' 20. 3) Ματθ. ι' 29.

ὥστε τὸ πλοῖον ὑπὸ τῶν ὑδάτων ἐκαλύπτετο οὕτως, ὥστε οἱ μαθηταὶ περίτρομοι γενόμενοι ἀφύπνισαν αὐτὸν καθεύδοντα, εἰπόντες αὐτῷ, «Κύριε σῶσον ἡμᾶς ἀπολλύμεθα», ὅπε ὁ Σωτήρ, ἀναστὰς καὶ ἐπιπλήξας αὐτοὺς διὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν αὐτῶν, «ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐγένετο γαλήνη μεγάλη»· τοῦτο ἰδόντες οἱ ἐν τῷ πλοίῳ, (ἐξακολουθεῖ τὴν ἀφήγησιν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής), «ἐθαύμασαν, λέγοντες· ποταπός ἐστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ». Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἐν τῷ πλοίῳ ἀπορίαν περὶ αὐτοῦ ἐξεδήλωσαν, μετὰ τὰ στοιχεῖα ἦλθον οἱ δαίμονες κήρυκες τῆς παντοδυναμίας τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Λόγου. Προῆλθον λοιπὸν οὗτοι, *ἐκ τῶν μνημείων ἐξερχόμενοι*. Ἀλλὰ διατὶ ἐκ τῶν μνημείων; διότι ὡς ἐχθροὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου ἐπεθύμουν νὰ κρατύνωσι τὴν πλάνην, τὴν ἔκπαλαι γεννηθεῖσαν, ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν ἀποθανόντων δαίμονες γίνονται, ἣν πλάνην δυστυχῶς ἀπαντᾷ τις καὶ σήμερον κρατοῦσαν παρὰ πολλοῖς, πιστεύουσι τὰ περὶ βρυκολάκων μυθεύματα, ἅτινα οὐδὲ καθ' ὑπόθεσιν πρέπει ποτὲ νὰ συλλάβῃ ἡ διάνοιά τινος· ἐπειδὴ «δικαίων μὲν ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ[1]», ἁμαρτωλῶν δὲ ἐν καταστάσει προσκαρτερήσεως τῆς τιμωρίας τῆς ἀναμενούσης αὐτὰς μετὰ τὴν κρίσιν. Ὅτι δὲ αἱ ψυχαὶ εὐθέως ἐντεῦθεν ἀπάγονται φανερὸν ἔκ τε τῆς παραβολῆς τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ πτωχοῦ Λαζάρου, ἣν αὐτὸς ὁ Κύριος ἐδίδαξε[2], καὶ ἐκ διαφόρων τῆς ἁγίας Γραφῆς χωρίων[3].

Τὴν οἰκτρὰν τῶν δαιμονιώντων κατάστασιν περιγράφων ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος προσέθετο ὅτι ἦσαν οὗτοι *χαλεποὶ λίαν, ὥστε μὴ ἰσχύειν τινὰ παρελθεῖν διὰ τῆς ὁδοῦ*. Ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς μνημονεύσας τῆς λεπτομερείας τῆς γυμνότητος[4] τοῦ μάλα δαιμονιῶντος, παρέσχεν ἡμῖν ζωηροτέραν εἰκόνα τῆς οἰκτρᾶς αὐτοῦ καταστάσεως, ἣν διὰ ζωηροτέρων ἔτι χρωμάτων περιέγραψεν ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, εἰπὼν

1) Σοφ. Σολομ. γ' 1. 2) Λουκ. ις' 19-31. 3) Λουκ. ιδ' 20, Πραξ. ζ' 59. πρὸς Φιλιπ. α' 23. Γεν. κε' 8. 4) Λουκ. η' 27.

περὶ τοῦ δαιμονιῶντος τούτου, ὅτι «τὴν κατοίκησιν εἶχεν ἐν τοῖς μνημείοις, καὶ οὔτε ἁλύσεσιν οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτὸν δῆσαι, διὰ τὸ αὐτὸν πολλάκις πέδαις καὶ ἁλύσεσι δεδέσθαι, καὶ διεσπάσθαι ὑπ' αὐτοῦ τὰς ἁλύσεις καὶ τὰς πέδας συντετρίφθαι, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἴσχυε δαμάσαι· καὶ διαπαντὸς νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐν τοῖς ὄρεσι καὶ ἐν τοῖς μνήμασιν ἦν, κράζων καὶ κατακόπτων ἑαυτὸν λίθοις[1]». Ἐν τοιαύτῃ ἐλεεινῇ καταστάσει διέκειντο οἱ δαιμονιῶντες, ὅτε κατὰ θείαν εὐδοκίαν καὶ βούλησιν ὑπήντησαν τῷ εἰς Περαίαν διαβάντι Σωτῆρι.

Ὡς εἶδον αὐτὸν κατετρόμαξαν οἱ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἐκεῖνοι οἰκοῦντες δαίμονες, καὶ ἰδού, ἔκραξαν, λέγοντες, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; Οἱ τῆς θαλάσσης κυμαινούσης καὶ πάλιν ἡσυχαζούσης μὴ ἀκούσαντες, ἀλλ' ἐν ἀπορίᾳ γενόμενοι καὶ εἰπόντες, «ποταπός ἐστιν οὗτος ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θάλασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ», ἤκουσαν τῶν δαιμόνων ἀνακηρυττόντων τὴν θεότητα αὐτοῦ, ἣν καὶ ἡ θάλασσα, ὑπακούσασα, διὰ τῆς γαλήνης ἔκραζε. Καίπερ δὲ ἀοράτως μαστιζόμενοι οἱ δαίμονες τὴν θεότητα τοῦ Σωτῆρος ἀνωμολόγουν, οὐχ ἧττον δὲν ἀπέκρυπτον τὴν ἔχθραν αὐτῶν, οὐδὲ τὴν συναίσθησιν τῆς ἀναμενούσης αὐτοὺς τιμωρίας ἀπεσιώπων, ἀλλ' ἐκ φόβου συσχεθέντες ἀνεβόων, τί ἡμῖν καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ; ἦλθες ὧδε πρὸ καιροῦ βασανίσαι ἡμᾶς; Ἐνόμισαν τὴν στιγμὴν τῆς κολάσεως ἐπιστᾶσαν καὶ ἐφοβήθησαν, ἵνα μὴ αὐτοὺς εἰς τὴν ἄβυσσον ἐμβάλῃ. Τόσον φοβερὰ εἶνε ἡ κόλασις, ὥςε καὶ αὐτοὶ οἱ δαίμονες τρέμουσιν ἐν τῇ προθεωρίᾳ αὐτῆς, καὶ προκρίνουσι τῆς καταδίκης ἐκείνης τὴν μετὰ τῶν ἀκαθάρτων χοίρων συγκατοίκησιν· ὅθεν καὶ παρεκάλουν καὶ ὤρκιζον τὸν Κύριον, ἵνα μὴ ἐμβάλῃ αὐτοὺς εἰς τὴν ἄβυσσον, ἀλλ' ἐπιτρέψῃ ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν ἐκεῖ που πλησίον διαιτωμένην ἀγέλην τῶν χοίρων. Ἦν δὲ μακρὰν ἀπ' αὐτῶν ἀγέλη χοίρων πολλῶν βοσκομένη· οἱ δὲ δαίμονες παρεκάλουν αὐτὸν λέγοντες· εἰ ἐκ-

1) Μάρκ. ε' 2-5.

βάλλεις ἡμᾶς, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων. Ἐκ τῆς αἰτήσεως ταύτης τῶν δαιμόνων καταμανθάνομεν πόση ἡ δύναμις τοῦ Σωτῆρος καὶ πόση ἡ τῶν δαιμόνων ἀσθένεια· ἀφ' οὗ ἄνευ παραχωρήσεως τοῦ Θεοῦ οὐδὲ τοὺς χοίρους δύνανται οὗτοι νὰ βλάψωσι, πολλῷ μᾶλλον δὲν δύνανται νὰ πράξωσι τοῦτο ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων τῶν κατ' εἰκόνα Θεοῦ καὶ ὁμοίωσιν πλασθέντων. Σὺν τούτῳ ὁ μακάριος Θεοτόκης προσφόρως παρατηρεῖ, «καθὼς τότε ἡ παρουσία τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ ἐφυγάδευε τὰ δαιμόνια, οὕτω νῦν ὁ τύπος τοῦ σταυροῦ καὶ ἡ ἐπίκλησις τοῦ παναγίου ὀνόματος αὐτοῦ καταδιώκει αὐτά· *ἐν γὰρ τῷ ὀνόματι Αὐτοῦ πᾶν γόνυ κάμψει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων*[1]· ὅταν οὖν ἔρχωνται οἱ δαίμονες καὶ πειράζωσί σε, τότε ἐὰν θέλῃς διώκῃς αὐτοὺς μακρὰν ἀπὸ σοῦ, τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ σημειούμενος καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπικαλούμενος».

Εἰς τὴν αἴτησιν τῶν δαιμόνων, ἐξαιτησαμένων ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων, ὁ Σωτὴρ ἀποκρινάμενος *εἶπεν αὐτοῖς· ὑπάγετε· οἱ δὲ ἐξελθόντες ἀπῆλθον εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων.* Ἀλλὰ τίνος ἕνεκεν ἐποίησεν ὁ Χριστὸς ἐκεῖνο, ὅπερ ἠξίωσαν οἱ δαίμονες, ἐπιτρέψας αὐτοῖς ἵνα ἀπέλθωσιν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων; Ἵνα μάθωμεν ὅτι ὅπου ἡ ἀκαθαρσία τῆς ἁμαρτίας καὶ ὁ βόρβορος τῶν αἰσχρῶν πράξεων, ἐκεῖ, καὶ οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες ἀναπαύονται, ἐκεῖ καὶ ὁ Θεὸς συγχωρεῖ αὐτοῖς τὴν εἴσοδον.

Εὐθὺς ὡς οἱ δαίμονες εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων ἀπῆλθον, *ὥρμησε πᾶσα ἡ ἀγέλη τῶν χοίρων κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ ἀπέθανον ἐν τοῖς ὕδασι.* Καὶ αὖθις τὴν ἐνδιάθετον αὐτῶν κακίαν οἱ δαίμονες κατάφωρον ἐποιήσαντο, ἐξωθήσαντες κατὰ κρημνοῦ τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων καὶ ἐν τῇ θαλάσσῃ ἀποπνίξαντες αὐτούς, ἵνα λυπήσωσι τοὺς κυρίους αὐτῶν, ὥστε νὰ μὴ παραδεχθῶσι τὸν Χριστόν. Ἀλλ' εἴποι τις· πῶς ὁ δικαιότατος Θεὸς ἠνέχθη τὴν ζημίαν, ἣν ἔπαθον οἱ

1) πρὸς Φιλιπ. β' 10.

κύριοι τῶν χοίρων; Πρὸς ποινὴν τῶν ἁμαρτανόντων, ἀπαντῶμεν, καὶ σωφρονισμὸν αὐτῶν, καὶ πρὸς στήριγμα τῶν δικαίων. Ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἐκώλυε τὴν τῶν χοιρίνων κρεάτων τροφήν, τοῦτον δὲ παραβαίνοντες οἱ Γεργεσηνοί, ἀγέλας χοίρων διέτρεφον, ὅθεν εἰς σωφρονισμὸν αὐτῶν οὕτως ἐπαιδεύθησαν.

Ταῦτα ἰδόντες οἱ τοὺς χοίρους *βόσκοντες ἔφυγον καὶ ἀπελθόντες εἰς τὴν πόλιν ἀπήγγειλον πάντα, καὶ τὰ τῶν δαιμονιζομένων.* Ἐκ τούτων διδασκόμεθα ὅτι καὶ κατ' οἰκονομίαν ἐπετράπη ὑπὸ τοῦ Κυρίου τὸ τῶν χοίρων πάθημα, ἵνα κήρυκες τοῦ θαύματος γένωνται οἱ χοιροβοσκοὶ καὶ διασαλπίσωσι τά τε εἰς τοὺς χοίρους γενόμενα καὶ τὴν ἴασιν τῶν δαιμονιζομένων· ὅθεν ἐπὶ τοῖς λόγοις τῶν χοιροβοσκῶν *πᾶσα ἡ πόλις ἐξῆλθεν εἰς συνάντησιν τῷ Ἰησοῦ.* Ἐξῆλθον, ἵνα ἰδίοις ὄμμασιν ἴδωσι τὸ γενόμενον θαῦμα καὶ πιστωθῶσι περὶ τῆς ἀκριβείας τῶν λόγων τῶν χοιροβοσκῶν. Καίπερ ὅμως ὀφθαλμοφανῶς εἶδον τοὺς δαιμονιζομένους σωφρονοῦντας καὶ τέλεον τεθεραπευμένους, δὲν διήνοιξαν τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς διανοίας αὐτῶν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς θεότητος ἐκείνου, εἰς οὗ τὴν θέαν καὶ οἱ δαίμονες φόβῳ συνεσχέθησαν, ἀλλ' *ἰδόντες αὐτόν, παρεκάλεσαν αὐτόν, ὅπως μεταβῇ ἀπὸ τῶν ὁρίων αὐτῶν.* Οὕτως ἢ ἀναισθήτως ἔχουσιν οἱ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰς γενομένας αὐτοῖς εὐεργεσίας, ἢ ἐξ ὑλικῶν συμφερόντων σκοτιζόμενοι ἀπωθοῦσι τὴν παρεχομένην αὐτοῖς σωστικὴν ἄγκυραν τῆς μετανοίας καὶ μεταγνώσεως, καὶ σκληροτραχήλως ἐμμένουσιν ἐν τῇ εἰς ψυχικὴν ἀπώλειαν ἀγούσῃ αὐτοὺς ὁδῷ.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σωτὴρ πάντας μὲν προσκαλεῖ εἰς μετάνοιαν, ἀλλ' οὐδένα βιάζεται, ὡς εἶδε τὴν πώρωσιν τῶν Γεργεσηνῶν, *ἐμβὰς εἰς πλοῖον διεπέρασε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν·* ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς χώρας τῶν ἀγνωμόνων ἐκείνων τῶν ἀποφηναμένων ἑαυτοὺς ἀναξίους τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, ἤτοι τὴν Καπερναούμ, ἔνθα κατῴκει. Πολλὰ οὕτω τὰ διδακτικὰ παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ ἑρμηνευθὲν εὐαγγελικὸν ἀνάγνωσμα· ἐὰν δὲ θελήσωμεν τὴν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γεργεσηνῶν συμβᾶσαν σκηνὴν νὰ παραλληλίσωμεν πρὸς

τὰ ἐν τῇ κοινωνίᾳ καθ' ἑκάστην ἐπισυμβαίνοντα, καταπληκτικὴν θέλομεν εὕρει ἀναλογίαν καὶ ὁμοιότητα. Ἡ αὐτὴ θρασύτης, ἡ αὐτὴ ἀναισχυντία ἡ διακρίνασα τοὺς δαίμονας ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου, διακρίνει δυστυχῶς καὶ ἡμᾶς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐξοκείλοντας· ἐν ᾧ ὁ Θεὸς ἐξ ἀφάτου φιλανθρωπίας μακροθυμεῖ καὶ ἀναμένει τὴν μετάνοιαν ἡμῶν, ὡς μὴ θέλων τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἡμεῖς τὴν ἐκ φιλανθρωπίας ἀφάτου μακροθυμίαν τοῦ Θεοῦ δὲν ἐκτιμῶμεν, ἀλλ' ἐλαφρᾷ καρδίᾳ ἀθετοῦμεν καθ' ἑκάστην τὰς θείας αὐτοῦ ἐντολάς, ἐπιλέγοντες, «ὁ Θεὸς δὲν ταπεινοῦται ὥστε νὰ ὑπολογίζῃ τὸ τί πράττομεν ἐπὶ τῆς γῆς—ὁ Θεὸς εὕρηται πολὺ ὑψηλά», καὶ ἄλλας τοιαύτας ἀτοπίας, τὰς ὁποίας οἱ δείλαιοι εὐφυολογίας νομίζομεν· ὅταν ὅμως ἐπιστῇ κίνδυνος ἀπειλῶν ἡμᾶς, τότε περιδεεῖς καὶ ἔντρομοι τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν ἐπικαλούμεθα, ἀλλὰ καὶ τότε πάλιν οὐχὶ εἰς μετάνοιαν παραγενόμενοι, ἀλλὰ τὴν ἐπί τινα χρόνον ἀναβολὴν τῆς τιμωρίας ἐξικετεύοντες.

Ἀλλὰ καὶ ἡ τοῦ δαιμονιῶντος εἰκών, ὡς περιγράφει αὐτὴν ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, πολλὴν παρέχει εἰς ἡμᾶς τὴν εἰς ἐποικοδόμησιν διδασκαλίαν· *ἱμάτιον*, λέγει, *οὐκ ἐνεδιδύσκετο καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν*. Οὕτω διάγει ὁ ἔχων ἐν ἑαυτῷ δαίμονας, ἤτοι δαιμονικὰς πράξεις· δὲν ἐνδιδύσκεται ἱμάτιον, ἤτοι τὴν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ στολήν· δὲν μένει ἐν οἰκίᾳ, τουτέστιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν δὲν εἰσέρχεται, ἀλλὰ παραμένει ἐν τοῖς μνήμασιν, ἤτοι κυλίεται ἐντὸς τῶν καταγωγίων τῆς κακίας καὶ τῆς διαφθορᾶς, καὶ ἐντὸς αὐτῶν καταστρέφει τὸν βίον.

Ἐὰν ἤδη ζητήσῃ τις καὶ ἀναγωγικῶς νὰ ἐξετάσῃ τὴν ἱστορίαν ταύτην τοῦ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γεργεσηνῶν γενομένου θαύματος, μανθάνει ὅτι οἱ χοιρώδεις τῶν ἀνθρώπων εἶνε εὐεπιχείρητοι εἰς τὰς ἐπηρείας τῶν δαιμόνων, καὶ ὅτι ἐφ' ὅσον μὲν εἶνε ἄνθρωποι, ἤτοι ἐφ' ὅσον τὸ λογικὸν συγκρατεῖ αὐτοὺς καὶ τοὺς ἀναχαιτίζει, καὶ ἐξοκείλαντες εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας δύνανται νὰ γνωσιμαχήσωσι, νὰ ἔλθωσιν εἰς συναίσθησιν, καὶ διὰ τῆς μετανοίας νὰ ἐξ[illegible]νισθῶ[illegible]ν ἂν ὅμως γίνωσιν ὅλως

χοῖροι, ἤτοι ἂν τέλεον δουλαγωγηθῶσιν ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, τότε κατὰ κρημνῶν φέρονται, καί, ριπτόμενοι εἰς τὴν μαινομένην θάλασσαν τῶν παθῶν, ἀφανίζονται.

ΙΔ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ς' Κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. θ'. Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἐμβὰς ὁ Ἰησοῦς εἰς πλοῖον, διεπέρασε καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν.

2 Καὶ ἰδού, προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον· καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπε τῷ παραλυτικῷ, *Θάρσει τέκνον, ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.*

3 Καὶ ἰδού τινες τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, *οὗτος βλασφημεῖ.*

4 Καὶ ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν, *ἵνα τί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;*

5 *Τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον εἰπεῖν; Ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, ἔγειραι καὶ περιπάτει;*

6 *Ἵνα δὲ εἰδῆτε, ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας* (τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ)· *Ἔγερθείς, ἆρόν σου τὴν κλίνην καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.*

7 Καὶ ἐγερθεὶς ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

8 Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεόν, τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις.

Διωχθεὶς ὑπὸ τῶν πεπωρωμένων Γεργεσηνῶν, δὲν ἀντέτεινε τὸ παράπαν ὁ Σωτήρ, ἀλλὰ τοὺς ἀποφηναμένους ἑαυτοὺς ἀναξίους τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ κατέλειπε, δεικνὺς ὅτι, εἰ καὶ θέλει καὶ ἐρίεται τὴν σωτηρίαν καὶ μετάνοιαν πάντων, οὐδένα ὅμως βιάζεται, οὐδὲ τὸ παράπαν ἐπηρεάζει τὴν ἐλεύθεραν ἑκάστου βούλησιν· ὅθεν καὶ *ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον διεπέρα-*

σε, καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν. Διεπέρασε τὴν θάλασσαν τῆς Τιβεριάδος, ἧς ἐν τῇ παραλίᾳ ἔκειτο ἡ Καπερναούμ, *καὶ ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν*, ἤτοι τὴν Καπερναούμ, ἐν ᾗ εἶχε τὸ κατοικητήριον αὐτοῦ, καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ[1]. Ἰδίαν δὲ αὐτοῦ πόλιν ἀναγράφει τὴν Καπερναοὺμ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, διότι ἐν αὐτῇ εἶχε τὴν σταθερὰν αὐτοῦ κατοικίαν· ἐπειδὴ ἂν ἐν τῇ Βηθλεὲμ ἐτέχθη τὸ ἀνθρώπινον, ἂν ἐν τῇ Ναζαρὲτ ἐξετράφη, ἐν τῇ Καπερναοὺμ ὅμως κατῴκει σταθερῶς.

Μόλις ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὁ Σωτὴρ *καὶ ἰδού, προσέφερον αὐτῷ παραλυτικὸν ἐπὶ κλίνης βεβλημένον.* Ὁ παραλυτικὸς οὗτος προδήλως δὲν εἶνε ὁ αὐτὸς τῷ παρὰ τῷ εὐαγγελιστῇ Ἰωάννῃ μνημονευομένῳ[2]. Ὁ ἐν Καπερναοὺμ οὗτος δὲν ἦτον ἄμοιρος φίλων, ὡς ὁ παρὰ τῇ κολυμβήθρᾳ τῇ ἐπὶ τῇ προβατικῇ πύλῃ κατακείμενος. Ἐκεῖνον ἰδὼν ὁ Σωτὴρ ἠρώτησε, *θέλεις ὑγιὴς γενέσθαι;* πρὸς τὸν ἐν Καπερναοὺμ δὲ τοῦτον οὐδὲν τούτων εἶπεν, ἀλλ' *ἰδὼν τὴν πίστιν αὐτῶν, εἶπε τῷ παραλυτικῷ, θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.* Ἐκεῖνον ἐν σαββάτῳ ἐθεράπευσεν, ἐφ' ᾧ καὶ τὸν χόλον ἐξήγειρε τῶν Φαρισαίων, τοῦτον δὲ οὐχὶ ἐν σαββάτῳ, ὡς βεβαιούμεθα ἐκ τοῦ ὅτι δὲν ἐνεκάλεσαν αὐτὸν οἱ γραμματεῖς ἐπὶ καταλύσει τοῦ σαββάτου. Ἐκεῖνος τριάκοντα καὶ ὀκτὼ ἔτη ἦν κατακείμενος, οὗτος ἄδηλον ἀπὸ πόσου ἔπασχε χρόνου. Ἐκεῖνος ἐν παντελεῖ ἐρημίᾳ ἦν τῶν προστησομένων, οὗτος εἶχε τοὺς θεραπεύοντας καὶ περιποιουμένους αὐτόν, οἵτινες καὶ βαστάζοντες ἔφερον αὐτὸν πρὸς τὸν θεῖον ἰατρόν. Δὲν ἦσαν δὲ εἷς ἢ δύο οἱ περιποιούμενοι τὸν περὶ οὗ ὁ λόγος πάσχοντα, ἀλλὰ τέσσαρες οἱ φέροντες αὐτὸν ἐπὶ κραββάτου, καὶ ἄλλοι πάντως οἱ συναντιλαμβανόμενοι αὐτοῖς, ἀφ' οὗ, κατὰ τὸν λεπτομερέστερον τὰ τοῦ παραλυτικοῦ τούτου ἀφηγούμενον Μάρκον, τέσσαρες μὲν ἦσαν οἱ αἴροντες τὸν πάσχοντα, πλείους δὲ πάντως οἱ ἐλθόντες πρὸς τὸν Ἰησοῦν φέροντες αὐ-

1) Ματθ. δ' 14. 2) Ἰωάν. ε' 5 καὶ ἑφεξ.

τόν, καὶ οἵτινες, ὡς ἠδυνάτησαν ἵνα προσεγγίσωσιν αὐτῷ διὰ τὸ πλῆθος, δὲν ὤκνησαν, ἵνα ἀποστεγάσωσι τὴν στέγην, ὅπου ἦν ὁ Σωτὴρ καθήμενος, καὶ ἐξορύξαντες χαλάσωσι τὸν κράββατον, ἐφ' οὗ ὁ παράλυτος κατέκειτο, καὶ καταβιβάσωσιν αὐτὸν σὺν τῷ κλινιδίῳ εἰς τὸ μέσον ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ[1]. Ἐπὶ τούτοις *ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν*, τῶν τε δηλονότι προσενεγκάντων, διότι πολλάκις διὰ τὴν τῶν προσφερόντων πίστιν θαυματουργεῖ, καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ πάσχοντος, ὅστις ἂν μὴ ἐπίστευε δὲν θὰ ἠνέχετο ἵνα χαλασθῇ ἡ στέγη καὶ ἀπὸ τῶν κεράμων σὺν τῷ κλινιδίῳ καταβιβασθῇ, *εἶπε τῷ παραλυτικῷ, θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου*, καὶ οὕτω τὴν δύναμιν αὐτοῦ ἀπεκάλυψε, μετ' ἐξουσίας ἀπάσης λύσας τὰ ἁμαρτήματα, καὶ δείξας ὅτι εἶνε ὁμότιμος πρὸς τὸν γεγεννηκότα, τὸν διὰ τοῦ ὑψιφωνοτάτου, τῶν προφητῶν διδάσκοντα, «ἐγώ εἰμι, ἐγώ εἰμι ὁ ἐξαλείφων τὰς ἀνομίας σου[2]».

Ὅτι δὲ διὰ τὴν πίστιν τῶν τε προσκομισάντων τὸν πάσχοντα καὶ αὐτοῦ τούτου τοῦ πάσχοντος ἰδίᾳ ὁ Σωτὴρ τὴν ἑαυτοῦ ἀπεκάλυψε δύναμιν, πιστοποιούμεθα ἐκ τῶν λόγων, οἷς ἐχρήσατο, τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτημάτων εἰς τὸν παράλυτον διδούς. Ἐφώνησε τοῦτον *τέκνον*, δείξας ὅτι διὰ τῆς πίστεως οἰκεῖος τῷ Θεῷ ἐγένετο, ἀφ' οὗ οὐδεὶς ἄπιστος τέκνον Θεοῦ λέγεται· προσέθετο δὲ καὶ τὸ *ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου*, τήν τε παντοκρατορικὴν αὐτοῦ δύναμιν ἀποκαλύψας, ἀφ' οὗ καὶ «οὐδεὶς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰ μὴ μόνον ὁ Θεός[3]», καὶ τὴν μετάνοιαν τοῦ πάσχοντος βεβαιώσας, ἀφ' οὗ οὐδεὶς ἀμετανόητος τὴν ἄφεσιν λαμβάνει.

Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ Σωτῆρος καθορῶμεν πρὸς τούτοις· α') ὅτι ἡ εἰς Χριστὸν πίστις δίδωσι τὸ χάρισμα τῆς υἱοθεσίας καὶ ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον τέκνον Θεοῦ, ἐπειδὴ «ὅσοι ἔλαβον αὐτόν, ἔδωκεν αὐτοῖς ἐξουσίαν τέκνα Θεοῦ γενέσθαι τοῖς πιστεύουσιν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ[4]»· β') ὅτι ἡ ἀληθὴς με-

1) Μάρκ. β' 3 4 Λουκ. ε' 19. 2) Ἠσ. μγ' 25. 3) Μάρκ, β' 7. 4) Ἰωαν. α' 12.

τάνοια φέρει εὐθὺς τὴν ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν, δι' ὃ ὁ Σωτὴρ διέταξεν ἵνα κηρυχθῇ ἐν τῷ ὀνόματι αὐτοῦ οὐ μόνον μετάνοια, ἀλλὰ καὶ ἡ διὰ τὴν μετάνοιαν διδομένη ἄφεσις τῶν ἁμαρτιῶν[1]. Πρὸς δὲ καὶ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐνορῶμεν τὸ ὅλως ἄτυφον τοῦ μόνου ἡμῶν καθηγητοῦ καὶ διδασκάλου. Καίπερ πολὺς περιίστατο λαὸς τὴν εἴσοδον ἀποτειχίζων, δὲν ἐπέδραμεν εὐθὺς ἵνα τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἐπιδείξηται διὰ τῆς φαινομένης τοῦ σώματος θεραπείας, ἀλλ' ἀνέμενεν ἵνα παρὰ τῶν παρισταμένων λάβῃ τὴν ἀφορμήν, καὶ καταναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ὁμολογήσωσι τὴν ὁμοτιμίαν αὐτοῦ πρὸς τὸν πατέρα, διὰ δὲ τοῦ στόματος αὐτῶν τῶν ἀντικειμένων καταστήσῃ τοῦτο φανερόν. Ὅθεν πρῶτον τὸ ἄδηλον, τὴν ψυχὴν ἐθεράπευσεν, ἀφεὶς τὰ ἁμαρτήματα· τοῦτο δὲ τὸν μὲν πάσχοντα ἔσωζεν, εἰς δὲ τὸν Σωτῆρα δὲν ἔφερε πολλὴν δόξαν παρ' ἀνθρώποις, ἀδυνατοῦσι νὰ διίδωσι τὰ μὴ προσιτὰ εἰς ἀνθρώπων ὀφθαλμούς, καὶ ἐπιγνῶσι τὸν ἀπὸ τοῦ ρύπου τῆς ἁμαρτίας καθαρισμὸν τῆς ψυχῆς· «ἀλλ' εὐμήχανος ὢν αὐτός, τῇ βασκανίᾳ αὐτῶν εἰς τὴν τοῦ σημείου φανέρωσιν ἀπεχρήσατο[2]», διότι, ἐκεῖνοι μὲν ὑπὸ πονηρίας ἐνοχλούμενοι, ἐπεθύμουν νὰ ἐπισκιάσωσι τὴν δόξαν τοῦ Κυρίου, οὗτος δὲ κατηνάγκασεν αὐτούς, ἵνα καὶ ἄκοντες παρασκευάσωσιν ὅπως ἐκλάμψῃ τὸ γεγενημένον. Πῶς; Τοῦτο διδάσκει ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς λέγων, *καὶ ἰδού τινες τῶν γραμματέων εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτος βλασφημεῖ.*

Νομίσαντες οἱ δεῖλαιοι ὅτι ἄνθρωπος ψιλὸς ἦν ὁ ἐν μέσῳ αὐτῶν καθήμενος καὶ διδάσκων, ἐθορυβήθησαν ἀκούσαντες αὐτοῦ εἰπόντος, «θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου», καὶ διαλογιζόμενοι, «τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας εἰμὴ ὁ Θεός», *εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτος βλασφημεῖ*, ὡς δῆθεν ἀντιποιούμενος ἐξουσίαν, ἣν δὲν εἶχεν. Οὕτως ἄδικοι καὶ παράλογοί εἰσι πολλάκις οἱ λογισμοὶ καὶ αἱ κρίσεις τῶν φιλοκατηγόρων ἀνθρώπων· κατακρίνουσι τὴν ἀρετὴν ὡς κακίαν καὶ ὀνομά-

1) Λουκ. κδ' 47. 2) Χρυσοστ. ὁμιλ. κθ' § α' εἰς τὸ κατὰ Ματθ.

ζουσι τὸ φῶς σκότος. Οἱ φιλοκατήγοροι ὅμως εἰσὶ χείρονες καὶ αὐτῶν τῶν ἐν τῇ μελετωμένῃ εὐαγγελικῇ περικοπῇ μνημονευομένων γραμματέων, διότι οὗτοι ἐσυλλογίσθησαν μὲν τὰς περὶ τοῦ Χριστοῦ βλασφημίας, πλὴν δὲν ἐτόλμησαν καὶ νὰ ἐκφωνήσωσιν αὐτάς, ἀλλ' *εἶπον ἐν ἑαυτοῖς· οὗτος βλασφημεῖ*, ἤτοι ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτῶν τοῦτο διελογίσθησαν, ἐν ᾧ οἱ καταλαλοῦντες οὐ μόνον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν συλλογίζονται κακὰ περὶ τοῦ πλησίον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ στόμα ἀνοίγουσι, καὶ τὴν γλῶσσαν κινοῦσι, παρρησίᾳ κακολογοῦντες καὶ κατακρίνοντες τὸν πλησίον, τὸν ἀδελφὸν αὐτῶν.

Ἂν δὲ καὶ διὰ μόνης τῆς ἰάσεως τοῦ σώματος ἠδύνατο νὰ ἀποστομώσῃ τοὺς ἀπιστοῦντας καὶ νὰ καταδείξῃ εἰς αὐτοὺς ὅτι, τὸ φαινόμενον σῶμα διὰ μόνου τοῦ λόγου ἰώμενος, ἠδύνατο ἐπίσης ν' ἀπαλείψῃ διὰ τοῦ λόγου αὐτοῦ καὶ τὰς ἁμαρτίας τῆς ψυχῆς, ἵνα μὴ ἀφήσῃ εἰς τοὺς ἀπιστοῦντας τὸν ἐλάχιστον περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ δισταγμόν, καὶ ἕτερον σημεῖον τῆς πρὸς τὸν Πατέρα ὁμοτιμίας αὐτοῦ ἔδειξε, καὶ τοῦτο οὐχὶ μικρόν. Ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ἔλεγον ὅτι τὸ λύειν ἁμαρτήματα, ἦν ἴδιον μόνου τοῦ Θεοῦ, ὁ Σωτὴρ οὐ μόνον ἔλυσε τὰ ἁμαρτήματα τοῦ παραλύτου, ἀλλὰ καὶ σὺν τούτῳ ἕτερόν τι ἐπεδείξατο, ὅπερ μόνου τοῦ Θεοῦ ἴδιον, τὴν γνῶσιν τῶν ἐν τῇ καρδίᾳ ἀπορρήτων. τὴν ἀποκάλυψιν αὐτῶν. Ὅθεν *ἰδὼν ὁ Ἰησοῦς τὰς ἐνθυμήσεις αὐτῶν, εἶπεν· ἵνα τί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;* Δὲν εἶχον ἀποκαλύψει οἱ γραμματεῖς τοὺς διαλογισμοὺς αὐτῶν, ἀλλ' «ἐν ἑαυτοῖς εἶπον· οὗτος βλασφημεῖ», καὶ ὁ Σωτήρ, περὶ οὗ τὴν πλημμελῆ ταύτην ἐσχημάτισαν κρίσιν, ὁ παντογνώστης ὁ ἐτάζων καρδίας τε καὶ νεφροὺς[1], ὃς μονώτατός ἐστιν ὁ ἐπιστάμενος καρδίας[2], ἐπειδὴ κατὰ τὸ γεγραμμένον «ἄνθρωπος (μὲν) ὄψεται εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ Θεὸς εἰς καρδίαν[3]», κατήλεγξε τοὺς κεκρυμμένους βλασφήμους καὶ πονηροὺς τῶν γραμματέων διαλογισμούς, καὶ ἐρωτήσας, *ἵνα τί ὑμεῖς ἐνθυμεῖσθε πονηρὰ ἐν ταις καρδίαις*

1) Ψαλμ. ζ' 10. 2) Βασιλ. Γ' η' 30. 3) Βασιλ. Α' ις' 7.

ἡμῶν; Ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς ὅτι Θεός ἐστι, ἴσος τῷ γεγεννηκότι.

Διδάσκων αὐτοὺς ἀκολούθως ὅτι οὐχὶ κομπάζων καὶ ἐπιδεικτιῶν εἶπε πρὸς τὸν πάσχοντα *θάρσει τέκνον, ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου,* μετ' ἐπιεικείας κατέδειξεν εἰς αὐτοὺς ὅτι ὡς ἐξουσίαν ἔχων καὶ δύναμιν τοῦτο εἶπεν· ὅθεν καὶ τὸν λόγον συνεχίσας, προσέθετο, *τί γάρ ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν· ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν· ἔγειρε καὶ περιπάτει;* Ἤτοι ἐὰν δὲν ἐπείσθητε περὶ τῆς θεότητός μου ἐκ τοῦ ὅτι ἀπεκάλυψα τὰ κρύφια τῶν καρδιῶν ὑμῶν, ἰδοὺ θέλω σφίγξει τὸ σῶμα τοῦ παραλύτου, θέλω δώσει τὴν κίνησιν εἰς τὰ νενεκρωμένα αὐτοῦ μέλη, *ἵνα εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας·* ἀνοίξατε λοιπὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ εἰδῆτε τὸν παράλυτον τοῦτον· ἰδοὺ ἐγὼ δι' ἑνὸς μόνον λόγου θέλω παράσχει εἰς αὐτὸν τὴν ἴασιν· θέλω δὲ πράξει τοῦτο οὐχὶ ἐκ φιλοτιμίας καὶ κόμπου ἐπιδεικτιάσεως, ἀλλ' ἵνα πείσω ὑμᾶς ὅτι δὲν βλασφημῶ, ποιῶν ἐμαυτὸν ἴσον τῷ Πατρί. Πρὸς τοῦτο δὲ καὶ μόνον, *ἵνα εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας,* ἰδοὺ ποίαν ἀπόδειξιν προβάλλω ἔμπροσθεν τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν.

Τότε λέγει τῷ παραλυτικῷ ἐγερθείς, ἆρόν σου τὴν κλίνην καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου. Ἀναστήσας δὲ αὐτὸν εἰς τὴν οἰκίαν ἔπεμψε, πάλιν τὸ ἄτυφον δείξας καὶ ὅτι οὐχὶ φαντασία ἦν τὸ γεγενημένον, ἐπειδὴ τοὺς τῆς ἀρρωστίας μάρτυρας, τούτους ἐποιήσατο καὶ τῆς ὑγίειας. Ἐπὶ τούτοις δὲ θαυμάσωμεν καὶ τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥήματος· δὲν λέγει ὅτι ἐξουσίαν ἔλαβεν ἢ ἐδόθη τῷ υἱῷ τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' *ἵνα εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει,* δεικνὺς τὸ ὁμοούσιον αὐτοῦ τῷ Πατρί, καὶ ὅτι τὴν ἐξουσίαν ταύτην ἔχει φύσει ὡς Θεός. Διὰ τούτου δὲ ὅ,τι ἀνωτέρω κεκαλυμμένως πῶς εἶπε, φανερῶς ἔδειξεν· ὅθεν ἐν ᾧ προκειμένου περὶ τῆς ἀφέσεως τῶν ἁμαρτιῶν δὲν εἶπεν *ἀφίημί σοι, ἀλλ' ἀφέωνταί σοι αἱ ἁμαρτίαι σου,* ἤδη ἀπροκαλύπτως ἀφ' ἑαυτοῦ ταύτας ἀφίησι, καὶ μαρτυρεῖ ὅτι ἐν ἐξουσίᾳ ἰδίᾳ ὡς Θεὸς τοῦτο ποιεῖ. Πρὸς δὲ διδάσκων ὅτι ἡ τῶν ἁμαρτιῶν ἄφεσις ἐν τῷ παρόντι βίῳ δι' ἔργων

μετανοίας ἀποκτᾶται καὶ οὐχὶ ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ μετὰ τὴν κρίσιν, προσέθετο ἐπὶ τῆς γῆς ἀφιέναι ἁμαρτίας, παιδεύων ἡμᾶς ὅτι μετὰ τὴν κρίσιν καὶ τὴν ἀνταπόδοσιν οὐδὲν ὀφελεῖ ἡ μετάνοια.

Ὁ παράλυτος τῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου ἀκούσας καὶ ἐγερθείς, ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, διότι ὁ δεσποτικὸς λόγος ἔδωκεν εὐθὺς τὴν κίνησιν εἰς αὐτόν, ἐτόνωσε τὰ νεῦρα ἔσφιγξε τὰς σάρκας, ἐδυνάμωσε τὰ μέλη, ἀμέσως δὲ ὁ κλινήρης ἠγέρθη, ὁ κατάκοιτος ἀπὸ τῆς κλίνης ἀνέστη, ὁ παράλυτος ἐκινήθη, ὁ ἔχων ἀνάγκην τεσσάρων ἵνα ἀπὸ τόπου εἰς τόπον μεταφέρηται, ἦρε αὐτὸς τὸν κράββατόν του ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοῦ, καὶ πεφορτισμένος περιπατῶν ἀπῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Ἰδόντες δὲ οἱ ὄχλοι ἐθαύμασαν, καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν τὸν δόντα ἐξουσίαν τοιαύτην τοῖς ἀνθρώποις. Τὸ ὑπερφυὲς τοῦ ἔργου κατέπληξε τοὺς ὁρῶντας, οἵτινες ἐθαύμασαν μὲν καὶ ἐδόξασαν τὸν Θεὸν ἀλλ' οὐχὶ ὡς ἔπρεπε, «προσίστατο γὰρ αὐτοῖς ἡ σάρξ» κατὰ τὸν χρυσορρήμονα ἑρμηνευτήν· ὅθεν δὲν ἐδόξασαν τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Θεὸν ποιήσαντα τοῦτο ἰδίᾳ δυνάμει, ἀλλ' ἐπιμένοντες ἵνα θεωρῶσιν αὐτὸν ἄνθρωπον, ἐδόξασαν τὸν Θεὸν ὡς δόντα εἰς αὐτὸν τὴν ἐξουσίαν τοῦ θαυματουργεῖν.

ΙΕ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Ζ' Κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. θ' 27 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, παράγοντι τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοί, κράζοντες καὶ λέγοντες, *ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαυίδ.*

28 Ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί, καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, *πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;* Λέγουσιν αὐτῷ, *ναί, Κύριε.*

29 Τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων, *κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν.*

30 Καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί· καὶ ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, ὁρᾶτε μηδεὶς γινωσκέτω.
31 Οἱ δὲ ἐξελθόντες διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ.
32 Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδού, προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον.
33 Καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου, ἐλάλησεν ὁ κωφός· καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι, λέγοντες, ὅτι οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ.
34 Οἱ δὲ Φαρισαῖοι ἔλεγον, ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια.
35 Καὶ περιῆγεν ὁ Ἰησοῦς τὰς πόλεις πάσας καὶ τὰς κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ.

Και πάλιν διδάσκει ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ νὰ φεύγωμεν τὰς ἐπιδεικτιάσεις καὶ τὸν παρ' ἀνθρώποις κόμπον, «παιδεύων ἡμᾶς τὴν παρὰ τῶν πολλῶν διωθεῖσθαι δόξαν», καθ' ἃ ἡ χρυσήλατος τῆς ἐκκλησίας σάλπιγξ ἑρμηνεύουσα σημειοῖ. Τὴν ἀποφυγὴν τοῦ κόμπου καὶ τῆς ἐπιδεικτιάσεως ἑνορῶμεν ἐν ἁπάσαις ταῖς πράξεσι τοῦ Σωτῆρος, φεύγοντος, ὁσάκις ἐθαυματούργει, τὴν παρὰ τῶν πολλῶν δόξαν[1], παιδεύοντος δὲ ἡμᾶς, ἵνα καὶ ἡμεῖς φεύγωμεν τὴν κενοδοξίαν καὶ τὸν δυσώδη τῆς δοξομανίας καπνόν, τὸν καθιστῶντα τὴν ζωὴν τοῦ ματαιόφρονος σαφῆ σκιὰν φανταστικοῦ τινος ὁράματος, ἐπειδὴ ἡ κενοδοξία τυφλώττει τὸν ἄνθρωπον, ἀποκρύπτουσα τὰ ἐλαττώματα τῆς καρδίας αὐτοῦ.

Ταῦτα διδάσκει ἡμᾶς ἐκ προκαταβολῆς τὸ ἀνωτέρω μεταγραφὲν εὐαγγελικὸν ἀνάγνωσμα, λέγον, καὶ παράγοντι ἐκεῖθεν τῷ Ἰησοῦ, ἠκολούθησαν αὐτῷ δύο τυφλοί, κράζοντες καὶ λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς υἱὲ Δαυίδ· ταῦτα διδασκει διὰ τῆς σιω-

1) Ματθ η' 4, 13, 18. θ' 22, 26. ιβ' 16. ιδ' 22. ιε' 28· Μάρκ. δ' 39. ε' 1. Ἰωάν. ε' 13.

πῆς τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὰς φωνὰς καὶ ἱκεσίας τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων. Ἀλλὰ πόθεν οὗτοι ὁρμηθέντες ἠκολούθησαν αὐτῷ; Ἐκ τοῦ ὅτι πρὸ μικροῦ ἤκουσαν διαφημιζομένην ἀνὰ τὴν πόλιν τὴν ἀνάςασιν τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαείρου καὶ ἐπίςευσαν ὅτι ὁ δυνάμενος νὰ ἐγείρῃ ἐκ νεκρῶν θανόντα, ἠδύνατο νὰ χαρίσῃ τὴν ὅρασινεἰς τοὺς ἐκ τυφλώσεως πάσχοντας· ὅθεν ὡς ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ Ἰαείρου ἐξῆλθεν ὁ θεῖος ἰατρός, *ἠκολούθησαν αὐτῷ* (οἱ) *δύο τυφλοὶ κράζοντες καὶ λέγοντες, ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαυίδ.* Υἱὸν Δαυὶδ ἐκάλουν αὐτόν, οὐχὶ μόνον διότι ἰδιάζουσαν τιμὴν τὸ ὄνομα ἐνέφαινε, καθ' ὅσον πολλαχοῦ καὶ οἱ προφῆται[1] τοὺς βασιλεῖς, οὓς ἐπεθύμουν νὰ τιμήσωσιν, οὕτως ἐκάλουν, ἀλλὰ καὶ διότι οἱ τοὺς σωματικοὺς ὀφθαλμοὺς ἐσκοτισμένους ἔχοντες δύο ἐκεῖνοι δυστυχεῖς, τοὺς ψυχικοὺς ὀφθαλμοὺς φωτεινοὺς κεκτήμενοι, ἐπίστευον ὅτι ὁ Μεσσίας κατὰ τὰς προρρήσεις τῶν προφητῶν ἔμελλε νὰ γεννηθῇ ἐν ἀνθρώποις ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυίδ· ὅθεν καὶ υἱὸν Δαυὶδ αὐτὸν ἀπεκάλουν. Οὐδέν τι δ' ἕτερον ἐζήτουν παρ' αὐτοῦ, ἀλλ' ἔλεον μόνον ἐξελιπάρουν, φωνοῦντες, *ἐλέησον ἡμᾶς, υἱὲ Δαυίδ.*

Φεύγων ὅμως ὁ Σωτὴρ τὴν τῶν ἀνθρώπων δόξαν, οὐδὲν πρὸς αὐτοὺς ἀπεκρίνατο ἐφ' ὅσον ἦν ἐν τῇ ὁδῷ· *ἐλθόντι δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, προσῆλθον αὐτῷ οἱ τυφλοί· καὶ λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, πιστεύετε, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; λέγουσιν αὐτῷ· ναί, Κύριε.*

Καὶ ἐν τῇ οἰκίᾳ ὡς παρεγένετο δὲν ἔσπευσεν ἵνα ἀμέσως ἀποδώσῃ εἰς αὐτοὺς διὰ θαύματος τὴν ὅρασιν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι διὰ τὴν πίστιν αὐτῶν ἄξιοι θεραπείας ἦσαν οἱ προσελθόντες τυφλοί, καὶ ὅτι ἡ φιλανθρωπία καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἔχει λόγον τὸν ἀπὸ τῆς πίστεως τῶν σωζομένων, ἠρώτησε τοὺς τυφλούς, *πιστεύετε, ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;*

Ἠρώτησεν αὐτούς, αὐτὸς μὲν οὐδεμίαν χρείαν ἔχων ὡς καρδιογνώστης Θεὸς τῆς ἀποκρίσεως αὐτῶν, ὅπως τὴν πίστιν μάθῃ καὶ τὴν εὐλάβειαν τῶν ἱκετευόντων τυφλῶν κατίδῃ,

1) Ἰεζεκ. λδ' 23. Ζαχαρ. ιβ' 8.

ἀλλ' ἵνα ἡμεῖς μὲν μάθωμεν ὅτι ἄνευ πίστεως οὐδεμία χάρις δίδοται, οἱ δὲ τυφλοὶ καθοδηγηθῶσι πρὸς ὑψηλοτέραν ἐπίγνωσιν, καὶ μάθωσι τί ἔπρεπε νὰ φρονῶσι περὶ αὐτοῦ, ὃν υἱὸν Δαυὶδ προσηγόρευσαν. Ὅθεν *λέγει αὐτοῖς, πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι;* Δὲν εἶπε· «πιστεύετε ὅτι δύναμαι νὰ παρακαλέσω τὸν πατέρα μου», ἢ «ὅτι δύναμαι νὰ προσευχηθῶ ὑπὲρ ὑμῶν», ἀλλὰ «πιστεύετε ὅτι δύναμαι ἐγὼ νὰ πράξω τοῦτο»; Ἤτοι «ἀνίσταται ὁ νοῦς ὑμῶν καὶ ἡ διάνοια ἐπὶ τὴν ἀληθῆ κατάληψιν τοῦ πρὸς ὃν προσήλθατε; πιστεύετε εἰς τὴν θεότητα ἐμοῦ»;

Πρὸς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δὲν ἐδίστασαν νὰ ἀπαντήσωσιν οἱ τυφλοί, ὃν δὲ πρὸ μικροῦ τιμῶντες υἱὸν Δαυὶδ προσηγόρευον, τοῦτον διὰ τοῦ εἰς αὐτὸν μόνον ὡς Θεῷ πρέποντος ὀνόματος τοῦ Κυρίου προσηγόρευσαν, *καὶ λέγουσιν αὐτῷ, ναὶ Κύριε* «οὐκέτι Δαυὶδ υἱὸν αὐτὸν καλοῦσιν, ἀλλ' ὑψηλότερον ἀνίπτανται, καὶ τὴν δεσποτείαν ὁμολογοῦσι[1]».

Τότε ἥψατο τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν, λέγων· κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν. Ἐψηλάφησε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν, ἵνα δείξῃ ὅτι δὲν εἶνε ἄσαρκος ὡς ἦν ὅτε ἐποίει τὸ φῶς, ἀλλὰ σεσαρκωμένος καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ὡς ἦν σύναμα καὶ τέλειος Θεός· δὲν εἶπε δὲ ἁπλῶς ὡς ἐν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ φωτὸς **γενηθήτω,** ἀλλ' εἶπε, *κατὰ τὴν πίστιν ὑμῶν γενηθήτω ὑμῖν,* ὅπερ εἰς πολλοὺς τῶν προσελθόντων ἔλεγε πρὸ τῆς τῶν σωμάτων ἰατρείας, σπεύδων νὰ προανακηρύξῃ τὴν ἐν τῇ ψυχῇ πίστιν, ὥστε καὶ ἐκείνους εὐδοκιμωτέρους νὰ ποιήσῃ, καὶ ἑτέρους σπουδαιοτέρους νὰ κατασκευάσῃ. Ὡς δὲ ὁ πάντων δεσπότης καὶ Κύριος εἶπε τὸν λόγον τοῦτον *καὶ ἀνεῴχθησαν αὐτῶν οἱ ὀφθαλμοί·* ἀπηλλάγησαν τῆς τυφλώσεως οἱ δυστυχεῖς ἐκεῖνοι, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτῶν οἱ τέως ἐσκοτισμένοι ἐξέλαμψαν εἰς τὸ φῶς· τότε δὲ *καὶ ἐνεβριμήσατο αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων, ὁρᾶτε, μηδεὶς γινωσκέτω.* Δὲν παρήγγειλεν ἁπλῶς, ἀλλὰ **καὶ ἐνεβριμήσατο,** ἤτοι *μετὰ ἀπειλῆς ἐνετείλατο,*

1) Χρυσοστ. ὁμιλ. λβ' εἰς τὸ κατὰ Ματθ. § α'.

μετ' αὐστηρότητος ἐπετίμησεν, ἵνα μὴ φανερώσωσιν οὐχὶ τὴν ἰατρείαν, ἐπειδὴ ἀδύνατον ἦν νὰ κρυβῇ αὕτη, ἀλλὰ τὸν θεραπεύσαντα, ὅς, καὶ ἐν τούτῳ εὐσπλαγχνιζόμενος αὐτῶν, ἐδίδαξεν αὐτοὺς νὰ φεύγωσι τὴν ματαιοφροσύνην καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν.

Πρὸς τὸ Κυριακὸν ἐπίταγμα συνεμορφώθησαν οἱ ἰαθέντες τυφλοί; Ὄχι· ἡ ὑπερβολὴ τῆς χαρᾶς, ἡ εὐγνωμοσύνη ὤθησεν αὐτοὺς εἰς παρακοήν, καὶ *ἐξελθόντες διεφήμισαν αὐτὸν ἐν ὅλῃ τῇ γῇ ἐκείνῃ*. Ἔτρεξαν παντοῦ τὸ θαῦμα κηρύττοντες καὶ τὸν Σωτῆρα ἀνομολογοῦντες. Ἐν τούτῳ βλέπομεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ὡς ἐκ τῆς φυσικῆς αὐτοῦ διαπλάσεως δὲν δύναται νὰ ἴδῃ πάσας τὰς τῶν πραγμάτων σχέσεις, ὡς ἑνορᾷ ταύτας ὁ Θεός, ἐξ οὗ καὶ εἰς τὸ τῆς παρακοῆς καὶ ἀπειθείας ὑποπίπτει ἁμάρτημα, ὅταν μάλιστα καὶ τὸ εἰς αὐτὸν φύσει φαινόμενον καλὸν διαπράττῃ· σύναμα δὲ καὶ τὴν τῆς ἀρετῆς δύναμιν καθορῶμεν, διδασκόμενοι ὅτι, ὅσον ἡμεῖς αὐτὴν καλύπτομεν καὶ κατακρύπτομεν, τοσοῦτον αὕτη ἀνακαλύπτεται καὶ φανεροῦται.

Αὐτῶν δὲ ἐξερχομένων, ἰδού, προσήνεγκαν αὐτῷ ἄνθρωπον κωφὸν δαιμονιζόμενον· καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου ἐλάλησεν ὁ κωφός. Παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τούτου δὲν ἀπῄτησε πίστιν, διότι ἄφωνος ἦν, καὶ κατείχετο ὑπὸ τοῦ δαίμονος, ὅστις τήν τε γλῶσσαν καὶ τὴν ψυχὴν μετὰ τῆς γλώσσης ἐδέσμευσεν, ἐφ' ᾧ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ δὲν προσήλθεν, ἀλλ' ὑπ' ἄλλων προσήχθη· ὅθεν καὶ εὐθὺς ἐξεδίωξε τὸ νόσημα, *καὶ ἐκβληθέντος τοῦ δαιμονίου ἐλάλησεν ὁ κωφός*.

Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ κατὰ γράμμα ἐπληρώθη ἡ τοῦ Ἠσαΐου προφητεία, «τότε ἀνοιχθήσονται ὀφθαλμοὶ τυφλῶν καὶ ὦτα κωφῶν ἀκούσονται· τότε ἁλεῖται ὡς ἔλαφος ὁ χωλός, καὶ τρανὴ ἔσται γλῶσσα μογιλάλων[1]»· ὅθεν *καὶ ἐθαύμασαν οἱ ὄχλοι λέγοντες, ὅτι οὐδέποτε ἐφάνη οὕτως ἐν τῷ Ἰσραήλ*. Τοῦτο ὅμως ἐξέκαυσε τὸν φθόνον τῶν Φαρισαίων, διότι αὐτὸν οἱ ὄχλοι ἀνεκήρυττον, ἀνεψήμουν αὐτὸν ὑπέρτερον ἁπάντων οὐ μόνον

1) Ἠσ. λε' 5, 6.

τῶν τότε ὄντων, ἀλλὰ καὶ τῶν προγεγενημένων. Ἐκ τοῦ φθόνου δὲ ἐκκαιόμενοι οἱ *Φαρισαῖοι ἔλεγον, ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια*· ἤτοι ὕβριζον αὐτὸν διὰ τῆς ὑβριστικωτάτης τῶν ἐν τῇ ἑβραΐδι λέξεως[1], μὴ σκεπτόμενοι ὅτι παρελογίζοντο ταῦτα λέγοντες, διότι «εἰ ὁ Σατανᾶς τὸν Σατανᾶν ἐκβάλλει ἐφ' ἑαυτὸν ἐμερίσθη[2]», ὁ δὲ δαίμων ὑβριζόμενος δὲν εὐεργετεῖ, ἀφ' οὗ καὶ μὴ ὑβριζόμενος βλάπτει τοὺς θεραπεύοντας καὶ τιμῶντας αὐτόν. Ὅθεν ὁ Σωτὴρ μηδὲ ἀπαντήσεως ἀξιώσας τοὺς οὕτω παραλογιζομένους, ἀλλ' ἀφεὶς τὰ πράγματα ἔλεγχον τῶν παραλογισμῶν αὐτῶν, ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτῶν, *καὶ περιῆγε τὰς πόλεις πάσας καὶ κώμας, διδάσκων ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ κηρύσσων τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας, καὶ θεραπεύων πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν ἐν τῷ λαῷ*· παιδεύων ἡμᾶς ὅτι οὕτως ὀφείλομεν νὰ ἀμείβωμεν τοὺς κακολογοῦντας ἡμᾶς, οὐχὶ κακολογοῦντες καὶ ἡμεῖς αὐτούς, ἀλλὰ πληροῦντες αὐτοὺς εὐεργεσιῶν.

ΙΣΤ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Β' Κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. ιδ' 14 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, εἶδεν ὁ Ἰησοῦς πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν.

15 Ὀψίας δὲ γενομένης, προσῆλθον αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες, *ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρῆλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα.*

16 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, *οὐ χρείαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.*

---

1) Τὸ «ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων=«ἐν τῷ Βεελζεβοὺλ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων» (Ματθ. ιβ' 24), Βεελζεβοὺλ δὲ ἐν τῇ ἑβραΐδι σημαίνει *θεὸν κοπρίας*. 2) Ματθ. ιβ' 26.

17 Οἱ δὲ λέγουσιν αὐτῷ, *οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰ μὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας.*
18 Ὁ δὲ εἶπε, *φέρετε αὐτοὺς ὧδε.*
19 Καὶ καλέσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοὺς χόρτους, καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησε· καὶ κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις.
20 Καὶ ἔφαγον πάντες, καὶ ἐχορτάσθησαν· καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων, δώδεκα κοφίνους πλήρεις.
21 Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων.
22 Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους.

Ἡ εὐαγγελικὴ αὕτη περικοπὴ τήν τε παντοδυναμίαν τοῦ θείου ἡμῶν λυτρωτοῦ ἀνακηρύττει, καὶ τὴν ἄφατον αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν καταδείκνυσιν. Ἀφ' οὗ διὰ πλήθους θαυμάτων ἐτράνωσε τὴν παντοδυναμίαν αὐτοῦ καὶ φιλανθρωπίαν, διὰ νέου μεγάλου καὶ θαυμασιωτάτου ἐπίσης ἔργου κατέδειξεν ὅτι πάντα δύναται, ἀδυνατεῖ δὲ αὐτῷ οὐδέν[1], χορτάσας διὰ πέντε ἄρτων καὶ δύο ἰχθύων ὡσεὶ πεντακισχιλίους ἄνδρας, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων· ἅμα δὲ περιφανῶς ἐτράνωσε τὴν ἄφατον αὐτοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον εὐσπλαγχνίαν, θάρρος πολύ, ἐλπίδα μεγάλην, καὶ πεποίθησιν ἀπεριόριστον ἐνθέμενος ταῖς καρδίαις ἡμῶν.

Δύο τινὰ λοιπὸν διδασκόμεθα διὰ τοῦ παρόντος εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος· τὴν παντοδυναμίαν τοῦ θείου λυτρωτοῦ, καὶ τὴν ἄφατον αὐτοῦ εὐσπλαγχνίαν· ἐν ἄλλαις λέξεσι διδα-

1) Ἰὼβ μβ' 2.

σκόμεθα, ὅτι ὁ ἐλθὼν ἵνα σώσῃ καὶ ἐκ τῆς κατάρας ἐξαγοράσας ἡμᾶς διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ αἵματος εἶνε ὁ παντοδύναμος Θεός, οὗ ἐν τῇ χειρὶ τὰ πέρατα τῆς γῆς[1]· ὁ παντοδύναμος Θεός, ὁ ποιήσας τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, τὴν θάλασσαν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς[2], ὁ πάντα δυνάμενος, καὶ ὑπ' οὐδενὸς κωλυόμενος τοῦ ποιῆσαι ὅ,τι ἂν βούληται· σύναμα δὲ μανθάνομεν ὅτι εἶνε αὐτὸς ὁ ἱκανοποιῶν τοὺς ἀδικουμένους, ὁ διδοὺς τροφὴν εἰς τοὺς πεινῶντας[3]. Γινώσκοντες σύναμα δὲ ταῦτα, ὅτι ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν[4], πᾶσαν ἡμῶν τὴν πεποίθησιν καὶ ἐλπίδα ἐπ' αὐτὸν καὶ μόνον ἀναφέρομεν, καὶ παρ' αὐτοῦ πᾶν ἀγαθὸν προσδοκῶμεν, καλῶς εἰδότες ὅτι «μακάριος οὗ ὁ Θεὸς Ἰακὼβ βοηθὸς αὐτοῦ, ἡ ἐλπὶς αὐτοῦ ἐπὶ Κύριον τὸν Θεὸν αὐτοῦ[5]».

Καὶ ὄντως τοῦτο ἀριδήλως διδάσκει ἡμᾶς τὸ εὐαγγελικὸν τοῦτο ἀνάγνωσμα, ὅπερ καὶ διὰ παραδείγματος ἐς τὰ μάλιστα αἰσθητοῦ βεβαιοῖ τὸν προφητικὸν λόγον, «ἐπὶ σοὶ ἤλπισαν καὶ οὐ κατῃσχύνθησαν[6]», καὶ ἐνισχύει τὴν τοῦ ἀποστολικοῦ λόγου ἀλήθειαν, «ἡ δὲ ἐλπὶς οὐ καταισχύνει[7]», καθ' ἃ μανθάνομεν, κατακολουθοῦντες τοῖς ἀπὸ τῶν πόλεων πεζῇ σπεύσασιν ὄπισθεν τοῦ Σωτῆρος, ἵνα σὺν αὐτοῖς καὶ ἡμεῖς τὴν χάριν τῶν δωρεῶν αὐτοῦ συγκομίσωμεν.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἶδεν ὁ Ἰησοῦς πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν. οὕτως ἄρχεται τῆς ἀφηγήσεως ἡ εὐαγγελικὴ αὕτη περικοπή.

Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ. Πότε; ὅτε, ἀκούσας ὁ Σωτὴρ ὅτι Ἡρώδης ὁ τετράρχης ἀπεκεφάλισε τὸν Πρόδρομον καὶ βαπτιστὴν Ἰωάννην, ἀνεχώρησεν ἐκ τῆς Καπερναούμ καί, διὰ πλοιαρίου διελθὼν τὴν λίμνην Γεννησαρέτ[8], ἀπεβιβάσθη εἰς ἔρημον τόπον[9] ἀνήκοντα εἰς τὴν πόλιν Βηθσαϊδᾶ[10], ἥτις ἦν ὑπὸ τὴν διοίκησιν

---

1) Ψαλμ. ϟδ' 4. 2) αὐτόθι ρμε' 9. 3) αὐτόθι 4. 4) Πραξ. ιζ' 28. 5) Ψαλμ. ρμε' 5. 6) αὐτόθι κα' 6. 7) πρὸς Ρωμ. ε' 5. 8) Ἰωάν. ϛ' 1. 9) Ματθ. ιδ' 13. Μάρκ. ϛ' 33. 10) Λουκ. θ' 10.

Φιλίππου τοῦ μόνου χρηστοῦ υἱοῦ τοῦ πρεσβυτέρου Ἡρώδου· ἀνεχώρησε δὲ ἐκ τῆς Καπερναούμ διὰ τὴν τοῦ Ἡρώδου μιαιφονίαν, «διδάσκων καὶ ἡμᾶς μὴ ῥίπτειν ἑαυτοὺς προφανῶς εἰς κινδύνους[1]», καθότι, ὡς ὁ χρυσορρήμων ἑρμηνευτὴς σημειοῖ, «τὰ πλείονα ἀνθρωπινότερον βούλεται διοικεῖν, οὐδέπω τοῦ καιροῦ καλοῦντος ἀπογυμνῶσαι τὴν θεότητα σαφῶς[2]».

Τὰ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ *ἀκούσαντες οἱ ὄχλοι ἠκολούθησαν αὐτῷ πεζῇ ἀπὸ τῶν πόλεων*. Τόση ἦν ἡ προθυμία τοῦ λαοῦ εἰς τὸ ἀκοῦσαι τοῦ Σωτῆρος διδάσκοντος, ὥστε ἐκ τῆς μεγάλης προθυμίας ἐξεκίνησαν, πεζῇ περιπατοῦντες περὶ τὴν λίμνην ἄχρι τῆς βορείου Βηθσαϊδᾶ, καὶ ἐξεγείροντες τοὺς κατοίκους καὶ τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν πολλῶν πόλεων.

Ὡς ὁ Ἰησοῦς εἶδε πολὺν ὄχλον, καὶ ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτούς, καὶ ἐθεράπευσε τοὺς ἀρρώστους αὐτῶν. Οἱ μὲν ὄχλοι σπεύσαντες πεζῇ ὀπίσω αὐτοῦ, τὴν πίστιν αὐτῶν διετράνωσαν, ὁ δὲ Κύριος τὰς ἀμοιβὰς εἰς αὐτοὺς εὐθὺς ἔδοτο, σπλαγχνισάμενος αὐτούς. Οὐχὶ λοιπὸν ἄπο σκοποῦ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἔθετο τὴν αἰτίαν τῆς τοιαύτης θεραπείας, *τὸν ἔλεον*, δείξας ὅτι ἡ ζέουσα πίστις τὸν ἔλεον τοῦ Σωτῆρος ἐπισπᾶται, καὶ δὴ ἔλεον ἐπιτεταμένον, ἐπειδὴ πάντας τοὺς κακῶς ἔχοντας ἐθεράπευσε, καὶ τοὺς ὑπὸ λιμοῦ μαστιζομένους ἐξέθρεψε. Δὲν ἀπῄτησε δὲ παρ' αὐτῶν πίστιν, διότι ἡ πίστις αὐτῶν ἦν προφανὴς καὶ κατάδηλος· ἐπειδὴ ἡ προσέλευσις αὐτῶν, ἡ τῶν πόλεων αὐτῶν ἐγκατάλειψις, ἡ μετὰ πόθου ἀναζήτησις αὐτοῦ, καὶ ἡ παραμονή, καίπερ τοῦ λιμοῦ καταναγκάζοντος, τὴν πίστιν ἐπεδείκνυντο αὐτῶν.

Ὀψίας δὲ γενομένης, προσῆλθον οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, ἔρημός ἐστιν ὁ τόπος, καὶ ἡ ὥρα ἤδη παρῆλθεν· ἀπόλυσον τοὺς ὄχλους, ἵνα, ἀπελθόντες εἰς τὰς κώμας, ἀγοράσωσιν ἑαυτοῖς βρώματα. Ἐνταῦθα ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἐπειγόμενος νὰ διηγηθῇ τὸ γενόμενον θαῦμα, ἀπεσιώπησε λεπτομέρειαν, ἣν ἕτερος εὐαγγελιστὴς ὁ Ἰωάννης διεσώσατο[3],

1) Θεοφυλ. σελ. 59. 2) Χρυσοστ. μθ' § α'. 3) Ἰωάν ς' 5.

σημειώσας ὅτι, «ἐπάρας ὁ Ἰησοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ θεασάμενος ὅτι πολὺς ὄχλος ἔρχεται πρὸς αὐτόν, λέγει πρὸς τὸν Φίλιππον, πόθεν ἀγοράσωμεν ἄρτους, ἵνα φάγωσιν οὗτοι», καὶ ὅπερ ἐγένετο πρὶν οἱ λοιποὶ μαθηταὶ προσέλθωσι καὶ εἴπωσι τῷ διδασκάλῳ τὰ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου ἱστορούμενα. Ἡ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου μνημόνευσις τῆς λεπτομερείας ταύτης οὐ μόνον δὲν ἀντιμάχεται πρὸς τὴν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου ἀφήγησιν, ἀλλὰ συμπληροῦσα αὐτήν, πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ὁ Θεὸς καὶ πρὸ τῆς αἰτήσεως ἡμῶν, βλέπει τὴν ἀνάγκην, ἣν ἔχομεν, καὶ ὡς φιλάγαθος πατὴρ φροντίζει περὶ τῆς θεραπείας αὐτῆς. Ἡ ὑπόμνησις δὲ αὕτη ἀναζωοποιεῖ ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἐλπίδα, καὶ ἐπιστηρίζει καὶ ἀναζωπυρεῖ τὴν ἐπ' αὐτὸν πεποίθησιν, ἣν κρατύνουσιν οἱ λόγοι, οὓς ὁ Σωτὴρ εἶπε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ· *οὐ χρείαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν· δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.*

Ἡ μὲν τῶν μαθητῶν πρότασις καὶ παράκλησις τὸ φιλάδελφον καὶ φιλάνθρωπον αὐτῶν ἐπιμαρτύρεται· ἐκήδοντο τοῦ ὄχλου καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἤθελον ἵνα ὦσιν οὗτοι νήστεις· σύναμα, ὅμως καὶ τὸ ἔτι ταπεινὸν τῆς διανοίας αὐτῶν ἐπιβεβαιοῖ, δεικνῦσα ὅτι ὡς ἀνθρώπῳ ἔτι αὐτῷ προσεῖχον· ἡ τοῦ Σωτῆρος δὲ ἀπάντησις τό τε φιλάνθρωπον αὐτοῦ καὶ τὸ ἄτυφον ἀνακηρύττει. Εἰπών, *οὐ χρείαν ἔχουσιν ἀπελθεῖν*, κατέδειξεν ὅτι, φιλανθρωπευόμενος διηνεκῶς προνοεῖ ὑπὲρ τῶν πλασμάτων αὐτοῦ, ὅπερ καὶ ἄλλοτε ἄλλως ἐδίδαξεν, εἰπών, «ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ὅτι οὐ σπείρουσιν οὐδὲ θερίζουσιν, οὐδὲ συνάγουσιν εἰς ἀποθήκας καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος τρέφει αὐτά. Οὐχ ὑμεῖς μᾶλλον διαφέρετε αὐτῶν[1]»; προσθεὶς δέ, *δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν*, ἐν ἐπιγνώσει τῆς πενίας τῶν ἀποστόλων καὶ τῆς ἀνεπαρκείας τῶν μέσων αὐτῶν, ἀφ' οὗ καὶ κατὰ τὴν τοῦ Φιλίππου παρατήρησιν εἰς τὸ τοσοῦτον πλῆθος τοῦ ὄχλου «διακοσίων δηναρίων ἄρτοι οὐκ ἤρκουν αὐτοῖς, ἵνα ἕκαστος αὐτῶν βραχύ τι λάβῃ[2]»,

1) Ματθ. ϛ' 26. 2) Ἰωάν. ϛ' 7.

τὸ ἄτυφον αὐτοῦ ἔδειξεν, «ἐξ ἀνάγκης ἐλθὼν ἐπὶ τὸ θαυματουργῆσαι καὶ οὐ κατὰ φιλοδοξίαν[1]», ὅπερ καὶ πανταχοῦ διετήρησε «τὸ μὴ πρότερον ἐπιπηδᾶν τοῖς θαύμασιν ἀλλὰ καλούμενος[2]», καὶ ἐδίδαξεν, ὅτι πρὶν δοθῇ ἡ χάρις ὀφείλομεν νὰ αἰτήσωμεν καὶ ἐκλιπαρήσωμεν αὐτὴν διὰ δεήσεως. Ὅθεν δὲν εἶπεν *ἐγὼ δίδωμι, ἀλλὰ δότε αὐτοῖς ὑμεῖς φαγεῖν.*

Οἱ ἔτι ὅμως ἀτελῶς ἔχοντες μαθηταὶ «οὐ συνῆκαν τὸ λεχθὲν ὅτι πεπωρωμένη ἔτι ἦν ἡ καρδία αὐτῶν[3]», ἐφ' ᾧ ὡς πρὸς ἀνθρώπῳ ἔτι διελέγοντο, καὶ *λέγουσιν αὐτῷ· οὐκ ἔχομεν ὧδε εἰμὴ πέντε ἄρτους καὶ δύο ἰχθύας.* Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης καὶ τὴν ποιότητα τῶν ἄρτων διηυκρίνησε, σημειώσας αὐτοὺς **κριθίνους**[4], ἔπραξε δὲ τοῦτο οὐχὶ παρέργως, ἀλλὰ διδάσκων ἡμᾶς ἵνα τὸν τῦφον τῆς πολυτελείας καταπατῶμεν.

Ὁ δὲ εἶπε· φέρετέ μοι αὐτοὺς ὧδε. Καὶ κελεύσας τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοὺς χόρτους, λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐλόγησε· καὶ κλάσας ἔδωκε τοῖς μαθηταῖς τοὺς ἄρτους, οἱ δὲ μαθηταὶ τοῖς ὄχλοις. «Ἀκούσατε, φωνεῖ ἐπὶ τούτοις ὁ Θεοτόκης, πόσα μαθήματα περιέχουσι ταῦτα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰ λόγια. Πρῶτον *φέρετέ μοι, λέγει, αὐτοὺς ὧδε·* ἔπειτα προστίθησι, *καὶ λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας.* Ἠθέλησεν ὁ φιλάνθρωπος οὐχὶ μόνον ἰδεῖν, ἀλλὰ καὶ ἰδίαις χερσὶ ψηλαφῆσαι τὴν τροφὴν τὴν εἰς τοὺς πεινῶντας δοθησομένην, ἵνα μάθῃς πόση προσοχὴ καὶ ἐπιμέλεια ἀναγκαία ἐστὶ διὰ τὴν ἐλεημοσύνην. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου λέγει σοι ὁ Κύριος· βλέπε καὶ ψηλάφα τὴν τροφήν, ἢ τὸ ἱμάτιον, ἢ ὅ,τι ἄλλο δίδεις εἰς τὸν πτωχόν, διότι ἐὰν μηδὲ ἴδῃς, μηδὲ ψηλαφίσῃς, ἀλλ' ἐμπιστεύσῃς εἰς τὸν δοῦλόν σου ἢ εἰς ἄλλον τινὰ τὸ ἔργον, ἐκεῖνος ἐὰν τύχῃ κακότροπος δίδωσι τῷ πτωχῷ ἢ ὀλίγον, ἢ τὸ εὐτελέστερον καὶ ἄχρηστον. Δεύτερον· *καὶ κελεύσας,* λέγει, *τοὺς ὄχλους ἀνακλιθῆναι ἐπὶ τοὺς χόρτους.* Τοῦτο ἐκ-

1) Θεοφύλ. σελ. 59. 2) Χρυσοστ. μθ' § α'. 3) Μάρκ. η' 17. 4) Ἰωάν. ς' 9.

φράζει· πλατύτερον ὁ θεηγόρος Μάρκος, λέγων, ὅτι προσέταξεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἵνα πάντες οἱ λαοὶ καθίσωσιν ἐπάνω εἰς τὸ χλωρὸν χόρτον μεμερισμένοι ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκοντα, συμπόσια συστήσαντες, ὥσπερ ποιοῦσιν οἱ εἰς τὸν αὐτὸν μὲν τόπον, εἰς διάφορα δὲ τραπέζια καθήμενοι· *καὶ ἐπέταξεν αὐτοῖς ἀνακλῖναι πάντας συμπόσια, συμπόσια ἐπὶ τῷ χλωρῷ χόρτῳ. Καὶ ἐνέπεσον πρασιαὶ πρασιαὶ ἀνὰ ἑκατὸν καὶ ἀνὰ πεντήκοντα*[1]. Αὕτη ἡ διάταξις ἐποίησε τὸ μὲν θαῦμα ὁρατὸν εἰς πάντας, τὴν δὲ διανομὴν τῶν τροφῶν εὔκολον καὶ ἰσόμετρον· ἔπαυσε δὲ πάντα θόρυβον, ὥστε μετὰ εὐταξίας καὶ εὐσχημοσύνης καὶ ἡσυχίας ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν. Σὺ δέ, μαθὼν ἐκ τούτου, ὅτι ἡ εὐταξία ἀρεστή ἐστι τῷ Θεῷ καὶ ὠφέλιμος, πράττε πάντα τὰ ἔργα σου οὐχὶ ἀτάκτως καὶ μετὰ θορύβου, ἀλλ' εὐτάκτως καὶ μεθ' ἡσυχίας, καθὼς καὶ ὁ οὐρανοβάμων Παῦλος παραγγέλλει σοι, λέγων, «πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γινέσθω[2]». Τρίτον, καὶ βλέπει μὲν ἄνω εἰς τὸν οὐρανόν, ἵνα διδάξῃ, ὅτι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατέβη, καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἀντίθεος, ἀλλὰ πάντα ποιεῖ σὺν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Τέταρτον, εὐλογεῖ δὲ τοὺς ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθύας, ὡς ὁ θεηγόρος Λουκᾶς ἐπιβεβαιοῖ, λέγων, *λαβὼν τοὺς πέντε ἄρτους, καὶ τοὺς δύο ἰχθύας, ἀναβλέψας εἰς τὸν οὐρανόν, εὐλόγησεν αὐτούς*[3], ἵνα ἡμεῖς τοῦτο μαθόντες, ἐπὶ τραπέζης τοῦτο καὶ ποιῶμεν· ἤγουν, ἵνα καὶ ἡμεῖς κατὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐλογῶμεν τὰς τροφὰς ἡμῶν πρὶν ἢ καθίσωμεν ἐν τῇ τραπέζῃ καὶ γευθῶμεν τῆς ἐν αὐτῇ προκειμένης βρώσεως καὶ πόσεως. Πέμπτον, κόπτει μετὰ ταῦτα τοὺς ἄρτους, καὶ δίδωσιν αὐτοὺς εἰς τῶν μαθητῶν τὰς χεῖρας. Ὥσπερ δὲ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ προφήτου Ἠλιοῦ ἐπλήθυνεν ὁ Θεὸς τὴν δράκα τοῦ ἀλεύρου καὶ τὸ ἔλεον τὸ ἐν τῷ καμψάκῃ εἰς τὰς χεῖρας τῆς Σαρεπτίας, οὕτω τότε ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπολλαπλασίασε τοὺς πέντε ἄρτους καὶ τοὺς δύο ἰχθύας εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἀποστόλων. Καθὼς δὲ τὸ ὕδωρ ἐκ

1) Μάρκ. ϛ' 39, 40. 2) πρὸς Κορινθ. ιδ' 40. 3) Λουκ. θ' 16.

τῆς πηγῆς, οὕτως οἱ ἄρτοι καὶ οἱ ἰχθύες ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν ἀνέβλυζον, καὶ ὑπ' αὐτῶν διεμερίζοντο εἰς τὰς χιλιάδας τοῦ ἐκεῖ λαοῦ. Ἐκ τούτου μανθάνομεν, ὅτι εἴ τι καὶ ἂν δώσωμεν εἰς τοὺς πτωχούς, δίδομεν ἐκ τῶν δοθέντων ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ· ἔτι δέ, καὶ ὅτι ἡ ἐλεημοσύνη πολλαπλασιάζει εἰς τοῦ ἐλεήμονος τὰς χεῖρας τὰ ἀγαθὰ αὐτοῦ. Ἔδωκεν οὖν ὁ Ἰησοῦς τοὺς ἄρτους εἰς τῶν μαθητῶν τὰς χεῖρας, ἐμέρισε δὲ καὶ τὰ ὀψάρια, ὡς ἱστορεῖ ὁ ἱερὸς Μάρκος[1]· οἱ δὲ μαθηταὶ διένειμον αὐτὰ εἰς τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ[2]».

Καὶ ἔφαγον πάντες καὶ ἐχορτάσθησαν καὶ ἦραν τὸ περισσεῦον τῶν κλασμάτων δώδεκα κοφίνους πλήρεις. Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων. Ἐπλήθυνε τοὺς ἄρτους καὶ τοὺς ἰχθῦς δεικνὺς ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ τοὺς καρποὺς διδούς, ὁ εἰπὼν ἐξ ἀρχῆς «βλαστησάτω ἡ γῆ βοτάνην χόρτου», καὶ «ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἑρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν[3]», καὶ διδάσκων ὅτι ἅπαντα τὰ ὁρώμενα ἔργα αὐτοῦ καὶ κτίσματά εἰσιν. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου, τοῦ διὰ πέντε ἄρτων καὶ δύο ἰχθύων θρέψαι ἄνδρας ὡσεὶ πεντακισχιλίους, χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων, ἔστησε τὸ θαῦμα, ἀλλὰ καὶ περισσεῦσαι ἐποίησεν, ἵνα δείξῃ ὅτι ἐκείνων τῶν ἄρτων λείψανα ταῦτα ἦσαν, καὶ μάθωσιν οἱ ἀπόντες τὸ γεγενημένον. Διὰ τοῦτο ἀφῆκε τοὺς ὄχλους νὰ πεινάσωσιν, ἵνα μή τις φαντασίαν νομίσῃ τὸ γεγενημένον· διὰ τοῦτο ἐποίησεν ἵνα δώδεκα κόφινοι περισσεύσωσιν, ἵνα καὶ ὁ Ἰούδας βαστάσῃ.

Ὡς ἐποίησε τὸ θαῦμα *καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους.* Αὐτός τε φεύγων τὸν ἐν ἀνθρώποις κόμπον καὶ ἡμᾶς παιδεύων, ἵνα φεύγωμεν αὐτόν, καθ' ἃ ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τοῦ εὐαγγελικοῦ ἀναγνώσματος τῆς Ζ' κυριακῆς[4] ἀνεπτύξαμεν.

---

1) Μάρκ. ϛ' 41. 2) Θεοτ. ὁμιλ. εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς η' κυριακῆς. 3) Γεν. α' 11, 22. 4) ἐν σελ. 158 τοῦ μετὰ χεῖρας τεύχους.

ΙΖ΄

Ἀνάγνωσμα τῆς Θ΄ κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. ιδ΄ 22 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους.
23 Καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους, ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι. Ὀψίας δὲ γενομένης, μόνος ἦν ἐκεῖ.
24 Τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν, βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων· ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος.
25 Τετάρτῃ δὲ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης.
26 Καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα ἐταράχθησαν, λέγοντες, ὅτι *φάντασμά ἐστι·* καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν.
27 Εὐθέως δὲ ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς λέγων, *θαρσεῖτε, ἐγώ εἰμι, μὴ φοβεῖσθε.*
28 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε, *Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα.*
29 Ὁ δὲ εἶπεν, *ἐλθέ.* Καὶ καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος, περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν.
30 Βλέπων δὲ τὸν ἄνεμον ἰσχυρόν, ἐφοβήθη· καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι, ἔκραξε, λέγων, *Κύριε σῶσόν με.*
31 Εὐθέως δὲ ὁ Ἰησοῦς, ἐκτείνας τὴν χεῖρα, ἐπελάβετο αὐτοῦ, καὶ λέγει αὐτῷ, *ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας;*
32 Καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.
33 Οἱ δὲ ἐν τῷ πλοίῳ, ἐλθόντες, προσεκύνησαν αὐτῷ λέγοντες, *ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς εἶ.*
34 Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον εἰς τὴν γῆν Γεννησαρέτ.

Τὸ εὐαγγελικὸν τοῦτο ἀνάγνωσμα ἀφορᾷ διηγήματά τινα, ἱστοροῦντα τὰ γενόμενα ὅτε ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς δυνάμεως τῆς

θεότητος αὐτοῦ περιεπάτησεν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, καθ' ὃν τρόπον περιπατοῦμεν ἐπὶ τῆς ξηρᾶς. Ἐν τῇ μελέτῃ ὅμως τῶν διηγημάτων τούτων ἀνευρίσκει τις νοήματα θαυμαστὰ καὶ ψυχοσωτήρια, ἅτινα μόνη ἡ τῆς θεοσδότου βίβλου μελέτη καὶ ἔρευνα παρέχει, διότι, κατὰ τὴν προσφυᾶ τοῦ κλεινοῦ Θεοτόκη παρομοίωσιν, καθὼς μόνοι οἱ καταβαίνοντες εἰς τὸ βάθος τῆς θαλάσσης εὑρίσκουσι τοὺς πολυτίμους μαργαρίτας, οὕτως οἱ τὸ βάθος τῶν θείων λόγων διερευνῶντες τὰ σωτήρια ἀνευρίσκουσι νοήματα. Τοῦτο ὁ προφητάναξ ἐξεδήλωσεν εἰπών, «μακάριοι οἱ ἐξερευνῶντες τὰ μαρτύρια αὐτοῦ[1]». Ἵνα λοιπὸν τῆς μακαρίας προσηγορίας καταξιωθῶμεν, ἀσχοληθῶμεν περὶ τὴν μελέτην τοῦ εὐαγγελικοῦ τούτου λόγου, ἐν ᾧ ὁ τοῦ Πέτρου ἔλεγχος δίδωσιν εἰς ἡμᾶς ἀφορμὴν ἀκριβεστέρας ἐρεύνης τῶν κατὰ τὴν ὀλιγοπιστίαν, τὴν ψυχραίνουσαν τὸν πόθον τῆς ἀρετῆς, καὶ κατακρημνίζουσαν εὐκόλως εἰς τῆς ἁμαρτίας τὸν βόθυνον.

Ὁ ὀλιγόπιστος, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ Θεοτόκης, διαφέρει τοῦ πιστοῦ καὶ τοῦ ἀπίστου, καθὼς τὸ ὕδωρ τὸ χλιαρὸν τοῦ ὕδατος τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ. Τὸ χλιαρὸν ὕδωρ ἔχει πῦρ ἐπείσακτον, ἀλλὰ ὀλίγον, τὸ θερμὸν ἔχει πολύ, τὸ ψυχρὸν οὐδέν. Ὁ ὀλιγόπιστος ἔχει μὲν πίστιν, πλὴν ὀλίγην, ὁ πιστὸς πολλήν, ὁ ἄπιστος οὐδεμίαν. Τὸ χλιαρὸν ὕδωρ ἔχει μὲν δύναμιν, πλὴν ὀλίγην, τὸ θερμὸν ἔχει πολύν, τὸ ψυχρὸν οὐδεμίαν. Ὁ ὀλιγόπιστος ἔχει μὲν ζῆλον, πλὴν πολλὰ ὀλίγον, ὁ πιστὸς ἔχει πολύν, ὁ ἄπιστος οὐδέν. Ἐκ τούτου ὁ μὲν ἄπιστος, ἐπειδὴ οὐδόλως πιστεύει εἰς τὸν Θεὸν ἀνυποστόλως περιφρονεῖ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, ἐπειδὴ οὐδένα ζῆλον ἔχει οὐδεμίαν ἀναλαμβάνει φροντίδα πρὸς κατόρθωσιν τῆς ἀρετῆς· ὁ πιστός, ἐπειδὴ καὶ θερμῶς πιστεύει, καὶ πολὺν ζῆλον ἔχει, συμμορφοῦται πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν ἀμελεῖ τῆς ἀρετῆς τὰ ἔργα· ἐν ᾧ ὁ ὀλιγόπιστος, ἐπειδὴ διστάζει εἰς τοὺς λόγους τοῦ Θεοῦ καὶ ὀλίγον ἔχει ζῆλον, εὐκόλως περιφρονεῖ τοὺς θεί-

1) Ψαλμ. ριη' 2.

ους νόμους, εὐκόλως γυμνοῦται τοῦ οὐρανίου τῆς ἀρετῆς ἐνδύματος καὶ καταπίπτει εἰς τὸν βόθυνον τῆς ἁμαρτίας.

Ταῦτα ἐν κεφαλαίῳ διδάσκει ἡμᾶς ἡ ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικὴ περικοπή, ἧς κατήρξατο ὁ τὰς περικοπὰς τῶν κατὰ πᾶσαν κυριακὴν ἀναγινωσκομένων εὐαγγελίων διαταξάμενος ἐκ τῆς περιόδου, δι' ἧς ἔκλεισεν ἡ τὴν παρελθοῦσαν κυριακὴν ἀναγνωσθεῖσα, ἡ λέγουσα, *Καὶ εὐθέως ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἐμβῆναι εἰς τὸ πλοῖον, καὶ προάγειν αὐτὸν εἰς τὸ πέραν, ἕως οὗ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους*.

Ἡ ἐπανάληψις αὕτη ἐγένετο οὐχὶ ἀσκόπως, ἀλλ' ἵνα δυνηθῶμεν νὰ ἀκολουθήτωμεν τὴν σειρὰν τῆς εὐαγγελικῆς διηγήσεως μετὰ τὸ ἐν τῇ ἐρήμῳ θαῦμα τοῦ διὰ πέντε ἄρτων καὶ δύο ἰχθύων χορτασμοῦ πεντακισχιλίων ἀνδρῶν χωρὶς γυναικῶν καὶ παιδίων· ἐπὶ τούτῳ καὶ τὸ ἀπὸ τοῦ διδασκάλου δυσαπόσπαστον τῶν μαθητῶν αἰνιττόμενος ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς *ἠνάγκασεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ* εἶπε, «τὴν πολλὴν τῶν μαθητῶν προσεδρείαν δεικνύς» ὡς ὁ χρυσολόγος ἐξηγεῖ ἑρμηνευτής· ἀπέλυσε δὲ τοὺς ὄχλους, «οὐ θέλων ἐπισύρεσθαι αὐτούς, κατὰ τὸν Θεοφύλακτον, ἵνα μὴ δόξῃ φιλόκομπος», Ἀλλὰ καὶ ἕτερος λόγος τῆς τοῦ Σωτῆρος σκέψεως προήδρευσεν εἰς τὸ νὰ ἀπολύσῃ τοὺς ὄχλους· τοῦτον δὲ διασαφηνίζει προχωροῦσα ἡ ἀφήγησις τοῦ εὐαγγελικοῦ κειμένου, παρ' οὗ διδασκόμεθα ὅτι, *καὶ ἀπολύσας τοὺς ὄχλους ἀνέβη εἰς τὸ ὄρος κατ' ἰδίαν προσεύξασθαι*, ἐξ ἧς μανθάνομεν ὅτι ὀφείλομεν ἀπερισπάστως νὰ προσευχώμεθα, ἤτοι ὅτι ὀφείλομεν ἐν τῇ ὥρᾳ τῆς προσευχῆς νὰ ἀποβάλωμεν τὰς κοσμικὰς ἐνοχλήσεις καὶ τὸν θόρυβον τῶν παθῶν, καὶ οὕτω μετάγωμεν καὶ νοῦν καὶ διάνοιαν ἐπὶ τὸ ὄρος, ὅπερ «ηὐδόκησεν ὁ Θεὸς κατοικεῖν ἐν αὐτῷ[1]». Διὰ τοῦτο συνεχῶς καὶ ὁ Σωτὴρ εἰς τὰς ἐρήμους ἀπήρχετο, καὶ ἐκεῖ διενυκτέρευε πολλάκις, εὐχόμενος, παιδεύων ἡμᾶς ἵνα καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ καιροῦ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ τόπου ἐν ταῖς προσευχαῖς θηρεύωμεν ἀταραξίαν· ὅθεν καὶ *ὀψίας γενομένης μόνος ἦν ἐκεῖ*, ἤτοι ἄχρις ἑσπέρας παρέμεινε, μόνος καὶ

1) Ψαλμ. ξζ' 17.

κατ' ἰδίαν προσευχόμενος, διδάσκων ἡμᾶς ὅτι οὐχὶ σπουδὴ καὶ ταχύτης, ἀλλὰ παράτασις καὶ ἐπιμονὴ ἀναγκαία εἰς τὸν καιρὸν τῆς προσευχῆς.

Ἐν τούτῳ τοῦ χρόνου «ὁ ἐξάγων ἀνέμους ἐκ θησαυρῶν αὐτοῦ, ὁ δεσπόζων τοῦ κράτους τῆς θαλάσσης, τὸν δὲ σάλον τῶν κυμάτων αὐτῆς καταπραύνων[1]», δὲν ἐξήγαγεν ἄνεμον βοθόν, οὐδὲ κατεστόρεσε τῆς θαλάσσης τὰ κύματα, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἠνάγκασε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ νὰ ἔμβωσιν εἰς τὸ πλοῖον, ἐπέτρεψεν, ἵνα ὑπὸ τῶν κυμάτων βασανισθῶσι *Τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν βασανιζόμενον ὑπὸ τῶν κυμάτων.*

Τὴν φυσικὴν τούτου αἰτίαν ἀναγράψας ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, ἐπεσημείωσεν· *ἦν γὰρ ἐναντίος ὁ ἄνεμος.* Ἀλλ' εἴποι τις, πρὸς τί τοῦτο ἐποίησεν;" Ἵνα δοκιμάσῃ τὴν πίστιν αὐτῶν καὶ ἐξοικειώσῃ αὐτοὺς πρὸς τοὺς κινδύνους, οὓς ἔμελλον νὰ ὑποφέρωσι, περιφέροντες ἀνὰ τὴν οἰκουμένην τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ διδάσκοντες τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας· ἵνα διδάξῃ αὐτοὺς ὅτι εἰς πάντα κίνδυνον καὶ πᾶσαν ἀνάγκην ἑτοίμη εἶνε εἰς ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν ἡ παντοδυνὴς αὐτοῦ δεξιά, προφθάνουσα καὶ λυτροῦσα τοὺς ἐπ' αὐτὸν πεποιθότας καὶ ἐλπίζοντας. Ὅθεν τὸ δεύτερον ἤδη ἐπέτρεψεν εἰς τὴν θάλασσαν ἵνα κλυδωνισθῇ, καὶ τοὺς μαθητὰς εἰς φόβον ἐνέβαλεν, «ἵνα μάθωσι», λέγει, ὁ Θεοφύλακτος, «γενναίως φέρειν τοὺς πειρασμούς, καὶ ἐπιγνῶσι τὴν αὐτοῦ δύναμιν». Καὶ τὸ μὲν πρῶτον μετ' αὐτῶν ἦν[2] ἀλλὰ κατ' ἄνθρωπον ἐκάθευδεν· ἤδη δὲ τέλεον διὰ τοῦ σώματος ἀφίστατο αὐτῶν. Ἐν μέσῳ δὲ τῆς θαλάσσης τὸν κλύδωνα ἤγειρεν, ἵνα μείζονα ἐμβάλῃ εἰς αὐτοὺς φόβον, καὶ αἰσθητοτέραν ποιήσηται τὴν τῆς σωτηρίας ἐντύπωσιν. Ὅθεν, ὅτε μὲν τὸ πρῶτον ἐν τῇ αὐτῇ θαλάσσῃ ἐκινδύνευσαν, παρίστατο σωματικῶς, ἵνα ἐξ ἑτοίμου παραμυθήσηται αὐτούς· ἤδη δὲ σωματικῶς ἀπουσίαζεν ὅλως, μακρόν, ἐπὶ τοῦ ὄρους προσευχόμενος. Εἰς μείζονα δὲ καθοδηγῶν αὐτοὺς ὑπομονήν, συνεχώρησεν ἵνα ἐν μέσῳ τῆς θαλάσσης διε-

1) Ψαλμ. πη' 10. 2) Ματθ. η' 23 καὶ ἑπ.

γερθῇ ὁ χειμών, ὥστε μηδὲ ἐλπίδα σωτηρίας προσδοκῶσί ποτε· καὶ οὐδὲ εἰς τοῦτο ἠρκέσθη, ἀλλ' ἄφησεν αὐτοὺς ἵνα δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κλυδωνίζωνται, καὶ δὲν προσῆλθεν ἀμέσως ἐπίκουρος αὐτῶν, ἀλλ' ἠργοπόρησε καὶ ἀνέβαλε τὴν βοήθειαν καὶ τὴν λύτρωσιν αὐτῶν ἐκ τοῦ κινδύνου καὶ τοῦ φόβου, καὶ μόνον *τετάρτῃ φυλακῇ τῆς νυκτὸς*[1] *ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς, περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης.*

Ἐξαίσιον καὶ μέγα ἐποιήσατο θαῦμα, ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὡς ἐπὶ ξηρᾶς περιπατῶν. Τοῦ θαύματος τούτου ἡ ἐξήγησις μόνον διὰ τῆς γνώσεως γίνεται, ὅτι, εἰ καὶ τέλειος ἄνθρωπος ὢν ὁ Σωτὴρ ἔφερε σαρκίον ἀνθρώπινον ἔχον βάρος καὶ κατὰ τοὺς

1) Ὡς οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι, οὕτω καὶ οἱ Ἑβραῖοι χάριν τῶν κατὰ διαφόρους τόπους φυλαττόντων στρατιωτῶν, οἵτινες εἰς ὡρισμένα τοῦ καιροῦ διαστήματα ἀντικαθίστων ἀλλήλους ἐν τῇ φυλακῇ, ἠκολούθουν τὴν κατὰ φυλακὰς διαίρεσιν τῆς νυκτός. Πρὸ τῆς Βαβυλωνίου αἰχμαλωσίας ἡ νὺξ διῃρεῖτο παρ' Ἑβραίοις εἰς τρεῖς φυλακάς. Ἡ πρώτη τούτων, ἥτις καὶ ἀρχὴ φυλακῆς[1] ἐλέγετο, ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου καὶ διήρκει μέχρι τῶν 10 μ. μ. ὡρῶν· ἡ δευτέρα, ἥτις φυλακὴ μεσούση[2] ἐκαλεῖτο, ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς 10 καὶ παρετείνετο μέχρι τῆς 2 μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥρας· ἡ δὲ τρίτη, ἥτις φυλακὴ ἑωθινὴ[3] καὶ πρὸς ἡμέραν[4] ἐκαλεῖτο, ἤρχιζεν ἀπὸ τῶν 2 καὶ παρετείνετο μέχρι τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου. Ἀφ' οὗ ὅμως ὑπετάγησαν εἰς τοὺς Ρωμαίους οἱ Ἑβραῖοι παρεδέξαντο καὶ τὴν κατ' ἐκείνους διαίρεσιν τῆς νυκτὸς εἰς τέσσαρας φυλακὰς (vigiliae), ἤτοι *ὀψέ*, τὸ ἀπὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου μέχρι τῆς 9 μ.μ., *μεσονύκτιον* τὸ ἀπὸ τῶν 9 μέχρι τῶν 2, *ἀλεκτροφωνίαν* τὸ ἀπὸ τῶν 2 μέχρι τῶν 3, καὶ *πρωΐ, ἢ τετάρτην φυλακὴν* τὴν ἀπὸ τῶν 3 ἄχρι τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡοῦς διαρκοῦσαν περίοδον[5]. Ἐκ τῆς γνώσεως ταύτης τῆς ἐν τοῖς τότε χρόνοις παρ' Ἑβραίοις διαιρέσεως τῆς νυκτὸς μανθάνομεν ὅτι ὁ Σωτήρ, ἀφ' οὗ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κατέλιπε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ χειμαζομένους, ἵνα μάθωσι νὰ φέρωσι γενναίως τὰς συμφοράς, περὶ τὸ λυκαυγές, ἢ *τετάρτῃ φυλακῇ τῆς νυκτὸς ἀπῆλθε πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης.*

1) Ἱερεμ. Θρῆν. Β' 19. 2) Κριτ. ζ' 19. 3) Ἐξοδ. ιδ' 24. 4) αὐτοθ. 27. 5) Μάρκ. ιγ' 35, παραβ. καὶ Λουκᾶ ιβ' 38 καὶ Ματθ. ιδ' 25.

φυσικοὺς νόμους μὴ δυνάμενον νὰ σταθῇ πολλῷ δὲ μᾶλλον νὰ περιπατῇ ἐπὶ τοῦ ὕδατος, σύναμα ὅμως ἦν καὶ τέλειος Θεός, «ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος, *καὶ περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης, ὡς ἐπὶ ἐδάφους*[1]». Περιεπάτησε δὲ ἐπὶ τῶν ὑδάτων, ἵνα δείξῃ εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, ὧν κατὰ μικρὸν τὸ φρόνημα ἐπὶ τὰ μείζονα ἀνεβίβαζεν, ὅτι καὶ τὰ στοιχεῖα ὑποτάσσονται εἰς αὐτόν, καὶ ἵνα διὰ τῆς ἐξάψεως τῆς ἀγωνίας καὶ τοῦ φόβου ἰσχυρότερον ἐμβάλῃ ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτῶν τὴν ἐπ' αὐτὸν πεποίθησιν· «ὅσῳ γὰρ ἐπετείνετο τὰ τῆς ἀγωνίας, λέγει ὁ Χρυσόστομος, τοσούτῳ μᾶλλον ἠσμένιζον αὐτοῦ τὴν παρουσίαν».

Ἐπὶ τῷ ξένῳ καὶ παραδόξῳ τούτῳ θεάματι ἀνθρωπίνου μορφῆς περιπατώσης ἐπὶ τῶν ὑδάτων καὶ βαδιζούσης πρὸς αὐτοὺς δικαίως οἱ μαθηταὶ ἐταράχθησαν *καὶ ἰδόντες αὐτὸν οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὴν θάλασσαν περιπατοῦντα ἐταράχθησαν, λέγοντες, ὅτι φάντασμά ἐστι· καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν.* Τοσούτῳ δὲ μᾶλλον ἐταράχθησαν, καθ' ὅσον, ὡς παρατηρεῖ ὁ Θεοτόκης, «πάντες οἱ Ἑβραῖοι δεδιδαγμένοι ὄντες ἐκ τῆς περὶ τῶν μάγων τοῦ Φαραὼ ἱστορίας, καὶ ἐκ τῶν ἱστορηθέντων περὶ τῆς ἐγγαστριμύθου τοῦ Σαούλ, ἐπίστευον ὅτι τοιαῦτα φαντάσματα ἐνίοτε φαίνονται συνεργείᾳ τοῦ διαβόλου πρὸς βλάβην τῶν ἀνθρώπων[2]», ὅθεν *καὶ ἀπὸ τοῦ φόβου ἔκραξαν.*

Οὔτε ὁ Ματθαῖος οὔτε ὁ Μάρκος[3] διέσωσαν ἡμῖν τί οἱ μαθηταὶ εἶπον κράξαντες· ἐκ τῆς εἰς τὴν κραυγὴν ὅμως αὐτῶν ἀπαντήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἣν μετὰ τῶν ἀνωτέρω ἱερῶν εὐαγγελιστῶν καὶ ὁ Ἰωάννης[4] ἀπεμνημόνευσε, μανθάνομεν ὅτι τὸν Θεὸν ἐπεκαλέσαντο εἰς βοήθειαν· ὅθεν *εὐθέως ἐλάλησεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, λέγων, θαρσεῖτε, ἐγώ εἰμι· μὴ φοβεῖσθε.*

Ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ὄψεως δὲν ἐγνώρισαν αὐτόν ἕνεκεν τοῦ ἐπικρατοῦντος ἔτι σκότους, ἐφανέρωσεν ἑαυτὸν διὰ τῆς εὐέλπιδος φωνῆς, τὸν φόβον λύσας καὶ τὸ θάρρος ἐμπνεύσας εἰς αὐτούς. Ὅθεν καὶ **θαρσεῖτε** ἐπεφώνησε πρὸς αὐτούς, διδά-

1) Ἰὼβ θ' 8. 2) Θεοτόκ. ἑρμην. εἰς τὸ εὐαγ. τῆς θ' κυριακῆς. 3) ς' 49. 4) ς' 20.

σκων ὅτι οὐδέποτε ἐγκαταλιμπάνει τὸν δυστυχῆ κινδυνεύοντα, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ πίστιν, ἐλπίδα καὶ πεποίθησιν ἐπ' αὐτόν. Ὁ τοιοῦτος ἐμπίπτων εἰς τὸν κλύδωνα τῶν δυστυχιῶν θὰ ἀκούῃ πάντοτε ὑπεράνω τῆς φωνῆς τῶν κυμάτων τοῦ κόσμου τούτου τὴν παρήγορον τοῦ Σωτῆρος φωνήν, λέγουσαν, «θάρσει, ἐγώ εἰμι ἕτοιμος εἰς ἀντίληψιν, μὴ φοβοῦ». Ταύτης τῆς παρηγόρου φωνῆς ἀκούοντες οἱ δυστυχεῖς ἀναθαρρῶσι, πλήρη πεποίθησιν ἔχοντες ἐπὶ τὸν εἰπόντα, *θαρσεῖτε, ἐγὼ νενίκηκα τὸν κόσμον*[1].

Τῆς φωνῆς τοῦ διδασκάλου ἀκούσαντες οἱ τέως ὑπὸ τοῦ φόβου κατειλημμένοι μαθηταὶ ἀνεθάρρησαν, *ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπε· Κύριε, εἰ σὺ εἶ, κέλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν.*

Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Πέτρου καὶ τοὺς ἔτι δισταγμοὺς αὐτοῦ ἐλέγχουσι καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἀποστόλου ἐπιμαρτύρονται. Εἰ καὶ ἤκουσε τῆς φωνῆς τοῦ διδασκάλου, ἐδίστασεν ἔτι ἂν αὐτὸς ἦν, καὶ ἠρώτησε, *Κύριε, εἰ σὺ εἶ.* Σύναμα ὅμως καὶ τὴν θερμὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Σωτῆρα ἀγάπην οὗτος ἐξεδήλωσε, προσθείς, *κέλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ὕδατα.* Τοῦτο δὲ ἐζητήσατο οὐχὶ δι' ἐπίδειξιν, ἐπειδὴ ἐὰν ἐπιδεικτιάσεως χάριν τοῦτο ἔλεγε, ἤθελεν ἐξικετεύσει «κέλευσόν με βαδίσαι ἐπὶ τὰ ὕδατα». Ὅθεν, μὴ εἰπὼν τοῦτο, ἀλλ' εἰπών, *κέλευσόν με πρὸς σὲ ἐλθεῖν,* καὶ μὴ ἐξαιτησάμενος ἵνα τύχῃ τούτου δι' εὐχῆς καὶ παρακλήσεως τοῦ διδασκάλου, ἀλλὰ διὰ μόνης αὐτοῦ τῆς διαταγῆς, τὴν θερμὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Σωτῆρα ἀγάπην ἐπεδείξατο καὶ ἅμα δὲ καὶ τὴν πεποίθησιν αὐτοῦ ἐπὶ τὸν Κύριον. Διὰ τοῦτο καὶ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἤκουσεν, *ἐλθέ.*

Ἅμα τῷ κελεύσματι τούτῳ *καταβὰς ἀπὸ τοῦ πλοίου ὁ Πέτρος, περιεπάτησεν ἐπὶ τὰ ὕδατα, ἐλθεῖν πρὸς τὸν Ἰησοῦν,* καὶ οὕτω νέον θαῦμα μεῖζον ἢ τὸ πρόσθεν ὁ τῶν ὅλων Κύριος κατειργάσατο, διότι οὐχὶ μόνον ὁ δημιουργὸς καὶ δεσπότης τῆς θαλάσσης, ἀλλὰ καὶ ὁ δοῦλος διὰ τῆς δυνάμεως τῆς προσταγῆς αὐτοῦ περιεπάτησεν ἐπὶ τῶν ρευστῶν τῆς θαλάσσης νώτων, ὡς ἐπὶ ξηρᾶς.

1) Ἰωάν. ιϛ' 33.

Ἐν τούτοις ὁ Πέτρος, *βλέπων τὸν ἄνεμον ἰσχυρόν, ἐφοβήθη, καὶ ἀρξάμενος καταποντίζεσθαι, ἔκραξε, λέγων, Κύριε σῶσόν με.* Ἡ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀσθένεια ἐξηγέρθη ὅλη ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Πέτρου, ὅθεν, εἰ καὶ τοῦ μείζονος, τῆς θαλάσσης, κατενίκησε, τὸν ἄνεμον ἐφοβήθη. Δὲν εἶχεν οὗτος ἔτι ἀκριβῆ συνείδησιν τῆς παντοδυναμίας τοῦ Κυρίου, ἕνεκεν δὲ τούτου εὐθὺς ὡς ὁ ἄνεμος ἐξηγέρθη, ἡ πίστις αὐτοῦ ἠσθένησε, τῆς ψυχῆς αὐτοῦ δεσμευθείσης ὑπὸ τοῦ φόβου, τότε δὲ ἤρξατο καταποντίζεσθαι· τοῦτο δὲ καὶ αὐτὸν ἐδίδαξε νὰ μὴ ὑψηλοφρονῇ καὶ τοὺς ἄλλους παρεμυθήσατο. Ἐκ τοῦ παθήματος τούτου τοῦ Πέτρου ἐγγὺς ὄντος τῷ Χριστῷ, διδασκόμεθα, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ὅτι «οὐδὲν ὀφελεῖ ἐγγὺς εἶναί (τινα) τῷ Χριστῷ, μὴ πίστει ὄντα ἐγγύς».

Καίτοι δὲ ἐκ τῆς ὀλιγοπιστίας αὐτοῦ ὁ Πέτρος ἤρξατο νὰ καταποντίζηται, δὲν ἀπεθάρρησεν ὅμως καὶ τέλεον, ἀλλ' ὡς ἀπηλπίσθη περὶ τῆς ἐξ ἰδίων σωτηρίας, τὴν πανσθενῆ τοῦ Κυρίου ἀρωγὴν ἐπεκαλέσατο, φωνήσας, *Κύριε, σῶσόν με.* Ὅθεν καὶ τῆς σωτηρίας ἀμέσως ἠξιώθη, ἐπειδὴ *εὐθέως ὁ Ἰησοῦς ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπελάβετο αὐτοῦ,* δείξας ὅτι εἶνε ταχὺς εἰς ἀντίληψιν καὶ προστασίαν τῶν εἰς αὐτὸν προστρεχόντων. Διὰ τοῦτο ἐν κινδύνοις ἐμπίπτοντες ἂς μὴ ἀμνημονῶμεν τῆς περιστάσεως ταύτης, ἀλλ' ὡς ὁ Πέτρος καὶ ἡμεῖς ἐν πίστει βοῶμεν, **Κύριε, σῶσόν με,** βέβαιοι ὄντες ὅτι καὶ πρὸς ἡμᾶς θέλει ἐκτείνει τὴν βοηθητικὴν καὶ ἀντιληπτικὴν αὐτοῦ χεῖρα ὁ Σωτήρ, ἵνα σώσῃ ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κινδυνώδους περιστάσεως, καὶ στερεώσῃ, ἵνα περιπατῶμεν ἀνδρείως καὶ μεγαλοψύχως τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πέτρος ἐπὶ τῶν ὑδάτων εὑρεθείς, ὡς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου προσεβλήθη οὐχὶ εἰς τὸ πᾶν ἐδίστασεν, ἀλλ' εἴς τι, καὶ διὰ τῆς κραυγῆς, *Κύριε, σῶσόν με,* ἐθεράπευσε τὸ ἐκ τῆς μερικῆς ἀπιστίας παράπτωμα αὐτοῦ, ἀνδμολογήσας ὅτι μόνος ὁ Σωτὴρ ἠδύνατο ἵνα σώσῃ αὐτόν, ἤκουσε παρὰ τοῦ Κυρίου, *ὀλιγόπιστε, εἰς τί ἐδίστασας;* Ἤκουσε δὲ τοῦτο ἵνα μάθῃ ὅτι ὁ κίνδυνος τοῦ καταποντισμοῦ, ὃν διέτρεξεν, ἦν ἀποτέλεσμα

τῆς ὀλιγοπιστίας αὐτοῦ καὶ οὐχὶ τῆς δυνάμεως τοῦ ἀνέμου· ὅθεν ὁ Κύριος δὲν ἐπετίμησεν ὡς ἄλλοτε[1] τὸν ἄνεμον, ἀλλ' ἐκράτησε τὸν ὀλιγόπιστον ἐπὶ τῶν ὑδάτων, τοῦ ἀνέμου πνέοντος, καὶ μόνον ὅτε μετ' αὐτοῦ ἐπέβη τοῦ πλοίου ἐπέτρεψεν ἵνα κοπάσῃ ὁ ἄνεμος· *καὶ ἐμβάντων αὐτῶν εἰς τὸ πλοῖον ἐκόπασεν ὁ ἄνεμος.*

Ἐκ τούτου οἱ ἐν τῷ πλοίῳ γνόντες τὴν θεότητα αὐτοῦ, καθότι «ἐν τῇ θαλάσσῃ ἡ ὁδὸς (τοῦ Κυρίου), καὶ αἱ τρίβοι (αὐτοῦ) ἐν ὕδασι πολλοῖς, καὶ τὰ ἴχνη (αὐτοῦ) οὐ γνωσθήσονται[2]», *ἐλθόντες προσεκύνησαν αὐτῷ, λέγοντες, ἀληθῶς Θεοῦ υἱὸς εἶ.* Ἤτοι ἐγνώρισαν ὅτι υἱὸς ἦν τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ, τὸ αὐτῷ καὶ μόνῳ πρέπον καὶ ἁρμόζον ἀποδόντες.

Καὶ διαπεράσαντες ἦλθον εἰς τὴν γῆν Γεννησαρέτ. Οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ περίχωρος τῆς Γαλιλαίας πέριξ τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς θαλάσσης τῆς Τιβεριάδος. Ἐν τῇ περιχώρῳ δὲ ταύτῃ ἦν ἡ Καπερναοὺμ καὶ ἡ Βηθσαϊδᾶ, πρὸς ἣν κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Μάρκον[3], κατηυθύνθη ὁ Σωτὴρ μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ.

ΙΗ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Ι' Κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. ιζ' 14 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἀνθρωπός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ, γονυπετῶν αὐτῷ,

15 Καὶ λέγων, *Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.*

16 *Καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι.*

17 Ἀπεκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, *ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ*

1) Ματθ· η' 26. 2) ψαλμ. οζ' 20. 3) Μάρκ. ς' 45.

διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε.

18 Καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον, καὶ ἐθεραπεύθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

19 Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν εἶπον, *διατὶ ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;*

20 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, *διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν. Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν.*

21 *Τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται, εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.*

22 Ἀναστρεφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, *μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων,*

23 *Καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται.*

Τῇ ἐπαύριον τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ὁ Σωτήρ, παραλαβὼν τὸν Πέτρον καὶ τὸν Ἰάκωβον καὶ τὸν Ἰωάννην, ἀνέφερεν εἰς ὄρος ὑψηλὸν κατ' ἰδίαν μόνους καὶ μετεμορφώθη ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἦλθε πάλιν ἐκεῖ ἔνθα οἱ λοιποὶ αὐτοῦ μαθηταὶ καὶ ὁ ὄχλος παρέμενον καὶ ἐθεράπευσε τὸν σεληνιαζόμενον υἱὸν ἀνθρώπου τινός, περὶ οὗ πραγματεύεται τὸ παρὸν εὐαγγελικὸν ἀνάγνωσμα.

Ὅτι τὰ ἐν τῷ παρόντι εὐαγγελικῷ ἀναγνώσματι ἐκτιθέμενα ἐγένοντο τῇ ἐπαύριον τῆς ὑπερφυοῦς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως ἐξάγομεν ἐκ τῶν ἐν τοῖς § 14 καὶ 15 τοῦ Θ' κεφαλαίου τοῦ κατὰ Μάρκον ἱεροῦ εὐαγγελίου μνημονευομένων, καθ' ἅ, ὅτε ὁ Σωτὴρ ἦλθε πρὸς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, «εὐθέως

πᾶς ὁ ὄχλος ἰδὼν αὐτὸν ἐξεθαμβήθη», ἐξ οὗ ἐξάγεται ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ Σωτῆρος ἔφερεν ἔτι τὰ σημεῖα τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους στεφανωσάσης αὐτὸν δόξης καθώς ποτε συνέβη τοῦτο καὶ εἰς τὸν Μωϋσέα[1], σὺν τῇ διαφορᾷ ὅμως ὅτι ἡ μὲν δόξα τοῦ Μωϋσέως ἐφόβισε τοὺς Ἰουδαίους, ἡ δὲ τοῦ Σωτῆρος εἵλκυσε τοὺς ὄχλους, οἵτινες «καὶ προστρέχοντες ἠσπάζοντο αὐτόν». Τοῦτο βεβαιοῖ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, γράφων, «ἐγένετο δὲ ἐν τῇ ἑξῆς ἡμέρᾳ, κατελθόντων αὐτῶν ἀπὸ τοῦ ὄρους, συνήντησεν αὐτὸν ὄχλος πολύς[2].

Ὁ ὄχλος οὗτος παρέμενεν ἀκροώμενος τοὺς γραμματεῖς, οἵτινες, ὠφελούμενοι τῆς ἀπουσίας τοῦ διδασκάλου, προσεπάθουν ἵνα διὰ συζητήσεων περιπλανήσωσι καὶ ἀποσπάσωσιν ὀπίσω αὐτῶν τοὺς μαθητάς, καὶ ἐζήτουν, ἵνα ἐκ τῆς περὶ τὸ συζητεῖν πρὸς αὐτοὺς ἀδυναμίας τῶν μαθητῶν ὑπούλως πως καὶ τὴν τοῦ διδασκάλου ὑπαινιχθῶσι. Τούτους ὁ Σωτὴρ καταλαβὼν ἐπηρώτησε, *τί συζητεῖτε πρὸς αὐτούς;* Ἐν ᾧ δὲ οἱ γραμματεῖς ἐκ τῆς ἐρωτήσεως τοῦ Σωτῆρος κατεθορυβήθησαν, *ἄνθρωπός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ, γονυπετῶν αὐτῷ καὶ λέγων, Κύριε, ἐλέησόν μου τὸν υἱόν, ὅτι σεληνιάζεται, καὶ κακῶς πάσχει· πολλάκις γὰρ πίπτει εἰς τὸ πῦρ, καὶ πολλάκις εἰς τὸ ὕδωρ.*

Ὁ ἄνθρωπος οὗτος λίαν ἀσθενῶς εἶχεν ἐν τῇ πίστει, καθὼς περὶ τούτου μανθάνομεν ἐκ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου, πληροφοροῦντος ἡμᾶς λεπτομερέστερον τὰ τῆς παρακλήσεως τοῦ ἀνθρώπου τούτου πρὸς τὸν Σωτῆρα, πρὸς ὃν περιγράψας τὴν νόσον τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ εἶπεν, «ἀλλ' *εἴ τι δύνασαι*, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς[3]», καὶ τὰ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Κυρίου, ἀποκριθέντος, «*εἰ δύνασαι πιστεῦσαι πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι*», ὁπότε ὁ μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀπιστῶν ἀνεβόησε· «πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ». Ἡ ἀπιστία τοῦ ἀνθρώπου τούτου καταδείκνυται καὶ ἐξ ὅσων οὗτος κατηγόρησε τῶν μαθητῶν δημοσίᾳ καὶ μάλιστα καθ' ἣν στιγμὴν

1) Ἐξόδ. λδ' 29, 30. 2) Λουκ. θ' 37. 3) Μάρκ. θ' 22.

ὁ Σωτὴρ ὑπεραμυνόμενος αὐτῶν ἠρώτησε τοὺς γραμματεῖς, «τί συζητεῖτε μετ' αὐτῶν». Οὗτος, ὡσεὶ θέλων νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἐκ τῆς ἐρωτήσεως ταύτης συγχισθέντων γραμματέων, ἐπῆλθε δημοσίᾳ κατήγορος τῶν μαθητῶν, εἰπὼν πρὸς τὸν διδάσκαλον, *καὶ προσήνεγκα αὐτὸν τοῖς μαθηταῖς σου, καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν αὐτὸν θεραπεῦσαι.*

Τινὲς τῶν ἑρμηνευτῶν ὑπέλαβον τοὺς λόγους τούτους τοῦ πατρὸς τοῦ σεληνιαζομένου ὡς ἐξ ἁπλότητος καρδίας προελθόντας καὶ σημαίνοντας ὅτι, ἐπειδὴ οἱ μαθηταί σου δὲν ἴσχυσαν, ἦλθον πρὸς σὲ τὸν τὰ πάντα δυνάμενον· ἀλλ' ἡ ὑπόθεσις αὕτη καταδείκνυται ἐσφαλμένη ἔκ τε τῶν λόγων, οὓς ὁ ἐξαιτῶν ἀπέτεινε πρὸς τὸν Σωτῆρα, εἰπών, «**εἴ τι δύνασαι** βοήθησον ἡμῖν», ἐκ τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Σωτῆρος «**εἰ δύνασαι πιστεῦσαι,** πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι», ἐκ τῆς ἀναφωνήσεως τοῦ τέως ἀπιστοῦντος, κραυγάσαντος, **πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ,** καὶ ἐξ ὅσων κατ' ἀμφοτέρους τοὺς εὐαγγελιστὰς εἰς τὴν κατὰ τῶν μαθητῶν καταγγελίαν τοῦ ἀνθρώπου τούτου, *ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, ὦ γενεὰ ἄπιστος καὶ διεστραμμένη, ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν;* δι' ἧς ἀποκρίσεως ὁ Σωτὴρ αἴτιον τοῦ παθήματος τοῦ σεληνιαζομένου κατέδειξε τὴν ἀπιστίαν τοῦ προσαιτοῦντος πατρός, μονονουχὶ τοῦτο εἰπών, «ἐπειδὴ σὺ εἶσαι ἄπιστος, ἐγένου αἴτιος τοῦ νὰ μὴ θεραπευθῇ ὁ υἱός σου· ἵνα τί δέ, ἀφ' οὗ ἡ ἀπιστία σου ἐγένετο αἰτία τῆς μὴ ἐξόδου καὶ ἀπαλλαγῆς τοῦ υἱοῦ σου ἐκ τοῦ δαίμονος, ἐγκαλῇς τοὺς μαθητὰς καὶ μέμφῃσαι αὐτῶν ὡς μὴ κατισχυσάντων τοῦ δαίμονος»;

Καίπερ δὲ ὁ προσελθὼν οὗτος ἐξ ἀγνωμοσύνης πρὸ τοῦ ὄχλου καὶ εἰς ἐπήκοον αὐτοῦ κατηγόρει τῶν μαθητῶν, ὁ Σωτὴρ ἀπήλλαξε μὲν αὐτοὺς ἐπίσης δημοσίᾳ τῆς κατηγορίας, ἣν ὁ ἀπιστῶν πατὴρ ἐζήτησε νὰ προσάψῃ εἰς αὐτούς, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς μὴ θεραπείας τοῦ πάσχοντος ἀπέδοτο εἰς τὴν ἀπιστίαν τοῦ ὡς κατηγόρου τῶν μαθητῶν ἐμφανιζομένου, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ γενικὸς ἔλεγχος εἶνε ἁπαλώτερος καὶ ὑποφερτότερος

εἰδικοῦ καὶ προσωπικοῦ, ἀπέτεινεν αὐτὸν οὐχὶ εἰς μόνον τὸ πρόσωπον τοῦ ἀπιστοῦντος, ἀλλ' εἰς πάντας τοὺς Ἰουδαίους, ὧν τὴν ἀπιστίαν κατήλεγξε, σκανδαλισθέντων ἐπὶ τῇ μὴ κατισχύσει τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἀλάλου πνεύματος. Εἰς τὸν ἔλεγχον δὲ τοῦτον ἐπιπροσθείς, *ἕως πότε ἔσομαι μεθ' ὑμῶν, ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν;* ὑπεσήμανε τὴν προσέγγισιν τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου, καὶ ἐξεδήλωσεν ὅτι περιεκάκησε μετὰ τῶν ἀπίστων διάγων, ὅτι ποθητὸς ἦν εἰς αὐτὸν ὁ κατ' ἄνθρωπον θάνατος καὶ προτιμότερος τῆς μετὰ σκληροτραχήλων καὶ ἀπίστων ἀναστροφῆς, καὶ ὅτι οὐχὶ ὁ σταυρός, ἀλλ' ἡ μετὰ τοιούτων ἀνθρώπων διαβίωσις ἦν βαρεῖα.

Καὶ ταῦτα μὲν εἶπε, τὴν δικαιοκρισίαν αὐτοῦ ἀποκαλύπτων· ἀλλ' ἐπειδὴ «κατακαυχᾶται ἔλεος κρίσεως», σπλαγχνισθεὶς τὸν σεληνιαζόμενον, προσέθετο *φέρετέ μοι αὐτὸν ὧδε.*

Ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, λεπτομερέστερον ἐκτιθεὶς τὰ τοῦ γεγονότος τούτου προστίθησιν, ὅτι ἐπὶ τῇ διαταγῇ ταύτῃ τοῦ Κυρίου εὐθὺς «ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν», καὶ ὅτι ὡς ἔστρεψεν ἐπ' αὐτὸν τὸ βλέμμα, ὁ τῆς ὁρατῆς καὶ ἀοράτου κτίσεως δημιουργὸς καὶ δεσπότης, «εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν», διότι ἡ ἁμαρτία δὲν ὑποφέρει ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν καθαρότητα καὶ ἁγνότητα τῆς τελείας ἀρετῆς, διότι ὁ ἄρχων τοῦ σκότους, ὁ πατὴρ τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς διαφθορᾶς δὲν ὑπέφερε ν' ἀντιμετωπίσῃ τὴν διαυγῆ φλόγα τῆς πηγῆς τοῦ φωτός. Ἐξακολουθῶν δὲ τὴν ἀφήγησιν τοῦ γεγονότος τούτου ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος πληροφορεῖ ἡμᾶς, ὅτι δὲν ἐπετίμησεν εὐθὺς ὁ δεσπότης τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι καὶ δὲν ἀπήλλαξεν ἀμέσως τὸν ὑπ' αὐτοῦ μαστιζόμενον τῆς τούτου ἐνοχλήσεως, ἀλλ' ἄφησεν αὐτὸν ἵνα σπαράττηται οὐχὶ πρὸς ἐπίδειξιν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἀπιστοῦντα τοῦ πάσχοντος πατέρα, ἵνα οὗτος, ἰδὼν θορυβούμενον τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐκ μόνης τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας, ἐναχθῇ κἂν οὕτως εἰς τὴν πίστιν τοῦ ἐσομένου θαύματος· ὅθεν, ἐξακολουθῶν τὴν ἀφήγησιν ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ὁ Σωτὴρ «ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ πόσος χρόνος ἐστὶν ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ»·

οὐχὶ διότι ἠγνόει τοῦτο ὁ τὰ πάντα εἰδὼς καὶ ἐπιστάμενος, ἀλλ' ἵνα ὡς τὸν πατέρα τοῦ παιδίου, οὕτω καὶ τοὺς ἐπὶ τῇ μὴ ἰσχύει τῶν μαθητῶν σκανδαλισθέντας ἐκ τῶν παρεστώτων φέρῃ εἰς συναίσθησιν καὶ μεταμέλειαν διὰ τῆς ἐπιγνώσεως τῆς δυνάμεως αὐτοῦ. Ἀκούσαντες οὗτοι τοῦ ὡς αὐτοὶ ἀπιστοῦντος πατρὸς τοῦ παιδίου λέγοντος *παιδιόθεν*, καὶ τὸ δεινὸν τῆς νόσου περιγράφοντος ἐν τῷ λέγειν, «καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς ὕδατα ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν», αὐτήκοοι δὲ γενόμενοι τῆς ἐν ἀπιστίᾳ ἐπικλήσεως τοῦ πατρός, ἀμφιβάλλοντος περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ θείου ἰατροῦ, καὶ μηδὲν ἄξιον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ φθεγξαμένου, ἀλλ' εἰπόντος, «*εἴτι δύνασαι* βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς», οὐδὲν εἶχον τὸ δυνάμενον νὰ ἐνισχύσῃ ἐν αὐτοῖς τὴν ἀμφιβολίαν καὶ τὴν διαμφισβήτησιν τοῦ πραγματικοῦ τοῦ ἐπιγενομένου θαύματος, οὐδὲν εἶχον τὸ δυνάμενον νὰ δικαιώσῃ τὴν ἐν τῇ ἀπιστίᾳ ἐμμονὴν αὐτῶν. Ἔβλεπον οὗτοι τὸν παῖδα κατασπαρασσόμενον ὑπὸ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος, ἤκουον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ διηγουμένου τὰ τῆς ἀσθενείας αὐτοῦ καὶ μεμφομένου σύναμα δημοσίᾳ τῶν μαθητῶν τοῦ Κυρίου, οὗ τὸ ἔλεος ἐπεκαλεῖτο· ἤκουον αὐτοῦ δυσπιστοῦντος περὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἰσχύος αὐτοῦ, καὶ δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπονοήσωσι κακοφρόνως συνεννόησιν καὶ συμπαιγνίαν, καὶ νὰ ἀρνηθῶσι τὸ πραγματικὸν τοῦ γενησομένου θαύματος· ὅθεν, ἐὰν καὶ μετὰ τὴν ἴασιν τοῦ παιδὸς παρέμενον οὗτοι ἐν τῇ ἀπιστίᾳ, εἰς ἣν ἐνέρριψεν αὐτοὺς ἡ μὴ κατίσχυσις τῶν μαθητῶν κατὰ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος καὶ οἱ λόγοι τοῦ πατρὸς τοῦ πάσχοντος, δὲν ἤθελον ἔχει πρόφασιν περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτῶν.

Καίπερ ἠπίως οὕτω παιδεύων προδιέθετο τὰ πνεύματα τοῦ τε προσελθόντος καὶ τῶν παρισταμένων εἰς ἐπίγνωσιν τῆς θεότητος αὐτοῦ, δὲν ἐνήργησεν ἐπιδεικτικῶς τὴν ἴασιν τοῦ πάσχοντος, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς τῆς μετριοφροσύνης ἐδωρήσατο εἰς αὐτὸν τὴν ἐκ τῆς ἀνιάτου νόσου ἀπαλλαγήν, ἀναθεὶς τὴν θεραπείαν τοῦ παιδίου οὐχὶ εἰς τὴν οἰκείαν αὐτοῦ δύναμιν, ἀλλ' εἰς τὴν τοῦ πατρὸς τοῦ παιδίου πίστιν. Ὅθεν πρὸς

τοῦτον ἀποτεινόμενος, εἶπεν, «εἰ δύνασαι πιστεῦσαι πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι». Διὰ τῶν λόγων τούτων ἔδειξε τὴν ἀξίαν τῆς πίστεως, δι' ἧς, ὡς ἐκ τῶν ἁγίων Γραφῶν πιστοποιούμεθα, οἱ θεοφιλῶς πολιτευσάμενοι «κατηγωνίσαντο βασιλείας, εἰργάσαντο δικαιοσύνην, ἐπέτυχον ἐπαγγελιῶν, ἔφραξαν στόματα λεόντων, ἔσβυσαν δύναμιν πυρός, ἔφυγον στόματα μαχαίρας ἐνεδυναμώθησαν ἀπὸ ἀσθενείας, ἐγεννήθησαν ἰσχυροὶ ἐν πολέμῳ, παρεμβολὰς ἔκλιναν ἀλλοτρίων[1]». Σύναμα κατέδειξεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἀξίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἥτις δὲν εἶνε τυφλή, ἀλλὰ φωτολαμπής, ἔχουσα πρὸς ἐνίσχυσιν καὶ βεβαίωσιν ἡμῶν νέφος μαρτύρων περικείμενον ἡμῖν· τὴν ἀξίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἥτις δὲν εἶνε ἀκούσιος παραδοχὴ καὶ δὲν ἐπιβάλλεται εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς ἀνάγκης καὶ διὰ τῆς βίας, ἀλλ' ἑκούσιος καὶ ἐλευθέρα, ἀφ' οὗ ὁ Σωτὴρ φωνεῖ πρὸς τὸν προσελθόντα εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, καὶ δὲν ἐκβιάζει, ἀλλὰ προσκαρτερεῖ τὴν ἑκούσιον αὐτοῦ πρόσοδον· τὴν ἀξίαν τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἥτις δὲν εἶνε ἄκαρπος καὶ νεκρά, ἀλλὰ ζῶσα καὶ καρποφόρος καὶ σωτήριος εἰς πάντα πιστεύοντα, βεβαιούμενον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ στόματος τῆς αὐτοαληθείας ὅτι «πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι».

Κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Μάρκον ὁ πατὴρ τοῦ πάσχοντος ἐκ τῆς διδασκαλίας ταύτης τοῦ Σωτῆρος εἰς συναίσθησιν ἐλθὼν καὶ μεταμεληθεὶς διὰ τὴν τέως ἀπιστίαν αὐτοῦ, «εὐθέως κράξας, *μετὰ δακρύων* ἔλεγε, πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ».

Ἐκ τῆς ἐπιφωνήσεως ταύτης τοῦ ἀνθρώπου τούτου διδασκόμεθα, ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ ἐπίγνωσις καὶ συναίσθησις τοῦ ἁμαρτήματος ἡμῶν πρὸς ἐξαγνισμὸν καὶ καθαρισμὸν τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ ρύπου αὐτῆς, ἀνάγκη τὴν ἐπίγνωσιν καὶ συναίσθησιν ταύτην νὰ συνοδεύῃ ἡ μετάνοια καὶ τὸ λουτρὸν τῶν

1) πρὸς Ἑβρ. ια' 33, 34· παράβλ. Βασιλ. Α' ιδ' καὶ ἑφεξ. ιζ' 34 Β' η' 1, ι' 19, ιβ' 29, ψαλμ. ς' 9, πη' 21 καὶ ἑφεξ, Ἰώβ μβ' 10, Ἡσ. λη' 21, Ἰουδεὶθ ζ' 21, ιο' 6, ιε' 15, Δανιὴλ γ' 25, ς' 22, πρὸς Κορινθ. Α' ιβ' 9.

δακρύων πρὸς ἐξαγνισμόν. Προδοὺς ὁ Ἰούδας τὸν διδάσκαλον μετεμελήθη καὶ ἐξωμολογήθη τὸ παράπτωμα αὐτοῦ, ἀναφωνήσας πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ πρεσβυτέρους, «ἥμαρτον, παραδοὺς αἷμα ἀθῶον[1]», τὴν ἐπίγνωσιν ὅμως τοῦ ἐγκλήματος αὐτοῦ δὲν συνώδευσεν ἡ ἐν δάκρυσι μετάνοια καὶ ἡ συντριβή, ἡ διαλλάτουσα τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλ' ἡ ἀπόγνωσις ἡ ἐξωθήσασα αὐτὸν εἰς αὐτοχειρίαν· ὅθεν «ἐκτήσατο χωρίον ἐκ τοῦ μισθοῦ τῆς ἀδικίας καὶ πρηνὴς γενόμενος ἐλάκησε μέσος, καὶ ἐξεχύθη πάντα τὰ σπάλγχνα αὐτοῦ[2]». Καὶ ὁ Πέτρος ἠρνήθη τρὶς τὸν διδάσκαλον, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ἐννόησε τὸ σφάλμα αὐτοῦ δὲν ἀπηλπίσθη περὶ τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μετὰ δακρύων ἐξητήσατο αὐτήν. Ἀμέσως ἀνεχωρησεν ἀπὸ τῆς αὐλῆς τοῦ ἀρχιερέως, ἀμέσως ἀπεχωρίσθη τοῦ κακοῦ ἐκείνου ὁμίλου, τοῦ πρὸς στιγμὴν κλονίσαντος αὐτὸν καὶ ἐξωθήσαντος εἰς ἐξάρνησιν· ἀνεμέτρησεν ὅλον τὸ βάθος τοῦ παραπτώματος αὐτοῦ, «καὶ ἐξελθὼν ἔξω ἔκλαυσε πικρῶς[3]». Ἡ τοιαύτη μετάνοια ἐξήγνισεν αὐτόν, δι' ὃ καὶ ὁ Σωτὴρ μετὰ τὴν ζωηφόρον αὐτοῦ ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν τὸν εἰλικρινῶς μεταμεληθέντα καὶ ἐν δάκρυσιν ἐξαγνισθέντα ἐπανήγαγεν εἰς τὴν προτέραν ἀποστολικὴν ἐξουσίαν καὶ τιμήν, ἧς εἶχεν ἀπογυμνωθῆ διὰ τῆς ἐξαρνήσεως αὐτοῦ, καὶ οὕτω, καθ' ἃ ἑρμηνεύει ὁ ἐν ἁγίοις πατριάρχης Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας[4] «διὰ τῆς (παρὰ τὴν Τιβεριάδα θάλασσαν) εἰς τρίτον ὁμολογίας τοῦ μακαρίου Πέτρου, τὸ ἐν τριπλῷ γεγονὸς εἰς ἀπάρνησιν κατηργήθη πλημμέλημα· διὰ δὲ τοῦ φάναι τὸν Κύριον, *βόσκε τὰ ἀρνία μου*, ἀνανέωσις ὥσπέρ τις τῆς ἤδη δοθείσης ἀποστολῆς αὐτῷ γενέσθαι νοεῖται, τὸν μεταξὺ λύουσα τῶν πταισμάτων ὀνειδισμόν, καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας μικροψυχίαν ἐξαφανίζουσα». Ἐκ τε τῶν παραδειγμάτων τούτων καὶ ἐκ τῶν ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Μάρκου ὡς ἀνωτέρω ἀναφερομένων διδασκόμεθα, ὅτι μόνη ἡ ἐξομολόγησις τοῦ παραπτώματος δὲν ἀρκεῖ πρὸς ἐξαγνισμὸν ἡμῶν καὶ συν-

1) Ματθ. κζ' 4. 2) Πράξ. α' 18. 3) Ματθ. κς' 75. Λουκ. κβ' 62, Μάρκ. ιδ' 72. 4) Ἑρμην. εἰς τὸ κα' κεφ. τοῦ Ἰωάν.

διαλλαγὴν μετὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσαπαιτεῖται ἡ μετάνοια καὶ ἡ τῆς καρδίας συντριβή, τὰ δάκρυα τῆς μεταμελείας πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ρύπου τῆς ψυχῆς. Σύναμα διδασκόμεθα ὅτι ὀφείλομεν μετανοοῦντες δι' ὅσα ἐπράξαμεν, καὶ κλαίοντες, *νὰ ἐξομολογώμεθα καὶ παρρησίᾳ τὸ παράπτωμα,* νὰ ἐλέγχωμεν αὐτοὶ ἑαυτοὺς διὰ τὰ πλημμεληθέντα. Ἔκλαυσεν ὁ πατὴρ τοῦ ἀσθενοῦντος, ἐλθὼν εἰς συναίσθησιν τοῦ ἁμαρτήματος αὐτοῦ· μετενόησε, τὴν δὲ μετάνοιαν αὐτοῦ ἐδήλωσε διά τε τῶν δακρύων, καὶ διὰ τῆς ἀναφωνήσεως «πιστεύω Κύριε»· σύναμα ὅμως καὶ τὸ προπλημμεληθὲν παρρησίᾳ ἐξωμολογήσατο, ἐπιφωνήσας, «βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ». Ἐκ τούτων λοιπὸν διδασκόμεθα ὅτι ἡ ἀληθὴς μετάνοια πρέπει νὰ παρουσιάζῃ τὰ ἑπόμενα· α') ὁμολογίαν τῶν ἰδίων ἁμαρτιῶν· β') κατηγορίαν ἑαυτοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ὡς ἔπραξεν ὁ προσελθὼν φωνήσας, «βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ»· γ') πεποίθησιν ἐπὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ, μὴ ἀποβάλλοντος τὸν μετανοοῦντα ἁμαρτωλόν, ἀλλὰ θέλοντος τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ, καθὼς μᾶς διδάσκει τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἀσώτου υἱοῦ καὶ τοῦ πλανηθέντος προβάτου· δ') μετὰ δακρύων ἐξαίτησιν τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐποίησεν ὁ Πέτρος, καὶ καθὼς ἔπραξεν ὁ πατὴρ τοῦ σεληνιαζομένου, ὅστις **μετὰ δακρύων** *ἔλεγε·* ε') ἀδίστακτον πίστιν εἰς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, κατ' ἄνθρωπον ἀποθανόντα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ διὰ τοῦ ἰδίου θανάτου προξενήσαντα τὴν χάριν τοῦ οὐρανίου Πατρὸς εἰς ἅπαντας τοὺς ἐλπίζοντας καὶ πιστεύοντας εἰς αὐτόν· ς') βεβαίαν ἀπόφασιν τοῦ μετανοοῦντος νὰ διορθώσῃ ἑαυτὸν καὶ νὰ ἀλλάξῃ ζωήν.

Ἰδὼν ὁ Σωτὴρ τὴν μετάνοιαν τοῦ τέως ἀπίστου ἐσπλαγχνίσθη τὸν σεληνιαζόμενον *καὶ ἐπετίμησεν αὐτῷ* (τῷ ἐν τῷ σεληνιαζομένῳ) *καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον· καὶ ἰάθη ὁ παῖς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.*

Ἐπὶ τούτοις ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος ἀπεμνημόνευσε καὶ τοὺς λόγους *ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν,* δι' ὧν ἐπετίμησεν ὁ Σωτὴρ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, διδάσκων

ἡμᾶς ὅτι χωρὶς τῆς ἐξ αὐτοῦ βοηθείας οὐδὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν· γινώσκοντες δὲ ταῦτα «προσερχώμεθα μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον, καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοήθειαν[1]».

Πρὸς τοῖς ἀνωτέρω ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος προστίθησιν ὅτι, ὡς ἤκουσε τὸ δαιμόνιον τῆς φωνῆς τοῦ δεσπότου, «κράξαν καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτὸν ἐξῆλθε καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρός, ὥστε πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν· ὁ δὲ Ἰησοῦς, κρατήσας αὐτὸν τῆς χειρός, ἤγειρεν αὐτὸν καὶ ἀνέστη»· τὰς λεπτομερείας δὲ ταύτας κάλλιστα δυνάμεθα ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν νὰ ἐφαρμόσωμεν, ἐν ἡμῖν αὐτοῖς καθ' ἑκάστην καθορῶντες τὴν τοιαύτην τοῦ δαίμονος ἐπήρειαν. Ἠκούσαμεν τοῦ πατρὸς τοῦ παιδίου περιγράφοντος τὸ νόσημα καὶ λέγοντος, «πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν», μανθάνομεν δὲ πρὸς τούτοις ὅτι καὶ ἐσπάραξε τὸ παιδίον καὶ κατέλιπεν αὐτὸ ὡσεὶ νεκρόν· ἂν ἤδη ταῦτα ἐφ' ἡμῶν αὐτῶν ἐφαρμόσωμεν, παρατηροῦμεν ὅτι καθ' ἑκάστην ριπτόμεθα ὑπὸ τοῦ δαίμονος εἰς πῦρ μέν, τὸ τοῦ θυμοῦ καὶ τὸ τῆς ἐπιθυμίας, εἰς ὕδωρ δέ, τὸ τῶν βιωτικῶν πραγμάτων κλυδώνιον. Ὁ δαίμων οὗτος εἶνε ἄλαλος καὶ κωφός· κωφὸς μέν, ὡς μὴ θέλων ν' ἀκούσῃ τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ, ἄλαλος δέ, ὡς μήτε ἑαυτὸν μήτε ἑτέρους δυνάμενος νὰ διδάξῃ τὸ πρέπον. Ὁ ὑπὸ τοῦ δαίμονος τούτου κατεχόμενος εἶνε ὡσεὶ νεκρός, «ὥστε πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν», ἀλλ' ἐὰν ὁ Ἰησοῦς, τουτέστιν ὁ εὐαγγελικὸς λόγος κρατήσῃ τῆς χειρός, ἤτοι ἀκουσθῇ ὑπ' αὐτοῦ, τότε ἐλευθεροῦται. Ἐκ τούτων δὲ διδασκόμεθα ὅτι ὁ μὲν Θεὸς βοηθεῖ ἡμῖν εἰς σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν ἵνα ἐργαζώμεθα τὸ ἀγαθόν, διότι ἤγειρε μὲν τὸν πάσχοντα ὁ Ἰησοῦς, ἤτοι παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὴν θείαν αὐτοῦ βοήθειαν, ἀλλὰ καὶ ὁ πάσχων ἀνέστη, τουτέστιν ἐπεδείξατο σπουδὴν πρὸς τὸ ἀγαθόν.

Τότε προσελθόντες οἱ μαθηταὶ τῷ Ἰησοῦ κατ' ἰδίαν, εἶπον, διὰ τί ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό; Ἰδόντες οἱ μαθη-

1) πρὸς Ἑβρ. δ' 16.

ταὶ τὰ γενόμενα ἐφοβήθησαν μήτι ἀπέβαλον τὴν χάριν, ἣν εἶχε δώσει εἰς αὐτοὺς ὁ Κύριος, ὅθεν καὶ ἀγωνιῶντες καὶ φοβούμενοι μή ποτε ἀπώλεσαν τὴν χάριν, ἣν ἐπιστεύθησαν, μή ποτε ἀπεγυμνώθησαν τῆς ἐξουσίας, ἣν κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἔλαβον, προσῆλθον κατ' ἰδίαν ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν, διότι περὶ ἀπορρήτου καὶ μεγάλου πράγματος ἔμελλον νὰ ἐρωτήσωσι. Ταύτην τὴν ἀπορίαν τῶν μαθητῶν διασκεδάζων, ἅμα δὲ διδάσκων αὐτούς τε καὶ πάντας πῶς πρέπει νὰ διάγωμεν, *εἶπεν αὐτοῖς, διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν· ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν.* Ἀπιστίαν τῶν μαθητῶν ὠνόμασεν ὁ Σωτὴρ τὴν ψυχρὰν αὐτῶν πίστιν, τὸν δισταγμὸν καὶ τὴν ἀμφιβολίαν εἰς ἣν ἐνέπεσαν περὶ τοῦ ἐὰν δύνηνται νὰ ἐκδιώξωσι τοιοῦτον ἰσχυρὸν δαίμονα. Ταύτην αὐτῶν τὴν ὀλιγοπιστίαν καὶ ψυχρὰν πίστιν ὠνόμασεν ὁ Σωτὴρ ἀπιστίαν, διδάξας ὅτι ὁ ὀλιγόπιστος εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς τὸν ἄπιστον τίθεται. Ὅτι δὲ τὴν ὀλιγοπιστίαν πρὸς τὴν ἀπιστίαν ἐξωμοίωσε, μανθάνομεν ἐξ ὅσων εὐθὺς ἐπήγαγε, τὰ ἀποτελέσματα τῆς θερμῆς πίστεως καταδείξας, δι' ὧν εἶπεν, *ἐὰν ἔχητε πίστιν ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρεῖτε τῷ ὄρει τούτῳ, μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται· καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν.* Διδάξας διὰ τούτων ὁ Σωτὴρ ὁπόση ἡ δύναμις τῆς πίστεως, προσέθετο εὐθὺς καὶ ποῖα εἶνε τὰ κατὰ τῶν δαιμόνων ὅπλα, ἐπὶ δὲ τούτῳ εἶπε, *τοῦτο τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ,* καὶ οὕτως ἐθεράπευσε μὲν διὰ μὲν τοῦ ἐλέγχου τὴν ἀπιστίαν τοῦ πατρὸς τοῦ πάσχοντος, διὰ δὲ τῆς ἐκθέσεως τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς θερμῆς πίστεως τὴν ὀλιγοπιστίαν τῶν μαθητῶν, ἐδίδαξε δὲ πάντας ἡμᾶς πῶς δέον νὰ διάγωμεν.

Τῆς *προσευχῆς* τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν διά τε τοῦ παραδείγματος αὐτοῦ ἐδίδαξεν ὁ Σωτὴρ καὶ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος προσευχόμενος, καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, διδάσκων, καθ' ἃ σημειοῖ ὁ ἱερὸς Μάξιμος, ὅτι «ῥάβδον μὲν ὁ κυσὶν ἐπισείων ἠγρίωσε καθ' ἑαυτοῦ, δαίμονας δὲ ὁ καθαρῶς ἐκβιαζό-

μενος εὔχεσθαι». Ἡ ἐθνικὴ γυνὴ Συροφοίνισσα, καίπερ κύων ὠνομάσθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, πῶς τοῦ ποθουμένου ἔτυχε; διὰ τῆς προσευχῆς· ὁ τελώνης πῶς ἐδικαιώθη; προσευχόμενος. Ἐπίσης καὶ ὁ λῃστὴς ἐπὶ σταυροῦ κρεμάμενος διὰ τῆς προσευχῆς τοῦ παραδείσου οἰκήτωρ ἐγένετο, δι' αὐτῆς δὲ καὶ ὁ ἄσωτος υἱὸς τὸν ῥύπον τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ ἀπέπλυνε, δεηθεὶς νὰ τύχῃ συγχωρήσεως. Τί δὲ ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν περὶ τῶν ἁγίων ἀνδρῶν, οἵτινες τῶν μεγίστων ἀπὸ Θεοῦ ἐπέτυχον προσευξάμενοι; τί δὲ καὶ ὅσα ἕκαστος ἐξ ἡμῶν ἔχει νὰ διηγηθῇ, ἐάν, εὐχαρίστως μεμνημένος τῶν πρὸς αὐτὸν εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ἐφίηται ἵνα ὕμνους ἐπὶ τούτοις ἀναπέμπῃ τῷ Θεῷ; «Ἄγονοί τε γὰρ ἐπὶ πολὺ γεγενημέναι ψυχαί, ᾐσθημέναι τῆς στειρώσεως τῶν ἰδίων ἡγεμονικῶν καὶ τῆς ἀγνοίας τοῦ νοῦ ἑαυτῶν, ἀπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος διὰ ἐπιμόνου εὐχῆς κυήσασαι σωτηρίους λόγους, θεωρημάτων ἀληθείας πεπληρωμένους γεγεννήκασι[1]». Συνίστησι λοιπὸν εἰς ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ ὡς χρέος ἀπαραίτητον τὴν *προσευχήν*· οὐχὶ ὅμως τὴν προσευχὴν μόνην, ἀλλὰ σὺν αὐτῇ καὶ τὴν *νηστείαν*, διότι ἡ ἀληθὴς προσευχὴ οὕτω, μετὰ τῆς νηστείας τελεῖται· ἐπειδὴ ὁ προσευχόμενος, καθὼς πρέπει, καὶ νηστεύων, δὲν ἔχει ἀνάγκην πολλῶν· ὁ μὴ ἔχων ἀνάγκην πολλῶν δὲν δύναται νὰ γίνῃ φιλοχρήματος· ὁ μὴ φιλοχρήματος καὶ πρὸς ἐλεημοσύνην εἶνε ἐπιτηδειότερος· ὁ νηστεύων ἐκ τῆς χαμαιζήλου ὕλης ἀπομακρύνεται, διὰ δὲ τῆς νηστείας πτερώμενος τὰς ἐπιθυμίας σβέννυσι τὰς πονηράς, τὸν Θεὸν ἐξιλεοῦται, καὶ τὴν ψυχὴν ἐπαιρομένην ταπεινοῖ· διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἀπόστολοι πάντοτε σχεδὸν ἐνήστευον. Ὁ μετὰ νηστείας προσευχόμενος διπλᾶς ἔχει τὰς πτέρυγας, ἐλαφροτέρας καὶ αὐτῶν τῶν ἀνέμων· ὅθεν οὔτε χασμᾶται, οὔτε ναρκοῦται εὐχόμενος, ἀλλ' εἶνε πυρὸς σφοδρότερος καὶ τῆς γῆς ἀνώτερος, διότι οὐδὲν ὑπάρχει ἰσχυρότερον ἀνθρώπου γνησίως προσευχομένου· ἐπειδή, ἐὰν γυνὴ ἀσθενὴς ὠμόν τινα ἄρχοντα οὔτε Θεὸν φοβούμενον οὔτε ἄνθρωπον ἐν-

1) Ὠριγένους περὶ εὐχῆς ιγ'.

τρεπόμενον ἴσχυσε νὰ κάμψῃ[1], πολλῷ μᾶλλον τὸν Θεὸν ἐπισπάσεται ὁ συνεχῶς διὰ τῆς προσευχῆς προσεδρεύων αὐτῷ, καὶ γαστρὸς κρατῶν καὶ τρυφὴν ἐκβάλλων.

Αὐτὸς ὁ Θεὸς εἶδος νηστείας ἐπέβαλεν εἰς τοὺς πρωτοπλάστους, παραγγείλας εἰς τὸν Ἀδάμ, «ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῇ· ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρόν, οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ, ᾗ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγησθε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε[2]»· ἡ ἀθέτησις δὲ τῆς περὶ νηστείας ἐντολῆς ἐπήνεγκε τὴν εἰς τὴν ἁμαρτίαν πτῶσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Αὐτὴ ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις καὶ ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ κατεξανίστανται κατὰ τῆς πολυφαγίας καὶ λαιμαργίας, καὶ διδάσκουσιν ὅτι μήτηρ τῆς ὑγιείας εἶνε ἡ ἐγκράτεια, ἐπειδή, ὡς ὁ ἰατρὸς Ἀντισθένης παρετήρησε, τῶν νόσων αἰτία εἶνε ἡ τῶν βρωμάτων ποικιλία, ἥτις καὶ καχεξίας τοῦ σώματος προξενεῖ, καὶ ἐκτροπὰς τοῦ στομάχου, καὶ ἄλλας ποικίλας βλάβας.

Ὁ Σωκράτης διέστελλεν ἑαυτὸν τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, ὅτι αὐτὸς μὲν ἔτρωγεν ἵνα ζῇ, οἱ δὲ λοιποὶ ἔζων ἵνα τρώγωσιν· ὁ Πλάτων τόσον λιτοδίαιτος ἦν, ὥστε ὁ φιλόσοφος Τιμόθεος, ἀστειευόμενος ἔλεγεν, ὅτι ὁ δειπνῶν παρὰ τῷ Πλάτωνι μετὰ πολλῆς ὀρέξεως θέλει φάγει αὔριον τὸ γεῦμα· ἱστορικὴ εἶνε ἡ περὶ τὴν δίαιταν λιτότης τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅς, ἀποπέμψας τοὺς ὀψοποιοὺς καὶ ἀρτοποιούς, οὓς ἡ βασσίλισσα τῆς Καρίας Ἄδδα φιλοφρονουμένη ἀπέστειλε πρὸς αὐτόν, εἶπεν, ὅτι ἔχει καλλιτέρους ὀψοποιοὺς δεδομένους εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ παιδαγωγοῦ αὐτοῦ Λεωνίδου, διὰ μὲν τὸ ἄριστον τὴν νυκτοπορίαν, διὰ δὲ τὸ δεῖπνον τὴν ἐν τῷ ἀρίστῳ ὀλιγοφαγίαν· λιτοδίαιτοι ἦσαν καὶ οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες ἀπέφευγον τὴν τοῦ οἴνου κατάχρησιν, ἵνα, κατὰ τὸν Λεοτυχίδην, αὐτοὶ βουλεύωνται τὰ εἰς ἑαυτοὺς συμφέροντα, καὶ μὴ ἄλλοι δι' αὐτοὺς πράττωσι τοῦτο.

---

1) Ἴδε τὴν περὶ τοῦ ἀδίκου κριτοῦ παραβολὴν Λουκ. ιη' 2-5. 2) Γεν. β' 17.

Καὶ οὗτοι μὲν ὑπὸ μόνου τοῦ λογικοῦ χειραγωγούμενοι ἀπέφευγον τὴν πολυφαγίαν καὶ πολυποσίαν, νήφοντες δὲ καὶ ἐγκρατευόμενοι ἐγένοντο φύλακες τῶν τῆς σωφροσύνης καλῶν· ἡμεῖς δὲ πρὸς τοῖς διδάγμασι τούτοις ἔχοντες πλῆθος μαρτυριῶν τὸ θεοφιλὲς τῆς νηστείας ἐκδιδασκουσῶν, βλέποντες Μωϋσέα τὸν θεόπτην διὰ νηστείας εὐτερπιζόμενον[1], ὅπως προσέλθῃ ἐπὶ τοῦ ὄρους Σινᾶ παρὰ τῷ Θεῷ καὶ λάβῃ τὰς πλάκας τοῦ νόμου· μανθάνοντες παρὰ Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου ὅτι «τοῦτο τὸ ἀνόμημα Σοδόμων· ἐν ὑπερηφανίᾳ, *καὶ ἐν πλησμονῇ ἄρτων, καὶ εὐθηνίαις ἐσπατάλων*[2]»· βλέποντες τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ διὰ νηστείας διαλαττόμενον πρὸς τὸν Θεόν[3], τὸν Δαυὶδ διὰ νηστείας ἐξαγνίζοντα τὸ παράπτωμα αὐτοῦ[4], καὶ Ἠλίαν τὸν προφήτην διὰ νηστείας ἐνισχυόμενον[5], ὅπως ἐπεξέλθῃ κατὰ τῶν ἱερέων τῆς αἰσχύνης· ἔχοντες τὴν Ἐσθὴρ σὺν τῷ Μαρδοχαίῳ καὶ τοῖς ἐν Σούσοις Ἰουδαίοις διὰ νηστείας κάμπτοντας, εἰς ἔλεον τὸν Θεόν[6], καὶ ἀποστρέφοντα ἀπ' αὐτῶν τὴν χεῖρα τοῦ Ἀμάν· ἔχοντες τὴν Ἰουδεὶθ νηστεύουσαν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς χηρεύσεως αὐτῆς[7]· ἀκούοντες τοῦ ἀγγέλου διδάσκοντος τὸν Τωβὶτ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Τωβίαν ὅτι «ἀγαθὸν προσευχὴ *μετὰ νηστείας* καὶ ἐλεημοσύνης καὶ δικαιοσύνης[8]» ἀκούοντες Δανιὴλ τοῦ προφήτου βοῶντος καὶ λέγοντος, «ἔδωκα τὸ πρόσωπόν μου πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν τοῦ οὐρανοῦ, τοῦ ἐκζητῆσαι προσευχὴν καὶ δεήσεις *ἐν νηστείαις*, καὶ σάκκῳ καὶ σποδῷ[9]»· ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις βλέποντες τὸν Κύριον τῆς δόξης ὡς ἄνθρωπον νηστεύσαντα ἡμέρας τεσσαράκοντα καὶ διὰ τῆς προσευχῆς καὶ *τῆς νηστείας* καθοπλισθέντα ἐν τῇ ἀνθρωπίνῳ ἀντιμετωπίσει τοῦ πειράζοντος[10], ἀκούοντες δὲ αὐτοῦ ἐν εὐαγγελίοις λέγοντος, *τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ*, οὐδὲν ἔχομεν

1) Ἐξόδ. λδ' 28. 2) Ἰεζ, ιϛ' 49. 3) Κριτ. κ' 26. Βασιλ. Α' ζ' 6. 4) Βασιλ. Β. ιβ' 16. 5) Βασιλ· Γ' ιθ' 8. 6) Ἐσθὴρ δ' 16. 7) Ἰουδεὶθ η' 6. 8) Τωβ. ιβ' 8. 9) Δαν. θ' 3. 10) Ματθ. δ' 1-11.

πρὸς δικαιολόγησιν, ὅταν, ἀκρατοῦντες, τὴν νηστείαν καταλύωμεν.

Μνημονεύωμεν τῶν λόγων τοῦ ἀποστόλου καὶ διδασκάλου τῶν ἐθνῶν Παύλου, φωνοῦντος πρὸς ἡμᾶς καὶ λέγοντος· «μὴ πλανᾶσθε. . . οὐ μέθυσοι. . . βασιλείαν Θεοῦ κληρονομήσουσι[1]» καὶ ἀκούσωμεν τῆς φωνῆς τοῦ χρυσορρήμονος πατρὸς διδάσκοντος, «εἰ ἀσθενές σοι τὸ σῶμα ὥστε νηστεύειν διηνεκῶς, ἀλλ' οὐκ εἰς προσευχὴν ἀσθενές, οὐδὲ πρὸς ὑπεροψίαν γαστρὸς ἄτονον· εἰ γὰρ καὶ νηστεύειν οὐ δύνασαι, ἀλλὰ μὴ τρυφᾶν δύνασαι· οὐ μικρὸν δὲ καὶ τοῦτο, οὐδὲ πολὺ νηστείας ἀπέχον, ἀλλ' ἱκανὸν μὲν καὶ τοῦτο κατασπάσαι τοῦ διαβόλου τὴν μανίαν· καὶ γὰρ οὐδὲν οὕτως ἐκείνῳ, τῷ δαίμονι, φίλον, ὡς τρυφὴ καὶ μέθη, ἐπειδὴ καὶ πηγὴ καὶ μήτηρ ἐστὶν ἁπάντων τῶν κακῶν. . . Τί γὰρ οὐκ ἐργάζεται κακὸν ἡ τρυφή; Χοίρους γὰρ ἐξ ἀνθρώπων ποιεῖ, καὶ χοίρων χείρους. . . καὶ οὐ τοῦτο μόνον ἐστὶ τὸ δεινόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τούτων καὶ ἑτέρων χαλεπωτάτων ὑπομένουσι δίκην, ἀθυμίας ἀλόγους, μανίαν, ἀρρωστίαν, γέλωτα, ὄνειδος διηνεκῶς ὑπομένοντες. Ποία τοίνυν συγγνώμη τοῖς ἑαυτοὺς τοσούτοις περιπείρουσι κακοῖς; οὐκ ἔστιν οὐδεμία. Φύγωμεν τοίνυν τὸ νόσημα, ἵνα καὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ τῶν μελλόντων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν[2]».

Ἀναστρεφομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ, εἶπεν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· μέλλει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται. Πανταχοῦ ἐν ταῖς θαυματουργίαις παρενέβαλλε τὸν περὶ τοῦ πάθους λόγον, ἵνα μὴ νομισθῇ ὅτι δι' ἀδυναμίαν ἔπαθε, καὶ ἵνα μὴ τὸ ἀπροσδόκητον ταράξῃ τοὺς μαθητάς. Ἀφ' οὗ δὲ εἶπε τὸ σκυθρωπὸν ὅτι *ἀποκτενοῦσιν αὐτόν*, τὸ χαρμόσυνον ἐπήγαγεν, εἰπὼν *καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται*, ἵνα μάθωμεν ὅτι πάντοτε εἰς τὰ σκυθρωπὰ ἐπακολουθοῦσι τὰ εὐφρόσυνα, καὶ μὴ ματαίως ἀνιώμεθα ἐπὶ τοῖς λυπηροῖς, ἀλλ' ἐλπίζωμεν καὶ τὰ χρηστότερα.

1) πρὸς Κορινθ. Α' ϛ' 9, 10. 2) Χρυσοστ. ὁμιλ. νζ' εἰς τὸ κατὰ Ματθ. § δ'.

ΙΘ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ΙΑ' κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. ιη' 23 Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ.

24 Ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων.

25 Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ πραθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἀποδοθῆναι.

26 Πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω.

27 Σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου, ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ.

28 Ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος, εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια· καὶ κρατήσας αὐτὸν ἔπνιγε, λέγων, ἀπόδος μοι ὅ,τι ὀφείλεις.

29 Πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ παρεκάλει αὐτόν, λέγων, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα ἀποδώσω σοι.

30 Ὁ δὲ οὐκ ἤθελεν, ἀλλὰ ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακήν, ἕως οὗ ἀποδῷ τὸ ὀφειλόμενον.

31 Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα, ἐλυπήθησαν σφόδρα· καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γενόμενα.

32 Τότε προσκαλεσάμενος αὐτῶν ὁ κύριος αὐτοῦ λέ-

γει αὐτῷ, δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με·

33 *Οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς καὶ ἐγώ σε ἠλέησα;*

34 *Καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῷ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ.*

35 *Οὕτω καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδίων ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν.*

Ἐκεῖνο ὅπερ εἶπεν ὁ Δαυίδ[1], ἐν προθεωρίᾳ γενόμενος τῆς ἐν ἀνθρώποις ἐπιφανείας τοῦ Κυρίου, κατὰ γράμμα ἐξεπληρώθη κατ' αὐτήν. Ἐλθὼν ὁ Σωτὴρ ὑπὸ μορφὴν ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ τὰ μυςήρια τῶν οὐρανῶν ἀποκαλύπτων, ἐν παραβολαῖς ὡμίλει πρὸς τὰ πλήθη, ἵνα προσεκτικωτέρους ποιήσῃ τοὺς ἀκούοντας, καὶ διεγείρῃ τὸν νοῦν αὐτῶν εἰς ζήτησιν τῶν λεγομένων· διότι ὡς τὸ πλεῖστον οἱ ἄνθρωποι τὰ μὲν σκοτεινῶς λεγόμενα περιεργαζόμεθα, τὰ δὲ σαφῆ περιφρονοῦμεν. Ταύτην τὴν παρ' αὐτοῦ διὰ παραβολῶν ἀποκάλυψιν τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν φιλανθρώπως προεγνωστοποίησε διὰ τοῦ προφητάνακτος λέγων· «προσέχετε λαός μου τὸν νόμον μου, κλίνατε τὸ οὖς ὑμῶν εἰς τὰ ῥήματα τοῦ στόματός μου, ἀνοίξω *ἐν παραβολαῖς* τὸ στόμα μου, *φθέγξομαι προβλήματα* ἀπ' ἀρχῆς». Πρὸς ἐπίμετρον δὲ κατὰ τὴν ἐν ἀνθρώποις παρουσίαν αὐτοῦ, ἐξηγήσας τὸν λόγον δι' ὃν τῆς φανερᾶς ἀποκαλύψεως τῶν οὐρανίων μυστηρίων προέκρινε τὴν ἐν παραβολαῖς διδασκαλίαν, ἓν ἔτι μαρτύριον παρέσχε τῆς ἀφάτου αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ τῆς εὐεργετικῆς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπιεικείας· ὅθεν, ὅτε μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς *παραβολῆς τοῦ σπείροντος*[2] ἠρωτήθη ὑπὸ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, τί ἐσήμαινεν ἡ παραβολή, ἣν εἶπε πρὸς αὐτούς, πρὶν ἐξηγήσῃ ταύτην, ηὐδόκησε νὰ διασα-

1) Ψαλμ. οζ' 1,2. 2) Λουκ. η' 5-8. Ματθ. ιγ' 3-9. Μάρκ. δ' 3-9.

φήσῃ τὸν λόγον, δι' ὃν συνήθως παραβολικῶς διελέγετο, καὶ νὰ ἀποκαλύψῃ τὸ μέγεθος τῆς πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ, εἰπών, «ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσι[1]»· τοῦτο δὲ ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῶν τοιούτων, ἵνα μὴ πλειότερον κατακριθῶσιν ὡς καταφρονήσαντες τῶν μυστηρίων καὶ ἀφ' οὗ ἐγνώρισαν αὐτά, ἐπειδὴ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀσθενείᾳ ἔγκειται τὸ νὰ μὴ κατανοῶμεν ὀρθῶς καὶ ἀντιλαμβανώμεθα τῶν πρεπόντων. Ταῦτα γινώσκοντες, ὀφεληθῶμεν ἐκ τῆς ἀνωτέρω μεταγραφείσης εὐαγγελικῆς περικοπῆς, περιεργαζόμενοι τὴν ἐν αὐτῇ ἐκτιθεμένην διδασκαλίαν· προσεκτικῶς δὲ ἐγκύψωμεν εἰς τὰ δι' αὐτῆς παρεχόμενα εἰς ἡμᾶς διδάγματα, ἀφ' οὗ γινώσκομεν τίς ὁ διδάσκων ἡμᾶς ἐν παραβολαῖς καὶ τὸν πλοῦτον τῆς ἀφάτου αὐτοῦ καὶ ἀμέτρου εὐσπλαγχνίας ἀποκαλύπτων. Ἀκούσωμεν λοιπὸν αὐτοῦ διδάσκοντος, ἐκ δὲ τῶν ἐν παραβολαῖς διδομένων εἰς ἡμᾶς ὑπ' αὐτοῦ ὑποθηκῶν συνετιζόμενοι, ἀποσκορακίσωμεν ἐκ τῶν καρδιῶν ἡμῶν τὴν ἐριθείαν, τὸ μῖσος, καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλους ἔχθραν· ἀναδειχθῶμεν δὲ πάντες πρὸς ἀλλήλους, συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὔσπλαγχνοι, φιλόφρονες, μὴ ἀποδιδόντες κακὸν ἀντὶ κακοῦ, ἢ λοιδορίαν ἀντὶ λοιδορίας, ἀλλὰ τοὐναντίον εὐλογοῦντες, εἰδότες ὅτι εἰς τοῦτο ἐκλήθημεν ἵνα εὐλογίαν κληρονομήσωμεν[2]. Φανῶμεν πρὸς ἀλλήλους συμπαθεῖς, φιλάδελφοι, εὔσπλαγχνοι, φιλόφρονες, ἀκούοντες τοῦ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ αἵματος ἐξαγοράσαντος ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας, ἐν εὐαγγελίοις διδάσκοντος, «ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, εὐλογεῖτε τοὺς καταρωμένους ὑμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοὺς μισοῦντας ὑμᾶς, καὶ προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ διωκόντων ὑμᾶς[3]». Φανῶμεν πρὸς ἀλλήλους συμπαθεῖς, ἀκούντες τοῦ Σωτῆρος λέγοντος, «ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ

1) Λουκ. η, 10. Ματθ. ιγ' 11. Μάρκ. δ' 11. 2) Πέτρ. Α' καθολ. γ' 8, 9. 3) Ματθ. ε' 44.

ὑμῶν ὁ οὐράνιος· ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν[1]». Φανῶμεν πρὸς ἀλλήλους φιλάδελφοι, ἀκούοντες τοῦ ἐπιστηθίου μαθητοῦ, ὑπομιμνήσκοντος πρὸς ἡμᾶς, «ὁ λέγων ἐν τῷ φωτὶ εἶναι, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῶν, ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐςὶν ἕως ἄρτι. Ὁ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῷ φωτὶ μένει, καὶ σκάνδαλον ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστιν. Ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐστί, καὶ ἐν τῇ σκοτίᾳ περιπατεῖ καὶ οὐκ οἶδε ποῦ ὑπάγει, ὅτι ἡ σκοτία ἐτύφλωσε τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ[2]». Φανῶμεν πρὸς ἀλλήλους φιλάδελφοι, εἰδότες ὅτι, «ἐάν τις εἴπῃ ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστί[3]». Φανῶμεν πρὸς ἀλλήλους εὔσπλαγχνοι διὰ παντὸς τῶν Κυριακῶν ἀναμιμνησκόμενοι λόγων, «γίνεσθε οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστι· καὶ μὴ κρίνετε, καὶ οὐ μὴ κριθῆτε· μὴ καταδικάζετε, καὶ οὐ μὴ καταδικασθῆτε· ἀπολύετε, καὶ ἀπολυθήσεσθε[4]». Φανῶμεν πρὸς ἀλλήλους φιλόφρονες, τὴν δὲ μνησικακίαν ἐκ τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἀποσκορακίσωμεν, ἀκούοντες τοῦ Σωτῆρος ἐν εὐαγγελίοις λέγοντος, «ἐὰν προσφέρῃς τὸ δῶρόν σου ἐπὶ τὸ θυσιαστήριον, κἀκεῖ μνησθῇς, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἔχει τι κατὰ σοῦ, *ἄφες ἐκεῖ τὸ δῶρόν σου ἔμπροσθεν τοῦ θυσιαστηρίου*, καὶ ὕπαγε, *πρῶτον διαλλάγηθι τῷ ἀδελφῷ σου, καὶ τότε ἐλθὼν πρόσφερε τὸ δῶρόν σου*[5]».

Ταῦτα συνίστησιν εἰς ἡμᾶς καὶ ἡ ἀνωτέρω μεταγραφεῖσα παραβολή, ἣν ὁ Σωτὴρ εἶπεν, ἀφορμηθεὶς ἐκ τῆς ἐρωτήσεως τοῦ Πέτρου εἰπόντος, «Κύριε, ποσάκις ἁμαρτήσει εἰς ἐμὲ ὁ ἀδελφός μου, καὶ ἀφήσω αὐτῷ; ἕως ἑπτάκις[6]»; Ναὶ μὲν εἰς τὴν ἐρώτησιν τοῦ μαθητοῦ ἀμέσως ἀπήντησεν ὁ οὐράνιος διδάσκαλος καὶ τὸ ἄμετρον βάθος τῆς εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ ἀπεκάλυψεν, εἰπών, «οὐ λέγω σοι ἕως ἑπτάκις, ἀλλ' ἕως ἑβδομηκοντάκις ἑπτά[7]», δὲν ἠρκέσθη ὅμως εἰς τὴν σαφῆ ταύτην σύστασιν, ἀλλ' ἔνδει

1) Ματθ. ϛ' 14, 15. 2) Ἰωάν. Α' καθολ. β' 9-11. 3) αὐτόθ. δ' 20. 4) Λουκ. ϛ' 36, 37. 5) Ματθ. ε' 23. 6) αὐτόθ. ιη' 21. 7) αὐτόθ ιη' 22.

κνὺς ὅτι ἐν τῷ οὐρανίῳ ἀξιώματι, ὅπερ προαπεκάλυψεν, εἰπών, «πάντα ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς[1]» ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται, καὶ τὴν ὑπὸ μελέτην παραβολὴν εὐθὺς εἶπε, θέλων ἵνα ζωηρότερον ἐξεγείρῃ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ πάντων τῶν εἰς αὐτὸν πιστευσόντων τὴν προσήλωσιν καὶ ἀφοσίωσιν ἐπὶ τὴν καινὴν ἐντολήν, ἣν διά τε τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου ἐκράτυνε.

Ταῦτα διηνεκῶς ἐν ὄψει ἔχοντες, ἀκούοντες δὲ τοῦ Κυρίου ἐν εὐαγγελίοις λέγοντος, «ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐσε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις[2]», συνετισθῶμεν ἐκ τοῦ παθήματος τοῦ ἐν τῇ σημερινῇ παραβολῇ μνημονευομένου ἀνοικτίρμονος δούλου, καὶ ἀποδιώξωμεν ἐκ τῆς καρδίας ἡμῶν τὴν ἀσπλαγχνίαν, τὸ ἀνιλεὲς πρὸς τὸν πλησίον, καὶ τὸ μισάδελφον, εὔσπλαγχνοι, οἰκτίρμονες καὶ φιλάδελφοι γενόμενοι, εἰδότες ὅτι, ἐὰν ἐπὶ τὴν τελειότητα πασῶν τῶν ἄλλων ἀρετῶν ἀνέλθωμεν, ἐὰν ἔχωμεν πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἐὰν ψωμίσωμεν πάντα τὰ ὑπάρχοντά μας, ἐὰν παραδῶμεν τὸ σῶμά μας ἵνα καυθήσηται, οὐδὲν ὄφελος προσπορισόμεθα, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, ἐὰν γεγυμνωμένην καταλίπωμεν τὴν καρδίαν ἡμῶν τῆς ἀγάπης[3], ἥτις «οὐδέποτε ἐκπίπτει, εἴτε προφητεῖαι καταργηθήσονται, εἴτε γλῶσσαι παύσονται, εἴτε γνῶσις καταργηθήσεται[4]», διότι «ἡ ἀγάπη ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστι, καὶ πᾶς ὁ ἀγαπῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγέννηται, καὶ γινώσκει τὸν Θεόν[5]», ὃς πάλαι μὲν διὰ τῶν προφητῶν διακελεύσατο, «ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν[6]», ἐν δὲ τῷ Υἱῷ αὐτοῦ τῷ μονογενεῖ παρέσχεν εἰς ἡμᾶς τὸ κράτιστον ὑπόδειγμα ἀφάτου ἀγάπης καὶ ἀνεξικακίας, αὐτὸν ὑπὲρ ἡμῶν ἡμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσωμεν ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ, καθ' ἃ ὁ μακάριος παρατηρεῖ Πέτρος[7]. Ἐπακολουθήσωμεν ἄρα αὐτῷ, ἀκούοντες αὐτοῦ λέγοντος, «οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς

1) Ματθ. ζ' 12. 2) Ἰωάν. ιγ' 35. 3) Α' πρὸς Κορινθ. ιγ' 1—3. 4) αὐτόθ. ιγ' 8. 5) Ἰωάν. Α' καθολ. δ' 7, 8. 6) Ὠσηὲ ς' 6. 7) Α' καθολ. Πέτρου β' 21.

τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς[1]», καὶ φιλοτιμηθῶμεν, ἵνα ἐπὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν τὸ θέλημα αὐτοῦ ἐπιτελέσωμεν, ἀγαπῶντες ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησεν ἡμᾶς, ἀγαπῶντες τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν, εὐλογοῦντες τοὺς καταρωμένους, καλῶς ποιοῦντες τοὺς μισοῦντας ἡμᾶς, καὶ προσευχόμενοι ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων καὶ διωκόντων ἡμᾶς Οὕτω καὶ διὰ τοῦ λόγου καὶ διὰ τοῦ ἐν ἀνθρώποις βίου αὐτοῦ ὁ θεάνθρωπος λυτρωτὴς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ἵνα ποιῶμεν. Ὕβρισαν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι καὶ εἶπον ὅτι εἶνε Σαμαρείτης καὶ δαιμονιζόμενος[2]· ἐσυκοφάντησαν αὐτὸν οἱ Φαρισαῖοι λέγοντες, ὅτι «ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια[3]»· ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἰούδας παρέδωκεν αὐτὸν διὰ τριάκοντα ἀργύρια[4] καὶ ὁ λαός, ὃν ὑπερεπλήρωσεν εὐεργεσιῶν, οὗ τοὺς λεπροὺς ἐκαθάρισε, τοὺς ἐπὶ κλίνης ἠνώρθωσε, τοὺς τυφλοὺς ἐφώτισε, τοὺς νεκροὺς ἀνέστησε, συλλαβόντες ἐρράπισαν, ἐμαστίγωσαν αὐτόν, ἐνέπτυσαν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, ἐνέδυσαν αὐτῷ πορφυροῦν ἱμάτιον πρὸς χλευασμόν, ἔθηκαν ἀκάνθινον στέφανον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, ἔδωκαν εἰς τὴν δεξιὰν αὐτοῦ κάλαμον, καὶ πρὸς μείζονα ἐμπαιγμὸν γονυπετοῦντες ἔτυπτον αὐτὸν καὶ ἐνέπτυον, «αὐτὸς δὲ διὰ τὸ κεκακῶσθαι οὐκ ἤνοιγε τὸ στόμα αὐτοῦ[5]». Οἱ αἱμοδιψεῖς καὶ ἀχαριστότατοι γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖαι δὲν ἠρκέσθησαν εἰς ταῦτα, ἀλλ' ἐζήτησαν τὸν θάνατον αὐτοῦ· καὶ τίνα θάνατον; τὸν ὀδυνηρότατον πάντων· ἐξεφόβισαν τὸν πολιτικὸν ἄρχοντα τοῦ τόπου, καὶ λαβόντες τὸ θῦμα αὐτῶν, μετήνεγκαν αὐτὸ εἰς τὸν Γολγοθᾶ, ὅπου ἐσταύρωσαν αὐτὸν πρὸς μείζονα καταισχύνην ἐν μέσῳ δύο λῃστῶν· μεθ' ὅλα ταῦτα ὁ ἀμνησίκακος δεσπότης ἐδέετο ἐκ τοῦ σταυροῦ ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν αὐτοῦ. Ὅτε δὲ ἐν μέσῳ τῶν ἀλγηδόνων τοῦ σταυρικοῦ θανάτου εἶδεν αὐτοὺς ἐπιτείνοντας τὰς σωματικὰς αὐτοῦ βασάνους διὰ τῶν ἠθικῶν ἀλγηδόνων τῶν ἐκ τῶν ἐμπαιγμῶν ἐμποιουμένων, δὲν ἀφῆκε φωνὴν κατάρας κατ' αὐτῶν, ἀλλ' ἀνεξίκακον ἀνέπεμψε

1) Ματθ. ζ' 21. 2) Ἰωάν. η' 48. 3) Ματθ. θ' 34. 4) αὐτόθι κς' 15. 5) Ἡσ. νγ' 7.

δέησιν φωνήσας, «Πάτερ, ἄφες αὐτοῖς οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσιν[1]». Οὕτως ἑαυτὸν ὑπέλιπεν ἡμῖν ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσωμεν ἐπὶ τὰ ἴχνη αὐτοῦ· οὕτω διὰ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν συνεστήσαντο εἰς ἡμᾶς καὶ οἱ τρισμάκαρες ἀπόστολοι, οἵτινες, λοιδορούμενοι, ηὐλόγουν, διωκόμενοι, ἠνέχοντο, βλασφημούμενοι, παρεκάλουν[2], καὶ διὰ λιθοβολισμοῦ ὀδυνηρὸν θάνατον ὑφιστάμενοι ἔκλινον τὰ γόνατα καὶ προσηύχοντο, φωνοῦντες πρὸς τὸν Σωτῆρα, «Κύριε, μὴ στήσῃς αὐτοῖς τὴν ἁμαρτίαν ταύτην[3]».

Τοιαύτας ἔχοντες συστάσεις καὶ τηλικαῦτα παραδείγματα προκείμενα εἰς ἐνίσχυσιν ἡμῶν ἐν τῇ ὁδῷ τοῦ πρέποντος, σύνναμα δὲ εἰδότες ὅτι, «ἐὰν ἀφῶμεν τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ἡμῖν ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος· ἐὰν δὲ μὴ ἀφῶμεν τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδ' ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος ἀφήσει τὰ παραπτώματα ἡμῶν[4]», δυστυχεῖς ἀληθῶς καὶ ἀναπολόγητοι ἐσόμεθα, ὅσοι κενὴν ἡγησάμενοι τὴν τοῦ μακαρίου Παύλου σύστασιν, «ὁ ἥλιος μὴ ἐπιδυέτω ἐπὶ τῷ παροργισμῷ ὑμῶν[5]», ἀφήσωμεν ἵνα ἡ μνησικακία δεσπόσῃ τῶν καρδιῶν ἡμῶν, καὶ ζητήσωμεν, ἵνα αὐτοδικοῦντες ἀντιποιηθῶμεν τῆς ἐξουσίας, ἣν ἐπεφυλάξατο εἰς ἑαυτὸν ὁ Θεός, τοῦ νὰ τιμωρῇ τοὺς πταίοντας[6], καθότι μόνος δύναται νὰ κρίνῃ δικαίως, καὶ ἀντιβραβεύσῃ τοὺς ἐναρέτους, ἢ τιμωρήσῃ κακούς. Σὺν τούτοις, ἐὰν παρίδωμεν τὴν ἀποζολικὴν σύζασιν, «μὴ ἑαυτοὺς ἐκδικοῦντες, ἀγαπητοί, ἀλλὰ δότε τόπον τῇ ὀργῇ[7]», δὲν νικῶμεν ἐν τῷ ἀγαθῷ τὸ κακόν, ψωμίζοντες τὸν ἐχθρὸν ἡμῶν ἐὰν πεινᾷ, καὶ ποτίζοντες αὐτὸν ἐὰν διψᾷ, ἀλλὰ νικώμεθα ὑπὸ τοῦ κακοῦ, ὑπὸ τοῦ μυσαροῦ πάθους τῆς ἐκδικήσεως καὶ τῆς μισαδελφίας. Τῶν ἐκ τοῦ πάθους τούτου τῆς μισαδελφίας καὶ τοῦ ἀνοικτίρμονος τῆς διαθέσεως ἡμῶν ἀναμενόντων ἡμᾶς δεινῶν θέλων ἵνα προφυλάξῃ ἡμᾶς, εἴπερ ὁ

1) Λουκ. κγ' 34. 2) πρὸς Κορινθ. Α' δ' 12, 13. 3) Πράξ. ζ' 60. 4) Ματθ. ς' 14, 15. 5) πρὸς Ἐφεσ. δ' 26. 6) Ἐμοὶ ἐκδίκησις (πρὸς Ρωμ. ιβ' 19), ἐγὼ ἀνταποδώσω (Δευτερ. λβ' 35). 6) πρὸς Ρωμ. ιβ' 19.

Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην· ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὃς ἠθέλησε συνᾶραι λόγον μετὰ τῶν δούλων αὐτοῦ. Ἔλαβεν ὁ Σωτὴρ μίαν εἰκόνα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ πρὸς αὐτὴν παρωμοίωσε τὰ ἐν οὐρανοῖς, ἵνα ταῦτα εὐληπτότερα καταστήσῃ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀκροωμένων· καὶ δὴ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν ἐξωμοίωσε πρὸς ἄνθρωπον βασιλέα, ἀνακρίνοντα τοὺς ὑπὸ τὴν χεῖρα αὐτοῦ τελοῦντας καὶ ἐξερευνῶντα τὰς ὑπηρεσίας ἑνὸς ἑκάστου τῶν ὑπαλλήλων αὐτοῦ· μετὰ δὲ τὴν ἐξομοίωσιν ταύτην, διὰ τῆς καταληπτῆς εἰκόνος τῶν ἐγκοσμίων χειραγωγῶν τοὺς ἀκούοντας εἰς κατάληψιν τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν, ἃς ἐδίδασκε, περιέγραψε τὸ τί ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος. Ὅθεν, ἐξακολουθήσας τὴν ἀφήγησιν τῆς παραβολῆς, εἶπεν· *ἀρξαμένου δὲ αὐτοῦ συναίρειν, προσηνέχθη αὐτῷ εἷς ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων·* ἤτοι πρὸ τοῦ βασιλέως τοῦ συναίροντος, τούτέστι τοῦ ἀνακρίνοντος τὰς ὀφειλάς, ἤτοι τὰ ἁμαρτήματα ἑκάστου, παρουσιάσθη εἷς ἁμαρτωλὸς τοσούτῳ βεβαρυμένος ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀνομημάτων αὐτοῦ, ὥστε οὐδὲ νὰ ἀτενίσῃ κατὰ πρόσωπον ἐτόλμα τὸν δικαστὴν αὐτοῦ. Καὶ πῶς νὰ ἐνατενίσῃ, ἀφ' οὗ «οὐ συνῆκεν εἰς τὰ ἔργα Κυρίου καὶ εἰς τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ[1]»; ἀφ' οὗ ὁ ἄνους οὗτος ἁμαρτωλός, κλείσας τὰ ὦτα αὐτοῦ πρὸς τὴν φωνὴν τῆς ἀληθείας, «ἠγάπησε κακίαν ὑπὲρ ἀγαθωσύνην, ἀδικίαν ὑπὲρ τὸ λαλῆσαι δικαιοσύνην[1]»; Ἵνα δὲ Σωτὴρ παράσχῃ αἰσθητήν, ὡς εἰπεῖν, εἰκόνα τοῦ μεγέθους τῶν ἀνομημάτων τοῦ ἁμαρτωλοῦ τούτου, ἀφ' οὗ ἐξωμοίωσεν αὐτὸν πρὸς ὀφειλέτην, ὑλικὴν ἐπίσης ἔλαβεν εἰκόνα πρὸς ἀναπαράστασιν τοῦ πλήθους τῶν ἀνομημάτων αὐτοῦ, καὶ εἶπεν, *ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων.*

Τὸ τάλαντον, παρ' Ἑβραίοις *κικάρ,* ἰσοδυνάμει πρὸς 3000 *σίκλους,* ἕκαστος δὲ σίκλος πρὸς δέκα περίπου γρόσια, ὥστε ἕκαστον τάλαντον ἰσοδυνάμει πρὸς 30,000 γρ. ἄρα ὁ ὀφειλέτης οὗτος ἐχρεώστει δεκάκις χιλιάκις 30,000 γρ. ἤτοι ὤφειλε 300,000,000 γρόσια. Οὕτω διὰ τοῦ ὑλικοῦ τούτου ἀριθμοῦ

1) Ψαλμ. κζ' 5. 2) αὐτόθι να' 5.

ἀναπαρέστησεν εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ τὸ πλῆθος τῶν ἀνομημάτων τοῦ ἁμαρτωλοῦ, καὶ προδιέθετο αὐτοὺς εἰς μερικὴν ἀντίληψιν τοῦ βάθους τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ μακροθυμίας αὐτοῦ, καθ' ἃ ἡ προϊοῦσα ἀφήγησις τῆς παραβολῆς δείκνυσι.

Μὴ ἔχοντος δὲ αὐτοῦ ἀποδοῦναι, ἐκέλευσεν αὐτὸν ὁ κύριος αὐτοῦ πραθῆναι, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχε, καὶ ἀποδοθῆναι. Καὶ ὄντως, πῶς ὁ ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας κατεσπιλωμένος θέλει δυνηθῇ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν Θεόν, ἀφ' οὗ «πεπραμένος ἐστὶν ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν καὶ οὐχὶ ὃ θέλει ποιεῖ ἀγαθόν, ἀλλ' ὃ οὐ θέλει κακὸν τοῦτο πράσσει[1]»; Ἀδυνατοῦντος τοῦ ἀνθρώπου ἵνα πράξῃ τοῦτο, δὲν ἔμενεν ἀλλ' ἢ ὁ χωρισμὸς αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ὅπερ σημαίνει τὸ *πραθῆναι αὐτόν*, καθότι ὁ πωλούμενος γίνεται δοῦλος τοῦ ἀγοράζοντος καὶ χωρίζεται ἀπὸ τοῦ πωλήσαντος αὐτὸν δεσπότου. Δὲν ἔμενε πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἢ ὁ χωρισμὸς τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀποστέρησις αὐτοῦ ἐκ πάντων τῶν θείων χαρισμάτων, ὧν οὗτος ἀπήλαυε, περιπατῶν ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀρετῆς· τοῦτο ἐννοεῖ τὸ *πραθῆναι καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχε καὶ ἀποδοθῆναι.* Πρὸς τούτοις ταῦτα σημαίνουσι τήν τε ἐπιφορὰν τῶν μετὰ βίου δυστυχιῶν πρὸς συναίσθησιν καὶ ἀνάνηψιν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν προσπάθειαν ἵνα διὰ τῆς μετανοίας ἐξιλεώσῃ ὁ ἁμαρτωλὸς τὴν θείαν δικαιοσύνην, καθ' ἃ ἐκ τῶν εὐθὺς ἑπομένων λόγων τῆς παραβολῆς πιστούμεθα. *Πεσὼν οὖν ὁ δοῦλος προσεκύνει αὐτῷ λέγων, Κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω.* «Ἐν τῇ εὐθηνίᾳ του», φωνεῖ ὁ ἁμαρτωλός, «οὐ μὴ σαλευθῶ εἰς τὸν αἰῶνα»[2], ἀλλ' ὡς προσθῇ αὐτῷ δεινὰ ὁ Κύριος ἀναμιμνήσκεται τοῦ Θεοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν ἐκβοᾷ αἰτούμενος συγγνώμην. Οὕτω καὶ ὁ δοῦλος ὁ ὀφείλων μυρία τάλαντα ἐν τῇ συμφορᾷ ἐμνήσθη τοῦ Κυρίου, καὶ *πεσὼν προσεκύνει αὐτῷ*· σὺν τούτῳ δὲ καὶ ὑποσχέσεις μεγάλας ἐποιεῖτο, ἀναφωνῶν, *Κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί, καὶ πάντα σοι ἀποδώσω.*

1) πρὸς Ρωμ. ζ' 14,19. 2) Ψαλμ. κθ' 7.

Ἐν τῇ δυσπραγίᾳ καὶ δυστυχίᾳ αὐτοῦ φωνεῖ ὁ ἁμαρτωλὸς πρὸς Κύριον, λέγων, «ἐπὶ σοὶ Κύριε ἤλπισα, μὴ καταισχυνθείην εἰς τὸν αἰῶνα, ἐν τῇ δικαιοσύνῃ σου ῥῦσαί με· γενοῦ μοι εἰς Θεὸν ὑπερασπιστὴν καὶ εἰς οἶκον καταφυγῆς τοῦ σῶσαί με ὅτι κραταίωσίς μου καὶ καταφυγή μου εἶ σύ· καὶ ἕνεκεν τοῦ ὀνόματός σου ὁδηγήσεις με καὶ διαθρέψεις με[1]»· ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ συγκερνᾷ τότε τὴν αὐστηρότητα τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ, ἡ χεὶρ αὐτοῦ, ἡ πατάσσουσα καὶ πάλιν ἰωμένη, στρέφει τὸν κοπετὸν τοῦ ἁμαρτωλοῦ εἰς χαράν, διαρρηγνύουσα δὲ τὸν σάκκον αὐτοῦ, περιζώννυσιν αὐτὸν εὐφροσύνην, ὅτι πολὺ τὸ πλῆθος τῆς χρηστότητος καὶ τῆς μακροθυμίας αὐτοῦ. Τὸν ἄμετρον τοῦτον πλοῦτον τῆς τοῦ Κυρίου εὐσπλαχνίας ἑνορῶμεν καὶ ἐν τῇ μελετωμένῃ παραβολῇ καταδεικνύμενον εἰς ἡμᾶς. Μόλις τὰ ῥήματα τῆς μετανοίας εἶπεν ὁ ἁμαρτωλὸς καὶ ὁ ταχὺς εἰς συγγνώμην ἀφῆκεν αὐτῷ τὰ ἀνομήματα· *σπλαγχνισθεὶς δὲ ὁ κύριος τοῦ δούλου ἐκείνου, ἀπέλυσεν αὐτόν,* **καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ**. Δὲν μακροθυμεῖ μόνον, ἀλλὰ καὶ συγχωρεῖ, δὲν ἀναβάλλει τὴν τιμωρίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν συγγνώμην παρέχεται. Οὕτως ἄμετρός ἐστιν ἡ εὐσπλαγχνία του. Ἐκτιμᾷ ὅμως ἡ ἀνθρωπότης τὴν ἄρατον ταύτην τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν καὶ ἐπιείκειαν, καὶ δι' ἔργων μετανοίας ζητεῖ νὰ κάμψῃ εἰς ἔλεον τὸν πλούσιον ἐν ἐλέει Θεόν, ὃς διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ, ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ, καὶ συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ[2]; Ἡ διαγωγὴ τοῦ τῆς ἀρέσεως τυχόντος δούλου τῆς ὑπὸ μελέτην παραβολῆς ἀναπαρίστησι δυστυχῶς τὴν ἡμετέραν ἀπόνοιαν· ἐφ' ᾧ ὡς ἐν τοῖς προηγουμένοις εἴδομεν τὸν πλοῦτον τῆς τοῦ Κυρίου χρηστότητος καὶ τῆς ἀφάτου εὐσπλαγχνίας, ἐν τοῖς ἑπομένοις θέλομεν ἀντικατοπτρίσει τό τε μέγεθος τῆς ἡμετέρας ἀχαριςίας καὶ ἀσπλαγχνίας, καὶ τὸν βόθυνον εἰς ὃν ἑξωθεῖ ἡμᾶς ἡ ἀπόνοια ἡμῶν αὕτη, τὴν αὐστηρότητα τῆς θείας δικαιοσύνης κατὰ τῶν κεφαλῶν ἡμῶν ἐπισπῶσα.

1) Ψαλμ. λ' 2-4. 2) προς Ἐφεσ. β' 4 6.

Πιστὴν εἰκόνα τοῦ ἀσπλάγχνου καὶ ἀτέγκτου εἰκονίζων ὁ Σωτήρ, καὶ ταύτην ἀντιδιατιθεὶς πρὸς τὴν φαεινὴν εἰκόνα τῆς τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνίας, ἣν προδιέγραψεν, ἐπήγαγεν, *ἐξελθὼν δὲ ὁ δοῦλος ἐκεῖνος εὗρεν ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ, ὃς ὤφειλεν αὐτῷ* **ἑκατὸν δηνάρια,** *καὶ κρατήσας αὐτὸν* **ἔπνιγε,** *λέγων, ἀπόδος μοι ὅ,τι ὀφείλεις.* Οὗτος ὀφείλων *μυρία τάλαντα* ἤκουσεν ἀπειλάς, ἀλλὰ δὲν ὑπέστη κακώσεις, καὶ δι' ἐκλιπαρήσεως τῆς θείας εὐσπλαγχνίας, τῆς πλήρους τῶν ὀφλημάτων ἀφέσεως ἔτυχε παρὰ τοῦ δεσπότου, ὃς οὐ μόνον ἀπέλυσεν αὐτόν, ἀλλὰ καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ· ἐν τούτοις παρὰ τοῦ συνδούλου, ἔχων οὗτος νὰ λάβῃ *ἑκατὸν* μόνον *δηνάρια,* ἤτοι ἀσήμαντον πολλοστημόριον τῶν ὅσων πρὸ μικροῦ ἀφέθησαν αὐτῷ, ἐπιτίθεται κατὰ τοῦ ὀφειλέτου· δὲν ζητεῖ ἁπλῶς τὰ ὀφειλόμενα, οὐδὲ ἄχρις ἀπειλῶν προχωρεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτοδικίας ἐκτρέπεται, καὶ τὸν σύνδουλον κρατήσας **ἔπνιγε,** *λέγων, ἀπόδος μοι ὅ,τι ὀφείλεις.*

Πρὶν προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῆς εὐαγγελικῆς ταύτης περικόπου ἀποθαυμάσωμεν τὴν ἀκριβολογίαν ἑκάστης τῶν ἐν αὐτῇ λέξεων. Ὁ ἄσπλαγχνος τὸ εἰδεχθὲς τῆς ἀτέγκτου αὐτοῦ ψυχῆς καταδείκνυσιν ἐν τῇ στιγμῇ καθ' ἣν ἀπολαμβάνει τῆς ἀκενώτου εὐσπλαγχνίας καὶ ἀφάτου τοῦ Κυρίου ἀγαθότητος· ταύτης δὲ ἀπολαμβάνει προδήλως κατὰ πᾶσαν στιγμὴν τοῦ μετὰ σώματος βίου αὐτοῦ ὁ ἄνθρωπος, ἀνεκτὸς τυγχάνων παρὰ τῷ Θεῷ, μὴ θέλοντι τὸν θάνατον αὐτοῦ ἕως τοῦ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν. Ἐν ᾧ δὲ τοιαύτης εὐεργεσίας ἐπαπολαύει, ἐν ᾧ μακροθύμως χρηγεῖται εἰς αὐτὸν καιρὸς πρὸς μετάνοιαν, ἐν ᾧ ἡ συγγνώμη εἶνε ἕτοιμος νὰ ἐπιβραβευθῇ εἰς αὐτὸν ἀντὶ ἑνὸς μόνου μετὰ δακρύων *ἥμαρτον,* ὁ τοσούτων πρὸς τὸν Θεὸν ὀφειλέτης ἐξερχόμενος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ, εἰς ὃν προσέδραμεν ἵνα κλαύσῃ ἢ καὶ προσευχηθῇ ὑπὲρ ἀφέσεως τῶν ἁμαρτημάτων αὐτοῦ, εὐθὺς λησμονεῖ τὸ πόσον αὐτὸς ἦν καὶ ἔστιν ὀφειλέτης πρὸς τὸν Θεόν, ἐπιλανθάνεται τὸ μέγεθος τῶν εὐεργεσιῶν, ἃς παρὰ τῆς εὐσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ ἀπήλαυσε καὶ ἀπολαμβάνει, καὶ τὸ ἄτεγκτον καὶ σκληροκάρδιον αὐτοῦ

ἀντιδιατίθησι πρὸς τὸ ἱλαρὸν τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας. Ὅθεν ὡς εὑρίσκει *ἕνα τῶν συνδούλων αὐτοῦ*, ἕνα τῶν ὁμοιοπαθῶν καὶ ὁμογενῶν αὐτῷ ἀνθρώπων, ἓν τῶν πλασμάτων τοῦ αὐτοῦ καὶ μόνου πλάστου καὶ δημιουργοῦ, ὅπερ ὀφείλει αὐτῷ ἑκατὸν δηνάρια, ἤτοι ἐν βαθμῷ μέν τινι παρεπίκρανεν αὐτόν, ἀλλ' ἐν μέτρῳ πολὺ δυσανάλογον τοῦ βαθμοῦ καθ' ὃν αὐτὸς παρεπίκρανε τὸν δημιουργὸν καὶ πλάσην, οὗ ἀνεγράφη ὀφειλέτης μυρίων ταλάντων, καὶ εὐθύς, κρατήσας **πνίγει** *αὐτὸν λέγων, ἀπόδος μοι ὅ,τι ὀφείλεις*. Συναισθάνεται τὴν μηδαμινότητα τῶν ἀφορμῶν, ἃς ἔχει, ἵνα ᾖ δυσηρεστημένος κατὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, ὅθεν καὶ αἰσχυνόμενος δὲν κατονομάζει τὰς ἀφορμὰς καὶ τοὺς λόγους τῶν παραπόνων αὐτοῦ, ἀλλ' ἀοριστολογικῶς ταύτας ὑποδείκνυσιν, ἀναφωνῶν πρὸς τὸν σύνδουλον, *ἀπόδος μοι ὅ,τι ὀφείλεις*. Ἐν δὲ τούτοις αὐτοδικεῖ, καὶ κρατήσας *πνίγει* τὸν ὁμογενῆ αὐτῷ ἄνθρωπον, καὶ οὔτε ἐκ παρακλήσεων κάμπτεται, οὔτε ἐκ δακρύων συγκινεῖται. Τοῦτο καθ' ἑκάστην καθορῶμεν γινόμενον, καὶ δὲν λείπομεν δυστυχῶς πράττοντες, ἐπιλήσμονες γενόμενοι οἱ δείλαιοι τῆς ὑποσχέσεως, ἣν πρὸς τὸν Θεὸν δίδομεν προσευχόμενοι, διαβεβαιοῦντες αὐτῷ ὅτι ἀφήκαμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα αὐτῶν, καὶ ἐξικετεύοντες τὴν ὡς ἀμοιβὴν ἄφεσιν ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ τῶν παρ' ἡμῶν εἰς αὐτὸν ὀφειλομένων.

Μικρά τις ἐν ψυχραιμίᾳ ἐξέτασις τῆς καθόλου διαγωγῆς ἡμῶν δύναται νὰ διανοίξῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, καὶ καταδείξῃ ἡμῖν εἰς ποῖον βόθυνον φερόμεθα, ἀψηφοῦντες τὴν ρητὴν σύστασιν, ἣν αὐτὸς ὁ Θεὸς ἐνανθρωπήσας ἐποιήσατο εἰς ἡμᾶς εἰπών, «ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος· ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν[1]». Οὗτοί εἰσιν οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ· αὕτη ἡ ἀνέκκλητος ἀπόφασις τοῦ νομοδότου Θεοῦ, ὃς ὑπὸ ἕνα ὅρον ὑπισχνεῖται εἰς ἡμᾶς τὴν ἄφεσιν, ὑπὸ

1) Ματθ. ϛ' 14, 15.

τὸν ὅρον τῆς καὶ ὑφ' ἡμῶν μακροθυμίας καὶ ἀμνησικακίας πρὸς τοὺς πταίσαντας εἰς ἡμᾶς.

Σὺν τούτοις ἐπὶ τὴν ὑπὸ μελέτην αὖθις εὐαγγελικὴν περικοπὴν ἀνατρέχοντες, ὡς ἀπεθαυμάσαμεν τὴν ἄφατον τοῦ Θεοῦ μακροθυμίαν, ἀρκεσθέντος ἵνα δι' ἀπειλῆς τῶν ἀναμενουσῶν τὸν ἁμαρτωλὸν τιμωριῶν φέρῃ αὐτὸν εἰς συναίσθησιν, ὅπως ἀναβοήσῃ τὸ «Κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοί», καὶ τύχῃ τῆς συγγνώμης· ὡς κατενύγημεν ἐκ τοῦ ἀμέτρου τῆς εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ, οὐ μόνον ἀπολύσαντος τὸν μυρία τάλαντα ὀφείλοντα, ἤτοι τὸν πλήθει ἁμαρτημάτων κατεσπιλώμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ δάνειον ἀρέντος αὐτῷ, ἤτοι τὴν συγγνώμην παρασχόντος, ἀντιπαραθῶμεν πρὸς τὴν ἄμετρον ταύτην τοῦ Θεοῦ εὐσπλαγχνίαν τὴν ἀχαρακτήριστον τοῦ ἀνθρώπου ἀσπλαγχνίαν, καθ' ὃν τρόπον πρὸς τὴν ἄφατον τοῦ αὐτοῦ μακροθυμίαν ἀντιπαρεθέμεθα τὴν τοῦ ἀνθρώπου ἄτεγκτον σκληρότητα, τὰς εἰκόνας τῶν ἀντιθέσεων ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ῥηθείσης παραβολῆς δανειζόμενοι.

Ὁ τὰ μυρία τάλαντα ὀφείλων ὡς ἤκουσε τῆς ἀπειλῆς τοῦ δεσπότου, εἰπόντος, «πραθῆναι αὐτὸν καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ τὰ τέκνα, καὶ πάντα ὅσα εἶχε καὶ ἀποδοθῆναι» *πεσὼν προσεκύνει αὐτῷ, λέγων, Κύριε, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ καὶ πάντα σοι ἀποδώσω*, ὁ δὲ εὐσυμπάθητος Κύριος, ὡς εἶδε τὴν ταπείνωσιν τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἤκουσε ταῦτα τὰ μετανοίας ἐξάγγελα ῥήματα, *σπλαγχνισθεὶς ἀπέλυσεν αὐτόν, καὶ τὸ δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ*. Ἤδη, ἂν ἐκ τῆς εἰκόνος ταύτης τῆς ἀφάτου εὐσπλαγχνίας μεταφέρωμεν τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἐπὶ τὴν ἡμετέραν σκληρότητα καὶ ἀσπλαγχνίαν, θέλομεν καταληφθῇ πάντως ὑπὸ φρίκης δι' ἡμᾶς αὐτούς, τὸ σκληροκάρδιον καὶ ἄτεγκτον ἡμῶν πρὸς τὸν πλησίον καθορῶντες, καὶ τὸν βαθμὸν τῆς εἰδεχθότητος αὐτοῦ κατανοοῦντες ἐκ τῶν ἑπομένων λόγων τῆς εὐαγγελικῆς περικοπῆς· *πεσὼν οὖν ὁ σύνδουλος αὐτοῦ εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, παρεκάλει αὐτὸν λέγων, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ καὶ πάντα ἀποδώσω σοι*. Ὁ πρῶτος δὲν ἐταπεινώθη, διότι πρὸ τῶν ποδῶν τοῦ κυρίου αὐτοῦ ἔπεσε, τὸν δε-

σπότην αὐτοῦ παρεκάλεσε, ἐκείνου τὴν μακροθυμίαν ἐξελιπάρησε, μυρίων ταλάντων ὀφειλέτης ὑπάρχων. Ὁ σύνδουλος αὐτοῦ ἐταπεινώθη, προσπέσας εἰς τοὺς πόδας συνδούλου· διὰ τῶν αὐτῶν δὲ λόγων, δι' ὧν ὁ πρῶτος παρὰ τοῦ κυρίου τὴν ἄφεσιν πλήθους ἀνομημάτων ἐπέτυχε, ἐξελιπάρησεν οὗτος συγχώρησιν μηδαμινῶν παραπτωμάτων· ἀλλ' ὁ μὲν κύριος, σπλαγχνισθείς, ἀπέλυσε τὸν ὀφειλέτην, καὶ τὸ ἐκ μυρίων ταλάντων δάνειον ἀφῆκεν αὐτῷ, ὁ δὲ ἔχων νὰ λάβῃ τὰ ἑκατὸν δηνάρια, ὁ μηδαμινὰς δηλονότι ἀφορμὰς παραπόνων ἔχων κατὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ *οὐκ ἤθελεν, ἀλλ' ἀπελθὼν ἔβαλεν αὐτὸν εἰς φυλακὴν ἕως οὗ ἀποδῷ τὸ ὀφειλόμενον.* «Τίς ἀσυμπαθής, φωνεῖ πρεπόντως ὁ Θεοτόκης, ἀκούων ταῦτα δὲν καταισχύνεται; Ὁ παντοκράτωρ Θεὸς συγχωρεῖ τὸ ἄμετρον πλῆθος τῶν βαρυτάτων ἀνομιῶν μου διὰ τὴν παρακάλεσιν, καὶ τὴν μετάνοιαν, καὶ τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἐπιστροφῆς μου· ἐγὼ ὁ σκώληξ τῆς γῆς δὲν συγχωρῶ τοῦ συνδούλου μου καὶ ἀδελφοῦ μου τὰ μικρὰ πταίσματα, ἢ τὸ ὀλίγον χρέος, κἂν παρακαλῇ, καὶ μετανοῇ, καὶ ὑπόσχηται τὴν ἀπόδοσιν».

Ἰδόντες δὲ οἱ σύνδουλοι αὐτοῦ τὰ γενόμενα, ἐλυπήθησαν σφόδρα· καὶ ἐλθόντες διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γενόμενα. Ἐπὶ τῇ ἀσπλαγχνίᾳ καὶ σκληρότητι τῶν ἀνθρώπων φρίττουσιν ὄντως οἱ ἄγγελοι ἐν οὐρανοῖς, ἐξεστηκότες διὰ τὴν ἀπόνοιαν καὶ ἀχαρισίαν τῶν ἀνθρώπων, ὅθεν σφόδρα λυποῦνται, ἐπειδή, ὡς «χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι[1]», οὕτω λύπη ἐπιγίνεται αὐτοῖς, ὅταν βλέπωσι τὸν ἄνθρωπον ἁμαρτάνοντα καὶ ἐξοργίζοντα τὸν Θεόν. Ὠνόμασε δὲ τούτους συνδούλους, διότι εἶνε πλάσματα τοῦ αὐτοῦ καὶ μόνου δημιουργοῦ, καὶ τὸν αὐτὸν ἕνα καὶ μόνον Θεὸν μετὰ τῶν ἀνθρώπων ἀνυμνοῦσι καὶ δοξάζουσιν. Ἵνα δὲ ἐξ ἑνὸς μὲν δείξῃ τὸν βαθμὸν τῆς εἰδεχθότητος τῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀσπλαγχνίας, ἀφ ἑτέρου δὲ ἀναπληρώσῃ τὴν παραβολικὴν διήγησιν, ἤτοι δηλώσῃ εἰς τοὺς μὴ πέραν τοῦ πεπερασμένου ἐννοοῦντας καὶ κρίνοντας τὸ πόθεν ἔμαθεν ὁ βασιλεὺς ἐ

1) Λουκ. ιε' 10.

κεῖνος τὰ ὅσα ἔπραξεν ὁ ἄσπλαγχνος αὐτοῦ δοῦλος, καὶ ἵνα ἑπομένως ἔχῃ τὴν πρέπουσαν ἀκολουθίαν καὶ σειρὰν ὁ παραβολικὸς λόγος, εἶπε τὰ ἀνωτέρω, ἅτινα δὲν πρέπει τις νὰ λάβῃ κατὰ γράμμα, ἐπειδὴ ὁ παντογνώστης καὶ καρδιογνώστης Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην τῶν πληροφοριῶν τινος, ὅπως γνωρίσῃ καὶ τοὺς μυχιαιτάτους τῶν διαλογισμῶν ἡμῶν, καθότι «οὐκ ἔστι κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ, πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ[1]»· ὅθεν μόνον ἵνα ἀντιληφθῇ τῆς συνεχείας τοῦ παραβολικοῦ λόγου ὁ πεπερασμένος νοῦς τῶν ἀκουόντων, προσέθετο ὅτι, *ἐλθόντες οἱ* (σύνδουλοι) *διεσάφησαν τῷ κυρίῳ αὐτῶν πάντα τὰ γενόμενα.*

Ἀφ' οὗ οὕτω κατ' ἄνθρωπον καὶ πρὸς πεπερασμένα ἀνθρώπινα πνεύματα ὁμιλῶν τὴν πρέπουσαν ἀκολουθίαν καὶ σειρὰν παρέσχεν εἰς τὸν παραβολικὸν λόγον, προσέθετο τί ἐποίησεν ὁ βασιλεύς, τὴν ἀσπλαγχνίαν τοῦ δούλου αὐτοῦ ἀκούσας, ἐπὶ δὲ τούτῳ εἶπε· *τότε προσκαλεσάμενος αὐτὸν ὁ κύριος λέγει αὐτῷ, δοῦλε πονηρέ, πᾶσαν τὴν ὀφειλὴν ἐκείνην ἀφῆκά σοι, ἐπεὶ παρεκάλεσάς με· οὐκ ἔδει καὶ σὲ ἐλεῆσαι τὸν σύνδουλόν σου, ὡς ἐγώ σε ἠλέησα;* **Τότε,** ὅτε καθήσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, ἵνα κρίνῃ ζῶντάς τε καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον τὸν πρέποντα μισθὸν κατὰ τὰ ἔργα ἅτινα ἐποίησε, θὰ εἴπῃ εἰς τὸν ἄσπλαγχνον καὶ ἀνελεήμονα καὶ ἀνοικτίρμονα, ἐγὼ παρεῖδον τὸ πλῆθος τῶν ἀνομημάτων σου, ἐγὼ οὐ μόνον ἐμακροθύμησα ἐπὶ σέ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἄφεσιν παρέσχον τῶν ὧν πρὸς ἐμὲ ἡμάρτηκας, μόνον διότι τὸ ἔλεός μου ἐζεζήτησας, δὲν ἔπρεπε λοιπὸν καὶ σὺ νὰ φανῇς οἰκτίρμων πρὸς τὸν σύνδουλόν σου, καὶ ἐλεήσῃς αὐτόν, καθ' ὃν τρόπον ἐγὼ σὲ ἠλέησα; Ἐγὼ ἀφῆκά σοι μυρία τάλαντα, ἐγὼ παρεῖδον πλῆθος ἄμετρον ἁμαρτημάτων σου· δὲν ἔπρεπε καὶ σὺ νὰ συγχωρήσῃς εἰς τὸν ἀδελφόν σου μικρόν τι πταῖσμα, καὶ φανῇς πρὸς αὐτὸν ἐπιεικὴς καὶ φιλάδελφος; Μετὰ τῆς ἐπιπλήξεως ταύτης θέλει καταγνώσει καὶ τὴν πρέπουσαν εἰς τὸν μισάδελφον ποινήν, καθ' ἃ πληροφορούμεθα ἐκ τῆς συνεχείας τῆς πα-

1) πρὸς Ἑβρ. δ' 13.

ραβολῆς ταύτης, ἐν ᾗ ἀκούομεν τοῦ Σωτῆρος λέγον τος, *καὶ ὀργισθεὶς ὁ κύριος αὐτοῦ παρέδωκεν αὐτὸν τοῖς βασανισταῖς, ἕως οὗ ἀποδῷ πᾶν τὸ ὀφειλόμενον αὐτῷ.*

Ἐπὶ τοῦ χωρίου τούτου ἐκ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου δανειζόμενοι ἐπισημειοῦμεν ὅτι «τὰς παραβολὰς οὐ κατὰ ῥῆσιν ἐπεξιέναι δεῖ», ἑπομένως ἐκ τῆς ἀνωτέρω ῥήτρας δὲν πρέπει νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι τὸ **ἕως οὗ** ὅριον χρόνου σημαίνει, διότι, ἐπειδὴ ἡ ἀπόδοσις τοῦ χρέους διὰ τῆς μετανοίας γίνεται, μετὰ δὲ τὴν ἐσχάτην κρίσιν οὔτε μετάνοια χωρεῖ οὔτε δεήσεις εἰσακούονται, ἕπεται ὅτι αἰώνιος ἔσται ἡ τιμωρία καὶ ἡ βάσανος τοῦ ἀσπλάγχνου. Τοῦτο ἄλλως τε καὶ ἐκ τῆς χρήσεως ἐν ᾗ τὸ **ἕως** μετὰ γενικῆς ἀπαντᾷ ἐν ταῖς Γραφαῖς, καὶ ἰδίως παρὰ τῷ ἱερῷ εὐαγγελιστῇ, οὗτινος μελετῶμεν τὸ κείμενον, σαφῶς διδασκόμεθα, εὑρίσκοντες τὸ **ἕως οὗ** ἐν θέσει καὶ σημασίᾳ τοῦ **καὶ ἀφ' οὗ.**

Ἐκθεὶς οὕτως ὁ Σωτὴρ τὴν παραβολὴν ταύτην, ἐπεσύναψεν ἀμέσως καὶ τὸν σκοπόν, δι' ὃν ταῦτα παραβολικῶς εἶπε, προσθείς, *οὕτω καὶ ὁ πατήρ μου ὁ ἐπουράνιος ποιήσει ὑμῖν, ἐὰν μὴ ἀφῆτε ἕκαστος τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν τὰ παραπτώματα αὐτῶν·* ἤτοι τοιαύτην τιμωρίαν θέλει ἐπιβάλλει εἰς ὑμᾶς ὁ δίκαιος κριτής ἐὰν μὴ συγχωρήσητε εἰς τοὺς ἀδελφοὺς ὑμῶν τὰ πρὸς ὑμᾶς παραπτώματα *ἀπὸ τῶν καρδιῶν ὑμῶν,* ἤτοι οὐχὶ λόγῳ ἢ γλώσσῃ, *ἀλλ' ἔργῳ καὶ ἀληθείᾳ.*

Κ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ΙΒ' Κυριακῆς.

*Ματθ. κεφ. ιθ' 16** Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ νεανίσκος τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ, γονυπετῶν αὐτῷ, καὶ λέγων, *Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ἀγαθὸν ποιήσω, ἵνα ἔχω ζωὴν αἰώνιον;*
17 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, *τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰμὴ εἷς ὁ Θεός. Εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωήν, τήρησον τὰς ἐντολάς.*

*) Μάρκ. ι' 17. Λουκ. ιη' 18.

18 Λέγει αὐτῷ, *ποίας;* Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε, *τό, οὐ φονεύσεις· οὐ μοιχεύσεις· οὐ κλέψεις· οὐ ψευδομαρτυρήσεις·*
19 *Τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα· καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.*
20 Λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος, *πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου· τί ἔτι ὑστερῶ;*
21 Ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, *εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς· καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.*
22 Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον, ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά.
23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ, *ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.*
24 *Πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ῥαφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.*
25 Ἀκούσαντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐξεπλήσσοντο σφόδρα, λέγοντες, *τίς ἄρα δύναται σωθῆναι;*
26 Ἐμβλέψας δὲ ὁ Ἰησοῦς, εἶπεν αὐτοῖς, *παρὰ ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατά.*

Τὸν νεανίσκον τοῦτον τὸν πρὸς τὸν Σωτῆρα ἐλθόντα ἵνα ἐρωτήσῃ, *τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;* τινὲς διαβάλλουσιν ὡς ὕπουλόν τινα καὶ πονηρόν· τὸν χαρακτηρισμὸν ὅμως τοῦτον ἀποκρούει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, κρίνων αὐτὸν ὡς φιλοχρήματον μόνον, ὅπερ ἀποδέχεται· καὶ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, προστιθεὶς ὅτι ἦν οὗτος οὐ μόνον φιλοχρήματος, ἀλλὰ καὶ φιλόζωος, καὶ ὅτι προσῆλθε τῷ Σωτῆρι, ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ

περὶ αἰωνίου ζωῆς, οὐχὶ τῆς ἀφθάρτου καὶ μενούσης ἐς ἀεί, τῆς δι' ἔργων ἀγαθῶν κληρονομουμένης, ἀλλὰ τῆς ἐν τῷ γεηρῷ τούτῳ κόσμῳ φθαρτῆς ὑπάρξεως, νομίσας ὅτι ὁ Σωτὴρ ἤθελεν ὑποδείξει εἰς αὐτὸν τρόπον νὰ ζήσῃ αἰωνίως, καταπολαύων τῆς κατασχέσεως τῶν χρημάτων, ἐπειδὴ «οὐδὲν φιλόζωον ὡς φιλοχρήματος ἄνθρωπος», καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ Θεοφύλακτος. Ὅθεν ἑνορῶμεν τὸν φιλοχρήματον νεανίσκον τῆς ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικῆς περικοπῆς ὑπὸ τοῦ πόθου τοῦ ἀδυνάτου κατατρυχόμενον, καταβασανιζόμενον ὑπὸ ἐρέσεως προσκτήσεως τοῦ ἀνεφίκτου, καὶ τὸν τρόπον ἀνερευνῶντα, δι' οὗ αἰωνίως ζήσεται, καταπολαύων τῆς κατασχέσεως τῶν χρημάτων ὡς φιλοχρήματος· διότι ὅπου πλοῦτος γεηρός, ἐκεῖ ζάλη φροντίδων καὶ μεριμνῶν, ἐκεῖ ἀπορίαι φοβουμένης ψυχῆς, ἐκεῖ διαλογισμοὶ ἀδημονούσης καρδίας, ἐκεῖ τοῦ ἀνεφίκτου πόθος καὶ ἔφεσις, ἐπειδὴ ἡ τοῦ ἀνθρώπου ἀπληστία οὐδὲν ἔχει τὸ ὅριον. Δι' ὃ ἄλλοτε μὲν νομίζει ὅτι ἐν αὐτῷ κεῖνται τὰ ὅρια τοῦ φυσικοῦ τέρματος τῆς ζωῆς αὐτοῦ, καὶ ὡς ὁ τῆς παραβολῆς πλούσιος, οὗτινος ηὐφόρησεν ἡ χώρα, περὶ ἑνὸς μόνου κήδεται τοῦ νὰ ἐπισωρεύσῃ πλούτη γεηρὰ εἰς ἀπόλαυσιν καὶ ἐκπλήρωσιν τῶν ἐν τῷ βίῳ ὑλικῶν αὐτοῦ ἐπιθυμιῶν καὶ ἀπολαύσεων· ἄλλοτε δὲ ἐπαρκῆ κρίνων αὐτὰ εἰς ὑπηρεσίαν τῶν τοιούτων ἀπολαύσεων, καθάπερ ὁ νεανίσκος τῆς ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικῆς περικοπῆς, στοχάζεται τὰ πλούτη ταῦτα διαρκῆ καὶ μένοντα, καὶ περὶ ἑνὸς μόνου σκέπτεται καὶ διαλογίζεται, πῶς νὰ μὴ λείψωσιν αὐτῷ αἱ ἡμέραι τῆς ζωῆς πρὸς ἐπαπόλαυσιν τοῦ πλούτου τούτου. Οὗτος ἀμνημονήσας τῶν λόγων τοῦ ψαλμῳδοῦ φωνοῦντος, «τίς ἐστιν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται καὶ οὐκ ὄψεται θάνατον[1]», προσῆλθε τῷ Σωτῆρι, οὐχὶ ὡς πειράζων, ἀλλ' ὡς ἐπιθυμῶν νὰ τύχῃ τοῦ τρόπου, δι' οὗ αἰωνίως νὰ ζήσῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐπαπολαύων τῶν γεηρῶν αὐτῆς ἀγαθῶν, σκεφθεὶς ὅτι ὁ δυνάμενος νὰ ἐγείρῃ νεκρούς, πολλῷ εὐκολώτερον ἠδύνατο νὰ κάμῃ τοὺς ζῶντας νὰ μὴ ἀποθνήσκωσιν. Ὅθεν καὶ μετ' εὐλαβείας προσῆλθεν αὐτῷ, καὶ μετὰ πόθου παρεκά-

1) Ψαλμ. πη' 49.

λει, καθ' ἃ ἐπιπροστίθησιν ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, σημειῶν ὅτι, «προσδραμὼν καὶ γονυπετῶν παρεκάλει[1]» ἐπιθυμῶν νὰ μάθῃ τί ποιήσας ἐδύνατο νὰ κληρονομήσῃ ζωὴν αἰώνιον ἐν τῷ γεηρῷ καὶ φθειρομένῳ τούτῳ κόσμῳ. Ὅτι περὶ τούτου διηπόρει, ὅτι περὶ τούτου ἐτύρβαζεν, ὅτι τούτου ἐμερίμνα καὶ ἐφίετο, καὶ οὐχὶ τῆς πράγματι αἰωνίου καὶ ἀγήρω ζωῆς τῆς ἐν τοῖς ἄνω ἀποκειμένης εἰς τοὺς θεοφιλῶς καὶ θεαρέστως τὸν μετὰ σώματος βίον διελθόντας, βεβαιοῖ ἅπασά τε ἡ μελετωμένη εὐαγγελικὴ περικοπή, καὶ οἱ λόγοι, δι' ὧν ὁ φιλοχρήματος καὶ φιλόζωος οὗτος νεανίσκος τὴν αἴτησιν αὐτοῦ διετύπωσεν. Ἐπὶ τούτῳ μεταγράφομεν ἐκ τοῦ εὐαγγελικοῦ κειμένου αὐτὰς τὰς λέξεις δι' ὧν οὗτος τὴν αἴτησιν αὐτοῦ προέβαλλε, καὶ τὴν εἰς τὴν ἐπίκλησιν αὐτοῦ ταύτην ἀπάντησιν τοῦ Σωτῆρος. *Διδάσκαλε ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;* ἠρώτησεν ὁ νεανίσκος· πρὸς τὴν ἐπίκλησιν δὲ ταύτην ὁ Σωτὴρ ἀπαντῶν εἶπε, *τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰμὴ εἷς ὁ Θεός.*

Ἐν τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ τοῦ ἐτάζοντος τὰ κρύφια τῶν καρδιῶν ἡμῶν ἑνορῶμεν πρὸς τούτοις ὅτι ὁ νεανίσκος προσῆλθεν αὐτῷ οὐχὶ πιστεύων εἰς τὴν θεότητα αὐτοῦ, ἀλλ' ὡς πρὸς ψιλὸν ἄνθρωπον, ὡς πρὸς ἕνα τῶν διδασκάλων τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους· ἐφ' ᾧ καὶ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπετιμήθη, ἐν προκότητι διδαχθείς, ὅτι οὐδεὶς ἄνθρωπος ἀγαθός, ἀφ' οὗ καὶ εὐμετάβολοί ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι, καὶ πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐπιρρεπεῖς, καὶ ἀδυνατοῦντες ἵνα εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ὡς ἑαυτοὺς πλανῶντες. Ὅθεν τὸ τοῦ νεανίσκου φρόνημα διορθῶν, καὶ παιδεύων αὐτὸν ὅτι ἡ ἀνθρώπινος τελειότης, ἐφ' ὅσον ὕψος καὶ ἂν ἀρθῇ, ἀδύνατον νὰ ἀντιπαραβληθῇ πρὸς τὸ ὑπερτέλειον τῆς θεότητος, ἀπήντησε πρὸς τὴν σκέψιν αὐτοῦ τοῦ ὅτι καὶ ἐν ἀνθρώποις ἀγαθοὶ ὑπάρχουσι, καὶ ὑπέμνησεν αὐτῷ ὅτι *οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰμὴ εἷς ὁ Θεός.* Διὰ τούτων ὁ Σωτὴρ δὲν ἐξήρεσεν ἑαυτόν, ἀλλὰ τὸ πλημμελὲς τοῦ φρονήματος τοῦ νεανίσκου διωρθώσατο, ὡς ἄνθρωπος ἀπαντήσας πρὸς τὸν προσελθόντα αὐτῷ ὡς πρὸς ψιλὸν ἄνθρωπον· δι' ὅ, ἀφ' οὗ εἶπε, *τί με λέγεις ἀγα-*

θόν; δὲν προσέθετο *οὐκ εἰμὶ ἀγαθὸς,* ἀλλ' ἐπήγαγεν, *οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰμὴ εἷς ὁ Θεός,* ἤτοι «οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων δυνατὸν νὰ κληθῇ ἀγαθὸς εἰμὴ μόνον ὁ εἷς Θεός· πῶς λοιπὸν σὺ ὁ στοχαζόμενος ἐμὲ ψιλὸν ἄνθρωπον καὶ ὡς εἰς τοιοῦτον προσερχόμενος ἀποδίδεις μοι προσηγορίαν εἰς μόνον τὸν Θεὸν πρέπουσαν»; Ἵνα δὲ δείξῃ ὅτι δὲν ἐξαιρεῖ ἑαυτόν, δὲν εἶπεν *οὐδεὶς ἀγαθὸς εἰμὴ ὁ πατήρ μου,* ἀλλὰ σαφῶς ἐδήλωσεν ὅτι ἡ τοῦ ἀγαθοῦ προσηγορία εἰς μόνον τὸν Θεὸν ἁρμόζει, ἄρα εἰς Αὐτόν.

Διὰ τῆς παρατηρήσεως ταύτης διορθωσάμενος τὸ φρόνημα τοῦ νεανίσκου καὶ διδάξας αὐτὸν ἵνα μὴ τὰς εἰς τὸν Θεὸν παρειμαρτούσας ἰδιότητας ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους προσαρμόζει, ἀπήντησε καὶ εἰς τὴν αἴτησιν αὐτοῦ, εἰπών, *εἰ δὲ* **θέλεις** *εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν τήρησον τὰς ἐντολάς·* ἤτοι, ἐν σοὶ τῷ ἀνθρώπῳ, ἐν τῷ θελήματί σου ἔγκειται τὸ νὰ τραπῇς ἐπὶ τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακόν[1]· ἐπιπόθησον ἐλευθέρᾳ βουλήσει τὸ ἀγαθὸν καὶ ἡ χάρις μου θέλει προθάσει σε»· διότι οὐδένα βιάζεται ὁ Θεός, οὐδένα καταναγκάζει νὰ τραπῇ ταύτην ἢ ἐκείνην τὴν ὁδόν, τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ κακοῦ, ἵνα ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς δικαιοκρισίας αὐτοῦ, ἕκαστος τὸν ἴδιον μισθὸν λήψηται κατὰ τὸν ἴδιον πόνον· δι' ὃ εἰς τὸ *θέλημα* τοῦ νεανίσκου ἀνέγραψεν ἐγκείμενον τὸ νὰ εἰσέλθῃ οὗτος εἰς τὴν ζωήν.

Ἀφ' οὗ κατέδειξεν εἰς αὐτὸν ὅτι ἐκ τῆς ἐλευθέρας τοῦ ἀνθρώπου βουλήσεως ἐξήρτηται ἡ προτίμησις τοῦ ἀγαθοῦ ἢ τοῦ κακοῦ, ἀπεκάλυψεν ὅτι ἐν τῇ ἀκενώτῳ αὐτοῦ πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα ἀγάπην ὁ Θεός, δὲν ἀφῆκεν αὐτὴν ἔρμαιον τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' ηὐδόκησεν ἵνα καθορίσῃ εἰς αὐτὴν κανόνας τοῦ μετὰ σώματος βίου, κανόνας, καθ' οὓς ὀφείλομεν νὰ ρυθμίζωμεν τὰς πράξεις ἡμῶν καὶ ὁλόκληρον ἡμῶν τὸν βίον, ἐὰν θέλωμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν ζωήν. Οἱ κανόνες οὗτοι περιλαμβάνουσι τὴν διπλῆν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην, ἐν ᾗ κυρίως συγκεφαλαιοῦται ὁ θεῖος νόμος, καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀγάπης ταύτης ἐκπηγάζοντα καθήκοντα· ὅθεν εἶπε πρὸς τὸν νεανίσκον ὁ Σωτήρ, *εἰ δὲ θέλεις εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν* **τήρη-**

1) Τοῦ ἐν ἁγ. Μακαρίου τοῦ μεγάλου λόγ. ιε'

σον τὰς ἐντολάς, ἤτοι «ρύθμισον τὰς πράξεις καὶ ὅλον σου τὸν βίον πρὸς τὸν νόμον, ὃν εἰς προπαρασκευὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς σωτηρίαν ὑπηγόρευσα, καὶ ὃν ἦλθον οὐχὶ ἵνα καταλύσω, ἀλλ' ἵνα πληρώσω, διδάσκων τοὺς ἀνθρώπους νὰ πράττωσι τὸ ἀγαθόν, οὐχὶ ὡς ἄχρι τοῦδε βιαζόμενοι ἐκ φόβου μὴ τιμωρηθῶσιν, ἀλλ' αὐτοπροαιρέτως καὶ ἐλευθέρᾳ βουλήσει· νὰ πράττωσι τὸ ἀγαθόν, διότι εἶνε ἀγαθόν· νὰ πράττωσιν αὐτό, ἐνισχυόμενοι ἐκ τῆς χάριτος καὶ δυνάμεώς μου, ἥτις οὐ μόνον δὲν ἀφίησιν αὐτοὺς νὰ πράττωσι τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ τὰς αἰτίας τοῦ κακοῦ ἐκριζώνει ἐκ τῶν ὑπακουόντων εἰς τὴν φωνήν μου καὶ ἐλευθέρως ἀποδεχομένων τὸ δῶρον τῆς πρὸς αὐτοὺς χάριτός μου».

Τοὺς λόγους τούτους τοῦ Σωτῆρος ἀκούσας ὁ νεανίσκος καὶ ἐκμαθὼν ὅτι ἐν τῷ θελήματι αὐτοῦ ἔγκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ζωήν, ἀρκεῖ ἵνα τηρήσῃ τὰς ἐντολάς, *λέγει αὐτῷ* (τῷ Σωτῆρι) *ποίας;* ἤτοι ποίας ἐντολὰς ὀφείλω νὰ τηρήσω, ὅπως ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἁπαντῶν ὁ *Ἰησοῦς εἶπε· τό, οὐ φονεύσεις, οὐ μοιχεύσεις, οὐ κλέψεις, οὐ ψευδομαρτυρήσεις· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα, καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.* Παρέπεμψεν αὐτὸν ἐπὶ τὰς νομικὰς ἐντολάς, δείξας ὅτι ἐν αὐτῷ ἔκειτο νὰ προπαρασκευασθῇ εἰς τὴν διὰ τῆς χάριτος σωτηρίαν, ἐκπληρῶν τοὺς κανόνας τοῦ νόμου τῆς ἀγάπης, καὶ τὰ ἐκ ταύτης πηγάζοντα καθήκοντα. Ἀκούσας ταῦτα, *λέγει αὐτῷ ὁ νεανίσκος, πάντα ταῦτα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου· τί ἔτι ὑστερῶ;*

Τῶν ἑρμηνευτῶν τινες ὡς κομπαστὴν καὶ ἀλαζόνα χαρακτηρίζουσι τὸν νεανίσκον τοῦτον, διερωτῶντες, πῶς κατώρθωσεν οὗτος νὰ ἀγαπᾷ τὸν πλησίον, ἀφ' οὗ αὐτὸς ἦν πλούσιος, ἀφ' οὗ οὐδεὶς ἀγαπῶν τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν πλουσιώτερος τοῦ πλησίον δυνατὸν νὰ γίνῃ; Ὅθεν τοὺς λόγους τούτους τοῦ νεανίσκου ἑρμηνεύοντες, «ὑπόθες, λέγουσιν, ὅτι ταῦτα πάντα ἐφύλαξα· τί μοι ἔτι λείπει»; Σὺν τούτοις ἡ τοῦ νεανίσκου ἐρώτησις **τί ἔτι ὑστερῶ;** μαρτύριον ἔτι ἡμῖν πρόκειται τῆς σφοδρᾶς

αὐτοῦ ἐπιθυμίας νὰ γνωρίσῃ, τί ἐκτὸς τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπιτασσομένων ὤφειλε νὰ πράξῃ, ὅπως κληρονομήσῃ ζωὴν αἰώνιον, ὡς ἠννόει αὐτὸς ἐπὶ γῆς. Ἀνεμιμνήσκετο οὗτος ὅτι πληθὺς ἁγίων καὶ προφητῶν τὰς τοῦ νόμου ἐντολὰς ἐτήρησαν, καὶ ὅμως ὁ φυσικὸς θάνατος κατέλαβεν αὐτούς, ὑπέθετο ἄρα ὅτι καὶ ἕτερόν τι ὤφειλε νὰ διαπράξῃ, ὅπως μὴ ἴδῃ θάνατον, δι' ὃ καὶ ἠρώτησε **τί ἔτι ὑστερῶ;** Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπαντῶν ὁ Σωτήρ, ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν τὸ τίς ἡ ἀληθὴς καὶ ποῦ ἡ μένουσα αἰώνιος ζωή, ὅθεν *ἔφη αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, ὕπαγε, πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς· καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.*

Ἰδοὺ πόσα βραβεῖα, πόσους στεφάνους ἐπιμνηστεύεται εἰς τὸν ἐλεήμονα. Πρὶν ἐξείπῃ τὸν ἀγῶνα καὶ τὸν πόνον, τὸ βραβεῖον ἐπιδείκνυσι, λέγων, **εἰ θέλεις τέλειος εἶναι,** εἶτα τὸν τρόπον τῆς τοῦ βραβείου τούτου ἀποκτήσεως ὑποδείκνυσι, προσθείς, **ὕπαγε πώλησόν σου τὰ ὑπάρχοντα καὶ δὸς πτωχοῖς,** εὐθὺς δ' ἀμέσως καὶ τὸν στέφανον ἐπιπροστίθησι, **καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ, καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι.**

Ἐκ τῆς συστάσεως ταύτης τοῦ Σωτῆρος δὲν ἐξάγεται ὥς τινες ἡμαρτημένως ἐνόμισαν ἀποξένωσις τοῦ πλούτου καὶ ἐγκατάλειψις αὐτοῦ, ἀλλὰ χρησιμοποίησις τοῦ ὑλικοῦ ταλάντου ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πλησίον· διότι κατὰ τὸν οὐρανοφάντορα Βασίλειον, «πλούτου τὸ μὲν στάσιμον ἄχρηστον, τὸ δὲ κινούμενον καὶ μεταβαῖνον κοινωφελές τε καὶ ἔγκαρπον[1]»· διότι «ἐπὶ τὸ αὐτὸ πλούσιος καὶ πένης[2]» κατὰ τὸν προφητάνακτα, οὐχ ὅτι ἄδικος ὁ Θεὸς ὁ ἀνίσως ἡμῖν διαιρῶν τὰ τοῦ βίου, ἀλλ' ὡς σοφώτατα ὁ αὐτὸς πατὴρ σημειοῖ, «σὺ μὲν πλουτεῖς, ἐκεῖνος δὲ πένεται, ἵνα σὺ χρηστότητος καὶ πιστῆς οἰκονομίας μισθὸν ὑποδέξῃ, κἀκεῖνος τοῖς μεγάλοις ἄθλοις τῆς ὑπομονῆς τιμηθῇ[3]»· διότι ὁ Θεὸς ἠθέλησε, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον, «ἵνα τὸ σὸν περίσσευμα γένηται εἰς τὸ ἐκείνου ὑστέρημα[4]»,

1) Βασιλ. εἰς τὸ καθελῶ μου τὴς ἀποθήκας 2) Ψαλμ. μη' 3· 3) Βασιλ. ἔνθ. ἀνωτ. 4) Β' πρὸς Κορινθ. η'.

ἐπὶ δὲ τούτῳ «σοὶ (τῷ πλουσίῳ) ἐγκαταλέλειπται ὁ πτωχός, ὀρφανῷ σὺ ἦσθα βοηθός[1]», εἰδότι ὅτι «οἰκονομικὴ καὶ οὐχὶ ἀπολαυστικὴ τοῦ πλούτου ἡ χρῆσις[2]» κατὰ τὸν μνησθέντα μέγαν τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλον. Εἰδότες μὲν ταῦτα, ἐπιστάμενοι δὲ ὅτι «ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει[3]», παύσωμεν ἵνα ὦμεν ἀνοικτίρμονες πρὸς τὸν πλησίον, ἀκούοντες τοῦ ψαλμῳδοῦ φωνοῦντος, «μακάριος ὁ συνιῶν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα[4]», τοῦ δὲ Κυρίου ὑπομιμνήσκοντος ἐν εὐαγγελίοις «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων ἐμοὶ ἐποιήσατε[5]». Σκεφθῶμεν ὅτι, καθ' ἃ ἡ χρυσήλατος διδάσκει ἡμᾶς σάλπιγξ, «κρύπτεται ἐν πένητι ὁ Θεός, καὶ πτωχὸς μὲν ὁ προτείνων τὴν χεῖρα, Θεὸς δὲ ὁ δεχόμενος[6]», καὶ ὅτι «ὁ τῶν οὐρανῶν αὐτῷ τιμιώτερον, τοῦτό σοι διορθοῦν ἐπέτρεψεν[7]», ἵνα «σὺ χρηστότητος καὶ καλῆς οἰκονομίας μισθὸν λήψῃ, κἀκεῖνος τοῖς μεγάλοις ἄθλοις τῆς ὑπομονῆς τιμηθῇ[8]».

Ἀκούσας δὲ ὁ νεανίσκος τὸν λόγον ἀπῆλθε λυπούμενος· ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά. Αἱ ἄκανθαι τοῦ πλούτου συνέπνιξαν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ πᾶν αἴσθημα ἀγαθόν, ὅθεν ἀπῆλθεν, ἀπεμακρύνθη τοῦ Σωτῆρος λυπούμενος· *ἦν γὰρ ἔχων κτήματα πολλά*, ἡ δὲ φιλαργυρία κατεδυνάστευε τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Ἐκ τούτων διδασκόμεθα πόσον ὀλέθριος εἶνε ἡ φιλαργυρία, ἀφ' οὗ μακρύνει ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐὰν ἔτι τὰ λοιπὰς ἀρετὰς θεραπεύωμεν. Ζωηρὰν εἰκόνα τούτου ἔγραψεν ἡμῖν ὁ πολὺς Μηνιάτης, δι' ὧν εἶπεν· «. . . ἀλλὰ τοῦτος δὲν εἶναι ἐκεῖνος ὁ καλὸς καὶ ἀγαθὸς ἄνθρωπος, ὁποῦ δὲν ἐπεθύμησε τὴν γυναῖκα κανενός; ὁποῦ δὲν ἐπῆρε κανενὸς τὸ πρᾶγμα ἢ τὴν τιμήν; ὁποῦ ἐφύλαξεν ἀκριβέστατα τὸν νόμον, ὁποῦ εἰς τὸν νόμον εἶναι ἅγιος; Ναί· μὰ τοῦτος ὁ ἅγιος εἶναι *φιλάργυρος*. Στοχασθῆτε· ὅταν ἦναι λόγος περὶ χρημάτων, δὲν εἶναι ἄλλο. Ἀχ! κατηρα-

1) Ψαλμ. θ' 35. 2) Βασίλ. εἰς τὸ καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας. 3) Β' πρὸς Κορινθ. θ' 6. 4) Ψαλμ. μ' 1. 5) Ματθ. κε' 40. 6) Χρισοστ. ὁμιλ. περὶ ἐλεημοσύνης. 7) τοῦ αὐτοῦ ὁμιλ. ιδ' εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. 8) Βασίλ. ἔνθ. ἀνωτ.

ραμένη φιλαργυρία, καὶ πόσον κυριεύεις τὰς ἀνθρωπίνας ψυχάς! ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῇ, ἀληθινὰ ἐκεῖνος ὁ καλὸς δοῦλος τοῦ Θεοῦ ἔχει πολλὰς καὶ μεγάλας ἀρετάς· αὐτὸς νὰ κλέψῃ; αὐτὸς νὰ ψευδομαρτυρήσῃ; μὴ γένοιτο· «ταῦτα πάντα (ἠμπορεῖ νὰ εἰπῇ) ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου». Αὐτὸς φυλάττει σωφροσύνην, αὐτὸς κάνει προσευχήν, αὐτὸς κρατεῖ νηστείαν, αὐτὸς εἶναι ἀληθινὰ εἰς τὸν κόσμον, ἀλλὰ ἠρνήθη τὸν κόσμον, αὐτὸς ἐσφαλισμένος μέσα εἰς μίαν κέλλαν, ἢ ἔξω εἰς μίαν ἔρημον ἀπεστράφη παντελῶς καὶ τὰς συνομιλίας τῶν ἀνθρώπων, καὶ τὰς ταραχὰς τῆς ἀγορᾶς, καὶ τοῦ αἰῶνος τὰς ματαιότητας καὶ ξεφαντώσεις· ἐκεῖνος στέκει ἐνασχολούμενος εἰς ἔργα ἀρετῆς, μόνος μόνῳ Θεῷ προσευχόμενος. Εἰς τὴν ὄψιν, εἰς τὸ σχῆμα, εἰς τὰ φορέματα τὰ τρίχινα, εἰς ὅλον τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν ἕνας ἀσκητής· ἀλλὰ ὤιμέ! τοῦτος ὁ ἀσκητὴς εἶναι φιλάργυρος· θαυματουργός, μὰ φιλάργυρος, ἔτι ἕν λείπει· ὅλα τὰ καλὰ τὰ ἔχει, ἕνα πρᾶγμα τοῦ λείπει διὰ νὰ τὸν κανονίσωμεν τέλειον ἅγιον, πῶς ἀγαπᾷ ὁ πτωχὸς τὰ ἀργύρια. Ὅ,τι ἄλλο θέλεις· θέλεις νὰ νηστεύσῃ; δὲν τρώγει κρέας εἰς ὅλην του τὴν ζωήν· θέλεις νὰ προσευχηθῇ; κάνει ὁλονυκτίας· θέλεις νὰ κάμῃ σκληραγωγίας; εὐχαριστεῖται νὰ περιπατῇ μὲ τὰ πόδια γυμνά, καὶ φορτωμένος σίδηρα· ὅλα μετὰ χαρᾶς τὰ κάνει· μὰ μὴ τοῦ ἐγγίζῃς τὸ γλωσσόκομον, διατί τὸν χάνεις. Ὅλα τὰ ἄλλα κάνει μετὰ χαρᾶς, τοῦτο μόνον τὸν λυπεῖ, τὸν πικραίνει, καὶ ἀπέρχεται λυπούμενος. Τόσον εἶναι ἀληθινὸν πῶς ἕνας κάποιος ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ μὲ πολλὰς ἀρετὰς νὰ ἦναι ἅγιος, μὰ τοῦτος ὁ ἅγιος ἠμπορεῖ νὰ ἦναι φιλάργυρος... Ἀλλ' ἐγὼ ἐρωτῶ, ἕνας τέτοιος ἅγιος φιλάργυρος ἠμπορεῖ νὰ ἦναι μαθητὴς καὶ ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ; Ὄχι· ἂς τὸ μαρτυρήσῃ ὁ σημερινὸς φιλάργυρος ἄνθρωπος τοῦ εὐαγγελίου· ὅταν ὁ Χριστὸς τοῦ εἶπε· «πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον καὶ διάδος πτωχοῖς», ὁποῦ θέλει νὰ εἰπῇ· ἄφες ὁλότελα τὴν φιλαργυρίαν, καὶ ἀποδέξου τὴν φιλοπτωχίαν, «καὶ δεῦρο ἀκολούθει μοι»· ἔλα νὰ μοῦ ἦσαι μαθητὴς καὶ ἀπόστολος, αὐτὸς ἐμίσευσε λυπούμενος «καὶ ἀπῆλθε λυπούμενος». Ἂς ἐφύλαξεν ἀκριβῶς τὸν

νόμον, ἃς καυχᾶται, «ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου», οταν ἦναι φιλάργυρος δὲν ἔχει τὴν συντροφίαν καὶ συνοδίαν τοῦ Χριστοῦ[1]». Ὅθεν τὴν φιλαργυρίαν καταδικάζων ὁ Ἰησοῦς εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι δυσκόλως πλούσιος εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν· «οὐ τὰ χρήματα διαβάλων, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἀλλὰ τοὺς κατεχομένους ὑπ' αὐτῶν· εἰ δὲ ὁ πλούσιος δυσκόλως, πολλῷ μᾶλλον ὁ πλεονέκτης· εἰ γὰρ τὸ μὴ δοῦναι τὰ ἑαυτοῦ πρὸς βασιλείαν ἐμπόδιον, τὸ καὶ τὰ ἑτέρων λαβεῖν, ἐννόησον πόσον σωρεύει τὸ πῦρ». Δείξας διὰ τούτων ὁ Σωτὴρ τὸ δύσκολον τῆς εἰσόδου εἰς τὴν βασιλείαν τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν χρημάτων, προϊὼν ἔδειξε τὸ ἀδύνατον τῆς εἰσόδου αὐτῶν, ὅταν τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας κατισχύσῃ καὶ δεσπόσῃ αὐτῶν, κατεχόντων τὰ περιττά, ἐν ᾧ ἄλλοι τὰ ἀναγκαῖα στεροῦνται· ἐπὶ τούτῳ ἐπήγαγε· πάλιν δὲ λέγω ὑμῖν, εὐκοπώτερόν ἐστι κάμηλον διὰ τρυπήματος ραφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν, δείξας ἅμα διὰ τούτων ὁπόσον μέγας ἔσται ὁ μισθὸς τῶν πλουσίων, οἵτινες θέλουσι δυνηθῆ νὰ κατανικήσωσι τὸν ἐκ τῆς φιλαργυρίας πειρασμὸν καὶ ἀξιωθῆ ἵνα περὶ αὐτῶν ρηθῇ τὸ τοῦ προφητάνακτος, «ἐσκόρπισαν, ἔδωκαν τοῖς πένησι, διὰ τοῦτο ἡ δικαιοσύνη αὐτῶν μένει εἰς τὸν αἰῶνα[2]». Ἐπειδὴ δὲ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, ἐξεπλήσσοντο σφόδρα, λέγοντες, τίς ἄρα δύναται σωθῆναι. Ἐμβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς· παρ' ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατόν ἐστι, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατά.

Οἱ μαθηταί, παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, φιλάνθρωποι ὄντες, ἠρώτησαν οὐχὶ ὑπὲρ ἑαυτῶν, διότι πένητες ἦσαν, ἀλλ' ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων· ὁ Κύριος ὅμως διδάσκει νὰ μὴ συμμετρῶμεν πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν τὴν σωτηρίαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν· διότι, ἐάν τις ἄρξηται νὰ μὴ πλεονεκτῇ, θέλει προκόψει καὶ εἰς τὰ περιττὰ μὴ ἀπαντλῶν, ἀπὸ δὲ τούτου θέλει προβῇ καὶ εἰς τὰ ἀναγκαῖα συνεισφέρων, οὕτω δὲ θέλει εὐοδοθῇ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

1) Μηνιάτ. σελ. 220. 2) Ψαλμ. ρια' 9.

ΚΑ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ιγ' κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. κα' 33 Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην· *Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὤρυξεν ἐν αὐτῷ ληνόν, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν.*

34 *Ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν, ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργούς, λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ.*

35 *Καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲ ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.*

36 *Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας, τῶν πρώτων· καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως.*

37 *Ὕστερον δὲ ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ, λέγων, ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.*

38 *Οἱ δὲ γεωργοί, ἰδόντες τὸν υἱόν, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, Οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.*

39 *Καὶ λαβόντες αὐτόν, ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀπέκτειναν.*

40 *Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις;*

41 *Λέγουσιν αὐτῷ, κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς· καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδόσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.*

42 *Λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς, οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς Γραφαῖς, Λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦν-*

τες, οὗτος ἐγεννήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη, καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;

Διδακτικωτάτη εἶνε ἡ παροῦσα παραβολὴ αἰνιττομένη τὴν περὶ τῶν Ἰουδαίων πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης ζωηρότατα εἰκονίζεται· ἡ ἄνωθεν γεγενημένη περὶ τῶν Ἰουδαίων πρόνοια· ἡ μὴ παράλειψις οὐδενὸς τῶν δεόντων πρὸς καθοδηγίαν αὐτῶν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ ἐπηγγελθέντος Λυτρωτοῦ· τὸ τοῦ Θεοῦ μακρόθυμον, μὴ ἀποστραφέντος αὐτοὺς ἐνόχους καὶ φόνου τῶν προφητῶν γενομένους, ἀλλὰ καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἐξαποστείλαντος ἐν μέσῳ αὐτῶν· τὰ τοῦ ἐν ἀνθρώποις θανάτου αὐτοῦ· τὰ τῆς δίκης καὶ καταδίκης τῶν σταυρωτῶν αὐτοῦ· τὰ τῆς τῶν ἐθνῶν κλήσεως καὶ τῆς τῶν Ἰουδαίων ἐκπτώσεως. Ταύτην δὲ τὴν παραβολὴν μετ' ἄλλην ἐδίδαξεν, ἵνα δείξῃ τὸ σφόδρα ἀσύγγνωστον τῆς τῶν Ἰουδαίων πωρώσεως· ὅθεν, ἀφ' οὗ παραβολικῶς εἰσήγαγε δύο τάγματα ἀνθρώπων, τὸ τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑποσχομένων, ὁποῖοι ἦσαν οἱ Ἰουδαῖοι, εἰπόντες, πάντα ὅσα εἶπεν ὁ Θεὸν ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα, καὶ τὸ τῶν ἐξ ἐθνῶν, οἵτινες κατ' ἀρχὰς μὲν δὲν ὑπήκουσαν εἰς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὕστερον μετέγνωσαν καὶ ὑπήκουσαν· ἀφ' οὗ προκατέσχεν αὐτοὺς καὶ ὡμολόγησαν ὅτι ἐκ τῶν δύο υἱῶν ἐκεῖνος ἀνεδείχθη πειθήνιος ὃς τὸ τοῦ πατρὸς θέλημα ἐποίησεν· ἀφ' οὗ ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ αὐτῶν ταύτῃ κατήλεγξεν αὐτοὺς ὡς καθυστεροῦντας τῶν τελωνῶν καὶ πορνῶν νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, εἶπε πρὸς αὐτούς, *ἄλλην παραβολὴν ἀκούσατε. Ἄνθρωπός τις ἦν οἰκοδεσπότης, ὅστις ἐφύτευσεν ἀμπελῶνα, καὶ φραγμὸν αὐτῷ περιέθηκε, καὶ ὤρυξεν ἐν αὐτῷ ληνόν, καὶ ᾠκοδόμησε πύργον, καὶ ἐξέδοτο αὐτὸν γεωργοῖς, καὶ ἀπεδήμησεν.*

Εἰκονικώτατα, εἴπομεν, ἀποτυποῦται ἐν τῇ παραβολῇ ταύτῃ ἡ ὑπὲρ τῶν Ἰουδαίων πρόνοια τοῦ Θεοῦ. Ὁ διὰ τὴν ἄφατον αὐτοῦ φιλανθρωπίαν *ἄνθρωπος* προσαγορευόμενος Ὕψιστος, ὁ μόνος Κύριος καὶ δεσπότης τοῦ σύμπαντος, ἐ-

φύτευσεν ἀμπελῶνα, ἤτοι τὸν κόσμον ἐδημιούργησε, καὶ μερικώτερον τὸν ἰσραηλιτικὸν λαὸν ἐξελέξατο εἰς διαπίστευσιν τῆς μεγάλης παρακαταθήκης, τῆς εἰς τὸν ἀληθινὸν Θεὸν καὶ τὸν μέλλοντα Σωτῆρα πίστεως. Τοῦτον ἐκ γῆς Αἰγύπτου ἐξαγαγὼν εἰσήγαγε καὶ *κατεφύτευσεν* εἰς ὄρος κληρονομίας αὐτοῦ[1]. Αὐτόθι δὲν κατέλειπεν αὐτόν, ὅθεν «καὶ ἃ τῶν γεωργῶν ἦν αὐτὸς ἐποίησε. . .καὶ μικρὸν αὐτοῖς κατέλιπε, τὸ ἐπιμελεῖσθαι τῶν ὄντων, καὶ διαφυλάξαι τὰ δοθέντα[2]». Ὅθεν **καὶ φραγμὸν αὐτῷ** (τῷ ἀμπελῶνι) **περιέθηκε,** *τὸν νόμον* δοὺς εἰς τὸν λαὸν ὃν ἐξελέξατο, καὶ κωλύσας τὴν ἐπιμιξίαν τοῦ ἐκλεκτοῦ τούτου λαοῦ μετὰ τῶν ἐθνῶν παρ' οἷς ὑπερεπλεόνασεν ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ κακία· **καὶ ὤρυξεν ἐν αὐτῷ ληνόν,** τὸ *θυσιαστήριον* ἐγκαθιδρύσας ἐπὶ ὑλικωτέρᾳ προπαιδαγωγίᾳ τῶν ἰσραηλιτῶν εἰς Χριστόν· **καὶ ᾠκοδόμησε πύργον,** ἤτοι τὸν *ναὸν* αὐτοῖς ᾠκοδομήσατο, ἐν ᾧ ἥ τε σκηνὴ ἡ πρώτη κατεσκευάσθη δικαιώματα λατρείας ἔχουσα καὶ μετ' αὐτὴν τὸ δεύτερον καταπέτασμα, σκηνὴ ἡ λεγομένη ἅγια Ἁγίων, εἰς ἣν ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνος ὁ ἀρχιερεὺς οὐ χωρὶς αἵματος εἰσήρχετο. Οὕτω κατασφαλίσας τὸν ἀμπελῶνα, ὃν ἐν ὄρει ἁγίῳ αὐτοῦ ἐφύτευσε, καὶ παρασχὼν τόν τε νόμον καὶ τὰ αἰσθητότερα καὶ ὑλικώτερα τῆς ἐξωτερικῆς λατρείας ἐπὶ τῷ παιδαγωγῆσαι αὐτοὺς εἰς Χριστόν, **ἐξέδοτο αὐτὸν** (τὸν ἀμπελῶνα, ἤτοι τὸν λαὸν ὃν ἐξελέξατο) **γεωργοῖς·** ἐν ἄλλαις λέξεσι διεπιστεύσατο αὐτὸν εἰς τοὺς διδασκάλους τοῦ λαοῦ, τοὺς φαρισαίους καὶ γραμματεῖς, **καὶ ἀπεδήμησεν·** ἔπαυσε τοῦ νὰ λαλῇ πρὸς αὐτοὺς ἐν νεφέλῃ πυρός, καὶ νὰ ἀπαιτῇ τὰς εὐθύνας παρὰ πόδας τῶν ἀδικημάτων, «τὴν γὰρ *ἀποδημίαν* τὴν πολλὴν αὐτοῦ μακροθυμίαν φησί», κατὰ τὸν χρυσορρήμονα ἑρμηνευτήν. *Ὅτε δὲ ἤγγισεν ὁ καιρὸς τῶν καρπῶν ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ πρὸς τοὺς γεωργοὺς λαβεῖν τοὺς καρποὺς αὐτοῦ.* Ὅτε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου προσήγγισεν, ἤτοι ὁ τῶν καρπῶν καιρὸς ἤγγισεν, **ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ,** τουτέστι τοὺς προφήτας **λαβεῖν**

1) Ἐξόδ. ιε' 17. 2) Χρισοστ. ὁμιλ. ξη' § α'.

τοὺς καρποὺς αὐτοῦ, τουτέστι τὴν ὑπακοήν, τὴν διὰ τῶν ἔργων ἐπίδειξιν τῆς συμμορφώσεως αὐτῶν πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ νόμου καὶ τὴν ἐπὶ τὸν λυτρωτὴν πίστιν· δι' ὃ ἐφ' ὅσον ἐπλησίαζε τὸ *πλήρωμα τοῦ χρόνου* ἐπὶ τοσοῦτον καὶ ἡ προπαρασκευὴ αὕτη τῶν Ἰσραηλιτῶν ἀπέβαινε συντονωτέρα, καὶ μάλιστα ἡ διὰ τῆς *προφητείας*, ἐν ᾗ ἡ εἰκὼν τοῦ Σωτῆρος ἐλάμβανεν ὁσημέραι τύπον καὶ μορφὴν μᾶλλον ὡρισμένην, μέχρις οὗ ἡ μὲν θεόπνευστος γλῶσσα τῶν *βλεπόντων* προεικόνισε πιστῶς καὶ λεπτομερῶς τὸν ὁσονούπω ἐγγίζοντα Μεσσίαν, ὁ δὲ Ἰωάννης διαρρήδην ἐκήρυξε πλέον ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰορδάνου, ὅτι προητοίμαζε τὴν ὁδὸν τοῦ Σωτῆρος, ὅστις ἦν ἤδη ὄπισθεν αὐτοῦ. Οἱ Ἰουδαῖοι ὅμως ἀντὶ μετ' εὐλαβείας νὰ ὑποδεχθῶσι τοὺς προφήτας καὶ ἀκούσωσι τῶν λόγων αὐτῶν, τοὐναντίον τὴν ἐνδιάθετον αὐτῶν κακίαν ἐπεδείξαντο· *καὶ λαβόντες οἱ γεωργοὶ τοὺς δούλους αὐτοῦ, ὃν μὲν ἔδειραν, ὃν δὲν ἀπέκτειναν, ὃν δὲ ἐλιθοβόλησαν.* Λαβόντες οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ἰσραήλ, οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι τοὺς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀποσταλέντας προφήτας, ὃν μέν, ὥσπερ τὸν Μιχαίαν, ἔδειραν, τοῦ Σεδεκίου πατάξαντος αὐτὸν ἐπὶ σιαγῶνα, ὃν δέ, ὥσπερ Ζαχαρίαν τὸν υἱὸν Βαραχίου, ἀπέκτειναν μεταξὺ τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ θυσιαστηρίου· ὃν δέ, ὥσπερ Ζαχαρίαν τὸν υἱὸν Ἰωδαὲ τὸν ἀρχιερέα, ἐλιθοβόλησαν. Μεθ' ὅλην ὅμως τὴν ἐνδειχθεῖσαν ὑπ' αὐτῶν κακίαν, μακροθυμῶν ὁ Κύριος, *πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους πλείονας τῶν πρώτων,* ἵνα δειχθῇ, λέγει ὁ χρυσορρήμων ἑρμηνευτὴς καὶ ἡ τῶν Ἰουδαίων κακία καὶ ἡ τοῦ πέμψαντος φιλανθρωπία· ἀλλὰ καὶ πρὸς τούτους δὲν προσηνέχθησαν εὐλαβέστερον οἱ Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ *καὶ ἐποίησαν αὐτοῖς ὡσαύτως.*

Ἀφ' οὗ οὕτως ἐπλεόνασεν ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ ἠθικὴ κατάστασις τῆς ἀνθρωπότητος ἔφθασεν εἰς τὸ ἔπακρον τῆς νοσηρᾶς αὐτῆς ἀναπτύξεως, *ἀπέστειλε πρὸς αὐτοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ λέγων, ἐντραπήσονται τὸν υἱόν μου.* Οὐχὶ ἀγνοῶν ὅτι ἔμελλον νὰ ἀποκτείνωσιν αὐτόν, ἀλλὰ θέλων ἵνα δείξῃ τὸ μέγα ἁμάρτημα καὶ τὸ πάσης ἀπολογίας ἐστερημένον τῶν κινησάντων

πτέρναν κατὰ τοῦ πλάστου καὶ δημιουργοῦ. Ἐξ ἀφάτου συγκαταβάσεως παρέσχεν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα μακρὸν καιρὸν καὶ πολυχρόνιον πεῖραν, ὅπως ἀναμετρήσῃ ὅλον τὸ μέγεθος τῆς πτώσεως αὐτῆς καὶ συναισθανθῇ ἁπάσας τὰς συνεπείας τῆς ἁμαρτίας καὶ ὅλην τὴν ἐλεεινότητα τῆς καταστάσεως αὐτῆς. Ἀφ' οὗ δὲ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἐλάλησε πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραὴλ ἐν τοῖς προφήταις, *ὕστερον δέ*, ἤτοι ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, ὅτε ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου ἐλάλησεν ἐν υἱῷ[1], ὃν ἐξαπέστειλε, «γενόμενον ἐκ γυναικός, γενόμενον ὑπὸ νόμον, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν[2]». *Οἱ δὲ γεωργοί, ἰδόντες τὸν υἱόν, εἶπον ἐν ἑαυτοῖς, οὗτός ἐστιν ὁ κληρονόμος· δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.* Οἱ τοῦ νόμου ἐγκρατεῖς δὲν ἠγνόουν τὰ περὶ τοῦ Λυτρωτοῦ, περὶ οὗ οἱ προφῆται οὐχὶ ἅπαξ καὶ δίς, ἀλλ' ἐπανειλημμένως αὐτοὺς ἐδίδαξαν. Πολλάκις κατὰ τὴν ἐν ἀνθρώποις ἀναστροφὴν τοῦ Σωτῆρος μεθ' ὅλον τὸ σκληροτράχηλον αὐτῶν ἀνωμολόγησαν ὅτι ὁ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἀναστρεφόμενος ἦν ὁ Χριστός, εἰ καί τινες ἐπὶ τὰ ἔσχατα τῆς πωρώσεως ἐληλακότες προσεπάθουν ἵνα ἐπισκιάσωσιν αὐτοῦ τὰ θαύματα λέγοντες ὅτι ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων τοὺς δαίμονας ἐξεδίωκεν, οὐχ' ἧττον αὐτοὶ οὗτοι τὴν φωνὴν αὐτῶν συνανέμιξαν μετὰ τῶν ἐκζητούντων τὸν τοῦ δικαίου θάνατον, καὶ αὐτοὶ πρὸς Πιλάτον ἐπεβόησαν «ἆρον, ἆρον, σταύρωσον αὐτόν», διότι αὐτοὶ ἔμελλον ἵνα πληρώσωσι τὸ μέτρον τῶν πατέρων αὐτῶν[3], καθ' ἃ ἔκπαλαι ἐνεκάλουν αὐτοῖς οἱ προφῆται, λέγοντες, «αἱ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις[4]» καὶ «αἵματα ἐφ' αἵμασι μίσγουσι[5]» καὶ «οἰκοδομοῦντες Σιὼν ἐν αἵμασι[6]», χωρὶς ἐκ τούτων νὰ σωφρονίζωσιν αὐτούς. Ὅθεν καὶ ἐφώνησαν, *δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν*. Διατί; διότι ἐτίμησεν ἡμᾶς καὶ Θεὸς ὢν ἄνθρωπος ἐγένετο δι' ἡμᾶς, καὶ τὰ μύρια ἐκεῖνα ἀπειργάσατο θαύματα; διότι τὰ ἁμαρτήματα συνεχώρει; διότι ἐπὶ βασιλείαν ἐκάλει; Ὁ Κύριος καὶ τὴν αἰ-

1) πρὸς Ἑβρ. α' 1. 2) πρὸς Γαλάτ. δ' 4, 5. 3) Ματθ. κγ' 32 4) Ἠσ. α' 15 5) Ὠσηὲ δ' 2 6) Μιχ. δ' 10.

τίαν τὴν ὠθήσασαν τοὺς τετυφλωμένους ἐκείνους ἵνα ἀπεργάσωνται τὴν κατ' ἄνθρωπον σφαγὴν αὐτοῦ ἀπεκάλυψε, τιθεὶς ἐν τῷ στόματι αὐτῶν τοὺς κατ' αὐτοὺς λόγους τῆς σφαγῆς ταύτης· *δεῦτε ἀποκτείνωμεν αὐτόν, καὶ κατάσχωμεν τὴν κληρονομίαν αὐτοῦ.* Οἱ δείλαιοι! μετὰ τῆς ἀσεβείας καὶ τὴν ἄνοιαν συνανέμιξαν, καὶ αἰτίαν τῆς σφαγῆς πολλῆς γέμουσαν παραπληξίας ἀνέγραψαν, δοχεῖα ἐν πᾶσιν ἀναδειχθέντες τοῦ πατρὸς τῆς κακίας Βεελζεβούλ, σκεφθέντος ἐν τῇ ἀπονοίᾳ αὐτοῦ ὅτι ἠδύνατο νὰ στήσῃ τὸν θρόνον αὐτοῦ ὑπεράνω τοῦ Ὑψίστου. Ταῦτα ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς κακίας ἐμπνευσθέντες, ὡς εἶδον τὸν υἱὸν ἐλθόντα παρήκουσαν τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωτῆρος, *καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξέβαλον ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος καὶ ἀπέκτειναν.*

Διττῶς τὸ χωρίον τοῦτο ἑρμηνεύεται, καὶ τὸν ἔξω τῆς πόλεως γεγονότα ἐν ἀνθρώποις θάνατον τοῦ Σωτῆρος προφητικῶς ὑποσημαίνει, καὶ τὸν ἔξω τῆς τοῦ ἀδόλου λαοῦ γνώμης ὑπὸ τῶν πονηρῶν γεωργῶν τῶν Φαρισαίων ἀπεργασθέντα σταυρικὸν αὐτοῦ θάνατον ὑποδηλοῖ. Οὕτω τὰ τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου προσημάνας ἐπήγαγεν· *ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τί ποιήσει τοῖς γεωργοῖς ἐκείνοις; Λέγουσιν αὐτῷ· κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς, καὶ τὸν ἀμπελῶνα ἐκδόσεται ἄλλοις γεωργοῖς, οἵτινες ἀποδώσουσιν αὐτῷ τοὺς καρποὺς ἐν τοῖς καιροῖς αὐτῶν.*

Ὅταν οὖν ἔλθῃ ὁ κύριος τοῦ ἀμπελῶνος, τουτέστιν, ὅταν ἐπιβλέψῃ ἐπὶ τὴν ἀνομίαν, ἣν ἐποίησαν οἱ Ἰουδαῖοι, τότε κακοὺς κακῶς ἀπολέσει αὐτούς, τὰ ρωμαϊκὰ στρατεύματα ἐπιπέμψας, καὶ τὸν ἀμπελῶνα αὐτοῦ, τουτέστι τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, ἐκδόσεται ἄλλοις γεωργοῖς, ἤτοι εἰς τοὺς ἀποστόλους καὶ διδασκάλους τοῦ εὐαγγελίου. Ὅθεν ὁ Θεοφύλακτος «νόησον, λέγει, ἀμπελῶνα καὶ τὰς θείας Γραφάς, ἐν αἷς φραγμὸς μέν ἐστι τὸ γράμμα, ληνὸς δὲ ὀρυχθεὶς τὸ βάθος τοῦ πνεύματος, πύργος δὲ ἡ θεολογία, διῃρημένη καὶ ὑψηλοτάτη οὖσα· ταύτας μὲν τὰς Γραφὰς εἶχον μὲν πρότερον κακοὶ γεωργοί, οἱ Φαρισαῖοι, ἐξέδοτο δὲ ἡμῖν ταύτας ὁ Θεὸς τοῖς καλῶς γεωρ-

γοῦσιν αὐτάς· ἐκεῖνοι γὰρ καὶ τὸν Κύριον ἀπέκτειναν ἔξω τοῦ ἀμπελῶνος, τουτέστιν ἔξω, ὧν ἔλεγον αἱ Γραφαί».

Ἀφ' οὗ αὐτοὶ οἱ Φαρισαῖοι, δι' ὧν εἶπον ἀπαντῶντες εἰς τὴν παραβολήν, ἐξήνεγκον τὴν περὶ ἑαυτῶν ψῆφον, *λέγει αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς· οὐδέποτε ἀνέγνωτε ἐν ταῖς γραφαῖς*[1]· **λίθον ὃν ἀπεδοκίμασαν οἱ οἰκοδομοῦντες, οὗτος ἐγεννήθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· παρὰ Κυρίου ἐγένετο αὕτη καὶ ἔστι θαυμαστὴ ἐν ὀφθαλμοῖς ἡμῶν;** Λίθον ἑαυτὸν ὠνόμασε, οἰκοδόμους δὲ τοὺς τῶν Ἰουδαίων διδασκάλους, οἵτινες αὐτὸν ἀπεδοκίμασαν, λέγοντες, «Σαμαρείτης εἶ σὺ καὶ δαιμόνιον ἔχεις»· αὐτὸς δὲ ἀναστὰς ἐκ νεκρῶν ἐτέθη εἰς κεφαλὴν γωνίας· τουτέστι κεφαλὴ τῆς ἐκκλησίας ἐγένετο, συνάψας τοὺς πιστεύσαντας Ἰουδαίους καὶ ἐθνικοὺς εἰς μίαν πίστιν, καθὼς ὁ ἐν τῇ γωνίᾳ λίθος συνέχει τὸν ἔνθεν καὶ τὸν ἐκεῖθεν τοῖχον· αὕτη δὲ ἡ γωνία θαυμαστή ἐστι, καὶ παρὰ Κυρίου ἐγένετο, διότι ἡ συνέχουσα ἡμᾶς ἐκκλησία καὶ διὰ τῆς πίστεως ἑνοποιοῦσα ἡμᾶς, παρὰ Κυρίου ἐθεμελιώθη καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύουσιν αὐτῆς· εἶνε δὲ πολλοῦ θαύματος ἀξία ὡς καλῶς καὶ ἐρρύθμως ᾠκοδομημένη. Ἤρθη λοιπὸν ἀπὸ τῶν ἀγνωμόνων ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ἤτοι ἡ πρὸς Θεὸν οἰκειότης, καὶ ἐδόθη τοῖς πιστεύσασι, τοῖς ὁμολογοῦσι Κύριον Ἰησοῦν τὸν εὐλογήσαντα ἡμᾶς ἐν πάσῃ εὐλογίᾳ πνευματικῇ ἐν τοῖς ἐπουρανίοις.

ΚΒ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ΙΔ' Κυριακῆς

Ματθ. κεφ. κϐ' 2 Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην.
Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ·
3 *Καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους· καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν.*

1) Ψαλμ. ριζ' 22, Ἡσ. κη' 16.

4 *Πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων, εἴπατε*
τοῖς κεκλημένοις, ἰδού, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμα-
σα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ
πάντα ἕτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.
5 *Οἱ δὲ ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον*
ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ·
6 *Οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρι-*
σαν καὶ ἀπέκτειναν.
7 *Ἀκούσας δὲ ὁ βασιλεὺς ὠργίσθη, καὶ πέμψας τὰ*
στρατεύματα αὐτοῦ, ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκεί-
νους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησε.
8 *Τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ, ὁ μὲν γάμος ἕτοιμός*
ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι.
[9 *Πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν, καὶ ὅ-*
σους ἂν εὕρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.
10 *Καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδούς, συν-*
ήγαγον πάντας ὅσους εὗρον, πονηρούς τε καὶ
ἀγαθούς· καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων.
11 *Εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμέ-*
νους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔν-
δυμα γάμου.
12 *Καὶ λέγει αὐτῷ, ἑταῖρε, πῶς εἰσῆλθες ὧδε μὴ ἔχων*
ἔνδυμα γάμου; ὁ δὲ ἐφιμώθη.
13 *Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις, δήσαντες αὐ-*
τοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτόν, καὶ ἐκβάλετε
εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς
καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.
14 *Πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.*

Παραβολικῶς διελέχθη αὖθις ὁ Σωτήρ, καὶ διὰ μεταφορᾶς ἐδήλωσεν οὐ μόνον τὴν ἐκ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἔκπτωσιν

τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντ' αὐτῶν ἐν αὐτῇ εἴσοδον τῶν πρότερον ἀπίστων ἐθνῶν· σύναμα δὲ ἐδίδαξεν ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες μὴ πράττοντες τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς στεροῦνται τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ παραδίδονται εἰς τὰς βασάνους τῆς κολάσεως, «ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται[1]». Ταύτας τὰς ἀληθείας διδασκόμεθα μελετῶντες τὴν εὐαγγελικὴν ταύτην περικοπήν, καθ' ἣν *εἶπεν ὁ κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην. Ὡμοιώθη ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἀνθρώπῳ βασιλεῖ, ὅστις ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ.*

Πρὸς ἄνθρωπον βασιλέα ἐξωμοίωσεν ὁ Σωτὴρ τὸν Θεὸν Πατέρα· υἱὸν δὲ αὐτοῦ ἐδήλωσεν ἑαυτὸν εἶναι τὸν μονογενῆ Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, τὸν ἐξ ἀμέτρου φιλανθρωπίας καὶ ἀφάτου συγκαταβάσεως κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ τὸ ἡμέτερον ἀναλαβόντα φύραμα, ἵνα ἐκ τῆς πτώσεως ἡμᾶς ἀνυψώσῃ, διὰ μιᾶς δὲ προσφορᾶς τελειώσαντα εἰς τὸ διηνεκὲς τοὺς ἁγιαζομένους. Οὗτος λοιπὸν ὁ βασιλεύς, ὁ τῶν ἁπάντων κύριος, ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ· ἤτοι ἡ ἐν τῇ αἰωνίῳ βουλῇ τῆς ὑπεραγίας Τριάδος ὁρισθεῖσα μεσιτεία τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁμοουσίου, ἀδιαιρέτου τε καὶ ἀσυγχύτου τῆς ὑπεραγίας Τριάδος δευτέρου προσώπου ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου ἐπληρώθη, τὸ χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένον μυστήριον[2], τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων ἐν τῷ Θεῷ τῷ τὰ πάντα κτίσαντι διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ[3], τὸ μυστήριον τὸ ἀποκεκρυμμένον ἀπὸ τῶν αἰώνων καὶ ἀπὸ τῶν γενεῶν[4] ἀπεκαλύφθη διὰ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, φωτίσαντος ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν διὰ τοῦ εὐαγγελίου[5], ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν[6], ἵνα εἰς τὰ ἔθνη ἡ εὐλογία τοῦ Ἀβραὰμ γένηται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πνεύματος λάβωμεν διὰ τῆς πίστεως[7], ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμον ἐξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν[8]. Τοῦτο ση-

1) Μάρκ. θ' 44. Ἠσ. ξς' 24. 2) πρὸς Ρωμ. ις' 25. 3) πρὸς Ἐφεσ. γ' 9. 4) πρὸς Κολοσσ. α' 26. 5) πρὸς Τιμοθ. Β' α' 10. 6) Ἰωάν. α' 14. 7) πρὸς Γαλάτ. γ' 14. 8) πρὸς Γαλάτ. δ' 5.

μαίνει τὸ ἐποίησε γάμους τῷ υἱῷ αὐτοῦ, διὰ τῆς φράσεως ταύτης ἐκδηλουμένης τῆς πνευματικῆς ἑνώσεως τοῦ Σωτῆρος μετὰ τῆς ἐκκλησίας, ὑπὲρ ἧς «καὶ ἑαυτὸν παρέδωκεν, ἵνα αὐτὴν ἁγιάσῃ, καθαρίσας τῷ λουτρῷ τοῦ ὕδατος ἐν ῥήματι, ἵνα παραστήσῃ αὐτὴν ἑαυτῷ ἔνδοξον, τὴν ἐκκλησίαν, μὴ ἔχουσαν σπῖλον, ἢ ῥυτίδα, ἤ τι τῶν τοιούτων, ἀλλ' ἵνα ᾖ ἁγία καὶ ἄμωμος[1]».

Κατέχοντες οὕτω τὴν μεταφορικὴν ἔννοιαν τῆς μελετωμένης παραβολῆς, προχωροῦμεν εὐθυγράμμως εἰς ἀντίληψιν τῶν καθ' ἕκαστα αὐτῆς· ὅθεν, ἀκούοντες τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ συνεχείᾳ τοῦ παραβολικοῦ αὐτοῦ τούτου λόγου ἐπάγοντος, *καὶ ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ καλέσαι τοὺς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους καὶ οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν*, καθορῶμεν ἐν τοῖς λόγοις τούτοις συνοπτικῶς ἀναπαρισταμένην ἅπασαν τὴν φιλάνθρωπον τοῦ Θεοῦ πρόνοιαν, συγκαταβάντος ἵνα προετοιμάσῃ τὸ ἀνθρώπινον γένος εἰς ὑποδοχὴν τοῦ μέλλοντος λυτρωτοῦ. Μερικώτερον δὲ ἐνέδειξε διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Σωτὴρ τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ εἰς φύλακα τῆς εἰς αὐτὸν καὶ τὸν μέλλοντα λυτρωτὴν πίστεως· τὴν ἐκλογὴν τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ, ὃν ἐξέλεξε καὶ προέκρινε τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἀφ' οὗ οὔτε ὁ κατακλυσμὸς οὔτε ἡ πρὸς τὸν Νῶε ἀνανεωθεῖσα διαθήκη αὐτοῦ ἴσχυσαν νὰ ἐπιστρέψωσι τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὴν ὑπερπλεονάσασαν κακίαν. Ἄρα τὸ ἀνωτέρω μεταγραφὲν μέρος τῆς εὐαγγελικῆς παραβολῆς ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔργον τῆς προπαρασκευῆς τῶν ἰσραηλιτῶν ἀπὸ Ἀβραὰμ μέχρι Μωϋσέως καὶ εἶτα ἐπὶ τῶν προφητῶν, ἐν τῇ περιόδῳ καθ' ἣν ὁ Θεὸς ηὐδόκησεν ἵνα προφορικῶς ἀνανεοῖ τὴν ἀποκάλυψιν αὐτοῦ, στηρίζων τοὺς πατριάρχας, οἵτινες ἐν τῇ πίστει ταύτῃ ἐμαρτυρήθησαν[2], καὶ διὰ προφητειῶν ἐνισχύῃ τὴν ἐπὶ τὸν λυτρωτὴν πίστιν.

Τὴν ἐπαγγελίαν περὶ τῆς μελλούσης τῶν ἀνθρώπων σωτηρίας εὐηγγελίσατο ὁ Θεὸς πρὸς αὐτὸ τὸ πρωτόπλαστον ζεῦγος ἅμα τῇ πτώσει αὐτοῦ[3], ἐν δὲ τῷ προσώπῳ αὐτοῦ πρὸς ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὑπὲρ οὗ ἡ διαθήκη αὕτη τῆς χάριτος ἐγέ-

1) πρὸς Ἐφεσ. ε' 26, 27. 2) πρὸς Ἑβρ θ'. 3) Γεν. γ' 15.

νετο· ἐν τῇ μελετωμένῃ ὅμως εὐαγγελικῇ περικοπῇ ὁ Σωτὴρ δὲν ἀνήγαγε τὸν λόγον εἰς τὴν ἐπαγγελίαν τὴν διὰ τοῦ πρωτοπλάστου ζεύγους δοθεῖσαν καθολικῶς εἰς ἅπασαν τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ἐκλογὴν ἣν ηὐδόκησεν ἵνα ποιήσῃ, διαστείλας τὸν Ἰσραηλίτην λαὸν εἰς φύλακα τῆς εἰς αὐτὸν καὶ τὸν μέλλοντα Σωτῆρα πίστεως. Βουλόμενος ἵνα διδάξῃ τὴν ἔκπτωσιν τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὴν ἀντ' αὐτῶν εἴσοδον εἰς τὴν βασιλείαν τῶν πρότερον ἀπίστων ἐθνῶν, κατήρξατο τῆς παραβολῆς οὐχὶ ἀπὸ τῆς εἰς τὸ πρωτόπλαστον ζεῦγος δοθείσης ἐπαγγελίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἐπαναληφθείσης πρὸς τὸν Ἀβραάμ, πρὸς ὃν συνέθετο ἰδίαν διαθήκην[1], καὶ ὃν ἠξίωσεν ἵνα ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ ἴδῃ τὸν τύπον τοῦ μέλλοντος λυτρωτοῦ[2], ὃς ἔμελλεν ἵνα παραδώσῃ ἑαυτὸν εἰς θυσίαν ὑπὲρ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Τὰς ἐπαγγελίας ταύτας, ἃς μετὰ ταῦτα πρὸς τὸν Ἰσαὰκ[3] καὶ Ἰακὼβ[4] ἐπανέλαβεν, ὑπομιμνήσκων, ἐχαρακτήρισε τοὺς Ἰουδαίους *ὡς κεκλημένους εἰς τοὺς γάμους*. Πρὸς τούτους λοιπόν, ὧν αἱ διαθῆκαι, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ ἡ λατρεία, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι, ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα[5], *ἀπέστειλε τοὺς δούλους αὐτοῦ*, ἤτοι τοὺς προφήτας, ἵνα καλέσωσιν αὐτοὺς εἰς τοὺς γάμους, τουτέστιν εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου μακαριότητος διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Τοῦτο ὑψιφωνότατα ἐποίησαν οἱ προφῆται, τὸ μυστήριον τῆς θείας ἐνανθρωπίσεως προαναγγείλαντες καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν συστήσαντες· ἀλλ' οἱ Ἰσραηλῖται, οἱ κεκλημένοι εἰς τοὺς γάμους, *οὐκ ἤθελον ἐλθεῖν*, διότι «σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσὶν αὐτῶν ἀνεδείχθησαν, ἀεὶ τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἀντιπίπτοντες[6]»· ὅθεν οὗτοι, καίπερ ηὐμοίρησαν ἵνα ἴδωσιν ἐν αὐτοῖς ἀνισταμένους τοὺς προφήτας, προκαταγγέλλοντας τὴν θείαν ἐνανθρώπησιν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, διὰ τὸ σκληροτράχηλον καὶ ἀπερίτμητον τῶν καρδιῶν αὐτῶν ἀντέπεσαν τῷ Πνεύματι

1) Γεν. ιβ' 1,2· αὐτόθι ιή' 18· παραβλ. καὶ κβ' 16-18. 2) αὐτόθι κβ' 1-18. 3) Γεν. κς' 4. 4) αὐτόθι κη' 14. 5) πρὸς Ρωμ. θ' 4,5. Πράξ. ζ' 51.

τῷ ἁγίῳ, καὶ ἐκ τῶν προφητῶν ,οὓς μὲν ἔδειραν, οὓς δὲ ἀπέκτειναν, οὓς δὲ ἐλιθοβόλησαν. Ἀντὶ ὅμως νὰ ὠργισθῇ ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς διὰ τὴν ἐνδειχθεῖσαν πρὸς αὐτὸν καταφρόνησιν, μακροθυμῶν, *πάλιν ἀπέστειλεν ἄλλους δούλους, λέγων, εἴπατε τοῖς κεκλημένοις· ἰδού, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἕτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.*

Ἀφ' οὗ τῶν προφητῶν δὲν ἤκουσαν καὶ πρὸς τὴν φωνὴν τοῦ Λόγου ἠπείθησαν, καλέσαντος αὐτοὺς φιλανθρώπως, κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς ἐν ἀνθρώποις ἀναστροφὴν αὐτοῦ οὐχὶ ἅπαξ καὶ δίς, ἀλλ' ἐπανειλημμένως, καὶ οὐ μόνον ἔκλεισαν τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα αὐτῶν, ὅπως μὴ ἴδωσι τὸ πλῆθος τῶν θαυμάτων αὐτοῦ καὶ ἀκούσωσι τῆς φωνῆς αὐτοῦ,καλούσης αὐτοὺς εἰς σωτηρίαν, ἀλλὰ καὶ πτέρναν κατὰ τοῦ δημιουργοῦ καὶ πλάστου ἐκίνησαν, καὶ ἐπὶ σταυροῦ αὐτὸν ὡς κατάδικον προσήλωσαν, δὲν ἀπέστρεψεν ἀπ' αὐτῶν τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ τὴν μετάνοιαν αὐτῶν καὶ γνωσιμαχίαν ἐπιποθῶν ἀπέστειλε τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους πρὸς τὸν ἀγνώμονα τοῦτον λαόν, διὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ἐνεργήσας μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ ἀνάληψιν εἰς ἀποστολὴν τῆς περιτομῆς[1], τοὺς δὲ *κεκλημένους*, τοὺς ἄνωθεν διὰ τῶν προφητῶν ἁπάντων καὶ τοῦ Ἰωάννου μυσταγωγηθέντας τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν καὶ ἐλπίδα, ἐκάλεσεν οὐχὶ ἐπὶ μόχθους, καὶ πόνους, καὶ ἱδρῶτας, ἀλλ' ἐπὶ τὴν τρυφήν, *λέγων, εἴπατε τοῖς κεκλημένοις· ἰδού, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἕτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.*

Ὁπόση ἡ πανδαισία, ὁπόση ἡ φιλανθρωπία τοῦ δεσπότου! *Ἄριστον* ἐνταῦθα τὸ μυστήριον τῆς θείας εὐχαριστίας ὀνομάζει, ὅπερ ἀλλαχοῦ *δεῖπνον* ἀποκαλεῖ, προσφόρως ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιστάσεσι τὰ ὀνόματα προσαρμόσας· καὶ *ἄριστον* μέν, διότι καὶ κατὰ τοὺς προτέρους αἰῶνας ἀπεκαλύπτετο τὸ

1) πρὸς Γαλάτ. β' 8.

μυστήριον εἰ καὶ ἀμυδρότερον, *δεῖπνον* δέ, ὅτι ἐν ἐσχάτοις καιροῖς τέλεον ἐφανερώθη τοῦ πνευματικοῦ τούτου γάμου τὸ μυστήριον, καὶ πρὸς τῇ ἑσπέρᾳ, ἤτοι τῇ συντελείᾳ τοῦ πληρώματος τῶν χρόνων ἡ φρικτὴ ἐπὶ τοῦ Γολγοθᾶ προσηνέχθη θυσία, καὶ ἡ τράπεζα τῆς θείας εὐχαριστίας ἡτοιμάσθη, καλοῦσα τοὺς πιστεύοντας εἰς κοινωνίαν μετὰ τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος, «ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα, καὶ πίνων μου τὸ αἷμα, ἐν ἐμοὶ μένει, κἀγὼ ἐν αὐτῷ[1]».

Ἀλλὰ δυνατόν τις νὰ εἴπῃ, ἵνα τί παρήγγειλλε πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, *καλέσατε τοὺς κεκλημένους*, ἀφ' οὗ κεκλημένοι ἤδη ἦσαν; πρὸς τί αὖθις αὐτοὺς ἐκάλεσεν; Ἵνα ἐξ ἑνὸς μὲν δείξῃ τὸν πλοῦτον τῆς ἀφάτου αὐτοῦ μακροθυμίας καὶ ἀγαθότητος, καὶ ἐμφανέστερον καταδείξῃ τὸν βαθμὸν τῆς πωρώσεως ἐκείνων, οἵτινες εἰς τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων ἐκώφευσαν· ἀφ' ἑτέρου δὲ μάθωμεν ὅτι ἕκαστος μὲν ἡμῶν ἐκ φύσεως εἰς τὸ καλὸν κέκληται ὑπὸ τοῦ λόγου τοῦ ἐν ἡμῖν ἐμφύτου διδασκάλου, ἀλλ' ὅμως ὁ Θεὸς ἐξ ἀφάτου αὐτοῦ φιλανθρωπίας καὶ ἀμέτρου συγκαταβάσεως καὶ τοὺς ἔξω διδασκάλους πέμπῃ, ἵνα τοὺς ὑπὸ τοῦ λόγου κεκλημένους φυσικῶς καὶ οὗτοι ἔξωθεν καλέσωσιν· ὅθεν, εἰ καὶ πονηρὰ ἐποίησεν ὁ Ἰσραήλ, εἰ καὶ παρήκουσε τῶν προφητῶν καὶ ἀπεμακρύνθη τοῦ Σωτῆρος ἐπιφανέντος ἐν ἀνθρώποις, καὶ εἰς σταυρὸν αὐτὸν ἐν μέσῳ λῃστῶν προσήλωσε, δὲν ἀπέστρεψεν ἀπ' αὐτῶν ὁ Κύριος τὸ πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνάληψιν αὐτοῦ ἀπέστειλεν αὖθις πρὸς αὐτοὺς τοὺς ἀποστόλους, καὶ δι' αὐτῶν ἐντονώτερον τούτους ἐκάλεσεν εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, λέγων, *ἰδού, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα, οἱ ταῦροί μου καὶ τὰ σιτιστὰ τεθυμένα, καὶ πάντα ἕτοιμα· δεῦτε εἰς τοὺς γάμους.*

Τοῦτ' αὐτὸ καὶ πρὸς ἡμᾶς τοὺς κεκλημένους εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐν τῷ αἵματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ φωνεῖ καθ' ἑκάστην διὰ τῶν δούλων αὐτοῦ, τῶν λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας, λέγων, *εἴπατε τοῖς κεκλημένοις*, εἴπατε τοῖς ἐξαγορασθεῖσιν ὑπ' ἐμοῦ ἐκ τῆς κατάρας, εἴπατε εἰς ἐκείνους, οὓς διὰ τοῦ ἰδίου μου

1) Ἰωάν. ϛ' 56.

αἵματος περιεποιησάμην, εἴπατε εἰς τοὺς ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου γνωριζομένους καὶ κεκλημένους εἰς τὴν μετ' ἐμοῦ πνευματικὴν κοινωνίαν, *ἰδού, τὸ ἄριστόν μου ἡτοίμασα·* ἰδού, ἡ τράπεζα τῆς θείας εὐχαριστίας, φέρουσα τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ἐν μέσῳ τῆς ἐκκλησίας πρόκειται, καλοῦσα ὑμᾶς εἰς μετάληψιν· ἰδού, πρόκειν̀ται ὑμῖν αἵ τε τῆς παλαιᾶς διαθήκης ἐπαγγελίαι καὶ τὰ τῆς νέας εὐαγγέλια[1]· καὶ *πάντα ἕτοιμα,* αἱ διὰ τῶν ἱερῶν μυστηρίων μεταδιδόμεναι δωρεαὶ τοῦ παναγίου Πνεύματος, *ἡ χάρις τῆς κλήσεως,* μεταδίδουσα τοῖς ἀναγεννηθεῖσι δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος *δικαίωσιν, ἁγιασμόν,* καὶ *σύνδεσμον,* καὶ *ἕνωσιν μετὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ·* ἡ **χάρις,** ἡ *διατηροῦσα καὶ αὔξουσα τὴν πνευματικὴν ζωήν·* ἡ φωτίζουσα τὸν νοῦν ἐν τῇ ἐπιγνώσει τῶν μυστηρίων τοῦ Θεοῦ τῶν ἀποκεκαλυμμένων τοῖς ἀνθρώποις ἐν τῇ ἀποκαλύψει, ἤτοι τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ[2]· ἡ στηρίζουσα τὴν θέλησιν ἐν τῇ ἀρετῇ καὶ τῇ χριστιανικῇ ἀγάπῃ[3]· ἡ πληροῦσα τὴν καρδίαν ἐλπίδος καὶ παρηγορίας ἔν τε ταῖς θλίψεσι καὶ τοῖς πειρασμοῖς, ἔν τε ταῖς στερήσεσι καὶ τοῖς δεινοῖς[4]· ἡ ἐμπνέουσα εἰς τὸν νοῦν ἀγαθὰς ἐννοίας, καὶ πληροῦσα τὴν καρδίαν ἀγαθῶν αἰσθημάτων καὶ ἐπιθυμιῶν[5]· ἡ συνεργοῦσα εἰς κατανίκησιν τῶν ἐμποδῶν τῇ ἀρετῇ καὶ εἰς ἐκτέλεσιν παντὸς ἐν γένει τοῦ ἀγαθοῦ[6]· ἡ κινοῦσα εἰς μετάνοιαν, ἐγείρουσα ἐκ τῆς πνευματικῆς πτώσεως, καὶ ἰωμένη τά τε ψυχικὰ νοσήματα καὶ τὰς σωματικὰς ἀσθενείας[7]. Πρὸς δὲ ἡ **χάρις** *ἡ τελειοῦσα τὴν πνευματικὴν ζωήν,* ἡ αὔξουσα τὴν πνευματικὴν τοῦ ἀνθρώπου ζωὴν καὶ ἄγουσα ἀπὸ δυνάμεως εἰς δύναμιν καὶ ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν[8], ἡ ἀνάγουσα αὐτὸν μέχρι τῆς ὑψίστης τελειότητος, ἧς ἡ ἀνθρώπινος φύσις ἐστὶ δεκτική. Ἰδού, φωνεῖ ὁ

1) «Ταῦροι δὲ καὶ σιτιστά, λέγει ὁ Θεοφύλακτος (ἐν σελ. 93), ἡ παλαιὰ καὶ νέα διαθήκη, ἡ μὲν γὰρ παλαιὰ ἐμφαίνεται διὰ τῶν ταύρων, ζωοθυσίας γὰρ εἶχεν· ἡ δὲ νέα διὰ τῶν σιτιστῶν». 2) πρὸς Ἐφσ. α' 17 20. 3) αὐτόθι γ' 16,17. 4) πρὸς Ρωμ. ιε' 13. 5) πρὸς Ρωμ. η' 26. Β' πρὸς Κορινθ. γ' 5. 6) Α' πρὸς Κορινθ. ιε' 10—πρὸς Γαλάτ. ε' 22. 7) Β' πρὸς Τιμόθ. β' 25. Ἰακ. καθολ. ἐπιστ. ε' 14-16. 8) Β' πρὸς Κορινθ. γ' 18.

Σωτὴρ τὰ πάντα ἕτοιμα, ἕτοιμα ὑμῖν τὰ μυστήρια, ἤτοι τὰ ὄργανα, δι' ὧν μεταδίδοται ὑμῖν ἡ χάρις, δεῦτε εἰς τοὺς γάμους, κοινωνήσατε πνευματικῶς τῷ Σωτῆρι ὑμῶν.

Πῶς ἀπαντῶμεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην τῆς ἐκκλησίας οἱ πλεῖστοι τῶν χριστιανῶν; Πῶς ἀπαντῶμεν εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην τὴν οὐχὶ ἐπὶ μόχθους καὶ πόνους καὶ ἱδρῶτα, ἀλλ' ἐπὶ τρυφὴν καὶ πανδαισίαν, οἱ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν; Δυστυχῶς ὡς οἱ Ἰσραηλῖται ἐκεῖνοι, πρὸς οὓς ἐξ ἀφάτου μακροθυμίας, καὶ ἀφ' οὗ ἔπαθεν ὑπ' αὐτῶν, πάλιν τοὺς ἀποστόλους ἀπέστειλεν. Ἐκεῖνοι ἀμελήσαντες ἀπῆλθον, ὁ μὲν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ· οἱ δὲ λοιποὶ κρατήσαντες τοὺς δούλους αὐτοῦ ὕβρισαν καὶ ἀπέκτειναν. Οὕτω δυστυχῶς καὶ ἐν ἡμῖν συμβαίνει σήμερον. Καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἡ ἐκκλησία καλεῖ ἡμᾶς εἰς τὴν πνευματικὴν πανδαισίαν διὰ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς φωνοῦσα, μετὰ φόβου Θεοῦ πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε, καὶ ὁ μὲν ἐξ ἡμῶν φεύγει τὴν τοῦ Κυρίου τράπεζαν εἰς τὸν ἴδιον ἀγρὸν ἀπερχόμενος, ἤτοι εἰς φιλόσαρκον βίον καὶ τρυφηλὸν ἀπονεύων, ὁ δὲ εἰς τὴν ἐμπορίαν αὐτοῦ, τοῦτέστιν ἐπὶ τὴν ἀχόρταγον ἀπληστίαν ἐκτρεπόμενος, οἱ δὲ καὶ χλευάζουσι τοὺς ἱερεῖς καὶ μυκτηρίζουσι τὰς τελετάς· κενὸν δὲ ἡγούμενοι τὸ τῆς καινῆς διαθήκης αἷμα, τὸ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου ἐκχυθέν, συντάσσονται πρὸς τὴν μοῖραν ἐκείνων, οὓς ὁ μακάριος Παῦλος ἐγκαλῶν ἔλεγε, «τῶν καὶ τὸν Κύριον ἀποκτεινάντων καὶ τοὺς ἰδίους προφήτας, καὶ ἡμᾶς ἐκδιωξάντων[1]».

Ἄρα ἡ ὑπὸ μελέτην παραβολὴ οὐ μόνον δηλοῖ τὴν ἐκ τῆς ἐπουρανίου βασιλείας ἔκπτωσιν τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀντ' αὐτῶν ἐν αὐτῇ εἴσοδον τῶν πρότερον ἀπίστων ἐθνῶν, ἀλλὰ σύναμα καὶ ἐφ' ἡμᾶς τοὺς πιστεύσαντας ἐφαρμόζεται, διδάσκουσα, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ εἰς αὐτὸν πιστεύσαντες, μὴ ἔχοντες πίστιν ζῶσαν, καὶ μὴ πράττοντες τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς θέλομεν στερηθῇ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ παραδοθῇ εἰς τὰς βασάνους. Πρὸς τοὺς φιλοσάρκους, τοὺς ἀπλήστους, καὶ τοὺς

1) Α' πρὸς Θεσσαλ. β' 15.

τῶν θείων καταφρονητάς, πρὸς οὓς ἡ παραβολὴ αὕτη ἀποτείνεται, ἡ ἐκκλησία δὲν λείπει ἵνα μετὰ τοῦ παροιμιαστοῦ ἐπιλέγῃ, «υἱέ, μὴ σὲ καταλάβῃ κακὴ βουλή, ἡ ἀπολιποῦσα διδασκαλίαν νεότητος, καὶ διαθήκην θείαν ἐπιλελησμένη», οἶδας ὅτι «ὁδοὶ ἀσεβῶν ἐκ γῆς ὀλοῦνται, οἱ δὲ παράνομοι ἐξωσθήσονται ἀπ' αὐτῆς[1]». Ἐπὶ τούτοις προσέξωμεν εἰς τοὺς λόγους τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ῥηθείσης παραβολῆς, καὶ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὠργίσθη, καὶ πέμψας τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀπώλεσε τοὺς φονεῖς ἐκείνους, καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν ἐνέπρησεν, ἀνανήψαντες δὲ ἔλθωμεν εἰς συναίσθησιν.

Μακροθυμεῖ ὁ Θεὸς καὶ τὰς ἀντιδόσεις ἐν τῷ μέλλοντι ἐπιφυλάττει βίῳ, ὅπου ὁ σκώληξ τῶν ἁμαρτωλῶν δὲν τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ δὲν σβέννυται, πλὴν καὶ ἐνταῦθα ἐπὶ τῆς γῆς τὴν ὀργὴν αὐτοῦ ἐπιρρίπτει κατὰ τῶν ἀσεβῶν, διότι «οὐ βραδύνει ὁ Κύριος τὰς ἐπαγγελίας, ὡς τινες βραδύτητα ἡγοῦνται· ἀλλὰ μακροθυμεῖ εἰς ἡμᾶς, μὴ βουλόμενός τινας ἀπολέσαι, ἀλλὰ πάντας εἰς μετάνοιαν χωρῆσαι[2]»· ὅταν ὅμως ἡ κακία καὶ ἡ ἀσέβεια ὑπερπλεονάσῃ, τότε ἔρχεται ἡ ἡμέρα Κυρίου ἐξαπίνης, ὡς κλέπτης ἐν νυκτί[3], ὡς ἐπῆλθεν ἐπὶ τοὺς Ἰουδαίους οὐχὶ εὐθὺς μετὰ τὴν σταύρωσιν τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ μετὰ τεσσαράκοντα ἔτη, ἵνα κατάδηλος γένηται αὐτοῦ ἡ μακροθυμία, καὶ ἡ δικαία κατ' αὐτῶν ἀγανάκτησις, διότι περιεφρόνησαν τὴν ἐπιείκειαν καὶ παρεξήγησαν τὸ ἔλεος αὐτοῦ.

Διὰ τῶν ἀνωτέρω λοιπὸν λόγων τῆς παραβολῆς ἐδίδαξε μὲν ἡμᾶς ὅτι ἂν μακροθυμεῖ ἐξ εὐσπλαγχνίας, δὲν βραδύνει τὰς ἐπαγγελίας, ὡς τινες νομίζουσι, προεδήλωσε δὲ ἅμα τὰ ἐπὶ Οὐεσπεσιανοῦ καὶ Τίτου ἐπελθόντα εἰς τοὺς Ἰουδαίους διὰ τὸ σκληροτράχηλον καὶ ἀμετανόητον αὐτῶν, περὶ ἧς καταστροφῆς καὶ ἄλλοτε ἐμφαντικῶς ὡμίλησεν[4].

Ἀφ' οὗ ἐξέθετο τὰ τῆς ἐκπτώσεως τῶν ἰσραηλιτῶν ἐκ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ τῆς ἀναμενούσης αὐτοὺς καὶ ἐπὶ γῆς τιμωρίας, τῆς μετ' ὀλίγα ἔτη πραγματωθείσης, ἐξακολου-

1) Παροιμ. β' 17,23. 2) Πέτρ. Β' κ αθολ. γ' 9. 3) αὐτόθι 10. Α' πρὸς Θεσσαλ. ε' 2. 4) Ματθ. κγ' 35-38.

θήσας ὁ Σωτὴρ τὴν συνέχειαν τῆς παραβολῆς ἐδίδαξε τὰ τῆς κλήσεως τῶν ἐθνῶν, ἐπὶ δὲ τούτῳ ἐπήγαγε· *τότε λέγει τοῖς δούλοις αὐτοῦ· ὁ μὲν γάμος ἕτοιμός ἐστιν, οἱ δὲ κεκλημένοι οὐκ ἦσαν ἄξιοι· πορεύεσθε οὖν ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν καὶ ὅσους ἂν εὕρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.* Ἀκούσωμεν ἤδη τοῦ μακαρίου Παύλου ἑρμηνεύοντος τὴν παραβολὴν ταύτην καὶ λέγοντος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, «ὑμῖν ἦν ἀναγκαῖον πρῶτον λαληθῆναι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ δὲ ἀπωθεῖσθε αὐτόν, καὶ οὐκ ἀξίους κρίνετε ἑαυτοὺς τῆς αἰωνίου ζωῆς, ἰδού, στρεφόμεθα εἰς τὰ ἔθνη[1]».

Ἐγνώριζε μὲν ὅτι ἦσαν οὗτοι ἀνάξιοι, ἀλλ' ἵνα μηδεμίαν καταλίπῃ εἰς αὐτοὺς ἀναισχύντου τινὸς ἀντιλογίας πρόφασιν, πρὸς αὐτοὺς πρώτους καὶ ἦλθε καὶ ἔπεμψεν[2]· ἀφ' οὗ δὲ κατήλεγξεν αὐτοὺς διὰ τοῦ πλούτου τῆς ἀνοχῆς καὶ μακροθυμίας αὐτοῦ ὅτι ἦσαν ἀνάξιοι τῶν γάμων, ἤτοι τῆς πνευματικῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ κοινωνίας, εἶπε πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, *πορεύεσθε ἐπὶ τὰς διεξόδους τῶν ὁδῶν·* πορεύεσθε πρὸς τὰ ἔθνη τὰ μὴ εὑρισκόμενα ἐν τῇ ὁδῷ τῆς ἀληθείας· πορεύεσθε πρὸς τὰ ἔθνη τὰ διεστῶτα ἐν τῇ πλάνῃ καὶ τῇ ἀγνωσίᾳ καὶ πρὸς ἄλληλα ἀντιμαχόμενα, καὶ μὴ ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ διατελοῦντα, ἀλλ' ἐπὶ τὰς διεξόδους διαφόρων ὁδῶν περιπατοῦντα ἐν ματαιότητι τοῦ νοὸς αὐτῶν, *καὶ ὅσους ἂν εὕρητε καλέσατε εἰς τοὺς γάμους.*

Διὰ τῶν λόγων τούτων τὸ καθολικὸν τῆς κλήσεως ἀπεκάλυψεν ὁ Κύριος· διὰ δὲ τούτων, ὡς καὶ δι' ὅσων εὐθὺς προσέθετο, *καὶ ἐξελθόντες οἱ δοῦλοι ἐκεῖνοι εἰς τὰς ὁδοὺς συνήγαγον πάντας ὅσους εὗρον, πονηροὺς τε καὶ ἀγαθούς, καὶ ἐπλήσθη ὁ γάμος ἀνακειμένων,* κατέδειξεν ὅτι ἡ κλῆσις οὐχὶ ἐκ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ἐγένετο, ἀλλ' ἀπὸ τῆς χάριτος· ὅθεν καὶ ὁ μακάριος Παῦλος φωνεῖ πρὸς ἡμᾶς, «χάριτί ἐστε σεσωσμένοι διὰ τῆς πίστεως· *καὶ τοῦτο οὐκ ἐξ ὑμῶν, Θεοῦ τὸ δῶρον*[3]».

Ἀφ' οὗ τὸ καθολικὸν τῆς κλήσεως ἁπάντων ἄνευ διακρίσεως γένους, ἐθνότητος, ἡλικίας, κοινωνικῆς θέσεως κλπ. ἐσή-

1) Πράξ. ιγ' 46. 2) Ματθ. ι' 6. 3) πρὸς Ἐφεσ. β' 8.

μανεν ὁ Σωτὴρ «τοὺς μὲν χρόνους τῆς ἀγνοίας (τῶν ἀνθρώπων) ὑπεριδών, παραγγείλας δὲ (διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν διαδόχων αὐτῶν) τοῖς ἀνθρώποις πᾶσι *πανταχοῦ μετανοεῖν*[1]»· ἀφ' οὗ προσεκαλέσατο πάντας *πονηρούς τε καὶ ἀγαθούς*, ἤτοι τούς τε πάσης κακίας πεπληρωμένους καὶ τοὺς μετριώτερον ἔχοντας, οὓς καὶ ἀγαθούς, κατὰ σύγκρισιν ἐκείνων, ὠνόμασε, τὸν παραβολικὸν λόγον ἐπὶ τῶν πιστευσάντων μεταγαγών, εἶπεν· *εἰσελθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς θεάσασθαι τοὺς ἀνακειμένους, εἶδεν ἐκεῖ ἄνθρωπον οὐκ ἐνδεδυμένον ἔνδυμα γάμου.* Διὰ τῶν λόγων τούτων ὁ Κύριος συντόμως μὲν ἀλλὰ σαφῶς λίαν καὶ ἐμφαντικῶς ἐδίδαξεν, ὅτι διὰ μόνης μὲν τῆς χάριτος πάντες, πονηροί τε καὶ ἀγαθοί, εἰσήλθομεν εἰς τοὺς γάμους, ἀλλ' ἐν ἡμῖν κεῖται νὰ ἔχωμεν ἔνδυμα γάμου, νὰ πιστεύσωμεν καὶ ἀναγεννηθῶμεν διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ νὰ τηρήσωμεν ἄσπιλον τὴν στολὴν τοῦ Πνεύματος. Πρὸς δὲ ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὅτι δὲν μένει ἀνεξέταστος ὁ μετὰ τὴν ἐν τοῖς ἁγίοις, ἐν τῇ χορείᾳ δηλονότι τῆς ἐκκλησίας, βίος ἡμῶν, ἀλλ' ὅτι ὁ βασιλεὺς τῶν ἁπάντων καὶ κύριος πολλὴν ποιεῖται τὴν ἐξέτασιν τῶν ρυπαρῶς εὑρισκομένων, ἀφ' οὗ εἰσέλθωσιν ἐν τῇ τῶν πιστευόντων ποίμνῃ. Διερευνᾷ τούτους ἂν φέρωσιν ἢ ὄχι ἔνδυμα γάμου, τουτέστιν, ἂν ἀνεγεννήθησαν διὰ τοῦ βαπτίσματος, καὶ ἂν ἀναγεννηθέντες ἔχωσι διηνεκῆ κοινωνίαν μετὰ τοῦ Σωτῆρος διὰ τῆς ἐπαξίου μεταλήψεως τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος· ἂν ἔχωσιν ἐσωτερικὴν πεποίθησιν καὶ πίστιν ζῶσαν *δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην*· ἂν σὺν τῇ ἀναγεννήσει περιεβλήθησαν τὴν δικαιοσύνην τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, κατὰ τὸν προφητάνακτα[2], τὴν διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως καὶ ἀγάπης ἐπιτυγχανομένην[3]. Ἐκ τούτων καταδείκνυται ὅτι ὁ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ παρείσακτος εἶνε κατακριτέος οὐχὶ διότι ἦλθεν, ἀλλὰ διότι ἦλθε περιφρονῶν, διότι ἦλθε μὲν σεμνυνόμενος ἐπὶ τῷ ὅτι ἤκουσε τῆς εἰς τοὺς γάμους προσκλήσεως, δὲν ἐφρόντισεν δὲ ἵνα καὶ ἔνδυμα γάμου περιβληθῇ, ἤτοι βίον ἀντάξιον τῆς χριστιανικῆς πίστεως. Φρίξωμεν λοιπόν, καθ' ἃ φωνεῖ ὁ ἱερὸς

1) Πράξ. ιζ' 30. 2) Ψαλμ. λγ' 16 3) πρὸς Γαλάτ, γ' 26.

Θεοφύλακτος, «φρίζωμεν, ἐννοήσαντες ὅτι εἰ μὴ ἔχοι τις βίον καθαρὸν *οὐδὲν αὐτῷ ἀρκεῖ ἡ πίστις μόνη*[1]»· διότι, ὡς εἰς τὸν κατὰ τὴν παραβολὴν παρείσακτον εἶπεν, οὕτως εἰς ἕνα ἕκαστον ἐξ ἡμῶν τῶν μὴ δυναμένων κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παρατήρησιν[2] ἵνα ἐκ τῶν ἔργων ἡμῶν δείξωμεν τὴν πίστιν ἡμῶν θέλει εἰπεῖ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ μεγάλῃ τῆς καθολικῆς κρίσεως, *ἑταῖρε, πῶς ἦλθες ὧδε μὴ ἔχων ἔνδυμα γάμου;* ἤτοι «πῶς ἔφερες τὸ ὄνομα τοῦ χριστιανοῦ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸν χριστιανικὸν χαρακτῆρα; Ἠκούσατε ὅτι, «οὐ πᾶς ὁ λέγων μοι, Κύριε, Κύριε εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ *ποιῶν* τὸ θέλημα τοῦ Πατρός μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς[3]»· διηνεκῶς ἐφώνουν ἡμῖν ἐν εὐαγγελίοις ἐπὶ γῆς, «τί δέ με καλεῖτε, Κύριε, Κύριε, καὶ οὐ ποιεῖτε ἃ λέγω;[4]» ἠκούσατε τῶν μαθητῶν μου διδασκόντων, «οὐχὶ οἱ ἀκροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλ' οἱ *ποιηταὶ* τοῦ νόμου δικαιωθήσονται[5]»· ἠκούσατε αὐτῶν συνιστώντων ἡμῖν, «γίνεσθε *ποιηταὶ* λόγου, καὶ μὴ μόνον ἀκροαταί, *παραλογιζόμενοι ἑαυτούς*[6]»· ἠκούσατε αὐτῶν διδασκόντων, «τεκνία *μηδεὶς πλανάτω ὑμᾶς· ὁ* **ποιῶν** τὴν δικαιοσύνην δίκαιός ἐστι, καθὼς ἐκεῖνος δίκαιός ἐστιν[7]», ἵνα τί τοσαύτας καὶ τηλικαύτας ἔχοντες συστάσεις καὶ ἐπιταγὰς δὲν ἐφροντίσατε ἵνα δι' ἔργων ζῶσαν ἐνδείξητε τὴν πίστιν ὑμῶν καὶ παραστήσητε αὐτὴν δι' ἀγάπης ἐνεργουμένην»; Ταῦτα τοῦ κριτοῦ ἐρωτήσοντος, τί θέλομεν ἀποκριθῆ οἱ δείλαιοι! τί δὲ θέλομεν πάθει; Ὅ,τι καὶ ὁ ἐν τοῖς γάμοις τῆς παραβολῆς παρείσακτος· *ὁ δὲ ἐφιμώθη*. Δὲν εἶχέ τι νὰ εἴπῃ εἰς ἀπολογίαν, καὶ διὰ τῆς σιωπῆς αὐτὸς τὴν καθ' ἑαυτοῦ ψῆφον ἐξήνεγκε· «τὸ γὰρ μηδὲν ἔχειν ἀντειπεῖν κατέκρινεν ἑαυτόν» καθ' ἃ ὁ ἱερὸς ὑπομνηματίζει Χρυσόστομος. Διὰ τούτων ἐπαίδευσεν ἅμα ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ νὰ μὴ καταγινώσκωμέν τινων καὶ ἂν φανερῶς ἁμάρτωσι πρὶν ἢ ἐλεγχθῶσιν οἱ ἁμαρτάνοντες· ὅθεν ἂν καὶ κατάδηλος ἦν ἡ ρυπαρότης τοῦ παρεισάκτου, δὲν ἐξή-

1) Θεοφυλ. σελ. 94. 2) Ἰακώβ καθολ. β' 18. 3) Ματθ. ζ' 21. 4) Λουκ ς' 46. 5) πρὸς Ρωμ. β' 13. Ἰωάν. καθ. α' 22-25. Ἰωάν α' καθ. γ' 7. 6) Ἰακ. καθολ. α' 22. 7) Ἰωάν. Α' καθολ. γ' 7.

νεγκε τὴν περὶ αὐτοῦ ἀπόφασιν, παρ' ἀφ' οὗ, καλέσας εἰς ἀπολογίαν, εἶδεν αὐτὸν ἀναπολόγητον μείναντα.

Τότε εἶπεν ὁ βασιλεὺς τοῖς διακόνοις (ἤτοι τοῖς ἀγγέλοις)· *δήσαντες αὐτοῦ χεῖρας καὶ πόδας, ἄρατε αὐτὸν καὶ ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον.* Ἀλλ' ἵνα μὴ ἀκούσας σκότος νομίσῃ τις ὅτι τιμωρήσει αὐτὸν ἐγκλείων εἰς ἀφεγγές μέρος, προσέθετο, *ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.*

Ἐπὶ τούτοις πρόσφορον ἡγούμεθα ἵνα τοὺς λόγους τῆς χρυσηλάτου ἐπαναλάβωμεν σάλπιγγος, φωνούσης πρὸς πάντας τε καὶ πάσας. «Ἀκούσατε ὅσοι μυστηρίων ἀπολαύσαντες καὶ τοῖς γάμοις παραγενόμενοι, ρυπαραῖς τὴν ψυχὴν περιβάλλετε πράξεσιν. Ἀκούσατε πόθεν ἐκλήθητε. Ἀπὸ τῆς τριόδου. Τί ὄντες; χωλοὶ καὶ ἀνάπηροι κατὰ ψυχήν, ὃ πολλῷ χαλεπώτερον τῆς τοῦ σώματος λώβης. Αἰδέσθητε τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ καλέσαντος, καὶ μηδεὶς μενέτω ρυπαρὰ ἔχων ἱμάτια, ἀλλ' ἕκαστος ὑμῶν περιεργαζέσθω τὴν στολὴν τῆς ψυχῆς. Ἀκούσατε, γυναῖκες! ἀκούσατε, ἄνδρες! Οὐ τούτων ἡμῖν δεῖ τῶν ἱματίων τῶν χρυσοπάστων (καὶ τῶν ἔξωθεν ἡμῖν καλλωπιζόντων), ἀλλ' ἐκείνων τῶν τὰ ἔνδον. Ἕως ἂν ταῦτα ἔχωμεν, ἐκεῖνα περιθέσθαι δύσκολον. Οὐκ ἔστιν ὁμοῦ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καλλωπίζειν. Οὐκ ἔστιν ὁμοῦ καὶ μαμμωνᾷ δουλεύειν καὶ Χριστῷ ὑπακούειν ὡς χρή. Ἀπωθώμεθα τοίνυν ταύτην τὴν τυραννίδα τὴν χαλεπήν. Οὐδὲ γάρ, εἴ τις τὸν μὲν οἶκον ἐκόσμει, παραπετάσματα χρυσᾶ κρεμάσας, σὲ δὲ ἐν ῥακίοις γυμνὸν ἐποίει καθῆσθαι, πράως ἂν ἤνεγκας. Ἀλλ' ἰδού, νῦν τοῦτο σὺ σαυτὸν ἐργάζῃ, τὴν μὲν οἰκίαν τῆς ψυχῆς σου (τὸ σῶμα λέγω) μυρίοις παραπετάσμασι καλλωπίζων, ἐκείνην δὲ ἐν ῥακίοις ἀφεὶς καθῆσθαι». Ἀκούσωμεν τοῦ κυρίου λέγοντος, *πολλοὶ μέν εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί,* καὶ ἐὰν διὰ τῆς χάριτος κατελέγημεν ἐν τοῖς πρώτοις, φροντίσωμεν ἵνα διὰ πίστεως δι' ἀγάπης ἐνεργουμένης καταριθμηθῶμεν ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς. Ἐννοήσωμεν ὅτι εἰς γάμον ἐκλήθημεν καὶ Θεοῦ γάμον, εἰς ὃν ἡ ψυχὴ εἰσελεύσεται, καὶ μὴ ἀφήσωμεν τὴν ψυχὴν νὰ σύρηται δεδεμένη ὀπίσω τῶν λογισμῶν παθῶν. Ὅθεν «ἀποθέμενοι πᾶσαν

ρυπαρίαν καὶ περισσείαν κακίας, ἐν πραύτητι δέξασθε τὸν ἔμφυτον λόγον, τὸν δυνάμενον σῶσαι τὰς ψυχὰς ὑμῶν[1]», εἰδότες ὅτι «θρησκεία καθαρὰ καὶ ἀμίαντος παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ αὕτη ἐστίν, ἐπισκέπτεσθαι ὀρφανοὺς καὶ χήρας ἐν τῇ θλίψει αὐτῶν, *ἄσπιλον ἑαυτὸν τηρεῖν ἀπὸ τοῦ κόσμου*[2]· ἐποπτεύσατε τὴν ἐν φόβῳ ἁγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν, ὧν ἔστω οὐχ ὁ ἔξωθεν ἐμπλοκῆς τριχῶν, καὶ περιθέσεως χρυσίων, ἢ ἐνδύσεως ἱματίων κόσμος, ἀλλ' ὁ κρυπτὸς τῆς καρδίας ἄνθρωπος ἐν τῷ ἀφθάρτῳ τοῦ πραέος καὶ ἡσυχίου πνεύματος, ὅ ἐστιν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ πολυτελές[3]»· ἀναμνήσθητε ὅτι, ὡς ἐδιδάχθητε «οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν, πρόσωπον δὲ Κυρίου ἐπὶ ποιοῦντας κακά[4], ἐκκλινάτω (δὲ ἕκαστος) ἀπὸ κακοῦ καὶ ποιησάτω ἀγαθόν· ζητησάτω εἰρήνην καὶ διωξάτω αὐτήν[5]», ἵνα ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς καταριθμηθῇ.

ΚΓ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ΙΕ' Κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. κθ' 35 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ νομικός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ, πειράζων αὐτὸν καὶ λέγων,

36 *Διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;*

37 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, *ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου, ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου.*

38 *Αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή.*

39 *Δευτέρα δὲ ὁμοία αὐτῇ, ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.*

40 *Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.*

41 Συνηγμένων δὲ τῶν Φαρισαίων, ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς,

1) Ἰακ. καθολ. ἐπιστ. α' 21. 2) αὐτόθ. 27. 3) Πέτρ. Α' καθολ. γ' 2—4. 4) αὐτόθ. 12. 5) αὐτόθ. 11. παράβλ. ψαλμ. λζ' 27. Ἠσ. α' 16. Ἰωάν. Γ' καθ. 11.

42 Λέγων, τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ Χριστοῦ, τίνος υἱός ἐστι; Λέγουσιν αὐτῷ· τοῦ Δαυίδ.
43 Λέγει αὐτοῖς, πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων,
44 Εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου*;
45 Εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;
46 Καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον· οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.

Σύντομον μὲν ἦν τὸ ἀνωτέρω ἀνάγνωσμα, ἀλλὰ διὰ τοῦτο οὐχὶ στενῆς μελέτης δεκτικόν· ἐν αὐτῷ τὸ πρῶτον θεμέλιον τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀναγράφεται, δι' αὐτοῦ ἡ βάσις πασῶν τῶν ἀρετῶν ἐκδιδάσκεται. Ταῦτα οὐχὶ πρῶτον ἐδίδαξεν ὁ Σωτήρ, ἀλλ' οὕτω συγκεκριμένως πρῶτον τότε ἀνέπτυξε. *Πότε;* Ὅτε οἱ *Φαρισαῖοι ἀκούσαντες, ὅτι ἐφίμωσε τοὺς Σαδδουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό· καὶ ἐπηρώτησεν εἷς ἐξ αὐτῶν νομικός, πειράζων αὐτὸν καὶ λέγων.*

Καθ' ἃ καὶ προηγουμένως εἴπομεν οὐδὲν ἐν τῇ εὐαγγέλῳ θεοσδότῳ βίβλῳ τὸ περιττὸν ἢ ἄνευ σκοποῦ· ἑκάστη φράσις καὶ ἑκάστη λέξις αὐτῆς μετ' ἀκριβολογίας ἐστὶ διεσκευασμένη πρὸς χειραγωγίαν ἡμῶν ἐν τῇ μελέτῃ τῶν εὐαγγελικῶν ῥημάτων, καὶ τῇ ἐκ τῆς μελέτης καταλήψει καὶ κατανοήσει αὐτῶν.

Πρὶν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς μεταγράψῃ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Σωτῆρος, ἀνέγραψε τὴν αἰτίαν, ἀφ' ἧς ὁ Κύριος ὡρμήθη ἵνα ταύτην ποιήσηται. Αὕτη δὲ ἡ τῆς αἰτίας ἀναγραφὴ καθ' ἑαυτὴν καὶ μόνη ἐξεταζομένη διδακτικώτατον παρέχει εἰς ἡμᾶς μάθημα.

*) Ψαλμ. ρθ' 1. παραβλ. Πράξ. β' 34, πρὸς Κορινθ. Α' ιε' 25. πρὸς Ἑβρ. α' 13. ι' 12,13.

Οἱ Φαρισαῖοι ἀκούσαντες (λέγει ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς) *ὅτι ἐφίμωσε τοὺς Σαδδουκαίους, συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό·* τίς λεπτότερος ἔλεγχος τῆς τῶν Φαρισαίων θρασύτητος, ἀλλ' ἢ τὸ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ ἀναγραφόμενον; Ἐπιστομισθέντων τῶν Σαδδουκαίων, οἱ Φαρισαῖοι ἐπετέθησαν· δὲν ἀνηρεύνησαν τὰς ἀπορίας, ἃς οἱ Σαδδουκαῖοι διετύπωσαν, δὲν ἀνεμελέτησαν τὰς ἀπαντήσεις, ἃς εἰς τοὺς ὀπαδοὺς τῆς ἰουδαϊκῆς ταύτης αἱρέσεως ὁ μόνος καθηγητὴς καὶ διδάσκαλος ἔδοτο, ἀλλ' ἐπειδὴ ἤκουσαν ὅτι ἐφίμωσε τοὺς Σαδδουκαίους, ἐκ κενοδοξίας καὶ θρασύτητος συνήχθησαν ἐπὶ τὸ αὐτό, νομίσαντες οἱ δείλαιοι ὅτι ἤθελον περιπλέξει διὰ τῶν ἐρωτήσεων αὐτῶν τὸν παντογνώστην Κύριον καὶ ἤθελον καρπωθῇ τὴν ἐκ τῆς φιμώσεως τῶν Σαδδουκαίων ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ ἐντύπωσιν, ἵνα ἐξάρωσι παρ' αὐτῷ τὴν διδασκαλίαν αὐτῶν ὡς τὴν μόνην πρὸς τὸν νόμον τοῦ Μωϋσέως σύμφωνον. Ἐπὶ τούτῳ καὶ εἰς τὰς γνώσεις καὶ τὴν διαλεκτικὴν τοῦ νομικοῦ προσέτρεξαν, καὶ δι' αὐτοῦ, πειράζοντες, ἠρώτησαν, *διδάσκαλε, ποία ἐντολὴ μεγάλη ἐν τῷ νόμῳ;*

Ἠρώτησαν οὐχὶ ἐκ πόθου νὰ μάθωσι, καὶ μαθόντες ἐπιστραφῶσι καὶ ἰάσηται αὐτούς, ἀλλ' ἐξ ἐλπίδος νὰ περιπλέξωσι τὸν ἐρωτώμενον Σωτῆρα· ἠρώτησαν, προσδοκῶντες ὅτι ἤθελε παράσχει αὐτοῖς λαβήν, δι' ἐπιδιορθώσεως τῆς ἐν τῷ νόμῳ ἀναγεγραμμένης πρώτης ἐντολῆς, ἀφ' οὗ καὶ ἑαυτὸν ἐδείκνυεν ὅτι ἦν Θεός.

Ὁ παντογνώστης Σωτὴρ δεικνὺς εἰς αὐτοὺς πόθεν ὡρμήθησαν ἵνα πρὸς αὐτὸν ἔλθωσι καὶ τὴν ἐρώτησιν διατυπώσωσι· δεικνὺς ὅτι ἐγίνωσκε τὸν σκοπόν, δι' ὃν τὴν ἐρώτησιν ταύτην διετύπωσαν, καὶ θέλων ἵνα διδάξῃ αὐτοὺς ὅτι ἦλθεν οὐχὶ ἵνα καταλύσῃ, ἀλλ' ἵνα πληρώσῃ τὸν νόμον, εἶπε πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα νομικόν, *ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου· αὕτη ἐστὶ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή.*

Καὶ ἐνταῦθα ἀποθαυμάσωμεν τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥήματος. Προκειμένου ἵνα ἀναπαρασταθῇ ἡ ἰδέα καὶ ὁ

βαθμὸς τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, ἐδήλωσεν ὅτι τρεῖς, αἱ κυριώταται ἰδιότητες, ἡ τοῦ αἰσθητικοῦ, τοῦ ἀντιληπτικοῦ καὶ τοῦ γνωστικοῦ, ἀνάγκη ἵνα συνυπουργήσωσι πρὸς τὴν κατ' ἀξίαν ἐκδήλωσιν τῆς πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπης, διότι, καθ' ἃ ἐπὶ τούτου προσφόρως παρατηρεῖ ὁ ἀείμνηστος Θεοτόκης, διὰ μὲν τῆς καρδίας ἐπιθυμοῦμεν, διὰ δὲ τῆς ψυχῆς νοοῦμεν καὶ διὰ τῆς διανοίας συλλογιζόμεθα· ὅταν λοιπὸν ἡ μὲν καρδία ἡμῶν οὐδὲν ἄλλο ἐπιθυμῇ εἰ μὴ τὸν Θεόν, ὅταν εἰς τὴν ψυχὴν ἡμῶν οὐδεμία ἔννοια εἰσέρχηται γυμνὴ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν εὐλαβητικῆς μελέτης, καὶ ὅταν ἡ διάνοια ἡμῶν δὲν δέχηται συλλογισμὸν μὴ περιέχοντα πίστιν καὶ ὑπακοὴν εἰς τὸν Θεόν, τότε ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ ἡμῶν, τότε ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη ἡμῶν εἶνε ἀγάπη τελεία. Τῆς τοιαύτης δὲ ἀγάπης τὴν ἐντολὴν πρώτην καὶ μεγάλην ὠνόμασε, διότι ἐξ αὐτῆς ὡς ἐκ πηγῆς ἐκβλύζουσιν αἱ λοιπαὶ ἀρεταί· διότι, ὅταν ὅλη ἡ καρδία ἡμῶν, ὅλη ἡ ψυχή, καὶ ὅλη ἡ διάνοια ἡμῶν ἀφιερωθῇ εἰς τὸν Θεόν, τότε πᾶσα ἐπιθυμία ἡμῶν ἔσται ἀρετή, πᾶσα ἔννοια καθαρότης, καὶ πᾶς συλλογισμὸς ἁγιωσύνη.

Ἀφ' οὗ οὕτω τὴν βάσιν ἔθετο καὶ τὸ θεμέλιον ἁπασῶν τῶν ἀρετῶν, ἐπήγαγε, *δευτέρα δὲ* **ὁμοία** *αὐτῇ· ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.*

Ὁμοίαν τῆς πρώτης τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην καθώρισε, διότι «ἐάν τις εἴπῃ ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεόν, καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστίν· ὁ γὰρ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, ὃν ἑώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐχ ἑώρακε πῶς δύναται ἀγαπᾶν[1]»; Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα αὖθις τὴν ἀκριβολογίαν τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥήματος ἀποθαυμάσωμεν. Εἰ καὶ ὁμοίαν τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπῃ ἀνέγραψε τὴν πρὸς τὸν πλησίον, οὐδένα καθώρισεν εἰς ἐκείνην ὅρον συγκρίσεως, ἀλλ' ἀπόλυτον τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀφοσίωσιν ὑπηγόρευσε διὰ τῆς ἐντολῆς, *ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου, καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου·* προκειμένης δὲ τῆς πρὸς τὸν πλησίον

1) Ἰωάν. Α' καθολ. ἐπιστ. δ' 20.

ἀγάπης ταύτης μέτρον ἔστησε τὴν παρ' ἑκάστου ἀγάπην ἑαυτοῦ, διότι ἐπὶ μὲν τοῦ ὑπερτάτου δεσπότου καὶ κυρίου οὐδεὶς βαθμὸς συγκρίσεως ἦν δυνατός, ἐπὶ δὲ τοῦ πλησίον ἀπῃτεῖτο μέτρον ἀκρότητος πρὸς ἀντίληψιν τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀγάπης, ἣν ὀφείλομεν νὰ τρέφωμεν πρὸς αὐτόν. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπη ἡμῶν εἶνε ἐκδήλωσις τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ἀφοσιώσεως ἡμῶν πρὸς τὸν πλάστην καὶ δημιουργὸν τὸν πληρώσαντα ἡμᾶς εὐεργεσιῶν· ὅθεν ὀφείλομεν ἵνα ἀφιερώσωμεν πρὸς αὐτὸν ἅπασαν ἡμῶν τὴν καρδίαν, ἤτοι ἅπαντα ἡμῶν τὰ αἰσθήματα, ἅπασαν ἡμῶν τὴν ψυχήν, ἤτοι ἁπάσας ἡμῶν τὰς σκέψεις, καὶ ἅπασαν ἡμῶν τὴν διάνοιαν, ἤτοι ἅπαντας ἡμῶν τοὺς διαλογισμούς,καὶ γίνωμεν οὕτως ἡμεῖς αὐτοὶ ναοὶ Θεοῦ ζῶντος. Ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης μέτρον ἔστησε τὴν παρ' ἑκάστου ἀγάπην ἑαυτοῦ, διότι ὁμοιοπαθὴς μὲ ἡμᾶς τυγχάνει ὁ πλησίον· ὅταν δὲ πράττωμεν ὑπὲρ αὐτοῦ ὅσα καὶ ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν ἠθέλομεν πράξει, τὴν ἀκρότητα τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης ἐνδεικνύμεθα.—Καθορίσας οὕτω τὰς βάσεις τῆς πρὸς τὴν ἀρετὴν τελειότητος, προσέθετο, *ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται κρέμανται.*

Καὶ ὄντως ἅπας ὁ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ δοθεὶς εἰς τὸν Μωϋσέα δεκάλογος ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς συνοψίζεται, ἐπειδὴ αἱ μὲν πρῶται τέσσαρες τῶν ἐντολῶν αὐτῶν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην συνιστῶσι καὶ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐμπράκτου αὐτῆς ἐκδηλώσεως περιστρέφονται, αἱ δὲ λοιπαὶ ἐς τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην ἀφορῶσι καὶ μερικότερον διδάσκουσιν. Ἐπίσης καὶ τῶν προφητῶν ἁπάντων οἱ λόγοι εἰς ταύτας τὰς δύο ἐντολὰς περιστρέφονται, ἐλέγχοντες τοὺς ἀθετοῦντας τὴν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ λατρείαν, κατεξανιστάμενοι κατὰ τῶν ἀδικούντων καὶ βλαπτόντων τὸν πλησίον, καὶ προτρέποντες εἰς εὐεργεσίαν καὶ ὠφέλειαν αὐτοῦ.

Ἀναστήσας οὕτω τὸ φρόνημα τοῦ θελήσαντος ἵνα πειράξῃ αὐτὸν νομικοῦ, καὶ χειραγωγήσας αὐτὸν εἰς κατανόησιν τοῦ πνεύματος τοῦ νόμου, ἐστράφη πρὸς τοὺς συναθροισθέντας καὶ περισσοτῶτας Φαρισαίους καὶ *ἐπηρώτησεν αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς,*

λέγων, τί ὑμῖν δοκεῖ περὶ τοῦ Χριστοῦ, τίνος υἱός ἐστι; Μετὰ τόσα θαύματα, μετὰ τόσα σημεῖα, μετὰ τόσην διά τε λόγων καὶ δι' ἔργων ὁμονοίας τῆς πρὸς τὸν Πατέρα, ἠρώτησεν αὐτούς, προκαλῶν τὴν καὶ ἀπ' αὐτῶν ὁμολογίαν ὅτι Θεὸς ἦν. Καὶ οἱ μὲν Φαρισαῖοι νομίζοντες τὸν Χριστὸν ψιλὸν ἄνθρωπον, *λέγουσιν αὐτῷ τοῦ Δαυίδ·* ταύτην ὅμως τὴν ἐσφαλμένην ἰδέαν διορθῶν ὁ Σωτὴρ προσήγαγε τὸν προφήτην μαρτυροῦντα τὴν κυριότητα αὐτοῦ, καὶ τὸ γνήσιον τῆς υἱότητος, καὶ τὸ πρὸς τὸν Πατέρα ὁμότιμον· ὅθεν *λέγει αὐτοῖς, πῶς οὖν Δαυὶδ ἐν πνεύματι Κύριον αὐτὸν καλεῖ, λέγων,* **εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου;** *Εἰ οὖν Δαυὶδ καλεῖ αὐτὸν Κύριον, πῶς υἱὸς αὐτοῦ ἐστι;*

Διὰ τῶν λόγων τούτων σαφέστατα ἀπεκάλυψεν ὁ Σωτὴρ τὴν θεότητα ἅμα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα αὐτοῦ, μὴ ἀποκρούσας, ἀλλὰ βεβαιώσας τὴν ἐκ Δαυὶδ κατὰ σάρκα διὰ τῆς ἀειπαρθένου γενεαλογίαν αὐτοῦ, καὶ ἅμα παραγαγὼν εἰς μέσον τὸν Δαυὶδ ἀναφωνοῦντα καὶ λέγοντα αὐτὸν Κύριον. Τόση δὲ ἦν ἡ πειστικότης καὶ ἡ ἰσχὺς τοῦ ἐπιχειρήματος, ὅπερ εἰς τοὺς Φαρισαίους προέβαλεν, ὥστε *οὐδεὶς ἠδύνατο αὐτῷ ἀποκριθῆναι λόγον, οὐδὲ ἐτόλμησέ τις ἀπ' ἐκείνης τῆς ἡμέρας ἐπερωτῆσαι αὐτὸν οὐκέτι.*

Οἱ δείλαιοι! ἀντὶ νὰ προσέλθωσι πρὸς τὸν Σωτῆρα καὶ προσκολληθῶσιν αὐτῷ, ἀφ' οὗ ἐκ τῶν Γραφῶν ἐπιστώθησαν ὅτι οὐχὶ ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν ὁ ἐπιφανεὶς Σωτήρ, ὃν οἱ προφῆται προανήγγειλον, προετίμησαν νὰ ἀποστῶσιν αὐτοῦ καὶ παύσωσι τοῦ νὰ ἐπερωτῶσιν, ἵνα μὴ ἀποστομούμενοι καταπίπτωσιν ἐν τῷ πνεύματι τοῦ λαοῦ.

ΚΔ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Ις' κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. κε' 14 Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην. *Ἄνθρωπός τις ἀποδημῶν, ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους*

δούλους, καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ.
15 Καὶ ᾧ μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἕν, ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν· καὶ ἀπεδήμησεν εὐθέως.
16 Πορευθεὶς δὲ ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβών, εἰργάσατο ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε τάλαντα.
17 Ὡσαύτως καὶ ὁ τὰ δύο, ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο.
18 Ὁ δὲ τὸ ἓν λαβών, ἀπελθών, ὤρυξεν ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέκρυψε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ.
19 Μετὰ δὲ χρόνον πολύν, ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων, καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον.
20 Καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα, λέγων, Κύριε, πέντε τάλαντα μοὶ παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.
21 Ἔφη δὲ αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.
22 Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβὼν εἶπε, Κύριε δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς.
23 Ἔφη αὐτῷ ὁ κύριος αὐτοῦ, Εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.
24 Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἓν τάλαντον εἰληφὼς εἶπε, Κύριε, ἔγνων σε, ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας.
25 Καὶ φοβηθείς, ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε, ἔχεις τὸ σόν.

26 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ κύριος αὐτοῦ εἶπεν αὐτῷ, πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ, ᾔδεις, ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα, καὶ συνάγω ὅθεν οὐ διεσκόρπισα.
27 Ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις· καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ.
28 Ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον, καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα.
29 Τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται, καὶ περισσευθήσεται· ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος, καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ.
30 Καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. Ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.

Λουκᾶ κεφ. η' 8 Ταῦτα λέγων ἐφώνει. Ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω*.

Ἡ ἀνωτέρω μεταγραφεῖσα εὐαγγελικὴ περικοπή, ἐν ᾧ κατελέγχει τὰς θεωρίας τῶν ἀξιούντων ὅτι τὰ τοῦ κόσμου φέρονται κατὰ τύχην ἄνευ τῆς ἀνωτάτης θείας προνοιας, τῆς ἐν τῇ πανσοφίᾳ αὐτῆς ὁρισάσης τοὺς φυσικοὺς νόμους, καὶ ἐν τῷ πλήθει τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτιρμῶν αὐτῆς προνοούσης ὑπὲρ ἑνὸς ἑκάστου τῶν ἐπὶ γῆς ὄντων, σύναμα διδάσκει ἡμᾶς ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων γεννᾶται ἐπὶ γῆς χωρὶς νὰ ᾖ προωρισμένος ἵνα φανῇ ἐν μοίρᾳ τινὶ τῷ πλησίον χρήσιμος· ὅτι οὐδεὶς ἐστιν ἐστερημένος τοῦ ταλάντου, δι' οὗ τῷ πλησίον ὠφέλιμος ἀναδείκνυται.

Ἡ παραβολὴ λοιπὸν αὕτη ὡς οὐτοπίας διασκεδάζει τὰς σκέψεις τῶν νομιζόντων ὅτι δὲν ἔχουσί τι νὰ πράξωσιν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὅτι οὐδὲν αὐτοῖς διεπιστεύθη τάλαντον, καὶ ἑπομένως ὅτι δὲν ὀφείλουσιν εὐθύνας εἰς τὸν Θεὸν περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ὅτι δύνανται νὰ κοιμῶνται ἥσυχοι, ἀδιαφοροῦν-

*) Ματθ. ια' 15, ιγ' 9.

τες ἂν ὁ βίος αὐτῶν διέρχηται ἀσκόπως, ἤτοι ἄνευ ὠφελείας τῶν λοιπῶν τῆς κοινωνίας μελῶν. Ὁ ἄρχων, λέγουσιν οὗτοι, ὁ σοφός, ὁ τεχνίτης, ὁ πλούσιος ἔλαβεν ἀληθῶς τάλαντον, αὐτοὶ ἂς σκεφθῶσι περὶ χρησιμοποιήσεως αὐτοῦ, αὐτοὶ ἂς ἀναλογισθῶσι τὰς εὐθύνας, ἃς ὑπέχουσιν. Ἐλεηθέντες οὗτοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἔχουσι καὶ καθήκοντα πρὸς τὸν πλησίον, ἀφ' οὗ ἔχουσι τὰ μέσα νὰ φανῶσιν αὐτῷ χρήσιμοι· ἐγὼ ὁ ἰδιώτης, ὁ ἀμαθής, ὁ ἄτεχνος, ὁ πτωχός, ποῖον τάλαντον ἔλαβον, καὶ τί νὰ μεταδώσω, ἢ πῶς νὰ φανῶ ὠφέλιμος; Ταῦτα σκεπτόμενοι δὲν ἐννοοῦσιν ὅτι ὑπομειοῦσι τὴν ἀξίαν τῶν πρὸς αὐτοὺς δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ παραγνωρίζουσι τὴν ἀξίαν τοῦ καὶ εἰς αὐτοὺς διαπιστευθέντος ταλάντου, οὗτινος τὴν χρῆσιν θέλει ζητήσει παρ' αὐτῶν ὁ Θεός,

Τὴν παραβολὴν δὲ ταύτην εἶπεν ὁ Κύριος εὐθὺς μετὰ τὴν τῶν δέκα παρθένων, δεικνὺς τὸ αἰφνήδιον τῆς ἐλεύσεως αὐτοῦ, καὶ ἐπεξηγῶν τὸ εἰς συμπέρασμα τῆς τῶν δέκα παρθένων παραβολῆς ρηθὲν ὑπ' αὐτοῦ, «γρηγορεῖτε οὖν ὅτι οὐκ οἴδατε τὴν ἡμέραν οὐδὲ τὴν ὥραν, ἐν ᾗ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔρχεται». Πλὴν ἐν ᾧ ταῦτα δείκνυσιν εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης, διδάσκει ἅμα ἡμᾶς ὅτι ἕκαστος ἔλαβε παρὰ Θεοῦ ἴδια χαρίσματα, καὶ ὀφείλει νὰ μεταχειρίζηται αὐτὰ πρὸς κοινὸν ὄφελος καὶ εἰς δόξαν Θεοῦ. Ἐπὶ τούτοις δὲ εἶπεν· *ὥσπερ γὰρ ἄνθρωπος ἀποδημῶν ἐκάλεσε τοὺς ἰδίους δούλους, καὶ παρέδωκεν αὐτοῖς τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ· καὶ ᾧ μὲν ἔδωκε πέντε τάλαντα, ᾧ δὲ δύο, ᾧ δὲ ἕν,* **ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν·** *καὶ ἀπεδήμησεν εὐθέως.*

Πρὸς ἄνθρωπον μέλλοντα νὰ ἀποδημήσῃ παρωμοίασεν ἑαυτὸν ὁ Σωτήρ, τὸ μὲν τὸ ἐγγὺς τῆς εἰς οὐρανοὺς ἀναλήψεως τοῦ δι' ἡμᾶς ἀνθρώπου γενομένου Χριστοῦ ὑποδεικνύς, τὸ δὲ διαδηλῶν τὴν μακροθυμίαν αὐτοῦ, μὴ ἀπαιτοῦντος ἐκ τοῦ παραχρῆμα παρ' ἑκάστου τὴν ἐργασίαν, ἀλλὰ μακροθύμως ἀναμένοντος τὴν γνωσιμαχίαν καὶ ἐπιστροφὴν ἑνὸς ἑκάστου. Δοῦλοι αὐτοῦ χαρακτηρίζονται, ὡς καὶ εἶνε, οἱ ἄνθρωποι, ὧν ἕκαστος δι' ἰδίων χαρισμάτων ἐπροικίσθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐκ

τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῦ δόντος ἀναλόγως τῆς ἰδίας ἑκάστου δυνάμεως· διότι διαιρέσεις μὲν χαρισμάτων ἐστίν, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα διαιρεῖ εἰς εἶνε ἕκαστον τὰ χαρίσματα· διότι διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ἀλλ' ὁ αὐτὸς Κύριος· διότι διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσιν, ὁ δὲ αὐτός ἐςι Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι[1].

Τρία ἔτη διῆλθεν ὁ Σωτὴρ κατ' ἄνθρωπον διδάσκων αὐτοπρωσώπως ἐν τῷ Ἰσραήλ, εἶτα συλληφθεὶς καὶ σταυρωθεὶς ἐτάφη, ἀναστὰς δὲ ἐκ νεκρῶν ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανούς· τοῦτο ἐν τῇ ὑπὸ μελέτην παραβολῇ δηλοῦται διὰ τοῦ *ἀπεδέμησε*. Πρὶν τούτου ὅμως, ἤτοι πρὶν ἀναληφθῇ εἰς οὐρανοὺς ἐκάλεσε τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους εἰς οὓς παρέδοτο τὴν ἐντολὴν νὰ μαθητεύσωσι πάντα τὰ ἔθνη.

Ἡ ἐντολὴ αὕτη δὲν ἦτο μονομερὴς διαταγή, δὲν περιωρίζετο εἰς μόνους τοὺς ἀποστόλους, ἀλλ' ἐπὶ πάντας τοὺς δι' αὐτῶν πιστεύσοντας ἐξετείνετο· ἀπέβλεπε καὶ ἀποβλέπει τὴν τοῦ λόγου διακονίαν, πεπιστευμένην εἰς ἕνα *ἕκαστον τῶν πιστῶν* **κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν.** Ἀρχιερεῖς, ἱερεῖς, διάκονοι, καὶ πᾶς ὁ θεοσύλλεκτος τῶν πιστῶν ἐσμός, ἐλεηθέντες παρὰ Κυρίου, καὶ χαρίσματα λαβόντες πνευματικά, ἕκαστος *κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν*, τουτέστι κατὰ τὸ μέτρον τῆς πίστεως καὶ τῆς καθάρσεως αὐτοῦ, ὀφείλουσι νὰ μὴ κρύπτωσιν, ὡς ὁ πονηρὸς δοῦλος, τὸ διαπιστευθὲν αὐτοῖς τάλαντον, ἀλλὰ νὰ ἐπιδιώκωσι τὸν πολλαπλασιασμὸν αὐτοῦ, εἴτε διὰ τοῦ λόγου εἴτε διὰ τῆς πολιτείας αὐτῶν καὶ ἄλλους προσέλκοντες εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν· νὰ ἐργάζηται, *κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ* ἕκαστος, εἰς ἐξάπλωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος. Καὶ ἐκεῖνοι μὲν εἰς οὓς δέδοται ὁ λόγος τῆς γνώσεως ἂς μὴ ἀμνημονῶσι τῆς ἀποστολικῆς συστάσεως, «κήρυξον τὸν λόγον, ἐπίστηθι εὐκαίρως, ἀκαίρως, ἔλεγξον, ἐπιτίμησον, παρακάλεσον ἐν πάσῃ μακροθυμίᾳ καὶ διδαχῇ[2]», ἀλλὰ τῆς δι' Ἰεζεκιὴλ τοῦ προφήτου ἐξενεχθείσης ἀπειλητικῆς φωνῆς τοῦ Κυρίου ἀναμιμνησκόμενοι[3], νὰ μὴ ἀμελῶσι τοῦ ἐν αὐτοῖς χαρίσματος τοῦ λόγου,

1) Α' πρὸς Κορινθ. ιβ' 4-6. 2) πρὸς Τιμόθ. Β' δ' 2. 3) Ἰεζ. γ' 17, 18.

καὶ νὰ παιδεύωσι πάντας τὰ σωτήρια. Ἐκεῖνοι δέ, ὅσοι τοῦ μὲν χαρίσματος τοῦ λόγου ἐστέρηνται, ὑπὸ δὲ τῆς χάριτος τῆς πίστεως ἠλεήθησαν, ἃς δείξωσι τὴν πίστιν αὐτῶν ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν[1], ἵνα καὶ τὰ ἔθνη ἐκ τῶν καλῶν αὐτῶν ἔργων ἐποπτεύσαντα δοξάσωσι τὸν Θεὸν ἐν ἡμέρᾳ ἐπισκοπῆς[2]· διότι καὶ οἱ δυνάμενοι μὲν ἵνα διὰ τοῦ λόγου ἐργασθῶσιν εἰς ἐξάπλωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ ραθυμοῦντες ἀμελῶσι τοῦ καθήκοντος αὐτῶν, καὶ οἱ διὰ τῆς πίστεως ἠλεημένοι, ἤτοι οἱ δυνάμενοι μὲν διὰ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν, ἵνα πρὸς αὐτὸ τοῦτο ἐργασθῶσιν, ἀλλ' ὑστεροῦντες ἀπὸ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὡς μὴ διώκοντες τὴν εἰρήνην καὶ τὸν ἁγιασμόν, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὄψεται τὸν Κύριον[3], θέλουσι δώσει εὐθύνας περὶ τοῦ διαπιστευθέντος εἰς αὐτοὺς ταλάντου, καὶ θέλουσιν ἀκούσει τοῦ Κυρίου λέγοντος, «ποῦ ἐστίν ὁ ἀδελφός σου, τὸ αἷμα αὐτοῦ βοᾷ πρός με. Ἠδύνασο, χριστιανέ, διὰ τῆς διδασκαλίας νὰ καθοδηγήσῃς αὐτὸν ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ εὐαγγελίου, καὶ σύ, δοῦλε ὀκνηρέ, ἠμέλησας· ἠδύνασο διὰ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ παραδείγματος νὰ προσελκύσῃς αὐτὸν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, καὶ σύ, οὐ μόνον σεαυτὸν ἐκηλίδωσας δι' ἔργων ἀναξίων τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀπωλείας τοῦ ἀδελφοῦ σου παραίτιος ἐγένου. Ἠδύνατο οὗτος νὰ σωθῇ, ἐὰν ἔβλεπέ σε πιστῶς ἐκπληροῦντα τὰς ἐντολάς μου· ἡ πολιτεία σου θὰ διήνοιγεν αὐτοῦ τοὺς ὀφθαλμούς, τὸ παράδειγμά σου θὰ ἐκάλει αὐτὸν εἰς μίμησιν, ἀλλὰ σύ, εἰς οὐδὲν ἐλογίσο τὰς ὑποθήκας καὶ τὰς παραγγελίας μου. Καίτοι ἐγεύθης ὅτι χρηστὸς ὁ καλέσας σε εἰς σωτηρίαν, δὲν ἀπελάκτισας πᾶσαν κακίαν καὶ πάντα δόλον, καὶ ὑποκρίσεις, καὶ φθόνους, καὶ πάσας καταλαλιάς[4], δὲν ἔπαυσας τὴν γλῶσσαν ἀπὸ κακοῦ καὶ τὰ χείλη σου τοῦ μὴ λαλῆσαι δόλον[5], δὲν ἐξέκλεινας ἀπὸ κακοῦ καὶ δὲν ἐποίησας τὸ εὐθὲς ἐνώπιόν μου, ἵνα καὶ ὁ ἀδελφός σου ἴδῃ τὴν καλὴν ἀναστροφήν σου καὶ ἐπιστρέψῃ καὶ ἰάσωμαι αὐτόν.

1) Ἰακ. καθολ. β' 18 2) Πέτρ. Α' καθολ. β' 12. 3) πρὸς Ἑβρ. ιβ' 14. 4) Πέτρ. καθολ Α' ἐπιστ. β' 1. 5) αὐτόθ. γ' 10.

Ἐκ τούτων καταδείκνυται τὸ μέγεθος τῆς εὐθύνης ἣν ἕκαστος ἡμῶν ὑπέχει, ὑπόλογος ὢν καὶ διὰ τὴν μὴ σωτηρίαν τοῦ πλησίον καθ' ὅσον αὕτη ἐξ αὐτοῦ ἐξήρτηται.

Ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς ταύτης παραβολῆς μανθάνοντες, καθ' ἃ ὁ ἱερὸς ἑρμηνεύει Θεοφύλακτος[1], ὅτι ὁ μὴ μόνον ἑαυτὸν ὠφελῶν, εἴτε λόγον ἔχων, εἴτε πλοῦτον, εἴτε δυναστείαν παρὰ βασιλεῦσιν, εἴτε ἄλλην οἱανοῦν δύναμιν ἢ τέχνην, ἀλλὰ καὶ ἑτέρους θέλων ὠφελεῖν, ὁ τοιοῦτος διπλασιάζει τὸ δοθὲν αὐτῷ· ὁ δὲ χώσας τὸ τάλαντόν ἐστιν ὁ τῆς ἰδίας μόνον ὠφελείας φροντίζων καὶ μὴ καὶ τῆς τῶν ἄλλων, μιμηθῶμεν τὸν τὰ πέντε τάλαντα λαβόντα, ὃς *πορευθεὶς εἰργάζετο ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐποίησεν ἄλλα πέντε τάλαντα*· μιμηθῶμεν τὸν τὰ δύο τάλαντα λαβόντα, ὃς *ὡσαύτως ἐκέρδησε καὶ αὐτὸς ἄλλα δύο*· ἤτοι ἐργασθῶμεν ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ, οὐχὶ πρὸς ὠφέλειαν ἑαυτοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ πλησίον· ἀποστρέψωμεν δὲ τὸ πρόσωπον ἀπὸ τοῦ λαβόντος τὸ ἕν, οὐχὶ διότι ὀλίγη εἰς αὐτὸν διεπιστεύθη ἐργασία, ἀλλὰ διότι, *ἀπελθών, ὤρυξεν ἐν τῇ γῇ, καὶ ἀπέκρυψε τὸ ἀργύριον τοῦ κυρίου αὐτοῦ*· διότι ἠμέλησε τοῦ ἐν αὐτῷ χαρίσματος καὶ ἀπέφυγε νὰ γείνῃ καὶ αὐτὸς χρήσιμον τῆς κοινωνίας μέλος. Ἀποστρέψωμεν τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῆς διαγωγῆς αὐτοῦ καὶ πολιτείας· ἀποφύγωμεν τοῦ νὰ κατακολουθήσωμεν αὐτῷ, εἰδότες ὅτι *μετὰ χρόνον πολὺν ἔρχεται ὁ κύριος τῶν δούλων ἐκείνων καὶ συναίρει μετ' αὐτῶν λόγον*· ἔρχεται ὁ Κύριος, ἀπαιτήσων εὐθύνας παρ' ἑκάστου· παρὰ τῶν γονέων περὶ τῆς ἀνατροφῆς, ἣν εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν ἔδοντο· παρὰ τῶν προϊσταμένων περὶ τῆς διαγωγῆς, ἣν ἐκ τοῦ παραδείγματος αὐτῶν διδαχθέντες οἱ εἰς αὐτοὺς ὑποκείμενοι ἠσπάσθησαν· παρὰ τῶν διδασκάλων περὶ τῆς μορφώσεως ἣν παρέσχον εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς μαθητευσαντας· παρὰ τῶν ποιμένων καὶ λειτουργῶν τῆς ἐκκλησίας περὶ τοῦ λαοῦ τοῦ διαπιστευθέντος εἰς αὐτούς, ἂν ὡδηγήθη εἰς νομὰς σωτηρίους, ἢ ἀφέθη ν' ἀποθάνῃ ἐξ ἐλλείψεως διδασκαλίας, νὰ ἀπιστήσῃ

1) ἑρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Ματθ. σελ. 109.

δι' ἔλλειψιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἢ νὰ βυθισθῇ ἐν τῷ βορβόρῳ δι' ἔλλειψιν τοῦ δώσοντος εἰς αὐτὸν χεῖρα βοηθείας· τέλος παρ' ἑνὸς ἑκάστου ἡμῶν περὶ τοῦ πλησίον. Πόσον εὐπροσώπως προσελεύσονται οἱ τὰ διαπιστευθέντα διπλασιάσαντες, οἱ εἰς τὸν πλησίον ὠφέλιμοι ἀναδειχθέντες, οἱ ἐργασάμενοι κατὰ τὸ μέτρον τῶν δυνάμεων αὐτῶν διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος, διδάσκει ἡμᾶς ὁ εὐαγγελικὸς λόγος προϊὼν καὶ λέγων, *Καὶ προσελθὼν ὁ τὰ πέντε τάλαντα λαβὼν προσήνεγκεν ἄλλα πέντε τάλαντα λέγων, Κύριε, πέντε τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα πέντε τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. Ἔφη δὲ αὐτῷ ὁ Κύριος αὐτοῦ· εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου. Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὰ δύο τάλαντα λαβών, εἶπε, Κύριε, δύο τάλαντά μοι παρέδωκας· ἴδε, ἄλλα δύο τάλαντα ἐκέρδησα ἐπ' αὐτοῖς. Ἔφη αὐτῷ ὁ Κύριος αὐτοῦ· εὖ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πιστέ, ἐπὶ ὀλίγα ἦς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω· εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου.*

Ἀμφότεροι οἱ ἀγαθοὶ δοῦλοι ηὔξησαν τὴν παρακαταθήκην ἀναλόγως τῶν δυνάμεων καὶ τῶν μέσων αὐτῶν, ὅθεν παρὰ τοῦ δεσπότου ἐπαινοῦνται καὶ τῶν προσωνύμων τοῦ ἀγαθοῦ καὶ πιστοῦ καταξιοῦνται· τοῦ μὲν ἀγαθοῦ ὡς φιλάδελφοι, τὴν οἰκείαν ἀγαθότητα καὶ εἰς τοὺς πλησίον ἐφαπλώσαντες, τοῦ δὲ πιστοῦ ὡς τὰς ἐντολὰς τοῦ Κυρίου φυλάξαντες καὶ κατ' αὐτὰς πολιτευθέντες· ὅθεν καὶ ἐπαίνων ἀξιοῦνται καὶ εἰς τὴν τοῦ Κυρίου προσκαλοῦνται νὰ εἰσέλθωσι χαράν. Χαρὰν δὲ Κυρίου, τὴν ἄληκτον εὐφροσύνην ἐννοῶν ἣν ἔχει ὁ Θεὸς εὐφραινόμενος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ, καθ' ἃ ὁ προφητάναξ ἀναφωνεῖ «εὐφρανθήσεται Κύριος ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτοῦ[1]», διδάσκει ὅτι τοιαύτην εὐφροσύνην ἄληκτον εὐφραίνονται καὶ οἱ ἅγιοι ἐπὶ τοῖς ἔργοις αὐτῶν[2]. Ἀμφότεροι καὶ ὁ τὰ πέντε λαβὼν καὶ ὁ τὰ δύο τῶν αὐτῶν ἠξιώθησαν ἐπαίνων, τῶν αὐτῶν ἔτυχον ἀμοιβῶν, διότι ὅταν τις καὶ ὀλίγα λαβών, τὴν δοθεῖσαν εἰς αὐτὸν χάριν, καὶ μικρὰ ἐὰν ἤθελεν εἶσθαι, καλῶς οἰκονομήσῃ, ἴσην ἀπο-

1) Ψαλμ. ργ' 31. 2) Θεοφυλ. ἑρμ. κλπ. σελ. 110.

λάβει τιμὴν πρὸς τὸν ἀξιωθέντα μεγάλων καὶ μεγάλα κατορθώσαντα· διότι ἕκαστος καθ' ὃ ἔλαβε παρὰ τοῦ Κυρίου κρίνεται, ἀγαθὸς κρινόμενος ἐν τῇ σχετικῇ πρὸς τὰς δυνάμεις αὐτοῦ ἐργασίᾳ διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος, θέλοντος πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.

Καὶ ταῦτα μὲν οἱ ἀγαθοὶ καὶ εὐγνώμονες δοῦλοι ἀπεργάζονται, καὶ τῶν ἀμοιβῶν τούτων καταξιοῦνται· τί δὲ ὁ τὸ ἓν τάλαντον λαβών, εἰς ὃν ὡς εἰς ὀκνηρὸν ὁ φιλάνθρωπος Κύριος ὀλίγον ἀργύριον διεπιστεύσατο, μικρὰν μερίδα συνεργασίας ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ ἦλθε καὶ παρὰ τούτου ἐκζητῶν; *Προσελθὼν δὲ καὶ ὁ τὸ ἓν τάλαντον εἰληφὼς εἶπε, Κύριε, ἔγνων σε ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας· καὶ φοβηθεὶς ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε, ἔχεις τὸ σόν*

Οὕτω πολιτεύονται οἱ περὶ ἑαυτῶν μόνον φροντίζοντες καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἄλλων ἀμελοῦντες· οὕτω πολιτεύονται κατὰ τὴν τοῦ χρυσορρήμονος πατρὸς παρατήρησιν, καὶ «ὅσοι ἐκ φόβου μὴ ἀμβλύτεροι γένωνται τὴν ἀρετήν, τῆς κοινωνίας ἀποπηδῶσι καὶ περὶ ἑαυτῶν μόνον φροντίζουσι, τοῦ πλησίον τέλεον ἀμελοῦντες, εἰ καὶ βέλτιον ἀμβλυτέρους αὐτοὺς γενέσθαι καὶ τοὺς ἄλλους κερδάναι, ἢ μένοντας ἐν ὕψει περιιδεῖν ἀπολλυμένους τοὺς ἀδελφούς[1]»· οὕτω πολιτεύονται ὅσοι δὲν σκέπτονται ὅτι ἕκαστος θέλει δώσει λόγον ἐνώπιον τοῦ δικαίου κριτοῦ ἀναλόγως τῶν χαρισμάτων καὶ τῆς ἱκανότητος αὐτοῦ· ὅτι ἕκαστος εἶνε ὑπεύθυνος οὐ μόνον *διὰ τὴν ἀπώλειαν*, ἀλλὰ καὶ *διὰ τὴν ἀχρηστίαν* ἔτι τῶν δυνάμεων, ἃς ὁ Θεὸς παρέσχεν εἰς αὐτόν, ἵνα χρησιμοποιῇ ταύτας ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ πλησίον, καὶ διὰ τὰς εὐκαιρίας, ἃς ἀφῆκε νὰ τοῦ διεκφύγωσι, χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσῃ τὰ ἐν αὐτῷ χαρίσματα πρὸς ἐξάπλωσιν τοῦ ἔργου τοῦ Σωτῆρος. Ὅθεν καὶ ἡ χρυσήλατος τῆς ἐκκλησίας σάλπιγξ ἐν ἑτέρᾳ αὐτῆς ὁμιλίᾳ[2] διδάσκει· «οὐδὲν κατώρθωμα σφόδρα μέγα εἶναι δυναιτ' ἄν, *ὅταν μὴ τὸ κέρδος καὶ εἰς ἑτέ-*

1) Χρυσοστ. ὁμιλ. ς' εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθ. § 4. 2) τοῦ αὐτοῦ ὁμιλ. κε' εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθ. § 3, 4.

ρους διαδιδῷ· καὶ δηλοῖ ὁ τὸ τάλαντον ὑγιὲς προσενεγκὼν καὶ διχοτομηθείς, ἐπειδὴ αὐτὸ οὐκ ἐπλεόνασε. Καὶ σὺ τοίνυν, ἀδελφέ, κἂν ἄσιτος μένῃς, κἂν χαμαὶ καθεύδῃς, κἂν τέφραν ἐσθίῃς, κἂν θρηνῇς διὰ παντός, καὶ μηδένα ἕτερον ὠφελῇς, οὐδὲν μέγα ἐργάσῃ. . . κἂν τὴν ἄκραν φιλοσοφίαν ἀσκῇς, τῶν δὲ λοιπῶν ἀπολλυμένων ἀμελῇς, οὐδεμίαν κτήσῃ παρὰ Θεῷ παρρησίαν... Οὔτε ἀκτημοσύνη, οὔτε μαρτύριον, οὔτε ἄλλο οὐδὲν ἡμῶν προστῆναι δυνήσεται, ἂν μὴ τὴν ἄκραν ἀγάπην ἔχωμεν».

Ὁ Θεὸς δὲν ἀπαιτεῖ παρ' ὑμῶν τὸ *ὑπὲρ δύναμιν*, ἀλλὰ τὸ *κατὰ δύναμιν*, ὅθεν ἐν μὲν εὐαγγελίοις διδάσκει ἡμᾶς «παντὶ ᾧ ἐδόθη πολύ, πολὺ ζητηθήσεται παρ' αὐτοῦ· καὶ ᾧ παρέθεντο πολύ, περισσότερον αἰτήσουσιν αὐτόν[1]», διὰ δὲ τοῦ ἀποστόλου καὶ διδασκάλου τῶν ἐθνῶν ἐπιλέγει, «εἰ γὰρ ἡ προθυμία πρόκειται, καθὸ ἐὰν ἔχῃ τις εὐπρόσδεκτος, οὐ καθὸ οὐκ ἔχει[2]». Δυστυχία λοιπὸν εἰς τὸν περιφρονήσοντα τὸ δοθὲν εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ χάρισμα καὶ μὴ προθυμοποιηθέντα ἵνα χρησιμοποιήσῃ αὐτὸ ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ πλησίον, μέλος χρήσιμον τῆς κοινωνίας ἀναδεικνύμενος· ὁ τοιοῦτος τιμωρηθήσεται οὐ μόνον διὰ τὴν πονηρίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὀκνηρίαν αὐτοῦ. Δὲν ἐτέθη ἕκαστος ἐν τῷ κόσμῳ ἵνα περὶ ἑαυτοῦ καὶ μόνου φροντίσῃ, ἀλλ' ἵνα καὶ περὶ τοῦ πλησίον μεριμνήσῃ· ἵνα, κατὰ τὴν δεσποτικὴν σύστασιν, *καρπὸν φέρῃ*[3]. Τούτου ἀμελήσας ὁ τὸ ἓν τάλαντον λαβὼν δοῦλος, εἰ καὶ σῷον καὶ ἀνέπαφον αὐτὸ ἐπέστρεψε, κατεκρίθη καὶ κατεδικάσθη, διότι ἀπεστάλη εἰς τὴν κοινωνίαν οὐχὶ ἵνα κρύψῃ τὸ εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθὲν χάρισμα, ἀλλ' ἵνα ἐξ αὐτοῦ καὶ εἰς ἄλλους μεταδῷ, ἀνατρέφων τέκνα ἐν εὐσεβείᾳ, ἢ παιδεύων τὸν λαὸν ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου. Ἀλλ' οὗτος ἠμέλησε, φοβηθεὶς μὴ ζημιωθῇ. ἐκ δὲ φόβου μὴ ἀμβλύτερος γένηται τὴν ἀρετήν, τῆς κοινωνίας ἀπεπήδησε, τοὺς δὲ ἄλλους ἀφείς, καὶ ἀμελήσας τοῦ νὰ ρυθμίσῃ αὐτούς, περὶ ἑαυτοῦ μόνον ἐφρόντισεν, εὑρίσκων πρόφασιν, συγγνώμην οὐκ ἔχουσαν[4]. Ὅθεν *Κύριε* (φωνεῖ) *ἔγνων σε*

1) Λουκ. ιβ' 48. 2) πρὸς Κορινθ Β' η' 12. 3) Ἰωάν. ιε' ιζ'.
4) Χρυσοστ. ὁμιλ. ς' εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθ. § 4.

ὅτι σκληρὸς εἶ ἄνθρωπος, θερίζων ὅπου οὐκ ἔσπειρας, καὶ συνάγων ὅθεν οὐ διεσκόρπισας.

Ἵνα δικαιολογήσῃ τὰ ἀδικαιολόγητα, προβαίνει μέχρις αὐθαδείας, ἀδυναμίαν τοῦ Θεοῦ λογιζόμενος τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην αὐτοῦ, σκληρότητα τὴν δικαιοσύνην, τυραννίαν τὴν ἐπιείκειάν του. Βλέπει τὸν Θεὸν μὴ ἐπηρεάζοντα τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως ἑκάστου, καὶ σκληρὸν διὰ τοῦτο ἀποκαλεῖ αὐτόν, ὡς ζητοῦνται, λέγει ὁ Θεοφύλακτος[1] «παρ' ἀνθρώπων ὑπακοήν, οἷς οὐκ ἐνεποίησεν ὁ Θεὸς τὸ ὑπήκοον, οὐδὲ ἐνέσπειρεν αὐτοῖς τὸ εὐπειθές· τοῦτο γὰρ αἰνίττεται διὰ τοῦ εἰπεῖν θερίζεις ὅπου οὐκ ἔσπειρας, τουτέστιν, ᾧ τινι οὐκ ἐνέσπειρας τὸ εὐπειθές, ἀπαιτεῖς παρ' ἐκείνου τὸ εὐπειθές».

Ταῦτα αὐθαδῶς προβαλλόμενος προστίθησιν εἰς δικαιολογίαν τάχα, *καὶ φοβηθεὶς, ἀπελθὼν ἔκρυψα τὸ τάλαντόν σου ἐν τῇ γῇ· ἴδε, ἔχεις τὸ σόν.* Ἐφοβήθη, διότι ὅπου δὲν ὑπάρχει *ἀγάπη,* ἐκεῖ *ὁ φόβος.* Διὰ τούτων ἐφανέρωσεν ἅμα εἰς ἡμᾶς ὁ Κύριος καὶ τὴν ἀχαριστίαν καὶ τὰς παραλόγους προφάσεις τῶν πονηρῶν καὶ ὀκνηρῶν, οἵτινες δὲν ἀρκοῦνται εἰς ὅσα δίδωσιν εἰς αὐτοὺς ὁ Θεός, δὲν εὐγνωμονοῦσιν αὐτῷ, ἀλλὰ πάντοτε προσκλαίονται καὶ μέχρις αὐθαδείας κατατολμῶσιν· ὅθεν καὶ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πονηροῦ δούλου ἐλέγχει τοὺς τοιούτους ὁ Κύριος λέγων, *πονηρὲ δοῦλε καὶ ὀκνηρέ, ἤδεις ὅτι θερίζω ὅπου οὐκ ἔσπειρα καὶ συνάγω ὅθεν οὐ διεσκόρπισα· ἔδει οὖν σε βαλεῖν τὸ ἀργύριόν μου τοῖς τραπεζίταις, καὶ ἐλθὼν ἐγὼ ἐκομισάμην ἂν τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ.*

Ἤτοι ἐξ αὐτῶν σου τῶν λόγων ἐξάγεται ὅτι ἐν ἐπιγνώσει τοῦ ὅτι ὤφειλες εὐθύνας ἐδείχθης ὀκνηρὸς καὶ ἀμελής· ἔπρεπε τὸ τάλαντον, ὅπερ σοὶ διεπιστεύθην, νὰ βάλῃς εἰς τραπεζίτας, ἤτοι νὰ μεταδώσῃς τὸν ὑλικὸν πλοῦτον εἰς πτωχούς, τὴν σοφίαν εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἐπ' ἐμὲ πεποίθησιν καὶ πρὸς ἐμὲ ἀφοσίωσιν τῷ πλησίον διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς διαγωγῆς σου, ἵνα, ἐλθὼν ἐγὼ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως ὅτι θέλω κρίνει ζῶντας καὶ νεκρούς, λάβω τὸ ἐμὸν σὺν τόκῳ· εὕρω βελ-

1) Ἑρμην. κλπ. σελ. 110.

τιωμένους ἄλλους ἐκ τοῦ ταλάντου, ὅπερ σοὶ διεπιστεύθην.

Μετὰ τὸν ἔλεγχον ἐπάγει τὴν τιμωρίαν, λέγων πρὸς τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ, *Ἄρατε οὖν ἀπ' αὐτοῦ τὸ τάλαντον καὶ δότε τῷ ἔχοντι τὰ δέκα τάλαντα (τῷ γὰρ ἔχοντι παντὶ δοθήσεται, ἀπὸ δὲ τοῦ μὴ ἔχοντος καὶ ὃ ἔχει ἀρθήσεται ἀπ' αὐτοῦ) καὶ τὸν ἀχρεῖον δοῦλον ἐκβάλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων.* Ἤτοι στερήσατε καὶ παντελῶς ἀπογυμνώσατε αὐτὸν τοῦ θείου χαρίσματος, διότι ὡς ἀμετάδοτος ἀνάξιος ἐφάνη αὐτοῦ. Ὁ Θεὸς αἴρει τὸ χάρισμα καὶ τὴν διὰ τὸ χάρισμα ἀνταπόδοσιν· αἴρει τὸ χάρισμα ἐν τῷ παρόντι βίῳ ὡς ἐπὶ τῶν Ἰουδαίων ἐποίησεν, ὡς τὸν Ἰούδαν ἀπεστέρησε τοῦ ἀποστολικοῦ χαρίσματος εὐθὺς μετὰ τὴν προδοσίαν, ὡς καθιστᾷ ἐνίοτε πένητα πενήτων τὸν σκληρὸν καὶ ἀμετάδοτον πλούσιον· αἴρει τὴν διὰ τὸ χάρισμα ἀνταπόδοσιν ἐν τῷ μέλλοντι βίῳ, ὅπου ἡ κρίσις καὶ ἡ ἀνταπόδοσις. Ἀφ' οὗ δὲ ἀπογυμνώσῃ αὐτὸν τῆς θείας χάριτος παραδίδωσιν εἰς τὰς βασάνους, ἀπομακρύνει αὐτὸν τοῦ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἀφίησιν εἰς τὰς τιμωρίας τῆς κολάσεως.

Ταῦτα λέγων ἐφώνει· ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω. Ἤτοι ὁ ἔχων ὦτα ψυχικὰ πρὸς ἀντίληψιν τῶν χρησίμων καὶ σωτηρίων, ἀκουέτω, μετὰ συνέσεως, δηλ. ἃς ἐγκύψῃ ἐν τῇ μελέτῃ τῶν ἀνωτέρω.

ΚΕ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ΙΖ' Κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. ιε' 21 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐξῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος.

22 Καὶ ἰδοὺ, γυνὴ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα, ἐκραύγασεν αὐτῷ, λέγουσα, *ἐλέησόν με, Κύριε, υἱὲ Δαυὶδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.*

23 Ὁ δὲ οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον. Καὶ προσελθόντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠρώτων αὐτόν, λέγοντες, *ἀπόλυσον αὐτὴν, ὅτι κράζει ὄπισθεν ἡμῶν.*

24 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, *οὐκ ἀπεστάλην εἰμὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ.*
25 Ἡ δὲ ἐλθοῦσα προσεκύνει αὐτῷ λέγουσα, *Κύριε βοήθει μοι.*
26 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, *οὐκ ἔστι καλὸν λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.*
27 Ἡ δὲ εἶπε, *ναί, Κύριε· καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν.*
28 Τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, *ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις· γενηθήτω σοι ὡς θέλεις.* Καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης.

Πρὶν ἢ ἐπιληφθῶμεν τῆς ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικῆς περικοπῆς ὀφείλομεν ἵνα ἀναδράμωμεν εἰς τὰ προηγούμενα ἐδάφια τοῦ κεφαλαίου, ἐξ οὗ αὕτη ἐλήφθη, τὸ μὲν ὅπως καταμάθωμεν τοὺς λόγους, δι' οὓς ὁ Σωτὴρ πρὸς ὥραν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος ἀνεχώρησε, τὸ δὲ ὅπως μὴ στερηθῶμεν τῆς ἐποικοδομητικῆς διδασκαλίας, ἣν ἐν αὐτῇ ἀπαντῶμεν.

Μικρὸν μετὰ τὴν διὰ πέντε ἄρτων ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος τροφοδότησιν τῶν πεντακισχιλίων ἀνδρῶν προσῆλθον εἰς αὐτὸν ἀπὸ Ἱεροσολύμων γραμματεῖς καὶ φαρισαῖοι, λόγῳ μὲν ἵνα ἀκούσωσιν αὐτοῦ, πράγματι δὲ ἵνα ἐν τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ ἀναζητήσωσι στοιχεῖα κατηγορίας κατ' αὐτοῦ· ὅθεν ὡς εἰδόν τινας τῶν μαθητῶν ἐσθίοντας ἀνίπτοις χερσίν, ἐπίστευσαν ὅτι ἀνεῦρον ἀφορμὴν κατηγορίας. Ἐκ τῶν λόγων ὅμως αὐτῶν ἀφορμὴν λαβὼν ὁ Σωτὴρ ἀνέπτυξεν ὅτι τὰ μολύνοντα τὸν ἄνθρωπόν εἰσιν οὐχὶ αἱ τροφαί, ἀλλ' αἱ ἐκ τῆς καρδίας ἐκπηγάζουσαι κακίαι, ἤτοι οἱ *πονηροὶ διαλογισμοί,* οἱ προηγούμενοι τῶν ἔργων, ἐξ ὧν μετὰ τῶν ἐλατηρίων ἑκάστου ὁ χαρακτὴρ σχηματίζεται. Σὺν τούτῳ καὶ τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον ἔργα κατωνόμασε, τὴν ἀπὸ τούτων ἀποχὴν συστησάμενος· ταῦτα δέ εἰσιν, εἶπεν **οἱ φόνοι,** ἤτοι ἡ ἐπιβουλὴ κατὰ τῆς

ζωῆς τοῦ πλησίον, ἡ ἀναίρεσις αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ διττὴ εἶνε ἡ ἐπιβουλή, ἅτε διώκουσα ἢ τὸν φυσικὸν ἢ τὸν ἠθικὸν τοῦ πλησίον θάνατον, κατέκρινεν ἐξ ἴσου τόν τε ἐγείραντα δολοφόνον φάσγανον κατὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ, καὶ τὸν ἠθικῶς δολοφονοῦντα τὸν πλησίον, ἣν ἰδέαν πλατύτερον ἀνέπτυξεν ὁ ἐπιστήθιος μαθητὴς εἰπών, «πᾶς ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστί[1]». Πρὸς δὲ κατωνόμασε τὰς **μοιχείας** καὶ **πορνείας**, ἤτοι τὰς ἀθεμίτους σχέσεις, τὰς ἐξ ἀθεμίτων τῆς καρδίας ἐπιθυμιῶν ἐκπηγαζούσας· τὰς **κλοπάς**, ἤτοι τὴν τῶν ἀλλοτρίων ἄνομον κατοχήν· τὴν **ψευδομαρτυρίαν**, ἤτοι τὴν ἐξ αἰσχροκερδείας ἢ ἐκ πάθους ἐκδικήσεως ψευδῆ κατάθεσιν ἐπὶ ζημίᾳ ὑλικῇ ἢ ἠθικῇ τοῦ πλησίον· τὴν **βλασφημίαν**, ἤτοι τὴν ἐκστόμισιν ἢ καὶ διανόησιν λόγων ἀσεβῶν κατὰ τοῦ Θεοῦ· τὴν **πλεονεξίαν**, ἤτοι τὴν ἀκόρεστον ἐπιθυμίαν ἀπολαύσεως πλούτου, τὴν ὠθοῦσαν εἰς καταπάτησιν καὶ σφετερισμὸν τῶν δικαίων τοῦ πλησίον· τὴν **πονηρίαν**, ἤτοι τὰ καταχθόνια μηχανήματα τῆς κολακείας, κατασκοπείας, ἀπειλῶν καὶ προσποιήσεων, δι' ὧν οἱ πλεονέκται καὶ φιλέκδικοι προσπαθοῦσιν ἵνα κορέσωσι τὰς μυσαρὰς αὐτῶν ὀρέξεις· τὸν **δόλον**, ἤτοι τὴν ὑπόκρισιν καὶ τὴν ἀπάτην· τὴν **ἀσέλγειαν**, τουτέστι τὴν δεσποτείαν τῶν ζωωδῶν παθῶν· τὸ **πονηρὸν βλέμμα**, ἤτοι τὴν μετὰ φθόνου καὶ μίσους ἐπίβλεψιν τῶν ὠφελειῶν ἃς ὁ πλησίον καρποῦται· τὴν **ὑπερηφάνειαν**, ἤτοι τὴν κα φαντασίαν ἐκτίμησιν τῆς ἡμετέρας ἀξίας, τὴν ἐξ ἐγωϊσμ ἀποτύφλωσιν πρὸς μὴ διάκρισιν τῶν ἰδίων ἡμῶν ἐλαττωμάτων· καὶ τέλος τὴν **ἀφροσύνην**, τουτέστι τὴν ἠθικὴν μωρίαν, τὴν ὠθοῦσαν εἰς παρακοὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ φέρουσαν εἰς θάνατον τὸν ἀσεβῆ. *Ταῦτά ἐστιν*, εἶτεν ὁ Σωτήρ, *τὰ κοινοῦντα τὸν ἄνθρωπον, τὸ δὲ ἀνίπτοις χερσὶ φαγεῖν οὐ κοινεῖ τὸν ἄνθρωπον.*

Ἡ ἀπάντησις αὕτη ἀπεστόμωσε μὲν τοὺς γραμματεῖς καὶ φαρισαίους, πλὴν ἅμα ἐξήγειρε τὴν ὀργὴν αὐτῶν καὶ τὸν χόλον, διότι κατελεγχόμενοι καὶ ἀναπολόγητοι μένοντες, ἔβλε-

1) Ἰωαν Α' καθολ. γ' 15.

πον διασκεδαννύμενον τὸ τέως παρὰ τῷ λαῷ ἐπὶ πολυμαθείᾳ καὶ πολυεπιστημοσύνῃ γόητρον αὐτῶν· ὅθεν καὶ ἐξεμάνησαν κατὰ τοῦ Σωτῆρος, ὅς, ἀφεὶς αὐτούς, ἵνα μὴ τὴν μανίαν αὐτῶν ἐπὶ μᾶλλον ἐκκαύσῃ, καὶ ἐξελθὼν ἐκεῖθεν, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη Τύρου καὶ Σιδῶνος, ἵνα ἐκφύγῃ τὴν ὀργὴν καὶ τὸ μῖσος τῶν διψώντων τὸ αἷμα αὐτοῦ φαρισαίων. Ἀνεχώρησε δὲ διότι δὲν εἶχεν ἐπιστῇ ἔτι ἡ ὥρα καθ' ἣν ἔμελλε νὰ παραδοθῇ· ἀνεχώρησεν, οὐχὶ δειλιῶν, ἀλλ' ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς, καθ' ἃ καὶ προηγουμένως εἴπομεν, νὰ μὴ ἐπιρρίπτωμεν ἑαυτοὺς εἰς κινδύνους, ἀλλὰ καταλαμβανόμενοι μὲν ὑπ' αὐτῶν νὰ ἱστάμεθα γενναῖοι, μὴ καταληφθέντες δὲ νὰ μὴ ἐμβάλλωμεν αὐτοὺς εἰς ἐθελούσιον κίνδυνον, καὶ τοῦτο διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως.

Πρὸς τί δὲ ἀπῆλθεν εἰς τὰ μέρη Τύρου[1] καὶ Σιδῶνος[2];

---

1) *Τύρος* καὶ σήμερον *Σὸρ* πολίχνη ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Συρίας, ἀριθμοῦσα 6000 κατοίκους καὶ ὀνομαστὴ σήμερον διὰ τὰ ὑφαντουργεῖα αὐτῆς. Πάλαι δύο πόλεις ἔφερον τὸ ὄνομα τοῦτο· ἡ μὲν μία ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Συρίας πρὸς Ν τῆς Σιδῶνος, ἡ δὲ ἄλλη ἐπὶ γείτονος αὐτῇ νησίδος. Ἡ *πρώτη* ἐθεμελιώθη τῷ 1900 π. Χ. καὶ κατεσκάφη τῷ 572 μετὰ δεκατριετῆ πολιορκίαν ὑπὸ τοῦ Ναβουχοδονόσορος. Ἐν αὐτῇ ἐβασίλευσεν ὁ περιώνυμος Ἰράμ ὁ συνδραμὼν τῷ Σολομῶντι εἰς ἀνέγερσιν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις ναοῦ διὰ παροχῆς αὐτῷ ξυλείας ἐκ τῶν κέδρων τοῦ Λιβάνου· ὁ Ἰωβὰλ Α', πατὴρ τῆς ἐπιβοήτου βασιλίδος τοῦ Ἰσραὴλ Ἰεζάβελ· ὁ Πυγμαλίων, οὗ ἡ ἀδελφὴ Διδώ, φυγοῦσα τὴν πάτριον ἑστίαν, ἐθεμελίωσε τὴν Καρχηδόνα· καὶ ἄλλοι, ὀνομαστοὶ γενόμενοι μονάρχαι. Ἡ πόλις αὕτη διακριθεῖσα ἐν τῇ ναυτιλίᾳ ἐπεκλήθη βατίλιστα τῶν θαλασσῶν. Ἡ *δευτέρα*, θεμελιωθεῖσα μετὰ τὴν ἐπὶ Ναβουχοδονόσορος καταστροφὴν τῆς πρώτης, ἡλώθη τῷ 332 π. Χ. μετὰ ἑπτάμηνον πολιορκίαν ὑπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου. Ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Τούρκων περιῆλθεν αὕτη τῷ 1517. Σήμερον ὁ λιμὴν αὐτῆς εἶνε ὅλος ἀμμόχωστος, οὗ ἕνεκα τὰ πλοῖα δὲν δύνανται νὰ πλησιάσωσιν αὐτῇ. 2) Ἡ *Σιδὼν* καὶ σήμερον *Σαΐδα* εὐλίμενος πόλις κειμένη πρὸς Β τῆς Τύρου καὶ ἀριθμοῦσα 8000 κατ. Ἐχρημάτισεν ἐν τῇ ἀρχαιότητι πρωτεύουσα μικρᾶς ἐπικρατείας, πλουτίας ἀναδειχθείσης διὰ τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Κῦρος ὁ μέγας περιέλαβεν αὐτὴν εἰς τὰς περσικὰς κτήσεις. Τῷ 354 π. Χ. θελήσασα ν' ἀποσείσῃ τὸν περσικὸν ζυγὸν ἀπώλεσε 40,000 τῶν κατοίκων αὐτῆς καὶ εἶδε τὸ κράτι-

Ἵνα καὶ εἰς τὰ ἔθνη ἀνοίξῃ τοῦ λοιποῦ τὴν θύραν τῆς σωτηρίας. Ἔπραξε δὲ τοῦτο, ἀφ' οὗ ἀπήλλαξε τῆς τῶν βρωμάτων παρατηρήσεως, ὥσπερ καὶ τὸν Πέτρον ἔπεμψε κατόπι πρὸς τὸν ἐθνικὸν Κορνήλιον, ἀφ' οὗ πρότερον διέταξεν αὐτὸν ἵνα λύσῃ τὸν νόμον τοῦτον. Μόλις ἔφθασεν εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ ἰδού, γυνὴ Χαναναία ἀπὸ τῶν ὁρίων ἐκείνων ἐξελθοῦσα, ἐκραύγασεν αὐτῷ λέγουσα, ἐλέησόν με, Κύριε, υἱὲ Δαυίδ· ἡ θυγάτηρ μου κακῶς δαιμονίζεται.

Τινές, καθ' ἃ ὑπομνηματίζει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, ἐπὶ τῆς παραβολῆς ταύτης ἀλληγοροῦντες, λέγουσιν, ὅτι, ὅτε ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Ἰουδαίας ὁ Χριστός, τότε ἐτόλμησεν ἵνα προσέλθῃ πρὸς αὐτὸν ἡ ἐκκλησία, καὶ αὐτὴ ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῆς ἐξελθοῦσα· ἐπὶ τούτῳ δὲ προσαρμόττουσι καὶ τὸ δαυϊδικὸν ἐκεῖνο, «ἐπιλάθου τοῦ λαοῦ σου καὶ τοῦ οἴκου τοῦ πατρός σου[1]».

Ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς προσαγορεύων τὴν γυναῖκα ταύτην Χαναναίαν[2] διακρίνει μὲν αὐτὴν διὰ τοῦ ἐθνικοῦ αὐτῆς ὀνόματος, ἀλλ' ἅμα κατηγορεῖ ταύτης ὡς ἐθνικῆς· πράττει δὲ τοῦτο, ἵνα δείξῃ τὸ θαῦμα, καὶ μειζόνως τὴν πίστιν τῆς ἐξ ἐθνῶν ταύτης γυναικὸς ἀνακηρύξῃ· διότι, Χαναναίαν ἀκούον-

στον αὐτῆς μέρος πυρπολούμενον ὑπὸ τοῦ ἐξανδραποδήσαντος αὐτὴν περσικοῦ στρατου. Μετὰ εἴκοσιν ἔτη ἐθελουσίως ἤνοιξεν αὕτη τὰς πύλας αὐτῆς εἰς Ἀλέξανδρον τὸν μέγαν καὶ παρέσχεν αὐτῷ τὸ ναυτικόν της εἰς ἐκπολιόρκησιν τῆς ἀντιζήλου αὐτῆς Τύρου.

1) Ψαλμ. μδ' 11. 2) Χαναναῖοι ἐλέγοντο οἱ ἐκ τοῦ τετάρτου αὐτοῦ υἱοῦ ἀπόγονοι τοῦ γενάρχου Χάμ, πρωτοτόκου υἱοῦ τοῦ Νῶε. Κατὰ τὴν βίβλον τῆς Γενέσεως τοῦ Χαναὰν υἱοὶ ἐγένοντο ὁ Σιδών, ὁ Χετταῖος, ο Ἰεβουσαῖος (ἐξ οὗ ἡ τῶν Χαναναίων φυλὴ ἡ δεσπόζουσα τῆς Ἱερουσαλὴμ κατα τὴν ὑπὸ Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ εἴσοδον τῶν ἑβραίων εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας), ὁ Ἀμορραῖος, ὁ Γεργεσαῖος, ὁ Εὐαῖος, ὁ Ἀρουκαῖος, ὁ Ἀσενναῖος, ὁ Ἀράδιος, ὁ Σαμαραῖος, καὶ ὁ Ἀμαθί, ἐξ ὧν αἱ φυλαὶ τῶν Χαναναίων, ὧν τὰ ὅρια ἐγένοντο ἀπὸ Σιδῶνος ἕως Γεραρὰ (ἀρχαίας πόλεως τῶν Φιλισταίων) καὶ Γαζὰν (τῆς νῦν Γαζας κειμένης 5 χιλιάμ. ΝΔ τῆς Ἱερουσαλήμ), καὶ ἕως Σοδόμων καὶ Γομόρρας (ὧν τὰς θέσεις κατέχει νῦν ἡ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ νεκρὰ θάλασσα), καὶ ἕως Λασὰ (κατὰ τὴν περιοχὴν τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Πενταπόλεως)· ἴδε Γεν. ι' 6—19.

τες, ἀναμιμνησκόμεθα τῶν παρανόμων ἐκείνων ἐθνῶν, ἅτινα καὶ τοὺς τῆς φύσεως νόμους ἐκ βάθρων ἀνέτρεψαν. Τούτων ἀναμνησθέντες, ἐννοοῦμεν τὴν δύναμιν τῆς τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ παρουσίας· διότι οἱ μὲν ἐκβληθέντες, ἵνα μὴ τοὺς Ἰουδαίους διαστρέψωσι, τοσοῦτο τῶν Ἰουδαίων ἐφάνησαν κρείσσονες, ὥστε, ἐν ᾧ ἐκεῖνοι τὸν πρὸς αὐτοὺς ἐρχόμενον Σωτῆρα ἀπεδίωκον, οὗτοι καὶ ἐκ τῶν ὁρίων αὐτῶν ἐξήρχοντο, ἵνα προσέλθωσι πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν.

Ἡ ἐν γένει εἰκών, ἣν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἀναπαρίστησι πρὸς ἡμᾶς διὰ τῶν ἀνωτέρω, ἔχει πολὺ τὸ συγκινητικὸν καὶ ἐπιβάλλον. Προσερχομένη ἡ Χαναναία οὐδὲν ἕτερον φωνεῖ, ἀλλὰ μόνον **ἐλέησόν με**· δὲν τολμᾷ νὰ προσαγάγῃ εἰς ὄψιν τοῦ διδασκάλου τὴν δαιμονιῶσαν θυγατέρα αὐτῆς, ἀλλ' ἐκείνην μὲν ἀφίησιν ἐν τῷ οἴκῳ κειμένην, αὐτὴ δὲ τὴν ἱκετηρίαν ἀναπέμπει, ἔλεος ζητοῦσα, καὶ εὐσπλαγχνίαν ἐκλιπαροῦσα. Ἡ φωνὴ τῆς ὀδύνης αὐτῆς τὰς μυχιαιτάτας συγκινεῖ ἵνας, διότι εἶνε μήτηρ, καὶ ἱκετεύει ὑπὲρ θυγατρός, καὶ θυγατρὸς οὕτω κακῶς διακειμένης. Λέγει δὲ τὸ πάθος μόνον καὶ οὐδὲν πλέον προστίθησι. Δὲν ἕλκει τὸν ἰατρὸν εἰς τὴν οἰκίαν, ἀλλὰ τὴν συμφορὰν διηγησαμένη καὶ τῆς νόσου τὴν ἐπίτασιν εἰποῦσα, τὸν ἔλεον τοῦ Σωτῆρος ἐπικαλεῖται, μεγαλοφώνως κράζουσα **ἐλέησόν με.** Τίς ὁ δυνηθησόμενος νὰ μείνῃ ἀσυμπάθητος εἰς τὴν φωνὴν ταύτην τοῦ πόνου καὶ τῆς ὀδύνης μητρὸς ἱκετευούσης; καὶ ὅμως ὁ Σωτὴρ *οὐκ ἀπεκρίθη αὐτῇ λόγον.*

Πῶς; ὁ τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀγνωμονοῦντας μὴ παρορῶν, καὶ βλασφημοῦντας παρακαλῶν, καὶ πειράζοντας μὴ καταλιμπάνων, τὴν ἐπιτρέχουσαν, καὶ παρακαλοῦσαν, καὶ ἱκετεύουσαν, οὐδ' ἀποκρίσεως ἀξιοῖ; Μάλιστα. Ἀλλὰ πρὸς τί ἡ τοσαύτη ψυχρότης πρὸς τὴν οὔτε νόμῳ οὔτε προφήταις ἐντραφεῖσαν καὶ ὅμως τοσαύτην εὐλάβειαν ἐπιδεικνυμένην καὶ μεγαλοφώνως ἀνακηρύττουσαν αὐτὸν ὡς τὸν προσδοκώμενον Μεσσίαν διὰ τῆς ἀναφωνήσεως; **ἐλέησόν με Κύριε, υἱὲ Δαυίδ;** Δὲν ἦλθεν αὕτη ὡς ὀφειλὴν ἀπαιτοῦσα, ἀλλὰ προσῆλθε τὸν ἔλεον αὐτοῦ δεομένη· ὅπως δὲ κάμψῃ εἰς συμπάθειαν, τὴν οἰκείαν

συμφοράν ἐξετραγῴδει μόνον· καὶ ὅμως οὐδὲ ἀποκρίσεως ἀξιοῦται; Ναί, δὲν ἀξιοῦται ἀπαντήσεως, οὐχὶ διότι ἦν ἐθνική, ἀλλ' ἵνα δοκιμασθεῖσα ἔτι μᾶλλον ἀναλάμψῃ, καὶ ἴδωσιν οἱ μαθηταὶ τὸ μέγεθος τῆς πίστεως αὐτῆς, καίπερ οὖσης ἐξ ἐθνῶν. Παρὰ τῷ Θεῷ οὐδόλως ὑπάρχει προσωποληψία· *οὐκ ἀπεκρίθη* (δὲ) *αὐτῇ λόγον*, ἵνα καὶ τὴν πίστιν αὐτῆς ἀναδείξῃ καὶ τοὺς μαθητὰς καὶ πάντας ἡμᾶς παιδεύσῃ, ὅπως μὴ ἀθυμῶμεν, ὅταν δὲν τυγχάνωμεν τῶν αἰτήσεων, καὶ μὴ ἀφιστάμεθα τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ προσκατερῶμεν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει, ἵνα τὸν εὐσυμπάθητον εἰς οἶκτον κάμψωμεν.

Τόσον σπαρακτικαὶ ἦσαν αἱ φωναὶ τῆς γυναικὸς ταύτης καὶ τόσον συγκινητικὸν τὸ θέαμα τῆς θλίψεως αὐτῆς, ὥστε οἱ μαθηταὶ πρὸς τὴν συμφορὰν αὐτῆς διεταράχθησαν καὶ ἠθύμησαν, *προσελθόντες* (δὲ) *ἠρώτων αὐτὸν λέγοντες· ἀπόλυσον αὐτήν, ὅτι κράζει ὄπισθεν ἡμῶν.*

Καίτοι διεταράχθησαν, δὲν ἀπέστησαν ὅμως τῆς πρὸς τὸν διδάσκαλον εὐλαβείας· ἂν δὲ πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῆς γυναικὸς ἀνηνέχθησαν, μετὰ πολλοῦ τοῦ σεβασμοῦ ἔπραξαν τοῦτο· ὅθεν οὐδὲ τὰς συμπαθείας αὐτῶν ἐτόλμησαν ἵνα ἀναφανδὸν ἐκφράσωσιν, ὅπως μὴ ἐκληφθῶσιν ὡς ἐπεμβαίνοντες εἰς τὰς πράξεις τοῦ Κυρίου, ἢ προσβάλλοντες αὐτὸν δι' ἐπικρίσεως τῶν πράξεων αὐτοῦ, ἀλλ' ἠρκέσθησαν λέγοντες, *ἀπόλυσον αὐτήν.*

Ὁ Σωτὴρ ὅμως, δι' ὃν οὐδὲν εἶνε ἀπόρρητον καὶ ἀποκεκρυμμένον, τοῦ πρὸς αὐτὸν διαβήματος τῶν μαθητῶν αὐτοῦ τὸν λόγον ἀπεκάλυψε, δι' ὧν εἶπεν, *οὐκ ἀπεστάλην εἰμὴ εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ.* Ἤτοι τί μεσιτεύετε παρ' ἐμοὶ ὑπὲρ τῆς ἐθνικῆς ταύτης; αὕτη δὲν εἶνε ἐκ τῶν ἀπολωλότων προβάτων τοῦ οἴκου Ἰσραήλ· δὲν ἀνήκει εἰς τὸ ἔθνος ἐκεῖνο, ὅπερ ἐξελεξάμην εἰς φύλακα τῆς ἐπ' ἐμὲ ὡς μέλλοντα Σωτῆρα πίστεως, οὗτινος τὰ μέλη ἐγκατέλειπον οἱ θρησκευτικοὶ αὐτοῦ διδάσκαλοι καὶ ὁδηγοὶ καὶ ὑπὲρ ὧν διάκονος ἐγενόμην περιτομῆς ὑπὲρ ἀληθείας Θεοῦ εἰς τὸ βεβαιῶσαι τὰς ἐπαγγελίας τῶν πατέρων[1].

1) πρὸς Ρωμ. ιε' 8.

Διὰ τῆς ἀπαντήσεως ἄρα ταύτης ὁ Σωτὴρ ἐν πρώτοις κατέδειξεν εἰς τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ὅτι ἐπίστατο ὡς παντογνώστης τὸν ἀληθῆ σκοπὸν τῆς πρὸς αὐτὸν ἀναφορᾶς αὐτῶν καὶ δεήσεως ὑπὲρ τῆς κοπτομένης καὶ ἱκετευούσης Χαναναίας, ὑπὲρ ἧς τὸν ἔλεον αὐτοῦ ἐξεζήτουν, καὶ ὄχι τὴν ἀπόλυσιν· σύναμα ὅμως κατέδειξεν ὅτι ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ ἀποστολὴ ἦν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, οἵτινες, ἔχοντες τὰς περὶ Χριστοῦ προφητείας, καὶ παρασκευασθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἀποστολῆς πνευματεμφόρων ἀνδρῶν εἰς ἀναγνώρισιν τῆς ταυτότητος τοῦ Μεσσίου καὶ ἀποδοχὴν αὐτοῦ, ἦσαν οἱ μόνοι κατάλληλοι νὰ δεχθῶσι τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως διδασκαλίαν καὶ διαδώσωσιν αὐτὴν καθ' ἅπασαν τὴν οἰκουμένην. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ τὴν πίστιν τῆς γυναικὸς ἐντονώτερον ὑπὸ δοκιμασίαν ἔθετο, ἵνα διδάξῃ τοὺς μαθητὰς ὅτι καὶ τὰ ἔθνη δὲν ἔμειναν ὅλως ἀπροπαράσκευα εἰς ὑποδοχὴν αὐτοῦ, καὶ ὅτι, μέλλοντες νὰ ἀποσταλῶσι πρὸς αὐτά, ὅπως τὸ εὐαγγέλιον διδάξωσι, δὲν ἔπρεπε ν' ἀποδειλιῶσι διὰ τὴν ἐξαχρείωσιν εἰς ἣν τὰ ἔθνη κατήντησαν, ἀλλὰ μετὰ πεποιθήσεως περὶ τοῦ ἑτοίμου αὐτῶν εἰς ὑποδοχὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, νὰ διαδράμωσι τὴν οἰκουμένην. Ὅθεν δὲν ἠρκέσθη εἰς τὴν σιγήν, ἣν πρὸς τὰς δεήσεις τῆς ἐξικετευούσης Χαναναίας ἀντέταξεν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπάντησιν ταύτην ἔδοτο εἰς τοὺς μαθητὰς εἰς ἐπήκοον τῆς γυναικός, ὅπως ἐπὶ μᾶλλον τὴν πίστιν αὐτῆς ἀναδείξῃ· διότι, ὡς ὑπομνηματίζει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, «ἱκανὴ μὲν οὖν καὶ ἡ σιγὴ εἰς ἀπόγνωσιν αὐτὴν ἐμβαλεῖν, ἡ δὲ ἀπόκρισις καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐποίει· τὸ γὰρ μεθ' ἑαυτῆς καὶ τοὺς συνηγόρους ἐξαπορηθέντας ἰδεῖν, καὶ τὸ ἀκοῦσαι ὅτι καὶ τὸ πρᾶγμα γενέσθαι ἀμήχανον, εἰς ἄφατον ἀπορίαν ἐνέβαλεν».

Ἐπὶ τούτοις ὅμως ἡ γυνὴ δὲν ἀπεθάρρησεν, ἀλλ' *ἐλθοῦσα προσεκύνει αὐτῷ, λέγουσα, Κύριε, βοήθει μοι*· ἤτοι ἐπέτεινε τὴν παράκλησιν προσκαρτεροῦσα ἐν τῇ δεήσει. Δὲν ἀπηλπίσθη αὕτη ἐκ τῶν λόγων οὓς ἤκουσεν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν οἰκίαν, εἰς ἣν ὁ Σωτὴρ κατέλυσε, μεταβᾶσα, τὴν βοήθειαν καὶ τὸν παρ' αὐτοῦ ἔλεον ἐξελιπάρει. Ὁ Σωτὴρ ἐν τούτοις, μὴ ἀρκεσθεὶς εἰς τὰ

προηγουμένως ὑπ' αὐτοῦ ρηθέντα, ἐπέτεινε τὴν ἐξαπόρησιν, ἵνα διὰ τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ μεγίστου βαθμοῦ τῆς ἐπ' αὐτὸν πεποιθήσεως τῆς διψώσης σωτηρίας ἐθνικῆς γυναικός, ἐπιρρώσῃ ἔτι μᾶλλον τὸ φρόνημα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ· ὅθεν *ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐκ ἐστι λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων καὶ βαλεῖν τοῖς κυναρίοις.*

Τοὺς Ἰουδαίους δὲν ἀπεκάλεσε *πρόβατα,* ὡς πρὸ μικροῦ, ὅτε πρὸς τοὺς μαθητὰς ἀπετείνετο, ἀλλὰ *τέκνα* προσηγόρευσεν, ἵνα ἐντονωτέραν ποιήσηται τὴν τέως διαφορὰν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐθνικούς· τούτους δὲ *κυνάρια* κατωνόμασε, ἵνα ἔνθεν μὲν προκαλέσῃ ἀποκάλυψιν τῆς πίστεως τῆς γυναικός, ἔνθεν δὲ πιστώσῃ τοὺς μαθητὰς ὅτι παρὰ τοῖς ἐθνικοῖς ὑπῆρχε πίστις ὑψηλοτέρα τῆς παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις· ὅθεν ἐφ' ὅσον ἡ Χαναναία ἐπέτεινε τὴν ἱκετηρίαν, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ αὐτὸς τὴν παραίτησιν ἐπέτεινεν.

Ἀκούσασα ἡ ἐθνικὴ τὴν ἀποστροφὴν δὲν ἀπεχώρησεν ἄπελπις, ἀλλ' ἐνέμεινεν ἐγκαρτεροῦσα, ἀπ' αὐτῶν δὲ τῶν λόγων τῆς ἀποστροφῆς τὴν συνηγορίαν ἔπλεξεν, εἰποῦσα, *ναί, Κύριε, καὶ γὰρ τὰ κυνάρια ἐσθίει ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν* ἤτοι ναί, Κύριε, δὲν ἁρμόζει νὰ λάβῃ τις τὸν *ἄρτον* ἐκ τῶν τέκνων καὶ ρίψῃ αὐτὸν εἰς τὰ κυνάρια, διότι τὰ κυνάρια ἐσθίουσι τὰ *ψιχία* τὰ πίπτοντα ἐκ τῆς τραπέζης τῶν κυρίων αὐτῶν· δός μοι λοιπὸν οὐχὶ ἄρτον, ἀλλὰ ψιχία· δός μοι . . ., ἀλλ' οὐχί· ἄφες με ἵνα συλλέξω τὰ ἐκ τῆς τραπέζης πίπτοντα χαμαί. Ἐν τῇ ἀπαντήσει ταύτῃ τῆς Χαναναίας, ἐν ᾗ ἡ ὡραιοτάτη παρίσταται εἰκὼν τῶν ἐθνῶν διψώντων τὴν ἀλήθειαν, ἣν οἱ Ἰουδαῖοι περιεφρόνουν, δύο ἀξιόζηλα αἰσθήματα διαλάμπουσιν, ὑψίστη πίστις, καὶ μεγίστη ταπεινοφροσύνη. Ἀντιπαραβάλλωμεν πρὸς ταύτην τὴν τῶν Ἰουδαίων μεγαληγορίαν φωνούντων, «σπέρμα Ἀβραὰμ ἐσμὲν καὶ οὐδενὶ δεδουλεύκαμεν πώποτε» καὶ «ἐκ τοῦ Θεοῦ γεγεννήμεθα[1]», καὶ ἀποθαυμάσωμεν ἔτι μᾶλλον τὸ μέγεθος τῆς πίστεως τῆς ἐθνικῆς, ἧς ἡ πίστις καὶ ἡ ἐπὶ τὸν

1) Ἰωάν. η' 33, 41.

Σωτῆρα πεποίθησις, οὕτω δοκιμασθεῖσα, φαεσφόρος ἀνέλαμψεν.

Ἴσως ἐνιστάμενός τις παρατηρήσει· πρὸς τί ἡ τοσαύτη δοκιμασία; μὴ ὁ παντογνώστης Σωτὴρ δὲν ἐπίστατο τὸ μέγεθος τῆς πίστεως τῆς γυναικός; Ναί, ἐπίστατο τοῦτο, ἀλλ' ὑπὸ δοκιμασίαν ἔθετο τὴν πίστιν αὐτῆς, ἵνα περὶ τοῦ μεγέθους αὐτῆς πιστώσῃ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ. Δὲν εἶχε κατέναντι αὐτοῦ τέκνον τοῦ Ἰσραήλ, κατέχον τὰς περὶ Χριστοῦ προφητείας, οὗτινος ἡ περὶ τῆς ταυτότητος αὐτοῦ ὡς Μεσσίου πεποίθησις ἤθελε εἶσθαι εὐεξήγητος· εἶχεν ἐθνικὴν γυναῖκα, μὴ προπαρασκευασθεῖαν ὡς οἱ τοῦ Ἰσραὴλ ἀπόγονοι, καὶ ἔχουσαν ἀνάγκην αὐστηρᾶς δοκιμασίας πρὸς ἀνάδειξιν τῆς πίστεως αὐτῆς ὡς χρυσοῦ ἐν χωνευτηρίῳ. Ἐὰν ὡς εἰδὼς τὴν πίστιν αὐτῆς ἅμα τῇ πρώτῃ δεήσει ἐπήκουε τῆς αἰτήσεώς της, οἱ μαθηταὶ δὲν ἤθελον κατανοήσει τὸ βάθος τῆς πίστεως, δι' ἣν εἰς ἔλεον ἐκινήθη ὁ φιλάνθρωπος Κύριος· μετὰ τὴν δοκιμασίαν ὅμως εἰς οὐδένα οὐδ' ὁ ἐλάχιστος ἀπέμεινε δισταγμός· ὅθεν *τότε ἀποκριθεὶς ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ, ὦ γύναι, μεγάλη σου ἡ πίστις, γενηθήτω σοι ὡς θέλεις.*

Ὄντως μεγάλη ἡ πίστις τῆς γυναικὸς ταύτης, ἧς ἡ ἐν τῇ πίστει σταθερότης διὰ τοσούτων δοκιμασιῶν κατεδείχθη, δι' ὃ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἤκουσε, *γενηθήτω σοι ὡς θέλεις· καὶ ἰάθη ἡ θυγάτηρ αὐτῆς ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης·* ἤτοι τοῦ ποθουμένου ἐπέτυχε.

ΚΣΤ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Α' Κυριακῆς, κατὰ Λουκᾶν.

Λουκᾶ. κεφ. ε' Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἑστὼς ὁ Ἰησοῦς παρὰ τὴ
λίμνη Γεννησαρέτ·
2 Εἶδε δύο πλοῖα ἑστῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἁλιεῖς
ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα.
3 Ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν ἐκ τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ Σίμωνος, ἠ-
ρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον· καὶ
καθίσας ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους.

4 Ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα, ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν.
5 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Σίμων εἶπεν αὐτῷ, ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον.
6 Καὶ τοῦτο ποιήσαντες, συνέκλεισαν ἰχθύων πλῆθος πολύ· διερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν,
7 Καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ, τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς· καὶ ἦλθον, καὶ ἔπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά.
8 Ἰδὼν δὲ Σίμων Πέτρος προσέπεσε τοῖς γόνασι τοῦ Ἰησοῦ, λέγων, ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ, ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι, Κύριε.
9 Θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων, ἣ συνέλαβον.
10 Ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι. Καὶ εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα ὁ Ἰησοῦς, μὴ φοβοῦ, ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν.
11 Καὶ καταγαγόντες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα ἠκολούθησαν αὐτῷ.

Ἐν τῇ ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικῇ περικοπῇ ὁ θεηγόρος Λουκᾶς πληροφορεῖ ἡμᾶς τὰ τῆς εἰς τὴν ἀποστολικὴν διακονίαν κλήσεως τῶν ἀδελφῶν Πέτρου καὶ Ἀνδρέου, ἅμα δὲ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου. Πρὸ τούτου ὅμως ἐφίστησι τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ γεγονότος, οὗ ἡ μελέτη δέον ἵνα ἐπασχολήσῃ ἡμᾶς προεισαγωγικῶς.

Ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι ἡ κλῆσις τῶν ἄνω μνησθέντων μαθητῶν ἐγένετο ἐν τῷ τὸν ὄχλον ἐπικεῖσθαι αὐτῷ τοῦ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἐπωνυμία *ὄχλος* δὲν ἔχει τὴν μεταπτωτικὴν σημασίαν, εἰς ἣν ἡ λέξις ἀπέληξεν, ἐκ τοῦ θορύβου τοῦ γεννωμένου ἐν πολυπληθεστάταις ὁμηγύρεσιν, ἀλλ' ἐμφαίνει αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ἤτοι τὸ *πλῆθος* τοῦ λαοῦ, ὃς ἐπέκειτο τῷ Σωτῆρι διδάσκοντι. Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ὄχλου ὁ θεηγόρος Λουκᾶς ἐννοεῖ τὴν πολυπληθῆ ἐργατικὴν τάξιν, τὴν βάσιν καὶ τὸ θεμέλιον πάσης κοινωνίας, τὴν κοινῶς λεγομένην μεσαίαν τάξιν, τὴν ἀπηλλαγμένην μὲν τῶν ἀμφιβολιῶν τοῦ σκεπτισμοῦ, καὶ μὴ κατεχομένην ἐκ τῆς μανίας τῆς ὀρθολογιστικῆς ἐπιδεικτιάσεως τῆς δεσποζούσης ἐν τοῖς πνεύμασι τῆς αὐτοκαλουμένης ἀνωτέρας τάξεως, ἐλευθέραν δὲ οὖσαν τῶν προκαταλήψεων τῆς δεισιδαιμονίας, ἃς ἡ παχυλὴ γεννᾷ ἀμάθεια ἐν ταῖς καρδίαις ταῖς συστρεφομέναις εἰς τὰ κατώτερα τῆς κοινωνίας στρώματα.

Ἡ φιλόπονος ἐργατικὴ τάξις, ἡ ἐκ τοῦ ἱδρῶτος αὐτῆς ἐντίμως ἀποζῶσα καὶ μηδέποτε τοὺς εὐποροῦντας κολακεύουσα, μηδὲ ὑπ' αὐτῶν ἐπηρεαζομένη, ἡ εἰς τὸν Θεὸν μόνον ἐλπίζουσα καὶ ἐπὶ τὰς ἰδίας δυνάμεις ἐπαναπαυομένη, παρίσταται εἰς ἡμᾶς ἐν τῇ παρούσῃ εὐαγγελικῇ περικοπῇ συλλήβδην ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ *ὄχλου*, πλήρης πόθου τοῦ ἀκούειν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ.

Διὰ τῶν ὀλίγων τούτων λέξεων ὁ θεηγόρος Λουκᾶς ἀναπαρέστησεν ἡμῖν τὸ εἰλικρινὲς καὶ ἄδολον τῆς καρδίας τῶν ἀνθρώπων τῆς κοινωνικῆς ταύτης τάξεως, τῆς ἐξ ἴσου ἀπεχούσης τῶν ὑπερβολῶν καὶ καθυστερήσεων τῶν δύο ἄλλων· πρὸς δὲ τὴν προθυμίαν τῶν ἀποτελούντων αὐτὴν νὰ ἀκούῃ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, προθυμίαν ἀπορρέουσαν ἐκ τῆς εἰλικρινείας καὶ τοῦ ἀδόλου τῆς καρδίας, ὧν προσόντων στερούμενοι οἱ Φαρισαῖοι καὶ ἄρχοντες τοῦ Ἰσραὴλ ἔλεγον, «μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν ἢ ἐκ τῶν φαρισαίων; ἀλλ' ὁ ὄχλος οὗτος[1]».

Τὴν τοῦ ὄχλου προθυμίαν νὰ ἀκούωσι τοῦ Σωτῆρος, δι' ἣν ἐδυσφόρουν οἱ φαρισαῖοι καὶ οἱ ἄρχοντες, ἐξαίρει ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς πρεπόντως· ἐπειδή, ὡς εἴπομεν, ἡ προθυμία αὕτη ἐ-

1) Ἰωάν. ζ' 48, 49.

πεμαρτύρει εἰλικρίνειαν καὶ καθαρότητα καρδίας, προσόντα ἀπαραίτητα εἰς ἐμφύτευσιν καὶ βλάστησιν τοῦ καλλικάρπου δένδρου τῆς πίστεως, δι' ἣν αἰτίαν ὁ Σωτὴρ πρὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου ἀποσταλέντας ἵνα ἐρωτήσωσιν, ἂν αὐτός ἐστιν ὁ ἐρχόμενος ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν, «ἀποκριθεὶς εἶπε· πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννῃ ἃ ἀκούετε καὶ βλέπετε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, καὶ χωλοὶ περιπατοῦσι· λεπροὶ καθαρίζονται, καὶ κωφοὶ ἀκούουσι· νεκροὶ ἐγείρονται, *καὶ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται*[1]», διδάξας διὰ τούτων ὅτι τὴν πρόσοδον τῆς ἐντίμου ἐργατικῆς τάξεως περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο, διότι, ὅταν αὕτη μετὰ προθυμίας ἀποδέχηται τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκτελῇ τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ, καθίσταται ἡ ἰσχὺς τῆς ἐκκλησίας, τὸ ἀσφαλὲς τῆς πολιτείας στήριγμα, καὶ τῆς κοινωνίας ἡ τῆς εὐνομίας βάσις.

Τοῦτο τὸ ἠθικὸν πόρισμα καταδεικνῦον εἰς ἡμᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς, ἐν προεισαγωγῇ τῆς κλήσεως τῶν πρώτων μαθητῶν ἀνέγραψε τὸ γεγονὸς τῆς προθυμίας τοῦ ὄχλου εἰς τὸ νὰ ἀκούωσι τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διδασκόμενον εἰς αὐτὸν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, *ὅς ἦν ἑστὼς παρὰ τῇ λίμνῃ Γεννησαρέτ*, θέλων μὲν νὰ φύγῃ τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, ἀλλ' ἅμα ἐπιποθῶν τὸν διὰ τῆς διδασκαλίας φωτισμὸν τῶν διψώντων τῆς ἐκ τῆς γνώσεως τοῦ ἀληθοῦς σωτηρίας. Ὅθεν εἰς πλοῖον μὲν εἰσῆλθεν, ἵνα ἐκφύγῃ τὴν ἐξ ἀνθρώπων δόξαν, ἀλλὰ δὲν ἀπεμακρύνθη τῆς ξηρᾶς, καὶ ἐκ τοῦ πλοίου ἐδίδασκε, παιδεύων ἵνα τοὺς διψῶντας μαθήσεως μὴ ἀποστερῶμεν, ἀλλὰ φιλοτιμώμεθα ἵνα φωτίζωμεν αὐτῶν τὸν νοῦν, καὶ διαπλάττωμεν αὐτῶν τὴν καρδίαν διὰ διδασκαλίας ὑγιαινούσης καὶ σωτηριώδους. Ἐπὶ τούτοις ὁ θεηγόρος Λουκᾶς ἀφηγηματικῶς ἱστορῶν τὰ λαβόντα χώραν γράφει, *καὶ εἶδε δύο πλοῖα ἑστῶτα παρὰ τὴν λίμνην· οἱ δὲ ἁλιεῖς ἀποβάντες ἀπ' αὐτῶν ἀπέπλυναν τὰ δίκτυα. Ἐμβὰς δὲ εἰς ἓν τῶν πλοίων, ὃ ἦν τοῦ Σίμωνος, ἠρώτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἐπαναγαγεῖν ὀλίγον· καὶ καθίσας ἐδίδασκεν ἐκ τοῦ πλοίου τοὺς ὄχλους.*

Ἐν τῇ ἀφηγηματικῇ ταύτῃ ἱστορήσει ἐγκύπτοντες τὸν

1) Ματθ. ια' 3-5.

νοῦν, οὐχὶ ἀκερδῆ τὴν μελέτην ποιούμεθα. Ἐν πρώτοις οἱ εἰς τὴν ἀποστολικὴν διακονίαν κληθησόμενοι ἐμφανίζονται εἰς ἡμᾶς ἐπὶ τὸ ταπεινὸν αὐτῶν βιοποριστικὸν ἔργον ἀσχολούμενοι, ἀποπλύνοντες τὰ δίκτυα· ῥητῶς δὲ μνημονεύει τούτου ὁ εὐαγγελιστής, ἵνα μάθωμεν ὅτι ἡ ἔντιμος ἐργασία, ὅσον ταπεινὴ καὶ ἂν ᾖ, οὐδὲν φέρει ὄνειδος, καὶ ὅτι μόνη ἡ ἀργία, ἡ πασῶν τῶν κακιῶν μήτηρ, εἶνε ἐπονείδιστος. Εἶτα παρίσταται εἰς ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ **ἐρωτῶν**, ἤτοι **παρακαλῶν** τὸν Σίμωνα, εἰς οὗ τὸ πλοῖον εἰσῆλθεν, ἵνα ἐπαναγάγῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ὀλίγον· διὰ τούτου δὲ ἐδίδαξεν ἡμᾶς νὰ σεβώμεθα τὴν ἐλευθερίαν τοῦ προσώπου καὶ τὴν ἱερότητα τῆς περιουσίας τοῦ πλησίον· δι' ὃ οὐχὶ ἐπιβλητικῶς ἐποιήσατο χρῆσιν τοῦ πλοίου εἰς ὃ εἰσῆλθεν, ἀλλὰ διὰ παρακλήσεως ἐξῃτήσατο παρὰ τοῦ ἰδιοκτήτου νὰ ἐπαναγάγῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς γῆς ὀλίγον. Πόσον ὑψηλὸν μάθημα καὶ χρηστὸς ὑπογραμμὸς παρέχεται εἰς ἡμᾶς διὰ τῆς συμπεριφορᾶς ταύτης τοῦ Κυρίου! Ἐξ αὐτῆς διδασκόμεθα νὰ σεβώμεθα τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως τῶν ἄλλων, καὶ σύναμα τὴν ἱερότητα τῆς περιουσίας τοῦ πλησίον, ἧς ἡ διάθεσις δέον νὰ μὴ ἐξῄρτηται ἐκ τῆς ἡμετέρας ἀπαιτήσεως, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ αὐτοπροαιρέτου ἐκείνου διαθέσεως.

Ὡς δὲ ἐπαύσατο λαλῶν, εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα, ἐπανάγαγε εἰς τὸ βάθος, καὶ χαλάσατε τὰ δίκτυα ὑμῶν εἰς ἄγραν. Ὡς ἐπαύσατο τοῦ διδάσκειν τοὺς ὄχλους, ἐστράφη πρὸς τὸν Σίμωνα καὶ προσεκάλεσεν αὐτὸν ἵνα ἀποσυρθῇ μετὰ τοῦ πλοίου εἰς τὸ βάθος τῆς λίμνης καὶ ρίψῃ τὰ δίκτυα πρὸς ἄγραν.

Ἡ ὥρα τῆς ἡμέρας ἦν ἀκατάλληλος πρὸς ἁλιείαν, τοῦτο δὲ οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος ἐκεῖνοι ἁλιεῖς ἐγίνωσκον· ἐν τούτοις τὴν μὲν ἀπορίαν αὐτῶν ἐξεδήλωσαν ἐπὶ τῇ παρὰ τοὺς κανόνας τῆς ἁλιείας γενομένῃ εἰς αὐτοὺς προτάσει, τὸ δὲ εὐπειθὲς αὐτῶν διετράνωσαν, δηλώσαντες αὐτοὺς προθύμους ἵνα συμμορφωθῶσι πρὸς τὸ ἐπίταγμα. *Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Σίμων, εἶπεν αὐτῷ, ἐπιστάτα, δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κοπιάσαντες οὐδὲν ἐλάβομεν· ἐπὶ δὲ τῷ ῥήματί σου χαλάσω τὸ δίκτυον.* Δὲν ἀντιπαρετή-

ρησεν ἀποκρούων τὴν γενομένην πρότασιν, ἀφ' οὗ δι' ὅλης τῆς νυκτὸς μάτην ἐκοπίασε, καὶ ἀφ' οὗ ἡ ἐκ τῆς ἁλιείας πεῖρα συνηγόρει παρ' αὐτῷ περὶ τοῦ ἀτελεσφορήτου τοῦ ἐγχειρήματος ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ, καὶ δὴ εἰς τὸ βάθος τῆς λίμνης, ἀλλὰ μετ' εὐπειθείας ἐδήλωσεν ὅτι ἕτοιμος ἦν νὰ χαλάσῃ καὶ αὖθις τὸ δίκτυον ἐπὶ τῷ ῥήματι τοῦ **ἐπιστάτου**, ἤτοι τοῦ **διδασκάλου** (ταύτην τὴν ἔννοιαν ἔχει ἡ λέξις αὕτη παρὰ τῷ Λουκᾷ, παρ' ᾧ ἑξάκις, καὶ ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ, ἀπαντᾷ). Οὕτως αὐτός τε καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἦσαν τὴν πίστιν θερμοὶ καὶ πρὸ τῆς πίστεως, ὅθεν *καὶ τοῦτο ποιήσαντες*, ἤτοι πρὸς τὸ ῥῆμα τοῦ διδασκάλου συμμορφωθέντες, *συνέκλεισαν ἰχθύων πλῆθος πολύ*, ἀφθονωτάτην ἐποιήσαντο ἄγραν· *διερρήγνυτο δὲ τὸ δίκτυον αὐτῶν*, ἐπειδὴ τοσοῦτον ἦν τὸ πλῆθος τῶν ἐν τοῖς δικτύοις συγκλεισθέντων ἰχθύων· ἐφ' ᾧ *καὶ κατένευσαν τοῖς μετόχοις τοῖς ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ, τοῦ ἐλθόντας συλλαβέσθαι αὐτοῖς*.

Διὰ νεύματος προσεκάλεσεν τοὺς ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ μετόχους, ἤτοι τοὺς τοῦ Ζεβεδαίου υἱοὺς Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην ἵνα προσέλθωσι καὶ παράσχωσιν εἰς αὐτοὺς συνδρομήν· προσεκάλεσαν δὲ αὐτοὺς διὰ νεύματος, ἅτε «μὴ δυνάμενοι λαλῆσαι ἀπὸ τῆς ἐκπλήξεως καὶ τοῦ φόβου» ὃς κατέσχεν αὐτοὺς ἐπὶ τῷ παραδόξῳ γεγονότι, τῆς ἐναντίον τῶν κανόνων τοῦ ἐπαγγέλματος αὐτῶν καὶ τῆς ἐκ τῆς ἁλιείας πείρας ἐπιτυχίας τηλικαύτης ἄγρας.

Ἐπὶ τῇ προσκλήσει ταύτῃ οἱ ἐν τῷ ἑτέρῳ πλοίῳ μέτοχοι σπεύσαντες *ἦλθον, καὶ ἔπλησαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα, ὥστε βυθίζεσθαι αὐτά*.

Οὕτω πλουσιοπαρόχως καὶ διὰ τῶν ὑλικῶν πολλάκις ἀγαθῶν ἀντιβραβεύει ὁ Θεὸς τοὺς διὰ πίστεως θερμῆς διακρινομένους, καὶ δι' εὐπειθοῦς προθυμίας καὶ ὑπακοῆς ἐνδεικνυμένους τὴν πρὸς αὐτὸν ἀφοσίωσιν.

Ἡ ἐκ θαύματος πλουσιοπάροχος αὕτη ἄγρα καὶ ἄλλην ἐνεῖχεν ἔννοιαν· ἐσκόπει νὰ μορφώσῃ παρὰ τοῖς προτιθεμένοις ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Χριστὸν ἀκλόνητον πεποίθησιν περὶ τοῦ

χαρακτῆρος τοῦ διδασκάλου, σύναμα δὲ νὰ παράσχῃ εἰς αὐτοὺς σκιαγραφικὴν εἰκόνα τῆς φύσεως καὶ ἰσχύος τοῦ ἀποστολικοῦ αὐτῶν ἔργου, ἤτοι τῆς ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνυψώσεως καὶ σωτηρίας τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων.

Τὸ αἰτιατὸν τῆς ἄγρας, ἤτοι τὴν ἐκ θαύματος πλουσιοπάροχον καὶ ἀρθονωτάτην σύγκλησιν τηλικούτου πλήθους ἰχθύων ἐν τοῖς δικτύοις *ἰδὼν Σίμων Πέτρος προσέπεσε τοῖς γόνασι τοῦ Ἰησοῦ, λέγων, ἔξελθε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι ἀνὴρ ἁμαρτωλός εἰμι, Κύριε*. Οὕτω θάμβος καὶ ἔκπληξις, σύναμα δὲ καὶ εὐλάβεια κατέσχεν αὐτόν, ὥςε, ἀναμετρῶν τὸν βίον αὐτοῦ, ἔτρεμε πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ τολμήματος τοῦ συνεῖναι τῷ δεσπότῃ, αὐτὸς ἁμαρτωλὸς τυγχάνων. Ἐκ τῆς εὐλαβοῦς ταύτης τοῦ Πέτρου ἀναφωνήσεως παιδευθῶμεν ὅσοι εἰς οὐδὲν τιθέμενοι τὸν ρύπον τῶν καρδιῶν ἡμῶν τολμῶμεν νὰ εἰσβιβάζωμεν ἐν ἑαυτοῖς εἰς ἐγκατοίκησιν τὸν τῶν ὅλων κτίστην καὶ δημιουργὸν διὰ τῆς ἀναξίου μεταλήψεως τοῦ τιμίου αὐτοῦ σώματος καὶ αἵματος· ὅσοι ἀκαθάρτοις χείλεσι τολμῶμεν νὰ προσψαύσωμεν τὸ ποτήριον τῆς καινῆς διαθήκης, τῆς αἰωνίου ζωῆς, καὶ νὰ ἐγκατοικήσωμεν τὸν Χριστὸν ἐν καρδίαις ρερυπωμέναις καὶ κατεσπιλωμέναις. Διὰ τῆς στάσεως αὐτοῦ ὁ Πέτρος διδάσκει ἡμᾶς τὸ μέγεθος τῆς εὐλαβείας, ὅπερ πρέπει νὰ ἔχωμεν, τῷ πλάστῃ καὶ δημιουργῷ προσεγγίζοντες· αὐτὸς ὁ καὶ πρὸ τῆς πίστεως τὴν πίστιν θερμὸς ἰλιγγίασε· τρέμων δέ, τὸ μέγεθος τῆς τοῦ Θεοῦ ἐπισκέψεως ἀνελογίσατο, τὸ ἁμαρτωλὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ ἀνεκήρυξε, καὶ τὸ ἀνάξιον αὐτοῦ εἰς τοιαύτην τιμὴν παρρησίᾳ ἀνωμολόγησεν· ἡμεῖς δὲ καίτοι εἰδότες καὶ πεπεισμένοι ὅτι τὸν ὑπὲρ ἡμῶν κλώμενον ἄρτον τρώγοντες, καὶ τὸ ποτήριον τῆς καινῆς Διαθήκης πίνοντες τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλλομεν, ἄχρις οὗ ἂν ἔλθῃ· καίτοι εἰδότες καὶ πεπεισμένοι ὅτι, ὃς ἂν ἐσθίῃ τὸν ἄρτον τοῦτον καὶ πίνῃ τὸ ποτήριον τοῦ Κυρίου ἀνάξιως, ἔνοχος ἔσται τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου· καίτοι εἰδότες καὶ ἐπιστάμενοι ὅτι ὁ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, κρίμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, ἀ-

δοκιμάστως, τῇ τραπέζῃ τοῦ Κυρίου προσερχόμεθα, καὶ τοῦ οὐρανίου ἄρτου μεταλαμβάνομεν, τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Κυρίου γευόμενοι, τὸν δὲ Χριστὸν εἰσάγομεν ἐγκατοικῆσαι ἐν καρδίαις ρερυπωμέναις ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας, ἐν ψυχαῖς κατεσπιλωμέναις ὑπὸ τοῦ ψεύδους, τῆς ἀδικίας, τῆς ἀπληστίας, τῆς πλεονεξίας, τῆς φιλαργυρίας, τῆς ὑπερηφανείας, καὶ συλλήβδην ἐκ πάσης κακίας, ἀφ' οὗ καὶ ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἔχθρα, ἡ ἀντιζηλία καὶ ἡ ἀντιπάθεια ἐγκατέστησαν ἐν αὐταῖς τὴν ἕδραν των· διὰ τοῦτο δὲ ἐν ἡμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς, καὶ ἄρρωστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Φρονιματισθῶμεν λοιπὸν ἐκ τοῦ παραδείγματος τοῦ Πέτρου καὶ τῶν μετ' αὐτοῦ συνόντων ἐν τοῖς πλοίοις· *θάμβος γὰρ περιέσχεν αὐτὸν καὶ πάντας τοὺς σὺν αὐτῷ, ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων ἣ συνέλαβον· ὁμοίως δὲ καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, υἱοὺς Ζεβεδαίου, οἳ ἦσαν κοινωνοὶ τῷ Σίμωνι·* καὶ ἂν αὐτοὺς ἐπὶ τῇ ἄγρᾳ τῶν ἰχθύων θάμβος κατέλαβε, πολλῷ δικαιώτερον καὶ πρεποδέστερον δέον νὰ καταλάβῃ ἡμᾶς θάμβος ἐπὶ τὸ ἄμετρον πλῆθος τῶν πρὸς ἡμᾶς εὐεργεσιῶν τοῦ Θεοῦ, ὃς ἐξ ἀφάτου ἀγαθότητος καὶ φιλανθρωπίας τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν ἀπέστειλεν εἰς τὸν κόσμον γενέσθαι ἐκ γυναικός, γενέσθαι ὑπὸ τὸν νόμον, ἵνα τῆς τοῦ νόμου κατάρας λυτρωθῶμεν, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἐπαπολαύσωμεν, καὶ ἑτοιμάσαντος ἡμῖν τράπεζαν, ἐξ ἧς φαγεῖν ἐξουσίαν οὐκ ἔχουσιν οἱ τῇ σκηνῇ δουλεύοντες. Ἔχοντες δὲ ἀρχιερέα μέγαν διεληλυθότα τοὺς οὐρανούς, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, κρατῶμεν τῆς ὁμολογίας, καὶ προσερχώμεθα μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον καὶ χάριν εὕρωμεν εἰς εὔκαιρον βοήθειαν, καὶ ἵνα καὶ πρὸς ἡμᾶς εἴπῃ ὅ,τι *εἶπε πρὸς τὸν Σίμωνα ὁ Ἰησοῦς·* **μὴ φοβοῦ· ἀπὸ τοῦ νῦν ἀνθρώπους ἔσῃ ζωγρῶν·** ἤτοι καταξιώσῃ ἕκαστον ἡμῶν πολλαπλασιάσαι τὸ ἐν αὐτῷ τάλαντον, καὶ προσκομίσαι τῷ Χριστῷ καρδίας σεσωσμένας καὶ δεδικαιωμένας, ἐκ τῆς ἀναστροφῆς ἡμῶν καὶ τῆς πολιτείας εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐρχομένας.

Καὶ ἐκεῖνοι μὲν ὡς ἤκουσαν τὸν λόγον τοῦτον *καταγαγόν-*

τες τὰ πλοῖα ἐπὶ τὴν γῆν, ἀφέντες ἅπαντα, ἠκολούθησαν αὐτῷ· ἡμεῖς δὲ καθ' ἑκάστην ἀκούοντες ἐν τοῖς εὐαγγελίοις τοῦ Σωτῆρος φωνοῦντος, «δεῦτε πρός με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ οἱ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς[1]», μὴ ὀκνῶμεν τῆς πρὸς αὐτὸν προσόδου, ἀλλὰ διὰ μετανοίας τὸν φόρτον τῆς ἁμαρτίας ἀπορρίπτοντες, προσερχώμεθα τῷ Σωτῆρι μετὰ ἀληθινῆς καρδίας ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, ἐρραντισμένοι τὰς καρδίας ἀπὸ συνειδήσεως πονηρᾶς· κατανοῶμεν δὲ ἀλλήλους εἰς παροξυσμὸν ἀγάπης καὶ καλῶν ἔργων, εἰδότες ὅτι ἑκουσίως ἁμαρτανόντων ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὴν ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας οὐκέτι περὶ ἁμαρτιῶν ὑπολείπεται θυσία, ἀλλὰ φοβερά τις ἐκδοχὴ κρίσεως καὶ πυρὸς ζῆλος, μέλλοντος ἵνα τοὺς ὑπεναντίους ἐσθίῃ[2].

ΚΖ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Β' κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ς' 31 Εἶπεν ὁ Κύριος, *καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως.*

32 *Καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι.*

33 *Καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι.*

34 *Καὶ ἐὰν δανείζητε, παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν, ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα.*

35 *Πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολύς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ τοῦ ὑψίστου·*

1) Ματθ. ια' 28. 2) πρὸς Ἑβρ. ι' 22 καὶ ἑπ.

ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς.

36 *Γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστί.*

Προπαιδαγωγῶν ὁ Σωτὴρ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους εἰς μίμησιν αὐτοῦ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς διαδόσεως καὶ ἐξαπλώσεως τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, προέτρεψεν αὐτοὺς εἰς τὴν **αὐτοθυσίαν** ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, κατὰ μίμησιν αὐτοῦ, ἐξασκήσαντος λόγῳ τε καὶ ἔργῳ ὑψίστην αὐταπαρνησίαν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὡς προγινώσκων τὰ μέλλοντα, ἐπίστατο ὁ Σωτὴρ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς ἐπιβουλάς, εἰς ἃς ἤθελον ἐκτεθῆ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, εἰς οὓς ἤθελεν ἀναθέσει τὴν ὑψίζην διακονίαν, τὴν τῆς διαδόσεως τοῦ εὐαγγελίου· ὅθεν ἵνα μὴ οἱ ἀπόστολοι ἐπὶ τῷ διωγμῷ ἀχθόμενοι σιγήσωσι καὶ μὴ διδάξωσι, προλαβὸν παρήνεσεν αὐτοῖς οὐ μόνον νὰ φεύγωσι τὰς ἀντεκδικήσεις, ἀλλὰ καὶ γενναίως νὰ φέρωσι τὰ συμβαίνοντα, καὶ ἄν τινες ἤθελον ὑβρίσει ἢ ἀνοσίως ἐπιβουλευθῇ αὐτούς. Οἱ μαθηταὶ ἐπὶ τὸν διδάσκαλον ἀφορῶντες καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἔργῳ ἐξάσκησιν τῆς ὑψίστης ταύτης ἀρετῆς καθ' ἑκάστην καθορῶντες ἐν τῷ κατ' ἄνθρωπον βίῳ αὐτοῦ, ἐνισχύοντο διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ταύτης νὰ φέρωσι γενναίως τὰ ἀνιαρά, ὅταν ταῦτα ἤθελον καταλάβει αὐτούς. Οὗτοι ἀναμιμνησκόμενοι τότε τῶν λόγων τοῦ οὐρανίου καθηγητοῦ καὶ διδασκάλου, καὶ τὸν ἐν ἀνθρώποις βίον αὐτοῦ, οὗτινος αὐτόπται μάρτυρες ἐγένοντο, ἀναμελετῶντες, δὲν ἤθελον ἀποκαρτερήσει ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ κηρύγματος διὰ τὴν κακίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἤθελον ἐγκαρτερήσει καὶ γενναίως ὑπομείνει μετ' αὐτοθυσίας τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰς ἐπιβουλάς, εἰς ἃς ἤθελον ἐκτεθῇ, ἀφ' οὗ ὑπάτην αὐτοθυσίαν ἐνέβλεπον καθ' ὅλον τὸν ἐν ἀνθρώποις βίον τοῦ λυτρωτοῦ, ὃς πλούσιος ὤν, ἐγένετο πτωχὸς καὶ ἐν φάτνῃ ἀνακλιθῆναι κατεδέξατο· μέγας ὤν, ἐγένετο ταπεινὸς καὶ πρᾷος· ἀναμάρτητος ὤν, ὡς ἁμαρτωλὸς ἐλογίσθη· δίκαιος ὤν, ὑπὲρ τῶν ἀνόμων ἐσφάγη· εὐεργέτης ὑ-

πάρχων, ὑπὲρ τῶν ἀγνωμονούντων ἐσταυρώθη καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ σταυροῦ ἐν μέσῳ τῶν φρικτῶν ὀδυνῶν τοῦ σταυρικοῦ θανάτου ἐδέετο ὑπὲρ τῶν σταυρωτῶν αὐτοῦ, φωνῶν, **πάτερ, ἄφες αὐτοῖς οὐ γὰρ οἴδασι τί ποιοῦσι**[1]. Ταῦτα ἐποίησεν ὁ Σωτὴρ οὐχὶ ἐξ ἰδιοτροπίας, ἢ χάριν φήμης, ἢ ἄλλης τινὸς ἰδοτελοῦς ἐπιθυμίας, ἀλλ' ἐξ ὑπερμέτρου μόνον ἀγάπης πρὸς τὸν ἁμαρτωλόν, τὸν δυστυχοῦντα καὶ ταλαιπωρούμενον ἄνθρωπον· ὅθεν, ἀναμιμνησκόμενοι τούτων οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ μὴ ἐπιλανθανόμενοι, ἤθελον γενναίως ἀντιμετωπίσει τὰ ἀναμένοντα αὐτοὺς ἀνιαρά, καὶ ἤθελον ἐγκαρτερήσει ἐν τῇ ἀποστολικῇ διακονίᾳ παρὰ τῇ ἁμαρτωλῷ ἀνθρωπότητι.

Ἐκτὸς τούτου διὰ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ταύτης ὁ Σωτὴρ παιδεύει καὶ πάντας ἡμᾶς, ἵνα, μιμηταὶ αὐτοῦ γενώμεθα ἐν τῷ κόσμῳ, ὠφέλιμοι ἀναδεικνύμενοι πρὸς τὸν πλησίον, καὶ ὡς ὁ θεῖος ἡμῶν Λυτρωτὴς ἐργαζόμενοι ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων, πάντα τὰ ἀγαθά, ἅτινα διεπιστεύσατο ἡμῖν ὁ Θεός, διαθέτοντες πρὸς σωτηρίαν τῆς ἀθανάτου ψυχῆς, πολυτιμοτέρας οὔσης πάντων τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν. Ἐπὶ τούτῳ διὰ τῆς μελετωμένης διδασκαλίας αὐτοῦ συνίστησιν εἰς ἡμᾶς νὰ ἀγαπῶμεν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται βαρὺ τὸ ἐπίταγμα καὶ ἀπαιτοῦν ὑπεράνθρωπον αὐταπαρνησίαν πρὸς ἐκπλήρωσιν, ὁ Σωτὴρ προκαταλαμβάνων πᾶσαν τυχὸν ἀντίρρησιν, καὶ τὸ δυνατὸν τῆς ἐκπληρώσεως τοῦ ἐπιτάγματος τούτου διδάσκων, εἶπε, *καθὼς θέλετε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς ὁμοίως·* διὰ τῶν λόγων τούτων ἐν ἡμῖν αὐτοῖς θέμενος τὸν γνώμονα τοῦ καθήκοντος καὶ πρέποντος. Ὁ χριστιανὸς ὀφείλει πᾶν περὶ τοῦ πλησίον αὐτοῦ νὰ ἐξετάσῃ ἐφ' ἑαυτοῦ· νὰ ἀναμελετήσῃ, ἂν τὸ διαβούλευμα παρ' ἄλλου γενόμενον καὶ κατ' αὐτοῦ διευθυνόμενον ἀρέσκῃ ἢ ὄχι εἰς αὐτόν. Οὗτος ὁ κανὼν τῆς πολιτείας τοῦ χριστιανοῦ· νὰ πράττῃ πρὸς τοὺς ἄλλους ὅ,τι ἤθελεν οἱ ἄλλοι νὰ πράττωσι πρὸς αὐτόν. Ἐὰν θέλῃ, καὶ πᾶς

1) Λουκ. κγ' 34.

ἄνθρωπος βεβαίως θέλει, ἵνα οἱ ἐχθροὶ αὐτοῦ μὴ ὦσι σκληροί, ἀσυμπαθεῖς καὶ ὀργίλοι, ἀλλὰ τοὐναντίον ἀγαθοί, συμπαθεῖς καὶ ἀμνησίκακοι, ὀφείλει καὶ αὐτὸς νὰ ᾖ τοιοῦτος πρὸς τοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ, καὶ μὴ θεωρῇ ἀδύνατον τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης, ἧς τὴν πραγμάτωσιν, ὅταν ᾖ ἐπ' ὠφελείᾳ αὐτοῦ, καὶ εὔχεται, καὶ ἐπιθυμεῖ, καὶ ἐλπίζει.

Ἀφ' οὗ κατέδειξεν εἰς ἡμᾶς τὸν γνώμονα, πρὸς ὃν καὶ ἐφ' οὗ ὀφείλομεν νὰ ἐξετάζωμεν πᾶν περὶ τοῦ πλησίον διαβούλευμα ἡμῶν, ἀφ' οὗ ἀπὸ τοῦ φυσικοῦ νόμου ἔπεισε τοὺς ἀκούοντας περὶ τοῦ κατορθωτοῦ τοῦ ἐπιτάγματος αὐτοῦ, μὴ ἀπαιτοῦντος πρὸς ἐκπλήρωσιν, ὡς ἐκ πρώτης ὄψεως ἐφαίνετο, ὑπεράνθρωπον αὐταπαρνησίαν, προχωρῶν ἐν τῇ διδασκαλίᾳ πείθει τοὺς ἀκούοντας εἰς συμμόρφωσιν πρὸς τὴν ἐντολὴν ταύτην διὰ τοῦ τέλους καὶ τοῦ μισθοῦ, ὃν ὑπισχνεῖται· ἐπὶ τούτῳ δὲ εἶπε· *καὶ εἰ ἀγαπᾶτε τοὺς ἀγαπῶντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι. Καὶ ἐὰν ἀγαθοποιῆτε τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ὑμᾶς, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ τὸ αὐτὸ ποιοῦσι. Καὶ ἐὰν δανείζητε, παρ' ὧν ἐλπίζετε ἀπολαβεῖν, ποία ὑμῖν χάρις ἐστί; καὶ γὰρ οἱ ἁμαρτωλοὶ ἁμαρτωλοῖς δανείζουσιν, ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα.* Διὰ τούτων τὰ ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ καθ' ἑκάστην γιγνόμενα ὑπ' ὄψει τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ παρέθετο, τὰ δὲ αἰσθήματα, ἅτινα περιέγραψε, καταδείξας πληροῦντα ἐν τῷ περισταλτικῷ μέτρῳ, ὅπερ διέγραψε, τὰς καρδίας οὐ μόνον τῶν δικαίων ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἁμαρτωλῶν, οἵτινες καὶ τοὺς ἀγαπῶντας αὐτοὺς ἀγαπῶσι, καὶ τοὺς ἀγαθοποιοῦντας ἀγαθοποιοῦσι, καὶ τῷ πλησίον δανείζουσιν ἵνα ἀπολάβωσι τὰ ἴσα, προέτρεψε τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἰς μίμησιν καὶ ἐκπλήρωσιν τῆς ἐντολῆς, ἣν εἰς αὐτοὺς ἔδοτο, νὰ ἀγαπῶσι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν καὶ νὰ εὐεργετῶσι τοῖς μισοῦσιν αὐτούς· μετὰ τὴν κατάδειξιν, ὡς εἴπομεν, τοῦ δυνατοῦ τῆς ἐκπληρώσεως τῆς ἐντολῆς ταύτης, καλέσας αὐτοὺς νὰ ἐκλέξωσι μεταξὺ τῆς μοίρας τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ τῆς μερίδος τῶν δικαίων. Ὅθεν μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν πο-

λιτείας, διετύπωσε τί ἀπαιτεῖ παρὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἤτοι τίνα πολιτείαν ὀφείλουσιν οὗτοι νὰ ἀσπασθῶσι· κατέδειξε δὲ τὸ τέλος καὶ τὸν μισθόν, ὃν θέλουσιν ἀπολαύσει, συμμορφούμενοι πρὸς τὸ ἐπίταγμα αὐτοῦ, ἐπὶ τούτῳ εἰπών, *πλὴν ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθροὺς ὑμῶν, καὶ ἀγαθοποιεῖτε, καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες· καὶ ἔσται ὁ μισθὸς ὑμῶν πολύς, καὶ ἔσεσθε υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου· ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς.*

Ἐπειδὴ δὲ ἡ τῆς ἐντολῆς ταύτης ἐκπλήρωσις διὰ τὴν περικειμένην ἡμῖν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν πολλῆς τῆς σπουδῆς καὶ αὐταπαρνησίας δεῖται, μέγαν αὐτῇ καὶ τὸν μισθὸν ἔθετο, καὶ πρὸς οὐδένα ὅμοιον τῶν πρότερον ὑποσχεθέντων. Οὔτε παρακλήσεως καὶ ἐλέου ἐμνήσθη, οὔτε βασιλείας οὐρανῶν, ἀλλὰ τὸ πάντων ὕψιστον, τό, ἄνθρωποι αὐτοὶ ὄντες, νὰ γίνωσιν υἱοὶ Θεοῦ. Οὗτος ὁ μισθὸς τῶν τὸ ἐπίταγμα τοῦτο ἐκπληρούντων· αὕτη ἡ ἀμοιβὴ τῶν δυνηθησομένων ν' ἀνέλθωσι καὶ καταφθάσωσι τὴν κορωνίδα τῶν ἀρετῶν, τῶν οὐ μόνον μὴ μισούντων, ἀλλὰ καὶ ἀγαπώντων τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, τῶν οὐ μόνον μὴ ἀδικούντων ἀλλὰ καὶ εὐεργετούντων αὐτούς. Εἰς τοὺς ἀνερχομένους πρὸς τὸ ὕψος τοῦτο τῆς ἀρετῆς λαμπρὸν τὸ ἔπαθλον καθυπεσχέθη· *ἔσεσθε υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου· ὅτι αὐτὸς χρηστός ἐστιν ἐπὶ τοὺς ἀχαρίστους καὶ πονηρούς.* Διὰ τῶν λόγων δὲ τούτων οὐ μόνον τὸ ἔπαθλον τῶν τοιούτων ἐναρέτων καθώρισεν, ἀλλὰ καὶ τὸν λόγον ἐξήγησε δι' ὃν τοσοῦτο μέγα ἔπαθλον καθώρισται τοῖς ἐν τῷ βαθμῷ τούτῳ ἐξασκοῦσι τὴν ἀρετὴν καὶ δι' ἔργων ἐνδεικνυμένοις τὸ τῆς οἰκείας ψυχῆς καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ δεδημιουργημένον. Οἱ τοιοῦτοι ἔσονται υἱοὶ τοῦ Ὑψίστου, λέγει ὁ Σωτήρ, διότι, ἀγαπῶντες καὶ ἀγαθοποιοῦντες τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, μιμηταὶ ἀναδείκνυνται τοῦ Ὑψίστου, ὃς οὐ μόνον δὲν μισεῖ, ἀλλὰ καὶ εὐεργετεῖ τοὺς ὑβρίζοντας, «τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλων ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθούς, καὶ βρέχων ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους[1]».

Καίτοι δὲ οὐδαμοῦ τὸ γινόμενον ἴσον, οὐ μόνον διὰ τὴν τῆς

1) Ματθ. ε' 45.

εὐεργεσίας ὑπερβολήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν τῆς ἀξίας ὑπεροχήν, ἀφ' οὗ ἡμεῖς μὲν παρὰ τοῦ ὁμοδούλου καταφρονούμεθα, ἐκεῖνος δὲ παρὰ τοῦ δούλου, τοῦ καὶ μυριαχῶς εὐεργετηθέντος· ἡμεῖς μὲν λόγους δωρούμεθα, εὐχόμενοι ὑπὲρ τοῦ ἐχθροῦ ἡμῶν, ἐκεῖνος δὲ πράγματα πολὺ μεγάλα καὶ θαυμαστά, τὸν ἥλιον ἀνάπτων καὶ τοὺς ἐτησίους ὄμβρους διδούς· οὐχ ἧττον ἐξ ἀφάτου συγκαταβάσεως ἐδέξατο τὴν ἐξομοίωσιν, ἵνα ἀνυψώσῃ ἡμᾶς τὴν ἀρετὴν ἀσκοῦντας. Εἰς τοῦτο προτρέπων τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ καὶ δι' αὐτῶν τὸ χριστώνυμον πλήρωμα, ἔλεγε, *γίνεσθε οὖν οἰκτίρμονες, καθὼς καὶ ὁ πατὴρ ὑμῶν οἰκτίρμων ἐστι·* ἤτοι μιμήθητε ἐν τῇ ἐπιεικείᾳ, ἐν τῇ μακροθυμίᾳ, ἐν τῇ συγγνώμῃ τὸν ἀνεξίκακον ὑμῶν Πατέρα τὸν ἐν οὐρανοῖς, καὶ γίνεσθε οἰκτίρμονες, εἰδότες ὅτι, κατὰ τὴν ἀψευδῆ ἐπαγγελίαν, «ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν[1]».

ΚΗ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Γ' κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ζ' 11 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐπορεύετο ὁ Ἰησοῦς εἰς πόλιν καλουμένην Ναΐν· καὶ συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοί, καὶ ὄχλος πολύς.

12 Ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδού, ἐξεκομίζετο τεθνηκώς, υἱός μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ· καὶ αὕτη χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ.

13 Καὶ ἰδὼν αὐτὴν ὁ Κύριος ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ, καὶ εἶπεν αὐτῇ, *μὴ κλαῖε.*

14 Καὶ προσελθὼν ἥψατο τῆς σοροῦ· οἱ δὲ βαστάζοντες ἔστησαν· καὶ εἶπε, *νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι.*

1) Ματθ. ϛ' 14, 15.

15 Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρός, καὶ ἤρξατο λαλεῖν· καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ.
16 Ἔλαβε δὲ φόβος ἅπαντας, καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν, λέγοντες, ὅτι *προφήτης μέγας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν· καί, ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.*

Ἡ ἐν τῇ εὐαγγελικῇ ταύτῃ περικοπῇ μνημονευομένη πόλις *Ναΐν*, κεῖται ΝΑ τῆς Ναζαρὲτ παρὰ τὸ ὄρος Θαβώρ· κατείχετο δὲ πάλαι ὑπὸ τῆς φυλῆς Ἰσσαχάρ, τῆς ἐκ τοῦ πέμπτου υἱοῦ τοῦ πατριάρχου Ἰακὼβ καταγομένης. Ἡ πόλις αὕτη κειμένη ἐν τῇ τερπνῇ κοιλάδι *Ἰεζράελ*, τῷ παρὰ μὲν Ἰωσήφῳ[1] *μεγάλῳ πεδίῳ*, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀράβων σήμερον *Μέρτζ ἴμπν Ἀμέρ*, εἰ καὶ διετήρησε τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς ὄνομα, ἀπώλεσε τὴν λαμπρότητα, ἣν εἶχε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐν ἀνθρώποις ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος. Εἰς ταύτην τὴν πόλιν ἐπορεύετο ὁ θεάνθρωπος Κύριος μικρὸν μετὰ τὸ ἐν τῷ κηρύγματι δεύτερον πάσχα, προερχόμενος ἐκ τῆς Καπερναούμ, ἔνθα τὸν παραλελυμένον ὄντα καὶ εἰς θάνατον ἐγγίζοντα δοῦλον τοῦ ἑκατοντάρχου ἰάσατο[2]. Πορευομένου τοῦ Κυρίου εἰς τὴν πόλιν ταύτην, *συνεπορεύοντο αὐτῷ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἱκανοί, καὶ ὄχλος πολύς.*

Ἐπειδὴ ταῦτα ἐγένοντο μικρὸν χρόνον πρὶν ὁ Κύριος ἐκ τοῦ πλήθους τῶν μαθητῶν αὐτοῦ διαστείλῃ δώδεκα ὡς ἀμέσως ἀκολούθους, ἵνα μὴ ὑποτεθῇ ὅτι μόνοι οἱ ὑπὲρ τοὺς ἄλλους διακριθέντες ἠκολούθουν αὐτῷ, πορευομένῳ εἰς Ναΐν, ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἐπήγαγε τὴν λέξιν **ἱκανοί**, βεβαιῶν οὕτω, ὅτι πρὸς τοῖς δώδεκα καὶ ἄλλοι τῶν πιστευσάντων ἠκολούθουν αὐτῷ. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τοῖς ἀκολουθοῦσι τούτοις ἦσαν καὶ πολλοί, οἵτινες διὰ τὸ σκληροτράχηλον αὐτῶν δὲν ἐπίστευσαν, ἀλλ' εἴτε ἐκ περιεργείας, εἴτε ἐξ ἐφέσεως θεραπείας παρηκολούθουν, διέστειλε τούτους ἀπὸ τοῦ ὁμίλου τῶν πιστευσάντων, ἐπισημειώσας περὶ αὐτῶν τό, **καὶ ὄχλος πολύς.**

1) Ἰουδ. ἀρχαιολ. κ' 6. 2) Ματθ. η' 5—13. Λουκ ζ' 1—10.

Ἐκ διαφόρων εὐαγγελικῶν χωρίων διαπυνθανόμεθα τὸ γεγονὸς τῆς ὀπίσω τοῦ Σωτῆρος σπουδῆς τοῦ ὄχλου, οὗτινος ἡ ἀπιστία καὶ τὸ σκληροτράχηλον τοσοῦτο μᾶλλον ἀξιοκατάκριτά εἰσιν, ὅσον καθ' ἑκάστην μὲν ἤκουον αὐτοῦ ἀποκαλύπτοντος τὰς αἰωνίους ἀληθείας καὶ ἔβλεπον σημεῖα τεράστια γενόμενα ὑπ' αὐτοῦ, ἐνέμενον δὲ μεθ' ὅλα ταῦτα ἐν τῇ ἀπιστίᾳ, ἀμφέβαλλον περὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ, καὶ ἐδίσταζον νὰ προσχωρήσωσι πρὸς αὐτόν.

Ἡ διαγωγὴ αὕτη τοῦ ἰουδαϊκοῦ ὄχλου προξενεῖ ἔκπληξιν ἡνωμένην μετὰ κατακρίσεως ἐπὶ τῇ ἀκατανομάστῳ τυφλώσει ταύτῃ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ· ἡ ἔκπληξις ὅμως αὕτη μετριάζεται ἅμα ὡς τὸ βλέμμα τοῦ ἐρευνητοῦ μεταγάγομεν ἐφ' ἡμᾶς αὐτούς, ἅμα ὡς παρεξετάσομεν τὴν διαγωγὴν ἡμῶν πρὸς τὴν τοῦ ἰουδαϊκοῦ ὄχλου τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀρκεῖ νὰ ἐξετάσωμεν τὰ βάθη τῶν καρδιῶν ἡμῶν, καὶ τότε ἡ ἐπὶ τῇ ἀπιστίᾳ τῶν Ἰουδαίων ἔκπληξις θέλει ὑποχωρήσει ἐξ ἅπαντος εἰς τὸ αἴσθημα τῆς κατακρίσεως τῆς ἡμετέρας διαγωγῆς. Ὡς ἐκεῖνοι καὶ ἡμεῖς καθ' ἑκάστην ἀκούομεν τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, τοῦ λόγου τῆς ἀληθείας, οὐχὶ πλέον ἀποκαλυπτομένου, (διότι ἀπεκαλύφθη ἤδη ὑπὸ Ἰησοῦ Χριστοῦ), ἀλλ' ἐκδιδασκομένου, καὶ ὅμως πόρρῳ ἀφιστάμεθα νὰ ἐνστερνισθῶμεν αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ρυθμίσωμεν τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις ἡμῶν. Ἐκεῖνοι μὲν δὲν ἐγίνωσκον τί ἐποίουν, ἡμεῖς δέ, καίπερ εἰδότες καὶ ἐπιστάμενοι, ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κλίνει ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, ὑψαύχενες παρερχόμεθα, ἥκιστα τὸν νοῦν προσέχοντες εἰς τὰς εὐαγγελικὰς παρακελεύσεις, καὶ μηδαμῶς τὸν βίον ἡμῶν ρυθμίζοντες πρὸς τὰς οὐρανίους ἐντολάς· οὕτω δὲ διὰ τῆς πολιτείας καὶ τῆς διαγωγῆς ἡμῶν τῆς μερίδος τυγχάνομεν τοῦ τότε ἰουδαϊκοῦ ὄχλου, ὅστις, καίτοι ἀπήλαυε τῆς χάριτος νὰ ἀκούῃ τοῦ Κυρίου διδάσκοντος, καίτοι ἔβλεπεν αὐτὸν διηνεκῶς θαυματουργοῦντα, συνέκλειε μεθ' ὅλα ταῦτα τά τε ὦτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀκούσῃ καὶ ἴδῃ, καὶ συνεκράτει ἑαυτὸν μακρὰν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ.

Καλούμεθα χριστιανοί, καὶ ὅμως στερούμεθα τοῦ μόνου καὶ ἀναμφιλέκτου γνωρίσματος τοῦ χριστιανοῦ, ὅπερ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ κατέδειξεν εἰς ἡμᾶς εἰπών, «ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις[1]». Ποῦ παρ' ἡμῖν ἡ ἀγάπη, ἣν τόσον θερμῶς συνέστησεν ὁ Κύριος; ποῦ ὁ μετ' αὐτοῦ ἐν τῇ ἀγάπῃ σύνδεσμος, ὃν ὡς ὅρον γνωρίσματος ἡμῶν καθώρισε; Μέλλων ὁ Σωτὴρ ἵνα τὴν μεγίστην τῶν θυσιῶν τελέσῃ, εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς συνίστα τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, λέγων, «ἐὰν ἀγαπᾶτέ με τὰς ἐντολὰς τὰς ἐμὰς τηρήσατε[2]»· τὰς ἐντολὰς δὲ ταύτας συνεκεφαλαίου ἐν τῇ ἐντολῇ τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης, καὶ ἔλεγεν, «αὕτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησα ἡμᾶς[3]», διὰ δὲ τῶν λόγων τούτων δὲν παρέδοτο εἰς ἡμᾶς ἀφῃρημένην ἔννοιαν, ἀλλὰ συγκεκριμένην ἐντολὴν μετὰ γνώμονος πρὸς δοκιμασίαν. Τὴν πρὸς ἡμᾶς ἀγάπην αὐτοῦ ἔθετο ὅρον τῆς τελειότητος, τὸν δὲ βαθμὸν αὐτῆς ἀκρότατον σημεῖον, πρὸς ὃ αἱ σκέψεις καὶ αἱ ἐνέργειαι ἡμῶν πρέπει νὰ τείνωσιν. Ἐν τῇ ἀγάπῃ ἔθετο τὸ διακριτικὸν ἡμῶν ὡς χριστιανῶν γνώρισμα, ἐν τῇ καλλιεργείᾳ αὐτῆς κατέδειξεν ἐγκειμένην τὴν σωτηρίαν, καὶ ἐν τῇ θεραπείᾳ αὐτῆς τὴν πρὸς τὸν Θεὸν προσπέλασιν, δι' ὅσων, διδάσκων, εἶπεν, «ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν[4]». Ἤδη ἂς ἐξετάσῃ ἕκαστος τὸν βίον καὶ τὰς πράξεις αὐτοῦ, καὶ εὐσυνειδήτως ἂς εἴπῃ, ἂν καὶ συμπορεύηται τῷ Κυρίῳ εἰς Ναΐν, μετὰ τῶν μαθητῶν ἢ μετὰ τοῦ πολλοῦ ὄχλου εἶνε συμμεμιγμένος. Ἡ ἐξέτασις αὕτη θέλει πείσει ἡμᾶς ὅτι τὴν μερίδα τοῦ ὄχλου ἐξελεξάμεθα, καὶ μετ' αὐτοῦ συμπορευόμεθα· διότι ποῦ ἐν ἡμῖν ἡ μακροθυμία, ποῦ ἡ χρηστότης, καὶ οἱ ἄλλοι τῆς ἀγάπης καρποί, οὓς ἀναγράφων ὁ τῶν ἐθνῶν διδάσκαλος ἀνακράζει, «ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ χρηστεύεται· ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ· ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦ-

1) Ἰωάν. ιγ' 35 2). Ἰωάν. ιδ' 15. 3) Ἰωάν. ιε' 12.
4) Ἰωάν ιδ' 23.

ται, οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δὲ τῇ ἀληθείᾳ· πάντα στέργει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει· ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει[1]»; Λοιπόν, ἀντὶ νὰ οἰκτείρωμεν τὴν πώρωσιν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ὄχλου, ἃς ἐλεεινολογήσωμεν ἡμᾶς αὐτούς, ὄντας μᾶλλον ἐκείνων ἀξιοκατακρίτους, διότι, καίπερ ἔχομεν περικείμενον ἡμῖν τοσοῦτο νέφος μαρτύρων, καίπερ ἀκούομεν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἀντηχοῦντος καθ' ἑκάστην εἰς τὰ ὦτα ἡμῶν, οὐχ ἧττον δὲν ἀφίνομεν τὸν ὄγκον οὐδὲ τὸν τύφον τῆς ματαιότητος καὶ τῆς κενοδοξίας, οὐδὲ τὴν ἔχθραν καὶ τὴν ἐμπάθειαν, καὶ δὲν ἀποβλέπομεν πρὸς τὸν τῆς πίστεως ἡμῶν ἀρχηγὸν καὶ τελειωτὴν Ἰησοῦν, ὃς καὶ διὰ τοῦ ἐπὶ γῆς βίου αὐτοῦ τὸν τελειότατον κανόνα τῆς ἀγάπης ἐδίδαξεν ἡμᾶς.

Ἐπὶ τούτοις κατακολουθήσωμεν τῷ Σωτῆρι πορευομένῳ εἰς Ναΐν, καὶ αὐτήκοοι γενώμεθα τοῦ γενομένου ἐκεῖθι θαύματος, τὸν νοῦν προσέχοντες εἰς τὴν τοῦ θεηγόρου Λουκᾶ διήγησιν, λέγοντος, *ὡς δὲ ἤγγισε τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, καὶ ἰδού, ἐξεκομίζετο τεθνηκώς, υἱὸς μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ· καὶ αὕτη ἦν χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ.*

Ἐν τῇ ἀφηγηματικῇ ταύτῃ διηγήσει αὐτοῦ ὁ θεηγόρος Λουκᾶς πληροφορεῖ ἡμᾶς ἐν ἀρχῇ ὅτι ἡ πόλις Ναὶν ἦν ἐν τοῖς τότε χρόνοις ὀχυρὰ ἐκ τέχνης. Ἡ διὰ τῆς τέχνης ὀχύρωσις αὐτῆς ἐξηγεῖται ἐκ τοῦ ἐπικαίρου τῆς θέσεώς της. Ἡ κοιλὰς Ἰεζράελ, ἡ παρ' Ἰουδεὶθ[2] *Ἐσδριλὼμ* ἢ *Ἐσδριλὼν* λεγομένη, ἔχουσα σχῆμα τριγώνου καὶ ἀπολήγουσα ΒΔ μὲν εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, πρὸς Α δὲ ἔνθεν μὲν μεταξὺ τοῦ Θαβὼρ καὶ τοῦ μικροῦ Ἑρμών, ἔνθεν δὲ μεταξὺ τοῦ τελευταίου τούτου ὄρους καὶ τῶν ὀρέων Γελβουέ, εἶνε μία τῶν στρατιωτικῶν θέσεων τῆς Παλαιστίνης, καὶ πολλάκις ἐγένετο τὸ θέατρον αἱματηρῶν μαχῶν. Ἕνεκεν λοιπὸν τῆς ὑπὸ στρατηγικὴν ἔποψιν σπουδαιότητος τῆς θέσεως ταύτης οἱ Ἑβραῖοι εἶχον κατωχυρωμένην αὐτήν· τοῦτο δὲ ὑποσημαίνων ὁ ἱερὸς εὐαγγελι-

1) πρὸς Κορινθ. ιγ' 4-8 2) Ἰουδ. κ' 8. δ' 9.

στὴς γράφει, *ὡς δὲ ἤγγισε* **τῇ πόλῃ** *τῆς πόλεως*. Εἶτα πληροφορεῖ ἡμᾶς περὶ τοῦ τόπου, εἰς ὃν οἱ Ἑβραῖοι ἔθαπτον τοὺς νεκρούς, μεταφέροντες αὐτοὺς ἐκτὸς τῆς πόλεως[1], εἰς 50 τοὐλάχιστον πήχεων ἀπόστασιν μακρὰν τῶν τειχῶν αὐτῆς[2]. Μετὰ τὴν πληροφορίαν ταύτην, ἣν παρέσχεν ἡμῖν διὰ τοῦ, *καὶ ἰδού, ἐξεκομίζετο τεθνηκώς*, ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς πρὶν διηγηθῇ τὸ θαῦμα, δι' ὀλίγων λέξεων πληροφορεῖ τὰ περὶ τοῦ ἐκκομιζομένου νεκροῦ, λέγων *υἱὸς μονογενὴς τῇ μητρὶ αὐτοῦ· καὶ αὕτη ἦν χήρα· καὶ ὄχλος τῆς πόλεως ἱκανὸς ἦν σὺν αὐτῇ*. Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ὁ θεηγόρος Λουκᾶς τὸ ἐν Ναὶν πάθος ἐξετραγῴδησε. Χήρα ἦν ἡ γυνή, καὶ μὴ ἔχουσα ἐλπίδα παιδοποιίας ἡ εἰς τὸν τάφον ἐκπέμπουσα τὸν υἱὸν αὐτῆς· δὲν εἶχε δὲ αὕτη πρὸς παρηγορίαν ἕτερον ἀντὶ τοῦ κατοιχουμένου. Ἐκ τούτων εὔκολον διὰ τὸν μὴ ἀποξενωμένον τῆς φύσεως ἡ κατανόησις τοῦ μεγέθους τῆς συμφορᾶς τῆς γυναικὸς ταύτης. Τὸν εἰς ταφὴν ἐκφερόμενον μόνον ἐν ταῖς ᾠδῖσι τοῦ τοκετοῦ ἐγνώρισεν αὕτη· τοῦτον μόνον διὰ τῶν θηλῶν ἐξέθρεψε μόνος αὐτὸς φαιδρὰν ἐποίει αὐτῇ τὴν τράπεζαν· καὶ μόνος ἦν διὰ τὴν τλήμονα χήραν ἡ τῆς φαιδρότης ὑπόθεσις· πᾶν ὅ,τι γλυκύ τε καὶ τίμιον ἐν ὀφθαλμοῖς μητρὸς μόνος ἐκεῖνος ἦν δι' αὐτήν. Οὐχὶ μικρὸν δὲ καὶ εἰς τοῦ πάθους αὐτῆς τὴν ἀνάπτυξιν συνέβαλλε καὶ ἡ τοῦ θρηνουμένου νεκροῦ χρηστότης, ἧς χάριν πλῆθος μέγα πολιτῶν τῆς Ναὶν συνεπωδύρετο τῇ τλήμονι μητρί, καὶ τὸν νεκρὸν ἐπὶ τὸν τάφον μετέφερε, μὴ ἔχον ἀλλ' ἢ κενοὺς λόγους εἰς παρηγορίαν τῆς δυστήνου μητρός, ἐφ' ἧς τὸ τοῦ Μιχαίου ἐπεπλήρωτο, «κόψεται καὶ θρηνήσει, περιπατήσει ἀνυπόδητος, καὶ γυμνὴ ποιήσεται κοπετὸν ὡς δρακόντων, καὶ πένθος ὡς θυγατέρων Σειρήνων[3]».

Ἰδὼν αὐτὴν ὁ Κύριος ἐσπλαγχνίσθη ἐπ' αὐτῇ, καὶ εἶπεν αὐτῇ, μὴ κλαῖε. Οὕτω πάντοτε ὁ Θεὸς σπλάγχνα οἰκτιρμοῦ ἐνδείκνυται πρὸς ἡμᾶς· οὕτω συμπαθεῖ πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, καὶ ἐν οἰκτιρμοῖς περιμένει τὴν εἰλικρινῆ ἡμῶν λύ-

1) ἴδε καὶ Ματθ. κζ' 52, 53. 2) Ταλμούδ, βαβὰ βαθρὰ β' 9.
3) Μιχ. α' 8.

πην καὶ μεταμέλειαν, ἕτοιμος εἰς συγγνώμην, ἕτοιμος εἰς ἄφεσιν. Σὺν τῇ θείᾳ δὲ φωνῇ δι' ἧς τὸ ἄχθος τῆς μητρικῆς λύπης ἐκούφισεν, ὁ ζωῆς χορηγὸς προσελθὼν *ἥψατο τῆς σοροῦ (οἱ δὲ βαστάζοντες ἕστησαν*[1]*) καὶ εἶπε, νεανίσκε, σοὶ λέγω ἐγέρθητι. Καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρός, καὶ ἤρξατο λαλεῖν.* Ἐνταῦθα παρατηροῦμεν ὅτι οὐχὶ διὰ μόνου τοῦ λόγου ἐθαυματούργησεν, ὡς πρὸ μιᾶς ἡμέρας εἶχε πράξει διὰ τὸν ὑπηρέτην τοῦ ἑκατοντάρχου, ἀλλὰ καὶ τῆς σοροῦ ἥψατο, ἵνα μάθωμεν ὅτι τὸ θεανδρικὸν αὐτοῦ σῶμα εἶνε σῶμα ζωῆς. Σύναμα παρατηροῦμεν ὅτι προστακτικῶς ὡς κύριος τοῦ θανάτου καὶ τῆς ζωῆς ἐκάλεσε τὸν τεθνεῶτα εἰς τὴν ζωήν. Οὕτω τὴν κόρην τοῦ ἀρχισυναγωγοῦ ἀνέστησεν, εἰπὼν πρὸς αὐτήν, *Ταλιθὰ κοῦμι*[2], οὕτω τὸ Λάζαρον ἐξήγειρε φωνήσας, *Λάζαρε δεῦρο ἔξω*[3], οὕτω καὶ τὸν ἐν Ναὶν εἰς ταφὴν φερόμενον νεανίσκον ἐξήγειρεν, εἰπὼν πρὸς αὐτόν, *νεανίσκε, σοὶ λέγω ἐγέρθητι.* Μόλις δὲ τὸ κυριαρχικὸν ἠκούσθη πρόσταγμα, *καὶ ἀνεκάθισεν ὁ νεκρός, καὶ ἤρξατο λαλεῖν,* σημεῖα ταῦτα ἀληθοῦς ἀναστάσεως ἐνδεικνύμενος τὸ νὰ ἀνακαθίσῃ καὶ νὰ λαλήσῃ. *Καὶ ἔδωκεν αὐτὸν τῇ μητρὶ αὐτοῦ,* καὶ εἶδε τότε ὁ ἥλιος τὸ Δαυϊδικὸν ἐκεῖνο πληρούμενον «μητέρα ἐπὶ τέκνῳ εὐφραινομένην[4]», καὶ τὸν τῆς ζωῆς ἡμῶν δοτῆρα καὶ Θεὸν ἡμῶν Ἰησοῦν δοξαζόμενον. *Ἔλαβε δὲ φόβος πάντας καὶ ἐδόξαζον τὸν Θεόν, λέγοντες, ὅτι προφήτης μέγας ἐγήγερται ἐν ἡμῖν, καὶ ὅτι ἐπεσκέψατο ὁ Θεὸς τὸν λαὸν αὐτοῦ.*

1 Παρ' Ἑβραίοις ὁ νεκρὸς ἐξεφέρετο εἰς τὸν τάφον ἐντὸς σοροῦς ἥτις, ὡς τὸ πολύ, ἦν ἀσκεπὴς καὶ ἔκειτο ἐπὶ φερέτρου, καλουμένη, κλίνης[1], βασταζομένης ὑπὸ τῶν νεκροφόρων[2]. Ὀπίσω τῆς σοροῦ ἠκολούθουν οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι τοῦ θανόντος, πενθηφοροῦντες, καὶ μεγαλοφώνως θρηνοῦντες καὶ ὀδυρόμενοι[3] ἐψάλλοντο δὲ καὶ ἐλεγεῖα ὑπό τε τοῦ ποιήσαντος αὐτὰ φίλου τοῦ ἀποθανόντος[4], καὶ ὑπὸ μυρολόγων γυναικῶν, ἃς συνήθως ἐμίσθουν ἐπίτηδες πρὸς τοῦτο[5].
2) Μάρκ. ε' 42. 3) Ἰωάν. ια' 44. 4) Ψαλμ. ριβ' 9.

1) Βασιλ. Β' γ' 31. 2) Λουκ. ζ' 14. Πράξ. ε' 6, 10 3) Βασιλ. Β' γ' 32· παράβλ. Ματθ. θ' 23. Μάρκ· ε' 38. 4) Παραλειπ. βασιλ. Ἰούδ. Β' λε' 25. 5) Ἱερεμ. θ' 17.

Τὴν εὐσπλαγχνίαν, ἣν ὁ Σωτὴρ πρὸς τὴν κλαίουσαν χήραν ἀπέδειξε γνώμονα τῆς πολιτείας ἡμῶν θέμενοι, ἃς ὦμεν καὶ ἡμεῖς εὐαίσθητοι, ἐλεήμονες, καὶ συμπαθητικοὶ ὡς ἐκεῖνος, ὅπως καὶ διὰ τῶν λόγων καὶ διὰ τῶν ἔργων προθύμως καὶ ἀπροκλήτως παρηγορῶμεν, ἀνακουφίζωμεν καὶ εὐεργετῶμεν τοὺς τεθλιμμένους καὶ πάσχοντας, βέβαιοι ὄντες ὅτι ἡ ἀγαλλίασις τῶν εὐεργετούντων εἶνε ἀσυγκρίτως γλυκυτέρα καὶ ὡραιοτέρα παρὰ τὴν χαρὰν τῶν εὐεργετουμένων. Ὁσάκις δὲ ἐπὶ τῶν φιλτάτων ἡμῖν νεκρῶν, ἢ ἐπὶ τῇ μνήμῃ αὐτῶν, χύνωμεν δάκρυα, ἃς ἐνθυμώμεθα τοὺς πρὸς τὴν κλαίουσαν μητέρα λόγους τοῦ Σωτῆρος, **μὴ κλαῖε**, καὶ ἃς καταπαύωμεν τὰ δάκρυα καὶ τοὺς στεναγμούς, ὑπείκοντες εἰς τὴν φωνὴν τῆς πίστεως, εἰς τὴν παραγγελίαν τοῦ Σωτῆρος, καὶ εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ διδασκαλίαν, καθ' ἣν τὸ τέλος τῆς ἐπιγείου ὑπάρξεως τοῦ ἀληθινοῦ χριστιανοῦ δὲν εἶνε εἰμὴ ἀρχὴ νέας ἀτελευτήτου καὶ μακαρίας ζωῆς. Μόνον δὲ ὁσάκις οἱ θνήσκοντες ἀμετανοήτως καὶ ἐν κακίαις ἐξεμέτρησαν τὸν βίον, ἃς χύνωμεν ἀπαρηγορήτως δάκρυα.

ΚΘ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Δ' Κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. η' 5 Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην.
Ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ· καὶ ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό.
6 *Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα.*
7 *Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό.*
8 *Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἀγαθήν, καὶ φυὲν ἐποίησε καρπὸν ἑκατονταπλασίονα.*

9 Ἐπηρώτων δὲ αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ, λέγοντες, *τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη;*

10 Ὁ δὲ εἶπεν, *ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες μὴ συνιῶσιν.*

11 *Ἔστι δὲ αὕτη ἡ παραβολή· ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ·*

12 *Οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδόν εἰσιν οἱ ἀκούοντες, εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ αἴρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν.*

13 *Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας, οἵ ὅταν ἀκούσωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ῥίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἳ πρὸς καιρὸν πιστεύουσι, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται.*

14 *Τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες, καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσι.*

15 *Τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ ἀκούσαντες τὸν λόγον κατέχουσι, καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.*

8 Ταῦτα λέγων ἐφώνει, *ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.*

Οἱ τὰς μακρὰς ἀποδημίας κατ' ἐμπορίαν πλούτου στελλόμενοι, πρὶν ἢ τῆς ὁδοῦ ἐφάψονται, εὐχὴν ποιοῦσι τῆς ὁδοιπορίας προοίμιον, αἰτούμενοι, ἵνα ὁ Θεὸς γένηται αὐτοῖς καθηγεμὼν καὶ συνοδοιπόρος· ἐπειδὴ λοιπὸν καὶ ἡμεῖς κατ' ἐμπορίαν τοῦ δεσποτικοῦ πλούτου, τῆς ὁδοῦ τῶν εὐαγγελικῶν ἐξηγήσεων καὶ αὖθις ἐφαπτόμεθα, δεηθῶμεν ἐν ταπεινότητι τοῦ παναγάθου καὶ ἐν ἐλέει πλουσίου Θεοῦ, ἵνα ἐπιχορηγήσῃ πᾶσιν ἡμῖν τὴν χάριν τοῦ παναγίου Πνεύματος, δωρούμενος εἰς

ἐμὲ μὲν κάλαμον διατρανοῦντα καὶ εὐθυνοῦντα τὸν λόγον, εἰς δὲ τοὺς εὐσεβεῖς καὶ φιλοχρίστους ἀναγνώστας καρδίαν εὖ μάλα διεγειγερμένην πρὸς μελέτην τῶν εὐαγγελικῶν λόγων, ἵνα ἅπαντες, καρπωσάμενοι, ἀποκομίσωμεν τὸ γεώργιον τοῦ πνευματικοῦ ἐκείνου σπόρου, περὶ οὗ ἡ ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικὴ περικοπὴ διηγεῖται, οὕτω λέγουσα, *εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην· ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ.*

Ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος διὰ τῆς μδ' ὁμιλίας αὐτοῦ, ἑρμηνεύων τὴν παραβολὴν ταύτην, (ἀπαντῶσαν καὶ ἐν τῷ ιγ' κεφαλαίῳ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἁγίου εὐαγγελίου), πρεπόντως ἐφελκύει τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τῆς παραβολῆς, ἐρωτῶν· πόθεν ἐξῆλθεν ὁ πανταχοῦ παρὼν καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ἢ πῶς ἐξῆλθε, καὶ περὶ ἑαυτοῦ λέγει, *ἐξῆλθεν ὁ σπείρων τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ;* Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπαντῶν ὁ ἱερὸς ἑρμηνευτὴς ἀποφαίνεται, ὅτι **ἐξῆλθεν** οὐχὶ κατὰ τόπον, ἀλλὰ κατὰ σχέσιν, κατ' οἰκονομίαν ἐγγύτερος πρὸς ἡμᾶς γενόμενος, διὰ τῆς περιβολῆς τῆς ἡμετέρας σαρκός. Ἀφ' οὗ τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν ὑψηλὸν ἠγείροντο τεῖχος, ἐμποδίζον τὴν ἡμετέραν πρὸς τὸν Θεὸν πρόσοδον· ἀφ' οὗ ἡμεῖς δὲν ἐδυνάμεθα νὰ εἰσέλθωμεν, **ἐξῆλθεν** αὐτὸς πρὸς ἡμᾶς. Τί δὲ ἐξῆλθε νὰ πράξῃ; νὰ ἴδῃ τὴν γῆν; νὰ ἐξετάσῃ τὴν πνευματικὴν τοῦ κόσμου κατάστασιν εἰς ποῖον σημεῖον κατέπεσε; νὰ πληροφορηθῇ ποῖα ζιζάνια καὶ ποίας ἀκάνθας κακοδοξίας τρέφει ὁ κόσμος; νὰ τιμωρήσῃ τοὺς ἐν αὐτῇ γεωργοὺς ὡς ἀμελήσαντας τὴν καλλιέργειαν αὐτῆς; Οὐχί· δι' οὐδὲν τούτων ἐξῆλθε, διότι δὲν εἶχεν ἀνάγκην ἐπισκέψεως, ὅπως γνωρίσῃ ταῦτα· ὁ ἑτάζων καρδίας τε καὶ νεφρούς, ὁ τὰ σύμπαντα ἐφορῶν, καὶ τὰ ἐσόμενα πρὶν ἢ γίνωσιν ἐπιστάμενος, ἐγίνωσκεν εἰς ποῖον σημεῖον ἠθικῆς ἐκκλίσεως εἶχε καταπέσει ἡ ἀνθρωπότης· ἄρα **δὲν ἐξῆλθεν** εἰς ἐπισκόπησιν τῆς πνευματικῆς τοῦ κόσμου καταστάσεως, **δὲν ἐξῆλθε,** τούτέστι **δὲν ἐγένετο ἄνθρωπος,** ὅπως ἀντιληφθῇ τῆς καταπτώσεως εἰς ἣν ἐξέπεσεν ἡ ἀνθρωπότης, **δὲν ἐξῆλθεν,** ὅπως τιμωρήσῃ διὰ τὴν ἁ-

μέλειαν αὐτῶν τοὺς τεθέντας γεωργούς, «οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ[1]», ἀλλ' **ἐξῆλθε τοῦ σπεῖραι τὸν σπόρον αὐτοῦ**· ἐγένετο ἄνθρωπος ἵνα ἀποκαλύψῃ τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, ἵνα διδάξῃ τὰς αἰωνίους ἀληθείας, *ἵνα κατασπείρῃ τὴν θείαν αὐτοῦ διδασκαλίαν. Ἀλλ' ἐν τῷ σπείρειν αὐτόν, ὃ μὲν ἔπεσε παρὰ τὴν ὁδὸν καὶ κατεπατήθη, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατέφαγεν αὐτό. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν πέτραν, καὶ φυὲν ἐξηράνθη, διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἰκμάδα. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐν μέσῳ τῶν ἀκανθῶν, καὶ συμφυεῖσαι αἱ ἄκανθαι ἀπέπνιξαν αὐτό. Καὶ ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἀγαθὴν καὶ φυὲν ἐποίησε καρπὸν ἑκατονταπλασίονα.*

Διὰ τὸν λόγων τούτων ἀφηγήσατο τὰς τύχας τῆς σπορᾶς, ἧς μέρος **ἔπεσεν** ἐπὶ τὴν ὁδόν, μέρος ἐπὶ τὴν πέτραν, μέρος ἐπὶ τῶν ἀκανθῶν, καὶ μέρος ἐπὶ τὴν γῆν τὴν ἀγαθήν. Ὡς παρατηροῦμεν δὲν εἶπεν ὅτι ὁ σπείρων ἔρριψε τὸν σπόρον πρὸς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο τὸ μέρος, ἀλλ' ὅτι οὗτος **ἔπεσεν**· εἶπε δὲ τοῦτο, διότι αὐτὸς μὲν τὰς ψυχὰς ἁπάντων ἐδημιούργησεν ἐξίσου ἱκανὰς εἰς ἀποδοχὴν τῶν οὐρανίων ἀληθειῶν, ἡ δὲ μὴ παρ' ἑκάστου ἡμῶν καλλιέργεια τῶν ἐνστίκτων τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ ἡ παραμέλησις τῶν εἰς βελτίωσιν καὶ τελειοποίησιν ἡμῶν συντεινόντων καθιστῶσιν ἡμᾶς ἕρμαια τῶν κακιῶν τοῦ κόσμου, καὶ ἀποστεροῦσι τῶν μέσων τῆς σωτηρίας.

Οἱ μαθηταί, μὴ δυνηθέντες ἵνα ἐξ ὑπαρχῆς ἀντιληφθῶσι τῆς ἐν τῇ παραβολῇ ταύτῃ ἀναγωγικῆς ἐννοίας, *ἐπηρώτων αὐτόν, λέγοντες, τίς εἴη ἡ παραβολὴ αὕτη;* παρέσχον δὲ οὕτως εἰς ἡμᾶς κάλλιστον παράδειγμα μιμήσεως νὰ μὴ συγκρύπτωμεν τὴν ἄγνοιαν ἡμῶν ἐκ κακῶς ἐννοουμένης φιλοτιμίας, ἀλλὰ νὰ προκαλῶμεν τὴν διὰ τῆς παρὰ τῶν εἰδότων διδασκαλίας ἐκμάθησιν τοῦ ὑφ' ἡμῶν ἀγνοουμένου. Εἰς ταύτην τὴν ἐρώτησιν τῶν μαθητῶν ἀποκρινάμενος ὁ Σωτὴρ εἶπεν, *ὑμῖν δέδοται γνῶναι τὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ· τοῖς δὲ λοιποῖς ἐν παραβολαῖς, ἵνα βλέποντες μὴ βλέπωσι, καὶ ἀκούοντες*

1) Ἰωαν. γ' 17. αὐτόθι ιϛ' 47. Λουκ. θ' 56.

μὴ συνιῶσι, διὰ τῶν λόγων αὐτοῦ τούτων παρασχὼν ἓν ἔτι μαρτύριον τῆς ἀφάτου αὐτοῦ φιλανθρωπίας, καὶ τῆς ἀνεκφράστου καὶ ἀδιερμηνεύτου εὐεργετικῆς πρὸς τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐπιεικείας, τὸν λόγον δηλώσας δι' ὃν εἴθιζε παραβολικῶς νὰ διαλέγηται, ἵνα μὴ πλειότερον κατακριθῶσιν οἱ ἀκούοντες καὶ μὴ πιστεύσαντες, ὡς καταφρονήσαντες τῶν μυστηρίων καὶ ἀφ' οὗ ἐγνώρισαν αὐτά. Μετὰ τὴν πληροφορίαν ταύτην, ἱκανοποιῶν τὸ αἴτημα τῶν μαθητῶν, εἶπε πρὸς αὐτούς· *ἔστι δὲ αὕτη ἡ παραβολή· ὁ σπόρος ἐστὶν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ· οἱ δὲ παρὰ τὴν ὁδόν εἰσιν οἱ ἀκούοντες, εἶτα ἔρχεται ὁ διάβολος καὶ αἴρει τὸν λόγον ἀπὸ τῆς καρδίας αὐτῶν, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν. Οἱ δὲ ἐπὶ τῆς πέτρας, οἵ ὅταν ἀκούσωσι, μετὰ χαρᾶς δέχονται τὸν λόγον, καὶ οὗτοι ῥίζαν οὐκ ἔχουσιν, οἳ πρὸς καιρὸν πιστεύουσι, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται. Τὸ δὲ εἰς τὰς ἀκάνθας πεσόν, οὗτοί εἰσιν οἱ ἀκούσαντες καὶ ὑπὸ μεριμνῶν καὶ πλούτου καὶ ἡδονῶν τοῦ βίου πορευόμενοι συμπνίγονται, καὶ οὐ τελεσφοροῦσι. Τὸ δὲ ἐν τῇ καλῇ γῇ, οὗτοί εἰσιν οἵτινες ἐν καρδίᾳ καλῇ καὶ ἀγαθῇ ἀκούσαντες τὸν λόγον, κατέχουσι καὶ καρποφοροῦσιν ἐν ὑπομονῇ.*

Διὰ τὸν λόγων τούτων ὁ Σωτὴρ ἀπεκάλυψε καὶ ἑαυτὸν καὶ τὸν σκοπὸν τῆς ἐπὶ γῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ (οὗτός ἐστιν ὁ σπόρος) εἰς ἅπαντας κατηγγέλθη· ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ (οὗτος ὁ σπείρων) εἰς ἅπαντας ἀπεκαλύφθη· τὸ πολὺ τοῦ σπόρου ἀπώλετο, οὐχὶ ὅμως ἐξ αἰτίας τοῦ σπείραντος, ἀλλ' ἕνεκεν τῆς ὑποδεχομένης τὸν σπόρον γῆς, ἕνεκεν τῆς διαθέσεως τῶν ψυχῶν, αἵτινες ἀπεδέχθησαν τὸν σπόρον. Οἱ μὲν παρὰ τὴν ὁδὸν ἱστάμενοι ἤκουσαν τοῦ Σωτῆρος ἐλθόντος, ἤκουσαν τοῦ εὐαγγελίου κηρυχθέντος, ἀλλ' ὅλως ὑπὸ τῆς ἀπιστίας κατεχόμενοι οὐδαμῶς παρεδέξαντο τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα, οὐδ' ἠκολούθησαν ἐκείνῳ, ὅς ἐστιν «ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή[1]»· τούτων τῶν ἑκουσίως ἐκτὸς τῆς ὁδοῦ μεινάντων τὰς καρδίας συνέκλεισεν ὁ διάβολος, ἵνα μὴ πιστεύσαντες σωθῶσιν. Οἱ δὲ πρὸς τὸ πετρῶδες ἔδαφος ἐξομοιω-

1) Ἰωάν, ιδ' 6.

θέντες εἰσὶν οἱ πίστεως μὲν μὴ ἄμοιροι, ἀλλ' ἀσθενεῖς καὶ ἐπιπόλαιοι, οἵτινες παρεδέξαντο μὲν τὸ εὐαγγελικὸν κήρυγμα καὶ δι' ἔργων ἤρχισαν νὰ τελεσφορῶσιν, ἀλλ' εὐθὺς ὡς ὑπὸ δοκιμασίαν περιέστησαν ἐγένοντο ριψάσπιδες καὶ λειποτάκται. Οἱ πρὸς τὸ ὑπὸ ἀκανθῶν κατεχόμενον ἔδαφος παρομοιωθέντες εἰσὶν οἱ ὑπὸ τῶν παθῶν δουλαγωγούμενοι, παρ' οἷς αἱ ἀγαθαὶ πράξεις, καὶ ἂν ἐν τῇ ψυχῇ ἀρχίσωσι νὰ φύωνται, μένουσιν ἀτελεσφόρητοι καὶ εἰς ὕψος προκοπῆς δὲν προβαίνουσι. Τέλος οἱ πρὸς τὴν ἀγαθὴν γῆν ἐξομοιωθέντες εἰσὶν οἱ ἀκούοντες τοὺς λόγους τοῦ Κυρίου καὶ τηροῦντες τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ.

Τὰς τάξεις, τῶν ἀνθρώπων ἃς ὁ μόνος ἡμῶν καθηγητὴς καὶ διδάσκαλος διεχώρισεν ἐν τῇ μελετωμένῃ παραβολῇ αὐτοῦ, δυνάμεθα νὰ ἀνεύρωμεν καὶ ἐν ταῖς τάξεσι τῶν χριστιανῶν, ἔνθα ἀπαντῶνται οἱ παρὰ τὴν ὁδὸν ἱστάμενοι ἐκεῖνοι, ὅσοι μεταβαίνουσι μὲν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἄνευ εὐλαβείας, καὶ μόνον ὅπως ἀκροασθῶσι μουσικοῦ τινος μαθήματος ἢ καλλιφώνου ψάλτου, ὅταν δὲ ἀναγινώσκηται ὁ ἀπόστολος καὶ τὸ ἱερὸν εὐαγγέλιον οὐδόλως προσέχουσιν εἰς τὰ θεῖα λόγια, ἀλλ' ἀεροβατοῦσιν, ὁ Θεὸς ἠξεύρει ποῦ, καὶ οἱ μάταιοι λογισμοὶ ὡς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ ἁρπάζουσιν ἀπὸ τῆς ψυχῆς αὐτῶν τὸν εὐαγγελικὸν λόγον καὶ τὸν διασκορπίζουσιν. Οὗτοι ἀπέρχονται τῆς ἐκκλησίας μηδὲν ἀποκομίσαντες, διότι ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια αὐτῶν ἐν τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων λόγων περιεσπᾶτο εἰς ματαίους διαλογισμούς. Οἱ πρὸς τὸ πετρῶδες ἔδαφος ὁμοιωθέντες εἰσὶν ἐκεῖνοι, ὅσοι μεταβαίνουσιν εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἄνευ συντριβῆς καὶ κατανύξεως, οἱ περὶ τὴν πίστιν ἐπιπόλαιοι, εἰς οὓς ἐμποιοῦσι μὲν αἴσθησιν τὰ εὐαγγελικὰ λόγια ἀκουόμενα, ἀλλὰ δὲν ριζοβολοῦσι, διότι ἡ ψυχὴ αὐτῶν δὲν ποτίζεται ὑπὸ τῶν ὑδάτων τῆς ἐν ἐπιγνώσει πίστεως. Οἱ πρὸς τὸ ἔδαφος τὸ κατεχόμενον ὑπὸ τῶν ἀκανθῶν ὁμοιωθέντες εἰσὶν ἐκεῖνοι, οἵτινες ἔρχονται εἰς τὴν ἐκκλησίαν, μὴ κατεχόμενοι μὲν ὑπὸ τῆς μωρίας τῆς δῆθεν ἐλευθεροφροσύνης, ὑφ' ἧς κατέχονται οἱ ἀστήρικτοι, ἀλλὰ βεβαρυμένοι ἀπὸ ὅλας τὰς μερίμνας καὶ φροντίδας τοῦ κόσμου· ὅλεν καὶ παρ' αὐτοῖς ὁ λόγος

τοῦ Θεοῦ πνίγεται, διότι «ἐν θορυβουμένῳ καὶ ἀγωνίας ἔχοντι νῷ, οὔτε ἔννοιά τις τῶν καλῶν οὔτε Θεοῦ χάρις ἐγγίνεται» κατὰ τὸν ἐν ἁγίοις πατριάρχην Ἀλεξανδρείας Κύριλλον. Τέλος πρὸς τὴν ἀγαθὴν γῆν ἑξομοιοῦνται, ὅσοι μεταβαίνουσι μὲν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μετὰ συστολῆς καὶ εὐλαβείας, μετὰ συντριβῆς καὶ κατανύξεως, παραμένουσι δὲ καθ' ὅλην τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν μετὰ προσοχῆς καὶ προσευχῆς, καὶ ἐξερχόμενοι τοῦ ἱεροῦ ναοῦ ρυθμίζουσι τὰς πράξεις καὶ τὸν βίον αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ Σωτῆρος.

Ἐν τῇ κλίμακι τῶν μὴ σωζομένων, ἣν ὁ Σωτὴρ ἐξεικόνισε διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης, παρατηροῦμεν ὅτι δὲν εἶνε μία ἡ τῆς ἀπωλείας ὁδός, ἀλλὰ πολλαὶ αἱ εἰς ὄλεθρον ἄγουσαι. Ἡ ἀμέλεια καὶ ἀφροντισία τῆς ἀνατροφῆς καὶ πνευματικῆς διαπλάσεως ἑξομοιοῖ τὸν χριστιανὸν πρὸς τὰ παρὰ τὴν ὁδόν· ὅθεν, καίπερ ἀκούει τὸν εὐαγγελικὸν λόγον διδασκόμενον, ὡς μὴ ὢν ἀνεπτυγμένος διὰ τῆς παιδεύσεως καὶ μὴ ἔχων τὴν καρδίαν καθαρεύουσαν, δὲν εἰσδέχεται αὐτόν, καὶ τότε ἡ ἀπιστία, ἢ ἡ κενόφωνος τοῦ αἰῶνος διδασκαλία ἔρχεται καὶ αἴρει τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου ἐκ τῆς καρδίας αὐτοῦ, ἵνα μὴ πιστεύσας σωθῇ. Ἀμελῶν ὁ χριστιανὸς τῆς ἐν Χριστῷ ἀνατροφῆς του καὶ τῆς διαπλάσεως τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ στερούμενος τῆς εὐαγγελικῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐγκαρτερήσεως, ὁμοιάζει τὰ παρὰ τὴν πέτραν, διότι ἀκούει μὲν προθύμως τὸν λόγον τοῦ εὐαγγελίου, ἀλλὰ δὲν ἔχει ρίζαν, ὁ δὲ λόγος τῆς ἀληθείας πρὸς ὥραν μένει παρ' αὐτῷ καὶ ἔπειτα αἴρεται· ἀνήκει δὲ εἰς τὴν τάξιν ἐκείνων, οἵτινες πρὸς καιρὸν πιστεύουσι, καὶ ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ἀφίστανται. Προτιμῶν ὁ χριστιανὸς τὰς ἡδονάς, τὴν ἡδυπάθειαν, τὴν χλιδήν, τῆς ἐγκρατείας, τῆς λιτότητος, τῆς μετριότητος, ὁμοιάζει τὰ ἐν μέσῳ τῶνὸ ἀκανθῶν μέρη, εἰς ἃ ὁ λόγος τοῦ εὐαγγελίου συμπνίγεται ὑπ- τῶν πρὸς ἀκάνθας ὁμοιαζόντων ἐλαττωμάτων τούτων τῆς ψυχῆς, καὶ φέρεται πρὸς τὴν ἀπώλειαν.

Ἡ ἀποφυγὴ τῶν κινδύνων τούτων εὔκολος· ὁ διάβολος εὕρηται ἕτοιμος εἰς τὸ νὰ ἁρπάσῃ τὰς ψυχάς, ἀλλ' ἐν ἡμῖν ἔγκει-

ται νὰ διεκδικήσωμεν πρὸς αὐτὸν τὸ ὑπ' αὐτοῦ διωκόμενον, ὅπως μὴ ἁρπαγῇ. Καθοπλίσωμεν ἡμᾶς δι' ὑγιοῦς ἀνατροφῆς, ἵνα ὦμεν, κατὰ τὸν ἀπόστολον[1] ἕτοιμοι εἰς ἀπολογίαν πρὸς πάντα αἰτοῦντα παρ' ἡμῶν λόγον περὶ τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως, καὶ μὴ ἀφήσωμεν τὴν κενόφωνον ψευδοδιδασκαλίαν νὰ διασαλεύῃ τὰς πεποιθήσεις ἡμῶν. Ξηραίνονται τὰ σπέρματα, ὅταν δὲν ἔχωσι ρίζας· ταύτας ἐν ἡμῖν κεῖται νὰ ἐκθρέψωμεν, παιδευόμενοι ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου. Ὁ σπόρος ἀποπνίγεται ἐκ τῶν ἀκανθῶν, ἀλλ' ἐν ἡμῖν κεῖται ἡ ἐκρίζωσις αὐτῶν, ἀρκεῖ νὰ ρυθμίσωμεν τὸν βίον ἡμῶν πρὸς τὰ παραγγέλματα καὶ τὰς ὑποθήκας τοῦ εὐαγγελίου,

Ταῦτα λέγων (ὁ Σωτήρ), *ἐφώνει, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω*[2]. Ταύτην τὴν φωνὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπιλέγοντες, καὶ κατ' αὐτὴν τὰ ὦτα τῆς καρδίας ἡμῶν διανοίγοντες, ἃς ἀποβάλωμεν τὴν θρησκευτικὴν ἀδιαφορίαν, τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὴν περὶ τὰ θεῖα ψυχρότητα καὶ ὀλιγωρίαν ἡμῶν, ὅπως μὴ παρὰ τὴν ὁδὸν εὑρεθῶμεν, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ καταφάγωσι τὸν σωτήριον σπόρον. Ποτίσωμεν ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων τὴν καρδίαν ἡμῶν μὲ τὸ ἄδολον γάλα τοῦ χριστιανισμοῦ, καλλιεργῶμεν δὲ αὐτὴν πάντοτε διὰ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εὐσεβείας, ὅπως μὴ σκληρυνθῇ, καὶ τὸν θεῖον σπόρον ἀποξηράνῃ. Κατευνάσωμεν ἐπὶ τέλους τὰς γηΐνους ἐπιθυμίας καὶ τὰς κοσμικὰς φροντίδας, τὰς ἀπορροφώσας τὸ θρησκευτικὸν ἡμῶν αἴσθημα, τότε δὲ αἱ μὲν ἄκανθαι θέλουσιν ἐκλείψει, ἐλεύθερον δὲ τὸ θεῖον αἴσθημα θέλει διέπει καὶ τοὺς διαλογισμούς, καὶ τὰς ἐπιθυμίας, καὶ τοὺς λόγους, καὶ τὰς πράξεις ἡμῶν.

Λ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Ε' κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ις' 19 Εἶπεν ὁ Κύριος, *ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος, καὶ ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς.*

1) Πέτρ. καθ. ἐπιστ. Α' γ' 15. 2) Ματθ. ιγ' 43.

20 Πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο
πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἑλκωμένος,
21 Καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν
πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλ-
λὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἕλκη
αὐτοῦ.
22 Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχόν, καὶ ἀπενεχθῆ-
ναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ
Ἀβραάμ· ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος, καὶ ἐτάφη.
23 Καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑ-
πάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραὰμ ἀπὸ μα-
κρόθεν, καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ·
24 Καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε, πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν
με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον
τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν
γλῶσσάν μου· ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ.
25 Εἶπε δὲ Ἀβραάμ, τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες
σὺ τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁ-
μοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ
ὀδυνᾶσαι.
26 Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις, μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χά-
σμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι
ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνωνται, μηδὲ οἱ ἐκεῖ-
θεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσιν.
27 Εἶπε δέ, ἐρωτῶ οὖν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν
εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου·
28 Ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς· ὅπως διαμαρτύρηται
αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον
τοῦτον τῆς βασάνου.
29 Λέγει αὐτῷ Ἀβραάμ, ἔχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προ-
φήτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν.

30 *Ὁ δὲ εἶπεν, οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ· ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτούς, μετανοήσουσιν.*
31 *Εἶπε δὲ αὐτῷ, εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ πεισθήσονται.*

Πάλιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἐνυπόστατος σοφία καὶ δύναμις, ἡ μὴ κινουμένη τοῦ πρωτοτύπου σφραγίς, τὸ ἀπαύγασμα τοῦ Πατρός, ἡ ἀπαράλλακτος ἐκείνου εἰκών, ὁ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς ὁμοούσιος Υἱός, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς μυστικῆς διδασκαλίας προτίθησιν εἰς ἡμᾶς κύλικα, ἀρετῆς καὶ κακίας ποιούμενος σύγκρισιν, τρυφὴν καὶ καρτερικὴν πενίαν παράλληλα τεθείς. Πρὶν ἢ τῶν χριστολέκτων αὐτοῦ ρημάτων τὴν ἐπὶ μέρους ἔννοιαν ἐπισκοπήσωμεν, δεῦτε μάθωμεν τί ἐκ τῆς παραβολῆς ταύτης καθ' ὅλου διδασκόμεθα, καὶ γνῶμεν τὸν λόγον, δι' ὃν ὁ Σωτὴρ τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν.

Ἐξ αὐτῆς πρώτιστα διδασκόμεθα ὅτι αἱ τῶν τεθνεώτων ψυχαί, ἄν τε δίκαιαι, ἄν τε μὴ ὦσιν, εἰς χώραν τινὰ ἀπάγονται, μὴ οὖσαι πλέον κύριαι, ὅπως ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν γῆν, ἀλλὰ τὴν φοβερὰν τῆς κρίσεως ἡμέραν ἀναμένουσαι· συνεπῶς διδασκόμεθα ὅτι γραϊδίων μεθυόντων ῥήματα καὶ παίδων μορμολύκειά εἰσιν ὅσα κενοφώνως ἐξακούονταί ποτε περὶ μετεμψυχώσεως καὶ περιπλανήσεως τῶν ψυχῶν ἐνθάδε που τῆς γῆς.

Καὶ οἱ ἐν τῷ νόμῳ ἐγίνωσκον ὅτι αἱ ψυχαὶ τῶν δικαίων ἐν χειρὶ Θεοῦ μένουσιν· ἐκ τοῦ ἐν τῇ βίβλῳ ὅμως σοφίας Σολομῶντος[1] ἀπαντῶντος σχετικοῦ χωρίου, «δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ», δὲν διασαφηνίζεται ἂν καὶ περὶ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχῶν ἐπίστανται ὅτι, ὡς αἱ τῶν δικαίων, οὕτω καὶ αὐταὶ ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ σώματος ἐντεῦθεν ἀπάγονται. Ἵνα μὴ λοιπὸν ἐκ τῆς περὶ τούτου σιγῆς γεννηθῇ ὁ ἐλάχιστος δισταγμός, ἡ ἀμφιβολία, φιλανθρώπως ὁ Κύριος τὰ πέρα θανάτου ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς, διδάξας πρώτιστα ὅτι αἵ τε τῶν δικαί-

1) Σοφ. Σολομ. γ' 1.

ων καὶ αἱ τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχαὶ εὐθέως ἐντεῦθεν ἀπάγονταί που, ἔνθα ἐν ἀρρήτῳ καταστάσει τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως ἀναμένουσι.

Τοῦτο καὶ ἡ παροῦσα καὶ ἡ ἑτέρα, ἡ ἐν εὐαγγελίοις ἐπίσης ἀπαντῶσα περὶ τοῦ ἄφρονος πλουσίου παραβολή, τορῶς διδάσκει· ἐκείνη μὲν παρίστησι τὸν ἄφρονα ἀκούοντα τὸ φοβερὸν ἐκεῖνο *ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ*[1], αὕτη δὲ δείκνυσιν εἰς ἡμᾶς τόν τε δίκαιον καὶ τὸν ἁμαρτωλὸν ἐντεῦθεν ἀπαγομένους εἰς τόπον, ὅθεν κεκώλυται ἡ ἐπὶ τάδε μετάβασις.

Ταύτην τὴν διδασκαλίαν παρὰ τοῦ παντογνώστου δεσπότου παραλαβόντες οἱ ἀπόστολοι, ἐν μὲν τῇ ἐπὶ γῆς ἀναστροφῇ ἐκήρυττον, «ἐμοὶ τὸ ζῆν Χριστός, καὶ τὸ ἀποθανεῖν κέρδος . . . συνέχομαι γὰρ ἐκ τῶν δύο, τὴν ἐπιθυμίαν ἔχων εἰς τὸ ἀναλῦσαι, καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι· πολλῷ γὰρ μᾶλλον κρεῖσσον[2]»· ὁπότε δὲ κατέλυον τὸν ἐπὶ γῆς βίον, τὸν Κύριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου ἐξικέτευον νὰ δεχθῇ τὰ πνεύματα αὐτῶν[3],

Σὺν τούτοις διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης ἀπεκάλυψεν εἰς ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ τὴν κατάστασιν τῆς ψυχῆς μετὰ τὸν ἐκ τοῦ σώματος χωρισμὸν αὐτῆς, μὴ θέλων νὰ ἀγνοῶμεν τὰ περὶ τῶν κεκοιμημένων, καθ' ἃ ἀγνοοῦσι ταῦτα οἱ μὴ ἔχοντες ἐλπίδα, καὶ μὴ θέλων νὰ γινώμεθα ἔρμαιον γραωδῶν μύθων καὶ ἀφρόνων συλλογισμῶν. Ἐκτὸς ὅμως τούτου καὶ πρὸς ἄλλα τῶν ἡμετέρων ἀγνοημάτων ἀφορῶν τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν ὁ Σωτήρ.

Διὰ τῆς παραβολῆς τοῦ πλουσίου τοῦ ἔχοντος οἰκονόμον, διαβληθέντα εἰς αὐτὸν ὅτι διεσκόρπιζε τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ, διδάξας περὶ τοῦ τὸν πλοῦτον καλῶς διατίθεσθαι, εἰκότως καὶ ταύτην ἐπισυνῆψε τὴν παραβολήν, φέρουσαν εἰς αὐτὸ τοῦτο διὰ τοῦ κατὰ τὸν πλούσιον ὑποδείγματος. Πλαγίως δὲ οὕτω καὶ εἰκονικῶς ἐδήλωσε τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν καὶ ἐδίδαξεν ὅτι ἡ κακὴ τοῦ πλούτου χρῆσις τὸν ὄλεθρον τοῦ καταχρωμένου ἀπεργάζεται. Καταχρώμενον δὲ ἐννοεῖ ὁ Κύριος

1) Λουκ. ιϛ' 20. 2) πρὸς Φιλιπ. α' 21,23. 3) Πράξ. ζ' 30.

τὸν ἀξιοῦντα ὅτι ὁ ὑλικὸς πλοῦτο ς ἐδόθη εἰς αὐτὸν πρὸς οἰ-
κείαν αὐτοῦ τρυφὴν καὶ ἀπόλαυσιν, τὸν διασπαθίζοντα αὐτὸν
ἐπὶ δαπάνας περιττάς, ἐν ᾧ πολλοὶ καὶ τοῦ ἀπολύτως ἀ-
ναγκαίου στεροῦνται, διότι ὁποίαν θέσι ν ἐπέχει τὸ πῦρ διὰ
τὸν χρυσόν, τὴν αὐτὴν διὰ τὴν ψυχὴν ι χουσι τὰ ἐν τῷ βίῳ
πειραστήρια, ἅτινά εἰσι τὰ δοκιμαστήρια, ἐφ' ὧν αἱ τῆς ψυχῆς
διαθέσις ἐξετάζονται. Ἐν τοῖς δοκιμαστηρ ις τούτοις κατα-
λέγονται ἥ τε πενία καὶ ὁ πλοῦτος· διότι ἐκεί νη μὲν τὸ καρ-
τερικὸν τοῦ φρονήματος καὶ τὸ ἐν ταῖς δυστυχ ίαις ἄπτωτον
τῆς ψυχῆς, οὗτος δὲ τὸ συμπαθὲς τῆς διαθέσεως, τὸ εὔσπλαγ-
χνον τῆς γνώμης καὶ τὸ μὴ ἐπ' αὐθαδείᾳ μεγαλ αυχον τῆς
ψυχῆς ἀναδείκνυσι. Δι' ἀμφοτέρων δὲ τῶν ἀντιθέτων τούτων
ὅρων τῆς καταστάσεως πρὸς τὸ αὐτὸ καθοδηγούμεθα τέλος,
δοκιμαζόμενοι ἐν τῇ χοάνῃ τῶν πειραστηρίων, ὅπως ἀπ ολαύ-
σωμεν τὸν μισθὸν τῶν ὧν μετὰ τοῦ σώματος εἰργάσθημεν. ν.

Ἐν τῇ δυστυχίᾳ καὶ τῇ κακοδαιμονίᾳ δοκιμάζεται ἡ πρ ὸς
τὸν Θεὸν πίστις καὶ ἀφοσίωσις, καλλιεργεῖται ἡ ὑπάτη τῆ ς
ὑπομονῆς ἀρετή, καὶ ἀναδείκνυται ἡ πρὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὑπακοὴ καὶ εὐπείθεια. Μεμψιμοιρῶν ὁ πένης ἐπὶ ταῖς δυσπραγίαις αὐτοῦ ἐλέγχει δισταγμὸν περὶ τῆς προνοίας τοῦ Θεοῦ, ἀπιστεῖ πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος, «ὑμῶν δὲ καὶ αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς πᾶσαι ἠριθμημέναι εἰσί[1]», ἀπιστῶν δὲ ἀρνεῖται τὴν ὑπὲρ τοῦ κόσμου σύμπαντος ἀγαθὴν πρόνοιαν τοῦ Κυρίου, οὗ τῆς θελήσεως ἄνευ οὐδὲ ἓν στρουθίον πίπτει ἐπὶ τὴν γῆν, πολλῷ δὲ μᾶλλον οἱ πολλῶν στρουθίων διαφέροντες. Ταῦτα μὲν ἐπιστάμενοι, ἀναμιμνησκόμενοι δὲ ὅτι «εἰ ὑπομένομεν, καὶ συμβασιλεύσομεν· εἰ ἀρνούμεθα, κἀκεῖνος ἀρνήσεται ἡμᾶς[2]», ὅσοι ἐν πενίᾳ καὶ ἄλλαις δυσπραγίαις δοκιμαζόμεθα, ἀγογγύστως φέρωμεν τοὺς πειρασμούς, «ὅτι ἠλπίκαμεν ἐπὶ Θεῷ ζῶντι, ὅς ἐςι σωτὴρ πάντων ἀνθρώπων, μάλιςα πιςῶν».

Ἐν τῇ εὐπραγίᾳ καὶ τῇ εὐημερίᾳ δοκιμάζεται ἐπίσης ἡ πρὸς τὸν Θεὸν εὐγνωμοσύνη ἡμῶν, εὐγνωμοσύνη βεβαιουμένη δι' ἔργων ἀγάπης καὶ φιλαδελφίας, δι' ὧν καλλιεργεῖται ἡ ὑψίστη ἀρετή

1) Ματθ. ι' 30. 2) πρὸς Τιμόθ. Β' 6' 12.

τῆς ἀγαθοποιΐας, ἐν ᾧ διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης καὶ τῆς πρὸς τοὺς πάσχοντας συμπαθείας ἀποδείκνυται ἡ ὑπακοὴ ἡμῶν καὶ εὐπείθεια πρὸς τὸν Θεόν, διὰ τοῦ ἀποστόλου παραγγέλλοντος «τοῖς πλουσίοις ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μὴ ὑψηλοφρονεῖν, μηδὲ ἠλπικέναι ἐπὶ πλούτου ἀδηλότητι, ἀλλ' ἐν τῷ Θεῷ τῷ ζῶντι, τῷ παρέχοντι ἡμῖν πλουσίως εἰς ἀπόλαυσιν· ἀγαθοεργεῖν, πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, εὐμεταδότους εἶναι, κοινωνικούς, ἀποθησαυρίζοντας ἑαυτοῖς θεμέλιον καλὸν εἰς τὸ μέλλον[1]». Ταῦτα μὲν ἐπιστάμενοι, ἀναμιμνησκόμενοι δὲ ὅτι, ὡς «οὐδὲν εἰσηνέγκαμεν εἰς τὸν κόσμον, δῆλον ὅτι οὐδὲ ἐξενεγκεῖν τι δυνάμεθα[2]», μὴ ὑψηλοφρονῶμεν ἐπὶ ἀδήλοις καὶ φθειρομένοις ἀγαθοῖς, ἀλλὰ διαρκῶς ἐν νῷ ἔχοντες, ὅτι οἰκονόμοι ἐσμὲν καὶ διαχειρισταὶ ξένων ἀγαθῶν, εἰς δοκιμασίαν τῆς πίστεως καὶ ἱκανότητος ἡμῶν πρὸς ὥραν διαπιστευθέντων εἰς ἡμᾶς, μὴ διασπαθίζωμεν ταῦτα ἀλογίστως, ἵνα μὴ καταισχυνθῶμεν, ὅταν ὁ Κύριος ζητήσῃ λόγον τῆς διαχειρίσεως ἡμῶν.

Ταῦτά εἰσι τὰ πρῶτα τῆς παραβολῆς ταύτης τοῦ Σωτῆρος πορίσματα· ἐὰν ἤδη μερικώτερον ἐξετάσωμεν αὐτήν, οὐκ ἀπεικότως θέλει ἐφελκύσει τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἡ ἀρχὴ τῆς παραβολῆς, *ἄνθρωπός τις ἦν πλούσιος*.

Ἀνωνύμως τὸν πλούσιον ἐν τῇ παραβολῇ παρέλαβεν ὁ Σωτήρ, ὅπως διδάξῃ ὅτι οὐδὲ ἄξιον παρὰ Θεῷ νὰ ὀνομάζωνται οἱ ἀφιστάμενοι τῶν ὁδῶν τοῦ Κυρίου καὶ μὴ κατὰ τὰς ἁγίας αὐτοῦ ἐντολὰς πολιτευόμενοι· ἔπραξε δὲ τοῦτο, ἵνα ἐντονώτερον ἐπαναλάβῃ εἰς ἡμᾶς ὅ,τι διὰ τοῦ προφητάνακτος εἶπεν, «οὐδ' οὐ μὴ μνησθῶ τῶν ὀνομάτων αὐτῶν διὰ χειλέων μου[3]». Τοῦ πένητος ὅμως ῥητῶς καὶ ὀνομαστὶ ἐμνημόνευσε, διότι τῶν δικαίων «τὰ ὀνόματα ἐν βίβλῳ ζωῆς[4]», ὁ δὲ νικῶν ἐν τοῖς πειρασμοῖς τοῦ βίου καὶ πειθήνιος τῷ Θεῷ ἀναδεικνύμενος «περιβαλεῖται ἐν ἱματίοις λευκοῖς, καὶ οὐ μὴ ἐξαλείψω (λέγει Κύριος) τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐκ τῆς βίβλου τῆς ζωῆς, καὶ ἐξομο-

1) πρὸς Τιμόθ. Α' ϛ' 17-19. 2) αὐτόθι 7. 3) Ψαλμ. ιε' 4. 4) πρὸς Φιλιπ. δ' 3.

λογήσομαι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον τοῦ πατρός μου καὶ ἐνώπιον τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ[1]».

Ὁ πλούσιος οὗτος *ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον, εὐφραινόμενος καθ' ἡμέραν λαμπρῶς*. Ἐσπατάλα, ἐδαπάνα οὗτος ἀφειδῶς οὐχὶ εἰς τὸ δέον, ἀλλ' εἰς τὸ περιττόν, καθὼς πράττομεν δυστυχῶς καὶ ἡμεῖς, σπαταλῶντες εἰς γελοιότητας συρμοῦ ὅ,τι ἠδυνάμεθα νὰ ὑπερδαπανήσωμεν ὑπὲρ διορθώσεως τοσούτων κοινωνικῶν ἀναγκῶν, νὰ ἀποσβέσωμεν τὸ δάκρυ ἐκ τοῦ ὄμματος τοῦ πεινῶντος ὀρφανοῦ, ν' ἀνακόψωμεν τὸ βῆμα τῆς πρὸς ἐξώνησιν τοῦ σώματος αὐτῆς ὠθουμένης κόρης, νὰ ἐπιχύσωμεν βάλσαμον ἰάσεως ἐπὶ τῶν ἑλκῶν τῶν πρὸς τὸν πυλῶνα τῆς ὑψηλῆς τάξεως βεβλημένων ἀποκλήρων τῆς μοίρας, τῶν ἐπιθυμούντων ἐκ ψιχίων νὰ χορτασθῶσιν. *Ἐνεδιδύσκετο πορφύραν καὶ βύσσον*, σισύρας καὶ μηλωτάς, καινουργεῖς ἀείποτε πεφαντασμένους ἱματισμοὺς τοῦ τελευταίου συρμοῦ, ἐν ᾧ ὀλίγα βήματα ἀπ' αὐτοῦ γυμνητεῦον ἐρρίγει ἐκ τοῦ ψύχους ἓν ὅμοιον αὐτῷ δημιούργημα τοῦ Θεοῦ. *Ἠυφραίνετο* οὐχὶ ἅπαξ ἢ παροδικῶς, ἀλλὰ **καθ' ἡμέραν,** καὶ οὐχὶ μετρίως, ἀλλὰ **λαμπρῶς,** τουτέστιν ἀσώτως καὶ πολυτελῶς, ἐν ᾧ ἐγγὺς αὐτῷ καὶ αὐτοῦ τοῦ ξηροῦ ἄρτου ἐστεροῦντο.

Πόσοι καὶ πόσαι δὲν ἐνορῶσιν ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ ἑαυτοὺς δράστας τοῦ μέρους τοῦ πλουσίου; Μὴ ἀπατώμεθα λέγοντες ὅτι «μετρίως ἔχομεν τὴν περιουσίαν, μόλις ἀποζῶμεν ἐκ τοῦ ἱδρῶτος ἡμῶν· ἡ εἰκὼν αὕτη δὲν ἐνδιαφέρει ἡμᾶς· οἱ ζάπλουτοι ἃς σκεφθῶσι». Πάντες οἱ δαπανῶντες πολὺ ἢ ὀλίγον εἰς τὰ περιττά, ἐν ᾧ ἄλλοι στεροῦνται τοῦ χρειώδους, εἶνε ἔνοχοι κατακρίσεως, ὁμοιάζουσι τῷ πλουσίῳ τῆς παραβολῆς ταύτης. Ἡ διάθεσις πρὸς τὴν σπατάλην καὶ τὴν ἀσωτίαν ἐνυπάρχει ἐν σοὶ καὶ ἐκδηλοῦται διὰ τῶν ἔργων σου. Εἶσαι τοσούτῳ μᾶλλον ἀξιοκατάκριτος, χριστιανέ, ὅσῳ ἐγγυτέρῳ τῇ πενίᾳ κείμενος δὲν δαπανᾶς διὰ τὸ δέον, ἀλλ' ἐξοδεύεις διὰ τὸ περιττόν. Στρέψον τὸ βλέμμα καὶ ἴδε, ἴδε ἐν τῇ κοινωνίᾳ πόσοι Λάζαροι ἠλκωμένοι πρὸς τὸν πυλῶνα βέβληνται. Ἐὰν περιέ-

1) Ἀποκαλ. γ' 5.

κοπτες τὰς περιττὰς δαπάνας σου, ἑνὸς αὐτῶν τὸ δάκρυ ἤθελες ἀποσβέσει, ἓν αὐτῶν ἕλκος ἤθελες ἐπουλώσει.

Πτωχὸς δέ τις ἦν ὀνόματι Λάζαρος, ὃς ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα αὐτοῦ ἑλκωμένος καὶ ἐπιθυμῶν χορτασθῆναι ἀπὸ τῶν ψιχίων τῶν πιπτόντων ἀπὸ τῆς τραπέζης τοῦ πλουσίου· ἀλλὰ καὶ οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἀπέλειχον τὰ ἕλκη αὐτοῦ. Ἐξ ἑνὸς ὁ πλούσιος τρυφῶν λαμπρῶς, ἀφ' ἑτέρου ὁ πτωχός, καὶ οὐ μόνον πτωχός, ἀλλὰ καὶ ἀσθενής, ἑλκωμένος καὶ πάσχων ἐβέβλητο πρὸς τὸν πυλῶνα, ἵνα, θεώμενος ἄλλους τρυφῶντας, ἐν ᾧ αὐτὸς ἀνήκεστα ἔπασχε καὶ τῶν πάντων ἐστερεῖτο, αἰσθάνηται ἐπὶ μᾶλλον τὴν ἀθλιότητα τῆς θέσεως αὐτοῦ καὶ τὴν οἰκείαν κακοδαιμονίαν. Ἀλλὰ καὶ ἡ βάσανος αὕτη δὲν ἦν ἀρκοῦσα· οἱ κύνες ἐρχόμενοι ἔλειχον τὰς πληγὰς αὐτοῦ, μηδενὸς παρόντος ἵνα ἀποδιώξῃ αὐτούς. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ὁ Λάζαρος ἀνακείμενος δὲν ἄφησε βλάσφημον στοχασμὸν ἵνα ἀνέλθῃ εἰς τὴν καρδίαν αὐτοῦ, δὲν ἐμεμψιμοίρησε κατὰ τῆς θείας προνοίας, δὲν ἠγανάκτησε κατὰ τῆς σκληρότητος καὶ ἀπανθρωπίας τοῦ πλουσίου, ἀλλ' ἠρκεῖτο περισυνάζων τὰ ψιχία τὰ ἐκ τῆς τραπέζης τούτου πίπτοντα, καὶ δι' αὐτῶν χορταζόμενος ἐδόξαζε τὸν Θεόν, οὗτινος ἡ ἀγαθότης ὡδήγησεν αὐτὸν πρὸς τὸν πυλῶνα τοῦ πλουσίου, ὅπως δύνηται νὰ περισυνάγῃ τὰ ψιχία αὐτοῦ. Τί ἤθελε γίνει οὗτος ἀσθενὴς καὶ ἑλκωμένος, ἂν εὑρίσκετο μακρὰν ἐν ἐρήμῳ τόπῳ, μακρὰν καὶ πάσης μὴ βεβουλευμένης τῶν ἀνθρώπων συνδρομῆς; Κακῶς τὸν βίον ἤθελε καταστρέψει· ἀλλ' ἰδοὺ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια ἐμερίμνησε περὶ αὐτοῦ καὶ, ἐν ᾧ διὰ τῆς πενίας ἔθετο αὐτὸν ὑπὸ δοκιμασίαν, δὲν ἄφησεν αὐτὸν ἵνα ἐκ τῆς πείνης ἀπολεσθῇ.

Ἐγένετο δὲ ἀποθανεῖν τὸν πτωχὸν καὶ ἀπενεχθῆναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν ἀγγέλων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ· ἀπέθανε δὲ καὶ ὁ πλούσιος καὶ ἐτάφη. Ἐπῆλθε τέλος τὸ εἱμαρμένον τέλος, καὶ οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ λαβόντες τὴν ψυχὴν τοῦ Λαζάρου μετήγαγον αὐτὴν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Ἀβραάμ· ἀπέθανε καὶ ὁ πλούσιος, καὶ οὐδεὶς ἄγγελος ἐνεφανίσθη παρ' αὐτῷ, ἀλλ' ὡς τὸ γήϊνον αὐτοῦ σαρκίον ἐν τάφῳ κατεκλείσθη,

οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ τοὺς κευθμῶνας τοῦ ᾅδου εἰς κατοικίαν ἔλαχεν.

Καὶ ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις, ὁρᾷ τὸν Ἀβραὰμ ἀπὸ μακρόθεν καὶ Λάζαρον ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ. Ἐν τῷ ᾅδῃ ἡ θέσις τῶν προσώπων μετεβλήθη· ὁ ἐπὶ τῆς γῆς ἐντρυφῶν πλούσιος, ὁ ἐν ταῖς κραιπάλαις αὐτοῦ τέλεον ἀμνημονῶν τοῦ πλησίον καὶ μηδαμῶς περὶ αὐτοῦ φροντίζων, ἐν τῷ ζοφώδει ᾅδῃ ἀναστρεφόμενος, τῆς ἐπὶ γῆς σκληρότητος αὐτοῦ τὰ ἀντίποινα ἀποτίει. Ἡ θέα αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς ἐν τρυφῇ καὶ πλούτῳ διάγοντος ἦν ἐπίτασις βασάνων διὰ τὸν πτωχὸν Λάζαρον, ἤδη ἡ ἐν τῇ μακαριότητι διαμονὴ τοῦ πτωχοῦ δριμυτέρας τὰς ἀλγηδόνας τοῦ πλουσίου καθίστησιν. Οὕτω πάλαι ὁ Θεὸς τοῦ παραδείσου τὸν Ἀδὰμ ἐξελάσας κατέναντι αὐτοῦ ἐκάθισεν αὐτόν, ἵνα διὰ τῆς συνεχοῦς ὄψεως ἀνανεούμενον τὸ πάθος παράσχῃ εἰς αὐτὸν καὶ ἀκριβεστέραν τὴν αἴσθησιν. Ἀλλὰ διατὶ ἐν κόλποις Ἀβραὰμ καὶ οὐχὶ παρ' ἑτέρῳ δικαίῳ εἶδε τὸν πένητα Λάζαρον μακαριζόμενον; διότι φιλόξενος ἦν ὁ Ἀβραὰμ καὶ ἡ τούτου παρουσία ἐγένετο εἰς ἔλεγχον τῆς μισοξενίας τοῦ βασανιζομένου πλουσίου.

Καὶ αὐτὸς φωνήσας εἶπε, πάτερ Ἀβραάμ, ἐλέησόν με, καὶ πέμψον Λάζαρον, ἵνα βάψῃ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου αὐτοῦ ὕδατος καὶ καταψύξῃ τὴν γλῶσσάν μου ὅτι ὀδυνῶμαι ἐν τῇ φλογὶ ταύτῃ. Ἐξ οἰκείων κρίνων τὰ ἀλλότρια, ὡς ἑαυτὸν ἐφαντάσθη εἶναι τὸν Λάζαρον· νομίσας δὲ ὅτι μνησικακῶν οὗτος δι' ὅσα ἐν τῇ γῇ ὑπ' αὐτοῦ ὑπέφερε, δὲν ἤθελεν ἐπακούσει τῆς αἰτήσεως αὐτοῦ, οὐχὶ πρὸς τὸν Λάζαρον ἀπηυθύνθη, ἀλλὰ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ τὸν λόγον ἀπηύθυνε, καὶ τοῦτον ἐξελιπάρησεν ὅπως πέμψῃ τὸν Λάζαρον εἰς ἀνακούφισιν αὐτοῦ.

Εἶπε δὲ Ἀβραάμ, τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά· νῦν δὲ ὧδε παρακαλεῖται, σὺ δὲ ὀδυνᾶσαι. Καὶ ἐπὶ πᾶσι τούτοις μεταξὺ ἡμῶν καὶ ὑμῶν χάσμα μέγα ἐστήρικται, ὅπως οἱ θέλοντες διαβῆναι ἐντεῦθεν πρὸς ὑμᾶς μὴ δύνηνται, μηδὲ οἱ ἐκεῖθεν πρὸς ἡμᾶς διαπερῶσι. Δὲν ἐπέπληξεν αὐτὸν ὁ πατριάρ-

χης, ἀλλὰ συμπαθεῖ τῇ φωνῇ **τέκνον** α ὐτὸν ἀπεκάλεσε, διδάσκων ἡμᾶς ἵνα καὶ ἐν τῇ θέᾳ δίκαια πάσχ νοντος μὴ ἐξουθενῶμεν τὸν τιμωρούμενον, μὴ δι' ὕβρεως ἐπιτε ίνωμεν τὰς ἀλγηδόνας αὐτοῦ, ἀλλὰ συμπαθεῖς ὦμεν τῇ ἀνθρ ωπίνῃ ἀσθενείᾳ, καὶ φιλανθρώπῳ διαθέσει μετριάζωμεν τὸ ἄλγ ος τῶν ὀδυνῶν αὐτῆς.

Τέκνον, μνήσθητι. Ἄχρις ὅμως τούτου, ἄχρι συμπαθοῦς συναλαγήσεως ἀνάγκη νὰ φθάνῃ ἡ ὑπὲρ τοῦ δίκαια τιμωρουμένου συμπάθεια, ἐπειδὴ πᾶσα πέρα τούτου ἐνέργεια ἀσέβεια πρὸς τὸ δίκαιον λογίζεται καὶ εἶνε, καὶ ὑπαίτιον τιμωρίας καθίστησι τὸν τοῦτο διαπράττοντα. *Τέκνον, μνήσθητι ὅτι ἀπέλαβες σὺ τὰ ἀγαθά σου ἐν τῇ ζωῇ σου, καὶ ὁ Λάζαρος ὁμοίως τὰ κακά.* Ὅταν ἔκλεπτες, ὅταν ἐφόνευες, εἰς οὐδὲν ἐλογίσω τὴν τῶν νόμων τιμωρίαν· ὁ κλαπεὶς ἀπώλεσε τὴν ἐν ἱδρῶτι αὐτοῦ κτηθεῖσαν περιουσίαν του, καὶ ἴσως ἔμεινε τῶν πάντων ἐστερημένος· ὁ φονευθεὶς εἶδε προώρως τὸ νῆμα τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἀποκοπτόμενον, καὶ σὺ ἐπέχαιρες· συναλγῶ σοι ὡς ἐπὶ ἀνθρώπῳ ἤδη πάσχοντι, ἀλλὰ πέραν αὐτοῦ οὐδὲν ὑπὲρ σοῦ δύναμαι. Ναὶ εἶσαι τέκνον, εἶσαι ἀδελφός, ἀλλὰ μνήσθητι τί ἐποίησας.

Εἶπε δὲ ἐρωτῶ οὖν σε, πάτερ, ἵνα πέμψῃς αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον τοῦ πατρός μου· ἔχω γὰρ πέντε ἀδελφούς· ὅπως διαμαρτύρηται αὐτοῖς, ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ ἔλθωσιν εἰς τὸν τόπον τῆς βασάνου. Λέγει αὐτῷ Ἀβραάμ, ἔχουσι Μωσέα καὶ τοὺς προφήτας· ἀκουσάτωσαν αὐτῶν. Ὁ δὲ εἶπεν, οὐχί, πάτερ Ἀβραάμ· ἀλλ' ἐάν τις ἀπὸ νεκρῶν πορευθῇ πρὸς αὐτούς, μετανοήσουσιν. Εἶπε δὲ αὐτῷ, εἰ Μωσέως καὶ τῶν προφητῶν οὐκ ἀκούουσιν, οὐδὲ ἐάν τις ἐκ νεκρῶν ἀναστῇ πεισθήσονται. Ἀπελπισθεὶς νὰ τύχῃ βοηθείας ἐν τῷ ᾅδῃ, ὑπὲρ ἑτέρων ἐξικέτευσεν ὁ πλούσιος· ὅθεν παρεκάλει ἵνα ὁ Λάζαρος πεμφθῇ εἰς γῆν καὶ ἀποτρέψῃ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἵνα μὴ ὅμοια πάθωσιν· ἀλλὰ καὶ εἰς τοῦτο ἀπέτυχεν, ἀκούσας ὅτι ἔχουσι Μωσέα καὶ προφήτας εἰς τοῦτο διδασκάλους καὶ ὁδηγούς. Τούτους ἔχομεν καθ' ἑκάστην διδασκόντας ἡμᾶς πῶς πρέπει νὰ πολι-

τευώμεθα· πλέον δὲ τούτων ἐσχήκαμεν καθηγητὴν καὶ διδάσκαλον αὐτὸν τὸν Κύριον τῆς δόξης, ἀποκαλυψαντα εἰς ἡμᾶς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας καὶ καθοδηγήσαντα ἡμᾶς πρὸς τὴν μόνην εὐθεῖαν καὶ βασίλειον ὁδόν· ἐὰν μὴ τούτου ἀκούσωμεν, ἐὰν τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ παραβῶμεν, ἐν χείρονι τοῦ πλουσίου τῆς παραβολῆς θέσει θέλομεν εὑρεθῆ, ἀναπολόγητοι μένοντες.

ΛΑ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ς' Κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ η' 26 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐλθόντι τῷ Ἰησοῦ εἰς
τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν,
27 Ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνήρ τις ἐκ τῆς πόλεως, ὃς εἶχε δαι-
μόνια ἐκ χρόνων ἱκανῶν, καὶ ἱμάτιον οὐκ ἐνεδιδύσκετο,
καὶ ἐν οἰκίᾳ οὐκ ἔμενεν, ἀλλ' ἐν τοῖς μνήμασιν.
28 Ἰδὼν δὲ τὸν Ἰησοῦν, καὶ ἀνακράξας, προσέπεσεν αὐτῷ,
καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπε, *τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὲ
τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου; δέομαί σου, μή με βασα-
νίσῃς.*
29 Παρήγγειλε γὰρ τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ ἐξελθεῖν
ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου· πολλοῖς γὰρ χρόνοις συνηρπάκει
αὐτόν, καὶ ἐδεσμεῖτο ἁλύσεσι καὶ πέδαις φυλασσόμε-
νος, καὶ διαρρήσσων τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο ὑπὸ τοῦ δαί-
νος εἰς τὰς ἐρήμους.
30 Ἐπηρώτησε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων, *τί σοί ἐστιν ὄ-
νομα;* ὁ δὲ εἶπε, *Λεγεών·* ὅτι δαιμόνια πολλὰ εἰσῆλ-
θεν εἰς αὐτόν.
31 Καὶ παρεκάλουν αὐτὸν ἵνα μὴ ἐπιτάξῃ αὐτοῖς εἰς τὴν
ἄβυσσον ἀπελθεῖν.
32 Ἦν δὲ ἐκεῖ ἀγέλη χοίρων ἱκανῶν βοσκομένων ἐν τῷ
ὄρει· καὶ παρεκάλουν αὐτόν, ἵνα ἐπιτρέψῃ αὐτοῖς εἰς
ἐκείνους εἰσελθεῖν. Καὶ ἐπέτρεψεν αὐτοῖς.
33 Ἐξελθόντα δὲ τὰ δαιμόνια ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου εἰσῆλθεν

εἰς τοὺς χοίρους· καὶ ὥρμησεν ἡ ἀγέλη κατὰ τοῦ κρημνοῦ εἰς τὴν λίμνην, καὶ ἀπεπνίγη.
34 Ἰδόντες δὲ οἱ βόσκοντες τὸ γεγενημένον ἔφυγον, καὶ ἀπελθόντες ἀπήγγειλαν εἰς τὴν πόλιν καὶ εἰς τοὺς ἀγρούς.
35 Ἐξῆλθον δὲ ἰδεῖν τὸ γεγονός· καὶ ἦλθον πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ εὗρον καθήμενον τὸν ἄνθρωπον, ἀφ' οὗ τὰ δαιμόνια ἐξεληλύθει, ἱματισμένον καὶ σωφρονοῦντα, παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ· καὶ ἐφοβήθησαν.
36 Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτοῖς καὶ οἱ ἰδόντες, πῶς ἐσώθη ὁ δαιμονισθείς.
37 Καὶ ἠρώτησαν αὐτὸν ἅπαν τὸν πλῆθος τῆς περιχώρου τῶν Γαδαρηνῶν ἀπελθεῖν ἀπ' αὐτῶν, ὅτι φόβῳ μεγάλῳ συνείχοντο· αὐτὸς δὲ ἐμβὰς εἰς τὸ πλοῖον ὑπέστρεψεν
38 Ἐδέετο δὲ αὐτοῦ ὁ ἀνήρ, ἀφ' οὗ ἐξεληλύθει τὰ δαιμόνια, εἶναι σὺν αὐτῷ. Ἀπέλυσε δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, λέγων,
39 *Ὑπόστρεφε εἰς τὸν οἶκόν σου, καὶ διηγοῦ ὅσα ἐποίησέ σοι ὁ Θεός.* Καὶ ἀπῆλθε καθ' ὅλην τὴν πόλιν, κηρύσσων ὅσα ἐποίησεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς.

Τὸ γεγονός, ὅπερ διηγεῖται ἡ παροῦσα εὐαγγελικὴ περικοπή, ἀναφέρεται καὶ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου[1], ἐξ οὗ λαβόντες τὸ κείμενον παρεδώκαν ἡμῖν εἰς ἀνάγνωσιν τὴν ε' ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς κυριακὴν οἱ τὰς εὐαγγελικὰς περικοπὰς διατάξαντες πατέρες· ὅθεν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς παρούσης εὐαγγελικῆς περικοπῆς δὲν θέλομεν ἐνδιατρίψει εἰς τὰ ἱστορικὰ γεγονότα τὰ ἐν αὐτῇ ἐκτιθέμενα, ἅτινα διεξήλθομεν, μελετῶντες[2] τὴν περὶ τοῦ γεγονότος τούτου εὐαγγελικὴν περικοπήν, τὴν ληφθεῖσαν ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἁγίου εὐαγγελίου, ἀλλὰ

1) Ματθ η' 28-34, 2) Ἴδε σελ. 144 καὶ ἑπομ. τοῦ μετὰ χεῖρας πονήματος ἕως σελ. 151.

θέλομεν ἐγκύψει εἰς τὰ ἠθικὰ πορίσματα ἅτινα παρέχει εἰς ἡμᾶς τὸ κείμενον τοῦτο, λαμβανόμενον ἐκ τοῦ κατὰ Λουκᾶν ἁγίου εὐαγγελίου, ὅς, διηγούμενος τὴν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γαδαρηνῶν γενομένην θεραπείαν τοῦ δαιμονιζομένου, ἠθέλησε καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Σωτῆρος νὰ διδάξῃ ἡμᾶς, καὶ τὴν διὰ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας θεραπείαν τῶν παθῶν ἡμῶν νὰ ὑποδείξῃ, καὶ τὴν μαύρην ἀχαριστίαν τῶν ἀνθρώπων νὰ στηλιτεύσῃ.

Τὸ εὐσυμπάθητον τοῦ Σωτῆρος κατεδείχθη ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἐκ τῆς ἀμέσου θεραπείας τοῦ δαιμονιῶντος. Οὗτος ἰδὼν τὸν Σωτῆρα καὶ παμβασιλέα δὲν ἐξητήσατο τὴν ἴασιν αὐτοῦ, ἀλλὰ τὰς σκέψεις τοῦ ἐνοικοῦντος ἐν αὐτῷ δαίμονος διερμηνεύων, *προσέπεσεν αὐτῷ καὶ φωνῇ μεγάλῃ εἶπε· τί ἐμοὶ καὶ σοί, Ἰησοῦ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ τοῦ Ὑψίστου; δέομαί σου, μὴ με βασανίσῃς.* Ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ δαίμονος διατελῶν ὁ δυστυχὴς δαιμονιῶν, καὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ὑπαγορευομένους λόγους προφέρων, ἐξικέτευσεν οὐχὶ ἀπαλλαγὴν τῶν δεινῶν, ἀλλὰ παράτασιν αὐτῶν, συνηγορήσας ὑπὲρ τοῦ ἐν αὐτῷ δαίμονος· ἀλλ' ὁ εὐσυμπάθητος Κύριος *παρήγγειλε τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου,* καὶ ἀπήλλαξεν αὐτὸν τῆς ἐπηρείας τοῦ δαίμονος, ὅστις *πολλοῖς χρόνοις συνηρπάκει αὐτόν, ὥστε ἐδεσμεῖτο ἁλύσεσι καὶ πέδαις φυλασσόμενος· καὶ διαρρήσων τὰ δεσμὰ ἠλαύνετο εἰς τὰς ἐρήμους.*

Τὴν εἰκόνα ταύτην τοῦ δαιμονιῶντος, ἣν ζωηρότητα εἰκονίζει ἡ ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικὴ περικοπὴ ἀνευρίσκομεν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς, τυραννουμένοις ὑπὸ τῶν παθῶν, καθάπερ ὑπὸ δαιμόνων. Πράγματι ὑπὸ λεγεῶνος δαιμόνων συνέχεται ὁ ὑπὸ πλήθους ἁμαρτιῶν βαρυνόμενος. Ὁ ὑπὸ τῆς συνηθείας τῶν φαύλων πράξεων ἐλαυνόμενος, τῆς μὲν πόλεως τῶν ἀρετῶν ἐξάγεται, τὴν δὲ οἰκίαν ἡμῶν, τουτέστι τὴν ἐκκλησίαν ὑπερπηδᾷ, καὶ φεύγει τὰ σκηνώματα τοῦ Θεοῦ, κρυπτόμενος εἰς τὰ μνημεῖα, τουτέστιν εἰς τὰ καταγώγια τῆς κακίας καὶ τῆς διαφθορᾶς, καὶ καθάπερ δεσμοὺς ἀποτίθεται τὰς τοῦ Θεοῦ

1) Λεον. Μελᾶ ἠθ. ὁμιλ. σελ. 157.

ἐντολάς, ἐν ᾧ τῶν τῆς σωφροσύνης ἐνδυμάτων ἀποδυόμενος, γυμνὸς πράξεων ἀγαθῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀναστρέφεται, καὶ διὰ τῆς ἀπραξίας τῶν ἐναρέτων ἔργων νεκρὸς τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας καταδείκνυται. Ὅθεν ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς ταύτης διηγήσεως μανθάνομεν· α') ὅτι καθὼς ὁ δαιμονιζόμενος τῶν Γαδαρηνῶν, οὕτω καὶ οἱ ὑπὸ τῶν ἀγρίων καὶ τῶν αἰσχρῶν παθῶν δαιμονιζόμενοι, ἤτοι οἱ ὑπὸ τῆς κακίας δεσμευόμενοι, γυμνοί, καὶ ἄστεγοι, καὶ ἔρημοι, καὶ περιπλανώμενοι καταντῶσιν· β') ὅτι μεταξὺ τοῦ Ἰησοῦ καὶ αὐτῶν οὐδὲν τῷ ὄντι κοινὸν ὑπάρχει· διότι αὐτοὶ μὲν πλήρεις παθῶν καὶ κακίας, ὁ δὲ Σωτήρ, πλήρης ἀγάπης καὶ ἀγαθότητος· γ') ὅτι καὶ αὐτοί, προσερχόμενοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἰησοῦ, καὶ εἰς τὴν θείαν αὐτοῦ διδασκαλίαν, δὲν πρέπει νὰ φοβῶνται, ὡς ὁ Γαδαρηνός, ὅστις, ὅτε εἶδε τὸν Σωτῆρα, ἀδίκως ἐφοβήθη· ἀλλ' ἀπεναντίας νὰ ἐλπίζωσιν εὐσπλαγχνίαν, καὶ ἑπομένως τὴν ἀπολύτρωσιν αὐτῶν ἐκ τῶν ἀκαθάρτων παθῶν, ἅτινα τῷ ὄντι εἶνε ἄξια χοίρων καὶ οὐχὶ ἀνθρώπων λογικῶν, κατ' εἰκόνα Θεοῦ δημιουργηθέντων. Ἵνα μὴ λοιπὸν ἐκπέσωμεν εἰς τὴν οἰκτρὰν κατάστασιν τοῦ δαιμονιῶντος Γαδαρηνοῦ ὀφείλομεν νὰ κατανικῶμεν τὰ ἄγρια καὶ αἰσχρὰ πάθη, νὰ μὴ ἀφιστάμεθα τοῦ Σωτῆρος, ἀλλὰ νὰ προσκείμεθα τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ μετὰ πίστεως καὶ ἐλπίδος εἰς αὐτόν. Πρὸς τοῦτο δὲ ὀφείλομεν νὰ καταγείνωμεν εἰς τήρησιν τῶν θείων τοῦ Σωτῆρος ἐντολῶν, ὧν ἡ τήρησις ἐξευγενίζει καὶ ἐξαγιάζει τὸν ἄνθρωπον, ἀπαλλάττουσα αὐτὸν τοῦ βορβόρου τῆς κακίας καὶ τῶν παθῶν· σύναμα δὲ ἐξασφαλίζει τὴν εὐτυχίαν τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν μακαριότητα.

ΛΒ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Ζ' Κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. η' 41 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἄνθρωπός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ, ᾧ ὄνομα Ἰάειρος, (καὶ αὐτὸς ἄρχων τῆς συναγωγῆς ὑπῆρχε) καὶ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, παρεκάλει αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ·

42 Ὅτι θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη ἀπέθνησκεν. Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτόν, οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν.

43 Καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἥτις, εἰς ἰατροὺς προσαλανώσασα ὅλον τὸν βίον, οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι,

44 Προσελθοῦσα ὄπισθεν, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ· καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς.

45 Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, *τίς ὁ ἁψάμενός μου;* Ἀρνουμένων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, *ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε καὶ ἀποθλίβουσι, καὶ λέγεις, τίς ὁ ἁψάμενός μου;*

46 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν, *ἥψατό μού τις· ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ.*

47 Ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθε, τρέμουσα ἦλθε, καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα.

48 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῇ, *θάρσει θύγατερ· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε· πορεύου εἰς εἰρήνην.*

49 Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχεταί τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγων αὐτῷ ὅτι, *τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου· μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον.*

50 Ὁ δὲ Ἰησοῦς ἀκούσας ἀπεκρίθη αὐτῷ, λέγων, *μὴ φοβοῦ· μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται.*

51 Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν, οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν οὐδένα, εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα.

52 Ἔκλαιον δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο αὐτήν. Ὁ δὲ εἶπε, *μὴ κλαίετε· οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει.*

53 Καὶ κατεγέλων αὐτοῦ εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν.
54 Αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω πάντας, καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς ἐφώνησε λέγων, ἡ παῖς, ἐγείρου.
55 Καὶ ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη παραχρῆμα· καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν.
56 Καὶ ἐξέστησαν οἱ γονεῖς αὐτῆς· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός.

Διπλῆν θαυμάτων ἀφήγησιν διηγεῖται ἡ ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικὴ περικοπή, μᾶλλον δὲ κατὰ πολὺ τοῦτο παραδοξότερον τῶν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος τεραστείων, ἐπειδὴ τὸ πρῶτον θαυματουργεῖ τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν, ἀρχὴν ποιησάμενος ἀπὸ τῆς τοῦ Ἰαείρου θυγατρός· τὸν ᾅδην δὲ αἰχμαλωτίζων, τὴν παρθένον ταύτην ἔλαβε πρωτόλειον, ἐπειδὴ καὶ ἡ τοῦ θανάτου παρείσδυσις ἐκ τῆς παρθένου Εὔας ἐγένετο. Ἐπὶ τούτοις τὴν ἱερὰν δέλτον ἀναπτύξαντες, αὐτῶν τῶν ῥημάτων αὐτῆς ἀκούσωμεν· *τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἄνθρωπός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ, ᾧ ὄνομα Ἰάειρος, καὶ αὐτὸς ἄρχων τῆς συναγωγῆς*[1], καὶ πεσὼν

1) Αἱ συναγωγαί. Ἑβραϊστὶ **βαῖς χαχενέσεθ**, πρῶτον ἀπαντῶνται παρ' Ἑβραίοις μετὰ τὴν βαβυλώνιον αἰχμαλωσίαν· ἐκ τοῦ ἐν ταῖς Πράξεσιν[1] ἀπαντῶντος «τῇ τε ἡμέρᾳ τῶν σαββάτων ἐξήλθομεν ἔξω τῆς πόλεως παρὰ ποταμόν, οὗ ἐνομίζετο προσευχὴ εἶναι καὶ καθήσαντες ἐλαλοῦμεν», μανθάνομεν ὅτι αἱ συναγωγαὶ ὡς τὸ πολὺ ᾠκοδομοῦντο ἐκτὸς τῶν πόλεων καὶ μάλιστα παρὰ τοὺς ποταμούς.

Ἐκ τε τοῦ ἐν ταῖς Πράξεσι χωρίου τούτου καὶ τῶν παρὰ Φίλωνι[2] καὶ Ἰωσήπῳ[3] γραφομένων διδασκόμεθα ὅτι *προσευχαὶ* ἐλέγοντο ἁπλῶς τὰ ἐντευκτήρια ταῦτα τῶν Ἰσραηλιτῶν, ὧν ἡ ἐσωτερικὴ διάταξις ἦν ἡ αὐτὴ σχεδὸν καὶ ἡ νῦν ἐπικρατοῦσα· α') ἔκειτο κιβωτὸς ἢ λάρναξ, ἑβραϊστὶ **ἀρών**, ἣν ὁ Τερτυλλιανὸς[4] armarium ἀποκαλεῖ, καὶ ἐν ᾗ ἐφυλάσσοντο τὰ βιβλία τῆς παλαιᾶς Διαθήκης· β') ἵδρυτο ἐν τῷ μέσῳ τὸ βῆμα, ἐξ οὗ ἐγίνετο ἡ ἀνάγωσις καὶ ἑρμηνεία μετὰ τῆς διδασκαλίας· γ') ἦσαν καθέδραι ἀντιθέτως κείμεναι, ἄλλαι μὲν διὰ τοὺς πρεσβυτέρους καὶ Φαρισαίους, ἄλλαι δέ, ἀντικρίζουσαι

1) Πράξ. ιϛ' 13. 2) περὶ ἀρετ καὶ πρεσβ. πρὸς Γαΐον § 20.
3) ἐν βίῳ αὐτοῦ § 54. 4) de cultu fem I 2.

παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ παρεκάλει αὐτὸν εἰσελθεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Παρ' Ἑβραίοις ὁ συνήθης ἀσπασμός, ὅτε μὲν ἤρχοντο πρός τινα, ἦν τὸ *εἰρήνη σοι* (ἑβραϊστί, *σαλὼμ ἀλεχά*[1],) ὅτε δὲ ἀπήρχοντο, τό, *πορεύου εἰς εἰρήνην* (ἑβραϊστί, *λὲχ λεσαλώμ*[2])· διὰ ταπείνωσιν ὅμως καὶ σέβας οἱ ὑποδεέστεροι ἐφίλουν τῶν ἀνωτέρων τὰς χεῖρας[3] καὶ τοὺς πόδας, καθ' ἃ ἔπραξεν ὁ ἀρχι-

ταύταις, διὰ τὸν λαόν Ἐκ τῶν παρὰ Μαιμονίδι ἀναφερομένων περὶ τῶν ἐν ταῖς συναγωγαῖς ἕδρῶν τούτων καὶ τῆς διασταλκτικῆς θέσεως αὐτῶν ἑρμηνεύεται ὅ,τι περὶ τῶν Φαρισαίων λέγει ὁ Κύριος «φιλοῦσι τὰς πρωτοκαθεδρίας ἐν ταῖς συναγωγαῖς[1]».

Τὰς συντόμους ταύτας ἀρχαιολογικὰς σημειώσεις ἀναγκαῖον ἐκρίναμεν νὰ ὑποσημειώσωμεν ἐν τῇ ἑρμηνείᾳ τῆς παρούσης εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ἵνα ὁ ἀναγνώστης σαφῆ ἔχῃ γνῶσιν καὶ αὐτῶν ἔτι τῶν προσώπων καὶ πραγμάτων τῶν ἐν εὐαγγελίοις ὑπ' ὄψει αὐτοῦ τιθεμένων καὶ δύνηται, νοερῶς μεταρσιούμενος, ν' ἀνατρέχῃ εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐπὶ γῆς σωματικῆς τοῦ Δεσπότου παρουσίας καὶ ἀντιλαμβάνηται ἐξ ἀντιλήψεως πάσης ἐνεργείας καὶ πράξεως τοῦ θεανθρώπου Σωτῆρος, οὗ πᾶσα λέξις εἶνε ἀποκάλυψις μιᾶς ὑψίστης ἀληθείας, πᾶσα δὲ πρᾶξις, εἶνε ἀσφαλὴς ἐποικοδόμησις εἰς πίστιν καὶ ἀρετήν. Τούτου χάριν συνεχίζοντες τὰς παρεκβατικὰς ταύτας ἀρχαιολογικὰς σημειώσεις, εἰς συμπλήρωσιν ἐπισυνάπτομεν ὅτι, τῶν συναγωγῶν τούτων δημόσιοι λειτουργοὶ ἦσαν οἱ ἄρχοντες τῆς συναγωγῆς, οἱ ἄλλως καὶ ἀρχισυνάγωγοι λεγόμενοι[2], οἵτινες ἐφρόντιζον περὶ εὐταξίας καὶ εὐπρεπείας ἐν ταῖς συναγωγαῖς καὶ προσδιώριζον τοὺς ἀναγνώστας τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τοὺς μέλλοντας ἔπειτα νὰ ἑρμηνεύσωσιν αὐτήν. Ὅτι δὲ τὰ περὶ τούτου ἐν τοῖς καθήκουσι τῶν ἀρχισυναγώγων κατελέγοντο διδασκόμεθα ἐκ τῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν[3] ἀναγινωσκομένων, «μετὰ δὲ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν ἀπέστειλαν οἱ ἀρχισυνάγωγοι πρὸς αὐτοὺς (τοὺς περὶ τὸν Παῦλον) λέγοντες, Ἄνδρες ἀδελφοί, εἰ ἔστι λόγος ἐν ὑμῖν, παρακλήσεως πρὸς τὸν λαόν, λέγετε». Τὴν τάξιν δὲ καὶ εὐπρέπειαν ἐπιφορτισμένοι ἵνα διατηρῶσιν ἐν ταῖς συναγωγαῖς, εἶχον τὸ δικαίωμα τῆς ἐπιβολῆς ὡρισμένων ποινῶν εἰς τοὺς πταίστας· τοιαῦται δὲ ποιναὶ ἦσαν ἡ μαστίγωσις[4] καὶ ὁ ἀφορεσμός[5].

1) Κριτ. ιθ' 20, Λουκ. κδ' 36, Ἰωάν. κ' 26. 2) Α' Βασιλ. κ' 42. 3) Σοφ. Σειρ. κθ' 5.

1) Ματθ. κγ' 6. 2) Μάρκ. ε' 22. 3) Πράξ ιγ' 15. 4) Ματθ. ι' 17. κγ' 34. Πράξ. κβ' 19 κς' 11. 5) Ἰωάν. θ' 22. ις' 2.

συνάγωγος, ὃς πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ παρεκάλει αὐτόν.

Ἵνα μὴ ὁ ἐλάχιστος μείνῃ δισταγμὸς ἢ ἀμφιβολία, ἀλλ' ἵνα γνωριμώτατον ποιήσηται τὸ θαῦμα ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, ἀφ' οὗ ἀνέγραψε τὸν τόπον, εἰς ὃν ὁ Κύριος ἀνέστρεψε μετὰ τὸ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Γαδαρηνῶν θαῦμα, ἀφ' οὗ ἐσημείωσε τὸ ἀξίωμα τοῦ προσελθόντος εἰς τὸν Σωτῆρα, ἐπεσημείωσε καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ἀφαιρῶν οὕτως ἐκ τῶν δυσπίστων πᾶσαν ἀμφιβολίας ἀφορμήν. Οὐχὶ τυχαῖός τις καὶ εὐτελῆς ἦν ὁ προσελθών, ἀλλ' αὐτὸς ὁ τῆς Καπερναούμ, τῆς διὰ τὰ πλούτη αὐτῆς περιλαλήτου πόλεως, ἀρχισυνάγωγος Ἰάειρος, ὁ πεσὼν παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ καὶ παρακαλῶν αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. Πρὶν διηγηθῇ ἡμῖν τὸ θαῦμα ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, ἐγνώρισεν ἡμῖν τὸν ἄνθρωπον, οὗτινος ἡ ἐξακουσθεῖσα δέησις ἔκαμψεν εἰς ἔλεον τὸν Κύριον, τὴν ἀνάστασιν τῆς τεθνηκυίας κόρης διενεργήσαντα. Δὲν ἄφησε δὲ τὸν δισταγμὸν νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ εἰς τὰ ἀσθενῆ καὶ δύσπιστα πνεύματα, ἀλλ' εὐχερῆ παρέσχε τὴν τῶν λεγομένων ἐξέλεγξιν, σὺν τῷ τόπῳ τοῦ θαύματος καταδείξας καὶ τὸν οἶκον, ἐν ᾧ τοῦτο ἐπεγένετο· ὀνόματα δὲ καὶ πρόσωπα γνωστὰ ἀναγράψας, προσήγαγεν εὐχερῆ καὶ βεβαίαν τὴν τοῦ πράγματος διερεύνησιν.

Ἐν ᾧ ἐπληροφόρησεν ἡμᾶς οὕτως ἀσφαλῶς περὶ τῆς ἀληθείας καὶ πραγματικότητος τοῦ γενομένου θαύματος, δὲν ἔλειψε νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τοὺς λόγους τοὺς ὠθήσαντας τὸν ἀρχισυνάγωγον ἵνα πέσῃ παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, ἀφήσας νὰ διίδωμεν τὴν πίστιν τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἐν τῷ ἐλατηρίῳ τῆς σπουδῆς αὐτοῦ νὰ προσέλθῃ πρὸς τὸν Κύριον καὶ ἐξικετεύσῃ αὐτόν, ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, *ὅτι θυγάτηρ μονογενὴς ἦν αὐτῷ ὡς ἐτῶν δώδεκα, καὶ αὕτη ἀπέθνησκεν.*

Ἐν ᾧ κατέδειξεν εἰς ἡμᾶς τὸ ἀληθὲς καὶ πραγματικὸν τοῦ Ἰαείρου ἐλατήριον, τὴν πατρικὴν φιλοστοργίαν ἐξεγειρομένην καὶ ζητοῦσαν θεραπείαν τοῦ ὑπὸ τῶν ἰατρῶν ἀπελπισθέντος μονογενοῦς αὐτοῦ τέκνου, παρέσχεν ἅμα ἡμῖν καὶ ἠθικώτατα εἰς ἐποικοδόμησιν διδάγματα. Ὁ Ἰάειρος οὐχὶ πρῶτον τότε

ἤκουσε περὶ τοῦ Ἰησοῦ· πολλάκις ὁ Σωτὴρ ἐδίδαξεν ἐν τῇ Καπερναούμ, ἐν δὲ τῇ συναγωγῇ ἧς προΐστατο ὁ Ἰάειρος, ἡ τοῦ Κυρίου φωνὴ ἠκούσθη πλειστάκις ἀποκαλύπτουσα τὰς οὐρανίους ἀληθείας· πάντως ὁ ἀρχισυνάγωγος ἤκουσε αὐτοῦ διδάσκοντος, ἀλλ' εἰ καί, ὡς ἐκ τῶν ὑστέρων ἀπεδείχθη, φωτισθεὶς ἐκ τῆς διδασκαλίας τοῦ θεανθρώπου ἀνεγνώρισε καὶ ἐπίστευσεν εἰς τὸ ὑπερφυὲς τοῦ Σωτῆρος, δὲν προσῆλθεν εἰς αὐτὸν μετὰ πίστεως καὶ θερμότητος, παρὰ ὅταν ἀπελπίσας περὶ τῆς ἰάσεως τῆς μονογενοῦς αὐτοῦ θυγατρός, οὐδαμόθεν ἄλλοθεν σωτηρίαν ἤλπιζε νὰ ἀνεύρῃ.

Ὁ Ἰάειρος παρίστησιν εἰς ἡμᾶς τὸν πραγματικὸν τύπον τοῦ πολλοῦ ὁμίλου, τοῦ ἀκούοντος καθ' ἑκάστην τὰς εὐαγγελικὰς ἀληθείας ἑρμηνευομένας, τοῦ ἐννοοῦντος καὶ ἐκτιμῶντος τὴν οὐρανίαν αὐτῶν καταγωγήν, καὶ ὅμως ἐκ γεηρῶν σκέψεων ἢ ὑλοφρόνων στοχασμῶν μὴ σπεύδοντος ἵνα πρὸς τὰ παραγγέλματα αὐτῶν πολιτευθῇ καὶ διὰ τῆς πολιτείας καὶ διαγωγῆς ταύτης δείξῃ ὅτι πιστεύει ἀδιστάκτως ἐπὶ τὸν Κύριον τῆς δύξης καὶ ἐπ' αὐτὸν πᾶσαν ἐλπίδα ἀνατίθησιν. Ὁ Ἰάειρος παρίστησι τοὺς λεγομένους φρονίμους τοῦ αἰῶνος τούτου, οἵτινες ἐν ἀπωλείᾳ πάσης ἄλλοθεν ἐλπίδος προσφεύγουσιν ὑπὸ τὰς πτέρυγας τῆς ἐκκλησίας καὶ ἐκζητοῦσιν ἀπολύτρωσιν. Πρὸς τοὺς τοιούτους οἰκτίρμων γενόμενος ὁ Κύριος ἄγει αὐτοὺς εἰς συναίσθησιν τῆς οἰκείας αὐτῶν θέσεως, πλήττων αὐτούς, καὶ ἐξαναγκάζων, ἵνα ἐν τοῖς δυστυχήμασι μνημονεύωσι τοῦ Κυρίου καὶ προστρέχωσιν αὐτῷ, ὡς ὁ Ἰάειρος, προσπίπτοντες παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ.

Τὸ ἠθικὸν πόρισμα, ὅπερ ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος τούτου τῆς εὐαγγελικῆς ταύτης περικοπῆς ἐξάγομεν εἶνε, ὅτι ὀφείλομεν νὰ γινώσκωμεν τὸν Σωτῆρα ὡς τὸν μόνον λυτρωτήν, καὶ διαρκῶς νὰ προσπίπτωμεν αὐτῷ, τὸ θεῖον αὐτοῦ ἔλεος καθικετεύοντες, ἵνα μὴ ἐν κημῷ καὶ χαλινῷ τὰς σιαγόνας ἡμῶν ἄγξῃ, ὃν τρόπον ἐπὶ τὸν Ἰάειρον ἐποιήσατο· ὀφείλομεν νὰ πιστεύωμεν αὐτὸν Θεὸν ὄντα, πρὶν ἡ θλῖψις ἐκβιάσῃ ἡμᾶς εἰς τὴν τοῦ κρείττονος ἐπιλογήν.

Ἐκ τῆς παρούσης δὲ ἀφηγήσεως τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ πιστοποιούμεθα ὅτι ἀνεξίκακος ὢν ὁ Κύριος καὶ φιλάνθρωπος δὲν ἐπιλογίζει εἰς ἡμᾶς τὴν ἐξ ἀσθενείας δυσπιστίαν καὶ ὀλιγωρίαν, ἀρκεῖ, ἵνα εἰς ἐπίγνωσιν ἐλθόντες, τὸ θεῖον αὐτοῦ ἐκλιπαρήσωμεν ἔλεος· πρὸς δὲ ὅτι αἱ θλίψεις καὶ αἱ τοῦ βίου ἀνιαρότητες,αἱ ἐφ' ἡμᾶς ἐπερχόμεναι,οὐχὶ εἰς τιμωρίαν ἀλλ' εἰς ἀφύπνισιν τοῦ ἐν ἡμῖν καθεύδοντος συνειδότος ἐκπέμπονται, τοῦ Κυρίου φιλανθρώπως ζητοῦντος ἵνα τὰς σιαγόνας τῶν μὴ ἐγγιζόντων αὐτῷ ἄγξῃ διὰ κημοῦ καὶ χαλινοῦ. Ὅθεν, ὅταν, ἐν ταῖς θλίψεσι τοὐλάχιστον ἡμῶν, ἐξ αὐτῶν τῶν δεινοπαθημάτων πρὸς τὴν τοῦ κρείττονος ἐπιλογὴν καθοδηγώμεθα, καὶ ὡς ὁ Ἰάειρος παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ προσπίπτωμεν καὶ παρακαλῶμεν αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸν οἶκον ἡμῶν, βέβαιοί ἐσμεν, ἐκ τῆς ἀνωτέρω εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ὅτι ἐπακούσεται ὁ Κύριος τῆς δεήσεως ἡμῶν, ὥσπερ ἤκουσε τῆς ἱκεσίας τοῦ ἀρχισυναγώγου.

Ἐν δὲ τῷ ὑπάγειν αὐτόν, οἱ ὄχλοι συνέπνιγον αὐτόν. Καθ' ἑκάστην ὁρῶντες τὸ ἐνδιάθετον αἴσθημα τῆς περιεργείας ἀνάστατον ἐξεγεῖρον τὸ πλῆθος καὶ μέχρι συμπνιγμοῦ ἐξωθοῦν αὐτὸ ὄπισθεν ἐξόχου τινὸς προσώπου ἐμφανιζομένου ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν, κατ' ἀναγωγὴν κρίνοντες, δυνάμεθα, ἐκ τῶν νῦν συμβαινόντων νὰ ἀντιληφθῶμεν πρακτικῆς εἰκόνος τῶν τότε γενομένων, καὶ ἐξηγήσωμεν τὸ αἴσθημα, οὗ ὁ τῆς Καπερναούμ ὄχλος ἐνεφορεῖτο, ὠθούμενος μέχρι συμπνιγμοῦ ἐν τῷ ἀκολουθεῖν τῷ Ἰησοῦ πορευομένῳ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχισυναγώγου. Ὅτι δὲ αἴσθημα περιεργείας,καὶ οὐχὶ πεποιθήσεως ἢ ἐπιγνώσεως, παρώρμα τοὺς ὄχλους ἐν τῷ διαβήματι αὐτῶν, τοῦτο αὐτὴ ἡ τοῦ εὐαγγελικοῦ κειμένου ὑφὴ σαφῶς διδάσκει· ἐπειδὴ ἁπλοῦ ἐπεισοδίου δίκην παρεισάγεται ἐν αὐτῷ ἡ τοιαύτη τοῦ ὄχλου σπουδή, ἐξ οὗ καὶ ἡ σιωπηρὰ ἐπιμομφὴ ἡ ἐνυπάρχουσα ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ, ἀλλ' «ἡμεῖς οὐ χρῄζομεν περιεργείας,Χριστοῦ γεννηθέντος πυνθανόμεθα διὰ τοῦ εὐαγγελίου».

Καὶ γυνὴ οὖσα ἐν ῥύσει αἵματος ἀπὸ ἐτῶν δώδεκα, ἥτις εἰς

ἰατροὺς προσαναλώσασα ὅλον τὸν βίον οὐκ ἴσχυσεν ὑπ' οὐδενὸς θεραπευθῆναι· προσελθοῦσα ὄπισθεν ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς. Ἐν τῇ ἐξιστορήσει ταύτῃ τῶν κατόπι συμβάντων τὸ ἐπεισόδιον τῆς γυναικὸς ἀναφέρεται, ἥτις ἀπὸ δωδεκαετίας πάσχουσα ἐξ αἱμορραγίας, καὶ ἀπελπισθεῖσα νὰ τύχῃ θεραπείας, καθ' ὅσον ὅλον αὐτῆς τὸν βίον εἰς ἰατροὺς προσαναλώσασα ὑπ' οὐδενὸς ἐθεραπεύθη, ἤ, καθ' ἃ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς Μάρκος[1] ἱστορεῖ, «καὶ μηδὲν ὠφεληθεῖσα, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ χεῖρον ἐλθοῦσα», προσῆλθεν ὄπισθεν τοῦ Ἰησοῦ, ἥψατο τοῦ κρασπέδου τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ροὴ τοῦ αἵματος αὐτῆς.

Ἐν τούτῳ ἐνορῶμεν ὅτι, ὡς πάντες οἱ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος διὰ θαύματος ἰαθέντες ἐντελῶς, ὑγιεῖς ἐγένοντο οὐχὶ βαθμηδὸν ἀναρρωνύμενοι, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς διὰ τῆς ἐπιστήμης θεραπευομένους· πρὸς δὲ βλέπομεν τὴν πίστιν τῆς γυναικός, καὶ τὴν ἄμεσον τῆς πίστεως αὐτῆς ἐπενέργειαν. Ἐὰν ὅμως ἐμβριθέστερόν πως σκεφθῶμεν, θαυμασμοῦ μὲν οὐδὲν ἀπομένει εἰς ἡμᾶς αἴτιον, ἀρχὴ δὲ σκέψεως πρὸς μίμησιν τοῦ καλοῦ τῆς γυναικὸς ταύτης παραδείγματος ἀφίεται. Ἡ θεραπεία αὐτῆς, ἡ ὑπερφυὴς δι' ἡμᾶς, φυσικῶς προῆλθεν ἐκ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ. Ὃν τρόπον προσάγων τις τὸν ὀφθαλμὸν πρὸ λάμποντος φωτός, ἢ φρύγανον πρὸ πυρός, εὐθὺς ὁ ὀφθαλμὸς φωτίζεται, ἢ τὸ φρύγανον φλέγεται, οὕτω καὶ ἡ γυνὴ αὕτη προσενεγκοῦσα πίστιν πρὸς τὸν θεραπεῦσαι δυνάμενον, εὐθὺς τῆς θεραπείας ἔτυχε· ἄρα τὸ ζητητέον ἐν τῇ εὐαγγελικῇ ταύτῃ περικοπῇ εἶνε οὐχὶ ὁ λόγος ἢ ἡ φύσις τοῦ θαύματος, ἀλλ' ὁ τρόπος τῆς προσόδου τῆς γυναικός, ὁ βαθμὸς τῆς πίστεως αὐτῆς, ἧς χάριν τοῦ ποθουμένου ἔτυχε· καὶ ἡ σπουδὴ ἡμῶν πρὸς μίμησιν. Εἰς οὐδὲν αὕτη ἐλογίσατο οὔτε τὸ πολυχρόνιον τῆς νόσου, οὔτε τὸ ἀνίκανον τῶν ἰατρῶν πρὸς θεραπείαν αὐτῆς, ἀλλ' ἐν πίστει ζώσῃ καὶ ἐνεργῷ προσέδραμε, *καὶ παραχρῆμα ἔστη ἡ ῥύσις τοῦ αἵματος αὐτῆς.* Τοῦτο γινώσκοντες,

1) Μάρκ. ε' 16.

καὶ εἰδότες ὅτι τὸ μέτρον τῆς κοινωνίας ἡμῶν ἐν τῷ μέτρῳ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ εἶνε τὸ μέτρον τῆς πίστεως[1], μιμώμεθα τὴν ζέουσαν καὶ ἐνεργὸν πίστιν τῆς γυναικὸς ταύτης, ἀναδεικνύμενοι δι' ἔργων πίστεως υἱοὶ φωτός, ἵνα διατελῶμεν ἐν τῇ ρίζῃ τῆς χάριτος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, καὶ μὴ ἐκκοπτώμεθα αὐτῆς διὰ τῆς ἀπιστίας· μιμώμεθα τὴν ζέουσαν καὶ ἐνεργὸν πίστιν τῆς αἱμορροούσης, ἥτις προσῆλθε μετὰ πεποιθήσεως τὴν ἴασιν αὐτῆς ἐξαιτουμένη, δι' ὃ μόλις ἥψατο τοῦ ἱματίου αὐτοῦ, ἠξιώθη τοῦ ποθουμένου.

Καὶ εἶπεν ὁ Ἰησοῦς, τίς ὁ ἁψάμενός μου; Δὲν ἐγένετο ἀσκόπως ἡ τοῦ δεσπότου ἐρώτησις, οὐδὲ εἰς ἔνδειξιν ἀγνοίας καὶ ἀπορίας περὶ τοῦ τίς ἦν ὁ ἁψάμενος, ἀλλ' ἐκ προθέσεως, ἵνα καὶ τῆς γυναικὸς τὴν πίστιν εἰς ὅλους ἀναδείξῃ καὶ εἰς τὸν Ἰάειρον ἐλπίδας ἀγαθὰς παράσχῃ περὶ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ. Ὅθεν τὸ λαθραίως γενόμενον ἐξήγγειλε, καὶ οἱονεὶ ἀπορῶν ἠρώτησε, **τίς ὁ ἁψάμενός μου.** *Ἀρνουμένων δὲ πάντων, εἶπεν ὁ Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, ἐπιστάτα, οἱ ὄχλοι συνέχουσί σε καὶ συνθλίβουσι, καὶ λέγεις, τίς ὁ ἁψάμενός μου;* Οὕτω πολλάκις οἱ ἄνθρωποι σπεύδοντες εἰς τὰς κρίσεις αὐτῶν καὶ μὴ ἀνερευνῶντες τὸ πνεῦμα τῶν λεγομένων, προδικάζουσι καὶ προαποφαίνονται, ἐκκλίνοντες ἐπὶ σφαλερὰς γνώμας καὶ κρίσεις. Τοῦτ' αὐτὸ ἔπαθεν ὁ Πέτρος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ, μὴ ἐννοήσαντες τὸν σκοπὸν τῆς ἐρωτήσεως τοῦ διδασκάλου· ὅθεν ἤκουσαν τοῦ Κυρίου ἐπαναλαβόντος, *ἥψατό μού τις· ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ·* ὡς εἰ ἔλεγε· «δὲν ἐρωτῶ ὑμᾶς, τίς ὁ ἁπλῶς ἐκ συνωθήσεως, ἀλλ' ὁ μετὰ πίστεως ἁψάμενός μου· διότι καθὼς πολλοὶ ἔχουσιν ὦτα ἵνα ἀκούωσιν, ἄλλοι δὲ ὄχι, οὕτω ἄλλοι μὲν μετὰ πίστεως ἅπτονται, ἄλλοι δὲ ἐγγίζουσι μέν, ἀλλ' ἡ καρδία αὐτῶν πόρρω ἀπέχει ἀπ' ἐμοῦ. Περὶ τῶν τελευταίων τούτων δὲν ἐρωτῶ, ἀλλὰ τῆς μετὰ πίστεως ἁψαμένης μου τὴν φανέρωσιν ζητῶ. Εἰ καὶ γινώσκω αὐτήν, *ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ,* οὐχ ἧττον ὅμως, ἵνα τὴν μεγάλην πίστιν τῆς γυναικὸς ταύτης γνω-

1) πρὸς Ρωμ. ιϛ' 3.

στὴν ποιήσω, ἵνα ἐνισχύσω τὴν πίστιν αὐτῆς, παρουσιάζων καὶ εὐλογῶν αὐτὴν ἐνώπιον τοῦ λαοῦ· ἵνα προκαταλάβω ἐν τῷ ἀπελπισμῷ τὸν Ἰάειρον καὶ μὴ ἀφήσω αὐτὸν ὑπὸ τῷ φοβερῷ ἀκούσματι, *τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου· μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον*, ἔρμαιον ἀπέλπιδος στοχασμοῦ· ἵνα διδάξω πάντας ὑμᾶς καὶ τοὺς δι' ὑμῶν πιστεύσοντας ὅτι ἐν παντὶ καὶ πάντοτε πᾶσαν αὐτῶν ἐλπίδα ὀφείλουσι νὰ ἔχωσι πρὸς ἐμέ, διὰ ταῦτα ἀναζητῶ, λέγων, **τίς ὁ ἁψάμενός μου».**

Ἐγὼ γὰρ ἔγνων δύναμιν ἐξελθοῦσαν ἀπ' ἐμοῦ. Ἐν τῷ κυριακῷ τούτῳ λογίῳ ἡ θεότης τοῦ Κυρίου ἀναφαίνεται. Οἱ προφῆται δὲν εἶχον δυνάμεις ἀπ' αὐτῶν ἐξερχομένας, διότι χάριτι Θεοῦ ἐθαυματούργουν· ὁ δὲ Ἰησοῦς πηγὴ ὢν παντὸς ἀγαθοῦ καὶ πάσης δυνάμεως, ἔχει δυνάμεις ἀπ' αὐτοῦ ἐξερχομένας.

Ἰδοῦσα δὲ ἡ γυνὴ ὅτι οὐκ ἔλαθεν· ἐννοήσασα ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ διαλάθῃ τὸ ὄμμα τοῦ παντεπόπτου, *τρέμουσα ἦλθε καὶ προσπεσοῦσα αὐτῷ, δι' ἣν αἰτίαν ἥψατο αὐτοῦ ἀπήγγειλεν αὐτῷ ἐνώπιον παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ ὡς ἰάθη παραχρῆμα· ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῇ,* **Θάρσει, θύγατερ, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε, πορεύου εἰς εἰρήνην.** Οὕτω καὶ τὴν νόσον τῆς γυναικὸς ἰάσατο, καὶ τὸν τρόμον τῆς ψυχῆς αὐτῆς κατεπράϋνεν, καὶ εἰς ἡμᾶς κεφάλαιον ἐλπίδος παρέσχετο, ἵνα μετὰ θάρρους προστρέχωμεν αὐτῷ καὶ τὰ σωτηριώδη ἐκζητῶμεν, εἰδότες ὅτι ὁ εἰπὼν «καὶ τὸν ἐρχόμενον πρός με οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω[1]», τοὺς μετὰ πίστεως προσερχομένους αὐτῷ καὶ προστρέχοντας εὐλογεῖ καὶ διασώζει.

Ἔτι αὐτοῦ λαλοῦντος, ἔρχεταί τις παρὰ τοῦ ἀρχισυναγώγου, λέγων αὐτῷ, ὅτι τέθνηκεν ἡ θυγάτηρ σου· μὴ σκύλλε τὸν διδάσκαλον. Ἐν τούτῳ τοῦ χρόνου ἡ θυγάτηρ τοῦ ἀρχισυναγώγου τέθνηκε, καὶ ἄνθρωπος ἐκ τῆς οἰκίας αὐτοῦ προσελθὼν ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν τοῦτο, καὶ προέτρεψεν ἵνα μὴ βάλῃ εἰς κόπους τὸν διδάσκαλον, ἀφ' οὗ ἤδη τὸ κακὸν ἐγένετο. Ὁ Σωτήρ, ἵνα μὴ ἀφήσῃ τὸν ἀπέλπιδα πατέρα καὶ ἐκστομίσῃ

1) Ἰωάν. ϛ' 37.

ἀμφιβολίαν ἢ δισταγμόν, προλαβὼν συνέστησεν αὐτῷ λέγων, «*μὴ φοβοῦ· μόνον πίστευε, καὶ σωθήσεται·* ἴδε τὴν αἱμορροοῦσαν πῶς ἰάθη, μιμούμενος δὲ αὐτὴν δὲν θέλεις ἀστοχήσει».

Εἰσελθὼν δὲ εἰς τὴν οἰκίαν οὐκ ἀφῆκεν εἰσελθεῖν οὐδένα, εἰ μὴ Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, καὶ τὸν πατέρα τῆς παιδὸς καὶ τὴν μητέρα. Ἐξηκολούθησε τὴν ὁδόν, καὶ φθὰς εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἐξέβαλε πάντας ἔξω, καὶ παραλαβὼν Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην, καὶ τὸν πατέρα καὶ τὴν μητέρα τῆς παιδός, εἰσῆλθεν ἐν τῷ δωματίῳ, ὅπου ἡ νεκρὰ κατέκειτο. Ἀπέφυγε πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ λαοῦ ν' ἀνεγείρῃ αὐτήν, ὅπως μὴ ἀφορμὴν φθόνου παράσχῃ εἰς τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἐνόχους κρίματος καταστήσῃ αὐτούς, ἐμμένοντας ἐν τῇ ἀπιστίᾳ καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς θαυματουργικῆς αὐτοῦ δυνάμεως. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ πολιτευώμεθα, ὅταν τις ἢ ὁ φθονῶν ἡμᾶς, ἵνα μὴ πλήττοντες αὐτὸν διὰ τῆς ἀντιπαραστάσεως τῶν κατορθωμάτων ἡμῶν, ποιῶμεν αὐτὸν νὰ φθονῇ πλειότερον, καὶ εἰς κρῖμα ἐμβάλωμεν αὐτόν.

Ἔκλαιον δὲ πάντες καὶ ἐκόπτοντο· ὁ δὲ εἶπε, μὴ κλαίετε, οὐκ ἀπέθανεν, ἀλλὰ καθεύδει· καὶ κατεγέλων αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι ἀπέθανεν. Ἵνα μὴ ὕστερον ἔχωσί τι νὰ λέγωσιν οἱ ἀπιστοῦντες, ὅτι δὲν ἀπέθανεν ἡ κόρη, ἀλλ' ὕπνωττεν, ᾠκονόμησε πρότερον νὰ καταγελασθῇ, ὅπως ἐμφραγῶσι τὰ στόματα τῶν θελόντων νὰ συκοφαντῶσιν.

Αὐτὸς δὲ ἐκβαλὼν ἔξω **πάντας** *καὶ κρατήσας τῆς χειρὸς αὐτῆς ἐφώνησε, λέγων...* Οὐχὶ ἄνευ σκοποῦ καὶ τοῦτο ἐποίησε, θελήσας νὰ διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι ὀφείλομεν νὰ ὦμεν ἀφιλόδοξοι καὶ μηδὲν πρὸς ἐπιδεικτίασιν ποιῶμεν. Ὅθεν καὶ ὅτε ἐξήγειρε τὴν κόρην τοῦ θανάτου, μόνος ἔμεινε καὶ πάντας ἔξω τοῦ δωματίου ἐξέβαλεν. Ὡς δὲ ἐφώνησεν αὐτῇ, *ἡ παῖς ἐγείρου, ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα αὐτῆς, καὶ ἀνέστη παραχρῆμα.* Οὐχὶ ἄλλην ψυχὴν εἰσήνεγκεν, ἀλλὰ τὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἀποστᾶσαν, ταύτην ἐποίησεν ἵνα ἐπιστραφῇ εἰς αὐτό.

Καὶ διέταξεν αὐτῇ δοθῆναι φαγεῖν· πρὸς πλείονα πίστωσιν καὶ βεβαίωσιν ὅτι ἀληθῶς ἀνέστη. *Ἐξέστησαν δὲ οἱ γονεῖς*

αὐτῆς καὶ δικαίως, τὸ ἐξαίσιον τοῦ θαύματος ἰδόντες· ὁ δὲ παρήγγειλεν αὐτοῖς μηδενὶ εἰπεῖν τὸ γεγονός, διδάσκων ἡμᾶς ν' ἀποφεύγωμεν τὰς ἐπιδεικτιάσεις καὶ τὸν κόμπον τὸν ἄγοντα ἡμᾶς εἰς τὴν ὑπερηφάνειαν.

ΛΓ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Ιβ' κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ι' 25 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ νομικός τις προσῆλθε τῷ
Ἰησοῦ, πειράζων αὐτόν, καὶ λέγων, *Διδάσκαλε, τί*
ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;
26 Ὁ δὲ εἶπε πρὸς αὐτόν, *ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται;*
πῶς ἀναγινώσκεις;
27 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπεν, *ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν*
σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς
ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ
ὅλης τῆς διανοίας σου· καὶ τὸν πλησίον σου ὡς
σεαυτόν.
28 Εἶπε δὲ αὐτῷ, *ὀρθῶς ἀπεκρίθης· τοῦτο ποίει, καὶ ζήσῃ.*
29 Ὁ δέ, θέλων δικαιοῦν ἑαυτόν, εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν,
καὶ τίς ἐστί μου πλησίον;
30 Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, *ἄνθρωπός τις κατέβαι-*
νεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἰεριχώ, καὶ λῃσταῖς
περιέπεσεν, οἳ καὶ ἐκδύσαντες αὐτὸν καὶ πληγὰς
ἐπιθέντες, ἀπῆλθον, ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα.
31 *Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ*
ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἀντιπαρῆλθεν.
32 *Ὁμοίως δὲ καὶ Λευίτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον,*
ἐλθὼν καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθε.
33 *Σαμαρείτης δέ τις ὁδεύων, ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰ-*
δὼν αὐτὸν ἐσπλαγχνίσθη·
34 *Καὶ προσελθὼν κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ, ἐπι-*

χέων ἔλαιον καὶ οἶνον· ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.

35 *Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθών, ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐπιμελήθητι αὐτοῦ· καὶ ὅ,τι ἂν προσδαπανήσῃς, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με ἀποδώσω σοι.*

36 *Τίς οὖν τούτων τῶν τριῶν δοκεῖ σοι πλησίον γεγονέναι τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς λῃστάς;*

37 Ὁ δὲ εἶπεν, *ὁ ποιήσας τὸ ἔλεος μετ' αὐτοῦ.* Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, *πορεύου καὶ σὺ ποίει ὁμοίως.*

Ὁ Σωτὴρ τὴν μετὰ τὸ γ' ἐν τῷ κηρύγματι πάσχα ἑορτὴν τῆς σκηνοπηγίας εὑρισκόμενος ἐν Ἱεροσολύμοις δὲν ἔπαυε διδάσκων τὸν λαὸν ἐν τῷ ναῷ καὶ προσκαλῶν ἅπαντας ἵνα γένωνται διὰ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ἄξιοι τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Τότε δὲ ἐγένετο σχίσμα ἐν τῷ ὄχλῳ δι' αὐτὸν καὶ φιλονεικία περὶ τοῦ τίς καὶ πόθεν ἐστί· καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ὄχλου ἐθαυμάζετο, ὑπὸ δὲ τῶν φαρισαίων ἐδιώκετο, ὅτε καὶ Νικόδημος ὁ ἐλθὼν νυκτὸς αὐτῷ[1], εἷς ὢν τῶν φαρισαίων, εἶπεν «μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τῶν ἄνθρωπων, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ παρ' αὐτοῦ πρότερον, καὶ γνῷ τί ποιεῖ[2]»; ἐξ οὗ καὶ διελύθη τὸ παράνομον ἐκεῖνο συνέδριον, «καὶ ἐπορεύθη ἕκαστος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ[3]», χωρὶς νὰ ἐπιβάλωσιν αὐτῷ χεῖρα.

Τὰ παριστατικὰ ταῦτα καὶ ἡ ἐκ τοῦ κηρύγματος ἐπάνοδος τῶν ἀποστόλων, διηγηθέντων μετὰ χαρᾶς εἰς τὸν Σωτῆρα, ὅτι καὶ τὰ δαιμόνια αὐτὰ ὑποτάσσονται αὐτοῖς ἐν τῷ ὀνόματι αὐτου, ἐξήγειραν τὴν ἀλαζονείαν τοῦ νομικοῦ[4], ὃς βλέπων τὸν Ἰη-

1) Ἰωάν. γ' 1, 2. 2) αὐτοθι ζ' 51. 3) αὐτοθι ζ' 53.

4) Πολλαχοῦ τῶν ἱερῶν εὐαγγελίων ἀπαντῶται ἄνθρωποι γραμματεῖς, καὶ νομοδιδάσκαλοι, καὶ νομικοὶ καλούμενοι, ποτὲ μὲν μετὰ τῶν φαρισαίων μνημονευόμενοι, ποτὲ δὲ μετὰ τῶν ἀρχιερέων, μεθ' ὧν συνεκρότουν τὸ μέγα λεγόμενον συνέδριον. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ἀπετέλουν ἰδίαν τινὰ τάξιν τῶν πεπαιδευμένων τοῦ λαοῦ, οἵτινες, ἐπειδὴ

σοῦν θαυμαζόμενον, ἐζήτησε νὰ ὑποσκελίσῃ αὐτόν, περιπλέκων ἐν ἐρωτήσεσιν ἐξ ἀπροόπτου.

Ἔκ τε τῶν ἐν σημειώσει ἐκτιθεμένων, ὡς καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς λέξεως **ἀνέστη**, ᾗ χρῆται ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, ἐξάγομεν ὅτι ὁ νομικὸς οὗτος παρεκάθητο ἐν τῷ ναῷ μετὰ τῶν ἄλλων τῶν ἀκουόντων τοῦ Σωτῆρος διδάσκοντος· ἐκαιροφυλάκτει δὲ νὰ ἀποτείνῃ αὐτῷ ἐξαπίνης ἐρωτήσεις καὶ περιπλέξῃ αὐτὸν ἐν τῇ δεινότητι τῆς σοφιστικῆς διαλεκτικῆς του. Φαίνεται δὲ ὅτι χλευαστικῶς τὸν λόγον πρὸς τον Σωτῆρα ἀπηύθυνε καὶ τὴν ἀπορίαν αὐτοῦ διετύπωσεν, ἐπειδὴ ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς οὐχὶ ἄπο σκοποῦ τὴν λέξιν **ἐκπειράζων** παρενέβαλε.

Καὶ ἐκπειράζων μὲν οὗτος ἠρώτησε, *τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω,* ἤκουσε δὲ παρὰ τοῦ παντογνώστου, *ἐν τῷ νόμῳ τί γέγραπται· πῶς ἀναγινώσκεις;* καὶ ἠλέγχθη οὕτω διὰ τὴν περὶ τὸν νόμον ἄγνοιαν, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐπὶ τῇ δῆθεν γνώσει τοῦ νόμου ἀλαζονευόμενος ἤλπιζεν ὅτι ἤθελεν ὑποσκελίσει τὸν παντογνώστην Σωτῆρα.

Ἀξία προσοχῆς εἶνε ἡ τοῦ νόμου ἀκρίβεια· πῶς οὗτος κελεύει ἵνα ἀγαπῶμεν τὸν Θεόν. Ἀκούσωμεν λοιπὸν τοῦ νομικοῦ ἐπαναλαμβάνοντος, τί ἐν τῷ νόμῳ γέγραπται· *ἀγαπή-*

κέντρον πάσης ἰουδαϊκῆς σοφίας ἦν ὁ νόμος, ἐκαλοῦντο καὶ νομοδιδάσκαλοι καὶ νομικοί. Ἐκ τοῦ ἐν τῷ εὐαγγελιστῇ Λουκᾷ[1] ἀναγινωσκομένου, «καὶ ἐγένετο μεθ' ἡμέρας τρεῖς εὗρον αὐτὸν ἐν τῷ ἱερῷ καθεζόμενον ἐν μέσῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀκούοντα αὐτῶν, καὶ ἐπερωτῶντα αὐτούς», ἐξάγομεν ὅτι οἱ νομοδιδάσκαλοι οὗτοι διελέγοντο πανταχοῦ ἔνθα εὕρισκον ἀκροατάς, καὶ ὅτι ἡ διδασκαλία ἐγίνετο μᾶλλον κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν, τῶν μαθητῶν καὶ λοιπῶν ἀκροατῶν προβαλλόντων ἐλευθέρως ἀπορίας εἰς τοὺς διδάσκοντας. Εἷς τῶν νομοδιδασκάλων τούτων ἦν καὶ ὁ ἐν τῇ παρούσῃ εὐαγγελικῇ περικοπῇ ἀπαντώμενος, ἄνθρωπος οἰηματίας καὶ ἀλαζών, πρὸς δὲ δόλιος, ὃς ἐπὶ τὰς νομικὰς αὐτοῦ γνώσεις καὶ τὴν διαλεκτικὴν δεινότητα μέγα θαρρῶν *ἀνέστη ἐκπειράζων τὸν Ἰησοῦν καὶ λέγων, Διδάσκαλε, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω.*

---

1) Λουκ. 6' 46.

σεις Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου.

Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ὑπερθεν ὢν τῆς μάλα ἐξειργασμένης γεώδους ὕλης, ἐξ ἧς τὸ σῶμα αὐτοῦ συγκεκρότηται, ἐνέχει ἰδιότητας ὑπερτέρας τοῦ ὑλικοῦ κόσμου, ἰδιότητας πνευματικάς, ἀναδεικνυούσης αὐτὸν ὑπέρτερον τῶν ἀλόγων ζώων καὶ ἐπιμαρτυρωμένας τὴν θείαν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ καταγωγήν, θέλων ὁ νόμος νὰ δείξῃ ὅτι ὀφείλει οὗτος ν' ἀφιερώσῃ ὅλον ἑαυτὸν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, διὰ μὲν τοῦ *ἀγαπήσεις* **ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου,** τὴν σωματικωτέραν καὶ τὴν τοῖς φυτοῖς οἰκείαν ἐδήλωσε δύναμιν, διὰ δὲ τοῦ **ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου,** τὴν εἰς τὰ αἰσθητικὰ ὄντα ἁρμόζουσαν, καὶ διὰ τοῦ **ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου,** τὸ ἰδιαίτατον τοῦ ἀνθρώπου γνώρισμα, τὴν νοερὰν αὐτοῦ ψυχὴν κατεμήνυσε, καὶ ταύτην ὑπερτέραν οὖσαν, καὶ τὸν ἄνθρωπον πρὸς τὸν Θεὸν ἐφέλκουσαν κατέδειξεν· ὅθεν καὶ τοῦ *τῆς διανοίας σου* προέταξε τὸ **ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου,** ὅπως διδάξῃ ὅτι τὴν συγκροτοῦσαν ἡμᾶς ὕλην ὀφείλομεν νὰ ὑποτάξωμεν εἰς τὸ ἐν ἡμῖν πνεῦμα, τούτου τὰς ὑπαγορεύσεις νὰ ἀκούωμεν καὶ εἰς αὐτὸ καθ' ὁλοκληρίαν νὰ ὑποτασσώμεθα, ρυθμίζοντες τὰς πράξεις ἡμῶν οὐχὶ πρὸς τὰς ὁρμὰς τῶν ὑλικῶν ἐν ἡμῖν ἰδιοτήτων, ἀλλὰ πρὸς τὰς ὑπαγορεύσεις τοῦ ἐν ἡμῖν πνεύματος, ὅπερ ἰσχυρῶς καὶ οὐχὶ ἐκλελυμένως ὀφείλει νὰ διέπῃ ἡμᾶς.

Καθορίσας ὁ νόμος οὕτω τὰ πρὸς τὸν Θεὸν καθήκοντα, συγκεφαλαιοῖ τὰ πρὸς τὴν κοινωνίαν διὰ τοῦ ἀγαπήσεις **καὶ τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτόν.**

Ἡ ὑποθήκη αὕτη τοῦ νόμου ὑστερεῖ τῆς μεγάλης κοινωνικῆς ἐντολῆς, ἣν ὁ Κύριος καὶ διὰ τῆς διδασκαλίας καὶ διὰ τοῦ ἐπὶ γῆς βίου, καὶ διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἐδίδαξεν ἡμᾶς, παραγγείλας εἰς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητὰς καὶ ἀποστόλους καὶ δι' αὐτῶν εἰς τὸ χριστώνυμον πλήρωμα, ἤτοι εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὡς μόνον γνώρισμα καὶ διακριτικὸν **τὴν ἀγάπην,** ἥτις οὐδέποτε ἐκπίπτει, εἴτε προφητεῖαι καταργηθήσονται, εἴτε γλῶσσαι παύσονται, εἴτε γνῶσις καταργηθήσεται· διότι τὴν

ἀγάπην ταύτην ὁ Σωτὴρ συνέστησεν οὐχὶ ἐν ᾧ μέτρῳ ὁ νόμος ἐπιβάλλει αὐτήν. Ὁ νόμος συνίστησιν εἰς ἡμᾶς τὸ ἀγαπᾷν τὸν πλησίον **ὡς** ἑαυτούς, ὁ δὲ Σωτὴρ καὶ **ὑπὲρ** *ἑαυτούς*, ἑαυτὸν παρουσιάζων πρότυπον, καὶ συνιστῶν εἰς ἡμᾶς ἵνα ἀγαπῶμεν ἀλλήλους, καθὼς ἠγάπησεν ἡμᾶς. Ὅπως δὲ εὐκρινέστερον καταστήσῃ τὸν βαθμὸν τῆς πρὸς ἡμᾶς ἀγάπης, ἣν συνίστησιν εἰς ἡμᾶς εἰς γνώρισμα ἡμῶν ὡς χριστιανῶν, ηὐδόκησε νὰ εἴπῃ «μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῇ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ[1]».

Εἰς τὴν ἀνωτέρω μεταγραφεῖσαν ἀπάντησιν τοῦ νομικοῦ ὁ Σωτὴρ ἀπήντησεν εἰπών, *ὀρθῶς ἀπεκρίθης· οὕτω ποίει καὶ ζήσῃ*· ἤτοι ἐκπλήρωσον τὰς ἐντολὰς ταύτας καὶ δικαιωθήσῃ παρὰ Θεῷ. *Ὁ δέ, θέλων δικαιοῦν ἑαυτόν, εἶπε πρὸς τὸν Ἰησοῦν, καὶ τίς ἐστί μου πλησίον;* Ἐπειδὴ ὁ Σωτὴρ, ἐπήνεσε τὸν τοῦ νόμου ἑρμηνευτὴν ὡς ὀρθῶς ἀποκρινάμενον, ἐξήρθη ἡ ἀλαζονεία τούτου, ὅς, θέλων ἑαυτὸν δικαιῶσαι, ἐπηρώτησε, *καὶ τίς ἐστί μου πλησίον*. Στοχαζόμενος ἑαυτὸν δίκαιον, οὐδένα ἐνόμιζεν ὅμοιον ἑαυτῷ καὶ πλησιάζοντα αὐτῷ κατὰ τὴν ἀρετήν, ὅθεν θέλων νὰ δικαιώσῃ ἑαυτόν, νὰ ὑποδείξῃ, δηλ. ἑαυτὸν ἀνώτερον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων κατὰ τὴν ἀρετήν, καὶ λογιζόμενος πλησίον τοῦ δικαίου μόνον τὸ δίκαιον, ἠρώτησε τὸν Σωτῆρα, *καὶ τίς ἐστί μου πλησίον*. Ἀλλ' ὁ Κύριος, ἅτε ὁ ποιητὴς ὤν, καὶ πάντας ἓν πλάσμα αὐτοῦ γινώσκων, οὐχὶ διὰ τῶν πράξεων ἢ τῶν ἀξιωμάτων, ἀλλὰ διὰ τῆς φύσεως ὥρισε τὸν πλησίον, διδάξας, ὅτι εἴτε ὑπὸ τῆς φύσεως εἴτε ὑπὸ τῆς γεννήσεως εὐνοηθῇ, εἴτε ὑπὸ τῶν ἐπικτήτων ἀγαθῶν τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἀξιωμάτων προικοδοτηθῇ, δὲν πρέπει νὰ νομίζῃ τις ὅτι εἶνε διαφόρου φύσεως τοῦ δυστυχοῦντος καὶ κακοδαιμονοῦντος ἀνθρώπου, τοῦ ἐκ συμβολῆς ἀντιξόων περιστάσεων ὑστερήσαντος αὐτοῦ κατὰ τὴν ἀνάπτυξιν, τὸν πλοῦτον, ἢ τὴν προαγωγὴν ἐν τοῖς ἀξιώμασιν. Ὁ πτωχός, ὁ ρακενδύτης, ὁ ἐν τῇ ὁδῷ ἐπαιτῶν, εἶνε πλησίον ἑνὸς ἑκάστου, τῆς αὐτῆς μετέχει ἧς καὶ ἕκαστος ἡμῶν φύσεως· καὶ αὐτὸς ἐκ σώματος γηΐνου καὶ ψυχῆς

1) Ἰωάν, ιε' 13.

ἀύλου συγκεκρότηται· καὶ αὐτὸς φέρει, καθὼς σύ, ἐν αὐτῷ τὴν σφραγῖδα τῆς οὐρανίου καταγωγῆς, ψυχὴν νοεράν, ἀπόρροιαν τῆς θείας πνοῆς· αὐτὸς εἶνε ὁ πλησίον σου. Ὅθεν καὶ τὸν Σαμαρείτην εἰσήγαγε πρὸς ὑπόδειξιν ὅτι, καθὼς οὗτος διαφέρων κατὰ τὸν βίον, ἐγένετο οὐδὲν ἧττον πλησίον τοῦ πρὸς ὃν ἐπεδείξατο φιλοικτίρμονα σπλάγχνα, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ μὴ ἀποβλέπωμεν ἐπὶ τὴν κοινωνικὴν διαφοράν, τὴν θρησκείαν, ἢ τὴν ἐθνότητα τοῦ πάσχοντος, καὶ μὴ ἑνορῶμεν ἐν τῷ πάσχοντι ἄλλο, ἀλλ' ἢ ἀνθρώπινον πλάσμα δυστυχοῦν, καὶ συνεπῶς ἄξιον τῆς ἡμετέρας συνδρομῆς καὶ ἀντιλήψεως.

Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, ἄνθρωπός τις κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ εἰς Ἱεριχώ. **Ἄνθρωπός τις,** ἡ ἀνθρωπίνη δηλονότι φύσις **κατέβαινεν,** ἐκπίπτουσα κατήρχετο ἐκ τοῦ ὕψους, εἰς ὃ ὁ Θεὸς ἔθετο αὐτήν, εἰς τὴν ταπεινὴν σφαῖραν, εἰς ἣν αἱ ἡμέτεραι ἀθλιότητες καὶ αἱ ἄλογοι ὁρμαὶ καὶ κακίαι καταρρίπτουσιν αὐτήν. Δὲν εἶπε δὲ *κατέβη,* ἀλλὰ **κατέβαινεν,** ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι βαθμιαίως ἡ πτῶσις γίνεται, ἐπὶ δὲ χρόνον τινὰ τὸ λογικὸν ἀντιπαλαίει κατὰ τῶν ἀλόγων ἡμῶν ὁρμῶν καὶ προσπαθεῖ ν' ἀνακόψῃ ἡμᾶς ἐν τῇ κατωφερείᾳ τῆς ἁμαρτίας. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος **κατέβαινεν ἀπὸ Ἱερουσαλὴμ,** τῆς πόλεως τῆς ἑρμηνευομένης *ὅρασις εἰρήνης·* ἀπεμακρύνετο τῆς εἰρηναίας διαγωγῆς, κατερχόμενος εἰς **Ἱεριχώ,** τὴν κοίλην καὶ χθαμαλήν, καὶ τῷ καύματι πνιγηρὰν πόλιν, τὴν ἑρμηνευομένην *κατάπτωσιν·* ἤτοι ἐρρίπτετο εἰς τὴν ἐμπαθῆ ζωήν. Ἡ τῆς θεσέως αὐτῆς ἀποσκιρτήσασα ἀνθρωπότης, λιποῦσα τὴν εἰρηναίαν ζωὴν τῆς πρὸς αὐτὰς ἐντολαῖς τοῦ Θεοῦ πολιτείας, ἵνα κατέλθῃ εἰς τὸ στάδιον τοῦ ἐμπαθοῦς βίου καὶ τῆς ἐκδεδιαιτημένης ζωῆς, *λῃσταῖς περιέπεσεν,* ἐνέπεσεν εἰς τοὺς ὄνυχας τῶν κακιῶν, αἵτινες παραφυλάττουσι τοὺς μακρυνομένους ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἵνα καταλάβωσι καὶ διαρπάσωσιν αὐτούς. Οἱ λῃσταὶ οὗτοι, καταλαβόντες τὴν καταπίπτουσαν ἀνθρωπότητα, *ἐκδύσαντες,* τουτέστιν ἀπογυμνώσαντες αὐτὴν τῶν ἀρετῶν, ἃς παρὰ Θεοῦ ἔφερε, καὶ ἀποστερήσαντες αὐτὴν τοῦ φωτὸς τῆς κρίσεως, *καὶ πληγὰς ἐπι-*

θέντες, ἤτοι τῷ εἰς χεῖρας αὐτῶν περιπεσόντι τὰ ἕλκη τῶν ἁμαρτιῶν προστρίψαντες, *ἀπῆλθον, ἀφέντες ἡμιθανῆ τυγχάνοντα*· ἀφῆκαν αὐτῇ σπινθῆρα λογικοῦ πρὸς ἀναμέτρησιν τοῦ βάθους τῆς πτώσεως αὐτῆς. *Κατὰ συγκυρίαν δὲ ἱερεύς τις κατέβαινεν ἐν τῇ ὁδῷ ἐκείνῃ, καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθεν· ὁμοίως δὲ Λευΐτης, γενόμενος κατὰ τὸν τόπον, καὶ ἰδὼν ἀντιπαρῆλθεν.* Ἐπέστησαν τῇ καταβληθείσῃ ἀνθρωπότητι *ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ Λευΐτης*, ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται, εἶδον τὰς πληγὰς αὐτῆς, ἀλλ' *ἀντιπαρῆλθον*, δὲν ἴσχυσαν ν' ἀναγείρωσι τὴν ἀνθρωπότητα, ἧς ἡ ἴασις καὶ ἡ ἀνάστασις εἰς μόνον τὸν Σωτῆρα ἀπέκειτο. *Σαμαρείτης δέ τις ὁδεύων, ἦλθε κατ' αὐτόν, καὶ ἰδὼν αὐτὸν ἐσπλαγχνίσθη.* Ὁ μὴ γνοὺς ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα ἐγένετο, (δι' ὃ καὶ ἡ πρὸς τὸν Σαμαρείτην ἐξομοίωσις αὐτοῦ), καὶ **ὁδεύων,** ἤτοι τὴν ἡμῶν σωτηρίαν πληρῶσαι θέλων κατῆλθεν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὸ ἡμέτερον ἀναλαβὼν φύραμα ἐν ἀνθρώποις ἐγένετο, *καὶ προσελθὼν τῇ κατακειμένῃ ἀνθρωπότητι* δι' ἀναλήψεως τῆς ἀσθενείας ἡμῶν, *κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ*, δὲν ἀφῆκε τὴν κακίαν νὰ λυμαίνηται ἐπὶ πλέον αὐτήν, ἀλλὰ παρέσχεν εἰς αὐτὴν τὰ μέσα ν' ἀποκρούῃ τὴν ἐπήρειαν τῆς κακίας· *ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον*, τὸν λόγον τῆς οὐρανίου αὐτοῦ διδασκαλίας παρασχών· **ἔλαιον** μὲν τὸν διὰ τῶν ἀγαθῶν[1] προτρεπόμενον, **οἶνον** δὲ τὸν διὰ τῶν φοβερωτάτων[2] ἐνάγοντα πρὸς ἀρετήν. *Ἐπιβιβάσας δὲ αὐτὸν ἐπὶ τὸ ἴδιον κτῆνος, ἤγαγεν αὐτὸν εἰς πανδοχεῖον καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ.* Ἀναβιβάσας τὴν τετραυματισμένην φύσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τὸ θεανδρικὸν αὐτοῦ σῶμα, ποιησάμενος ἡμᾶς μέλη αὐτοῦ καὶ κοινωνοὺς τοῦ αἵματος αὐτοῦ εἰς σωτηρίαν καὶ ζωὴν αἰώνιον, **ἤγαγεν εἰς πανδοχεῖον,** ὡδήγησεν εἰς τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ἐκκλησίαν τὴν πάντας ὑποδεχομένην, **καὶ ἐπεμελήθη αὐτοῦ,** τὰς δωρεὰς ἐπιχύσας τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ τῇ χάριτι αὐτοῦ ἐπισκιάσας τοὺς αὐτῷ πιστεύοντας. *Καὶ ἐπὶ τὴν αὔριον ἐξελθών*, ἤτοι πληρώσας τὰς γραφὰς καὶ ἀνερχόμενος εἰς τοὺς οὐρανούς, *ἐκβαλὼν δύο δηνάρια ἔδωκε τῷ πανδοχεῖ,*

1) Ματθ. ια' 28. 2) αὐτοθ. κε' 41.

τὰς **δύο** διαθήκας, τὴν παλαιὰν καὶ τὴν νέαν, δοὺς τῷ παν-
δοχεῖ, ἤτοι τοῖς ἀποστόλοις, ποιμέσι, καὶ διδασκάλοις τῆς
ἐκκλησίας, *εἶπεν αὐτῷ, ἐπιμελήθητι αὐτοῦ, καὶ ὅ,τι ἂν προς-*
δαπανήσῃς, ἐγὼ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαί με ἀποδώσω σοι· παρήγ-
γειλεν αὐτοῖς νὰ ἐπιμεληθῶσι τοῦ διαπιστευθέντος αὐτοῖς
λαοῦ, ἐξηγοῦντες αὐτῷ τὰς βίβλους τῆς διαθήκης, καὶ προς-
δαπανῶντες ἐκ τοῦ ταλάντου τῶν γνώσεων, ὅπερ τῇ χάριτι
καὶ ἐπιφοιτήσει τοῦ παναγίου Πνεύματος ἔλαβον, καὶ ὅπερ ἔ-
πραξαν οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ τούτων διάδοχοι, οἱ ἐξ ἑνὸς καὶ
τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος αὐγασθέντες καὶ τὰ χρήσιμα ἡμῖν θεσμο-
θετήσαντες· ὅθεν καὶ ἐν τῷ ἐπανέρχεσθαι τὸν Κύριον, ἵνα κρίνῃ
ζῶντας καὶ νεκρούς, ἀπολήψονται τὸν μισθὸν αὐτῶν.

Ἀφ' οὗ ὁ Σωτὴρ ἐπέρανε τὴν παραβολὴν ταύτην ἠρώτησε
τὸν νομικόν, *τίς οὖν τῶν τριῶν πλησίον δοκεῖ σοι γεγονέναι*
τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς λῃστάς; ὁ δὲ εἶπεν, ὁ ποιήσας τὸ
ἔλεος μετ' αὐτοῦ. Εἶπεν οὖν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, πορεύου, καὶ σὺ
ποίει ὁμοίως. Ταύτην τὴν παραγγελίαν ποιεῖται καὶ πρὸς ἡ-
μᾶς καθ' ἑκάστην ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς ἁγίας αὐτοῦ ἐκκλησίας,
διδασκούσης ὅτι **ἔλεος θέλει καὶ οὐ θυσίαν.**

ΛΔ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Θ' Κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ιβ' 16 Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην,
Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα·
17 *Καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων, τί ποιήσω, ὅτι οὐκ*
ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου;
18 *Καὶ εἶπε, τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας,*
καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάν-
τα τὰ γεννήματά μου καὶ τὰ ἀγαθά μου,
19 *Καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχή, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ*
κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐ-
φραίνου.

20 *Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Θεός, ἄφρων, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ· ἃ δὲ ἡτοίμασας, τίνι ἔσται;*

21 *Οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ, καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν.*

η' 8 Ταῦτα λέγων ἐφώνει, ὁ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω.

Ὅπως ἐννοηθῇ ὅ τε λόγος καὶ ὁ σκοπὸς δι' ὃν ὁ Σωτὴρ τὴν παραβολὴν ταύτην εἶπεν, ἀνάγκη ἵνα μικρὸν ἀναδράμωμεν ἐπὶ τὸ εὐαγγελικὸν κείμενον, καὶ μάθωμεν τί ἀπήντησεν εἰς τὸν ἐκ τοῦ ὄχλου ζητήσαντα παρ' αὐτοῦ ἵνα διανείμῃ εἰς αὐτόν τε καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὴν πατρικὴν των κληρονομίαν. Ἀπαντῶν μὲν πρὸς τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, διδάσκων δὲ ἡμᾶς ὅτι δὲν πρέπει νὰ περισπώμεθα ἐκ τῶν γηΐνων, ἀπέπεμψεν αὐτόν, εἰπών, «Ἄνθρωπε, τίς με κατέστησε δικαστὴν ἢ μεριστὴν ἐφ' ὑμᾶς»; Ἐπικρίνων κατόπι πρόχως τὴν διαγωγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἐκείνου, καὶ διδάσκων πάντας τοὺς τότε καὶ νῦν ἀκούοντας νὰ ἀπέχωσι τῆς πλεονεξίας, ἥτις εἶνε ρίζα πάντων τῶν κακῶν, τὸν λόγον ἔστρεψε πρὸς τοὺς ἁγίους αὐτοῦ μαθητάς, ἐν δὲ τῷ προσώπῳ αὐτῶν πρὸς ἅπαντας ἡμᾶς ἀποτεινόμενος, εἶπεν, «ὁρᾶτε καὶ φυλάσσεσθε ἀπὸ τῆς πλεονεξίας, ὅτι οὐκ ἐν τῷ περισσεύειν τινὶ ἡ ζωὴ αὐτοῦ ἐστιν ἐκ τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ». Πρὸς ἐναργεστέραν τέλος ἀντιπαράστασιν τῆς ἰδέας ταύτης ἐπέφερε καὶ τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου, οὗτινος ἡ χώρα εὐφόρησε, καὶ ἥτις ἀποτελεῖ τὸ ἀντικείμενον τῆς παρούσης εὐαγγελικῆς περικοπῆς καὶ τὸ θέμα τῆς μελέτης ἡμῶν ταύτης.

Εἴπομεν, ἐπαναλαμβάνομεν δὲ αὖθις, ὅτι τοῦ εὐαγγελικοῦ κειμένου ἴδιον γνώρισμα εἶνε τὸ ἀπέριττον καὶ ἡ ἁπλότης τοῦ λόγου, καὶ τὸ ἐν τῇ ἁπλότητι ὕψος αὐτοῦ. Προφανεστάτη τούτου ἀπόδειξις πρὸς πολλοὺς ἄλλους ἡ παροῦσα εὐαγγελικὴ περικοπή. Ἴδωμεν λοιπὸν πόσον ἁπλῶς ἅμα δὲ καὶ ὑψηλῶς ὑπογράφει ἡμῖν τοὺς ἀπλήστους λογισμοὺς τοῦ ἀνοήτου πλουσίου. *Ἀνθρώπου τινὸς πλουσίου εὐφόρησεν ἡ χώρα, καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων,* **τί ποιήσω;**

Ὁ Θεὸς τὴν οἰκείαν ἐπεδείξατο εὐσπλαγχνίαν, οὐχὶ δὲ ἓν γήδιον τοῦ πλουσίου, ἀλλ' ὅλη ἡ χώρα εὐφόρησεν. Ἡ πανσθενὴς τοῦ πλάστου δεξιὰ ἐπιχύσασα τὰς εὐλογίας αὐτῆς ἐπὶ τὴν χώραν, ἐν ᾗ καὶ τὰ κτήματα τοῦ πλουσίου ἔκειντο, ἐποίησεν ὥστε νὰ ἀποφέρωσι ταῦτα μυριοπλάσιον ἀφθονίαν καρπῶν· ἀλλ' ὁ εὐεργετηθεὶς ἄνθρωπος, οὕτως ἄκαρπος ἀνεδείχθη περὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν, ὥστε πρὶν ἔτι λάβῃ τὰ ἀγαθά, ἐσκέπτετο πῶς ν' ἀποκρύψῃ αὐτά· *καὶ διελογίζετο ἐν ἑαυτῷ λέγων,* **τί ποιήσω;**

Τοιαύτη τοῦ πλουσίου ἡ φωνή, αὗται τοῦ πλούτου αἱ ἡδοναί· ἀπορία, ἄγνοια τοῦ πρακτέου. Ὁ πλεονέκτης πλούσιος τὴν αὐτὴν βάλλει φωνήν, ἣν καὶ ὁ τῶν πάντων στερούμενος πένης. **Τί ποιήσω;** ἀναφωνεῖ οὗτος ἐν ἀπογνώσει, διότι δὲν ἔχω πῶς νὰ τραφῶ· **τί ποιήσω;** διότι δὲν ἔχω πῶς νὰ ἐνδυθῶ· καὶ ἡ ἀπόγνωσις κατακυριεύει αὐτοῦ. **Τί ποιήσω;** ἀναφωνεῖ καὶ ὁ πλούσιος, *ὅτι οὐκ ἔχω ποῦ συνάξω τοὺς καρπούς μου.*

Ἐν ἀμφοτέραις ταῖς περιπτώσεσιν ἡ αὐτὴ ἀπορία, ἡ αὐτὴ τῆς ἀπογνώσεως φωνή· ἐφ' ὅσον αὐξάνουσι τὰ πλούτη, ἐπὶ τοσοῦτο συναυξάνουσιν αἱ φροντίδες, οἱ περισπασμοί, καὶ ἡ περὶ τοῦ πρακτέου ἄγνοια, ὅταν δὲν ἔχωμεν ἐν ταῖς πράξεσιν ἡμῶν ὁδηγὸν τὸ εὐαγγέλιον, ὅταν ἀμνημονῶμεν τῶν ὑποθηκῶν αὐτοῦ, καὶ λησμονῶμεν ὅτι τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου δὲν εἴμεθα κύριοι, ἀλλὰ θεματοφύλακες καὶ οἰκονόμοι τῶν ἀγαθῶν, τῶν διαπιστευθέντων εἰς ἡμᾶς ὑπὸ Θεοῦ πρὸς χρῆσιν καὶ χρησιμοποίησιν, καὶ οὐχὶ εἰς οἰκειοποίησιν καὶ κατάχρησιν.

Ὅταν παρὰ τὰς ὑποθήκας τοῦ εὐαγγελίου πολιτεύηταί τις, ἡ πλεονεξία δὲν ἀργεῖ ἵνα κατακυριεύσῃ αὐτοῦ, ἡ δὲ περὶ τοῦ πρακτέου ἄγνοια αὐξήσῃ τὰς φροντίδας καὶ τοὺς περισπασμοὺς αὐτοῦ. Οὗτος εὐημερῶν ἐν ἀπορίᾳ περὶ τοῦ πρακτέου ἔσεται, καθὼς ὁ πλούσιος τῆς παραβολῆς, διότι, ὡς ὁ ἐξ ὑδροπικίας πάσχων, πίνων ὕδωρ, οὐδαμῶς κορέννυται, ἀλλ' αἰσθάνεται ἐπὶ μᾶλλον τὴν δίψαν αὐτοῦ αὐξάνουσαν, οὕτω καὶ ὁ πλεονέκτης, ὅσῳ ἀφθονώτερα λαμβάνει παρὰ τοῦ Θεοῦ τὰ ἀ-

γαθά, τοσοῦτον ἀκαρπότερος περὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν ἀναδείκνυται. Δὲν φοβεῖται οὗτος τὸν Θεόν, δὲν ἐντρέπεται τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ὑπὸ μιᾶς καὶ μόνης ἰδέας ὅλως κατέχεται· πῶς νὰ ἐπισωρεύσῃ χρήματα ἐπὶ χρημάτων, πιστεύων ὁ δείλαιος ὅτι αἰωνίως θέλει ἔχει τὴν ἀπόλαυσιν αὐτῶν. Ὅθεν οὐδὲ πρὸ αὐτοῦ τοῦ ἐγκλήματος ὀπισθοχωρεῖ, καὶ ἑαυτῷ παρασκευάζει ὀδύνας πολλάς, ἃς ὁ μακάριος Παῦλος νὰ φεύγωμεν συνίστησι, τὴν φιλαργυρίαν ἀποφεύγοντες καὶ διώκοντες δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραότητα[1].

Πραγματικὸν τύπον τοῦ πλεονέκτου παρουσιάζει εἰς ἡμᾶς ὁ πλούσιος τῆς σημερινῆς παραβολῆς. Ἀκούσωμεν αὐτοῦ ἐκθέτοντος τοὺς στοχασμοὺς αὐτοῦ περὶ τοῦ ποιητέου. *Καὶ εἶπε, τοῦτο ποιήσω· καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γεννήματά μου καὶ τὰ ἀγαθά μου, καὶ ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχή, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.*

Σκέπτεται νὰ κρημνίσῃ τὰς ὑπαρχούσας ἀποθήκας αὐτοῦ καὶ νὰ οἰκοδομήσῃ νέας, ὅπως παραλάβῃ καὶ περικλείσῃ ἐν αὐταῖς τὸ πλέον τοῦ ὡρισμένου, ὅπερ ὁ Θεὸς διεπιστεύθη εἰς αὐτὸν πρὸς χρησιμοποίησιν· σκέπτεται οὕτω, διότι ἐδουλώθη ὑπὸ τῆς πλεονεξίας τῆς *τὸ πλέον ἔχειν τοῦ ὡρισμένου* ἐπιθυμούσης· σκέπτεται οὕτω, διότι «τὸν πλεονέκτην οὐκ εὐφραίνει τὰ κτηθέντα, ἀλλὰ λυπεῖ τὰ λειπόμενα»· σκέπτεται οὕτω, διότι ἡ πλεονεξία ἀποσκοτίσασα τὸν νοῦν αὐτοῦ, κωλύει αὐτὸν νὰ ἴδῃ τὸ ἀληθὲς καὶ πραγματικόν. Σκέπτεται περὶ καθαιρέσεως ἀποθηκῶν καὶ οἰκοδομῆς νέων, ἐν ᾧ προχείρους ἔχει τοιαύτας, τὰς τῶν πτωχῶν γαστέρας, δυναμένας πολλὰ νὰ χωρήσωσι καὶ οὔσας ἀφθάρτους, ἀφ' οὗ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἀψευδοῦς ἐπιστώθη στόματος ὅτι **ὁ ἐλεῶν πτωχὸν δανείζει Θεῷ,** ὁ δὲ τρέφων πένητα, Θεὸν τρέφει. Δὲν σκέπτεται ὅτι ὁ Θεός, δοὺς αὐτῷ τὸν πλοῦτον, παρέσχεν εἰς αὐτὸν τὸ μὲν ἀναγκαῖον πρὸς εὐζωΐαν, τὸ δὲ ἀρκετόν, ἵνα ἐκ τοῦ περισσεύματος αὐτοῦ διανέμῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ γένηται βοηθὸς

1) πρὸς Τιμόθ. Α' ϛ' 9—11.

καὶ ἀντιλήπτωρ αὐτῶν. Δὲν σκέπτεται ὅτι ὁ Θεὸς ὁ δοὺς εἰς αὐτὸν πολλά, εἰς ἕτερον ὁμογενὲς καὶ ὁμόφυλον αὐτῷ πλάσμα αὐτοῦ παρέσχεν ὀλίγα, ἵνα διὰ τοῦ περισσεύματος τοῦ πλουσίου τὴν ἀπορίαν τοῦ πτωχοῦ πληρώσῃ[1]· δὲν σκέπτεται ὅτι ὁ Θεὸς ἐποίησεν αὐτὸν μὲν πλούσιον, ἕτερον δὲ ὅμοιον αὐτῷ ἄνθρωπον πτωχὸν καὶ ὀρφανόν, ὅπως ᾖ τοῦ πτωχοῦ ἐπιστάτης καὶ τοῦ ὀρφανοῦ βοηθός[2]· ὅτι τὸν πτωχόν, τὸ ὀρφανόν, «ὃ τῶν οὐρανῶν αὐτῷ τιμιώτερον, τοῦτο αὐτῷ διορθοῦν ἐπέτρεψε[3]»· δὲν σκέπτεται ὅτι τὸν πτωχόν, ὃν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀπεκάλεσε, καὶ ὑπὲρ οὗ ἐν εὐαγγελίοις λέγει, «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε[4]»· ὅτι τὸν πτωχὸν καὶ πένητα, ὃν συνίστησιν εἰς ἡμᾶς, διεπιστεύσατο αὐτῷ. Παρορῶν δὲ τὴν ἐκ τῆς πρὸς τοὺς πένητας συμπαθείας καθυποσχεθεῖσαν ἀμοιβήν[5], διαλογίζεται, *καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας καὶ μείζονας οἰκοδομήσω, καὶ συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γεννήματά μου καὶ τὰ ἀγαθά μου.* Ἴδια θεωρεῖ ὅσα δὲν εἶνε αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ· ὅθεν ἀνοήτως ἀναφωνεῖ, *συνάξω ἐκεῖ πάντα τὰ γεννήματά μου καὶ τὰ ἀγαθά μου.* Δὲν νομίζει ταῦτα ἐκ Θεοῦ δοθέντα, ἀλλὰ στοχάζεται ὅτι εἶνε ταῦτα οἰκείων πόνων γεννήματα· ὅθεν ἀναφωνεῖ *τὰ γεννήματά μου καὶ τὰ ἀγαθά μου,* οἱονεὶ λέγων, οὐχὶ τοῦ Θεοῦ εἰσι ταῦτα, ἀλλ' ἐμά· οὐδένα λοιπὸν ἔχω κοινωνόν, μόνος θέλω ἀπολαύσει αὐτῶν· καὶ λοιπόν, *ἐρῶ τῇ ψυχῇ μου· ψυχή, ἔχεις πολλὰ ἀγαθὰ κείμενα εἰς ἔτη πολλά· ἀναπαύου, φάγε, πίε, εὐφραίνου.*

Ἀφ' οὗ οὕτως ἀνοήτως ἀλλότρια ἀγαθὰ ὡς οἰκεῖα ἐξέλαβεν, εἰς μείζονα βαθμὸν μωρίας ἐχώρησεν, ὁρίσας εἰς ἑαυτὸν μῆκος ζωῆς, καὶ περιστείλας τὰς ψυχικὰς αὐτοῦ ἀπολαύσεις ἐν τῷ ἐσθίειν, πίνειν καὶ εὐφραίνεσθαι· οὕτω δὲ τὸ μὲν ἄλογον τῆς οἰκείας ψυχῆς ἐπεμαρτύρησεν, ὑλικὰς ἡδονὰς καὶ ἀπο-

1) πρὸς Κορινθ. Β' η' 14. 2) Ψαλμ. θ' 35. 3) Χρυσοστ. λόγ. ιδ' εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. 4) Ματθ. κε' 40. 5) Ψαλμ. μ' 1. «μακάριος ὁ συνιῶν ἐπὶ πτωχὸν καὶ πένητα· ἐν ἡμέρᾳ πονηρᾷ ῥύσεται αὐτὸν ὁ Κύριος».

λαύσεις ὡς κορωνίδα τοῦ ἀγαθοῦ προστησάμενος, τὸ δὲ μωρὸν τῆς τοῦ πλεονέκτου ψυχῆς ἐπεβεβαίωσε, μῆκος ζωῆς ὁρίσας εἰς ἑαυτόν.

Τῆς μὲν ἀλόγου ψυχῆς τὰ καταθύμια εἶνε ταῦτα· νὰ τρώγῃ, νὰ πίνῃ, καὶ νὰ εὐφραίνηται· τῆς δὲ λογικῆς, νὰ νοῇ νὰ συλλογίζηται ἀγαθά, καὶ νὰ εὐφραίνηται ἐν λόγῳ Θεοῦ καὶ διανοήμασιν ἀγαθοῖς. Ὁ μὲν πλεονέκτης, ἀπολέσας τέλεον τὸ λογικὸν καὶ ἐν τῇ λατρείᾳ τῆς ὕλης πᾶσαν σκέψιν καὶ πάντα στοχασμὸν αὐτοῦ ὑποτάξας, τὰς γεώδεις ἀπολαύσεις ὡς τὸ ἄκρον ἀγαθὸν ὑποτίθησι, καὶ ταῦτα εἰς τὴν ἄλογον αὐτοῦ ψυχὴν προσανατίθησιν· ὁ δὲ μὴ ὑπὸ τῆς πλεονεξίας συνεχόμενος καὶ συνεπῶς μὴ τὸ λογικὸν ἀπολέσας, τὸ ἄκρον ἀγαθὸν τίθησιν, ἐν τῇ ἀπολαύσει τῶν πνευματικῶν ἡδονῶν καὶ εὐφροσυνῶν, τὰ δὲ γεηρὰ καὶ φθειρόμενα πρεπόντως ἐκτιμῶν, δὲν ὑπερτιμᾷ τὴν ἀξίαν αὐτῶν. Ἐπίσταται οὗτος ὅτι τὰ ὑλικὰ ἀγαθά, ἅτινα ἡ τοῦ Κυρίου ἀγαθοδότις χεὶρ διαπιστεύεται, δίδονται οὐχὶ χάριν ἀπολαύσεων, ἀλλὰ πρὸς δοκιμασίαν τοῦ περὶ τὴν εὐσπλαγχνίαν εὐκόπου ἢ μὴ τοῦ διὰ τοῦ πλούτου δοκιμαζομένου. Ἐν ὄψει οὗτος ἔχων τὴν ἀλήθῃ τοῦ πλούτου φύσιν, ἣν προσφυέστατα ὁ μέγας Βασίλειος[1] εἰκόνισεν, εἰπών, «πλούτου τὸ μὲν στάσιμον ἄχρηστον, τὸ δὲ κινούμενον καὶ μεταβαῖνον κοινωφελές τε καὶ ἔγκαρπον», δὲν ἀμνημονεῖ ὅτι οὐδὲν αὐτὸς κέκτηται δικαίωμα ἐπὶ τοῦ περιττοῦ, ἑνόσῳ οἱ πολλοὶ στεροῦνται τοῦ ἀναγκαίου, ἀλλ' ἐνθυμούμενος διηνεκῶς, ὅτι «ὁ σπείρων φειδομένως, φειδομένως καὶ θερίσει, καὶ ὁ σπείρων ἐπ' εὐλογίαις, ἐπ' εὐλογίαις καὶ θερίσει[2]», καὶ ὅτι «χρηστὸς ἀνὴρ ὁ οἰκτείρων καὶ κιχρῶν», ἤτοι δανείζων[3], διότι «ἐσκόρπισεν, ἔδωκε τοῖς πένησιν· ἡ δὲ δικαιοσύνη αὐτοῦ μένει εἰς τὸν αἰῶνα[4]». Εἰδὼς οὗτος «τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ καὶ τίς ἐστιν (ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ πένητος) ὁ λέγων, δός μοι πιεῖν[5]», οὐχὶ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης προσφέρει, πιστωθεὶς καὶ ἐπιστάμενος, ὅτι «ἱλαρὸν δότην ἀγαπᾷ ὁ Θεός[6]», ἀφ' οὗ μάλι-

1) ὁμιλ. εἰς τὸ καθελῶ μου. 2) πρὸς Κορινθ. Β' θ' 6. 3) Ψαλμ. ρια' 5. 4) αὐτόθι 9. 5) Ἰωάν. δ' 10. 6) πρὸς Κορινθ. Β' θ' 7.

στα ἐπίσταται, ὅτι «κρύπτεται ἐν πένητι ὁ Θεός, καὶ πτωχὸς μὲν ὁ προτείνων τὴν χεῖρα, Θεὸς δὲ ὁ δεχόμενος[1]». Ὁ τοιοῦτος τὸ καλὸν παράδειγμα τοῦ Σαμαρείτου ὑπ' ὄψει ἔχων, δὲν λείπει, ἵνα χρηστότητος καὶ καλῆς οἰκονοίας μισθὸν λάβῃ, εὐεργετικὸς ἀναδεικνύμενος πρὸς τοὺς πάσχοντας, ὠφέλιμος πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ χρήσιμος πρὸς τὸν πλησίον, τὸν ἐπὶ γῆς αὐτοῦ βίον διερχόμενος εὐεργετῶν, διότι οἶδεν ὅτι «ἔσται μὲν καὶ εἰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς εὐχαριστῆσαι Θεῷ· (ἀλλὰ) τὸ ἄμεινον καὶ πολλὴν ἔχον τὴν παρρησίαν, *ζῶντα διορθοῦν περίαν*[2]»

Καὶ τοῦτο ἴδιον τοῦ εὐαγγελικοῦ λόγου, ὅτι δὲν φέρει μόνον ἐν ἑαυτῷ τὸ ἀπόλυτον κῦρος καὶ τὴν αὐταλήθειαν, ἀλλ' ἐφαρμοττόμενος ἅπαντα μὲν τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου ἐξαλλοιοῖν, τὴν δὲ ζωὴν αὐτοῦ μεταρρυθμίζει. Ἐάν τις ἐξ ἀνθρωπίνης ἀσθενείας ἤθελε λησμονήσει τὸ καλὸν τοῦ Σαμαρείτου παράδειγμα, καὶ ἀφήσει τὴν πλεονεξίαν νὰ παρασύρῃ αὐτὸν εἰς τὰς ὀλισθηρότητας τοῦ σταδίου αὐτῆς, ἀρκεῖ ὁ λόγος τοῦ εὐαγγελίου νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς καρδίας αὐτοῦ, ὅπως ἀμέσως ἀποβάλῃ τὰς ἀλύσεις, ἃς ἡ πλεονεξία, χειρωσαμένη αὐτόν, περιέβαλεν· οὗτος ἀντὶ νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ κατακριτέον παράδειγμα τοῦ σημερινοῦ πλουσίου, τὴν τοῦ Ζακχαίου ἀπομιμεῖται διαγωγήν, καί, ὡς ἐκεῖνος ἐπιφωνῶν τῷ δεσπότῃ, «ἰδοὺ τὰ ἡμίσυ τῶν ὑπαρχόντων μου *δίδωμι* τοῖς πτωχοῖς· καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα ἀποδίδωμι τετραπλοῦν[3]», ἀξιοῦται ν' ἀκούσῃ εὐθὺς τῆς μακαρίας, φωνῆς λεγούσης, «σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο[4]». Ὅσοι ὅμως, ἀπεσκοτισμένοι τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν, ἀφίστανται τοῦ εὐαγγελικοῦ φωτός, κατὰ δὲ τὰς ὀρέξεις τῶν ἐπιθυμιῶν αὐτῶν πολιτευόμενοι, ὡς ὁ σημερινὸς πλούσιος, ἀφίνουσι τὴν πλεονεξίαν νὰ καταδουλώσῃ αὐτούς, οἱ τοιοῦτοι φοβερὰν καὶ ἀπειλητικὴν θέλουσιν ἀκούσει φωνὴν περιβομβοῦσαν, εἰς τὰ ὦτα αὐτῶν, ἐκείνην ἣν εἰς τὸν πλούσιον τῆς ὑπὸ μελέτην παραβολῆς *εἶπεν ὁ Θεός,*

1) Χρυσος. περὶ ἐλεημ. 2) τοῦ αὐτ. λόγος θ' εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. 3) Λουκ. ιθ' 8. 4) αὐτόθι 9.

ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σοῦ, ἃ δὲ ἡτοίμασας τίνι ἔσται;

Ἐν τῇ ἀπειλῇ ταύτῃ, ἥτις ἀπαντᾷ ἐν τῇ ὑπὸ μελέτην περικοπῇ τοῦ εὐαγγελίου, παρατηρητέα ἡ κυριολεξία ἑκάστης λέξεως. Ἀπεκάλεσεν **ἄφρονα** τὸν ἀνόητα βουλευσάμενον πλούσιον, τὸν ἐπιλαθόντα ὅτι μάτην ταράσσεται καὶ θησαυρίζει, ἀγνοῶν διὰ ποῖον συνάγει ταῦτα, τὸν ὁρίζοντα μέτρα ζωῆς, ὧν ὁ καθορισμὸς εἰς μόνον τὸν Θεὸν ἀπόκειται. Τοῦ ἄφρονος τούτου **τὴν ψυχὴν ἀπαιτοῦσιν,** ὥσπερ ἀπηνεῖς φορολόγοι, φοβεροὶ ἄγγελοι, ἐν ᾧ οὗτος διὰ φιλοζωΐαν τῶν ἐνταῦθα ἀντιποιεῖται.

Ὁ δίκαιος δὲν ἀπαιτεῖται τὴν ψυχήν, ἀλλὰ παρατίθεται ταύτην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πατέρα τῶν πνευμάτων, χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος καὶ μηδαμῶς δυσφορῶν διὰ τὴν ἀπόθεσιν· διότι ἐλαφρὸν φορτίον περίκειται αὐτῷ, τὸ σῶμα· ὁ ἁμαρτωλὸς ὅμως κατασαρκώσας τὴν ψυχήν, προσωματοποιήσας αὐτὴν καὶ γῆν ποιήσας, δυσαποσπάστως ταύτης ἔχεται· ὅθεν ὁμοιοῦται πρὸς ἀπειθῆ χρεώστην, ὅστις παραδίδοται εἰς ἀπηνεῖς πράκτορας.

Καὶ τοῦτο παρατηρητέον, ὅτι δὲν εἶπεν **ἀπαιτῶ,** ἀλλ' **ἀπαιτοῦσι** τὴν ψυχήν σου ἀπὸ σοῦ, πιστοποιῶν ὅτι μόναι αἱ τῶν δικαίων ψυχαὶ ἐν χειρὶ Θεοῦ εὑρηνται, καθ' ἃ καὶ Σολομῶν ὁ προφήτης ὑπὸ τοῦ παναγίου πνεύματος φωτισθεὶς ἐδίδαξε[1].

Τὴν παραβολὴν ταύτην περάνας ὁ Κύριος, τὸ ἑπόμενον ἐπήγαγεν ἠθικὸν συμπέρασμα· *οὕτως ὁ θησαυρίζων ἑαυτῷ καὶ μὴ εἰς Θεὸν πλουτῶν,* νουθετῶν ἡμᾶς ἵνα σπουδάζωμεν διηνεκῶς ὅπως εἰς Θεὸν πλουτῶμεν, τουτέστι πᾶσαν ἡμῶν πεποίθησιν ἔχωμεν ἐπὶ ἐκεῖνον, ἐκεῖνον ἡμέτερον πλοῦτον καὶ τοῦ πλούτου ταμίαν λογιζώμεθα· μὴ λέγωμεν δὲ τὰ ἀγαθά μου, ἀλλὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ Θεοῦ, μηδὲ ἀποστερῶμεν τὸν Θεὸν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ, εἰδότες ὅτι, ἐφ' ὅσον ἂν ποιήσωμεν ἑνὶ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν ἐλαχίστων, εἰς ἑαυτὸν γενόμενον ὁ δεσπότης κρίνει. Ὅθεν μὴ

1) Σοφ. Σολομ. γ' 1.

παρερχώμεθα πρὸ τῶν πτωχῶν καὶ δυστυχῶν μετὰ καρδίας ἐσκληρυμμένης καὶ ἀνοικτίρμονος, ἀλλ' ὦμεν συμπαθεῖς καὶ μεταδοτικοί, ἵνα μὴ ὑποπέσωμεν ὑπὸ τὸ βάρος τῆς κατακρίσεως τοῦ πλουσίου τῆς ἀνωτέρω εὐαγγελικῆς περικοπῆς.

ΛΕ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Ι' κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ιγ' 10 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἦν διδάσκων ὁ Ἰησοῦς ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασι·

11 Καὶ ἰδού, γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ ἦν συγκύπτουσα, καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.

12 Ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησε, καὶ εἶπεν αὐτῇ, *γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου.*

13 Καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας· καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζε τὸν Θεόν.

14 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ, *ἓξ ἡμέραι εἰσὶν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι, ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.*

15 Ἀπεκρίθη οὖν αὐτῷ ὁ Κύριος, καὶ εἶπεν, *ὑποκριτά, ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης, καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει;*

16 *Ταύτην δέ, θυγατέρα Ἀβραὰμ οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ σατανᾶς, ἰδού, δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.*

17 Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατῃσχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ· καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτοῦ.

Τὸ γεγονός, ὅπερ ἐξιστορεῖ ἡ εὐαγγελικὴ αὕτη περικοπή, ἐπισυνέβη μικρὸν μετὰ τὸ τρίτον ἔτος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, ὡς δέδοται εἰς ἡμᾶς νὰ εἰκάσωμεν ἐκ τῆς παραβολῆς τῆς συκῆς, ἣν μικρὸν προηγουμένως ἐδίδαξεν ὁ Σωτήρ, ἐν ᾗ παραβολῇ πρὸς τὸν ἀμπελουργὸν λέγει, «ἰδού, *τρία ἔτη* ἔρχομαι ζητῶν καρπὸν ἐν τῇ συκῇ ταύτῃ, καὶ οὐχ εὑρίσκω· ἔκκοψον αὐτήν· ἵνατί καὶ τὴν γῆν καταργεῖ[1]»; Πολλαὶ *συναγωγαί*, ἤτοι τόποι καθιερωμένοι εἰς συνάθροισιν τῶν Ἰουδαίων πρὸς κοινὴν προσευχὴν καὶ ἀκρόασιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ὡς καὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἑρμηνείας, ὑπῆρχον ἐν τοῖς τότε χρόνοις ἀνὰ τὴν Παλαιστίνην· μόνον δὲ ἐν Ἱεροσολύμοις ἠριθμοῦντο 480· τούτου ἕνεκεν, καὶ διότι ἐνδιέφερεν οὐχὶ ἡ στενὴ γνῶσις τοῦ τόπου, ἀλλὰ τὸ ἐπιγενόμενον θαῦμα καὶ ἡ ἡμέρα τῆς διαπράξεως αὐτοῦ, πρὸς ἐξήγησιν τῆς τε παρατηρήσεως τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀπαντήσεως τοῦ Σωτῆρος, τῆς ἐλεγξάσης τὴν φαρισαϊκὴν μικρολογίαν τὴν πλατύνασαν τὴν περὶ τοῦ σαββάτου ἀπαγορευτικὴν τοῦ νόμου διάταξιν, καὶ διδάξάσης πῶς πρέπει νὰ ἁγιάζωμεν τὰς ἑορτάς, ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς δὲν ἐνδιέτριψε περὶ τὸν καθορισμὸν τοῦ τόπου, ἀλλ' ἠρκέσθη εἰπών, *ἦν διδάσκων ὁ Ἰησοῦς ἐν μιᾷ τῶν συναγωγῶν ἐν τοῖς σάββασι.*

Τὸ *σάββατον*, ἑβραϊστὶ *σαββάθ*, ἤτοι *ἀνάπαυσις*, ἡ τῆς ἑβδομάδος ἑβδόμη ἡμέρα, ἑορτάζεται παρ' Ἑβραίοις εἰς μνήμην τῆς ἐκ τῶν ἔργων τῆς δημιουργίας καταπαύσεως τοῦ Θεοῦ, «καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἕκτῃ τὰ ἔργα αὐτοῦ· ἃ ἐποίησε· *καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ* ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησε· καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἑβδόμην καὶ ἡγίασεν αὐτήν, ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ, ὧν ἤρξατο ὁ Θεὸς ποιῆσαι[2]». Ἐν τῷ νόμῳ λοιπὸν ὡρίζετο ἀργία κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην, ἥτις ὤφειλε νὰ *καθαγιάζηται* ὡς ἡμέρα Κυρίου τοῦ Θεοῦ[3]. Τὸ γράμμα δὲ τοῦ νόμου ἦν ρητόν. Ὁ *ἁγιασμὸς* τῆς ἡμέρας ταύτης ἦν ὁ ὅρος τῆς συστάσεως τοῦ σαββάτου· ἡ δὲ *βεβήλωσις*

1) Λουκ. ιγ' 7. 2) Γεν. β' 2,3. 3) Ἐξόδ. κ' 10,11. κγ' 12.

αὐτοῦ, ἤτοι ἡ διάθεσις οὐχὶ εἰς ἔργα ἅγια καὶ ἀρεστὰ εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' εἰς γεηρὰς ματαιότητας καὶ ἐργασίας, ἀπομακρυνούσας τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, ἐνεῖχε τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπόμενον καὶ τιμωρούμενον ἀξιόποινον[1]. Ἐν τούτοις ἡ σμικρολογία τῶν φαρισαίων παρεμόρφωσε τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου καὶ ὑποσυνῆψε διαφόρους ἀπαγορεύσεις[2], εἰς ἃς δὲν ἀπέβλεψε βεβαίως ὁ νομοθέτης. Τὰς φαρισαϊκὰς ταύτας πλάνας κατήλεγξεν ὁ Σωτήρ, ἀφορμὴς δοθείσης αὐτῷ ἐκ τῆς παρατηρήσεως τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἀγανακτήσαντος, διότι ὁ Σωτὴρ ἐν σαββάτῳ ἐθεράπευσε τὴν ἀπὸ ἐτῶν δέκα καὶ ὀκτὼ πάσχουσαν. Πρόσχωμεν λοιπὸν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῆς εὐαγγελικῆς ταύτης περικοπῆς ἵνα μάθωμεν πῶς πρέπει νὰ ἁγιάζωμεν τὰς ἑορτάς.

Καὶ **ἰδοὺ,** *γυνὴ ἦν πνεῦμα ἔχουσα ἀσθενείας ἔτη δέκα καὶ ὀκτώ, καὶ ἦν συγκύπτουσα καὶ μὴ δυναμένη ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.* Τὸ ἐπίρρημα **ἰδοὺ,** ἀντιστιχοῦν πρὸς τὸ ἑβραϊκὸν **הִנֵּה** εὕρηται, καθ' ἃ παρετήρησε πάντως ὁ ἀναγνώστης, ἐν χρήσει παρὰ τοῖς εὐαγγελισταῖς Ματθαίῳ καὶ Λουκᾷ, προμηνύον σπουδαίαν πληροφορίαν ἢ μεταβολὴν ἐπὶ ὑποθέσεως. Ἐνταῦθα ἐτέθη ὡς ἐξεγερτικὸν τῆς προσοχῆς τοῦ ἀκροατοῦ, προκειμένου νὰ ὁρισθῇ τὸ μακροχρόνιον τῆς ἀσθενείας, ὑφ' ἧς ἐμαστίζετο ἡ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἰαθεῖσα γυνή. Ἀπὸ δεκαοκταετίας πάσχουσα ἡ γυνὴ αὕτη ἐκ τῆς κατατρυχούσης αὐτὴν νόσου, ἣν εἰς ἅπαντας τοὺς περιοίκους γνώριμος, οἵτινες ἔβλεπον αὐτὴν ἀπὸ μακροῦ *συγκύπτουσαν καὶ μὴ δυναμένην ἀνακύψαι εἰς τὸ παντελές.* Οὕτως ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς καὶ τὸ θαῦμα γνωριμώτερον κατέστησε διὰ καταδείξεως τοῦ ἰαθέντος προσώπου, καὶ τὸ ἀληθὲς αὐτοῦ διετράνωσε, τὸ μῆκος τοῦ χρόνου, καθ' ὃν ὑπὸ τῆς νόσου ἐμαστίζετο ἡ ἰαθεῖσα γυνή, ὑπομνηματίσας· ὅθεν οὐχὶ ἀπεικότως διὰ τοῦ ἐπιρρήματος **ἰδοὺ** τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐξεγείρει, προτιθέμενος ἵνα σπουδαίαν πληροφορίαν καὶ μεγάλης σημασίας λεπτομέρειαν μεταδῷ

1) Ἐξόδ. λα' 12-14. λε' 2 3. 5) πρὸς τῇ ὑπὸ μελέτῃ εὐαγγελικῇ περικοπῇ παρβλ. καὶ Ματθ. ιβ' 1, 2, 10. Ἰωάν. θ' 14-16.

Ἰδὼν δὲ αὐτὴν ὁ Ἰησοῦς προσεφώνησε καὶ εἶπεν αὐτῇ, γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου· καὶ ἐπέθηκεν αὐτῇ τὰς χεῖρας, καὶ παραχρῆμα ἀνωρθώθη, καὶ ἐδόξαζε τὸν Θεόν. Ἐνταῦθα ὡς εὐκόλως οἴκοθεν ἐννοουμένη παραλέλειπται ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ ἡ ἐπισημείωσις τοῦ αἰσθήματος τοῦ γεννηθέντος ἐν τῷ Σωτῆρι ἐπὶ τῷ θεάματι τῆς πασχούσης ταύτης γυναικός· τὸ φιλάνθρωπον ἄλλως τε τοῦ Κυρίου, τὸ συμπαθὲς καὶ οἰκτίρμον αὐτοῦ σαφῶς ἐμφαίνεται ἐν τῇ προσφωνήσει, ἣν πρὸς τὴν γυναῖκα ταύτην ἐποιήσατο, εἰπών, *γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου.* Ἐν τῇ προσφωνήσει ταύτῃ ἀποκαλύπτεται τὸ βάθος τῆς ἀφάτου τοῦ Σωτῆρος φιλανθρωπίας, τὸ πρὸς τὰς ἡμετέρας ἀσθενείας συμπαθὲς καὶ οἰκτίρμον αὐτοῦ· ὅθεν καὶ τὴν ἐξακολούθησιν τῆς ἐν τῇ συναγωγῇ διδασκαλίας αὐτοῦ πρὸς στιγμὴν διέκοψεν, ἵνα τὴν ἴασιν εἰς τὴν πάσχουσαν δωρήσηται, μᾶλλον δ' εἰπεῖν μετήλλαξε τρόπον διδασκαλίας, τὴν πρᾶξιν εἰς τὸν λόγον συναρμολογήσας, καὶ οὕτως, ἐν ᾧ ἀπήλλασσε τὴν πάσχουσαν τῆς μαστιζούσης αὐτὴν ἀσθενείας, ἐδημιούργει ἀφετηρίαν διαπαιδαγωγήσεως ἡμῶν ἐν τῇ καταλήψει τοῦ γράμματος τῶν θείων ἐντολῶν, ἐν τῇ κατανοήσει τοῦ πνεύματος αὐτῶν.

«Φυλάξεσθε (παρήγγειλεν ὁ Θεὸς) τὸ σάββατον, ὅτι *ἅγιόν* ἐστιν ὑμῖν· ὁ *βεβηλῶν* αὐτὸ θανάτῳ θανατωθήσεται· ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἀπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ[1]». «Σχολάσατε (λέγει διὰ τοῦ προφητάνακτος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον), σχολάσατε *καὶ γνῶτε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός*[2]». Ἐν ἀμφοτέροις τούτοις ἀποκαλύπτεται εἰς ἡμᾶς τί ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν ἐν ταῖς ἡμέραις ταῖς ἐξαιρέτως εἰς δοξολογίαν αὐτοῦ καθιερωμέναις. «Ἓξ ἡμέραι εἰσίν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι»· ἓξ ἐκ τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν ἀφίησιν εἰς ἡμᾶς ὁ Θεὸς διὰ τὰς βιωτικὰς μερίμνας, καὶ μίαν μόνην τὴν ἑβδόμην, ἀπαιτεῖ ἵνα ἀφιερώσωμεν εἰς αὐτόν. Τὸ πῶς, ἐξηγεῖ εἰς ἡμᾶς διὰ τοῦ προφητάνακτος· *σχολάσατε καὶ γνῶτε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Θεός,* ἤτοι ἄφετε κατὰ μέρος τὰς βιωτικὰς μερίμνας καὶ ἀφιερώσετε τὸν νοῦν καὶ τὴν

1) Ἐξόδ. λα' 12-14. 5) Ψαλμ. με' 11.

καρδίαν ὑμῶν πρὸς τὸν ποιητὴν καὶ πλάστην Θεόν. *Φυλάξεσθε τὸ σάββατον* (ἤτοι τὴν ἡμέραν ἑορτῆς), *ὅτι ἅγιόν ἐστιν ὑμῖν*· πρὸς τὴν ἁγιότητα τῆς ἡμέρας ταύτης ρυθμίζοντες τὸν βίον ὑμῶν, γίνεσθε καὶ ὑμεῖς ἅγιοι, ὡς ἐμπρέπει εἰς υἱοὺς φωτὸς καὶ κληρονόμους τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, συντρέχοντες εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἀκούοντες ἐν εὐλαβείᾳ τὰς ἱερὰς αὐτῆς ἀκολουθίας, καταλλασσόμενοι διὰ τῆς μετανοίας τῷ Θεῷ, καὶ δι' ἐνασκήσεως ἔργων ἀγαθῶν ἐζευμενίζοντες αὐτόν, ἅτε εἰδότες ὅτι ἑορτή ἐστιν, ὡς ὁ Χρυσορρήμων λέγει διδάσκαλος[1], «ἀγαθῶν ἔργων ἐπίδειξις, ψυχῆς εὐλάβεια, πολιτείας ἀκρίβεια». Οὐχὶ λοιπὸν μάταιον κόμπον καὶ γελοίας ἐπιδείξεις ἑορτασίμων φορεμάτων, ὡς πράττομεν οἱ πολλοὶ καὶ ἀρέσκονται πολλαὶ τῶν λεγομένων χριστιανῶν, αἵτινες πορεύονται κατὰ τὰς ἑορτὰς εἰς τὸν ναὸν «περικεκοσμημέναι ὡς ὁμοίωμα ναοῦ», οὐχὶ διὰ νὰ προσκυνήσωσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ προσκυνῶνται! Διὰ τοὺς τοιούτους καὶ τὰς τοιαύτας ἐρρέθη, *ὁ βεβηλῶν αὐτὸ* (τὸ σάββατον, ἤτοι τὴν ἑορτὴν) *θανάτῳ θανατωθήσεται· ἐξολοθρευθήσεται ἡ ψυχὴ ἐκείνη ἀπὸ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ.*

Ἑορτὴ εἶνε ἀγαθῶν ἔργων ἐπίδειξις· τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ὁ Σωτὴρ διὰ τῆς πολιτείας αὐτοῦ ἐν τῇ κατ' ἄνθρωπον ἐπὶ γῆς ἀναστροφῇ. Ἰδὼν τὴν πάσχουσαν *προσεφώνησε καὶ εἶπεν αὐτῇ, γύναι, ἀπολέλυσαι τῆς ἀσθενείας σου.* Ἰδού, πῶς ἑορτάζει τὸ σάββατον, ἰδού, πῶς ἐννοεῖ νὰ ἑορτάζωμεν τὰς εἰς τὸν Θεὸν καθιερωμένας ἡμέρας· νὰ ὦμεν συμπαθεῖς πρὸς τὸν πλησίον, οἰκτίρμονες πρὸς τὰς δυστυχίας αὐτοῦ, καὶ ὄχι μόνον διὰ λόγων, ἀλλὰ καὶ δι' ἔργων νὰ ἐπιδεικνύμεθα τὴν πρὸς τὸν πάσχοντα συμπάθειαν ἡμῶν καὶ τὸν ἔλεον· ὅθεν καὶ τὰς χεῖρας ἐπέθετο τῇ πασχούσῃ καὶ εὐθὺς τὴν ἴασιν ἐδωρήσατο εἰς αὐτήν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Κύριος θεοπρεπεστάτῃ φωνῇ καὶ ἐξουσίας γεμούσῃ τῆς πασχούσης γυναικὸς τὴν νόσον ἐξεδίωξε, τὰς δὲ χεῖρας ἐπέθετεν αὐτῇ, ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς ὅτι ἐν ἔργοις ὀφείλομεν νὰ ἐπιδεικνύωμεν τὴν πρὸς τὸν πάσχοντα συμπάθειαν,

1) Χρυσοστ. λόγ. κη' εἰς τὴν Α' πρὸς Κορινθ.

καὶ μάθωμεν ὅτι τὴν τοῦ Θεοῦ λόγου δύναμίν τε καὶ ἐνέργειαν ἡ ἁγία πεφόρηκε σάρξ, ὁ ἐξ ἀρχῆς τὴν γυναῖκα ταύτην δήσας σατανᾶς, ἀσχάλλων ἐπὶ τῇ λυτρώσει τοῦ θύματος αὐτοῦ, ὡς ἀδυνατῶν ἵνα ἐπὶ πλέον κακουχῇ αὐτὸ μετὰ τὴν δεσποτικὴν ἐπιταγήν, ἐδέσμευσε τὸν ἀρχισυνάγωγον, ἐφ' ᾧ *ἀποκριθεὶς ὁ ἀρχισυνάγωγος, ἀγανακτῶν ὅτι τῷ σαββάτῳ ἐθεράπευσεν ὁ Ἰησοῦς, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ, ἓξ ἡμέραι εἰσίν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.*

Ὁ ἀρχισυνάγωγος ὡς τοῦ νόμου ἐγκρατὴς ἐπίστατο ὅτι σοφιστικῶς παρηρμήνευε τὸ γράμμα τοῦ νόμου ἀνέγνω ἐν ταῖς γραφαῖς, «ἐὰν δὲ ἴδῃς τὸ ὑποζύγιον τοῦ ἐχθροῦ σου πεπτωκὸς ὑπὸ τὸν γόμον αὐτοῦ *οὐ παρελεύσῃ αὐτό*, ἀλλὰ συνεγερεῖς αὐτὸ μετ' αὐτοῦ[1]»· ἐγίνωσκεν ὅτι ἐν τῇ ἀπαγορεύσει ἐργασίας κατὰ τὸ σάββατον ἀπείργετο ἡ ἐπασχόλησις περὶ βιωτικὰς μερίμνας μηδεμίαν ἐχούσας ἀναγωγὴν εὐλαβείας καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὸν Θεόν, καὶ ὅτι αἱ πράξεις τῆς εὐλαβοῦς τῷ Θεῷ ἀφοσιώσεως, ὄχι μόνον δὲν ἀπηγορεύοντο, ἀλλὰ καὶ ρητῶς συνιστῶντο[2]· ἐπίστατο ὅτι αἱ πρὸς ἁγιασμὸν τοῦ σαββάτου ἐργασίαι, οἷαι ἡ προσφορὰ θυσίας πρὸς τὸν Θεόν, ἡ πρὸς τὸν πλησίον καὶ αὐτὸν τὸν ἐχθρὸν χορηγία ἐνεργοῦ συνδρομῆς καὶ ἀντιλήψεως συνιστῶντο ὑπὸ τοῦ νόμου ὡς ὑποχρεώσεις, ὧν ἡ ἀθέτησις ἢ ἡ παρόρασις *βεβήλωσιν* τοῦ σαββάτου ἀπειργάζετο· ἤκουε τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ προφήτου Ἠσαΐου[3] ἐπιφωνοῦντος καὶ λέγοντος, «τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ τὰ σάββατα καὶ ἡμέραν μεγάλην οὐκ ἀνέχομαι· νηστείαν, καὶ ἀργίαν καὶ τὰς νουμηνίας ὑμῶν καὶ τὰς ἑορτὰς ὑμῶν μισεῖ ἡ ψυχή μου», καὶ ἐγίνωσκεν ὅτι τὴν φαρισαϊκὴν παρερμηνείαν τῶν ἑορτῶν κατεδίκαζεν ὁ Θεός, ὁ λέγων δι' Ὠσηὲ τοῦ προφήτου, «*ἔλεον θέλω* καὶ οὐ θυσίαν, καὶ ἐπίγνωσιν Θεοῦ ἢ ὁλοκαυτώματα[4]», ἐν δὲ ἐλέει καὶ ἀγαθοεργίαις ἐπιτάσσων τὸν ἁγιασμὸν τῶν εἰς αὐτὸν καθωσιωμένων ἡμερῶν, καὶ ὅμως ἀγανα-

1) Ἐξόδ. κγ' 5· παρβλ. καὶ Δευτερ. κβ' 4. 2) Ἀριθμ. κη' 9. 3) Ἠσ. α' 13, 14. 4) Ὠσ. ϛ' 6.

κτῶν, διότι ὁ Κύριος ἀγαθοεργῶν, ὄντως ἡγίαζε τὴν ἡμέραν τοῦ σαββάτου, ἔλεγε τῷ ὄχλῳ, *ἓξ ἡμέραι εἰσίν, ἐν αἷς δεῖ ἐργάζεσθαι· ἐν ταύταις οὖν ἐρχόμενοι θεραπεύεσθε, καὶ μὴ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου.* Ταῦτα λέγοντος τοῦ ἀρχισυναγώγου, ἐπληροῦντο ἐν αὐτῷ οἱ λόγοι Ὡσηὲ τοῦ προφήτου λέγοντος, «ἔκρυψαν ἱερεῖς ὁδὸν Κυρίου. . . αὐτοὶ δέ εἰσιν ὡς ἄνθρωπος παραβαίνων διαθήκην. . . διότι οὐκ ἔστιν ἀλήθεια, **οὐδὲ ἔλεος, οὐδὲ ἐπίγνωσις Θεοῦ** (ἐν αὐτοῖς)».

Ποῖον αἴσθημα παρώρμησε τὸν ἀρχισυνάγωγον ἵνα ταῦτα εἴπῃ πρὸς τὸν ὄχλον καὶ ἐπιμεμφθῇ τὴν πρᾶξιν τοῦ Κυρίου, ἰάσαντος ἐν τῷ σαββάτῳ τὴν ἀπὸ δέκα καὶ ὀκτὼ ἐτῶν πάσχουσαν; Εὐλάβεια πρὸς τὸ γράμμα τοῦ νόμου; Ὄχι· διότι τοῦτο σαφὲς προέκειτο, τὸν **ἁγιασμὸν** τῆς ἡμέρας τοῦ σαββάτου ἐπιτάσσον. Παρερμηνεία ἆρά γε τοῦ πνεύματος τοῦ νόμου, προερχομένη ἐξ ἡμαρτημένης ἀντιλήψεως; Οὐδὲ τοῦτο ἦν τὸ κινοῦν αὐτὸν αἴτιον· διὸ καὶ ὁ παντογνώστης Σωτὴρ διακόψας τὸν λόγον τοῦ ἀρχισυναγώγου εἶπε πρὸς αὐτόν· **ὑποκριτά,** *ἕκαστος ὑμῶν τῷ σαββάτῳ οὐ λύει τὸν βοῦν αὐτοῦ ἢ τὸν ὄνον ἀπὸ τῆς φάτνης, καὶ ἀπαγαγὼν ποτίζει; ταύτην δὲ θυγατέρα Ἀβραὰμ οὖσαν, ἣν ἔδησεν ὁ σατανᾶς, ἰδού, δέκα καὶ ὀκτὼ ἔτη, οὐκ ἔδει λυθῆναι ἀπὸ τοῦ δεσμοῦ τούτου τῇ ἡμέρᾳ τοῦ σαββάτου; Καὶ ταῦτα λέγοντος αὐτοῦ, κατησχύνοντο πάντες οἱ ἀντικείμενοι αὐτῷ καὶ πᾶς ὁ ὄχλος ἔχαιρεν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις ὑπ' αὐτοῦ.* Ἐὰν ἡ φαρισαϊκὴ τοῦ νόμου παρερμηνεία ἦν κρατοῦσα καὶ ἐν γενικῇ ἐκδοχῇ, ὁ μὲν ἀρχισυνάγωγος ἤθελε πάντως προσπαθήσει, ἵνα ἀπολογηθῇ, ὁ δὲ ὄχλος δὲν ἤθελεν ἐπιχαίρει ἐπὶ τῇ καταισχύνῃ τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ τοῖς ἐνδόξοις τοῖς γινομένοις διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καθότι ἡ ἀμάθεια ἐκτρέφουσα τὰς προλήψεις καὶ τὰς δεισιδαιμονίας παρὰ τῷ ὄχλῳ, διανοίγει πεδίον εἰς καλλιέργειαν παρερμηνειῶν, στηριζομένων τὸ φαινόμενον ἐπὶ τοῦ γράμματος τῶν κειμένων θρησκευτικῶν βιβλίων. Ποῖον λοιπὸν αἴσθημα, ἢ ποῖον πάθος ἐξέκαυσε τὴν καρδίαν τοῦ ἀρχισυναγώγου καὶ παρώθησεν αὐτὸν εἰς ἐπιμομφὴν τῆς

πράξεως τοῦ Σωτῆρος; Οὐδὲν ἄλλο, ἀλλ' ἢ τὸ μυσαρὸν τοῦ **φθόνου** πάθος, διότι, ὡς προσφυῶς παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος[1], «ὁ ἐξ ἀρχῆς τὴν γυναῖκα δεσμήσας σατανᾶς, ἀχθόμενος τῇ ταύτης λύσει, οἷα θέλων ἐπὶ πλέον κακουχεῖσθαι αὐτήν, **δεσμεῖ τὸν ἀρχισυνάγωγον τῷ φθόνῳ,** καὶ διὰ τοῦ στόματος τούτου ἐπηρεάζει τῷ θαύματι. Οὕτως ἄρα πανταχοῦ τοῖς καλοῖς ἐπιτίθεται· ἀγανακτεῖ οὖν ὅτι ἐν σαββάτῳ ἡ θεραπεία γέγονεν, ὃν ὁ Κύριος χαριεστάτῳ ὑποδείγματι τῶν ἀλόγων ζώων ἐλέγχει· ὅθεν οὐ μόνος αὐτὸς τοῖς τοιούτοις λόγοις, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἄλλοι ἀντικείμενοι τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῶν λόγων κατῃσχύνοντο· λίαν γὰρ ἦν ἀνόητον τὸ κωλύειν θεραπευθῆναι ἄνθρωπον ἐν σαββάτῳ διὰ τὴν ἀργίαν δῆθεν τὴν ὑπὸ τοῦ νόμου τῷ σαββάτῳ προστεταγμένην. Οἱ μὲν οὖν ἀντικείμενοι τῷ Ἰησοῦ ἀπὸ τῶν λόγων κατῃσχύνοντο, οἱ δὲ ὄχλοι ἔχαιρον ἐπὶ τοῖς ἔργοις».

Τὰ πρέποντα διδαχθέντες ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς ταύτης περικοπῆς, φροντίζωμεν ἵνα ἁγιάζωμεν τὰς τῷ Κυρίῳ καθωσιωμένας ἡμέρας ὡς ἐμπρέπει εἰς χριστιανούς, περιθάλποντες ἀσθενεῖς, ἐλεοῦντες πτωχούς, διατρέφοντες πεινῶντας, ἐνδύοντες γυμνούς, προστατεύοντες ὀρφανά, παρηγοροῦντες τεθλιμμένους, καὶ πᾶν ἐν γένει ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον τῷ πλησίον πράττοντες. Σύναμα κατιδόντες πόσον ἐπίμεμπτον καὶ μυσαρόν ἐστι τὸ εἰδεχθὲς τοῦ **φθόνου** πάθος, καθιστῶν τὸν ἄνθρωπον πρὸς ἄλλοις τε καὶ γελοῖον, ὡς τὸν ἀρχισυνάγωγον ἤδη ὁ φθόνος ἐποίησεν, ἀποφεύγωμεν αὐτὸ καὶ μὴ ἀφήσωμέν ποτε τὸ αἴσθημα τοῦτο νὰ δηλητηριάσῃ τὰς ψυχὰς ἡμῶν.

ΛΣΤ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ΙΑ' Κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ιδ' 16 Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην· *Ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα, καὶ ἐκάλεσε πολλούς·*

17 *Καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δεῖ-*

1) Ἑρμην. εἰς τὸ ιγ' κεφ. τοῦ κατὰ Λουκ.

πνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις, ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἕτοιμά ἐστι πάντα.

18 Καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ, ἀγρὸν ἠγόρασα καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον.

19 Καὶ ἕτερος εἶπε, ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον

20 Καὶ ἕτερος εἶπε, γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν.

21 Καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. Τότε ὀργισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ, ἔξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς εἰσάγαγε ὧδε.

22 Καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος, κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστί.

23 Καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον, ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμούς, καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκός μου.

24 Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεταί μου τοῦ δείπνου.

Ματθ. κεφ. κβ' 14 Πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί.

Τὴν παραβολὴν ταύτην περὶ τῶν κεκλημένων εἰς τὸ μέγα δεῖπνον εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῇ οἰκίᾳ ἄρχοντός τινος τῶν Φαρισαίων, προσκαλέσαντος αὐτὸν ἵνα φάγῃ ἄρτον. Ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου τούτου ὁ Κύριος ἡμῶν θεραπεύσας τὸν προσελθόντα αὐτῷ ὑδρωπικόν, ἤλεγξε μὲν πρῶ-

τον τοὺς νομικοὺς καὶ Φαρισαίους, διδάξας αὐτούς, ὅτι ἔξεστιν ἀγαθοποιεῖν καὶ ἐν σαββάτῳ, ἐκήρυξε δ' ἔπειτα ἐναντίον τῆς τάσεως καὶ τῆς πρὸς τὰς πρωτοκαθεδρίας προθυμίας αὐτῶν τῆς ταπεινώσεως τὴν ἀρετήν, ὡς μόνης δυναμένης νὰ ὑψώσῃ καὶ ἔντιμον καταστήσῃ τὸν ἄνθρωπον μεταξὺ τῶν ὁμοίων αὐτῷ. Μετὰ ταῦτα στραφεὶς πρὸς τὸν προσκαλέσαντα αὐτὸν Φαρισαῖον ἔδωκεν αὐτῷ τὴν ἑξῆς συμβουλήν. Ὅταν, εἶπεν αὐτῷ, ποιῇς ἄριστον ἢ δεῖπνον, μὴ προσκάλει τοὺς φίλους, μηδὲ τοὺς ἀδελφούς σου, μηδὲ τοὺς συγγενεῖς σου, μηδὲ γείτονας πλουσίους, ὅπως μή, προσκαλέσαντές σε καὶ αὐτοί ποτε, ἀποδώσωσι τὰ ἴσα· ἀλλ' ὅταν ποιῇς δοχήν, κάλει πτωχοὺς ἀναπήρους, χωλούς, τυφλοὺς καὶ ἔσῃ μακάριος, διότι ἡ πρὸς αὐτοὺς χάρις σου ἀνταποδοθήσεταί σοι ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ, ἐν τῇ ἀναστάσει τῶν δικαίων. Τοὺς λόγους τούτους τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀκούσας τις τῶν παρακαθημένων εἶπε, *μακάριος, ὅς φάγεται ἄρτον ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ*. Εἰς ἀπάντησιν τῶν λόγων τούτων εἶπεν ὁ Κύριος ἡμῶν τὴν παροῦσαν περὶ τῶν εἰς τὸ μέγα δεῖπνον κεκλημένων παραβολήν, ἧς κύριος σκοπὸς εἶνε νὰ δείξῃ τίς θέλει καταστῇ μέτοχος τῆς μακαριότητος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἀναφωνήσας, *μακάριος, ὅς φάγεται ἄρτον ἐν βασιλείᾳ τοῦ Θεοῦ*, ἴσως, πρὸς τὰς παρὰ τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ ἐπικρατούσας ἰδέας, τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὴν βασιλείαν τοῦ ἐπηγγελμένου Μεσσίου, ἐννόει ὑλικῶς, καὶ ἐθεώρει ὡς μέλλουσαν νὰ πραγματωθῇ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ· ἀναμφιβόλως δὲ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν μετὰ τοῦ Ἰησοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ Φαρισαίου εὑρισκομένων Ἰουδαίων ἠσπάζοντο τὰς ἰδέας ταύτας καὶ ἤλπιζον, ὡς ἀπόγονοι τοῦ Ἀβραάμ, νὰ μετάσχωσιν ἀδιαφιλονεικήτως τῶν ἀγαθῶν τῆς βασιλείας τοῦ ἐπηγγελμένου βασιλέως Χριστοῦ. Ἀπέναντι λοιπὸν τῶν τοιούτων ἰδεῶν καὶ φρονημάτων ἡ προταθεῖσα παραβολὴ διδάσκει, ὅτι πάντες μὲν καλοῦνται εἰς τὴν βασιλείαν ταύτην, ἀλλ' οὐ πάντες μετέχουσιν αὐτῆς, δεικνῦσα σύναμα καὶ τὴν ὁδόν, δι' ἧς καθίσταταί τις ἄξιος, ἵνα μετάσχῃ τῶν ἀγαθῶν τούτων τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, βασιλείας ὅλως πνευμα-

τικῆς. Ὅθεν ἀκούσωμεν τοῦ Σωτῆρος παραβολικῶς αὖθις διδάσκοντος καὶ λέγοντος, *ἄνθρωπός τις ἐποίησε δεῖπνον μέγα καὶ ἐκάλεσε πολλούς.*

Πᾶσα ἡ περὶ τῶν εἰς τὸ μέγα δεῖπνον κεκλημένων παραβολὴ αὐτὴ ἐξεικονίζει τὴν μεγάλην καὶ ἄφατον τοῦ Θεοῦ περὶ σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους πρόνοιαν καὶ φροντίδα. Καὶ ὑπὸ μὲν τὸν τύπον τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ποιήσαντος τὸ μέγα δεῖπνον καὶ καλέσαντος πολλοὺς νοεῖται αὐτὸς ὁ πανάγαθος Θεός, ὑπὸ δὲ τὸν τύπον τοῦ μεγάλου δείπνου ἡ τῆς χάριτος ἐκκλησία, τὸ βασίλειον τῆς χάριτος, τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν θεμελιωθέν, ὅπως δι' αὐτοῦ τὰ ἀληθῆ αὐτοῦ μέλη δύνηνται νὰ μεταβαίνωσιν εἰς τὴν οὐράνιον ἐκκλησίαν, τὸ βασίλειον τῆς δόξης. Ἡ ἐμφάνισις τῆς σωτηρίου χάριτος εὐσήμως ἀποκαλεῖται ἐν τῇ παραβολῇ **δεῖπνον** μέγα, διότι τὸ μὲν δεῖπνον γίνεται συνήθως περὶ τὸ ἑσπέρας, τὸ τέλος δηλ. καὶ πλήρωμα τῆς ἡμέρας, ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον, ἐτέλεσε τὸ ἔργον τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας, καὶ συνέστησε τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, οὐχὶ ἀμέσως μετὰ τὴν παρακοὴν καὶ πτῶσιν τῶν πρωτοπλάστων, ἀλλὰ μετὰ προσδοκίαν μακροχρόνιον καὶ μετὰ πολυποίκιλον μέριμναν περὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Διὰ ταῦτα δὲ καὶ ἐν τῇ ἁγ. Γραφῇ ὁ χρόνος τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐλεύσεως καλεῖται *ἔσχατοι χρόνοι*[1], ἢ *πλήρωμα χρόνου*[2]. **Μέγα** δὲ καλεῖται τὸ δεῖπνον, οὐ μόνον διότι παρεσκευάσθη δι' ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ μέγεθος τοῦ μυστηρίου τῆς ἀπολυτρώσεως, κατὰ τὸ ἀποστολικόν, *ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ* τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ[3] κτλ.

Εἶπεν, *ἐποίησε δεῖπνον μέγα καὶ ἐκάλεσε* **πολλούς**· οὐχὶ δὲ **πάντας**, διότι τοῦτο ἀπῄτει ἡ συμμετρία καὶ ἀναλογία τῆς κατὰ γράμμα ἐννοίας τῆς παραβολῆς. Ὅλως ἀπίθανον καὶ ἐναντίον τῆς φυσικῆς τῶν πραγμάτων

1) Πέτρ. καθ. ἐπιστ. Α' α' 20. 2) πρὸς Γαλατ. δ' 4. 3 πρὸς Τιμόθ. Α' γ' 16.

παραστάσεως ἤθελεν εἶσθαι, ἂν ἐλέγετο *ἐκάλεσε πάντας*· διότι τίς ποτε τῶν ἀνθρώπων καλεῖ πάντας παρ' ἑαυτῷ εἰς δεῖπνον; Διὰ τοῦτο ὅμως οὐδόλως πρέπει νὰ ὑπολάβωμεν ὅτι ἡ σωτηρία δὲν παρεσκευάσθη δι' ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος· οὐχί. Ὁ Θεὸς πάντας θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν[1]· ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅστις κατὰ τὸν ἀπόστολον, «ἱλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν. . .ὅλου τοῦ κόσμου[2]», καλεῖ πρὸς ἑαυτὸν πάντας τοὺς κοπιῶντας καὶ τοὺς πεφορτισμένους ὅπως ἀναπαύσῃ αὐτούς[3].

Ἐκάλεσε πολλούς· ὁ Θεὸς ἐκάλεσε πολλούς, ἅπαν δηλ. τὸ ἀνθρώπινον γένος, εἰς δεῖπνον μέγα· τοῦτο δὲ ἐγένετο ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἔτι χρόνων, ὅτε ὁ Θεός, ὡς λέγει ὁ ἀπόστολος, πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἐλάλησε πάλαι τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις[4]. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τοῖς ἀνατολικοῖς λαοῖς ὑπῆρχεν ἡ συνήθεια τοῦ προσκαλεῖν εἰς τὸ δεῖπνον ὡρισμένης ἡμέρας, καὶ ἔπειτα κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν ἡμέραν τοῦ δείπνου, διὰ τοῦτο λέγεται περαιτέρω ἐν τῇ παραβολῇ, *καὶ ἀπέστειλε τὸν δοῦλον αὐτοῦ τῇ ὥρᾳ τοῦ δείπνου εἰπεῖν τοῖς κεκλημένοις, ἔρχεσθε, ὅτι ἤδη ἕτοιμά ἐστι πάντα.* Ἡ δευτέρα αὕτη πρόσκλησις ἀναφέρεται εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος. Διὰ τῶν ἁγίων προφητῶν προσεκαλοῦντο εἰς τὸ δεῖπνον πάντες οἱ Ἑβραῖοι ἐπὶ μακρὸν χρόνον πρὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος εἰς τὸν κόσμον. Ἀλλὰ τότε μὲν ο Ἑβραῖοι ἠδύναντο νὰ προσδοκῶσι τὸ δεῖπνον τοῦτο, μόνονὶέν τῇ εἰς τὸν ἐπηγγελμένον Μεσσίαν καὶ Σωτῆρα πίστει· νῦν δέ, ὅτε ἦλθεν ἐπὶ τῆς γῆς ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὅτε τὸ εὐαγγέλιον τῆς χάριτος κηρύσσεται, πάντες προσκαλοῦνται ἵνα λάβωσι μέρος ἐν τῇ παρούσῃ καὶ οὐχὶ πλέον προσδοκωμένῃ βασιλείᾳ τῆς χάριτος.

Ἀλλὰ τίνα σημαίνει ὁ δοῦλος, ὃν ὁ τὸ μέγα παρασκευάσας δεῖπνον ἀποστέλλει πρὸς τοὺς κεκλημένους, ἵνα καλέσῃ αὐτοὺς εἰς τὸ δεῖπνον; Ὁ δοῦλος οὗτος παριστᾶ πάντας τοὺς

1) πρὸς Τιμόθ. Α' β' 4. 2) Ἰωάν. καθ. ἐπιστ. Α' β' 2. 3) Ματθ. ια' 28. 4) πρὸς Ἑβρ. α' 1.

κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου, πρῶτον δὲ πάντων αὐτὸν τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ὅστις ἑαυτὸν ἐκένωσε, λαβὼν δούλου μορφήν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, καὶ ἐν ᾧ ἐλάλησεν ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ἐλθὼν ἐν μέσῳ τοῦ ἐκλεκτοῦ τοῦ Θεοῦ λαοῦ, εἰς ὃν ἐδόθησαν παλαιόθεν αἱ περὶ Σωτῆρος ἐπαγγελίαι, ἐκήρυττε πᾶσι τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας καὶ ἐκάλει πάντας εἰς τὴν μετοχὴν τῶν δώρων τῆς σωτηρίου χάριτος. Μετὰ δὲ τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάληψιν, οἱ τούτου μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι, ἐλλαμφθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγ. Πνεύματος, πρὸ τῶν ἄλλων λαῶν, ἐκήρυττον τὸ εὐαγγέλιον εἰς τοὺς Ἰουδαίους. Ἀλλ' οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν Ἰουδαίων ἀπέκρουσαν τὸ εὐαγγέλιον τοῦτο καὶ τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων· τοῦτο εἰκονίζεται ἐν τῇ παραβολῇ ὡς ἑξῆς· *καὶ ἤρξαντο ἀπὸ μιᾶς παραιτεῖσθαι πάντες. Ὁ πρῶτος εἶπεν αὐτῷ, ἀγρὸν ἠγόρασα, καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον.* Ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον, οἱονεὶ ἐκ συνθήκης καὶ συμφωνίας, ἤρξαντο παραιτούμενοι τοῦ δείπνου. Πάντες, ἢ σχεδὸν πάντες, ὑπὸ διαφόρους προφάσεις ἠρνήθησαν νὰ ἀκολουθήσωσι τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ, καὶ κατὰ συνέπειαν ἐστέρησαν ἑαυτοὺς τῶν δώρων τῆς βασιλείας τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ ποῖοί εἰσιν οὗτοι οἱ *πάντες;* ἤθελεν ἴσως ἐρωτήσει τις. Οὗτοί εἰσιν ἐκεῖνοι, οἵτινες κατὰ τὰς ἀρχαίας ἐπαγγελίας ἔπρεπε πρῶτοι νὰ παρουσιασθῶσιν εἰς τὸ μέγα τῆς χάριτος δεῖπνον, νὰ ἔλθωσιν εἰς τὸν Χριστόν, νὰ ἀκούσωσι τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, νὰ πιστεύσωσιν εἰς αὐτὸν καὶ νὰ μετάσχωσιν οὕτω τοῦ δείπνου τῆς χάριτος. Οὗτοί εἰσιν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ Λευῖται, οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι, καὶ πάντες οἱ πρεσβύτεροι τῶν Ἰουδαίων, οἵτινες ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους ἐγίνωσκον τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας, τοὺς χειραγωγοῦντας εἰς Χριστόν· ἀλλ' ὅπως ἡ παραβολὴ λέγει, ὁ εἷς μετὰ τὸν ἄλλον ἤρξαντο οὗτοι νὰ παραιτῶνται τοῦ δείπνου, τοῦ ὑπὸ τοῦ Κυρίου παρασκευασθέντος, καὶ οὕτως ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας τῆς χάριτος διέμειναν. Ἐν τῇ παρα-

βολῇ λέγεται, ὅτι ἀπὸ μιᾶς ἤρξαντο παραιτεῖσθαι πάντες καὶ λέγειν, *ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον*· τοῦτο ἀνήκει τῇ κατὰ γράμμα τῶν πραγμάτων παραστάσει· ἐν τῇ πνευματικῇ ὅμως ἐννοίᾳ τῆς παραβολῆς πᾶσαι αὗται αἱ ἀρνήσεις καὶ δικαιολογίαι σημαίνουσιν ἀπροσεξίαν πρὸς τὴν θείαν κλῆσιν, ἀδιαφορίαν καὶ ἀμέλειαν περὶ τὴν ἰδίαν σωτηρίαν, καὶ δικαιολόγησιν ἑαυτῶν ἐν τῇ ἀμερίμνῳ ταύτῃ καταστάσει ἕνεκα διαφόρων βιωτικῶν περιστάσεων.

Ἐν τῇ παραβολῇ παρουσιάζονται τρεῖς προφάσεις, δι' ἃς οἱ κεκλημένοι ἀρνοῦνται νὰ προσέλθωσιν εἰς τὸ δεῖπνον. Ὁ πρῶτος κληθεὶς λέγει, *ἀγρὸν ἠγόρασα καὶ ἔχω ἀνάγκην ἐξελθεῖν καὶ ἰδεῖν αὐτόν· ἐρωτῶ σε ἔχε με παρῃτημένον*. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος παρίστησι τὸ πάθος πρὸς τὸ ἐκ τῆς κατοχῆς γαιῶν καὶ κτημάτων κέρδος. *Καὶ ἕτερος εἶπε, ζεύγη βοῶν ἠγόρασα πέντε, καὶ πορεύομαι δοκιμάσαι αὐτά· ἐρωτῶ σε, ἔχε με παρῃτημένον*. Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις παρίσταται ἕτερον εἶδος πλεονεξίας καὶ φιλοκτημοσύνης. *Καὶ ἕτερος εἶπε, γυναῖκα ἔγημα, καὶ διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἐλθεῖν*. Οὗτος ἐξεικονίζει τοὺς εἰς τὰς αἰσθητικὰς ἡδονὰς προσκειμένους ἀνθρώπους. Εἰς ἁπάσας τὰς τρεῖς ταύτας περιστάσεις δεσπόζει ἡ αἰσθητικότης· οἱ δι' αὐτῶν παριστανόμενοι δὲν προσέχουσιν εἰς τὰς τοῦ πνεύματος ἀνάγκας, φροντίζουσι δὲ μόνον περὶ ἐκείνου, ὅπερ ἱκανοποιεῖ τὰ δεσπόζοντα αὐτῶν πάθη.

Ἄξιον παρατηρήσεως εἶνε ἐνταῦθα, ὅτι πᾶσαι αἱ προφάσεις, δι' ἃς οἱ κεκλημένοι ἀρνοῦνται ἵνα ἔλθωσιν εἰς τὸ δεῖπνον, κατὰ τὸ φαινόμενον, εἰσὶ δεδικαιολογημέναι καὶ λίαν συνήθεις εἰς τὸν συνήθη βίον τοῦ ἀνθρώπου· ἐν τούτοις οἱ ἀρνηθέντες οὐ μόνον ἐστερήθησαν τῆς εὐτυχίας νὰ μετάσχωσι τοῦ δείπνου, ἀλλὰ καὶ ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ προσκαλέσαντος αὐτούς. Διὰ τῶν τοιούτων χαρακτήρων τῆς παραβολῆς ὁ Κύριος ἡμῶν δείκνυσιν εἰς ἡμᾶς πόσον προσεκτικῶς ὀφείλομεν νὰ ποιώμεθα χρῆσιν τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν, διότι καὶ ἡ ἀθῶα, κατὰ τὸ φαινόμενον, κτῆσις ἀγρῶν ἢ κτηνῶν, καὶ αἱ ἀθῶαι συζυγικαὶ ἢ οἰκογενιακαὶ ἀπολαύσεις δύνανται νὰ ἀπο-

μακρύνωσι τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, νὰ στερήσωσιν αὐτὸν τοῦ δικαιώματος τῆς μετοχῆς ἐν τοῖς δώροις τῆς σωτηρίου χάριτος καὶ τῇ κληρονομίᾳ τῆς οὐρανίου βασιλείας. Συμβαίνει δὲ τοῦτο, ὅταν τὸ πρὸς τὰ ἐπίγεια ταῦτα ἀγαθὰ πάθος κατακυριεύῃ τοῦ ἀνθρώπου καὶ καταπιέζῃ ἐν αὐτῷ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἀγάπην καὶ τὴν περὶ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν μέριμναν. Ἡ τοιαύτη κατάστασις τοῦ ἀνθρώπου καθίσταται πολλάκις ἐπικινδυνωδεστέρα τῶν λοιπῶν ἁμαρτωλῶν αὐτοῦ καταστάσεων, διὰ τὸν λόγον, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀμελείᾳ καὶ ἀφροντισίᾳ περὶ τῆς σωτηρίας αὐτοῦ διατελῶν, νομίζει ἑαυτὸν οὐχὶ μακρὰν τῆς σωτηρίας ἱστάμενον, ὡς μὴ παρατηρῶν ἐν ἑαυτῷ βαρείας ἁμαρτίας καὶ παχυλὰς κακίας, καὶ ὡς μὴ κατανοῶν ὅτι αὐτὴ ἡ περὶ σωτηρίας ἀδιαφορία αὐτοῦ εἶνε ἡ μᾶλλον ἐπικίνδυνος κατάστασις πνευματικοῦ θανάτου. Διὰ τῶν αὐτῶν χαρακτήρων ἀδιαφορίας καὶ ἀμεριμνησίας ὁ Κύριος ἡμῶν εἰκονίζει τὴν κατάστασιν τῶν πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ ἀνθρώπων, ὡς καὶ τὴν κατάστασιν τῶν παρανόμων πόλεων τῶν Σοδόμων καὶ Γομόρρων πρὸ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν, καὶ παντὸς τοῦ κόσμου πρὸ τῆς συντελείας αὐτοῦ[1]. Πρὸ τοῦ κατακλυσμοῦ, πρὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Σοδόμων, ἐφαίνετο, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἔζων κατὰ τὴν συνήθη τάξιν, παραδιδόμενοι εἰς τὰς συνήθεις ἐργασίας, καὶ ἐν τούτοις τὸ μέτρον τῶν ἀνομιῶν ἐπληροῦτο, καὶ ἡ κρίσις τοῦ Θεοῦ αἴφνης ἐφάνη ἐπὶ τῶν παρανόμων. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ νῦν, ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, τῆς καλούσης τοὺς πάντας εἰς σωτηρίαν. Οἱ ἄνθρωποι παραδιδόμενοι εἰς τὴν τοῦ βίου ματαιότητα, εἰς τὰς κοσμικὰς ἡδονὰς καὶ ἀπολαύσεις, ἀδιαφοροῦσι περὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας· μὴ θεωροῦντες δὲ ἑαυτούς, διὰ τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην, ὡς ἰδίως πονηροὺς καὶ παρανόμους, στεροῦσιν ἑαυτούς, κατὰ τὴν δικαίαν τοῦ Θεοῦ κρίσιν, τῆς μετοχῆς εἰς τὸ τῆς χάριτος δεῖπνον καὶ ὑποβάλλονται εἰς κατάκρισιν. Ἀλλ' ἐπανέλθωμεν εἰς τὴν παραβολήν. *Καὶ παραγενόμενος ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ἀπήγγειλε τῷ κυρίῳ αὐτοῦ ταῦτα. Τότε ὀρ-*

1) Λουκᾶ ιζ' 26—36.

γισθεὶς ὁ οἰκοδεσπότης εἶπε τῷ δούλῳ αὐτοῦ, ἔξελθε ταχέως εἰς τὰς πλατείας καὶ ῥύμας τῆς πόλεως, καὶ τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀναπήρους καὶ χωλοὺς καὶ τυφλοὺς εἰσάγαγε ὧδε. Καὶ ἐνταῦθα ἀπαντῶμεν πάλιν χαρακτῆρας παριστῶντας τὸ πλῆρες κατὰ γράμμα νόημα τῆς παραβολῆς· οὕτω λέγεται ὅτι ἐπιστρέφει ὁ δοῦλος, ἀναγγέλλει τῷ κυρίῳ αὐτοῦ, καὶ ὁ κύριος ὀργίζεται. Ὁ παντογνώστης οἰκοδεσπότης Θεὸς δὲν ἔχει ἀνάγκην, ἵνα τις ἀναγγείλῃ τι αὐτῷ· διότι τὰ πάντα γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ· ὡς πανυπερτέλειος δὲ καὶ ἀναλλοίωτος εἶνε μακρὰν πάσης ὀργῆς, καὶ ξένος πάσης τοιαύτης καταστάσεως. Ἂν δὲ λέγεται ὅτι ὠργίσθη, τοῦτο λέγεται ἁπλῶς πρὸς ἐνδειξιν τῆς ἀπείρου αὐτοῦ δικαιοσύνης ἐπὶ τῶν ἀναξίων τῆς χάριτος αὐτοῦ καὶ τῆς φιλανθρωπίας· διότι κατακρίνων τοὺς μὴ ἀποδεχομένους τὴν κλῆσιν αὐτοῦ καὶ περιφρονοῦντας τὰ δῶρα τῆς χάριτος αὐτοῦ, προσκαλεῖ, ὅπως διὰ τοῦ μονογενοῦς αὐτοῦ υἱοῦ, οὕτω καὶ διὰ τῶν ἀποστόλων καὶ λοιπῶν τοῦ εὐαγγελίου κηρύκων, τοὺς ἐν ταῖς πλατείαις καὶ ῥύμαις ἀσήμους, ἀγραμμάτους, πρᾳεῖς καὶ ταπεινούς, τοὺς μετὰ παιδικῆς ἁπλότητος ἀποδεχομένους τὸν λόγον αὐτοῦ καὶ ποιοῦντας τὰς ἐντολὰς αὐτοῦ. Τούτους εἰκονίζουσιν οἱ ἐν τῇ παραβολῇ μνημονευόμενοι πτωχοὶ καὶ ἀνάπηροι καὶ τυφλοὶ καὶ χωλοί. Τούτους δὲ τοὺς ἁπλοϊκοὺς καὶ πτωχοὺς Ἰουδαίους ἐθεώρουν οἱ κατ' ἐξοχὴν κλητοὶ γραμματεῖς καὶ Φαρισαῖοι ὡς ἀναξίους προσοχῆς. Ὁ ἁπλοῦς λαὸς περιεφρονεῖτο ἐν γένει ὑπ' αὐτῶν· πράγματι δὲ ἦν οὗτος βεβυθισμένος ἐν τῇ ἀγνοίᾳ καὶ πονηρίᾳ· ἀλλὰ τὸ φῶς τῆς τοῦ Χριστοῦ διδασκαλίας ἐφώτισε τοὺς τυφλωθέντας, ἡ χάρις ἐθεράπευσε τὰς πνευματικὰς αὐτῶν ἀρρωστίας, καὶ οὕτως ἐξαγνισθέντες διὰ τῶν δωρεῶν τῆς χάριτος, κατέστησαν ἄξιοι νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ, ἀσθενῆ τοῦ κόσμου ἐκλέξαντος, ἵνα καταισχύνῃ τὰ ἰσχυρά, καὶ τὰ ἀγενῆ τοῦ κόσμου καὶ τὰ ἐξουθενημένα, καὶ τὰ μὴ ὄντα, ἵνα τὰ ὄντα καταργήσῃ· ὅπως μὴ καυχήσηται πᾶσα σὰρξ ἐνώπιον αὐτοῦ[1].

1) πρὸς Κορινθ. Α' α' 27-29.

Καὶ εἶπεν ὁ δοῦλος, κύριε, γέγονεν ὡς ἐπέταξας, καὶ ἔτι τόπος ἐστί. Διὰ συντόμου καὶ ἁπλῆς παραστάσεως εἰκονίζεται ἐνταῦθα τὸ μέγα μυστήριον τῆς περὶ τῶν ἀνθρώων προνοίας τοῦ Θεοῦ. Πολλοὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ Γαλιλαίων προσεκλήθησαν διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ εἰς τὸ βασίλειον τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ· καὶ ὅμως δι' ὅλων τούτων δὲν ἐπληρώθη ἔτι τὸ βασίλειον τοῦ Θεοῦ. Οὕτως ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία δὲν ἀρκεῖται εἰς τὴν κλῆσιν τῶν υἱῶν μόνον τοῦ Ἰσραήλ, οἱ δὲ ἀπόστολοι ἀποστέλλονται, ἵνα κηρύξωσιν εἰς πάντα τῆς οἰκουμένης τὰ πέρατα, καὶ καλέσωσιν εἰς τὸ μέγα δεῖπνον τῆς σωτηρίας πάντα τὰ ἔθνη. Τοῦτο σημαίνουσιν οἱ ἑπόμενοι τῆς παραβολῆς λόγοι· *καὶ εἶπεν ὁ κύριος πρὸς τὸν δοῦλον, ἔξελθε εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς καὶ ἀνάγκασον εἰσελθεῖν, ἵνα γεμισθῇ ὁ οἶκός μου.* Διὰ τῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ φραγμοῖς σημαίνονται οἱ ἐθνικοί, οἱ μακρὰν τῆς γνώσεως τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ πλανώμενοι ἐν τῷ σκότει τῆς ἀγνοίας καὶ πονηρίας. **Ἀνάγκασον εἰσελθεῖν.** Τοιαύτη ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία! Ὁ πανάγαθος καλεῖ καὶ καταπείθει ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς τὸ δεῖπνον τῆς σωτηρίας, τὸ βασίλειον τῆς χάριτος ταύτης· «Ἰδοὺ ἕστηκα, (λέγει), ἐπὶ τὴν θύραν καὶ κρούω· ἐάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου καὶ ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτόν, καὶ δειπνήσω μετ' αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς μετ' ἐμοῦ[1]». Ἡ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότης διαφοροτρόπως διεγείρει καὶ καταπείθει ἡμᾶς· ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τὰ συγγράμματα τῶν πατέρων καὶ διδασκάλων, ἡ φωνὴ τῶν ποιμένων καὶ ἡ φωνὴ τῆς συνειδήσεως, τὰ θαυμαστὰ τῆς φύσεως ἔργα, καὶ αἱ ποικίλαι τοῦ βίου ἡμῶν περιστάσεις, αἱ θλίψεις, αἱ ἀσθένειαι, αἱ στερήσεις, συνετίζουσιν ἡμᾶς, διεγείρουσιν ἡμᾶς εἰς τὴν γνῶσιν τῆς ὁδοῦ τῆς σωτηρίας, διαθέτουσιν ἡμᾶς καὶ καταπείθουσιν ἵνα εἰσέλθωμεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, τὸν οἶκον τῆς σωτηρίας, ὅπως μετάσχωμεν τῆς αἰωνίου πανηγύρεως τῶν δικαίων. Ἄξιον παρατηρήσεως ἐπίσης, ὅτι ἐν τῇ τελευταίᾳ ταύτῃ περιπτώσει

1) Ἀποκαλ. γ' 20.

δὲν λέγεται περὶ τοῦ εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς ἀποσταλέντος δούλου ὅτι ἐπανέστρεψε πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ. Τοῦτο δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς τυχαία παράλειψις. Ὁ δοῦλος καὶ νῦν ἔτι δὲν ἐπανῆλθε πρὸς τὸν κύριον αὐτοῦ· διότι τὸ εὐαγγέλιον κηρύττεται ἐν τῷ κόσμῳ· προσκαλοῦνται ἔτι εἰς τὸ μέγα δεῖπνον οἱ κατὰ τὰς ὁδοὺς καὶ φραγμοὺς ἐθνικοὶ μέχρις αὐτῶν τῶν μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένων ὁρίων τῆς οἰκουμένης· ὁ δοῦλος τοῦ παναγάθου Κυρίου, ἢ οἱ ὑπ' αὐτοῦ εἰκονιζόμενοι ποιμένες καὶ διδάσκαλοι, θέλουσι κηρύττει τὸ εὐαγγέλιον καὶ προσκαλεῖ εἰς σωτηρίαν μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κύριος ἡμῶν ἐπήγαγε τὸ τέλος τῆς παραβολῆς, εἰπών, *λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι οὐδεὶς τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων τῶν κεκλημένων γεύσεταί μου τοῦ δείπνου.* Διὰ τῶν λόγων τούτων ἔδειξεν ὁ Κύριος τί ἐβούλετο νὰ διδάξῃ διὰ τῆς παραβολῆς. Τοῦτο δὲ συνίσταται εἰς τὴν σαφῆ διδασκαλίαν, ὅτι, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι καὶ οἱ γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι αὐτῶν ματαίως ἤλπιζον νὰ καταστῶσι μέτοχοι τῶν ἀγαθῶν τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ, μὴ παρέχοντες προσοχὴν εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ, μηδὲ ἀκολουθοῦντες τῇ διδασκαλίᾳ αὐτοῦ, ἀλλὰ παραδιδόμενοι εἰς τὰς ψευδεῖς καὶ ματαίας αὐτῶν δόξας, καὶ τὰς βιωτικὰς μερίμνας, οὕτω καὶ πᾶς ἐν γένει, προσκαλούμενος εἰς τὴν πρὸς Χριστὸν πίστιν καὶ μὴ δεχόμενος αὐτήν, ἢ δεχόμενος μέν, ἀθετῶν ὅμως αὐτὴν διὰ τῶν ἀντικειμένων τῇ πίστει πονηρῶν ἔργων, ματαίως ἐλπίζει νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ αἰωνίου προορισμοῦ καὶ νὰ ἀπολαύσῃ τῆς αἰωνίου ἐν Χριστῷ μακαριότητος, ἥτις εἶνε ἀποκλειστικὸν προϊὸν τῆς εἰλικρινοῦς ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς ἀδιακόπου ἐργασίας τῆς εὐαγγελικῆς ἀρετῆς. Ταῦτα δέον νὰ ἔχωμεν διηνεκῶς ἐν τῷ νῷ· *πολλοὶ γάρ εἰσι κλητοί, ὀλίγοι δὲ ἐκλεκτοί,* κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν, ἵνα ὡς *χάριτι ἐν τοῖς κλητοῖς* κατελέγημεν, οὕτω δι' ἔργων χριστιανικῆς πίστεως *ἐν τοῖς ἐκλεκτοῖς* ἀριθμηθῶμεν.

ΛΖ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ΙΒ' Κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ιζ' 12 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, εἰσερχομένου τοῦ Ἰησοῦ εἴς τινα κώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἳ ἔστησαν πόρρωθεν.
13 Καὶ αὐτοὶ ἦραν φωνήν, λέγοντες, *Ἰησοῦ, ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς.*
14 Καὶ ἰδὼν εἶπεν αὐτοῖς, *πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι.* Καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτούς, ἐκαθαρίσθησαν.
15 Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε, μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν Θεόν·
16 Καὶ ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ. Καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρείτης.
17 Ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν, *οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ;*
18 *Οὐχ' εὑρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, εἰμὴ ὁ ἀλλογενὴς οὗτος;*
19 Καὶ εἶπεν αὐτῷ, *ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.*

Ἐπειγόμενος ὁ Σωτὴρ ἵνα ἐκ τῆς Γαλιλαίας ἀνέλθῃ εἰς Ἱεροσόλυμα προετίμησε τὴν διὰ τοῦ μεθορίου Σαμαρείας καὶ Γαλιλαίας ὁδόν, τὸ μέν, ὅπως μὴ σκανδαλίσῃ τοὺς Σαμαρείτας, παρορῶν τὸ ὄρος *Γαριζίν*, ὅπου αὐτοὶ προσεδόκουν τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσίου, τὸ δέ, ὅπως συμβιβάσῃ τοὺς Ἰουδαίους, ἀπαιτοῦντας ὅτι εἰς αὐτοὺς πρώτους ὤφειλε νὰ κηρύξῃ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὴν πορείαν ταύτην, ἥτις ἦν ἡ τελευταία τῆς ἀνόδου αὐτοῦ κατ' ἄνθρωπον εἰς Ἱεροσόλυμα, *εἰσερχομένου τοῦ Ἰησοῦ εἴς τινα κώμην, ἀπήντησαν αὐτῷ δέκα λεπροὶ ἄνδρες, οἳ ἔστησαν πόρρωθεν.*

Ὁ μωσαϊκὸς νόμος ἐκήρυττεν ἀκαθάρτους τοὺς λεπροὺς καὶ ὥριζε τὸν ἀποχωρισμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῆς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων κοινωνίας, διατάσσων ἵνα ἡ διατριβὴ αὐτῶν ᾖ ἔξω τῆς πόλεως, καὶ ὁρίζων ἵνα ἔχωσιν οὗτοι ἐσχισμένα τὰ ἐνδύματα καὶ τὴν κεφαλὴν γυμνήν[1], ὅπως καὶ μακρόθεν γνωρίζωνται καὶ μὴ τυχόν τις πλησιάσῃ αὐτοὺς καὶ μιανθῇ. Οἱ λεπροὶ λοιπὸν οὗτοι ἀπαντήσαντες τὸν Ἰησοῦν ἔξω τῆς πόλεως, ἧς πέριξ διῃτῶντο, *ἔστησαν πόρρωθεν*, διότι ἐνόμισαν ὅτι ὡς οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ ὁ Σωτὴρ ἤθελε βδελυχθῇ αὐτούς. Καίτοι ὅμως δὲν εἶχον οὗτοι ἀκριβῆ συνείδησιν τοῦ τίς ἦν ἐκεῖνος, ὃν συνήντησαν, καίτοι ἐξέλαβον αὐτὸν ὡς ἕνα τῶν ἀνθρώπων, ἐξ ὅσων ὅμως εἶπον, ὑψώσαντες τὴν φωνὴν *(καὶ αὐτοὶ ἦραν τὴν φωνήν)*, *λέγοντες, Ἰησοῦ, ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς*, κατέδειξαν ὅτι ἐθεώρουν αὐτὸν ὡς ὑπεράνθρωπόν τι ὄν, καὶ διὰ τοῦτο *ἐπιστάτην*, ἤτοι κύριον, κηδεμόνα, ἔφορον αὐτὸν προσηγόρευσαν, καὶ τὸν ἔλεον αὐτοῦ ἐζητήσαντο.

Ὁ Σωτὴρ στρέψας εὐσυμπαθήτως τὸ βλέμμα πρὸς αὐτούς, *καὶ ἰδών, εἶπεν αὐτοῖς· πορευθέντες ἐπιδείξατε ἑαυτοὺς τοῖς ἱερεῦσι*, διότι κατὰ τὸν νόμον[2] ἡ ἴασις τῶν λεπρῶν ἔδει νὰ βεβαιωθῇ καὶ πιστοποιηθῇ ὑπὸ ἱερέως· δι' ὃ δεικνὺς εἰς αὐτοὺς ὅτι ἐπήκουσε τῆς δεήσεως αὐτῶν, παρέπεμψεν αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἱερεῖς, ἵνα ὑπ' αὐτῶν πιστοποιηθῇ, κατὰ τὰς διακελεύσεις τοῦ νόμου, ἡ ἴασίς των, ἥτις ἤθελεν ἐπιγίνει, ἐὰν πρὸς τῇ θερμότητι τῆς ἱκεσίας συνήνουν οὗτοι καὶ πίστιν καὶ πεποίθησιν ἐπὶ τοὺς λόγους τοῦ λυτρωτοῦ. Ὅθεν *καὶ ἐγένετο ἐν τῷ ὑπάγειν αὐτούς, ἐκαθαρίσθησαν*· ἤτοι ἔτυχον τοῦ ποθου-

1) Λευϊτ. ιγ' 44-46. Τῆς τῶν λεπρῶν ἀπομακρύνσεως ἐπεμελοῦντο καὶ οἱ Πέρται τὸ πάλαι παρ' οἷς, «ὃς ἂν τῶν ἀστῶν λέπραν ἢ λεύκην ἔχῃ ἐς πόλιν οὗτος οὐ κατέρχεται, οὐδὲ συμμίσγεται τοῖσι ἄλλοισι Πέρσησι . . . ξεῖνον δὲ πάντα τὸν λαμβανόμενον ὑπὸ τούτων ἐξελαύνουσιν ἐκ τῆς χώρας» (Ἡροδ. βιβλ. α' § 138). Ἡ λέπρα εἶνε δερματικὴ νόσος δυσαπάλλακτος, ἢ καὶ ἀνίατος, προέρχεται δέ, ἐκ κακῆς διαίτης ἐκ καταχρήσεως πνευματωδῶν ποτῶν, ἢ ἐλαιωδῶν οὐσιῶν, ἐκ ρυπαρότητος, ἐκ κληρονομίας, ἐκ συνεχοῦς καύσωνος καὶ ἄλλων αἰτίων. 2) Λευϊτ. ιδ' 1—3.

μένου, ὅταν ἐμπράκτως ἔδειξαν τὴν πίστιν αὐτῶν δι' ὑπακοκοῆς εἰς τὸ κέλευσμα τοῦ Σωτῆρος.

Εἷς δὲ ἐξ αὐτῶν, ἰδὼν ὅτι ἰάθη, ὑπέστρεψε, μετὰ φωνῆς μεγάλης δοξάζων τὸν Θεόν. Ἐκ τῶν δέκα εἷς ἐφάνη εὐγνώμων, εἷς ἐπέστρεψεν, ὅπως καὶ διὰ ζώσης εὐχαριστήσῃ τὸν εὐεργέτην, κηρύξῃ τὸ θαῦμα, καὶ δώσῃ δόξαν τῷ Θεῷ. Οὗτος ἐλθὼν ἐγγὺς τῷ Σωτῆρι, *ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, εὐχαριστῶν αὐτῷ. Καὶ αὐτὸς ἦν Σαμαρείτης.* Οἱ λοιποὶ ἐννέα ἦσαν Ἰσραηλῖται· καὶ ἐπίστευσαν μὲν καὶ οὗτοι, δι' ὃ καὶ ἰάθησαν, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὸ εὔγνωμον τῆς διαθέσεως τοῦ Σαμαρείτου, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ὑπέστρεψαν ἵνα εὐχαριστήσωσι τὸν λυτρωτήν, ἀλλ' ἠκολούθησαν τὴν πρὸς τοὺς ἱερεῖς πορείαν, ἵνα τὰ τοῦ νόμου τελέσωσιν.

Ὁ Σωτὴρ κατελέγχων τὸ ἄγνωμον τῆς διαθέσεως αὐτῶν καὶ καταδεικνύων ὅτι οὐχὶ τὸ γράμμα, ἀλλὰ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου ζωοποιεῖ, *ἀποκριθεὶς εἶπεν, οὐχὶ οἱ δέκα ἐκαθαρίσθησαν; οἱ δὲ ἐννέα ποῦ; Οὐχ εὑρέθησαν ὑποστρέψαντες δοῦναι δόξαν τῷ Θεῷ, εἰμὴ ὁ ἀλλογενὴς οὗτος;* ὅθεν καὶ τὸν Σαμαρείτην εὐλόγησεν, *καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἀναστὰς πορεύου· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.*

Ἐξετάζοντες τὸ θαῦμα τοῦτο ἀναγωγικῶς δυνάμεθα νὰ ἐφαρμόσωμεν αὐτὸ ἐπὶ τῆς κοινῆς σωτηρίας τῆς δι' ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος συντελεσθείσης. Δέκα ἦσαν οἱ λεπροί, ἤτοι σύμπασα ἡ ἀνθρωπότης διὰ τῆς κακίας ἐλεπρώθη, καὶ τὴν τῆς ἁμαρτίας ἀσχημοσύνην ἔφερε, καὶ ἔξω τῆς τῶν οὐρανῶν πόλεως διὰ τὴν ἀκαθαρσίαν διῆγε, καὶ μακρὰν τοῦ Θεοῦ ἵστατο. Ἐν τῇ καταπτώσει αὐτῆς ταύτῃ συνῃσθάνετο αὕτη τὸ ἀδύνατον τοῦ νὰ ἀνορθωθῇ ἀφ' ἑαυτῆς, καὶ τὴν ἄνωθεν ἀντίληψιν καὶ σωτηρίαν ἐξικέτευεν. Εἷς οἶκτον καμφθεὶς ὁ φιλάνθρωπος Κύριος, κατῆλθεν ἐπὶ γῆς, καὶ δούλου ἀνέλαβε μορφήν, ἵνα θεραπεύσῃ τοὺς οὕτως ἀθλίως ἔχοντας. Καὶ ἐθεράπευσε μὲν τὴν λεπρωθεῖσαν τοῦ ἀνθρώπου φύσιν, καθαρίσας αὐτὴν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, ὑπὲρ παντὸς ἀνθρώπου καὶ σαρκωθεὶς καὶ θανάτου γευμσάενος, ἀλλ' οὐχὶ πάντες εὐγνώμονες πρὸς

τὸν λυτρωτὴν ἐφάνησαν· δὲν ὑπέστρεψαν ἅπαντες ἐκ τῆς ὁδοῦ τῆς ματαιότητος αὐτῶν, ὅπως δώσωσι δόξαν τῷ Θεῷ τῷ σώσαντι· δὲν ἐπίστευσαν οἱ Ἰουδαῖοι ὅτι, Θεὸς ὢν ὁ Σωτήρ, ἠνέσχετο τὰ ἔσχατα. Αὐτοὶ μέν, ὧν ἦσαν ἡ υἱοθεσία, καὶ ἡ δόξα, καὶ αἱ διαθῆκαι, καὶ ἡ νομοθεσία, καὶ ἡ λατρεία, καὶ αἱ ἐπαγγελίαι ἐνέμειναν ἐν τῇ ματαιότητι τῆς καρδίας αὐτῶν, καὶ τῇ ἀπιστίᾳ, ὁ δὲ ἀλλογενὴς τῶν ἐθνῶν λαὸς ἐπέγνω τὸν καθαρίσαντα καὶ ἐδόξασεν αὐτὸν διὰ τῆς πίστεως.

Ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν ἐξετάζοντες τὸ θαῦμα τοῦτο διδασκόμεθα ὅτι, καθὼς ὁ Σωτὴρ ἀπήλλαξε τοὺς δέκα λεπροὺς τοῦ δυσωδεστάτου πάθους ὑφ' οὗ κατείχοντο, θέλει ἀπαλλάξει καὶ ἡμᾶς ἐκ τῶν διαφόρων ψυχικῶν ἀσθενειῶν, αἵτινες καθιστῶσιν ἡμᾶς μὲν ἀποτροπαίους, τοὺς δὲ πέριξ ἡμῶν δυστυχεῖς, ὅταν ὡς οἱ λεπροὶ καὶ ἡμεῖς πλήρεις πίστεως καὶ ἀροσιώσεως ἀνακράξωμεν πρὸς αὐτόν, *Ἰησοῦ, ἐπιστάτα, ἐλέησον ἡμᾶς*· ὅταν ὡς οἱ λεπροὶ συμμορφωθῶμεν προθύμως πρὸς τοὺς λόγους τοῦ Σωτῆρος καὶ κανονίσωμεν τὴν διαγωγὴν ἡμῶν κατὰ τὰς θείας αὐτοῦ ἐντολάς. Σύναμα διδασκόμεθα ἵνα ζητῶμεν τὴν εὐλογίαν, ἧς διὰ τὸ εὔγνωμον αὐτοῦ ὁ Σαμαρείτης ἔτυχε, καὶ προτρεπόμεθα ἵνα μιμώμεθα τὸ ἀξιάγαστον τούτου παράδειγμα, ἀποστρέφοντες τὸ πρόσωπον ἀπὸ τῆς εἰδεχθοῦς ἀχαριστίας, καὶ φροντίζοντες ἵνα μήποτε ἡ ἀγνωμοσύνη καταρρυπάνῃ τὰς καρδίας ἡμῶν.

ΛΗ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ΙΓ' κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ιη' 18 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἄνθρωπός τις* προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ, πειράζων** αὐτόν, καὶ λέγων, *διδάσκαλε*

*) Ὅ τε εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος (ιθ' 16) καὶ ὁ Μάρκος (ι' 17) ἀφηγούμενοι τὰ κατὰ τὸν πλούσιον τοῦτον λέγουσι περὶ αὐτοῦ *εἷς, ἤτοι ἄνθρωπός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ*, ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς; ὅμως διακρίνει αὐτὸν ὡς *ἄρχοντα*, πιθανῶς; συναγωγῆς τινος. **) Ἡ λέξις *πειράζων* ἐν οὐδενὶ τῶν εὐαγγελιστῶν ἅπαντᾷ εἰς διατάφησιν τοῦ τρόπου καὶ τοῦ σκοποῦ, δι' ὃν προσῆλθεν ὁ ἐρωτήσας τὸν

ἀγαθέ, τί ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσω;
19 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς, *τί με λέγεις ἀγαθόν; οὐδεὶς ἀγαθός, εἰμὴ εἷς, ὁ Θεός.*
20 *Τὰς ἐντολὰς οἶδας· μὴ μοιχεύσῃς· μὴ φονεύσῃς· μὴ κλέψῃς· μὴ ψευδομαρτυρήσῃς· τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου.*
21 Ὁ δὲ εἶπε, *ταῦτα πάντα ἐφυλαξάμην ἐκ νεότητός μου.*
22 Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, *ἔτι ἕν σοι λείπει· πάντα ὅσα ἔχεις πώλησον, καὶ διάδος πτωχοῖς, καὶ ἕξεις θησαυρὸν ἐν οὐρανῷ· καὶ δεῦρο, ἀκολούθει μοι.*
23 Ὁ δὲ ἀκούσας ταῦτα περίλυπος ἐγένετο· ἦν γὰρ πλούσιος σφόδρα.
24 Ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς περίλυπον γενόμενον εἶπε, *πῶς δυσκόλως οἱ τὰ χρήματα ἔχοντες εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.*
25 *Εὐκοπώτερον γάρ ἐστι κάμηλον διὰ τρυμαλιᾶς ραφίδος διελθεῖν, ἢ πλούσιον εἰς τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ εἰσελθεῖν.*
26 Εἶπον δὲ οἱ ἀκούσαντες, *καὶ τίς δύναται σωθῆναι;*
27 Ὁ δὲ εἶπε, *τὰ ἀδύνατα παρὰ ἀνθρώποις, δυνατά ἐστι παρὰ τῷ Θεῷ.*

Ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ Δ' ἔτους τοῦ σωτηρίου κηρύγματος, σπεύδων ὁ Σωτὴρ ἐκ τῶν μεθορίων τῆς Γαλιλαίας εἰς Ἰουδαίαν, ἵνα ἐξυπνήσῃ τὸν φίλον (ὡς εἶπε) Λάζαρον κοιμώμενον τὸν βαρὺν τῆς νεκρώσεως ὕπνον, συνηντήθη ὑπ' ἀνθρώπου τινος,

Σωτῆρα τί δέον ἵνα ποιήσῃ, ὅπως ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσῃ· μάλιστα ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος σημειοῖ ὅτι γονυπετήσας οὗτος ἐπηρώτησε τὸν Σωτῆρα, ἐξ οὗ καταδείκνυται ὅτι οὐχὶ πειράζων προσῆλθεν αὐτῷ. Παράβλ. σελ. 209 καὶ ἐπ. τῆς μετὰ χεῖρας βίβλου.

ὃν ὁ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς διαστέλλει διὰ τοῦ τίτλου τοῦ *ἄρχοντος*, δεικνὺς τὸ ἐπίσημον τῆς κοινωνικῆς αὐτοῦ θέσεως, προσελθόντος ἵνα ἐρωτήσῃ καὶ μάθῃ, *τί ἀγαθὸν ποιήσας ζωὴν αἰώνιον κληρονομήσει.*

Τὰ τῆς συναντήσεως ταύτης, τῆς γενομένης ἐρωτήσεως, καὶ τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Σωτῆρος, συμβουλεύσαντος αὐτῷ ὅτι, ἂν θέλῃ νὰ ᾖ τέλειος ὀφείλει πλὴν τῶν ἐντολῶν, ἃς ἐπηγγέλλετο ὅτι ἐκ νεότητος αὐτοῦ ἐφύλαξε, νὰ πωλήσῃ πάντα τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ καὶ διαμοιράσῃ τὸ προϊὸν αὐτῶν εἰς τοὺς πτωχούς· πρὸς δὲ τὴν ἐν θλίψει ἀπομάκρυνσιν τοῦ πλουσίου, τὴν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος γενομένην τότε πρὸς τοὺς μαθητὰς παρατήρησιν περὶ τοῦ δυσκόλου τῆς εἰσόδου τῶν πλουσίων εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ἐπὶ τούτῳ ἔκπληξιν τῶν μαθητῶν, καὶ τὴν εἰς αὐτοὺς ἀπάντησιν ὅτι, **παρὰ μὲν ἀνθρώποις τοῦτο ἀδύνατον, παρὰ δὲ Θεῷ πάντα δυνατά**, διηγεῖται καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος[1], ἐξ οὗ λαβόντες οἱ ὁρίσαντες τὰς εὐαγγελικὰς περικοπάς, αἵτινες δέον νὰ ἀναγινώσκωνται τὰς κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἔθεντο ἡμῖν εἰς ἀνάγνωσιν καὶ ἀκρόασιν κατὰ τὴν ιβ' κυριακὴν ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς, ἐφ' ᾧ καὶ ἡρμηνεύσαμεν τὰ τοῦ ἀνωτέρω εὐαγγελικοῦ κειμένου ἐν τῷ κ' κεφαλαίῳ τῆς μετὰ χεῖρας βίβλου[2]· ὅθεν βραχέα τινὰ προσεπισημειοῦμεν ὧδε.

Κατὰ τὴν διδασκαλίαν ταύτην τοῦ Σωτῆρος ἡ τελειότης τοῦ χριστιανοῦ ἔγκειται ἐν τῇ ἐφαρμογῇ οὐ μόνον τοῦ γράμματος ἀλλὰ καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ νόμου. Τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν δὲν πρέπει ὁ χριστιανὸς νὰ περιορίζῃ ἐν τῇ μὴ ἐπιφορᾷ βλάβης εἰς τὸν πλησίον, μὴ φονεύων, μὴ κλέπτων, μὴ ψευδομαρτυρῶν, μὴ κακολογῶν, μὴ ἀτιμάζων, μὴ ἀπατῶν καὶ μὴ ἀδικῶν τὸν πλησίον, τοὺς δὲ γονεῖς τιμῶν, ἀλλ' ὀφείλει νὰ ἐπεκτείνῃ εἰς ἔμπρακτον ἔνδειξιν τοῦ ὅτι *ἀγαπᾷ τὸν πλησίον ὡς ἑαυτόν*, εὐεργετικὸς πρὸς τὸν πλησίον ἐνδεικνύμενος. Ἐκ τούτων διδασκόμεθα ὅτι ὀφείλομεν νὰ ὦμεν εὐεργετικοὶ καὶ ἐλεήμονες, ἀκούοντες τοῦ Σωτῆρος διδάσκοντος ἡμᾶς

1) Ματθ. ιθ' 16-26. 2) ἐν σελ. 209—217.

τὴν ἀγαθοποιΐαν ὡς τὸ ὕψιστον ἡμῶν καθῆκον, τὸ καθοδηγοῦν ἡμᾶς εἰς τὴν τελειότητα καὶ τὴν αἰώνιον ζωήν. Ἐκ τούτων διδασκόμεθα, ὅτι ὀφείλομεν νὰ μὴ ἀφήσωμεν τὰς κοσμικὰς φροντίδας, ὅπως ἀπορροφήσωσι τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθήσωμεν πιστῶς τὸν Χριστόν, αἴροντες τὸν ζυγὸν αὐτοῦ ἐφ' ἡμᾶς· μανθάνοντες δὲ ἀπ' αὐτοῦ ὅτι πρᾷός ἐςι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ[1], γίνωμεν ὡσεὶ ἐλαία κατάκαρπος ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ, μηδέποτε γυμνούμενοι τῆς ἐλπίδος, ἀλλὰ πάντοτε θάλουσαν ἔχοντες τὴν διὰ πίστεως σωτηρίαν· ζηλοῦντες δὲ καὶ τὸ πολύκαρπον τοῦ δένδρου τούτου, ἄφθονον τὴν ἐλεημοσύνην ἐν παντὶ καιρῷ παρεχόμεθα, εἰδότες ὅτι κατὰ τὸν Ναζιανζοῦ Γρηγόριον «οὐδενὶ τῶν πάντων οὕτως, ὡς ἐλέῳ Θεὸς θεραπεύεται, ὅτι μηδὲν οἰκειότερον ἄλλο τούτου Θεῷ, οὗ ἔλεος καὶ ἀληθεία προπορεύονται, καὶ ᾧ προσοιστέον τὸν ἔλεον πρὸ τῆς κρίσεως· οὐδὲ γὰρ ἄλλῳ τινί, ὡς φιλανθρωπίᾳ τὸ φιλάνθρωπον ἀντιδίδοται παρὰ τοῦ δικαίως ἀντιμετροῦντος ἐν ζυγῷ καὶ σταθμῷ τὸν ἔλεον».

ΛΘ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ΙΔ' Κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ιη' 35 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐγένετο ἐν τῷ ἐγγίζειν τὸν Ἰησοῦν εἰς Ἰερειχώ, τυφλός τις ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν·

36 Ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο τί εἴη τοῦτο.

37 Ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ, ὅτι *Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται.*

38 Καὶ ἐβόησε λέγων, *Ἰησοῦ, υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με.*

39 Καὶ οἱ προάγοντες ἐπετίμων αὐτῷ ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν, *υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με.*

40 Σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν· ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ ἐπηρώτησεν αὐτόν,

1) Ματθ. ια' 29.

41 Λέγων, *τί σοι θέλεις ποιήσω;* ὁ δὲ εἶπε, *Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω.*

42 Καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ, *ἀνάβλεψον· ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.*

43 Καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψε, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν Θεόν· καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδὼν ἔδωκεν αἶνον τῷ Θεῷ.

Τὸ θαῦμα, ὅπερ ἀφηγεῖται ἡ ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικὴ περικοπή, διηγοῦνται σύναμα οἱ εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος[1] καὶ Μάρκος[2]. Ἐν ταῖς διηγήσεσι ταύταις τοῦ αὐτοῦ θαύματος παρατηρεῖται φαινομένη τις, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πραγματικὴ διαφωνία, ἥτις εἶνε ἀπόδειξις τῆς εἰλικρινείας καὶ τοῦ ἀνεξαρτήτου τοῦ χαρακτῆρος τῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν, ὧν, κατὰ τὸν ἱερὸν Χρυσόστομον, «αὐτὸ τοῦτο μέγιστον δεῖγμα τῆς ἀληθείας ἐστίν· εἰ γὰρ πάντα συνεφώνησαν μετ' ἀκριβείας, οὐδεὶς ἂν ἐπίστευσε τῶν ἐχθρῶν ὅτι, μὴ συνελθόντες ἀπὸ συνθήκης τινὸς ἀνθρωπίνως ἔγραψαν, ἅπερ ἔγραψαν». Ἡ φαινομένη διαφωνία ἔγκειται ἐν τῷ ὅτι ὁ μὲν Ματθαῖος μνημονεύει δύο τυφλῶν, οἱ δὲ Μάρκος καὶ Λουκᾶς ἑνός· ὁ μὲν Λουκᾶς διηγεῖται ὅτι πορευόμενος εἰς Ἱεριχὼ ἐθεράπευσε τὸν τυφλόν, ὁ δὲ Μάρκος ὅτι, ἀπερχόμενος τῆς πόλεως ταύτης, τὸ θαῦμα ἀπειργάσατο· συμφωνεῖ δ' ἐν τούτῳ μετὰ τοῦ Ματθαίου. Ἡ φαινομένη αὕτη διαφωνία εὐκόλως συμβιβάζεται, ἅμα λάβῃ τις ὑπ' ὄψει ὅτι ὁ μὲν εἷς τῶν εὐαγγελιστῶν μερικώτερον ὁ δὲ ἕτερος γενικώτερον ἐπὶ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἐνδιατρίβει· ὁ Ματθαῖος φιλοσύντομος ὢν ἐμνήσθη συγχρόνως τῶν δύο τυφλῶν, οὓς ἐθεράπευσεν ὁ Σωτὴρ ἐν Ἱεριχῷ, ὁ Λουκᾶς ἐμνημόνευσε τοῦ προθεραπευθέντος τῶν δύο τυφλῶν, ὅστις τὴν ὅρασιν ἀπέκτησε κατὰ τὴν εἰς Ἱεριχὼ εἴσοδον τοῦ Σωτῆρος, ὁ δὲ Μάρκος ἀπεμνημόνευσε τοῦ ἐπισημοτέρου αὐτῶν, οὗτινος καὶ τὸ ὄνομα ἀνέγραψε, σημειώσας ὅτι ὁ θεραπευθεὶς τυφλὸς ἦν ὁ Βαρτίμαιος, ἤτοι ὁ τοῦ Τιμαίου υἱός. Ταῦτα ἐπὶ τῆς φαινομένης διαφωνίας τῶν εὐαγγελιστῶν σημειοῦντες, προχωρῶμεν εἰς τὴν μελέτην

1) Ματθ. κ' 29—34. 2) Μάρκ. ι' 46—52.

τῆς ἀνωτέρω μεταγραφείσης εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ἀκούοντες τοῦ θεηγόρου Λουκᾶ διηγουμένου *Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἐγένετο ἐν τῷ ἐγγίζειν τὸν Ἰησοῦν εἰς Ἱεριχώ, τυφλός τις ἐκάθητο προσαιτῶν.* Ἀνερχόμενος ὁ Σωτὴρ εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ διερχόμενος διὰ τῆς Ἱεριχοῦς[1] ὁδοῦ πάρεργον εἰργάσθη τὸ ἐπὶ τῷ τυφλῷ θαῦμα, ἵνα μηδὲ ἡ πάροδος αὐτοῦ ᾖ ἀλυσιτελής, ἀλλὰ καὶ εἰς διδασκαλίαν ᾖ ὑπόδειγμα δι' ἡμᾶς, ὀφείλοντας ἵνα διὰ πάντων, καὶ πάντοτε, καὶ πανταχοῦ ἐπωφελεῖς ὦμεν τῷ πλησίον.

Ὁ δύσμοιρος οὗτος τυφλός, οὗτινος μνημονεύει ἡ ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικὴ περικοπή, *ἐκάθητο παρὰ τὴν ὁδὸν προσαιτῶν*, ἤτοι ἀναμένων τὸ ἔλεος τῶν διαβαινόντων· *ἀκούσας δὲ ὄχλου διαπορευομένου, ἐπυνθάνετο, τί εἴη τοῦτο; ἀπήγγειλαν δὲ αὐτῷ, ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται*, ἐπειδὴ δὲ ἡ φήμη τῶν θαυμασίων τοῦ Σωτῆρος, πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν θεραπεύοντος, ἣν διαδιδομένη πανταχοῦ τῆς Παλαιστίνης, ὁ τυφλός, ὡς ἐρωτήσας ἔμαθεν ὅτι Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος παρέρχεται, *ἐβόησε, λέγων, Ἰησοῦ, υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με*, μαρτυρηθεὶς διὰ τῆς ἐπικλήσεως ταύτης, ὅτι ἐπίστευεν εἰς αὐτὸν ὡς τὸν ἐπηγγελθέντα Μεσσίαν, καὶ διὰ τοῦτο, καίπερ

1) Ἡ *Ἱεριχώ*, ἧς τὴν θέσιν κατέχει σήμερον τὸ ἐκ 200 περίπου κατοίκων συγκείμενον χωρίον *Ρίχα*, κεῖται πρὸς Δ τοῦ Ἰορδάνου καὶ ΒΑ τῆς Ἱερουσαλήμ· ἣν δὲ ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἐπὶ γῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος «πόλις εὐδαίμων, φοίνικάς τε φέρειν ἀγαθὴ καὶ βάλσαμον γινομένη[1]». Ἡ πόλις αὕτη ἦν ἐπίσημος διά τε τὴν φυσικὴν αὐτῆς καλλονήν, τὴν ἐμπορικὴν σημασίαν, καὶ τὸ στρατηγικὸν τῆς θέσεως ἐφ' ἧς ἦν ᾠκοδομημένη, χρησιμεύουσα εἰς κλεῖδα τῆς Παλαιστίνης· τούτου δ' ἕνεκεν Ἰησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, γενόμενος ἐγκρατὴς αὐτῆς, κατέσκαψεν αὐτὴν καὶ αὐστηρότητα ἀπηγόρευσε τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτῆς[2]. Τὴν ἀπαγόρευσιν ταύτην εἰς οὐδέν, μετὰ 500 περίπου ἔτη, θέμενος Ἀχιὴλ ὁ Βαιθηλίτης, ἀπώλεσε τόν τε πρωτότοκον καὶ τὸν ὑστερότοκον αὐτοῦ υἱόν[3]. Σήμερον ἐν αὐτῇ μόνον ἀξιοσημείωτον οἰκοδόμημα εἶνε ὁ πύργος τῆς Ἱεριχοῦς (Πουρτζ-ερρίχα).

1) Ἰωσηπ. Ἰουδ. ἀρχ. Α' ς' 1. 2) Ἰησ. Ναυῆ ς' 23. 3) Βασ. Γ' ις' 34.

ἤκουσεν αὐτὸν Ναζωραῖον ὑπὸ τοῦ ὄχλου ἐπωνυμούμενον, οὐχ οὕτως προσεφώνησεν αὐτόν, ἀλλ' υἱὸν Δαυὶδ ἀπεκάλεσεν, ἐπειδὴ ὡς Ἰουδαῖος ἐγίνωσκεν ὅτι ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυὶδ ἔμελλε τὸ κατὰ σάρκα νὰ ἐπιφανῇ ὁ Σωτήρ· ὅθεν καὶ τὸν ἔλεον αὐτοῦ ἐξῃτήσατο, κράξας, *ἐλέησόν με*, διὰ τῆς κραυγῆς ταύτης δείξας ἅμα ὅτι θειοτέραν εἶχε τὴν περὶ αὐτοῦ ἔννοιαν, καὶ ὅτι οὐχὶ ὡς ψιλόν τινα ἄνθρωπον ἐξελάμβανεν αὐτόν.

Ἐπὶ τούτοις *οἱ προάγοντες ἐπετίμων ἵνα σιωπήσῃ· αὐτὸς δὲ πολλῷ μᾶλλον ἔκραζεν, υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με.* Οἱ προποροευόμενοι ἐζήτουν νὰ καταπνίξωσι τὴν φωνὴν τοῦ πιστεύσαντος, καὶ ἐπετίμων, καὶ ἐπέπληττον αὐτὸν ἵνα σιωπήσῃ, ἀλλ' ἐκεῖνος περισσοτέρως ἔκραζεν, *Υἱὲ Δαυίδ, ἐλέησόν με*, τὴν περὶ τῆς θεότητος τοῦ Σωτῆρος πίστιν αὐτοῦ πεπαρρησιασμένως κηρύττων.

Σταθεὶς δὲ ὁ Ἰησοῦς ἐκέλευσεν αὐτὸν ἀχθῆναι πρὸς αὐτόν· διότι τυφλὸς ὢν δὲν ἠδύνατο ἀφ' ἑαυτοῦ νὰ πλησιάσῃ ἀσφαλῶς, καὶ εἶχε χρείαν τῆς χειραγωγίας ἄλλων. *Ἐγγίσαντος δὲ αὐτοῦ, ἐπηρώτησεν αὐτὸν λέγων, τί σοι θέλεις ποιήσω;* ἠρώτησε δέ, οὐχὶ διότι ἠγνόει τί ἤθελεν ὁ αἰτῶν, ἀλλ' ὅπως μὴ στοχασθῶσιν οἱ παρόντες ὅτι ἄλλα ὁ τυφλὸς ἐζήτει, καὶ ἄλλα παρέσχεν αὐτῷ.

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἀπαντῶν ὁ τυφλός, *εἶπε, Κύριε, ἵνα ἀναβλέψω· καὶ ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ· ἀνάβλεψον, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.* Μετ' ἐξουσίας τὴν ὅρασιν εἰς τὸν τυφλὸν ἐδωρήσατο, εἰπὼν μόνον **ἀνάβλεψον**, τὸ δὲ ἀκόμπαστον ἐνδεικνύς, ἡ **πίστις σου σέσωκέ σε** προσέθετο, διδάσκων ἡμᾶς ἅμα ὅτι, ὅταν μετὰ πίστεως αἰτῶμεν δὲν δίδει εἰς ἡμᾶς ἄλλα παρὰ ἐκεῖνα ἅτινα ζητοῦμεν, καὶ ὅτι ὅταν ἐν ταῖς αἰτήσεσιν ἡμῶν δὲν εἰσακουώμεθα πρόδηλον ὅτι οὔτε καλῶς οὔτε πιστῶς αἰτοῦμεν. Τοῦτο πληροφορῶν ἡμᾶς καὶ ὁ πρωθιεράρχης τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐκκλησίας ὁ ἀδελφόθεος Ἰάκωβος γράφει, «αἰτεῖτε καὶ οὐ λαμβάνετε, διότι κακῶς αἰτεῖσθε, ἵνα ἐν ταῖς ἡδοναῖς ὑμῶν δαπανήσητε[1]». Εὐθὺς ὡς εἶπεν

1) Ἰακ. καθ. ἐπιστ. δ' 3.

ὁ Σωτὴρ τῷ τυφλῷ ἀνέβλεψον, καὶ παραχρῆμα ἀνέβλεψεν οὗτος, καὶ ἠκολούθει αὐτῷ δοξάζων τὸν Θεόν· σύναμα δὲ καὶ πᾶς ὁ λαὸς ἰδών, ἔδωκεν αἶνον τῷ Θεῷ.

Καὶ αὕτη μὲν ἡ ἱστορία τοῦ γενομένου θαύματος· ἂν δὲ θελήσωμεν νὰ παράσχωμεν καὶ ἀναγωγικὴν ἐξήγησιν εἰς τὸ γενόμενον θαῦμα, τυφλὸν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν τὸν ἐθνισμόν, ἤτοι τὴν μερίδα ἐκείνην τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις, ἀπομακρυνθεῖσα τοῦ Θεοῦ, ἀπετυφλώθη καὶ ἤλλαξε τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώμασιν ἀνθρώπων, καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν καὶ πετεινῶν τῆς γῆς. Ἡ μερὶς αὕτη τῆς ἀνθρωπότητος ἀποπλανηθεῖσα ἐκάθητο ἐν τῇ ὁδῷ προσαιτοῦσα, καὶ ἀμυδρὰν ἔχουσα ἐλπίδα σωτηρίας· ἐν τοιαύτῃ καταστάσει εὑρισκομένη, ὡς ὁ παρὰ τὴν Ἱεριχὼ τυφλὸς ἐξ ἀκοῆς ἐπληροφορήθη τὰ τῆς διαβάσεως τοῦ Σωτῆρος, οὕτω καὶ αὕτη ἐξ ἀκοῆς πίστεως ἤκουσε τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας· ἀκούσασα δὲ ἐπίστευσεν, ὅτι ὁ ἐπιφανεὶς ἦν υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἔλεος αὐτοῦ ἐζητήσατο· τότε οἱ προάγοντες, ἤτοι οἱ διῶκται τύραννοι ἐπετίμων, ἤτοι προσεπάθουν νὰ ἐπιστομίσωσι τὸ κήρυγμα τῆς ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐκείνη πεπαρρησιασμένως τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ ὡμολόγει, περιφρονοῦσα τὰς στρέβλας καὶ πυρὰς τῶν βασανιστηρίων, διὸ καὶ ἰάθη, καὶ βλέπει τὸ τῆς ἀληθείας φῶς, καὶ ἀκολουθεῖ τῷ Χριστῷ, ἔχουσα αὐτὸν κεφαλὴν καὶ θεμέλιον.

Ὑπὸ ἠθικὴν ἔποψιν ἐξετάζοντες τὴν ἀνωτέρω περικοπὴν διδασκόμεθα ὅτι, ἐὰν ἐπιποθῶμεν τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν δὲν πρέπει νὰ ὦμεν ψυχροὶ καὶ ἀδιάφοροι πρὸς τὴν ἱερὰν θρησκείαν τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ δὲν πρέπει νὰ περιπλανώμεθα μακρὰν τοῦ Σωτῆρος ἐπιλήσμονες αὐτοῦ, ἀλλ' ἀνάγκη ἵνα θερμῶς καὶ ἐγκαρδίως καθικετεύωμεν αὐτόν, ὡς ὁ προσαιτῶν ἔπραξε τυφλός. Καθὼς δὲ αὐτὸς δὲν προσέσχεν εἰς τὰς ἐπιτιμήσεις τῶν προαγόντων, οἵτινες ἐπετίμων αὐτῷ ἵνα σιωπήσῃ, οὕτω καὶ ἡμεῖς δὲν πρέπει νὰ προσέχωμεν εἰς τοὺς ἄφρονας, τοὺς οἰηματίας, καὶ τοὺς διεφθαρμένους τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, οἵτινες διὰ τοῦ παραδείγματος, τῶν λόγων, ἢ

τῶν ὀλεθρίων αὐτῶν συγγραφῶν προσπαθοῦσι ν' ἀπομακρύνωσιν ἡμᾶς τοῦ Σωτῆρος, ὄντος πάσας τὰς ἡμέρας ἐν τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ. Ἡμεῖς τὸ παράδειγμα τοῦ τυφλοῦ μιμούμενοι ὀφείλομεν νὰ οἰκτείρωμεν τοὺς τοιούτους, καί, σταθεροὶ ἐμμένοντες ἐν τῇ πίστει ἡμῶν, μὴ παύωμεν ἵνα διὰ τῆς ἐγκαρδίου ἡμῶν προσευχῆς ἐπικαλώμεθα τὸ θεῖον ἔλεος, ὅπως ἕκαστος ἡμῶν ἀξιωθῇ ν' ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Κυρίου, ἡ πίστις σου σέσωκέ σε.

Μ'

Ἀνάγνωσμα τῆς ΙΕ' κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ιθ' Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ διήρχετο ὁ Ἰησοῦς τὴν
Ἱεριχώ·
2 Καὶ ἰδού, ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος, καὶ αὐ-
τὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος ἦν πλούσιος·
3 Καὶ ἐζήτει ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστι, καὶ οὐκ ἠδύνατο
ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν.
4 Καὶ προδραμὼν ἔμπροσθεν ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν, ἵνα
ἴδῃ αὐτόν· ὅτι δι' ἐκείνης ἔμελλε διέρχεσθαι.
5 Καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν
αὐτόν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν, *Ζακχαῖε, σπεύσας κα-
τάβηθι· σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι.*
6 Καὶ σπεύσας κατέβη, καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων.
7 Καὶ ἰδόντες ἅπαντες διεγόγγυζον, λέγοντες, *ὅτι παρὰ
ἁμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῦσαι.*
8 Σταθεὶς δὲ Ζακχαῖος εἶπε πρὸς τὸν Κύριον, *ἰδού, τὰ ἡ-
μίση τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς
πτωχοῖς· καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδι-
δωμι τετραπλοῦν.*
9 Εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, *ὅτι σήμερον σωτηρία
τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς
Ἀβραάμ ἐστιν.*

10 *Ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.*

Τῆς μυστικῆς ἐκείνης καὶ θείας κλίμακος, ἣν ὁ Θεὸς ὑπέδειξεν εἰς τὸν πατριάρχην Ἰακὼβ καθ' ὁδὸν ὑπνώσαντα, ἡ μὲν πρώτη βαθμὶς μικρὸν ἀνύψου ἀπὸ τῆς γῆς τὸν ἀνερχόμενον, αἱ δὲ καθεξῆς, κατ' ὀλίγον ἐλαφρύνουσαι αὐτόν, τὸν ἀνεβίβαζον πρὸς τὸ ἀνώτατον καὶ τέλειον, ἔνθα ὁ Θεὸς ἐπεστήρικτο· ἄγγελοι δὲ ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον, χειραγωγοὶ τῶν ἀνερχομένων γινόμενοι. Συμφώνως πρὸς τὴν μυστικὴν ἐκείνην κλίμακα τίθησιν εἰς ἡμᾶς ἡ εὐαγγελικὴ κλίμαξ, οἷον βαθμίδα πρώτην, καὶ ἀρίζην ὑψώσεως εἴσοδον, τὴν μετάνοιαν, διὰ τῆς τοῦ Ζακχαίου ἱστορίας διδάσκουσα ἡμᾶς πόσον ἰσχύει ἡ τῶν ἡμαρτημένων μετάγνωσις. Ἐπειδὴ δὲ προσήγγισεν ὁ τῆς μετανοίας καιρός, καὶ αἱ τῶν νηστειῶν ἡμέραι ἐγειτνίασαν, ἡ ἐκκλησία ὥρισεν ἵνα ἐν τῇ κυριακῇ ταύτῃ τὸ ἀνάγνωσμα τοῦτο γίνηται, ὅπως μαθόντες ἐξ αὐτοῦ ὅτι τελώνης, ἤτοι ἄνθρωπος πλεονέκτης, σκληροκάρδιος καὶ χαμερπής, ὡς ἦσαν οἱ τελῶναι τῶν χρόνων ἐκείνων, καὶ μάλιστα ἀρχιτελώνης, τοσοῦτον ἀσκήσας τὴν ἀκλεῆ καὶ ἀκάθαρτον πολιτείαν, ὥστε ἐν κακίᾳ πρωτεύων ἐγένετο· ὅτι ἄνθρωπος τοιοῦτος διὰ τῆς μετανοίας τὸν Κύριον ἱλεώσατο, μὴ ὀκνήσωμεν νὰ προσδράμωμεν καὶ ἡμεῖς πρὸς τὸ θεόσδοτον τῆς μετανοίας φάρμακον, ἵνα ἕκαστος ἡμῶν ἀκούσῃ τοῦ Κυρίου λέγοντος, *σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν*, οὗ κληρονόμοι ἐξ ἐπαγγελίας γεγόναμεν.

Ἐπὶ τούτῳ προσχωμεν τῇ ἀναγνώσει τῆς ἀνωτέρω μεταγραφείσης εὐαγγελικῆς περικοπῆς, ἀκούοντες τοῦ θεηγόρου Λουκᾶ, διηγουμένου τὰ μετὰ τὴν ἴασιν τοῦ τυφλοῦ ἐν Ἱεριχῷ συμβάντα καὶ λέγοντος· *Καὶ εἰσελθὼν διήρχετο, ὁ Ἰησοῦς, τὴν Ἱεριχώ· καὶ ἰδοὺ ἀνὴρ ὀνόματι καλούμενος Ζακχαῖος, καὶ αὐτὸς ἦν ἀρχιτελώνης, καὶ οὗτος ἦν πλούσιος· καὶ ἐζήτει ἰδεῖν τὸν Ἰησοῦν τίς ἐστι, καὶ οὐκ ἠδύνατο ἀπὸ τοῦ ὄχλου, ὅτι τῇ ἡλικίᾳ μικρὸς ἦν.*

Διήρχετο ὁ Σωτήρ, τὸ δὲ πλῆθος τοῦ λαοῦ προέπεμπε καὶ παρείπετο, ἵνα ἀκούσῃ αὐτοῦ διδάσκοντος, καὶ τῶν εὐεργεσιῶν αὐτοῦ ἐπαπολαύσῃ. Ἐκ τοῦ πόθου τοῦ καταλαβόντος τὸ πλῆθος καταληφθεὶς καὶ ὁ Ζακχαῖος, ὅστις ἦν ἀρχιτελώνης, ἔσπευσεν, ἐπιποθῶν νὰ ἴδῃ τὸν Ἰησοῦν, περὶ οὗ τοσοῦτα ἤκουε, τίς ἦν. Ἀδυνατῶν ὅμως ἕνεκεν τῆς συρροῆς τοῦ ὄχλου νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν πόθον αὐτοῦ, *προσδραμὼν ἔμπροσθεν, ἀνέβη ἐπὶ συκομορέαν, ἵνα ἴδῃ αὐτόν, ὅτι δι' ἐκείνης ἔμελλε διέρχεσθαι.* Οὕτως ὁ Ζακχαῖος ἐξεδηλώσατο τὸν πόθον αὐτοῦ, ὅπως ἴδῃ τὸν Σωτῆρα. Ὁ πόθος ὅμως αὐτοῦ οὗτος δὲν ἦτο αἴσθημα ἁπλῆς περιεργείας, δι' ὃ καὶ πρὶν ἢ οὗτος θεάσηται καθωράθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου. Ὅθεν, *καὶ ὡς ἦλθεν ἐπὶ τὸν τόπον, ἀναβλέψας ὁ Ἰησοῦς εἶδεν αὐτὸν, καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν, Ζακχαῖε, σπεύσας κατάβηθι· σήμερον γὰρ ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι.* Οὕτω πλουσιοπαρόχως βραβεύει ὁ Θεὸς τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν· ὁ Ζακχαῖος ἐπεθύμησε μόνον νὰ ἴδῃ τὸν Σωτῆρα, καὶ ὁ Σωτὴρ ἐτίμησεν αὐτόν, εἰσερχόμενος εἰς τὸν οἶκόν του καὶ συντρώγων μετ' αὐτοῦ. Ἄξιος δὲ τῆς τιμῆς ταύτης ἐγένετο ὁ ἀρχιτελώνης διὰ τὴν πίστιν αὐτοῦ, ἣν διὰ προθύμου ὑπακοῆς καὶ ἀπολύτου εὐπειθείας ἐξεδήλωσεν. Οὗτος ὡς ἤκουσε τοῦ Κυρίου προστάξαντος αὐτὸν νὰ καταβῇ, *σπεύσας κατέβη καὶ ὑπεδέξατο αὐτὸν χαίρων.*

Οἱ Ἰουδαῖοι, δυσφοροῦντες τὰ μάλιστα κατὰ τῆς ρωμαϊκῆς ἐξουσίας, ἐμίσουν εἰς ὑπερβολὴν τοὺς τελώνας, οὓς ἐλογίζοντο ἴσα τοῖς ἁμαρτωλοῖς· ὅθεν *ἰδόντες, ἅπαντες διεγόγγυζον, λέγοντες, ὅτι παρὰ ἁμαρτωλῷ ἀνδρὶ εἰσῆλθε καταλῦσαι.* Ἰδίᾳ ἐν τῷ διαγογγυσμῷ τούτῳ διεκρίνοντο οἱ ὑποκριταὶ Φαρισαῖοι, οἵτινες πρὸς τὰ πέριξ τῆς οἰκίας τοῦ Ζακχαίου συνωστιζόμενα πλήθη, ἔλεγον, δηλητηριάζοντες αὐτῶν τὰς συνειδήσεις, «ἰδοὺ ὁ ὑφ' ὑμῶν ὡς Μεσσίας ἀνακηρυττόμενος μετ' ἀνθρώπων ποίου φυράματος συνδιαιτᾶται».

Ἐν ᾧ ἡ μοχθηρία καὶ ἡ κακεντρέχεια ταῦτα παρὰ τῷ πλήθει διέσπειρε καὶ γογγυσμοὺς ἐν τοῖς πέριξ τοῦ οἴκου τοῦ Ζακχαίου προεκάλει, ἐν τῷ οἴκῳ, *σταθεὶς ὁ Ζακχαῖος εἶπ*

πρὸς τὸν Κύριον, ἰδοὺ τὰ ἡμίση τῶν ὑπαρχόντων μου, Κύριε, δίδωμι τοῖς πτωχοῖς, καὶ εἴ τινός τι ἐσυκοφάντησα, ἀποδίδωμι τετραπλοῦν. Ὡς καλὴ τοῦ τελώνου ἡ τῆς μετανοίας ἀναβαθμίς! Δὲν προσέφερε τὸ πέμπτον τῆς περιουσίας αὐτοῦ, δι' ὃ ἠρκεῖτο ὁ τοῦ Μωϋσέως νόμος, ἀλλὰ τὰ ἡμίση, ἢ μᾶλλον ἅπασαν αὐτοῦ τὴν περιουσίαν, ἀφ' οὗ τὸ διακρατούμενον ἕτερον ἥμισυ ἐκράτησεν, ὅπως δι' αὐτοῦ ἀποζημιώσῃ ὅντινα ἐσυκοφάντησε καὶ ἠδίκησεν, ἀποδίδων εἰς αὐτὸν οὐχὶ τὸ ὑπὸ τοῦ νόμου διακελευόμενον διπλοῦν, ἀλλὰ τετραπλοῦν· ὅθεν, ἐπὶ ταῖς διακηρύξεσι ταύταις τοῦ Ζακχαίου, *εἶπε πρὸς αὐτὸν ὁ Ἰησοῦς, ὅτι σήμερον σωτηρία τῷ οἴκῳ τούτῳ ἐγένετο, καθότι καὶ αὐτὸς υἱὸς Ἀβραάμ ἐστιν· ἦλθε γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός.* Οὕτω τῇ πίστει, τῇ μετανοίᾳ, τῇ ὁμολογίᾳ, τῇ ἐπανορθώσει κατακολουθεῖ ἡ ἄφεσις, ἡ συγγνώμη, ἡ σωτηρία, καὶ ἡ εἰρήνη.

Ἀναγωγικῶς ἐξετάζοντες τὰ τοῦ γεγονότος τούτου ὀφείλομεν, ἵνα ἐν πρώτοις ἐξετάσωμεν διατὶ διὰ τῆς Ἱεριχοῦς ἀνήρχετο εἰς Ἱεροσόλυμα, ἀφ' οὗ συντομωτέρα ἦν διὰ τὸν ἐκ Γαλιλαίας προερχόμενον ἡ διὰ τῆς Σαμαρείας ὁδός. Ἐκτὸς τοῦ λόγου, ὃν ἀνεγράψαμεν ἐν § λζ' τῆς μετὰ χεῖρας βίβλου, ἑρμηνεύοντες τὸ ἀνάγνωσμα τῆς ΙΒ' κυριακῆς, καὶ ἕτερον λόγον μυστικῆς ἐννοίας ἔχομεν πρὸς τοῦτο, διδάσκοντα ἡμᾶς τὴν ἄνοδον τῆς ἀνθρωπότητος ἐκ τῆς Ἱεριχοῦς, ἥτις ἑρμηνεύεται **κατάβασις**, πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία ἑρμηνεύεται **ὅρασις εἰρήνης.** Ἑρμηνεύοντες ἐν τῷ § λγ' τῆς μετὰ χεῖρας βίβλου τὸ ἀνάγνωσμα τῆς Η' κυριακῆς, παρετηρήσαμεν ὅτι ἡ ἐξ Ἱεροσολύμων εἰς Ἱεριχὼ κατάβασις τοῦ εἰς λῃστὰς περιπεσόντος καὶ ἡμιθανοῦς ἐν τῇ ὁδῷ ἐγκαταλειφθέντος ἐδήλου παραβολικῶς τὴν καταφοράν, εἰς ἣν, ὀλισθῆσαν διὰ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, κατέπεσε τὸ ἀνθρώπινον γένος· ἐπανακάμπτων λοιπὸν ὁ Σωτὴρ τὸ τελευταῖον κατ' ἄνθρωπον εἰς Ἱεροσόλυμα, προετίμησε τὴν διὰ τῆς Ἱεριχοῦς ὁδόν, ἵνα καὶ διὰ τῆς ὁδοιπορίας αὐτοῦ ταύτης διδάξῃ ἡμᾶς, ὅτι ἀνήγαγε δι' ἑαυτοῦ τὸν τραυματίαν ἄνθρωπον πρὸς τὴν τῆς εἰρήνης ὅρα-

σιν. Μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ποθούντων νὰ ἴδωσι τὸν Σωτῆρα κατελέγετο καὶ ὁ Ζακχαῖος, ὁ ἀρχιτελώνης τῆς Ἱεριχοῦς, ὅστις ἠδυνάτει νὰ ἴδῃ τὸν Ἰησοῦν, διότι ἦν μικρὸς τὸ ἀναστημα· ἐπειδὴ ὄντως μικρὸς εἶνε ὁ περὶ τὰ μικρὰ καὶ οὐτιδανὰ ἀναστρεφόμενος, ὁ μὴ φθάσας εἰς τὴν τῶν ἀρετῶν τελειότητα, ἀλλὰ διὰ τῶν παθῶν σμικρύνων τὸ πνευματικὸν αὐτοῦ ἀνάστημα. Δὲν δύναται ὁ τοιοῦτος, ἀτελῆ ἔχων τὴν ψυχὴν ἐν τῇ κατ' ἀρετὴν πολιτείᾳ, νὰ ἴδῃ τὸν παντέλειον Θεόν· ὅθεν ἐπὶ τὴν συκομορέαν ἀνέρχεται. Ἀφίησι τὰς γηΐνους σκέψεις καὶ μεταρσιοῖ τὸν νοῦν ὅπως δυνηθῇ νὰ ἀτενίσῃ πρὸς τὸ ἀπρόσιτον φῶς τῆς θεότητος· ἀφίησι τὴν γῆν ἐν ᾗ ἀναστρέφεται, δοῦλος τῶν παθῶν τυγχάνων, καὶ ὑπερθεν τῆς ἁμαρτίας ἀνόμενος ζητεῖ νὰ ἴδῃ τὸν Κύριον. Τοῦτο καὶ ἡ ἐκλογὴ τοῦ δένδρου ἐφ' οὗ ἀνέβη διδάσκει, διὰ τοῦ συνθέτου αὐτοῦ ὀνόματος τὸ σύνθετον ξύλον τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ πονηροῦ σημαῖνον. Τότε, ὅταν τῆς ἁμαρτίας ὑπεραρθῇ ὁ ἄνθρωπος, βλέπει τὸν φωτοδότην Σωτῆρα καὶ ἀκούει αὐτοῦ λέγοντος, *σπεύσας κατάβηθι*· ἤτοι ἀνέβης διὰ τῆς μετανοίας ἐφ' ὑψηλότερον βίον, κατάβηθι διὰ τῆς ταπεινοφροσύνης, μήποτε σὲ ὑποσκελίσῃ ἡ ὑψηλοφροσύνη· σπεῦσον ταπεινώθητι, ἐπειδὴ ἐὰν ταπεινωθῇς, *ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖνε*, διότι «ἐπὶ τίνα ἐπιβλέψω, (λέγει ὁ Κύριος), ἀλλ' ἢ ἐπὶ τὸν ταπεινόν, καὶ ἡσύχιον, καὶ τρέμοντα τοὺς λόγους μου[1]»;

Ταῦτα μυσταγωγηθέντες, τὸν Ζακχαῖον μιμησώμεθα, καὶ μὴ τῆς τοῦ τελώνου μετανοίας ὑπολειφθῶμεν. Καὶ ἡμεῖς πράγματι ἐν Ἱεριχῷ εὑρισκόμεθα, εἰς τὰς ματαιότητας τοῦ κόσμου παραδοθέντες. ὁ δὲ Σωτὴρ διέρχεται, καθ' ἑκάστην διὰ τῶν εὐαγγελικῶν διδασκαλιῶν εὐαγγελιζόμενος σωτηρίαν. Καταλίπωμεν τὸ γηΐνον φρόνημα, καὶ ὑπεράνω τῆς συκομορέας, ἤτοι τῆς ἁμαρτίας γενώμεθα, διότι ἄλλως ἀδύνατον νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστόν, ἂν μὴ τὴν ἐπισκοτοῦσαν ἡμᾶς ἁμαρτίαν ἀποδιώξωμεν· ὦμεν συμπαθεῖς καὶ οἰκτίρμονες πρὸς τοὺς ἐν δυσπραγίᾳ ὁμοίους ἡμῖν ἀνθρώπους, εἰδότες ὅτι «ἐλέῳ θερα-

1) Ἡσ. ξς' 2.

πεύεται ὁ Θεός, καὶ ἔλεον οὐχὶ θυσίαν ζητεῖ· καλλιεργήσωμεν τὴν ἐντολὴν τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης, ἵνα καὶ πρὸς ἡμᾶς εἴπῃ ὁ Σωτήρ, **ἐν τῷ οἴκῳ σου δεῖ με μεῖναι.**

ΜΑ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Ις' Κυριακῆς.

Λουκᾶ κεφ. ιη' 9 Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην·
10 *Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι· ὁ εἷς φαρισαῖος, καὶ ὁ ἕτερος τελώνης.*
11 *Ὁ φαρισαῖος σταθεὶς πρὸς ἑαυτόν, ταῦτα προσηύχετο· ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης·*
12 *Νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι.*
13 *Καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἑστώς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι· ἀλλ' ἔτυπτε τὸ στῆθος αὐτοῦ λέγων, ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.*
14 *Λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ ἐκεῖνος. Ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.*

Ἐπειδὴ τὸ τῆς ὑπερηφανείας πάθος πλέον τῶν ἄλλων τῶν συμφύτων τῇ ἀνθρωπίνῃ ἀθλιότητι κατακυριεύει τῆς ψυχῆς καὶ ἐνοχλεῖ ταῖς ἀνθρωπίναις γνώμαις, τούτου ἕνεκεν ὁ Σωτὴρ δὲν λείπει ἵνα τὸ πάθος τοῦτο ἐκκαθάρῃ, πολλαχοῦ καὶ πολλάκις περὶ τούτου διδάσκων, καθ' ἃ καὶ ἐν τῇ παρούσῃ ποιεῖται περιστάσει. ὅτε εἶπε καὶ *πρός τινας τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς λοιποὺς τὴν παραβολὴν ταύτην.*

Τὸν σκοπὸν τῆς παραβολῆς προδηλοποιεῖ εἰς ἡμᾶς ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἐν τοῖς προεισαγωγικῶς, ὡς εἰπεῖν, ὑπ' αὐτοῦ εἰρημένοις τούτοις. Ἐν αὐτοῖς ὑποδεικνύει ὅτι πολλὰ τὰ τῆς φιλαυτίας βλαστήματα, ὅτι ἐξ αὐτῆς φύονται ἡ **οἴησις**, ἡ ἀληθὴς πανώλης τοῦ λογικοῦ, ἡ ὑποθάλπουσα καὶ τρέφουσα αὐτὸ μὲ παντοίας πλάνας· ἡ **ἀλαζονεία** καὶ ἡ **κενοδοξία**, αἱ διὰ τῆς συμφύτου αὐταῖς ματαιοφροσύνης παραφέρουσαι τὸν ἄνθρωπον καὶ καθιστῶσαι ἀχρήστους τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις· ἐπὶ πᾶσι δὲ ἡ **ὑπερηφάνεια**, ἥτις εἶνε ἀθέτησις Θεοῦ· διότι, ὅταν τις οὐχὶ εἰς τὸν Θεόν, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν ἐπιγράφῃ τὰ κατορθώματα, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ, ἢ ἀντίθεος γίνεται, ἀρνούμενος τὸν Θεόν. Ὁ οἰηματίας καὶ ἀλαζὼν ἐπὶ τοσοῦτον παραφέρεται, ὥστε τολμᾷ νὰ ἰσομετρῆται πρὸς αὐτὸν τὸν πλάστην. Ἐξετάζοντες δὲ τὴν ἀρχὴν τῶν δεισιδαιμονιῶν καὶ τὴν πηγὴν τῶν ψευδῶν λατρειῶν, ἀνευρίσκομεν ταύτας ἐν τῇ οἰήσει καὶ τῇ ἀλαζονείᾳ ἐγκειμένας. Ἡ τόλμη ἡμῶν, ὅπως κρίνωμεν καὶ αἰτιολογῶμεν πράγματα ὑπερβαίνοντα τὴν ἡμετέραν δύναμιν, ἡ θρασύτης, ὅπως ζητῶμεν ἐπιμόνως νὰ κατανοήτωμεν τὸ ἀκατανόητον, παρασύρει εἰς ἀντιθέους πλάνας. Ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ δὲν τολμᾷ νὰ προφέρῃ οὔτε τὰ ἐλαφρότατα παράπονα κατὰ τῶν ἐπιγείων ἡγεμόνων, δὲν φοβεῖται νὰ ἐξεγείρηται ὁ δείλαιος κατὰ τῶν ὑψηλῶν βουλῶν τοῦ Θεοῦ, οὗτινος ἀγνοεῖ τὴν μεγαλειότητα· ἐπὶ τοσοῦτον δὲ θράσους χωρεῖ, ὥστε ἐκκαλεῖ τὰς κρίσεις αὐτοῦ εἰς ἐπίκρισιν. Ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ γνωρίζει ὅτι προσκρούει εἰς τὸν ἡγεμόνα αὐτοῦ, προφέρων μετ' ἀδιαφορίας τὸ ὄνομά του, ἐν αὐθαδεστάτῃ ἀσεβείᾳ ὀμνύει ἀσυστόλως τὸ μέγα καὶ φοβερὸν τοῦ Θεοῦ ὄνομα, ὅπως ὑποστηρίξῃ ψεῦδος, χορηγοῦν εἰς αὐτὸν ὑλικόν τι ὄφελος. Ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ὑπακούει ἄνευ γογγυσμοῦ εἰς τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐπὶ γῆς ἀρχόντων, τολμᾷ νὰ διαδικάζηται πρὸς τὸν αἰώνιον Θεόν, νὰ ζητῇ ὅπως συνάψῃ μετ' αὐτοῦ συμφωνίας καὶ συνθηκολογίας, καὶ δὲν τρέμει, ἀλλὰ καταφρονεῖ αὐτοῦ, ὅταν δὲν πληρωθῶσιν αἱ ἀπαιτήσεις του. Εἰς ταῦτα ἐξωθεῖται ὑπὸ

τῆς ἀλαζονείας καὶ τῆς οἰήσεως, καὶ ἐνισχύεται ἐκ τῆς μὴ ἀμέσου τιμωρίας τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ. Παραγνωρίζει ὁ δείλαιος τὴν ἄφατον ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, μὴ θέλοντος τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τοῦ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν· δὲν σκέπτεται ὅτι ἂν μένῃ ἀτιμώρητος ἡ ἀσέβεια αὐτοῦ, τοῦτο προέρχεται διότι δὲν ἦλθεν ἔτι ἡ τῆς δίκης ἡμέρα, διὰ δὲ τῆς οἰήσεως καὶ ὑπερηφανείας αὐτοῦ ἐξοργίζει τὸν Θεόν, ὅς, κατὰ τὸ γεγραμμένον, «ὑπερηφάνοις ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν.» Τοῦτο τὸ πάθος τὸ ἀντίθεον ὁ Κύριος διὰ τῆς παραβολῆς ταύτης ἐπαγγέλλεται νὰ θεραπεύσῃ· ὅθεν *εἶπε καὶ πρός τινας τοὺς πεποιθότας ἐφ' ἑαυτοῖς, ὅτι εἰσὶ δίκαιοι, καὶ ἐξουθενοῦντας τοὺς λοιπούς, τὴν παραβολὴν ταύτην.* Ἐγκυψάτω πᾶς τις ἐν τῇ μελέτῃ αὐτῆς. Ἐὰν ὁ τοιοῦτος ἐγένετο εὐτυχὴς ἐξ ἀγαθότητος τοῦ πλάστου, μὴ τολμήσῃ νὰ καταβασανίζῃ ἄλλα πλάσματα, λησμονῶν ἐν τῇ οἰήσει καὶ τῇ ὑπερηφανείᾳ αὐτοῦ, ὅτι δυνατὸν νὰ γείνῃ καὶ αὐτὸς θῦμα αὐτῶν. Μὴ καὶ ταῦτα, ὡς αὐτὸς δὲν δουλεύουσι τὸν αὐτὸν Κύριον; μὴ ὁ αὐτὸς ὕψιστος τῶν ἁπάντων δεσπότης δὲν ἐπαγρυπνεῖ ὑπὲρ τῆς συντηρήσεως αὐτῶν; Μὴ ὑπολαμβανέτω οὗτος τὸ λογικὸν αὐτοῦ ἀνώτερον πάντων τῶν ἄλλων τῆς γῆς κατοίκων· μὴ κατακρινάτω ὅ,τι ὑπερβαίνει τὴν κατάληψιν αὐτοῦ· μὴ μεγαλορρημονήτω ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ ἀντιλήψει καὶ κρίσει, ἀλλ' ἀναμιμνησκόμενος, ὅτι «λογισμοὶ θνητῶν πάντες δειλοὶ καὶ ἐπισφαλεῖς αἱ ἐπίνοιαι αὐτῶν», ἐγέτω διηνεκῶς τὴν δᾷδα τοῦ ἐξ ἀποκαλύψεως λόγου φωτεινὴν νεφέλην ὁδηγοῦσαν τὰ βήματα τοῦ νοὸς αὐτοῦ ἐν τῇ σκοτεινῇ νυκτὶ τῇ περιβαλλούσῃ διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου σαρκίου τὴν διάνοιάν του, ἐπιλέγων διηνεκῶς μετὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ, «λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ νόμος σου καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου», (ψαλμ. ριη' 105).

Τὴν ὑπερηφάνειαν, ἥτις ἀποσκοτίζει τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποπλανᾷ αὐτὸν εἰς τὸ νὰ μεγαλοφρονῇ ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ κρίσει καὶ ἀντιλήψει· τὴν ὑπερηφάνειαν, ἥτις παρασύρει αὐτὸν εἰς τὸ νὰ ἐξουθενῇ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὡς ἥττονας καὶ ὑποδεεστέρους ἑαυτοῦ, ἐκκαθαίρων ὁ Σωτὴρ τὴν παραβο-

λὴν ταύτην εἶπε, δείξας ἅμα, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Θεοφύλακτος, «ὅτι ἡ δικαιοσύνη τἄλλα θαυμαστή τις οὖσα καὶ πλησίον τοῦ Θεοῦ τὸν ἄνθρωπον ἱστῶσα, ὅταν τὴν ὑπερηφανίαν προσλάβηται, εἰς τὰ κατώτατα τὸν ἄνθρωπον ἀπορρίπτει, καὶ ὡς δαίμονα ποιεῖ τὸν τέως ἰσόθεον χρηματίζοντα». Ἀκούσωμεν λοιπὸν τοῦ Σωτῆρος παραβολικῶς ἡμᾶς διδάσκοντος.

Ἄνθρωποι δύο ἀνέβησαν εἰς τὸ ἱερὸν προσεύξασθαι· ὁ εἷς φαρισαῖος καὶ ὁ ἕτερος τελώνης Πρὶν προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἠθικὴν ἀνάλυσιν τῆς περικοπῆς ταύτης, ἐπισκοπήσωμεν τὰ πρόσωπα, ἅτινα ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἐξέλεξεν ὁ Σωτήρ, ἵνα ἐναργεστέραν καταστήσῃ τὴν ἀντιπαράστασιν καὶ ἀντίθεσιν ἐν τῷ πνεύματι τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ.

Εἷς φαρισαῖος, εἷς τῶν μεγαλοφρονούντων ἐκείνων ὅτι ἔχουσιν ἰδιαιτέρως ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ νόμου καὶ τῆς θρησκείας, καὶ ὅτι διὰ τῆς γνώσεως ταύτης εὐαρεστοῦσι παρὰ πολὺ εἰς τὸν Θεόν· καὶ εἷς τελώνης, εἷς τῶν πλεονεκτῶν, σκληροκαρδίων καὶ χαμερπῶν ἐκείνων, τῶν ἴσα τοῖς ἁμαρτωλοῖς λογιζομένων, ἀντιμέτωποι ἀλλήλων παρατίθενται. Ἡ προκατάληψις φέρει τὸ πνεῦμα συμπαθῶς πρὸς τὸν πρῶτον, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον ἡ ἀντιπαράθεσις γίνεται πρὸς ἄνθρωπον μεγάλως μισούμενον[1] ὑπὸ τῶν Ἰουδαίων τῶν δυσφορούντων τὴν ρωμαϊκὴν ἐξουσίαν.

Ἵνα ἐναργεστέραν μὲν ποιήσηται ὁ Σωτὴρ τὴν ἀντίθεσιν καὶ ἀντιπαράθεσιν, δραστηριώτερον δὲ ἐπιδράσῃ ἐπὶ τοῦ πνεύμα-

1) Ἡ συχνὴ ἐν τοῖς εὐαγγελίοις μνημόνευσις αὐτῶν ἴσα τοῖς ἁμαρτωλοῖς καὶ ταῖς πόρναις τιμωμένων[1], παρέχει εἰς ἡμᾶς ἀσφαλῆ ἰδέαν ἐκτιμήσεως τοῦ βαθμοῦ τῆς περιφρονήσεως ἣν ἡ τάξις αὕτη τῶν τελωνῶν ἐνέπνεεν εἰς τοὺς ἰουδαίους, ἐν ᾧ ἡ παρὰ τοῖς Ἕλλησι συγγραφεῦσι περιφρονητικὴ ἐπίσης αὐτῶν μνεία διδάσκει ἡμᾶς ὅτι δὲν ἀπήλαυον οὗτοι κρείττονος ὑπόληψιν καὶ παρὰ τοῖς ἔξω[2]· ἐν ᾧ οἱ φαρισαῖοι τοὐναντίον ἦσαν «τύναγμά τι Ἰουδαίων, δοκοῦν εὐσεβέστερον εἶναι τῶν ἄλλων, καὶ τοὺς νόμους ἀκριβέστερον ἀφηγεῖσθαι[3]».

1) Ματθ. θ' 10. κα' 31,32 Λουκ. ιε' 1. 2) Λουκιαν. Νεκρομάντ. § 11. Θεοφράστ. χαρακτ. κεφ. ς'. 3) Ἰωσήπ. περὶ Ἰουδ. πολιτ. βιβλ. Α' κεφ. ε' § 2.

τος τῶν ἀκροατῶν αὐτοῦ, παρίστησι τὰ ἐκ τῶν ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων φαινομένων κοινωνικῶν τάξεων ληφθέντα πρότυπα, ἀναβάντα εἰς τὸ ἱερὸν ἵνα προσευχηθῶσιν· ἐν τῇ προσευχῇ δὲ αὐτῶν καταδείκνυσι τὴν ἐνυπάρχουσαν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν φαινομένων ἀπατηλῶν ἐξωτερικῶν ἀπόψεων καὶ τῆς ἀφανοῦς εἰς τοὺς ἀνθρωπίνους ὀφθαλμοὺς πραγματικότητος. Ἑκάτερος προσηυχήθη πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ πόσον διαφόρως ἀνηνέχθη πρὸς αὐτόν; Εὐγνώμονος ἀνθρώπου λόγοις ἐξ ἀρχῆς ἐχρήσατο ὁ φαρισαῖος, ἀλλ' εὐθὺς ὑπὸ τοῦ τύφου τῆς ὑπερηφανείας καταληφθείς, εἰς ἐσχάτην ἄνοιαν ἐξέπεσε· τοὐναντίον ὁ τελώνης ἐπὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ προσπεσών, καὶ τὴν τούτου ὀργὴν διὰ τῆς μετανοίας πειραθεὶς νὰ ἀποτρέψῃ, τοῦ ποθουμένου ἔτυχε, καὶ κατέβη δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ.

Ἐν τῷ ἀποτελέσματι τούτῳ τῆς δεήσεως τοῦ τελώνου καθορῶμεν τὴν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν τῆς ἀληθοῦς προσευχῆς, ἥτις καὶ τὰς ἐπὶ πολὺ ἀγόνους ἔτι ψυχὰς θεωρημάτων ἀληθείας πεπληρωμένας καθίστησι, καθ' ἃ διδασκόμεθα ἐκ τῶν προϊόντων λόγων τῆς παραβολῆς ταύτης, καθ' ἣν, *ὁ φαρισαῖος* **σταθεὶς** *πρὸς ἑαυτὸν ταῦτα προσηύχετο.* Ἐν τῷ *σταθεὶς* τούτῳ ὁ Κύριος τὸ ὑψηλόφρον καὶ ἀταπείνωτον τοῦ φαρισαίου ἐπισημαίνει. Εἰ καὶ ἐν τόπῳ ἱερῷ ἵστατο, εἰ καὶ πρὸς τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν καὶ δεσπότην τὰς εὐχὰς αὐτοῦ ἀνέφερεν, οὐδὲν τῶν ἐξωτερικῶν αὐτοῦ σημείων ὑπενέφαινε ταπείνωσιν καὶ συντριβήν, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ στάσις τοῦ σώματος προέδιδεν ἀγερωχίαν καὶ κομπορρημοσύνην· ἐν ᾧ «πάντες οἱ ἄνθρωποι ἀνατείνομεν τὰς χεῖρας εἰς τὸν οὐρανὸν εὐχὰς ποιούμενοι[1]» ἐν ᾧ καὶ ἐν ἀγνωσίᾳ ἔτι διακειμένη ἡ ἀνθρωπότης διὰ τοιούτων ἐνδείξεων ἐξωτερικοῦ σεβασμοῦ τὰς πρὸς τὸν Θεὸν αὐτῆς εὐχὰς ἐποιεῖτο[2], ὁ φαρισαῖος, μετὰ ἰταμότητος καὶ αὐθαδείας *σταθεὶς* **πρὸς ἑαυτὸν** *ταῦτα προσηύχετο.*

Τινὲς τῶν ἑρμηνευτῶν ὑπέλαβον ὅτι τὸ *πρὸς ἑαυτὸν* ἀποδίδοται εἰς τὸ *προσηύχετο,* ὅθεν ἐξήγησαν τὴν φράσιν ταύτην διὰ τοῦ σταθείς, «ταῦτα ἐν ἑαυτῷ, ἤτοι σιγῇ προσηύχετο».

1) Ἀριστοτ. περὶ κόσμ. κεφ. ϛ'. 2) Ἰλιάδ. Α' στ. 449.

Εἰ καὶ πολλάκις οἱ ἰδιῶται παρ' Ἑβραίοις προσευχόμενοι ταπεινοτέρᾳ ἐχρῶντο φωνῇ, τοῦτο ὅμως παρ' αὐτοῖς διεσημαίνετο οὐχὶ διὰ τῆς ἐν τῇ ἀνωτέρῳ εὐαγγελικῇ περικοπῇ ἀπαντώσης φράσεως, ἀλλὰ διὰ τοῦ «λαλεῖν ἐν τῇ καρδίᾳ[1]», ὅθεν ὀρθότερον, παρ' ἡμῖν κριταῖς, ἄλλοι ἀναφέρουσι τοῦτο εἰς τὸ *σταθείς*, ἐπειδὴ ἡ ἐκ τῆς ἀποδόσεως ταύτης ἐξαγομένη ἔννοια, ὅτι *ὁ φαρισαῖος ἀποκεχωρισμένος τῶν ἄλλων προσηύχετο*, ἀνταποκρίνεται πρός τε τὸ ἐφ' ἑαυτοὺς μεγαλόφρον τῶν φαρισαίων καὶ τὸ αὔθαδες τῆς τοῦ ἀνθρώπου τούτου προσευχῆς, ἧς μνημονεύει ὁ Σωτήρ, ἐχούσης ὧδε· *Ὁ Θεός, εὐχαριστῶ σοι, ὅτι οὐκ εἰμὶ ὥσπερ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνθρώπων, ἅρπαγες, ἄδικοι, μοιχοί, ἢ καὶ ὡς οὗτος ὁ τελώνης· νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι.*

Ἐν τοῖς ῥήμασι τούτοις τοῖς ἐν τῷ στόματι τοῦ προσευχομένου φαρισαίου τιθεμένοις ἅπασα ἡ τῶν ἀνθρώπων τούτων οἴησις καὶ ἄνοια ἀποκαλυπτομένη κατελέγχεται. Ἀξιοῦντες ὅτι ἦσαν εὐσεβέστεροι τῶν ἄλλων, μέχρις ὕβρεων πρὸς τὸν Θεὸν ἐξικνοῦντο, πεποιθότες ἐφ' ἑαυτοὺς ὅτι ἦσαν δίκαιοι, καὶ ἐξουθενοῦντες τοὺς ἄλλους. Καίπερ ὅμως μέγα ἐφρόνουν ἐν τῇ ὑπ' αὐτῶν ἀκριβώσει τοῦ πατρίου νόμου, καίπερ ἐδόκουν ὅτι μετ' ἀκριβείας ἐξήγουν τὰ νόμιμα, οὐχ ἧττον· καίπερ εἶχον περιβομβοῦντας ἐν τοῖς ὠσὶν αὐτῶν τοὺς λόγους Ἄννας τῆς μητρὸς τοῦ Σαμουὴλ ἐπιλεγούσης «μὴ καυχᾶσθε, καὶ μὴ λαλεῖτε ὑψηλὰ εἰς ὑπεροχήν· μὴ ἐξελθέτω μεγαλορρημοσύνη ἐκ τοῦ στόματος ὑμῶν[2]»· καίπερ ἤκουον Ἰησοῦ τοῦ υἱοῦ Σειράχ λέγοντος, «ἀρχὴ ὑπερηφανίας ἁμαρτία, καὶ ὁ κρατῶν αὐτῆς ἐξομβρήσει βδέλυγμα· διὰ τοῦτο . . . ῥίζας ἐθνῶν ὑπερηφάνων ἐξέτιλεν ὁ Κύριος, καὶ ἐφύτευσε ταπεινοὺς ἀντ' αὐτῶν[3]»· καίπερ ἤκουον τοῦ παροιμιαστοῦ διακηρύσσοντος, «θρασὺς καὶ αὐθάδης καὶ ἀλαζὼν λοιμὸς καλεῖται[4]», καὶ «ἀκάθαρτος παρὰ τῷ Θεῷ πᾶς ὑψηλοκάρδιος[5]»· καίπερ εἶχον τὸν προφητάνακτα ἐπιλέγοντα «τὸν καταλαλοῦντα λάθρα τοῦ πλησίον αὐτοῦ, τοῦτον ἐξε-

1) Βασιλ. Α' α' 13 2) αὐτόθι 6' 3. 3) Σοφ. Σειρ. ι' 13—15. 4) Παροιμ. κα' 24. 5) αὐτόθι ις' 5.

δίωκον· ὑπερηφάνῳ ὀφθαλμῷ. . . τούτῳ οὐ συνήσθιον[1]», μεθ' ὅλα ταῦτα μέγα ἐφ' ἑαυτοὺς φρονοῦντες, καὶ τοὺς ἄλλους ἐξουθενοῦντες, ἠσέβουν πρὸς τὸν Θεόν, τὸν ὑπερηφάνοις ἀντιτασσόμενον, ταπεινοῖς δὲ δίδοντα χάριν.

Ἐν τῇ τάξει ταύτῃ τῶν ὑπερηφάνων καὶ οἰηματιῶν καταλελεγμένος ὁ φαρισαῖος τῆς παρούσης παραβολῆς, εὐγνώμονος μὲν ἀνθρώπου λόγους ἐν ἀρχῇ φθέγγεται, *ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ σοι* λέγων, ἀλλ' εὐθὺς ὑπὸ τοῦ τύφου τῆς ὑπερηφανείας σκοτιζόμενος, καὶ τῶν εὐγνωμόνων λόγων τὴν χάριν ἀπαλείφει, καὶ ἑαυτὸν ἀνοίας πεπληρωμένον ἀναδείκνυσιν. *Ὁ Θεὸς εὐχαριστῶ σοι*, εἶπεν, οὐχὶ ὅτι ἐποίησάς με καὶ συνέτισάς με, ἵνα ἀπέχω ἀπὸ ἀδικίας, ἀπὸ ἁρπαγῆς, ἀπὸ μοιχείας, ἀλλ' *ὅτι οὐκ εἰμί*. Εἰς ἑαυτὸν προσῆψε τὸ κατόρθωμα, καὶ εἰς τὴν ἰσχὺν αὐτοῦ ἀνέγραψε τὴν ἐπιτυχίαν, (ἐὰν ὄντως τὰς ἀρετὰς ταύτας ἐκέκτητο καὶ τῶν παθῶν ἀνώτερος διὰ ἔλεον ἠδυνήθη, νὰ ἀναδειχθῇ), ὅθεν καὶ τοὺς ἄλλους ἐξουθενεῖ καὶ τοῦ συμπροσευχομένου τελώνου καταφρονεῖ, λησμονῶν, ὅτι χάριτι εἶχε τὰ ἀλλότρια ἀγαθά, καὶ ὅτι αὐτὸς ἐπίσης γυμνὸς ἦν «ὅσον ἐπὶ τῇ οἰκείᾳ δυνάμει, δωρεὰν δὲ ἐνεδύθη διὰ ἔλεον».

Νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου, ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι. Ὁ Μωϋσῆς μίαν μόνην δημοσίαν νηστείαν ἐνομοθέτησε[2] κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ ἐξιλασμοῦ, ἥτις ἤγετο τῇ δεκάτῃ ἡμέρᾳ τοῦ ἑβδόμου μηνός, συριστὶ *τίσρι* καλουμένου. Ἐν τοῖς ὕστερον χρόνοις καὶ ἄλλαι νήστιμοι ἡμέραι καθωρίσθησαν, ἐξ ἧς ἄλλαι μὲν ἦσαν τακταί, ἄλλαι δὲ ἔκτακτοι. Ὁ φαρισαῖος τὸ μὲν *νηστεύω δὶς τοῦ σαββάτου* ἀλαζονευόμενος ἀντέταξε πρὸς τὸ τῆς μοιχείας πάθος, διότι ἀπὸ τρυφῆς ἡ λαγνεία· τὸ δὲ *ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι* ἀντιπαρέθετο εἰς τὸ ἅρπαγες καὶ ἄδικοι. Οἱ Ἑβραῖοι ἀπὸ πάντων τῶν καρπῶν τῆς γῆς καὶ ἀπὸ τῶν ἡμέρων ζώων ὤφειλον νὰ ἀποφέρωσι διπλοῦν δέκατον, ἐξ ὧν τὸ μὲν πρῶτον ἀνῆκεν εἰς τοὺς Λευίτας, τὸ δὲ δεύτερον ἀπεχώριζον μὲν δι' ἑαυτούς, ἀλλ' ἐδαπάνων πρὸς κοινὰς εὐωχίας· ὅθεν ἵνα δείξῃ ὅτι ἠναντιοῦτο εἰς τὴν ἁρπαγὴν καὶ

1) Ψαλμ. ρ' 5. 2) Λευῖτ. ις' 29--31, κγ' 27—30.

τὴν ἀδικίαν, ἐπήγαγε τὸ *ἀποδεκατῶ πάντα ὅσα κτῶμαι*, σημάνας ὅτι ὄχι μόνον δὲν πλουτίζω ἐξ ἁρπαγῆς καὶ ἀδικίας, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐμαυτοῦ προσδίδωμι.

Οὕτως ἐγωϊστική, οὕτως ὑπερήφανος καὶ ἀτάσθαλος ἐγένετο ἡ τοῦ φαρισαίου προσευχή· ὁποία δὲ ἡ τοῦ ἑτέρου τοῦ ἐπίσης εἰς τὸ ἱερὸν ἀναβάντος ἵνα προσευχηθῇ; *Καὶ ὁ τελώνης μακρόθεν ἑστώς, οὐκ ἤθελεν οὐδὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς εἰς τὸν οὐρανὸν ἐπᾶραι· ἀλλ' ἔτυπτεν εἰς τὸ στῆθος αὐτοῦ, λέγων, ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.* Μακρόθεν τοῦ φαρισαίου ἵστατο καὶ ὄχι μόνον διὰ τῆς τοπικῆς ἀποστάσεως, ἀλλὰ διά τε τοῦ σχήματος, διά τε τοῦ λόγου καὶ διὰ τῆς κατανύξεως τῆς καρδίας αὐτοῦ πολὺ τοῦ ἀτασθάλου ἐκείνου καὶ ὑπερηφάνου ἀπεῖχε· συνεστέλλετο καὶ ἀπέφευγε νὰ ὑψώσῃ τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ πρὸς τὸν οὐρανόν, τῆς τῶν ἄνω θέας κρίνων ἀναξίους, τοὺς θελήσαντας ἵνα βλέπωσι τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς καὶ καρπῶνται· ἔπειτα τὸ στῆθος ἔτυπτε, πλήσσων οἱονεὶ τὴν καρδίαν, γενομένην ταμεῖον πονηρῶν βουλευμάτων, καὶ εἰς αἴσθησιν ταύτην διήγειρεν ὡς καθεύδουσαν· τέλος ἐν ψυχῇ συντετριμμένῃ καὶ διὰ τῆς μετανοίας ἐξαγνισθείσῃ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐπεκαλεῖτο, ἀναφωνῶν, **ὁ Θεὸς ἱλάσθητί μοι τῷ ἁμαρτωλῷ.** Ὅθεν ὁ Κύριος, ὃς «ὑπερηφάνοις μὲν ἀντιτάσσεται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν[1]», ἐσπλαγχνίσθη αὐτῷ, καὶ κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, διότι ἐταπεινώθη ὑπὸ τὴν κραταιὰν χεῖρα τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Θεὸς ὕψωσεν αὐτόν· δι' ὃ περὶ αὐτοῦ εἶπεν ὁ Σωτήρ, *λέγω ὑμῖν, κατέβη οὗτος δεδικαιωμένος εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, ἢ ἐκεῖνος· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται.*

Ταῦτα διηνεκῶς ἐν νῷ ἔχοντες καὶ μὴ ἀμνημονοῦντες τῶν λόγων τοῦ Κυρίου διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος, «λέγεσὺ τὰς ἀνομίας σου πρῶτος ἵνα δικαιωθῇς[2]», εἰς τὰς θερμὰς συζάσεις τῆς μητρὸς ἐκκλησίας πειθόμενοι, «φαρισαίου φύγωμεν ὑψηγορίαν, καὶ τελώνου μάθωμεν τὸ ταπεινὸν ἐν ξενάγμοῖς, πρὸς τὸν Σωτῆρα κραυγάζοντες· ἱλάσθητι μόνε ἡμῖν εὐδιάλλακτε»,

1) Πέτρ. καθολ. ε' 5. 2) Ἠσ. μγ' 26.

ΜΒ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τοῦ Ἀσώτου.

Λουκᾶ κεφ. ιε' 11 Εἶπεν ὁ Κύριος τὴν παραβολὴν ταύτην, Ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς·
12 Καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί, Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας. Καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον.
13 Καὶ μετ' οὐ πολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησεν εἰς χώραν μακράν, καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως.
14 Δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην, καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι.
15 Καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἑνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης· καὶ ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς αὐτοῦ βόσκειν χοίρους.
16 Καὶ ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι· καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ.
17 Εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθὼν εἶπε, πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύουσιν ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι;
18 Ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου·
19 Καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου· ποίησόν με ὡς ἕνα τῶν μισθίων σου.
20 Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ. Ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ

αὐτοῦ, καὶ ἐσπλαγχνίσθη, καὶ δραμὼν ἐπέπεσεν
ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ, καὶ κατεφίλησεν αὐτόν.
21 Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐ-
ρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος
κληθῆναι υἱός σου.
22 Εἶπε δὲ ὁ πατήρ, πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, ἐξενέγ-
κατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην, καὶ ἐνδύσατε αὐ-
τόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ
ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας·
23 Καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε,
καὶ φαγόντες εὐφρανθῶμεν·
24 Ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε· καὶ
ἀπολωλὸς ἦν, καὶ εὑρέθη. Καὶ ἤρξαντο εὐφραίνε-
σθαι.
25 Ἦν δὲ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ· καὶ
ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ, ἤκουσε συμφω-
νίας καὶ χορῶν.
26 Καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα τῶν παίδων, ἐπυνθάνε-
το τί εἴη ταῦτα.
27 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἥκει· καὶ ἔθυ-
σεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, ὅτι
ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν.
28 Ὠργίσθη δέ, καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν. Ὁ οὖν πα-
τὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν.
29 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί, ἰδού, τοσαῦτα ἔτη
δουλεύω σοι, καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλ-
θον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ
τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ.
30 Ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος, ὁ καταφαγών σου τὸν βίον
μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον
τὸν σιτευτόν.

31 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ, τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν.
32 Εὐφρανθῆναι δὲ καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλὼς ἦν, καὶ εὑρέθη.

Ἔφθασεν ἡ εὐαγγελικὴ φιλοσοφία ἀπὸ τῶν κάτω καὶ μερικῶν ἀνάγουσα ἡμᾶς εἰς τὰ καθόλου καὶ τελειότερα. Ἀφ' οὗ ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν τοῦ Ζακχαίου μετάνοιαν καὶ τὴν τοῦ τελώνου ταπείνωσιν, ὑπογράφει ἤδη ἡμῖν καθόλου τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τὴν ἀθλιότητα, ἣν ἀρχῆθεν ὑπέστη αὕτη, ἐκ νεωτερικῶν ὁρμῶν δραπετεύσασα τῆς τοῦ Θεοῦ ἐντολῆς καὶ πρὸς τὸν χοιρώδη βίον αὐτομολήσασα, ἐν ᾧ καὶ ἀνεστρέφετο, ἄχρις οὗ ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γαληνότης φθάσασα μακρόθεν, διὰ τῆς τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου σαρκώσεως ἐνηγκαλίσατο ταύτην, καὶ πρὸς τὴν πρώτην εὐγένειαν ἐπανήγαγεν.

Ἡ ἐν τῇ εὐαγγελικῇ ταύτῃ περικοπῇ ἐκτιθεμένη παραβολὴ ἀνάγεται μὲν εἰς τὰς ἐπὶ τῶν χρόνων τῆς ἐν ἀνθρώποις παρουσίας τοῦ Σωτῆρος σχέσεις τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν, σύναμα ὅμως ἐφαρμόζεται ἐν πάσῃ ἐποχῇ καὶ χρονικῇ περιόδῳ, ὑποκαθισταμένων ἐν τῇ θέσει τῶν δύο υἱῶν τοῦ ἀνθρώπου, ἀντὶ τῶν Ἰουδαίων καὶ τῶν ἐθνικῶν, τῶν δικαίων καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν.

Ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς. Ἐρωτῶν ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος «τίς ἐστιν οὗτος ὁ ἄνθρωπος»; δίδωσι τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας, ἀποκρινάμενος, «ὁ πατὴρ τῶν οἰκτιρμῶν καὶ Θεὸς πάσης παρακλήσεως»· περὶ τούτου δὲ σύμπαντες οἱ ἑρμηνευταὶ συμφωνοῦσιν. Ὅσον ἀφορᾷ τοὺς δύο υἱοὺς οἱ μὲν ἀρχαιότεροι, οἷς καταριθμεῖται καὶ ἡ χρυσήλατος σάλπιγξ, ἐννοοῦσι τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς· ἄλλοι δέ, ἐκ τῶν νεωτέρων, ἐπὶ τὴν διαγωγὴν τοῦ πρεσβυτέρου υἱοῦ, (δυσαρεστηθέντος ἐπὶ τῇ ὑποδοχῇ ἧς ἔτυχε παρὰ τῷ πατρὶ ὁ μετανοήσας καὶ ἐπιστρέψας νεώτερος υἱός), ἀφορῶντες, καὶ ἐν τούτῳ τὸ ἰδιάζον τοῦ Ἰουδαϊκοῦ χαρακτῆρος καὶ τὰς προκαταλήψεις

τῶν Ἰσραηλιτῶν καθορῶντες, ὑποστηρίζουσιν ὅτι διὰ μὲν τοῦ *πρεσβυτέρου* τοὺς Ἰσραηλίτας, διὰ δὲ τοῦ *νεωτέρου* τοὺς ἐξ ἐθνῶν παραβολικῶς ὁ Σωτὴρ ὑπεσήμανεν.

Ἡ ἐν τῇ ἱστορικῇ τῶν πραγμάτων ἀλληλουχίᾳ σύμφωνος αὕτη ἑρμηνεία δὲν ἀποκλείει καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν χαρακτήρων τῶν δύο υἱῶν ἐπὶ τὰς δύο μεγάλας τῶν ἀνθρώπων τάξεις, τοὺς δικαίους καὶ τοὺς ἁμαρτωλούς, ὡς καὶ τὴν μερικωτέραν ἀναγωγὴν τῆς παραβολῆς ταύτης ἐφ' ἡμᾶς αὐτούς. Ὅθεν καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἐπόψεις θέλομεν διερευνήσει τὴν διδακτικωτάτην ταύτην παραβολήν, ἧς ἡ ἀνάγνωσις πρὸς ἐποικοδομὴν ἡμῶν καὶ ἀνόρθωσιν προσφόρως ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων διετάχθη νὰ γίνηται ἐν ᾧ εὑρήμεθα ἐν ταῖς παραμοναῖς τῶν εἰς μετάνοιαν καὶ ἁγνισμὸν καθιερωμένων ἡμερῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ.

Ἄνθρωπός τις εἶχε δύο υἱούς. Ὑφ' οἱανδήτινα ἔννοιαν καὶ σημασίαν ληφθῶσιν οἱ δύο οὗτοι υἱοί, ἡ ἄφατος τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία περιφανῶς ἀνομολογεῖται, ὅς, «καίτοι γε οὐκ ἀμάρτυρον ἑαυτὸν ἀφῆκεν, ἀγαθοποιῶν, οὐρανόθεν ἡμῖν ὑετοὺς διδοὺς καὶ καιροὺς καρποφόρους, ἐμπιπλῶν τροφῆς καὶ εὐφροσύνης τὰς καρδίας ἡμῶν[1]», ἐπιβεβαιοῖ αὖθις τὸ φιλάνθρωπον αὐτοῦ, υἱοὺς ἀναγράφων ἡμᾶς, οὓς ἔκτισεν ἐπὶ ἀφθαρσίᾳ, δόξῃ δὲ καὶ τιμῇ ἐστεφάνωσε, καὶ κατέστησεν ἐπὶ τὰ ἔργα τῶν χειρῶν αὐτοῦ.

Καὶ εἶπεν ὁ νεώτερος αὐτῶν τῷ πατρί. Διατί ὁ νεώτερος; Διότι ἡ δικαιοσύνη ἀρχαῖον κτῆμα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆς, κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ κτισθείσης· ὅθεν ὁ μὲν πρεσβύτερος παρίσταται μὴ ἀποσκιρτῶν, ἀλλὰ παραμένων τῷ πατρί, ὃς «δίκαιος καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν· εὐθύτητας εἶδε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ[2]»· ὁ δὲ νεώτερος, τὸ ὑστερογενὲς κακὸν τῆς ἁμαρτίας, δι' ἧς πᾶσα ἡ γῆ ἐφθάρη ἐναντίον τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπλήσθη ἀδικίας[3], καὶ ἧς ἕνεκεν «ἐγεννήθημεν ὡς ἀκάθαρτοι πάντες, ὡς ῥάκος ἀποκαθημένης πᾶσα ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν[4]»,

1) Πράξ. ιδ' 17. 2) Ψαλμ. ι' 7. 3) Γεν. ς' 11. 4) Ἠσ. ξδ' 6.

λέγεται κατεξανέστη κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ εἶπε τῷ πατρί, *Πάτερ, δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας*· δός μοι τὸ λογικόν, τὴν πολύφωτον ταύτην δᾷδα, ἵνα γινώσκων διακρίνω τὸ ἀγαθὸν τοῦ κακοῦ· πλήρωσόν με τῶν σῶν δωρεῶν καὶ χαρίτων καὶ οὐδενὸς χρείαν ἔξω, διότι θέλω εἶσθαι πλούσιος. Ὁ δείλαιος! Ἐπελάθετο ὅτι «οὐ δικαιωθήσεται ἐνώπιον (τοῦ Κυρίου) πᾶς ζῶν[1]»· ἠμνημόνησεν ὅτι, «ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἁμαρτίαν οὐκ ἔχομεν ἑαυτοὺς πλανῶμεν[2]», καὶ ἐπελάθετο, ὅτι ταλαίπωρος, καὶ ἐλεεινή, καὶ πτωχή, καὶ τυφλή, καὶ γυμνή ἐστιν ἡ ἀνθρωπότης, δι' ὃ ὀφείλει ἵνα ἐξικετεύῃ τὴν θείαν χάριν, καὶ ἐπὶ ταύτῃ πεποιθυῖα νὰ ἐλπίζῃ τὴν σωτηρίαν, ἐπειδὴ διὰ τῆς Ἐκείνου χάριτος δικαιούμεθα, κληρονόμοι γενόμενοι ζωῆς αἰωνίου.

Καὶ διεῖλεν αὐτοῖς τὸν βίον. Ἐξίσου πάντας ἐπροίκισεν ὁ Θεός· «ἐποίησέ τε ἐξ ἑνὸς αἵματος πᾶν γένος ἀνθρώπων κατοικοῦν ἐπὶ πᾶν πρόσωπον τῆς γῆς[3]»· ἔδωκεν εἰς ὅλους τὴν αὐτὴν ἀνεκτίμητον οὐσίαν, τὸ λογικόν, τὴν δύναμιν τοῦ γνῶναι ἀγαθὸν καὶ πονηρόν, ὡς οἰκείαν ἑκάστου περιουσίαν· ἐνέβαλεν εἰς ἕνα ἕκαστον τὴν αὐτὴν ἔμφυτον ὁρμὴν νὰ ἐπιθυμῇ τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ φεύγῃ τὸ κακόν· κατέστησε δὲ ἡμᾶς αὐτεξουσίους, ἵνα ἐκ τῆς καλῆς ἢ κακῆς χρήσεως τῆς διαπιστευθείσης εἰς ἡμᾶς οὐσίας δικαιωθῶμεν ἢ κατακριθῶμεν. Πεπροικισμένον οὕτω τὸν ἄνθρωπον διὰ τοῦ λογικοῦ, δυνάμενον νὰ γινώσκῃ καὶ νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν καὶ πονηρόν, καὶ αὐτεξούσιως ἅμα ἔχοντα, ἀνέδειξε δεσπότην ἐπὶ πάντων τῶν ἐπὶ γῆς, ἵνα δυνηθῇ ἐν ἔργοις καὶ ἀποδείξῃ τὸ φρόνημα αὐτοῦ, ἂν ᾖ κατὰ σάρκα ἢ κατὰ πνεῦμα. Καίπερ ὅμως παρέσχεν εἰς ἡμᾶς τοιαῦτα πολύτιμα ἐφόδια, ἐπειδὴ ἐσμὲν σαρκικοὶ καὶ πεπραμένοι τῇ ἁμαρτίᾳ, δὲν ἀφῆκεν ἡμᾶς ἀβοήθητους, ἀλλ' ἐνετύπωσεν ἐν τῇ καρδίᾳ ἑνὸς ἑκάστου τὴν φυσικὴν δύναμιν νὰ διακρίνῃ τὸ καλὸν ἀπὸ τοῦ κακοῦ· τὴν δύναμιν νὰ γινώσκῃ, ὅσον ἀμαθὴς καὶ ἂν ᾖ τις, ὅτι καλὸν εἶνε νὰ λατρεύῃ τὸν Θεόν, νὰ ἀγαπᾷ καὶ ἐπικαλεῖται αὐτὸν εἰς βοήθειαν· ὅτι ἐ-

1) Ψαλμ. ρμϐ' 2. 2) Ἰωαν. Α' καθολ. α' 8. 3) Πράξ. ιζ' 26.

παινετὸν νὰ τιμᾷ τοὺς γονεῖς, νὰ εὐγνωμονῇ πρὸς τοὺς εὐεργέτας, νὰ μὴ βλάπτῃ τὸν πλησίον καὶ ὅτι τοὐναντίον κακὸν εἶνε νὰ βλασφημῇ τὸν Θεόν, νὰ ἀσεβῇ πρὸς τοὺς γεννήτορας, νὰ ἀγνωμονῇ πρὸς τοὺς εὐεργέτας, νὰ κακοποιῇ τὸν πλησίον. Μεθ' ὅλα ταῦτα ἡ ἀγαθότης αὐτοῦ καὶ φιλανθρωπία δὲν εἶπεν ἀρκεῖ, ἀρκετὰ ἐποιησάμην ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος πρὸς χειραγωγίαν αὐτῆς· ὅθεν, εὐδοκήσας, παρέσχε γραπτὸν νόμον ἐν ᾧ ὡς ἐν κατόπτρῳ εἶδεν ἡ ἀνθρωπότης τί ἔπρεπε νὰ πράττῃ καὶ τί νὰ ἀποφεύγῃ· ἔξα πέστειλε πλῆθος προφητῶν καὶ ἁγίων ἀνδρῶν εἰς παιδαγωγίαν καὶ ἐποικοδόμησιν τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ ἀρετῇ, καὶ τέλος αὐτὸν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν ἀπέστειλεν ἵνα, ἀναλαβὼν τὸ φύραμα ἡμῶν, ἀποκαλύψῃ εἰς ἡμᾶς τὴν οὐράνιον διδασκαλίαν καὶ σχίσῃ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν τὸ χειρόγραφον. Ταῦτα ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος ἐποίησεν ὁ Θεός, διότι «μὴ ἐπιλήσεται γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς, τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; Εἰ δὲ καὶ ἐπιλάθοιτο ταῦτα γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαί σου, εἶπε Κύριος[1]».

Καὶ μετ' οὐπολλὰς ἡμέρας συναγαγὼν ἅπαντα ὁ νεώτερος υἱὸς ἀπεδήμησε μακράν. Καίτοι ἔχων οὗτος τὸ λογικὸν δᾷδα, καίτοι κατέχων τὸν νόμον καὶ τοὺς προφήτας «λύχνον τοῖς ποσὶν αὐτοῦ, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις του[2]», *ἀπεδήμησε μακράν·* ἀπέστη τοῦ Θεοῦ, ἀπεμακρύνθη τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, καὶ ἐκολλήθη ὀπίσω θεῶν ἑτέρων· «εἶδεν οὐρανὸν καὶ ἐθεοποίησεν, εἶδε γῆν καὶ ἐσεβάσθη, καὶ ἐν τῷ νόμῳ αὐτοῦ (τοῦ Κυρίου) οὐκ ἠβουλήθη πορεύεσθαι, ἐν (δὲ) τοῖς προφήταις ἐπονηρεύσατο[3]».

Καὶ ἐκεῖ διεσκόρπισε τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ζῶν ἀσώτως. Κατησώτευσε τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρηθέντα εἰς αὐτόν, διαθέσας τὰς πνευματικὰς αὐτοῦ δυνάμεις εἰς θεοποίησιν καὶ λατρείαν φθαρτῶν κτισμάτων· παρεῖδε τὸν πλάστην αὐτοῦ, καὶ ἐμεγάλυνε τὰ κτίσματα, ἐφ' ὧν ἐτάχθη δεσπότης ἐπὶ τῆς γῆς· ἀ-

1) Ἡσ. μθ' 15 2) Ψαλμ. ριη' 105. 3) Θεοφυλ. ἑρμ. εἰς τὸ ιε' κεφ. τοῦ κατὰ Λουκ.

πέστη τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐγκατέλειπεν αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ Κυρίου, ἡ συντηροῦσα καὶ σώζουσα· δὲν ἠδύνατο ὡς ὁ Δαυὶδ νὰ εἴπῃ, «προωρώμην τὸν Κύριον ἐνώπιόν μου διαπαντός· ὅτι ἐκ δεξιῶν μου ἐστὶν ἵνα μὴ σαλευθῶ[1]», διότι ἀπεμακρύνθη τοῦ Θεοῦ, πορευθεὶς ὀπίσω θεῶν ἀλλοτρίων. Μακρὰν δὲ τοῦ Θεοῦ γενόμενος τὰ χείριστα ἔπαθεν, «ὅτι ἰδού, οἱ μακρύνοντες ἑαυτοὺς ἀπὸ σοῦ (τοῦ Θεοῦ) ἀπολοῦνται[2]»· ἤλλαξε τὴν δόξαν τοῦ ἀφθάρτου Θεοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου, καὶ πετεινῶν, καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν, καὶ δὲν προσέσχε τὸν νοῦν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ «ὡς λύχνῳ φαίνονται ἐν αὐχμηρῷ τόπῳ[3]»· ὅθεν ἐπικατάρατος ἐγένετο, διότι «ἐπικατάρατος ὁ ἄνθρωπος, ὅστις τὴν ἐλπίδα ἔχει ἐπ' ἄνθρωπον, καὶ στηρίζει σάρκα βραχίονας αὐτοῦ ἐπ' αὐτόν· καὶ ἀπὸ Κυρίου ἀποστῇ ἡ καρδία αὐτοῦ[4]».

Δαπανήσαντος δὲ αὐτοῦ πάντα, ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρὸς κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην. Παυσάμενος νὰ πορεύηται συμφώνως πρὸς τὸν φυσικὸν νόμον ἐπιτάσσοντα, εἴτι δὲν θέλεις νὰ γίνηται πρὸς σέ, μὴ πράττῃς σὺ πρὸς τοὺς ἄλλους, εἴτι θέλεις νὰ πράττωσιν ἄλλοι πρὸς σέ, πράττε καὶ σὺ πρὸς τοὺς ἄλλους· παυσάμενος νὰ ἀκούῃ τὴν φωνὴν τῆς ἰδίας συνειδήσεως, νὰ στοιχῇ πρὸς τὸν γραπτὸν νόμον, νὰ προσέχῃ εἰς τοὺς λόγους τῶν προφητῶν, ἐδαπάνησε πάντα, καὶ τότε ἐγένετο λιμὸς ἰσχυρός· λιμὸς τοῦ ἀκοῦσαι λόγον Κυρίου· «ἰδού, (γὰρ) ἡμέραι ἔρχονται, λέγει Κύριος, καὶ ἐξαποστελῶ λιμὸν ἐπὶ τὴν γῆν, οὐ λιμὸν ἄρτου, οὐδὲ δίψαν ὕδατος, *ἀλλὰ λιμὸν τοῦ ἀκοῦσαι τὸν λόγον Κυρίου*[5]».

Καὶ αὐτὸς ἤρξατο ὑστερεῖσθαι. Τίς δὲ μείζων στέρησις τοῦ μὴ ἀκούειν λόγους Κυρίου; Πόσον διάφορος ἡ θέσις αὐτοῦ τῆς τῶν φοβουμένων τὸν Θεόν! Ἐν αὐτοῖς δὲν ὑπάρχει ὑστέρημα, ἀλλὰ δόξα καὶ πλοῦτος ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν, διότι ἐσκόρπισαν, ἔδωκαν εἰς τοὺς πένητας.

Καὶ πορευθεὶς ἐκολλήθη ἑνὶ τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκεί-

1) Ψαλμ. ιε' 8. 2) αὐτόθι οβ' 27. 3) Πέτρ. καθ. Β' α' 19.
4) Ἱερεμ. ιζ' 5. 5) Ἀμὼς η' 11.

κης· προκόψας ἐν τῇ κακίᾳ, διεφθάρη τέλεον· ἀπώλεσε πάντα φόβον, καὶ ἀπηρνήθη πᾶσαν αἰδώ, τότε δὲ πορευθεὶς ἐκολλήθη εἰς ἕνα τῶν πολιτῶν τῆς χώρας ἐκείνης, καὶ ἓν σῶμα μετὰ τῆς ἁμαρτίας ἐγένετο, καθὼς οἱ ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ, δι' οὓς, ἐκκλίναντας εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ ἐξαχρειωθέντας, «εἶπε Κύριος ὁ Θεός· οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις εἰς τὸν αἰῶνα, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς σάρκας[1]».

Ἡ ἁμαρτία παρακλαβοῦσα τὸν εἰς αὐτὴν προσελθόντα, ἀφ' οὗ ἀπεγύμνωσεν αὐτὸν τέλεον πάσης θείας χάριτος, *ἔπεμψεν αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγροὺς βόσκειν χοίρους*, ἤτοι κατέστησεν αὐτὸν καὶ εἰς ἄλλους διδάσκαλον πονηρίας καὶ βορβορώδους πράξεως, (ἐπειδὴ χοίρους ἡ ἀγ. Γραφὴ ἀποκαλεῖ τοὺς ἐν τῷ βορβόρῳ τῶν ἀτίμων πράξεων καὶ τῶν ὑλικῶν παθῶν ἐνηδυνομένους), διότι, καθὼς τοῦ χοίρου οἱ ὀφθαλμοί, ἀλλοκότου τυχόντες διαπλάσεως, δὲν δύνανται νὰ βλέπωσι τὰ ἄνω, οὕτω καὶ οἱ τῶν φαύλων οὐδέποτε τὰ ἄνω ὁρῶσιν, ἡ δὲ ψυχὴ αὐτῶν προσκεκολλημένη ἐν τῇ ἰλύϊ τῆς κακίας δὲν μεταρσιοῦται πρὸς τὴν σφαίραν τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν γενναίων αἰσθημάτων. Εἰς τοιαύτην ἀθλιότητα περιπεσὼν *ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἐκ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι, καὶ οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ*· ἐπεθύμει νὰ διακρατήσῃ ἡδονὴν ἐκ τῆς ἁμαρτίας, ἀλλ' αὕτη ἀτιμίδος ἀσθενεστέρα οὖσα, ἐν ριπῇ διελύετο· ἔβλεπεν ὅτι ἅπασαι αὗται «πρὸς καιρὸν (ὡς λέγει ὁ Μ. Βασίλειος) λιπαίνουσι τὸν ἀπολαύσαντα, ὕστερον δὲ πικρότερον χολῆς ποιοῦνται τὰς ἀντιδόσεις», καὶ ὅμως ὁ δείλαιος *ἐπεθύμει γεμίσαι τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἐκ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι*· ἐπεθύμει νὰ μεταλάβῃ γλυκύτητος μετεχούσης τραχύτητος, ὡς ἡ τῶν κερατίων τροφή. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐδίδου αὐτῷ· διότι παρὰ τοῖς διαφθαρεῖσι τὰ πάντα μετ' ὀπισθολογισμοῦ γίνονται, οὐδαμοῦ δὲ χρηστότης αἰσθημάτων, εὐγένεια ἤθους, ἢ ὕψος ἀρετῆς ἐμφαίνεται.

Ὅπως κάλλιον ἐννοήσωμεν τὴν ἔννοιαν τοῦ μέρους τούτου τῆς παραβολῆς ὀφείλομεν, ἵνα ἱστορικῶς ἐπισκοπήσωμεν τὴν

1) Γεν. ϛ'3.

κατάστασιν εἰς ἣν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς τοῦ Κυρίου ἐνανθρωπήσεως ἡ ἀνθρωπότης διὰ τῆς πολυθείας ἐξέπεσε. Θρησκεία ἄνευ καθηκόντων, καὶ ζωὴ πλήρης παθῶν ἐνέπνευσεν εἰς τὴν ἐξαχρειωθεῖσαν ἀνθρωπότητα σκέψεις, ὧν θλιβερώτεραι καὶ ἀπαισιώτεραι οὐδέποτε διετυπώθησαν ἢ ὅτε ὁ Πλίνιος, παραδεχόμενος τὴν ὑπόθεσιν ὑπάρξεως Θεοῦ, οἱονεὶ ἐλυπεῖτο διὰ τὴν ὁμολογίαν ταύτην, ᾤκτειρε δὲ τὸν Θεὸν τοῦτον, καὶ ἀπαριθμῶν ὅλα τὰ ἀτοπήματα καὶ πάσας τὰς ἀθλιότητας, κατέλεγεν ἐν αὐταῖς καὶ τὸ ὅτι δὲν ἠδύνατο ἐλευθέρως νὰ αὐτοκτονῇ. Ὅσον καὶ ἂν σκεφθῇ τις ἀδύνατον ἵνα εὕρῃ ἐν τῇ διαφθορᾷ τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ τῷ ἀπελπισμῷ τῆς φιλοσοφίας ἱταμώτερον καὶ ἅμα λυπηρότερον κατὰ τῆς θεότητος ἐπιχείρημα τοῦ ὑπὸ τοῦ Πλινίου ἐξευρεθέντος, θεωρήσαντος ἀτέλειαν τὴν πρὸς τὸ αὐτοκτονεῖν ἀνικανότητα, καὶ ἀποδόντος εἰς τὸν Θεὸν ζηλοτυπίαν τοῦ μηδενός.

Εἰς τοιαύτας ἀρχὰς καὶ ἰδέας ἐκπεσοῦσα ἡ ἀνθρωπότης δὲν εἶχεν ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς ἔδαφος χαμηλότερον εἰς ὃ νὰ καταπέσῃ. Ἡ ἠθικὴ καὶ πνευματικὴ ἀσφυξία ἤρξατο καταλαμβάνουσα αὐτήν, ἀφ' οὗ ὁ λαός, διαφθαρεὶς ὑπὸ τῶν ἐγκλημάτων τῶν κυβερνητῶν αὐτοῦ καὶ τοῦ ἰδίου ἐξευτελισμοῦ, ἀπέκτησε πάντα τὰ ἐλαττώματα τῆς δεισιδαιμονίας καὶ τῆς ἀθείας, ἐξεγειρόμενος εἰς ἐγκλήματα ἐντὸς τῶν ναῶν, καὶ καταγελῶν τῶν θεῶν του ἐντὸς τοῦ θεάτρου.

Ἐν τῇ γενικῇ ταύτῃ ἐκλύσει, καθ' ἣν αἱ παραβολώταται τῶν ἰδεῶν ἐπλάτυνον ἔτι μᾶλλον τὸ χάος, ἐν ᾧ παραπαίουσα ἐκυλινδεῖτο ἡ τοῦ ἀνθρώπου ψυχή, καὶ οὐδαμοῦ εὑρίσκετο ἡ πίστις, ἡ δυναμένη νὰ ἀνυψώσῃ τὸ πνεῦμα καὶ συνδέσῃ πρὸς ἄλληλα τὰ ἔθνη, ἰσχυρὰ φωτὸς ἀκτίς, ὑπομνήσασα τὴν ὑπόσχεσιν ἑνὸς Σωτῆρος, μόνης ἐλπίδος πρὸς σωτηρίαν τῶν ψυχῶν καὶ ἀναμόρφωσιν τοῦ κόσμου, ἔφερε τὴν ἀνθρωπότητα εἰς ἀναλογισμὸν τοῦ τί ἦν καὶ εἰς τί ἐξέπεσε. Τοῦτο ἐμφαίνει τὸ ἑπόμενον τῆς παραβολῆς μέρος· *εἰς ἑαυτὸν δὲ ἐλθών, εἶπε, πόσοι μίσθιοι τοῦ πατρός μου περισσεύονται ἄρτων, ἐγὼ δὲ λιμῷ ἀπόλλυμαι;* Πόσοι ἄλλοι, ἐν οἷς ἡ χάρις ἔτι δὲν ἔλαμψε,

χρηστότητος ἀπολαύουσι δι' ἐκπληρώσεως τῶν παραγγελμάτων τοῦ φυσικοῦ νόμου, καὶ ἐγὼ κυλινδοῦμαι ἐν μύθοις παραβόλοις καὶ αἰσχίστῃ διαφθορᾷ;

Ἀναστὰς πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα μου καὶ ἐρῶ αὐτῷ· ἀποτιναξω τὸν κλοιὸν τῆς ἁμαρτίας, διασπάσω τὰς πέδας τῆς ἀγνωσίας, ἐγερθήσομαι ἐκ τῆς ἰλύος τῆς διαφθορᾶς, ἐν ᾗ κυλίομαι, καὶ πορεύσομαι πρὸς τὸν πατέρα· ἐπανέλθω πρὸς τὴν πηγὴν τῆς φιλανθρωπίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀρετῆς, ἵνα ἀναλάβω τὸ χρίσμα τῆς υἱοθεσίας καὶ τὴν γαλήνην τοῦ πνεύματος, ἣν ἐφυγάδευσε μὲν ἡ διαφθορὰ, μάτην δὲ κοπιᾷ νὰ μοὶ ἀποδώσῃ ἡ φιλοσοφία· πορεύσομαι *πρὸς τὸν πατέρα μου, καὶ ἐρῶ αὐτῷ, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου, καὶ οὐκ ἔτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου, ποίησόν με ὡς ἕνα τῶν μισθίων σου.*"Ημαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀποστὰς τῆς εἰς αὐτὸν ἀγούσης ὁδοῦ, καὶ ἐπὶ τὰ φθειρόμενα γήϊνα στρέψας τὰ ὄμματα· ἥμαρτον ἐνώπιόν σου, κατασπιλώσας τὴν σφραγίδα τοῦ λογικοῦ, ἣν διὰ τῆς ζωογόνου πνοῆς σου ἐν ἐμοὶ ἐνέθηκας ὅπως προσέχω ἐμαυτὸν μήποτε βαρυνθῇ μου ἡ καρδία ἐν κραιπάλῃ καὶ μέθῃ καὶ μερίμναις βιωτικαῖς· ἥμαρτον ἐνώπιόν σου, παριδὼν τὰς θείας σου ἐντολὰς καὶ εἰς οὐδὲν λογισάμενος τὰ φιλανθρώπως ὑπὸ σοῦ δωρηθέντα μοι χαρίσματα· *οὐκ ἔτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου, ποίησόν με ὡς ἕνα τῶν μισθίων σου.*

"Αν μὴ ἐν τοῖς πολλὴν τὴν πρὸς σὲ παρρησίαν ἔχουσιν ἅγιοις τοῖς ἐξ *ἀγάπης* τὰς ἐντολάς σου τηρήσασι καὶ τηροῦσι κατατάξῃς, ἂν μὴ καταξιώσῃς τῆς χορείας τῶν εὐαρεστεῖν σοι σπευδόντων ἐξ ἐπιθυμίας τῶν ἀγαθῶν, καὶ κλινόντων τὴν καρδίαν αὐτῶν τοῦ ποιῆσαι τὰ δικαιώματά σου εἰς τὸν αἰῶνα δι' *ἀντάμειψιν*, κατάταξόν με ἐν τοῖς μισθίοις σου, οἵτινες ἀπὸ τῶν κριμάτων σου ἐφοβήθησαν.

Δι' αὐτῆς καὶ μόνης τῆς σκέψεως ἡ μετάνοια ἤρξατο ἐκδηλουμένη· ὁ **ἐγωϊσμὸς** παρέσυρεν εἰς τὸ τῆς ἀπωλείας βάραθρον, ἡ **ταπεινοφροσύνη** ἤδη ἐξαγνίζουσα ἀνορθοῖ. "Αν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς ὑπερηφανείας ἀπέκρουσε τὴν

πατρικὴν κηδεμονίαν καὶ ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ τῷ πατρὶ *δός μοι τὸ ἐπιβάλλον μέρος τῆς οὐσίας*, ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ταπεινοφροσύνης σκέπτεται νὰ ἀναβοήσῃ, *οὐκ ἔτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου, ποίησόν με ὡς ἕνα τῶν μισθίων σου.*

Καὶ ἀναστὰς ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ. Ὡς ἦλθεν εἰς μεταμέλειαν, εὐθὺς ἐμπράκτως ἐξεδήλωσε ταύτην· ἀπελάκτισε τὴν ἁμαρτίαν, ἀπεμακρύνθη αὐτῆς, καὶ ἐγερθεὶς τοῦ ληθάργου ἦλθε πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ.

Ἔτι δὲ αὐτοῦ μακρὰν ἀπέχοντος, εἶδεν αὐτὸν ὁ πατὴρ αὐτοῦ καὶ ἐσπλαγχνίσθη, καὶ δραμὼν ἔπεσεν ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ κατεφίλησεν αὐτόν. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν εἶχε τέλεον ἀνανήψει· μακρὰν ἔτι ἀφίστατο τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐν τῇ ἀγαθῇ εὕρητο ὁδῷ τῆς συναισθήσεως ὅτι ἡ σωτηρία διὰ τῆς χάριτος μόνον τοῦ Θεοῦ ἐπιτευχθήσεται, καὶ εἶδεν αὐτὴν ὁ πατήρ, ὃς ἐσπλαγχνίσθη, καὶ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν ἀπέστειλεν, ἵνα τὸ χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῆς διασχίσῃ καὶ ἀπαλλάξῃ αὐτὴν τῆς κατάρας, ὑφ' ἣν ἐγένετο. Οὕτω δὲ «ὁ Θεὸς πλούσιος ὢν ἐν ἐλέει, διὰ τὴν πολλὴν ἀγάπην αὐτοῦ ἣν ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ ὄντας ἡμᾶς νεκροὺς τοῖς παραπτώμασι, συνεζωοποίησε τῷ Χριστῷ, καὶ συνήγειρε, καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἐνδείξηται ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις τὸν ὑπερβάλλοντα πλοῦτον τῆς χάριτος αὐτοῦ ἐν χρηστότητι ἐφ' ἡμᾶς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ[1]».

Εἶπε δὲ αὐτῷ ὁ υἱός, Πάτερ, ἥμαρτον εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐνώπιόν σου καὶ οὐκέτι εἰμὶ ἄξιος κληθῆναι υἱός σου. Καὶ «ἰδού, ἔθνη τὰ μὴ διώκοντα δικαιοσύνην κατέλαβε δικαιοσύνην, δικαιοσύνην δὲ τὴν ἐκ πίστεως[2]· ὁ γὰρ αὐτὸς Κύριος πάντων, πλουτῶν εἰς πάντας τοὺς ἐπικαλουμένους αὐτόν[3]»· ὅθεν ὡς τοὺς λόγους τοῦ τέως ἀσώτου υἱοῦ ἤκουσε, καὶ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ εἶδεν, *εἶπεν ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ· ἐξενέγκατε τὴν στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτόν, καὶ δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα αὐτοῦ, καὶ ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας. Καὶ ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν, θύσατε, καὶ*

1) πρὸς Ἐφεσ. β' 4-7. 2) πρὸς Ρωμ. θ' 30. 3) αὐτόθι ι' 12.

φαγόντες εὐφραν θῶμεν· ὅτι οὗτος ὁ υἱός μου νεκρὸς ἦν, καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὑρέθη, Εἶπεν ὁ πατὴρ πρὸς τοὺς δούλους αὐτοῦ, πρὸς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους καὶ τοὺς διαδόχους αὐτῶν· κομίσατε τὸν χιτῶνα τοῦ βαπτίσματος, τὴν στολὴν τὴν πρώτην καὶ ἐνδύσατε αὐτὸν· σφραγίσατε αὐτὸν διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ ἁγίου Πνεύματος· δότε δακτύλιον εἰς τὴν χεῖρα, ἵνα κατέχῃ τὸν ἀρραβῶνα τοῦ Πνεύματος, διότι «ὁ βεβαιῶν ἡμᾶς σὺν ὑμῖν εἰς Χριστὸν, καὶ χρίσας ἡμᾶς, Θεός, ὁ καὶ σφραγισάμενος ἡμᾶς, καὶ δοὺς τὸν ἀρραβῶνα τοῦ πνεύματος ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν[1]»· δότε ὑποδήματα εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, καθωπλίσατε αὐτὸν διὰ τῆς σφραγίδος τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅπως πατῇ ἐπάνω ὄφεων καὶ σκορπίων, ἵνα μὴ προσκόψῃ τοῦ λοιποῦ εἰς τοὺς λίθους τῆς ἁμαρτίας τοὺς πόδας του· καὶ *ἐνέγκαντες τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν θύσατε, καὶ φαγόντες εὐφραν θῶμεν·* εἰσαγάγετε αὐτὸν εἰς τὰ ἅγια, καὶ κοινωνὸν τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ ποιήσατε, ἵνα μὴ πεινάσῃ, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.

Καὶ ἤρξαντο εὐφραίνεσθαι· χαρὰ τότε ἐν οὐρανοῖς ἐγένετο ἐπὶ τῇ πρὸς τὸν Θεὸν ἐπιστροφῇ τῶν ἐθνῶν. Ἐν τούτοις *ἦν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ πρεσβύτερος ἐν ἀγρῷ, καὶ ὡς ἐρχόμενος ἤγγισε τῇ οἰκίᾳ ἤκουσε συμφωνίας καὶ χορῶν· καὶ προσκαλεσάμενος ἕνα τῶν παίδων ἐπυνθάνετο τί εἴη ταῦτα.* Οἱ Ἰσραηλῖται, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, εἰ καὶ πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς ὁ Θεὸς πάλαι μὲν διὰ τῶν προφητῶν, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ἐν Υἱῷ, δὲν κατεννόησαν τὸν ἀπόστολον καὶ ἀρχιερέα τῆς ἐπαγγελίας Ἰησοῦν Χριστόν, ὃν ἤθελον, παρανοοῦντες τὰς γραφάς, νὰ ἴδωσιν ἀνυψοῦντα τὴν κοσμικὴν ἐξουσίαν τοῦ οἴκου Δαυὶδ καὶ ὑπὲρ μόνης τῆς σωτηρίας αὐτῶν φροντίζοντα· ὅθεν ἐσκανδαλίζοντο καὶ διεγόγγυζον ἐπ' αὐτῷ οἱ Φαρισαῖοι καὶ οἱ Γραμματεῖς, «λέγοντες ὅτι οὗτος ἁμαρτωλοὺς προσδέχεται καὶ συνεσθίει αὐτοῖς[2]»· ὅτε δὲ μετὰ ταῦτα ἐπυνθάνοντο παρὰ τῶν ἀποστόλων τίς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὃν αὐτοὶ ἐσταύρωσαν, καὶ κατανυγέντες τῇ καρδίᾳ

1) πρὸς Κορινθ. Β' α' 21,22. 2) Λουκ. ιε' 2.

προσῆλθον ἐκ τούτων οἱ παρὰ Κυρίου ἐλεηθέντες εἰς τὸ φώτισμα, δὲν ἀπέβαλον τέλεον καὶ τὰς ἰουδαϊκὰς προκαταλήψεις, ἀλλ' ἐξηκολούθουν ἀξιοῦντες ὅτι ἡ σωτηρία ἐπεφάνη ἐν ἀνθρώποις οὐχὶ πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀλλὰ τῶν Ἰσραηλιτῶν. Ὅθεν, ὅτε ὁ Πέτρος κατήρτισεν ἐν Καισαρείᾳ τῆς Φιλίππου, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ ἑκατοντάρχου Κορνηλίου, τὴν πρώτην ἐξ ἐθνῶν ἐκκλησίαν, δυσαρέστως ἤκουσαν τοῦτο οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐκ περιτομῆς, καὶ διεκρίνοντο αὐτῷ ὅτε εἰς Ἱεροσόλυμα ἀνῆλθε, «λέγοντες ὅτι πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας εἰσῆλθες καὶ συνέφαγες αὐτοῖς[1]». Τὸν χαρακτῆρα τοῦτον τῶν Ἰουδαίων ἐν ὄψει ἔχων ὁ Σωτήρ, καὶ θέλων νὰ διδάξῃ αὐτοὺς ὅτι πλανῶνται γράμματι νεκρῷ καὶ σκιᾷ καὶ προλήψεσιν ἀλλοκότοις προσπεπατταλευμένοι ὄντες, καὶ ὅτι ματαίως θέλουσιν ἀγωνισθῇ ζητοῦντες νὰ θολώσωσι καὶ νὰ διαταράξωσι τὸ καθαρὸν καὶ θεόρρυτον τῆς νέας χάριτος κήρυγμα, εἰσάγει τὸν πρεσβύτερον υἱὸν πυνθανόμενον παρὰ τοῦ παιδὸς *ὅτι ὁ ἀδελφός σου ἥκει, καὶ ἔθυσεν ὁ πατήρ σου τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν ὅτι ὑγιαίνοντα αὐτὸν ἀπέλαβεν· ὠργίσθη δὲ καὶ οὐκ ἤθελεν εἰσελθεῖν.*

Τοὺς πάλαι ἑρμηνευτὰς ἀπησχόλησε τὸ πολυθρύλητον (ὡς λέγει ὁ Θεοφύλακτος) ζήτημα, «πῶς ὁ υἱὸς φαίνεται φθονερός, ὁ εὐαρέστως ζήσας τἄλλα, καὶ δεδουλευκὼς τῷ πατρί, ὃ λυθήσεται, εἴ γέ τις τὴν παραβολὴν ἀναλογίσαιτο, διατὶ ἐρρέθη· πάντως δὲ διότι ἐγόγγυζον οἱ καθαροὶ καὶ δικαιοῦντες ἑαυτοὺς Φαιρσαῖοι ἐπὶ τῷ Κυρίῳ προσδεχομένῳ πόρνας καὶ τελῶνας· διὰ τοῦτο ἡ παραβολὴ αὕτη μετὰ τῆς πρὸ αὐτῆς εἴρηται. Σκόπει ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦ δοκοῦντος γογγύζειν υἱοῦ λαμβάνεται εἰς πάντας τοὺς σκανδαλιζομένους ἐπὶ τῇ ἀθρόᾳ εὐπραγίᾳ καὶ σωτηρίᾳ τῶν ἁμαρτωλῶν· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστι φθόνος, ἀλλ' ὑπέρχυσις τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, ἀγνοουμένη ἡμῖν καὶ διὰ τοῦτο τίκτουσα τὸν γογγυσμόν... ταῦτα γὰρ πάντα τῆς ἀσθενοῦς καὶ πτωχῆς διανοίας εἰσὶ τῶν ἀνθρώπων, ἐμπυριζομένης καὶ διασταζούσης ἐπὶ τῇ ἀναξίᾳ δῆθεν εὐπραγίᾳ τῶν πονηρῶν».

1) Πράξ. ια' 3.

Τὴν σειρὰν ταύτην τῶν σκέψεων ἀκολουθοῦντες καὶ τὴν παραβολὴν ταύτην ἐφαρμόζοντες ἐπὶ τῶν Ἰσραηλιτῶν καὶ τῶν ἐθνικῶν, ἀκούομεν τοῦ Σωτῆρος λέγοντος πρὸς τοὺς Ἰουδαίους, «ἐστὲ ὑμεῖς δίκαιοι κατὰ τὸν υἱόν ἐκεῖνον καὶ εὐάρεστοι πρὸς τὸν πατέρα, ἄφετε τὸν γογγυσμὸν ἐπὶ τῇ εὐφροσύνῃ, ἣν ποιούμεθα διὰ τὴν τοῦ ἁμαρτωλοῦ σωτηρίαν, διότι εἰς τοῦτο ἦλθον, ἵνα καλέσω ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν, εὐαγγελίσωμαι εἰς τοὺς πτωχοὺς τὰς δωρεὰς τῶν χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ, κηρύξω εἰς τοὺς αἰχμαλώτους τῇ ἁμαρτίᾳ ἄφεσιν, καὶ εἰς τοὺς ἐκ τῶν παθῶν νεκροὺς ἀνάστασιν. Ὅθεν καὶ παρίστησι τὸν πατέρα ἐξελθόντα καὶ παρακαλοῦντα τὸν πρεσβύτερον υἱόν· *ὁ οὖν πατὴρ αὐτοῦ ἐξελθὼν παρεκάλει αὐτόν.* Ἡλίκη ἄβυσσος διαφορᾶς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἐκ τοῦ συνεσταλμένου τῶν γνώσεων κακεντρεχείας τοῦ ἀνθρώπου! Ὁ τῷ νόμῳ προσκείμενος χολοῦται βλέπων τὸν εἰς τὰς τρίβους τῆς ἀγνωσίας ἀποπλανηθέντα νεώτερον αὐτοῦ ἀδελφόν, καὶ ἀποποιεῖται νὰ συμμετάσχῃ τῆς ἐν τῷ οὐρανῷ χαρᾶς τῆς ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ τοῦ ἁμαρτωλοῦ γιγνομένης· διακρίνεται πρὸς τοὺς κήρυκας τοῦ εὐαγγελίου, ὅτι πρὸς ἄνδρας ἀκροβυστίαν ἔχοντας εἰσῆλθον καὶ συνέφαγον αὐτοῖς, ἐν ᾧ ὁ πατὴρ οὐ μόνον φιλανθρώπως καὶ εὐσπλάγχνως δέχεται τὸν μετανοήσαντα, ἀλλὰ καὶ ἀνεξικάκως παροράᾳ τοὺς γογγυσμοὺς τοῦ πρεσβυτέρου, ὃς *ἀποκριθεὶς εἶπε τῷ πατρί· ἰδού, τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον, καὶ ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ. Ὅτε δὲ ὁ υἱός σου οὗτος, ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.* Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἀγνοεῖ τις ἐπὶ τί πρῶτον νὰ ἐκπλαγῇ καὶ θαυμάσῃ· διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἢ διὰ τὴν ἄφατον φιλανθρωπίαν καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ; Τοσαύτη ἡ τοῦ Θεοῦ φιλανθρωπία καὶ οὕτως ἀφθόνως μεταδίδωσιν εἰς ἡμᾶς τῶν οἰκείων ἀγαθῶν ὥστε καὶ γογγυσμὸς τίκτεται ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ καρδίᾳ, ἥτις δὲν ἀντιλαμβάνεται τοῦ βάθους τῆς ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου, ἢ ἀδυνατεῖ ἄλλως νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν περὶ τῆς ἀ-

γαθότητος ταύτης ἔννοιαν, ὅπερ καὶ ἐν τῇ συνήθει ὁμιλίᾳ λέγομεν «πολλάκις (λέγει ὁ Θεοφύλακτος) εὐεργετήσαντές τινα, εἶτα ἀχαριστηθέντες παρ' αὐτοῦ, λέγομεν, *ὅτι μέμφονταί μου πάντες, ὅτι σὲ εὐηργέτησα τοσαῦτα·* καίτοι γε ἴσως οὐκ ἐμέμψατό τις ἡμῖν, ἀλλ' ὅμως τῆς εὐεργεσίας ἐνδείξασθαι βουλόμενοι τὸ μέγεθος, τοῦτο πλάττομεν». Οὕτως ἀκούομεν τοῦ Δαυὶδ[1] εἰσάγοντος πρόσωπον σκανδαλιζόμενον ἐπὶ τῇ εἰρήνῃ τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ λέγοντος, «ἐμοῦ δὲ παρὰ μικρὸν ἐσαλεύθησαν οἱ πόδες· παρ' ὀλίγον ἐξεχύθη τὰ διαβήματά μου, ὅτι ἐζήλωσα ἐπὶ τοῖς ἀνόμοις, εἰρήνην ἁμαρτωλῶν θεωρῶν· ὅτι οὐκ ἔστιν ἀνάνευσις ἐν τῷ θανάτῳ αὐτῶν, καὶ στερέωμα ἐν τῇ μάστιγι αὐτῶν· ἐν κόποις ἀνθρώπων οὐκ εἰσί, καὶ μετὰ ἀνθρώπων οὐ μαστιγωθήσονται»· οὕτως ἀκούομεν Ἱερεμίου τοῦ προφήτου[2] διαποροῦντος καὶ λέγοντος «δίκαιος εἶ, Κύριε, ὅτι ἀπολογήσομαι πρός σε· πλὴν κρίματα λαλήσω πρός σε· τί ὅτι ὁδὸς ἀσεβῶν εὐοδοῦται; εὐθύνησαν πάντες οἱ ἀθετοῦντες ἀθετήσεις· ἐφύτευσας αὐτοὺς καὶ ἐρριζώθησαν· ἐτεκνοποίησαν καὶ ἐποίησαν καρπόν· ἐγγὺς εἶ σὺ τοῦ στόματος αὐτῶν, καὶ πόρρω ἀπὸ τῶν νεφρῶν αὐτῶν».

Ὅμοιον γογγυσμὸν ἐκφέρει καὶ τῆς παραβολῆς ταύτης ὁ πρεσβύτερος υἱός, λέγων, *ἰδοὺ τοσαῦτα ἔτη δουλεύω σοι καὶ οὐδέποτε ἐντολήν σου παρῆλθον, καὶ* **ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον,** *ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ. Ὅτε δὲ* **ὁ υἱός σου οὗτος,** *ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν, ἦλθεν, ἔθυσας αὐτῷ τὸν μόσχον τὸν σιτευτόν.* Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις καταφαίνεται τὸ ἄγνωμον τῆς ἀνθρωπότητος ὑπομειούσης τὴν ἀξίαν τῶν πρὸς αὐτὴν δωρεῶν καὶ χαρισμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ μέχρις ὕβρεως προχωρούσης. Αὐτὸς ὁ δικαιῶν ἑαυτὸν καὶ καθαρὸς λογιζόμενος, ἀποφεύγει νὰ ὀνομάσῃ *ἀδελφὸν αὐτοῦ* τὸν ἁμαρτήσαντα, καὶ διὰ τοῦ **ὁ υἱός σου οὗτος** κατονομάζει αὐτόν. Ἐπὶ μᾶλλον δὲ ἐν τῇ πωρώσει αὐτοῦ ἐμμένων, ἐπαυξάνει τὸ ἀδίκημα, ὅπερ διαπράττει, (ἀρνούμενος τοὺς δεσμοὺς τῆς συγγενείας καὶ τοῦ αἵματος), ἐ-

1) Ψαλμ. οβ' 2-5. 2) κεφ. ιβ' 1,2.

πιπροσθέτων *ὁ καταφαγών σου τὸν βίον μετὰ πορνῶν*, καὶ ζητῶν ἵνα ἐν τῷ ἐξευτελισμῷ τοῦ υἱοῦ ἐξευτελίσῃ καὶ τὸν πατέρα.

Πρὸς δὲ ἐν τοῖς λόγοις τούτοις ἐνορῶμεν τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἰουδαϊκοῦ ἔθνους κατελεγχόμενον, Θεὸν αἱμάτων τὸν Κύριον θέλοντος καὶ μὴ ἀντιλαμβανομένου τῆς χρηστότητος καὶ ἀγαθότητος αὐτοῦ. *Ἐμοὶ οὐδέποτε ἔδωκας ἔριφον, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου εὐφρανθῶ*, φωνεῖ ὁ τοὺς Ἰσραηλίτας ἀντιπαριστῶν πρεσβύτερος υἱός, ὡσεὶ ἔλεγεν· ἐμοὶ οὐδέποτε παρέδωκας ἁμαρτωλὸν εἰς ἀπώλειαν, ἵνα μετὰ τῶν φίλων μου (τῶν προφητῶν) εὐφρανθῶ. Παρερμηνεύων οὗτος τοὺς προφητικοὺς λόγους, τὰς δὲ ἐν αὐτοῖς ἀπειλὰς κατὰ τῶν ἀσεβῶν κατὰ γράμμα ἐξηγῶν, ἐνόμιζεν ὅτι ὁ Θεός, Θεὸς αἱμάτων ἦν, καὶ ὡς παράπονον διετύπου, ὅτι οὐδέποτε ἔδωκεν εἰς αὐτὸν ἔριφον, δι' οὗ ἐν ταῖς Γραφαῖς ὁ ἁμαρτωλὸς ἐξομοιοῦται. Τλήμων ἀνθρωπότης! Καὶ αὐτὸς ὁ ἐν ἀνθρώποις ἀγαθὸς τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἐπιζητεῖ, ἀναφωνῶν, «ἕως πότε ἁμαρτωλοί, Κύριε, ἕως πότε ἁμαρτωλοὶ καυχήσονται; φθέγξονται καὶ λαλήσουσιν ἀδικίαν, λαλήσουσι πάντες οἱ ἐργαζόμενοι τὴν ἀνομίαν;.. Τίς ἀναστήσεταί μοι ἐπὶ πονηρευομένους; ἢ τίς συμπαραστήσεταί μοι ἐπὶ τοὺς ἐργαζομένους τὴν ἀδικίαν[1]»; Μόνος δὲ ὁ Θεός, ἡ τοῦ ἐλέους καὶ τῶν οἰκτιρμῶν πηγή, ἀπαντᾷ «οὐ θέλω θελήσει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τοῦ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν[2]»· ἢ ὡς ἐν τῇ παρούσῃ παραβολῇ, *Τέκνον, σὺ πάντοτε μετ' ἐμοῦ εἶ, καὶ πάντα τὰ ἐμὰ σά ἐστιν. Εὐφρανθῆναι καὶ χαρῆναι ἔδει, ὅτι ὁ ἀδελφός σου οὗτος νεκρὸς ἦν καὶ ἀνέζησε, καὶ ἀπολωλὼς ἦν καὶ εὑρέθη*, δι' ὧν τὸν πλοῦτον τῆς χρηστότητος αὐτοῦ ἀποκαλύπτων, διδάσκει ἡμᾶς νὰ ὦμεν οἰκτίρμονες, ἵνα καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ οὐράνιος οἰκτίρμων γένηται πρὸς ἡμᾶς.

Ἐκ τῆς παραβολῆς ταύτης πρὸς τοῖς ἀνωτέρω πολλὰ ἔτι τὰ ὠφελιμώτατα διδασκόμεθα. Μανθάνομεν ὅτι ἡ ἀσωτεία, ἡ πολυτέλεια, καὶ ἡ μετ' αὐτῶν συμβαδίζουσα καὶ ἀναπο-

1) Ψαλμ. γγ' 3, 4, 16. 2) Ἰεζεκ. ιη' 23.

σπάστως αὐτοῖς ἐχομένη κακοήθεια, καταστρέφουσιν ἡμᾶς, δυστυχεῖς, πτωχούς, γυμνοὺς καὶ πεινα λέους καθιστῶσαι· ὅθεν προτρεπόμεθα ἵνα ἐγκαίρως ἀσπασθῶμεν τὴν λιτότητα, τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν σωφροσύνην, ὅπως μὴ περιέλθωμεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ ἀσώτου υἱοῦ, ὅς, στερούμενος, ἐπεθύμει νὰ γεμίσῃ τὴν κοιλίαν αὐτοῦ ἐκ τῶν κερατίων, ὧν ἤσθιον οἱ χοῖροι. Μανθάνομεν πρὸς τούτοις ὅτι αἱ δυστυχίαι καὶ αἱ δυσπραγίαι πρὸς σωφρονισμὸν ἡμῶν δίδονται, ἵνα, συνερχόμενοι εἰς ἑαυτούς, σωφρονιζώμεθα· ὅθεν ὀφείλομεν ἵνα ἀγογγύστως καὶ μεθ' ὑπομονῆς ὑποφέρωμεν τὰς δυστυχίας, θεωροῦντες αὐτὰς ὡς πικρὰ μὲν ἀλλὰ θεραπευτικὰ φάρμακα, καὶ ὠφελώμεθα ἐξ αὐτῶν, βελτίονα τὴν διαγωγὴν ἡμῶν καθιστῶντες. Ἐπὶ πᾶσι μανθάνομεν ὅτι ἀναγκαιοτάτη καὶ πρὸς σωτηρίαν ἀναπόφευκτος εἶνε ἡ *μετάνοια*, διότι δι' αὐτῆς ὁ ἄσωτος υἱὸς ἀνέκτησε τὴν εὔνοιαν τοῦ ἀγαθοῦ αὐτοῦ πατρὸς καὶ ἐκ τῆς κακοδαιμονίας ἐσώθη.

Αὕτη ἡ παραβολὴ διδάσκει ἡμᾶς ἅμα ὁποία τις δέον νὰ ᾖ ἡ *μετάνοια*· οὐχὶ ἐν λόγοις, ἀλλ' ἐν ἔργοις Ὁ ἄσωτος υἱὸς συνελθὼν εἰς ἑαυτὸν δὲν ἐσκέφθη μόνον ἵνα πορευθῇ, ἀλλὰ καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὸν ἀγαθὸν αὐτοῦ πατέρα· δὲν ἐσκέφθη μόνον ἵνα φωνήσῃ τὸ *ἥμαρτον*, ἀλλὰ καὶ παρρησίᾳ ἀνέκραξεν αὐτό. Ἐκ τῆς διαγωγῆς δ' αὐτοῦ παραδειγματιζόμενοι ὀφείλομεν οὐ μόνον νὰ ἀποκηρύττωμεν τὰ ἀνομήματα, ἀλλὰ καὶ ἐν συντριβῇ καὶ μετανοίᾳ νὰ ἐξομολογώμεθα αὐτὰ πρὸς τοὺς πνευματικοὺς πατέρας· πρὸ δὲ τῆς σεπτῆς εἰκόνας τοῦ οἰκτίρμονος Σωτῆρος παριστάμενοι νὰ ἀναφωνῶμεν, «Τὴν τοῦ ἀσώτου φωνὴν προσφέρω σοι, Κύριε, **ἥμαρτον** ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν σου, ἀγαθέ· ἐσκόρπισα τὸν πλοῦτον τῶν χαρισμάτων σου, ἀλλὰ δέξαι με μετανοοῦντα, Σωτὴρ καὶ σῶσόν με», ὡς ἡ ἁγία ἡμῶν Ἐκκλησία ἐδίδαξεν ἡμᾶς νὰ βοῶμεν καὶ λέγωμεν.

ΜΓ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τῆς ἀπόκρεω

Ματθ. κεφ. κε' 31 Εἶπεν ὁ Κύριος, Ὅταν ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ,
32 Καὶ συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, καὶ ἀφορίσει αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων,
33 Καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων.
34 Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.
35 Ἐπείνασα γάρ, καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην, καὶ συνηγάγετέ με·
36 Γυμνός, καὶ περιεβάλετέ με· ἠσθένησα, καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην, καὶ ἤλθετε πρός με.
37 Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι, λέγοντες, Κύριε, πότε σὲ εἴδομεν πεινῶντα, καὶ ἐθρέψαμεν; ἢ διψῶντα, καὶ ἐποτίσαμεν;
38 Πότε δὲ σὲ εἴδομεν ξένον, καὶ συνηγάγομεν; ἢ γυμνόν, καὶ περιεβάλομεν;
39 Πότε δὲ σὲ εἴδομεν ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ ἤλθομεν πρὸς σέ;
40 Καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.

41 *Τότε ἐρεῖ καὶ τοῖς ἐξ εὐωνύμων, Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.*
42 *Ἐπείνασα γάρ, καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα, καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με·*
43 *Ξένος ἤμην, καὶ οὐ συνηγάγετέ με· γυμνός, καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με.*
44 *Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ καὶ αὐτοί, λέγοντες, Κύριε, πότε σὲ εἴδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ ξένον, ἢ γυμνόν, ἢ ἀσθενῆ, ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι;*
45 *Τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς, λέγων, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε.*
46 *Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν αἰώνιον· οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.*

Τὴν διδασκαλίαν ταύτην ἐποιήσατο ὁ Σωτὴρ δύο ἡμέρας πρὸ τοῦ νομικοῦ Πάσχα, καθ' ὃ ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας ἐπὶ σταυροῦ σαρκικῶς ἀνηρτήθη καὶ διὰ τοῦ κατ' ἄνθρωπον τριημέρου θανάτου αὐτοῦ ζωὴν ἡμῖν ἐδωρήσατο. Τοῦτο πιστοποιούμεθα ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἱεροῦ εὐαγγελίου, ἐν ᾧ[1] ἀναγινώσκομεν, «καὶ ἐγένετο ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς πάντας τοὺς λόγους τούτους, εἶπε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· οἴδατε ὅτι μετὰ δύο ἡμέρας τὸ πάσχα γίνεται, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι»· διὰ τοῦτο σαφέστερον ἅμα καὶ ἐντονώτερον ἤδη ἢ τὸ πρόσθεν διελέχθη, «οὐ δύο πρόσωπα καὶ τρία, οὐδὲ πέντε τιθείς, ἀλλὰ τὴν οἰκουμένην ἅπασαν· εἰ καὶ τὰ μάλιστα καὶ αἱ πρότεραι, αἱ διὰ τῶν δύο προσώπων, οὐ δύο πρόσωπα ἐδήλουν, ἀλλὰ μέρη δύο, τὸ μὲν παρακουόντων, τὸ δὲ ὑπακουόντων. Ἀλλ' ἐνταῦθα τὸ φρικω-

1) Ματθ. κς' 1,2.

δέστερον μεταχειρίζει τὸν λόγον καὶ τηλαυγέστερον. Διόπερ οὐδὲ λέγει *ὡμοιώθη ἡ βασιλεία* λοιπόν, ἀλλ' ἐκκεκαλυμμένως ἑαυτὸν δείκνυσι[1]», λέγων, *Ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ.*

Ταύτην τὴν ἡμέραν τὴν μόνον τῷ Κυρίῳ γνωστὴν προφητικῷ πνεύματι προϊδὼν ὁ Ζαχαρίας ἔλεγε, «καὶ ἐξελεύσεται Κύριος. . . καὶ στήσονται οἱ πόδες αὐτοῦ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἐπὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, τὸ κατέναντι τῆς Ἱερουσαλὴμ πρὸς ἀνατολάς, καὶ σχισθήσεται τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς ἀνατολὰς καὶ τὸ ἥμισυ αὐτοῦ πρὸς θάλασσαν, χάος μέγα σφόδρα. . . καὶ ἥξει Κύριος ὁ Θεός μου, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι μετ' αὐτοῦ. Καὶ ἔσται ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ οὐκ ἔσται φῶς, καὶ ψύχος καὶ πάγος· ἔσται μία ἡμέρα, καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γνωστὴ τῷ Κυρίῳ, καὶ οὐχ ἡμέρα, καὶ οὐ νύξ, καὶ πρὸς ἑσπέραν ἔσται φῶς[2]».

Ἡ πρώτη ἔλευσις τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τῆς γῆς ἦν ταπεινή, ἡ δευτέρα ἔσται μετὰ δόξης· τὸ πρῶτον ἐν ἀτιμίᾳ παρέγεντο, ἐν ὕβρεσι καὶ ὀνείδεσιν. Εἰς τὰ ἴδια ἐλθόντα οἱ ἴδιοι αὐτὸν οὐ παρέλαβον[3], διότι «οἱ ἄνθρωποι ἠγάπησαν μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς[4]». Ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ ἡ γῆ φάτνην ἀλόγων ζώων ἐν σπηλαίῳ παρέσχεν, ὅπως ἀνακληθῇ ὁ τοὺς οὐρανοὺς κλίνων τῇ καταβάσει· ὀλίγοι μόνον ποιμένες διὰ τὸ ἄπλαστον τοῦ ἤθους καὶ τὸ ἄκακον αὐτῶν κατηξιώθησαν θείου θεάματος καὶ κήρυκες τοῦ λόγου ἐγένοντο. Ἐν τῇ δευτέρᾳ μετὰ δόξης ἐλεύσεται, *καὶ πάντες οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μετ' αὐτοῦ*· διότι ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἦλθεν ἵνα σώσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὅθεν κατ' αὐτὴν «τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν ὑπὲρ ὑμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν (ἤτοι παρέδωκεν εἰς θάνατον), ἵνα ἡμεῖς γινώμεθα δικαιοσύνη Θεοῦ ἐν αὐτῷ[5]», «αὐτὸς δὲ ἐτραυματίσθη διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν· παιδεία εἰρήνης ἡμῶν ἐπ' αὐτὸν (ἐγένετο), τῷ (δὲ) μώλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰάθημεν[6]».

1) Χρυσοστ. ὁμιλ. εἰς τὸ κς' κεφ. τοῦ κατὰ Ματθ. 2) Ζαχ. ιδ' 3-7. 3) Ἰωάν. α' 11. 4) αὐτόθι γ' 19. 5) πρὸς Κορινθ. β' ε' 21. 6) Ἡσ. νγ' 5.

Ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐλεύσεται ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον· ὅθεν *τότε καθίσει ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ*, διότι ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ ἔσται ἡ πλήρωσις τῆς ἀδεκάστου δικαιοσύνης, ἥτις θέλει ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ ἀπαρτίσει τὸ ἔργον τῆς ἀπολυτρώσεως· ἐπειδὴ ἡ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ἀποκτηθεῖσα καὶ ὑπὸ τῶν ἀληθῶς χριστιανῶν ἐλπιζομένη εὐδαιμονία δὲν εἶνε ἐπὶ τῆς γῆς ἀλλὰ φυλάττεται ἐν οὐρανοῖς. Ἡ κρίσις λοιπὸν αὕτη ἔσται φοβερὰ μὲν εἰς τοὺς ἀπίστους, παρηγορητικὴ δὲ καὶ χαροποιὰ εἰς τοὺς ἄχρι τέλους σταθερῶς ἐμμείναντας ἐν τῇ πίστει· οὗτοι μὲν θὰ χαρῶσιν ὅταν ἀπολαύσωσι τὴν ἔνδοξον ἀμοιβὴν διὰ τὸν ἀγῶνα τῆς πίστεως καὶ ἑνωθῶσι μετὰ τοῦ Χριστοῦ, ἐκεῖνοι δὲ θὰ τρέμωσιν ὅταν ἐκχυθῇ ἐπ' αὐτοὺς τὸ ποτήριον τῆς θείας ὀργῆς. Ὅθεν, ἐπειδὴ ἡ βασιλεία τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι ἡ στρατευομένη ἐκκλησία σκοπὸν ἔχει τὴν παιδαγωγίαν καὶ «τὸν καταρτισμὸν τῶν ἁγίων. . .μέχρι καταντήσωμεν, οἱ πάντες εἰς τὴν ἑνότητα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ[1]», καὶ ἐπειδὴ ἀπαύστως πολεμεῖ καὶ ἀγωνίζεται, δὲν εἶνε μόνιμος βασιλεία, ἀλλὰ πρὸς καιρόν, ὅπερ σαφῶς στηρίζει ὁ μακάριος Παῦλος, δεικνὺς καὶ τὰ ὅρια τῆς διαρκείας ἐν τῷ λέγειν, «εἶτα τὸ τέλος, ὅταν παραδῷ τὴν βασιλείαν τῷ Θεῷ καὶ πατρί, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀρχὴν καὶ πᾶσαν ἐξουσίαν καὶ δύναμιν· δεῖ γὰρ αὐτὸν βασιλεύειν, ἄχρις οὗ ἂν θῇ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτοῦ[2]». Τελευτώσης ὅμως τῆς βασιλείας τῆς χάριτος, δὲν συντελευτᾷ καὶ ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ, διότι μετὰ ταῦτα εἶνε ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἡ αἰώνιος, ἧς ἀπαρχὴ καὶ νῦν ἤδη εἰσὶν οἱ ἐντεῦθεν ἀποδημήσαντες καὶ μακαριότητος ἀπολαύοντες ἅγιοι. Ἡ βασιλεία αὕτη καλεῖται **βασιλεία τῆς δόξης**, διότι ἡ νῦν ἔτι ὑποκρυπτομένη δόξα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποκαλυφθήσεται τότε ἐν πλήρει φωτί, ἅμα δὲ καὶ οἱ πιστεύοντες καὶ εὐαρεστήσαντες αὐτῷ ἀπολαύσουσι τῆς δόξης ταύτης, ἐν ᾧ νῦν μόνον χάριτος ἀπο-

1) πρὸς Ἐφεσ. δ' 12,13 2) πρὸς Κορινθ. Α' ιε' 24,25.

λαύουσι· πρὸς δὲ καλεῖται καὶ θριαμβεύουσα ἐκκλησία, διότι οὐδεὶς ἀγὼν ἐκεῖ, ἀλλ' ἡσυχία, θρίαμβος, καὶ αἰωνία μακαριότης. Ἐπιστάσης τῆς ἡμέρας ἐκείνης συναχθήσονται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη, ἤτοι πᾶσα ἡ τῶν ἀνθρώπων φύσις, τῇ παντοδυνάμῳ ἐνεργείᾳ τοῦ Θεοῦ ἐγειρομένων ἐκ τοῦ χοὸς τῆς γῆς πάντων τῶν σωμάτων τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ἀνθρώπων καὶ ἐνουμένων ταῖς ψυχαῖς, αἷς ἄλλοτε ἐζωοποιήθησαν· διότι «τοὺς πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται ἕκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος, πρὸς ἃ ἔπραξεν, εἴτε ἀγαθόν, εἴτε κακόν[1]». Τίνι τρόπῳ γενήσεται ἡ ἀναστασις τοῦ ἐφθαρμένου καὶ εἰς χοῦν μεταβληθέντος σώματος ὁ ἀσθενὴς ἡμῶν νοῦς ἀδυνατεῖ νὰ κατανοήσῃ· τούτου ἕνεκεν οἱ εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν προλήψεις ἰσχυρογνώμονες ἐκεῖνοι σοφοὶ τῶν Ἀθηνῶν, ἀκούσαντες τοῦ Παύλου διδάσκοντος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου Πάγου ἀνάστασιν γενησομένην νεκρῶν, «οἱ μὲν ἐχλεύαζον· οἱ δὲ εἶπον, ἀκουσόμεθά σου πάλιν περὶ τούτου[2]». Ἡμεῖς κατέχοντες τὴν ἐξ ἀποκαλύψεως ἀλήθειαν, ὑπερτέραν οὖσαν τοῦ ἀνθρωπίνου λόγου, ἀδιστάκτως πιστεύομεν εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν, μὴ πολυπραγμονοῦντες περὶ τῶν μέσων, δι' ὧν ἐκτελέσει ταύτην ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ, ὅστις, ἀφ' οὗ ἐκ τοῦ μηδενὸς παρήγαγε τὰ σύμπαντα, ἐπανάξει αὖθις ταῦτα εἰς τὸ πρότερον εἶδος, ἀφ' οὗ μεταβληθῶσιν εἰς ἕτερον· ἀρκούμεθα δὲ ἵνα εἰς τοὺς ἀντιφρονεῖν θέλοντας ἀντιτάξωμεν τοὺς λόγους τοῦ ἀποστόλου Παύλου λέγοντος, «ἀλλ' ἐρεῖ τις, πῶς ἐγείρονται οἱ νεκροί; ποίῳ δὲ σώματι ἔρχονται; ἄφρον, σὺ ὃ σπείρεις οὐ ζωοποιεῖται ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ· καὶ ὃ σπείρεις, οὐ τὸ σῶμα τὸ γενησόμενον σπείρεις, ἀλλὰ γυμνὸν κόκκον, εἰ τύχοι, σίτου, ἤ τινος τῶν λοιπῶν· ὁ δὲ Θεὸς αὐτῷ δίδωσι σῶμα καθὼς ἠθέλησε[3]».

Ἀντικείμενον τῆς κρίσεως ἔσται ἅπας ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου· αἱ πράξεις, οἱ διαλογισμοί, τὰ ἀπόκρυφα αὐτοῦ διανοή-

1) πρὸς Κορινθ. Β' ε' 10, 2) Πράξ. ιζ' 32. 3) πρὸς Κορινθ. Α' ιε' 35-38.

ματα καὶ αἱ ἐπιθυμίαι, διότι ὁ Κύριος «ἀποδώσει ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ[1]» ἐπὶ δὲ τούτῳ «φωτίσει τὰ κρυπτὰ τοῦ σκότους, καὶ φανερώσει τὰς βουλὰς τῶν καρδιῶν· καὶ τότε ἔπαινος γενήσεται ἑκάστῳ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ[2]». Τὸν τρόπον δὲ καθ' ὃν ἡ φοβερὰ αὕτη κρίσις γενήσεται ἐκτίθησιν ὁ Σωτὴρ ἐν τῇ μελετωμένῃ εὐαγγελικῇ περικοπῇ, λέγων ὅτι, *συναχθήσονται ἐνώπιον αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη· καὶ ἀφορεῖ αὐτοὺς ἀπ' ἀλλήλων, ὥσπερ ὁ ποιμὴν ἀφορίζει τὰ πρόβατα ἀπὸ τῶν ἐρίφων.* **Ἀφορεῖ,** ὡς εἰπεῖν ξεχωρίσει τοὺς ἤδη ἀναμίξ εὑρισκομένους· μεθ' ἁπάσης δὲ τῆς ἀκριβείας τὴν διαίρεσιν ποιήσεται. Ἀφ' οὗ δήλους ἐποιήσατο αὐτούς, ἀφορίζει καὶ διὰ τῶν ὀνομάτων, τοὺς μὲν ἐρίφια κατονομάζων, τοὺς δὲ πρόβατα προσφωνῶν· καὶ ἐρίφια μὲν τοὺς ἁμαρτωλούς, ἵνα τὸ ἄκαρπον αὐτῶν καταδείξῃ, πρόβατα δὲ τοὺς δικαίους, ὅτι πολλὴ ἡ ἐξ αὐτῶν γίγνεται πρόσοδος· ἀλλὰ ταῦτα μέν, ἄλογα ὄντα, ἐκ φύσεως ἔχουσι τὸ ἄκαρπον καὶ τὸ ἔγκαρπον, ἐκεῖνοι δὲ τῷ λογικῷ πεπροικισμένοι, καὶ τὴν δύναμιν καὶ ἱκανότητα τοῦ διακρίνειν τὸ καλὸν καὶ κακόν, ἐκ προαιρέσεώς εἰσι τοιοῦτοι ἢ τοιοῦτοι· ὅθεν καὶ ἐκ τούτων οἱ μὲν κολάζονται, οἱ δὲ στεφανοῦνται· «πρόβατα μὲν οὖν καλεῖ τοὺς ἁγίους, διὰ τὸ ἥμερον, καὶ ὅτι καρπὸν ἡμῖν διδόασι καὶ ὠφέλειαν ὡς τὰ πρόβατα, καὶ ἔριον χορηγοῦντες, ἤτοι σκέπην θείαν καὶ πνευματικήν, καὶ γάλα, τούτέστι τροφὴν προσήκουσαν· ἐρίφους δὲ τοὺς ἁμαρτωλούς· κατὰ κρημνῶν γὰρ βαδίζουσι, καὶ ἄτακτοί εἰσι καὶ ἄκαρποι ὡς ὁ ἔριφος[3]».

Ἀφ' οὗ διαιρέσει αὐτοὺς διὰ τῶν ὀνομάτων, ἀφορίζει καὶ διὰ τῆς στάσεως· *καὶ στήσει τὰ μὲν πρόβατα ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, τὰ δὲ ἐρίφια ἐξ εὐωνύμων·* Δίκαιος ὢν καὶ φιλάνθρωπος ὁ κριτής, εἰ καὶ παντογνώστης καὶ τῶν πράξεων ἑνὸς ἑκάστου ἀκριβῆ κατέχει γνῶσιν, δὲν τιμᾷ οὐδὲ κολάζει πρὶν ἢ δικάσῃ, παιδεύων οὕτως ἡμᾶς, ἵνα μὴ ὦμεν ταχεῖς εἰς καταδίκην πρὶν ἢ μετ' ἀκριβείας ἐξετάσωμεν τὸ ὑπὸ τοῦ πλησίον

1) πρὸς Ρωμ. β' 6. 2) πρὸς Κορινθ. Α' δ' 5. 3) Θεοφυλ. ἐν σελ. 110.

διαπραχθέν. Ὅθεν, ἀφ' οὗ στήσει αὐτοὺς ἑκατέρωθεν τοῦ θρόνου αὐτοῦ, τῶν μὲν τὰς ἀρετάς, τῶν δὲ τὰ ἐγκλήματα ἀπαριθμήσει, καὶ τὴν ἀντιβράβευσιν ἢ τὴν καταδίκην ἐξαγγελεῖ. *Τότε ἐρεῖ ὁ βασιλεὺς τοῖς ἐκ δεξιῶν αὐτοῦ, Δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.* Εὐλογημένους μὲν αὐτοὺς καλεῖ ὡς ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἀποδεκτοὺς γενομένους, κληρονόμους δὲ τῆς βασιλείας ποιεῖται, ἵνα δείξῃ ὅτι κοινωνοὺς ποιεῖ αὐτοὺς ὁ Θεὸς τῆς ἑαυτοῦ δόξης· ὅθεν καὶ δὲν εἶπεν αὐτοῖς λάβετε, ἀλλὰ κληρονομήσατε, οἱονεὶ πατρῴαν τινὰ περιουσίαν. Ἐγκωμιάσας αὐτοὺς διὰ τὸ εὐλογημένους εἶναι, *καὶ παρὰ τοῦ Πατρὸς εὐλογημένους*, δείκνυσι καὶ πόσον ἦν ἄνωθεν αὐτῷ τὸ πρὸς αὐτοὺς φίλτρον, «κληρονομήσατε, λέγων, τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου», ἤτοι «πρὶν τοῦ γενέσθαι ὑμᾶς ταῦτα ὑμῖν ἡτοίμαστο καὶ ἠὐτρέπιστο, ἐπειδὴ ἤδειν τοιούτους ἐσομένους ὑμᾶς[1]» Ἀντὶ δὲ τίνος τῆς προσηγορίας ταύτης καὶ κληρονομίας καταξιοῦνται; Ἀκούσωμεν τοῦ κριτοῦ ἀπαριθμοῦντος τὰ κατορθώματα. *Ἐπείνασα γὰρ καὶ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα καὶ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην καὶ συνηγάγετέ με· γυμνὸς καὶ περιεβάλετέ με· ἠσθένησα καὶ ἐπεσκέψασθέ με· ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἤλθατε πρός με».* Ἀντὶ στέγης λοιπόν, ἀντὶ ἱματίου, ἀντὶ ἄρτου, ἀντὶ ὕδατος ψυχροῦ, ἀντὶ ἐπισκέψεως, ἀντὶ εἰσόδου τῆς εἰς τὸ δεσμωτήριον. Πόσον ἐλαφρὸς ὁ τοῦ Κυρίου ζυγός! «Τὰ εἰς δύναμιν ἀπαιτεῖ, μᾶλλον δὲ καὶ τῶν εἰς δύναμιν ἐλάττω, ἡμῖν καταλιμπάνων φιλοτιμεῖσθαι ἐν τῷ πλείονι[2]». Οὕτως ἥμερος ὁ δεσπότης, ἐπὶ τοιούτοις κατορθώμασιν ἀνακηρύττων τοὺς ἁγίους καὶ γεραίρων αὐτούς. Εἰς τὴν ἥμερον ταύτην φωνὴν οἱ ἅγιοι μετ' εὐγνωμοσύνης ἀποκρίνονται, καὶ ἐν ταπεινοφροσύνῃ τὰ κατορθώματα ὡς ἐξ ἑαυτῶν γενόμενα ἀρνοῦνται. *Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ οἱ δίκαιοι λέγοντες, Κύριε, πότε σὲ εἴδομεν πεινῶντα καὶ ἐθρέψαμεν; ἢ διψῶντα καὶ ἐποτίσαμεν; πότε δὲ σὲ εἴδομεν ξένον, καὶ συνηγάγομεν; ἢ γυμνὸν καὶ περιε-*

1) Χρυσοστ. ὁμιλ. οὐ' § 6' εἰς τὸ κατὰ Ματθ. 2) αὐτόθι.

βάλομεν; πότε δὲ σὲ εἴδομεν ἀσθενῆ ἢ ἐν φυλακῇ καὶ ἤλθομεν πρὸς σέ; Εἰς τὸ ταπεινόφρον τῆς φωνῆς αὐτῶν δι' ἀπαντήσεως ὑψίστης ταπεινοφροσύνης ἀπαντᾷ ὁ βασιλεὺς τοῦ σύμπαντος, παιδεύων ἅμα ἡμᾶς νάμὴ ὑπεραιρώμεθα καὶ καταφρονῶμεν τοῦ πένητος καὶ τοῦ ἀσθενοῦς, διότι καὶ οὗτος πλάσμα καὶ δημιούργημά ἐστι τοῦ αὐτοῦ αἰωνίου Θεοῦ· δι' ὃ ἀναμιμνήσκει ἐν τῇ ἐσχάτῃ κρίσει ὅ, τι διὰ τῶν προφητῶν, τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν εὐαρεστησάντων αὐτῷ ἁγίων ἐπανειλημμένως συνεζήσατο[1] ἡμῖν οὖσιν ἐν τῷ βίῳ· ὅθεν καὶ ἀποκριθεὶς ὁ βασιλεὺς ἐρεῖ αὐτοῖς, *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, ἐμοὶ ἐποιήσατε.* Πᾶσαν χάριν, πᾶσαν εὐεργεσίαν γενομένην ἑνὶ τῶν ἐλαχίστων ἐν ἀνθρώποις ἕνεκεν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ὁ Σωτὴρ θεωρεῖ ἑαυτῷ γενομένην· τοῦτο ῥητῶς ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτε, προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα αὐτοῦ μαθητὰς καὶ δοὺς αὐτοῖς ἐξουσίαν κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, ἐξαπέστειλε κηρύξαι τὸ εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν εἰς τὰ πρόβατα τὰ ἀπολωλότα οἴκου Ἰσραήλ[2]. Ὅθεν εἰδότες τοῦτο, καὶ ἐπιστάμενοι ὅτι «οὐκ ἐπαισχύνεται *ἀδελφοὺς* αὐτοὺς καλεῖν[3]» σπλάγχνα ἀδελφοῦ ἃς ἔχωμεν πρὸς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα, ἵνα τῆς μακαρίας ἀκούσωμεν φωνῆς ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως λεγούσης, «δεῦτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ πατρός μου, κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου»· ἄλλως πολιτευόμενοι καὶ ἀνοικτίρμονες δεικνύμενοι ἐπὶ γῆς τὴν ἀπειλητικὴν τοῦ ἀδεκάστου κριτοῦ θέλομεν ἀκούσει φωνὴν ἐπιτιμῶσαν τοὺς ἐξ εὐωνύμων καὶ λέγουσαν, *πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ κατηραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον, τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ.*

Καὶ ἐνταῦθα αὖθις τὸ τοῦ Θεοῦ φιλάνθρωπον, καὶ τὸ συμπαθὲς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καταφαίνεται· περὶ μὲν τῆς βασιλείας

1) Ψαλμ. θ' 35 μ' 1. Ὠσηὲ ϛ' 6. πρὸς Κορινθ. Β' η' 13, 14. Ἰακώβ καθ. ἐπιστ. α' 27. Μ. Βασιλ. εἰς τὸ καθελῶ μου. Χρυσοστ. ὁμιλ. ιδ' εἰς τὴν πρὸς Ρωμ. κλπ. 2) Ματθ. ι' 6, 40-42. 3) πρὸς Ἑβρ. β' 11.

εἶπε «τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν πρὸ καταβολῆς κόσμου», περὶ δὲ τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίου δὲν λέγει *ὑμῖν*, ἀλλὰ «τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ». Αὐτὸς ὑπὲρ μὲν τῶν ἀνθρώπων τὴν βασιλείαν ἡτοίμασε, διὰ δὲ τὸν διάβολον τὸ πῦρ τῆς κολάσεως· ὅθεν ὁ ἄνθρωπος ἀφ' ἑαυτοῦ, τῇ ἰδίᾳ προαιρέσει, ποιεῖ ἑαυτὸν ὑπόδικον τοῦ πυρὸς τοῦ αἰωνίου· τούτου ἕνεκεν, ἐν ᾧ τοὺς δικαίους προσηγόρευσεν εὐλογημένους παρὰ τοῦ πατρός, τοὺς ἁμαρτωλοὺς δὲν ἐπετίμησε κατηραμένους ὑπὸ τοῦ πατρός, διότι οὐχὶ αὐτὸς αὐτοὺς κατηράσατο, ἀλλὰ τὰ οἰκεῖα αὐτῶν ἔργα. Ποῖα δὲ ταῦτα; Τὸ ἀνιλεὲς καὶ ἀνοίκτιρμον, τὸ ἀσυμπαθὲς καὶ ἄστοργον πρὸς τὰ δεινοπαθήματα τοῦ πλησίον· *Ἐπείνασα γὰρ καὶ οὐκ ἐδώκατέ μοι φαγεῖν· ἐδίψησα καὶ οὐκ ἐποτίσατέ με· ξένος ἤμην καὶ οὐ συνηγάγετέ με· γυμνὸς καὶ οὐ περιεβάλετέ με· ἀσθενὴς καὶ ἐν φυλακῇ καὶ οὐκ ἐπεσκέψασθέ με.*

Οὐχὶ βαρέα φορτία καὶ δυσβάστακτα ζητήσει, ἀλλ' ἐλεημοσύνην καὶ συμπάθειαν, καὶ ταῦτα ἐν μέτρῳ εὐχερῶς κατορθωτῷ. Δὲν εἶπεν «ἐν φυλακῇ ἤμην καὶ ἀπηλλάξατέ με, καὶ ἄρρωστος ἤμην καὶ ἀνεστήσατέ με», ἀλλ' *ἐπεσκέψασθέ με, καὶ ἤλθατε πρός με.* «Καὶ οὐδὲ ἐν τῷ πεινῆν ἐπαχθὲς τὸ κελευόμενον, παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος· οὐδὲ γὰρ πολυτελῆ ἐζήτει τράπεζαν, ἀλλὰ τὴν χρείαν μόνον καὶ τὴν ἀναγκαίαν τροφήν, καὶ ἐζήτει ἐν ἱκέτου σχήματι. Ὥστε πάντα ταῦτα ἱκανὰ κολάσαι· τὸ εὔκολον τῆς αἰτήσεως (ἄρτος γὰρ ἦν), τὸ ἐλεεινὸν τοῦ αἰτοῦντος (πτωχὸς γὰρ ἦν), τὸ συμπαθὲς τῆς φύσεως (ἄνθρωπος γὰρ ἦν), τὸ ποθεινὸν τῆς ἐπαγγελίας (βασιλείαν γὰρ ἐπηγγείλατο), τὸ φοβερὸν τῆς κολάσεως (γέενναν γὰρ ἠπείλησε), τὸ ἀξίωμα τοῦ λαμβάνοντος (Θεὸς γὰρ ἦν ὁ διὰ τῶν πτωχῶν λαμβάνων), τὸ ὑπερβάλλον τῆς τιμῆς (ὅτι τοσοῦτον καταβῆναι κατηξίωσε), τὸ δίκαιον τῆς παροχῆς (ἀπὸ γὰρ τῶν ἑαυτοῦ ἐλάμβανεν)· ἀλλὰ πρὸς ἅπαντα ταῦτα ἡ φιλαργυρία καθάπαξ ἐπήρωσε τοὺς ἁλόντας, καὶ ταῦτα τοσαύτης ἀπειλῆς κειμένης».

Τότε ἀποκριθήσονται αὐτῷ καὶ αὐτοὶ λέγοντες, Κύριε, πότε σὲ εἴδομεν πεινῶντα, ἢ διψῶντα, ἢ ξένον, ἢ γυμνόν, ἢ ἀσθενῆ,

ἢ ἐν φυλακῇ, καὶ οὐ διηκονήσαμέν σοι; Ἀλλ' εἰς οὐδὲν ὠφελήσουσιν αὐτοὺς οἱ λόγοι οὗτοι, ἐπειδὴ *τότε ἀποκριθήσεται αὐτοῖς* (ὁ Κύριος), *λέγων, Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἐφ' ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἑνὶ τούτων τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε.*

Φεῦγε τοίνυν, χριστιανέ, τὸ ἄσπλαγχνον, τὴν δὲ ἐλεημοσύνην ἐργάζου, καὶ αἰσθητῶς μέν, πλὴν ἅμα καὶ πνευματικῶς. Θρέψον τὸν Χριστόν, πεινῶντα τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· ἀλλὰ καὶ τὸν πεινῶντα διδασκαλίας ἐὰν θρέψῃς καὶ ποτίσῃς, ἔθρεψας Χριστὸν καὶ ἐπότισας, διότι ὁ ἐν τῷ χριστιανῷ Χριστὸς καὶ ἡ πίστις τρέφεται καὶ αὔξεται διὰ τῆς διδασκαλίας. Ἀλλὰ καὶ ἂν ἴδῃς τινὰ ξένον γενόμενον τῆς ἄνω πατρίδος συνεισάγαγε τοῦτον, καὶ ἂν τὸ τῆς ἀφθαρσίας ἱμάτιον ἀποβάλῃ, ὅπερ διὰ τοῦ βαπτίσματος ἔσχε καὶ γυμνωθῇ, ἔνδυσον αὐτόν· καὶ τὸν ἀσθενοῦντα τῇ πίστει προσλαβοῦ, ἀναμιμνησκόμενος τῆς συστάσεως τοῦ ἀποστόλου, λέγοντος, «ὀφείλομεν ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα τῶν ἀδυνάτων βαστάζειν καὶ μὴ ἑαυτοῖς ἀρέσκειν[1]»· καὶ τὸν ἐγκαθειργμένον ἐν τῇ φυλακῇ, τῷ σώματι τούτῳ τῷ σκοτεινῷ καὶ τῇ σαρκὶ δουλεύοντα, ἐπίσκεψαι, δωρούμενος αὐτῷ ὥσπερ τι φέγγος τὴν νουθεσίαν. Ταῦτα τὰ ἓξ εἴδη τῆς ἀγάπης ἐπιτέλει μὲν σωματικῶς, πλὴν ἀλλὰ καὶ ψυχικῶς, διότι διπλῶν ὄντων ἡμῶν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, δύνανται ταῦτα διπλῶς νὰ κατορθωθῶσιν. Οἱ μὴ οὕτω πολιτευόμενοι ἀπελεύσονται εἰς κόλασιν αἰώνιον, ἐν ᾧ τοὐναντίον οἱ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.

Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι (οἱ ἁμαρτωλοὶ) *εἰς κόλασιν αἰώνιον, οἱ δὲ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.* Τοῦ αἰωνίου, ἀτελευτήτου καὶ ἀμεταβλήτου τῆς τε ζωῆς τῶν δικαίων καὶ τῆς κολάσεως τῶν ἁμαρτωλῶν γνῶσιν ἔσχον καὶ οἱ πρὸ τῆς χάριτος ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος αὐγασθέντες ἅγιοι ἄνδρες, οἱ ἐν προθεωρίᾳ τῶν ἐσομένων γενόμενοι[2]. Οἱ ἐν τῇ χάριτι ὅμως γενόμενοι, κατέχοντες τὴν περὶ τούτου πλήρη βεβαίωσιν ὑπὸ τοῦ ἀψευδοῦς στόματος τοῦ Σωτῆρος γενομένην, ὁμολογοῦμεν καὶ κηρύττομεν μετὰ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ὅτι «ἀποδώσει (Κύ-

1) πρὸς Ρωμ. ιδ' 1. 2) Δαν. ιβ' 2.

ριος) ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ· τοῖς μὲν καθ' ὑπομονὴν ἔργου ἀγαθοῦ, δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν ζητοῦσι, ζωὴν αἰώνιον· τοῖς δὲ ἐξ ἐριθείας, καὶ ἀπειθοῦσι μὲν τῇ ἀληθείᾳ, πειθομένους δὲ τῇ ἀδικίᾳ θυμὸς καὶ ὀργή[1]». Τὰς ἐπαγγελίας τοῦ Σωτῆρος καὶ τὰς ἀποκαλύψεις αὐτοῦ κατέχοντες, πρεσβεύομεν καὶ ὁμολογοῦμεν τὸ αἰώνιον τῆς μακαριότητος, ἣν αὐτὸς ὁ θεάνθρωπος λυτρωτὴς «χαρὰν ἣν οὐδεὶς αἴρει[2]» ἀπεκάλεσε, τοῖς δὲ λόγοις αὐτοῦ στοιχῶν ὁ μακάριος Πέτρος «κληρονομίαν ἄφθαρτον καὶ ἀμίαντον καὶ ἀμάραντον[3]» ὠνόμασεν. Ἐπίσης τὸ αἰώνιον τῶν βασάνων πρεσβεύομεν μετὰ τοῦ προφήτου λέγοντες, «ὁ γὰρ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτήσει καὶ τὸ πῦρ αὐτῶ οὐ σβεσθήσεται[4]», διότι τοῦ Κυρίου ἀκούομεν ἐν εὐαγγελίοις λέγοντος, «καλόν σοί ἐστιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν ζωὴν χωλὸν ἢ κυλλόν, ἢ δύο χεῖρας, ἢ δύο πόδας ἔχοντα βληθῆναι *εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον*[5]», ἤτοι «εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ὅπου ὁ σκώληξ αὐτῶν οὐ τελευτᾷ καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται[6]». Ὅθεν μετὰ τοῦ Παύλου καθομολογοῦμεν ὅτι οἱ ἁμαρτωλοὶ «δίκην τίσουσιν ὄλεθρον *αἰώνιον* ἀπὸ προσώπου τοῦ Κυρίου, καὶ ἀπὸ τῆς δόξης τῆς ἰσχύος αὐτοῦ[7]» καὶ μετὰ τοῦ ἀποστόλου Ἰούδα[8] πυρὸς *αἰωνίου* δίκην τοὺς ἁμαρτήσαντας ὑπέχειν πρεσβεύομεν.

ΜΑ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τῆς Τυροφάγου.

Ματθ. κεφ. ς' 14 Εἶπεν ὁ Κύριος, *Ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος.*

15 *Ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν.*

1) πρὸς Ρωμ. β' 7. 2) Ἰωάν. ις' 22. 3) Πέτρ. καθ. ἐπις. Α' α' 4. 4) Ἡσ. ξς' 24. 5) Ματθ. ιη' 8. 6) Μάρκ. θ' 43, 44. 7) πρὸς Θεσσαλ. Β' α' 9. 8) καθολ. ἐπιστ. 7.

16 Ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.

17 Σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλήν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι·

18 Ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ.

19 Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι·

20 Θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσιν.

21 Ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν.

Εἰς τοὺς ἱππικοὺς ἀγῶνας, ὅταν καταπέσῃ ἡ ὕσπληξ, ἤτοι τὸ τεντωμένον σχοινίον οὗτινος ὄπισθεν ἵστανται οἱ ἀγωνισθησόμενοι δρομεῖς, καὶ δοθῇ τὸ σημεῖον, ἐξορμοῦσιν οἱ ἀγωνιζόμενοι, καὶ συχνὰ τοὺς ἵππους μαστίζοντες πρὸς τὴν νύσσαν, τοὐτέστι τὸ τέρμα τοῦ σταδίου σπεύδουσιν, ὀφείλοντες ἑπτάκυκλον τὸν δρόμον νὰ τελέσωσι καὶ τὸ τέρμα τοῦτο, ἑπτάκις διελθόντες νὰ καταλάβωσιν. Εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον τῆς μετανοίας διήνοιξεν ἡ τοῦ Ζακχαίου ὑπόθεσις, ὅστις διὰ καλλίστης σπουδῆς ἄριστα ἐσκόρπισεν ὅ,τι ἀσεβῶς ἐθησαύρισε· μετ' αὐτὴν ἦλθεν ἡ τοῦ τελώνου καὶ φαρισαίου παραβολή, ἥτις ὑπέδειξεν εἰς ἡμᾶς τὴν ἰσχὺν τῆς χριστομιμήτου ταπεινώσεως· κατόπιν ἡ τοῦ ἀσώτου παραβολή, ἐν ᾗ εἴδομεν τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀπομακρυνθεῖσαν ἀνθρωπότητα πρὸς χοιρώδη

ζωὴν τραπεῖσαν καὶ ἐν τῷ βορβόρῳ κατακυλισθεῖσαν, ἄχρις οὗ ἦλθεν εἰς συναίσθησιν τοῦ πόθεν ἐκπέπτωκε, καὶ διὰ τῆς ἐν δάκρυσι μετανοίας ἐξήγνισεν ἑαυτήν· εἶτα αὐτήκοοι ἐγενόμεθα τοῦ μεγάλου καὶ φρικτοῦ λογοθεσίου, καὶ τὰς ἀναμενούσας ἡμᾶς ἀμοιβὰς ἢ κολάσεις ἐπληροφορήθημεν. Ἀφ' οὗ διὰ τούτων προεγυμνάσθημεν, καὶ τὴν ἰσχὺν ἐμάθομεν τῆς ἀρετῆς, πρὸς τὴν νύσσαν, τὴν πρώτην ἑβδομάδα τῶν νηστειῶν, κατηντήσαμεν, καὶ ἐντεῦθεν ἐπειγόμεθα τὴν ἑβδόμην ἑβδομάδα καθάπερ δρόμον κυκλικὸν νὰ καταλάβωμεν. Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἱπποδρομίοις ἀδύνατον νὰ νικήσωσιν ὅλοι οἱ ἀγωνιζόμενοι, διότι ὁ προκαταλαβὼν μόνος τὸν στέφανον λαμβάνει· ὁ ἡμέτερος ὅμως ἀγωνοθέτης εἰς πάντας τοὺς θέλοντας ἐπίσης μεταδίδωσι κατ' ἐξουσίαν τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης. Καὶ εἰς ἕκαστον μὲν δίδωσι, καθάπερ ἅρμα ἢ ἵππον, τὸ σῶμα, ἡνίοχον δὲ ἐφίστησι τὸν λογισμόν, ἀντὶ δὲ μάστιγος τὴν συνείδησιν εἰς ἕκαστον ἐνέβαλε, καὶ ἀντὶ χαλινοῦ τὴν ἐγκράτειαν· ἐξωμάλυνε δὲ καὶ τὸ στάδιον διὰ τοῦ εὐκολοκατορθώτου τῆς ἐντολῆς, ἣν εἰς ἡμᾶς ἔδοτο. Ἀλλὰ ποῦ τὸ εὐκολοκατόρθωτον ταύτης ἔγκειται; τοῦτο διδάσκει ἡμᾶς ἡ ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικὴ περικοπή· αὐτῆς λοιπὸν ἀκούσωμεν.

Εἶπεν ὁ Κύριος, ἐὰν ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, ἀφήσει καὶ ὑμῖν ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος. Δὲν ἐπέβαλεν ἐφ' ἡμᾶς φορτία βαρέα καὶ δυσβάστακτα, δὲν ἀπήτησε καμάτους καὶ πόνους ὑπὲρ τὴν ἡμῶν δύναμιν, ἀλλ' ἐζήτησε σπλάγχνα οἰκτίρμου, πραότητα καὶ ἀμνησικακίαν, ἐπὶ δὲ τούτῳ τοῦ Πατρὸς ἡμᾶς ὑπεμνήσατο, ἵνα αἰδεσθῶμεν καὶ μὴ ἐκθηριώμεθα τοιούτου Πατρὸς παῖδες ὄντες. Αἰτοῦμεν τοῦ οὐρανίου ἡμῶν πατρὸς ἵνα ἀφῇ ἡμῖν τὰ παραπτώματα ἡμῶν; ἕτοιμος εἶνε νὰ ἐπακούσῃ τῆς δεήσεως ἡμῶν, ἐὰν καὶ ἡμεῖς ἀφῶμεν τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν.

Ἰδοὺ πόσον μικρὸν εἶνε τὸ ἐπίταγμα, καὶ ὅμως εἰς μέγα ἡμᾶς ἀναβιβάζει, μιμητὰς ἡμᾶς ἀπεργαζόμενον τοῦ Θεοῦ, ὃς «μόνος δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας[1]». Ἐν ἡμῖν ἔγκειται ἡ τῆς

1) Μαρκ. β' 7. Λουκ. ε' 21.

ἐντολῆς ταύτης ἐκπλήρωσις, ἐξ ἡμῶν ἐξήρτηται νὰ τύχωμεν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀφέσεως τῶν ὑφ' ἡμῶν πρὸς αὐτὸν πλημμεληθέντων, ἀρκεῖ νὰ ὦμεν ἐπιεικεῖς, συμπαθεῖς, ἀμνησίκακοι, φιλάδελφοι· ἄλλως δὲν ἔχομεν δι' ἐλπίδος νὰ τύχωμεν τῆς συγγνώμης, διότι αὐτὸς ὁ Κύριος ρητῶς λέγει, *ἐὰν δὲ μὴ ἀφῆτε τοῖς ἀνθρώποις τὰ παραπτώματα αὐτῶν, οὐδὲ ὁ πατὴρ ὑμῶν ἀφήσει τὰ παραπτώματα ὑμῶν*· διότι οὐδὲν τόσον μισεῖ ὁ πρᾷος Θεός ὅσον τὴν ὠμότητα. Ταῦτα γινώσκοντες, καταλύσωμεν τὰς πρὸς ἀλλήλους ἔχθρας, καὶ ἀντὶ δαιμόνων θηριωδίας, ἀγγέλων λάβωμεν ἡμερότητα· ἂν δὲ παρά τινος ἠδικήθημεν, τὰ ἡμέτερα ἐννοήσαντες, καὶ τὸν ὑπὲρ ταύτης τῆς ἐντολῆς ἀποκείμενον ἡμῖν μισθὸν ἐπιγνόντες, μαλάξωμεν τὴν ὀργήν, καταστείλωμεν τὰ κύματα, ἵνα καὶ τὸν παρόντα βίον ἀταράχως διέλθωμεν, καί, ἀπελθόντες ἐκεῖ, τοιούτου τύχωμεν τοῦ δεσπότου, οἷοι ἡμεῖς πρὸς τοὺς συνδούλους ἐγενόμεθα.

Μετὰ τὴν διατύπωσιν τῆς ἐντολῆς ταύτης, ἑτέραν ὑποθήκην ἐποιήσατο πρὸς ἡμᾶς ὁ Σωτήρ, εἰπών, *ὅταν δὲ νηστεύητε, μὴ γίνεσθε ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ σκυθρωποί· ἀφανίζουσι γὰρ τὰ πρόσωπα αὐτῶν, ὅπως φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ἀπέχουσι τὸν μισθὸν αὐτῶν.* Ὁ Σωτὴρ παραγγέλλει, ἵνα, ὅταν νηστεύωμεν, μὴ γινώμεθα σκυθρωποὶ καθὼς οἱ ὑποκριταί, οἵτινες παρουσιάζονται μὲ πρόσωπα κατηφῆ καὶ ὠχρά, ὅπως φανῶσιν εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὅτι νηστεύουσι· βεβαιοῖ δὲ ὅτι οἱ τοιοῦτοι οὐδένα μισθὸν προσπορισθήσονται ἐκ τῆς τοιαύτης αὐτῶν νηστείας. Παρὰ τὴν παραγγελίαν ταύτην ἡμεῖς πολιτευόμενοι, καὶ τοὺς ὑποκριτὰς ἐκείνους ὑπερέβημεν ἐν τῇ ἀπονοίᾳ, ἐπειδὴ πολλοὶ οὐχὶ νηστεύοντες ἐπιδεικνύμεθα, ἀλλὰ μὴ νηστεύοντες καὶ τὰ τῶν νηστευόντων προσωπεῖα περικείμεθα, ὅπως φανῶμεν τοῖς ἀνθρώποις νηστεύοντες, οὕτω δὲ διπλῆν τὴν ὑπόκρισιν ἐργαζόμεθα καὶ μεῖζον τὸ κατάκριμα ἐπισπῶμεν.

Σὺ δὲ νηστεύων ἄλειψαί σου τὴν κεφαλήν, καὶ τὸ πρόσωπόν σου νίψαι· ὅπως μὴ φανῇς τοῖς ἀνθρώποις νηστεύων, ἀλλὰ τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ· καὶ ὁ πατήρ σου, ὁ

βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ. Οἱ ἀρχαῖοι εἰς σημεῖον χαρᾶς ἠλείφοντο μετὰ τὸ λουτρὸν δι' ἐλαίου· ἐπὶ τούτῳ ὁ Σωτὴρ συνίστησι διὰ τῶν λόγων τούτων, ἵνα μὴ σκυθρωποὶ γενώμεθα, ἀλλὰ χαίροντες ὦμεν ὅταν νηστεύωμεν. Σὺν τούτοις ὅμως καὶ μυστικὴν ἔννοιαν ἔχουσιν οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ Σωτῆρος· διὰ μὲν τοῦ ἐλαίου νοουμένης τῆς ἐλεημοσύνης, διὰ δὲ τῆς κεφαλῆς, τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τελειωτοῦ τῆς ἡμῶν σωτηρίας Ἰησοῦ Χριστοῦ· ὅθεν τοὺς λόγους τούτους δυνάμεθα νὰ ἑρμηνεύσωμεν, λέγοντες, «σὺ δὲ χριστιανὲ νηστεύων, *ἄλειψαί σου τὴν κεφαλήν,* ἤτοι θεράπευσε τὸν Χριστὸν δι' ἔργων εὐποιΐας καὶ ἐλεημοσύνης πρὸς τοὺς ἐν στερήσεσι καὶ πάσχοντας, εἰδὼς ὅτι *ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ ὡς ἐλέῳ Θεὸς θεραπεύεται* πρὸς δὲ *τὸ πρόσωπόν σου νίψαι,* καθάρισον τὸν ψυχικὸν ρύπον καὶ διὰ μετανοίας ἐξαγνίσθητι, ἀποπλύνων τὴν σπιλωθεῖσαν καρδίαν σου διὰ τῶν δακρύων τῆς μεταμελείας· οὕτω πράττων θὰ φανῇς ὄντως νηστεύων τῷ πατρί σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ, ὃς ἀποδώσει σοι ἐν τῷ φανερῷ, ὅτε θρόνοι στηθήσονται καὶ βίβλοι ἀνοιγήσονται, ἵνα ἕκαστος ἀποκομίσῃ τὰ μετὰ τοῦ σώματος εἴ τι ἔπραξεν εἴτε ἀγαθόν, εἴτε φαῦλον.

Σύναμα δι' ὧν εἶπεν προέτρεψεν ἡμᾶς ἵνα καὶ τὴν λύμην τῆς κενοδοξίας μακρὰν ἡμῶν ἀποδιώξωμεν, φεύγοντες τὰς ἐπιδεικτιάσεις καὶ τὴν ἀνθρωπαρέσκειν, πράττωμεν δὲ τὸ ἀγαθὸν διότι εἶνε τοῦτο ἀρεστὸν ἐν ὀφθαλμοῖς Κυρίου· δι' ὃ ἐπήγαγε, *μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σὴς καὶ βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι. Θησαυρίζετε δὲ ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὔτε σὴς οὔτε βρῶσις ἀφανίζει, καὶ ὅπου κλέπται οὐ διορύσσουσιν οὐδὲ κλέπτουσι,* τὴν αὐτάρκειαν διδάξας, καὶ ἀπὸ τῆς πλεονεξίας ἀποστρέψας τὸν νοῦν, ἐν ᾧ σύναμα ἰσχυρότερον πρὸς θεραπείαν τῆς ἐλεημοσύνης προέτρεψε, ἐπειδὴ δι' ὧν λόγων εἶπεν ὁ Σωτήρ, τοῦτο ἡμᾶς διδάσκει· «τί ἀποφεύγετε τὴν ἐλεημοσύνην ἵνα θησαυρίσητε ἡμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου τὰ μὲν ἐνδύματα ὑμῶν σής, ἤτοι βῶτρις, κατατρώγει,

τὰ δὲ τρόφιμα ἡ βρῶσις καταναλίσκει, καὶ τὰ χρήματα ὑμῶν οἱ κλέπται κλέπτουσι; Φροντίσατε ἵνα δι' ἐλεημοσυνῶν ἐν τῷ μετὰ σώματος βίῳ θησαυρίσητε ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ, ὅπου οὐδένα τῶν ὡς ἄνω κινδύνων διατρέχουσιν οἱ θησαυροὶ ὑμῶν. Ἀλλὰ καὶ ἂν μηδὲν τούτων πάθωσιν οἱ ἐπὶ γῆς θησαυροὶ ὑμῶν πάλιν οὐχὶ μικρὰν ὑποστήσεσθε τὴν ἐξ αὐτῶν βλάβην· *ὅπου γάρ ἐστιν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν*, οὕτω δὲ θέλετε εἶσθε ἀείποτε τοῖς κάτω προσηλωμένοι, ἀντὶ ἐλευθέρων δοῦλοι γινόμενοι καὶ τῶν οὐρανίων ἐκπίπτοντες, καὶ μηδὲν τῶν ὑψηλῶν δυνάμενοι νοῆσαι, ἀφ' οὗ ἀείποτε ὁ νοῦς καὶ ἡ καρδία ὑμῶν μετὰ τῆς ὕλης θὰ συμφύρηται.

ΜΕ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Α' κυριακῆς τῶν νηστειῶν.

Ἰωάν. κεφ. α' 44 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ εὑρίσκει Φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ, *ἀκολούθει μοι.*

45 Ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βησθαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου.

46 Εὑρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναήλ, καὶ λέγει αὐτῷ, *Ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται, εὑρήκαμεν, Ἰησοῦν τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ, τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.*

47 Καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ Ναθαναήλ, *ἐκ Ναζαρὲτ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι;* λέγει αὐτῷ Φίλιππος· *ἔρχου καὶ ἴδε.*

48 Εἶδεν ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ, *ἴδε, ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.*

49 Λέγει αὐτῷ Ναθαναήλ, *πόθεν μὲ γινώσκεις;* ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, *πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν εἶδόν σε.*

50 Ἀπεκρίθη Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ, *Ραββί, σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.*
51 Ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, *ὅτι εἶπόν σοι, εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς πιστεύεις; μείζω τούτων ὄψει.*
52 Καὶ λέγει αὐτῷ, *ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.*

Ἐπὶ τῆς ἀπὸ Τιβεριάδος εἰς Καπερναοὺμ ἀγούσης ὁδοῦ, εἰς εἰκοσάλεπτον ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ ρύακος Οὐάδη-λ-Ἀμοὺτ κεῖνται τὰ ἐρείπια τῆς πόλεως Βηθσαϊδά, τῆς πατρίδος τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ, ὃς ἓν ἐπεισόδιον τοῦ ἐπὶ γῆς βίου τοῦ θεανθρώπου, καὶ ἅμα ἓν μέρος τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἀποκαλυφθείσης οὐρανίου διδασκαλίας ἀφηγεῖται σήμερον ἡμῖν. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἧς ἤδη ἐρείπια μόνον σώζονται, πολλὰ τῶν θαυμάτων αὐτοῦ ὁ Σωτὴρ ἐποιήσατο, χωρὶς νὰ κάμψῃ εἰς μετάνοιαν καὶ ἐπίγνωσιν τοὺς σκληροτραχήλους αὐτῆς κατοίκους, οὗ ἕνεκεν ὠνείδισεν αὐτὴν ἀναφωνήσας, «οὐαί σοι Χοραζίν, *οὐαί σοι Βηθσαϊδά·* ὅτι εἰ ἐν Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἐγένοντο αἱ δυνάμεις αἱ γενόμεναι ἐν ὑμῖν, πάλαι ἂν ἐν σάκκῳ καὶ σποδῷ μετενόησαν. Πλὴν λέγω ὑμῖν, Τύρῳ καὶ Σιδῶνι ἀνεκτότερον ἔσται ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ ὑμῖν[1]».

Εἴτε ἐν τῇ καθορισθείσῃ ἀνωτέρω θέσει, εἴτε ὡς πολλοὶ τῶν τῆς Παλαιστίνης περιηγητῶν τοποθετήσωμεν τὴν Βηθσαϊδὰ παρὰ τὸν 18 λεπτὰ βορειότερον τῆς θέσεως ταύτης κείμενον ὑδρόμυλον Ἀϊ-νου-τ-Οὰπεγα, ἔνθα ὑπάρχουσιν ἐρείπιά τινα καὶ πηγὴ ἀφθόνου μέν, ἀλλὰ χλιαροῦ καὶ ἁλμυροῦ ὕδατος, ἐνορῶμεν ἐπ' αὐτῆς τὴν ἀπειλητικὴν τοῦ δεσπότου ἐπιτίμησιν, καταρρίψασαν αὐτὴν εἰς ᾅδου, ὡς κατεβίβασε καὶ τὴν ἕως οὐρανοῦ ὑψωθεῖσαν γείτονα αὐτῇ Καπερναούμ.

1) Ματθ. ια' 21, 22.

Ἀρκούμενοι εἰς τὰς ὀλίγας ταύτας προεισαγωγικὰς παρατηρήσεις ἐπιλαμβανόμεθα τῆς ἑρμηνείας τῆς μεταγραφείσης εὐαγγελικῆς ταύτης περικοπῆς, λεγούσης, *τῇ ἐπαύριον ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· ἤτοι τῇ ἐπαύριον τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ἐκάλεσε τὸν Ἀνδρέαν καὶ τὸν ἕτερον τῶν τοῦ Προδρόμου μαθητῶν, ὃν θέλουσι πολλοὶ εἶναι αὐτὸν τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην, ἠθέλησεν ὁ Ἰησοῦς ἐξελθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ εὑρίσκει Φίλιππον, καὶ λέγει αὐτῷ, ἀκολούθει μοι.* Πληροφορήσας ἡμᾶς διὰ τούτων ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς τὰ τῆς κλήσεως τοῦ μακαρίου Φιλίππου ἐπὶ τὴν ἀποστολικὴν διακονίαν, οὐχὶ ἄπο σκοποῦ καὶ τὰ περὶ τῆς πατρίδος αὐτοῦ παρενέβαλεν, εἰπών, *ἦν δὲ ὁ Φίλιππος ἀπὸ Βηθσαϊδά, ἐκ τῆς πόλεως Ἀνδρέου καὶ Πέτρου*, δι' ὧν τὴν πατρίδα τῶν ἐγκριτοτέρων μαθητῶν κατασημάνας, τὴν ἰσχὺν τοῦ Σωτῆρος ἐνέφηνεν, ἐκ Γαλιλαίας, ὅθεν οὐδὲ δυνατὸν ἀγαθόν τι εἶναι, ἤτοι ἀπὸ τῆς οὐδένα φερούσης καρπὸν γῆς, τῶν μαθητῶν τοὺς ἐκκρίτους ἐκλέξαντος.

Κατόπι, προϊὼν ἐν τῇ ἀφηγήσει ὁ τῆς βροντῆς υἱός, ἀποκαλύπτει ἡμῖν τὸ πρὸς τὸν Ναθαναὴλ κήρυγμα τοῦ Φιλίππου, καὶ δι' αὐτοῦ διδάσκει τὸν λόγον τῆς ἀμέσου πρὸς τὸν Σωτῆρα προσόδου τοῦ εἰς τὴν ἀρίστην τῶν ἐπὶ γῆς διακονιῶν κληθέντος Φιλίππου, ὅς, ἀκούσας τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος αὐτῷ **ἀκολούθει μοι**, ἀμέσως ἠκολούθησεν αὐτῷ. Ἀκούσωμεν λοιπὸν τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος· *εὑρίσκει Φίλιππος τὸν Ναθαναὴλ, καὶ λέγει αὐτῷ, Ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται,* **εὑρήκαμεν** *Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ, τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ.* Ἐν τοῖς λόγοις τούτοις τοῦ Φιλίππου καταδείκνυται τὸ μεμεριμνημένον τῆς διανοίας αὐτοῦ, καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ μελέτη τοῦ Μωϋσέως καὶ τῶν προφητῶν. Τοῦτο ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἐνδείκνυσι διὰ τοῦ **εὑρήκαμεν**, δι' οὗ οὐ μόνον τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Ναθαναὴλ προσδοκίαν τῆς τοῦ Μεσσίου παρουσίας ὑποσημαίνει, ἀλλὰ καὶ τὸν πόθον αὐτῶν καταδείκνυσι τοῦ εὑρεῖν, ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται. Ἀφ' οὗ δὲ πρὸς τὸν Μωσέα καὶ

τοὺς προφήτας παρέπεμψε τὸν ἐγκρατὴν τοῦ νόμου Ναθαναὴλ εἰς ἐπιβεβαίωσιν τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ κηρύγματος αὐτοῦ, ὠνόμασεν ὁ Φίλιππος τὸν νομιζόμενον πατέρα τοῦ Σωτῆρος καὶ τὴν νομιζομένην ἐν ἀνθρώποις γενέτειραν αὐτοῦ γῆν, εἰπών, *εὑρήκαμεν Ἰησοῦν, τὸν υἱὸν τοῦ Ἰωσήφ, τὸν ἀπὸ Ναζαρέτ*· ἐπειδὴ ὡς τὸ δημόσιον καὶ ἰδίᾳ οἱ Γαλιλαῖοι, ὧν ἐν μέσῳ τὸν πρὸ τοῦ κηρύγματος χρόνον ἀνεστρέφετο τὸ ἀνθρώπινον ὁ Σωτήρ, οὕτως ἐθεώρει ἔτι ὁ Φίλιππος τὸν ἐπιφανέντα δεσπότην, λογιζόμενος αὐτὸν υἱὸν εἶναι τοῦ τέκτονος. Ἀλλ' ἐν ᾧ οἱ λοιποὶ Γαλιλαῖοι καὶ ἰδίᾳ οἱ Ναζωραῖοι ἐσκανδαλίζοντο ἐν αὐτῷ ἐκ τῆς φαινομένης ταύτης συγγενείας[1], ὁ Φίλιππος δὲν ἐσκανδαλίσθη ἐπ' αὐτῇ· ὅθεν καὶ ἀνήγγειλε τὸν εὑρεθέντα Ἰησοῦν ὡς ἐκεῖνον, *ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται*· εἰκότως παραπέμψας ἐπὶ τὸν Μωϋσέα[2] καὶ τοὺς προφήτας[3] τὸν ἀκριβῆ καὶ πάντα μετ' ἀληθείας διεσκεμμένον Ναθαναήλ.

Τοὺς λόγους τούτους ἀκούσας ὁ Ναθαναήλ, ὅτι δηλ. ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται οὗτός ἐστιν Ἰησοῦς ὁ υἱὸς τοῦ Ἰωσὴφ ὁ ἀπὸ Ναζαρέτ, διηπόρησεν ἐπὶ τῷ παραδόξῳ ἀκούσματι, *καὶ εἶπεν αὐτῷ* (τῷ Φιλίππῳ) *Ναθαναήλ, ἐκ Ναζαρὲτ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι;* Πῶς; ἐκ τῆς ἀσήμου καὶ μικρᾶς Ναζαρέτ, ἐκ τῆς μᾶλλον διεφθαρμένης τῶν ἐν τῇ Γαλιλαίᾳ πόλεων, ἧς οἱ κάτοικοι παραβολικοὶ ἐγένοντο ὡς σύμβολον καὶ τύπος ἐξαχρειώσεως λέγεις γενέσθαι τὸν προσδοκώμενον Μεσσίαν, καὶ ἀναγγέλλεις ὅτι οὗτός ἐστιν, *ὃν ἔγραψε Μωσῆς ἐν τῷ νόμῳ καὶ οἱ προφῆται*, ἀφ' οὗ ἐκ τῶν Γραφῶν προσδοκῶμεν τὸν ἡγούμενον γενέσθαι ἐκ Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας[4];

Εἰς τὴν δισταγμὸν μὲν ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπιστίαν ἐμφαίνουσαν ταύτην ἀντιπαρατήρησιν, ἀπαντῶν, *λέγει αὐτῷ Φίλιππος*, **ἔρχου καὶ ἴδε.** Ὡσεὶ ἔλεγε· δὲν ἔχω λόγους ὅπως παρα-

1) Ματθ. ιγ' 55-57. 2) Γεν. γ' 15. αὐτόθι μθ' 10 Δευτερ. μθ' 15,18. 3) Ἠσ. θ' 6,7. αὐτόθι νγ'. Ἱερεμ. κγ' 5,6. Δαν. θ' 24-27. παραβλ. κεφ. ς' εἰσαγωγῆς τῆς μετὰ χεῖρας βίβλου σελ. λα' καὶ ἑπ. 4) Μιχ. ε' 1.

στήσω σοι τὸ μέγεθος τοῦ πλούτου, ὃν ἀνεῦρον, ἀλλ' **ἔρχου καὶ ἴδε·** ἐξ οἰκείας ἀντιλήψεως κατανόησον αὐτόν. Ὡς δὲ ὁ Φίλιππος τότε εἶπε τῷ Ναθαναήλ, οὕτω διηνεκῶς ἡ Ἐκκλησία πρὸς ἕκαστον τῶν ἀμυήτων φωνεῖ, **ἔρχου καὶ ἴδε,** καλοῦσα αὐτοὺς εἰς σωτηρίαν, καὶ προσλέγει· ἰδού, πρόκειταί σοι ὁ ἐξ ἀποκαλύψεως λόγος, ἡ εὐαγγελικὴ ἀλήθεια εἰς μελέτην καὶ ἀντίληψιν, **ἔρχου καὶ ἴδε·** ἐκ τῶν γραφῶν πιστώθητι περὶ τῆς ἀληθείας τῶν διδασκομένων σοι· ἐκ τῆς ὑψίστης ἐν αὐτῇ ἠθικῆς καὶ ἐποικοδομητικῆς διδασκαλίας ἐνισχύνθητι ἐν τῇ πίστει καὶ πεποιθήσει τῆς οὐρανίου αὐτῆς καταγωγῆς.

Ὁ τοῦ νόμου ἐγκρατὴς Ναθαναὴλ συνῃ σθάνθη τὸ κράτος τοῦ ἐπιχειρήματος τῶν λόγων τοῦ Φιλίππου, ὅθεν ἔδραμεν ὀπίσω τοῦ Ἰησοῦ, *Εἶδεν* (δὲ) *ὁ Ἰησοῦς τὸν Ναθαναὴλ ἐρχόμενον πρὸς αὐτόν, καὶ λέγει περὶ αὐτοῦ· ἴδε, ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.* Ὁ Ναθαναὴλ καί τοι ἐκ τῶν Γραφῶν ἐδιδάχθη νὰ ἀναμένῃ τὸν Μεσσίαν ἐκ τῆς Βηθλεὲμ ἐλευσόμενον, δὲν ἀπέκρουσε τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου γενομένην αὐτῷ πρόσκλησιν, ἀλλ' ἔσπευσεν ἵνα ἴδῃ καὶ πιστωθῇ περὶ τοῦ ἐξαγγελθέντος αὐτῷ Μεσσίου. Ἐπτοήθη τὴν ἐκ τῶν φαινομένων ἐξαπάτησιν, καὶ ἐζήτησε τὴν ἐκ τῶν πραγμάτων βεβαίωσιν, ὅθεν καὶ προσηκόντως ἤκουσε παρὰ τοῦ Σωτῆρος, *Ἴδε, ἀληθῶς Ἰσραηλίτης, ἐν ᾧ δόλος οὐκ ἔστι.* Καλέσας αὐτὸν ὁ Κύριος *Ἰσραηλίτην,* καὶ *ἀληθῆ Ἰσραηλίτην,* ἀπεῖδεν ἐπὶ τὴν ἀρχικὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἣν δίδωσιν ἡμῖν ἡ Γραφὴ[1], καθ' ἣν ὁ Ἰακὼβ ἐκλήθη *Ἰσραήλ,* ὅπερ σημαίνει *ἐνίσχυσας μετὰ τοῦ Θεοῦ.*

Ἀκούσας ὁ Ναθαναὴλ τὸν ἔπαινον, δὲν ἐθαμβώθη ἐξ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπέμεινεν ἵνα σαφέστερόν τι καὶ ἀκριβέστερον μάθῃ· ὅθεν, *λέγει αὐτῷ* (τῷ Σωτῆρι) *Ναθαναήλ, πόθεν με γινώσκεις;* Καὶ αὐτὸς μὲν ὡς ἄνθρωπος ἐξήταζεν ἔτι, ὁ δὲ Ἰησοῦς ὡς Θεὸς ἀπεκρίνατο αὐτῷ· *ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ· πρὸ τοῦ σε Φίλιππον φωνῆσαι, ὄντα ὑπὸ τὴν συκῆν εἶδόν σε.*

1) Γεν. λϛ' 24, 30.

Διὰ τῶν λόγων τούτων, δι' ὧν εἶπεν ὅσα οὐδεὶς ἐγίνωσκε πλὴν αὐτοῦ καὶ τοῦ Φιλίππου, ὡς καταμόνας λαληθέντα καὶ πραχθέντα, ἀπεκάλυψεν ὁ Σωτὴρ τὴν θεότητα αὐτοῦ· ἐπειδὴ καὶ τὸν καιρὸν εἶπε, καὶ τὸν τόπον, καὶ τὸ δένδρον ὑφ' ὃ πρὸ μικροῦ εὕρητο ὁ Ναθαναήλ.

Ἐν τῇ πρὸς τὸν Ναθαναὴλ ἀποκρίσει ταύτῃ τοῦ Σωτῆρος θαυμαζὸν οὐχὶ ὅτι εἶδεν ὑπὸ τὴν συκῆν πρὸς τὸν Φίλιππον διαλεγόμενον τὸν κληθέντα εἰς τὴν ἀποστολικὴν διακονίαν, ἀλλὰ τὸ ἐπιεικὲς καὶ μετριοπαθὲς τοῦ τρόπου, δι' οὗ τὸν Ναθαναὴλ ἐπαίδευσεν, ἀγαγὼν αὐτὸν εἰς ὑπόμνησιν τῶν πρὸ μικροῦ ὑπ' αὐτοῦ λεχθέντων, *ἐκ Ναζαρὲτ δύναταί τι ἀγαθὸν εἶναι;* Χωρὶς νὰ μερφθῇ αὐτοῦ τὴν πρὸ μικροῦ ἀμφιβολίαν, ὑπέμνησεν αὐτῷ ὅτι μετ' ἀκριβείας ἐπίστατο τί ἐν τῇ διανοίᾳ αὐτοῦ ἐμερμήριζεν. Οὕτω, λαβὼν ὁ Ναθαναὴλ τεκμήριον ἀναμφισβήτητον τῆς προγνώσεως, ἦλθεν ἐπὶ τὴν ὁμολογίαν, καὶ καθὼς διὰ τῆς προτέρας ἀναβολῆς τὴν ἀκρίβειαν, οὕτω διὰ τῆς μετὰ ταῦτα συγκαταθέσεως τὴν ὑπ' αὐτοῦ συναίσθησιν τῆς ἀληθείας κατάδηλον ἐποιήσατο· ὅθεν *ἀπεκρίθη Ναθαναὴλ καὶ λέγει αὐτῷ,* **Ραββί**[1], *σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.*

Ἐν τῇ ὁμολογίᾳ ταύτῃ δὲν ὑποτυποῦται ἀκριβὴς ἐπίγνωσις τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ, ὡς μετὰ μικρὸν ἐγένετο ἐν τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ Πέτρου, ὁμολογήσαντος τὸν Σωτῆρα Θεὸν ἀληθῆ εἶναι, οὗ ἕνεκεν αὐτὸς μὲν ἐμακαρίσθη, ὡς ἀντιληφθεὶς ἀληθείας ἣν σὰρξ καὶ αἷμα οὐκ ἀπεκάλυψεν, ἀλλ' ὁ πατὴρ ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, ἡ δὲ ὁμολογία αὐτοῦ ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡ ἀκλόνητος τῆς πίστεως πέτρα, ἐφ' ἧς ἡ ἐκκλησία αὐτοῦ εἰς αἰῶνας ἑστήρικται. Καὶ ὁ Ναθαναὴλ ὡμολόγησεν αὐ-

1) Παρ' Ἑβραίοις ἡ παρὰ τῶν ὑποδεεστέρων πρὸς τοὺς ἀνωτέρους ἀποτεινομένη συνήθης προσφώνησις ἦν τὸ *κύριε* (ἑβραϊστὶ *ἀδωνί*). καὶ ἡ πρὸς αἰδήμονας ἄνδρας, ἰδίᾳ δὲ τοὺς προφήτας, πάλαι μὲν τὸ *πάτερ* (ἑβραϊστὶ *ἀβί*), ἐπὶ δὲ τῶν χρόνων τῆς ἐπὶ γῆς παρουσίας τοῦ Κυρίου τὸ *ραββὶ* (=διδάσκαλε, καθηγητά). Τὸν σεβασμὸν λοιπὸν αὐτοῦ ὁ Ναθαναὴλ ἐκδηλῶν προσεφώνησε τὸν Κύριον *ραββί*· ἐν συνοισθήσει δὲ γενόμενος τῆς τοῦ δεσπότου μεγαλειότητος προτέθετο, *σὺ εἶ ὁ υἱὸς τοῦ θεοῦ, σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.*

τὸν Θεόν, οὐχὶ ὅμως ὡς ὁ Πέτρος, ἀλλ' ἄνθρωπον ψιλόν, χάριτι διὰ τὴν ἀρετὴν υἱοθετηθέντα τῷ Θεῷ· τούτου δ' ἕνεκεν ἐπήγαγε *σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ,* ὅπερ ἤθελε διατυπώσει διὰ τοῦ *σὺ εἶ ὁ βασιλεὺς* **τοῦ παντός,** ἐὰν εἶχε φθάσει εἰς τελείαν γνῶσιν τῆς ἀληθοῦς θεότητος τοῦ μονογενοῦς. Διὰ τοῦτο δὲν ἐμακαρίσθη, ὡς μετὰ μικρὸν ὁ Πέτρος, ἀλλὰ διωρθώθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, ἀναχθεὶς ἵνα νοήσῃ τι ἄξιον τῆς θεότητος αὐτοῦ. Ὅθεν *ἀπεκρίθη ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν αὐτῷ, ὅτι εἶπόν σοι, εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς πιστεύεις; μείζω τούτων ὄψει.* «Μέγα σοι ἐφάνη Ναθαναὴλ ὅτι εἶπόν σοι, εἶδόν σε ὑποκάτω τῆς συκῆς; Τί λοιπὸν θέλεις εἰπεῖ ὅταν μείζω τούτων ἴδῃς; Οὐχί, ἐξακολουθεῖ ὁ δεσπότης, οὐχὶ χάριτι διὰ τὴν ἀρετὴν υἱοθετήθην, ἀλλ' ἀληθὴς Θεός εἰμι καὶ τῆς βασιλείας μου οὐκ ἔστιν ὅριον. Οὐχὶ ἐπὶ ἑνὸς λαοῦ, ἢ μιᾶς φυλῆς· οὐχὶ ἐπὶ τῆς γῆς μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν οὐρανοῖς, ἐπὶ τοῦ σύμπαντος μόνος δεσπότης καὶ Κύριός εἰμι». Τοιαύτην ἔννοιαν ἐνέχουσι τὰ ῥήματα τοῦ Σωτῆρος, ὅς, συνεχίζων τὴν πρὸς τὸν Ναθαναὴλ διδασκαλίαν, *λέγει αὐτῷ, ἀμὴν ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ἀπ' ἄρτι ὄψεσθε τὸν οὐρανὸν ἀνεῳγότα, καὶ τοὺς ἀγγέλους τοῦ Θεοῦ ἀναβαίνοντας καὶ καταβαίνοντας ἐπὶ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.* Παιδεύσας διὰ τούτων τὸν Ναθαναὴλ νὰ μὴ λέγῃ αὐτὸν ψιλὸν ἄνθρωπον, ἐπειδὴ ἐκεῖνος, ᾧ διακονοῦσιν οἱ ἄγγελοι, δὲν εἶνε ἄνθρωπος ψιλός, ἀλλὰ Θεὸς ἀληθής. Τοῦτο δὲ γενόμενον, ἤτοι ἀγγέλους διακονοῦντας αὐτῷ, ὀφθαλμοῖς ἰδίοις εἶδον οἱ μαθηταὶ ἐν τῇ ἀναλήψει γενόμενον.

Ἐπὶ τούτοις ἡμεῖς τὴν χαρὰν, ἣν ἠσθάνθη ὁ Ναθαναὴλ διότι ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτὸν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, συμμεριζόμενοι, ἐπειδὴ καὶ εἰς ἡμᾶς ἀπεκαλύφθη, καταξιωθέντας νὰ μάθωμεν τοῦ Θεοῦ τὸν υἱόν, χαρῶμεν, οὐχὶ κατὰ διάνοιαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν τοῦτο δεικνύντες. Χαρῶμεν, πειθόμενοι τῷ γνωρισθέντι· πειθηνίους δὲ ἑαυτοὺς θέλομεν ἀναδείξει αὐτῷ, ἂν πράττωμεν ὅ,τι ἐκεῖνος βούλεται. Θρέψωμεν λοιπὸν αὐτὸν πεινῶντα, ποτίσωμεν αὐτὸν διψῶντα, εἰδότες ὅτι καὶ ψυχροῦ ὕδατος ποτήριον ἂν προσάξωμεν αὐτό,

εὐχαρίστως δέχεται, καὶ ὀβολοὺς δύο ἂν καταβάλωμεν δὲν ἀποστρέφεται, ἀλλ' ὡς πολὺν δέχεται πλοῦτον, ἐπειδὴ ἀνενδεὴς ὢν καὶ οὐχὶ ἕνεκεν χρείας ταῦτα λαμβάνων, ἀποβλέπει οὐχὶ εἰς τὸ μέτρον τῶν διδομένων, ἀλλ' εἰς τὴν προαίρεσιν τοῦ διδόντος. Προσθέσωμεν λοιπὸν εἰς τὴν διὰ λόγων ὁμολογίαν **καὶ τὴν διὰ τῶν ἔργων,** ἵνα καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ τύχωμεν ὁμολογίας κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ὁμολογήσῃ τοὺς ἀξίους.

ΜΣΤ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Β' Κυριακῆς τῶν νηστειῶν.

Μάρκου κεφ. β' Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ εἰσῆλθεν ὁ Ἰησοῦς εἰς Καπερναούμ· καὶ ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι·

2 Καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοί, ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς τὴν θύραν· καὶ ἐλάλει αὐτοῖς τὸν λόγον.

3 Καὶ ἔρχονται πρὸς αὐτόν, παραλυτικὸν φέροντες, αἰρομένον ὑπὸ τεσσάρων.

4 Καὶ μὴ δυνάμενοι προσεγγίσαι αὐτῷ διὰ τὸν ὄχλον, ἀπεστέγασαν τὴν στέγην ὅπου ἦν, καὶ ἐξορύξαντες χαλῶσι τὸν κράββατον, ἐφ' ᾧ ὁ παραλυτικὸς κατέκειτο.

5 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς τὴν πίστιν αὐτῶν, λέγει τῷ παραλυτικῷ, *τέκνον ἀφέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι σου.*

6 Ἦσαν δέ τινες τῶν γραμματέων ἐκεῖ καθήμενοι, καὶ διαλογιζόμενοι ἐν ταῖς καρδίαις αὐτῶν,

7 *Τί οὗτος οὕτω λαλεῖ βλασφημίας; τίς δύναται ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰμὴ εἷς ὁ Θεός;*

8 Καὶ εὐθέως ἐπιγνοὺς ὁ Ἰησοῦς τῷ πνεύματι αὐτοῦ, ὅτι οὕτω διαλογίζονται ἐν ἑαυτοῖς, εἶπεν αὐτοῖς, *Τί ταῦτα διαλογίζεσθε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν;*

9 *Τί ἐστιν εὐκοπώτερον, εἰπεῖν τῷ παραλυτικῷ, Ἀ-*

φέωνται σοι αἱ ἁμαρτίαι, ἢ εἰπεῖν, Ἔγειραι, καὶ ἆρόν σου τὸν κράββατον, καὶ περιπάτει;

10 *Ἵνα δὲ εἰδῆτε ὅτι ἐξουσίαν ἔχει ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀφιέναι ἐπὶ τῆς γῆς ἁμαρτίας,* (λέγει τῷ παραλυτικῷ),

11 *Σοὶ λέγω, ἔγειραι καὶ ἆρον τὸν κράββατόν σου, καὶ ὕπαγε εἰς τὸν οἶκόν σου.*

12 Καὶ ἠγέρθη εὐθέως, καὶ ἄρας τὸν κράββατον, ἐξῆλθεν ἐναντίον πάντων· ὥστε ἐξίστασθαι πάντας, καὶ δοξάζειν τὸν Θεόν, λέγοντας, *ὅτι οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν.*

Τὸ γεγονὸς τοῦτο τῆς θεραπείας τοῦ παραλυτικοῦ, ὃν οἱ φέροντες, ἀδυνατοῦντες ἕνεκεν τοῦ συρρεύσαντος πλήθους νὰ προσκομίσωσι τῷ οὐρανίῳ διδασκάλῳ καὶ ἰατρῷ, ἐδέησεν ἵνα ἀποστεγάσωσι τὴν οἰκίαν, ἐν ᾗ ὁ Σωτὴρ ἐδίδασκε, καὶ καταβιβάσωσιν αὐτὸν ἄνωθεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἐκ τῶν λοιπῶν ἱερῶν εὐαγγελιστῶν ἀφηγεῖται ὁ Ματθαῖος[1] καὶ ὁ Λουκᾶς[2], τούτων ὅμως λεπτομερέστερον ἐκτίθησι τὰ κατ' αὐτὸν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς Μάρκος, παρ' οὗ κατέχομεν τὴν περικοπὴν ταύτην, καθ' ἣν, *καὶ εἰσῆλθε πάλιν* (ὁ Ἰησοῦς) *εἰς Καπερναοὺμ* **δι' ἡμερῶν.**

Τὸ *δι' ἡμερῶν* ἐνταῦθα ἀντὶ τοῦ *παρελθουσῶν ἡμερῶν τινων* εὕρηται εἰς σύνδεσμον πρὸς τὰ προηγούμενα. Ἀφηγηθεὶς ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς τὰ τῆς ἰάσεως τοῦ λεπροῦ, ὃν ὁ θεῖος ἰατρὸς τῆς νόσου ἀπήλλαξε, καὶ συνεχίσας τῶν θαυμάτων αὐτοῦ τὴν διήγησιν, ἦλθεν ἐπὶ τὸ γεγονὸς τῆς ἰάσεως τοῦ παραλυτικοῦ, ὅπερ ἐπηκολούθησε τῇ τοῦ λεπροῦ ἰάσει κατά τινας ἡμέρας, ἐφ' ᾧ πληροφορεῖ ἡμᾶς ὅτι μετά τινας ἡμέρας ἀπὸ τῆς θεραπείας τοῦ λεπροῦ εἰσῆλθεν ὁ Σωτὴρ εἰς Καπερναοὺμ *καὶ ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι.*

Μεθ' ὅλην τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν ἐν τῇ τυφλώσει ἰσχυρογνώμονα ἐπιμονὴν τῶν κατοίκων τῆς Καπερναούμ τὸ πλῆθος

1) Ματθ. θ' 2—8. 2) Λουκ. ε' 18—26.

τῶν ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐνεργουμένων δυνάμεων ἦν τηλικοῦτον, ὥστε δὲν ἠδύναντο νὰ ἔχωσιν ἀναλογήτως εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς παρ' αὐτοῖς παρουσίας αὐτοῦ· ὅθεν μόλις μετέβη αὖθις εἰς τὴν πόλιν αὐτῶν, *καὶ ἠκούσθη ὅτι εἰς οἶκόν ἐστι*, ἤτοι ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν διέδραμεν ἡ φήμη τῆς ἐν αὐτῇ παρουσίας του, *καὶ εὐθέως συνήχθησαν πολλοί, ὥστε μηκέτι χωρεῖν μηδὲ τὰ πρὸς θύραν*.

Καλῶς μὲν ποιοῦντες ἔσπευδον, καὶ συνωστίζοντο παρὰ τὸν μόνον διδάσκαλον καὶ καθηγητήν, κακῶς δὲ πράττοντες προσήρχοντο ἐκ περιεργείας μόνον καὶ ἄνευ πίστεως καὶ πεποιθήσεως ἐπὶ τὴν θεότητα τοῦ διδασκάλου, οὗ τὴν οὐράνιον διδασκαλίαν ἤκουον καὶ τὰ ἔργα καθεώρουν. Ἐὰν ἤκουον αὐτοῦ ἐν πίστει ἤθελον συναισθανθῇ ὅτι ὡς ἄνθρωποι ταλαίπωροι καὶ πτωχοὶ ἦσαν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ δικαιωθῶσιν ἀφ' ἑαυτῶν ἐπὶ τῆς δικαίας αὐτοῦ κρίσεως· ἤθελον μετανοήσει, ἀκούοντες τοῦ Προδρόμου βοῶντος καὶ λέγοντος, «μετανοεῖτε, ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν[1]», καὶ δὲν ἤθελον ἐπισύρει τοὺς ὀνειδισμοὺς τοῦ Σωτῆρος διὰ τὸ ἀμετανόητον αὐτῶν[2]· ἤθελον δεχθῇ ἀδιστάκτως τὴν διδασκαλίαν τῶν προφητῶν καὶ ἤθελον πιστεύσει ὅτι ὁ προκηρυχθεὶς ὑπ' αὐτῶν καὶ κατ' εὐδοκίαν Θεοῦ ἐν μέσῳ αὐτῶν ἀναστρεφόμενος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶνε ὁ λυτρωτὴς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀλλ' οἱ τῆς Καπερναοὺμ κάτοικοι ἀναισθητότεροι καὶ τῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς πετρῶν ἤκουον τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἀποκαλυπτόμενον αὐτοῖς, καὶ δὲν συνεκράτουν αὐτόν, ἔβλεπον τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Κυρίου δυνάμεις καὶ ἡ καρδία αὐτῶν διεκρατεῖτο πόρρω αὐτοῦ.

Τὸ ἀνωτέρω μεταγραφὲν εὐαγγελικὸν ἀπόσπασμα ἡρμηνεύσαμεν ἐν κεφ. ΙΔ' (σελ. 151—157) τῆς μετὰ χεῖρας βίβλου, ἔνθα παρεθέμεθα αὐτό, λαβόντες ἐκ τοῦ κειμένου τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου, ἐξ οὗ οἱ θεοφόροι πατέρες, οἱ τὰς ἀνὰ πάσας τὰς κυριακὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀναγινώσκεσθαι εὐαγγελικὰς περικοπὰς ὁρίσαντες, καθώρισαν ἡμῖν, ἵνα, λαμβάνοντες, ἀναγινώ-

1) Ματθ, γ' 2. 2) αὐτόθι ια' 20.

σκωμεν αὐτὸ τῇ ς' μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς Πεντηκοστῆς κυριακήν· ὅθεν ἐν τῷ παρόντι ἐπὶ μόνου τοῦ ἐκ τοῦ εὐαγγελικοῦ τούτου ἀποσπάσματος ἠθικὸν πόρισμα ἐνδιατρίβοντες σημειοῦμεν ὅτι ἀναγωγικῶς τὰ τοῦ γενομένου θαύματος δύναται ἕκαστος ἡμῶν νὰ ἐφαρμόσῃ εἰς ἑαυτόν, λέγων· «δύναμαι λοιπὸν καὶ ἐγὼ παράλυτος ὢν νὰ τύχω τῆς ἰάσεως, διότι καὶ σήμερονεἶνε ὁ Χριστὸς ἐν Καπερναούμ, τῷ οἴκῳ τῆς παρακλήσεως, τοὐτέςι τῇ Ἐκκλησίᾳ· οἶκος δὲ τοῦ παρακλήτου ἡ Ἐκκλησία. Εἰμὶ δὲ καὶ ἐγὼ παράλυτος, τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις ἀνενεργήτους καὶ ἀκινήτους ἔχων πρὸς τὸ καλόν· ἀλλ' ἐὰν ὑπὸ τῶν τεσσάρων εὐαγγελιστῶν ἀρθῶ, καὶ ἀπαχθῶ πρὸς τὸν Κύριον, τότε θέλω ἀκούσει, **τέκνον,** διότι υἱὸς τοῦ Θεοῦ γίνομαι διὰ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας· καὶ ἀφεθήσονταί μοι αἱ ἁμαρτίαι. Ἀλλὰ πῶς θέλω μεταφερθῇ ἔμπροσθεν τοῦ Ἰησοῦ; Ἐὰν τὴν στέγην ἀνορύξωσι. Τίς δὲ ἡ στέγη; ὁ νοῦς ὁ ὑπερκείμενος πάντων τῶν ἐν ἡμῖν· οὗτος δὲ ἔχει χοῦν πολύν, καὶ κεράμους, τὰ γήϊνα πράγματα, καὶ τὰς ἐγκοσμίους σκέψεις· ἀλλ ἐὰν ἀποσκευασθῶσι ταῦτα πάντα, καὶ ἀνορυχθῇ ἡ ἐν ἡμῖν τοῦ νοῦ δύναμις, καὶ ἀποφορτισθῇ, εἶτα δὲ χαλασθῶ, τοὐτέστι ταπεινωθῶ, τότε ἰαθήσομαι, καὶ θέλω ἄρει τὸν κράββατον, ἤτοι τὸ σῶμα, πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν κινῶν αὐτό· διότι δὲν πρέπει νὰ ἐγερθῶ μόνον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ νοήσω ὅτι ἡμάρτησα, ἀλλὰ καὶ τὸν κράββατον, τοὐτέστι τὸ σῶμα νὰ ἄρω εἰς ἐργασίαν τοῦ καλοῦ. Τότε καὶ εἰς θεωρίαν τῶν κρεισσόνων θέλω φθάσει, ὥστε πάντες οἱ ἐν ἐμοὶ λογισμοὶ νὰ λέγωσιν ὅτι, οὐδέποτε οὕτως εἴδομεν· τοὐτέςιν οὐδέποτε οὕτως ἐννοήσαμεν ὡς νῦν, ὅτε παράλυτοι ὄντες ἰάθημεν».

ΜΖ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Γ' κυριακῆς τῶν νηστειῶν.

Μάρκ. κεφ. η' 34 Εἶπεν ὁ Κύριος, *ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι.*

35 *Ὅς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέ-*

σει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν.

36 *Τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπον, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον, καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ;*

37 *Ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;*

38 *Ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτόν, ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.*

θ' 1 Καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, *Ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ θεοῦ, ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει.*

Ἡ ἐν τῇ εὐαγγελικῇ ταύτῃ περικοπῇ ἐκτιθεμένη διδασκαλία ἀνεπτύχθη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἓξ ἡμέρας πρὸ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους ὑπερφυοῦς αὐτοῦ καὶ θείας μεταμορφώσεως[1]. Ὅπως ἐννοηθῇ ὁ λόγος τῆς ἐν αὐτῇ ἀναπτυσσομένης οὐρανίου διδασκαλίας, δέον ἵνα ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἡμῶν ἐπὶ τὰ μικρὸν πρότερον γενόμενα. Ἐξελθὼν μετὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ὁ Κύριος εἰς τὰς κώμας Καισαρείας τῆς Φιλίππου ἐπηρώτα ἐν τῇ ὁδῷ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγων, *τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι*, ἅμα δὲ ὁ Πέτρος ὡμολόγησεν αὐτὸν εἶναι τὸν ἀληθινὸν Χριστόν, ἐφανέρωσεν εἰς αὐτοὺς ὁ Κύριος καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ μυστήριον, ἀρξάμενος «διδάσκειν αὐτοῖς, ὅτι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου πολλὰ παθεῖν, καὶ ἀποδοκιμασθῆναι ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων καὶ ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι καὶ μετὰ τρεῖς ἡμέρας ἀναστῆναι[2]». Ἐπὶ τοῖς λόγοις τούτοις ὁ Πέτρος ἤρξατο νὰ μέμφηται τοῦ Κυρίου εἰς θάνατον ρίπτοντος ἑαυτόν, ἐν ᾧ ἐδύνατο νὰ μὴ πάθῃ τι. Εἰς

1) Μάρκ. θ' 2. 2) Μάρκ. η' 31.

τὰς ἐπιτιμήσεις τοῦ Πέτρου ἀπαντῶν ὁ Σωτήρ, καὶ διδάσκων ὅτι τὸ πάθος αὐτοῦ ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος γενήσεται, καὶ ὅτι μόνος ὁ σατανᾶς δὲν θέλει νὰ πάθῃ, ἵνα μὴ σωθῇ ἡ ἀνθρωπότης, σατανᾶν ὠνόμασε τὸν Πέτρον, ὡς φρονήσαντα τὰ τοῦ σατανᾶ, καὶ ὕπαγε ὀπίσω μου προσέθετο αὐτῷ, συστήσας εἰς τὸν μαθητὴν νὰ ἀκολουθῇ τῷ θελήματί του καὶ μὴ ἀντιτάσσηται, μηδὲ ἐναντίος ἔρχηται, φρονῶν τὰ τῶν ἀνθρώπων, ἤτοι ταπεινὰ καὶ σαρκικὰ περὶ τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Πέτρος ἐπετίμησεν αὐτῷ ὡς θέλοντι νὰ σταυρωθῇ, προσεκαλέσατο τὸν ὄχλον καὶ εἰς ἐπήκοον πάντων ἐδίδαξε, τὸ πλεῖστον πρὸς τὸν Πέτρον τὸν λόγον ἀποτείνων καὶ λέγων, *ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι*· ἤτοι σύ, ὦ Πέτρε, μοὶ μέμφεσαι ὅτι τὸν σταυρὸν αἴροῦμαι, ἐγὼ δὲ σοὶ λέγω ὅτι οὐδὲ σύ, οὐδὲ ἄλλος τις σωθήσεται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας. «Μηδεὶς τοίνυν αἰσχυνέσθω τὰ σεμνὰ τῆς σωτηρίας ἡμῶν σύμβολα καὶ τὸ κεφάλαιον τῶν ἀγαθῶν, δι' ὃ καὶ ζῶμεν καὶ δι' ὃ ἐσμέν· ἀλλ' ὡς στέφανον, οὕτω περιφέρωμεν τὸν σταυρὸν τοῦ Χριστοῦ καὶ γὰρ πάντα δι' αὐτοῦ τελεῖται», φωνεῖ πρὸς ἡμᾶς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος. Καὶ ὄντως ὅ,τι δήποτε καὶ ἂν πράξωμεν, πανταχοῦ παρίσταται ἡμῖν τὸ τῆς νίκης σύμβολον· πρόκειται νὰ ἀναγεννηθῶμεν; σταυρὸς παραγίνεται· πρόκειται τὴν μυστικὴν νὰ τραφῶμεν ἐκείνην τροφήν; σταυρὸς ἐμφανίζεται ὑπηρετῶν· «διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ οἰκίας, καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων, καὶ ἐπὶ τῶν θυρίδων, καὶ ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας μετὰ πολλῆς ἐπιγράφομεν αὐτὸν τῆς σπουδῆς. Ὅταν τοίνυν (συνίστησιν ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος) σφραγίζῃ, ἐννόει πᾶσαν τοῦ σταυροῦ τὴν ὑπόθεσιν, καὶ σβέσον θυμὸν καὶ τὰ λοιπὰ πάντα πάθη. Ὅταν σφραγίζῃ, πολλῆς ἔμπλησον τὸ μέτωπον παρρησίας, ἐλευθέραν τὴν ψυχὴν ποίησον».

Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν. Τὸ ἐλεύθερον καὶ αὐτοπροαίρετον ἑκάστου διὰ τῶν λόγων τούτων ἐδίδαξεν ὁ Σωτήρ, Δὲν εἶπεν, εἴτε θέλει τις εἴτε μὴ δέον νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀλλ

ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν· διότι οὐδένα βιάζεται, οὐδένα ἀναγκάζει, ἀλλ' ἕκαστον κύριον τῆς ἑαυτοῦ προαιρέσεως ἀφίησι· δι ὃ καὶ εἶπεν, **εἴ τις θέλει·** ὅστις δὲ δὲν θέλει, οὐδὲ ἄξιος εἶνε τῶν ἀγαθῶν ἐφ' ἃ προσκαλεῖ ἡμᾶς, οὗτος μενέτω ἀπηλλοτριωμένος τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐξ οἰκείας προαιρέσεως ταύτης καταφρονήσας.

Εἴπομεν ὅτι τὸ πλεῖστον τὸν λόγον πρὸς τὸν Πέτρον ἀπέτεινεν ὁ Σωτήρ. Τὴν πρὸ μικροῦ ὁμολογίαν αὐτοῦ ἐν ὄψει ἔχων τοῦτόν τε καὶ τοὺς λοιποὺς μαθητὰς ἐπαίδευε, διδάσκων ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ὁμολογία τῆς πίστεως πρὸς σωτηρίαν, ἀλλὰ συναπαιτοῦνται καὶ ἔργα πίστεως· «οὐ γὰρ δή, ὦ Πέτρε, (λέγει ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος), ἐπειδὴ υἱόν με ὁμολόγησας Θεοῦ, διὰ τοῦτο μόνη προσδοκᾷν ὀφείλεις στεφάνους, καὶ νομίζειν ἀρκεῖν εἰς σωτηρίαν σοι τοῦτο, καὶ ἀδείας λοιπὸν ἀπολαύειν, ὡς τὸ πᾶν ἐργασάμενος· δύναμαι μὲν γάρ, ἅτε υἱὸς ὢν Θεοῦ, μηδὲ ἀφεῖναί σε πεῖραν τῶν δεινῶν λαβεῖν, οὐ βούλομαι δὲ διὰ σέ, ἵνα καὶ αὐτός τι συνεισενέγκῃς καὶ δοκιμώτερος γένῃ».

Ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν. Οὐδένα ἀποκλείει, ἀλλὰ τοὺς πάντας προσκαλεῖ ἐπὶ τὴν εἰς σωτηρίαν ἄγουσαν ὁδόν· ταύτην δὲ δεικνύων, εἶπεν *ἀπαρνησάσθω ἑαυτόν, καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθείτω μοι.* Τί ἐστὶ τὸ ἀπαρνήσασθαι ἑαυτόν, μανθάνομεν, ἐὰν γνῶμεν, τί ἐστι τὸ ἀρνήσασθαι ἕτερον. Ὁ ἀρνούμενος ἕτερον καὶ ἂν ἤθελεν ἴδει αὐτὸν πάσχοντα, οὔτε ἐπιστρέφεται, οὔτε συμπάσχει, διότι ἅπαξ ἠλλοτριώθη αὐτοῦ· οὕτω λοιπὸν καὶ ἡμεῖς ὀφείλομεν νὰ ἀφειδῶμεν τοῦ ἡμετέρου σώματος, ἕτοιμοι καὶ εἰς τὰ μαρτύρια ἔτι ὑπὲρ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Ἵνα μὴ νομίσῃ δέ τις ὅτι μέχρι ῥημάτων καὶ ὕβρεων καὶ ὀνειδῶν, δέον ν' ἀπαρνηθῇ τις ἑαυτόν, προσέθετο καὶ μέχρι πόσου πρέπει νὰ ἀπαρνηθῇ ἑαυτόν· τοῦτέστι μέχρι θανάτου, καὶ θανάτου ἐπονειδίστου.

Ἀλλ' ἵνα μὴ ἐκ τούτων νομίσῃ τις ὅτι ἀρκεῖ τῶν δεινῶν ἡ φύσις πρὸς σωτηρίαν, προσέθετο καὶ τὴν τῶν δεινῶν ὑπόθεσιν, εἰπών, *καὶ ἀκολουθείτω μοι·* ἤτοι ταῦτα πάντα νὰ ὑπομείνῃ τις δι' αὐτὸν τὸν Σωτῆρα καὶ σύναμα νὰ ἀκολουθῇ αὐτῷ. Ὄχι

μόνον ἀνδρείαν τὴν ἐν τοῖς δεινοῖς ἀπαιτεῖ, ἀλλὰ καὶ σωφροσύνην καὶ ἐπιείκειαν· τοῦτο δὲ σημαίνει τὸ *ἀκολουθεῖν*, ἤτοι καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς νὰ ἐπιμελώμεθα, καὶ δι' αὐτὸν νὰ πάσχωμεν.

Ἐπειδὴ δέ, ἀνθρωπίνως σκεπτόμενοι οἱ ἀκούοντες αὐτοῦ, ἀπηνὲς ἐλογίζοντο, ὃ προσέταττεν, ἤτοι νὰ ἐκδίδωσιν ἑαυτοὺς εἰς θάνατον, διὰ τοῦτο ἐπήγαγεν, *ὃς γὰρ ἂν θέλῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ σῶσαι, ἀπολέσει αὐτήν· ὃς δ' ἂν ἀπολέσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν.* Καὶ αὖθις τὴν ὑπόθεσιν τῶν δεινῶν καθώρισεν, εἰπὼν *ἕνεκεν ἐμοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου*, ἔπραξε δὲ τοῦτο, ἵνα μή τις ἀπατηθεὶς νομίσῃ ὅτι ἀρκεῖ ἡ τῶν δεινῶν φύσις πρὸς σωτηρίαν. Καὶ οἱ λῃσταὶ πολλὰ πάσχουσι, καὶ οἱ τυμβωρύχοι καὶ οἱ γόητες, ἀλλ' ἡ τῶν δεινῶν ἐπιφορὰ εἰς αὐτοὺς πρὸς τιμωρίαν γίνεται· ἕτεροι ἐξ ἀδυναμίας καὶ παραφροσύνης αὐτόχειρες γίνονται· ἀπολλῦσιν ἄρα καὶ οὗτοι τὴν ψυχὴν αὐτῶν, ἀλλ' οὐχὶ ἕνεκεν τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, εἰς ὑποστήριξιν καὶ διάδοσιν τῶν ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαλυφθεισῶν ἀληθειῶν. Μόνον ὅστις ἀπολέσει τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἕνεκεν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ εὐαγγελίου, οὗτος σώσει αὐτήν, καθὼς ὁ θέλων νὰ σώσῃ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ, ἀρνούμενος τὸν Σωτῆρα αὐτοῦ καὶ δεσπότην, οὗτος ἀπολέσει αὐτήν.

Διδάσκων εἶτα ὅτι φειδόμενος ἡμῶν καὶ τὴν σωτηρίαν ἐπιποθῶν ταῦτα ἐδίδασκε, προσέθετο, *τί γὰρ ὠφελήσει ἄνθρωπος, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; Ἢ τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;* Μὴ λοιπὸν τῶν ἀλλοτρίων φροντίζων, ἄνθρωπε, ἀμελεῖς τῶν σαυτοῦ· δεῖξον τὴν ψυχὴν εὐφρανθεῖσαν ἐκ τῶν πόνων σου, ἵνα μὴ εἴπῃ σοι πάλιν ὁ Χριστός, *τί δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;* Ἄκουσον τῆς συστάσεως τοῦ δεσπότου· πάντα ὑπὲρ τῆς ψυχῆς διάπραττε, ἵνα σώσῃς αὐτήν. Ἡ ὁδὸς τῆς σωτηρίας διήνοικταί σοι· ὁ Σωτὴρ προσκαλεῖ σε νὰ ἀκολουθῇς αὐτῷ, ἀκούεις δὲ αὐτοῦ διδάσκοντος, «ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταί ἐστε, ἐὰν

ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις», μὴ παραχαράξῃς ἢ ἀπαλείψῃς τὸ καλὸν τοῦτο τοῦ μαθητοῦ γνώρισμα, ἀλλὰ καλλιέργησον τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην, ὠφέλιμος καὶ χρήσιμος ἀναδεικνύμενος τῷ πλησίον, καὶ τοῦτο γνώμονα τῶν πράξεων καὶ διαβημάτων σου ἔχων. Σκέψθητι ὅτι οὐδὲν *δώσει ἄνθρωπος ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ,* καὶ φείσθητι τοῦ ἐν σοὶ τιμιωτάτου ὄντος, τῆς ψυχῆς, ἵνα σώσῃς αὐτήν. Ἐν σοὶ ἔγκεινται τὰ τῆς σωτηρίας μέσα· ἀκολούθησον τῷ Κυρίῳ, ὑποτάγηθι ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, ζῆθι σωφρόνως, καὶ πολιτεύθητι ἐπιεικῶς πρὸς τὸν πλησίον, ἵνα τῆς μακαρίας ἀκούσῃς φωνῆς, ὅταν ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ. Μὴ ὀλιγωρήσῃς τῶν λόγων τοῦ οὐρανίου διδασκάλου, ἀλλ' ἄκουσον αὐτοῦ, ἐπιπροσθέτοντος, *Ὃς γὰρ ἂν ἐπαισχυνθῇ με καὶ τοὺς ἐμοὺς λόγους ἐν τῇ γενεᾷ ταύτῃ τῇ μοιχαλίδι καὶ ἁμαρτωλῷ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπαισχυνθήσεται αὐτὸν ὅταν ἔλθῃ ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων.* Ἀκούεις; δὲν ἀρκεῖται μὲ τὴν κατὰ διάνοιαν πίστιν, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ στόματος ὁμολογίαν ἀπαιτεῖ, καὶ τὴν ἐν ἔργοις βεβαίωσιν κελεύει· ἀφ' οὗ διπλοῦς ὁ ἄνθρωπος, διπλοῦς γενέσθω καὶ ὁ ἁγιασμός· ἁγιαζομένου καὶ τοῦ σώματος διὰ τῆς ὁμολογίας. Ὅστις ἐπαισχυνθῇ νὰ ὁμολογήσῃ τὸν ἐσταυρωμένον Ἰησοῦν Θεὸν ἑαυτοῦ, τοῦτον καὶ αὐτὸς ἐπαισχυνθήσεται, ἀνάξιον ἑαυτοῦ δοῦλον κρίνων, ὅταν ἔλθῃ οὐχὶ πλέον ταπεινός, οὐδὲ οἷος ἐνταῦθα ἐφαίνετο εὐτελής, ἀλλ' ἐν τῇ δόξῃ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ μετὰ τῶν ἀγγέλων τῶν ἁγίων. Ἵνα δὲ δείξῃ ὅτι ὁμιλῶν περὶ τῆς δόξης αὐτοῦ οὐχὶ μάτην ἐκόμπαζεν *ἔλεγεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι εἰσί τινες τῶν ὧδε ἑστηκότων, οἵτινες οὐ μὴ γεύσωνται θανάτου, ἕως ἂν ἴδωσι τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐληλυθυῖαν ἐν δυνάμει·* τοὺς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Πέτρον καὶ Ἰάκωβον καὶ Ἰωάννην διαστέλλων, εἰς οὓς μεθ' ἡμέρας ἕξ, παραλαβὼν ἐπὶ τοῦ ὄρους, ἀπεκάλυψε τὴν δόξαν μεθ' ἧς μέλλει νὰ ἔλθῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ, «οὐδὲν γὰρ ἕτερον (λέγει ὁ Θεοφύλακτος) ἡ μεταμόρφωσις ἦν, ἀλλ' ἢ τῆς δευτέρας παρουσίας προμήνυμα».

ΜΗ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Δ' Κυριακῆς τῶ νηστειῶν.

Μάρκ. κεφ. θ' 17 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ ἄνθρωπός τις προσῆλθε τῷ Ἰησοῦ, γονυπετῶν αὐτῷ καὶ λέγων, *Διδάσκαλε, ἤνεγκα τὸν υἱόν μου πρὸς σέ, ἔχοντα πνεῦμα ἄλαλον.*

18 *Καὶ ὅπου ἂν αὐτὸν καταλάβῃ, ῥήσσει αὐτόν· καὶ ἀφρίζει, καὶ τρίζει τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ, καὶ ξηραίνεται· καὶ εἶπον τοῖς μαθηταῖς σου, ἵνα αὐτὸ ἐκβάλωσι, καὶ οὐκ ἴσχυσαν.*

19 Ὁ δὲ ἀποκριθεὶς αὐτῷ, λέγει, *Ὦ γενεὰ ἄπιστος, ἕως πότε πρὸς ὑμᾶς ἔσομαι; ἕως πότε ἀνέξομαι ὑμῶν; φέρετε αὐτὸν πρός με.*

20 Καὶ ἤνεγκαν αὐτὸν πρὸς αὐτόν· καὶ ἰδὼν αὐτόν, εὐθέως τὸ πνεῦμα ἐσπάραξεν αὐτόν· καὶ πεσὼν ἐπὶ τῆς γῆς, ἐκυλίετο ἀφρίζων.

21 Καὶ ἐπηρώτησε τὸν πατέρα αὐτοῦ, *πόσος χρόνος ἐστίν, ὡς τοῦτο γέγονεν αὐτῷ;* Ὁ δὲ εἶπε, *παιδιόθεν,*

22 *Καὶ πολλάκις αὐτὸν καὶ εἰς πῦρ ἔβαλε καὶ εἰς ὕδατα, ἵνα ἀπολέσῃ αὐτόν· ἀλλ' εἴ τι δύνασαι, βοήθησον ἡμῖν, σπλαγχνισθεὶς ἐφ' ἡμᾶς.*

23 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτῷ τό, *εἰ δύνασαι πιστεῦσαι, πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι.*

24 Καὶ εὐθέως κράξας ὁ πατὴρ τοῦ παιδίου μετὰ δακρύων ἔλεγε, *πιστεύω, Κύριε, βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ.*

25 Ἰδὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὅτι ἐπισυντρέχει ὄχλος, ἐπετίμησε τῷ πνεύματι τῷ ἀκαθάρτῳ, λέγων αὐτῷ, *τὸ πνεῦμα τὸ ἄλαλον καὶ κωφόν, ἐγώ σοι ἐπιτάσσω, ἔξελθε ἐξ αὐτοῦ, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτόν.*

26 Καὶ κράξαν καὶ πολλὰ σπαράξαν αὐτόν, ἐξῆλθε· καὶ ἐγένετο ὡσεὶ νεκρός, ὥςε πολλοὺς λέγειν ὅτι ἀπέθανεν.
27 Ὁ δὲ Ἰησοῦς κρατήσας αὐτὸν τῆς χειρός, ἤγειρεν αὐτόν, καὶ ἀνέστη.
28 Καὶ εἰσελθόντα αὐτὸν εἰς οἶκον, οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐπηρώτων αὐτὸν κατ' ἰδίαν, *ὅτι ἡμεῖς οὐκ ἠδυνήθημεν ἐκβαλεῖν αὐτό;*
29 Καὶ εἶπεν αὐτοῖς, *τοῦτο τὸ γένος ἐν οὐδενὶ δύναται ἐξελθεῖν, εἰμὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ.*
30 Καὶ ἐκεῖθεν ἐξελθόντες, παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας· καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῷ.
31 Ἐδίδασκε γὰρ τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς, *ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ ἀποκτανθεὶς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.*

Τὰ γεγονότα, ἅπερ ἀφηγεῖται ἡ εὐαγγελικὴ αὕτη περικοπή, ἐκτίθησιν ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἐν κεφ. ιζ' (§ 14-23) τοῦ κατ' αὐτὸν ἁγίου εὐαγγελίου, ἐξ οὗ παραλαβόντες οἱ τὰς εὐαγγελικὰς περικοπὰς εἰς ἀνάγνωσιν διαταξάμενοι πατέρες ὥρισαν τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῶν ἐν τῇ Γ' κυριακῇ μετὰ τὴν Πεντηκοστήν, ὅθεν καὶ ἐν σελ. 179—192 τῆς μετὰ χεῖρας βιβλου ἡρμηνεύσαμεν τὸ ἀνωτέρω εὐαγγελικὸν κείμενον. Παραπέμποντες τοίνυν εἰς ὅσα ἐν ταῖς μνησθεῖσι σελίσιν ἐγράψαμεν, ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν ἐπὶ τὴν καὶ αὖθις ἐμφανῶς ἐκδηλουμένην δύναμιν τῆς πίστεως, ἣν καθορίζει ὁ Σωτὴρ δι' ὧν λέγει, **πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι,** καὶ διάπυρον τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πίστιν σχῶμεν, ἵνα δυνηθῶμεν νὰ εἴπωμεν τοῖς ὡς ὅρεσιν ἐπικειμένοις ἡμῖν πάθεσι, τῷ θυμῷ, τῇ ἐπιθυμίᾳ, τῇ φιλαυτίᾳ, τῇ ἁρπαγῇ, τῇ κακοηθείᾳ καὶ τῷ φθόνῳ, *μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ,* φύγετε τῆς μεθ' ἡμῶν τῶν χριστιανῶν κοινωνίας, καὶ ἄφετε ἡμᾶς ἀπηλλαγμένους τῆς ὀλεθρίου ἡμῶν ἐπηρείας· θέλουσι δὲ φύγει ἀφ' ἡμῶν, ὡς ἔφυγεν ὁ δαί-

μων ἐκεῖνος ἀπὸ τοῦ παιδὸς, ἐκδιωκόμενα ὑφ' ἡμῶν διὰ τῆς προσευχῆς, ἤτοι τῆς πρὸς τὸν Θεὸν προσηλώσεως, καὶ τῆς νηστείας, τουτέστι τῆς ἐγκρατείας καὶ νηφαλιότητος.

ΜΘ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Ε' κυριακῆς τῶν νηστειῶν.

Μάρκ. κεφ. ι' 32 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ παραλαμβάνει ὁ Ἰησοῦς
τοὺς δώδεκα μαθητὰς αὐτοῦ, καὶ ἤρξατο λέγειν τὰ
μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν·
33 Ὅτι, ἰδού, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς
τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι
καὶ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν
θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι,
34 Καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτόν,
καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν·
καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.
35 Καὶ προσπορεύονται αὐτῷ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης, οἱ
υἱοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, λέγοντες, Διδάσκαλε, θέλομεν
ἵνα ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν, ποιήσῃς ἡμῖν.
36 Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν;
37 Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δὸς ἡμῖν, ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ
εἷς ἐξ εὐωνύμων σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.
38 Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε.
Δύνασθε πιεῖν τὸ ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ
βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθῆναι;
39 Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δυνάμεθα. Ὁ δὲ Ἰησοῦς εἶπεν αὐ-
τοῖς, τὸ μὲν ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω, πίεσθε· καὶ
τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε,
40 Τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου,
οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται.

41 Καὶ ἀκούσαντες οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.
42 Ὁ δὲ Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτούς, λέγει αὐτοῖς, *οἴδατε, ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν, κατακυριεύουσιν αὐτῶν· καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν.*
43 *Οὐχ' οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὃς ἐὰν θέλῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσται ὑμῶν διάκονος·*
44 *Καὶ ὃς ἐὰν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος.*
45 *Καὶ γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν.*

Ἐγγίζοντος τοῦ πάσχα, ὅπερ ἔμελλεν ἵνα ᾖ τῶν τῆς οἰκονομίας τὸ ἔσχατον, ἀφ' οὗ καὶ ἐν τοῖς ὁρίοις τῆς Ἰουδαίας, ὡς ἐν Γαλιλαίᾳ, ἐπεζόμισε τοὺς φαρισαίους, οἵτινες προσῆλθον αὐτῷ πειράζοντες[1], ἀφ' οὗ ἐδίδαξε περὶ ἀκτημοσύνης[2] καὶ διελέχθη τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ περὶ παρθενίας[3], περὶ ταπεινοφροσύνης[4], περὶ ἀντιδόσεως τῶν ἐνταῦθα καὶ περὶ ἀμοιβῶν τῶν ἐκεῖ[5], ἀνέλαβεν ὁ Σωτὴρ τὴν πρὸς τὰ Ἱεροσόλυμα ὁδόν, μεταβαίνων ἵνα ἐκτελέσῃ τὴν μεγάλην τῆς ἀπολυτρώσεως θυσίαν. Ἀναβαίνοντι δὲ αὐτῷ ἠκολούθουν πολλοί, θαυμάζοντες ἐπὶ τοῖς θαυμασίοις τοῖς ὑπ' αὐτοῦ γενομένοις καὶ ἐκπληττόμενοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ αὐτοῦ. Θέλων δὲ νὰ προομαλύνῃ τὴν διάνοιαν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἵνα μὴ οὗτοι, ἐξαπίνης καταληφθέντες, καταπλαγῶσιν ἐπὶ τοῖς μέλλουσιν νὰ συμβῶσιν εἰς αὐτόν, *παραλαβὼν πάλιν τοὺς δώδεκα, ἤρξατο αὐτοῖς λέγειν τὰ μέλλοντα αὐτῷ συμβαίνειν.* Ὁ Ματθαῖος διηγούμενος τοῦτο, ἐπιπροσίθησι, *κατ' ἰδίαν ἐν τῇ ὁδῷ,* ἐπειδὴ μυστήριον ἦν τὸ πάθος ἔπρεπεν εἰς τοὺς οἰκειοτέρους

1) Μαρκ. ι' 2-9. Ματθ. ιθ' 3-9. 2) Ματθ. ιθ' 21. 3) αὐτόθι 12. 4) αὐτόθι ιη' 3. 5) αὐτόθι ιθ' 23.

νὰ ἀποκαλυφθῇ καὶ σαφέστερον εἰς τούτους νὰ ἐκδηλωθῇ τί ἀνέμενον αὐτὸν εἰς Ἱεροσόλυμα μεταβαίνοντα. Καὶ ἐκ τῶν πολλῶν δὲν ἀπέκρυψε τὰ περὶ τοῦ πάθους, ἀλλ' εἰς ἐκείνους μὲν ὑπεσήμανε[1] τοῦτο, εἰς δὲ τοὺς μαθητὰς σαφέστερον τὰ περὶ τούτου διελέγετο, ἵνα μάθωσιν ὅτι προειδὼς ἐπὶ τὸ πάθος ἐπορεύετο, καὶ ἑκών, οὔτε ἀγνοῶν, οὔτε ἀναγκαζόμενος. Καὶ μέχρι μὲν τῆς στιγμῆς ταύτης εἶχεν ἐξοικειώσει αὐτοὺς καὶ ἐγγυμνάσει πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ κατ' ἄνθρωπον θανάτου αὐτοῦ, ἤδη δὲ σαφέστερον περὶ τῶν μελλόντων νὰ συμβῶσιν εἰς αὐτὸν διελέχθη, εἰπών, *ὅτι, ἰδού, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς γραμματεῦσι, καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσι, καὶ ἐμπαίξουσιν αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτόν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν· καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται·* εἶπε δὲ τοῦτο, ἵνα, ὅταν τὰ σκυθρωπά, τοὺς ἐμπαιγμούς, τὰς μάστιγας, τοὺς ἐμπτυσμοὺς καὶ τὸν σταυρικὸν θάνατον ἴδωσι, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐντεῦθεν προσδοκήσωσι. Ταῦτα δὲν εἶπεν ἐξ ἀρχῆς, ἵνα μὴ διαταράξῃ αὐτούς· οὔτε πρὸς αὐτῷ τῷ καιρῷ, ἵνα μὴ θορυβήσῃ· ὅτε ὅμως πεῖραν ἀρκοῦσαν ἔλαβον τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, ὅτε μεγάλας ἔδωκε τὰς ἐπαγγελίας περὶ τῆς ζωῆς τῆς αἰωνίου, τότε καὶ τὸν περὶ τούτων ἐνέβαλε λόγον, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς καὶ πολλάκις ἐνυφάνας αὐτὸν τοῖς θαύμασι καὶ ταῖς διδασκαλίαις. Βαθμηδόν, καθ' ὃν βαθμὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἐξῳκειοῦντο πρὸς τὴν ἀλήθειαν τῆς θεότητος αὐτοῦ, καὶ καθ' ὅσον ἐπλησίαζεν ἡ τῶν παθῶν ὥρα, ἀπεκάλυπτεν ὁ Σωτὴρ εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα νὰ συμβῶσιν εἰς αὐτόν. Ἤδη εἶχεν ἐξαγγείλει εἰς αὐτοὺς «ὅτι ἔδει νὰ ἀπέλθῃ εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ πολλὰ νὰ πάθῃ ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων, καὶ ἀρχιερέων, καὶ γραμματέων, νὰ ἀποκτανθῇ, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ νὰ ἐγερθῇ[2]»· νῦν δέ, τῆς ἡμέρας ἐγγισάσης, ἐπιπροσέθετο καὶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου, εἰπών, *παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ τοῖς γραμ-*

1) Ἰωάν. β' 19. ζ' 33,34. Ματθ. ιβ' 39,40. 2) Ματθ. ις' 21. Μάρκ. η' 31. Λουκ. θ' 22.

ματεῦσι καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ. Διὰ τούτων ἀπεκάλυψε μὲν τὰ τοῦ πάθους, ἀλλὰ συνέκρυψε τὸ τοῦ προδότου ὄνομα· διότι δὲν θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ἀλλ' ἐπιποθεῖ τὴν μετάνοιαν αὐτοῦ. Ὡς προγινώσκων τὰ πάντα ἐγίνωσκεν ὅτι ἐν τῷ συμπλέγματι τῶν δώδεκα ὁ προδότης ἀνεςρέφετο· δὲν κατωνόμασεν ὅμως αὐτόν, οὐδὲ πόρρωθεν ὑπέδειξε τοῦτον, ἀλλ' ἄφησε μετέωρον τὴν διάνοιαν ἐν τῇ ἀνερευνήσει τοῦ προδότου, ἵνα καὶ εἰς τοῦτον ἀφῇ καιρὸν μεταμελείας. Προεστιγμάτισε τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ δὲν προκατέκρινε τὸ πρόσωπον, καὶ ἄφησεν ἵνα ἐκ τῆς δράσεως αὐτοῦ προσλάβῃ τοῦτο τὸν μισθὸν τῆς ἀδικίας αὐτοῦ, τὸ στίγμα τοῦ προδότου.

Ἀφ' οὗ προανήγγειλεν ὅτι κατακρινοῦσιν αὐτὸν εἰς θάνατον, ἀπεκάλυψε καὶ τὸν τρόπον τοῦ θανάτου αὐτοῦ, εἰπών, *παραδώσουσι αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν,* ἤτοι τοῖς Ρωμαίοις, οἵτινες, κρατοῦντες τῆς Παλαιστίνης, μόνοι ἐδύναντο ἵνα ἐκτελέσωσι θανατικὴν ποινήν. Οὗτοι παραλαβόντες αὐτὸν ἐκ τῶν χειρῶν τῶν ἀρχιερέων καὶ γραμματέων, *ἐμπαίξουσιν αὐτῷ, καὶ μαστιγώσουσιν αὐτόν, καὶ ἐμπτύσουσιν αὐτῷ, καὶ ἀποκτενοῦσιν αὐτόν.* Ὁ Ματθαῖος προστίθησι καὶ τὸ εἶδος τοῦ θανάτου, λέγων, *καὶ σταυρῶσαι.* Ἀλλὰ πρὸς θρίαμβον τοῦ ἐλέους τοῦ Θεοῦ ἐγερθήσεται τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐκ τῶν νεκρῶν ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου, ὃς καὶ εἰς παραμυθίαν τῶν μαθητῶν προεῖπεν εἰς αὐτοὺς τοῦτο, ἵνα, «ὅταν τὰ σκυθρωπὰ ἐξελθόντα ἴδωσι, καὶ τὴν ἀνάστασιν ἐντεῦθεν προσδοκήσωσι».

Καίτοι οὕτω σαφῶς ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὰ τοῦ πάθους αὐτοῦ, ἀπορία καὶ δισταγμὸς ἐγεννήθη ἐν τῷ πνεύματι τῶν μαθητῶν περὶ τοῦ ἂν ὤφειλον κατὰ λέξιν νὰ ἐκλάβωσι τοὺς λόγους τοῦ διδασκάλου. Ἀπόδειξιν τούτου ἐμφανῆ παρέχουσιν ἡμῖν οἱ δύο τοῦ Ζεβεδαίου υἱοί, ὁ Ἰάκωβος καὶ ὁ Ἰωάννης, οἵτινες *καὶ προσπορεύονται αὐτῷ . . . λέγοντες, διδάσκαλε, θέλομεν ἵνα ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν ποιήσῃς ἡμῖν.*

Ἐρυθριῶντες καὶ αἰσχυνόμενοι οὗτοι, ἐπειδὴ ὑπὸ πάθους ἀνθρωπίνου κατενικήθησαν, *προσπορεύονται αὐτῷ·* προεπορεύθησαν, λαβόντες κατ' ἰδίαν τὸν διδάσκαλον, ἵνα μὴ γείνωσι

κατάδηλοι εἰς τοὺς λοιποὺς τί ἐπεθύμουν νὰ ἐκζητήσωσι

Καθ' ἃ φαίνεται, ἀκούσαντες οὗτοι τοῦ διδασκάλου εἰπόντος, «ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι ὑμεῖς οἱ ἀκολουθήσαντές μοι, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ θρόνου δόξης αὐτοῦ, *καθίσεσθε καὶ ὑμεῖς ἐπὶ δώδεκα θρόνους*, κρίνοντες τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ[1]», κατελήφθησαν ὑπὸ τοῦ πειρασμοῦ τῆς κενοδοξίας, ὅθεν, ὅτε ἤδη εἶπεν *ἰδού, ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα*, νομίσαντες ὅτι, ἀνέβαινεν ἐκεῖ, ἵνα καθίσῃ ὡς κοσμικὸς βασιλεύς, κατ' ἀρχὰς μὲν ἔπεμψαν, ὡς λέγει ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος τὴν μητέρα αὐτῶν ἵνα μεσιτεύσῃ ὑπὲρ αὐτῶν, εἶτα δὲ καὶ αὐτοὶ προσῆλθον, *λέγοντες, διδάσκαλε*, **θέλομεν,** *ἵνα* **ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν** *ποιήσῃς ἡμῖν*.

Θέλομεν! ἀλλ' οὕτω παρακαλοῦσιν οἱ μαθηταὶ τὸν διδάσκαλον, οἱ δοῦλοι τὸν δεσπότην; **ὃ ἐὰν αἰτήσωμεν·** αὕτη ἐστὶν ἡ μετριοφροσύνη τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπαγγέλματος; Πῶς προσηλοῦνται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν καὶ κινδυνεύουσι νὰ ἀπολέσωσι τὸ καθ' αὑτὸ πρᾶγμα; πῶς ἐπιδιώκουσι τὰς ταλαιπωρίας τὰς ἀφανιζομένας ὡς σκιάς, καὶ παρορῶσι τὸ προξενοῦν εἰς αὐτοὺς τὴν μεγίστην τῶν τιμῶν; Ἵνα διορθώσῃ αὐτοὺς ὁ Σωτήρ, ἀπάγων τῶν ἀνθρωπίνων λογισμῶν, *εἶπεν αὐτοῖς, τί θέλετε ποιῆσαί με ὑμῖν;* Οὐχὶ ὡς ἀγνοῶν ἠρώτησεν, ἀλλ' ἵνα ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ ἀποκριθῶσι, καὶ οὕτως ἀποκαλύψῃ τὸ ἕλκος, καὶ ἐπιθῇ τὸ φάρμακον. *Οἱ δὲ εἶπον αὐτῷ, δὸς ἡμῖν ἵνα εἷς ἐκ δεξιῶν σου καὶ εἷς ἐξ εὐωνύμων σου καθίσωμεν ἐν τῇ δόξῃ σου.* Ἐζήτησαν τὰς παρὰ τὸν θρόνον τοῦ Κυρίου θέσεις, διεκδικήσαντες μείζονα ὑπὲρ τοὺς λοιποὺς διάκρισιν, καὶ ταύτην ἐν τῷ γεηρῷ κόσμῳ· ἐφ' ᾧ ὁ Ἰησοῦς *εἶπεν αὐτοῖς, οὐκ οἴδατε τί αἰτεῖσθε·* δηλώσας ὅτι οὐδὲν πνευματικὸν ἐζεζήτουν, καὶ ὅτι ἂν ἐπίσταντο ὁποῖόν τι ἦν τὸ αἴτημα αὐτῶν δὲν ἤθελον ἀποτολμήσει ἵνα διατυπώσωσιν αὐτό. Σύναμα δὲ ὁ Σωτὴρ μὴ θέλων μόνον νὰ ἐλέγξῃ τὸ γεηρὸν τοῦ φρονήματος αὐτῶν, ἀλλ' ἐπιθυμῶν νὰ διορθώσῃ τὴν ψυχήν, καὶ ἐπαναγάγῃ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐπὶ σκέψεις πνευματικωτέρας, ἀνταξίας τοῦ ἀποστολικοῦ ἐπαγγέλματος, ἐπιπροσέθετο, *δύνασθε*

πιεῖν τὸ ποτήριον ὃ ἐγὼ πίνω, καὶ τὸ βάπτισμα ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι βαπτισθῆναι; Ἤτοι πῶς ὑμεῖς περὶ τιμῆς καὶ στεφάνων μοι διαλέγεσθαι, ἐν ᾧ ἐγὼ περὶ ἀγώνων ὑμῖν καὶ ἱδρώτων ὡμίλησα; Δὲν εἶνε ἤδη ὁ τῶν ἐπάθλων καιρός, ἀλλὰ σφαγῆς καὶ πολέμων καὶ κινδύνων. *Οἱ δὲ εἶπον, δυνάμεθα·* «ἀπὸ τῆς προθυμίας εὐθὺς ἐπηγγείλαντο, οὐδαμῶς σκεφθέντες, ὅπερ εἶπον, ἀλλὰ προσδοκῶντες νὰ ἀκούσωσιν, ὅπερ ἐζήτησαν»· ὅθεν διασκεδάζων τέλεον τὴν γεηρὰν ἀχλὺν τοῦ νοὸς αὐτῶν, καὶ ἅμα προφητεύων εἰς αὐτοὺς τὰ ἐσόμενα *ὁ Ἰησοῦς εἶπεν αὐτοῖς, τὸ μὲν ποτήριον, ὃ ἐγὼ πίνω πίεσθε· καὶ τὸ βάπτισμα, ὃ ἐγὼ βαπτίζομαι, βαπτισθήσεσθε· τὸ δὲ καθίσαι ἐκ δεξιῶν μου καὶ ἐξ εὐωνύμων μου, οὐκ ἔστιν ἐμὸν δοῦναι, ἀλλ' οἷς ἡτοίμασται.* Ἤτοι «θὰ ἀποθάνητε μὲν δι' ἐμὲ καὶ θὰ σφαγῆτε ἕνεκεν τοῦ κηρύγματος, καὶ θὰ κοινωνήσητέ μοι τοῦ πάθους, ἀλλὰ ταῦτα δὲν ἀρκοῦσιν, ὅπως ἀπολαύσητε τῆς προεδρείας καὶ τὴν πρώτην καταλάβητε τάξιν· διότι, ἐὰν ἄλλος τις ἔλθῃ μετὰ τοῦ μαρτυρίου καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν ἀρετὴν κεκτημένος ἐν βαθμῷ πολλῷ πλείονι ὑμῶν, ἐπειδὴ ἀγαπῶ νῦν ὑμᾶς δὲν θὰ προκρίνω διὰ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων· δὲν θὰ παρωθήσω ἐκεῖνον τὸν ἀπὸ τῶν ἔργων κηρυττόμενον, ἵνα δώσω εἰς ὑμᾶς τὰ πρωτεῖα. Τοῦτο, τὸ δοῦναι ὑμῖν κατὰ χάριν τὴν τιμήν, δὲν εἶνε ἐμὸν τοῦ δικαίου κριτοῦ. Οὐχὶ διότι εἶσθε μαθηταί μου θέλετε ἀπολαύσει τῶν πρωτείων, ἀλλ' ἐὰν τῆς ἐκλογῆς μου αὐτοὶ ἄξιοι φανῆτε. Ἡ χάρις, ἣν αἰτεῖτε, εἶνε τὸ εἰς τοὺς νικητὰς δυθησόμενον ἆθλον· ἡτοίμασται δὲ εἰς ἐκείνους, οἵτινες ἤθελον ἐκπληρώσει εἰλικρινῶς τοὺς ὅρους τῆς χάριτος. Ἀγωνίσθητε ἐν τῷ κηρύγματι τοῦ εὐαγγελίου, ἐν τῇ ἐκπληρώσει τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ, «ἵνα ἀποδώσω ὁ δίκαιος κριτὴς τὸν τῆς δικαιοσύνης στέφανον ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ». Ταῦτα *ἀκούσαντες οἱ δέκα ἤρξαντο ἀγανακτεῖν περὶ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου.*

Ἰδού, πόσον ἀτελῶς πάντες ἔτι διέκειντο. Οἱ δύο μὲν κατεξανιζάμενοι πρωτοκαθεδρίας ἐζήτουν ὑπὲρ τοὺς δέκα· οὗτοι δὲ τῷ φθόνῳ κυριευόμενοι ἠγανάκτουν κατὰ τῶν συναδέλφων

αὐτῶν ἐν τῇ ἀποστολικῇ κλήσει, καὶ τὴν ἀγανάκτησιν αὐτῶν ἐξεδήλουν· ὅθεν ὁ Κύριος ὡς ἐπετίμησε τοὺς πρώτους, οὕτω καὶ τοὺς ἄλλους ἐπέπληξε, καὶ πάντας διωρθώσατο, διδάξας ὅτι ὅρος ὑπεροχῆς ἐν τῇ οὐρανίῳ αὐτοῦ βασιλείᾳ εἶνε ἡ *ταπεινοφροσύνη*· ὅθεν ὁ *Ἰησοῦς προσκαλεσάμενος αὐτούς, λέγει αὐτοῖς, οἴδατε ὅτι οἱ δοκοῦντες ἄρχειν τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν· καὶ οἱ μεγάλοι αὐτῶν κατεξουσιάζουσιν αὐτῶν. Οὐχ οὕτω δὲ ἔσται ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ὃς ἐὰν θελῃ γενέσθαι μέγας ἐν ὑμῖν, ἔσται διάκονος ὑμῶν· καὶ ὃς ἂν θέλῃ ὑμῶν γενέσθαι πρῶτος, ἔσται πάντων δοῦλος*· ἤτοι «μὴ ἀγανακτεῖτε ὡς ὑβρισμένοι, διότι ἑαυτοὺς μάλιστα βλάπτουσι καὶ καταισχύνουσιν οἱ οὕτω τὰ πρωτεῖα ζητοῦντες· οὗτοι ἐν τοῖς ἐσχάτοις κατατάσσονται, ἐπειδὴ τὰ παρ' ἡμῖν δὲν ἔχουσιν ὡς τὰ ἔξωθεν. Οἱ μὲν ἄρχοντες τῶν ἐθνῶν κατακυριεύουσιν αὐτῶν, παρ' ἐμοὶ δὲ ὁ ἔσχατος οὗτος πρῶτός ἐστιν. Ταῦτα οὐχὶ ἁπλῶς λέγω, ἀλλὰ δι' ὧν ποιῶ καὶ πάσχω ἐπιβεβαιῶ καὶ κρατύνω. Ἰδού, ἐγὼ βασιλεὺς τῶν ἄνω δυνάμεων ὤν, ἄνθρωπος ἐγενόμην. Κατεδεξάμην νὰ καταφρονηθῶ καὶ ὑβρισθῶ. Δὲν ἠρκέσθην δὲ εἰς ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ θάνατον ἦλθον. Μιμήσασθέ μου τοῦ παραδείγματος· καὶ *γὰρ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι, καὶ δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν*. Δὲν ἐσταμάτησα πρὸ τῆς ἐσχάτης ταπεινώσεως, τοῦ θανάτου, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχήν ἔδωκα λύτρον· καὶ ὑπὲρ τίνων; ὑπὲρ αὐτῶν τῶν ἐχθρῶν. Σύ, ἂν ταπεινωθῇς, μαθητά, ὑπὲρ σεαυτοῦ πράξεις τοῦτο, ἐν ᾧ ἐγὼ ὑπὲρ σοῦ. Μὴ λοιπὸν φοβηθῇς, ὅτι ταπεινούμενος τῆς τιμῆς σου ἐκπίπτεις· διότι ἐφ' ὅσον καὶ ἂν ταπεινωθῇς, δὲν θέλεις ταπεινωθῇ ὅσον ὁ μόνος καθηγητής σου. Σκέφθητι ὅτι ὁ *υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἦλθε διακονηθῆναι, ἀλλὰ διακονῆσαι*, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ *δοῦναι τὴν ψυχὴν αὐτοῦ λύτρον ἀντὶ πολλῶν*».

Ν'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τῶν Βαΐων.

Ἰωάν. κεφ. ιβ' Πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα ἦλθεν ὁ Ἰη-
σοῦς εἰς Βηθανίαν, ὅπου ἦν Λάζαρος ὁ τεθνηκώς, ὃν
ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.
2 Ἐποίησαν οὖν αὐτῷ δεῖπνον ἐκεῖ, καὶ ἡ Μάρθα διηκό-
νει· ὁ δὲ Λάζαρος εἷς ἦν τῶν συνανακειμένων αὐτῷ.
3 Ἡ οὖν Μαρία, λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου πιστικῆς
πολυτίμου, ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐξέ-
μαξε ταῖς θριξὶν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ· ἡ δὲ οἰκία
ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου.
4 Λέγει οὖν εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, Ἰούδας Σίμωνος
Ἰσκαριώτης, ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι,
5 *Διατί τοῦτο τὸ μῦρον, οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δη-*
ναρίων, καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;
6 Εἶπε δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελλεν αὐ-
τῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε,
καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζεν.
Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, *ἄφες αὐτήν, εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ*
ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό.
8 *Τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν,*
ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε.
9 Ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων, ὅτι ἐκεῖ ἐστι·
καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν
Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν.
10 Ἐβουλεύσαντο δὲ οἱ ἀρχιερεῖς, ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀ-
ποκτείνωσιν·
11 Ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον τῶν Ἰουδαίων, καὶ ἐπί-
στευον εἰς τὸν Ἰησοῦν.

12 Τῇ ἐπαύριον ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτήν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα,
13 Ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον, *Ὡσαννά, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ.*
14 Εὑρὼν δὲ ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθώς ἐστι γεγραμμένον,
15 *Μὴ φοβοῦ, θύγατερ Σιών, ἰδοὺ ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.*
16 Ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν, ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ,
17 Ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ, ὅτε τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου, καὶ ἤγειρεν αὐτὸν ἐκ νεκρῶν·
18 Διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκουσε τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον.

Ἐν Παλαιστίνῃ κατέναντι καὶ πρὸς Ἀν τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ, ἀφ' ἧς χωρίζεται διὰ τῆς κοιλάδος Ἰωσαφάτ, ὑψοῦται τὸ ἁγιώτατον καὶ περιώνυμον ἐν τῇ παλαιᾷ, καὶ ἰδίᾳ τῇ καινῇ Διαθήκῃ τρικόρυφον ὄρος τῶν Ἐλαιῶν, ὅπερ ὑψούμενον 3,500 μὲν πόδας ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, 600 δὲ ὑπεράνω τοῦ χειμάρρου τῶν Κέδρων, παρέχει ἄποψιν εὐρυτάτην καὶ θελκτικωτάτην εἰς τὸν ἀπὸ τῆς μεσαίας καὶ ὑψηλοτέρας αὐτοῦ κορυφῆς ἐποπτεύοντα τὰ πέριξ θεοβάδιστα μέρη, ἅτινα ἐν εὐρυτάτῳ καὶ ποικιλωτάτῳ πανοράματι παρίστανται διὰ μιᾶς ἐνώπιον τοῦ θεατοῦ. Πρὸς Ἀν τοῦ ὄρους τούτου εἰς ἀπόστασιν ὁδοῦ $^3/_4$ τῆς ὥρας κεῖται ἡ διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ δικαίου Λαζάρου γνωστὴ κώμη *Βηθανία* (κώμη φοινίκων), ἥτις καλεῖται σήμερον ὑπὸ τῶν οἰκούν-

των αὐτὴν μωαμεθανῶν *Ἀζαριέ*. Εἰς τὴν κώμην ταύτην ὁ *Ἰησοῦς πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ πάσχα ἦλθεν. . . ,ὅπου ἦν Λάζαρος ὁ τεθνηκὼς, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν,*

Ἡ ἑορτὴ τοῦ **πάσχα**[1], ἥτις ὠνομάζετο καὶ *ἑορτὴ τῶν ἀζύμων*, ἐτελεῖτο ὑπὸ τῶν ἰσραηλιτῶν εἰς ἀνάμνησιν τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτῶν ἐκ τῆς τελευταίας πληγῆς, ἣν ὁ Θεὸς ἐξαπέστειλε κατὰ τοῦ Φαραώ, πατάξας πᾶν πρωτότοκον τῆς γῆς Αἰγύπτου, καὶ ἧς ἕνεκεν ἐδόθη τοῖς ἰσραηλίταις ἡ ἄδεια νὰ ἐξέλθωσι τῆς χώρας ἐκείνης.

Μεταβάντι τῷ Σωτῆρι εἰς τὴν μνησθεῖσαν κώμην Βηθανίαν *ἐποίησαν . . . αὐτῷ δεῖπνον . . . καὶ ἡ Μάρθα διηκόνει· ὁ δὲ Λάζαρος εἷς ἦν τῶν συνανακειμένων αὐτῷ*. Τοῦτο τὸ τῆς ἀληθοῦς ἀναστάσεως σημεῖον, τὸ ἀνακεῖσθαι τὸν Λάζαρον ἐν δείπνῳ, ἐσθίοντα καὶ πίνοντα καὶ τὰ ἄλλα συνήθη τελοῦντα

---

1) Ἑβραϊστὶ **φεσάχ**, κατὰ τὸν Κοντογόνην ἐκ τοῦ ἀραμαϊκοῦ τύπου **πάσχα**, ὅθεν ἐτυμολογεῖται ἐκ τοῦ ῥήματος **πάσχα**,σημαίνοντος κυρίως τὸ **διαβαίνειν**. Ταύτην τὴν ἑρμηνείαν δίδωσιν ὅ τε Ἰώσηπος ὁ Φλάβιος (Ἰουδ. ἀρχαιολ. βιβλ. Β' κεφ. ιδ' § 6) καὶ ὁ ἐπίσης Ἰουδαῖος Φίλων (περὶ τῆς ἑβδόμ. § 18). Πατέρες τινὲς τῆς ἐκκλησίας, ἐν οἷς ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος (ὁμιλ. ε' εἰς τὴν Α' πρὸς Τιμόθ.) ἀνευρίσκοντες ὁμοιότητά τινα μεταξὺ τοῦ ἰουδαϊκοῦ πάσχα καὶ τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος, πρὸς δὲ καὶ ἐπὶ ψυχικὴν οἰκοδομὴν ἀποβλέποντες, παράγουσι τὴν λέξιν ἐκ τοῦ ῥήματος **πάσχειν**. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἤρχιζεν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας τῆς ιδ' ἡμέρας τοῦ παρ' ἑβραίοις πρώτου μηνός, τοῦ νισάν, κυρίως δὲ ἐν τῷ μεταξὺ τῆς ἐννάτης καὶ ἑνδεκάτης ὥρας τῆς ἡμέρας διάστημα, ὅπερ οἱ Φαρισαῖοι, ὡς οἱ τούτοις ἀκολουθοῦντες σημερινοὶ ἰουδαῖοι, ὠνόμαζον «ἀνὰ μέσον τῶν ἑσπερινῶν» (ἑβραϊστὶ *βὲν χααρπαὶν*, τοῦ ὑπὸ τῶν ο' πολλάκις «πρὸς ἑσπέραν» μεταφραζομένου). Ἐν τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ πρὸς ἑσπέραν, ἤτοι ἀνὰ μέσον τῶν δύο ἑσπερινῶν ὤφειλον οἱ ἑβραῖοι νὰ σφάξωσιν ἕκαστος κατ' οἰκίαν πρόβατον τέλειον, ἄρσεν, ἐνιαύσιον, ὅπερ ἔδει νὰ λάβωσιν ἀπὸ τῆς δεκάτης ἡμέρας τοῦ μηνὸς τούτου καὶ διατηρήσωσιν αὐτὸ ἄχρι τῆς ιδ'. Ἐὰν δὲ ὀλιγοστοὶ ἦσαν οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ «ὥστε μὴ ἱκανοὺς εἶναι εἰς πρόβατον», ὤφειλον νὰ συνενωθῶσι μετὰ τοῦ γείτονος κατ' ἀριθμὸν ψυχῶν. καὶ συναριθμήσει ἕκαστος τὸ ἀρκοῦν αὐτῷ εἰς πρόβατον. Ὅθεν ἀβρότερον εἴθιζον νὰ διαιτῶνται κατὰ τὰς πρὸ τοῦ πάσχα ταύτας ἡμέρας.

Ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς οὐχὶ ἄνευ σκοποῦ ἐμνημόνευσε καὶ ὅτι ἡ **Μάρθα διηκόνει,** ἵνα καταδείξῃ τό τε γνώρισμα τῆς καλῆς γυναικὸς μὴ ἐπιτρεψάσης εἰς θεραπαινίδας τὴν διακονίαν, ἀλλ' αὐτὴ δι' ἑαυτῆς ταύτην ποιησαμένης, καὶ τὴν πρὸς τὴν πίστιν τῆς ἀδελφῆς αὐτῆς Μαρίας ἀντίθεσιν. Ἡ μὲν Μάρθα πᾶσι διηκόνει, ἡ δὲ Μαρία εἰς μόνον τὸν Σωτῆρα προσεῖχεν, οὐχὶ ὡς πρὸς ἄνθρωπον ψιλὸν ἀλλ' ὡς Θεόν· *Ἡ οὖν Μαρία λαβοῦσα λίτραν μύρου νάρδου*[1] *πιστικῆς πολυτίμου ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, καὶ ἐξέμαξε ταῖς θριξὶν αὐτῆς τοὺς πόδας αὐτοῦ, ἡ δὲ οἰκία ἐπληρώθη ἐκ τῆς ὀσμῆς τοῦ μύρου.*

Ἑρμηνευταί τινες ὑπεστήριξαν ὅτι τρεῖς γυναῖκές εἰσιν αἱ ἀλείψασαι τὸν Κύριον· ἡ παρὰ τῷ Λουκᾷ[2] ἀναφερομένη, ἡ παρὰ τῷ Ματθαίῳ καὶ Μάρκῳ[3] ἀναγραφομένη, καὶ ἡ ὀνομαστὶ ἐν τῇ ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικῇ περικοπῇ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου μνημονευομένη. Ἀλλ' ἐκ τῆς ὅλης ἀφηγήσεως τῶν σχετικῶν περικοπῶν τοῦ ἱεροῦ εὐαγγελίου ἐξάγεται ὅτι δύο ἦσαν αἱ γυναῖκες αὗται, μία ἡ ἐν τῇ πόλει Ναΐν, ἡ ἐν τῇ οἰκίᾳ Σίμωνος τοῦ Φαρισαίου προσελθοῦσα ἁμαρτωλός, καὶ ἄλλη ἡ ἐν Βηθανίᾳ πρὸ ἓξ ἡμερῶν τοῦ Πάσχα προσελθοῦσα ἀδελφὴ τοῦ Λαζάρου Μαρία, ἣν κατ' ὄνομα δὲν ἀποκαλοῦσιν οἱ εὐαγγελισταὶ Ματθαῖος καὶ Μάρκος, ἐπειδὴ καὶ ἦν ἐν τοῖς ζῶσιν, ὅτε οὗτοι ἔγραφον τὰ κατ' αὐτοὺς εὐαγγέλια, ἐν ᾧ ὁ Ἰωάννης γράφων μετὰ θάνατον αὐτῆς ἀνέφερεν αὐτὴν κατ' ὄνομα.

1) Ἡ νάρδος, ἢ νάρτη καὶ νάρκαφθον ἢ λάκαφθον εἶνε φυτὸν τῆς οἰκογενείας τῶν δικοτυληδόνων, ὑποδιαιρούμενον εἰς νάρδον ἰνδικήν, συριακήν, κελτικὴν κλπ. Ἐν τῷ φυτῷ τούτῳ ἐνυπάρχει ὑγρόν τι, ὅπερ ἀποθλίβοντες οἱ ἀρχαῖοι κατεσκεύαζον πολύτιμον ἔλαιον καὶ μύρον. Ἐκ τῆς νάρδου ταύτης πιστικῆς, ἤτοι ἀδόλου καὶ μὴ νενοθευμένης, λαβοῦσα λίτραν ἡ Μαρία ἤλειψε τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ. Τὸ εἶδος τοῦ μύρου περιγράφει καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος (ιδ' 3), ὃς μετὰ τοῦ Ματθαίου (κς' 7) μνημονεύει καὶ τοῦ ἀγγείου, ἐν ᾧ τὸ μύρον εὕρητο καὶ ἐπισημειοῖ ὅτι συνέτριψε τὸ ἀλάβαστρον, ἤτοι τὸν λαιμὸν τῆς ἐξ ἀλαβάστρου φιάλης τῆς ἐμπεριεχούσης τὴν νάρδον. Ἀμφότεροι οἱ εὐαγγελισταὶ οὗτοι δὲν μνημονεύουσι κατ' ὄνομα τὴν Μαρίαν, ἀλλὰ λέγουσι προσῆλθεν αὐτῷ γυνή. 2) Λουκ. ζ' 37 καὶ ἑπ. 3) Ματθ. κς' 7. Μάρκ. ιδ' 3.

Ἅμα ἡ Μαρία διὰ τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς αὐτῆς ἀπέμαξε τοὺς διὰ μύρου πολυτίμου ἀλειφθέντας ὑπ' αὐτῆς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, *λέγει εἷς ἐκ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ Ἰούδας Σίμωνος Ἰσκαριώτης*[1], *ὁ μέλλων αὐτὸν παραδιδόναι· διὰ τί τοῦτο τὸ μύρον οὐκ ἐπράθη τριακοσίων δηναρίων καὶ ἐδόθη πτωχοῖς;*

Ὁ Ματθαῖος[2] λέγων, «ἰδόντες δὲ οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἠγανάκτησαν, λέγοντες, εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη», δὲν διέστειλε τοὺς ἀγανακτήσαντας, ἀλλ' ἔδοτο νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ἅπαντες, ἀκούοντες τοῦ διδασκάλου λέγοντος, «ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν», καὶ ἐγκαλοῦντος τοῖς Ἰουδαίοις ὅτι ἄφησαν τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν, καὶ πολλὰ ἐν τῷ ὄρει περὶ ἐλεημοσύνης διαλεχθέντος, καὶ ἀπὸ τούτων συλλογιζόμενοι πρὸς ἑαυτοὺς ὅτι ὁ μὴ ἐπιθυμῶν ὁλοκαυτώματα μηδὲ τὴν παλαιὰν λατρείαν, πολλῷ μᾶλλον δὲν ἐπεθύμει τὴν χρίσιν τοῦ ἐλαίου, ἠγανάκτησαν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ μύρου, οὕτινος τὴν ἀξίαν οἱ εὐαγγελισταὶ Μάρκος καὶ Ἰωάννης ὁρίζουσιν εἰς τριακόσια δηνάρια. Ὁ Μάρκος[3] λέγων, «ἦσαν δέ *τινες* ἀγανακτοῦντες πρὸς ἑαυτοὺς καὶ λέγοντες, εἰς τί ἡ ἀπώλεια αὕτη τοῦ μύρου γέγονε», περιέστειλε μὲν τὸν κύκλον τῶν ἀγανακτησάντων, ἀλλὰ δὲν κατωνόμασεν αὐτούς. Τοῦτο ἔπραξεν ὁ Ἰωάννης, κατονομάσας ἕνα μόνον, Ἰούδαν Σίμωνος τὸν Ἰσκαριώτην. Ἐν τούτῳ δὲ δὲν ἀντιφάσκει πρὸς τοὺς ἄλλους εὐαγγελιστάς· διότι, εἰ καὶ πάντες ἠγανάκτησαν, ἀλλ' οὐχὶ τῇ τοῦ Ἰούδα προαιρέσει. Οἱ λοιποὶ μαθηταὶ ἐπὶ τὰ διδάγματα τοῦ διδασκάλου ἀναφερόμενοι, εἰς τί ἡ ἀπώλεια, εἶπον, μὴ προορῶντες τὰ ἐπικείμενα ἔσεσθαι, τὸν σταυρικὸν

1) Ὁ τὸν διδάσκαλον προδοὺς μαθητὴς κατὰ μὲν τὴν ἐπικρατεστέραν γνώμην ἦν ἐκ τοῦ χωρίου Καριώθ, τοῦ ἐν βίβλῳ Ἰησοῦ υἱοῦ Ναυῆ (κεφ. κε') καταριθμουμένου ἐν ταῖς πόλεσι τῆς φυλῆς Ἰούδα· κατ' ἄλλους δὲ ἀνῆκεν εἰς τὴν φυλὴν Ἰσσαχάρ, τὴν ἐκ τοῦ πέμπτου υἱοῦ τοῦ πατριάρχου Ἰακὼβ ὀνομαθεῖσαν, ἥτις ἐν τῇ γῇ τῆς ἐπαγγελίας ἐγκατέστη πρὸς Ν τῆς φυλῆς Ζαβουλών, συνάψασα τὰ ὅρια αὐτῆς ἐπὶ Θαβὼρ καὶ ἐπὶ Σασειμὰθ κατὰ θάλασσαν, καὶ σχοῦσα διέξοδον τῶν ὁρίων αὐτῆς τὸν Ἰορδάνην (Ἰησ. Ναυῆ ιθ' 22). 2) Ματθ κς' 8. 3) Μαρκ. ιδ' 4.

τοῦ δεσπότου θάνατον, καὶ ὅτι βαλοῦσα ἡ γυνὴ τὸ μύρον ἐπὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ πρὸς τὸ ἐνταφιάσαι αὐτὸν ἔπραξε τοῦτο· τοιοῦτον ὅμως δὲν ἦτο τὸ ἐλατήριον τῆς τοῦ Ἰούδα ἀγανακτήσεως· ὅθεν, ἀποκαλύψας τοῦτο ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, ἐξήγησε τὸν λόγον δι' ὃν ἀπεσιώπησε τὴν ἐκδηλωθεῖσαν ὑπὸ τῶν λοιπῶν μαθητῶν ἀποδοκιμασίαν, καὶ δι' ὃν περιωρίσθη ἵνα εἴπῃ τί ὁ Ἰούδας ἐξεχόμισεν. Ἐφ' ᾧ, εὐθὺς ὡς κατέγραψε τοὺς τοῦ Ἰούδα λόγους ἐπήγαγεν, *εἶπε δὲ τοῦτο, οὐχ ὅτι περὶ τῶν πτωχῶν ἔμελλεν αὐτῷ, ἀλλ' ὅτι κλέπτης ἦν, καὶ τὸ γλωσσόκομον εἶχε, καὶ τὰ βαλλόμενα ἐβάσταζε.* Δὲν ἔμελλεν αὐτῷ περὶ τῶν πτωχῶν, ἀλλ' ὡς ἐπικάλυμμα τῆς διαθέσεως αὐτοῦ τούτους προέβαλλεν. Ὑπεκρίνατο καὶ προσεποιεῖτο κῆδος ὑπὲρ τῶν πτωχῶν, ἐν ᾧ οὐδὲ ἐλαχίστην πρὸς αὐτοὺς ἔτρεφε συμπάθειαν, ὡς καθ' ἑκάστην ἀπεδείκνυεν, ἱεροσυλῶν, **βαστάζων**, ἤτοι νοσφιζόμενος τὰ ἐν τῷ γλωσσοκόμῳ[1] βαλλόμενα, τὰ εἰς τὴν θείαν χρείαν διδόμενα· ὡς μετὰ μικρὸν αὖθις κατέδειξε τοῦτο, προδοὺς ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων τὸν διδάσκαλον. Ἀλλ' ὁ Σωτήρ, καίπερ εἰδὼς αὐτὸν ἱεροσυλοῦντα, δὲν ἐνεκάλει αὐτῷ τὴν κλοπήν, ἀλλὰ μακροθυμῶν ἠνείχετο τὸν ἄπιστον δοῦλον παρ' ἑαυτῷ μένοντα, καὶ προσεκαρτέρει τὴν μετάγνωσιν καὶ μεταμέλειαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Καὶ πάλιν ἤδη δὲν ἤλεγξεν αὐτόν, ἀλλ' ἠρκέσθη ἵνα ὑπομνήσῃ εἰς τὸν προδότην ὅτι ἐγίνωσκε τοὺς σκοποὺς καὶ τὰ διαβούλια αὐτοῦ· ὅτι ἐπίστατο τί οὗτος ἐβυσσοδόμει, τοῦ διδασκάλου τὴν προδοσίαν μελετῶν. Χωρήσας μάλιστα περαιτέρω, καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν αὐτοῦ ἀνέφερεν, ὑποδείξας εἰς τὸν προδότην τὸ βάραθρον εἰς ὃ ὑπὸ τοῦ πάθους τῆς φιλαργυρίας ὠθούμενος ἔμελλε νὰ ἐμπέσῃ. *Εἶπεν οὖν ὁ Ἰησοῦς, ἄφες αὐτήν· εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ ἐνταφιασμοῦ μου τετήρηκεν αὐτό.* Ὁ ἔλεγχος ὅμως δὲν συνεκίνησεν αὐτόν, οὐδὲ ἐμάλαξεν ὁ λόγος τοῦ διδασκάλου τὴν ἄτεγκτον τοῦ ἀχαρίστου μαθητοῦ καρδίαν, ὅστις τετυφλωμένος ὑπὸ τοῦ πάθους δὲν ὀπισθοχώρησε πρὸ τοῦ ἐγκλήματος, εἰ καὶ τὸ εἰδε-

1) Ἐκ τοῦ *γλῶσσα* καὶ *κομέω*. Οὕτως ὀνομάζεται ἡ θήκη ἐν ᾗ οἱ αὐληταὶ ἐκόμιζον τὰς κλεῖδας ἢ τὰς γλωττίδας τῶν αὐλῶν εἶτα κιβώτιον ἢ θυλάκιον ἐν ᾧ ἐπετίθεντο τὰ τιμαλφῆ σκεύη ἢ χρήματα.

χθὲς καὶ ἀποτρόπαιον αὐτοῦ ἀπεκαλύφθη εἰς αὐτόν. Ἤκουσε τοῦ Σωτῆρος εἰπόντος, *τοὺς πτωχοὺς γὰρ πάντοτε ἔχετε μεθ' ἑαυτῶν, ἐμὲ δὲ οὐ πάντοτε ἔχετε*, καὶ δὲν ἐκινήθη εἰς οἶκτον, δὲν ἐπεκάμφθη εἰς μεταμέλειαν. Ἤκουσε τοῦ διδασκάλου, ἐπιφωνοῦντος αὐτῷ· «Ἰούδα, μαθητὰ ἀχάριστε, ἐπαχθὴς εἰμὶ καὶ φορτικός σοι, ἀλλ' ἀνάμεινον μικρὸν ἔτι, καὶ θέλω ἀπέλθη σου· τὸν θάνατόν μου διαπραγματεύεσαι. Ἐὰν ἐπαχθής σοι εἰμί, καὶ φορτικὴ ἡ εἰς ἐμὲ τιμή, μικρὸν ἀνάμεινον, θέλεις ἀπαλλαγῇ ἐμοῦ. Οἱ πόδες σου εἰσὶν ὀξεῖς πρὸς τὴν κακίαν· τρέχουσι δὲ ἵνα μὲ παραδώσωσιν. Ἰούδα! ὑπὲρ τῶν πτωχῶν μεριμνᾷς καὶ ἀγανακτεῖς διὰ τὴν μὴ πρᾶσιν τοῦ μύρου; ἀλλὰ τότε διὰ τί κλέπτεις ἐκ τοῦ γλωσσοκόμου τὰ διὰ τοὺς πτωχοὺς ἐμπιστευόμενά σοι χρήματα; διατὶ μελετᾷς καὶ βουλεύεσαι ἵνα προδώσῃς ἐμέ, τὸν διδάσκαλον καὶ εὐεργέτην σου ἀντὶ τριάκοντα ἀργυρίων;» Ἤκουσε ταῦτα τοῦ δεσπότου λέγοντος, καὶ ὅμως ἄτεγκτος ἔμεινε καὶ ἀμετανόητος.

Δὲν ἐβράδυνε δὲ ὁ Ἰούδας ἵνα ἀποκαλύψῃ τὸ ἀποτρόπαιον τῆς ψυχῆς αὐτοῦ. Εὐθὺς ὡς ἐκ τῶν λόγων τοῦ διδασκάλου ἐννόησεν ὅτι εἰς οὐδὲν ὠφέλει αὐτὸν τὸ προσωπεῖον τῆς ὑποκρισίας, τῆς ψευδευσπλαγχνίας καὶ τῆς ψευδαρετῆς, ὅπερ εἰς ἐπικάλυμμα τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς πρὸς τὸ κλέπτειν τάσεως αὐτοῦ ἀνέλαβε, «πορευθεὶς πρὸς τοὺς ἀρχιερεῖς εἶπε· τί θέλετέ μοι δοῦναι, κἀγὼ ὑμῖν παραδώσω αὐτόν[1]»; καὶ οὕτω τὸ ἐπιστέγασμα ἐπέθετο εἰς τὸν ἐγκληματικὸν αὐτοῦ βίον.

Καθ' ἣν ὥραν ὁ Ἰούδας ἐκ Βηθανίας ἔτρεχεν εἰς Ἱεροσόλυμα ὅπως ἐξαγγείλῃ τοῖς ἀρχιερεῦσι τὸ βουλευθὲν νὰ διαπράξῃ κακούργημα, καὶ διαπραγματευθῇ μετ' αὐτῶν τὸ τῆς προδοσίας μίσθωμα, ὄχλος πολὺς συνέρρεεν εἰς τὸν οἶκον ἐν ᾧ ὁ Σωτὴρ παρέμενεν· *Ἔγνω οὖν ὄχλος πολὺς ἐκ τῶν Ἰουδαίων ὅτι ἐκεῖ ἐστι· καὶ ἦλθον οὐ διὰ τὸν Ἰησοῦν μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἴδωσιν, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν*. Καὶ ὄντως μεγίστου τοῦ θαύματος ὄντος, οἱ πολλοὶ ἐπεπόθουν νὰ γίνωσι θεαταὶ καὶ αὐτόπται τοῦ ἐκ νεκρῶν ἀναστάντος· σύναμα ὅμως

1) Ματθ. κς' 14, 15.

προσείλκοντο οὗτοι πρὸς τὸν Σωτῆρα Χριστόν, ὃν, ὑγιαίνοντες τὸν νοῦν καὶ μὴ κατακολουθοῦντες τοῖς ἀπεσκοτισμένοις ἄρχουσιν αὐτῶν, ἐτίμων καὶ ἐπίστευον.

Ταῦτα μαθόντες ὑπὸ δὲ τῆς προδοσίας τοῦ Ἰούδα ἐνθαρρυνθέντες *ἐβουλεύσαντο οἱ ἀρχιερεῖς, ἵνα καὶ τὸν Λάζαρον ἀποκτείνωσιν· ὅτι πολλοὶ δι' αὐτὸν ὑπῆγον τῶν Ἰουδαίων καὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτόν.* Ἐκ τοῦ κατὰ τοῦ Σωτῆρος φθόνου αὐτῶν τυφλωθέντες οἱ διὰ τὰς νομικὰς αὐτῶν γνώσεις ἐναβρυνόμενοι ἔβαψαν κάλαμον θανάτου κατ' αὐτοῦ τε καὶ τοῦ Λαζάρου, καὶ τοῦτον ἄξιον θανάτου κρίναντες, ὅτι σωτηρίας αἴτιος εἰς πολλοὺς ἐγένετο. Ἰδού, εἰς ποῖον βόθρον καταρρίπτει τὸν ἄνθρωπον ὁ φθόνος. Ἡ ἄτιμος καὶ βδελυκτὴ σκληρότης ἐγκαθίσταται ἐπὶ τῆς καρδίας τοῦ ὑπὸ τοῦ φθόνου καὶ τῆς ζηλοτυπίας δεσποζομένου ἀτόμου καὶ πληροῖ διὰ τοῦ δηλητηρίου αὐτῆς τὴν δουλωθεῖσαν καρδίαν. Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ὡς ἤκουσαν ὅτι ἤγειρεν ὁ Σωτὴρ ἐκ νεκρῶν τὸν Λάζαρον, τετραήμερον ἐν ᾅδῃ παραμείναντα, εὐθὺς «συνήγαγον συνέδριον καὶ ἔλεγον· τί ποιοῦμεν; ὅτι οὗτος ὁ ἄνθρωπος πολλὰ σημεῖα ποιεῖ. Ἐὰν ἀρῶμεν αὐτὸν οὕτω, πάντες πιστεύσουσιν εἰς αὐτόν[1]». Δὲν εἶχον νὰ μεμφθῶσιν αὐτοῦ ὅτι κατέλυσε τὸ σάββατον· δὲν ἠδύναντο νὰ κατηγορήσωσιν αὐτοῦ ὡς ἐναντιουμένου τῷ Πατρί, διότι ἡ εὐχὴ δι' ἧς τὸν Λάζαρον ἀνεζώωσεν ἐπεστόμιζεν αὐτούς· ὅθεν ἀνόσιον καθιέρωσαν ἀρχήν, τὸ φονικὸν αὐτῶν ἐγχείρημα θέλοντες νὰ δικαιολογήσωσιν. Ἐπὶ τούτῳ τὸν νόμον λακπατοῦντες[2] ἀπεφήναντο, «συμφέρει ἡμῖν ἵνα εἷς ἄνθρωπος ἀποθάνῃ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ, καὶ μὴ ὅλον τὸ ἔθνος ἀπόληται». ταύτην δὲ τὴν ἀνόσιον ἀρχὴν προεστήσαντο εἰς δικαιολόγημα τῶν αἱμοδιψῶν αὐτῶν προθέσεων.

Τῇ ἐπαύριον, ἤτοι τῇ δεκάτῃ τοῦ μηνὸς νισάν, καθ' ἣν ἕκαστος ἰσραηλίτης ὤφειλε νὰ προμηθευθῇ τὸν πασχάλιον ἀμνόν, ὁ ἄμωμος ἀμνός, καίπερ εἰδὼς τὴν φονικὴν μανίαν τῶν ἀρχιερέων καὶ Φαρισαίων, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τὴν ἀποκτείνασαν τοὺς προφήτας καὶ λιθοβολήσασαν τοὺς ἐρχομένους πρὸς αὐ-

1) Ἰωάν. ια' 47,48. 2) Ἐξόδ. λ' 17.

τήν, ἵνα ἑκὼν καὶ βουλόμενος ὑποστῇ σταυρικὸν θάνατον καὶ διασχίσῃ τὸ χειρόγραφον τῶν ἁμαρτιῶν τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ δὲ ὄχλος πολὺς ὁ ἐλθὼν εἰς τὴν ἑορτὴν, ἀκούσαντες ὅτι ἔρχεται ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔλαβον τὰ βαΐα τῶν φοινίκων καὶ ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτῷ, καὶ ἔκραζον, Ὡσαννά· εὐλογημένος ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ. Ἀνέλαβον τοὺς κλάδους τῶν φοινίκων, οὓς ὡς σύμβολον νίκης ἐν τοῖς θριάμβοις ἔφερον καὶ ἐξῆλθον εἰς ὑπάντησιν αὐτοῦ, οὕτω παμπληθεῖς, ὥστε ἐσείσθη πᾶσα ἡ πόλις[1], καὶ ἄλλοι μὲν ὑπεστρώννυον τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐν τῇ ὁδῷ[2], ἄλλοι δὲ ἔκοπτον κλάδους ἀπὸ τῶν δένδρων καὶ ἐστρώννυον τὴν ὁδόν[3]· ἅπαντες δέ, χαίροντες, ὕμνουν τὸν Θεόν, φωνῇ μεγάλῃ κράζοντες, **Ὡσαννά,** ἤτοι σῶσον ἡμᾶς Κύριε· τὴν θεότητα αὐτοῦ καθομολογοῦντες διὰ τῆς ἐπικλήσεως ταύτης, ἣν οἱ Ἰουδαῖοι εἰς μόνον τὸν Θεὸν ἀπέτεινον, ὡς μόνον δυνάμενον νὰ σώσῃ τὸν ἀπολωλότα ἁμαρτωλόν. Τοῦτ' αὐτὸ δὲ ἀνωμολόγουν, καὶ δι' ὧν ἔλεγον, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. Ὁ **ἐρχόμενος,** οἰκείᾳ ἐξουσίᾳ καὶ θελήσει τοῦτο ποιῶν, καὶ τοῦτο **ἐν ὀνόματι Κυρίου,** ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐλήλυθεν εἰς τὸν κόσμον[4]. Βασιλέα δὲ τοῦ Ἰσραὴλ ἀποκαλοῦντες αὐτόν, τὸ πρὸς τὰς γενικὰς ματαιότητας προσκλινὲς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπεμαρτύροντο, φανταζόμενοι καὶ προσδοκῶντες αἰσθητὴν βασιλείαν.

Ἐν τῇ ὑποδοχῇ ταύτῃ, ἣν εἰς τὸν Σωτῆρα ἐποίουν, οἱ μὲν Ἰουδαῖοι ἐτύπουν προφητείαν, γενομένην ὑπὸ Ζαχαρίου τοῦ προφήτου[5], ὁ δὲ Λυτρωτὴς ἐπλήρου ταύτην[6]· ὅθεν εὑρὼν ὁ Ἰησοῦς ὀνάριον, ἐκάθισεν ἐπ' αὐτό, καθὼς ἐστι γεγραμμένον, **μὴ φοβοῦ, θύγατερ Σιών, ἰδού, ὁ βασιλεύς σου ἔρχεται, καθήμενος ἐπὶ πῶλον ὄνου.** Οὐχὶ καθὼς οἱ βασιλεῖς εἰσῆλθε στρατόπεδον ἐπισυρόμενος, ἀλλ' ὄνον ἔχων μόνον· σύμβολον δὲ οὕτω παρέσχε τῶν μελλόντων, εἰκόνα ὑποτυπώσας τοῦ τῶν ἐθνῶν λαοῦ, ᾧ ἐπικάθηται ὁ τοῦ

1) Ματθ. κα' 18 2) Λουκ. ιθ' 36. 3) Ματθ. κα' 3. 4) Ἰωάν. ε' 43. 5) Ζαχ. θ' 9. 6) αὐτόθι.

Θεοῦ λόγος Ἰησοῦς, ὑποτάσσων τὸν ὡς πῶλον ἀνυπότακτον καὶ ἀπαίδευτον νέον λαόν, ὃν καὶ ἀνάγει ἐπὶ τὴν ἀληθινὴν Ἱερουσαλήμ, ὑποχείριον αὐτῷ καὶ ὑποκλινῆ γενόμενον. *Ταῦτα δὲ οὐκ ἔγνωσαν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ τὸ πρῶτον· ἀλλ' ὅτε ἐδοξάσθη ὁ Ἰησοῦς, τότε ἐμνήσθησαν ὅτι ταῦτα ἦν ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα, καὶ ταῦτα ἐποίησαν αὐτῷ.* Ἐνταῦθα ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, μαθητὴς ὢν καὶ αὐτός, δὲν ἐπαισχύνεται χάριν τῆς ἀληθείας τὴν προτέραν αὐτοῦ ἄγνοιαν ἐκπομπεύων. Ἐγίνωσκον μὲν ὅτι ἦσαν γεγραμμένα ταῦτα, ἀλλὰ δὲν ἐπίσταντο ὅτι ἐπ' αὐτῷ γεγραμμένα ἦσαν, μόνον δὲ ὅτε ἐδοξάσθη ὁ Ἰησοῦς ἀνεπόλησαν ἓν πρὸς ἓν τὰ συμβάντα, καὶ κατεῖδον ὅτι οὐδὲν ἐγένετο, ὅπερ δὲν ἦν προγεγραμμένον ἐπ' αὐτῷ· τότε ἐννόησαν καὶ τὴν ἔννοιαν πολλῶν αὐτοῦ διδασκαλιῶν· τότε ἀντελήφθησαν τοῦ πνεύματος πολλῶν αὐτοῦ λόγων, οὓς ἀνακαλοῦντες ἐν τῇ μνήμῃ αὐτῶν, ἐπεκαλοῦντο πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς πίστεως καὶ τοῦ κηρύγματος αὐτῶν.

Τὸν λόγον αὖθις ἐπαναγαγὼν ἐπὶ τὸν ὑπαντήσαντα τὸν Σωτῆρα ὄχλον προσέθετο ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής· *ἐμαρτύρει οὖν ὁ ὄχλος ὁ ὢν μετ' αὐτοῦ, ὅτε τὸν Λάζαρον ἐφώνησεν ἐκ τοῦ μνημείου καὶ ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν· διὰ τοῦτο καὶ ὑπήντησεν αὐτῷ ὁ ὄχλος, ὅτι ἤκουσε τοῦτο αὐτὸν πεποιηκέναι τὸ σημεῖον.* Μάρτυς καὶ κῆρυξ τῆς τοῦτου δυνάμεως ἦν ὁ ἐπὶ τῷ Λαζάρῳ τὸ θαῦμα ἰδὼν ὁ ὄχλος, ὅστις δὲν ἐζήτει νὰ ἐπικαλύψῃ τὸ γενόμενον, ἀλλὰ διαπρύσιος κῆρυξ τοῦ ἐξαισίου θαύματος ἐγένετο· οἱ δὲ ἀκούοντες τοῦτο ἐπίστευον αὐτῷ ὡς Θεῷ, καὶ πιστεύοντες ὑπήντων αὐτῷ μετὰ βαΐων ὡς νικητῇ τοῦ θανάτου, διότι ἤκουον ὅτι τοῦτο αὐτὸς ἐποίησε τὸ σημεῖον.

ΝΑ'

Ἀνάγνωσμα τῆς κυριακῆς πρὸ τῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ.

Ἰωάν. κεφ. γ' 13 Εἶπεν ὁ Κύριος, *οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰμὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.*

14 *Καὶ καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου·*
15 *Ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.*
16 *Οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.*
17 *Οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον, ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ.*

Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ὁ ἐκ τῶν μελῶν τοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις μεγάλου συνεδρίου καὶ τῇ αἱρέσει τῶν φαρισαίων ἀνήκων Νικόδημος, μὴ σκοτιζόμενος ὑπὸ τοῦ φθόνου, ὑφ' οὗ οἱ ἄλλοι συνάρχοντες αὐτῷ καὶ συνάδελφοι ἐπηρεάζοντο εἰς τὰς περὶ τοῦ Σωτῆρος κρίσεις αὐτῶν, λαβὼν ὑπ' ὄψει τὰ σημεῖα ἅτινα ἐποίει ὁ Σωτήρ, ἐπέγνω ὅτι ἀπὸ τοῦ Θεοῦ οὗτος ἐλήλυθεν· ὅθεν μετέβη παρ' αὐτῷ νυκτὸς ἵνα συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτοῦ, ὅτε καὶ ἐδιδάχθη λόγια φωτός, δι' ὧν κατέστη υἱὸς τῆς ἡμέρας.

Τῆς συνδιαλέξεως ταύτης μέρος ἀποτελεῖ ἡ ὑπὸ μελέτην εὐαγγελικὴ περικοπή, ἐν ᾗ ἐμπεριέχεται ἡ ἐς ἀποκαλύψεως ἀλήθεια, καὶ ἡ σοφία, δι' ἧς ἡ τοῦ κόσμου σοφία μωραίνεται[1]· ἐν αὐτῇ ἐμπεριέχεται τὸ κέντρον τῆς ἀληθείας τοῦ χριστιανισμοῦ, ὡς θέλομεν μάθει, ἀκούοντες τοῦ Σωτῆρος, λέγοντος πρὸς τὸν Νικόδημον, *οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, εἰ μὴ ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ.*

Ἐπειδὴ ὁ Νικόδημος διδάσκαλον καὶ προφήτην προσηγόρευσε τὸν Κύριον, ἠυδόκησεν οὗτος νὰ ἀποκαλύψῃ ἑαυτὸν εἰς τὸν Νικόδημον ὡς τὸν προσδοκώμενον Μεσσίαν, ἐφ' ᾧ καὶ εἶπεν αὐτῷ, «μὴ νόμιζε ὅτι προφήτης ἀπὸ γῆς εἰμι καὶ παρὰ

1) πρὸς Κορινθ. Α' α' 21.

Θεοῦ ἀπεστάλην ἵνα διδάξω· πίστευσον ὅτι ἐξ οὐρανοῦ κατῆλθον ὡς ὢν ὁ ἄναρχος Λόγος τοῦ πατρός, ὃς ἑαυτὸν ἐκένωσα μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρέθην ὡς ἄνθρωπος· πίστευσον ὅτι ἐγενόμην ἄνθρωπος, Θεὸς ὑπάρχων, ἵνα φανερώσω τοῖς ἀνθρώποις τὸν Πατέρα, ἵνα ἐξιλεώσω αὐτὸν διὰ τὴν ἁμαρτίαν τῶν προπατόρων τὴν συμπαρασύρασαν εἰς ἀπώλειαν ἅπαν τὸ ἀνθρώπινον γένος, ἵνα σώσω τὴν ἀνθρωπότητα· οὐδεὶς τῶν προφητῶν ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν, μόνος ἐγὼ μέλλω νὰ ἀναβῶ εἰς τὸν οὐρανόν, ὁ καταβὰς ἐξ οὐρανοῦ, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ· διότι ἂν ἐντεῦθα πάρειμι σωματικῶς, κἀκεῖ τῷ Πατρὶ συγκάθημαι θεϊκῶς». Ταῦτα εἰς τὸν Νικόδημον ἀποκαλύψας ὁ Σωτὴρ προέβη, ἀφ' οὗ προαπεκάλυψεν εἰς αὐτὸν τὴν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἀναγέννησιν, νὰ φανερώσῃ καὶ τὴν διὰ σταυροῦ τῷ κόσμῳ εὐεργεσίαν· ὅθεν προσέθετο, *καὶ καθὼς Μωσῆς ὕψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχει ζωὴν αἰώνιον.* Διὰ τῶν λόγων τούτων τὸν σταυρικὸν αὐτοῦ θάνατον ὑπεσήμανεν, ὡς ἐποίησε καὶ ὅταν πρὸς τοὺς Ἰουδαίους ἔλεγεν· «ὅταν *ὑψώσητε* τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε, ὅτι ἐγώ εἰμι[1]»· καὶ αὖθις, ὅτε πρὸς τὰ πλήθη τὰ ἀκούοντα αὐτοῦ διδάσκοντος ἔλεγε, «καγὼ ἐὰν *ὑψωθῶ ἐκ τῆς γῆς*, πάντας καλέσω πρὸς ἐμαυτόν[2]». Σύναμα δὲ ἐδίδαξεν ὅτι συγγενῆ τὰ παλαιὰ τοῖς καινοῖς, ὅτι εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἦν νομοθέτης τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης.καὶ ὅτι ἐν τῇ παλαιᾷ ἐπεχύθη ἡ σκιὰ τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἅτινα ἐν πλήρει πραγματικότητι ἐπεφάνησαν σὺν τῇ ἐνανθρωπήσει αὐτοῦ. Πρὸς τούτο δὲ ἀνέμνησε τοῦ ὄφεως,ὃν ὕψωσεν ὁ Μωϋσῆς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ὑπέδειξεν εἰς τὸν Νικόδημον ὅτι εἰς τύπον τοῦ σταυρικοῦ αὐτοῦ θανάτου ἡ ἀνύψωσις ἐκείνη ἐγένετο, καὶ ὅτι ὡς τότε ἐπὶ τοῦ ξύλου προσηλώθη χαλκοῦς ὄφις, εἶδος μὲν θηρίου ἔχων, ἀλλὰ τοῦ ἰοῦ ἐστερημένος, οὕτω μέλλει νὰ προσηλωθῇ ἐπὶ τοῦ ξύλου τοῦ σταυροῦ ἄνθρωπος μὲν τέλειος ὁ

1) Ἰωάν. η' 28. 2) αὐτόθι ιβ' 32.

Κύριος, ἀλλὰ τοῦ ἰοῦ τῆς ἁμαρτίας ὅλως ἐλεύθερος· ὅθεν οἱ μὲν πρὸς τὸν ὑπὸ τοῦ Μωϋσέως ὑψωθέντα ἐν τῇ ἐρήμῳ ὄφιν ἀποβλέποντες σωματικὸν μόνον ἐξέφευγον θάνατον, ἡμεῖς δὲ οἱ πρὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς μετὰ πίστεως ἐνατενίζοντες καὶ ψυχικοῦ λυτρούμεθα θανάτου. Σὺν τούτοις καὶ τὴν ἀξίαν τῆς πίςεως κατέδειξεν εἰπών, *ἵνα πᾶς* **ὁ πιστεύων,** ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ ἐθνότητος, *εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.* Ἐξηγήσας εἶτα τὸν λόγον δι' ὃν ἔπρεπε νὰ ὑψωθῇ, ἤτοι νὰ σταυρωθῇ ὁ ἐνανθρωπήσας υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, προσέθετο, *οὕτω γὰρ ἠγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον.* Ἐν τοῖς ῥήμασι τούτοις συγκεφαλαιοῦται, ὡς εἰπεῖν, ἅπαν τὸ εὐαγγέλιον, τό τε ἀπαύγασμα τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἄφατος αὐτοῦ συγκατάβασις, καὶ ὁ πυρὴν τῆς σωτηρίας τῶν ἀνθρώπων. Ὁ Θεὸς ἀγάπη ὤν, ἠγάπησε τὸν κόσμον, ἐσπλαγχνίσθη τὸ ἀχάριστον καὶ ἀσεβὲς δημιούργημα αὐτοῦ, ὅπερ ἠθέτησε τὴν ἐντολήν του, καὶ παραφρονῆσαν ἤλλαξε τὴν δόξαν αὐτοῦ ἐν ὁμοιώματι εἰκόνος φθαρτοῦ ἀνθρώπου καὶ πετεινῶν καὶ τετραπόδων καὶ ἑρπετῶν· ὅπερ μετήλλαξε τὴν ἀλήθειαν αὐτοῦ ἐν τῷ ψεύδει, ἐσεβάσθη καὶ ἐλάτρευσε τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ ἐπλήρωσε τὴν γῆν ἀδικίας καὶ ἀνομίας· ἐσπλαγχνίσθη τὸ ἀχάριστον καὶ ἀγνῶμον τοῦτο δημιούργημα αὐτοῦ οὐχὶ ἐξ ἀδυναμίας ἢ ἄλλης τινὸς αἰτίας, ἀλλ' **ἐξ ἀφάτου ἀγάπης,** ἐκπηγαζούσης ἐξ αὐτοῦ καὶ ἐμπρεπούσης εἰς τὸ μέγεθος τῆς εὐσπλαγχνίας αὐτοῦ. Τόσον δὲ ἠγάπησε τὸν κόσμον, ὥστε οὐχὶ προφήτην ἢ ἄγγελον, ἀλλ' αὐτὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ **ἔδωκεν** ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Αὐτὸς ὁ μονογενὴς υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνανθρωπήσας, σταυρικὸν ὑπέστη θάνατον, οὕτω δὲ ἡμεῖς «ἐχθροὶ ὄντες κατηλλάγημεν τῷ Θεῷ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ[1]»· *οὐ γὰρ ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ,* διότι πρὸς σωτηρίαν

1) πρὸς Ρωμ. ε' 10.

τοῦ κόσμου ἐγένετο ἡ πρώτη ἐπὶ γῆς παρουσία τοῦ Κυρίου, «ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν[1]» καὶ ὃς ἐν τῇ δευτέρᾳ αὐτοῦ παρουσίᾳ μέλλει ἵνα κρίνῃ πάντας καὶ ἀποδώσῃ ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ.

ΝΒ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν ὕψωσιν τοῦ Σταυροῦ.

(Ἴδε κεφ. ΜΖ' τῆς μετὰ χεῖρας βίβλου).

ΝΓ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τῶν πατέρων τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου.

Ματθ. κεφ. ε' 14 Εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς,
Ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου· οὐ δύναται πό-
λις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη·
15 *Οὐδὲ καίουσι λύχνον, καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν*
μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι
τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ.
16 *Οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀν-*
θρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα, καὶ
δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς.
17 *Μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ*
τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ
πληρῶσαι·
18 *Ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν, ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς*
καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἕν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ
ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται.
19 *Ὃς ἐὰν οὖν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐ-*
λαχίστων, καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους, ἐ-

1) πρὸς Τιμόθ. Α' 6' 4.

λάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν· ὃς δ' ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ, οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.

Ὀκτὼ χιλιάμετρα βορειοανατολικῶς τῆς Κανᾶ τῆς Γαλιλαίας ὑψοῦται λόφος, ὅστις ἕνεκα τῆς μορφῆς αὐτοῦ καλεῖται σήμερον ὑπὸ τῶν ἀράβων *Κουρούνου-σν Χαττὶν* (ἤτοι κέρατα τοῦ Χαττίν)· ἐπὶ τοῦ λόφου τούτου ἀνελθὼν ὁ Σωτήρ, μετὰ τὴν ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἀκολουθούντων αὐτῷ ἐκλογὴν τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ, οὓς ἐξελέξατο ἰσαρίθμους ταῖς δώδεκα φυλαῖς τοῦ Ἰσραήλ, ἐν ὅλως ὑπερφυεῖ καὶ οὐρανίᾳ διδασκαλίᾳ προκατέβαλε τοῦ χριστιανισμοῦ τὰ θεμέλια, δείξας διὰ μὲν τῶν ἐνεέα μακαρισμῶν τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα ἁπάντων τῶν εἰς εἰς αὐτὸν πιστευόντων, διὰ δὲ τῆς ἀμέσου συνεχείας τοῦ λόγου αὐτοῦ τὰ τῶν μαθητῶν αὐτοῦ καὶ ἀποστόλων, χωρὶς ὅμως ν' ἀποκλείσῃ ἐκ τούτων καὶ τοὺς λοιποὺς πιστεύοντας. Τὸ δεύτερον τοῦτο μέρος τῆς διδαχῆς τοῦ Σωτῆρος ὡρίσθη εἰς ἀνάγνωσμα τῆς κυριακῆς ταύτης, καθ' ἣν ἑορτάζομεν τὴν μνήμην τῶν τριακοσίων ἑξήκοντα πέντε ἁγίων πατέρων, οἵτινες ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συνελθόντες τὴν ἑβδόμην ἁγίαν οἰκουμενικὴν σύνοδον συνεκρότησαν καὶ τὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν περὶ σεβασμοῦ καὶ τιμῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων ἐστήριξαν, τῶν εἰκονομάχων τὴν πλάνην καταβαλόντες, καὶ διδάξαντες ὅτι ταῖς εἰκόσι προσκυνῶμεν οὐχὶ λατρευτικῶς, ἀλλὰ τιμητικῶς, τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν ἡμῶν ἀναβιβάζοντες ἐπὶ τὰ πρωτότυπα τὰ παριστανόμενα δι' αὐτῶν.

Ἐν τῷ καθορισμῷ τῶν γνωρισμάτων, δι' ὧν διακρίνονται οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ καὶ ἀπόστολοι, ὁ Σωτὴρ ἐν τοῖς χαρακτηριστικοῖς γνωρίσμασι τούτων ἀνέγραψε καὶ τὸ ὅτι ὀφείλουσι νὰ ὦσι τὸ *φῶς τοῦ κόσμου*, ἐπὶ δὲ τούτῳ εἶπε πρὸς αὐτούς, *ὑμεῖς ἐστε τὸ φῶς τοῦ κόσμου*· φῶς οὐχὶ φυλῆς τινος ἢ ἔθνους ἀλλὰ τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, διότι ἦλθεν ἵνα σώσῃ οὐχὶ μερίδα τινὰ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀλλὰ σύμπασαν τὴν ἀνθρωπότη-

τα. Μετὰ τὸν ὁρισμὸν τοῦ γνωρίσματος αὐτῶν τούτου ἐπήγαγεν· *οὐ δύναται πόλις κρυβῆναι ἐπάνω ὄρους κειμένη,* παιδεύων αὐτοὺς ἵνα ἀκριβεῖς ὦσι περὶ τὸν βίον, τὸν δὲ λόγον τῆς ἀληθείας ὀρθοτομῶσι, γινώσκοντες ὅτι ἁπάντων οἱ ὀφθαλμοὶ θέλουσιν εἶσθαι ἐπ' αὐτοὺς ἐστραμμένοι, καὶ ὅτι κατ' ἀκολουθίαν ἀπαιτεῖται παρ' αὐτῶν μεγίστη ἀκρίβεια βίου καὶ ὀρθοφροσύνη ἵνα μὴ καὶ ἑαυτοὺς ἀπολέσωσι καὶ ἄλλους εἰς βόθυνον σύρωσιν.

Εἰπὼν ταῦτα εἰς συμπλήρωσιν τῆς πρώτης ἐξομοιώσεως αὐτῶν πρὸς τὸ ἅλας τῆς γῆς καὶ τῆς προσοχῆς ἣν ὀφείλουσι νὰ ἔχωσιν, ἵνα μὴ μωρανθῶσι καὶ ἐκκλίνωσι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ, ἐν τῇ ἐξακολουθήσει τοῦ καθορισμοῦ τῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῶν γνωρισμάτων, προσέθετο, *οὐδὲ καίουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ·* εἶπε δὲ ταῦτα, τὸ μὲν ἵνα μὴ ὑψηλοφρονήσωσι διὰ τὰς ἐξομοιώσεις αὐτῶν πρὸς τὸ ἅλας τῆς γῆς καὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου, τὸ δὲ ἵνα ἐννοήσωσι τὴν ἀποστολὴν καὶ τὸν προορισμὸν αὐτῶν ἐν μέσῳ τοῦ κόσμου. Εἰπὼν *οὐδὲ καίουσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον* κατέδειξεν ὅτι οὐχὶ ἀφ' ἑαυτῶν εἰς φῶς τῇ οἰκουμένῃ ἐγένοντο, ἀλλὰ διὰ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ· διότι διαιρέσεις χαρισμάτων εἰσι, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα, καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσι, καὶ ὁ αὐτὸς Κύριος, καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσίν, ὁ δὲ αὐτός ἐςι Θεός, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν[1], Αὐτὸς ἥναψε τὸν λύχνον, αὐτὸς ἔθετο αὐτὸν ἐπὶ τὴν λυχνίαν, «ἵνα λάμπῃ πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ», ἵνα καὶ ἄλλοι φωτισθῶσι παρ' αὐτῶν καὶ σωθῶσιν ἐν τῷ αἵματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ.

Ναὶ μὲν τὸ φῶς ἧψεν ὁ Σωτήρ, ἀλλ' ἵνα μένῃ καιόμενον καὶ μὴ σβεσθῇ ἀπαραίτητος ἡ τῶν ἐκλεκτῶν σπουδή· ὅθεν προσέθετο, *οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς·* ἤτοι «σπουδάσατε νὰ διατηρήσητε καιόμενον τὸ φῶς, ὅπερ ἧψα ἐν ὑμῖν· ἐπιδείξατε

1) πρὸς Κορινθ. Α' ιβ' 4—6.

ἄξιον τῆς χάριτος βίον, καὶ αἱ κακηγορίαι δὲν θέλουσι συσκιάσει τὴν λαμπηδόνα ὑμῶν καὶ θέλετε γίνει σωτηρίας ὁδηγοὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους, οἵτινες, καθορῶντες τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα, θέλουσι δοξάσει τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Τὴν θείαν ταύτην παραγγελίαν τοῦ Σωτῆρος ὀφείλομεν καὶ ἡμεῖς νὰ προσπαθῶμεν ὅπως ἐκτελῶμεν, διότι ὡς χριστιανοί ἐσμεν καὶ ἡμεῖς μαθηταὶ καὶ ὀπαδοὶ αὐτοῦ· ὀφείλομεν δὲ νὰ διδάσκωμεν οὐχὶ μόνον διὰ τοῦ λόγου, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ βίου καὶ τῶν πράξεων ἡμῶν τὰς εὐαγγελικὰς ἀρετάς, τὰς θείας ἀληθείας, τὰς σωτηρίους παραγγελίας, οὐχὶ ὅπως δοξασθῶμεν παρὰ τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἵνα οἱ ἄνθρωποι, βλέποντες τὰ καλὰ ἡμῶν ἔργα, ἀσπασθῶσι τὸν χριστιανισμὸν καὶ δοξάσωσι τὸν Θεόν, σωζόμενοι καὶ αὐτοί.

Ἀφ' οὗ ὥρισε τὰ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἐπήγαγε· *μὴ νομίσητε ὅτι ἦλθον καταλῦσαι τὸν νόμον ἢ τοὺς προφήτας· οὐκ ἦλθον καταλῦσαι, ἀλλὰ πληρῶσαι·* ταῦτα δὲ εἶπεν εἰς προεισαγωγὴν τοῦ εὐαγγελικοῦ νόμου ὃν ἦλθε κηρῦξαι, ἵνα μή τις τὴν τοῦ νόμου πλήρωσιν κατάλυσιν ἐκλάβῃ, ἐν ᾧ αὐτός, ὅσα ὁ νόμος ἐσκιαγράφησε, ταῦτα τελείως ἐζωγράφισε, συμπληρώσας ἐπὶ παραδείγματι τὸ *μὴ φονεύσῃς* τοῦ νόμου διὰ τοῦ *μηδὲ θυμωθεὶς εἰκῇ*. Μετὰ τὴν προειδοποίησιν ταύτην ἐπήγαγεν, *ἀμὴν γὰρ λέγω ὑμῖν*, ἤτοι ναί, λέγω ὑμῖν, *ἕως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ ἰῶτα ἕν, ἢ μία κεραία οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου, ἕως ἂν πάντα γένηται·* ἤτοι πάντα ὅσα οἱ προφῆται προανήγγειλαν ἐκτελεσθήσονται κατὰ γράμμα καὶ οὐδὲ τὸ ἐλάχιστον αὐτῶν πεσεῖται. Τῇ διδασκαλίᾳ ταύτῃ τοῦ Σωτῆρος κατακολουθῶν ὁ μακάριος Παῦλος ἔγραφε πρὸς τοὺς Ρωμαίους, «νόμον οὖν καταργοῦμεν διὰ τῆς πίστεως; μὴ γένοιτο· ἀλλὰ νόμον ἱστῶμεν[1], ὅτι τέλος νόμου Χριστὸς εἰς δικαιοσύνην παντὶ τῷ πιστεύοντι[2].

Ἐν τῇ βεβαιώσει τῆς πληρώσεως τοῦ νόμου, ὃς ὄντως ἐπληρώθη ἐπ' αὐτῷ, κατέδειξεν εἰς ἡμᾶς καὶ τὸ διαβατικὸν

1) πρὸς Ρωμ. γ' 31. 2) αὐτόθι ι' 4.

τῆς ὁρατῆς φύσεως, καὶ ὅτι παρέρχεται ἡ ὁρωμένη κτίσις· μεθ' ὃ ἐπὶ τὰς ἐντολάς, ἃς ἔμελλε νὰ ἀναπτύξῃ, μεταγαγὼν τὸν λόγον, εἶπεν, *ὃς ἐὰν λύσῃ μίαν τῶν ἐντολῶν τούτων τῶν ἐλαχίστων καὶ διδάξῃ οὕτω τοὺς ἀνθρώπους ἐλάχιστος κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.* Ἐλαχίστας ὠνόμασε τὰς μεγάλας καὶ ὑψηλὰς αὐτοῦ ἐντολὰς ἵνα διδάξῃ ἡμᾶς τὴν ταπεινοφροσύνην καὶ τὸ μετριοφρονεῖν ἐπὶ ταῖς διδασκαλίαις· ἐλάχιστον δὲ ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν, τὸν εἰς τὴν γέενναν κατακριθησόμενον ὠνόμασε διότι οὗτος ἔσται ἀπερριμμένος ἐκεῖ ὅπου ὁ σκώληξ ὁ ἀκοίμητος. Τίς δὲ ἔσται μέγιστος; ἤτοι τίς εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν; ὃς **ἂν ποιήσῃ καὶ διδάξῃ** *οὗτος μέγας κληθήσεται ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν.* Πρῶτον ἀπήτησε τὴν διαβίωσιν κατὰ τὰς ἁγίας αὐτοῦ ἐντολάς, καὶ ἔπειτα τὴν διδασκαλίαν· διότι πῶς θὰ ὁδηγήσῃ τις ἄλλον εἰς ὁδὸν ἣν αὐτὸς δὲν διώδευσε; Συνέζευξε δὲ τὸ **ποιῆσαι** μετὰ τοῦ **διδάξαι,** ὅπως μάθωμεν ὅτι ὁ μὴ ἐργαζόμενος ἵνα διὰ τῆς ἐν ἔργῳ καὶ λόγῳ διδασκαλίας αὐτοῦ ὁδηγήσῃ καὶ ἄλλους εἰς τὴν ὁδὸν τῆς σωτηρίας, καὶ κρύπτων τὸ παρὰ Θεοῦ διαπιστευθὲν εἰς αὐτὸν τάλαντον ἐν τῇ ἀναστάσει κατακριθήσεται.

ΝΔ'

Ἀνάγνωσμα τῆς κυριακῆς πρὸ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως.

Ματθ. κεφ. α' Βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Δαυίδ, υἱοῦ Ἀβραάμ.

2 Ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ· Ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ· Ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰούδαν, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ·

3 Ἰούδας δὲ ἐγέννησε τὸν Φαρές, καὶ τὸν Ζαρὰ ἐκ τῆς Θαμάρ· Φαρὲς δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐσρώμ· Ἐσρὼμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀράμ.

4 Ἀρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀμιναδάβ· Ἀμιναδὰβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ναασών· Ναασὼν δὲ ἐγέννησε τὸν Σαλμών·

5 Σαλμὼν δὲ ἐγέννησε τὸν Βοὸζ ἐκ τῆς Ραχάβ· Βοὸζ δὲ
ἐγέννησε τὸν Ὠβὴδ ἐκ τῆς Ρούθ· Ὠβὴδ δὲ ἐγέννησε
τὸν Ἰεσσαί·
6 Ἰεσσαὶ δὲ ἐγέννησε τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα· Δαυὶδ δὲ ὁ
βασιλεὺς ἐγέννησε τὸν Σολομῶντα ἐκ τῆς τοῦ Οὐρίου·
7 Σολομὼν δὲ ἐγέννησε τὸν Ροβοάμ· Ροβοὰμ δὲ ἐγέννησε
τὸν Ἀβιά· Ἀβιὰ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀσά·
8 Ἀσὰ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσαφάτ· Ἰωσαφὰτ δὲ ἐγέννησε
τὸν Ἰωράμ· Ἰωρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ὀζίαν·
9 Ὀζίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωάθαμ· Ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησε
τὸν Ἄχαζ· Ἄχαζ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐζεκίαν·
10 Ἐζεκίας δὲ ἐγέννησε τὸν Μανασσῆ· Μανασσῆς δὲ ἐγέν-
νησε τὸν Ἀμών· Ἀμὼν δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσίαν·
11 Ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς
αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος.
12 Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος Ἰεχονίας ἐγέννησε
τὸν Σαλαθιήλ· Σαλαθιὴλ δὲ ἐγέννησε τὸν Ζοροβάβελ·
13 Ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβιούδ· Ἀβιοὺδ δὲ ἐγέννησε
τὸν Ἐλιακείμ· Ἐλιακεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀζώρ·
14 Ἀζὼρ δὲ ἐγέννησε τὸν Σαδώκ· Σαδὼκ δὲ ἐγέννησε τὸν
Ἀχείμ· Ἀχεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐλιούδ·
15 Ἐλιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐλεάζαρ· Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησε
τὸν Ματθάν· Ματθὰν δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ·
16 Ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσὴφ τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς
ἐγεννήθη Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος Χριστός·
17 Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυὶδ, γενεαὶ
δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας
Βαβυλῶνος, γενεαὶ δεκατέσσαρες· καὶ ἀπὸ τῆς μετοι-
κεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσ-
σαρες.
18 Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν. Μνηστευ-

θείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ,
πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ
Πνεύματος ἁγίου.
19 Ἰωσὴφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὤν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν
παραδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν.
20 Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἰδού, ἄγγελος Κυρίου
κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ, λέγων, *Ἰωσήφ, υἱὸς Δαυίδ,*
μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά
σου, τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν
ἁγίου.
21 *Τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰη-*
σοῦν· αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν
ἁμαρτιῶν αὐτῶν.
22 *Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ*
τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος,
23 *Ἰδοὺ ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν,*
καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὅ
ἐστι μεθερμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.
24 Διεγερθεὶς δὲ ὁ Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου, ἐποίησεν ὡς προσέ-
ταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος Κυρίου, καὶ παρέλαβε τὴν
γυναῖκα αὐτοῦ,
25 Καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς
τὸν πρωτότοκον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν.

Οἱ περὶ σωτηρίας ἐκζητήσαντες καὶ ἐξερευνήσαντες προφῆται, οἱ περὶ τῆς εἰς ἡμᾶς χάριτος προφητεύσαντες, ἀρχόμενοι τῆς συγγραφῆς προκατήγγελον ὅρασιν ἢ λόγον γενόμενον αὐτοῖς παρὰ Θεοῦ. Διὰ τῶν ῥημάτων τούτων δὲν κατήρξατο ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, διότι ἐκεῖνοι μὲν νοητῶς ἔβλεπον, ὅσα ἔβλεπον, φανταζόμενοι ταῦτα διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, οὗτος δὲ οὐχὶ νοητῶς εἶδε τὸν Χριστὸν καὶ ἐφαντάσθη αὐτόν, ἀλλ' αἰσθητῶς συνῆν αὐτῷ, καὶ αἰσθητῶς ἤκουεν αὐ-

τοῦ, βλέπων αὐτὸν ἐν σαρκὶ καὶ ἐπόπτης γενόμενος τῆς ἐκείνου μεγαλειότητος· ὅθεν καὶ δὲν εἶπεν ὅρασις ἣν εἶδον, ἤτοι φαντασία, ἀλλὰ *βίβλος γενέσεως*.

Ἡ ἀναγραφὴ τῶν γενεαλογιῶν ἀρχαιότατα εἴθιστο παρ' Ἑβραίοις, καθ' ἃ ἐκ διαφόρων γραφικῶν κειμένων πιστοποιούμεθα[1]· ἰδίᾳ ὡς προσδοκῶντες τὸν Μεσσίαν ἐκ τῆς φυλῆς τοῦ Ἰούδα καὶ τῆς οἰκογενείας τοῦ Δαυὶδ ὤφειλον νὰ τηρῶσι καὶ ἐτήρουν ληξιαρχικὰς βίβλους ἐν τῷ ναῷ, ἐν αἷς κατεγράφοντο ἅπαντες κατὰ φυλὰς καὶ οἰκογενείας[2]. Αἱ βίβλοι αὗται ἐτηροῦντο μετὰ μεγίστης αὐστηρότητος ἄχρι τῆς ὑπὸ Τίτου[3] καταστροφῆς τῆς Ἱερουσαλὴμ (70 μ. Χ)· συνεπῶς ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος εἶχεν ἐν ὄψει τὰς δέλτους ταύτας ἀνακειμένας ἐν τῷ ναῷ· ὅτε δὲ ἐν τῇ ἑβραΐδι ἔγραψε κατ' ἀρχὰς τὸ κατ' αὐτὸν ἱερὸν εὐαγγέλιον, πρόχειρον παρέσχεν ἅπασι τοῖς συγχρόνοις αὐτοῦ μέσον ἐξελέγξεως τῆς ἀκριβείας τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτεθέντος γενεαλογικοῦ πίνακος, ἢ τῆς βίβλου γενέσεως *Ἰησοῦ Χριστοῦ*.

Τὸ ὄνομα **Ἰησοῦς** δὲν εἶνε ἑλληνικόν, ἀλλ' ἑβραϊκὸν καὶ σημαίνει **σωτήρ**, καθότι **ἰαὼ** παρὰ τοῖς Ἑβραίοις λέγεται. ἡ σωτηρία **Χριστοὶ** ἐλέγοντο οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἱερεῖς, ὡς χριόμενοι τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ, τῷ ἀπὸ τοῦ κέρατος τοῦ ἐπιτιθεμένου τῇ κεφαλῇ ἀναβλύζοντι, διότι τὸ *Χριστὸς* εἶνε ρηματικὸν παράγωγον τοῦ *χρίω*, ἴσου τῷ ἑβραϊκῷ **Μεσσιάχ**, «λέγεται οὖν ὁ Κύριος *Χριστός*, καὶ ὡς βασιλεύς, ἐβασίλευσε γὰρ κατὰ τῆς ἁμαρτίας· καὶ ὡς ἱερεύς, προσήγαγε γὰρ ἑαυτὸν θῦμα ὑπὲρ ἡμῶν. Ἐχρίσθη δὲ καὶ αὐτὸς κυρίως τῷ ἀληθινῷ ἐλαίῳ, τῷ ἁγίῳ Πνεύματι· τίς γὰρ ἄλλος εἶχε τὸ Πνεῦμα ὡς ὁ Κύριος; ἐν μὲν γὰρ τοῖς ἁγίοις ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνήργει, ἐν δὲ τῷ Χριζῷ οὐκ ἐνήργει ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, ἀλλ' ὁ Χριστὸς σὺν τῷ Πνεύματι, ὁμοουσίῳ ὄντι ἐνήργει, τὰ θαύματα[4]».

1) Γεν. ε', ι', κε' λς', μς' 8 καὶ ἐφεξ. Ἐξόδ. ς' 14 καὶ ἐφεξ. Ἀριθμ. α' καὶ ἐφεξ. Ρούθ. δ' 18 καὶ ἐφεξ. Παραλειπ. Α' γ'. Ἔσδρ. Β' η'. 2) Ἔσδρ' ε' 39, 3) Ἰωσηπ. βίος Γ' 1· τοῦ αὐτοῦ κατὰ Ἀπ. Α' 7. 4) Θεοφυλ. σελ. 2.

Ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἵνα μή τις, *Ἰησοῦν* ἀκούσας, πλανηθῇ διὰ τὴν ὁμωνυμίαν, καὶ ἐκλάβῃ ἀντὶ τοῦ εἰς οὐρανὸν εἰσάγοντος καὶ τὰ ἐν οὐρανοῖς ἀγαθὰ δωρουμένου τὸν εἰς τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας εἰσαγαγόντα τὸν λαὸν τοῦ Ἰσραήλ, εἰς τὸ *βίβλος γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ* προσέθετο τὴν ἐπεξήγησιν *υἱοῦ Δαυὶδ, υἱοῦ Ἀβραάμ*. Ἐμνήσθη δὲ τούτων καὶ ἐξ αὐτῶν ἐγεννεαλόγησε τὸν Σωτῆρα, ἐπειδὴ περὶ τῆς ἐν ἀνθρώποις καταγωγῆς αὐτοῦ ἐπραγματεύσατο· ἄλλως τε καὶ τύπον ἔσωζε τῷ ὄντι ὁ Δαυὶδ τοῦ Χριστοῦ, διότι, ὥσπερ ἐκεῖνος, μετὰ τὸν Σαοὺλ τὸν ἀπόβλητον ἀπὸ Θεοῦ καὶ μισητὸν ἐβασίλευσεν, οὕτω καὶ ὁ Χριστός, ἀφ' οὗ ὁ Ἀδὰμ ἐστερήθη τῆς βασιλείας καὶ τῆς ἀρχῆς ἣν εἶχε κατὰ πάντων, σαρκωθεὶς ἐβασίλευσεν ἡμῶν. Ἀλλὰ διατί τοῦ Ἀβραὰμ τὸν Δαυὶδ προέταξε; διότι, καίτοι οὗτος μεταγενέστερος ἐκείνου ἐγένετο, ἀπό τε τῆς περιφανείας καὶ ἀπὸ τοῦ χρόνου συχνότερον ὑπὸ πάντων ἀνεφέρετο· ἄλλως τε τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον πρὸς Ἰουδαίους ἐγράφη, οἵτινες κατὰ τὰς φωνὰς τῶν προφητῶν ἐκ σπέρματος Δαυὶδ περιέμενον τὸν Μεσσίαν. Ἐπειδὴ λοιπὸν οἱ ἅγιοι οὗτοι ἄνδρες, ὧν πολλὴ ἦν ἡ δόξα καὶ παρὰ Θεῷ καὶ παρὰ ἀνθρώποις, τὰ μάλιστα ἦσαν θαυμαζόμενοι, ὁ μὲν ὡς προφήτης καὶ βασιλεύς, ὁ δὲ ὡς πατριάρχης καὶ προφήτης, ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἐκ τῶν οὕτω γνωριμωτέρων τὴν ἀρχὴν ἐποιήσατο, πληροφορήσας ὅτι ἀφηγήσεται βίβλον γενέσεως Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ[1] Δαυὶδ[2], υἱοῦ Ἀβραὰμ[3]. Ἀφ' οὗ τοὺς γνωριμωτέρους τῶν

1) Τὸ οὐσιαστικὸν *υἱός*, ὡς καὶ τὸ ῥῆμα *ἐγέννησε*, πολλὰ σημαίνουσι παρ' ἑβραίοις, οἷον τέκνον φυσικὸν ἢ θετόν, ἔγγονόν, ἀπόγονον, μαθητήν, ἢ καὶ ἀγαπητόν τινα· ἐνταῦθα σημαίνει ἁπλῶς ἀπόγονον ἐκ σπέρματος Δαυὶδ κατὰ σάρκα. 2) *Δαυὶδ*, λέξις ἑβραϊκὴ σημαίνουσα *ἀγαπητός*, ἦν δὲ ὄνομα τοῦ νεωτάτου τῶν υἱῶν τοῦ Ἰεσσαὶ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, γεννηθέντος ἐν Βηθλεὲμ περὶ τὸ 1085 π. Χ. Ὁ Δαυὶδ οὗτος ἐγένετο ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ καὶ τρὶς ἐχρίσθη βασιλεύς, τὸ μὲν πρῶτον καθὸ διάδοχος (Βασιλ. Α' ιϛ' 13), τὸ δὲ δεύτερον, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σαοὺλ καθ' ὃ βασιλεὺς τοῦ Ἰούδα (Βασιλ. Α' 4) ἐφ' οὗ ἐβασίλευσεν ἑπτὰ περίπου ἔτη, καὶ τὸ τρίτον μετὰ τὸν φόνον τοῦ Ἰσβοσθὲ ὡς ἀναγορευθεὶς βασιλεὺς ἐπὶ παντὸς τοῦ Ἰσραὴλ (Βασιλ. Β' ε' 3) οὗτινος ἦρξε περὶ τὰ 33 ἔτη. Αὐτὸς ἀνέδειξε τὰ

κατὰ σάρκα γενεαρχῶν τοῦ Σωτῆρος ὠνόμασεν, ἤρξατο τοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου, γράψας *Ἀβραὰμ ἐγέννησε τὸν Ἰσαάκ.* Ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ ἤρξατο, διότι οὗτος «πατὴρ πάντων τῶν πιστευόντων[1]» ἐγένετο, καὶ πρῶτος ἐδέξατο τὰς ἐπαγγελίας, ὅτι ἐν τῷ σπέρματι αὐτοῦ εὐλογηθήσεται πάντα τὰ ἔθνη.

Ἰσαὰκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ· Ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰούδαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ. Ἐκ τῶν δώδεκα υἱῶν τοῦ Ἰακώβ, τοῦ Ἰούδα μόνον ὀνομαστὶ ἐμνημόνευσε, διότι ἐκ τῆς φυλῆς αὐτοῦ ἔμελλε νὰ γεννηθῇ τὸ κατὰ σάρκα ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου[2]· *Ἰούδας δὲ ἐγέννησε τὸν Φαρὲς καὶ τὸν Ζαρά, ἐκ τῆς Θαμάρ.* Πρώτην ταύτην γυναῖκα ἀνέγραψεν ἐν τῷ γενεαλογικῷ πίνακι καὶ ταύτην ἀθεμιτόγαμον, ὡς τῷ πενθερῷ μιγεῖσαν, διότι ἐπὶ τούτῳ ἦλθεν, οὐχὶ ἵνα φύγῃ τὸ ὀνείδη ἡμῶν, ἀλλ' ἵνα ταῦτα ἐκπλύνῃ· ὅθεν καὶ ἐπὶ τῆς γεννήσεως αὐτοῦ εὔκαιρον εἰπεῖν μετὰ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, «οὐκ ἐπειδὴ σάρκα ἀνέλαβε, καὶ ἄνθρωπος ἐγένετο, θαυμάζειν αὐτὸν δίκαιον μόνον, ἀλλ' ὅτι τοιούτους συγγενεῖς κατηξίωσεν ἔχειν, οὐδαμοῦ τὰ ἡμέτερα ἐπαισχυνόμενος κακά». Πρὸς τί δὲ ἀμφοτέρων τῶν ἐκ τῆς Θαμὰρ υἱῶν τοῦ Ἰούδα ἐμνημόνευσεν; Ἐπειδὴ ἐν τῇ γεννήσει αὐτῶν μυστήριον τι[3] ἐνορᾶται εὐχερῶς ἤδη

Ἱεροσόλυμα πρωτεύουσαν τοῦ Ἰουδαϊκοῦ ἔθνους καὶ ἐπεξέτεινε τὰ ὅρια τοῦ κράτους καὶ τὴν ἐπιρροὴν αὐτοῦ πέραν τῆς Παλαιστίνης. Ἀπέθανε περὶ τὸ 70 ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ καὶ ἐτάφη ἐν Βηθλεὲμ τὴν καλουμένην πόλιν Δαυΐδ, ἐν ᾗ ὡς προκατηγγέλθη διὰ τῶν προφητῶν (Μιχ. ε' 2) ἔδει ἵνα τεχθῇ κατὰ σάρκα, καὶ ἐτέχθη ὁ ἐξ Ἰούδα ἄρχων, ᾧ ἀπέκειτο καὶ ὃς ἦν προσδοκία ἐθνῶν (Γεν. μθ' 10). 3) Ἐπίσης ἑβραϊκὴ λέξις εἶνε καὶ τὸ *Ἀβραὰμ* σημαίνουσα *πατέρα πλήθους*, ἥτις ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐδόθη εἰς ὄνομα τῷ *Ἀβραμ* (=πατρὶ ἀνυψώσεως) υἱῷ τοῦ Θάρα, καθ' ἃ πιστοποιεῖ ἡμῖν ἡ ἁγία Γραφὴ (Γεν. ιζ' 2—5).

1) πρὸς Ρωμ. δ' 11, 12. 2) Γεν. μθ' 10. 3) Γεν. λη' 28-30 «ἐγένετο δὲ ἐν τῷ τίκτειν αὐτὴν (τὴν Θαμὰρ) ὁ εἷς προσεξήνεγκε τὴν χεῖρα, λαβοῦσα δὲ ἡ μαῖα ἔδεσεν ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ κόκκινον, λέγουσα, οὗτος ἐξελεύσεται πρῶτος. Ὡς δὲ ἐπισυνήγαγε τὴν χεῖρα, καὶ εὐθὺς ἐξῆλθεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. Ἡ δὲ εἶπε, τὶ διεκόπη διὰ σὲ φραγμός, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Φαρές. Καὶ μετὰ τοῦτον ἐξῆλ-

ἐπεξηγούμενον. Καθὼς ὁ Ζαρὰς ἐν τῇ γεννήσει ἔδειξε μὲν πρῶτον τὴν χεῖρα, συνεστάλη δὲ πάλιν, οὕτω καὶ ἡ κατὰ Χριστὸν πολιτεία ἐφάνη μὲν ἐν τοῖς πρὸ τοῦ νόμου καὶ τῆς περιτομῆς ἁγίοις, συνεστάλη δὲ ὅτε ὁ νόμος ἦλθε· καθὼς δὲ τοῦ Φαρὲς γεννηθέντος, ὕστερον ἐγεννήθη ὁ τῷ κοκκίνῳ σπαρτίῳ τὴν χεῖρα δεδεμένος Ζαρᾶς, οὕτω μετὰ τὸν νόμον ἔλαμψεν ἡ εὐαγγελικὴ πολιτεία, ἡ τῷ κοκκίνῳ σπαρτίῳ, ἤτοι τῷ αἵματι τοῦ Χριστοῦ σφραγισθεῖσα. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐμνημόνευσε τῶν δύο τούτων παίδων, ὡς μυστηριώδη τινὰ δηλούσης τῆς γεννήσεως αὐτῶν.

Φαρὲς δὲ ἐγέννησε τὸν Ἑσρώμ· Ἑσρὼμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀράμ· Ἀρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀμιναδάβ· Ἀμιναδὰβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ναασσών· Ναασσὼν δὲ ἐγέννησε τὸν Σαλμών· Σαλμὼν δὲ ἐγέννησε τὸν Βοὸζ ἐκ τῆς Ραχάβ. Ἐκ τῶν ἀνδρῶν τούτων τῶν μνημονευομένων ἐν τῇ ἁλύσει τῶν κατὰ σάρκα προγόνων τοῦ Σωτῆρος οἱ τέσσαρες πρῶτοι[1] ἐγεννήθησαν ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐν Αἰγύπτῳ ἑκουσίου ἐγκαταστάσεως καὶ ἀκουσίου συγκρατήσεως τῶν Ἰσραηλιτῶν· ἐκ τῶν ἐπιλοίπων δύο· ὁ μὲν Ἐλεάζαρ ἐγένετο ἀρχηγέτης οἴκου παρασχόντος τῷ Ἰσραὴλ ἀρχιερεῖς κατὰ τάξιν πρωτοτοκίας ἄχρι τῶν χρόνων τοῦ Σαμουήλ[2], καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Σολομῶντος αὖθις ἄχρι τῆς μετὰ τὴν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστροφὴν ἐξουσίας τῶν Σύρων[3]· ὁ δὲ Ἰθάμαρ τοῦ δευτεροτόκου κλάδου τοῦ ἀρχιερατεύσαντος ἐν Ἰσραὴλ ἐπὶ αἰῶνα[4].

Ραχὰβ ἡ τοῦ Βοὸζ μήτηρ, Ραὰβ ἐκείνη ἡ πόρνη ἦν, ἡ ἐν Ἱεριχῷ δεξαμένη τοὺς ἀπὸ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ ἀποσταλέντας κατασκόπους, ἥτις, διασώσασα αὐτούς, διεσώθη καὶ αὕτη καὶ κατῴκησεν ἐν τῷ Ἰσραήλ[5]· ταύτης δὲ ἐμνήσθη, ἵνα μάθωμεν ὅτι πάντα ἦλθεν ὁ Σωτὴρ τὰ κακὰ λύσων τὰ ἡμέτερα· «ὥσπερ

θεν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ, ἐφ' ᾧ ἦν ἐπὶ τὴν χεῖρα τὸ κόκκινον, καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ζάρα».

1) Ἐξόδ. ϛ' 23. Λευϊτ. ι' 1-3. 2) Βασιλ. Α' ϛ' 35, 36. 3) Βασιλ. Γ' ϛ' 35. Μακκαβ. Β' δ' 7, 19, 24. 4) Βασιλ. Α' ϛ' 27-36. 5) Ἰησ. Ναυῆ β', καὶ 21-24.

οὖν πόρνας ἔλαβον γυναῖκας οὗτοι, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς τὴν φύσιν τὴν ἐκπορνεύσασαν ἡρμόσατο ἑαυτῷ· ὃ καὶ προφῆται ἄνωθεν προλέγουσιν ἐπὶ τῆς συναγωγῆς γεγονέναι[1], ἐπειδὴ ἐξεπόρνευσαν οὗτοι ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν, ἀλλὰ δεξάμενοι τοὺς παρὰ τοῦ Ἰησοῦ ἀποσταλέντας, ἤτοι τοὺς ἀποστόλους, καὶ πεισθέντες εἰς τοὺς λόγους ἐκείνων ἐσώθησαν πάντες οἱ ἐξ ἐθνῶν[2].

Βοὸζ δὲ ἐγέννησε τὸν Ὠβὴδ ἐκ τῆς Ρούθ. Ταύτης ὡς ἀλλοφύλου ἐμνημόνευσεν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής· τὰ δ' ἐπ' αὐτῆς γενόμενα μεγίστην τὴν ἀναλογίαν πρὸς τὰ ἡμέτερα ἔχουσι· διότι αὕτη ἀλλόφυλός τε ἦν, καὶ εἰς ἐσχάτην κατηνέχθη πενίαν, ἀλλ' ὅμως, ἰδὼν αὐτὴν ὁ Βοόζ, οὔτε τῆς πενίας κατεφρόνησεν, οὔτε τὴν δυσγένειαν ἐβδελύξατο. Οὕτω καὶ ὁ Χριστός, τὴν ἐκκλησίαν δεξάμενος, καὶ ἀλλόφυλον, καὶ ἐν πενίᾳ πολλῇ διατελοῦσαν, τῶν μεγάλων ἀγαθῶν ἔλαβεν αὐτὴν κοινωνόν.

Ὠβὴδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεσσαί· Ἰεσσαὶ δὲ ἐγέννησε τὸν Δαυὶδ τὸν βασιλέα. Προορῶν ὁ Μωϋσῆς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ λαὸς τοῦ Ἰσραήλ, ἀποσείων τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα ὅπερ διωργάνωσεν εἰς αὐτόν, ἤθελε ζητήσει νὰ ἐκλέξῃ βασιλέα, καθώρισε[3] τὰς συνθήκας ὑφ' ἃς ἔδει νὰ γείνῃ ἡ τοῦ βασιλέως ἐκλογή. Πρὸς ταύτας συνεμορφώθη ὁ Σαμουὴλ ὅτε, βιασθεὶς ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, ἐνέδωκεν εἰς τὴν κοινὴν γνώμην καὶ κατέστησε βασιλέα ἐπὶ τὸν Ἰσραήλ. Γνωστὸν δὲ ἐκ τῆς ἱερᾶς ἱστορίας ὅτι ὁ πρῶτος ἐκλεχθεὶς βασιλεὺς Σαούλ, ἀπόβλητος ἀπὸ Θεοῦ καὶ μισητὸς γενόμενος, δὲν διετήρησεν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τὴν ὕπατον ἀρχήν, μεταστᾶσαν ἐκ θελήματος Θεοῦ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰεσσαί, οὗ τὸν υἱὸν Δαυὶδ «εὗρον (λέγει ὁ Κύριος) ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου[4]», διότι ἦν πρᾷος καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· εἰς αὐτὸν δὲ ὤμοσεν «ἀναστῆσαι ἀνατολὴν δικαίαν, καὶ βασιλεῦσαι βασιλεύς, καὶ συνῆσαι, καὶ ποιῆσαι κρῖμα καὶ δικαιοσύνην ἐπὶ τῆς γῆς[5]».

Δαυὶδ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐγέννησε τὸν Σολομῶντα ἐκ τῆς τοῦ

1) Χρυσοστ. ὁμιλ. γ' εἰς τὸ κατὰ Ματθ. § δ'. 2) Θεοφυλ. σελ. 4. 3) Δευτερ. ιζ' 14-20. 4) Ψαλμ. πη' 21. 5) Ἱερεμ. κγ' 5.

Οὐρίου. Τετάρτην ταύτην γυναῖκα τὴν μοιχαλίδα Βηρσαβεὲ παρεισάγει, ἵνα δείξῃ ὅτι δὲν ἐπησχύνετο ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοιούτων προγόνων καταγόμενος· διότι τὸ νὰ ᾖ τις σπουδαῖος ἢ φαῦλος, ἢ ἄσημος, ἢ λαμπρός, δὲν ἐξήρτηται ἐκ τῆς ἀρετῆς ἢ κακίας τῶν προγόνων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδίων κατορθωμάτων· ἐπειδὴ ἐκεῖνος ἐκλάμπει μεγάλως, ὁ μὴ ἐκ σπουδαίων προγόνων καταγόμενος, καὶ ὅμως γενόμενος ἀγαθός. «Μηδεὶς τοίνυν ἐπὶ τούτοις μέγα φρονείτω· ἀλλ' ἐννοήσας τοῦ δεσπότου τοὺς προγόνους, τὸ φύσημα ἅπαν κενοῦτο, καὶ ἐπὶ ἰδίοις κατορθώμασι μέγα φρονείτω· μᾶλλον δὲ μηδὲ ἐπὶ τούτοις[1]».

Σολομὼν δὲ ἐγέννησε τὸν Ῥοβοάμ· Ῥοβοὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβιά· Ἀβιὰ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀσά· Ἀσὰ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσαφάτ· Ἰωσαφὰτ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωράμ· Ἰωρὰμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ὀζίαν· Ὀζίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωάθαμ· Ἰωάθαμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀχάζ· Ἀχὰζ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐζεκίαν· Ἐζεκίας δὲ ἐγέννησε τὸν Μανασσῆ· Μανασσῆς δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀμών· Ἀμὼν δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσίαν· Ἰωσίας δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰεχονίαν καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος. Ἡ ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ματθαίου ἐκτιθεμένη γενεαλογικὴ αὕτη σειρὰ τῶν κατὰ σάρκα προγόνων τοῦ Σωτῆρος, ἧς τὴν ἀκρίβειαν βεβαιοῖ ἡ ἁγία Γραφή[2], δὲν τηρεῖται ὑπὸ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, γενεαλογοῦντος τοὺς τοῦ Σωτῆρος κατὰ σάρκα προγόνους ἐκ τοῦ Δαυὶδ μὲν ἐπίσης, πλὴν οὐχὶ διὰ τοῦ Σολομῶντος, ἀλλὰ διὰ τοῦ ἑτέρου αὐτοῦ υἱοῦ, τοῦ Ναθάν[3]. Ἡ ἀσυμφωνία ὅμως αὕτη τῶν εὐαγγελιστῶν εἶνε φαινομένη, διότι ὁ μὲν Ματθαῖος ἀντιγράφει τὸν πίνακα τῶν, ὡς εἰπεῖν, ἐπισήμων διαδόχων τοῦ Δαυίδ, τῶν βασιλευσάντων ἐπὶ τοῦ Ἰούδα, ὁ δὲ Λουκᾶς τὸν τῶν φυσικῶν αὐτοῦ ἀπογόνων· τούτου ἕνεκεν ὁ Ματθαῖος ἀναγράφει υἱὸν τοῦ Ἰεχονίου τὸν Σαλαθιήλ, ὃς ὅμως δὲν ἐγένετο τούτου φυσικῶς υἱός, ἀλλὰ τοῦ ἐκ τοῦ οἴκου Ναθὰν συγγενοῦς αὐτῷ Νηρί, καὶ ὅστις, ὡς καταγόμενος ἐξ οἴκου καὶ πατριᾶς Δαυίδ,

1) Χρυσοστ. ἔνθ. ἀνωτ. 2) Παραλειπ. Β' 0', ι', ιβ', ιγ', ιδ' ιζ', κα', κβ', κς', κζ', κη', κθ', λβ', λγ', λδ'. 3) Λουκ. γ' 27-31,

διεδέξατο τὸν Ἰεχονίαν. Ἐκ τούτου, ὅτι ὁ μὲν Λουκᾶς ἀνέγραψε τοὺς ἄχρι τοῦ Δαυὶδ φυσικούς, ὁ δὲ Ματθαῖος τούς, ὡς εἰπεῖν, νομικοὺς προγόνους τοῦ Σαλαθιὴλ προῆλθεν ἡ φαινομένη αὐτῶν ἀσυμφωνία.

Βαβυλὼν λέξις ἑβραϊκὴ παραγομένη ἐκ τοῦ *Βαβὲλ* σημαίνοντος σύγχυσιν· ἐκλήθη δὲ τὸ ὄνομα τῆς πόλεως ταύτης οὕτως, «ὅτι ἐκεῖ συνέχεε Κύριος τὰ χείλη πάσης τῆς γῆς[1]».

Οἱ Ἰσραηλῖται ἐπανειλημμένως προσεβλήθησαν ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων· ἡ ἐνταῦθα ὅμως μνημονευομένη εἶνε ἡ ὑπὸ Ναβουχοδονόσορος Ἀσσυριακὴ ἐπιδρομή, καθ' ἣν, ἡττηθέντες οἱ Ἰουδαῖοι, μετήχθησαν αἰχμάλωτοι εἰς Βαβυλῶνα, ἔνθα ὤφειλον ἵνα ἐπὶ ἑβδομήκοντα ἔτη φάγωσιν[2], ὡς καὶ ἔφαγον, τὸν ἄρτον τῆς αἰχμαλωσίας.

Μετὰ δὲ τὴν μετοικεσίαν Βαβυλῶνος Ἰεχονίας ἐγέννησε τὸν Σαλαθιήλ· Σαλαθιὴλ δὲ ἐγέννησε τὸν Ζοροβάβελ. Ὁ εὐαγγελιστὴς προηγουμένως μὲν μετεχειρίσθη τὴν πρόθεσιν *ἐπὶ* μετὰ γενικῆς ὅπως ἐκδηλώσῃ τὸ περὶ τὸν χρόνον ἢ τὴν ἔναρξιν τῆς μετοικεσίας, ἤδη δὲ μεταχειρίζεται τὴν *μετὰ* μετ' αἰτιατικῆς, ὅπως σημάνῃ τὸ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς. Ὁ Ζοροβάβελ ἐχρημάτισεν ὁ ὁδηγὸς τῶν ἐκ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπιστρεψάντων Ἰουδαίων. Ὁ Ζοροβάβελ ἦν φυσικὸς υἱὸς οὐχὶ τοῦ Σαλαθιὴλ ἀλλὰ τοῦ Φαδαία[3], ἀδελφοῦ τοῦ Σαλαθιήλ, τοῦτο ὅμως οὐδαμῶς προσκρούει εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ εὐαγγελ. Ματθαίου ἐκτιθέμενον πίνακα, ἀφ' οὗ κατὰ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ὁ Σαλαθιὴλ ἐδύνατο νὰ λάβῃ τὴν σύζυγον ἐκείνου, καὶ ἀναστήσῃ σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ.

Ζοροβάβελ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀβιούδ· Ἀβιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐλιακείμ· Ἐλιακεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀζώρ· Ἀζὼρ δὲ ἐγέννησε τὸν Σαδώκ· Σαδὼκ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἀχείμ· Ἀχεὶμ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐλιούδ· Ἐλιοὺδ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἐλεάζαρ· Ἐλεάζαρ δὲ ἐγέννησε τὸν Ματθάν. Τοῦ αὐτοῦ λόγου ἕνεκεν, ὅτι ὁ μὲν Λουκᾶς τὴν φυσικὴν ἐξιστορεῖ γενεαλογίαν, ὁ δὲ Ματθαῖος τὴν νομικὴν διαδοχήν, αἱ γενεαὶ ἄρχον-

1) Γεν. ια' 9. 2) Ἱερεμ. κε' 11, κθ' 10. 3) Παραλειπ. Α' γ' 19.

ται αὖθις παρ' ἑκατέρῳ τῶν εὐαγγελιστῶν μετὰ τὸν Ζοροβάβελ διαιρούμεναι, καὶ συμφωνοῦσαι ἐπὶ τοῦ Ματθάν, ἢ Ματθὰτ κατὰ τὸν Λουκᾶν, ὃν οὗτος ἐξιστορεῖ δέκατον ἕβδομον γενόμενον ἀπὸ τοῦ Ζοροβάβελ.

Ματθὰν δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰακώβ· Ἰακὼβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ἰωσὴφ τὸν ἄνδρα τῆς Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς ὁ Λεγόμενος Χριστός. Ὁ Ματθὰν φυσικὸς ἀπόγονος τοῦ Λευὶ καὶ νόμιμος διάδοχος τοῦ Ἐλεάζαρ σημειοῦται πάππος τοῦ Ἰωσὴφ παρὰ μὲν τῷ Λουκᾷ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἠλί, παρὰ δὲ τῷ Ματθαίῳ διὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἰακώβ· καὶ ἡ ἀσυμφωνία αὕτη ἐξηγεῖται ὡς τοῦ Ματθὰν σχόντος δύο υἱούς, ὧν ὁ ἕτερος ἀπεβίωσεν ἄτεκνος καὶ ὁ ἐπιζήσας ἀνέστησε σπέρμα τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ[1].

Ἀλλ' ἵνα τί τὸν Ἰωσὴφ ἐγενεαλόγησε καὶ οὐχὶ τὴν Θεοτόκον; Τίς μετουσία τῷ Ἰωσὴφ πρὸς τὸν ἄσπορον ἐκεῖνον τόκον; Μήπως ἀληθῶς πατὴρ τοῦ Χριστοῦ ἦν ὁ Ἰωσὴφ καὶ ἀπὸ τούτου γενεαλογεῖ αὐτόν; Οὐχί, ἀλλ' ἐπειδὴ νόμος ἦν νὰ μὴ γενεαλογῶνται αἱ γυναῖκας, διὰ τοῦτο δὲν ἐγενεαλόγησε τὴν παρθένον. Τὸν Ἰωσὴφ ὅμως γενεαλογήσας, καὶ ταύτην ἐγενεαλόγησε· διότι νόμος ἦν νὰ μὴ λαμβάνωσιν ἀπὸ ἑτέρας φυλῆς γυναῖκας, μηδὲ ἀπὸ ἑτέρας πατριᾶς, ἤτοι συγγενείας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς αὐτῆς φυλῆς καὶ πατριᾶς· ὥστε, ἐπειδὴ τοιοῦτος ἦν νόμος, πρόδηλον ὅτι καὶ ὁ Ἰωσὴφ γενεαλογούμενος, συνεισάγει τὴν γενεαλογίαν τῆς θεοτόκου, διότι πάντως ἐκ τῆς αὐτῆς πατριᾶς ἦν αὕτη· ἐπειδὴ ἄλλως δὲν ἐδύνατο νὰ μνηστευθῇ αὐτῷ. Ὥστε ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ τὸν νόμον ἐφύλαξε τὸν κελεύοντα νὰ μὴ γενεαλογῶνται αἱ γυναῖκες, καὶ τὴν Θεοτόκον ἐγενεαλόγησε, τὸν Ἰωσὴφ γενεαλογήσας.

Ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος καλεῖ τὸν Ἰωσὴφ *ἄνδρα Μαρίας*, διότι ὁ Ἰησοῦς **ἐνομίζετο** *υἱὸς τοῦ Ἰωσήφ*[2], μεθ' οὗ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἦν μεμνηστευμένη· ἄνδρα δὲ αὐτῆς εἶπε τὸν Ἰωσὴφ ὡς μνηστῆρα, καὶ γυναῖκα ταύτην καλεῖ προϊὼν ὡς μνηστήν, διότι κατὰ τὸν Ἰουδαῖον Φίλωνα, «αἱ ὁμολογίαι

1) Εὐσεβ. ἐκκλησ. ἱστορ. Γ' 7. 2) Λουκ. γ' 23.

γάμοις ἰσοδυνάμουν», ἡ δὲ ἀπιστία ἑνὸς τῶν μεμνηστευμένων ἴση τῇ μοιχείᾳ ἐλογίζετο καὶ ὡς τοιαύτη ἐκολάζετο[1].

Ἀλλ' ἵνα μή τις, ἀκούσας *ἄνδρα Μαρίας*, νομίσῃ ὅτι ἐτέχθη κατὰ τὸν κοινὸν τῆς φύσεως νόμον, εἰ καὶ περὶ ἑκάστου τῶν προπατόρων ἐχρήσατο τῷ **ἐγέννησε**, ἅμα ὡς εἰς τὸν Ἰωσὴφ κατέληξε τὸν λόγον, ἐπὶ τὴν παρθένον ἔστρεψε καὶ ἐξ αὐτῆς **ἐγεννήθη**, εἶπεν, Ἰησοῦς ὁ λεγόμενος Χριστός, διὰ τῆς οὐσιώδους μεταλλοιώσεως τῆς ἐκφράσεως τὸ ὅλως διάφορον τῆς γεννήσεως ταύτης ἀπὸ τῶν προϊστορηθεισῶν καθορίσας.

Πᾶσαι οὖν αἱ γενεαὶ ἀπὸ Ἀβραὰμ ἕως Δαυὶδ γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ Δαυὶδ ἕως τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος γενεαὶ δεκατέσσαρες, καὶ ἀπὸ τῆς μετοικεσίας Βαβυλῶνος ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ δεκατέσσαρες. Ἐν τῇ κατατάξει καὶ διαιρέσει τῆς γενεαλογίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ Ματθαῖος γράφων πρὸς Ἰουδαίους δὲν παρεῖδε τὸν συμβολισμὸν τῶν ἀριθμῶν καὶ διήρεσε τοὺς ἀπὸ Ἀβραὰμ κατὰ σάρκα προγόνους τοῦ Σωτῆρος εἰς τρεῖς τάξεις· εἰς πατριάρχας, εἰς βασιλεῖς καὶ εἰς κοινοὺς πολίτας. Κατὰ τὰς πρώτας δέκα καὶ τέσσαρας γενεὰς ἡ διαδοχὴ ἀναβαίνουσα κορυφοῦται εἰς τὴν βασιλείαν· κατὰ τὴν δευτέραν περίοδον κατερχομένη καταλήγει εἰς τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ κατὰ τὴν τρίτην καταβαίνουσα σταματᾷ ἐπὶ τοῦ πτωχοῦ τέκτονος Ἰωσήφ. Εἰς τρεῖς δὲ μερίδας διεῖλε τὰς γενεὰς ἁπάσας, ἵνα δείξῃ εἰς τοὺς Ἰουδαίους ὅτι καὶ ὑπὸ κριτῶν ἀρχόμενοι, ὡς οἱ ἄχρι τοῦ Δαυίδ, καὶ ὑπὸ βασιλέων, ὡς οἱ ἄχρι τῆς μετοικεσίας, καὶ ὑπὸ ἱερέων, ὡς οἱ ἄχρι τοῦ Χριστοῦ, οὐδὲν ὅμως πρὸς ἀρετὴν ὠφελήθησαν, καὶ ὅτι ἐδέοντο τοῦ ἀληθινοῦ καὶ κριτοῦ, καὶ βασιλέως, καὶ ἱερέως, ὅς ἐστιν ὁ Χριστός· διότι ἐπιλειψάντων τῶν ἀρχόντων, ἦλθεν ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν τοῦ Ἰακὼβ προφητείαν[1].

Ἡ κατὰ σάρκα γενεαλογία τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Ματθαίῳ ἀκολουθεῖ τὴν σειρὰν τῆς βασιλικῆς κληρονομίας, διότι ἡ τοῦ Χριστοῦ γέννησις σχετίζεται πρὸς ἐθνικὴν δόξαν· ἐν τῷ Λουκᾷ ὅμως ἀνελίσσεται ἡ φυσικὴ συγγένεια, διότι ὁ Σωτὴρ παρου-

1) Γεν. μθ' 10.

σιάζεται φέρων τὸ φυσικὸν ἄθροισμα τῆς ἀνθρωπίνης θλίψεως, ἡ δὲ γέννησις αὐτοῦ σχετίζεται πρὸς εὐσεβεῖς ἐλπίδας· ὅθεν, ἐν ᾧ παρὰ τῷ Ματθαίῳ ἡ γέννησις ἐκφέρεται διὰ προφητείας, ἐν τῷ Λουκᾷ ἀνακηρύττεται διὰ τῶν ᾀσμάτων τῆς θριαμβευούσης πίστεως. Ἐν μὲν τῷ Ματθαίῳ καθορῶμεν βασιλικὸν βρέφος γεννηθὲν διὰ νομίμου τίτλου εἰς ἔνδοξον κληρονομίαν, καὶ διορῶμεν τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἑβραϊκῆς ἰδέας περὶ βασιλικοῦ Μεσσίου, πρὸς ὃν οἱ σοφοὶ ἑρμηνευταὶ τῶν μυστηρίων τοῦ κόσμου μάγοι προσφέρουσι λατρείαν καὶ συμβολικὸν φόρον πρὸς τὸν νεογέννητον βασιλέα τοῦ κόσμου· ἐν δὲ τῷ Λουκᾷ βλεπομεν τὸν δεύτερον Ἀδάμ, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀναλαμβάνοντα τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν, ὅπως διαλλάξῃ ἡμᾶς πρὸς τὸν Θεόν, καὶ καθορῶμεν τὴν πραγματοποίησιν τῶν πόθων, ὡρισμένων ἢ ἀορίστων, τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, διατρανουμένην δὲ τὴν παγκόσμιον τοῦ Δεσπότου εὐσπλαγχνίαν.

Ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος, ἀκολουθῶν τῷ συμβολισμῷ τῶν ἀριθμῶν, ἀφ' οὗ διήρεσε τὰς γενεὰς εἰς τρεῖς μερίδας, ἐσημείωσεν ἑκάστην τῶν μερίδων τούτων περιλαμβάνουσαν δέκα καὶ τέσσαρας γενεάς, ἤτοι δὶς ἑπτά· ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ ἐκ τῆς δευτέρας μερίδος παρέλιπε τὰ ὀνόματα τριῶν βασιλέων «Ὀζίου ἢ Ὀχοζίου, Ἰωᾶ καὶ Ἀμασίου», παρεμπιπτόντων μεταξὺ Ἰωράμ καὶ Ὀζία ἢ Ἀζαρία· πρὸς δὲ τοῦ μετὰ τὸν Ἰωσίαν βασιλεύσαντος Ἰωακείμ, ἐφ' οὗ ἡ αἰχμαλωσία ἐγένετο[1]. Ἡ παράλειψις τῶν τριῶν πρώτων ἐγένετο κατά τινας μὲν ἕνεκα τῆς συγγενείας αὐτῶν μετὰ τῆς Ἰεζάβελ, κατ' ἄλλους δὲ χάριν τοῦ δὶς ἑπτὰ ἀριθμοῦ. Ἐπὶ τὴν τρίτην δὲ περίοδον μεθιστάμενοι παρατηροῦμεν ὅτι τὰς ἐν αὐτῇ γενεὰς εἰς δέκα καὶ τρεῖς ἀνερχομένας, δεκατέσσαρας ἐκήρυξεν ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, ὅπερ οὕτως ἤθελεν ἔχει, ἂν συνετάττομεν καὶ τὴν θεοτόκον ἐν ταῖς γενεαῖς· ἀφ' οὗ ὅμως γυνὴ δὲν γενεαλογεῖται, λέγουσί τινες ὅτι ἔθετο τὴν μετοικεσίαν ὡς προσώπου τάξιν ἔχουσαν, «δηλῶν ὅτι οὐδὲ ἐκεῖ κατελθόντες ἐγένοντο σωφρονέστεροι·

1) Παραλειπ. Α' γ' 11, 12. Βασιλ. Δ' λς' 8.

ὥστε πάντοθεν ἀναγκαίαν φανῆναι τὴν αὐτοῦ (τοῦ Χριστοῦ) παρουσίαν[1]».

Τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν. Μνηστευθείσης γὰρ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας τῷ Ἰωσήφ, πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου. Ἀφ' οὗ ἀφηγήθη τοὺς προγόνους καὶ ἐπὶ τὸν Ἰωσὴφ κατέληξε, δὲν ἔστη μέχρι τούτου, ἀλλὰ προσέθηκεν *Ἰωσὴφ τὸν ἄνδρα τῆς Μαρίας*, δεικνὺς ὅτι δι' ἐκείνην καὶ τοῦτον ἐγενεαλόγησεν. Εἶτα, ἵνα μή, ἀκούσαντες *ἄνδρα Μαρίας*, νομίσωμεν ὅτι κατὰ τὸν κοινὸν ἐτέχθη τῆς φύσεως νόμον, διορθοῦται τοῦτο τῇ ἐπαγωγῇ. Ἠκούσαμεν ἄνδρα, ἠκούσαμεν ὄνομα τεθὲν εἰς τὸ παιδίον, λοιπὸν ἀκούσωμεν καὶ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως: **τοῦ δὲ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ γέννησις οὕτως ἦν...** Ἰδοὺ πῶς διανίστησι τὸν ἀκροατήν. Ἐπειδὴ ἔμελλέ τι καινότερον νὰ εἴπῃ, προεισαγωγικῶς ἐπηγγείλατο νὰ ἀφηγηθῇ τὸν τρόπον τῆς γεννήσεως, ἐπὶ τούτῳ δὲ εἶπε, *μνηστευθείσης τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μαρίας*· δὲν εἶπε *παρθένου*, ἀλλ' ἁπλῶς *μητρός*, ὥστε εὐπαράδεκτος νὰ γείνῃ ὁ λόγος. Οὕτω πρότερον παρασκευάσας τὸν ἀκροατὴν νὰ προσδοκᾷ τι τῶν συνήθων ἀκουσμάτων, ἐξέπληξεν εἶτα αὐτὸν διὰ τῆς ἐπαγωγῆς τοῦ παραδόξου πράγματος, εἰπὼν ὅτι, *πρὶν ἢ συνελθεῖν αὐτούς, εὑρέθη ἐν γαστρὶ ἔχουσα ἐκ Πνεύματος ἁγίου*... Πῶς; τοῦτο οὔτε ὁ Γαβριὴλ ὁ εὐαγγελισάμενος τῇ παρθένῳ, οὔτε ὁ Ματθαῖος ὁ ἀφηγησάμενος τὴν κατὰ σάρκα τοῦ Σωτῆρος γέννησιν εἶπον ἢ ἡρμήνευσαν, διότι ἀδύνατον ἦν· «μὴ τοίνυν περαιτέρω χώρει, μηδὲ ζήτει πλέον τι τῶν εἰρημένων, μηδὲ λέγε, καὶ πῶς τὸ Πνεῦμα εἰργάσατο τοῦτο ἐκ παρθένου; Εἰ γάρ, τῆς φύσεως ἐργαζομένης, ἀδύνατον ἑρμηνεῦσαι τῆς διαπλάσεως τὸν τρόπον, πῶς τοῦ Πνεύματος θαυματουργοῦντος δυνησόμεθα ταῦτα εἰπεῖν;... Οὐδὲ γὰρ ὁ Γαβριὴλ, οὐδὲ ὁ Ματθαῖος ἐδυνήθησάν τι πλέον εἰπεῖν, ἀλλ' ἢ ὅτι ἐκ Πνεύματος μόνον· τὸ δὲ πῶς ἐκ Πνεύματος καὶ τίνι τρόπῳ, οὐδεὶς τούτων ἡρμήνευσεν, οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἦν[2]». Σύμφωνα τούτοις διδάσκει καὶ ὁ ἐν

1) Χρυσοστ. ὁμιλ. ὀ' εἰς τὸ κατὰ Ματθ. § α'. 2) αὐτόθι.

ἁγίοις Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός· «ἀκούεις, λέγει, γέννησιν· τὸ **πῶς** *μὴ περιεργάζου*, εἰ δὲ πολυπραγμονεῖς, κἀγώ σοι πολυπραγμονῶ τὸ κρᾶμα ψυχῆς καὶ σώματος». Ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι καὶ ὁ σοφὸς Εὐθύμιος ὁ Ζιγαβηνὸς γράφων, λέγει, «σὺ δὲ μὴ ζητήσῃς πῶς συνέλαβε, μηδὲ περιεργάσῃ πῶς διεπλάσθη τὸ ἔμβρυον. Τοῦτο γὰρ οὔτε ὁ εὐαγγελιστὴς ἐδίδαξεν, οὔτε πρὸ αὐτοῦ ὁ ἄγγελος, ὁ εὐαγγελισάμενος τῇ θεοτόκῳ τὴν σύλληψιν· ἠγνόησαν γὰρ τοῦτο καὶ αὐτοὶ διὰ τὸ εἶναι πᾶσιν ἀκατάληπτον καὶ μόνῃ τῇ μακαρίᾳ Τριάδι γνώριμον. Τοῦτο δὲ γίνωσκε μόνον, ὅτι σεσάρκωται ὁ Υἱὸς εὐδοκίᾳ τοῦ Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος».

Ἰωσὴφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς δίκαιος ὢν καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν. Ἡ σημασία τοῦ ἐπιθέτου *δίκαιος* δέον ἐνταῦθα νὰ προέλθῃ ἐκ τῆς συνεχείας, ἐκφράζουσα τὸν ἐν ἅπασιν ἐνάρετον, τὸ ἐν τῇ Γραφῇ «ἄνθρωπος δίκαιος, ἀληθινός[1]» Ὁ Ἰωσὴφ ἔχων τὸν νόμον κελεύοντα νὰ παραδειγματίζηται ἡ μοιχαλίς[2], δὲν ἐσκέπτετο ἵνα ποιήσηται χρῆσιν τοῦ ὑπὸ τοῦ νόμου χορηγουμένου αὐτῷ δικαιώματος, ἀλλὰ διεπάλαιε μεταξὺ καθήκοντος καὶ διαθέσεως, καὶ ἐσκέφθη ἵνα λάθρα ἀπολύσῃ αὐτήν. Δίκαιος ὢν οὗτος, ἐθεώρει οὐχὶ ἔντιμον τὸ νὰ ἔχῃ σχέσεις μετὰ γυναικός, παραβιασάσης τὸ φαινόμενον τὴν πρὸς τὸν μνηστῆρα πίστιν αὐτῆς· σύναμα δὲν ἤθελεν ἵνα παραδειγματίσῃ αὐτήν, ὡς μὴ ὢν βέβαιος περὶ τῆς ἐνοχῆς τῆς κόρης, περὶ ἧς ὑπονοίας συνέλαβεν· ὅθεν *ἐβουλήθη λάθρα ἀπολῦσαι αὐτήν*· ἤτοι ἀντὶ νὰ καταγγείλῃ ταύτην, ὡς ὁ νόμος ἐχορήγει εἰς αὐτὸν τὸ δικαίωμα, καὶ ἐκθέσῃ αὐτὴν εἰς τὴν αὐστηρότητα τοῦ νόμου, καταγινώσκοντος θάνατον τὴν ζημίαν, ἐσκέφθη νὰ γράψῃ καὶ δώσῃ εἰς τὴν χεῖρα αὐτῆς βιβλίον ἀποστασίου[3], καὶ ἀπολύσῃ οὕτως αὐτήν, χωρὶς νὰ ἐκθέσῃ τοὺς λόγους τῆς ἀπολύσεως.

Ταῦτα δὲ αὐτοῦ ἐνθυμηθέντος, ἰδού, ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ λέγων. . .Ἐν τοιαύτῃ ἀμηχανίᾳ περὶ τοῦ

1) Ἰωβ α' 5. 2) Δευτερ. κδ' 20—25. 3) Δευτερ. κδ' 1.

πρακτέου εὑρισκομένου τοῦ Ἰωσὴφ καὶ διακυμαινομένου μεταξὺ καθήκοντος καὶ διαθέσεως, παρεγένετο ὁ ἄγγελος λύων αὐτῷ πάντα τὰ ἄπορα. Ἀλλὰ διατί ὁ ἄγγελος δὲν ἔλυσε τὴν ἀπορίαν πρότερον; Ἵνα τί, τοῦ ἀγγέλου μηδὲν εἰποντος, καὶ ἡ παρθένος ἐσήγησεν, εἰ καὶ ἔβλεπε τὸν μνηστῆρα θορυβούμενον; Τὴν ἐξήγησιν τῶν ἀποριῶν τούτων δίδωσιν ἡμῖν ἡ εὐάγγελος βίβλος. Δὲν ἔλυτε τὴν ἀπορίαν ὁ ἄγγελος πρότερον, ἵνα μὴ ἀπιστήσῃ καὶ πάθῃ ὁ Ἰωσὴφ τὸ αὐτό, ὅπερ ἔπαθεν ὁ Ζαχαρίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν παρθένον, αὕτη ἐσίγησε, διότι ἐσκέπτετο ὅτι δὲν ἤθελε πιστεύσει αὐτὴν ὁ μνηστὴρ ἀπαγγέλλουσαν αὐτῷ πρᾶγμα πρωτάκουστον, μᾶλλον δὲ ἤθελε παροξύνει αὐτόν, κρινομένη ὡς ζητοῦσα δῆθεν ἵνα συσκιάσῃ τὸ γεγενημένον ἁμάρτημα. Ὅθεν ἐδέησεν, ἵνα ἄγγελος Κυρίου φανῇ τῷ Ἰωσὴφ καὶ τὴν ἀπορίαν αὐτοῦ λύσῃ· ἐφ' ᾧ *ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ ἐφάνη αὐτῷ λέγων, Ἰωσήφ, υἱὸς Δαυίδ, μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου· τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου.*

Ἐκ τῶν προγόνων αὐτοῦ ὑπέμνησεν εἰς αὐτὸν τὸν Δαυίδ, ὃς ἐπαγγελίαν ἐδέξατο περὶ τοῦ Χριστοῦ· διὰ δὲ τῆς ὑπομνήσεως ταύτης τὴν ἀπιστίαν τοῦ πνεύματος αὐτοῦ ἐξεδίωξεν. Οἱ λόγοι οὗτοι τοῦ ἀγγέλου ἑρμηνευόμενοι ταύτην τὴν ἔννοιαν ἐνέχουσιν· «Ἰωσήφ, γινώσκεις ὅτι ἐκ σπέρματος Δαυὶδ τεχθήσεται ὁ λυτρωτὴς τοῦ κόσμου, μὴ λοιπὸν φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου. Οὐχί, δὲν εἶνε αὕτη μοιχαλίς, ὡς ὑπώπτευσας, ἑπομένως δὲν προσκρούεις εἰς τὸν Θεὸν διατηρῶν αὐτήν, καθότι δὲν συσκιάζεις ἔγκλημα. *Μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκα σου,* ἥτις ὑπὸ οὐδενὸς διεφθάρη καὶ σοί ἐστι μνηστή. *Τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου.* Μὴ λοιπὸν μόνον τὸν φόβον ἐκλύσῃς, ἀλλὰ καὶ εὐφραίνου μεγάλως· μὴ μόνον τὴν ὑποψίαν ἀπόβαλε, διότι καθαρὰ αὕτη παρανόμου μίξεως, ἀλλ' ἅμα χαῖρε καὶ ἀγάλλου διὰ τὴν ὑπὲρ φύσιν κύησιν, **τὸ γὰρ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου.** *Τέξεται δὲ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν, αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ*

ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν. **Τέξεται,** εἶπε, καὶ οὐχὶ **τέξεταί σοι,** διότι δὲν ἔτικτε τῷ Ἰωσήφ, ἀλλὰ τῇ οἰκουμένῃ πάσῃ. Ἵνα δὲ μὴ οὗτος ἐκ τούτου τε καὶ τοῦ πρὸ μικροῦ ρηθέντος πρὸς αὐτόν, ὅτι *τὸ ἐν αὐτῇ γεννηθὲν ἐκ Πνεύματός ἐστιν ἁγίου,* νομίσῃ ὅτι οὐδεμίαν ὑποχρέωσιν εἶχεν εἰς τὴν κατ' οἰκονομίαν διακονίαν, ὑπενθύμισεν εἰς αὐτὸν ὁ ἄγγελος, ὅτι ὤφειλε νὰ ἀναλάβῃ θέσιν πατρὸς παρὰ τῷ τεχθησομένῳ, καὶ διέταξεν αὐτὸν ἵνα ἀπὸ τῆς τοῦ ὀνόματος παροχῆς ἀναλάβῃ κατέναντι τῶν ἀνθρώπων θέσιν πατρὸς τοῦ τεχθησομένου. Διέταξε δὲ εἰς αὐτὸν τοῦτο. διότι εἰς τὸν πατέρα παρ' ἑβραίοις ἀπέκειτο ἡ ἀπονομὴ τοῦ ὀνόματος εἰς τὸ τικτόμενον παιδίον[1]. Πλὴν ἐν ᾧ παρήγγειλεν εἰς αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ θέσιν πατρός, αὐτὸς ἐκ Θεοῦ ὑπηγόρευσε τὸ ὄνομα **Ἰησοῦς,** ἤτοι **Σωτήρ,** καὶ τὸν λόγον ἔδοτο τῆς ὀνομασίας ταύτης, εἰπών, *αὐτὸς γὰρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν·* εὐαγγελισάμενος διὰ τούτων ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου καὶ ὅτι οὐχὶ πολέμων αἰσθητῶν, ἀλλ' ἁμαρτημάτων ἀπαλλαγὴν εὐηγγελίζετο.

Τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, **ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ.** Ἀφ' οὗ ἀπεκάλυψε τὸ πέλαγος καὶ τὴν ἄβυσσον τῆς φιλανθρωπίας τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ μηδέποτε ἐλπισθὲν εἰς ἔργον ἐλθόν, καὶ φύσεως λυθέντας νόμους, καὶ καταλλαγὰς γενομένας, καὶ τὸν πάντων ἀνώτερον πρὸς τὸν πάντων κατώτερον κατελθόντα, καὶ τὰ μεσότοιχα λυθέντα, καὶ τὰ κωλύματα ἀναιρεθέντα, δι' ἑνὸς λόγου τὸ θαῦμα παρέστησεν, εἰπών, *τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν.* Ἀλλ' ἵνα μὴ νομίσῃ ὁ Ἰωσὴφ ὅτι δὲν προεπηγγέλθη τοῦτο, ἐπιπροσέθετο, *ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου,* καταδείξας ὅτι τὸ μὲν στόμα τοῦ Ἠσαΐου ἐφθέγξατο, ὁ δὲ χρησμὸς ἄνωθεν ἐφέρθη. Τὸν χρησμὸν δὲ τοῦτον ἐπανέλαβεν εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ τέκτονος λέγοντα, *ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γα-*

1) Γεν. κα' 3. Λουκ. α' 62,63.

στρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱὸν καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ[1]. Μὴ λοιπόν, Ἰωσὴφ ἀπορῇς καὶ διερωτᾷς, τί ἐστι τὸ γενόμενον· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἔσχε κατὰ τὸν ἄνωθεν φερθέντα χρησμόν, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ **Ἐμμανουήλ.** Σὺ καλέσεις αὐτὸν **Ἰησοῦν,** ἤτοι **Σωτῆρα,** ἀλλ' οἱ λαοὶ καὶ ἡ τῶν πραγμάτων ἔκβασις καλέσουσιν αὐτὸν **Ἐμμανουήλ,** *ὅ ἐστι μεθερμηνευόμενον,* **μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός.** Ταύτην τὴν ἔννοιαν ἐκφράζει ἡ ἑβραϊκὴ λέξις **Ἐμμανουήλ,** ἣν ὑπὸ ἄλλην μορφὴν ἐκφράζει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, λέγων, «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν[2]», καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος γράφων, «ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος[3]».

Διεγερθεὶς δὲ ὁ Ἰωσὴφ ἀπὸ τοῦ ὕπνου ἐποίησεν ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος Κυρίου. Ἰδοὺ ψυχῆς εὐπείθεια καὶ διανοίας ὑπακοή, καὶ τὸ ἐν ἅπασιν ἀδέκαστον. Ἀπέκρουσε τὴν ὑποψίαν, καὶ εἰς πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν διηκόνησε, ποιήσας, ὡς προσέταξεν αὐτῷ ὁ ἄγγελος Κυρίου· ὅθεν *καὶ παρέλαβε τὴν γυναῖκα αὐτοῦ* ἀπέκρουσεν ἐκ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ πᾶσαν περὶ αὐτῆς ὑπόνοιαν, καὶ ἐτίμα αὐτὴν ὡς μνηστὴν αὐτοῦ, *καὶ οὐκ ἐγίνωσκεν αὐτήν, ἕως οὗ ἔτεκε τὸν υἱὸν αὐτῆς τὸν πρωτότοκον.* Τὸ **ἕως** ἐνταῦθα ἐτέθη οὐχὶ ἵνα ὑποπτεύσῃ τις ὅτι μετὰ ταῦτα ἔγνω αὐτήν, ἀλλ' εἰς παράστασιν τοῦ καὶ **ἀφ' οὗ,** ἣν ἔννοιαν ἔχει ἐν τῇ Γραφῇ μετὰ γενικῆς συντασσόμενον, ὡς ἐν τῷ «οὐχ ὑπέστρεψεν ὁ κόραξ, *ἕως οὗ* ἐξηράνθη ἡ γῆ[4]», ἐν τῷ «ἀπὸ τοῦ αἰῶνος καὶ *ἕως* τοῦ αἰῶνος σὺ εἶ[5]», καὶ ἐν τῷ «ἀνατελεῖ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ δικαιοσύνη καὶ πλῆθος εἰρήνης, *ἕως* οὗ ἀνταναιρεθῇ ἡ σελήνη[6]». Ταύτης δὲ τῆς παρθένου καὶ οὐχὶ τοῦ Ἰωσήφ, ὃν ἐγενεαλόγησεν, υἱὸν σαφῶς ὀνομάζει τὸν Κύριον, δεικνὺς αὖθις τὴν ὑπὲρ φύσιν ἐκ Πνεύματος ἁγίου κύησιν, καὶ ἀφαιρεῖ οὕτω πᾶσαν παρερμηνείαν τῆς λέξεως

1) Ἠσ. ζ' 14. 2) Ἰωάν. α' 14. 3) πρὸς Φιλιππ. β' 6—10. 4) Γεν. η' 7. 5) Ψαλμ. πθ' 2. 6) Ψαλμ. οα' 7. παραβλ. ψαλμ. ϛ' 1. κδ' 15. ρκβ' 2. Ματθ. κη' 20. πρὸς Κορινθ. Α' ιε' 25.

πρωτότοκος, σημαινούσης ἐν τῇ ἁγίᾳ Γραφῇ οὐχὶ τὸν *πρῶτον τεχθέντα, ἀλλὰ τὸν προσφιλῆ καὶ ἠγαπημένον*[1].

Καὶ ἐκάλεσε τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν. Καὶ πάλιν τὴν εὐπείθειαν τοῦ Ἰωσὴφ ἐπιμαρτύρεται, ἐκπληρώσαντος τὸ διὰ τοῦ ἀγγέλου γενόμενον αὐτῷ ἐπίταγμα. Τοῦτον **Ἰησοῦν,** ἤτοι **σωτῆρα** τῶν ψυχῶν ἡμῶν γινώσκοντες, μετὰ τῶν ποιμένων θαυμάζομεν, μετὰ τῶν μάγων λατρεύομεν, καὶ μετὰ τῶν ἀγγέλων δοξολογοῦμεν, ἀναβοῶντες, **δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία.**

ΝΕ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς μετὰ τὴν Χριστοῦ γέννησιν.

Ματθ. κεφ. β' 13 Ἀναχωρησάντων τῶν Μάγων, ἰδού, ἄγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ, λέγων, *ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον· καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοι· μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον, τοῦ ἀπολέσαι αὐτό.*

14 Ὁ δὲ ἐγερθείς, παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτός, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον,

15 Καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς Ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου, λέγοντος, *ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν Υἱόν μου.*

16 Τότε Ἡρώδης, ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν Μάγων, ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς, ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον, ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν Μάγων.

1) Ἐξόδ. δ' 22. ψαλμ. πη' 27,28. παραβλ. καὶ ἡμετέραν συγγραφὴν «οἱ ἐν Ἀνατολῇ μισσιονάριοι τοῦ προτεσταντισμοῦ» σελ. 109—112.

17 Τότε ἐπληρώθη τὸ ῥηθὲν ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου,
λέγοντος,
18 *Φωνὴ ἐν Ραμᾷ ἠκούσθη, θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ*
ὀδυρμὸς πολύς· Ραχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς·
καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι, ὅτι οὐκ εἰσί.
19 Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, ἰδού, ἄγγελος Κυρίου
κατ' ὄναρ φαίνεται τῷ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ,
20 Λέγων, *ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέ-*
ρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραήλ· τεθνή-
κασι γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου.
21 Ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐ-
τοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν Ἰσραήλ.
22 Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας
ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐφοβήθη ἐκεῖ ἀπελ-
θεῖν· χρηματισθεὶς δὲ κατ' ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ
μέρη τῆς Γαλιλαίας,
23 Καὶ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ·
ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, *ὅτι*
Ναζωραῖος κληθήσεται.

Ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἀφ' οὗ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ κατ' αὐτὸν ἁγίου εὐαγγελίου ἐξέθετο τὰ τῆς ὑπερφυοῦς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος, ἐν τῷ δευτέρῳ, μεταβαίνων εἰς τὰ τῆς νηπιότητος αὐτοῦ, διηγεῖται τὰ τῆς εἰς Ἱεροσόλυμα ἀφίξεως τῶν μάγων[1], οἵτινες ὑπὸ παραδόξου ἀστέρος ὁδηγηθέντες «παρεγένοντο εἰς Ἱεροσύλυμα, λέγοντες, ποῦ ἐστιν ὁ τε-

1) Ἡ λέξις *μάγος*, σανσκριτιστὶ maha, σημαίνει τὸν *μέγαν*· ἀρχικῶς δὲ ἐδήλου φυλήν τινα τῶν Μήδων, παρὰ τῇ ὁποίᾳ ἀνεπτύχθη τὸ ἱερατικὸν γένος, καθὼς ἐν τῇ φυλῇ τοῦ Λευὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις· ἐντεῦθεν ἐκ τῆς ἀρχικῆς σημασίας μετέπεσεν εἰς δήλωσιν τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, καὶ ἀκολούθως περιῆλθεν εἰς εὐρυτέραν σημασίαν δηλοῦσα τοὺς σοφοὺς καὶ πεπαιδευμένους ἐν γένει τῶν Μήδων, Περσῶν καὶ Βαβυλωνίων.

χθεὶς βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων εἴδομεν γὰρ αὐτοῦ τὸν ἀστέρα ἐν τῇ ἀνατολῇ, καὶ ἤλθομεν προσκυνῆσαι αὐτῷ», Τῆς Ἰουδαίας τότε ἐβασίλευεν ὁ Ἡρώδης, ἐκλιπόντων τῶν ἐκ τῆς φυλῆς Ἰούδα ἀρχόντων καὶ βασιλέων κατὰ τὴν ἐπὶ τούτῳ πρόρρησιν τοῦ πατριάρχου Ἰακώβ, εἰπόντος ὅτι τότε ἤθελεν ἐλθῇ ὁ Σωτὴρ ὅτε ἤθελον ἐκλείψει ὁ ἄρχων ἐξ Ἰούδα καὶ ὁ ἡγούμενος ἐκ τῶν μηρῶν αὐτοῦ[1]. Ἀκούσας ὁ Ἡρώδης τῶν μάγων, ἐταράχθη ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι, καὶ συναγαγὼν πάντας τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ γραμματεῖς τοῦ Ἰσραὴλ ἠρώτησεν αὐτούς, ζητῶν νὰ μάθῃ ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται· ἐκεῖνοι δὲ ἀμέσως ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν ὅτι ἐν τῇ πόλει τῆς Ἰουδαίας Βηθλεέμ, καθ' ἃ ὁ προφήτης Μιχαῖος[2] προανήγγειλεν. Ὁ Ἡρώδης προσκαλέσας τότε κρυφίως τοὺς μάγους, ἐπειδὴ μετ' αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ἀγγέλματι αὐτῶν ἅπαντες οἱ ἐν Ἱεροσολύμοις εἶχον συνταραχθῆ, ὑπ' ἀντιθέτων τῷ Ἡρώδῃ αἰσθημάτων κατεχόμενοι, ἐξηκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων τὸν χρόνον τοῦ φανέντος ἀστέρος, καὶ πέμψας αὐτοὺς εἰς Βηθλεὲμ παρήγγειλεν αὐτοῖς νὰ ἐξετάσωσι περὶ τοῦ παιδίου, καὶ ὅταν ἀνακαλύψωσιν αὐτὸ νὰ εἰδοποιήσωσιν αὐτόν, ὅπως μεταβῇ καὶ αὐτὸς ἵνα δῆθεν προσκυνήσῃ αὐτῷ. Ὁ Ἡρώδης ταῦτα πράττων, ἀπέβλεπεν εἰς τὸ νὰ ἀποφύγῃ πάντα θόρυβον δυνάμενον ν' ἀποπλανήσῃ τὰς ἐρεύνας αὐτοῦ πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ θείου βρέφους, ὅπερ φοβούμενος μὴ ἁρπάσῃ ἀπ' αὐτοῦ τὴν βασιλείαν, ἐσκέπτετο νὰ φονεύσῃ αὐτὸ εὐθὺς ὡς ἤθελε τὸ ἀνακαλύψει· ὅθεν καὶ πρὸς τοὺς μάγους μεθ' ὑπουλότητος ὡμίλησεν, ἵνα δι' αὐτῶν ἐπιτύχῃ τὴν ἀνακάλυψιν τοῦ θείου βρέφους, οὗτινος ἡ γέννησις κατετάραξεν αὐτόν. Οἱ μάγοι ἀκούσαντες τοῦ βασιλέως, καὶ μηδὲν περὶ τῶν φονικῶν αὐτοῦ σχεδίων ὑποπτευσάμενοι, ἐξῆλθον τῆς Ἱερουσαλὴμ τραπέντες τὴν εἰς Βηθλεὲμ ἄγουσαν· τότε ἐνεφανίσθη εἰς αὐτοὺς καὶ πάλιν ὁ ἀστήρ, ὃν εἶδον πρό τινος ἐν τῇ ἀνατολῇ, ὃς καὶ ὡδήγησεν αὐτοὺς μέχρι τοῦ τόπου, ὅπου ἦν τὸ παιδίον, καὶ ἔνθα ἔζη ἐπάνω τοῦ τόπου αὐτοῦ. Οἱ μάγοι εὑρόντες τὸ παιδίον ἐν τῇ οἰκίᾳ μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, πεσόντες προσεκύνησαν αὐτῷ,

1) Γεν. μθ' 10. 3) Μιχ. ε' 1.

καὶ προσήνεγκαν αὐτῷ δῶρα χρυσόν, καὶ λίβανον, καὶ σμύρναν.

Μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς εὐσεβοῦς αὐτῶν ταύτης πράξεως οἱ μάγοι ἐσκέπτοντο νὰ ἐπιστρέψωσι πρὸς τὸν Ἡρώδην, ἵνα ἀναγγείλωσιν εἰς αὐτὸν τὴν εὕρεσιν τοῦ παιδίου· ἐνεποδίσθησαν ὅμως τοῦ βουλεύματος αὐτῶν τούτου ὑπ' ἀγγέλου, ὅς, ἐμφανισθεὶς εἰς αὐτοὺς κατ' ὄναρ, διέταξεν αὐτοὺς ν' ἀπέλθωσι δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν.

Ἀναχωρησάντων δὲ αὐτῶν, ἰδοὺ ἄγγελος Κυρίου φαίνεται κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ, λέγων, Ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ φεῦγε εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἴσθι ἐκεῖ ἕως ἂν εἴπω σοι· μέλλει γὰρ Ἡρώδης ζητεῖν τὸ παιδίον τοῦ ἀπολέσαι αὐτό. Ἐκ τοῦ εὐαγγελικοῦ τούτου χωρίου μανθάνομεν διατὶ ὁ Θεὸς συνεχώρησεν ἵνα μνηστευθῇ ἡ παρθένος· ἵνα ὁ Ἰωσὴφ ἐπιμελῆται καὶ κήδηται αὐτῆς καὶ προστατεύῃ τὴν νηπιότητα τοῦ θεανθρώπου αὐτῆς υἱοῦ, ἀναλαβόντος τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν. Ταύτην δευτέραν φορὰν ἐφάνη ὁ ἄγγελος κατ' ὄναρ τῷ Ἰωσήφ· τὴν πρώτην, ὅτε οὗτος ἐταράχθη ἐπὶ τῇ κυοφορίᾳ τῆς παρθένου καὶ ἐσκέφθη ἵνα λάθρα ἀπολύσῃ αὐτήν· τότε ὁ ἄγγελος εἶπε πρὸς αὐτόν, «μὴ φοβηθῇς παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου», διότι ἔπρεπεν ὡς γυναῖκα αὐτοῦ νὰ ἐμφανίσῃ αὐτὴν πρὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ κόσμου, ἵνα μὴ ἡ ἐχιδνώδης γλῶσσα τῆς συκοφαντίας κακολογήσῃ τὴν ἀκηλίδωτον· δευτέραν ταύτην φορὰν ὁ ἄγγελος ἐνεφανίσθη εἰς τὸν Ἰωσήφ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὑποψία ἐλύθη καὶ ὁ δίκαιος ἐπιστώθη ἐκ τῶν ἐν τῷ τόκῳ θαυμάτων, ὅτι ἐκ Πνεύματος ἁγίου εἰσὶ πάντα, ὁ ἄγγελος δὲν εἶπε πλέον εἰς αὐτὸν παράλαβε τὴν γυναῖκά σου, ἀλλὰ τὴν *μητέρα τοῦ παιδίου*. Συνεστήσατο δὲ εἰς αὐτὸν νὰ φύγῃ εἰς Αἴγυπτον μετὰ τοῦ θείου παιδὸς καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, διότι ὁ Ἡρώδης ἔμελλε νὰ ζητήσῃ αὐτό, ὅπως τὸ φονεύσῃ· ἐὰν δὲ εἰς χεῖρας τοῦ Ἡρώδου περιπίπτων διεσώζετο, ἤθελε νομισθῆ ὅτι κατὰ φαντασίαν ἐσαρκώθη καὶ δὲν ἐγένετο τέλειος ἄνθρωπος. *Ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτός, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἦν ἐκεῖ ἕως τῆς τελευτῆς τοῦ Ἡρώδου· ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν*

ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος, ἐξ Αἰγύπτου ἐκάλεσα τὸν υἱόν μου.

Καὶ ὄντως τότε ἐπληρώθη ἡ προφητεία ἡ ὑπὸ τοῦ Ὠσηὲ ρηθεῖσα· «ὄρθρου ἀπερρίφησαν· ἀπερρίφη βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἐγὼ ἠγάπηκα αὐτόν, καὶ ἐξ Αἰγύπτου μετεκάλεσα τὰ τέκνα αὐτοῦ[1]»· καί, καθ' ἃ παρατηρεῖ ὁ ἱερὸς Χρυσόστομος, «εἰ μὴ παρεγένετο οὗτος, οὐκ ἂν ἡ προφητεία τέλος ἔλαβε τὸ προσῆκον[2].

Τότε Ἡρώδης ἰδὼν ὅτι ἐνεπαίχθη ὑπὸ τῶν μάγων ἐθυμώθη λίαν, καὶ ἀποστείλας ἀνεῖλε πάντας τοὺς παῖδας τοὺς ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ διετοῦς καὶ κατωτέρω, κατὰ τὸν χρόνον, ὃν ἠκρίβωσε παρὰ τῶν μάγων. Ὁ Θεὸς διὰ τοῦ ἀγγέλου ἐμποδίσας τοὺς μάγους τοῦ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὸν Ἡρώδην, παρέσχεν εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν σκέψεως, ἵνα μὴ θεομάχος γένηται, ἀλλ' ὅταν ἡ ψυχὴ ᾖ ἀγνώμων καὶ πάσχῃ ἀνίατα οὐδὲν ὠφελοῦσιν αὐτὴν τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ διδόμενα φάρμακα· ὅθεν ὁ Ἡρώδης τὸ ὠμὸν καὶ ἀπάθρωπον καὶ θηριῶδες τῆς διαθέσεως αὐτοῦ ἐνδεικνύμενος ἀπέστειλε καὶ ἐφόνευσαν τὰ ἄρρενα παιδία, ὅσα ἐγεννήθησαν ἐν Βηθλεὲμ καὶ τοῖς ὁρίοις αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀστέρος. *Τότε ἐπληρώθη τὸ ρηθὲν ὑπὸ Ἱερεμίου τοῦ προφήτου λέγοντος, Φωνὴ ἐν Ραμᾷ ἠκούσθη, θρῆνος καὶ κλαυθμὸς καὶ ὀδυρμὸς πολύς· Ραχὴλ κλαίουσα τὰ τέκνα αὐτῆς· καὶ οὐκ ἤθελε παρακληθῆναι ὅτι οὐκ εἰσί.* Διὰ τούτων ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς ἔδειξεν ὅτι προεῖδεν ὁ Θεὸς καὶ προανεκήρυξε διὰ τοῦ προφήτου τοῦτο, προειδὼς τὸν βαθμὸν τῆς ἀπονοίας εἰς ὃν ἡ ἀνθρωπότης κατέπεσεν, ἐξ οὗ καὶ δὲν ἐδύνατο νὰ ἐγερθῇ αὕτη ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ. Ἔπρεπεν ἄρα ἡ ἀνθρωπότης νὰ συναισθανθῇ τὸ μέγεθος τῆς καταπτώσεως αὐτῆς, ἵνα συνέλθῃ εἰς ἑαυτὴν καὶ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἐξ ὕψους ἀρωγὴν καὶ βοήθειαν· τίς δὲ μέγιστος βαθμὸς καταπτώσεως τῆς ὑπαγορευούσης θηριώδεις πράξεις ὡς τὴν σφαγὴν ἀθώων νηπίων; Ἐπὶ τῷ δεινῷ δράματι θρηνωδοῦσαν τὴν Ραχὴλ ὁ

1) Ὠσ. ια' 1. 2) Ὁμιλ. η' εἰς τὸ κατὰ Ματθ. § γ'.

προφήτης παρεισήγαγε, διότι αὕτη ἀποθανοῦσα ἐτάφη εἰς τὸν ἱππόδρομον, ὅστις ἦν ἐγγὺς τῇ Βηθλεέμ, ἀπὸ δὲ τοῦ τόπου τῆς ταφῆς παιδία αὐτῆς ἐκάλεσε τὰ σφαγιασθέντα βρέφη. Τυνεμνήσθη δὲ καὶ τῆς Ραμᾶ, τῆς 20 περίπου χιλιάμετρα ΒΔ. τῆς Βηθλεὲμ κειμένης, ὡς ἀνηκούσης εἰς τὸν κλῆρον τοῦ υἱοῦ τῆς Ραχὴλ Βενιαμίν, ἵνα δείξῃ ὅτι εἰς τόπον τῆς Βηθλεὲμ τὴν προσφιλῆ τοῦ πατριάρχου Ἰακὼβ σύζυγον εἰσάγει ὀλοφυρομένην διὰ τὴν τῶν νηπίων σφαγήν.

Τελευτήσαντος δὲ τοῦ Ἡρώδου, ἰδού, ἄγγελος Κυρίου κατ' ὄναρ φαίνεται τῷ Ἰωσὴφ ἐν Αἰγύπτῳ, λέγων, ἐγερθεὶς παράλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ πορεύου εἰς γῆν Ἰσραήλ· τεθνήκασι γὰρ οἱ ζητοῦντες τὴν ψυχὴν τοῦ παιδίου. Πικρὰν τελευτὴν ἔσχεν ὁ Ἡρώδης, μετὰ πολυώδυνον νόσον ἀπορρήξας τὴν μυσαρὰν αὐτοῦ ψυχήν· εὐθὺς δὲ τότε ὁ ἄγγελος Κυρίου προσῆλθε καὶ πάλιν κατ' ὄναρ εἰς τὸν Ἰωσήφ, συνιστῶν οὐχὶ νὰ φύγῃ πλέον, ἀλλὰ νὰ πορευθῇ εἰς τὴν γῆν τοῦ Ἰσραήλ, διότι δὲν ὑπῆρχε φόβος ἐπιβουλῆς. *Ὁ δὲ ἐγερθεὶς παρέλαβε τὸ παιδίον καὶ τὴν μητέρα αὐτοῦ, καὶ ἦλθεν εἰς γῆν Ἰσραήλ,* τύπον εὐσεβοῦς ἀνδρὸς εἰς ἡμᾶς παρεχόμενος. *Ἀκούσας δὲ ὅτι Ἀρχέλαος βασιλεύει ἐπὶ τῆς Ἰουδαίας ἀντὶ Ἡρώδου τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἐφοβήθη ἀπελθεῖν ἐκεῖ.* Ἐν ᾧ δὲ διηπόρει περὶ τοῦ πρακτέου, *χρηματισθεὶς κατ' ὄναρ, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας, καὶ ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς πόλιν λεγομένην Ναζαρέτ, ὅπως πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν, ὅτι Ναζωραῖος κληθήσεται.*

Ναὶ μὲν τὸ ῥῆμα τοῦτο ἐν οὐδενὶ τῶν προφητῶν ἀπαντᾷ, ἀλλ' ὁ ἱερὸς ευαγγελιστὴς δὲν λέγει ὅτι τῶν προφητῶν τις εἶπεν αὐτῷ, ἀλλὰ ἐν γενικῇ ἐκφράσει λέγει, *τὸ ῥηθὲν διὰ τῶν προφητῶν,* ἵνα δείξῃ ὅτι ἐν τῇ ἐγκατοικήσει τοῦ Σωτῆρος εἰς Ναζαρὲτ ἐπληρώθη τὸ πνεῦμα πάντων τῶν προφητῶν, προειπόντων ὅτι ὁ Σωτὴρ ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ἐκ ταπεινῶν, ἀπερριμένος καὶ καταπεφρονημένος, ὡς περιπεφρονημένοι ἦσαν οἱ κάτοικοι τῆς Ναζαρέτ, ὧν τὸ ὄνομα παροιμοιωδῶς ἐσήμαινε τὸ *ποταπός,* ἵνα μὴ ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου αὐτοῦ ἀποδοθῇ εἰς

δεξιότητα τῆς θύραθεν σοφίας, ἢ εἰς κοινωνικὴν ἐπιρροὴν τῆς οἰκογενείας. ἢ τῆς ἐπισημότητος τοῦ τόπου τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ, ἀλλ' εἰς τὴν προσωπικὴν αὐτοῦ ἐνέργειαν, καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῶν θείων αὐτοῦ ἀρχῶν.

ΝΣΤ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς πρὸ τῶν Φώτων.

Μάρκ. κεφ. α' Ἀρχὴ τοῦ Εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ τοῦ Θεοῦ·

2 Ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις, *ἰδού, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου.*

3 *Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, Ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου, εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ.*

4 Ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.

5 Καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα, καὶ οἱ Ἱεροσολυμῖται· καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν.

6 Ἦν δὲ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου, καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον.

7 Καὶ ἐκήρυσσε, λέγων, *ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου, οὗ οὐκ εἰμὶ ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ.*

8 *Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι· αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ.*

Ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος μυσταγωγῶν ἡμᾶς τὸ εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας, ἀρχὴν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ τὸν τελευταῖον τῶν προφητῶν Ἰωάννην ἀναγράφει, διότι τὸ τέλος

τῆς παλαιᾶς ἀρχὴ τῆς νέας διαθήκης εἶνε· ἐπὶ τούτῳ δὲ ἀναγράφει, *ἀρχὴ τοῦ εὐαγγελίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ τοῦ Θεοῦ*, ἤτοι ἀρχὴ τῆς ἱστορίας, τῶν αἰτιῶν, καὶ ἀρχῶν, πρὸς δὲ καὶ τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ, υἱοῦ Θεοῦ, ἔργου τῆς ἐξιλεώσεως. *Εὐαγγέλιον* δέ, ἤτοι χαρμόσυνον ἀγγελίαν ὀνομάζει τοῦτο ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστής, διότι ἀφορᾷ εἰς τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν μακαριότητα τῆς τέως πεπτωκυίας καὶ δυστυχούσης ἀνθρωπότητος. Μετὰ τὴν προεισαγωγὴν ταύτην δείκνυσιν ὅτι ἡ χαρμόσυνος αὕτη ἀγγελία τῆς ἐπιφανείας τοῦ Σωτῆρος πεπαρρησιασμένως ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου ἐγένετο ἐν τῇ πρὸ τῆς χάριτος ἐποχῇ, ἐπὶ δὲ τούτῳ λέγει, *ὡς γέγραπται ἐν τοῖς προφήταις, ἰδού, ἐγὼ ἀποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου πρὸ προσώπου σου, ὃς κατασκευάσει τὴν ὁδόν σου ἔμπροσθέν σου*. Ἀφ' οὗ διὰ τούτων ἐμνήσθη τοῦ Μαλαχίου προαναφωνήσαντος, «ἰδού, ἐγὼ ἐξαποστέλλω τὸν ἄγγελόν μου, καὶ ἐπιβλέψεται ὁδὸν πρὸ προσώπου μου, καὶ ἐξαίφνης ἥξει εἰς τὸν ναὸν αὐτοῦ Κύριος, ὃν ὑμεῖς ζητεῖτε[1]», καὶ τὴν ἀποστολὴν τοῦ Προδρόμου προαναγγείλαντος, ἐπειπών, *Φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου· εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ*, τὸν ὑψιφωνότατον τῶν προφητῶν[2] εἰς μέσον ἤγαγε, προειπόντα τὸ ἔργον τῆς διακονίας τοῦ Προδρόμου. Οὕτως ἐκ τῶν προφητῶν ἀναγράψας τὰ περὶ αὐτοῦ, τὸ ὄνομα τοῦ Προδρόμου ἀπήγγειλε καὶ τὸ ἔργον τῆς διακονίας αὐτοῦ καθώρισεν, εἰπών· *ἐγένετο Ἰωάννης βαπτίζων ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ κηρύσσων βάπτισμα μετανοίας εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν*· οὐχὶ ὅτι αὐτὸς ἐβάπτιζεν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, ἀλλ' ἐκήρυσσε βάπτισμα μετανοίας, ἵνα οἱ μετανοήσαντες, δεξάμενοι τὸν Χριστόν, λάβωσιν ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. *Καὶ ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν πᾶσα ἡ Ἰουδαία χώρα, καὶ οἱ Ἱεροσολυμῖται, καὶ ἐβαπτίζοντο πάντες ἐν τῷ Ἰορδάνῃ ποταμῷ ὑπ' αὐτοῦ, ἐξομολογούμενοι τὰς ἁμαρτίας αὐτῶν*· διότι ἀπαραίτητον τῆς μετανοίας παρακολούθημα ἡ *ἐξομολόγησις*, ἵνα ἐν ἐπιγνώσει τῆς νόσου τὰ κατάλληλα συστηθῶσι φάρμακα εἰς τὴν πάσχουσαν ψυχήν.

1) Μαλαχ. γ' 1. 2) Ἡσ. ι' 3.

Ἦν δὲ Ἰωάννης ἐνδεδυμένος τρίχας καμήλου καὶ ζώνην δερματίνην περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ, καὶ ἐσθίων ἀκρίδας καὶ μέλι ἄγριον· ἦν ἐνδεδυμένος σάκκον ἐκ τριχῶν καμήλου, δεικνὺς ὅτι πρέπει νὰ πενθῇ ὁ μετανοῶν ἵνα τύχῃ τῆς συγγνώμης· ἔφερε περὶ τὴν ὀσφὺν αὐτοῦ ζώνην δερματίνην, τὴν νέκρωσιν τοῦ ἰουδαϊκοῦ λαοῦ σημαίνων· ἐτρέφετο δὲ δι' ἀκρίδων, ἐξ ἐγκρατείας, παρέχων ἅμα σύμβολον τῆς τότε λογικῆς τροφῆς τοῦ λαοῦ, ὅστις δὲν ἐτρέφετο ἐκ καθαρῶν πετεινῶν τοῦ οὐρανοῦ, ἤτοι δὲν ἐδύνατο νὰ νοήσῃ τι ὑψηλόν, ἀλλ' εἰ καὶ μικρὸν ἀνυψοῦτο, ἐκ τῶν προφητικῶν λόγων ἐνισχυόμενος, πάλιν κατέπιπτε· τοῦτο καὶ τὸ μέλι τὸ ἄγριον ἐδήλου, τὸ μὴ ἡμερούμενον ἕνεκεν ἐλλείψεως περιποιήσεως· διότι οἱ Ἰουδαῖοι, ἂν καὶ εἶχον τὰς Γραφὰς οἷόν τι μέλι, οὔτε ἐγεώργουν αὐτὰς οὔτε ἠρεύνων. Οὗτος ὁ τοῦ Κυρίου Πρόδρομος *ἐκήρυσσε λέγων, ἔρχεται ὁ ἰσχυρότερός μου ὀπίσω μου·* ἤτοι ἐν σαρκὶ ὡς ἄνθρωπος ἐπιφαινόμενος μεταγενέστερός μου εἶνε αὐτὸς ὁ πολλῷ ἐμοῦ ἰσχυρότερος Κύριος καὶ πλαστουργός. Τούτου τοῦ ἐν σαρκὶ ἐρχομένου θεανθρώπου *οὐκ εἰμὶ ἱκανός, κύψας λύσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων αὐτοῦ,* διότι οὗτος καίπερ ἄνθρωπος τέλειος ὤν, οὐδένα ἔχει ἱμάντα ἁμαρτίας, δεσμεύοντα αὐτόν, ἀλλ' ὅλως οὗτος ἐκτὸς ἁμαρτίας ὑπάρχει. *Ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς ἐν ὕδατι· αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ·* ἐγὼ μὲν ἐβάπτισα ὑμᾶς βάπτισμα μετανοίας, παρασκευάζων ὑμᾶς εἰς ὑποδοχὴν αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ βαπτίσει ὑμᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, ἐν λουτρῷ παλιγγενεσίας καὶ ἀναγεννήσεως.

ΝΖ'

Ἀνάγνωσμα τῆς μετὰ τὰ Φῶτα Κυριακῆς.

Ματθ. κεφ. δ' 12 Τῷ καιρῷ ἐκείνῳ, ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς ὅτι
Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν·
13 Καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς
Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν, ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν
καὶ Νεφθαλείμ,

14 Ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου λέγοντος,
15 *Γῆ Ζαβουλὼν, καὶ γῆ Νεφθαλείμ, ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν.*
16 *Ὁ λαὸς, ὁ καθήμενος ἐν σκότει, εἶδε φῶς μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου, φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.*
17 Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, *Μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.*

Ὁ τῆς μετανοίας κῆρυξ καὶ τῶν ἀνομούντων εὐπαρήσιαστος ἐπιπλήκτωρ, ὁ τοῦ Κυρίου προφήτης καὶ πρόδρομος Ἰωάννης συλληφθεὶς ἐκ διαταγῆς Ἡρώδου τοῦ Ἀντίπα[1], οὗ ἤλεγχε τὴν ἄθεσμον μετὰ τῆς Ἡρωδιάδος[2] μίξιν, ἐγκαθείρχθη ἐν τῷ φρουρίῳ Μαχαιροῦντι[3], τοῦτο *ἀκούσας ὁ Ἰησοῦς, ὅτι Ἰωάννης παρεδόθη, ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Γαλιλαίαν· καὶ καταλιπὼν τὴν Ναζαρέτ, ἐλθὼν κατῴκησεν εἰς Καπερναοὺμ τὴν παραθαλασσίαν ἐν ὁρίοις Ζαβουλὼν καὶ Νεφθαλείμ.* **Ἀνεχώρησε,** παιδεύων ἡμᾶς νὰ μὴ ἐπιρρίπτωμεν ἑαυτοὺς εἰς τοὺς κινδύνους, καὶ μετέβη εἰς τὴν *Γαλιλαίαν*[4], ἥτις ἑρμηνεύεται *κατακυλιστή*, δεικνὺς ὅτι τὰ ἔθνη κατεκυλίοντο ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ, ἀφ' ἧς ἦλθεν ἵνα σώσῃ αὐτά· κατῴκησε δὲ ἐν τῇ *Καπερναούμ*,[5] ἧς τὸ ὄνομα ἑρμηνεύεται *οἶκος παρακλήσεως*, δεικνὺς ὅτι διὰ τοῦτο κατῆλθεν ἵνα ποιήσῃ τὰ ἔθνη οἶκον τοῦ παρακλήτου. Ἦν δὲ ἡ πόλις αὕτη ἐν τοῖς ὁρίοις *Ζαβουλὼν*,[6] ὅπερ ἑρμηνεύεται *νυκτερινός*, καὶ *Νεφθαλείμ*[7]

1) Ἴδε σημείωσεν α' ἐν σελ. 116 τῆς μετὰ χεῖρας βίβλου. 2) ἴδε σημ. β' αὐτόθι. 3) ἴδε σημ. δ' αὐτόθι. 5) ἴδε σημ. β' ἐν σελ. 26. 5) ἴδε σημ. δ' ἐν σελ. 114. 6) ϛ' υἱὸς τοῦ Ἰακὼβ ἐκ τῆς Λείας, ἐξ οὗ ὠνομάσθη μία τῶν ιβ' φυλῶν τοῦ Ἰσραήλ, ἐγκατασταθεῖσα ἐν Παλαιστίνῃ πρὸς Δ. τῆς λίμνης Γεννησαρὲτ καὶ πρὸς Α. τῆς Μεσογείου. 7) η' υἱὸς τοῦ Ἰακὼβ καὶ β' αὐτοῦ παῖς ἐκ τῆς Βαλλᾶς παιδίσκης τῆς Ραχήλ, ἐξ οὗ ὠνομάσθη μία τῶν ιβ' φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἐγκατασταθεῖσα ἐν Παλαιστίνῃ πρὸς Β τῆς φυλῆς Ζαβουλών.

σημαίνοντος πλατυσμόν, διότι τὰ ἔθνη καὶ ἐν τῇ νυκτὶ τῆς ἀγνωσίας περιεπλανῶντο, καὶ οὐχὶ τὴν στενήν, ἀλλὰ τὴν πλατεῖαν καὶ εἰς ἀπώλειαν φέρουσαν ὁδὸν ἐβάδιζον. Ταῦτα ἐγένοντο, ἵνα πληρωθῇ τὸ ῥηθὲν διὰ Ἠσαΐου τοῦ προφήτου[8] λέγοντος, γῆ Ζαβουλὼν καὶ γῆ Νεφθαλείμ, ὁδὸν θαλάσσης πέραν τοῦ Ἰορδάνου, Γαλιλαία τῶν ἐθνῶν, ὁ λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἶδε φῶς μέγα, καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς. **Ὁδὸν θαλάσσης** εἶπεν, ἀντὶ τοῦ ἡ πρὸς τὴν ὁδὸν τῆς θαλάσσης κειμένη· **φῶς μέγα,** τὸ εὐαγγέλιον προαναγγείλας, διότι φῶς μὲν ἦν καὶ ὁ νόμος, ἀλλὰ φῶς μικρόν· **σκιὰν θανάτου,** τὴν ἁμαρτίαν ἀπεκάλεσεν, ὁμοίωμα οὖσαν καὶ σκιαγραφίαν θανάτου, κατέχουσαν τὴν ψυχήν, ὡς ὁ θάνατος τὸ σῶμα, καὶ ἀνίκανον καθιστῶσαν αὐτὴν πρὸς διάπραξιν τοῦ ἀγαθοῦ. Ἵνα δὲ μάθωμεν ὅτι, οὐχὶ ἡμεῖς ζητήσαντες ἐλάβομεν τὸ φῶς, ἀλλὰ χάριτι ἐσώθημεν, ἀνέτειλεν εἶπε, δείξας ὅτι κατὰ τὸν πλοῦτον τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ ἐπεφάνη ἡμῖν ὁ Θεὸς καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς.

Ἀπὸ τότε ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς κηρύσσειν καὶ λέγειν, **μετανοεῖτε· ἤγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.** Ἀφ' οὗ ἐδεσμεύθη ὁ Ἰωάννης ἤρξατο ὁ Σωτὴρ τοῦ κηρύγματος, τὴν μετάνοιαν συνιστῶν, δι' ἧς καθαρίζεται καὶ ἐξαγνίζεται ἡ ψυχὴ τοῦ ῥύπου τῶν ἁμαρτημάτων, καὶ τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν εὐαγγελιζόμενος, ἧς ἐκάλεσεν ἅπαντας νὰ γίνωσι πολῖται, διὰ τῆς μετανοίας ὑπερθεν τῶν γεηρῶν ἀθλιοτήτων ὑψούμενοι, καὶ ἀναδεικνύμενοι τέλειοι ὡς ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς τέλειός ἐστι.

Ταύτην τὴν σύστασιν τοῦ Σωτῆρος κατέχοντες μὴ λίπωμεν ἵνα μετὰ παρρησίας ἐξαιτούμεθα συγγνώμην παρά τε τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν, ἵνα ἔχωμεν κεκαθαρμένην τὴν ψυχὴν ἡμῶν, ἑτοίμην νὰ ἀνέλθῃ εἰς τοὺς οὐρανούς, ὅταν ἡ φωνὴ τοῦ Πλάστου καλέσῃ αὐτήν.

---

1) Ἠτ. θ' 1,2.

ΝΗ'

Ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τῶν πατέρων τῆς Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου.

(Ζήτει τό τε κείμενον καὶ τὴν ἑρμηνείαν ἐν κεφαλ. ΝΓ' τῆς μετὰ χεῖρας βίβλου ἐν σελ. 441—445).

Τὴν θεόσδοτον βίβλον τοῦ εὐαγγελίου ἔχοντες ταῖς τρίβοις ἡμῶν φῶς, οὐκ ἀκερδῆ τὸν μετὰ σώματος βίον θέλομεν διέλθη, ἱμάτιον σωτηρίου καὶ χιτῶνα εὐφροσύνης δι' ἐγκρατείας καὶ σωφροσύνης περιβαλλόμμενοι, σπλάγχνα οἰκτιρμῶν, ταπείνωσιν, μετριοφροσύνην, πραότητα ἐνδυόμενοι, καὶ διὰ πάντων σπουδάζοντες, κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παραίνεσιν, βεβαίαν ἡμῶν τὴν κλῆσιν καὶ ἐκλογὴν ποιεῖσθαι. Οὕτω ποιοῦντες τῆς ἐπαγγελίας τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καὶ τῆς συναυλίας τῶν ἀϊδίως εὐφραινομένων οὐκ ἀστοχήσωμεν· ἧς γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ αἰωνίου καὶ οὐρανίου νυμφίου τῶν ἡμετέρων πνευμάτων Χριστοῦ· μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ πρέπει δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ.

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΩΝ ΔΙΟΡΘΩΣΕΙΣ.

Ἐν σελ. ιη' (στ. 28) ἀντὶ *δεδωκέναι* ἀνάγν. *δεδωκότος*· ἐν σελ. ιθ' (στ. 3) ἀντὶ *καίπερ* ἀνάγν. *καίτοι*· αὐτόθ. (στ. 19) ἀντὶ *τὴν ἀνθρώπινον* ἀνάγν. *τὴν ἀνθρωπίνην*· ἐν σελ. κα' (στ. 21) ἀντὶ *καίπερ* ἀνάγν. *καίτοι*· ἐν σελ. κβ' (στ. 5) ἀντὶ *τὴν ἀνθρώπινον* ἀνάγν. *τὴν ἀνθρωπίνην*· ἐν σελ. κδ' (στ. 3) ἀντὶ *αὐτῶν* ἀνάγν. *αὐτῶν*· ἐν σελ. κε' (στ. 19) ἀντὶ *ἐπὶ* ἀνάγν. *ἐπὶ*· ἐν σελ. λ' (στ. 28) ἀντὶ *ὑπὸ τοῦ νόμου* ἀνάγν. *ὑπὸ τὸν νόμον*· ἐν σελ. λα' (στ. 10) ἀντὶ *εἴπομε* ἀνάγν. *εἴπομεν*· αὐτόθ. (στ. 20) ἀντὶ *ἀπαγγελία* ἀνάγν. *ἀπαγγελίᾳ*· ἐν σελ. μβ' (στ. 18) ἀντὶ *τὴν ἀνθρώπινον φύσιν* ἀνάγν. *τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν*,· ἐν σελ. νβ' (στ. 16) ἀντὶ *ἐπιμαρτυρωμένη* ἀνάγν. *ἐπιμαρτυρομένη*· ἐν σελ. νε' (στ. 20) ἀντὶ *καθ' ἣν* ἀνάγν. *καθ' ἣν*· ἐν σελ. 7 (στ. 11) ἀντὶ *καίπερ* ἀνάγν· *καίτοι*· ἐν σελ. 8 (στ. 2) ἀντὶ *καίπερ ὅμως εἶχε* ἀνάγν. *καίπερ ἔχων*· ἐν σελ. 19 (στ. 4) ἀντὶ *ὀφελούμεθα* ἀνάγν. *ὠφελούμεθα*· ἐν σελ. 30 (στ. 13) ἀντὶ *ἂν* ἀνάγν. *ἐὰν*· ἐν σελ. 31 (στ. 27) ἀντὶ *τῆς γεννήσεως* ἀνάγν. *τῆς γεννήσεως αὐτοῦ*· ἐν σελ. 43 (στ. 12) ἀντὶ *καίπερ*. . .*καίπερ* ἀνάγν. *καίτοι*. . .*καίτοι*· ἐν σελ. 44 (στ. 14 καὶ 22) ἀντὶ *καίπερ* ἀνάγν. *καίτοι*· ἐν σελ. 49 (στ. 19) ἀντὶ *καίπερ* ἀνάγν. *καίτοι*· ἐν σελ. 52 (στ. 7) ἀντὶ *πάσχουσι* ἀνάγν. *ἔπαθον*· ἐν σελ. 53 (στ. 1) ἀντὶ *ἀναπαράστασιν* ἀνάγν. *ἀντιπαράστασιν*· αὐτόθ. (στ. 19) ἀντὶ *εἰς τὸ φῶς* ἀνάγν. *ὑπὸ τὸ φῶς*· ἐν σελ. 59 (στ. 5) ἀντὶ *ἀναμάρτητος* ἀνάγν. *ἀναμάρτητος*· αὐτόθ. (στ. 21) ἀντὶ *μέχρι τοῦδε* ἀνάγν. *εἰς τὸν αἰῶνα*· ἐν σελ. 64 (στ. 18) ἀντὶ *οὗτός* ἀνάγν. *οὗτός*· ἐν σελ. 70 (στ. 6) ἀντὶ *συνετέθειντο* ἀνάγν. *συνέθεντο*· αὐτόθ. (στ. 20) ἀντὶ *καίπερ* ἀνάγν. *καίτοι*· ἐν σελ. 72 (στ. 5) ἀντὶ *παρέλαβον* ἀνάγν. *παραλαβόντες*· ἐν σελ. 73 (στ. 12) ἀντὶ *ἴασιν* ἀνάγν. *ἴασιν*· ἐν σελ. 81 (στ. 12) ἀντὶ *ἔργον* ἀνάγν. *ἔργον*· αὐτοθ. (στ. 17) ἀντὶ *εὕρηται* ἀνάγν. *εὕρητο*· ἐν σελ. 83 (στ. 32) ἀντὶ *ἃ* ἀνάγν. *ἅ*· ἐν σελ. 85 (στ. 14) ἀντὶ *μήτοι* ἀνάγν. *μήτι*· ἐν σελ. 87 (στ. 19) ἀντὶ *καίπερ* ἀνάγν. *καίτοι*.

ἐν σελ. 95 (στ. 6) ἀντὶ ἦμεν ἀνάγν. ἦμεν· ἐν σελ. 104 (στ. 23) ἀντὶ κατακολουθῶμεν ἀνάγν. κατακολουθοῦμεν· ἐν σελ. 105 (στ. 21) ἀντὶ ὁμολογῆσει ἀνάγν. ὁμολογήσει· ἐν σελ. 106 (στ. 13) ἀντὶ ἀλλ' ἐμέ, ἀνάγν. ἀλλ' ἐμὲ· ἐν σελ. 110 (στ. 28) ἀντὶ τὸ ἀκριβόλογον ἀνάγν. τὴν ἀκριβολογίαν· ἐν σελ. 111 (στ. 4) ἀντὶ θελύοσιν ἀνάγν. θέλουσιν· ἐν σελ. 112 (στ. 23) ἀντὶ ἠρώτησαν ἀνάγν. ἠρώτησαν· αὐτόθ. (στ. 26) ἀντὶ ἐπιμαρτυρωμένην ἀνάγν. ἐπιμαρτυρομένην· ἐν σελ. 129 (στ. 23) ἀντὶ καίπερ ἀνάγν. καίτοι· ἐν σελ. 130 (στ. 22) ἀντὶ ἀναπαράστασιν ἀνάγν. ἀντιπαράστασιν· αὐτόθ. (στ. 32) ἀντὶ τὴν ἑαυτῶν ἀφορῶντες φύσιν ἀνάγν. τὴν ἡμετέραν ἀφορῶντες φύσιν,· ἐν σελ. 134 (στ. 2) ἀντὶ ὑμεῖς ἀνάγν. ἡμεῖς· ἐν σελ. 135 (στ. 31) ἀντὶ ὑφ' ἑκατέρου ἐξιστορουμένου ἀνάγν. ὑφ' ἑκατέρου αὐτῶν ἐξιστορουμένου· ἐν σελ. 136 (στ. 22) ἀντὶ ἐλθῶν ἀνάγν. ἐλθὼν· ἐν σελ. 138 (στ. 18) ἀντὶ δὲν ἀνέμεινεν ἀνάγν. δὲν ἀνέμενεν· ἐν σελ. 141 (στ. 18) ἀντὶ ὁ ἐθνικὸς ἀνάγν. ὁ ἐθνικός· αὐτόθ. (στ. 24) ἀντὶ καίπερ ἀνάγν. καίτοι· ἐν σελ. 147 (στ. 1) ἀντὶ τούτον ἀνάγν. τούτου· αὐτόθ. (στ. 18) ἀντὶ καίπερ δὲ ἀοράτως μαστιζόμενοι οἱ ἀνάγν. καίτοι δὲ οἱ ἀοράτως μαστιζόμενοι· ἐν σελ. 149 (στ. 15) ἀντὶ καίπερ ἀνάγν. καίτοι· ἐν σελ. 151 (στ. 25) ἀντὶ κατέλειπε ἀνάγν. κατέλιπε· ἐν σελ. 156 (στ. 1) ἀντὶ ἐστι ἀναγν. ἐστιν· ἐν σελ. 161 (στ. 31) ἀντὶ ἀνευφήμουν αὐτὸν ἀνάγν. αὐτὸν ἀνευφήμουν· ἐν σελ. 164 (στ. 2) ἀντὶ ἐξαγοράσας ἀνάγν. ἐξαγοράσῃ· αὐτόθ. (στ. 8) ἀντὶ γιρώσκοντες σύναμα δὲ ταῦτα, ἀνάγν γιρώσκοντες ταῦτα, σύναμα δὲ· ἐν σελ. 165 (στ. 9) ἀντὶ Σωτὴρος ἀνάγν. Σωτῆρος· ἐν σελ. 169 (στ. 17) ἀντὶ εἰσιν ἀνάγν. εἰσι· ἐν σελ. 175 (στ. 11) ἀντὶ ἀνθρωπίνου ἀνάγν. ἀνθρωπίνης· ἐν σελ. 176 (στ. 25) ἀντὶ καὶ ἅμα δὲ ἀνάγν. ἅμα δέ· ἐν σελ. 177 (στ. 6) ἀντὶ ἕνεκεν δὲ ἀνάγν. ἕνεκα δὲ· ἐν σελ 181 (στ. 28) ἀντί καίπερ ἀνάγν. καίτοι· ἐν σελ. 183 (στ. 30) ἀντὶ δὲν ἐνήργησεν ἀνάγν. δὲν ἐνήργησε δὲ· ἐν σελ. 191 (στ. 6) ἀντὶ κάμπτοντας, εἰς . . ., καὶ ἀποστρέφοντα ἀνάγν. κάμπτοντας εἰς . . ., ἀποστρέφοντα· ἐν σελ 195 (στ. 1) ἀντὶ δια-

διαρήσῃ ἀνάγν. διασαφήνισῃ· αὐτόθ. (στ. 10) ἀντὶ ὀφεληθῶμεν ἀνάγν. ὠφελήθωμεν· ἐν σελ. 197 (στ. 25) ἀντὶ διακελεύσατο ἀνάγν. διεκελεύσατο· ἐν σελ. 199 (στ. 23) ἀντὶ τιμωρήσῃ κακοὺς ἀνάγν. τιμωρήσῃ τοὺς κακούς· ἐν σελ. 200 (στ. 23) ἀντὶ ἵνα δὲ Σωτὴρ ἀνάγν. ἵνα δὲ ὁ Σωτήρ· αὐτόθ. (στ. 26) ἀντὶ ἀναπαράστασιν ἀνάγν. ἀντιπαράστασιν· ἐν σ. 201 (στ. 1) ἀντὶ ἀναπαρέστησεν ἀνάγν. ἀντιπαρέστησεν· αὐτόθ. (στ. 9) ἀντὶ ἁμαρτία ἀνάγν. ἁμαρτίαν· ἐν σελ. 206 (στ. 5) ἀντὶ ἐπέτυχε ἀνάγν. ἐπέτυχεν· ἐν σελ. 208 (στ. 16) ἀντὶ ἐπεσύραψε ἀνάγν. ἐπεσύρησεν· ἐν σελ. 211 (στ. 12) ἀντὶ αὐτοῦ ἀνάγν. αὐτοῦ· ἐν σελ. 215 (στ. 2) ἀντὶ εἰδότι ἀνάγν. εἰδώς· ἐν σελ. 219 (στ. 8) ἀντὶ ἐπηγγελθέντος ἀνάγν. ἐπαγγελθέντος· ἐν σελ. 220 (στ. 6) ἀντὶ δὲν κατέλειπεν ἀνάγν. δὲν κατέλιπεν· ἐν σελ. 227 (στ. 10) ἀντὶ καθ' ἕκαστα ἀνάγν. καθ' ἕκαστον· αὐτόθ. (στ. 14) ἀντὶ ἀναπαρισταμένην ἀνάγν. ἀντιπαριστάμενον· ἐν σελ. 228 (στ. 28) ἀντὶ καίπερ ἠυμοίρησαν ἀνάγν. καίπερ εὐμοιρήσαντες· ἐν σελ. 230 (στ. 9) ἀντὶ παρήγγειλε ἀνάγν. παρήγγειλε· ἐν σελ. 235 (στ. 31) ἀντὶ δὲν ἐφρόντισεν δὲ ἀνάγν. δὲν ἐφρόντισε δὲ· ἐν σελ. 236 (στ. 12) ἀντὶ ἐφώνουν ἡμῖν ἀνάγν. ἐφώνουν ὑμῖν· ἐν σελ. 241 (στ. 23) ἀντὶ ὁμοίαν τῆς πρώτης ἀνάγν. ὁμοίαν τῇ πρώτῃ· ἐν σελ. 243 (στ. 26) ἀντὶ προαιρήγγειλον ἀνάγν. προαιρήγγειλαν· ἐν σελ. 247 (στ. 20) ἀντὶ μέτρον ἀνάγν. μέτρον· ἐν σελ. 253 (στ. 8) ἀντὶ ζητοῦνται ἀνάγν. ζητοῦντα· αὐτόθ. (στ. 32) ἀντὶ ὅτι ἀνάγν. ὅτε· ἐν σελ. 260 (στ. 30) ἀντὶ ἐγκατέλειπον ἀνάγν. ἐγκατέλιπον· ἐν σελ. 267 (στ. 2) ἀντὶ κληθησόμενοι ἀνάγν. κληθέντες· ἐν σελ. 269 (στ. 27, 30, 32) ἀντὶ καίτοι ἀνάγν. καίπερ· ἐν σελ. 280 (στ. 3) ἀντὶ στέργει ἀνάγν. στέγει· αὐτόθ. (στ. 8, 9) ἀντὶ καίπερ ἀνάγν. καίτοι· αὐτόθ. ἐν σημ. ἀντὶ Κορινθ. ιγ' ἀνάγν. Κορινθ. Α' ιγ'· ἐν σελ. 281 (στ. 19) ἀντὶ φαιδρότης ἀνάγν. φαιδρότητος· ἐν σελ. 287 (στ. 15) ἀντὶ εἰς τὰς ἀνάγν. εἰς τὰς· αὐτόθ. (στ. 20) ἀντὶ διὰ τὸν ἀνάγν. διὰ τῶν· ἐν σελ. 289 (στ. 15) ἀντὶ καίπερ ἀνάγν. καίτοι· αὐτόθ. (στ. 29) ἀντὶ τῶνδε ἀνάγν. τῶν· αὐτόθ.

(στ. 30) ἀντὶ *ὑπ-* ἀνάγν. *ὑπὸ·* ἐν σ. 292 (στ. 12) ἀντὶ *τεθεὶς* ἀνάγν. *τιθεὶς·* ἐν σελ. 303 (στ. 21) ἀντὶ *προσκείμεθα* ἀνάγν. *προσκείμεθα·* αὐτόθ. (στ. 23) ἀντὶ *καταγείρωμεν* ἀνάγν. *καταγίρωμεν·* ἐν σελ. 305 (στ. 10) ἀντὶ *τεραστείων* ἀνάγν. *τεραστίων·* ἐν σελ. 307 (στ. 9) ἀντὶ *εὐτελῆς* ἀνάγν. *εὐτελὴς·* ἐν σελ. 308 (στ. 13) ἀντὶ *ἐνοῦντος* ἀνάγν. *ἐνοοῦντος·* αὐτόθ. (στ. 18) ἀντὶ *δύξης* ἀνάγν. *δόξης·* ἐν σελ. 310 (στ. 14) ἀντὶ *ἰαθέντες ἐντελῶς, ὑγιεῖς ἐγένοντο* ἀνάγν. *ἰαθέντες, ἐντελῶς ὑγιεῖς ἐγένοντο·* ἐν σελ. 317 (στ. 7) ἀντὶ *ἐπιμαρτυρωμένας* ἀνάγν. *ἐπιμαρτυρομένας·* ἐν σελ. 319 (στ. 26) ἀντὶ *τῆς πρὸς αὐτὰς ἐντολαῖς* ἀνάγν. *τῆς πρὸς τὰς ἐντολὰς·* ἐν σ. 320 (στ. 19) ἀντὶ *εἰς αὐτὴν* ἀνάγν. *εἰς τὸν ἄνθρωπον·* ἐν σ. 321 (στ. 19) ἀντὶ *ἔλεος* ἀνάγν. *ἔλεον·* ἐν σ. 356 (στ. 1) ἀντὶ *ἤκουσεν* ἀνάγν. *ἀκούσας·* αὐτόθι (στ. 16) ἀντὶ *γένηται* ἀνάγν. *γένηται·* ἐν σ. 360 (στ. 5) ἀντὶ *τοσοῦτα* ἀνάγν. *τοσαῦτα·* αὐτόθ. (στ. 29) ἀντὶ *ἔλεγον* ἀνάγν. *ἔλεγον πάντως·* ἐν σ. 366 (στ. 10) ἀντὶ *ἄτινα* ἀνάγν. *ἅτινα·* ἐν σ. 368 (στ. 19) ἀντὶ *ἐφρόνουν* ἀνάγν. *φρονοῦντες·* αὐτόθ. (στ. 20) ἀντὶ *ἐδόκουν* ἀνάγν. *δοκοῦντες·* αὐτόθ. (στ. 21, 25, 28, 30) ἀντὶ *καίπερ* ἀνάγν. *καίτοι·* ἐν σ. 376 (στ. 29) ἀντὶ *διαθέσας* ἀνάγν. *διαθεὶς·* ἐν σ. 381 (στ. 15) ἀντὶ *αὐτοῦ* ἀνάγν. *αὐτοῦ·* ἐν σ. 386 (στ. 15) ἀντὶ *εὑρέθη* ἀνάγν. *εὑρέθη·* ἐν σ. 389 (στ. 24) ἀντὶ *πάντος* ἀνάγν. *πάντας·* ἐν σ. 393 (στ. 29) ἀντὶ *αριτῆς* ἀνάγν. *κριτὴς·* ἐν σ. 402 (στ. 29) ἀντὶ *τὴν αὐτάρκειαν διδάξας* ἀνάγν. *τὴν αὐτάρκειαν ἅμα διδάξας·* ἐν σ. 403 (στ. 11) ἀντὶ *συμφύρηται* ἀνάγν. *συμφύρσηται·* ἐν σ. 407 (στ. 29) ἀντὶ *ἐπέμεινεν* ἀνάγν. *ἐπέμενεν·* ἐν σ. 413 (στ. 3) ἀντὶ *ἠθικὸν πόρισμα* ἀνάγν. *ἠθικοῦ πορίσματος·* ἐν σ. 414 (στ. 26) ἀντὶ *διδάσκειν αὐτοῖς* ἀνάγν. *διδάσκειν αὐτοὺς·* ἐν σ. 416 (στ. 13) ἀντὶ *μόνη* ἀνάγν. *μόνον.*

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ἐκκλησιαστικὴ ἔγκρισις — σελ. β'

ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

Α' ἁγία Γραφή· αἱ τρεῖς περίοδοι τοῦ Χριστιανισμοῦ — » γ'
Β' ὁ ἄνθρωπος· ἀρχικὴ κατάστασις· πτῶσις· διάκρισις τῶν διαθηκῶν — » ι'
Γ' ἡ διαθήκη τῆς χάριτος· τὰ αἴτια τῆς προπαρασκευῆς — » ιζ'
Δ' περίοδος ἀπὸ Ἀδὰμ ἄχρι Μωϋσέως — » κβ'
Ε' περίοδος ἀπὸ Μωϋσέως ἄχρι τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ — » κε'
Ϛ' ἐπαγγελίαι· προφητεῖαι — » λα'
Ζ' ὁ ἐπὶ γῆς βίος τοῦ Σωτῆρος — » μ'
Η' τὸ εὐαγγέλιον — » μγ'
Θ' τὸ κατὰ Ματθαῖον ἅγιον εὐαγγέλιον — » μθ'
Ι' τὸ κατὰ Μάρκον » » — » νδ'
ΙΑ' τὸ κατὰ Λουκᾶν » » — » νε'
ΙΒ' τὸ κατὰ Ἰωάννην » » — » νθ'
ΙΓ' κανόνες τοῦ ὀρθῶς ἑρμηνεύειν τὰς ἁγ. Γραφάς. — » ξβ'

ΤΗΣ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ ΤΩΝ ΙΕΡΩΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΩΝ

Α' ἀνάγνωσμα τῆς κυριακῆς τοῦ Πάσχα — σελ. 1
Β' » » » » Θωμᾶ — » 11
Γ' » » » τῶν Μυροφόρων — » 19
Δ' » » » τοῦ Παραλύτου — » 27
Ε' » » » τῆς Σαμαρείτιδος — » 36
Ϛ' » » » τοῦ Τυφλοῦ — » 55
Ζ' » » » τῶν Πατέρων τῆς Α' οἰκουμενικῆς συνόδου — » 75
Η' » » » τῆς Πεντηκοστῆς — » 88
Θ' ἀνάγνωσμα τῆς Α' κυριακῆς — » 101
Ι' » » Β' » — » 111
ΙΑ' » » Γ' » — » 122
ΙΒ' » » Δ' » — » 132
ΙΓ' » » Ε' » — » 143
ΙΔ' » » Ϛ' » — » 151
ΙΕ' » » Ζ' » — » 157
ΙϚ' » » Η' » — » 162
ΙΖ' » » Θ' » — » 170
ΙΗ' » » Ι' » — » 178
ΙΘ' » » ΙΑ' » — » 193
Κ' » » ΙΒ' » — » 208
ΚΑ' » » ΙΓ' » — » 218

Ἐκ τοῦ κατὰ Ματθαῖον ἁγίου εὐαγγελίου

ΚΒ'	»	»	ΙΔ'	»	Ἐκ τοῦ κατὰ Ματθ. ἁγίου εὐαγγελίου	σελ. 224
ΚΓ'	»	»	ΙΕ'	»		» 238
ΚΔ'	»	»	Ις'	»		» 243
ΚΕ'	»	»	ΙΖ'	»		» 254
Κς'	»	»	Α'	»	Ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου	» 263
ΚΖ'	»	»	Β'	»		» 271
ΚΗ'	»	»	Γ'	»		» 276
ΚΘ'	»	»	Δ'	»		» 283
Λ'	»	»	Ε'	»		» 290
ΛΑ'	»	»	ς'	»		» 300
ΛΒ'	»	»	Ζ'	»		» 303
ΛΓ'	»	»	Η'	»		» 314
ΛΔ'	»	»	Θ'	»		» 321
ΛΕ'	»	»	Ι'	»		» 329
Λς'	»	»	ΙΑ'	»		» 336
ΛΖ'	»	»	ΙΒ'	»		» 347
ΛΗ'	»	»	ΙΓ'	»		» 350
ΛΘ'	»	»	ΙΔ'	»		» 353
Μ'	»	»	ΙΕ'	»		» 358
ΜΑ'	»	»	Ις'	»		» 363
ΜΒ'	ἀνάγνωσμα τῆς κυριακῆς τοῦ Ἀσώτου					» 371
ΜΓ'	»	»	»	τῆς Ἀπόκρεω		» 388
ΜΔ'	»	»	»	» Τυροφάγου		» 398
ΜΕ'	»	»	Α'	» τῶν Νηστειῶν		» 403
Μς'	»	»	Β'	» » »		» 410
ΜΖ'	»	»	Γ'	» » »		» 413
ΜΗ'	»	»	Δ'	» » »		» 419
ΜΘ'	»	»	Ε'	» » »		» 421
Ν'	»	»	κυριακῆς τῶν Βαΐων			» 428
ΝΑ'	»	»	»	τῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ		» 437
ΝΒ'	»	»	»	μετὰ τὴν ὕψωσιν »		» 441
ΝΓ'	»	»	»	τῶν πατέρων τῆς Ζ' οἰκουμενικῆς συνόδου		» 441
ΝΔ'	»	»	»	πρὸ τῆς Χριστοῦ Γεννήσεως		» 445
ΝΕ'	»	»	»	μετὰ τὴν » Γεννήσεως		» 463
Νς'	»	»	»	πρὸ τῶν Φώτων		» 469
ΝΖ'	»	»	»	μετὰ τὰ Φῶτα		» 471
ΝΗ'	»	»	»	τῶν πατέρων τῆς Δ' οἰκουμενικῆς συνόδου.		» 474

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΚΚ. ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ

α') Οἱ σεβ. πρόεδροι τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν

Ἡ Α. Θ. Π. ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης κ. Ἰωακεὶμ Γ'	σωμ.	5
» Α. » » » πάπας καὶ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας κύριος Σωφρόνιος	»	10
» Α. Θ. Μ. » πατριάρχης Ἀντιοχείας κ. Ἱερόθεος	»	5
Τὸ κοινὸν τοῦ παναγίου τάφου	»	5
Ἡ Α. Μ. ὁ ἀρχιεπίσκοπος νέας Ἰουστινιανῆς καὶ πάσης Κύπρου κύριος Σωφρόνιος	»	10
» Α. Σ. » μητροπολίτης Ἀθηνῶν καὶ πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Ἑλλάδος κ. Προκόπιος	»	3

β') Οἱ τῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ὑποκείμενοι σεβ. μητροπολῖται

Οἱ σεβ. ἅγιοι	σωμ.	Οἱ σεβ. ἅγιοι	σωμ.
Καισαρείας Ἰωάννης	5	Κρήτης Τιμόθεος	25*
Ἐφέσου Ἀγαθάγγελος	100*	Τραπεζοῦντος Γρηγόριος	2
Ἡρακλείας Γρηγόριος	20*	Νικοπόλεως Ἀμβρόσιος	5
Κυζίκου Νικόδημος	10	Φιλιππουπόλεως Γρηγόριος	1
Νικομηδείας Φιλόθεος	10*	Ρόδου Γερμανός	15*
πρ. Νικαίας Διονύσιος	5	Σερρῶν Ναθαναήλ	5
Χαλκηδόνος Καλλίνικος	2	Δράμας Γερμανός	2
Δέρκων Ἰωακεὶμ	20*	Σμύρνης Μελέτιος	10
Θεσσαλονίκης Καλλίνικος	10	Μυτιλήνης Κωνσταντῖνος	4
Ἀδριανουπόλεως Νεόφυτος	5	πρ. Διδυμοτείχου Μεθόδιος	5
Ἀμασείας Σωφρόνιος	10	Ἀγκύρας Γεράσιμος	10*
Ἰωαννίνων Σωφρόνιος	10	Φιλαδελφείας Διονύσιος	5
Προύσης Νικόδημος	10*	Μελενίκου Προκόπιος	5
Πελαγωνείας Ματθαῖος	5	Αἴνου Ἄνθιμος	2
Νεοκαισαρείας Ἱερόθεος	2	Μηθύμνης Νικηφόρος	3
Ἰκονίου Ἀγαθάγγελος	2	Μεσημβρίας Σωφρόνιος	1
Βερροίας Προκόπιος	2	Σάμου Γαβριήλ	1
Πισιδίας Παρθένιος	3	Βιζύης Κωνστάντιος	10*

* Τὰ μετ' ἀστερίσκου σεσημειωμένα δηλοῦσι «δι' ἑαυτοὺς καὶ τὸν ἐν ταῖς θεοσώστοις αὐτῶν ἐπαρχίαις εὐκῆ κλῆρον».

Οἱ σεβ ἅγιοι	σωμ.	Οἱ σεβ ἅγιοι	σωμ.
Ἀγχιάλου Βασίλειος	2	Βοδενῶν Ἱερόθεος	15*
Βάρνης Καλλίνικος	2	Ἐρσεκίου Ἰγνάτιος	8
Μαρωνείας Ἱερώνυμος . . .	5	Κορυτσᾶς Δωρόθεος	5
Σηλυβρίας Γερμανός	1	Βελεγροάδων Ἄνθιμος . . .	2
Σωζουαγαθουπόλεως Παρθένιος	4	Στρωμνίτσης Ἀγαθάγγελος	1
Ξάνθης Φιλόθεος	3	Γρεβενῶν Κύριλλος	20*
Γάνου καὶ Χώρας Βενέδικτος	3	Σισανίου Ἀθανάσιος	10
Χίου Ἀμβρόσιος	3	Μογλενῶν Καλλίνικος . . .	2
Λήμνου Ἰωακείμ	1	Πρεσπῶν Ἀλέξανδρος	2
Ἴμβρου Παΐσιος	2	Προκοννήσου Διονύσιος . .	5*
Δυρραχίου Βησσαρίων	1	Λιτίτσης Ἰγνάτιος	1
Σκοπείων Παΐσιος	1	Χαλεπίου Δωρόθεος	2
Καστορίας Κύριλλος	5	Καρπάθου Γεράσιμος	1
Ρασκοπρεσρένης Μελέτιος .	1	πρώην Νικαίας Σωφρόνιος .	1
		» Καζορίας Κωνζάντιος	1

γ') Οἱ ἐν τῷ κλίμα τι τοῦ οἰκουμ. θρόνου θεοφ. ἐπίσκοποι.

Οἱ θεοφ. ἅγιοι	σώμ.	Οἱ θεοφ. ἅγιοι	σωμ.
Ἡλιουπόλεως Ταράσιος . .	30*	Ἐλευθερουπόλεως Διονύσιος	1
Κρήνης Θεόκλητος	10*	Μοσχοννησίων Ἰάκωβος . .	1
Ἀνέων Κωνστάντιος	8*	Χαριουπόλεως Γεννάδιος . .	20
Καλλιουπόλεως Ἀβέρκιος .	3	Εἰρηνουπόλεως Φώτιος . . .	5
Μυριοφύτου Γρηγόριος . . .	2	Παμφίλου Σωφρόνιος	2
Μετρῶν Ἀθανάσιος	2	Σκοπέλου Παῦλος	1
Κύπρους Ἰωαννίκιος	5	Ἀρκαδιουπόλεως Ἄνθιμος .	3
Ἀρδαμερίου Κωνστάντιος .	2	Ἀβύδου Χρύσανθος	2
Λέρνης Δανιὴλ	2	Χριστουπόλεως Κύριλλος . .	2

δ') Οἱ τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ Ἱεροσολύμων ὑποκείμενοι.

Οἱ σεβ. ἅγιοι	σωμ.	Οἱ σεβ. ἅγιοι	σωμ.
Σκυθοπόλεως Γεράσιμος . .	5	Σιναίου Καλλίστρατος . . .	3
Βηθλεὲμ Ἄνθιμος	2	Ἰορδάνου Ἐπιφάνιος	1

ε'. Αἱ ἐν τῷ κλίματι τοῦ οἰκουμ. θρόνου εὐαγεῖς μοναί.

Ἱ. μοναὶ ἐν Ἄθῳ	σελ	Ἱ. κοινόβια ἐν Ἄθῳ	σωμ.
Βατοπαιδίου	3	Καρακαλλου	2
Σαυρονικήτα	2	Ξενοφῶντος	1
Μ. Λαύρας	1	Ρωσσικόν	1
Παντοκράτορος	1	Σίμωνος Πέτρας	1
Δοχειαρίου	1	Γρηγορίου	1
Ξηροποτάμου	1	ἁγίου Παύλου	1
Ἰβήρων	1	Ἱ. μοναὶ ἐν Μυτιλήνῃ	
Φιλοθέου	1	Ὑψηλοῦ	1
		Πυθαρίου	1

ϛ'. Οἱ ἱεροὶ ναοί.

Ἐπαρχ. Σμύρνης	σωμ.	Ἐπ. Μυτιλήνης	σωμ.
ἁγ. Φωτεινῆς (ἐν Σμύρνῃ)	5	ἁγ. Νικολάου (Ποταμῷ)	1
» Γεωργίου »	3	Ἐπ. Διδυμοτείχου	
» Δημητρίου »	3	Ὁ ναὸς Κουπλίου	1
» Ἰω. Προδρόμου »	1	» » Σαλτίκη	1
» Αἰκατερίνης »	2	» » Μάνδρας	1
» Εὐαγγελιστρίας »	1	» » Καραβαΐλῆ	1
» Νικολάου »	1	» » Βουλγάρκοι	1
» Κωνσταντίνου »	1	» » Μαδρίτσας	1
» Βουκόλου »	1	» » Καδῆ-κοι	1
» Ἰω. Θεολόγου »	1	» » Κουρουτσῆ	1
Κοιμ. Θεοτόκου (Βουρνόβα)	2	» » Μ. Ζουλουφίου	1
ἁγ. Κωνσταντίνου (Βουνάρ.)	1	Ἐπ. Λήμνου.	
» Ἀποστόλων (Κουκλουτζᾶ)	1	ἁγ. Γεωργίου (ἐν Σαρπῇ)	1
γεν. Προδρόμου (Βουτζᾶ)	1		
ἁγ. Ἰ. Θεολόγου (Σεϊδίκιοι)	1		

ζ'. Σωματεῖα,

Ἐπ. Τραπεζοῦντος	σωμ	Ἐπ. Σμύρνης	σωμ
Σύλλογος Ξενοφῶν	1	Κεντρική Ἐπιτροπή	5
Ἑλλ. Λέσχη Ἀρατολή	1	Δημογεροντία	5

Ἐπ. Αἴνου σωμ.

Ἑλληνικὴ σχολὴ 1

Ἐπ. Σάμου σωμ.

Δῆμος Μεσαίου Καρλοβασίου 1
» Νέου Καρλοβασίου . . 1

Ἐπ. Κρήνης

δημογ. Κρήνης 1
» Ἀλατσάτων 1
» Κάτω Παναγίας . . 1
» Ρεῖς Δερὲ 1
» ἁγ. Παρασκευῆς . . 1
» Ὀβατζίκ 1

Ἐπ. Κρήνης σωμ.

» Μ. Μουρδογανίου . 1
» Ἀχιρλύ 1
» Μελὶ 1
» Ἐρυθρῶν 1

Ἐπ. Ἀνέων

δημογ. Σωκίων 1
» Νεοχωρίου 1
» Κελεμβέσι 1
» Δωματίων 1
» Γέροντος 1
» Παγάρασι 1
» Τσαγκλὶ 1

Οἱ τοῦ εὐαγοῦς κλήρου.

Οἱ πανοσ. σωμ.

Μ. πρωτοσύγκ. Ἰωακείμ . . 5
» ἀρχιμανδρίτης Λεόντιος . 1
Προηγούμ. Χρύσανθος ἐπίτρ. τοῦ ἁγ. ὄρους Ἄθω 1
Ἀρχιμαν. Πορφύριος ἐπίτρ. τοῦ θεοβαδίστου ὄρους Σινᾶ 2
Ἀρχιμ. Νεόφυτος γραμ. τοῦ Π. κοινοῦ τοῦ ἁγ. ὄρους . . 1
Ἀρχιμ. Γερμανὸς Γρηγορᾶς διευθ. τῆς θεολ. σχολῆς . . 2
Ἀρχιμ. Γρηγόριος Παλαμᾶς διευθ. τῆς Μ. τοῦ Γ. σχολῆς 2
Ἀρχιμ. Φιλάρετος Βαφείδης καθηγ. ἐν τῇ Θ. σχολῇ . . 1
Ἀρχιμ. Γρηγόριος Ζυγαβηνὸς καθηγ. ἐν τῇ Θ. σχολῇ 1
Ἀρχιμ. Ἱλαρίων Κανάκης καθηγ. ἐν τῇ Θ σχολῇ . . 1

Οἱ πανοσ. σωμ.

Ἀρχιμ. Γρηγόριος Γῶγος (ἐν Βούδᾳ Πέστῃ) 1
Ἀρχιμ. Εὐστάθιος Βουλισμᾶς (ἐν Ὀδησσῷ) 2
Ἀρχιμ. Ἱερώνυμος Μυριανθεὺς (ἐν Λονδίνῳ) 2
Πρωτοσύγ. τοῦ ἁγ. Ἀδριανουπόλεως Ἠσαΐας 1
Πρωτοσύγ. τοῦ ἁγ Σμύρνης Ἀγαθάγγελος 1
Πρωτοσύγ. τοῦ ἁγ. Διδυμοτείχου Πανάρετος 5
Πρωτοσύγ. τοῦ ἁγ. Αἴνου Θεοδώρητος 1

Οἱ πανοσ. ἀρχιμανδρῖται σωμ.

Πολύκαρπος (ἐν Γαλατᾷ) . . 1
Γεράσιμος » 1
Θεόκλητος » 1

Οἱ πανοσ. ἀρχιμανδρῖται σωμ.

Μακάριος (ἐν Κοντοσκαλίῳ) 2
Ἱερεμίας (» Πέρᾳ) 1
Ἰωαννίκιος » 1
Δωρόθεος » 1
Θεόφιλος (ἐν 40/ἐκκλησ.) 1
Διονύσιος (ἐν Σμύρνῃ) 1
Σεραφείμ » 1
Λουκᾶς προεστὼς (Μαίστρῳ ἐπ. Αἴνου) 1
Νεόφυτος Ψάθας (Δ Βαθέως) 1
ὁ Μ. σύγκελλος Γρηγόριος. 1
» τῆς ἐν Ἀγχιάλῳ Ἱ. μονῆς τῆς ἁγ. Ἀναστασίας ἡγούμενος Ἄνθιμος 1
ὁ ἡγούμενος τῆς ἐν Αἴνῳ Ἱ. μονῆς τοῦ ἁγ. Παντελεήμονος Διονύσιος. 1
ὁ τῆς ἐν Ἄθῳ Ἱ. μονῆς τοῦ Ζωγράφου γραμ. Νεόφυτος. 1

Οἱ αἰδεσ. πρεσβύτεροι

Κωνσταντῖνος Παρίτσης καθηγ. τῆς ἱερατ. σχολῆς. . . 1
Θεόδωρος Μαντζουρανῆς οἰκον. τῆς ἱερατ. σχολῆς. . . 1
Νικόλαος (ἐν Πέρᾳ) 1
Σπυρίδων Ἠπειρώτης » 1
Νικόλαος Ἠπειρώτης » 1
Κωνσταντῖνος (ἐν Γαλατᾷ) 1
Μιχαὴλ Ψαρὸς » 1
Γεώργιος Λεκατσᾶς (Ὀρτάκιοι) 1

Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως

Ἀλέξιος οἰκ. (Βουνὰρ χισὰρ) 1
Χρῆστος σακελλάριος » 1
Νικόλαος οἰκονόμος (Γέννα) 1
Δημήτριος Σακελλάριος » 1
Ἀθανάσιος π. Δημητρίου » 1
Θεόδωρος πρωτόπαπας (40/ἐκκλησίαις) 1
Σέργιος Σακελλάριος » 1
Παναγιώτης » » 1
Μόσχος πρωτέκδικος » 1
Χριστόδουλος » 1

Ἐπ. Σμύρνης

Νικόλαος οἰκονόμος. 1
Νικόλαος Αὐλωνίτης. . . . 1

Ἐπ. Μυτιλήνης

Κωνσταντῖνος ἐφημέριος ἁγ. Θεράποντος 1

Ἐπ. Διδυμοτείχου

Σταῦρος (ἐν Διδυμοτείχῳ) 1
Δημήτριος » 1
Κωνσταντῖνος » 1
Δημ. οἰκονόμος (Σουφλίῳ) 1
Πασχάλης πρωτόπαπας » 1
Ἀνάστασιος » 1
Μιχαὴλ » 1
Νικόλαος » 1
Χαράλαμπος » 1
Ἀντώνιος » 1
Ἰωάννης » 1
Πασχάλης » 1
Χρῆστος » 1

Ἐπ. Διδυμοτείχου σωμ.

Γεώργιος (Κορνοφωλέᾳ) 1
Πασχάλης » 1
Ἀθανάσιος οἰκ. (Κιουπλίῳ) 1
Θεολόγος πρωτόπαπας » 1
Κομνηνός » 1
Ἰωάννης » 1
Ἀθάνασιος (Δαδιᾷ) 1
Χρῆστος (Σαλτίκῃ) 1
Παναγιώτης » 1
Ἀνδρέας » 1
Κωνσταντῖνος (Καραβεϊλῆ) 1
Χρῆστος (Μάνδρα) 1
Χρηστάκης (Βουλγάρκιοι) 1
Παναγιώτης (Κουρουτσῆ) 1
Γέρων Χριστόδουλος (Καδῆ κιοί) 1
Κωνστ. Σακελλάριος » 1
Μόσχος » 1
Χ" Δημήτριος (Μανδρίτσα) 1
Θεόδωρος οἰκονόμος 1
Βασίλειος (Μ. Χαλούφῃ 1
Γεώργιος πρωτόπαπας » 1

Ἐπ. Αἴνου

Λουκᾶς οἰκονόμος (Αἴνῳ) 1
Τιμόθεος πνευματικός » 1
Παναγιώτης » 1
Κωνσταντῖνος (Κηζκαπάνι) 1
Παναγιώτης (Ἀμυγδαλιᾷ) 1

Ἐπ. Σάμου

Κωνσταντῖνος Καραχριστοδούλου πρωτόπ (Λ. Βαθέως) 1
Νικ. Καραθανασιάδης » 1
Νικόλαος Σαταράκης » 1

Ἐπ. Σάμου σωμ.

Νικ. Χρηστινίδης (Λ. Βαθέως) 1
Θεόδωρος (Βαθεῖ) 1
Κωνστ. π. Ἀντωνίου » 1
Στυλιανὸς Καπνιᾶς » 1
Κωνστ π Βασιλείου » 1
Στέφανος Θεοχάρη » 1
Νικόλαος Φαγᾶς » 1
Δημήτριος π. Ἀντωνίου » 1

ἐπ. Ἀγχιάλου

Κοσμᾶς Γανοχωρίτης (Πύργῳ Εὐξείνου) 1

ἐπ. Βάρνης

Κωνσταντῖνος πρωθιερεύς . 1
Ἀθανάσιος Ἀγχιαλίτης . . 1
Ἰωάννης 1
Νικόλαος Π. Θεοδώρου . . 1

ἐπ. Σωζουαγαθουπόλεως

Παναγιώτης Π. Νικηφόρου πρωτοπρεσβύτ (Βασιλικῷ) 1
Γεώργιος σακελλάριος » 1
Γεώργιος σακελλίου » 1
Παναγιωτης πρωτοπρεσβύτερος (Ἀγαθουπόλει) 1
Κων. Π. Ἀγαθουπολίτης » 1
Νικόλαος Παπάζογλους » 1

Ἐπ. Ξάνθης

Δημήτριος οἰκονόμ. (Ξάνθῃ) 1
Ἀναστάσιος » 1
Εὐάγγελος Καζορίεύς » 1

Ἐπ. Λήμνου

Ἀντώνιος (Μούνδρῳ) 1
Χαράλαμπος (Ροσοπουλίῳ) 1
Ἰωάννης (Ρωμανῷ) 1

Ἐπ. Πρεσπῶν σωμ.
Κωνσταντῖνος (Κρουσόβῳ) 1
Νικόλ. π. Ἐμμανουὴλ » 1
Σπυρίδων Ἰωακείμ » 1
Ἰωάννης Μηνᾶ » 1
Κωνστ. π. Δημητρίου » 1
Σωτήριος π. Στεργίου » 1
Δημήτριος προϊζάμενος 1
ὁσίου Ναοῦμ (Ἀχρίδι) 1

Οἱ ὁσιώτατοι ἱερομόναχοι.

Φιλόθεος πνευματικὸς (Κοντοσκαλίῳ) 1
Γεννάδιος Κομνηνὸς » 1
Συμεὼν (Βλάγκᾳ) 1
Νικόδημος πνευματ. (Πέρᾳ) 1
Χριζόφορος Μεγασπηλιώτης 1
Ἀνδρόνικος 1
Νεόφυτος Ρωμανίδης 2
Καλλίνικος ἐκ Πάφρας . . . 1

Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως

Κύριλλος ἁγιοτ. (Σκεπαζῷ) 1

Ἐπ. Τραπεζοῦντος

Ἠλίας σύγκελλος (Σουρμελᾷ) 1

Ἐπ. Σμύρνης

Κύριλλος ἱερομνήμων 1
Κλήμης ἔξαρχος 1
Νεόφυτος 1
Γρηγόριος Κρής 1
Γρηγόριος Ὀλύμπιος 1

Ἐπ Μυτιλήνης

Ἀθανάσιος Μιχαηλίδης . . 1
Διονύσιος Ζαγοραῖος 1

Ἐπ. Αἴνου σωμ.
Σωφρόνιος (Διαρσόνῃ) 1
Εὐμένιος (Ἀχούρᾳ) 1
Ραφαὴλ » 1
Βενέδικτος (Πράωρῃ) 1
Σωφρόνιος (Κεμερλῇ) 1

Ἐπ. Σάμου

Μελέτιος (Λ. Βαθέως). . . . 1

Οἱ ἱερολ. ἱεροδιάκονοι.

Εὐμένιος Ξηρουδάκης καθηγητὴς ἐν τῇ θεολ. σχολῇ 1
Λουκ. Πετρίδης πρωιμηκήριος 1
Ἀθανάσιος (Πέρᾳ) 1
Νικηφόρος » 1
Δαμασκηνὸς » 1
Γερμανὸς (Βλάγκᾳ) 1

Ἐπ. Ἀδριανουπόλεως

Νεόφυτος (40/ἐκκλησίαις) 1

Ἐπ. Σμύρνης

Στέφανος Σουλίδης, ἀρχιδιάκονος τοῦ ἁγ. Σμύρνης 1
Ἄνθιμος Ἠσαΐας δευτερεύων 1
Διονύσιος Κατάξενος 1
Λεόντιος ἁγ. Ἰ. Προδρόμου 1

Ἐπ. Αἴνου

Διονύσιος (Αἴνῳ) 1

Ἐπ. Ἀγχιάλου

Νικόλαος Σκυριανὸς ἱεροδ. καὶ διδάσκαλος (Ἀγχιάλῳ) 1

Ἐπ. Σάμου

Ἱερόθεος Γ. π. Ἀντωνίου 1

Ἐπ. Πρεσπῶν

Ἰωάννης (Κρουσόβῳ) 1

θ') Οἱ κληρικοὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου.

	σωμ.		σωμ.
Μ. Λογοθέτης Σταυράκης		πρωτέκδικος Δ. Ξανθόπουλος	1
βέης Ἀριστάρχης	5	πρωτονοτάριος Γ. Δημητριάδης	1
» σκευοφύλαξ Στ. Ἰωαννίδης	1		

ι') Οἱ ἐν τῇ πατριαρχικῇ αὐλῇ.

Μιλτιάδης Μ. Βασιλειάδης	2	Μιχαὴλ Δανέζης	1
Συμεὼν Παππαδάκης	1	Νικόλαος Νικολαΐδης	1
Ἀνδρίκο ἐφένδης	1	Μιχαὴλ Κοκώδης	1
Στέφανος Ζηρᾶς	1	Κωνστ. Οἰκονόμος, διευθυντὴς τῆς ἱερατικῆς σχολῆς	1
Ἰωάννης Χλωρὸς	1	Δημ. Νάκος, διευθυντὴς τῆς προτύπου δημοτ. σχολῆς . .	1
Μάρκος Βασιλείου	1		
Ἀλέξ. Βρυέννιος	1		

ια') Οἱ μουσικολογ. ἱεροψάλται.

	σωμ.		σωμ.
Γ. Βιολάκης, πρωτοψάλτης μεγάλης Ἐκκλησίας	1	Ἰωάσαφ πρωτοψάλτης ἁγ. Κωνσταντίνου (Πέρᾳ) . . .	1
Ν. Στοϊάνος, λαμπαδάριος	1	Ἐπ Σμύρνης	
Γ. Μ. Καβάδης, πρωτοψάλτης ἁγ. Ἰωάννου (Γαλατᾷ)	1	Μισαὴλ Μισαηλίδης, πρωτοψάλτης ἁγ. Φωτεινῆς . . .	1
Γ. Πρηγάκης λαμπαδάριος	1	Ματθαῖος πρωτοψάλ. ἁγ. Δημητρίου	1
Εὐστρατ. Παππαδόπουλος, πρωτοψ. Εἰσοδίων (Πέρᾳ)	1	Δημ. Κονταξῆς πρωτοψάλ. ἁγ. Αἰκατερίνης	1
Γ. Σαρανταεκκλσιώτης πρωτοψ. ἁγ. Τριάδος (Πέρᾳ)	1		

ια') Αἱ ἐρίτιμοι κυρίαι.

	σωμ.		σωμ.
Καλλιόπη Α. Κεχαγιᾶ διευθύντρια τοῦ Ζαππείου	50	Ἑλένη Γ. Ζαρίφη	5
Σαπφὼ Κ. Λεοντιάς διευθύντρια τῆς Παλλάδος . . .	10	Ε. Λ. Ζ.	2
		Ταρσὴ Βαρείδου	1
		Κλεοπάτρα Πάσχου	1

αἱ ἐρίτιμοι κυρίαι σωμ.

Κατίνα Γεωργίου..... 1
Πολύμνια Α. Ζαννίδου..... 1
Φωτεινὴ Β. Μπενταβᾶ..... 1
Ἑλένη Τσερλέντη..... 1
Ἀθηνᾶ Θ. Ἀνδρεάδου.... 1
Μελπομένη Ἀναστασιάδου 1
Μαρίκα Γ. Γουτσοπούλου. 1
Αἰκατερίνη Ἰ. Κάραλη.... 1

Τρόφιμοι τῆς Παλλάδος

Ἀγγελικὴ Παπρόκλου..... 1
Ἑλένη Βλαδίκα..... 1
Χαρίκλεια Κορακίδου..... 1
Κωνσταντία Ψιμιλοπούλου 1
Ἰουλία Παππᾶ..... 1

Τρόφ. Παλλάδος σωμ.

Ἄννα Παρίση..... 1
Ἑλένη Ἀλαυτάρη..... 1
Εὐφροσύνη Φενερλῆ..... 1
Χαρίκλεια Ἀγγελίδου.... 1
Γαβριέλλα Τριανταφύλλου. 1
Κορίννα Κ. Καλβοκορέση.. 1

ἐν Σμύρνῃ

Μαρία Ι. Καλομοίρη..... 2

ἐν Πύργῳ Εὐξείνου

Κλεονίκη Κριωνᾶ..... 1
Ἰουλία Ν. Παππαδοπούλου 1

ἐν Ξάνθῃ

Μαρία Ἀλκιβ. Διαμαντίδη 1

ιβ') Οἱ ἐρίτιμοι κύριοι.

Ἡ Α. Ἐξ. ὁ Χρηστάκη ἐφένδης
ὁ κ. Μενέλαος Ἰ. Νεγροπόντης

ἐν Κωνσταντινουπόλει σωμ.

Νικόλαος Ζαρίφης..... 20
Γεώργιος Μπαμπουξόγλους 20
Ζαννῆς Στεφάνοβικ..... 10
Θεόδ. Α. Μαυρογορδάτος. 10
Εὐστάθιος Εὐγενίδης..... 10
Γρηγόριος Κορύδης..... 10
Σπ. πασσᾶς Μαυρογένης.. 5
Λεωνίδας Γ. Ζαρίφης.... 5
Βασίλειος Βαλλιάνος..... 5
Ἰωάννης Σταματιάδης... 5
Θεόδ Γεωργιάδης ἰατρός. 5
Βασίλειος Πανοικίδης.... 5
Βασίλειος Παππαδόπουλος. 5
Σωτήριος Ἰωάννου..... 5

Ζωγράφος (ἐν Παρισίοις) 100
(ἐν Ἀθήναις) 20

ἐν Κωνσταντινουπόλει σωμ.

Δ. Ε..... 3
Κων. Φωτιάδης βέης... 2
Κων. Ἀνθόπουλος ἐφένδης 2
Ἰωάννης Οἰκιάδης ἐφένδης. 2
Ἰωσὴφ Οἰκιάδης ἐφένδης. 2
Ξενοφῶν Ζωγράφος ἰατρός. 2
Ἰ. Γεωργαντόπουλος δικηγ. 2
Γ. Βασματζίδης..... 2
Νικόλαος Μπλέσσας..... 2
Ἀλέξ. Σεβαστόπουλος... 2
Ἰ. Π. Κούππας..... 2
Στ. Κέπετζης..... 2
Α. Ἀδαμίδης..... 2
Π. Κοτζαμάνογλους..... 2

ἐν Κωνσταντινουπόλει	σωμ.
Ἀντ. Δράκος	2
Νικόλαος Δράκος	2
Δημ. Γενιδουνιᾶς	2
Θρασ. Γιάνναρος	2
Δημ. Τζαλίκης	2
Δανιὴλ Ἀδάμ	2
Ἀναστάσιος Ἠλιάδης	2
Πάνος Κουρτζῆς	2
Γεώρ. Καραπάνος	2
Ἀλέξ. Ἰσμυρίδης	2
Θεόδωρος Γεωργιάδης	2
Δημ. Ταμβάκος	2
Γεώργιος Τζόλας	2
Βασίλειος Σουβατζόγλου	2
Κυριάκος Χατζόπουλος	2
Γ. Ἀποζολίδης (δικηγόρος)	2
Ἀναστάσιος Χώτζης	2
Γεώργιος Κ. Ἀδοσίδης	1
Ἰωάννης Ὅμηρος	1
Σπ. Ν. Σωτηριάδης	1
Ἠλ. Μαλιάκας (δικηγόρος)	1
Ἰ. Καισαρίδης »	1
Ἰ. Βρετός	1
Ἰ. Βελογιάννης	1
Δημ. Πασπαλῆς	1
Ἀριστόδ. Κοσμέτος	1
Θεμ. Α. Κουσσούδης	1
Π. Δ. Σκυλίτσης	1
Σπυρ. Περσύνας	1
Κ. Νικολόπουλος	1
Ἰ. Βάλσαμος	1
Κ. Γ. Σωτήρου	1
Παντ. Καζανόβας	1

ἐν Κωνσταντινουπόλει	σωμ.
Γ. Καζανόβας	1
Ἰωάννης Ποταμιάνος	1
Ν. Δ. Σμπυράκης	1
Νικ. Σταυρίδης	1
Νικ. Ραφτόπουλος	1
Γεώρ. Ζαννέτος	1
Σαράντης Σεβαστός	1
Χαράλ. Καλαντζῆς	1
Ἰωάν. Φ. Βερνουδάκης	1
Ἰωάν. Βοκοτόπουλος	1
Ἰωακείμ Ἀναστασιάδης	1
Ἐπαμ. Προύσαλης	1
Ἰωάν. Σταμέλος (ἰατρός)	1
Φώτιος Σκλάβος	1
Bronstein	1
Γ. Μπαλλίδης (ἰατρός)	1
Ἠλ. Βιτάλης	1
Κοραῆς Δ. Μηλιάτης	1
Κωνσταντῖνος Ἰωαννίδης	1
Δημ. Κωνσταντινίδης	1
Κ. Γ. Νομίδης	1
Κ. Παππαδόπουλος	1
Α. Κλωναρίδης	1
Δημ. Τζιμπουκτζόγλους	1
D. Ch. Dotceff	1
Λ. Ἰσακκίδης	1
Β. Κ. Γιάκογλους	1
Ἀγάπιος Ἐφραιμίδης	1
Ι. Ἠλιάσκος	1
Γ. Μπιτσῖνος	1
Ἀβρ. Ι. Χουδαβερδόγλους	1
Μιχ. Ἀδοσίδης	1
Π. Κιουμουρτζόγλους	1

ἐν Κωνστα τινουπόλει	σωμ.
Κ. Μιστίδης	1
Π. Ν Κακουλίδης	1
Χρηστάκης Σταματιάδης	1
Γεωρ. Βιτάλης	1
Ἰορδανάκης ἐφ. Ραφαηλίδης	1
Ι. Γ. Παππαδόπουλος	1
Χαρ. Ραμφιάστης	1
Π. Ν. Κρητόπουλος	1
Δημ. Πληθωνίδης	1
Ἰωάν. Ραλλης	1
Α. Νικολαΐδης	1
Ἀλ. Κεσχάρης	1
Ν. Ε. Γρηγοριαδης	1
Ἀθ. Κωνσταντίνου	1
Ἀρ. Καραβίας	1
Ἰωάννης Σπείρου	1
Κωνστ. Δ. Γλυκὺς Χῖος	1
Ἀπόστολος Ρεπίνας	1
Κ. Μοζεράκης	1
Σταῦρος Στελ. Ραίσης	1
Ἐμ. Χριστοδούλου	1
Π. Ἰωαννίδης	1
Ν. Δαμασκηνός	1
Παντ. Κρήθας	1
Δ Σ. Μελέγκογλους	1
Κωνστ Βαγιάννης	1
Ἀβρ. Τζιβόγλους	1
Ε. Ν. Μιζαντζόγλους	1
Σ. Ἀντίππας	1
Ν. Σ. Δεϊρμεντόγλους	1
Ἀλέξανδρος Κρικελής	1
Κώνστας Γιωτίτσας	1
Πέτρος Πέτσος	1

ἐπ. Ἀδριανουπόλεως	σωμ.
Δημ. Μ. Μητσάκης Ἕλλην πρόξενος	5
Κωνστ. Ἰ. Τουρνάκης	1
Ἀγάπιος Α. Καραμανλῆς	1
Ἀνέστης Παππαδόπουλος	1
Χ Κωνστ. Νικολάου	1
Ἀθ. Παναγιώτου	1
Σταῦρος Ἀνδρέου	1
Μανωλάκης Χρυσοβέργης	1
Νικόλαος Ἀθανασίου	1
Κωνσταντῖνος Νίκου	1
Βασίλειος Γιάννου	1
Ἰωάννης Κ. Βογιαρίδης	1
Κωνσταντῖνος Γανίτης	1
Γ Λαντζίδης (Βουργάζ)	1
Δημ. Α. Τζιβελικίδης διδάσκαλος (Σκεπαστῷ)	2
Εὐστάθ. Κ. Ξανθόπουλος »	1
Γεώργιος Δημητρίου »	1
Βεργῆς Νικολαΐδης »	1
Ἀνδρέας Κωνσταντίνου »	1
Κωνς. Γεωργίτσογλους »	1
Δ. Χατζόπουλος »	1
Χ. Πολυχρονιάδης ἰατρὸς »	1
Ἰ. Βενετζανόπουλος » »	1
Κωνστ. Πολυχρονιάδης »	1
Ἰωάν. Α. Λογοθετίδης »	1
Ζαφ. Συμεωνίδης (Νικοπῷ)	1
Γ. Δημητρίου (Γέννα)	1
Χ' Γεώργ. Τσιπούρης »	1
Ἀθαν. Μιτάκου »	1
Ἀγγελάκης Μιτάκου »	1
Νικόλαος Γεωργίου »	1

ἐπ. Ἀδριανουπόλεως σωμ.

Κ. Ν. Χατζόπουλος Ἕλλην προξ. πράκτωρ (40 ἑκ/σίατς) 5
Δημ. Ταυρίδης ἰατρός » 1
Μελισ. Χριστοδούλου » 1
Ι. Ἀθ. Σταματιάδου » 1
Στέργ. παπᾶ Δημητρίου » 1

ἐπ. Τραπεζοῦντος

Ἰ. Ἐμμανουὴλ Λέσβιος . . 1
Στυλιανὸς Ε. Περσίδης . . . 1
Σακελλίων Πρόδρομος . . . 1

ἐπ. Σμύρνης

Ἀδαμίδης Ἀδαμάντιος . . 1
Ἀθανασιάδης Στυλ. 1
Ἀθηνογένης Παῦλος 2
Ἀϊδινλῆς Ε. Κυριάκος . . . 1
Ἀϊδινλῆς Ε. Νικόλαος . . . 2
Ἀκκᾶς Ἠλίας 2
Ἀμίρου ἀδελφοί 1
Ἀνδρεάδης Ν. Εὐάγγελος 1
Ἀνδρικίδης Ἀντώνιος . . . 1
Ἀπατζόγλους Ἰωάννης . . . 2
Ἀποστολίδης Χ΄ Ἀντώνιος 2
Ἀποστόλου Θ. Κωνστ. . . 1
Ἀποστόλου Θ. Πέτρος . . . 1
Ἀργυρόπουλος Δημ. φαρ. . 1
Ἀρναούτογλους Ἀνδρ. . . . 1
Ἀρναούτογλους Δημ. 1
Ἀρώνης Ν. 1
Ἀτζιτίρης Κ. 1
Αὐξεντίου ἀδελφοί 1
Βαϊνδιρλῆς Δ. 1
Βαϊνδιρλῆς Κ. 1
Βάλτζης Α. Κωνστ. 1

Ἐπ. Σμύρνης σωμ.

Βακιρτζῆς Ι. 1
Βραβαρίδης Ν. 1
Βάρδας Μ. 1
Βαρκαρῶτος Ν. 1
Βασιλειάδης Δημ. 1
Βέλλης Α. 2
Βέργος Δημ. 1
Βεντιρῶζος Σ. 1
Βλαχάκης Ἀντ. 1
Βλέσσα (ἀδελφοί 1
Βογιατζόγλους Γ. 1
Βόσκοβικ Μ. Ι. 2
Βόσκοβικ Μ. Β. 1
Βόσκοβικ Ν. Π. 1
Βουγιούκας Δ. 1
Βούλγαρης Σ. (ἰατρός) . . . 1
Βούρβαχης Β. 1
Βρούζης Γ. 2
Γεωργιάδης Δ. 1
Γεωργιάδης Ἠρ. 2
Γιαννακάκης Ι. 1
Γιαννόπουλος Σ. 2
Γρηγοριάδης Γ. 1
Γρηγοριάδης Π. 1
Δάλλας Ἀντ. 1
Δαπόντες Κωνστ. 1
Δελαγραμμάτης Σ. 2
Δεσίπρης Δ. 1
Δημητριάδης Δ. 1
Διογένης Β. 5
Ἐμμανουὴλ Ν. Ἀλ. 3
Ἐμμανουὴλ Ν. Ι. 3
Ἐλέζογλους Ι. 1

Ἐπ. Σμύρνης	σωμ.
Εὐπατρίδης Ι.	1
Εὐσταθόπουλος Δ.	1
Ἐφραιμίδης Γ.	1
Ζακύρης Ι.	1
Ζαφειριάδης Δ.	2
Ζερλέντης Γεώργιος	2
Ἠλιάδης Μ.	1
Ἠλιάδης Μ. Ν.	3
Ἰατροῦ Θεμ. (ἰατρός)	2
Ἰσηγόνης Α.	1
Ἰσηγόνης Δ.	2
Ἰωαννίδης Γ. (ἰατρός)	1
Καλογερόπουλος Κ.	2
Καλομοίρης Ι. (ἰατρός)	2
Καπλανίδης Π.	2
Καρίπης Ν. Α.	1
Καρολίδης Π.	1
Καρύδης Θ.	1
Κασσάπογλους Ἀνέστης	3
Κασσάπογλους Μ. Α.	2
Κασσάπογλούς Βαλλής	1
Κάσδαγλης Στ.	2
Κάσδαγλης Στ. Ν.	3
Κουπετζόγλους Δημ.	2
Κίττας Κ.	1
Κόκκολας Μ.	1
Κόντογλου ἀδελφοί	2
Κοσσονῆς Μ. ἰατρός	1
Κοτζαυτόπουλος Κ. φαρ.	1
Κοτζόνης Στυλιανός	1
Κουρμουλῆς Ἀριστ. φαρ.	1
Κουρμουλῆς Νικόλαος	2
Κυβετὸς Πολύδωρος Φ. δικ.	2

Ἐπ. Σμύρνης	σωμ.
Κωσσαντέλης Ἕκτωρ	5
Λαμπίδης Δημήτριος	5
Λάτρης Γεώργιος ἰατρός	1
Λογοθέτης Γεώργιος	1
Μαρκόπουλος Διον.	2
Μαρκόπουλος Σταμ.	1
† Μαρτζέλλας Ἰωάννης	50
Μιλωνάκης Γεώργιος	2
Μίλλερ Θ.	1
Μισθὸς Ἰωάννης	5
Μιταράγκας Ἀχ.	2
Μουρατιάδης Μιλτ.	1
Νεραντζόπουλος Κ.	1
Νικαλαΐδης Μ.	2
Νικολαΐδης Ν. ἰατρός	1
Νικολαΐδης Σταμ.	1
Νορρᾶς Ἀντώνιος	2
Οἰκονομίδης Ἰωσήφ	1
Πάγκαλος Μιχ. δικ.	1
Παλαιολόγος Νικ.	2
Παντολέων Π.	2
Παππαδόπουλος Α.	1
Παρανίκας Ματθ.	2
Παρώδης Ζ. Θ.	2
Παρασκευόπουλος Ἰ. Ἀντ.	1
Πεζάρος Δ. Α.	1
Πεστελμαντζόγλους Β.	1
Πολίτης Εὐστράτιος φαρ.	1
Ποῦλος Νικόλαος	1
Ράκαλος Δημήτριος	1
Ρίλλης Ριχάρδος	3
Σαββελόπουλος Ἀνδρ.	1
Σαββέριος Θεμ. ἰατρός	2

'Επ. Σμύρνης. σωμ.

Σαββόπουλος Χρ. 2
Σαριγιαννάκης Κ. 2
Σεκιάρης Δημ. 1
Σεφεριάδης Π. 2
Σταυρίδης Κωνστ. 2
Στυλιανόπουλος Νικόλαος. 1
Τοσκούογλους Γ. 2
Τουραμάνογλους Σέραφ. . . 5
Τριανταφυλλίδης Ξ. . . . 2
Φατζέας Σπ. φαρ. 1
Φάρκουας Δαούτ. 2
Φοντριέρ 'Αριστ. 2
Φωτιάδης Δημήτριος. . . . 5
Φωτιάδης 'Ιωσήφ. 2
Φωτιάδης Π. δικηγ. . . . 1
Χ'' 'Αβραάμ. 1
Χ'' 'Αντώνιος Μημίκος. . . 2
Χ'' Κωστῆ Φωτάκης. . . . 2
Χ'' Παυλάκη Παῦλος. . . . 2
Χατίνογλους 'Ι. Μ. 1
Χριστογιαννάκης 'Αριστοτ. 2
Χριστοδούλου Λεωνίδας. . 2
Χριστοδούλου Περικλῆς. . 1
Χρουσάκης Μ. Στ. 5
Ψαλτῶφ Κωνστ. δικ. . . . 3
Ψαρᾶς 'Αριστείδης. 5

'Επ. Διδυμοτείχου

Τζώρτζη πασσᾶς διοικητὴς Διδυμοτείχου (Διδυμοτείχῳ) 5
Εὐστ. Καβάσιλας (ἰατρός). 1
Βασίλειος 'Αλγιαννάκης. . . 1
Γ. Χ. Βλασίδης. 1
Πασχαλάκης Σωτηρίου. . . 1

'Επ. Διδυμοτείχου. σωμ.

Χ'' Σταματ. Ψαλτόπουλος 1
Βασίλειος Χ'' 'Ιωάννου. . . 1
Παναγιώτης 'Εμμανουὴλ. . 1
Χ'' Κωνστ. Τσαβδάρας. . . 1
Χ'' Χρῆστος Χ'' Ἰωάννου. . 1
Νικόλαος Παππάζογλους. . 1
Γεωρ. Χατζιραμπασάνης. . . 1
Χ'' Δῆμος Μιλκοῦ Βαλτσῆς 1
'Ι. Ζουλούμης ὑποποιός-νος (Δεδὲ ἀγᾶς). 2
Εὐάγγελος Παλιπαδόπουλος διδάσκαλος (Κορνοζωλέα) 1
Τίτος Καρτάλης, διδάσκαλος (Μ. Ζαλούφη). 1

'Επ. Φιλαδελφείας

'Ηρ. Παύλου (Φιλαδελφεία) 2
'Αθ. Κυριακίδης (Οὐσάκιω) 2

'Επ Αἴνου

Γεωργούδης Δημητρίου, προεστὼς Κεμερλῆ. 1

'Επ Σάμου

Φίλιππος Ράμφος καθηγητὴς τοῦ Πυθαγορείου γυμν. 1

'Επ 'Αγχιάλου

'Αθ. παπᾶ Σαοὺλ ἔπαρχος 'Αγχιάλου ('Αγχιάλῳ). . . 1
Πολύδ. Ι. Καρίπης δήμαρχος 1
Βαλάσης Σ. Πιτζίδης δικας. 1
Σταμ. 'Αναστασόπουλος ἐπαρχιακὸς ἰατρός. 1
'Ηλ. Δ. Μαυρομάτης (ἰατρός) 1
Θεολόγος Σκουλῆς. 1
'Αμηρᾶς Ψ'' 'Ιωάννου. . . . 1

ἐπ 'Αγχιάλου	σωμ.
Ναούμ. Κοσμᾶ	1
Κ. Α. Οἰκονόμος	1
'Οδ. Διαμαντόπουλος	1
Βαλάσης Σ. Δρακόπουλος	1
Δ. Γ. 'Ορφανίδης	1
Παν. Α. Οἰκονόμος	1
'Ι. Α. Οἰκονόμος	1
Δ.Κ.Βακάλογλους (Πύργος	1
Π Γκόφας . . . . Εὐείνου)	1
Σωτῆρος Κωνσταντίνου	1
Δημ. Σδορῶνος	1
Θωμᾶς 'Ιωαννίδης	1
Νικόλαος Ψύλλιαρης	1
Σ. Γ. 'Ιωαννίδης	1
'Αχιλ. 'Ιωαννίδης	1
Εὐστρ. Γ. 'Αγγελίδης	1
'Αλ. Α. Δομουκτζόγλους	1
Ι. Ι. Νικολαΐδης	1
Δημ. Ζαφειρίου	1
Βίκτωρ Μακρίδης	1
Στέφανος Τζιτζινιᾶς	1
ἀδελ. Α. Κοκκίνου	1
Σταῦρος Κοτζαμανίδης	1
Κωνστ. Λασκαρίδης	1
Μιλτιάδης Οἰκονομίδης	1
Στυλιανός Σχουλῆς	1
Γιοβανιός Κανδηλάπτης	1
Σχουλῆς 'Αθανασίου	1
'Αλέξανδρος Κ. Ζωτιάδης	1
Λεόντιος Στεφάνου Χῖος	1
Κ. Α. Μαρκουλίδης 'Αγχιαλ.	1
Χ'' 'Αχιλ. Α. Μαρκουλίδης	1
Παναγ. 'Ι. Βαρναῖος	1

'Επ. 'Αγχιάλου	σωμ.
'Ηλίας 'Αναστασίου	1
ἐπ. Βάρνης	
Ν. Κωνσταντίνου	1
Μ. Ι. Εὐσταθιάδης	1
'Ιωάννης Ζαννέτος	1
ἐπ. Σωζουαγαθουπόλεως	
Δ. Γ. Βραχιολᾶς Βασιλικῷ)	1
Θεοδ. 'Αθ. Σπανόλης »	1
Α. 'Ιωάννου ('Αγαθουπόλει)	1
Κ. Δ. Χ'' Γεωργίου »	1
Γ. Δ. Χ'' Γεωργίου »	1
ἐπ. Ξάνθης	
Γ. Βασιλειάδης διευθυντὴς τῆς Ματζινείου σχολῆς	1
Θεοχάρης Ν. Βέτσης	1
Μ. Ζ.	1
Γεώργ. Ε. Παρθενόπουλος	1
'Ελευθέρ. Γ. Παρθενόπουλος	1
'Αμβρ. Γ. Παρθενόπουλος	1
Καπ'. 'Αθαν. Δημητρίου	1
Χαράλαμπος Μιχαηλίδης	1
Κυπριανὸς 'Εμφιετζόγλους	1
ἀδελφοὶ Κουγιουμτζόγλου	1
Μιλτιάδ. Λογοθέτης ἰατρός	1
ἀδελφοὶ 'Ακατογλίδαι	1
Ν. Κ. Μαυρομιχάλης	1
Γ. 'Αλκιβ. Διαμαντίδης	1
Π.Π.Π. 'Αγγελίδης Σοχινὸς	1
Ν. Γ. Πορτοκάλογλους	1
Παναγ. Σταλίδης	1
Βασίλειος Ματζίνης	1
Πέτρος Ρούσης	1

	σομ.
ἐπ. Ξάνθας	
Κωνστ. Κίπζας	1
Πολύβιος Βρουκόμης	1
ἐπ. Δήμνου	
Χρ. Δ. Χαμουδόπουλος πρόεδρος τῶν πλημμελιοδικῶν	5
Σταύρ. Βουλγαρίτζας μέλος τοῦ Δ. συμβουλίου	1
Κομνηνὸς Πορικίζης »	1
Ἀναγ. Γαροφάλλου πρωτοδ.	1
Ἄγγελος Μοσχίδης »	1
Π. Χριστιανὸς ἰατρός	1
Α. Ἀρβανίτης ἰατρός	1
Π. Κατζαίτης	1
Ἀγγελ. Σιδερέλλης	1
Κοσμᾶς Γαροφάλλης	1
Ζ. Π. Ἀριστόφρων δημοδιδ.	1
Βασίλειος Μόσχου	1
Δημήτριος Ἐλυκὺς	1
Α. Α. Σημανδήρης διδάσκ. τῆς ἐν Σάρπῃ Παλαιολογείου σχολῆς	2
Π. π. Ἰωάννου (Πορτιανῶ)	1
Εὐθ Ἀθανασίου »	1
Ἀντ. Χριστοφῆ (Ἀτζικῆ)	1
Κ. Μιχαλόπουλος διδάσκ. »	1

	σομ.
ἐπ. Δήμνου	
Ἐλευθ. Χριστοφῆ (Ἀτζικῆ)	1
Π. Γ. Καμπουρόπουλος Ἰαβρίος (Κόνδιχ)	1
Α. Π. Σαοκίνου (Βάρος)	1
Ε. Χ. Δάλης (Λύχνα)	1
Ν. Παναγ. Χλέστζος »	1
Ν. Δημ. Ἀπανάβας »	1
Βασίλ. Σωτηρίου (Μαύνδρα)	1
Β. Φωτιάδης Ἰαβρίος »	1
Θωμᾶς Θεοφάνους »	1
Κων. Παναγ. Κατακουζινὸς	1
Χ. Π. Θεοφάνους (Ρωμανῶ)	1
Ν. Ι. Καναβίτζας (Σκανδάλη)	1
Ἀγορ. Γ. Ἰζοῦ (Ρεπανιδίω)	1
ἐπ. Πεστῶν	
Ι. Ν. Τραγανὸς (Πολυγύρω)	1
Ἀθηνῶν	
Ἀντ. Χαλκιόπουλος	2
Στέφ. Ἀποστόλου	1
Μ. Δ. Ἀρμενόπουλος	1
Θ. Κ. Εὐσταθόπουλος	1
Βενίζ. Πέστη	
Ι. Ἰωαννίδης	1
Κωνστ. Βασιλάκης	1

☞ Αἰτοῦμεν συγγνώμην παρὰ τῶν κκ. συνδρομητῶν, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν μετεγράψαμεν ὡς μήπω λαβόντες τὰς ἀγγελίας.